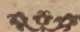
CODICIS THEODOSIANI LIB. XVI. QVAM EMENDATISSIMI, ADIECTIS QVAS CERTIS LOCIS FECERAT ANIANI INTERPRETATIONIBVS.

Ex his libris nunc primùm integri prodeunt VI. VII. VIII. XVI. Ceteri aucti sunt innumeris Constitutionibus.

NOVELLARVM THEODOSII, Valentiniani, Martiani, Maioriani, Seueri, Libri V. Cum Aniani interpretationibus.

Ex his etiam Nouellis multæ tenebris auferuntur.

Tituli ex corpore Codicis Gregoriani & Hermogeniani, & multo plures, quam prioribus editionibus haberentur.
Ex Gaij Institutionibus Liber.
Julij Pauli Receptarum Sententiarum ad filium lib. V. cum Aniani interpretationibus, & auctiores & castiores quàm antea fuerint.
Tituli ex corpore Ulpiani.
Volusij Mætiani de partibus aßis, Liber.
Papiani Liber Responsorum: qui etiam nondum fuerat editus.
Jtem Notæ Iuris, à Magnone collectæ.

Hæc omnia curante IACOBO CVIACIO.

LVGDVNI,
APVD GVLIEL. ROVILLIVM,
SVB SCVTO VENETO.
M. D. LXVI.
Cum priuilegio Regis ad nouennium.

Extraict du priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy eſt permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne fois ou pluſieurs, ce preſent liure intitulé CODICIS THEODOSIANI LIBRI XVI. reueu & augmenté par M. Iaques Cuias Docteur en l'vniuerſité de Bourges: Lequel liure il a recouuré auec grans fraiz, miſes & deſpenſes: & pource eſt faict defenſe de par ledict Seigneur, à tous autres libraires, Imprimeurs, & perſonnes quelconques, de non imprimer, vendre, ny diſtribuer en ſes pays, terres & ſeigneuries, ledict liure imprimé par ledict Rouille, ſi ce n'eſt par ſon conſentement: & ce iuſques au temps & terme de neuf ans, à compter du iour & datte que ſera paracheuée la premiere impreſsion, ſur peine d'amende arbitraire & de confiſcation des liures qu'ils auroyent imprimez. Et à fin qu'aucun ne puiſſe pretendre ignorance du preſent priuilege, ledict Seigneur veut & entend que l'extraict d'iceluy eſtant mis au commencement, ou à la fin dudict liure, ſerue pour toute notification, comme ſi la ſignification eſtoit faicte ſur l'original. Car tel eſt ſon plaiſir, comme plus à plein eſt contenu & declaré par les lettres de priuilege, ſur ce données à Moulins le vingtieſme de Feburier, L'an de grace, mil cinq cens ſoixante ſix, & de ſon regne le ſixieſme.

Par le Roy en ſon conſeil,

Signé De Vabres.

Et ſeellé du grand ſeau en cire iaune à ſimple queüe.

NOBILISSIMO ET ORNATISSIMO ET OMNI VIRTVTIS ATQVE ERVDITIONIS GENERE PRÆSTANTISSIMO VIRO

D. IO. REDINGERO SILESIO,

IAC. CVIACIVS S.

NON dubito, nobilissime Redingere, quin tu in eadem erga me voluntate esse perseueres, in qua fuisti, cum hic nobiscum amicissimè versarere: ego quidem certè eadem sum, qua fui ante, cuius modò collibuit animo meo hanc veterum Iuris cōditorum συναγωγὴν tibi auctorem dare, rem lepidiorem fortè quàm si quid ex meis vel æqualium meorum lucubrationibus. Cui enim non gratiores sint veteres quàm noui? Illi enim sunt nobis omnibus pro magistris, nos infimi discipuli, non quales in Græcorum prouerbio, πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Qui enim se intantum hodie efferre poßit sine rubore, nullus est, cùm nec qui se illis æquare quidem. Et hoc potißimum nomine, nisi me mea opinio fallit, quamuis te semper studiosißimum habuerim mei morisq; eius nostri, vt neq; scribamus neq; doceamus quod omnes scire existimemus, tamen hæc veterum Iuris auctorum, vt ita dicam, velut scripta foliis & sparsa, quæ manu legimus nostra, delectabunt te profectò magis, Julij Pauli dico & Domitij Vlpiani & Volusij Mætiani & Caij, & si pateris etiam Papiani, non Papiniani illius omnium qui sunt, qui erunt, quiq; fuerunt Iurisperitißimi, sed paulo inferioris æui, quo Theodericus Italiæ imperabat, Papiani nec incauti nec inelegantis Iurisconsulti, cuius responsis multa quæ perierunt ex veteri iure salua suppetunt: quos ego accuratè recollectos auctores ad fidem antiquæ scripturæ correxi, & exauxi, vt mihi quidem videtur, magno cumulo. Vnum modò succurrit, quod prætermissum in Papiano hac epistola reponam, de arboribus terminalibus quæ decoreas habent, quo loco debuissem correxisse, decurias, vt claris literis scriptum legi in Gotthorum, vt scri-

bendum censeo in Boiorum legibus antiquis, vt Siculus Flaccus in profinium notatis arboribus decusses inueniri scribit. Et alterum de Gaij Institutionibus, Epitomem eam Institutionum esse Gaij ab Aniano Alarici consiliario confectam quantum quoque modo sui temporis vsus exigere videbatur, nec verò omnem propterea Caio dignitatem & elegantiam deperiisse, restare inter lateres Aniani malè coctos adhuc lapillos quosdam, si quis non pigretur internoscere, è quibus veluti è culmo fruges & luculentius si reliquias eas adiunxerit, quæ Pandectis inspersæ sunt, quæq; Iustiniani Institutionibus leguntur, quanti momenti, ponderis, artificij Gaij Institutiones fuerint æstimare poßit. Porrò his horum quos cõmemoraui, vt ita loquar, scopis dissolutis visum est adligare etiam ex Constitutionum ab Hermogeniano & Gregorio Iurisconsultis, animi, vt suspicor, gratia, non vlla principis auctoritate formato corpore, quæ extabant disiecta neglectaq; membra. Magno mihi hæc diligentia omnis stetit. Sed desudauimus magis in eo Constitutionum corpore, quod Imp. Theodosij nomine conditum est, malè lacero quoad potuimus reficiendo & conglutinando, adiunctis veluti comitibus eiusdem Theodosij Nouellis & Valentiniani, Martiani, Maioriani, Seueri: vnde vix solus profectò quiuissem expedire me, & tot ad eam rem præstare quot desiderabantur adminicula, nisi me optimorum & doctißimorum virorum benignitas & in iuris studiosos propensißima voluntas adiuuisset, è quibus primam gratiam habeo Stephano Charpino homini mirè studioso & erudito & probo, à quo inuenti & proditi sunt hi libri VI. VII. VIII. Constitutiones perelegantes de S. C. Claudiano & Nouellarum quæ desunt notitiam, contulit vltrò Petrus Pitheus ille qui ostensus à me sæpius, & ipse tandem monumentis suis ita se palam ostendit literatis legumq; consultis omnibus, vt digitum ego tantum prius ad eum intendisse, non totum hominem quantus erat hominibus patefecisse videar. Nec erit quid secus de fratre Francisco Pitheo, in quo efflorescunt iam ingenij & doctrinæ laudes maximæ, vt plane memoria repetens & illas quibus excelluit in omni genere bonarum literarum pater, filiis talibus dignißimus, eam familiam seminarium esse doctorum virorum mihi liquido argumento persuadere poßim, nec te digreßionis istius pigeat, nobilißime Redingere, nam vt cum de te incidit sermo, incidit autem sæpißimè, à proposito digreditur, & in tuis virtutibus commemorandis libenter adquiescit animus meus, sic quoties vt de tui similibus habeam sermonem offert se occasio aliqua, facere non possum quin deerrem paulum ab re, & in eorum memoria recolenda me oblectem. Sed iam non abierim longius, redeo ad rem. Nouellas Maioriani, Antonio Loisello debemus doctißimo & suauißimo viro, & summi erga me officij summæq; humanitatis: Cetera vel nos contulimus, vel iam ante Jo. Tilius & Io. Sichardus præstantißimi dignitate & doctrina viri, veluti

lege

lege Rodia iacturæ sarciendæ causa in commune contribuerant. Pene oblitus sum dicere Aniani interpretationes, vbi erant, non indignas existimasse me quæ apponerentur: & vbi non erant, quæ reponerentur. Hæc est συναγωγὴ veterum Iuris conditorum, quam initio dixi, in qua positum laborem cui offeram potius quàm tibi qui ex amicis certis mihi certissimus es, non habeo, & vt suppetant nonnulli, tamen vel hoc tempore demum meo animo satisfactum oportuit, qui iampridem ex tot subinde recurrentibus laboribus malis quibus tota vita ingenium attriui meum, prius quàm vnum emensus, tum mihi instante semper altero, tuæ nobilitati partem aliquam nobiliorem præcipuè dedicare gestit. Munus erit animo tuo acceptissimum, scio, vel eò maximè quòd id ego meis ponderibus totum examinauerim prius quàm tibi deferendum censerem. Non est igitur quod te rogem aliud, quàm vt me hominem tui nominis amantissimum vt facis, constanter ames: imò parum aduerti, ne hoc quidèm supererat, nisi quia mos est ita rogandi. Fratrem Thomam, quo homine nihil potest fieri humanius, nihil amantius bonarum literarum omnium, cui ego sum adfixus non minus quàm tibi, quòd & beneuolentiam erga me tuam ac merita omnibus in rebus imitetur, saluere iubebis meo nomine. Vale Biturigis Kalend. Mart.

1566.

SERENISSIMO FERDINANDO, HVNGARIAE, BOHEMIAE, DALMATIAE, CROATIAE, &c. REGI, HVIVS NOMINIS PRIMO, *Infanti Hispaniæ, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Styriæ, Principi optimo, atq; potentißimo,*

Io. Sichardus.

ENE mihi ac sapienter fecisse videtur M. Tullius, Serenissime Rex, qui de legibus dicturus, ne id illotis manibus facere videretur, à diis immortalibus tãquam iusto exordio auspicium sumit. Hoc, opinor, consilio, vt quarum inuentionem sine controuersia diis ipsis deberemus, eas etiam hiis ipsis curæ esse significaret. Nec enim aliud quicquam spectare aut debuit, aut potuit vir eloquẽtissimus, idemque legum consultissimus, nisi vt vel hoc lenocinio leges nobis cõmendaret. Quod per seipsum, vt nihil aliunde accedat, cum omnino magnum sit, tamen non ita multum momenti habiturũ erat, nisi alia sint quæ prolixius etiam admirari nos conueniat: nempe commoda quæ inde ad nos tam benignè demanant. Si enim laudem meretur, eamque non postremam, qui rebus afflictis atque exulceratis viam circunspicit, qua consulatur Reipub. incolumitati, nec quidem longè duraturæ, quæ ferè cura tui similibus, Maxime Rex, incumbit, quantum nos demum debere ipsis fatebimur legibus? quarum perpetuum est beneficium, quod in ocio, atque rerum publicarum tranquillitate viuitur. Hæ enim tanquam vincula quædam & Resp. continent, scopas alioqui futuras dissolutas, & vt in spem profectus, adeoq; immortalitatis venire possint, efficiunt. Hæ rudes homines etiamdum, atque ab omni ciuilitate alienos, in amicitiam primum redegerunt: coniuncti, vt bene beateq; viuerent pepererunt. Postremo, vsqueadeo est necessarius earum vsus, vt è cœlo solem sustulerit, qui eas è medio tollat, sine quibus ne quidem momentum durare vita hominum queat. Etenim dum hoc nobis persuasum est, quod esse necesse est, Magistratũ plebeis, legem autem Magistratui præesse atque dominari, fit vt officium suum omnes faciant: æqua videlicet omnibus parendi cõditione proposita. Nec enim eiusmodi tragœdiarum, tumultuũ, denique bellorum, quibus nunc omnia perstrepunt, ne dicam capitaliter laborant, aliam causam vnquam in animũ induxi, quàm quod fatali quodam huius seculi vitio legum nullus amplius, veluti Megarẽsium respectus haberetur: per quas omnino stat, ne temere omnia permisceantur. Cuius rei argumenta, ne longè exempla petantur,

tantur,non ita obscurè videre licet,quoties vel leuis belli suspicio increbescit. Tum protinus,tanquam legibus obliteratis,palamque nuncio remisso,audendi patrandiq;,vt quidque in mentem venerit,magna homines libido inuadit. Vt documentis iam vtinam non tam multis constet,nec sine legibus publicum ocium,nec in bellis vllo pacto leges auctoritatem suam tueri posse.Cum enim lex sit ratio summa,insita in natura,quæ iubeat ea quæ facienda sunt, prohibeatque contraria,necesse est male agi de rebus humanis, sursumque ac deorsum omnia ferri,eo iusso valere,cuius est muneris,vt innocenter vitam transigamus,atque in vita quæ amplectenda sint cognoscamus. Exulantibus vero ab vsu hominum legibus quid prohibet ius fasque omne semel abiici? quod à legibus tanquam capite quodam originem ducit.Contempto vero iure, quid est quæso sceleris,quod designare quęquam tandem pudeat? An non satius sic fuerat,omnino ne quidem nos in lucem editos,quàm in has hominum intemperies prostitui verius quàm nasci?Vbi nec si velis temperare tibi à vitiis possis:nec si possis impune ausis,pręsertim tam recepto delinquendi more,ac tanta ad quamlibet impetendorum hominum libidinem aperta fenestra. At habent etiam belli homines quod dicant: Quid,inquiunt, Christianis cum legibus? Quasi vero eiusmodi sit eorum vita, qui hoc sibi nomine præcipuè placent,in quorum moribus nihil sit relictum legibus, quod emendent. Cum ex magna parte tales sint,qui hoc titulo veluti triumphant, qui cum intercutibus vitiis madeant,ne deprehensi pœnas legibus dare cogātur,Christianismi nescio cuius prærogatiua freti,rem non minus quàm aquam ignemque necessariam vociferationibus suis apud vulgum reddunt exosam.Quod tamē ipsum eram moderatè laturus,si eam libertatem hiis cogendis in ordinem sumerent, quos nullo linguarum præsidio,nullis literis, nulla antiquitatis cognitione huc fere operam videmus ponere,vt quamplurimæ serantur lites: quæ hominum sunt non rei ipsius vitia. Quòd si ea quam ex legibus speramus, nescio enim an aliundè,concordia paulo propius cōmendetur orbi,esurirent plane miseris modis,cogitarentque de stiua,quos nunc & in purpura nepotari, & in aulis Principum,absit inuidia verbo,fere primas tenere videmus. Nec dubito nunc futuros,Serenissime Rex,qui flagitium me facere clament, ferro igneque piandum,quòd veluti alter Gn.Flauius,cornicum oculos configere coner. Quibus sane aulœdis suas ego tricas,atque præstigiosam iuris professionem non inuideo,quam sine riuali & amplectantur,& manibus ferant.Hoc vicissim donent, vt leges ab iniuria, qua perpaucorū culpa laborant,liceat mihi asserere, eamq; quam falsò legibus impingunt,in eos iure suo transferre,qui tum demum maiorum sibi gentium Iurisconsulti videntur, cum meliorum literarum inopes, ad nescio quos Accursios,veluti scopulos consenescunt.Non quod in vniuersum damnem id genus scriptorum, quorum auctoritatem sine graui piaculo conuelli posse non existimant.Sed quis feret præ illis legum germanarum studia & malè vulgo audire,& palàm etiam sordere,abiicique. Non enim possum non ingemiscere, si quando in mentem subit, ad iustitiam nos esse natos, quæ cum sit insita naturæ, naturæ autem ductum sequi sit bene beateque viuere, Stoicorum sententia,pergere tamē porrò male feriatos quosdam, optimasque horas,quas non paulò consultius aliò locarent,in eo cōsumere,vt non naturæ

ipsi, sed malitiæ ac fucis, non æquitati, sed quæstui seruisse videantur: tum se digitis cœlum existimantes attingere, si aliorum ineptias per se satis ac super orbi graues, aliqua adiectione locupletent. Vt eò iam planè ventũ sit, vt quò quisque desipiat miserius, legesque prodat impudentius, quæ non ita multo negocio à quouis fœlicius erudito intelligi poterant, hoc fiat maioris apud eius farinę hominibus pretij, quibus voluptas est non intellecta aliis atque aliis tenebris inuoluere. Vt rectissimè mihi Cicero dixisse videatur: Permulta præclarè legibus constituta fuisse, quæ Iureconsultorum ingeniis corrupta ac deprauata tandem sint. Quos & æquitatem reliquisse, verba verò retinuisse dolet. Quod & nobis dolendum, si vnquam aliâs, quis non videt, Serenissime Rex? Cum optimas leges, adeoque naturæ conuenientes huc loci quorundam, nescio dicamne arrogātia, an extrema stultitia delapsas videmus, vt vel oculatissimis, emunctæque naris hominibus vix liceat per altissimas tenebras voluntatem legum, hoc est, medullam animamque introspicere. Id quod fieri necesse fuit, dum hic omnia tribuit Principi, putatque licere quod libeat. Alter hiis ad quæstum abutitur, putatque tum se deum, si plaustra legum integra vno spiritu euomat, eaque in re totius cognitionis ponit summam. Alter operam dat, lucello fortè adductus, vt miseris imponat, tanquam nebulis quibusdam ob oculos sparsis: oppugnatis interim, atque non rarò constupratis etiam iudicum animis. Cum interim optimo cuique occurrat, natura nimirum magistra, in quam partem id totum accipere conueniat, de quo controuertunt, dissentiunt, ac tandem apertè in pugnam prouocant, non secus ac si res sit pro aris, aut magnopere digna, in qua sic neruos extendant. Si enim fundamentum iuris est DILIGERE HOMINES, id quod M. Tullio visum est, quid non hac ceu regula leges metimur? Callidis interpretationibus, quibus funditus euersa sunt omnia, quid per deũ relinquitur loci? Quibus rimas venamur, si quo modo elabi possimus, si stringimur, vel vrgemus, si causa casuros nos vereamur. Etenim si veritatis sermo simplex nihil offuciarum requirit, quo non mendacij imposturæque nomine rei agentur, qui in literarum minutiis, verborumque interpunctionibus occupati, anxiè odorantur, ecquid præsenti occasioni momento esse queat? Inde vsuuenisse, prò deûm atque hominum fidem, videmus, Serenissime Rex, vt in locum Iurisperitorum, quos esse integerrimos, rectique tenacissimos oportebat, irrepserint vafri quidam pecuniarum aucupes, opinionibus, non ipsa natura ducentes ius constitutum. Quo sanè nescio an quicquam possit dici capitalius. Quòd si quis aliqua Dei benignitate queat è medio tollere quæstus gloriæque studium, atque id genus alias faces publicorum morum, non dubium est quin optimè consuleretur iuri, cuius ferè nihil ex tantis rerum humanarum cladibus præter ipsum tenemus nomen. Sed cum non desint passim, qui plus peruersorum iudiciis, quid autem iudiciis? imò affectibus, ac legum nundinationibus, quàm genuinæ æquitati tribuant: non est causa cur ad meliorem nos spem erigamus. Natura enim recti cognitionem nobis inseuit, adeo vt quod non legerimus, non didicerimus, id aliquando multò rectissimè ipso naturæ ductu assequamur. Vnde non temerè hanc esse natam ex ipsis humanæ naturæ penetralibus vocem mihi persuaserim: QVOD TIBI NON VIS FIERI, ALTERI NE FECERIS. Qua non solum vnica, sed & absolutissima vsos antiquitus

quitus videmus, qui Christiano nomine censerentur. Quam si tenuerimus, quid supererit, nisi vt Cōmentariis illis prolixis laqueum mandemus? Quæ non raro cum ius ipsum obscurant, tum in eiusmodi versantur ineptiis, quas sit deploratas satius abiicere, quàm vel leuiter, ac per transennam attigisse. At non desinunt tandem odiosè in ore habere, Grammaticis, sic enim vocant rectè eruditos, nihil cum legibus, veluti profanis, rei esse oportere. Cum interim singulas ipsi voces, addo etiam syllabas sic prosequuntur, ac si rem habeant cum pueris, vixdum primis literis initiatis: id tamen totum tam pueriliter, vt à risu vix tibi temperes. Cuiusmodi enim sunt, cedo, voces à Decumanis illis, si diis placet, Doctoribus prolatæ? Hæ sunt literæ quæ legi non possunt: cum videlicet in Græca incidunt. Aut, dic ego nescio. Vt reliqua taceam quæ sunt sanè plurima, an non inscitiæ plenissimæ? Attamen ne nihil dicant, in hunc se modum ridendos vltrò propinant. Dum enim dictionis elegantiam, quæ legibus peculiaris est, assecuturos se desperant, inceptant, fingunt, atque casus ponunt in terminis, hæc est enim eorum oratio, vt auditorem inuitabili decipiendorum hominum arte imbuant. Vt hactenus, dicam ingenuè, verè tamen, sub prætextu iuris non nisi corruptelæ morum, subterfugiendi, causandiq; technæ sint à plerisque eius ordinis Iureconsultis inuectæ. Atque vt quisque magis hiis sutelis præstitit, ita vulgò habitus est maioris loci, legumque doctior. Quam publicam nostri seculi labem, Serenissime Rex, nescio an non iure in IVSTINIANVM referas, cuius quidem animum in abolendis veterum scriptis, vt non sumo exagitandum, ita melius iudico de rebus humanis meriturum fuisse, si ne has quidem, quas nunc manibus terimus reliquias veteris ruinæ, in tantam studiorum & æquitatis perniciem reliquas esse voluisset. Extinctū autem properasset haud dubiè, si diuinare potuisset paulo post exorituros, qui cōtra sententiæ suæ, atque adeo edicti auctoritatem, quo tot præclaros veterum labores, tanquam iniquus orbi iugulauit, prolixitatem illam veterem & eruditam, essent næniis quibusdam non modo indoctis, sed etiam tranquillitati publicæ obfuturis superaturi. Sed dixerit aliquis occurrendum fuisse opinionum fluctibus, qui tum in ius ipsum exundabant. Occurreret sanè, fungereturque Imperatoris officio in legibus purgandis, sed nostro commodo: alioqui quid intererit quo animo incōmodes? Et quantulo exagitabitur magis C. Caligula, quem auctores de abolendis Homeri, Vergilij, & T. Liuij scriptis cogitasse commemorant, quàm hic Iustinianus, qui dum prodesse cupit, studetque pręposterę breuitati, in has nos angustias redegit, vt malè consutum nobis obtruderet centonem, in quo nec satis pes, nec caput appareat. Quid autem aliud faceret Princeps ἀναλφάβητος: Ne quid interim de Triboniano dicā. THEODOSII ergo exemplum, eius dico cuius nunc nos Codicem sub tui nominis auspicio, proferimus veluti ex orco, Sereniss. Rex, non possum non probare, qui alia via ingressus gregarios quosdam iuris ciuilis auctores in ordinem coëgit, nonnullorum autem dignitatem pretiumque suspiciendum in sublimi constituit: omnium tamen scriptis nihilominus in medio relictis. Ne tamen pleraque in incerto posita huc illuc pro ingeniorum varietate torquerentur, Constitutiones istas, vt in quaque re quod intuerentur Iudices paratum haberent, ob oculos positas, velut oraculum quoddam esse voluit, quod publicè respōsa ederet.

Cuius

Cuius quidem benemerendi de nobis studium, vt iure extollimus, ita culpæ eximere Iustinianum non possumus, si vel obnixè studeamus. Atque hoc minus, quo factum ipsius ex Theodosij collatione magis magisque nunc est in aperto. Quem cum superiore anno sacris tuis diplomatis fretus, è situ, vt pleraque alia, primum eruissem Argentorati, cumque beneficio amicorum facilè obtinuissem, lectus per ocium tantum edendi sui desiderium incussit, vt nulla re interim maiorem me apud nostræ ætatis eruditos gratiam initurum confiderem, nisi vt editionem toto, vt sic dixerim, pectore vrgerem. Sed voluntati huic sic publicis studiis gratificari æstuanti, repugnabat liber ita scriptus, vt præter mendas, quibus planè scatebat, id tamen quod est in vetustis solenne, maximam iusto libro deprehenderemus deesse partem, atque id nec obscurè ex Datis, quæ cum titulorum essent vice satis accuratè apposita, legibus omissis scriptor in Interpretationes solas incubuerat, quippe clariores aliquanto. Quas non possumus equidem aliâs nobis in animum inducere, quàm Principum auctoritate loco paratitlorum adiectas fuisse, quorum in edicto suo Iustinianus quoque meminit. Effecit hæc incōmoditas, vt de ablegando rursum libro cogitarem. Commodum vero dum sic animi pendeo, è Mogontia ad me exemplar aliud Io. Cochlæus, ne quidem præmonitus misit, vir eruditus apprimè, & humanitate incredibili præditus: vt non possim aliud dicere, quàm deos mihi hoc agenti adfuisse. Paulò post facta est & copia Morpacensis, beneficio Bonifacij Amorbachij, viri ad omnia summa nati, amici nostri, diligentissimi quidem illius, & quod vel solum poterat ad hoc quod agerem satis videri, nisi duobus primis libris mutilum, fine quoque caruisset. Quæ vero Caij, Pauli, Gregoriani, Hermogeniani adiecimus, ea coniunctim quoque in omnibus, quos in hunc diem vidimus codicibus legebantur, quæ sunt haud dubiè à Theodosio in vnum cumulum congesta hoc animo, vt esset quasi promptuarium, vnde Pręfecti iudiciorum, si res postularet, haurirent, quæ in quauis causa ad dirimendas lites adferrent momentum. Maluit enim pudentissimus Princeps aliena legi, quàm hiis loco motis sua substitui. Cuius quidem exemplum si Iustinianus esset secutus, non foret, cur tot clariss. auctorum vicem doleremus, quos decreto suo tanquam fulmine perpetuæ adiudicauit abolitioni. Vt præter ea quæ nunc nos, Sereniss. Rex, tibi inscribimus, ac per hoc postliminio in vsum vendicamus, vix putem quicquam in hoc genere extare, quod saltem sine fastidio rectè eruditi legere sustineant. Hæc quoque fuit causa, cur L. Volusium Metianum de Asse, cuius passim in Pandectis responsa visuntur, & quo Hadrianus multum fertur in consiliis vsus, & quem M. Antoninum Philosophum Iulius Capitolinus sollicitè audisse scribat, è bibliotheca Laurissensi: Et Iulium Frontinum de qualitate agrorum, & limitum controuersiis, cum Aggeno Vrbico adnexuerimus, vt simul haberentur, quę reliqui nobis tot clades, atque rediuiui quidam Gothæ fecere, non tam hominibus, quàm ipsis studiis exitiales. Prætereà Siculum Flaccum, & Innocentium de Notis iuris, quē Ammianus Agrimensorem sub Constantio fuisse cōmemorat, fueramus adiecturi, nisi tempore ocioque exclusis aliud in manus non minus è re studiosorum venisset. Hos tibi, Sereniss. Rex, magna à me sumptuum & vigiliarum impensa erutos, deinde excusos, nominatim inscripsimus, maximos & elegātissimos

auctores,

auctores, maximo ętatis nostrę Regi, atque literarum amantissimo. Cum enim vnus sis inter nostræ tempestatis Heroës, quem dij magnæ orbis parti præesse voluerint, cum ob mitissimum ingenium illud tuum, atque tale quod agnoscas profectum ex AVSTRIAE familia, tum ob administrandarum rerum diuinam quandam dexteritatem, eamque planè dignam hiis maioribus, eoque fratre germano, CAROLVM dico, Cæsarem Rom. tot nunc victoriis inclytum, dignus es, vt optimi quique apud te studia voluntatesque suas declarent, editisque libris fateantur, quantum tibi debeant. Nec enim vacat nunc dicere, quàm soleas libenter post statas illas tot regnorum curas, in erudita quædam, tanquam per ocium animum recepturus, diuertere, & præter voluptatem, quę vel maxima & honestissima ex literis petitur, etiam rationem circunspicere, qua Augustos illos, Vespasianos, Traianos, Pios, Seueros si non vincas, saltem adæques: quorum vt es iam præcipuas dotes consecutus, eas maxime quæ à naturæ bonitate pendent, sic studio publicæ tranquillitatis, clementiæ, liberalitatis in doctos, literarum, cum optimis etiam quibusque certas. Quis enim Seuerus Alexander sic ingeniis fauit, allexit, liberaliter aluit, benignè tractauit, adulatoribus nō patuit, ac tu Maxime Rex, in hoc humanæ sortis fastigio non sine omnium votis collocatus? Frugi sine contumacia, verecundum sine ignauia, grauem sine tristitia. Sed inter verè regias dotes cum sit longe maxima BENE IMPERARE, confidimus nos ista editione, tot annis desiderata, ad eam rem non modò allaturos operæpretium apud Clemētiam tuam, verumetiam dum hic nomen profitemur, vt situ squaloreque obsiti tot veteres auctores per nos in lucem asserantur, assecuturos tandem, quia tuæ Celsitudinis auspiciis id sumus ingressi facere, vt nos inter clientes saltem tuos numeres. Id vt facias etiam atque etiam rogo, Maxime Rex: & munus nunc recens editum, quo Hungariæ Bohemiæque regnorum accessionem tibi gratulamur, amplectere. Tot regnis, atque Christiano orbi superstitem dij te perpetuent. Basileæ, mense Martio, Anno 1528.

*

IO. TILIVS ENG. IO. BERTRANDO V. C. REGIS CONSILIARIO, ET SVMMÆ CVRIÆ PRÆSIDI S.

I vetusta monumenta tam diligenter exquiruntur, inuentáque tanto precio habentur, quòd diuturnitas temporis id fere ad nos transmittat quod & perfectius & melius est, imprimis mihi videntur magnifacienda, quæ præter pulchritudinem & inuentionis elegantiam, vtilitatem & fructum secum coniunctum habent: in quorum numero primum locum veteres doctorum hominum libros tenere puto, quantò magis ad Rempub. tuendam valent. Prætermissis enim hac in re libris sacris de nostra religione rebúsque diuinis, quibus primus honos debetur, quid commodius vtiliúsque ad hanc vitam nostram, aut iucundius quàm ista veterum monumenta, quæ vel sola secum nobis adferunt rerum præteritarum cognitionem, philosophiæque de moribus vsum, quem in politicarum rerum administratione maximi quique & sapientissimi hominum experti sunt, ac literis mandare studuerunt? Quemadmodum enim Rom. imperio nullum maius, nullum florentius vnquam fuit, ita & à viris ingenio iudicióque præstantissimis in rerum pub. gubernatione, & tractatum est & administratum. Verum enimuero infelicium temporum iniuria bona pars rerum earum nobis desideratur, scriptis veterum amissis, quorum iacturam nemo doctorum non deplorat, resarcirique magnopere exoptat. Ceterum superioribus his diebus in manus meas inciderunt posteriores integri libri magni illius Codicis Theodosij Imperatoris, quo eius aliorúmque Rom. Imperatorum constitutiones, vt ille colligendas ac disponendas statuerat, continebantur: & ex cuius fontibus Iustinianus Codex ferè totus confectus est & expletus. In hoc quidem præter quàm quòd leges multò sunt auctiores pleniorésque, & non paucæ etiam integræ, tanquam in ipso fonte ac ipsa origine, inuenias & propemodum infinitas, quas omnino in nostris ingentibus voluminibus iuris non habemus: quæque multorum locorum tum in historiarum scriptoribus, tum in aliis veteribus auctoribus sensum intelligētiámque patefacient, & verborum innumerorum, formularum, atque magnarum & difficilium alioqui rerum, in quibus torquentur bona Iurisconsultorum ingenia, copiam suppeditabunt, vberémque suppellectilem. Nam & illic abundè res fisci tractantur: in quo genere multum sudantes, ne docti quidem sese hactenus possunt extricare, nec suo satisfacientes iudicio rem ad exitum certámque definitionem perducere. Ad finem quoque de rebus ecclesiasticis decreta statutáque dignissima cognitione habentur. Inuento igitur tanto thesauro, equidem qui ea semper religione fui, vt minimè occulendum reseruandúmque quod è Repub sit, crediderim in meos solius priuatos vsus, quod plerique solent: quíque hinc propter editionem in meis studiis nihil vel incommodi vel detrimenti passurum me spero, libros eos in lucem emittere constitui: tametsi mihi paratum magnum laborem videam, quantum eiusmodi veterum codicum restitutio requirit: ac huius quidem potissimum, cuius senio iam multis in locis erat species deformata, & penè deleta. Literis autem grandioribus liber erat descriptus, vt ferè solebant, cum quid magnifaciendum, dignúmque iudicabant, in quo labor esset & opera diligentior ponenda. Quamquam autem tecum non magna mihi esset necessitudo, ac vitæ coniunctio, non propterea tamen non hoc, quicquid est, tibi dedicatum volui, apud me reputans id tibi imprimis deberi, tum propter doctrinam, qua in hoc aliarúmque disciplinarum genere polles, tum propter eius loci dignitatem, quem apud Regem atque in summa Curia tenes. Accedit etiam quòd E. Ranconetus, cum quo mihi à puero communia semper fuerunt studia, tecúmque familiaritate & officiis coniunctus est, affirmauit opus tibi gratum fore. Quod autem ad me attinet, satis mihi factum existimabo, si in tuo nomine liber apparens placeat, tibíque omnes studiosi legum debere concedant, quod ad eorum & tuenda & amplificanda studia pertineat. Vale Lutetiæ Parisiorum II. Kalend. Decemb.

1549.

IO. TILIVS

Io. Tilius Engolis. Lectori.

VIA posteriores octo libros Theodosij Augusti Constitutionum, qui soli in manus nostras peruenerunt, vt in lucem proferremus Io. Bertrandus V.C. Curiæ Parisiorum præses voluit, visum est eadem opera priores reliquias librorum, quos Alaricus Gotthorum rex olim contraxerat, vt mutilas partes integris membris adiungere. Cæterum hoc quicquid est, ex magno reliquum opere, cum antiquis manu scriptis exemplaribus diligenter collatum, magna ex parte correximus, & præstantius quàm Germanica editio haberet, reddidimus. Porrò autem Alaricus Gotthorum rex ex omnibus Rom. legibus quod commodum videbatur, selegerat: nec is solum, sed studiosi plerique ex iisdem compendiis excerpserunt quæ vsui futura existimabant: vnde nata est ista in veteribus libris varietas. In hac autem nostra editione (iis enim qui parum in antiquis huiusmodi reliquiis versati sunt, error obiici fortasse posit) antiquam secuti sumus orthographiam, ne quis prima inspectione erratum putet: id enim citra rationem factum non est, suosque habent singula quibus se tueantur auctores. Rescidimus præterea illas interpretationes, quas Alaricus, aut certè Anianus quidam eius Cancellarius, qui has leges componebat, adiecerat: quòd parum vtiles visę fuerint, aut aliis è locis repeterentur. Quamquàm autem quicquid hoc est operæ à præcipuis nostris sacrarum literarum studiis semotum est, speramus tamen nos edituros aliquando propter summum in bonas literas studium, adnotatiunculas quasdam non inutiles, cum in has constitutiones, tum in ipsum Iustiniani Augusti codicem, quem longè integriorem quàm adhuc erat, breui reddemus, vt post Florentinas pandectas his diebus publicatas, cōstitutiones itidem imperatorias in melius restitutas habere possis. Et si per ocium liceat, vnà Consulum catalogum multò certiorem & instructiorem edemus, virorum doctorum exemplo, quos isthic operam & studium posuisse haud pœnituit. Nec verò hanc primam vetustissimi libri editionem prorsus erratis carere affirmare ausim. Si quæ erunt, optimus quisque ea æquo animo tolerabit. Hoc volumine veterum Imperatorum quod reliquum est, totum complexi sumus: alterum tibi de veterum Iurisconsultorum scriptis paramus. Vale Lutetiæ Parisiorum xv. Kal. Maias.

M. D. L.

INDEX TITVLORVM CODICIS Theodosiani ex ordine librorum descriptus.

Sexti libri Tituli.

Septimi libri Tituli.

Octaui libri Tituli.

Noni libri Tituli.

Decimi libri Tituli.

Vndecimi libri Tituli.

Duodecimi libri Tituli.

De præb

Decimitertij libri Tituli.

Decimiquarti libri Tituli.

Decimiquinti libri Tituli.

Decimisexti libri Tituli.

Legum Nouellarum D. Theodosij A. Tituli.

Legum Nouellarum D. Valentiniani A. Tituli.

Legum Nouellarum D. Martiani A. Tituli.

Legum Nouellarum D. Maioriani A. Tituli.

Legum Nouellarum D. Seueri A.

Gaij Institutionum Tituli.

Iulij Pauli Sententiarum ad filium libri primi Tituli.

De fideiuss

Papiani Responsorum Tituli.

Tituli ex Codice Gregoriano.

Tituli ex Hermogeniano Codice.

Typographus Lectori.

Scitum est, verumq́ inprimis, quod à Lyrico his verbis profertur,

Opere in longo fas est obrepere somnum. *Dum enim nullum non lapidem moueo, neque sumptibus neque labori parcens, huic vni rei intentus sedulusq́, vt quàm emendatißimus, suisq́ numeris (propè dixerim) omnibus absolutus, Codex Theodosianus à nobis in lucem exeat, ecce derepentè in ipso (quod aiunt) portu, prætermissum nescio quid, apparuit, parui quidem illud momenti, vt quod seriem tantùm tituli cuiusdam interuertat, sed de quo tamen, aliisque nonnullis, qui meus est mos, celatum te nolim: tum vt culpam deprecer, tum vt quod offendimus, id apud te corrigas, & à nobis emendatiora in dies speres. Vale.*

ERRATA.

Pag.69.lin.36.vbi legitur, ad S. C. CLAVDIANVM. ibi statuendus est titulus IX.& linea sequenti pro numero VI. repone numerum I. vt lex quæ sequitur proximè, tituli noni sit prima: numerum in aliis deinceps quoque eo quo decet ordine corrigens. pag.95.in marg.satis non est. lege, satis enim est. pag.175.in marg.auxariis. lege, aurariis. pag.274.in marg.Rationem lege, Rationalem.

IN HOC CORPORE CONTINENTVR leges siue species iuris de Theodosiano & diuersis libris electa, & sicut praeceptum est explanata, anno XXII. regnante domino Alarico rege, ordinante viro inlustri Goiarico comite. EXEMPLAR AVCTORITATIS. *Commonitorium Timotheo V. S. Comiti.*

VTilitates populi nostri propitia diuinitate tractantes hoc quoque quod in legibus videbatur iniquum, meliori deliberatione corrigimus: vt omnis legum Romanarum, & antiqui iuris obscuritas, adhibitis sacerdotibus ac nobilibus viris, in lucem intellegentiæ melioris deducta resplendeat: & nihil habeatur ambiguum vnde se diuturna aut diuersa iurgantiũ impugnet obiectio. Quibus omnibus enucleatis atque in vnum librum prudentium electione collectis, hæc quæ excerpta sunt, vel clariori interpretatione composita, venerabilium episcoporum, vel electorum prouincialium nostrorum roborauit adsensus. Et ideo subscriptum librum, qui in † tabulis habetur collectus Goiarico comiti pro distringendis negotiis nostra iussit clementia destinari: vt iuxta eius seriem vniuersa causarum sopiatur intentio: nec aliud cuilibet aut de legibus, aut de iure liceat in disceptationem proponere, nisi quod directi libri & subscripti viri spectabilis Aniani manu, sicut iussimus, ordo complectitur. Prouidere ergo te conuenit, vt in foro tuo nulla alia lex neque iuris formula proferri vel recipi præsumatur. Quod si factum fortasse constiterit, aut ad periculum capitis tui, aut ad dispendium tuarum noueris facultatum. Hanc vero præceptionem directis libris iussimus cohærere, vt vniuersos ordinationis nostræ & disciplina teneat, & pœna constringat. Anianus vir spectabilis ex præceptione D. N. Gloriosiss. Alarici Regis hunc codicem de Theodosiani legibus atque sententiis iuris vel diuersis libris electum Aduris anno XXII. eo regnante edidi atque subscripsi. Recognouimus. Dat. sub die IIII. Non. Feb. anno XXII. Alarici regis Tolosæ. Et iterum anno XX. regnante Karolo rege Francorum & Longobardorum & patricio Romanorum.

† qui in thesauris nostris habetur oblatũ tibi pro

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER PRIMVS.

De Constitutionibus principum & edictis. *Tit. I.*

I. Imp. Constantinus A. Ad Lusitanos.

SI QVA post hæc Edicta, siue Constitutiones, sine die & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. VII.† Kalendas Aug. Sabariæ, Probiano & Iuliano VV. C C. coss. †V.

INTERPRETATIO. *Quæcunque leges sine die & Consule fuerint prolatæ, non valeant.*

II. Imppp. Valentinianus, & Theodosius, & Arcadius A A A. Flauiano P F. P. Illyrici & Italiæ.

Perpensa serenitatis nostræ longa deliberatione, Cōstitutiones nec ignorare quenquam, nec dissimulare permittimus. Dat. VI. Kal. Iunij, Vincentiæ, Tatiano & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Leges nescire nulli liceat, aut quæ sunt statuta contemnere.*

III. Iidem A A A. Aureliano P F. P.

Omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam imponunt. Dat. IIII. Kal. Mar. Constantinopoli, Domino Theodosio Aug. III. & Abundantio V. C. coss. †III.

INTERPRETATIO. *Omnes leges, non ea quæ anteriore tempore acta sunt damnant, sed in futurum obseruanda constituunt.*

IIII. Iidem A A A. Victorio Proconsuli Asiæ.

Generale præceptum beneficio speciali anteferendum est. Dat. XI. Kalen. Sept. Constantinopoli, Theodosio Aug. & Abundantio V. C. coss.

INTERPRETATIO. *Legem, quæ generaliter omnes tenet, in vnius persona vel causa non posse vacuari.*

De diuersis Rescriptis. *Tit. II.*

I. Imp. Constantinus A, ad populum.

CONTRA ius rescripta non valeant, quocunque modo fuerint impetrata. Quod enim publica iura præscribunt, magis sequi iudices debent. P P. IIII. Kalend.† Septemb. Romæ, Cōstantino Aug. IIII. & Licinio IIII. coss. †*Martias.*

INTERPRETATIO. *Quæcunq; cōtra leges à Principe fuerint obtenta, nō valeant.*

II. Idem A. Crepereo Donatiano.

Rescripta, quibus vsi non fuerint qui in fata concedunt, heredes possunt allegare, vt congruè impetrata successoribus emolumenta cōquirantur. Dat. Id. Decemb. Constantino Aug. v. & Licinio c. coss.

INTERPRETATIO. *Beneficia Principum, quæ illi qui meruerunt, interueniente morte, non fuerint consecuti, successoribus eorum exequi liceat, vt beneficia heredes ab autoribus suis impetrata percipiant.*

III. Idem A. Seuero PF. P. †

† Seueriano P. V.

Quoties rescripto nostro præiudicium vel moratoria perscriptio remittitur, aditus supplicandi pandatur. Quod autem totius negocij cognitionem tollit, & vires principalis negocij exhaurit, sine graui partis alterius dispendio conuelli non potest. Nec præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur, nec contra edictum supplicetur. Dat. x. Kal. Iun. Niceæ, Paulino & Iuliano VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Moratoria perscriptio dicitur, quæ causam prolongat, id est, quando induciæ à litigatore petuntur à Principe. Peremptoria, quæ causam principalem tollit, id est, si litigator beneficio Principis sine iudicio causam velit extingui. Et ideo moratoria perscriptio per rescriptum Principis supplicantibus concedi potest, peremptoria concedi non potest, & si concessa fuerit à Principe, non valebit.*

IIII. Idem A. ad Barbarum Pompeianum, Consularem Campaniæ.

Etsi non cognitio sed executio mandatur, de veritate precū inquiri oportet, vt si fraus interuenit, de omni negocio cognoscatur. Dat. III. Id. Nouemb. Aquis, Dalmatio & Zenophilo VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicquid non vera, sed falsa petitio à Principe obtinuerit, quia fraus interuenit, non valebit.*

V. Idem A. & Iulianus Cæsar, ad Taurum PF. P.

Multabuntur iudices, qui rescripta contempserint aut distulerint. Dat. III. Non. Iul. Mediolani, Constantino VI. & Iuliano coss.

INTERPRETATIO. *Feriantur iudices damno, qui data secundum leges Principis præcepta contempserint, aut colludio quocunque distulerint.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Floro PF. P.

Vniuersa rescripta, quæ in debitorum causis super præstandis dilationibus impetrata sunt, rescindantur: cum sint acerbius perurgendi, qui Mansuetudinis nostræ pudore fatigato, non quod vtilitatibus publicis, sed quod suis fraudibus conueniret, aspexerint. Data VII. † Kal. Martias, Constantinopoli, Antonio & Syagrio coss. † VIII.

INTERPRETATIO. *Si cuiuslibet rei debitor conuictus, propter differendam solutionem à Principe inducias impetrauerit, beneficium quod obtinuerit non valebit, sed cautionem suam implere cogatur.*

VII. Iidem AAA. Principio PP.

In fraudem annonariæ rei ac deuotionis publicæ elicitum damnabili subreptione rescriptum, manifestum est iure non posse vires sortiri: circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur. Dat. VIII. Kalend. Octob. Aquil. Arc. A. I. & Bautone coss.

INTERPRET

INTERPRETATIO. *Ne quis possessor principis beneficio soluere tributa recuset.*

VIII. Impp. Arc. & Hon. AA. Remigio PF. P.

Dubium non est, contestationem intelligi, etiamsi nostræ fuerint Tranquillitati preces oblatæ, eásque aduersus heredem quoque eius, in quem porrectæ sunt, vel ab herede eius qui meruerit, exerceri. Nam sicut ex causis numerosis etiam hæc actio transmittitur ad heredem, quæ testatori competisse monstratur: Sic & è diuerso iuris definitione Consultorum omnium consona responsione firmatur, ab herede actionem non incipere, quæ non cōpetierit testatori. Data III. Kal. April. Constantinopoli, Arcadio IIII. & Honorio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Principi de negocio suo preces obtulerit, litem contestatus esse cognoscitur. Etsi defunctus fuerit is qui preces obtulerit, vel is contra quem obtulit, actio heredibus defuncti contra heredes pulsati salua permaneat: Quia causa actione contestata ea quæ competebat defuncto, competit & heredi. Si verò auctor quolibet ordine repetitionem suam præsens non publicauerit, heres vnde auctor actionem non proposuerit, agere prohibetur.*

IX. Imppp. Arc. Honor. & Theod. AAA. Eutychiano PP.

Rescripta ad consultationem emissa vel emittenda in futurum iis tantùm negotiis opitulentur quibus effusa docebuntur, &c. Dat. VIII. Id. Decemb. CP. Honorio A. IIII. & Eutychiano COSS.

X. Impp. Honorius & Theodosius AA. Ioanni PP. Post alia.

Nulli habetur ambiguum etiam ab heredibus & pro heredibus posse rescripta nostri numinis allegari, nec excludi temporibus, nec aboleri casibus impetratum, &c. Dat. XVI. Kal. Mar. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. COSS.

De mandatis principum. Tit. III.

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Eusignium Proconsulem Aphricæ.

SI quis asserat, cum mandatis nostris se venire secretis, omnes sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis probauerit, esse credendum: nec vllius dignitate terreri, siue ille Tribuni, siue Notarij, siue Comitis præferat potestatem: Sed sacris nostris literis esse credendum. Data † XV. Kal. Iul. Romæ: Accepta III. Kal. Aug. Merobaude iterum & Saturnino COSS. †XVI.

INTERPRETATIO. *Nulli debere credi qui secreto sibi aliquid dicit à principe esse mandatum, si principis præcepta non dederit.*

De responsis prudentum. Tit. IIII.

I. Impp. Theod. & Valentin. AA. ad Senatum vrbis Romę. Post alia.

PApiniani, Pauli, Gaij, Vlpiani, atque Modestini scripta vniuersa firmamus. Ita vt Caium, atque Paulum, Vlpianum, & cæteros comitetur auctoritas lectionis, quæ ex omni opere recitatur. Eorum quoque scientiam, quorum tractatus atque sententias prædicti omnes suis operibus miscuerunt, ratam esse censemus, vt Scæuolæ, Sabini, Iuliani, atque Marcelli, omniúmque quos illi celebrarunt: Si tamen eorum libri, propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmentur. Vbi autem diuersæ sententiæ proferuntur, potius numerus vincat autorum: Vel si numerus æqualis

ſit,eius partis præcedat autoritas,in qua excellentis ingenij vir Papinianus emineat: qui vt ſingulos vincit,ita cedit duobus. Notas etiam Pauli atque Vlpiani, in Papiniani corpus factas, ſicut dudum ſtatutum eſt, præcipimus infirmari. Vbi autem pares eorum ſententiæ recitantur, quorum par cenſetur autoritas, quod ſequi debeat eligat moderatio iudicātis. Pauli quoque Sententias ſemper valere præcipimus, & cætera. Dat. VI. Id. Nouemb. Rauennæ, Theodoſio Auguſto VII. & Valentiniano II. coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex oſtendit, quorum Iuris conditorum ſentẽtiæ valeat. Hoc eſt, Papiniani, Pauli, Caij, Vlpiani, Modeſtini, Scæuolæ, Sabini, Iuliani atque Marcelli: quorum ſi fuerint diuerſæ prolatæ ſententiæ, vbi maior numerus vnum ſenſerit, vincat. Quod ſi forſitan æqualis numerus in vtraque parte eſt, eius partis præcedat autoritas, in qua Papinianus cum æquali numero ſenſerit: Quia vt ſingulos Papinianus vincit, ita & cedit duobus. Scæuola, Sabinus, Iulianus, atque Marcellus in ſuis corporibus non inueniuntur, ſed in præfatorum opere tenentur inſerti. Gregorianum verò & Hermogenianum ideo lex iſta præteriit, quia ſuis autoritatibus confirmantur ex lege priore, ſub titulo, De Conſtitutionibus Principum & Edictis. Sed ex his omnibus Iuris conſultoribus, ex Gregoriano, Hermogeniano, Caio, Papiniano, & Paulo, quæ neceſſaria cauſis præſentium temporum videbantur elegimus.*

De officio præfectorum prætorio. *Tit. V.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum. PF. P.

SVper his qui à Pręſide, vel à quolibet alio iudice ſententiam dictam infirmari depoſcunt, ſub eo fine Sublimitatis tuę ſuccedat examen, vt ſi internis negotij vſquequaque decurſis ex euidẽti claruerit ſententiam à iure iuſtitiáque diſcedere, ea penitus exploſa, controuerſia de ęquitate terminum capiat. Quod ſi conſentanea ſit legibus iam prompta ſententia, eius pronuntiationis improbus oppugnator, ſi patrimonio circunfluat, biennio in inſulam relegatione plectatur: eiúſque bonorum media portio fiſcalibus compendiis addicta cedat. Quod ſi agreſtis vitę ſit, aut etiam egentis, ad biennij tempus in metallum retrudendus eſt. Quam legem in annotationibus quoque noſtris de iterando poſt ſententiam iudicio cuſtodire debebis. Dat. XIII. Kal. † Nouemb. Baſſo & Ablauio coss.

† Decemb.

INTERPRETATIO. *Quicunque cauſa dicta, diſcuſſóque negocio à quocunque fuerit ſuperatus, & hanc ipſam litem poſtea reparare tentauerit: ſi pro ipſo, qui antea victus eſt, fuerit legibus lata ſententia, prius iudicium non valebit. Nam ſi & apud alium iudicem fuerit ſuperatus, ſi digna idoneáque perſona ſit, biennio in exilium deputetur, & medietatem facultatum ſuarum fiſcus acquirat. Si verò indigna & pauperior perſona eſt, in metallum biennio deputetur.*

De officio rectoris prouinciæ. *Tit. VI.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Prouinciales.

CEſſent iam nunc rapaces Officilium manus, ceſſent inquam: nam ſi moniti non ceſſauerint, gladiis præcidentur. Non ſit venale iudicis velum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus Secretarium, non viſio ipſa Præſidis cum precio: æquè aures iudicantis pauper-

rimis

rimis ac diuitibus referentur. Absit ab inducendo † eius, qui Officij princeps dicitur, deprędatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij Principũ concusſiones adhibeant, Centurionum, aliorúmque Officialium, parua magnáque poſcentium, intolerandi impetus oblidantur, eorumque qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas temperetur: Semper inuigilet industria pręſidalis, ne quicquam à prędictis generibus hominũ de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſis quicquam putauerint eſſe poſcendum, aderit armata cenſura, quę nefariorum capita ceruicéſque detruncet, data copia vniuerſis qui concuſſi fuerint, vt Pręſidum inſtruant notionem. Qui ſi diſſimulauerint, ſuper eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Pręfectum Prętorio, ſi magis fuerit in vicino: vt his referentibus edocti, ſuper talibus latrociniis ſupplicia referamus. Data Kal. Nouemb. Conſtantinopoli, Baſſo & Ablauio vv. c c. coss. † ob inducendum.

INTERPRETATIO. *Officiales omnium iudicum venales eſſe non audeant, nec precium de introitu occurrentum, aut litigantum, vel egreſſu requirant. Sed interpellantes tam diuites quàm pauperes ſine vllo pramio audiantur. Quod ſi rapaces eſſe voluerint, gladio puniantur, aut certe de eorũ rapacitate Dominicis auribus referatur.*

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. Haue Anthemi chariſsime nobis.

Iudex ſibi hanc pręcipuam curam in audiendis ac diſcingendis litibus impoſitam eſſe non ambigat, ita vt non in ſeceſſu domus de ſtatu hominum, vel patrimoniorum ſententiam referat, ſed apertis Secretarij foribus, intrò vocatis omnibus, aut pro tribunali locatus, & ciuiles & criminales controuerſias audiat, ne congruę vltionis animaduerſio cohibeatur. Abſit autem, vt iudex popularitate & ſpectaculorum editionibus mancipatus, plus ludicris curę tribuat quàm ſeriis actibus. Dat. Kalend. Octob. Aquileię, Diuo Iouiano & Varroniano coss.

INTERPRETATIO. *Iudex hanc ſibi præcipuam curam in audiendis litibus impendendam eſſe cognoſcat, vt litigantium cauſas iugiter, adhibita æquitate, diſcutiat. Sciturus, non ſe in ſecreto domus, aut in quibuſcunque angulis definitiuam ſententiam prolaturum: ſed apertis domus ſuæ ianuis, intromiſsiſq́ turbis, vt neminem lateat, quicquid ſecundum † legum, vel veritatis ordinem fuerit iudicatum.* † legũ

III. Iidem A A. ad Valerianum Vic. Hiſpaniarum.

Libellos iudicibus, poſtquam ſe receperint, vetamus offerri, ne ſuper alienis cauſis vel ſtatu pronuntient, quando ab officij conſpectu, atque ab oculis publicis receſſerint. Dat. VII. Id. Septemb. Veronę, Valentiniano & Valente coss.

INTERPRETATIO. *Iudices, poſtquam ſe de conceſſu publico in domos ſuas receperint, libellos à litigatoribus non accipiant, nec ſine officio ſuo de cauſis alienis vel ſtatu aliquid cognoſcant.*

IIII. Imppp. Valentin. Valens & Grat. A A A. ad Viuentium PP.

Vnuſquiſque iudex in his locis ſedem conſtituat, in quibus oportet omnibus preſto eſſe rectorem, non deuerticula religioſa ſectetur, addimus ſanè vt quiſque prouincię pręſidentem propria poſſeſsione ſuſceperit, ager quem diuerſorium habuerit prędictus in tranſitu fiſci viribus vindicetur, ita enim iudices manſiones inſtruere & inſtaurare nitentur. Dat. Kal. Apr. Treu. Valent. NP. & Victore coss.

v. Iidem AAA. ad Probum PF.P.

Prouinciis præsidentes, per omnium villas sensim atque vsitatim, vicósque cunctos discurrant, & vltro rimentur à singulis, quid vnusquisque compulsor insolenter egisset aut cupide. Is enim de quo aliqua ad nos querela peruenerit ad vltimam pœnam rapietur. Dat. Kal. Aprilis, Treueris, Valentiniano N.P. & Victore COSS.

INTERPRETATIO. *Iudices Prouinciarum operam dare debebunt, vt per singulos agros & loca solicita inquisitione discurrant, vt per se, qualiter in solutione publici debiti cum possessoribus agatur, agnoscant. Cuius rei curam si implere neglexerint, querelam ciuium non dubitent in se seuerissime vindicandam.*

VI. Imppp. Valens, Gratianus & Valentin. AAA. ad Antonium. PP.

Ne quis domum iudicis ordinarij postmeridiano tempore ex occasione secreti ingredi familiariter affectet, eiusdem duntaxat prouinciæ (siue notus iudici siue etiam ignotus) gestet tamen honoris auctoritatem præferens. Dat. V. Kal. Aug. Morantiaco Gratiano A. IIII. & Merobaude COSS.

INTERPRET. *Ut meridianis horis suggerentũ iudex causas non præsumat audire.*

VII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Theodoro PF.P.

Moderatores Prouincię curam gerere iubemus, ne quid potentium procu-
† VII. ratores perperam illicitéve committant. Data x.† Kalend. Decemb. Rauennę, Basso & Philippo VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Iudices Prouinciarum summam sollicitudinem habere debent, ne Actores potentũ aliquid circa inferiores personas illicite iniustéque cõmittant.*

De officio iudicum Ciuilium. Tit. VII.

I. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodosius AAA. Curtio PF.P.

HOnorati, qui lites habere nóscuntur, his horis quibus causarũ merita vel facta panduntur, residendi cum iudice non habeant facultatem: Nec meridianis horis à litigatoribus iudices videantur. Quina itaque pondo auri, tam iudici quàm eius officio, & Honoratis parem multam adscribendam esse cognoscas, si quis contra præceptum huius-
† III. Non. modi venire tentauerit. Data † IIII. Non. Febr. Basso, & Philippo VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Honorati prouinciarum, id est, ex Curiæ corpore, si & ipsi in lite sint constituti, eò tempore quo causæ illorum à iudicibus ventilantur, cum iudice non resideant: & litigatores meridianis horis iudicem non salutent. Si aliud præsumpserint, multam suprascriptæ legis exoluant.*

De officio iudicum militarium. Tit. VIII.

I. Imppp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Comitibus, & Magistris vtriusque militiæ.

NVnquam omnino negocijs priuatorum, vel tuitio militaris, vel exe-
† Idus cutio tribuatur. Dat. pridie † Kal. Febr. Constantinopoli, Theodosio A. III. & Abundantio V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Nec comes nec miles nec magister in ciuilibus causis inter negotia priuatorum exactor nec executor esse presumat.*

De officio iudicum omnium. Tit. IX.

I Imp. Constantinus A. ad Domitium Celsum Vicarium.

Nemo

NEmo iudex, Officialem ad eam domum, in qua Materfamilias agit, cum aliquo præcepto existimet esse mittendum, vt eandem in publicum protrahat: cum certũ sit debita eius quæ intra domum, considerato sexu, semet contineat, domus eius, vel cuiuscunque rei habita distractione publicis necessitatibus posse seruari. Quod si quis in publicũ matrem familias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra vllam indulgentiam capitali pœna, vel exquisitis potius exitiis, suppliciisque plectatur. Dat. III. Id. Ian. Treueris, Sabiniano & Rufino COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus iudicum matronam in domo sua residentẽ, per quencunque apparitorem in publicum existimet protrahendam: sed circa eam, pro sexus reuerentia, conuentio honesta seruetur. Cum si quid eam debere constiterit, constrictis eius auctoribus possit exolui. Nam si quis contra fecerit, summo supplicio se afficiendum esse cognoscat.*

II. Idem A. Andronico.

Si contra pupillos, viduas, vel morbo fatigatas, & debiles impetratum fuerit, Lenitatis nostrę iudicium, memorati à nullo nostrorum Iudicum compellantur comitatui nostro sui copiam facere. Quinimo intra prouinciam, in qua litigator, & testes vel instrumenta sunt, experiantur iurgandi fortunam: Atque omni cautela seruetur, ne terminos prouinciarum suarum cogantur excedere. Quod si pupilli, vel viduæ, aliique fortunæ iniuria miserabiles, iudicium nostrę Serenitatis orauerint, præsertim cum alicuius potentiam perhorrescant, cogantur eorum aduersarij examini nostro sui copiam facere. Dat. XV. Kal. Iul. Constantinopoli, Optato & Paulino COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque aduersum pupillos, viduas,*† *& infirmos, nostra præcepta meruerit, eos de locis suis commouendi, vel extra prouinciam suam vsquam penitus protrahendi licentiam submouemus, sed ibi causam suam dicant, vbi instructiores esse, & testimonia possint facilius inuenire. Sanè si ipsi, quorũ fatigationi cõsulimus, nos crediderint expetendos, huic voluntati eorum veniendi aditum non negamus: ita vt aduersarij eorum sub præsentia Principis adesse per Rectorem prouinciæ compellantur.* † *vel agrotos.*

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA.
Pars actorum, habitorum in Consistorio Gratiani Aug.
Gratianus Augustus.

Det operam Iudex, vt Prætorium suum ipse componat. Cæterum Comiti, neque Rectori prouinciæ plus aliquid præstabitur, quàm nos concessimus in annonis, seu cellariis, &c. Actum in Consistorio, Merobaude II. & Saturnino COSS.

INTERPRET. *Iudicẽ prætoriũ suũ de proprio debere cõponere, & nihil à Prouincialibus aliquid amplius petere, quã ei in annonis vel cellariis à Principe fuerit deputatum.*

De defensoribus ciuitatum. *Tit. X.*

I. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius
AAA. Eusignio PF.P.

HI potissimum constituantur defensores, quos Decretis elegerint ciuitates. Quod si quis ad locum Defensionis ambitione peruenerit, confestim Syncaritas tua reiectum quinq; libras auri fisci vtilitatibus cogatur inferre. Dat. VIII. Kal. Feb. Honor. Aug. & Euodio V. C. COSS. † *Post Consulatũ Honori N. P. & Euodi V. C.*

INTERPRETATIO. *Hi instituantur ciuitatum Defensores, quos consensus ciuium, & subscriptio vniuersorum elegisse cognoscitur. Quod si quis defensorũ ad hanc rem cupiditate propria, non interueniẽte Decreto, peruenisse probabitur, pro hac præsumptione quinque libras auri fisco inferre cogatur.*

II. Iidem AAA. Potamio Præfecto Augustali.

Defensores nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis sui tantum fungantur officio, nullas infligant multas, nullas exerceant quæstiones: Plebem tantum vel Decuriones, ab omni improborum insolentia & temeritate tueantur:† vt id tantum quod esse dicuntur, esse non desinant. Dat. III. Non. Mar. Constantinopoli, Arcadio A. II. & Rufino v. c. coss.

† &

INTERPRETATIO. *Defensores secundum suum nomen, Curiam, vel plebem sibi commissam cum omni iustitia & æquitate defendant: nullum de innocentibus aut condemnare aut verberare præsumant.*

III. Iidem AAA. Taciano PF.P.

Per omnes regiones, in quibus fera & periculi sui nescia latronum feruet insania, probatissimi quique atque districtissimi Defensores adsint disciplinę, & quotidianis actibus præsint: Qui non sinant crimina impunitate coalescere. Remoueantur patrocinia, quæ fauorem reis & auxilium scelerosis impertiendo, maturari scelera fecerunt. Dat. VI. Id. April. Constantinopoli, Arcadio A. II. & Rufino coss.

INTERPRETATIO. *Per omnes prouincias tales pro studio disciplinæ Iudices ordinentur, vt cum omni sollicitudine in reos & latrones, remotis potentum patrociniis, districtionem debitam exercere non differant: ne per negligentiam suam aut venalitatem, crimina quæ debent puniri proficiant.*

De assessoribus domesticis & cancellarijs. *Tit. XI.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæsario P.P.

SI quis Iudicum vel ciuem prouinciæ, quam reget vel certe peregrinum consiliariũ sibi voluerit adsciscere, tantum quatuor sibi menses ad retinendum eum quem ex eadem prouincia sumpserit tributos esse cognoscat, donec ab aliis euocatum locis, suis actibus adtribuerit, ita vt emensis quatuor mensibus crimini detur, si quis vltra hoc tempus consiliarium crediderit retinendum. Dat. VI. Id. Decemb. CP. Stilicone & Aureliano coss.

II. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Eustasio PF.P.

Velut castrense peculium filiifamiliâs Assessores post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis Administratores adiuuare consueuerunt, si quid licitis honestísque lucris coadunare potuerint. Data x. Kal. April. Constantinopoli, DD. NN. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis viuo patre, cuiuscunque Iudicis cõsilio adhæserit, quicquid ex iustis & bonis causis acquisierit, hoc sibi sic vindicat, sicut & ille filius, qui aliquid viuo patre in armis constitutus† acquisierit.*

†*acceperit.*

III. Iidem AA. Asclepiodoto PF.P.

Nullus Iudicũ ad prouinciã sibi cõmissam, quenquã secũ ducere audeat, cui Domestici vel Cancellarij nomen imponat, nec profectũ ad se vndecunque susc-

que ſuſcipiat, ne famæ nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim primatum officij Cancellarios ſub fide geſtorũ electos iudicibus applicari iubemus, ita vt poſt depoſitam adminiſtrationem per continuum triennium nec militiam deſerant, & Prouincialibus præſentiam ſui exhibeant, quò volentibus ſit accuſandi eos facultas: Si enim idonea cauſa exegerit ad detegenda iudicis flagitia, & quæſtioni eos ſubdi oportet, &c. Dat. pridie Kal. Iun. Conſtantinopoli, Aſclepiodoto & Mariniano vv. cc. coss.

INTERPRETATIO. *Omnes Iudices euidenter agnoſcant, nullum in prouinciam ſibi commiſſam, de eadem de qua venit prouincia, vel alia regione, ſibi Cancellarium, aut Domeſticum fortaſſe coniungere, niſi qui ei publica fuerit ciuium electione deputatus. Ita vt ſi poſtea fuerit Iudex ille remotus, is qui Conſiliarij vel Domeſtici geſsit officium, triennio ſub alio iudice de prouincia non diſcedat, vt ſi quis accuſator fortaſſe extiterit, reddat accuſantibus rationem. Et ſi forte facta Iudicis celare vſquequaque voluerit, ſubdatur publicæ quæſtioni.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER SECVNDVS.

De Iuriſdictione, & vbi quis conueniri debeat. Tit. I.

I. Imp. Conſtantinus A. ad† Euſtaſium P.F.P. *† Oſtaſiũ.*

IVDICES prouinciarum volumus vim debitæ autoritatis aſſumere, vt† vna autoritas quę cæteros rei priuatæ, noſtro quoque Prouinciales teneat. Tormenta diſciplinæ ſceleratos conuictóſque carcere teneant, tormenta dilacerent, gladius vltor interimat. Eo enim modo licentia inueteratæ deſperationis inhibetur, ſi intelligant vno ſibi ac pari ſtudio viuendum eſſe cum cæteris, &c. Dat. VIII. Id. Mar. Limenio & Catulino coss.

† al. Actoréſque rei priuatæ, noſtróſque prouinciales teneat diſciplina, Sceleratos conuictóſque carcer teneat, tormenta, &c.

INTERPRETATIO. *Quicunque in prouinciis Iudices ordinati ſunt, hóc ſibi ſciãt eſſe permiſſum, vt ſi aliquos rei dominicæ ſeruos vel colonos reatus inuoluerit, ſicuti & priuatos comprehendendi eos & puniendi, vt culpa exegerit, nullo contradicente patrimoniorum noſtrorum ordinatore, habeant liberam poteſtatem.*

II. Idem A. ad Taurum P.F.P.

Definitum eſt, prouinciarum Rectores in ciuilibus cauſis litigia terminare, etſi militantes exceperint iurgia vel mouerint. Ne igitur vſurpatio iudicia legeſq; confundat, aut Iudicibus ordinariis adimat propriam notionem, ad prouinc

ad prouinciarum Rectores transferantur iurgia ciuilium quæstionum. In criminalibus etiam causis, si miles popoſcerit reum, prouinciæ Rector inquirat: Si militaris aliquid admisiſſe firmetur, is cognoſcat cui militaris rei cura mandata eſt. Data VIII. Kal. Aug. Mediolani, Arbitione, & Lolliano coss.

INTERPRETATIO. *Etsi ciuilia negocia ad prouinciarum Rectores iußimus pertinere, tamen quoties criminalis accuſatio intercesserit inter illos qui armis noſtris militant, atque priuatos, si militans priuatum in iudicium vocauerit, Rector prouinciæ audiendi & iudicandi habeat poteſtatem. Si verò priuatus ſeruientem nobis in armis vel militantem forte pulſauerit: ille cauſam audiat, ad cuius ordinationem is reſpicit qui militat, vel qui arma tenuerit.*

III. Idem A. & Iulianus Cæſar, ad Taurum PF.P.

Non ſolum in agentes in rebus, ſed in alios etiam cuiuſlibet homines conditionis competentes vigoris aculei exerantur, ſi modo fuerit declaratum, delicto eos obnoxios detineri. Quicunque igitur aliquid improbe turpitérque commiſerit, aut libidinis macula forte polluerit pudicitiam, debet ad eũ vltio ſeueritatis congruæ propagari. cum tamen direptionem videantur eſſe conqueſti, qui grauia teſtantur admiſſa, quæ obnoxios claruerit inuaſiſſe, in duplum reſtituere compellantur. Data & accepta VIII. Kal. Octob. Conſtantino A. IX. & Iuliano Cæſ. II. coss.

INTERPRETATIO. *In omnibus perſonis, quas etiam præſentiæ noſtræ dignitas comitatur, hanc volumus obſeruari ſentẽtiam: Vt ſi quis cuiuſcunque pudicitiam violauerit, pœnam ſtatutam iure ſuſcipiat. Et quicunque direptionem admiſerit, in duplum violenter præſumpta reſtituat.*

IIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Terentium Correctorem Tuſciæ.

Actor rei forum ſequatur: Ita vt ſi Senatores aliquid à Prouincialibus poſcunt, eo qui prouinciam regit, cognitore confligant. Si vero Prouincialis non ſuſcipiat, ſed inferat actiones, Præfecto vrbis diſceptãte decertet. Dat. † Id. Iun. Diuo Iouiano, & Varroniano coss.

† *Kal. Decemb. Mediol.*

INTERPRETATIO. *Si quis alium crediderit lite pulſandũ, apud prouinciæ illius Iudicem, vbi is habitat quem pulſat, negocium ſuum nouerit proponendum.*

V. Iidem AA. ad Felicem Vicarium Macedoniæ.

Si quis rem noſtram cœperit lite pulſare, Rationali præſente confligat, quo defenſante & controuerſia omnis agitetur, & Iudex eam ſententiam decernat, quam iuris æquitas poſtulauerit. Dat. Kal. Decemb. Valentiniano & Valente AA. coss.

INTERPRETATIO. *Quoties à fiſco noſtro aliqua repetuntur, res apud prouinciæ Iudicem, ſub præſentia noſtri Ordinatoris agatur, Vt illo præſente, quicquid iuſtitiæ ordo ſuaſerit, iudicetur.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Neoterio PF.P.

Exceptis his, quibus extra ordinem ſubuenitur, omnes iacturam litis incurrant, qui non ante in proprio foro iurgauerint: Si quidem poſsint venire ad altioris Iudicis notionem, cum iudicatum, quod diſplicet, appellatio excluſerint. Ita vt ſi quis litigator ſe vel faſtidio vel gratia cognitoris, aut non auditũ, aut dilatum docuerit, & eius litis quæ protracta eſt, æſtimationem fiſco noſtro iudex

Iudex præstet, & in primoris officij pœna deportationis illico depromatur. Dat. pridie Kal. Maij. Mediolani, Arcadio Augusto I. & Bautone coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque apud alium & non apud suum Iudicem negocium quod habuerit initio litis crediderit proponendum, exceptis ætate minoribus, quibus lege consultum est, litis ipsius de qua agitur actione damnetur: nisi forsitan contra sententiam, quæ aduersus eum dicta fuerit crediderit appellandum, vt apud maioris dignitatis Iudices audiatur. Sanè si quis causam habens, à iudice suo, se vel superbia, vel propter amicitiam aduersarij sui probauerit non auditum, iudicem tantum, quantum res de qua agitur valuerit, fisco nostro iubemus exoluere, & qui consilijs suis adhærent, exilij pœnam pro districtione sustineant.*

VII. Imppp. Valentin. Theodos. & Arcadius AAA. Martiano Comiti Orietis.

Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, iisdem forum ex eorum persona statuimus, & domicilia mutamus. Dat. IIII. Kal. Febr. Constantinopoli, Arcadio II. & Rufino coss.

INTERPRETATIO. *Fœminas, secundum honorem quem viri earum meruerunt, volumus appellari, vt ad cuius domum nupta transierit, eius proficiat dignitate, & pro negociis suis in eodem foro, vbi est maritum secuta, respondeat.*

VIII. Impp. Arcadius, & Honorius AA. Pasiphilo suo Salutem.

Causas plurimi de fugaci seruo, aut manifesto furto, aut non manifesto, directi etiam animalis, serui, vel rei mobilis instituentes, vel vi raptorum bonorum,† parum etiam terræ, fimi, & paruulę casæ, sub specie criminis tuum pulsant iudicium. Momentariæ etiam possessionis interdictum, quod non semper ad vim publicam pertinet vel priuatam, vt mox audiri, interdum etiam sine inscriptione mereatur, abacti etiam animalis causa proponitur. Cum igitur de his rebus paruis ac minimis, tuæ sit iniuria potestatis iudicare, Decretum est, eas tantum causas criminales à Synceritate tua audiri, quas dignus & meritus horror inscriptionis impleuerit, Quæ magnitudinem videlicet criminis, tempúsque designat, vt alterutram partem digna legum tenere posit austeritas. Quod statutum si fuerit forte contemptum, hi qui ex officio ingrediuntur Secretarium, quinque librarum auri condemnatione feriantur. Data VIII. Id. Ianuarij, Mediolani, Olibrio & Probino coss.

† paruulæ etiam terra finiū &

INTERPRETATIO. *Quoties de paruis criminibus, id est, vnius serui fuga, aut sublati iumenti, aut modicæ terræ, seu domus inuasæ, vel certi furti, id est, detenti aut peruenti, sub criminis nomine actio fortasse processerit, ad mediocres iudices, qui publicam disciplinam obseruant, id est aut defensores aut assertores pacis, vindictam eius rei decernimus pertinere. Ad Rectorem verò prouinciæ illud negocium criminale perueniet, vbi de personarum inscriptione agitur, Vel maior causa est, quæ non nisi ab ordinario iudice, recitata legis sententia debeat terminari. Quod præceptum si fuerit prætermissum, Officiales, qui negocia intromittūt, quinque libras auri se nouerint esse dānandos.*

IX. Iidem AA. Arcelao Præf. Aug.

Si quis neglectis iudicibus ordinariis, sine cœlesti oraculo causam ciuilem ad militare iudicium crediderit deferendam, præter pœnas ante promulgatas, intelligat se deportationis sortem excepturum. Nihilominus & Aduocatum eius decem libris auri condemnatione feriendum. Data VIII. Kal. Decemb. Cæsario, & Attico coss.

INTERP

† Quisquis INTERPRETATIO. † *Si quis contempto prouinciæ iudice, ad illos qui armatis præesse noscuntur, causam suam crediderit transferendam, exilio se deputandum esse cognoscat, & eum qui causam illius susceperit proponendam, x. lib. auri esse damnãdum.*

X. Iidem AA. ad Eutichianum PF. P.

Iudæi, Romano & communi iure viuentes, de his causis quæ non tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum & leges ac iura pertinent, adeant solenni iure iudicia, omnésque Romanis legibus inferant & excipiant actiones: postremo sub legibus nostris sint. Sanè si qui per compromissum ad similitudinem arbitrorum apud Iudęos vel Patriarchas, ex consensu partium, in ciuili duntaxat negocio, putauerint litigandum, sortiri eorum iudiciũ iure publico non vetentur. Eorum etiam sententias prouinciarum iudices exequantur, tanquam ex sententia Cognitoris arbitri fuerint attributi. Data † IIII. Non. Febr. Constantinopoli, Honorio Aug. IIII. & Eutichiano VC. COSS. † III.

INTERPRETATIO. *Iudæi omnes, qui Romani esse noscuntur, hoc solum apud religionis suæ maiores agant, quod ad religionis eorum pertinet disciplinam: ita vt inter se, quæ sunt Hebræis legibus statuta, custodiant. Alia vero negocia, quæ nostris legibus cõtinentur, & ad forum respiciunt, apud iudicem prouinciæ, eo quo omnes iure cõstigant. Sanè si apud maiores legis suæ consentientes ambæ partes, de solo tamen ciuili negocio audiri voluerint, quod interueniente compromisso, arbitrali iudicio terminatur, tale sit quasi ex præcepto iudicis fuerit definitum.*

XI. Iidem, AA. Theodoro PF. P. Post alia.

Minime prouinciæ Rector expectet in reos criminosos actorem dominicum, sed habeat exhibendis noxiis potestatem, vtatur legibus nullo interposito rationali. Latebris reus potestate ordinarij iudicis protrahatur, ne per conludium actorum iudicij fiat dilatio. Dat. VIIII. Kal. Iun. Mediolani, Honorio Aug. IIII. & Eutichiano COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis in domibus dominicis criminosus potuerit inueniri, prouinciæ iudex præsentiam non expectet actoris, sed mox reum comprehensum, ne aliquo conludio effugiat, † subyciat publicæ disciplinæ.* † Subdi iubeat.

XII. Impp. Honorius, & Theodosius AA. consulibus, Prætoribus Tribunis plebis, Senatui suo, Salutem dicunt. Post alia.

In criminalibus causis, Senatus statuta iamdudum Quinqueuiralis iudicij forma seruabitur. In quo cum perfacile esse credamus, optimos legere de summis, sortito tamen ad iudicium vocabuntur, ne de capite atque innocentia, alterius iudicio electi iudicent, &c. Dat. VIII. Id. Aug. Rauennæ, Asclepiodoto, & Mariniano COSS.

INTERPRETATIO. *Cum pro obiecto crimine aliquis audiendus est, Quinque nobilissimi viri iudices de reliquis sibi similibus missis sortibus eligantur. Ne aliquo studio videantur electi, & de capitali re aut innocentia alterius videatur facile iudicari.*

Ne in sua causa quis iudicet. *Tit. II.*

I. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad † Græcum Præf. † Gracchũ.

Promiscua generalitate decernimus, neminem sibi esse iudicem debere. Cum enim omnibus in se propriam dicendi testimonij iura facultatem submouerint, iniquum admodum est, licentiã tribuere sententiæ.

tentiæ, Lecta Kal. Decemb. Valente v. & Valentiniano AA. coss.

INTERPRETATIO. *Omnes præceptio nostra constringat, vt nullus in sua causa Iudex sit: quia sicut testimonium vnusquisque pro se dicere non potest, ita nec pro se poterit iudicare.*

De Omissa actionis impetratione. Tit. III.

I. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Hierio PF.P.

Post alia.

NVlli prorsus non impetratę actionis in maiore vel in minore iudicio agēti opponatur exceptio, si aptam rei & proposito negocio competentem eam esse constiterit, &c. Dat. x. Kalend. Mar. Constantinopoli. Felice & Tauro coss.

INTERPRETATIO. *Nullus per hoc præiudicium negocij videatur incurrere, quod in cuiuscunque audientia causæ suæ actio non peruenerit ad effectum. Solum est, vt vox sua rationabilis cum proposuerit approbetur.*

De denuntiatione, vel editione rescripti. Tit. IIII.

I. Imp. Constantinus Aug. ad Symmachum.

SI quando minoribus vel adultis inferenda lis erit, vel ab ipsis minoribus vel adultis cuidam quæstio mouēda sit, nō alias cursus † temporis inchoetur, nisi ab vniuersis quos officij sollicitudo cōstringit, Hoc est, Tutoribus, siue Testamento, siue Decreto dati sint, vel Curatoribus, per quos minores defenduntur, vel iisdem omnibus solenni more lis fuerit intimata. Quod si diuisum administrationis periculum per prouincias sit, his tantum omnibus insinuari conuenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea prouincia tutelæ vel curæ officium sustinent, ne aliis de prouinciis defensores minorum ad iudicia producantur. Dat. Pridie Non. Feb. Firmio. Accepta VIII. Id. Mar. Corintho. Constantino Aug. v. & Licinio coss.

† *temporibus.*

INTERPRETATIO. *Si quis contra eos, qui in annis minoribus constituti sunt, litem forte commouerit, aut si à parte ipsorū reus aliquis arguatur, ex eo tempora computanda sunt, ex quo tutor siue curator minoris per Iudicem, aut per Curiam intulerit, seu exceperit actionem: ita tamen vt si in diuersis prouinciis † istiusmodi homines sunt, id est, Curatores vel Tutores, qui minorum causas tueantur, qui in eadem prouincia fuerint, vbi intentio nata probatur, ipsi aut ingerant, aut excipiant actiones: quia nolumus, vt ad aliam prouinciam defensores minorum pro audientiæ necessitate ducantur. Hoc de iure adiectum est.*

† *istius officij.*

II. Idem Aug. ad Maximium PF.P.

Denuntiari vel apud Prouinciarum Rectores, vel apud eos, quibus Actorum conficiendorum ius est, decernimus, ne priuata testatio mortuorum, aut in diuersis terris absentium, aut eorum qui nusquam gentium sint, scripta nominibus falsam fidem rebus non gestis † affigant. Dat. x. Kal. Iul. Sirmio, Probiano & Iuliano coss.

† *affingant.*

INTERPRETATIO. *Contestari apud Rectores Prouinciæ, vel Defensores, aut omnes apud quos gesta conficiuntur, litem, iubemus, ne vllus nomen absentis, aut mortui, vel qui nō potuerit inueniri, in litis cōtestatione recipiat, ne falsitatis inueniatur occasio.*

III. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus ad Ampelium PF.P.

Exigendæ denuntiationis locus non est, cū quis ad luendum debitū euiden-

ti chirographo conuenitur. Dat. IIII. Kal. Aug. Contionati. Gratiano Aug. II. & Probo coss.

INTERPRETATIO. *Contestatio locum habere non potest, quando aliquis ad soluendum debitum certa cautione conuincitur.*

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. ad Romulum Consularem Aemiliæ & Liguriæ.

Post celebratam † denuntiationem, siue edicta, siue editionē rescripti, quod tamen iure sit impetratum, litis exordium auspicatur: inter iustas videlicet, legitimasque personas. Et si quis per ennitatis nostræ pendentibus tēporibus respōsa protulerit, nō modo † tempora quorū erunt curricula nō dilatentur, sed & quicquid elicitum fuerit, friuolum iudicetur. Dat. XIII. Kalen. Iul. Mediolano. Arcadio Aug. I. & Bautone v.c. coss.

† *denuntiatione seu edicto editionem.*
† *temporū quæ erant.*

INTERPRETATIO. *Posteaquàm per scripturam lis fuerit contestata, & per publicam conuentionem, quisquis ille est qui pulsatur, agnouerit, tunc lis inchoata dicatur, si tamen litigantium perfectæ probantur ætates. Nam si quis Principis beneficio contra rationem legis causæ suæ tempora sperauerit prolongari, quicquid pro hac re meruerit, non valebit.*

V. Iidem AAA. ad Claudium Tusciæ Consularem.

Vniuersa quidem negocia, quæ ex rescriptorum autoritate sortiuntur exordium, ad cursum temporum pertinere decretum est. Ante omnia vero procurandum est: ne peruasionibus improborum protelandæ cognitioni præbeatur occasio. Idcirco si quis possessione deiectus, auxiliū nostri poscat oraculi, nullis eum temporum, quæ ex rescriptorum editione defluunt, moris esse ludendum hac lege decernimus: ne iuris suffragium, quod in celeri reformatione consistit, beneficiorum Imperialium decreta suspendant. Data VI. Non. Maij. Mediolano, Timasio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Licet in negociis, quæ per actionem elicitam inchoari videntur legitimus ad respondendum temporum semper cursus obseruandus sit, specialiter eos, qui aliqua peruaserint, non patimur per quācunque occasionem differre negocium. Ideoq; cum ille qui fuerit de possessione deiectus, audientiam impetrauerit, iuxta iuris ordinem intra annum ad recipienda quæ perdidit nullatenus differatur. Nec aliqua peruasori dilatio concedatur, etiā si pro re differenda beneficiū Principis potuerit obtinere.*

VI. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodosius AAA. Aemiliano P.F. Vrbis.

Si quis debiti vel quod ex fœnore, vel mutuo data pecunia sumpsit exordiū, vel ex alio quolibet titulo in literarum obligationem facta cautione trāslatum est, seu fideicommissi dirigat actionem, aut momentariam possessionem peruasione violatam, vel quodlibet Interdictū efflagitat, seu inofficiosum arguat testamentum, vel tutelæ, seu negociorum actionem intendat, ruptis denuntiationum ambagibus, inter ipsa cognitionum auspicia rationem exprimere, ac suas allegationes iubeatur proponere, denunciatione & temporum obseruatione remota, Quam in cæteris ciuilibus causis, quarum tamen æstimatio centum solidorum summam excedat, volumus custodiri. Dat. XIII. Kalen. Aug. Constantinopoli. Arcadio A. VI & Probo v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Pro repetendo debito, vnde certa scriptura profertur, seu de eo quod alicui fideicommissum est, vt daretur, aliquis† agat, aut aliquid sibi alleget fuisse peruasum, aut quodlibet intra annum beneficiũ momenti requirat, aut testamẽtum dicat non esse legitimũ, vel de tutela aliquid† requirat: non expectetur, vt prius quod repetit apud acta proponat, aut ordo ipsius causæ petatur scriptus, sed mox apud Iudicem, sine vlla temporum mora, quæ per hoc videtur afferri, causam suam proponat, & omnes chartas suæ probationis exhibeat. Quam rem etiam in ciuilibus negociis præcipimus obseruari, quæ tamen minus quàm centum solidorum summam valere constiterit. Hoc de iure adiectum est.* † aliquis † proponat

VII. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Iouio PF.P. Post alia.

Quæcunque forte ecclesiæ venerabilis negocia sunt, vel esse poterunt actiones, celeri legum ordine seruato, iudicantum disceptatione finiãtur. Nec enim decet defensione loci nominisque venerabilis suscepta, publica diu secretaria præstolari. Dat. VI. Kal. Iul. Rauennæ. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Ecclesiarum negocia, pro reuerentia sanctitatis ac fidei, oportet cum ad publicum prolata fuerint, sine aliqua dilatione finiri. Nec debent defensores loci venerabilis vlla tarditate suspendi.*

De dominio rei quæ poscitur. Tit. V.

I. Imp. Iulianus Aug. Secundo PF.P. Post alia.

EXplosis atque reiectis præscriptionibus, quas litigatores sub obtentu consortium, studio protrahendæ disceptationis excogitare consueuerunt, siue vnius fori omnes sint, siue in diuersis prouinciis versentur, nec adiuncta præsentia consortis vel consortium, agendi vel respondendi iurgantibus licentia pro parte pandatur. Et amputata constitutione Constantini Patrui mei, quæ super consortibus promulgata est, antiquum ius, quantum pertinet ad huiusmodi disceptationes, cum omni firmitate seruetur, vt interruptis artificiosis obstaculis, posidentum astutia comprimatur. Dat. III. Non. Septemb. Antiochiæ. Mamertino, & Neuitta COSS.

INTERPRETATIO. *Remotis obiectionibus, quibus se consortes ad respondendũ inuicem excusabant, vt si non in vna prouincia, vel sub vno Iudice omnes essent, dum præsentiam suam non simul esse causantur, repetentes videbantur inludere, Unde dilationem hanc remouentes, quam Patruus noster Constantinus consortibus in hac parte præstiterat, iubemus secundum antiqui iuris ordinem, quicunque pulsatus fuerit, pro sua parte, vel persona respondeat, Nec diutius sub hac occasione repetentem differat ille qui possidet.*

De temporum cursu & reparationibus denuntiationum. Tit. VI.

I. Imp. Constantinus Aug. Iuliano v.c. Præsidi Tarraconensi.

CVm semel negocium vel necessitate, vel casu tẽporibus fuerit exemptum, ac postea per indulgentiam Clementiæ nostræ redintegratio præstetur, intra quatuor menses iudicantis arbitrium non vlterius litigatoribus† pateat oportet, etiamsi per obreptionem aliquid à nobis iterata supplicatione meruerit. Dat. Pridie Non. Maij, Viennæ. Sabino & Rufino COSS. † præberi.

INTERPRETATIO. *Quando aliqua causa, necessitate intercedente vel casu, permissum tempus excesserit, & principali beneficio eam litigator meruerit reparare, non amplius ad finiendum negocium Iudices, quàm quatuor menses litigatoribus præstent. Quibus exactis, etiamsi aliud dominorũ beneficiũ obtinuerint, nullatenus audiantur.*

II. Idem A. ad Felicem Præsidem Corsicæ. Post alia.

Si petitores probauerint, interpellantes se sæpius esse dilatos, atque ita lapsum tẽporis incurrisse per negligentiam atque desidiam Grauitatis tuæ, audientiam differentis indemnitas petitorum pro modo litis, quæ in altercationem fuerit adducta, de tuis facultatibus sarciatur. Dat. † IIII. Kal. Nouemb. Sirmio. Constantino. Aug. V. & Licinio coss.

† VIII.

INTERPRETATIO. *Si repetentem Iudex per negligentiam vsque eo distulerit, vt causam suam transactis legitimis temporibus perdat, omnia quæcunque in illius iudicio iuste sibi potuit vindicare, ei de ipsius Iudicis facultatibus, habita æstimatione, reddãtur.*

III. Idem A. ad Bassum PF. V.

Altero ex litigatoribus in lite defuncto, cursum temporis reparandum esse, latis iamdudum legibus continetur. Dat. XIII. Kal. Iunij Sirmio. Crispo II. & Constantino coss.

INTERPRETATIO. *Si vnus ex litigatoribus, siue pulsatus, siue petitor intra constitutum † præscriptúmque tempus de hac luce fortasse discesserit, tempora quæ fuerant statuta, successoribus renouentur.*

† *per scripturam tẽpus.*

IIII. Impp. Constantinus & Constans AA. ad Acindinum PF. P.

Si quis iurgantium ante litis terminum vltimum diem obierit, non vt ante statuimus, à decedentium primo die cursus temporis obseruari oportet, si successor legitimæ ætatis sit, sed ex die petitæ bonorum possessionis, vel aditæ hereditatis ei tempora renouari, ita tamen, vt ea res non lateat posſidentem, † nec damnum aut fraudem tempori faciat, pertentetur. Quod si successor minoris ætatis sit, postquam datus tutor siue curator solennia susceptę definitionis impleuerit, tempus dinumerari conueniet. Dat. & PP. VI Kal. Ianua. Antiochiæ. Vrso & Polemio coss.

† ℞. *Nec clã, vt fraudem tẽpori faciat, pertentetur.*
† ℞. *Defensionis.*

INTERPRETATIO. *Si quis de litigatoribus ab hac luce discesserit, heredi eius non ex die qua ille defunctus est, sed ex quo hereditatem acceperat, actionis tempora, quæ actori ad litem constituta fuerant, renouentur: ita tamen, vt fraus tempori ex quo res est possessa, non fiat, sed sciat se rem tenere, qui petitur. Quod si heres in annis sit minoribus constitutus, tutori vel curatori ex eo tempora supputentur, ex quo pro minore firmam personam defensionis accepit, & rem tenuit.*

De dilationibus. Tit. VII.

I. Imp. Constantinus A. ad Vrsum Vicarium.

SI quando quis rescriptum ad extraordinarium iudicem reportauerit, dilatio ei penitus deneganda est. Illi autem, qui in iudicium vocatur, danda est ad probanda precum mendacia vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui pręter spẽ ad alienũ iudicẽ trahitur. D. II. Non. Mart. Volusi. & Anniano coss.

INTERPRETATIO. *Quando ab aliquo Principe præceptio fuerit sperata, vt ad aliũ Iudicẽ, quàm cui cõmissus est, aduersarium suũ pertrahat audiendũ, sicut ille qui petitor est, inducias si petierit, accipere nõ debet: ita illi, qui ad iudiciũ adducitur, dilatio petita*

petita non negetur, vt facilius aut per scripturam, aut per testes probare valeat, illum à quo pulsatus est falsa supplicatione meruisse quod petiit.

II. Idem A. ad Iulianum P. V.

Petendę in integrum restitutionis temporibus obseruatis, si dilatio ab actore petatur, quæ intra metas lege cōprehensas valet arctari: eandem, quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. sin vero eiusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium lege receptum angustari nequeunt (quippe si in confinio legitimi tēporis petantur, & eius terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conueniet. in eius enim arbitrio fuerat, tūc inferre litigium, cùm petitæ dilationis mora superstite spatio posset includi. Quod si defensio possidentium dilationis suffragia postulauerit, eandem adserta causa citra obstaculum temporis deferri sancimus: quia nequaquam steterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi impetrata dimensio sese vltra Constitutionis regulam proferat: qua dilatione, si à possessore impetratur, etiam actor in requirendis probationibus vti minime prohibetur. Dat. XIIII. Kalend. Aug. Romæ, Constantino Cæs. V. & Maximo COSS.

INTERPRETATIO. *Licet quatuor mensibus constitutum sit, vt petentibus pro requirenda omni instructione induciæ concedantur, Vnde si illud spatium requiratur quod indultum est, id est, quod quatuor menses non possit excedere, præstari conuenit. Si vero tales petantur induciæ, quæ tempus lege constitutum excedant, petitori debet dilatio negari, quia scire debuit actionem suam constituto tempore finiendam. Quod si ille spatium, qui rem possidet, fortasse petierit, dari sine mora temporis quod petentibus datum est omnino debet: quia scire non potuit, quando ab aduersario prouocaretur ad causam, & ideo possessor spatium, vt respondere possit accipiat. Petitor etiam suis partibus necessaria poterit prouidere.*

III. Impp. Constantinus & Constans AA. ad Petronium Vic. Africæ.

Inter priuatos & fiscum, si priuatus actionem intendat, quatuor mensium tempora custodienda sunt. Cum vero fiscus priuato inferat aliquam quæstionem, sex mensium curricula seruentur, vtrique parti petendę dilationis per defensores suos copia non neganda, si hoc commoditatis ratio postulauerit. Dat. VI. Id. April. Aquileię, Acindino & Proculo COSS.

INTERPRETATIO. *Quando inter fiscum & priuatum possessorem de repetitione aliqua fuerit orta contentio, si priuatus fiscum repetat, quatuor menses ad respondendum actor fiscalis habebit inducias. si vero fiscus aliquid à possessore crediderit repetendum, sex mensium ad respondendum dilatio non negetur, dummodo ad præstandas inducias iusta ratio cognoscatur.*

IIII. Impp. Arcadius, & Honorius AA. Messalæ P F. P. Post alia.

De statu atque patrimonio litigantibus, in Transmarina etiam dilatione mensium IX. spatium creditur posse sufficere, &c. Dat. XII. Kalend. Decemb. Theodoro V. C. COS.

INTERPRETATIO. *Quoties de statu ingenuitatis, vel de patrimoniis causa vertitur, si necessaria negocij in Transmarinis partibus litigatores habere se dixerint, nouem mensium spatium indubitanter accipiant.*

De Feriis. *Tit. VIII.*

I. Imp. Constantinus Aug. Helpidio.

Sicut indignissimum videbatur, diem Solis venerationis suæ celebrem altercantibus iurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac iocundum est, eo die quæ sunt maxime votiua compleri. Atque ideo emancipandi & manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, & super his rebus actus non prohibeantur. PP. V. Non. † Iunij. Caralis, Crispo II. & Constantino II. COSS.

† *Iulij calis*

INTERPRETATIO. *Quamuis sancta die Dominica omnes lites ac repetitiones quiescere iusserimus, emancipare tamen, ac manumittere minime prohibemus, & de his rebus gesta confici pari ordinatione permittimus.*

II. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Albino P. F. P.

Omnes dies iubemus esse iuridicos, illos tantum manere feriarum dies, fas erit, quos geminis mensibus ad requiem laboris indulgentior annus accepit, æstiuis feruoribus mitigandis, & autumnis fœtibus decerpendis. Kalendarum quoque Ianuariarum consuetos dies ocio sancimus. His adiicimus natalitios dies vrbium maximarum, Romæ, atque Constantinopolis, quibus debent iura deferre, quia & ab ipsis quoque nata sunt. Sanctos quoque Paschæ dies, qui Septeno vel præcedunt numero, vel sequuntur, in eadem obseruatione numeramus. Necnon & dies Solis, qui repetito in se calculo reuoluuntur, Parem necesse est haberi reuerētiam nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperij protulerunt. Dat. VII. Id. Aug. Romæ. Timasio & Promoto COSS.

INTERPRETATIO. *Causas per anni spacium omnibus diebus secundum leges audiri præcipimus. Et licet lex quatuor menses ad fructus colligendos indulserit, sed ita pro prouinciarum qualitate, & præsentia dominorum credidimus faciendum, vt à die* VIII. *Kalendarum Iuliarum vsque in Kalendas Augusti messiuæ feriæ concedantur, & de Kalendis Augusti vsque in* X. *Kalend. Septembris agēdarum causarum licentia tribuatur. A* X. *autem Kalen. Septemb. vsque in Idus Octob. vindemiales feriæ cōcedantur. Dies etiam Dominicarum, qui feriati sunt, ab audiendis negociis, vel exigendis debitis sequestramus. Sanctos etiam Paschæ dies, id est septem qui antecedunt, & septem qui sequuntur. Necnon & dies natalis domini nostri, vel Epiphaniæ sine forensi strepitu volumus celebrari. Natalem etiam principis, vel initium regni pari reuerentia conuenit obseruari.*

III. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Iohanni P. F. P.
Post alia.

Die Sabbati ac reliquis, sub tempore quo Iudæi cultus sui reuerentiam seruant, neminem aut facere aliquid, aut vlla ex parte conueniri debere præcipimus, cum Fiscalibus commodis, & litigiis priuatorum cōstat reliquos dies posse sufficere, &c. Dat. VII. Calend. Aug. Rauennæ. DD. NN. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Die Sabbati nullum Iudæorum, aut pro Fiscali vtilitate, aut pro quolibet negocio volumus conueniri. Quia religionis eorum dies non debet actione aliqua perturbari.*

De

De pactis & transactionibus. Tit. IX.

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.V. inter cætera & ad locum.

PActiones eas valere volumus, si cum legibus cõsentiant. & reliqua. Datum VI. Non. Feb. Romæ Sabino & Rufino COSS.

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. Volusiano P.V.

Post sententiam pacisci non licere iuris ordine præcauetur. Vnde cum supplicans iniquè se oppressam & post sententiam sacri auditorij depactam esse commemoret, Volusiane parens Karissime atque amantissime, amota pœna quam pacto contra ius facto serenitas tua inesse præuiderit, legum auxilio consulat supplicanti. Dat. IIII. Id. Aug. Mediolane.

III. Iidem AA. Pompeio Fauonio.

Hereditatem quam tibi competere iure confirmas, negocij merito discusso, approbatis allegationibus restitue. * legum fonte demanans sententia iudicantis * remota videlicet pactione, quam dolo patuerit elicitam. Dat. VIII. Id. Feb. Alleg. Kal. Apr. in Basilica Thermarum Com. ipsis AA. COSS.

IIII. Iidem AA. Mamertino PP. inter cætera. & ad locum.

Pacta quidem per vim & metum apud omnes satis constat cassata, viribus respuenda. Dat. XII. Kal. April. ipsis AA. COSS.

V. Iidem AA. ad Valentinianum Consularem Piceni.

Non dubium est eum à fide placiti recessisse, qui quæ promiserat implere noluit Valentiniane Karissime. Proinde si aduersario suprasedente quominus explicaret ea quæ sponderat, fides placiti vacillat, familiares literæ quas ad se missas dicit, supplici magnopere non oberunt. Fines etiam quos temeratos adseuerat, amota præscriptione temporis, hi qui peruaserunt, vt ratio iuris est, redhibere cogantur. Alleg. IIII. Kalend. Maij Flauia Fenestri in secretario, ipsis AA. COSS.

VI. Iidem AA. Aeliæ Bauoniæ. inter cætera.

Et sub quodam potentiæ terrore infimos fatigari iudiciorum expectat inuidia: Vnde si aduersarium tuum longe à filij tui successione positum hæc in te quæ precibus texuisti excogitasse constiterit, rector prouinciæ hominis, qui nec paciscendi nec conloquendi de negocio substãtiam habuit, impudentiam submouebit, reddique faciet quidquid claruerit vsurpatum, ne impudentia vindicet, quod concedere leges & iura non possunt, maximè cum memores, nec à prima pactione quę substantiam non habebat secunda conuentione discessum, & inaniter resedisse quod non iam pactio, sed quædam vsurpatio iustis non subsistentibus causis in moderatione doceatur. Dat. III. Kalend. Aug. Mediolani, ipsis AA. COSS.

VII. Iidem AA. Ampeliæ.

Ea quæ heredes inter se transactione interposita composuerint, firma illibataque perseuerabunt, & ideo secundum fidem instrumenti competens tibi portio à possessoribus cum fructibus restituetur, per V.C. Proconsulem Africæ amicum nostrum fide gestorum diligenti examinatione comprobata. Dat. III. Non. Iul. Sirmio Diuo Iouiano & Varroniano COSS.

VIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Rufino P.F.P.

Si quis maior annis aduersus pacta vel transactiones, nullo cogentis impe-

rio, sed libero arbitrio & voluntate confecta putauerit esse veniendum, vel interpellando Iudicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa. Et quæ, inuocato nomine Dei omnipotentis, eo autore solidauerit, non solum inuratur infamia, verum etiam actione priuatus, restituta pœna, quę pactis probatur inserta, earum rerum & proprietate careat, & emolumento, quod ex pacto vel transactione illa fuerit consecutus. Quę omnia mox eorum commodo deputabuntur, qui intemerati pacti iura seruauerint. Eos etiam huius litis vel iactura dignos iubemus esse, vel munere, qui nomina nostra placitis inserentes, salutem Principum confirmationem initarum esse iurauerint pactionum. Dat. v. Id. Octob. Constantinopoli. Olibrio & Probino coss.

INTERPRETATIO. *Si quis post XXV. ætatis suæ annum aduersus pactionem vel definitionem suam, quam nulla potestate constrictus emisit, sed voluntate propria fecisse dignoscitur, aut interpellare Iudices, aut Potestatum animos, contra hoc quod fecit, precibus adire præsumpserit, aut implere neglexerit ea, quæ sub sacramenti interpositione definitionis suæ scriptura testatur, Non solum ex hoc facto pronuntietur infamis, sed nec causam ipsam agere permittatur, & pœnam quam in pacto constituit, cogatur exoluere. Et quicquid partibus suis per eandem scripturam fuerit deputatum, illis continuo conferatur, qui emissæ pactionis definitionem sine aliqua contrarietate seruauerint. Illos quoque præcipimus similis pœnæ conditione constringi, qui Dominorum nomina coniurant, placitis inserentes, & definita implere neglexerint, quod illis pro munere conseruatæ pactionis accrescat, qui sacramenta & definita seruauerint.*

De postulando. Tit. X.

I. Imp. Constantinus Aug. ad Bassum P.F.P.

ADuocatos, qui consceleratis depectionibus suæ opis egentes spoliant atque denudant, non iure causæ, sed fundorum, pecorum, & mancipiorum qualitate rationéque tractata, dum eorum præcipua poscunt coacta sibi pactione trāscribi, ab honestorum cœtu, iudiciorúmque conspectu segregari præcipimus. PP. VIII. Id. Mar. Constantinopoli, Constantino Aug. II. & Constantio coss.

INTERPRETATIO. *Aduocati, id est causas agentes, qui per iniquam cupiditatem susceptorum causam acturi sunt, prius cogantur de rebus suis taliter scriptura intercedente pacisci, vt omnia quæ meliora sunt in agris, aut mancipiis, aut in pecoribus, ad eos sub promissa defensione perueniat. Et ideo qui tam scelerati in eos, quibus patrocinium promittunt, fuerint deprehensi, & à conuentu honestorum virorum, & iudiciorum communione præcipimus segregari.*

†V. II. Impp. Valent. & Valens AA. Olibrio P.F.†P.

Quisquis vult esse causidicus, ipsam solam sumat in causis agendis personā, nec idem in eodem negocio defensor sit & quæsitor. Quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum. Accepta XII. Kal. Septembr. Ipsis AA. coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque causas suscipere vel agere voluerit alienas, hoc sibi nouerit vindicandum, ne velit in eo negocio, quod susceperit, & Iudicis, & Assertoris habere personam.*

III. Impp. Honorius & Theodosius AA. Eustasio P.F.P.

De re necessaria ad locum. Altero beneficio non solum per forum tuæ Magnitudinis,

gnitudinis, sed in vniuersis iudiciis valituro, vt filij familiâs, quicquid ex huiusmodi professione, vel ipsius occasione conquisierint, id post patris obitum præcipuum, veluti peculium castrense, proprio dominio valeant vindicare, Sub tali forma, qua militantibus ex iure † præcinctis cinguli prærogatiua detulit. Dat. x. Kalend. Aprilis. Constantinopoli, DD. NN. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. COSS.

† procinctus

INTERPRETATIO. *Quicquid viuo patre filius aduocatus de causarum susceptione acquisierit, sibi nouerit vindicandum, sicut castrense peculium, quod in armis constituti filij probantur acquirere, Vel illi qui iudiciariam viuis parentibus meruerint potestatem.*

De erroribus aduocatorum. *Tit. XI.*

I. Imp. Constantinus A. Furio Felici.

ADuocatorum errores in competenti iudicio litigatoribus non præiudicant. Dat. v. Kalend. Aug. Constantino. A. VI. & Constantio COSS.

INTERPRETATIO. *Aduocatus, si in suscepta causa aliquid in præiudicium per errorem dixerit, præiudicare ei, à quo adhibitus est, nullatenus debet: si continuo de ipso errore fuerit reclamatum.*

De cognitoribus & procuratoribus. *Tit. XII.*

I. Imp. Iulianus A. Secundo PF. P.

NVlla dubitatio est, post causam in iudicio publicatam, vtpote dominum litis Procuratorem effectum, etiam post excessum eius qui defensionem mandauerat, posse inchoatam litem iurgiumque finire. Quippe cum & Procuratorem posse eũ instituere, & ad heredes suos inchoata transmittere, veteres iuris voluerunt cõditores. Lecta apud acta. Data pridie Non. Feb. Iuliano A. IIII. & Sallustio COSS.

INTERPRETATIO. *Qui dominus & Procurator de cuiuslibet rei petitione fuerit institutus, & susceptam litem viuo mandatore per actionem repetendo fuerit contestatus, etiã si ille qui ei mandatũ tale fecerat, de hac luce discedat, liceat ei rẽ, quã repetendam susceperat, sibimetipsi defensare, & alium Procuratorem in hac causa, si voluerit, qui repetat vt dominus ordinare, atque actionem ad heredes suos successoresq; transmittere: Quia sicut in rebus quæ poßidentur, Procuratores tantum aduersus † pulsatos manent, non domini poßunt firmiter ordinari: Ita in rebus quæ repetuntur, dominos Procuratorésque facere is qui pulsat ac repetit iure permittitur. Solum est, vt mandatum ad vicem donationis factum, actis habeatur insertum.*

† ꝯ. Pulsantes, nã non & domini, possunt.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA.

Commune negocium & quibusdam absentibus agi potest, si præsentes rem ratam dominum habiturum cauere parati sunt. Vel si quod ab hiis petitur, iudicatum solui satisdatione firmauerint. † Dat. v. Id. Decemb. Diuo Iouiano & Varroniano COSS.

† PP. VI.

INTERPRETATIO. *Communes causas absentibus consortibus alij consortes agere poßunt, si illi qui præsentes fuerint, caueant acceptum esse illis qui absentes sunt, quicquid fuerit iudicatum. Aut in præsenti fideiussorem dederint, Ut omnia quæ definita fuerint, implere non differant.*

III. Impp.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA.

Pancratio P.F.† P.

† V.

In principio quæstionis persona debet inquiri, & vtrum ad agendum negocium mandato vtatur accepto. Quibus rite & solenniter constitutis, potest esse sententia. Præteritis autem hiis, nec dici controuersiæ solent, nec potest esse iudicium. &c. Dat. pridie Non. April. Cōstantinop. Antonio & Syagrio COSS.

INTERPRETATIO. *Cum primum ad Iudicem causa fuerit intromissa, personarum firmitas requiratur, vt is qui causam alterius prosequitur, mandatum eius, cuius causam agendam susceperat proferre procuret.*

IIII. Imppp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Victorio Proconsuli Asiæ.

Procurator, licet maritus sit, id solum exequi debet, quod procuratio emissa præscripserit. Dat. XV. Kal. Iul. Theodosio A. III. & Abundantio COSS.

INTERPRETATIO. *Qui vxoris suæ negocium fuerit prosecutus, quamuis maritus sit, nihil aliud agat, nisi quod ei agendum per mandatum illa commiserit.*

V. Iidem AAA. Rufino P.F.P.

Nullo pacto fœminæ aut amplius quàm sibi competit agere, aut pro aliis possunt interuenire personis. Dat. IIII. Kal. Octob. Constantinopoli, Theodosio A. & Abundantio COSS.

INTERPRETATIO. *Nulla ratione fœminæ amplius quàm suas agendi causas habeant potestatem. Nec alicuius causam à se nouerint prosequendam.*

VI. Impp. Arcadius & Honorius AA.† Andronico P.F.P. Post alia.

† Andromacho. P.F.V.

Nemo militantum fiat susceptor defensorũe causarum. Nec ad cognitionem alieni iurgij suffragator accedat. &c. Dat. pridie Non. Iul. Mediolani, Olybrio & Probino COSS.

INTERPRETATIO. *Militantes non permittuntur legibus lites suscipere alienas, nec Procuratores fieri possunt.*

VII. Imp. Theodosius A. & Valentinianus Cæsar Asclepiodoto P.F.P.

Si lite contestata Procuratorem vel cognitorem, qui litis minister est ordinatus, mori contigerit, minime eius quærantur heredes: néue superuacua dominio causæ laboris occasio protendatur, sed statim ad eum migrent omnes, qui dominus causæ fuerat, actiones. Et successoribus Procuratoris nulla super eo petitio relinquatur, nisi tãtum expensarum nomine, vel factorum litis causa sumptuum. Nec sanè videtur incongruum Cognitori, cum manifestum sit si cognitor, vel præsentis Procurator vsus fuerit in iudicio prosperiore fortuna, vel eadem reclamante deuictus, iudicati actionem sine vlla cunctatione in dominum dari, vel domino. Et hæc quidem in Actoris persona de litis ministro edixisse sufficiat. Cæterum in rei quoque idem licere non dubium est: Quãuis abunde legum veterum obseruatione munita sit, quæ si in rem quoque suam Cognitor vel Procurator quis fuerit ordinatus, simili modo nihil noui requirere patiuntur. &c. Dat. XVIII. Kal. Decemb. Constantinopoli, Victore V.C. COSS.

Procurator. Cognitor.

INTERPRETATIO. *Procurator est, cui per mandatum causa permittitur. Cognitor est, cui sine mandato causam suam agendam præsens præsente iudice litigator iniungit. Si Procurator aut Cognitor tantummodo, non dominus & Procurator effectus, post litem*

litem contestatam quolibet casu de hac luce discesserit, demandato sibi negocio ad suum nihil transmittit heredem: nisi tantum sumptuum vel expensarum repetitionem, quā auctorem suū in suscepta causa fecisse probauerit. Lis vero ad mandatorē redit. Si præsentis Procurator vincatur, aut vincat, in dominum vel domino, non in Procuratorem vel Procuratori actio tribuetur iudicati. Idem est & in pulsati vel possessoris Procuratore seruandum, si aut vincatur aut vincat. Et si in rem suam quis factus fuerit dominus & Procurator, & Procuratorem ipse pro sua vtilitate iam fecerit, similiter exitus rei iudicatæ dominum respiciet, non actorem.

De actionibus ad potentes translatis. *Tit. XIII.*

I. Impp. Honorius & Theodosius A A. Ioanni PF. P. Post alia.

SI cuiuscunque modi cautiones ad potentum fuerint delatæ personas, debiti creditores iactura multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas, qui alios actionum suarum redimant exactores. &c. Dat. V. Id. Iul. Rauennæ, D D. NN. Hon. XIII. & The. X. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Qui cautiones exigendas potentibus dederint, omne debitū perdant: Quia vbi potest esse repetitio, potestas ad exigendū nō debet à creditoribus inuitari.*

De hiis qui potentiorum nomina in lite prætendunt, aut titulos prædiis adfigunt. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Messalæ PF. P.

ANimaduertimus plurimos iniustarum desperatione causarum, potentium titulos, & clarissimæ priuilegia dignitatis hiis, à quibus in ius vocantur, opponere. At ne in fraudem legū aduersariorumque terrorem hiis nominibus abutantur & titulis, qui huiusmodi dolo scientes conniuent, adficiendi sunt publicæ sententiæ nota. Quod si nullum in hac parte consensum præbuerint, vt libelli aut tituli eorum nominibus ædibus adfigantur alienis, eatenus in eos qui fecerint vindicetur, vt affecti plumbo perpetuis metallorum suppliciis deputentur. Quisquis igitur lite pulsatus, cum ipse & rei sit possessor & iuris, & titulum in latæ solenniter pulsationis exceperit, contradictoriis libellis aut titulis alterius nomen crediderit inserendum, eius † *al. possessoris titulis. alias possessoris.* possessionis aut causæ, quam sub hac fraude aut retinere, aut euitare tentauerit, amissione multetur: nec repetendę actionis, etiamsi ei vel probabilis negocij merita suffragētur, habeat potestatem. Eos sanè, qui se sponte alienis litibus inseri patiuntur, cum hiis neque proprietas, neque possessio competat, veluti famæ suę prodigos, & calumniarum redemptores notari oportebit. Dat. V. Kal. Decemb. Mediolani, Stillicone V. C. COSS.

INTERPRET. *Cognouimus multos causas suas per potētium personas excusare vel prosequi, ita vt libellos vel titulos eorū nominibus, qui dignitate præclari sunt, quo facilius terreant possessores, in hiis domibus quæ ab eis repetūtur, affigant. Aut certe si aliquid repetantur, nomine magnorum & clarissimorum virorū prolatis libellis contradictoriis se specialiter excusare. Quod si ex eorum voluntate factū fuerit, quorum nomina libelli testantur, publice debet dignitas eorum pro omni vilitate notari. Illi vero qui causas suas tali fraude agere præsumpserint, plumbatis cæsi, in metallum dānati perdurēt. Unde quicūq; de re cōuētus, in qua dominus esse dinoscitur, si alterius nomine se voluerit defensare, aut aliū alterius nomine inquietare præsumpserit, causam perdat. Et rei, de qua agitur, seu possess. seu repetitionē amittat: quāuis boni meriti negociū possit habere.*

De

De dolo Malo. *Tit. XV.*

I. Imp. Constantinus A. ad Symmachum v.c.

Ptimum duximus, non ex eo die, quo se quisque admissum dolũ didicisse memorauerit, neque intra anni vtile tempus, sed potius ex eo die, quo adseritur commissus dolus, intra continuum tempus anni, reis quibus esse decertandi ius inuenitur, huiusmodi actionem causa cognita deferri. Ita vt si forte is, contra quem res agitur, longius vllo genere discesserit, nec denũtiandi necessitate petitor oneretur, nec eius qui aberit præsentia postuletur. Nec tamen † assistere, si velit, quisquam prohibeatur examini, contra quem decernenda intentio huiusmodi fuerit expetita: ita vt impetrata doli actione, lis ad suum Iudicem translata, intra biennij spacium decidatur, Ratione temporis custodita, cum legitime fuerit apud suum iudicem cœpta, exemplo litium cæterarum: perpetuo vero silentio conquiescat, nisi ex die quo impetrata fuerit actio, intra continuum biẽnium, quod sequitur, omnis lis fuerit decisa. Omnes igitur sciant, neque incipiendę post biennium, neq; ante com pletum biennium cœptæ, post biennium finiendę doli actionis cõcessam licentiam. Dat. VIII. Kal. Aug. Nasso, Constantino A.V. & Licinio Cæs. coss.

† *ascentire.*

INTERPRETATIO. *Dolus malus est, quoties per aliquam scripturam vel fraudem ea quæ definita sunt, per scripturæ argumenta mutantur. Vel si quis per chartarũ suppositionem, aut subreptionem aliquam id quod contra se futurũ sit, vt consentire videatur, vel inducitur, vel cum hiis similia discutiente Iudice probantur admissa. Et ideo ille qui queritur dolose se fuisse fraudatum, intra biennium suas & incipiat, & definiat actiones: vltra sibi nec ad inchoandum, nec ad definiendum tẽpus nouerit esse concessum. Nam si aut illum, qui dolum malum admisisse dicitur, aut illum qui pertulit, absentem esse contigerit, à tempore quo apud iudicem agere cœperit, biennium ad definiendam actionem sciat sibi esse permissum.*

De integri restitutione. *Tit. XVI.*

I. Imp. Constantinus A. ad populum.

N integrum restitutione minoribus aduersus commentitias venditiones, & aduersus Tutorum insidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est, ac si quid forte idem de suo in fraudem tutelæ alienasse docerentur, fraudatorio interdicto prospectum esse minoribus declaratur. Dat. Id. Mart. Sirmio. Ipso Augusto VII. & Constantino Cæsare IIII. coss.

INTERPRET. *In annis minoribus constitutis multum legibus constat esse prospectum. Et ideo aduersus Tutorum fraudes, vel venditiones, quas minoribus aliquibus cõmentis extorserint, aut quicquid sub tutelæ nomine iniuste egerint, nouerint legis beneficio reuocandum.* II. Idem A. ad Bassum.

Placuit post completum XX. & V. annum, ex eo quo vicesimi & sexti anni dies illuxerit, ad interponendam contestationem in vrbe Roma vsque ad anni tricesimi extremum diem spatia prorogari, & intra centesimum vrbis Romæ miliarium, si tamen ab hiis iudicibus, qui Romę sunt, fuerit iudicandum. Per omnem vero Italiam vsque ad finẽ anni vicesimi & noni. In cęteris omnibus prouinciis vsque ad completum annum vicesimũ & octauũ. Quo transacto tẽpore, manifeste omnes sciant, legũ sibi deinceps præsidia denegari. Quandoquidẽ

contesta

cōtestationis necessitate depulsa, finiendas integri restitutionū decidendasque causas certo genere clauserimus. Eandem autem custodiri temporum conuenit rationem, si forte quis beneficio nostro ętatis veniam fuerit consecutus, ex eo die, quo indulgentia nostra in iudicio competēti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ † reseruata, vt ad persequendas in integrum restitutiones, finiendasque causas iuge tempus habeat præstitutum.† Si quis sanè in minoris iura successerit minor, minime prohibeatur, cum quintū & vicesimum annum ætatis suę transierit, integri restitutionis beneficio vti tempore illibato: Quod si maioris fuerit minor iura nactus, quantum ad eas pertinet actiones, quas ex persona maioris fuerit consecutus, tantum temporis ad exponendas integri restitutiones, decidendasque causas accipere debebit, quantum defuncto, cuius heres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat. Cum vero maior successionem fuerit adeptus minoris, siquidem ciuili iure ab intestato vel ex testamento successerit, mox cum creta fuerit vel adita hereditas, si vero honorario iure, ex quo bonorum possessio fuerit accepta, examinando integri restitutionis negocio, solida sine vlla diminutione tempora supputentur, quę non pro locis, regionibus atque prouinciis, in quibus morantur qui heredes aut bonorum possessores sunt, obseruari iubemus, sed in quibus defuncti domicilia collocauerant. Dat. † VII. Kal. Aug. Naisso. PP. Romę Non. Octob. Constantino A. VIII. & Constantio V. COSS.

† reserata

† Si quādo

† VIII.

INTERPRETATIO. *Iustum videtur, vt post* XXV. *annum. vbi* XXVI. *annus fuerit ingressus, deposita apud iudicem contestatione petat, qui sibi voluerit, ea quæ in annis minoribus aut per se, aut per Tutoris vel Curatoris vitium male acta sunt, salua & integra proprietatis firmitate restitui. In hiis duntaxat prouinciis, vsque ad* XXVIII. *annum, si contestatus fuerit, integra ei, saluo principali negocio, quæ male amiserat reformentur. Nam & qui Serenitati nostræ pro venia ætatis crediderit supplicandum, hoc sibi nouerit esse concessum, vt sine præiudicio indulgentiæ nostræ, quod in sequenti lege comprehensum est, vsque ad constitutum superius tempus liberum habeat in rerum, quas male gesserat, proprietatem restitui. Quod si forsitan minor annis in illius hereditate successerit, qui & ipse in annis minoribus ab hac luce discessit, non prohibendus est, cum ad* XXVI. *annum peruenerit, vt sibi vnde illi competebat, reparatione agendarum rerum interposita, contestationem requirat. Sin vero minor hereditatem illius, qui plena & integra ætate defecit, acceperit, mox in integrum fuerit restitutus, ea tempora in negociis prosequatur, quæ defuncto maiori legibus competebant. Cum autem maior minori, seu ex testamento, seu ex quocunque iure successerit, cum primum ad eum hereditas defuncti peruenerit, quicquid pupillo potuit pro integri restitutione competere, in illius transeat actionem: Ita vt illius prouinciæ forum sequatur, in qua defunctus minor habitasse dignoscitur.*

III. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Iuliano II. Proconsuli Africæ.

Et mulieribus & minoribus in hiis quę vel prætermiserint vel ignorauerint, innumeris autoritatibus constat esse consultum. Dat. Prid. Non. Mar. Rauennæ, Constantio V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Minoribus mulieribus, sicut & viris, ita in causis omnibus subuenitur. Maioribus vero mulieribus pro fragilitate sexus in multis rebus, quas per ignorantiam prætermiserint, sicut lex ipsa loquitur, iubet esse consultum, Id est, vt si fi-*

deiussores pro quibuscunque accesserint, pro ipsa fideiussione non teneantur obnoxiæ, Et si in difficilioribus causis ius vel leges nescientes, mandati chartulam pro negociis suis forte subscripserint, vt earum cui mandauerint negocium exequantur, & ille in charta non solum procuratorem, sed & dominum si se scripserit, deceptis per hanc fraudem mulieribus subuenitur. Reliqui autem contractus, quos firma ætate publice & solennibus scripturis gesserint, in sua firmitate perdurent.

De hiis qui veniam ætatis impetrarunt. Tit. XVII.

I. Imp. Constantinus A. ad Verinum.

Mnes adolescentes, qui honestate morum præditi, paternam frugem, vel maiorum patrimonia, vrbana vel rustica conuersatione rectius gubernare cupiunt, & imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cum vicesimi anni clausa ætas adolescentiæ, patefacere sibi ianuam cœperit ad firmissimę iuuentutis ingressum: Ita vt post impetratam ætatis veniam, iidem ipsi principale beneficium allegantes, non solum pręscriptorum annorum numerum probent, sed etiam testibus aduocatis, honesta aut simili, aut potiore dignitate præditis, morum suorum instituta, probitatémque animi, testimonio vitæ honestioris edoceant. Quod cum ea conditione effecerint, in alienatione prędiorum ius tantum ætatis obtinebunt, quantum per annorũ dimensiones ac temporum, † legis natura singulis quibusque deferre cõsueuit. Fœminas quoque, quarum ætas biennio viros non sera pubertate pręcedit, seruato etiam in hoc temporis interuallo, decem & octo annos egressas, ius ętatis legitimę mereri posse sanximus. Sed eas quas morum honestas, mentisque solertia, quasi certa fama commendat, has vero propter pudorem & verecundiam, in cœtu publico demonstrari testibus non cogimus, Sed percepta ętatis venia, annos tantum probare tabulis, vel testibus misso Procuratore concedimus. Vt etiam ipsę in omnibus contractibus tale ius habeant, quale viros habere pręscripsimus. Ita vt Senatores apud grauitatis tuæ officium, de suis moribus, & honestate perdoceant. Perfectissimi, apud vicariam pręfecturã. Equites Romani, & cęteri apud Præfectum vigilum. Nauicularij, apud Pręfectum annonę. Cui ętati, quoniam inter plenam perfectamque adolescentiam, & robustissimam iuuẽtutem media est, firmatę ętatis appellationẽ imponimus: Vt prima ętas pueritię sit, sequens adolescentię, firmata hęc tertia, quarta legitima, quinta senectus habeatur. In ipsis etiam contractibus hac appellatione cõsignanda, vt non nudum nomen venditoris inseratur tabulis emptionum: Sed ab illo, qui firmatę ętatis, & honestus vir habeatur, emisse illum significetur, & venditorem esse firmatę ętatis, Ita tamen, vt quia spes adempta perfidię est, & in vendendis prędiis diligentiores esse persistant, qui beneficium meruerunt principale, nec prędia sine decreto alienent. Dat. VI. Id. April. Thessal. PP. III. Kal. Iun. Romę, Crispo II. & Constantio II. coss.

† leges &

INTERPRETATIO. *Adolescentes, qui honestis moribus esse probantur, & ad gubernandas facultates suas idoneam cupiunt habere personam, oportet eos primum, antequam ad legitimam ætatem perueniant, id est, vbi vir XX. annorum esse cœperit, auxilium principis implorare, & accepto huius rei beneficio, eo ordine apud testificationem*

tionem publicam allegare, vt probent se XX. annorum impleſſe curricula, & honeſtam conuerſationem tranſigere, & ſic prædia ſua in aliena iura cum decreti tamen interpoſitione, transferre liberam habeant poteſtatem. Fœminæ vero, ſicut biennio in pubertate minores ſunt, ita & tranſacto biennio, vbi ad XVIII. annum peruenerint, eas tamen, quas morum & honeſtatis commendat opinio, non in publico annos probare ſuos cogendæ ſunt. ſed miſſo Procuratore per ſcripturam annos eos, quos ſuperius diximus, ſe habere demonſtrent, & ſimilem, quam viri in contractibus habeant facultatem. Ita vt qualis, vel quàm digna perſona ſit, apud talem Iudicem hæc quæ dicta ſunt debeat approbare. Ergo cùm fuerint poſt adoleſcentiam hac ætate firmati, in ipſis quoque ſcripturis, vel venditionum inſtrumentis honeſtos ſe eſſe & firmatos ætate conſcribant. Hoc tamen illis liceat, qui beneficium, vt diximus, Principis pro cõfirmanda ætate meruerint, ne prædia ſua ſine iuſſu Iudicis, vel decreto, quod ex præcepto Iudicũ, vel conſenſu Curialium datur, alienare præſumant.

De Iudicijs. Tit. XVIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum.

IVdicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interrogãdi ac proponendi, adiiciendique patientia præbita ab eo, vt vbi actio partium limitata ſit, cõtentiones non occurſu Iudicis, ſed ſatietate altercantium metas compreſſerint, ſępius requiratur, & crebra interrogatione Iudicis frequentetur, † ne quid noui reſideat, quod annecti allegationibus in iudiciaria contentione cõueniat, cum ad alterutrum hoc proficiat, ſiue definienda ſit cauſa per Iudicem, ſiue ad noſtram ſcientiã referenda. Nec ad nos mittatur aliquid, quod plena inſtructione indigeat. Dat. † IIII. Id. Ian. Sirmio, Criſpo II. & Conſtantino II. COSS.

† *num*

† *Prid.*

INTERPRETATIO. *Iudex cum cauſam audire cœperit, litigatorum aſſertiones vel reſponſiones patienter accipiat, & omnia plena diſcuſſione perquirat. Nec prius litigantibus ſua ſententia velit obuiare, niſi quando ipſi peractis omnibus, iam in contentione non habuerint quod proponant: quouſque rei veritas † perueniatur, frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermiſſum fortaſſe remaneat: Quia ſi apud ipſum finienda cauſa eſt, totum debet agnoſcere. Sin vero ita res exigit, vt ad Principis notitiam deferatur, plena diſcuſsis omnibus data relatione debet eſſe ſuggeſtio, &c.*

† *inquiratur*

II. Idem A. ad Seuerum P. F. V.

Nulli prorſus audientia præbeatur, qui cauſæ continentiam diuidit, & ex beneficij prærogatiua id quod in vno eodemq́ue iudicio poterat terminari, apud diuerſos Iudices voluerit ventilare pœna propoſita, Si quis contra hanc ſupplicauerit ſanctionem, atque alium ſuper poſſeſſione, alium ſuper principali quęſtione iudicem poſtulauerit, vt rei quæ petebatur integra æſtimatione ſubducta, quintam portionem Reip. eius ciuitatis inferat, in cuius finibus res, de qua agitur, conſtituta eſt. Dat. III. Kal. Aug. Iuliano & Paulino COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus penitus audiatur, qui vnius cauſæ propoſitionem apud duos Iudices partiri voluerit, vt apud vnum de negocio principali proponat, & ab alio ſibi momenti beneficio rem poſtulet conſignari. Quod ſi quis hoc facere fortaſſe præſumpſerit, eiuſmodi pœna ſe nouerit condemnandum, vt nec illud quod repetit vlla ratione recipiat, & quintam portionem facultatum ſuarum, quantum ibi poſsidere poterit, Reip. ciuitatis illius cedat, in cuius finibus res, de qua agitur, fuerit conſtituta.*

De inofficioso testamento. *Tit. XIX.*

I. Imp. Constantinus A. ad Lucrium Verinum.

Ratres vterini ab inofficiosis actionibus arceantur, & germanis tantummodo fratribus, aduersus eos duntaxat institutos heredes, quibus inustas constiterit esse notas detestabilis turpitudinis, agnatione durante, sine auxilio Prætoris petitionis aditus reseretur. Dat. Id. April. Sirmio, Constantino A. & Licinio Cæs. coss.

INTERPRETATIO. *Fratribus vterinis, id est diuersis patribus & vna matre natis, non liceat de inofficioso contra testamentum fratris agere. Sed germanis fratribus prætermissis, id est vno patre natis: si turpibus personis, id est infamibus fuerit hereditas derelicta, hoc est aut pro libidine meretricibus, aut pro inhonesto affectu naturalibus aut certe timelicis, vel libertis suis, agendi contra testamentum licentia reseruatur. Si tamen is ipse germanus non pro crimine suo exilio fuerit deputatus, aut per captiuitatē fuerit seruus effectus, aut per emācipationem successionis vel actionis iura perdiderit.*

II. Idem A. ad Claudium præsidem Daciæ.

Licet legum auctoritas, filiorum potius quàm matrum personis voluit laborem incumbere, vt de inofficioso agentes, intra præfinita tempora doceant nullo suo vitio factum, nec offensionem se parentibus præstitisse, sed iugiter obsecutos, vt naturæ ipsius religio flagitabat, disciplinam illæsam, inoffensamque seruasse, vt hiis probatis remoueri parentum valeant testamenta, tamen si mater contra filij testamentum inofficiosi actionem instituat, inquiri diligenter iubemus, vtrum filius nulla ex iusta causa læsus, matrem nouissima læserit voluntate, nec luctuosam ei, nec legitimam reliquerit portionem, vt testamento remoto matri successio deferatur, si tamen defuncto consanguinei agnati non sunt superstites, an mater inhonestis factis atque indecentibus votis filiū forte obsedit, insidiisque eum vel clandestinis vel manifestis adpetiit, vel inimicis eius suas amicitias copulauit, atque in aliis sic versata est, vt inimica potius quàm mater crederetur, vt hoc probato, inuita etiā adquiescat filij voluntati. Dat. VIII. Id. Febr. Serdice, Crispo Cæs. II. & Constantio II. coss.

INTERPRETATIO. *Quamuis leges filijs, si prætermißi testamento fuerint, maiorem quàm matribus agendi dederint potestatem, vt de inofficioso matris testamento proponant, id est, si quarta debitæ portionis suæ filio dimissa non fuerit: ita tamē si probare potuerint, quod matris in nullo læserint pietatem, sed se obsequiū, vt decuit, præstitisse: sic testamentum matris, in quo prætermißi fuerint, non valebit. Nam si mater contra testamentum filij, quod inofficiosum dixerit, agat, debet diligenter inquiri, si contra filium mater nihil egisse probatur, aut si nullis insidiis, vel publice, vel secrete eum lædere fortasse tentauerit, Ne forsitan consilium aduersus filium inimicis suis, & quod impium est, auxilium quoque præstiterit. Quod si factum non fuerit, potest remouere prætermissa mater, quia ei quartam de rebus suis portionem filius non dimisit, quod filius fecerat testamentum, si tamen filio fratres consanguinei agnati, id est vno patre nati, aut eorum filij per virilem sexum non esse probantur. Nam si mater, vt superius dictum est, pro manifestis inimicitiis suis prætermissa docebitur, inuita adquiescat læsi filij voluntati.*

III. Idem A. ad concilium Bizacinorum.

Seruus necessarius heres instituendus est, quia non magis patrimonium

quàm

quàm infamiam consequi videtur: Vnde claret actionem inofficiosi fratribus relaxatam, cum infamię aspergitur vitiis is qui heres extitit, omniaque fratribus tradi, quę per turpitudinem, aut aliquam leuem notam capere non potest institutus. Ita in hac quoque parte si quando libertis heredibus institutis fratres fuerint alieni, inofficiosi actione proposita, præualeant in omnibus occupandis facultatibus defuncti, quas ille perperā ad libertos voluerat pertinere. Dat. VII. Kal. Aug. Coloniæ Agrippinę, Pacatiano & Hilariano COSS.

INTERPRETATIO. *Si seruo per necessitatem debiti à domino cum libertate hereditas fuerit dimissa, quia huiusmodi persona videtur infamis, germanis fratribus, qui prætermissi sunt, agendi contra testamentum datur facultas: vt remota infami persona, salua tamen quam meruit libertate, hereditatem germani fratres ad se debeant reuocare. Nam & si prætermissis fratribus liberti per testamentum heredes fuerint instituti, simili modo germani defuncti eos à bonis fraternæ hereditatis excludent, sibique omnia quæ reliquerit vindicabunt.*

III. Imp. Constantinus A. & Cæsar Olybrio.

Cum scribit moriēs, vt arbitratu boni viri, si quid minus filiis sit relictum, quàm modus quartæ, quę per successionem bonis tantum liberis debetur, efflagitat, id ipsum ab herede eisdem in pecunia cōpleatur, manifestum est, nullam iam prorsus nec super testamēto, nec super donationibus querelam remanere, presertim cum vniuersa eadem repellat & reprimat, quę ad pecuniam rediit taxatio iusta. Dat.† XII. Kal. Iul. Tauro & Florentio COSS. † XIIII. *Kal. Iun.*

INTERPRETATIO. *Quoties pater filiis per testamentum de facultatibus à se dimissis quartam dari præceperit portionem, & hoc in nummo fieri bonorum virorum arbitrio crediderit committendum, seu hoc testamento siue donatione conscripserit, nullam contra voluntatem patris filius habeat actionem, dummodo quartam portionis suæ, quam erat habiturus de omnibus, quæ tempore mortis suæ pater reliquerit, consequatur in nummo.*

V. Imppp. Gratianus, & Valentinianus, & Theodosius AAA. Hypatio P. F. P.

Intra quinquennium, quod inofficiosis actionibus constitutum est, liberis quoque parentum iudicia inofficiosa causantibus, eadem temporis curricula præstituta sunt. Dat. V. Kal. Iun. Pataui, Merobaude II. & Saturnino COSS.

INTERPRETATIO. *Intra quinque annos à die mortis defuncti, quicunque inofficiosum dicere voluerit testamentum, inchoandæ actionis licentiam se nouerit habiturum. Quod temporis spatium etiam filij sibi, si contra parentum testamenta ac voluntatem agere voluerint, agnoscant esse cōcessum. Quo transacto, si repetitio inchoata non fuerit, omnium personarum de inofficioso intentio conquiescat. Cæterum intra quinquennium inchoata, vsque ad tricennium obtineat actionem.*

VI. Impp. Honorius & Theodosius AA. Ioanni P. F. P.

Aduersus iudicium omnibus integris† atque seruatis, quibus inofficiosi actio, aut de immodicis donationibus cœperit forte competere, vel qui se præteritum esse testatur, nos † enim ita huiusmodi institutiones firmādas esse censuimus, vt competētibus actionibus viam minime clauderemus. Dat.† XII. Kal. Mart. Rauennę. Post consulatum Honorij VIII. & Theod. V. AA. † *aque* † *etiam* † XVI.

INTERPRETATIO. *Contra voluntatē defuncti ita omnia quæ superiori lege sunt statuta seruentur, vt & de inofficioso agere liceat, & si quis se præteritum dixerit, au-*

diatur. Sed ita hæc omnia obseruari præcipimus, vt si qua alia propositio fuerit de testamento vel donatione, quæ posit opponi, in omnibus audiatur.

VII. Imp. Theodosius A. ad Asclepiodotum P.P.

Si quis defuncti agnouerit voluntatem, de inofficioso agere prohibetur. Dat. VII. Kal. Mart. Constantinopoli, Victore cos.

INTERPR. *Qui per testamentum sibi aliquid derelictum acceperit aut vendicauerit, & voluerit contra voluntatem defuncti agere, licentiam penitus non habebit.*

De inofficiosis donationibus. Tit. XX.

I. Imp. Constantinus A. & Cæsar Olybrio.

ILlud omnino dubitare non côuenit, quod immodicarum donationum omnis querela ad similitudinem inofficiosi testamenti legibus fuerit inducta, & sit in hoc actionis vtriusque vel vna causa, vel similis ęstimanda, vel idem temporibus & moribus. Dat. XIIII. Kal.† Iul. Tauro & Florentio coss.

† Iun.

INTERPRETATIO. *Certum est, quod donatio facta de inofficioso testamẽto querelæ similis iudicatur, contra quam similiter prætermissus, etsi ei minus, cui hæc actio competit, quàm quartæ portionis suæ modus est, dimittatur, intra quinquennium superius constitutum agere permittitur. Et sicut de inofficioso testamento, ita potest agere vt donatio euacuetur.*

De inofficiosis dotibus. Tit. XXI.

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum Præsidem Ciliciæ.

CVm omnis hereditas dote dicatur exhausta, côcordare legibus promptum est, vt ad exẽplum inofficiosi testamẽti aduersus dotem immodicam exercẽdę actionis copia tribuatur, & filiis côquerentibus emolumenta debita deferantur. Dat.† III. Kal. Ian. Sirmio, Datiano & Cereali coss.

† XIIII.

INTERPRETATIO. *Quoties per dotem ita omnis hereditas euacuata probatur, vt quarta hereditatis ipsius non fuerit reseruata, liceat filiis ad similitudinem inofficiosi testamenti contra dotem agere & debitam sibi portionem ex lege recipere.*

II. Idem A. & Iulianus Cæsar Pomponiano.

Dote ab vxore marito data, filios ex priori matrimonio, si neque vltra dodrantem, neque in fraudem legis Papiæ constituatur, de hac repetenda nullam constat habere actionem. Dat. XV. Kal. Ian. Syrmio, ipso Augusto X. & Iuliano Cæs. IIII. coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier marito secundo dotem dederit, & ex priore marito filios habuerit, & non eis tres vncias, id est, quartam portionem de rebus suis reseruauerit, dos quæ contra legem Papiam secundo marito data est, non valebit. Hic de iure addendum quid sit lex Papia.*

De hereditatis petitione. Tit. XXII.

I. Imp. Constantinus A. & Cæsar, ad Maximum P.V.

SI is qui dignitate Romanæ ciuitatis amissa Latinus fuerit effectus, in eodem statu munere lucis excesserit, omne peculium eius à patrono, vel patroni filiis, siue nepotibus eius, qui nequaquam ius agnationis amiserint, vindicetur. Nec ad disceptationem, vel vt hereditariæ controuersiæ filiis liceat accedere, cum eius potissimum status ratio

tractan

tractanda sit, non quem beneficio libertatis indultæ sortitus acceperit, sed is vindicetur, in quo munere lucis excesserit. Dat. III. Kalend. Febr. Serdice, Ipso Augusto VII. & Cæs. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis ciuis Romanus libertus, intercedente culpa, Latinus libertus fuerit effectus, si in eadem latinitate sine reparatione primi status ab hac luce discesserit, facultates illius patronus, vel patroni filij, vel nepotes, qui tamen per virilem lineam descendunt, & emancipati non fuerint, sibimet vindicabunt. Nec si filios, quos ciuis Romanus generauit, fortasse dimiserit, aliquid de eius hereditate præsumant: quia non requirendum est, in qua libertate nati fuerint, sed in qua pater eorum positus conditione defecerit.*

De rei vendicatione. *Tit.* XXIII.

1. Impp. Honorius & Theodosius AA.† Crispino Comiti & magistro Equitum. † *Crispioni*

QVisquis armatæ militiç stipendiis communitus in solo publico vel ædificium aliquod construxerit, vel septis quibuslibet spatia certa concluserit, perpetuo iure, & firmo dominio eadem ex nostra generali auctoritate possideat: nec per subreptionem aliquis postea eadem loca à nostra Clementia audeat postulare. Illud quoque sancimus, si quisquam militum simili conditione ante hoc tempus loca publica possidenda detinuit, ac postea eadem per alias competitionum nebulas detectus fuerit amisisse, reformari eadem, Ita tamen, si probatum fuerit à nullo antea possessum solum hac qua ostendimus à milite ratione detentum, vel si in alios forte eorum militum voluntate translatũ fuisse, quod tenuerat, potuerit perdoceri. Ne quis sanè post hanc definitionem nostri numinis surripiẽdo postulare audeat, hæc spatia, de quibus præsens oraculi nostri forma comprehendit, pœnam XX. librarũ auri iubemus adscribi. Dat. V. Kal. Mar. Rauennæ, Asclepiodoto & Mariniano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque militans in solo publico ædificium fortasse extruxerit, aut aliquid pro vtilitate sua crediderit faciendum, per nullius calumniam penitus repellatur, sed hoc perpetuo in eius iure permaneat: Idem, si miles nostris vtilitatibus seruiens, si locum publicum construxerit, vel ad excolendum fortasse tenuerit: si hoc tamẽ nullus antea tenuit, cui miles ipse peruasor extiterit, simili ratione possideat. Contra quam rem etiam si subreptum Principi fuerit, non solum impetrata non valeant, verumetiam improbus petitor XX. libras auri fisco cogatur exoluere.*

De familia herciscunda. *Tit.* XXIIII.

1. Imp. Constantinus A. ad Verinum.

CVm diuidendę res erũt, dubitari non potest, ab heredibus suis consensum sine vlla cõtrouersia cõmodandum. Quod vero ad huiusmodi spectat scripturas, in quibus talis defunctorum mens fuisse inuenitur, vt de testamento intelligatur tantummodo cogitatũ, etsi repugnare ius videatur, huiusmodi quoque inscriptio, inter suos duntaxat heredes, valere oportet, quemadmodum valent scripturæ simpliciter inchoatæ, quas nulla solennitatis adminicula defendunt, solis nixę radicibus voluntatis:

Licet enim sub testamẽti vocabulo cœptæ, cum perfectę non sint, neque appellari aliter vllo modo possint, euanuisse videntur: tamen dispositiones vltimæ coloratam iuris imaginem referentes, iustius in se legum procliuem fauorem debent prouocare. Quamobrem cum filiis ac nepotibus, ciuili iure, vel auxilio Prętoris vt suis heredibus defuncti successio deferatur, etiam si inceptum, neque impletum testamentum esse memoretur, vel si ab vtilitate † verborum, vel solennitate iuris inanis scriptura esse dicatur, considerari specialiter voluntatem placet, & obsecũdari protinus cum res diuidentur, nec retineri amplius, quàm quod singulorum personis detegatur adscriptum: vt & memoria defuncti non violetur parentis, & occasiones litium dirimantur. Dat. † IIII. Kalen. Septemb. Crispo II. & Constantino II. coss.

† ἴσως vel subtilitate verborum

† III.

INTERPRETATIO. *Quando facultas patris inter filios vel nepotes diuiditur, specialiter voluntas patris vel aui paterni debet in omnibus custodiri, cuius testamentum etiam si non fuerit perfectum, aut si non legitimo numero testium subscribatur, nec gestis allegetur, tamen si agnoscitur defunctus, de quo supradictum est, de facultate sua aliquid ordinasse, quicquid vnumquenque de filiis ac nepotibus cuiuscũque sexus habere voluerit, hoc sibi sine consortis repetitione defendat: nec præsumat aliquis, quod alteri consorti auctor ille dimiserit. Sed hoc inter filios ac nepotes ex filiis masculis obseruetur, quod voluntate auctoris per quancunque scripturam probabitur ordinatum.*

II. Idem A. ad Constantinum P.F.P.

Nulli quidem de bonis vsurpandis viuorum, nec diuidendi contra bonos mores concessa licentia est. Sed si præcipiente matre bona eius inter se liberi diuiserint, placuit omnifariam nobis huiusmodi diuisionem durare, si modo vsque ad extremũ eius viuendi spatium voluntas eadem perseuerasse doceatur. Dat. † IIII. Kal. Iun. Constantinopoli, Constantio & Maximo coss.

† III. Id.

INTERPRETATIO. *Licet viuorum bona vt diuidantur iniustum sit, tamen si mater viuens facultates suas filiis præceperit & permiserit diuidendas, & vsque ad exitum vitæ suæ in eadem voluntate perstiterit, diuisio inter filios facta perduret.*

De communi diuidundo. Tit. XXV.

I. Imp. Constantinus A. Gerulo Rationali trium Prouinciarum.

IN Sardinia fundis patrimonialibus, vel emphyteuticariis per diuersos nunc dominos distributis, oportuit sic possessionum fieri diuisiones, vt integra apud possessorem vnumquemque seruorum agnatio permaneret. Quis enim ferat liberos à parentibus, à fratribus sorores, à viris coniuges segregari? Igitur qui dissociata in ius diuersum mancipia traxerunt, in vnum redigere eadem cogantur. Ac si cui propter redintegrationẽ necessitudinum serui cesserunt, vicaria per eum qui eosdem susceperit mãcipia reddantur. Et inuigilandũ, ne per prouinciã aliqua posthac querela super diuisis mancipiorũ affectibus perseueret. Dat. † VII. Kal. Iul. Proculo & Paulino coss.

† III. Kal. Maij.

INTERPRETATIO. *In diuisione patrimoniorum, seu fiscalium dominorum, siue priuatorum, obseruari specialiter debet, vt quia iniustum est filios à parentibus, vel vxores à maritis, cum ad quemcunque possessio peruenerit, sequestrari, vt mancipia, quæ permixta fuerint, id est vxor cum marito suo & filiis, datis vicariis, ad vnum debeant pertinere, cui necesse fuerit commutare, quod sollicitudo ordinantium debet specialiter custodire, vt separatio fieri omnino non possit.*

Finium

Finium regundorum. *Tit. XXVI.*

I. Imp. Constantinus A. ad Tertullianum P. V. Comitem dioeceseos Asianæ.

SI quis super inuasis sui iuris locis prior detulerit querimoniã, quæ finali cohęret cũ proprietate cõtrouersiæ, prius super possessione quęstio finiatur, & tũc Agrimensor ire præcipiatur ad loca, vt patefacta veritate huiusmodi litigiũ terminetur. Quod si altera pars locorũ adepta dominium subterfugiẽdo moras attulerit, ne possit cõtrouersia definiri ad locorum ordines directus Agrimẽsor dirigatur ad loca, vt si fidelis inspectio tenẽtis locũ esse probauerit, petitor victus abscedat, etsi cõtrouersia eius claruerit, qui primo detulerit causam, vt inuasor ille pœnę teneatur addictus, si tamẽ ea loca eundẽ inuasisse cõstiterit: nã si per errorẽ aut incuriã domini loca data ab aliis possessa sunt, ipsis solis cedere debẽt. Dat. VIII. Kal. Mar. Gallic. & Symmac. cos.

II. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. F. V.

Si constiterit eum, qui finalẽ retulerit quęstionẽ, priusquã aliquid sententia determinetur, rem sibi alienã vsurpare voluisse, nõ solũ id quod male petebat, amittat, sed quo magis vnusquisque cõtentus suo, rem nõ expetat iuris alieni, is qui inreptor agrorũ fuerit in lite superatus, tantũ agri modũ quãtũ diripere tentauit amittat. Lecta apud acta XII. Kal. Iul. Gallicano & Symmacho COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis peruasor finium fuerit approbatus, eò quod priusquã aliquid iudicio finiretur, id quod alter tenuerat inuasisset, non solum illud quod male præsumpsit amittat, sed vt non vnusquisque rem alienam occupet, cum fuerit in causa deuictus peruasor iuris alieni, tantum spatij restituat, quantum præsumpsit inuadere.*

III. Idem A. ad vniuersos Prouinciales. Post alia.

Si finalis controuersia fuerit, tunc demum arbiter non negetur, cum intra quinque pedes locum, de quo agitur apud Præsidem, esse constiterit, cum de maiore spatio causa quędam nõ finalis sed proprietatis, apud ipsum Pręsidem debeat terminari. Et si socius quid petat à socio, ante Præses iudicet, an præstari aliquid oporteat, & tunc demum illud per arbitros restituatur, quod constiterit esse soluendum. Dat. Kal. Aug. Basso & Ablauio COSS.

IIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Neoterio P. F. P. O. C. N.

Quinque pedum pręscriptione summota, finalis iurgij, vel locorum libera peragatur intentio, sola sit igitur huiusmodi legibus vna præscriptio, quæ improbi petitoris refrenare possit inuidiam, si veteribus finem cum signis limes inclusus congruum erudita arte pręstiterit. Nec vero prolixioris temporis in huiusmodi locum habebit vlla præscriptio, cum diuturno ocio alienum rus quisque asserat se diligentius coluisse, quando omne huiusmodi iurgium solo pręcipimus iure discingi, quo artis huius peritis omne commisimus sub fideli arbitratione iudiciũ. Dat. VII. Kal. Aug. Arcadio Augusto & Bautone COSS.

V. Imppp. Theodosius, Arcadius, Honorius A A A. Rufo P. F. P. O.

Cunctis motionibus & machinis amputatis finalibus iurgiis, omnem modum quem pręscripsimus, ac de eo tãtum spatio, hoc est, pedum quinque, qui veteri iure præscripti sunt, sine obseruatione temporis arbitros iussimus iudicare. Quod si loca in controuersiam veniant, solenniter iudicare cognoscas, & seu ciuilis seu criminalis actio cõpetit, tribuetur, ita vt causa cognita, & redhibitione obnoxius decernatur, nec pœnam cõuictus aufugiat. Dat. prid. Non. Nouemb. Constantinop. Arcadio II. & Rufino COSS.

Si certum petatur de Chirographis. *Tit.* XXVII.

1. Imppp. Honorius, Theodosius, & Constantius AAA. Palladio P.F.P.

Super chirographis mortuorum hanc seruari volumus perpetua obseruatione sententiam, vt qui inter absentes intra hoc iuge quinquennium, inter præsentes vero biennium, iudiciis competentibus non publicauerit cautiones, nec conuenerit debitoris heredes, actione priuetur. Hic tamen si intra tempora constituta processerit absque vllo sequestrationis obiectu prius manum defuncti probare iubeatur, hoc enim toto iure cantatũ est, vt scripturam prolator affirmet, quam tamen astrui non sola manus collatione conueniet (quid enim aliud falsarius agit, quàm vt similitudinem veritatis imitetur?) sed aliis multiplicibus documẽtis, vt probet magnæ securitatis fuisse quod siluit. Nam si publicam iudiciorum aditionem amicitiarum forsitan impediuit affectio, priuatam saltem conuentionẽ testes audierint, libertus aut seruus agnouerit. Admonere etiã potuit sub mortis vicinitate languentem. Quod si se forsitan causetur absentẽ, maioribus astrui potest conuentio longinqua documentis, promissę solutionis† epistolare rescriptum, Ac ne idipsum qui cautionem fingit imitetur, producat in medium portitores, qui alternę partis scripta cõfirment, à quibus tamen verum vel † sacra dignitas, vel suppliciis terror exploret. Et quãuis ad illuminandam hereditarij debiti fidem, & causas oporteat fœnoris approbari, & pecuniæ baiulos hinc inde produci. His ac talibus si destituetur taciturnitas longinqua documẽtis, in euidenti est, veteratorum calumnias non solum repetitione priuandas, verum etiam seueritate cohibendas. Sed si viuentis ante hanc legem facta cautio proferatur, quam suam neget ille qui petitur, sequestret pecuniam litigaturus ex falso: Cauendum est enim, ne inficiandi fomitem ministremus obnoxiis. Quod tamen tunc conueniet custodiri, si inter præsentes vtrosque viuentes, necdum xx. anni, inter absentes necdum xxx. doceantur emensi. Alioqui si chirographi fides sub silentio iudiciarię cõuentionis statutum tempus excesserit, probari prius debitum conueniet, tunc reposci, sequestrationis necessitate submota. Sin vero suam quidem manum fateatur obnoxius, sed nihil sibi numeratum pro hac obligatione causetur, tunc chirographi discuti oportebit ætatem, vt si iure delata contestationibus tempora debitor taciturnus exegit, cauillationis istius perdat obstaculum. De cætero vero sancimus, vt omnes deinceps cautiones intra duodecennium vim contestationis accipiant, quam debitor facta nouatione promittat. Sed si mediis temporibus peregrinetur obnoxius, quo nouationi longior obsit absentia, volumus creditorẽ ante duodecennium præstitutum aditis Iudiciis edictũ mereri, autoritatemque postibus debitoris affigere, domesticas etiam conuenire personas: nullus enim per tanta contestationum poterit documenta mentiri. Quod ideo ante duodecennium iubemus agitari, vt per interualla temporis longioris inclamatus, aduertat confutari debere, si fides non agnoscitur petitorum, nec obesse iam post asscripta tempora creditori, si post has constitutionũ voces longa debitoris absentia vel redhibitio proteletur, vel nouatio iusta ludatur. Et quamuis nescire promulgata non liceat, per omnem hunc annum pendere iubemus edictum. Dat. v. Kal. Aug. Rauennæ. Eustasio & Agricola coss.

† ἴσως, epistolari rescripto.
† ἴσως, sacramenti

INTERPRETATIO. *De cautionibus mortuorum hoc præcipimus obseruari, vt si debitor absens defunctus fuerit, & mortuum eum creditor esse cognouerit, cautionem suam intra quinquennium Iudici non differat publicare. Si vero præsente creditore defecerit, intra biennium defuncti publicet cautionem. Ita tamen, vt manus mortui conferatur, & agnosci poßit illius esse subscriptio, aut conuenisse se illum dum viueret aliquibus scientibus valeat approbare: & causas ipsius debiti vnde pecuniam contraxit, exponat. Quod si supra personam mortui detegitur fortasse mentiri, non solum pecuniam non recipiat, sed etiam seueritatem legis incurrat. Nam de reliquo inter viuorum personas hæc obseruanda decernimus, vt omnes cautiones debitorum intra duodecim annos debeant cōtestari: ita vt à debitoribus renouentur. Quod si forsitan ante duodecim annos debitorem peregrinari contigerit, Iudicis mereatur edictum, quod in postibus debitoris sui pro contestatione debiti affigere, & homines illius cōuenire non desinat, vt cum fuerit aliter debitum contestatum, excusationem qui peregrinatur longi temporis habere non poßit. Nec ideo se excuset, quod non renouauerit cautionem. Sanè si debitor suam esse dixerit cautionem, sed nihil se de ipsa cautione adserat accepisse, tempus debet inspici cautionis, vt si intra quinquennium cautio conscripta cognoscatur, & probatum fuerit, quod in cautione continetur acceptum, debitor suam impleat cautionem. Si vero quæ in cautione scripta sunt intra quinquēnium tradita non probantur, is cuius cautio est non teneatur obnoxius. Nam transacto quinquennio, si de cauta & non consignata pecunia debitor dixerit, nullatenus audiatur.*

De pecuniæ sequestratione prohibita. *Tit.* *XXVIII.*

I. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Ioanni PF.P. Post alia.

Voties ex quolibet contractu pecunia postulatur, sequestrationis necessitas conquiescat: oportet enim debitorē primo conuinci, & sic solutioni succumbere. Quam rem cum iuris ratio, tum ipsa æquitas persuadet, vt probationes secum afferat, debitoremque conuincat pecuniam petiturus, &c. Dat. VIII. Id. Iul. Rauennæ Honorio XIII. & Theodosio X. AA. COSS. †VII.

INTERPRETATIO. *Quoties ab aliquo pecunia repetitur, non prius cogatur sequestrare pecuniam ille qui petitur, quàm ille qui repetit debitorem suum certa prius probatione conuincat, & sic pecuniam, quam se dedisse conuicerit, adhibita probatione recipiat.*

Si certum petatur de suffragijs. *Tit.* *XXIX.*

I. Iulianus A. ad Populum.

Oedis commentis, quæ bonorum merito deferuntur, quam occupare meruerunt, & cum meruissent in Rep. quolibet pacto versari, repetendam sibi pecuniam, quam inhoneste soluerant, imprudentius atque inhonestius arbitrantur: Alij etiam quæ tunc donauerant, vel potius proiecerāt ob immeritas causas, inuadenda denuo crediderint. Sed quia leges Romanę huiusmodi contractus penitus ignorāt, omnem repetendi eorum, quę prodigè nepharieque proiecerint, copiam prohibemus. Qui itaque repetere nititur, vel repetisse conuincitur, & quod dedit apud suffragatorem eius manebit, vel extortum restituet. & alterum tantum fisci viribus inferre cogetur. Dat. Kal. Feb. Cōstantinop. Mamertino, & Neuita coss. † *χ. quidam.*

INTERP

INTERPRETATIO. *Aliquanti pro sua voluntate suffragia dedisse probantur, & postea cum ad militiam peruenerint, ea quæ dederant, repetere vel auferre contra rationem inhoneste & illicite præsumpserunt. Ideoq́ prohibemus, vt quicũque aliquid pro præstandis sibi quæ petiit dedisse dinoscitur, non habeat licẽtiam repetendi: qui vero repetere fuerit conatus, hoc ille habeat qui accepit, aut certe si sublatum ei fuerit, reformetur, & aliud tantum ille qui abstulit fisco cogatur inferre.*

II. Impp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino PF.P.

Si qui desideria sua explicare cupientes, ferri sibi à quoquam suffragium postularint, & ob referendam vicem se sponsione constrinxerint, promissa restituant, cum ea quæ optauerint consequantur. Si artibus moras nectent, ad solutionem debiti coartandi sunt. Sed si quid eo nomine in auro, vel argento, vel in cæteris mobilibus datum fuerit, traditio sola sufficiet, & contractus habebit perpetem firmitatem: Quoniam collatio rei mobilis inita integra fide ac ratione cumulatur. Quod si prædia rustica vel vrbana placitum continebit, scriptura quæ ea in alium transferat emittatur, sequatur traditio corporalis, & rem fuisse completam gesta testentur: aliter enim ad nouum dominum transire non possunt, neque de veteri iure discedere. Quod si quis, dum solo commonitorio de suffragio nititur, bona duxerit occupanda, reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, atque in statum pristinum possessio reducetur, eo à petitione excluso, qui non dubitauit inuadere, quod petere debuisset. Dat. IIII. Non. Martij Constantinop. Arcadio III. & Honor. II. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis, dum necessitates suas expedire desiderat, aliquid se commodi daturum esse promiserit, perceptis quæ voluit, constrictus hoc sine vlla dilatione implere cogatur. Quod si aliquid in auro, vel in argento, vel in cæteris rebus mobilibus obtulerit, firmum sine vlla scriptura permaneat: quia res mobiles in suffragiis scripturam penitus non requirunt, sed sola traditione firmantur. Quod si loca vrbana vel rustica dare placuerit, scriptura sequatur, atque traditio, & de completis omnibus, vel re tradita gesta confecta proferantur, nam aliter possessio ad alterum dominum transire non poterit. Sanè si quis sine tali scriptura possessionem alterius crediderit occupandam, reus violentiæ teneatur, & integrum quod inuasit reddat, omni sua repetitione damnata.*

De Pignoribus. *Tit. XXX.*

I. Imp. Constantinus A. ad vniuersos Prouinciales.

INtercessores à Rectoribus Prouinciarum dati ad exigenda debita ea quæ ciuiliter poscuntur non seruos aratores aut boues aratorios pignoris causa de possessionibus abstrahunt, ex quo tributorum illatio retardatur. Si quis igitur intercessor aut creditor, aut Præfectus pacis, vel Decurio, in hac re fuerit detectus, à Rectoribus Prouinciarum capitali sententiæ subiugetur. Dat. IIII. Non. Iunias. Sirmio, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. COSS.

INTERPRETATIO. *Multi pro fiscali debito seruos cultores, aut boues aratorios de possessionibus causa pignoris auferre præsumunt, de quorum laboribus tributa redduntur, & ideo si quis creditor vel curator pacis, vel curialis, aut quicunque exactor hoc facere præsumpserit, à Prouinciæ iudice puniatur.*

II. Impp.

II. Impp. Honorius & Theod. AA. Ioanni PF. P. Post alia.

Nexum non faciat prædiorum, nisi persona, quæ iure potuit obligari: Per seruum autem vel procuratorem, colonum vel actorem seu conductorem præiudicium possessioni, inuito vel inscio domino imponi non posse, & iuris & legum autoritatibus decantatur. Dat. Id. Iul. Rau. Honor. XIII. & The. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Non obliget possessionem, nisi ille, qui proprius dominus esse dinoscitur: nam neque per seruum, neque per procuratorē, siue colonum, aut actorem, aut conductorem, si res fuerit obligata, præiudicium domino poterit exhiberi.*

Quod iussu. *Tit. XXXI.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Ioanni. PF. P. Post alia.

DOminos ita constringi manifestum est actione prætoria, quæ appellatur: Quod iussu, Si certam numerari præceperint seruo actoriúe pecuniam. Igitur in perpetuum edictali lege sancimus, vt qui seruo, colono, cōductori, procuratoriúe possessionis pecuniam commodat, sciat dominos possessionum cultoresvé terrarum obligari non posse: neque familiares epistolas, quibus homines plerunque commendantur absentium, in id trahere conuenit, vt pecuniam quoque, quam non rogatus fuerat, impendisse se pro prædiis mentiatur, cum nisi specialiter vt pecuniam commodaret domino fuerit postulatus, idem dominus teneri non possit, creditáque quantitate multari volumus creditores, si huiusmodi personis, non iubente domino nec fideiussoribus specialiter acceptis, fuerit commodata pecunia. Dat. VI. Id. Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theod. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus dominum ad reddendum debitum, sicut hucusque fiebat, adstringat, nisi seruo suo, vel actori pecuniam rogante domino præstitisse conuicerit. Et ideo si quis seruo colono, cultori, procuratori, vel actori pecuniam non rogante domino dederit, sciat dominos terrarum propter hoc debitum nullatenus posse teneri. Sed qui non rogante domino pecuniam talibus personis crediderint, aut fideiussores non acceperint, ea quæ commodata sunt se nouerint perdituros, nec à domino posse reposci.*

De peculio. *Tit. XXXII.*

I. Impp. Honor. & Theodos. AA. Ioanni PF. P. Post alia.

HOc quoque creditoribus non negamus, vt si liber à rationibus fuerit quas regebat inuentus actor seruus, Procuratorve prædiorum, vtilis actio pateat de peculio &c. Dat. V. Id. Iul. Honor. XIII. & Theod. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Hoc sanè creditoribus volumus esse præstandum, vt actor vel seruus, siue Procurator possessionis, qui pecuniam à creditore susceperit, si nihil de rationibus suis domino debuerit, pro pecunia, quam accepit de peculio quod habet creditoribus reddat.*

De vsuris. *Tit. XXXIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Tracilianum, agentem Vices præf. prętorio.

QVicunque fruges humidas vel arentes indigentibus mutuas dederint, vsuræ nomine tertiam partem superfluam consequantur, id est, vt si summa crediti in duobus modiis fuerit, tertium modium amplius consequantur. Quod si conuentus creditor, propter com-

modum vsurarum debitum recuperare noluerit, non solum vsuris, sed etiam debiti quantitate priuandus est, quæ lex ad solas pertinet fruges, nam pro pecunia vltra singulas centesimas creditor vetatur accipere. Cesareę x v. Kal. Maias. Paulino, & Iuliano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque fruges humidas, id est vinum & oleum, vel quodcunque annonæ genus alteri commodauerit, non amplius ab eo propter vsuram quàm tertiam partem accipiat, id est, vt supra duos modios qui accepit tertium reddat. Quodsi conuentus fuerit ille qui commodat, & pro maiore vsura noluerit debitum suum, adiecto tertio modio, à debitore recipere, etiam debitum perdat. Quam rem ad solas fruges præcipimus pertinere: nam quando pecunia fuerit commodata, nisi vnam tantum centesimam à creditoribus exigi non iubemus.*

II. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Cynegio PF. P.

Quicunque vltra centesimam iure permissam † aliquid sub occasione necessitatis eruerit, quadrupli pœna & obligatione constrictus, sine cessatione, sive requie protinus ablata redhibebit. Hi vero, qui antea pari furore grassati vspiam detegentur, in duplum extorta restituant. Data VIII. Kal. Nouemb. Constantinopoli. Honorio IX. & Euodio v.c. coss.

† *quicquid*

INTERPRETATIO. *Si quis plus quàm legitima centesima continet, id est tres siliquas in anno per solidum amplius à debitore sub occasione necessitatis accipere vel auferre præsumpserit, post datam legem sine vlla dilatione ea quæ amplius accepit constrictus quadrupli pœna restituat. Ea vero quæ ante legem tali ratione data sunt, in duplum volumus reformari.*

III. Impp. Arcadius, & Honorius AA. Eutychiano PF. P.

Frustra debitores in annis minoribus † constitutis vsuras se restituere non debere contendunt, quia senatoria eos dignitate præditos esse testantur, vnde sortem cum vsuris in stipulationem deductis restituant. Dat. VIII. Kal. Decemb. Constantinopoli. Cæsario, & Attico coss.

† *constitutorum*

INTERPRETATIO. *Sine causa Senatoribus in annis minoribus constitutis, debitum cum vsuris reddere dissimulant debitores, propter hoc quod senatorio genere nati debitum cum vsuris integris recipere non iubentur, & ideo quod cautione per stipulationem promissum est, reformetur.*

IIII. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodosius AAA. Optato PF. V.

Senatores sub medietate centesimæ vsuræ ad contractum creditæ pecuniæ censemus admitti. Itaque omnes intelligant, nullum florentissimo cœtui sociatum fœnus exercentem, vltra medietatem centesimæ vel iure stipulari, vel poscere posse vsuram. Quinetiam si quid præter moderatam nostri numinis definitionem fuerit flagitatum, imminuendæ sorti pro huius legis auctoritate cessurum. Dat. Pridie Id. Iun. Niceæ Stillicone II. & Anthemio v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Senatores, qui pecuniam ad centesimam dare voluerint, non amplius vsuræ nomine quam medietatem legitimæ centesimæ à debitore accipiant, nec amplius vt caueant, aut se cautione constringant, qui commodatam suscipiunt pecuniã, forte cogantur. Nam si amplius ab eis fuerit requisitum, sciant se Senatores hoc quod commodauerint perdituros.*

COD.

CODICIS THEODOSIANI LIBER TERTIVS.

De Contrahenda emptione. Tit. I.

I. Imp. Constantinus ad Profuturum P F. Annonæ.

VENDITIONES atque emptiones,† id est nulla circumscriptionis violentia factas rumpi minime decet. Nec enim sola precij vilioris querela, contractus sine vlla culpa celebratus litigioso strepitu turbãdus est. PP. Id. Aug. Constantino A. V. & Licinio coss.

† ꝶ. Fide nulla circũ scriptionis aut violentiæ facta.

INTERPRETATIO. *Cum inter† emptorem & venditorem res fuerit definito precio comparata, quamuis plus valeat quàm ad præsens venditur, hoc tantummodo requirendum est, si nihil fraudis vel violentiæ egit ille qui comparasse probatur. Et si voluerit reuocare qui vendidit, nullatenus permittatur.*

†ementẽ & venditem.

II. Idem Aug. ad Gregorium.

Qui comparat, censum rei comparatæ cognoscat, neque liceat alicui rem sine censu vel comparare, vel vendere. Inspectio autem publica vel fiscalis esse debebit hac lege, vt si aliquid sine censu vẽdiderit, & id ab alio deferetur, venditor quidem possessionem, comparator vero id quod dedit precium fisco vindicante perdat. Id etiam placuit, neminem ad venditionem rei cuiuslibet accedere, nisi eo tempore, quo inter venditorem & emptorem contractus solenniter explicatur, vt certa & vera proprietas à vicinis demonstretur, vsque eo legis istius cautione currente, vt etiam si subsellia, vel vt vulgò aiunt, scamna vendantur, ostendendæ proprietatis probatio compleatur. Nec inter emptorem & vẽditorem solemnia in exquisitis cuniculis celebrentur, sed fraudulenta venditio penitus sepulta depereat. Dat. Prid. Non. Feb. Constantinopoli. Feliciano & Titiano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque villam comparat, tributum rei ipsius, sicuti & ius possessionis se comparasse cognoscat, quia non licet vlli agrum sine tributo vel solutione fiscali aut cõparare, aut vendere. Quod si suppressa fiscali solutione aliquis vendere ausus fuerit, vel comparare præsumpserit, nouerint inter quos talis fuerit secreta transactione contractus, quòd & ille precium perdat qui emptor accesserit, & venditor possessionem amittat, quia iubetur vt vicini rei, quæ venditur, testes esse debeãt & præsentes, in tantum vt etiam de mediocribus rebus si quid in vsum venditur, ostendi vicinis placeat, & sic comparari ne aliena vendantur.*

III. Imp. Iulianus Aug. ad Iulianum Com. Orientis.

Patrui mei Constantini constitutionem iubemus aboleri, qua præcepit, minores fœminas consortio virorum copulatas, sine decreti interpositione vēditiones posse celebrare, si viri earum consensum pariter atque subscriptionem instrumentis putauerint esse præbendam. Quoniam absurdum est, maritos eis interdum inopes obligari, cum posint, venditionis iure ipso non valente, proprias res recipere ab iis, qui se illicitis contractibus miscuerunt. Vetus igitur ius reuocamus, vt omnis venditio, quæcunque fuerit à minore viro siue fœmina, sine decreti interpositione celebrata, nulla ratione subsistat. Dat. VIII. Id. Decemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuita coss.

INTERPRETATIO. *Constantini imperatoris fuerat lege præceptum, vt minores ætate fœminæ si maritos haberent, cum illorum consensu possent aliqua de facultatibus suis vendere. Sed hoc præsenti lege remotum est, atque id obseruandum erit, vt in annis minoribus constituti seu viri, seu fœminæ, si ita necessitas exegerit, vt aliquid vendere velint, qui comparare voluerit, auctoritate Iudicis aut consensu Curiæ muniatur: nam aliter à minoribus venditio facta non valebit.*

IIII. Imppp. Gratianus, Valent. & Theodosius AAA. ad Hypatium PF.P.

Quisquis maior ætate, atque administrandis familiarum suarum curis idoneus comprobatus, prædia etiam procul sita distraxerit, etiamsi prædij forte totius quolibet casu minime facta distractio est, repetitionis in reliquū precij nomine vilioris copiam minime consequatur, neque inanibus immorari sinatur obiectis, vt vires sibimet causetur locorum incognitas, qui familiaris rei scire vires, vel merita atque emolumenta debuerit. Dat. VI. Non. Maij, Merobaude II. & Saturnino coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque persona iam perfecta ætate domum suam regere potest, si villam, domum, vel quodlibet aliud, habita precij definitione vendiderit, & forsitan postea opponere velit, quod minus precij acceperit, quàm res valebat, quia forte agrum, quem vendidit, longe positus, ignorasse se dicat, non ideo venditio poterit reuocari: quia ætas perfecta poterat scire quid venderet, aut quo precio res vendenda valere potuisset.*

V. Iidem AAA. Cynegio PF.P.

Ne quis omnino Iudæorum Christianum comparet seruum, néve ex Christiano Iudaicis sacramentis adtaminet: Quod si factum publica indago compererit, & serui abstrahi debent, & tales domini congruæ atque aptæ facinori pœnæ subiaceant, addito eo, vt si qui apud Iudæos, vel adhuc Christiani serui, vel ex Christianis Iudæi reperti fuerint, soluto per Christianos competenti precio ab indigna seruitute redimantur. Accepta X. Kal. Octob. Regio, Ricomere & Clearco coss.

INTERPRETATIO. *Conuenit ante omnia obseruari, vt nulli Iudæo seruum Christianum habere liceat, certe nullatenus audeat, vt Christianum si habuerit, ad suam legem transferre præsumat. Quod si fecerit, nouerit se sublatis seruis dignam pœnam tanto crimine subiturum: Nam ante legem datam id fuerat statutum, vt pro Christiano seruo, si inquinatus fuisset pollutione Iudaica, sciret sibi precium quod dederat à Christianis esse reddendum, vt seruus in Christiana lege permaneret.*

VI. Iidem AAA. Flauiano PF. Illyrici & Italiæ.

Dudum proximis consortibusque concessum erat, vt extraneos ab emptione remouerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: Sed quia grauis hęc videtur iniuria, quæ inani honestatis colore velatur, vt homines de rebus suis facere aliquid cogantur inuiti, superiore lege cassata, vnusquisque suo arbitratu quærere vel probare posit emptorem. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentię, Taciano & Symmacho COSS.

INTERPRETATIO. *Prior ordinatio legis fuerat, vt si vnus ex consortibus, ex qualibet necessitate rem vendere voluisset, extraneus emendi licentiam non haberet. Sed hoc melius probatur indultum, vt quicunque de rebus suis libero vtatur arbitrio, & prætermissis consortibus vel propinquis, cui voluerit vendendi liberam habeat facultatem.*

VII. Iidem AAA. Remigio PF. Augustali.

Semel inter personas legitimas initus empti contractus & venditi, ob minorem adnumeratam precij quantitatem nequeat infirmari. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Arcadio A. IIII. & Honorio A. III. COSS.

INTERPRETATIO. *Cum inter duas quascunque personas de precio cuiuscunque rei cōuenerit, quamuis vilius quàm valebat res fuerit comparata, nullatenus reuocetur.*

VIII. Iidem AAA. Messalæ PF. P. Post alia.

Hij qui imposita fuga munera ciuitatis prouinciarumq; destituūt, & ineundos furtim existimant esse contractus, intelligant sibi nihil hæc profutura esse commenta: Et precio emptorem multandum esse quod dederit. &c. Dat. XII. Kal. Septemb. Theodoro V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque debita Curiæ seruitia, aut patriæ suæ fugientes, res suas occulte vendere voluerint, sciant non posse valere quod fecerint, & seipsos ad debita seruitia reuocandos, & illos qui emerint precium perdituros.*

VIIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. ad populum.

Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. XIII. Kalendas Mart. Constantinopoli, Honorio X. Theod. VI. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Sciant omnes, quicunque à potentioribus personis oppreßi, aut donauerint, aut vendiderint, posse reuocari.*

De commißoria rescindenda. *Tit. II.*

I. Imp. Constantinus A. ad populum.

QVoniam inter alias captiones pręcipuè commissorię legis crescit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem eius memoriam aboleri. Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret, quę cum præteritis pręsentia quoque depellit, & futura prohibet: Creditores enim re amissa iubemus recipere quod dederunt. Dat. pridie Kalend. Febr. Sardice, Constantino A. VI. & Constantio Cęsare COSS.

INTERPRETATIO. *Commissoriæ cautiones dicuntur, in quibus debitor creditori suo rem ipsi oppignoratam ad tempus vendere per necessitatem conscriptæ cautionis promittit, quod factum lex ista reuocat, & penitus fieri prohibet: Ita vt si quis creditor rem debitoris sub tali occasione visus fuerit comparare, non sibi de instrumentis blandiatur, sed cum primum voluerit ille, qui oppressus debito vendidit, pecuniam reuocet, & possessionem suam recipiat.*

De patribus qui filios distraxerunt. *Tit. III.*

I. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Tatiano PF.P.

Mnes quos parentum miseranda fortuna in seruitium, dum victum requirunt, addixit, ingenuitati pristinæ reformentur, nec sanè remunerationem precij debet exposcere, cui etiam minimi temporis spatio seruitium satisfecit ingenui. Dat. Id. Mart. Mediolani, Tatiano & Symmacho. coss.

INTERPRETATIO. *Si quenquam ingenuum pater, faciente necessitate, vendiderit, non poterit in perpetua seruitute durare, sed ad ingenuitatem suam, si seruitio suo satisfecerit, non reddito etiam precio, reuertatur.*

De ædilitiis actionibus. *Tit. IIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Nibridio P.F.V.

Abito semel bonæ fidei contractu, mancipioq; suscepto & precio dissoluto, ita demum repetendi precij potestas est ei qui mãcipium comparauerit largiēda, si illud quod dixerit fugitiuum potuerit exhibere. Hoc enim non solum in Barbaris, sed etiam in Prouincialibus seruis iure pręscriptum est. Dat. III. Kal. Iul. Constantinopoli, Honorio IX. & Euodio V.C. coss.

INTERPRETATIO. *Cum inter emptorem & venditorem de mancipij precio conuenerit, & fuerit conscripta venditio, nullatenus poterit reuocari, nisi forte ille qui emit mancipium, probauerit fugitiuum, & tunc habebit licentiam precium recipere, si mancipium reddiderit venditori.*

De sponsalibus & ante nuptias donationibus. *Tit. V.*

I. Imp. Constantinus A. ad Rufinum P F. P.

Ater noster nullam voluit liberalitatem valere, si actis inserta non esset. Nos etiam inter sponsos ac sponsas, omnesque personas eam solam donationem ex promulgatæ legis tempore valere sancimus quam testificatio actorum secuta est. Dat. III. Id. Maij. Sirmio, Constantino A. & Licinio Cæs. coss.

INTERPRETATIO. *Ante tempus legis istius, donationes etiam sine gestorum testificatione valebant. Nunc vero post hanc legem, nec nuptialis, nec qualibet alia inter quascunque personas donatio, de quibuscunque rebus valere potest: si gestis non fuerit allegata.*

II. Idem A. ad Maximum Præfectum V.

Cum veterum sententia displiceat, quę donationes in sponsam, nuptiis quoque

que non secutis, decreuit valere, Ea quæ largiendi animo inter sponsos & sponsas iure celebrantur, redigi ad huiusmodi conditiones iubemus: vt siue in potestate patris degere, siue vllo modo proprij videantur esse iuris, & tanquam futuri causa matrimonij aliquid sibi ipsi vel consensu parentum mutuo largiantur, siquidem sponte vir sortiri noluerit vxorem, id quod ab eo datum fuerit, nec repetatur traditum, & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam submotis ambagibus transferatur. Quod si matrimonij non contrahendi causa ab sponsa, vel in cuius agit potestate detegatur extitisse, tunc sponso, eiúsque heredibus sine aliqua diminutione redhibeantur. Quę similiter obseruari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit, nullis causis vlterius requirendis, ne forte mores, aut origo dicatur, vel quicquam aliud opponatur, quod sibi quisquam non conuenire existimat, cum longe ante quàm sponsalia contrahantur hæc cuncta perspici debuerint. Sola igitur indagetur volũtas, & mutata animi sententia, ad restitutionem, seu repetitionem rerum donatarum sufficiat: cum vniuersis causationibus pulsis, nihil amplius constare debeat, nisi vt appareat, qui sibi contrahēdum matrimonium dixerit displicere. Et quoniam fieri potest, vt moriatur alter adhuc incolumi voluntate priusquã nuptiæ contrahantur, congruum duximus, eo in quem fuerat facta donatio, ante matrimonij diem functo, quæ sponsaliorum titulo vel data, vel vllo genere donata sunt, ad eum qui donauerat reuocari: Eo etiam qui donauerat ante nuptias mortuo mox infirmari donationem, & ad eius heredes sine aliqua difficultate detrahi res donatas. Quod beneficium vsque ad personam patris ac matris, filiorum etiam, si quidem è priore matrimonio fuerint, stare decernimus, si quocunque modo ex his persona aliqua defuncto successerit. Quod si ex his nulla persona defuncti heres erit, sed ex reliquis gradibus quisquam succedat, donationes conuenit etiam non insecutis ex causa mortis nuptiis conualescere. quoniam illis tantum personis credimus consulendum. Dat. XVII. Kalendas Nouembres. Prop. VI. Kalendas Septembres. Romæ, Constantino Augusto V. & Licinio Cęs. COSS.

INTERPRETATIO. *Quoties inter sponsos & sponsas de futuris nuptiis specialiter fuerit definitum, & donationem sponsalitiæ largitatis vir in sponsam suam aut ex cõsensu parentum, aut ipse si sui iuris est, propria voluntate conscripserit, & omni eam scripturarum solennitate firmauerit, ita vt & gesta legitimè facta doceantur, & introductio locorum, vel rerum traditio subsequatur: quicquid tali, & tam solenni donatione ad ius dominiumq́ sponsæ transierit, si vir postea sponte eam quàm depectus est, factis supra scriptis solennibus chartis, accipere noluerit vxorem, omnia quæ sunt tradita non reposcat. Et si quid de nominatis tam solenniter rebus & traditis, apud se habere dinoscitur, ad sponsæ dominium, quam accipere noluit, sine dilatione aliqua transferatur. Reliquum Legis istius necessariũ nõ fuit explanare, quia sequentibus legibus vacuatur.*

III. Idem A. Valeriano, agenti Vicariam Præfecturam.

Quamuis in lucro nec fœminis ius ignorantibus subueniri soleat, contra ætatem adhuc imperfectam locum hoc non habere retro Principum statuta declarant. Ne igitur soluta matrimonij charitate inhumanum aliquid statuatur, censemus: Si futuris coniugibus, tempore nuptiarum intra æta-

tem constitutis, res fuerint donatæ & traditæ, non ideo posse eas reuocari, quia actis consignare donationem quondam maritus noluit. Data IIII. Kalend. Maij, Gallicano & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Quanquam & fœminis, quæ per fragilitatem interdum excusari possunt, in aliquibus causis, si negligentes fuerint, lex subuenire voluerit, hic tamen specialiter voluit esse consultum, vt si qua in pupillaribus annis marito fuerit copulata, & sponsalitiam largitatem pro negligentia actis non allegauerit, huius legis beneficio, etsi gesta desint, inuiolabilem in suo dominio donationem nouerit permanere.*

IIII. Idem A. ad Pacatianum Præfectum v.

Patri, aut puellæ, aut tutori, vel curatori, aut cuilibet eius affini non liceat, cũ prius militi puellam desponderit, eandem alij in matrimonium tradere. Quod si intra biennium, vt perfidiæ reus in insulam relegetur. Quod si pactis nuptiis transcurso biennio, qui puellam desponderit, alteri eandem sociauerit, in culpam sponsi potius quàm puellæ referatur, nec quicquam noceat ei, qui post biennium puellam marito alteri tradiderit. Dat. pridie Id. April. Martianop. Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis aut priuatus, aut militans, postquam spõderit, & cum patre, tutore, vel curatore puellæ, vel propinquis de puellæ coniunctione definierit, debet post definitionem intra biennium nuptias celebrare. Quod si tarditate aut negligentia sponsi biennij tempus excesserit, & alio viro se puella coniunxerit, absoluta erit à calumnia, vel ipsa, vel quicunque suorum eam tradiderit: quia culpa est illius, qui differendo coniunctionem suam alteri nubendi locum patefecit. Nam si intra biennium data fuerit, quid obseruetur, euidentius sequente lege cognoscetur.*

v. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

Si ab sponso rebus sponsæ donatis, interueniente osculo, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cuiuslibet gradus sint, & quocunque iure successerint: vt donatio stare pro parte media, & solui pro parte media videatur. Osculo vero non interueniente, siue sponsus, siue sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso, siue heredibus eius restitui. Quod si sponsa, interueniente vel non interueniente osculo, sponsaliorum titulo, quod raro accidit, fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, siue eius successores donatarum rerum dominiũ transferatur. Dat. Id. Iul. Constantinopoli. Accepta XIIII. Kal. Maij. Hispali, Nepotiano & Facundo coss.

INTERPRETATIO. *Si quando sponsalibus celebratis, interueniente osculo, sponsus aliqua sponsæ donauerit, & ante nuptias forsitan sponsus moriatur, tunc puella quæ superest, mediam donatarum solenniter rerum portionem poterit vendicare, & dimidiam mortui heredes acquirant, quocunque per gradum successionis ordine venientes. Si vero osculum non interuenerit, sponso mortuo nihil sibi puella de rebus donatis vel traditis poterit vendicare. Si vero à puella aliquid sponso donatum est, & mortua fuerit, quamuis aut intercesserit, aut non intercesserit osculum, totum parentes puellæ, siue propinqui, quod puella donauerat reuocabunt.*

VI. Imppp.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Eutropio P.F.P.

Patri, matri, tutori, vel cuicunque, ante decimum puellæ annum datis sponsalibus, quadrupli pœnam remittimus, etsi nuptiæ non sequantur. Et si interea puella decesserit, sponsalia iubemus sponso restitui. Quod si decimo anno vel vltra, pater quisve alius, ad quem puellæ ratio pertinet, ante duodecim annos, id est vsque ad vndecimi metas suscepta crediderit pignora esse retinenda, deinceps aduentante tempore nuptiarum à fide absistens, quadrupli fiat obnoxius. Viduæ autem ratio diuersa est, cui auxilium non suffragatur ætatis, scilicet vt ea matrimonium non implens, ad quadruplum ex veteri constitutione teneatur. Duodecimo autem anno impleto, quisquis de nuptiis paciscitur: Si quidem pater, semeptipsum obliget, si mater, curatórve, aut alij parentes, puella fiat obnoxia. Cui quidem cõtra matrem, tutorem, curatorem, eúmue parentem actio ex bono & ex æquo integra reseruatur eorum pignorum, quæ ex propriis, iuxta pœnam iuris, reddiderit facultatibus, si ad consensum accipiendarum arrarum ab hiis se ostenderit fuisse compulsam. Dat. XV. Kal. Iul. Thessalonicę, Gratiano A.V. & Theodosio A.I. coss.

INTERPRETATIO. *Pater aut mater puellæ, aut si defuerit pater, tutor, curator, vel alius quis ex propinquis, si antequam decimum annum puella contingat, de nuptiis pacti fuerint, & sponsalia susceperint, si postea mutata voluntate renuere voluerint, quę prius susceperant, non addicuntur ad quadruplum, sed ea tantum, quæ sunt suscepta, restituant: Nam & si puella mortua fuerit, hoc tantum quod acceperant reddunt. Sin vero iam puella decimũ agens annũ vsq; ad vndecimũ plenũ, susceptas arras vel ipsa, vel parentes, tutores curatorésve tenuerint, id obseruandum est; vt si fidem placiti mutare voluerint, & illum renuant cuius sponsalia suscepit, ad quadrupli pœnam sine dubio teneatur persona, quæcunque de puellæ nuptiis placitum fecit. Quod si antequam annus vndecimus impleatur, pignora suscepta reddiderint, nullã de susceptis arris calumniam pertimescant: Nam si vidua fuerit, nihil per ætatem poterit excusare, si animum alibi diuerterit, & priorem sponsum renuere voluerit. Tunc quæcũque suscepit sponsaliorum titulo, in quadruplum reddat. Puella vero post duodecimum ætatis suæ annum, si pater de nuptiis illius aliud facere voluerit, quàm promisit, ad quadrupli pœnam & ipse tenendus est. Si pater mortuus est, & de nuptiis puellæ mater, tutor, aut curator, aut propinquus aliquis definierit, & puella alteri nubere maluerit, ipsa sponso priori de propriis facultatibus satisfaciat in quadruplum quod accepit: hac tamen conditione seruata, vt post modum contra prædictas personas agere possit, si illius arras quem renuit, illis cogentibus inuita suscepit.*

VII. Impp. Honorius, & Theodosius AA. ad Marinianum P.F.P. Post alia.

Si pater pactum de nuptiis filiæ inierit, & humana sorte consumptus, ad vota non potuerit peruenire, id inter sponsos firmum ratumque permaneat, quod à patre docebitur definitum, nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore, ad quem minora commoda pertinebunt, docebitur fuisse trãsactum: Per iniquum est enim, vt contra patriam voluntatem redempti forsitan tutoris aut curatoris admittatur arbitrium, cum plerunque etiam ipsius fœminę aduersus commoda propria inueniatur laborare consiliũ &c. Dat. IIII. Non. Nouemb. Rauennæ. D.D.NN. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. COSS.

INT

INTERPRETATIO. *Ubi de coniunctione filiæ patris sententia fuerit definitum, si humano casu, antequam puella iungatur, mortuus fuerit pater, mutari placitum nulla poterit ratione. nec habebit puella licentiam aliud faciendi, etiamsi mater, aut tutor, aut curator, vel propinqui alium fortasse voluerint suscipere quàm pater elegit. Sed patris promissio circa sponsum, quem ipse suscepit, firma permaneat: Nec ipsi puellæ suo consilio contra voluntatem patris aliud velle vlla ratione permittitur.*

VIII. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Hierio Præfecto P. Post alia.

Si donationis instrumentum ante nuptias actorum solẽnitate firmatum sit, de traditione vtrum nuptias antecesserit, an secuta sit, vel penitus prætermissa minime perquiratur, in illa donatione, quæ in omnibus intra ducentorum solidorum est quantitatẽ, nec actorum confectione quærenda. Hæc enim commoda nec mariti fraude, nec successorum eius improbitate, nec scrupulositate iuris, si & imperite vel callide rerum offerendarũ in dotẽ habeat donatio mentionem, denegari vxoribus deceptis non patimur, vel hiis qui in earũ iura succedunt: Sed à marito, vel ab heredibus eius exacta restitui, illa manente lege, quæ minoribus ætate fœminis, etiam actorum testificatione omissà, si patris auxilio destitutæ sint, iuste consuluit. Dat. x. Kalend. Mart. Constantinopoli, Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Si donatio sponsalitia ante nuptias gestis inseritur, etiamsi res donata non traditur, non potest infirmari. In illa vero donatione, cuius summa infra ducentorum solidorum precium inuenitur, etiamsi gesta defuerint, nulla fœminis poterit sub quacunque calliditate aut obiectione calumnia commoueri, sed qualiscunque cum die & tempore scriptura sufficiet. Et ideo seu illa donatio, quæ sine traditione gestis habetur inserta, seu illa, quæ infra ducentorum solidorum summam consistit, nullis calumniarum argumentis in aliquo vacuentur. sed à marito, vel ab heredibus eius fœminis iubentur exacta restitui. Illo tamen beneficio legis circa eas fœminas, quæ in minoribus annis defuncto patre nuptæ sunt, permanente, vt de quantalibet summa fuerit conscripta donatio, etiamsi gestis allegata non fuerit, omni firmitate subsistat.*

Si prouinciæ rector, vel ad eum pertinentes sponsalia dederint. Tit. VI.

I. Imppp. Gratianus, Valent. & Theodosius AAA. Eutropio Prȩfecto P. Post alia.

SI quis in potestate publica positus, atque honore prouinciarum administrandarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis quȩ matrimonium contracturæ sunt, potest esse terribilis, sponsalia dederit, iubemus vt deinceps siue parentes, siue eædem mutauerint voluntatem, non modo iuris laqueis liberentur, pœnęque expertes sint, quȩ quadruplum statuit, sed extrinsecus data pignora lucratiua habeant, si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, vt non solum circa administrantes, sed & circa administrantium filios, nepotes, propinquos, participes, domesticosque censeamus: quibus tamen administrator operam dederit. Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis † ob eas personas de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum, si sponsarum

† inter

ſarum conſenſus accedat. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſalonicæ. DD. NN. Gratiano A. v. & Theodoſio A. I. coss.

INTERPRETATIO. *Iudex prouinciæ cuiuſlibet, vel quicunque in adminiſtratione conſtitutus, ſi habeant aliqui adultos filios ſecum, in prædicto honore poſiti, aut propinquos, vel qui ipſis in conſortio adminiſtrationis videntur adiuncti, ſi per poteſtatem, aut comminando parentibus, aut terrendo forte tutores, ſiue curatores vel ipſas quoque puellas ſponſaliorum nomine aut arrarum, ad obligandam cuiuſlibet domũ aliqua dederint, ſi cõtra hanc voluntatem aut parentes, aut ipſæ puellæ reſultare voluerint, habeant liberam facultatem renuere, quod ita ſuſcepiſſe videntur. Nec pœnã ſibi nouerint quadrupli exigendam, ſed etiam ea quæ ſub terrore viſæ ſunt accepiſſe, in lucrum ſuum ſi voluerint retinebunt, nec conſtringi poſſunt, niſi forte ex ſuo arbitrio reddere voluerint. Nam ſi poſt adminiſtrationem, aut parentum, aut puellarum, circa eos qui ſponſalia dederint, voluntas nubendi permanſerit, ſequatur electa coniunctio.*

De Nuptiis. *Tit. VII.*

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratia. A A A. ad Senatum.

Viduæ intra xxv. annum degentes, etiamſi emancipationis libertate gaudent, tamẽ in ſecundas nuptias non ſine patris ſententia conueniant.† In oppugnationem ceſſentitaque ſequeſtres, atque interpretes, taciti nuntij, renuntiique corrupti. Nuptias nobiles nemo redimat, nemo ſollicitet, ſed publice cõſulatur affinitas, adhibeatur frequentia Procerum. Quod ſi in conditionis delectu mulieris voluntas certat ſententiæ propinquorum, placet admodum, vt in pupillarum coniunctionibus ſanctum eſt, habendo examini auctoritatẽ quoque iudiciariȩ cognitionis adiungi, vt ſi pares ſunt genere ac moribus petitores, is potior æſtimetur, quem ſibi conſulens mulier adprobarit. Sed ne forte hij, qui gradu proximo ad viduarum ſucceſſiones vocantur, etiam honeſtas nuptias impediant, ſi huius rei ſuſpitio proceſſerit, eorum volumus auctoritatẽ iudiciumque ſuccedere, ad quos etiam ſi fatalis ſors interceſſerit, tamen hereditatis commodum peruenire non poſsit. Dat. xvii. Kal. Aug. Grat. A. II. & Probo coss.

† *aut in oppugnationẽ. Ceſſent*

INTERPRETATIO. *Viduæ intra viceſimum & quintum annum ſi fuerint conſtitutæ adhuc viuis parentibus, tametſi emancipatione adquiſierint libertatem, ſi ad ſecundas nuptias venire voluerint, nouerint cõiunctionem ſuam in patrum poteſtate, non in propria voluntate conſiſtere. Et eorum electione, non quorumcunque amicorum, aut familiarium ſequendum eſſe conſenſum. Si vero patres mortui ſint, nec ſic quoque ex ſuo ſingulariter arbitrio nubendi habeant poteſtatem, ſed pro honeſtate coniunctionis iudicium ſequendum eſt propinquorũ. Quod ſi duo petitores extiterint, conſulendi ſunt quidem parentes, nec prætermittendus eſt etiam iudex, qui voluntatem fœminæ pro honeſtiore duntaxat parte proſpiciat. Nec illis tantum propinquis præſtet adſenſum, qui ſuſpitione hereditatis vtuntur, qui forte dum nuptias differunt, pro ſucceſſione hereditatis mulieris mortem expectare videntur: ſed illorum magis, ſi talis conditio intercedit, electio ſequenda eſt, qui nihil poſſunt de ipſius hereditate conquirere.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Cynegio Præfecto P.

Ne quis Chriſtianam mulierem in matrimonium Iudȩus accipiat, neque

Iudææ

Iudææ Christianus coniugium sortiatur: nam si quis aliquid huiusmodi admiserit, adulterij vicem commissi huius crimen obtinebit, libertate in accusandũ publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Id. Mart. Thessal. Theod. XII. & Cynegio v.c. COSS.

INTERPRETATIO. *Legis huius seueritate prohibetur, vt nec Iudæus Christianæ matrimonio vtatur, nec Christianus homo Iudæam vxorẽ accipiat. Quod si aliqui contra vetitum se tali coniunctioni miscuerint, nouerint se ea pœna, qua adulteri damnantur, persequendos, & accusationem huius criminis non solum propinquis, sed etiam ad persequendum omnibus esse permissam.*

III. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio PF.P.

Si donationum ante nuptias, vel dotis instrumenta defuerint, pompa etiam, aliaq́ue nuptiarum celebritas omittatur. Nullus æstimet ob id deesse, recte alias inito matrimonio, firmitatem, vel ex eo natis liberis iura posse legitimorũ auferri, si inter pares honestate personas, nulla lege impediente fiat consortium, quod ipsorum consensu, atque amicorum fide firmatur, & cetera. Dat. x. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro COSS.

INTERPRETATIO. *Si occasio talis emerserit, vt nuptiæ solennitate debita careant, aut etiam donationes sponsalitiæ fieri, aut dos celebrari non possit, sed conuenientibus animis se matrimonio copulauerint, sufficiet æqualibus personis conueniens electio atque consensus. sic tamen, vt conscientia intercedat amicorum, & tunc si ita res cesserit, & coniunctio stabilis, & filij legitimi probabuntur.*

De secundis nuptiis. *Tit. VIII.*

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Eutropio PF.P.

SI qua ex fœminis perdito marito, intra anni spatium alteri festinarit nubere: parum enim temporis post x menses seruãdum adiicimus. tametsi idipsum exiguum putemus, probrosis inusta notis, honestioris nobilisq́ue personæ & decore & iure priuetur, atque omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel iure sponsaliorum, vel iudicio defuncti coniugis consecuta fuerat, amittat, Et sciat nec de nostro beneficio, vel adnotatione sperandum sibi esse subsidium. Dat. III. Kal. Ian. Constantinop. Eucherio & Syagrio COSS.

INTERPRETATIO. *Mulier, quæ post mortem mariti, intra annum alteri viro nupserit. sciat se infamiæ subiacere, & notabilem vsque adeo reddi, vt quæcunque sponsalitia largitate percepit, vel si per testamentum ipsi aliquid prior maritus donauit, amittat, & totum illius filiis cedat. Si filij non fuerint, illis profuturum personis, qui priori marito gradu proximiori iunguntur, & hoc sibi per successionem poterunt vindicare.*

II. Iidem AAA. Floro PF.P.

Fœminæ, quæ susceptis ex priore matrimonio filiis, ad secundas transierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum sponsaliorũ iure, quicquid etiam nuptiarum solennitate perceperint, quicquid aut mortis causa donationibus factis, aut testamenti iure directo, aut fidei commissi: vel legati titulo, vel cuiuslibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis maritorum fuerint adsecutæ, id totum, ita vt perceperint, integrum ad filios, quos ex præcedenti coniugio habuerint, transmittant, vel ad quemlibet ex filiis: dummodo ex hiis tantum,

tum,quos tali succeſsione digniſsimos iudicamus,in quos contemplatione meritorum liberalitatis ſuę iudicium mater crediderit dirigẽdum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iiſdem facultatibus abalienandi in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſsionem ex alterius matrimonij coniunctione ſuſceptam, præſumant. Atque habeant poteſtatem poſsidendi tantum in diem vitæ, non etiam ab alienandi facultate cõceſſa. Nam ſi quid ex iiſdem rebus per fraudem ſæuioris animi in alium quemlibet fuerit à poſsidente trãſlatum, maternarum redintegrabitur compenſationibus facultatum: quo inlibata ad hos quos ſtatuimus heredes bona,& incorrupta perueniant. Illud etiam addimus legi, vt ſi aliquis ex iiſdem filiis,quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit,forte deeſſet,qui ſorores vel ſororem,non etiam fratrem relinquens,Senatus conſulti beneficio matri ſimul ac ſororibus ſucceſſionis locum feciſſe videatur, ſeu etiam filia, quæ nullo exiſtente fratre, & ſuperſtitibus matre ac ſororibus tantum, adeundæ hereditatis locum matri pro dimidia portione ſeruabit, quod ſucceſſionis beneficio mater videbitur conſecuta, in diem vitæ pro ſibi debita portione ſola tantum poſſeſſione delata,omne hiis qui ſupererũt ex priore ſuſcepti matrimonio filiis relinquat,nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quamlibet aliam extraneam perſonam,vel quicquam abalienandi habeat poteſtatẽ. Quod ſi nullam ex priore matrimonio habuerit ſucceſſionẽ, vel natus natiúe deceſſerint, omne quod quoquomodo percepit,pleni proprietate iuris obtineat,atque ex iis nanciſcendi dominij,& teſtandi circa quem voluerit liberam habeat poteſtatem. Similiter etiam admoneri maritos volumus & pietatis & legis exemplo,quos etſi vinculo non aſtringimus,velut impoſitę ſeuerius ſanctionis,religionis tamen iure cohibemus,vt ſciant id à ſe promptius ſperari cõtemplatione iuſtitiæ,quod neceſſitate propoſitę obſeruationis matribus imperatur,ne ſi ita neceſſitas erit,circa eorum perſonam ſubſidio ſanctionis exigi ab eis oporteat, quod optari interim ſperarique condeceat. Dat.† VI. Kal. Ian. Conſtantinop. Antonio & Syagrio coss. †XVI.

INTERPRETATIO. *Mulieres, quæ amiſsis maritis ad alias poſtea nuptias legitimo tempore,id eſt,expleto anno,venerint,ſi ex priori marito filios habuerint, quicquid per ſponſalitiam largitatem, vel nuptiarum tempore conſecutæ ſunt, totum filiis conſeruabunt,nec in alias vel extraneas perſonas nouerint transferendum. Quicquid vero prior maritus per teſtamentum,ſeu fideicommiſſum,ſeu legati titulo, vel mortis cauſa vxori donauerit,de his rebus quas talis mulier donatione percepit,ſeu omnibus filiis,ſeu in vnũ pro merito ſeruitij,ſi conferre voluerit,liberam habebit facultatem,ita vt ei de bonis prioris mariti à filiis ipſius quicquam alienare non liceat. Quod ſi præſumpſerit, de propriis facultatibus nouerit compenſandum. Hoc ſpecialius huic legi credidit inſerendũ, vt mulieri,cum ad alias nuptias venerit,ſi de filiis quos ex matrimonio priore ſuſceperat, maſculus moriatur,eo caſu vt matrem & ſorores,aut certe ſororem ſuperſtitem dimittat,& fratrem non dimittat,qui matrem poſsit excludere, tunc beneficio legis,mater cum filiabus,vel filia,æquali ſorte ſuccedat. Si vero filia moriatur,& matrem & ſorores tantum dimittat,dimidiam defunctæ filiæ hereditatem mater adquirat, & media ſororibus,ſeu vna,ſeu plures ſint proficiat: Ea tamẽ ratione,vt dum ad vixerit mater, adquiſitam ex hac filij aut filiæ medietatem tantummodo in vſufructu poſsideat. Et reliquis, ſi ſupererunt ex priore matrimonio, filiis, poſt obitum derelinquat, ad alias perſonas in*

transferendo nec per testamentum, nec per donationem habitura licentiam. Cui mulieri si de priore marito filij non supersint, tunc quæcunque, quæ sub hac occasione percepit, sibi velut propriam vindicet facultatem, & in quemcunque voluerit iure transmittat. In hac etiam lege similem & patribus mortuis vxoribus conditionem, si ad alias nuptias venerint, voluit obseruari, vt si de priore vxore filij vel filiæ fuerint, ex quibus aliqui moriantur, & in suam portionem locum patri faciat, post illius obitum fratribus vel sororibus, qui supererunt de ipso coniugio. portio relicta proficiat, nec poterit per patriam potestatem ad alias transire personas.

III. Impp. Honor. & Theod. A A.
Ioanni P F. P.

Nulli videatur ambiguum, eorum quæ nuptiarum tempore mulieres accipiunt, etiamsi ad secundas nuptias, extantibus ex priore matrimonio liberis, emenso tempore forte migrauerint, in diem vitæ vsum fructum circa eas debere durare, salua iis proprietate, quibus ius integrum post earum obitum leges sacratissimæ reseruarunt, vt manifestum est, quod delatum ex priori coniugio liberis constat. Dat. X. Kal. Iul. Rau. D D. N N. Honor. VIII. & Theod. V. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Notissimum valde est, has facultates quas tempore nuptiarum mulieres à maritis accipiunt, suo dominio vindicare. Et si maritum mori contigerit qui tamen filios derelinquat, & post transacta luctus tempora legitime ad alias nuptias venerint, in diem vitæ suæ donatarum rerum teneant vsum fructum. Post obitum vero earum, ad prioris mariti filios omnia reuertantur, nec ex inde aliquid matribus viuis filiis in aliorum iura transferre permissum est.*

Si secundo nupserit mulier, cui maritus vsum fructum reliquerit. Tit. IX.

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Asterio
Com. Orientis.

Aperta definitione signamus, longe aliud esse quod de rebus ante nuptias à nostra mansuetudine constitutum est, aliud quod de iis quæ ex patrimonio proprio vir suo arbitrio ad vsum fructũ vxori derelinquit: nam in eo vsu fructu, quem vir extrema constituens voluntate, de rebus propriis vxori dimiserit, statim post secundas nuptias mulieri volumus imminere iacturam, secundum eam legem, quæ de hoc articulo non dubitatur emissa. De vsu fructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea seruari, quæ lex saluberrima anterior plena definitione decreuit. Dat. XVI. Kal. Mar. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutichiano COSS.

INTERPRETATIO. *Clara interpretatione has duas sententias explanauit, vt præter sponsalitiam donationem, si maritus moriens de patrimonio suo vsum fructum reliquit vxori, iuxta voluntatem eius relicta possideat, ita vt si mulier postea alio viro nupserit, mox vsum fructum ex testamento adquisitum filiis eius refundat, à quo vsum fructum fuerat consecuta: vsum fructũ vero de sponsalitia largitate vsque ad obitum suum sicuti superius alia lex locuta est, merito retinebit. Vnde hæc ipsa post obitum matris, ad illius mariti filios, qui donauit, proprietas reditura est.*

Si nuptiæ

Si nuptiæ ex reſcripto petantur. *Tit. X.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Theodoro PF. P.

Vidam vetuſti iuris ordine prætermiſſo, obreptione precum nuptias quas ſe intelligunt non mereri, de nobis æſtimant poſtulandas, ſe habere puellę conſenſum confingentes: quapropter tale ſponſaliorum genus pręſentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur cõtra hanc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit, amiſſionem bonorum, & pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat. Et amiſſo iure matrimonij, quod prohibita vſurpatione meruerit, filios ſe iuſte hac ratione ſuſceptos non habiturum, nec vnquam poſtulatę indulgentię adnotationíſve principis indulto efficacem ſe venię effectum meruiſſe, Exceptis hiis, quos conſobrinorum, hoc eſt quarti gradus coniunctionem, lex triumphalis memoriæ patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetauit: exceptiſque his, qui parentum ſponſionẽ de nuptiis filiarum impleri deſiderant, vel ſponſalia, hoc eſt arrarum data nomine, reddi ſibi pręcepto legum cum quadrupli pœna depoſcunt. Nos enim peti de nobis nuptias ſupplicatione prohibemus, quas deceat de voluntate parentum, vel de ipſis adultis puellis, aut mulieribus impetrari: Nam ſi negato coniugio, quod fuerat ante promiſſum, lis aliqua legum pręcepto naſcatur, de iure nos conſuli non vetamus. Dat. Kal. Feb. Rauennæ DD. NN. Honorio VIII. & Theod. III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Fit aliquoties à quibuſdam, vt obliti ſeueritatem legum, obrepere principis audeant maieſtati, & coniugia ſibi expetant ex præcepto, quæ conſequi nõ merentur, vt de conſenſu parentum, vel puellæ mentiantur: qua de cauſa huiuſmodi audaciam interdicit. Quicunque ergo ſub tali obreptione matrimoniũ ſe obtinere putauerit, & amiſſione bonorum, & exilij relegatione ſe nouerit eſſe damnandum: nec matrimonium quod taliter quæſierit, habiturum, nec filios tali ordine & ambitione ſuſceptos legitimos appellandos: nec etiam per ſupplicationem huius præſumptionis veniam promereri. His vero quos in quartũ gradum originis coniunctio præſumptiua copulauerit, quia notabile eſt, tamen ſi ſupplicauerint, venia relaxabit. Nec his interdici, vt præceptũ expetant maieſtatis, qui parentum placito copulantur. Illi vero qui pactis ſibi viuis parentibus puellis, ab ipſis puellis poſt parentum obitum contemnuntur, præcepti tenore, in quadruplum arrarum nomine data vel donata recipiant: nam de reliquo ſi ante definita non fuerint, per ſupplicationem coniugia poſtulari omni ſeueritate prohibuit. Cæterum ſi cum parentibus puellæ, aut cum ipſa puella quis de nuptiis pactus fuerit, & vnus ex his voluerit de placito eius reſilire, nos ab eo qui diſpicitur conſuli non vetamus. Reliqua pars legis iſtius alibi iam habetur expoſita.*

Si quacumque præditus poteſtate, nuptias petat inuitæ. *Tit. XI.*

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Neoterio PF. P.

I quis ordinaria, vel qualibet præditus poteſtate, circa nuptias inuitis ipſis vel parentibus contrahendas, ſiue pupillæ, ſiue apud patres, virgines ſiue viduæ erunt, ſiue & ſui iuris viduæ, denique cuiuſcunque ſortis, occaſione poteſtatis vtatur, & minacem fauorem ſuum

inuitis iis quorum vtilitas agitur, exhibere, aut exhibuisse detegitur, hunc & multæ librarum auri decem obnoxium statuimus,& cum honore abierit, peractam dignitatem vsurpare prohibemus. Tali scilicet pœna, vt si circa honorem eum, quo male vsus est, vindicandum statuti nostri sanctioni parere noluerit, semper eam prouinciam, in qua sibi hoc vsurpauerit, habitare per iuge biēnium non sinatur. † Qui tamen contra latentem malitiam † parum quasdam domos, vel quosdam parentes intelligimus muniendos, iubemus, vt quicunque iis,& quæcunque erit latentibus per iudicem promisis, minísve tentata ad eius matrimonium, cui aspernatur pręstare cōsensum, confestim cōtestatione proposita, cum sua suorúmque domo ad iurisdictionē eius desinat pertinere. Curaturis hoc vniuscuiusque ciuitatis vindicibus, & eiusdem iudicis Apparitoribus. Equidem si hæc prauitas ordinarij iudicis erit, vniuersa eius domus ratio, atque omnia vel ciuilia, vel criminalia negocia, quàm diu idem in administratione fuerit, Vicario competant. Sin autem Vicarius, vel similis potestatis, vim eiusmodi contrahendo matrimonio molietur, vicissim ordinarius iudex intercessor existat: Si erunt vterque suspecti, ad inlus. præfecturam specialiter talium domorum, quam diu idem administrauerit, tutela pertineat. Dat. xv. Kalend. Iul. Thessalonicæ, Gratiano A. V. & Theod. A. I. COSS.

† al. Quia
†præterea

INTERPRETATIO. *Si aliquis de hiis iudicibus, qui prouincias administrant, vel etiam hiis quibus ciuitates, vel loca commissa sunt, per potentiam inuitis parentibus virgines, aut etiam viduas, si sui iuris sint, per potestatem ad nuptias suas addixerint: aut si pupillæ sint, & earum vtilitatibus obuiantes per terrorem, aut per quorumcunque colludium addicantur vt his personis, de quibus loquitur, inuitè iungantur, quicunque hoc præsumpserit, decem pōdo auri se nouerit condemnandū, & in ea Prouincia, in qua iudex fuerit, dignitate amissa biennio prohibeatur accedere. Beneficium tamen lex ista aduersus eiusmodi homines parentibus, vel ipsis mulieribus, quæ in suo iure sunt, vel qui minorum ætates tuentur, indulsit, vt contestationes ad alios iudices, vel ciuitates proximas deferant, & eorum patrociniis defendantur. Ut si in eadem prouincia sit alia potestas, vtpote si sint duo iudices, vnus priuata, & alius dominica iura gubernans, si ab altero sub hac conditione quæcunque persona prematur, alterius tutela debeat defensari, aut certe ad magnificam potestatem, quæ principis auribus hoc posit intimare, recurrat.*

De incestis nuptiis. Tit. XII.

I. Impp. Constantinus & Constans A A. ad Prouinciales Fenices.

SI quis filiam fratris sororísve faciendam crediderit abominanter vxorem, aut in eius amplexum non vt patruus aut auunculus consolauerit, capitalis sententiæ pœna teneatur. Dat. prid. Kal. Apr. Antiochiæ Constantino & Constante A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque hominum cum fratris filia, vel sororis incestam coniunctionem se habere crediderit, capitalem sententiam se nouerit subiturum.*

II. Impp. Constantinus & Constans A A. & Iulianus Cæsar, ad Volusianum Vicarium Vrbis.

Et si licitum veteres crediderunt, nuptiis fratris solutis ducere fratris vxorem: Licitum etiam, post mortem mulieris, aut diuortium, contrahere cum eiusdem sorore coniugium. Abstineant huiusmodi nuptiis vniuersi, nec æstiment, posse legitimos liberos ex hoc consortio procreari: nam spurios esse conuenit, qui nascentur.

nascentur. Dat. Prid. Kal. Maij. Romæ, Arbitione & Lolliano coss.

INTERPRETATIO. *Fratris vxorem ducendi, vel vni viro duas sorores habendi penitus licentia denegatur, nam ex tali coniugio procreati filij, legitimi non habentur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutichiano PF.P.

Manente circa eos sententia qui post latam dudum legem quoquomodo absoluti sunt aut puniti, si quis incestis post hac consobrinę suę vel sororis, aut fratris filię, vxorísve eius, postremo cuius vetitum damnatumque coniugium est, sese nuptiis funestarit, designato quidē lege supplicio, hoc est igniū, & proscriptionis careat, proprias etiā quādiu vixerit teneat facultates. Sed neq; vxorē neq; filios ex ea editos habere credatur, vt nihil prorsus prędictis, ne per interpositā quidem personā, vel donet superstes, vel mortuus derelinquat. Dos si qua forte solenniter aut data, aut dicta, aut promissa fuerit, iuxta ius antiquum fisci nostri commodis cedat: testamento suo extraneis nihil derelinquat, sed siue testato, siue intestato, legibus ei & iure succedant, si qui forte ex iusto & legitimo matrimonio editi fuerint, hoc est de descendentibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus, pater, mater, auus, auia: de latere, frater, soror, patruus, amita: Testandi sanè ita demum habeat facultatem, vt hiis tantum personis pro iuris ac legum, quod voluerit, arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandauimus: ita tamen, vt hereditate diē functi penitus arceatur, si quis ex iis quos memorauimus, in contrahendis incestis nuptiis participatum, atque consilium inisse monstrabitur: successuro in locum illius, qui post eum gradū proximus inuenitur. Id sanè quod de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum se consortio commaculauerint custodiatur: memoratis vero personis non extantibus, fisco locus pateat. Ad cuius legis nexum & conditionem pertinere iubemus, si qui forte iamdudum, hoc est ante promulgationem huiusce legis, illicitis memoratarum nuptiarum sceleribus commaculati, quoquo modo latere potuerunt. Dat. VI. Id. Decemb. Constantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Post prioris legis sententiam, quæ de talibus personis lata est, id præcipit obseruari, vt districtione legis supplicio & proscriptione liberi quisque ille aut sororis aut fratris filiam, aut certe vlterioris gradus consobrinam, aut certe fratris vxorem sceleratis sibi nuptiis iunxerit, huic pœnæ subiaceat, vt de tali cōsortio separetur. Atque etiam si filios habuerint, non habeantur heredes legitimi, nec heredes, sed infamia sint notatæ vtraque personæ, ita vt possidere tātum proprias facultates principis beneficio videantur. Cæterum nullum præsumant subire contractuum donandi atque testandi facultate submota: sed nec ipsis fœminis, quas taliter sortiti sunt, aliquid conferant, & si aliquid tempore nuptiarum sibi dederint, reuocetur ad fiscum: aut etiam si filios habuerint, non per suppositam, aut per aliam personam, aut per commentitiam donationem ad illos quicquam ex eorum facultate perueniat, sed ipsis mortuis ad legitimos heredes quoscunque gradus admittit, vsque ad certum originis locum ab intestato ipsi succedunt. Testandi etiam eis in his tantum personis, quibus lege concessum est permissa potestas, ita vt ex his quos elegerint scribant heredes, ita tamen, vt si qui in tali consortio consensum cum his habuisse docentur hereditate exclusi, aliis in proximo gradu venientibus locum faciant: Nam si desunt personæ propinquorum, quos ad successionem vocat lex, tunc in eorum facultatibus fiscus accedat.*

IIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Aureliano II. P F. P.

Tanquam incestum commiserit habeatur, qui post prioris coniugis amissionem, sororem eius in matrimonium proprium crediderit sortiendam. Pari ac simili ratione etiam si qua post interitum mariti in germani eius nuptias crediderit aspirandum, illo sine dubio insecuturo, quod ex hoc cotubernio nec filij legitimi habebuntur, nec in sacris patris erunt, nec paternam vt sui suscipient hereditatem. Dat. XVII. Kal. Ian. Constantinop. DD. NN. Honor. X. & Theod. VI. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Quæcunque mulier sororis suæ maritum post illius mortem acceperit, vel si quis ex viris mortua vxore, sororem eius aliis nuptiis sibi coniunxerit, nouerint tali consortio se esse notabiles, & filij qui exinde fuerint procreati, ex successione excludantur, sed nec inter filios habebuntur.*

De dotibus. Tit. XIII.

I. Impp. Constant. & Constans AA. Ad Philippum P F. P.

De moribus actio vltra personam extendi non potest, nec in heredem dabitur, nec tribuetur heredi. Data XII. Kal. Octob. Liminio & Catulino COSS.

INTERPRETATIO. *Si de moribus maritus vxorem accusat, hoc est in maleficio, in adulterio, similibus aliisque criminibus, si mortua vxor fuerit, heredes eius accusari non possunt: quia crimina cum auctore deficiunt, tamen & si maritus mortuus fuerit quia accusabat vxorem, ab herede mariti mulier non potest accusari.*

II. Imp. Iulianus A. ad Mamertinum P F. P.

In dote reddenda, & retentiones ex iure venientes, & pacta quæ legibus consentanea esse monstrãtur, placet etiam ex huius sanctionis auctoritate intemerata inuiolataque seruari. Dat. IIII. Kal. Mar. Iuliano A. IIII. & Sallustio COSS.

INTERPRETATIO. *Pacta inter maritum & vxorem, quæ de dote inita sunt, & cum lege concordant, hæc lex sicut reliquas pactiones valere præcepit. De retentationibus vero, quia hoc lex ista non euidenter ostendit, in iure, hoc est, in Pauli Sententiis, sub* *Iulius Paulus* *titulo, De dotibus requirendum, aut certe in Pauli responsis sub titulo, De re vxoria.*

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Mariniano P F. P.

Post alia.

Si constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus, dos quæ data dicitur vel promissa ex eius vxoris facultatibus ad fœminam reuertatur, nihilque sibi ex hoc defuncti heres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Et si fortasse constante matrimonio à marito vxori dos refusa est, quod legibus stare non potest, quia donationis instar perspicitur obtinere, eadem vxore defuncta, marito ab eius heredibus cum fructibus ex die refusæ dotis restituatur, ita vt proprietas eiusdem à liberis ex eadem susceptis alienari à marito non possit. &c. Dat. III. Non. Nouemb. Rau. Honor. XIII & Theod. XII. A. COSS.

INTERPRETATIO. *Si contigerit, vt maritus vxore superstite moriatur, quæcunque à muliere marito in dotem data fuerant, ad suum dominium fœmina reuocabit, nec heredes defuncti mariti hoc vindicare præsumant: Nam si maritus dum ad viueret, hoc ipsum*

ipsum quod à muliere in dote perceperat, fortasse refuderit, quia similitudo donationis est refusio, nullam obtinet firmitatem. Si mortua fuerit mulier, non poterũt eius heredes hoc sibimet vindicare, sed marito etiam cum fructibus hoc iubetur debere restitui: sic tamen, vt si erunt filij, non sibi hoc dum ad vixerit pater eorum, quasi ex bonis maternis vindicent, nec pater aliquid aliud, nisi vsum fructum exinde habere debebit, nec transferendi in aliam personam habebit nec transferendi liberam potestatem, sed omnia post obitum eius, ad communes filios reuertantur.

IIII. Impp. Theod. & Valent. A A. Hierio P. F. P. Post alia.

Ad exactionem dotis, quàm semel præstari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus, etiamsi dictio vel stipulatio in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. &c. Dat. x. Kal. Mar. Const. Felice & Tauro COSS.

INTERPRETATIO. *Ad implendam vel exigendam dotem, hoc est, quæ à muliere tempore nuptiarum viro datur, etiamsi desit stipulatio promittentis, & verba iuridica, dos valere iubetur.*

De nuptiis Gentilium. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Valent. & Valens A A. ad Theod. Magistrum equitum.

Vlli prouincialium, cuiuscunque ordinis aut loci fuerit, cum barbara sit vxore coniugium: nec vlli gentilium prouincialis fœmina copuletur. Quod si quæ inter prouinciales atque gentiles affinitates ex huiusmodi nuptiis extiterint, quod in iis susceptũ vel noxiũ detegitur, capitaliter expietur. Dat. v. Kal. Iun. Valent. & Valente A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Romanorum barbaram cuiuslibet gentis habere præsumat vxorem, neque Barbarorum coniugiis mulieres Romanæ in matrimonio coniungantur, quod si fecerint, se capitali sententiæ nouerint subiacere.*

De fideiussoribus dotium. *Tit. XV.*

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. † Martiniano Com. Orientis. †*Mariniano*

Mnium sponsorum vel fideiussorum, deinceps in cauenda dotis sponsione promissiones absoluimus. Dat. III. Id. Nouemb. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis implendæ dotis causa pro muliere fideiussor accesserit, pro hac fideiussione non tenebitur obnoxius.*

De Repudiis. *Tit. XVI.*

I. Imp. Constant. A. ad Ablauium P. F. P.

Lacet, mulieri non licere propter suas prauas cupiditates marito repudium mittere exquisita causa, velut ebrioso, aut aleatori, aut mulierculario: nec vero maritis per quascunque occasiones vxores suas dimittere. Sed in repudio mittendo à fœmina hæc sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse probauerit, vt ita demum laudata omnem suam dotem recipiat. Nam si præter hæc tria crimina repudium marito miserit, oportet eam vsq; ad acuculã capitis in domo mariti deponere, & pro tã magna sui cõfidẽtia in insulã deportari. In masculis etiã si repudiũ mittant, hæc tria crimina inquiri conueniet, si mœchã, vel medicamentariã, vel conciliatricẽ repudiare voluerit. Nam si ab hiis criminibus liberam eiecerit, omnẽ dotem restituere debet, &

aliam non ducere. Quod si fecerit, priori coniugi facultas dabitur eius domum inuadere, & omnem dotem posterioris vxoris ad semetipsam trãsferre pro iniuria sibi inlata. Dat. III. Non. Maij. Basso & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Certis rebus & probatis causis, inter vxorem & maritum repudiandi locus patet, nam leui obiectione matrimonium solui prohibetur: quod si forte mulier dicat maritum suum aut ebriosum, aut luxuriæ deditum, non propterea repudiandus est, nisi forte eum aut homicidam, aut maleficum, aut sepulchri violatorem esse docuerit, quibus criminibus conuictus sine culpa mulieris merito videtur excludi, & mulier recepta dote discedit: Nam si hæc crimina mulier non potuerit adprobare, hac pœna mutatur, vt & dotem quam dederat, vel pro ipsa data fuerat, & donationẽ quam percepit amittat, atque etiam exilij relegatione teneatur. Quod si à viro mulier repellatur, nec ipse nisi certis criminibus ream docuerit, pro leui, vt adsolet, iurgio repudiare nõ permittitur, nisi fortasse adulteram, aut maleficam, aut conciliatricẽ eam probare sufficiat. Quod si docere non potuerit, dotem mulieri restituat, & aliam ducere non præsumat vxorem. Quod si forte tentauerit, habebit mulier liberam facultatem, quæ innocens eiecta est, domũ mariti sui, atq; omnẽ eius substantiã sibimet vindicare. Quod dinoscitur ordinatũ, vt etiã secundæ vxoris dotẽ repudiata iniuste mulier iubeatur adquirere.*

II. Imppp. Honor. & Theod. & Constant. AAA. Palladio P. F. P.

Mulier quę repudij à se dati oblatione discesserit, si nullas probauerit diuortij sui causas, abolitis donationibus, quas spõsa perceperat, etiam dote priuetur, deportationis addicenda suppliciis: cui non solum secundi viri copulam, verumetiam postliminij ius negamus. Sin vero morum vitia, ac mediocres culpas mulier matrimonio reluctata cõuicerit, perditura dotem, donationem viro refundat, nullius vnquam penitus socianda coniugio, quæ ne viduitatẽ stupri procacitate commaculet, accusationem repudiato marito iure deferimus. Restat vt si graues causas, atque inuolutam criminibus magnis conscientiam probauerit, quæ recedit dotis suæ compos, sponsalem quoque obtineat largitatem, atque à repudij die post quinquennium nubẽdi recipiat potestatem: tunc enim videbitur, sui magis viri id execratione, quã alieni appetitione fecisse. Sanè si diuortium prior maritus obiecerit, ac mulieri graue crimen intulerit, persequatur legibus accusatam, impetratáque vindicta & dote potiatur, & suã recipiat largitatem, & ducendi mox alteram, liberum sortiatur arbitrium. Si vero morum est culpa non criminum, donationem recipiat, dotẽ relinquat, aliam post biennium ducturus vxorem. Quod si matrimonium solo maluerit separare dissensu, nullísque vitiis peccatísque grauetur exclusa, & donationem vir perdat & dotem, ac perpetuo cœlibatu insolentis diuortij pœnam de solitudinis mœrore sustineat, mulieri post anni metas nuptiarum potestate concessa. Super retentionibus autem dotium propter liberos iuris antiqui præcepimus cauta seruari. Dat. VI. Id. Mart. Rau. Eustasio & Agricola coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier prior marito repudium intulerit, & statutas lege non docuerit causas, amittat sponsalitiam largitatem, nec repetat quod marito in dotem dedit, atque insuper exilio relegata, nec nubendi locum habeat, nec ad propria reuertendi: Nam si leues culpas edocuerit, quibus diuortium videatur adpetere, & dote careat, & donationem refundat, neque alteri viro nubendi habeat potestatem. Si vero postea maritum dimittens, adulterio se forte miscuerit, maritus etiam post repudiũ habeat*

beat

beat potestatem persequendi. Quod si mulier quæ discedit, in virum grauia crimina & certa probauerit, & dotem reuocabit, & quod ei maritus in sponsalitiam largitatẽ contulerat, vindicabit, & post quinquenniũ nubendi habebit liberã facultatẽ. Nam si maritus repudiũ prior intulerit, probatis causis, vindicta percepta expulsæ vxoris dotẽ vindicet, donationemq; recipiat, & cõtinuo si voluerit aliã ducat vxorẽ: nam si crimina certa non fuerint, sed vt solet fieri, fœmina morum leuitate displiceat, maritus donationẽ suam reuocet, & illi quicquid ab ea perceperat refundat statim, & post biennium aliam ducat vxorem. Quod si nec morum culpa docebitur, & sola est dissensio animorum, mulier quæ innocens expulsa est à marito, & donationem à viro factam sibi vindicet, & suam dotem reuocet. Ille vero in perpetuum solitarius permanebit, nec præsumat alterius mulieris coniugio sociari: mulier vero post annum ad aliud viri coniugium si voluerit transire permittitur. Propter communes vero liberos, si fuerint, ea præcepit obseruari, quæ in iure de retentionibus statuta sunt pro numero filiorum, quod Paulus in libro Responsorum dicit, sub titulo, De re vxoria.

De tutoribus & curatoribus creandis. *Tit. XVII.*

I. Imp. Constant. A. & Cæs. Ad Bassum PF. P.

IN vniuersis litib. placet, non prius puberem iustam habere personã, nisi interposito decreto, aut administrãdi patrimonij gratia, aut ad litem fuerit curator datus, vt iuxta præcedentia nostræ prouisionis statuta legitime initiatæ litis agitatæ in iudiciis controuersiæ finiantur. Dat. IIII. Id. Octob. Aquileiæ. Constantino A. V. & Licinio COSS.

INTERPRETATIO. *Si pupillis actio inferatur, quamuis adulti videantur, ad litem venire non possunt, nisi forte ætas eorum curiæ testificatione firmetur, aut certe prouisus curator patrimonium pupilli, vel negocium tueatur.*

II. Idem A. & Cęs. ad Populum.

In fœminis tutelam legitimam consanguineus† patruus non recuset. Dat. pridie Kal. Ian. ipso A. VII. & Cæs. COSS. *Ista interpretatione non indiget.* *† & vel patruus*

III. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Proculo PF. V.

Illustris Præfectus vrbis, adhibitis x. viris è numero Senatus amplissimi, & Pretore clarissimo viro, qui tutelarib. cognitionib. pręsidet, tutores curatoresve ex quolibet ordine idoneos faciat retentari: & sanè id libero iudicio, expertésque damni constituent iudicantes, & si regẽdis pupillaribus censibus singuli creandorum pares esse non possunt, plures ad hoc secundũ leges veteres conueniet aduocari, vt quem cœtus ille administrandis negociis pupillorum dignissimum iudicarit, sola sententia obtineat pręfecturæ. Itaque hoc modo remoti à metu, qui consilio adfuerint, permanebunt, & paruulis adultísque iusta defensio sub hac prudentium deliberatione proueniet. Quod tamẽ circa eorũ personas censuisse nos palam est, quibus neque testamentarij defensores, neque legitimi vita, ætate, facultatib. suppetunt: Nam vbi forte huiuscemodi homines offerentur, si nihil ad defensionem sui priuilegiis comparabunt, vt teneri possint iure pręscribimus. Cęterum alia quę in causis minorum antiquis legibus cauta sunt, manere intemerata decernimus. Dat. VI. Kal. Ian. Mediolani, Timasio & Promoto COSS.

INTERPRETATIO. *Quoties de pupillorum tutela tractatur, debent primi patriæ cum iudice, secũdum ætates minorũ, aut tutorẽ aut curatorẽ eligere, vt ille qui susceperit tut*

rit tutelam, tali electione poßit esse securus. Quæ tamen electio circa eas personas obseruabitur, quæ nec testamento decretæ sunt, nec propinquitate ad id offiium adducuntur. De aliis sanè minorum commodis legum priorum statuta præcepit obseruari.

III. Iidem AAA. Tatiano PF.P.

Matres, quæ amisßis viris tutelam administrandorũ negociorum in liberos postulant, prius quam confirmatio officij talis in eas iure veniat, fateantur actis ad alias se nuptias non venire. Sanè in optione huiuscemodi nulla cogitur, sed libera in conditiones quas præstituimus voluntate descendat: nam si malũt alia optare matrimonia, tutelas filiorum administrare non debent. Sed ne sit facilis in eas, post tutelam iure susceptam, irruptio, bona eius primitus, qui tutelam gerentis affectauerit nuptias, in obligationem venire, & teneri obnoxia rationibus paruulorum præcepimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat. Hiis illud adiungimus, vt mulier, si ætate maior est, tum demum petendæ tutelæ ius habeat, cum tutor legitimus defuerit, vel priuilegio à tutela excusetur, vel suspecti genere submoueatur, vel ne suis quidem per animi aut corporis valetudinem administrandis facultatibus idoneus inueniatur. Quod si fœminæ tutelas refugerint, & præoptauerint nuptias, neque quisquam legitimus ad pares possit causas vocari, tum demum vir illustris Præfectus vrbi adscito Prætore, qui impertiendis tutoribus presidet, siue Iudices, qui in prouinciis iura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores iubebunt. Dat. XII. Kal. Feb. Mediolan. Valentiniano A. IIII. & Neoterio COSS.

INTERPRETATIO. *Mulieres mortuis maritis si ipsæ voluerint tutelam suscipere filiorum, priusquam hoc adsumant, actis profiteantur se non esse nupturas. Sed hoc ipsum non extorquendum est, sed si maluerint hoc voluntate propria fateantur: nam si ad alias nuptias migrare voluerint, tutelam filiorum administrare non possunt. Sciant hoc etiam viri, qui sibi iungendas matres postulant paruulorum, quod si mulieres tutelam administrare cœperint filiorũ, & postea nupserint, ille qui in consortio recipitur maritali, bona sua nouerit obligata, & se ad rationem reddendam minoribus obnoxium esse futurum. Additur etiam illud, quod mulier nisi maiore ætate fuerit, tutelam suscipere prohibetur. De his vero, qui cum lege veniunt ad tutelam, si quis ex his videbitur aut† deceptus facultatibus, aut moribus vilis, admitti non poterit, ne minorum bona depereant: sed illi accedant in tutelam, qui integritate mentis & certa propinquitate iunguntur. Nam si defuerint personæ quas diximus, & mater tutelam suscipere noluerit, tũc sicut prius cõstitutũ est, electio iudicis vel prouincialiũ tutores minoribus deputabũt.*

† *defectus*

Qui petant. *Tit. XVIII.*

I. Imp. Constant. A. & Iulianus Cæs. Haue Orphite charißime nobis.

AVos quoque & auias tutoris necesßitas postulandi teneat obligatos, si nepotibus pupillaris ætatis testamentaria vel legitima tutela defuerit: nam si tutor forte petitus non fuerit secundum ea, quæ priscis legibus statuta sunt, emolumentum succesßionis amittãt, ad quos poterat hereditas peruenire. Dat. Id. Iul. Constantino A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. COSS.

INTERPRETATIO. *Si auus paternus defuerit, auos maternos etiam, atque auias, tam paternas quàm maternas iubet ad tutores paruulorum petendos legis præceptione constringi, si tamen testamentarij vel legitimi deesse probãtur. Quod si nepotibus paruulis*

lis tutores prouidere despexerint, iubet eos huiusmodi dispendio subiacere, ut si forte cesserit luctuosa hereditas, de successione minorum, quibus tutores, aut non petierint, aut noluerint prouidere, habeantur extranei.

De administratione & periculo tutorum & curatorum. Tit. XIX.

I. Imp. Constant. & Iulianus Cæs.

PRo officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris titulo obligata, minores sibimet vindicare minime prohibentur. Dat. VII. Kal. April. Treueris, Volusiano & Aniano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque tutor siue curator negligentia administrationis suæ, debitor minoribus comprobatur, nouerit facultates suas ita obligatas, ut si non satisfecerit, ratione deducta bona sua à minoribus loco pignoris teneantur.*

II. Idem A. ad Maximum P. F. P. Post alia.

Minorum defensores, si per eos donationum conditio neglecta est, rei amissæ periculum præstent. &c. Dat. IIII. Kal. Nou. Romæ, Sabino & Rufino coss.

INTERPRETATIO. *Si in his, quæ minoribus donari possunt, per tutoris negligentiam siue conludium, donationis solennitas vel conditio impleta non fuerit, id quod minori deperierit, de proprio cogatur exoluere.*

III. Idem. A. Felici.

Quoniam per negligentiam seu proditionem tutorum & curatorum, possessiones iuris emphiteutici vitio intercedente commissi, è minorum fortunis auelluntur, placet vt tutor curatórue, cuius officio manente possessio minoris iuris emphiteutici prærogatiuam, commissi offensa perdiderit, tãtum de facultatibus propriis censura imminente minoribus restituat, quantum rem valere potuisse constabit. Dat. XIIII. Kal. Maij. Constantinop. Dalmatio & Zenophilo coss.

INTERPRETATIO. *Si forte cesserit, vt minores possessionem iuris emphiteutici, hoc est, quod ex fisci bonis parentes eorum habere meruerant, sub qualibet præstatione tenuerint, & hoc per negligentiam, siue proditionem tutoris, aut imminutum fuerit, aut certe sublatum, quicquid perierit, à tutore vel curatore esse reddendum.*

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eutichiano P. F. P.

Tutores eodem momento quo fuerint ordinati, mox † audiant cognitores, vt præsentibus primatibus, defensore, officiis etiam publicis inuentario solenniter facto, omne aurum argentumque, & quicquid vetustate temporis non mutatur, si in pupilli substantia reperiatur, iudicum & senatorũ, officiorum etiam publicorum inustum signaculis, in tutissima, publicę auctoritate sentẽtię, sine spe aliqua vsurarum, custodia collocetur: non prius qualibet occasione mutilandum, quàm adultus legitimam ingressus ætaté, non tam litibus vacare incipiat, quàm integro mox gaudeat se patrimonio restitutum. Et quoniam etiam mediocris pensanda fortuna est, si cui forte in hereditate mobilia tantum relinquantur, nec aliqui fundorum reditus supputentur, ex quibus vel familia pupilli sustentari valeat, vel pupillus, ex mobilibus aut prædia idonea comparentur, aut si forte, vt adsolet, idonea non poterint inueniri, iuxta antiqui iuris formam vsurarum crescat accessio, vt & hic vnde fundorum reditus non

† *adeant.*

sperant

ſperātur, ex incrementis rei mobilis minoris neceſſitas adiuuetur, & ibi ſine periculo tutoris vſuræ penitus non petantur. Dat. VI. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Mox ad tutelam quis acceſſerit, adhibitis continuo primatibus ciuitatis, vel defenſore cum officio ſuo, ſuſcepta pupilli bona facto rerum conſcribat inuentario: & ſi quid erit in pecunia vel argento, vel quæ non poſſunt vetuſtate perire, prædictorum anulis obſignata reponat, & nulla occaſione minuatur, neque id pupillo, dum in annis minoribus fuerit, pro litibus aut aliis cauſis nouerint committendum, ſed vſque ad perfectam ætatem omni integritate ſeruetur. In reliquis rebus proficiente diligentia: nam ſi minoris eius ſunt facultates, vt non ſit patrimonium illis, & tantummodo ſubſtantia in rebus mobilibus inuenitur, ſciant tutores ſibi eſſe permiſſum, vt vendere præſumant mobilia, & agros comparare, vt minoribus in ea parte proficiant, ſi vero non eſt eiuſmodi ſubſtantia, vnde prædium comparetur, hanc iubentur habere diligentiam, vt pecunia colligatur, & compendiis vſurarum, aut quibuſlibet aliis rebus commodum pupillis adquirant, aut ſi forte tenuitas ſubſtantiæ erit, exinde ſalua re pupillis ſubſtantia miniſtretur, & ſi ita egerint, à tutore pupillus non erit quæſiturus vſuram.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER QVARTVS.

De cretione, vel bonorum poſſeßione. *Tit. I.*

1. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum. Poſt alia.

PATREM aliqua ex parte minorem eſſe matribus non ſinemus: nam cum etiam infantis filij morientis mater bonorum ſolatia conſequatur, cur de eius ætate pater graues patiatur tendiculas non videmus. Et cū legitima ſucceſsio non modo in matre, verum etiam in ſucceſſoribus longius conſtitutis, non bonorum poſſeſſionis petitionem, non cretionis ſolennitatem cogitur cuſtodire, qualicunque contenta aditę vel adeundæ hereditatis indicio, quanto magis pater talibus eſt vinculis exuēdus? Atque ideo hac † ratione ſancimus, vt pater etiam infantis filij ſucceſſionem, ſiue ille matre eius moriente, adeundæ hereditatis, vel petendæ bonorum poſſeſſionis fuerit executus officium, ſiue iſta neglexerit, morienti filio infanti in qualibet ætate ſine ambiguitate ſuccedat. Dat. VII. Id. Nouemb. Rauennæ, DD. NN. Theodoſio XII. & Valent. II. AA. COSS.

† *ſeoratione alias, ordinatione*

INTERPRETATIO. *Cretio, & bonorum poſſeßio antiquo iure à Prætoribus petebatur, quod*

tur, quod explanari opus non est, quia legibus vtrunque sublatum est. Et ideo infans, licet loqui non possit, tamen hereditatem sibi debitam capit, cui morienti pater, aut is qui proximus fuerit, ex lege succedit.

Unde liberi. *Tit. II.*

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Aureliano P. F. V.

Filia quæ dote à patre suscepta, matrimonio sociata est, intestato patre mortuo, si hereditatem velit adire cum fratribus, dotem quam susceperat, miscere cogatur paternæ substantię: atque ita in subeunda hereditate sociari cum fratribus. Dat. pridie Non. Octob. Constantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Filia si tempore nuptiarum à patre fuerit dotata, & postea pater intestatus moriatur, si in reliqua patris substantia vult cum aliis fratribus æqualis succedere dotem, vel quicquid accepit tempore nuptiarum, hereditati paternæ cum fratribus diuidendum confundat: quod si noluerit, sit his quæ percepit pro sua portione contenta.*

De Carboniano edicto. *Tit. III.*

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Rufino P. F. P.

Carbonianum edictum sub personis legitimis, indubitato matrimonio, custodito partu, & probata legitima successione defertur, scilicet vt in possessione nouus heres locatus, vsque ad pubertatis annos, sine inquietudine rebus vtatur interdum alienis. Dat. IIII. Kal. Octob. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis moriens, ex legitimo matrimonio pregnantem reliquerit vxorem, iubet lex mulierem à propinquis, quousque ad partum veniat, custodiri, quæ cum legitimo tempore ediderit, is qui natus fuerit, pro sua portione, in patris hereditate succedat, & vsque ad quintum & decimum ætatis suæ annum, quæ à patre derelicta sunt, sine vllius repetitione possideat, futurum, vt suas postmodum per curatorem aut excipiat, aut exerdt actiones.*

De testamentis & codicillis. *Tit. IIII.*

I. Impp Constantinus A. & Constans Cæs. P F. V.

In codicillis, quos testamentum non præcedit, sicut in voluntatibus testamenti, septem testium vel quinque interuentum non deesse oportet: sic enim fiet, vt testantium successiones sine aliqua captione seruentur. Si quando igitur testium numerus defecerit, instrumẽtum codicilli habeatur infirmũ, quod & in cęteris voluntatibus placuit obseruari. Dat. XI. Kal. Ian. Constantino A. VII. & Constante Cæs. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis non fecerit testamentum, sed vice testamenti fecerit codicillum, in quo codicillo legitima heredis institutio teneatur, & hunc ipsum eodem numero testium: hoc est, septem aut quinque subscriptionibus faciat confirmari, si minus quàm quinque, valere non poterit, sicuti & cæteræ voluntates: nam secundum legem superiorem, si condito testamento postea factus fuerit codicillus, & in eo alium quàm in testamento fecerat, heredem voluerit nominare, in eo codicillo heredis institutio non valebit.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Proculo P. † P. †V.

Quæ codicillis aut epistolis nobis, necessitudinibúsve nostris relinquũtur,

f

non admittimus, sit ille vsus inter priuatos ratus. Et sanè hoc loco præbemus licentiam, vt ciuiliter, siue criminaliter, vt actor elegerit, super prolata epistola requiratur, & incumbat probatio ei primitus, qui scripturam obtulerit. Cæterum quod ad nos nostrósque attinet, codicillos & epistolas adeo refutamus, vt ex illis, etiamsi veras eas esse quæstionum † regula approbarit, quicquid nobis relictum, nostrís ve constiterit, ad liberos defuncti, vel si hij non sint, ad proximum quenque iudicij nostri humanitate pertineat, testamenti vero scripturã legitimam, vel nuncupationem, quæ in nomen nostrum forte processerit, iure capiemus, nec in ea re distare ius nostrum à priuatis heredibus profitemur. PP. Mediol. X. Kal. Feb. Timasio & Promoto coss.

† series

INTERPRETATIO. *Si quis moriens, Principi vel propinquis, vel amicis eius aliquid per codicillum, aut per epistolam crediderit relinquendum, pietatis intuitu, id præcepit non valere: sed si quid tali modo priuatis fuerit derelictum, & de talibus chartulis orta fuerit fortasse contentio, in Iudicis discußione consistat, vtrum poßit scriptura prolata iure subsistere. Cæterum Principi, vel eius proximis, quicquid testamento aut nuncupatione dimittitur, hoc sibi legibus valere permittitur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Aeternali Proc. Asiæ.

Testamentum non ideo infirmari debebit, quod diuersis hoc deficiens nominibus appellauit, cum superflua non noceant prętermissa: nanque necessaria, non abundans cautela, vel contractus imminuit, vel testatoris officit voluntati. Nec patimur fidem conditi arbitrij ob hoc debere conuelli, si aut maiorem in principio signatorum, aut minorem, aut nullum numerum conditor suæ prędixerit voluntati, cum V. huic non ignari subscripserint testamẽto: licet non eisdem series fuerit recensita, sed his qui extremum disponit arbitriũ, obsignandum porrexerit testamẽtum. Nec enim nouum promulgamus, sed diui Constantini sanctionem, & inclytę recordationis sententiam patris Serenitatis nostrę, nostraque super huiusmodi causa, quę sunt ex antiquioribus propagata, secuti decreta, statuimus iis qui extremas ordinant voluntates, hęc esse seruanda, vt & pręsentes videant subscriptores, & ij cur venerint non ignorẽt, etiam si iisdem scripturę continentia non fuerit intimata, nec si quid ex munificentia morientis fuerint consecuti, infructuosum subscribentes facient testamẽtum, cum hoc auctorem prudentissimũ iuris consultorũ nõ sit ambiguum Scæuolam comprobasse. Dat. XII. Kal. April. Arcad. IIII. & Hon. III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Si moriens cum scribit aut dictat chartulam testamenti, prætermiserit forsitan, vt vocabulum poneret, aut ciuilis, id est, quod* V. *testium: aut prætorij iuris, quod* VII. *testium numerum erit subscriptione firmandum, vnde si maiorem, vel minorẽ testium numerum se testator in principio dixerit euocasse, vsque ad quinque subscriptorum numerum, etiamsi non relegãt testamentũ, valere permissum est, ita vt sicut numerus minor impedit voluntatem, sic quicquid superfuerit, non noceat testamento: quia & lex ipsa constituit, quod superflua iuri impedire non debeant. Hoc etiã obseruandum, vt testator signandum testibus offerat testamentũ, nec ideo habeatur infirmũ, si alicui de subscriptoribus testator aliquid legati nomine derelinquit.*

IIII. Iidem AA. Africano PF. V.

Testamenta omnium, cęteraque quę apud officium censuale publicari solent, in eodem referẽtur, nec vsquã permittatur fieri vlla translatio: mos nãque

retinendus est fidelissimæ vetustatis, quem si quis in hac vrbe voluerit immutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. VI. Kal. Octob. Constantinopoli, Cæsario & Attico COSS.

INTERPRETATIO. *Testamenta omnia, vel reliquas scripturas, apud Censuales, in vrbe Roma voluit publicari, hoc est, vt & in reliquis regionibus apud Curiæ viros testamenta, vel quæcunque scriptura actis firmari solent, gestorum allegatione muniantur. Si vero mortuorum voluntates actis reseratæ non fuerint, non valebunt.*

V. Impp. Honor. & Theod. AA. Edictum, ad populum vrbis Constantinopolitanæ, & omnes Prouinciales.

Nolumus cõuelli deficientium scriptas iure ac solenniter voluntates, dum quoddam morientis supremum, & non adscriptum processisse cõfirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim priuatis & militantibus interdicimus, ne huiusmodi perhibeant testimonia, & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ iure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non scriptum aliquid sub nostrorum nominum mentione falsò astruere moliantur. Nemo itaque relictus, vel legibus ad successionem vocatus nostrum vel potentium nomen horrescat, nemo ferre testimonia in hunc modum, vel suscipere gestis huiusmodi voces audeat, nostrorum vel etiam priuatorum potentium nomine. Maneat arbitrium quod vera & solennis scriptura commendat: excludatur si quid aduersus eam vel deficientis animum, sub deferenda hereditate nostræ perennitati per testimonia non scripta, & falsò contexta adseueratur. Nemo scriptis proprium auferat robur, & non scriptis sub prætextu nostri vel potentium nominis ingerat firmamentum. Dat. †III. Id. Mar. Constantinop. Theod. A. VI. & Palladio COSS. †IIII.

INTERPRETATIO. *Placuit voluntatem defunctorum ea ratione seruari, vt si deficiens quis non perfecerit testamentum, non potest quicunque pro perfecto vti quod imperfectum resedit, nec admittit hanc testificationem Principis clementia, si forte dicat aliquis: audiui morientem velle, hoc principi, vel etiam his personis quæ potestati adiunctæ sunt, vel cuiuscunque potentis taliter deputatum, hanc vocem admitti non patitur. Et sicuti legitimas scripturas vel in suam personam, vel in quascunque alias potestates, siue in priuatos valere mandauit, ita imperfectam, & sub tali testificatione prolatam penitus valere non voluit.*

VI. Iidem AA. Palladio P F.V.

Ne quis post diem mortis, scriptis ante decennium testamentis, præstetur assensus, nullisque penitus viribus scriptura huiusmodi tempore antiquata taxetur: presertim si cum voluntas continuata perstiterit: breuis mora sit recentibus vetustatem innouare temporibus: vix enim fieri potest, vt per hæc tempora, quæ fidei amore contraximus, omnem testium conscientiam mors coniurata surripiat: & reuera nefas est, vt antiquæ deliberationis ordinatio voluntas postrema dicatur. Dat. X. Kal. Iul. Rau. DD. NN. Honorio & Theod. XII. & Theo. VIII. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis condito testamẽto decennio superstes fuerit, & suam non mutauerit voluntatem, quod ante decennium factum est, vacuum remanebit.*

VII. Imp. Theodosius A. Asclepiodoto PF. P.

Si quis agere ex testamento, quolibet modo siue scripto, siue sine scriptura confecto, de hereditate voluerit, ad fideicommissi persecutionem aspirare cupiens, minime permittatur: tantum enim abest, vt aditum cuiquam pro suo migrandi desiderio cōcedamus, vt etiam illud sanciamus, vt si testator faciens testamentum, in eodem pro codicillis etiam id valere complexus sit, qui hereditatem petit, ab ipsis intentionis exordiis vtrum velit eligendi habeat potestatem: sciens se vnius electione alterius sibi aditum præclusisse, ita vt siue bonorum possessionem, secundum tabulas, vel secundum nuncupationem, cæterasque similes postularit, aut certe ex edicto diui Hadriani se mitti ad possessionem ex more petierit, statim inter ipsa huius iuris auspicia propositum suę intentionis explanet. Sicut enim si quis defuncti agnouerit voluntatem, de inofficioso agere prohibetur, & patronus liberti muneribus electis & operis, contra tabulas bonorum possessione pellitur: sic mulier in edicto quod de alterutro est, cum suam explanauerit optionem, ne pœnitentia possit ad aliud transire, etiam satisdatione cogetur præcauere, nisi si ætatis iuuetur auxilio. Illud quoque pari ratione seruandum est, vt testator qui decreuerit facere testamentum; si id implere nequiuerit, intestatus videatur esse defunctus. Nec traducere liceat ad fidei commissi interpretationem, velut ex codicillis vltimam voluntatem, nisi si id ille complexus sit, vt vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere, illo iure electionis videlicet perdurante, vt qui ex testamento agere voluerit, ad fidei cōmissum migrare non possit. Si quis vero ex parentibus vtriusque sexus ac liberis vsque ad gradum quartum agnationis vinculis alligatus, vel cognationis nexu constrictus, ad tertium vsque scriptus heres fuerit vel nuncupatus, in eo videlicet testamēto, quod testator vicem quoque codicillorū voluit obtinere, licebit ei si de hereditate ex testamento secundū mortui voluntatē agens fuerit forsitan superatus, vel certe ipse sponte voluerit, ad fidei cōmissi subsidium cōuolare: non enim par eademque ratio videtur amittere debita, & lucra nō capere. Dat. x. Kal. Mar. Cōstantinop. Victore v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Si quis per scripturam condiderit testamentum, & postmodum sine scriptura, hoc est, per nūcupationem suam iterandam crediderit voluntatem, vel si codicillis, quod est fidei commissum, potestatem heredi suo cōmiserit, vt ex qua voluerit testatoris ordinatione succedat, tunc in primordio adeundæ hereditatis suam publicare non desinat voluntatem, vtrum ex testamento, an per nuncupationem, an per fidei commissum hereditatem sibi eligat vindicandam. Quod si prima electio eius fuerit superata, ad alteram ei transire non liceat: quia vnius petitione concessa, de reliquis se nouerit excludendum, quia vna petitio alias aperte & euidenter excludit. Extrema pars legis istius ideo non habetur exposita, quia Nouella lege calcatur.*

De Litigiosis. *Tit. V.*

I. Imp. Constantinus A. ad Prouinciales. Post alia.

Ite pendente, illud quod in controuersiam deuocatur, in coniunctam personam vel extraneā donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus minimè trāsferri oportet, tanquam nihil factum sit lite nihilominus peragenda: quod si tutelæ causa

vertitur

vertitur post examen iudicis in supplementum pronuntiationis dentur arbitri, qui non iam arbitri sed executores putandi sunt. &c. Dat. x. Kal. Aug. Basso & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Res quæ proposita actione repetitur, transferri à possidente ad alterũ nullis contractibus potest, neque inde aliqua fieri scriptura permittitur, nisi prius lis de qua agitur fuerit iudicio definita.*

De naturalibus filiis, & matribus eorum. Tit. VI.

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratian. AAA. ad Ampilium PF. V.

PLacuit, manentibus cunctis quæ de naturalibus liberis Constantinianis legibus cauta sunt, hæc tantummodo temperare, vt is qui heredem, heredésve filios ex legitimo matrimonio, vel nepotes qui filiorum loco habendi sunt, patrem quoque matrémve dimittit, si ex consortio cuiuslibet mulieris naturales susceperit, vnam tãtum bonorum suorum & hereditatis vnciam naturalibus vel mulieri donãdi, aut relinquendi habeat facultatem. Si quis vero nullo, ex his quos excepimus, superstite moriatur, atque ex muliere quam sibi adiunxerat, naturalem, plurésve dimittat vsque ad tres tantum si voluerit vncias tam in mulierem quam in naturales quo maluerit iure transcribat. Dat. VII. Kal. Sept. Concionati, Grat. A. II. & Probo coss.

INTERPRET. *Obseruandũ de naturalibus filiis lex ista constituit, vt si quis habens ex legitimo matrimonio filios aut filias, siue masculos nepotes ex filiis, vel patrẽ, aut matrẽ ex quacunque muliere, id est ingenua, nata vel facta susceperit naturales, non amplius quam vnciam de facultatibus suis nouerit naturalibus conferendam: Nam si defuerint ex omni parte personæ superius nominatæ, tunc naturalibus filiis, vel mulieri de qua nascuntur, tres vncias tantum non amplius nouerit, quisquis ille est, se posse conferre.*

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio PF. P. Post alia.

Naturales liberi, eorumque matres, nec parentum arbitrio in successionibus, cæterísque modis, quibus rei mobilis vel immobilis dominium confirmatur, passim & sine legis distinctione congrua permittantur, nec tamen legis quę nuper lata est asperitate premantur, cum satis sit eos secundum priorem constitutionem, aut extantibus iustis liberis, aut etiam non extantibus, id tantum consequi, si patris deferatur arbitrio, quod per eam iusta moderatione decretũ est: cæteris quæ de eorum matribus libertis, libertinisque per nouam constitutionem decreta sunt, in sua manentibus firmitate. Dat. x. Kal. Mar. Constantinop. Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex interpretatione non eget, quia ad hoc solum intromissa est, quia posterior omnibus est, & priorem, quæ à posteriore damnata fuerat, confirmauit.*

De manumissionibus in ecclesia. Tit. VII.

I. Imp. Constantinus A. Osio Episcopo.

QVi religiosa mente in ecclesiæ gremio seruulis suis meritam concesserit libertatem, eandem eodem iure donasse videatur, quo ciuitas Rom. solennitatibus decursis dari consueuit. Sed hoc duntaxat iis, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, vt cum suis famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu ecclesiæ, ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse

dicantur, verum etiam cum postremo iudicio libertates dederint, seu quibuscunque verbis dari preceperint, † aut ex die publicæ voluntatis sine aliquo iuris teste vel interprete competat directa libertas. Dat. XIIII. Kal. Maij. Crispo II. & Constantino II. COSS.

† ꝶ ita vt ex die publicatæ

INTERPRETATIO. *Qui manumittendi in sacrosancta ecclesia habuerit voluntatem, tantum est vt sub præsentia sacerdotum seruos suos velit absoluere, nouerit eos suscepta libertate ciues esse Romanos: nam si Clerici suis mancipiis dare voluerint libertatem, etiamsi extra conspectum fecerint sacerdotum, vel sine scriptura verbis fuerint absoluti, manebit, sicut ciuibus Romanis, integra & plena libertas.*

De liberali Causa. *Tit. VIII.*

1. Imp. Constant. A ad Maximum P. F. V.

I quis libertate vtentes, eiusque compotes inopinatos in discrimen ingenuitatis adducat, si eos forte assertio defecerit, circũductio prebeatur, assertorem queri titulo per literas indicante, ne causa per silentium ignoretur, vel absurde etiam proclametur, vt qui compererissent, velint asserere, vel cunctantes etiam cogerentur: ne si assertor defuerit, vincti multis eos scientibus liberos † ad omnes ducantur, Ideoque sancimus: Si quis assertore inops atque ignotus, circunlustratis prouinciæ populis, desertus tradatur ei qui seruum dixerit, non infracta sed dilata libertate, assertore inuento vires recolligat, & suis renouatis defensionibus resistat in iudicio, possessoris iure priuilegiisque subnixus quanquam è domo illius processerit: neque enim illa possessio est in tempus accepti, sed expectatio assertoris in tempore non reperti, ita vt si instaurata lite, restitutisque in sua iura partibus, pro libertate fuerit lata sententia, iniuriæ, impudentiæque causa aduersarius pari numero seruorum multetur, quot erunt qui in seruitutem petiti sunt: iis vero non † condemnantur, qui in ipsa fuerunt lite progeniti. Quod si quis ante assertorem repertum, vel ante sententia fuerit mortuus heredibus causam status probantibus, multatitius seruus traditur: & heredes eius qui libertatem temerabat, si implacabilem animum † indicant, eadem maneat mancipiorum lex atque conditio: Sin liberos sinent, quos clausos repererint, occidant cum personis delicta. Minorum defensores eadem manebit mãcipiorum multa, ac iudicio his quos defenderant reposcentibus, rei male gestæ dabitur æstimatio. Cum id proprio periculo fecerit assertor, vt rem saluam fore promittat, ita satis accipiat de multæ redhibitione. Libertatem victis hostibus victorum dominatio abstulit. Leges vero iniuriosos pœna afficiunt, & fama spoliant, dictumque iurgio in aduersarium immodestius iactatum, petulantiusque fusum, pœnam subire † cogent, atque non erit impunita labefactatio, atque oppugnatio libertatis, quæ in conuictis quoque punitur: iniustum est autem alienum, † ad seruum recepisse, & alterius serui abductione condemnatur. Dat. XIII. Kal. Aug. Sirmio, Probiano & Iuliano COSS.

† ꝶ. a dominis desertus.

† ꝶ. contineãtur vel connumerãtur

† inducant

† cogetur

† ꝶ. ad seruitium.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in libertate positum, ad seruitium conetur adducere, iubet pulsatum ex ordinatione Iudicis per populos, & publicum duci, vt defensorem sui status inueniat, & inuentum adsertorem per chartam petat à Iudice, ne silẽtio ingenuitas supprimatur. Quod si aut ipse sibi adesse, aut assertorem non potuerit inuenire, tradatur domino repetenti ad seruitium, non ad pœnale supplicium: ita vt non*

per hanc

per hanc traditionem ex integro spem libertatis amittat, nisi cum habuerit locum, inuento adsertore libertatis suæ statum adserat legibus audiendus. Quod si tali ordine reparata lite qui pulsantur ingenuos se esse docuerint, tunc ille à quo ingenuitas iniuste fuerat adpetita, tot mancipia his, quos ad seruitutem vocabat, eius ætatis, & sexus dare cogatur illis ad condemnationem, non adnumerandis hiis, qui dum causa protrahitur in lite nati esse probātur. Quod si ex his, qui ad seruitutem vocantur, dum per adsertorem requirendum, aut alia occasione causa protrahitur, aliqui moriantur, & heredes eorū statum ingenuitatis obtinuerint, pro illius persona quæ in lite mortua est, heredibus suis eius compensatio, sicut & pro viuis, à pulsante reddenda est. Si vero ille moriatur qui liberos conabatur adducere, & filios aut heredes dimittat, si persequi voluerint causam, quam pater aut auctor inchoauerat, & victi fuerint, ad suprascriptā satisfactionem tenendi sunt, vt alia tot mancipia male pulsatis satisfaciant. Si vero agere noluerint, nec persequi eos rētauerint, sed etiam in custodiam ab auctore redactos absoluerint, erunt à multæ condemnatione securi, quia non in auctoris sui vitio perstiterūt. Quod si forte minores sint, & tutor eorum, vel curator causas eorum aduersus ingenuitatem prosequi velit, & fuerit superatus, ipse de propria facultate ad satisfactionem tenendus est. Si vero post secundam reparationem adsertor inuentus periculo suo † addicti causam crediderit replicandam, vt si vincatur, peculium, aut seruitia susceptorum, vel ipsos reddere debeat. Similiter & ille qui pulsat, dato fideiussore promittat se prædictum numerum mancipiorum, vel quod ab his † de peculio reposcit, cum fuerit victus satisfaciat.

† adducti

† in

II. Idem A. ad Maximum P.V.

Libertati à maioribus tantum impensum est, vt patribus, quibus ius vitæ in liberos necísque potestas permissa est, eripere libertatem non liceret, si quisquā minor venundatus actum maior administrauit, quoniā minoris emptio scientiam non obligat, cum ad libertatem venientem emptionis actúsque à maiore administrati præscriptio non tenebit. Nec vero ille qui apud quempiā pro seruo educatus, ac maior effectus, vendenti veluti domino acquieuit, actúque administrato iam pene extremam relegit libertatem, quoniam neque maior effectus originem suam nouerat, neque eam quam ignorabat, venditionem patiēs deseruisse iudicādus est, minori similis, eadē emptionis atque actus administrati præscriptione non alligabitur, sed vtriq; dabitur adsertio. Paria etiam in libertinis erunt, qui quæstu quodā in eandē seruitutē rursus relabuntur. Sed eorum hac exceptione causa distinguenda est, vt qui impuberes intra annū quartum decimum manumissi, ac deinceps in seruitio retēti, ignorata libertate non vtātur, maiorésque venundati actum gerant, ab assertione non arceantur: cum illi ætati tributæ libertatis ignoratio vt obliuio concessa est. Qui vero memoria firma venditioni post factæ non nescius innectitur, huius legis beneficio carebit. Et quoniam vicissim etiam ipsis qui rem his commiserunt medēdum est, si quisquam omnium qui suprà comprehensi sunt in libertatē proclamauerit, id quod apud se esse, eius qui se dominum dicit profitebitur quoniam de eo non dubitatur, reddi ac referri Iudex protinus pronuntiabit. Quod vero petitur, si id fuerit † negociatione controuersum, per cautionem assertoris, vt alia lege comprehensum est, conseruabitur, ac petitio differtur, vt si fuerit approbata † propria libertas, gestarum rerum ab eodem ratio atque omne quod debebitur reposcatur, vt seruitute depulsus, qui pro domino quon-

† negatione

† & stipulata, aliàs, spoliata

dam fuerat, habeat quod vt seruo domini iure largitus est, & quæ ex earum rerum quæstu ac fructibus conciliata sunt, quæ de furtiuis compendiis obscure capta ac parta sunt, cum liberum esse non oporteat, quod apud seruum dominus peculij nomine collocauerat. Ea vero quæ testamento aut donatione quæsita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta cōfectáque sunt, eidem ingenuo deputentur, quæ tamen vniuersa exacto † libertatis iudicio, quo à supradictis rebus discernuntur, in sequestri esse oportet, vt hiis ab vtroque deductis, atque in medio iure locatis, ad eorum proprietatem vterque contendat.

† liberalitatis

Dat. xv. Kal.† Mart. Thessal. Seuero & Rufino coss.

† Ian.

INTERPRETATIO. *Minor venditus, si post* XX. *&* V. *ætatis suæ annos, iam maior effectus seruierit, aut in rebus emptoris actor, aut cuiuslibet rei ordinator fuerit constitutus, cum de ingenuitate sua proclamauerit, sine præiudicio seruitij, quod gesserit audiatur, nec hoc ei præiudicium generet, quod eius, à quo emptus est domum, aut vtilitates in annis maioribus positus visus est ordinasse. Hoc etiam de libertis lex hæc præcepit custodiri, vt qui intra* XIIII. *annos fuerint manumißi, & actum in maiore ætate positi gesserint patronorum, libertati eorum actus non præiudicet seruitutis, sed cum voluerint, suas aut de ingenuitate, aut de libertinitate, intra tempora legibus constituta, proferant actiones. Sic etiamsi quis minor ingenuus à quolibet fuerit educatus, & liberum esse se nesciens fuerit à nutritore distractus, & actum vel vtilitatem illius à quo emptus est, vt seruus gesserit, priusquam* XXX. *annorum præiudicio teneatur, potestatem habeat reclamandi, & quasi minor is, priusquam tempora suppleantur, amißam recipiat libertatem. Quicquid vero ille eis, à quo empti sunt, vel tradidit, vel donauit, vel quacunque ex rei suæ administratione profecit, totum retinendi ac reuocandi habeat potestatem. Si vero huiusmodi personis aliquid à quibuscunque aliis, aut testamento, aut donatione conlatum est, id solum sibi iam liberi vindicent: nam quod de re patroni libertus, vel emptoris ingenuus dum seruiret profecit, libertati redditus libertus patrono, ingenuus emptori restituat. Hij vero, qui in annis maioribus constituti sunt, scientes se esse ingenuos, vel libertinos, si vendi adquieuerint, ine a, ad quam scientes sua voluntate transeunt, seruitute permaneant.*

III. Idem A. ad Bassum PF. P.

Legis promulgatio, quæ per sedecim annos bona fide in libertate durantes, contra eos qui inquietant præscriptione defendit, nō opitulatur hiis qui ex ancillis matribus, & ingenuis patribus orti, per id tempus in libertatis affectu cum parentibus perdurarint, quandoquidem nullo præcedente iusto legitimæ possessionis initio vsurpatio libertatis nuda iactetur, cum neque redemptio à seruitute, neque vicarij traditio seruuli, vel peculij assignatio valeat demonstrari, qui tituli possint famulatus nexibus liberare eum, qui conuenitur: si quo ex iis genere vsus in libertate esset per annos sedecim demoratus. Iure enim cōmuni maternam cōditionem natum sequi necesse est, ita vt & si herilem lectulum ancilla ascenderit, non liberorum domino, sed seruorum partum suscipiat.

Dat. Prid. Kalendas Mart. Basso & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Lex aliquando fuerat promulgata, vt si quis* XVI. *annos sine aliqua molestia, nullo repetente vel pulsante vixisset, & postea in seruitium non veniret. Sed hoc illis prodesse non poterit, quos de ingenuis patribus, & colonis mulieribus, vel ancillis constiterit procreatos, nisi forte patres eorum pro filiorum capite, dominis*

quorum

quorum ancillas in consortio habent, aut vicaria mãcipia cum peculiis, aut redemptionem status eorum soluerint. Si vero patres hoc se persoluisse non doceant, non poterint conditionem matrum mutare, aut mancipia dominis deperire, etiam si de propriis dominis nascantur, nisi per manumißionem seruilem conditionem capere non poßint. Si quis in libertate positus, ancillam sibi copulauerit in coniugium, si filij ex ipsis nati fuerint, origo matrem sequatur. Simili modo si liberta seruum duxerit maritum, agnatio seruum sequatur: quia ad inferiorem personam vadit origo.

IIII. Idem A. ✶

Si post adsertionem, defensionemque ordinatam alius in iudicium acciri petiuerit, adsertio quidẽ & defensio inter omnes ordinetur, ipse verò tot mancipia quot petebat, fisco cogatur inferre. quod si adsertor defecerit, vel prædictam multam agnoscat, vel si per inopiam id implere non poßit, in metallum detrudetur. Eadem circa minorum defensores cum liberalis causa agitur forma seruanda, & cætera. Dat. VII. Kal. Nou. CP. Pacatiano & Hilariano* COSS.

INTERPRETATIO. *Si post adsertionem, defensionémque dispositam, alius in iudicium, qui se dominum dicit, petierit exhiberi, inter omnes quidem ordinabitur adsertio, sed ipse ad certam pœnam tenebitur. Idem & in adsertore vel defensoribus minorum.*

V. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Rufino PF.P.

Si cui super statu suo quæstio moueatur, qui diuturno tempore, hoc est, per XX. annorum spatia in libertatis possessione durauit, vel quem asserãt suffragia munerum, & priuilegia meritorum, quíue iis præsentibus, qui dominos se esse contendunt, in hominum erit celebritate versatus, nulla ei dandi assertoris necessitas imponatur, sed liber assistat, & statum suum ipse tueatur, calumniantem repellat, redarguat persequentem, ne fluctuet dubius, si de alieno necesse habebit pendere fastidio. De aliis vero, quos nec honor aliquis, nec † superscriptione prædicti temporis priuilegiũ militare defendit, antiqui iuris forma seruetur. Dat. VII. Kal. Octob. Cõstantinop. Theod. A. III. & Abundantio coss. †χ sub præscriptione

INTERPRETATIO. *Qui XX. annos non occultè, sed publicè in libertate durauerint, & aliquid officij, vel militiæ præsente, & tacente petitore gesserint, adsertorem quærendi eos neceßitas non manebit, sed ipsi per se si voluerint aduersus petitorẽ, quod libertati eorum competit exequentur. Circa alios vero, qui nescientibus dominis latuerint, prioris legis ordo seruabitur.*

AD S. C. CLAVDIANVM.

VI. Imp. Constantinus A. ad Probum.

Si quæ mulieres liberæ vel à seruis vel à quolibet alio vim perpessę contra voluntatem suam seruilis conditionis hominibus iunctę sint, cõpetenti legum seueritate vindictam consequantur. Si qua autem mulier suę sit immemor honestatis, libertatem amittat, atque eius filij serui sint domini, cuius se contubernio coniunxit. quam legem & de præterito custodiri oportet. PP. Kal. April. Volusiano & Aniano COSS.

INTERPRETATIO. *Per vim contra voluntatem seruo iuncta alieno, & vindictam consequitur. Si vero sponte, fit ancilla, & eius filij serui sunt.*

VII. Idem

VII. Idem A. * * * Dat.v. Kal.Feb.Gallicano & Basso coss.

INTERPRETATIO. *Septem testibus ciuibus Romanis præsentibus, tertio ex S.C. Claudiano denuntiandum.*

VIII. Idem A. ad populum.

Cum ius vetus ingenuas fiscalium seruorum contubernio coniunctas ad decoctionem natalium cogat, nulla vel ignorantiæ venia tributa vel ętati, placet coniunctionum quidem talium vincla vitari. Sin vero mulier ingenua vel ignara, vel etiam volens cum seruo fiscali conuenerit, nullum eam ingenui status damnum sustinere. Sobolem vero quæ patre seruo fiscali, matre nascetur ingenua, mediam tenere fortunam, vt seruorum liberi & spurij liberorum, Latini sint, qui licet seruitutis necessitate soluantur, patroni tamen priuilegio tenebuntur. Quod ius & in fiscalibus seruis & in patrimoniorum fundorum origine coercentes, & ad emphyteuticaria prædia & quæ ad priuatarum rerũ nostrarum corpora pertinent seruari volumus. nihil enim rebus publicis ex antiquo iure detrahimus, nec ad consortium huius legis volumus vrbiũ quarumcunque seruitia copulamus, vt ciuitates integram teneant interdicti veteris potestatem. si vel error improuidus vel simplex ignorantia vel ætatis infirmæ lapsus in has cõtubernij plagas depulerit, hæc nostris sanctionibus sint excepta. Dat. VI. Kal.Feb. Sardicæ Constantino A. VII. & Constantio coss.

INTERPRETATIO. *Ingenua quæ se fiscali seruo iunxerit, siue sciens siue ignara ipsa manebit libera, filij vero eius & Latini & spurij erunt, qui quamuis liberi sint, iuri tamen obtingunt patronorum. Idem est & si seruo emphyteuticario se sociarit ingenua vel patrimoniali, aut ex priuata re principum, excepto iure Reip. quod lex præsens voluit obseruatum.*

IX. Imp. Iulianus A. * II. PP.

S. C. Claudianum firmum esse censemus, omnibus Constitutionibus, quę contra id latæ sunt, penitus infirmatis, vt libera mulier siue procuratori siue actori priuato siue alij cuilibet seruili conditione polluto fuerit sociata, non aliter libertate amissa nexu conditionis deterrimæ adstringatur, nisi trinis fuerit denũciationibus ex iure pulsata. quod quidem circa priuatas personas cõuenit obseruari. Nam eas mulieres quæ fiscalibus vel ciuitatis seruis sociantur ad huius sanctionis auctoritatem minime pertinere sancimus. Data & PP. in foro Traiani v. Id. Decemb. Mamertino & Neuitta coss.

INTERPRETATIO. *S. C. Claudiani auctoritas confirmatur etiam circa eas quæ procuratoribus & priuatorum iunguntur, exceptis his quæ seruis fiscalibus vel ciuitatum sociantur.*

X. Impp. Valentin. & Valens AA. Felici Consulari Campaniæ.

Si seruilibus contubernis sese mulieres quondam ingenuę subdiderint, & nunc contemnentes dominum minoris ætatis, seruitutis iugum conantur effugere, grauitas tua his qui seruilem conditionem non statim in ipsis coniunctionis primordiis refugerũt, necessitatem subeundę seruitutis imponat. Dat. XIIII. Kal. Aug. Mediolani, ipsis AA. coss.

XI. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Secundum PP.

Si apud libidinosam mulierem plus valuit cupiditas quàm libertas, ancilla facta est non bello, non prędio, sed connubio, ita vt eius filij iugo seruitutis

ſubiaceăt. manifeſtum eſt enim ancillam eſſe voluiſſe eam quam liberam eſſe pœnituit. Dat. prid. Non. April. Treueris Grătiano NB.P. & Dagalaipho coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier ex contubernio ſerui fiat ancilla, filij quoque eius ſerui erunt.*

XII. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Anatolium PP. Illyrici.

Cuncti prouinciales agnoſcant, niſi trinis denuntiationibus liberæ fœminę ſeruorum conſortiis arceantur, nullo modo poſſe eas ad ſeruitium detineri. Dat. II. Non. Mar. CP. Honorio A. IIII. & Eutichiano coss.

INTERPRETATIO. *Sine trina denunciatione mulier ſeruo iuncta non fit ancilla.*

De hiis qui non à domino manumiſſi ſunt. *Tit. IX.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum.

SI non à dominis libertas detur mancipio alieno, ſi quidem ab hiis iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius eſt, ſine vlla trepidatione pœnę, facilis diſſolutio eſt. Si verò iubentibus nobis quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus, vt alienum mancipium manumitteretur petiſſe, tunc eodem, qui in conſpectu noſtro libertatem mõſtrabitur conſecutus, ei protinus, ad cuius proprietatem pertinet, reſtituto, is qui mancipium alienum fallendo principis conſcientiam manumiſit, mancipia duo cogatur domino eius dare, cuiuſmodi ſexus ætatis atque artis conſtiterit eſſe manumiſſum, & alia tria † eademque ratione ſimilia. Quę multa nõ ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi forte manumiſſus inferentẽ ſibi quæſtionem ſtatus, obiecta legitima præſcriptione potuerit excludere, cùm ſibi amiſſi mancipij damna debeat imputare, qui in pernitiem ſuam geſta taciturnitate firmauerit. Prop. Id. Iul. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. coss.

† *deeſſe videtur* à fiſco

INTERPRETATIO. *Si aliquis mancipium manumittere præſumpſerit alienum, & id ſub præſentia principis, vel in eccleſia fecerit, hac pœna tenebitur, vt & manumiſſus à domino reuocetur, & alia duo mancipia eiuſdem ætatis aut ſexus, aut certe artificij, quod ille qui eſt manumiſſus ſcierit, dare cogatur. Si vero ille, qui manumiſſus dicitur, repetentem dominum ſub hac præſcriptione ſuperauerit, vt iam firmitatem ſtatus ſui temporibus tueatur, tunc ille qui manumiſit, non eſt conſtringendus ad pœnam, dum ille qui repetit, præiudicium domini ſui incurrerit, aut taciturnitate nutrierit.*

De libertis & eorum liberis, aliàs, *moribus.* *Tit. X.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Concilium Byzacinorum.

LIbertis ingratis in tantum iura aduerſa ſunt, vt ſi quadam iactantia, vel contumacia ceruices erexerint, aut leuis offenſę contraxerint culpam, à patronis rurſus ſub imperia ditionemque mittantur. Dat. VI. Kalend. Aug. Colonię Agrippinæ, Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque perſona ſeruilis à domino ſuo fuerit conſecuta libertatem, ſi poſtea ſuperbire cœperit, aut patronum, id eſt manumiſſorem ſuum læſerit, amiſſa libertate quam meruit, in ſeruitium merito reuocatur.*

II. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Conſulibus, Prętoribus, Tribunis plebis, Senatui ſuo Salutem dicunt. Poſt alia.

Liberti aduerſus patronos non modo audiantur, verũetiam eandem quam

patronis

patronis ipsis reuerentiam pręstent heredibus patronorum, quibus ingrati a-ctio sicut ipsis manumissoribus deferetur, si illi datę sibi libertatis immemores nequitiam receperint seruilis ingenij. Quod si delatores accusatorésve manumissorum heredúmve esse pręsumpserint, eodem quo serui supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante adhibitę delationis exordium. & cætera. Dat. VIII. Id. Aug. Rau. Asclepiodoto & Mariano coss.

INTERPRETATIO. *Libertos non solum contra patronos, sed & contra patronorum heredes audiendos non esse. Ingratos etiam ab heredibus in seruitutem reuocari. Delatores etiam contra patronorum heredes antequam audiantur puniendos.*

III. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Basso PP. Post alia.

Libertinæ conditionis homines nunquam ad honores vel palatinam aspirare militiam permittimus. Sanè hanc distinctionem volumus custodiri, vt ex manumissis nati ad locum vsque proximum protectoris (licitum nullatenus) adire mereantur, ita vt patronis patronorúmve heredibus reuerentiæ priuilegia conseruentur. Nam si militantes etiam docebuntur ingrati, ad seruitutis nexum proculdubio reducentur. Ipsos vero qui manumissi sunt, nulla ratione ad vllum quamuis humilis militiæ locum sinimus admitti. Dat. III. Kal. April. Rauennę Theodosio A. XII. & Valentiniano A. II. coss.

INTERPRETATIO. *Libertos ad nullos honores militiámque aspirare. Eorum filios ingenuos vsque ad protectoris locum posse conscendere. Etiam militantes ingratos in seruitutem reuocari.*

De vectigalibus & commissis. Tit. XI.

I. Imp. Constantinus A. ad Iunium Rufinum Consularem Aemiliæ.

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui superior in licitatione extiterit, ita vt non minus quàm triennij fine locatio concludatur, nec vllo modo interrumpatur tempus, exigendis vectigalibus pręstitutum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionemque recreari oportet, & hanc simili modo aliis conlocari: capitali sententia subiugandum, quem plus aliquid quàm statutū est à prouincialibus exegisse constiterit. Dat. X. Kal. Iul. Crispo Cæs. II. Constantino coss.

INTERPRETATIO. *Vectigalia sunt, quæ fisco vehiculorum subuectione præstantur, hoc est aut in litoreis locis nauibus: aut per diuersa vehiculis merces deportant, cuius rei conductelam apud extraneas personas triennio esse præcipit, & cōtinuo hanc exactionem aliis iterū permittendam, qui maiorem summam præstationis obtulerint. Ex qua conductione aut exactione, si quis plus quàm præceptum fuerit, exigere tentauerit, aut mercatorem, aut prouincialem sub hac exactione grauare cœperit, periculum capitis se nouerit esse damnandum.*

De longi temporis præscriptione. Tit. XII.

I. Imp. Constantinus A. ad Vetium Rufinum P. V.

EX donatione principum aut quocūque modo rem ad fiscum pertinentē vsque ad nostra decēnalia, sine aliqua interpellatione possidentes (secundum ius enim hęc intelligitur esse possessio) securi possideant. PP. X. Id. Ian. Romæ Sabino & Rufino coss.

II. Impp.

II. Impp. Constantinus & Constans A A. Argyrio præsidi.

Annorum XL. præscriptio, quam vetustatem leges ac iura nuncũpare voluerunt, admittenda non est cum actio personalis intenditur. quare in præsenti & in cęteris causis id potissimum seruabis atque custodias, nisi iure veteri comprehensum sit actionem quæ mouetur propter vetustatem non debere moueri, sed quamuis actio pecuniæ postulatæ exceptione temporis non finiatur, iudex tamen debet inspicere quę temporis interualla nullis iustis causis existentibus fluxerint, & instrumenti vetustatem, vt diligentius his consideratis ex officio iudicantis quid pronuntiari super huiusmodi actionibus oporteat ęstimetur. Dat. x. Kal. Iul. Limenio & Catulino coss.

De actionibus certo tempore finiendis. *Tit.* *XIII.*

I. Imp. Theod. A. Asclepiodoto P F. P.

Icut in rem speciales, ita ad vniuersitatem, ac personales actiones vltra XXX. annorum spatium minime protendantur, sed si qua res, vel ius aliquod postuletur, vel persona qualicũque actione vel persecutione pulsetur, nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda. Eodem etiam in eius valente persona, qui pignus vel hypothecam nõ à suo debitore, sed ab alio possidente nitetur vindicare: nam petitio finium regundorum in eo scilicet quod nunc est iure durabit. Quæ ergo ante non motæ sunt actiones, triginta annorum iugi silentio, ex quo competere iure cœperunt, viuendi vlterius non habeant facultatem, nec sufficiat precibus oblatis speciale quoddam, licet per adnotationem meruisse respõsum, vel etiam iudiciis allegasse, nisi allegato sacro rescripto, aut in iudicio postulatione deposita fuerit subsecuta conuentio. In eandem rationem illis proculdubio recasuris, quę post litem contestatam in iudicium actione deducta, habitoque inter partes de negocio principali conflictu, triginta denuo annorum deuoluto curriculo, tradita obliuioni ex diuturno silentio comprobantur, non sexus fragilitate, non absentia, non militia, contra hanc legem defendendam, sed pupillari ętate duntaxat, quandiu sub tutoris defensione consistit, huic eximenda sanctioni: nam cum ad eos annos peruenerit, qui ad sollicitudinem pertinent curatoris, necessario ei similiter vt aliis annorum triginta interualla seruanda sunt. Hæ autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ quæ antiquitus fixis temporibus limitantur. Annorum autẽ curricula ita numerari conueniet, vt & illa in demensionem tempora reducantur, quæ ante nostræ Mansuetudinis sanctionem iugi taciturnitate fluxerunt. Verũ ne qua ocioso nimis ac desidi querimonia relinquatur, ei qui se fiducia perpetuitatis actionem non mouisse commemorat, decem post hanc legem annorũ spatia continua superioribus addi pręcipimus, vt si quidem ante sanctionẽ hac lege pręfinitos annos decurrisse patuerit, pręter ea tempora quæ manarunt, decem actori annorum spatia prorogentur, ita vt tempus illi hoc continuum ex legis tẽpore numeretur. Quod si x. illi anni superesse videbuntur, aut amplius, vlterius eum nihil desiderare conueniet, sed proprio lapsu temporis decurrente ad triginta vsque consummationem debere suo spatio esse contentum: si in annos † quidem præstare, non dubium est, sed infra decem eorum interualla con- † *x. superare*

g

cludi, nihilominus etiam sic eum spatium tantum oportebit accipere, vt decem integer numerus impleatur, postquam hac definitione nulli mouendi vlterius facultatem patere censuimus, etiam si se legis ignorantia excusare tentauerit. Dat. XVIII. Kalend. Decemb. Constantinop. Victore v. c. & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex licet in reliquis rebus fuerit abrogata, propter hoc tamen vt poneretur oportuit, quia de tricennio loquitur, quod pupillis, quàm diu sub tutoribus agunt, non debeat imputari, sed vbi ad eos annos peruenerint, quibus Curatores habere possent, id est vir ad XV. & puella ad XIII. annum, ex eo in causis eorum tricennalis actio, quemadmodum omnibus supputetur, sicut & Nouella Valentiniani testatur: quæ videtur hæc obscurius inter cætera posuisse, quæ tamen ita dicit. Excepto priuilegio pupillaris ætatis, quod diui memoriæ patris nostri Theodosij lege concessum est, intra eadem tempora terminentur. Nam & hoc lex ista euidenter exponit, vt sicut illa, quæ perpetua erant, ad triennium iussa sunt reuocari, ita omnes causæ, quibus infra tricennium tempora constituta sunt, suis quibusque locis & temporibus obseruentur, hoc est, quæcunque seu de vicennio, seu de decennio, seu de quinquennio, seu de anni spatio posita sunt, & his similia, nullatenus ad tricennium perducantur.*

De quinquennij præscriptione. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. F. P. Post alia.

Competitorem quinquennij possessor eliminet: debet enim iuxta Constantinianæ legis indultum, hoc priuilegio petitor arceri, quo fiscus noster excluditur. quod si quando fortassis emerserit, Iudices competitionis obreptione rescissa, tuitionem pulsatis præstare iubemus enixam, quibus tamen lustralis aderit absque interpellatione possessio. Dat. VIII. Id. Iul. Rauen. Eustasio & Agricola coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque rem fiscalem per quinquennium possedisse probatur, ita vt exinde à nullo fuerit expulsus, & hanc ipsam rem aliquis sibi petere à principe voluerit, poßidenti in tantum lege consultum est, vt etiam tuitionem ferre possessori Iudicem iusserit, & competitionis constitutionem ordinauerit rescindendam, si tamen ille qui possedit sine vlla inquietudine per quinquennium se docuerit poßidere, quia hoc spatio temporis ab eo, qui sine molestia possedit, etiam fiscum suum excludi iußit.*

De re iudicata. *Tit. XV.*

I. Imp. Constantinus A. ad Proculum.

Impetrata rescripta non placet admitti, si decisæ semel causæ fuerint iudiciali sententia, quam prouocatio nulla suspendit, sed eos qui tale rescriptum meruerint, etiam limine iudiciorum expelli. Dat. VII. Kal. Ian. Constantino A. V. & Licinio coss.

II. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Potitum Vica. Post alia.

In priuatorum causis huiusmodi forma seruetur, ne quenquam litigatorum sententia non à suo Iudice dicta constringat. Dat. X. Kal. Octob. Rom. Ausonio & Olibrio coss.

INTERPRETATIO. *In causis priuatorum talis ratio obseruetur, vt nullus alterius Iudicis, nisi sui sententia teneatur.*

De sent

De sententiis ex periculo recitatis. *Tit. XVI.*

I. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Probum PP.

STatutis generalibus iusseramus vt iudices vniuersi, quibus reddendi iuris in prouinciis permittimus facultatem, cognitis causis vltimas definitiones de scripti recitatione proferant. Huic adiicimus sanctioni vt sententia quę dicta fuerit, cum scripta non esset, ne nomen quidem Sententiæ habere mereatur, nec ad rescissionem perperam decretorum appellationis solemnitas requiratur. Dat. III. Non. Triu. Grat. A. III. & Equitio v. c. coss.

II. Imppp. Gratianus Valentin. & Theod. AAA. Clearcho PF. P.

Parere Sublimitatẽ tuam nostris legibus conuenit, vt in omnibus negociis ex periculo promatur deliberationis plena sententia. Dat. XVI. Kal. Ian. Constantinop. Antonio & Siagrio coss.

INTERPRETATIO. *Obseruare Iudices specialiter debent, vt in omnibus causis sententia quæ deliberata fuerit, constitutis pariter partibus recitetur, vt ab his, à quibus causa dicta est, ad integrum quæ data fuerit sententia cognoscatur.*

III. Iidem AAA. Clearcho PP.

Iudex in proferenda sententia, quæ iurgantibus possit ad plenum recensere quicquid negotij fuerit inlatum, quod senserit scribat & relegat, ne per errorem iudicis iterum a primordio nouę litis sentiantur euentus. Dat. x. Kal. Sept. CP. Antonio & Syagrio coss.

IIII. Iidem AAA. ad Symmachum P. V.

Sententia non valeat quæ ex libello data non fuerit. Dat. Kal. Dec. Mediol. Ricomere & Clearcho coss.

V. Iidem AAA. Timasio Comiti & Magistro Equitum.

Conditio præceptorum partibus pręsentibus habita non potest immutari. Dat. x. Kalend. April. Constantinop. Honorio IX. N.P. & Euodio coss.

INTERPRETATIO. *Quicquid præsentibus partibus in causis fuerit ordinatum, plenissimam habebit firmitatem, nec poterit immutari.*

De fructibus & litis expensis. *Tit. XVII.*

I. Impp. Valent. & Valens AA. Olybrio PF. Vrbi.

LItigator victus, quem inuasorem alienæ rei perdonémve constabit, sed & qui post conuentionem rei incubarit alienæ, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tãtum simplorum fructuum præstationem, aut ipsorum quos ipse percepit, agnoscat, Sed duplos fructus, & eos quos percipi oportuisse, non quos eum redegisse constabit, exoluat. Et prædoni quidem ratio à die inuasi loci vsque ad exitum litis habeatur, ei vero qui simpliciter tenet, ex eo quo re in iudicium deducta scientiam malæ possessionis accepit. Heredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Addemus etiam vt impensas sumptúsque litis, re ad finem deducta, petitoribus pręstent, ac ne ipsos quidem petitores qui inanes lites, & iurgia non mouenda ingerunt possidentibus, ab ipsius cautionis merito segregamus: iubemus enim vt si intentio petitoris improba iudicetur, præstet possessori sumptus, præstet

impensas,quas eum toto litis tempore sustinuisse claruerit, etiam si super hac re expressior cessit sentẽtia iudicantis. Dat. VII. Kal. Maij. Treu. Valent. N B.P. & Victore COSS.

INTERPRETATIO. *Quisquis rem alienam male possederit, si in iudicio fuerit superatus, quod sibi rem non debitam occupare præsumpsit: sed & ille qui conuentus à certo domino reddere inuasa noluerit, non solum pro hac ipsa re reddenda, cum superatus fuerit teneatur, sed fructus rei ipsius duplo, ex eo tempore, quo res peruasa est, cogatur exoluere, non quales se ipse dixerit collegisse, sed quales per diligentem culturam consequi proprij domini vtilitas potuisset. Ille etiam, qui rem alienam scienter vsurpare præsumpserit, à die inuasi loci vsque ad consummatam litem simili ratione exigatur. Nam qui simpliciter sine præsumptione aliquam rem tenuerit, ex eo similiter soluat, ex quo re in iudicium deducta, quod rem male poßideat conscientiã ipsius cœperit non latere. Heredes quoque eorum in his damnis, si victi fuerint, quibus auctor ipsorum simili modo succumbant. Addemus quoque, huiusmodi personis vt & sumptus & expensas litis, ex eo die à quo de tali re cœperint litigare, vsque dum finiatur pulsantibus reddant: nam & ipsi, qui alios poßidentes pulsare tentauerint, si ea in iudicio repetant, quæ sua probare non poßint, similiter sumptus, & expensas litis pulsatis possessoribus reddant, quantum eos toto litis tempore perdidisse constiterit.*

II. Impp. Honorius & Theod. AA. Asclepiodoto P.F.P.

Terminato transactoque negocio, posthac nulli actio neque ex rescripto super sumptuum repetitione præstetur, nisi cognitor, qui de principali negocio sententiam promulgauit, comminus partibus constitutis iuridica pronuntiatione signauerit, victori causæ restitui debere expensas, aut super his querelam iure competere: post absolutum enim dimissumque iudicium, nefas est litem alteram consurgere, ex litis primæ materia. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano COSS.

INTERPRETATIO. *Posteaquam inter partes fuerit definitum iudicio, intercedente negocio, quæcunque actio propter repetendos sumptus, vel expensas litis obtenta fuerit, nullam habeat firmitatem, quam iudicati forma non continet: quia quicunque quod in iudicio aduersario præsente non petiit, postea de eadem re litem aliam non poterit inchoare.*

De vsuris rei iudicatæ. *Tit. XVIII.*

I. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P.F.P.

† *al. per legem solutionis*

Vi post iudicij finem, exceptis duobus mensibus, quibus per † legis solutionem nonnunquam est concessa dilatio, moram afferent solutioni, à die patrati iudicij, quo obnoxij redditi sunt, in duplicium centesimarum conueniantur vsuras, extrinsecus scilicet medietatem debiti, de quo litigatum est, sicut prius constitutum est, inferentes vsque in id tempus, quo debitum solutione diluerint. Quod à nobis exemplo æquabili ex iuris prisci est formulis introductum, vt quia malæ fidei possessores in fructus duplos conueniuntur, æque malæ fidei debitores simile damni periculum persequatur. Sed tamen creditor ternis interiectis mẽsibus, post sententiã contestari moram debebit adhibitę tarditatis, vt ei centesimarum duplicium fructus possit acquiri. Cauendum quippe ex diuerso est, etiã cõtra illam malitiam

malitiam creditorum, ne iudicatis ad solutionem cunctantibus, incipiant spe dupli fœnoris imminere: quanquam iudicatum, si hanc pœnam à se remouere festinet, contractam pecuniam vel apud iudices obsignatam locare, vel iudicio conueniat offerre, vt periculum duplicium vsurarum incurrere ex ea die, qua obnoxius esse cœperit, desistat. Distinguendum vero hoc quoque arbitrati sumus, vt si cõtractus debiti ex stipulatione descendit, & casu vsurę per annorum curricula summam capitis impleuerint, scilicet vt quantitas sortis, quantitati fœnoris adæquetur, post sententiam vsuræ duplices non vtriusque debiti currant, sed capitis quidem duplę, vsurarum vero simplæ. Dat. xv. Kal. Iun. Thessal. Gratiano v. & Theod. I. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Debitor, qui post emissum iudicium, à quo victus fuerit, debiti summam implere neglexerit, transactis duobus mensibus, duplam centesimam debiti ipsius, vsque in diem solutionis se nouerit redditurum, ita tamen, vt medietatem rei iudicatæ mox cogatur inferre: quia nõ immerito sicut malæ fidei possessor duplos fructus, ita & qui post iudiciũ tardior ad reddendũ fuerit, duplam centesimam reddat. Sed tamen & hoc contra creditorum malitiam, quibus debitores addicti fuerint, ordinamus, vt non velint pro spe duplicandæ centesimæ suo vitio tardius exequi quod fuerat indicatum, vnde debebit creditor, ternis interiectis mensibus, post datum iudicium contestari, vt sic duplam centesimam poßit exigere: nam si collectam pecuniam habuerit debitor & oblatam, & ille qui vicit noluerit pro lucro duplandarum centesimarum accipere signatam, eam debitor apud idoneas faciat sequestrari personas, vt damnum vsurarum postea non poßit incurrere. Hoc quoque præcipimus obseruari, vt si debitoris cautio cum omni firmitate proferatur, & vsuræ per annos plures cum capitali debito se æquauerint à debitore amplius non petatur. Sanè post iudicium, duplam cẽtesimam, quam reddi iußimus, taliter soluat, vt de capitali debito tantum duplæ vsuræ reddantur. De illo vero quod in vsuris ante iudicium creuit, simpla tantum centesima detur.*

Qui bonis ex lege Iulia cedere poßint. *Tit.* XIX.

I. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Basilium Consulem.

NE quis omnino vel fisci debitor, vel alienæ rei in auro atque in argẽto, diuersisq; mobilibus retẽtator, ac debitor bonorũ faciẽs cessionem, liberum à repetitione plenissima nomen effugiat, sed ad redhibitionem debitæ quantitatis congrua atque dignissima suppliciorũ acerbitate cogatur, nisi forte propriorum dilapidationem bonorum, aut latrociniis abrogatam, aut fortasse naufragiis incendioq; que conflatã, vel quolibet maioris impetus infortunio atque dispendio docuerit afflictam. Prop. Rom. Prid. Id. Octob. Ausonio & Olibrio coss.

INTERPRETATIO. *Nullus, qui aut fiscali debito, aut priuato probatur obnoxius, sed si aurum, aut argentum, vel mobilia quæcunque debuerit, ob hoc se credat à debito excusandum, quod dicat de rebus suis se facere ceßionem, sed pœnis adflictus quæcunque debuerit cogatur exoluere: nisi forte huiusmodi persona sit, quæ se probet omnẽ substantiam suam, aut naufragio, aut latrocinio, aut incendio, aut cuiuslibet maioris violentiæ impetu perdidiße.*

Apud acta Imp. Theod. A. dixit.

In omni cessione professio sola quęrenda est. Idem dixit.

In omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kal. Maij. Honorio NB. P. & Euodio coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque aliquis alteri cesserit, profiteatur se tantum rem cessisse, vel causam, hoc est aut gestis, aut scriptura, aut testibus, & sola voluntatis illius professio pro omni firmitate sufficiat.*

Quorum bonorum. *Tit. XX.*

1. Impp. Arcad. & Hon. A A. Petronio Vicario Hispaniarum.

Vid tam planius, quàm vt heredibus traderentur, quæ in vltimum vsque diem defuncti possessio vindicasset, etiamsi quod possit tribui de propriet te luctamen? constat autem virum ab intestatæ vxoris bonis superstitibus consanguineis esse extraneum; cum prudentiũ omnium responsa, tum lex ipsa naturę successores eos faciat. Insuper etiã mansura perpetua sanctione iubemus, vt omnibus frustrationibus amputatis, in petitorem corpora transferantur, secundaria actione proprietatis non exclusa. Dat. VI. Kal. Aug. Mediolani, Olibrio & Probino coss.

INTERPRETATIO. *Iustum esse decernimus, vt quodcunque auctor vsque in diem vitæ suæ tenuerit, petentibus heredibus debeat consignari, illi postea, cui competit, actione seruata. Virum quoque intestatæ vxoris suæ facultatem, quæ sine filiis recessit, cõsanguineis eius qui legitimi sunt, tradere mox sine vlla dilatione præcipimus, & maritum proponere minime prohibemus, si quas sibi competere putauerit actiones.*

Vnde vi. *Tit. XXI.*

1. Imp. Constantinus A. Seuero.

Vdices absentium, qui cuiuslibet rei possessione priuati sunt, suscipiãt in iure personam, & auctoritatis suę formidabile ministeriũ obiiciãt, atque ita tueantur absentes. Hos tamen Iudices quos absentium iussimus subire personã, intra hos terminos ministerij retinemus, vt illibatis, atque omnibus integris causæ principalis interuis, id solum diligenter inquirant, vtrũ eius qui quolibet pacto peregrinatur, possessio ablata est, quam propinquus, vel amicus, vel seruulus quolibet titulo retinebat, nec hos qui deiecti sunt absentium nomine possidentes, quia minime ipsis causæ dictio mãdata sit, ab experiunda resecludant: nec si serui sint eorũ reiiciãt in iure personas: quia huiuscemodi conditionis hominibus causas orare fas nõ sit. Sed post elapsa quoque spatia recuperandæ possessioni legibus præstituta, litigium eis inferentibus largiri conueniet, vt eos momentariæ perinde possessioni restituant, ac si reuersus dominus litigasset. Cui tamen quolibet tempore reuerso, actionem recuperandæ possessionis indulsimus, quia fieri potest, vt restitutio propter seruulo infideles, vel negligẽtes propinquos, vel amicos, & colonos interea differatur: absenti enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandæ possessioni legibus præstitutum est, sed reformato statu, qui per iniuriam sublatus est, omnia quæ supererunt ad disceptationem litigij immutilata permaneant, iudicio reseruato iustis legitimisque personis, cum valde sufficiat possessionem tenentibus, absentium nomine contra præsentium violentiam subueniri. Dat. X. Kalendas Nou. Mediol. Constant. A. VII. & Constantio coss.

INTERP

INTERPRETATIO. *Omnes iudices specialiter admonemus, vt nullus absentibus dominis res eorum præsumat inuadere, sed contra improbos homines omnia per personam iudicis vindicentur, saluo principali negocio. Quod si quis se aduersus absentem negocium habere causatur, & si cui illi qui peregrinantur rem suam commiserint gubernandam, nec actor, nec procurator eorum, aut aliquis seruorum ad dicendam causam domino aut absente, aut non iubente cogatur, sed si quid eis fuerit sublatum, mox hiis qui domino absente exclusi sunt, cum interpellauerint reformetur. Ipse vero dominus si forte per negligentiam seruorum res recepta non fuerit, cum de peregrinis redierit, possessionem suam momenti beneficio, etiamsi annos excesserit, nullatenus recipere prohibetur, sed restitutis in integrum omnibus quæ eo absente sublata sunt, integra causæ actio proponatur: inter legitimas duntaxat, & integra ætate personas: quia dignum est, vt contra malitiam eorum qui præsentes sunt taliter absentibus iubeamus esse consultum.*

II. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Potitum Vicarium Vrbis.

Quisquis neq; vulgato rescripto, neque aduersario solẽniter intimato, possessorem quietũ dominio suo huiusmodi terrore turbauerit, ea in perpetuum lite multetur, quam preoccupauerit violentia, cum precibus poposcisset audiri. Quę non minus etiam eum tenebit conditio, qui Iudicis interlocutione suppressa, sub specie iudicati ius alienum improba temeritate peruasit, ita vt neuter reparationem interfecti hoc pacto semel negocij audeat postulare. Si autẽ habito plerunque colludio curatores vel tutores minorum his rem debitã ea occasione peruadant, vt pupillis vel adultis iurgãdi copia & fructus adimatur, iis eatenus subuenimus, vt eosdem nõ atterat damno culpa temeritatis alienę, sed ilico quidem possessio ei, à quo est ablata reddatur. Curatores autem vel tutores æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio persequatur. Dat. Prid. Idus Octob. Siagrio & Eucherio coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque causam suam non ita agere voluerit, vt aduersarium suum publice patefacta actione conueniat, & dominium possessoris aliqua ratione conturbauerit, ita negocio ipso careat, vt eam causam nunquã valeat reparare, qui prius rem voluit auferre, quam sperare à Iudice vt deberet audiri. Similiter & ille omni causa priuetur, qui Iudicis ordinatione suppressa, iudicium se habere dicens, alienam possessionem sua præsumptione peruaserit. Quod si tutores etiam vel curatores minorum, conludio aliquo pro eorum negociis alienam rem sub ea qua diximus temeritate peruaserint, vt minorum causa depereat, nullum minoribus præiudicium fieri ex tutorum vel curatorum temeritate permittimus, sed proprietatem sine dilatione recipiant. Curatores autem vel tutores amißis rebus suis perpetuo exilio deputentur.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Mesianum Comitem RP.

Plerosque detectum est in rem priuatam nostram, quam publicatio celebrata quæsiuerat, inuasisse, quam nos à retentatoribus ereptã sociari iubemus ærario, punientes contumacius quàm decus publicum sinebat † erectos, vt qui litẽ inferre potuissent, nollent expectare iudicium, ac spernerent victoriam quam iustitiæ præscripsisset euentus, & amplecterentur quod dedisset audacia. Cadat igitur lite, quisquis operiri noluerit litis euentũ, & q; recipere lege potuisset, contemptor examinis violentus amittat. Illi vero, quos in tantũ † furorẽ prouexit

† ereptos

† furor prouexit audacia

audacia, vt quod iurgaturi apud examinis fidem sperare non possent, ante euẽtum iudicialis arbitrij illicita pręsumptione temerarent, æstimationẽ rei, de qua litigari conuenerat, cogantur exoluere. Quod quidem etiam in priuatis obseruandum negociis generali lege sancimus. Illud autem ab officio magnificentię tuæ cauendum esse decernimus, vt sacratissima domus nostra litem expectare non inferre cogatur, neque expetat, sed patiatur examen. Dat. XVIII. Kal. Iul. Treueris, Timatio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Cognouimus rem fisci violenter aliquos inuasisse, sed nos euidenti lege præcipimus, vt si quis aut fiscalem rem, aut priuatam ante sententiam à Iudice prolatam inuaserit, & noluerit expectare litis euentum, perdat negocium qui contempsit expectare iudiciũ. Ille vero qui hoc præsumpsit inuadere, quod per iustitiã apud Iudicem non poterit obtinere, habita æstimatione talem rem aliam illi domino restituat, qualem noscitur ante iudicium peruasisse.*

IIII. Impp. Arcad. & Hon. A A. Arriano Consulari Liguriæ.

Legis iteranda sunt beneficia, quæ tantum absentibus detulerunt, vt si perturbatus possessionis status sit, vel direptum aliquid, ad repetendum momentum redintegrationemque fortunæ seruis etiam præbeatur facultas: amicis præterea, parentibus, proximis, vel libertis. Iudicem quoque absentium commoda tueri oportet, atque in his quæ comprobantur ablata, celeri redhibitione consulere, nec iudicium dilatione suspendi. Sub quocunque igitur nomine vel titulo possidenti repetendi copia præbeatur, qui vtendæ rei habuit facultatem, vt quę in militia constitutis, vel absentibus erepta esse cõstiterit, sub cuiuslibet personę repetitione reddantur. Dat. XV. Kalendas Ian. Mediolani, Arcad. IIII. & Hon. A A. coss.

INTERPRET. *Propter absentes legem volumus iterare, vt quicquid fuerit eis à qualibet persona sublatum, totũ amicis eorum, vel proximis, vel seruis, cum iudicem interpellauerint, sine dilatione reddatur: vt res quas discedens dominus in sua proprietate dimisit, integra ab actoribus domini quousque redeat vindicetur. Quæcunque autẽ in militia constitutis, vel absentibus peruasa fuerint, sine aliqua iubemus dilatione restitui.*

V. Iidem A A. Petronio Vicario Hispaniarum.

Nec imperiale responsum, quod supplicatio litigatoris obtinuit: nec interlocutio cognitoris † interpellare possessionis statum, eo qui rẽ tenet absente, permittitur: quia negociorum merita partium assertione panduntur. Vitia autem à maioribus contracta perdurant, & successorem auctoris sui culpa comitatur &c. Dat. XV. Kal. Ian. Mediolani, Cæsario & Attico coss.

† *interpolare*

INTERPRETATIO. *Nec per Principis præceptionem, si à litigatore fuerit obtenta: nec per responsum Iudicis, si fuerit interpellatus, absente domino possessio vllius auferatur, quia prius conueniri debet ille qui possidet, & nisi inter præsentes iudicium dari non potest, nec negocium terminari. Nam quicunque alienam, vel absentis rem crediderit occupandam, nouerit etiam heredes suos similiter pro hac auctoris præsumptione obnoxios esse mansuros.*

VI. Impp. Honor. & Theod. A A. Iuliano. II. P C. Africæ.

Momenti actio exerceri potest per quamcunque personam: sub colore autem adipiscendæ possessionis obrepta petitio alteri obesse non debet, maxime cum absque cõuentione personæ legitimæ initiatum iurgiũ videatur. Nihil autem

autem opitulatur conuentio circa minorem habita, cum id rectius circa curatorem debuerit custodiri. Dat. Prid. Non. Mar. Rauennæ Constantio & Constante coss.

INTERPRETATIO. *Ad recipiendum momentum, id est, infra anni spacium cuiuslibet persona agere potest si per obreptionem fuerit facta petitio, alterius parti præiudicare non poterit. Præterea cum legitima persona non sit, nihil valeat actio contra ætatem minorem, quæ contra curatorem suum potius debuit iusta ratione proponi.*

Vtrum vi. *Tit. XXII.*

I. Impp. Arcadius & Honor. A A. Vincentio PF. P. Galliarum. Post alia.

SI coloni, quos bona fide quisque possedit, ad alios fugæ vitio transeuntes, necessitatem cõditionis propriæ declinare tentauerint, bonæ fidei possessori primum oportet & celeri reformatione succurri, tunc causam originis & proprietatis agitari, non expectatis temporibus, nec denunciatione solenni, quæ locum in iis negotiis non habebunt. Dat. IIII. Id. Iul. Mediol. Stillicone & Aureliano coss.

INTERPRETATIO. *Si coloni rei alienæ ad alios dominos forte confugerint, primũ est, vt fugitiuos suos de cuius re exisse noscuntur, momenti beneficio possessor sine dilatione recipiat, & sic de eorum origine audiatur, nec requiratur in iudicio, vt prius titulum litis petitor scribat, quia initium litis ad momentariam non pertinet actionem.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER QVINTVS.

De legitimis heredibus. *Tit. I.*

I. Imp. Constantin. A. ad Bassum PF. V.

MATRIus liberorum non habenti, interueniente licet patruo, cęterisque inter quos agnationis incorrupta iura per ordinẽ porriguntur, & quicunque deinceps agnati erunt, à quibus consanguinitatis iure mater poterat excludi, placet omnium filij bonorum, quotiescunque ab intestato venitur, deferri tertiam portionem, & tam patruo eiusque filio, quàm & nepoti, agnationę minime durante, si forte per emancipationem cuiusquam fuerit consanguinitas diminuta, beneficio pari deferri tertiam portionem, licet habeat mater ius liberorum. Nec immerito

immerito si quando supradicto subnixa mater fuerit priuilegio, agnatione dirempta vltra nepotis gradum nostrum beneficium minime placuit extendi: ne multis personis vocatis, plus ablatum matri, minus additum videretur. Siue igitur vnus extiterit pluresve patrui eorumque filius aut etiam filij; & nepotes neptesve, nõ amplius quam sola tertia vniuersorum bonorum simul, omnibus, vel singulis pro suis quibusque gradibus deferenda est. Et eodem genere si plures erunt à quibus mater possit excludi, non plus quam tertia bonorum matri aduersus omnes competere debebit. Supradictę ergo originis existentibus personis agnatis in infinitum, matri aduersus omnes censuimus subueniendum: licet non omnibus aduersus matrem, sed certis superius comprehensis personis hoc auxilium tribuatur, ita vt nec petita bonorum possessione, quoniam huius legis non Prætoris est beneficiũ, ilico vt sibi delatæ portionis dies extiterit, aditione simplici adrepto rerum quolibet corpore, vel animi destinatione patefacta, plenũ dominiũ delatæ sibi portionis consequentur, facultate eis perpetua dumad vixerint tribuenda in adeunda concessa sibi parte successionis. Nec enim ad eos qui eorumdem successores erunt, nisi ipsis prius, quos indulgentiæ nostræ ratio complectetur, quęsita fuerit hereditas, transire quicquam iubemus, sed penes eos manere, apud quos ante istam legem residere potuissent. PP. XIIII. Kal. Ian. Rom. Crispo II. & Constantino II. Cæs. COSS.

INTERPRETATIO. *Si mater ius liberorum non habeat, hoc est, si ingenua tres partus viuos, & libertina quatuor non ediderit, & vnicum filium fortasse intestatum perdiderit, & filius moriens patruum vnum, vel plures, aut certe patrui, vel patruorum filios, vel nepotes plures cum matre reliquerit, qui tamen emancipati non fuerint, mater in tertia portione in filij intestati hereditate succedat, & duas partes patruus, vel si plures patrui fuerint, aut filij, vel nepotes sibimet vindicabunt. Quod si mater liberorum ius habeat, & patruus vel patrui cum matre superfuerint, etiamsi emancipati sunt, duas partes de bonis filij intestati morientis mater consequatur, quæ ius liberorũ habet, & tertiam patruus vel patrui: qui si defuerint, filij patruorum quanti fuerint æquales sibi per capita faciant portiones. Quod si filij patruorum defuerint, simili etiam nepotes patruorum diuisione succedant. Sed in hac successione sola constitutio præsens sufficit, vt inter matrem, patruos, eorumque filios & nepotes, bonorum possessio præsumatur, quæ si fortasse adita non fuerit hereditas, & hij qui adire debuerãt moriuntur, heredes eorum à successione non aditæ hereditatis excludit: quia euident er lex ista constituit, vt non adita hereditas non transeat ad heredes.*

II. Impp. Valent. & Valens AA. ad Auxonium PF. P.

Quia non solum filius consanguineus, sed etiam per adoptionem quæsitus, nulla capitis diminutione intercedente, eius matrem excludit, si quidem patiatur mater defunctorum excludi à fratribus consanguineis existentibus, quibus ipsa præferatur, intercedente capitis diminutione, proximior gradus ineatur. Nam constitutio diui Constantini, ad Bassum Præfectum vrbis emissa, patrui tantummodo ius antiquum temperauit, vt si vnus patruus, seu duo, pluresve sint, siue filius filiiue eorum vsque ad nepotem extiterint, beneficio constitutionis in partem tertiam componant. De consanguineis vero fratribus nullam fuisse mentionem cognouimus euidenter, licet antiquo iure seruato, ac diualis memoriæ Constantini constitutione comprobata, prospectum esse videatur à nostra

Clementia, vt in huiusmodi litibus qui frater consanguineus debet excludi secundum ius antiquum, præferatur iuxta memoratã destinationem: vel certe si patrui persona intercesserit, vsque ad nepotem ius constitutionis temperatum, suum teneat robur atque firmitatem. Dat. IIII. Kal. Ian. Constantinop. Valent. NB. puero, & Victore v. c. coss.

INTERPRETATIO. *Si moriatur quis, & relinquat matrem & fratrem consanguineum, id est, vno patre natum, vel etiam adoptiuum, id est, gestis ante Curiam ad filiatum qui consanguinei loco habendus est, consanguineus frater, vel adoptiuus matrem in tota successione mortui fratris excludant. Quod si emancipatus fuerit consanguineus, aut adoptiuus, & moriatur frater superstitibus emancipatis fratribus, & matre, patruos eorumq́ filios vel nepotes etiam emancipati fratres euidenter excludunt: ita tamen, vt si ius liberorum mater habuerit, duas partes de morientis filij hereditate præsumat, & tertiam emancipati fratres, quos constat esse superstites. Quod si mater ius liberorum non habuerit, tertiã mater consequetur, & duas partes etiam emancipati filij exclusis patruis possidebunt.*

III. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Hilarium PF. P.

Quoties de emancipatæ filię successione tractatur, seu eam fiducię nomen obstrinxit, seu etiam nulla comitantur suffragia liberorum, filiis ex ea genitis, etiamsi talis occasus auo viuente contingat, intacta pro solido successio deferatur, neque vlla defunctæ patri matríque concedatur intestatæ successionis hereditas, cum satis superque sufficiat aduersus omnes legitimo gradu ad successionem veniẽtes, in hereditatibus matrum † incolumes ac superstites optabili sorte geniti successio liberorum. Dat. XI. Kal. Mart. Mediolani, Merobaude II. & Saturnino coss.

† *incolumis ac superstitis optabili sorte genitoris*

INTERPRETATIO. *Filia, quam fiduciatam nominauit, hoc est emancipata, si intestata moriatur, & relinquat superstitem patrem, matrem & filios, excluso patre & matre, etiam si ius liberorum defuncta non habeat, filij soli in eius hereditate succedunt. Hic de iure addendum quid sit fiducia.*

IIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Constant. PF. P. Galliarum.

Si defunctus cuiuscunque sexus aut numeri reliquerit filios, & ex filia defuncta cuiuscũque sexus aut numeri nepotes, eius partis, quã defuncti filia superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes cõsequantur nepotes ex eadem filia, tertia pars fratribus, sororibúsve eius quæ defuncta est, id est, filiis filiabúsque eius de cuius bonis agitur, auũculis scilicet siue materteris eorum, quorum cõmodo legem sancimus, accrescat. Quod si hic defunctus, de cuius bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, sed pręterea filios non habebit, sed qui præferri nepotibus possint habebit agnatos, in quandam falcidiam, & in dodrantem nepotes iure succedant. Hæc eadem quæ de aui materni bonis constituimus, de auiæ maternæ siue etiam paternæ simili æquitate sancimus: nisi forte auia elogia inurenda impiis nepotibus iusta semotis ratione monstrauerit. Non solum autem si intestatus auus auiáve defecerit, hęc de nepotibus quæ sancimus iura seruamus: sed etsi auus, vel auia, quibus huiusmodi nepotes erant, testati obierint, & pręterierint nepotes, aut exheredarint eosdẽ, & de iniusto auorũ testamento, & si quę filię poterant vel de re, vel de lite cõpetere actiones, nepotibus deferemus, secundum iustũ nostrę legis modum, quæ

de par

de parentum inofficiosis testamentis competunt filiis. Dat. v. Kal. Mart. Mediolani, Timasio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Si aliquis moriatur intestatus, & filios vel filias superstites, vel nepotes ex filia mortua derelinquat, filij in sua portione succedunt: Nepotes de portione matris suæ tertiam perdunt, quæ superstitibus auunculis eius & materteris proficit. Si vero quis moriatur intestatus, & relinquat ex filia nepotes, & filios non dimittat, sed fratrem & sororem superstites derelinquat, tres partes hereditatis aui materni sibi nepotes ac neptes ex filia vindicabunt: quartam frater vel soror aui defuncti, iuxta legis huius ordinem consequentur. Si vero mulier, id est paterna vel materna auia intestata moriatur, & relinquat filios, & ex mortuo filio vel filia nepotes, æqualiter de patris vel matris portione nepotes vel neptes tertiam perdunt, quam patruis & amitis ex auiæ paternæ bonis, auunculis & materteris ex auiæ maternæ bonis, sicut & de aui materni conquirunt: nam si patruus & amita, vel auunculus, & matertera fortasse defuerint, ad fratres vel sorores*† *auiarum tres unciæ, & ad nepotes nouem perueniant. Nam in aui paterni hereditate, nepotes vel neptes ex filio mortuo de patris sui portione nihil perdunt. Si vero auus vel auia, nepotes ac neptes ex filia in testamento suo præterierint, aut non probatis causis exheredauerint, actio illis de inofficioso contra testamentum aui vel auiæ, quæ matri eorum competere potuit, legis beneficio tribuetur.*

† *aui corũ*

IIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Aureliano PF.P.

Nepotes ex filia auis pro rata parte hac conditione succedant, qua & matres, si viuerent, hereditatem patrum sibi cum fratribus vindicarent: scilicet vt mixtis matrum suarum dotibus, aui hereditatem pro rata parte, quam lex Diualis censuit cum auunculis partiantur. Nec amplius his quicquam de auitis facultatibus tribuatur, quàm legis dudum latæ sanctio comprehendit, scilicet detracta tertia partis eius, quæ eorum matri, si dotem iungeret, debebatur. Si vero dotem matris miscere noluerint, maternis ac paternis facultatibus oportet esse contentos, quos constat alienæ iam familię esse procreatos. Dat. pridie Non. Octob. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex similis est superiori, sed hoc amplius habet, quod dotem pro filia in generum factam, vel quicquid filia accepit tempore nuptiarum, post mortem aui intestati nepotes confundere iubet, ita vt de dote in hereditatem confusa duas partes de eo quod mater eorum erat habitura percipiant: aut si noluerint confundere nepotes, sint acceptis tempore nuptiarum rebus, vel sola dote contenti.*

V. Impp. Honorius & Theodosius AA.† Maximino PF.V.

† *Maximo P.P.*

Vbi auiarum successio casu interueniente discutitur, capitis diminutio materna quærenda non est: tunc enim in huiusmodi hereditatibus filiorum status aut persona spectatur, quoties de eius bonis qui potestatem familiæ potuit habere tractatur. Dat. v. Kalend. Octob. Rauennæ, Theodosio A. IX. & Constantino III. COSS.

INTERPRETATIO. *In bonis auiæ emancipatio patris ac matris nepotibus non impediat, sed perdito triente, in ea, quam lex eis tribuit, portione succedant.*

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino PF.V.

Sicut mater quæ liberorum iure subnixa est, patruo capite diminuto, dare iussa est tertiam portionem,† ita etiam quæ nullo huiusmodi fulcitur auxilio, patruo

† *ita ei*

† patruo quatuor cedat vnciis facultatũ. In illa quoque parte matris nõ est priuilegium transeundum, in qua Constantinianæ legis potissimum constitutum tenendum esse censemus: vt sicuti nulli vnquam, vel ex † prioris generis parte venientium vel ex cõsequenti sanguine probatorum, agnationis, compositionisve nomine de successione filij iusta cum matre potuit esse contentio, præterquàm patruo, filio patrui, & eius nepoti, ita omnibus reliquis, sicut custoditum hactenus arbitramur, persona potior matris habeatur. Emãcipati quoque fratris merita tractamus, qui vt agnationis iure integro matrem in totum à successione filij decedentis excludit, ita capite diminutus nihil penitus cõsequitur. Exemplo igitur patrui, etiam huic cum matre hanc volumus esse rationem, vt quatuor vncias hereditatis accipiat. Laxa vero decernimus sanctione, vt statuta nostra non solum futurarum ambigua quæstionum, verumetiam pendentium negociorum hoc ordine fata † distinguant. Dat. III. Kal. Febr. Theod. XII. & Valent. II. A A. COSS.

† gc. patruus

† superioris

† discingãt

INTERPRETATIO. *Similis est hæc lex superiori, sed quia euidentior est, & istam inseruimus: Nam illa hoc amplius habet, quod de adoptiuo filio loquitur.*

VII. Iidem A A. ad Senatum vrbis Rom. Post alia.

Mater, quæ habens ius liberorum, defuncto filio sine liberis filiáve, cum eius sorore succedit, † patri, sortis paternę teneatur exẽplo, vt si thorum priorem secundo non mutarit amplexu, omnia filij morte delata pleno iure conquirat. Si vero alterius elegerit coniugium mariti, extrinsecus quidem quæsita filio, filiæve simili firmitate possideat. Rerum vero paternarum defuncti solo vsufructu humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem fratribus trãsmissura defuncti. Si vero filius qui moritur, filium vel filiam derelinquit, omnimodo patri suo matríve ipso iure succedant. Quod sine dubio † & de pronepotibus obseruandum esse censuimus. Dat. VII. Id. Nouemb. Theod. XII. & Valent. A A. COSS.

† gc. pari sortis

† & pronepotibus

INTERPRETATIO. *Mater ius liberorum habens, mortuo filio vel filia, si superstites alias filias habuerit, & filium non habuerit, cum filiabus æquali sorte succedat, hoc est, vt mater dimidiam, & filiæ quantæ fuerint, mediam vindicent portionem: ita vt si alium maritum non acceperit, portione quam consecuta est faciendi de ea quod voluerit habeat potestatem: Si vero alium maritũ acceperit, quicquid filius vel filia mortui aliunde adquisitum reliquerint, mater perpetuo iure vindicet. De bonis vero prioris mariti portionem, quam ex hereditate filij morientis fuerit consecuta, sorores mortuorum fratrum sibi post matris obitũ vindicabunt. Quod si filius aut filia, qui moriuntur, matrem ius liberorum habentem superstitem dimiserint & sorores, sed tamen filios habeant, filij eorũ in integra patris vel matris facultate succedunt, ita vt mater vel sorores ab hac successione habeãtur extraneæ. Hoc & de nepotibus & pronepotibus filiorũ lex ista cõstituit.*

VIII. Iidem A A. Hierio P F. P.

Pridem latæ constitutionis pars quædam abroganda est, ne vllis parentibus aut propinquis naturæ legisque pariter prærogatiua donatis, in capiendis ab intestato hereditatibus præferantur coniuges, vel etiam comparentur: cum si sanctitas inter eos sit digna fœdere coniugali, non ita laboriosa vel sumptuosa est testandi occasio, vt desiderio suo quisquam subuenire differat, quod intertus in donationibus successionibúsque tribuatur, coniugibus cõcesserint, repri-

mendum inter hos potius, vt in loco ancipiti, quàm incitandum fauorem mutuum arbitrati. Verum lex alia, quam pridem tulimus, vt matrimoniis auxiliũ impartiret, deficientis hoc totum credidit arbitrio permittendum. Nunc vero parentibus extantibus vel propinquis, ab inteſtato venire coniuges prohibemus. Itaque nulla mentio prioris legis ſit, ſi qua hoc medio breuique tempore contigiſſe alicui dicatur coniugis ab inteſtato hereditas, & lege propoſita diuulgetur omnem huiuſmodi ſpem ſucceſſionis, quæ ab inteſtato defertur, coniugibus deponendã: niſi ſi ille caſus emerſerit, vt nemo de propinquis ſucceſſionem mortui vindicare poſſit ex lege, cum fiſco noſtro qualiſcunque iura matrimonij præponamus, & cętera. Dat. x. Kalendas Mart. Conſtantinop. Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex id conſtituit, vt omnes propinqui vxorem ab inteſtati mariti ſucceßione prohibeant, & maritum ſimiliter à ſucceßione inteſtatæ vxoris excludant. Sed ſi propinqui omnino defuerint, tunc ſibi inuicem, excluſo fiſco, maritus vel vxor ſuccedant.*

De bonis decurionum. *Tit. II.*

I. Imp. Conſtantinus A. Rufino P.F.P.

SI decurio ſine liberis inteſtatus diem vitæ ſoluerit, cui neque voluntas poſtrema legibus fulta, neq; alio iure gradu proximo heres extiterit, bona eius Curiæ ſuæ commodis cedant, id eſt ordinis vtilitati proficiant, cuius corpori fatali neceſſitate exemptus eſt: nulli prębenda licentia poſtulandi hæc bona vt vacantia de noſtra Clementia, etiamſi reuera & teſtamentum, & ſucceſſor deeſſe legitimus adprobetur, omni etiam beneficio, ſi quod fuerit impetratum, protinus infirmando. Dat. Kal. Decemb. Sirmio, Conſtantino A.V. & Licinio Cęſ. coss.

INTERPRETATIO. *Si curialis inteſtatus moriens, neque filios neque proximos derelinquat, curia, cuius ordini ſubducitur, quicquid reliquerit vindicabit, ita vt nullus audeat ea quaſi bona caduca à principibus poſtulare: quod ſi fecerit, non valebit. nam teſtamentum faciendi Curialibus lex iſta tribuit poteſtatem.*

De bonis clericorum & monachorum. *Tit. III.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. ad Taurum P.F.P. & Patric.

SI quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Diaconiſſa, aut Subdiaconus, vel cuiuſlibet alterius loci Clericus, aut Monachus, aut mulier, quæ ſolitarię vitę dedita eſt, nullo condito teſtamento deceſſerit, nec ei parẽtes vtriuſque ſexus, vel liberi, vel ſi qui agnationis cognationíſve iure iunguntur, vel vxor extiterit, bona quæ ad eum pertinuerint ſacroſanctæ ecclesiæ, vel monaſterio, cui fuerat deſtinatus, omnifariam ſocientur, Exceptis iis facultatibus, quas forte cenſibus aſcripti, vel iure patronatus ſubiecti, vel curiali conditioni obnoxij Clerici vel Monachi, cuiuſcũque ſexus relinquunt. Nec enim iuſtum eſt, bona ſeu peculia, quę aut patrono legibus debentur, aut domino poſſeſſionis, cui quis eorum fuerat adſcriptus, aut ad curias, pro tenore dudum latæ conſtitutionis, ſub certa forma pertinere noſcuntur ab eccleſiis detineri, actionibus videlicet competenter ſacroſanctis eccleſiis reſeruatis. Si quis forte prædictis conditionibus obnoxius, aut ex geſtis

negociis,

negociis,aut ex quibuslibet aliis ecclesiasticis actibus obligatus obierit: ita vt si qua litigia ex huiusmodi competitionibus in iudiciis pendent, penitus sopiantur,nec liceat petitori post huius legis publicationem iudiciũ ingredi, vel œconomis,aut Monachis,aut Procuratoribus inferre molestiam,ipsa petitione antiquata,& bonis quę relicta sunt,religiosissimis ecclesiis vel monasteriis,quibus dedicati fuerant,consecratis. Dat.XVIII. Kal. Ian.Ariouindo & Aspare coss.

INTERPRETATIO. *Si quis Episcopus,vel quos lex ipsa commemorat, aut quilibet religiosi,vel religiosæ intestati sine filiis,propinquis,vel vxore decesserint, qui tamen nec curiæ quicquam debuerint nec patrono,quicquid dereliquerint, ad ecclesias,vel monasteria, quibus obsecuti fuerint, pertinebit. Qui si testari voluerint, habebunt liberam potestatem.*

De bonis militum. *Tit. IIII.*

I. Imp. Constant. A. ad Bonosum Magistrum Equitum.

Niuersis tam legionibus,quàm vexillationibus comitatensibus,seu cuneis insinuare debebis, vti cognoscant, cum aliquis fuerit rebus humanis exemptus,atque intestatus sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem in qua militauerit res eiusdem necessariò peruenire. Dat.v. Id.Maij.Hierapoli,Rufino & Eusebio coss.

INTERPRETATIO. *Si milites sine legitimo herede intestati decesserint, & proximos non habuerint,eorum bona,qui in eodem officio militant,vindicabunt.*

De post liminio. *Tit. V.*

I. Imppp.Valent.& Valens,& Gratian.AAA.ad Seuerianum Ducem.

I quos forte necessitas captiuitatis abduxit,sciant si non trãsierunt, sed hostilis irruptionis necessitate transducti sunt,ad proprias terras festinare debere, recepturos iure postliminij ea quæ in agris,vel mancipiis ante tenuerunt, siue à fisco nostro possideantur, siue in aliquem principali liberalitate transfusa sunt,nec timeat quisquã alicuius contradictionis moram,cum hoc solum requirendum sit, vtrum aliquis cum Barbaris voluntate fuerit,an coactus. Dat.† XVI. Kalendas Iul. Remis, Grat.A. & Dagalaifo coss. †XVII.

INTERPRETATIO. *Quicunque necessitate captiuitatis ducti sunt, & non sua voluntate, sed hostili deprædatione ad aduersarios transierunt,quæcunque in agris,vel mancipiis antea tenuerunt, siue à fisco possideantur,siue aliquid ex his per principem cuicunque donatum est,sine vllius contradictione personæ,tempore quo redierint, vindicent ac præsumant,si tamen cum aduersariis non sua voluntate fuerint,sed captiuitate se detentos esse probauerint.*

II. Impp.Honor.& Theod.AA.Theodoro PF.P.

Diuersarum homines prouinciarum cuiuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua necessitate transuexerat inuitos, nemo retineat, sed ad propria redire cupientibus,libera sit facultas,quibus si quicquã in vsum vestium vel alimoniæ impensum est,humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio,exceptis iis, quos Barbaris vendentibus emptos esse docebitur,à quibus status sui precium propter vtilitatem publicã emptoribus æquum est redhiberi.Ne quando enim damni consideratio,in tali necessitate

positis, negari faciat emptionem, decet redemptos aut datum pro se pretium emptoribus restituere, aut labore, obsequio, vel opere quinquēnij vicem referre beneficij, habituros incolumem eam in qua nati sunt libertatem. Reddātur igitur sedibus propriis sub moderatione qua iussimus, quibus iure postliminij etiam veterum responsis incolumia cuncta seruata sunt. Si quis itaq; huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor, procuratorque dari se metallis cum pœna deportationis non ambigat. Si vero possessionis dominus, rem suā fisco nouerit vindicandam, seque deportandum. Et vt facilis executio proueniat, Christianos proximorum locorum volumus huius rei sollicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum ciuitatum placuit admoneri, vt emergentibus talibus causis, sciant legis nostræ auxilium deferendum, ita vt nouerint rectores vniuersi decem libras auri à se, & tantundem à suis apparitoribus exigendas, si præceptum neglexerint. Dat. IIII. Id. Decemb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Hi qui ab hostibus tempore captiuitatis ducti sunt, si ab aliquibus vel ad victum, vel ad vestitum aliquid acceperunt, cum redire ad propria voluerint, à nemine aliquid pro eorum requiratur expensis: Tamen si pretium pro captiuo suo prædator acceperit, quod dedisse emptor probauerit, sine dubitatione recipiat. Quod si pretium non habuerit, quinquennio seruiat captiuus emptori, & post quinquennium sine pretio ingenuitati reddatur, qui cum ad propria redierit, omnia sua integra & salua recipiat. Si quis itaque huic tam iustæ præceptioni resistere tētauerit, nouerit se in exilium deportandum. Si vero possessor fuerit, facultatem suam fisci viribus addicendam. Sanè Christianos, qui redemptioni studere debent, pro captiuis volumus esse sollicitos. Ad Curiales etiam ista sollicitudo pertineat, ita vt omnes iudices sciant, decem libras auri fisco se daturos, qui huius legis præcepta neglexerint.*

De ingenuis, qui tempore tyranni seruierunt. Tit. VI.

I. Imp. Constantin. A. ad Volusianum.

VNiuersi deuotionis studio contendant, si quos ingenuis natalibus procreatos, sub tyranno ingenuitatem amisisse, aut propria contenti conscientia, aut aliorum indiciis recognoscunt, natalib. suis restituere, nec expectata iudicis interpellatione. Nam si quis cōtra conscientiam suam, vel certissima testimonia plurimorum, in eadem auaritia & tenacitate permanserit, seuerissima pœna multabitur. Placet autem etiam eos periculo subiugari, qui scientes ingenuos seruitutis necessitatem per incuriam sustinere, dissimulant. Prop. VIII. Kal. Maij. Rom. Volusiano & Anniano COSS.

INTERPRETATIO. *Ingenui qui tempore tyranni addicti sunt seruituti, ingenuitati reddantur. Quod si quis hoc ordine sciens addictum ingenuum in seruitute tenuerit, nouerit in se legibus vindicandum.*

De expositis. Tit. VII.

I. Imp. Constant. A. ad Ablauium P. F. P.

QVicunque puerum vel puellam, proiectam de domo patris vel domini voluntate scientiaque collegerit, ac suis alimētis ad robur prouexerit, eundem retineat sub eodem statu, quem apud se collectum voluerit agitare, hoc est, siue filium, siue seruum eum esse maluerit,

omni

omni repetitionis inquietudine penitus submouenda eorum, qui seruos ac liberos scientes propria voluntate domo recens natos abiecerint. Dat. xv. Kal. Maij. Basso & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque expositum recenti partu sciente patre vel matre vel domino collegerit, ac suo labore educauerit, in illius à quo collectus est potestate consistat, seu ingenuum, seu seruum, quem nutriuit esse voluerit.*

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Militio P F. P.

Nullum dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si expositos quodāmodo ad mortem voluntas misericordię amica collegerit: nec enim dicere suum poterit, quem pereuntem cōtempsit, si modo testes episcopalis subscriptio fuerit subsecuta, de qua nulla penitus ad securitatem possit esse cunctatio. Dat. † XIIII. Kal. April. Rauen. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. COSS. † XV.

INTERPRETATIO. *Qui expositum puerum, vel puellam sciente domino vel patrono misericordiæ causa collegerit, in eius dominio permanebit: si tamen contestationi de collectione eius Episcopus, clericiq; subscripserint, quem postea suum dicere quisque non potest, quem proiecisse probatur ad mortem.*

De his qui sanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint. *Tit. VIII.*

I. Imp. Constantin. A. Italis suis.

SEcundum statuta priorum Principum, si quis à sanguine quoquo modo legitimè comparauerit, vel nutriendum putauerit, obtinendi eius seruitij habeat potestatem, Ita vt si quis post seriem annorum ad libertatem eum repetat, vel seruum defendat, eiusdem modi alium prestet, aut pretium quod potest valere exoluat. Qui enim pretium cōpetens instrumēto confecto dederit, ita debet firmiter possidere, vt & distrahendi pro suo debito causam liberam habeat: pœna subiiciendis iis, qui cōtra hanc legem venire tentauerint. Prop. xv. Kal. Sept. Serdice, Cōstantino VIII. & Cōstantio IIII. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis infantem à sanguine emerit, & nutrierit, habendi eum & possidendi habeat potestatem: sanè si nutritum dominus vel pater recipere voluerit, aut eiusdem meriti mancipium nutritori dabit, aut nutritor pretiū, quantum valuerit qui nutritus est, consequetur.*

De fugitiuis colonis, inquilinis, & seruis. *Tit. IX.*

I. Imp. Constant. A. ad Prouinciales.

APud quemcunque Colonus iuris alieni fuerit inuentus, is non solum eundem origini suæ restituat, verum super eodem capitationem temporis agnoscat: ipsos etiam colonos, qui fugam meditantur, in seruilem conditionem ferro ligari conueniet, vt officia quę liberis congruunt, merito seruilis condemnationis compellantur implere. Dat. † VI. Kal. Nouem. † III.
Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis alienum colonum sciens in domo sua retinuerit, ipsum prius domino restituat, & tributa eius quamdiu apud eum fuerit cogatur exoluere: ipse vero qui noluerit esse quod natus est, in seruitium redigatur.*

II. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. † Cynegio P F. P. † *Remigio*

Quisquis colonū iuris alieni aut sollicitatione susceperit, aut occultatione

cælauerit,pro eo qui priuatus erit sex auri vncias,pro eo qui patrimonialis, libram auri cogatur inferre. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Cõstantinop. † Honorio N. P. & Euodio coss.

† *Honorio* VIII. & *Theodosio* coss.

INTERPRETATIO. *Si quis colonum alienum aut sollicitauerit, aut occultauerit, si priuatum hominem sua sollicitatione susceperit, sex auri vncias domino reddat, si fiscalem sollicitatum tenuit, libram auri cogatur implere.*

De inquilinis & colonis. *Tit. X.*

I. Impp. Honorius & Theodosius AA. Palladio P. F. P.

SI quis colonus originalis vel inquilinus, ante hos triginta annos de possessione discessit, neque ad solum genitale silentij continuatione repetitus est, omnis ab ipso, vel à quo forte possidetur, calumnia penitus excludatur: quem annorum numerum futuris quoque temporibus volumus obseruari. Quod si quis originarius intra hos triginta annos de possessione discesit, siue per fugam lapsus, seu sponte seu sollicitatione transductus, neque de eius conditione dubitatur, eum contradictione submota, loco cui natus est cum origine iubemus sine dilatione restitui. Quod si forte ipse, de cuius proprietate certatur, fatali sorte consumptus est, eius posteritatem agrorum iuri cum omni peculio atque mercedibus, velut eo superstite qui decessit, celeri iubemus executione reuocari. In fœminis sanè obseruationem volumus esse diuersam. Itaque mulierum, quę fuisse originariæ docebuntur, si ante vicesimũ annum de solo cui debebantur abscesserint, vniuersa repetitio cesset. Earum vero, quarum intra cõprehensum tempus discessio comprobatur, ac de conditione nulla dubitatio est, prorsus dominis perire non sinemus. Ea tamen cõditione seruata, vt vicaria cum agnatione partis tertiæ non negetur, quæ de colono suscepta est alieno, ita vt pro filiis quoque contrarij præbeantur. Quod si non ad alienum prædium, sed cuiuscunque liberi hominis ac sui iuris secuta cõsortium, in vrbibus, vel in quibuscunque locis victura consistit, si modo intra pręfinitum tempus reposcitur, eius omnem originem, secundum vetera constituta, conueniet reuocari. Contestatas autem lites, si tamen quisquam docebitur solenniter fuisse conuictus, saluas repetentibus esse decernimus. Dat. VI. Kal. Iul. Rauen. † Maximo & Plinta coss.

† *Monaxio*

INTERPRETATIO. *Si quis colonum alienum in re sua, vel in fuga lapsum, vel sua voluntate migrantem triginta annos habuerit, ac si suum vindicet. Qui si intra triginta annos inuentus fuerit à domino, cum filiis secundum legem sibi debitis & omni peculio reuocetur. Quod si forte mortuus fuerit, filij eius cum mercedibus suis, vel patris mortui à domino reuocentur. Colona etiamsi* XX. *annis in alieno dominio & iure permanserit, à priore domino non requiratur. Si tamen intra* XX. *annos inuenta fuerit, & de alieno colono filios susceperit, cum agnationis parte tertia reuocetur: quia colonum duæ partes agnationis sequuntur. Sanè ne separatio cõiugij fiat, illum, cuius colonus est, vicariam mulierem & pro tertia agnationem mulieris domino compensare præcipimus. Si vero mulier iuris alieni ingenuum maritum duxerit, omnis mulieris agnatio ad eius dominium pertinebit. Quod hic minus est de colonæ agnatione, in Nouellis legibus inuenitur.*

Ne col

Ne colonus inscio domino suo alienet peculium, vel litem inferat ei ciuilem. Tit. XI.

1. Impp. Valent. & Valens AA. ad Clearcum Vic. Asiæ.

NOn dubium est, colonis arua que subigunt vsque adeo alienandi ius non esse, vt si qua propria habeant, inconsultis atque ignorantibus patronis in alteros transferre non liceat. Dat. VI. Kal. Feb. Valentin. & Valente AA. COSS.

INTERPRETATIO. *In tantum dominis coloni in omnibus tenentur obnoxij, vt nescientibus dominis nihil neque de terra, neque de peculio suo alienare præsumat.*

De longa consuetudine. Tit. XII.

1. Imp. Constant. A. ad Maximum.

VEnientium est temporũ disciplina, instare veteribus institutis. Ideoq; cum nihil per causam publicam interuenit, quę diu seruata sunt permanebunt. Dat. IIII. Kalend. Mart. Constantinop. Iuliano A. IIII. & Sallustio COSS.

INTERPRETATIO. *Longa consuetudo, quæ vtilitates publicas non impedit, pro lege seruabitur.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEXTVS.

Deest Tit. I. & initium II.

* Cœlesti oraculo gleualis necessitas auferatur. quod non solum viros dinoscitur constitutum, verumetiam circa filias simili cõditione seruandum. Dat. XVIII. Kal. * Hierapoli, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

Imppp. Gratianus, Val. & Theod. AAA. ad Hipatium.

Si quis senatorium consecutus nostra largitate fastigium, vel generis felicitate sortitus, possessionis alicuius professionem senatui crediderit occulendam, prædium fisco nouerit vindicandum, quodcunque subtractum publicis iure compendiis erit, quique consularitatis insignia fuerit adsecutus, dignitatis obeundę atque exercendæ administrationis huius copiam non habeat, nisi propria adnotatione digesserit senatorium nomen agnoscere, & larem habitationemque vel sedes certas in prouincia atque oppido cõlocasse, nihilque amplius quam certum professionis modum varias intra prouincias possidere, cuius indicio palatinis scriniis quæsito quamprimum omnis instructio facile declaret, quibus quantísve nominibus quóve in modo perennis ęrarij emolumenta subcreuerint. Duorum verò follium maneat cunctos indiscreta professio, etiamsi possessionem fortè non habeant, quos dignitas cõsularis vel cla-

rior atque sublimior potestas vlla prouexerit, neminem ad insignia potestatis admittendo, nisi professionem vinxerit, & his tantùm à necessitate huiusmodi segregandis, quos palatinę honore militiæ & stipendiis adprobatos debita potius quàm postulata senatorij ordinis societas aduocauerit. Dat. IIII. Id. Ian. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

Iidem AAA. Clearcho PP.

Omnes qui ex Machedonia erat * amplissimo Constantinopolitanę vrbis ordine nati sunt * similitudinem senatorũ gleuali iubemus pręstatione reddi immunes. Dat. * Sept. Cõstantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Aurilianum P.V.

Quod ad eorum querimonias, qui se gleualia non posse ferre onera testabuntur, amplissimorum virorum consilio definitum est, scilicet vt septenos quotannis solidos pro sua portione cõferret, quid prębitiones implere follium non valeret eatenus confirmamus, vt omnes quibus est census angustia contemplatis patrimonij sui viribus, liberam habeant optionem, quatenus si conlatio ista non displicet, à consortio amplissimi ordinis non retendant. Sin verò graue, id est damnosum videtur, dignitatem senatoriam non requirant. Dat. prid. Kal. Sept. Constantinop. Theod. Aug. III. & Abundantio V.C. CONSS.

Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentio PV.

Omnes senatores, qui in sacratissima vrbe consistunt, licet habeant per longinquas prouincias atque diuersas, possessiones, aurum obloticiũ in vrbe persoluant, quod à procuratoribus & actoribus suis ad vrbem reditus perferũtur. Sane his senatoribus qui in prouinciis larem fouent, per prouincias, cẽsuales qui plenam habent notitiam, immineant, quo cognoscant sine dilatione aurum profuturum ærario nostro quantocius inferendum. Dat. XVIII. Kalend. Octob. Olybrio & Probino CONSS.

Iidem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

Censualibus, quibus onerosa glebæ adfirmatur exactio, onus quidem negotiosum mouemus: sed quia eis plurimam scimus harum rerum esse notitiã, & disquisitionis curam & rationem manifestæ instructionis eis INponimus. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cæsario & Attico CONSS.

Iidem AA. ad Senatum & pop. Post alia.

Senator patrimoniũ propriũ in quemcunque qualibet ratione transtulerit imminutio * signationis tẽpore probata non valeat: sed causa prius erit actis prouincialibus adprobanda. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cęsario & Attico CONSS.

Iidem AA. Cæsario PP.

Qui in sacro mansuetudinis nostræ palatio militarint, si cœtui senatus consortióque fuerint sociati, iuxta latam dudum legem gleualem tantum sustineant functionem, ad prææturæ verò functionem atque onera non vocentur. Dat. III. Kal. Mai. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

Iidem AA. Florentino PV.

Dudum pręcepimus, vt aurum oblaticium senatores qui in sacratissima vrbe degunt, in vrbe CONplerent. hij verò qui in prouinciis larem fouerent, per censualium officia in prouinciis soluerent. Sed quoniam cognouimus prędictum officium non posse exsecutioni sufficere, ad prędictum negotium auxilia

congrua

congrua ab ordinariis iudicibus volumus ministrari. Dat. VII. Kal. Ian. Med. Cæsario & Attico CONSS.

Iidem AA. Felici PV.

Glebam possessionum non personarum esse perspicimus, ac propterea necesse est, vt illis immineat exactio qui ex re eadem reditus cōsequuntur: nam cū censibus deferuntur, non potest auri professio perire domino. Hac itaque sanctione decernimus, vt Hispanię in præsens tantū tēpus beneficiis indultis vtātur, seruaturi posthac in soluendis functionibus prouinciarum cōsuetudinem cæterarum. Dat. IIII. Kal. Apr. Mediol. Honorio A. III. & Eutychiano COSS.

Iidem AA. * Troino C. S. L.

A conlatione glevalis auri vel. * Tituli ne domum quidem nostram inmunem esse præcipimus. PP. IIII. Kal. Mart. Med. Vincentio & Auito VV. CC. CONSS.

Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Monaxium PV.

Si quis. * Nostris tota impleta militia ad proximatum & comitiuam dispositionum vel magisterium admissionum peruenerit, nulla pœnitus functione vel glebatione senatoria tum primum ob dignitatem vicariam fatigetur, sitque inmunis à septem quoque solidorum præstatione, quæ tenuissimos senatorum adsolet obligare. Dat. VI. Id. Maij. Constantinop. Constantio & Constante CONSS.

Iidem AA. Sebastio com.

Si quis desertam possessionem sub peræquationis sorte perceperit, eum à præstatione gleuę senatoriæ etiamsi antiquitus hoc onus fundū manebat, alienum esse præcepimus. Illa verò prædia quæ naualem sustinent functionem in desertis huc vsque tacuerunt, meliore conditione in omnibus titulis conuenit releuari, vt grauis sors pro ea qua resederit portiuncula naualis esse non posit, cùm aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. Prid. Id. Maij. Rau. Honorio A. XI. & Constantio II. CONSS.

Impp. Theod. & Arcad. AA. ad senatum vrbis Rom. Post alia.

Oblationem nobis amplißimi ordinis prompta liberalitate promissam partim remittimus vobis, partim patriæ communi vrbique largimur. Dat. VI. Kal. M. Recitata in senatu per Theodosium primicerium notariorum. DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

Iidem AA. Proculo PV. Post alia.

Præter eos qui notariorum nostrorum scholæ præclaro sunt sacrati collegio, vel silentiariorum prærogatiua nostrorum, aut etiam sacri consistorij decurionum militia muniūtur, vel qui è schola agētium in rebus expletis stipendiis ad principatum ducenæ peruenerunt, togati prætorianæ atque etiam vrbicariæ præfecturę, ceterique omnes, qui delatis sibi senatoriis dignitatibus fruuntur pro suis viribus gleuales tantum functiones agnoscant, palatinis sacrarum & priuatarum largitionum, quoniam renuntiandum senatoriæ dignitati adita nostra clementia crediderunt senatoriis functionibus eximendis, & quamuis senatorum consortio segregentur in omni securitate mansuris, necnon etiam filiis eorum atque nepotibus secundum diui Constantini atque Constantij constitutiones, ita vt omne beneficium omnisque adnotatio specialis

ſpecialis ſuper immunitate contra huius ſanctionis formam à quocunque officio, perſona, ſchola, vel profeſsione elicita nullam habeat firmitatem, ſed allegata quoque, & ab ampliſsimo ſi ita contigerit ſuſcepta ordine denuo cùm libuerit retractetur, totius temporis qui interea fluxerit, ab eo qui hoc impetrare ſtuduerit deſcriptionibus extorquendis, & ſi hoc idem præiudicium annotationis tenore elicitæ remittatur. Dat. Prid. Kalendas Feb. Conſtantinop. Felice & Tauro CONSS.

De prædiis ſenatorum. *Tit. III.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Auriliano P.V.

SI quid Syriarchiæ à ſenatoriis poſſeſsionibus annua conlatione confertur, iubemus aboleri. Dat. III. Kal. Mart. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario PP.

Senatoriæ functionis curiæque ſit nulla coniunctio, & ne lædēdi curialibus præbeatur occaſio, per apparitores rectorum prouinciæ de ſenatorum fundis fiſco poſtulentur, habeatque hanc diſponendi curã, cui defendendi ſenatus ſollicitudo mandata eſt. Si curia ſibi cenſitorem vel peræquatorem voluerit poſtulare, ſibi poſtulet, non ſenatui. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

III. Iidem AA. Africano PV.

A curialibus terris, ſenatoria gleua diſcreta ſit, nec vlla fiat in poſsidendo clariſsimarum domorum curialiúmque coniunctio, nec vllo exactionis genere vinciantur, idque curent hij qui per ciuitates defenſorum ſenatus officium ſuſceperint, quorum periculo teneatur, ſi quid diſpoſitum fuerit in diſpendium ſenatorum. Sin verò curiales cenſitorem vel peræquatorẽ ſuis terris voluerint poſtulare, ab eorum petitione ſit ſenatus alienus. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

IIII. Iidem AA. Eutychiano PP.

Docuit tua ſublimitas exactionem tributorum Senatus non poſſe concurrere, adeò vt in nonnullis prouinciis ſenatorij canonis medietas in debitis reſederet, atque ideo cæteris in prioris legis ſerie permanentibus id ſolum corrigi atque emendari iubemus, vt ſenatorij fundi non per officia ſed per curiales potius exigantur, ad eoſque iterum ſollicitudo recurrat. Dat. Prid. Non. Sept. Ancyra. Cæſario & Attico CONSS.

De prætoribus & quæſtoribus. *Tit. IIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Aeliano PV.

REligioſis vocibus ſenatus ampliſsimi perſuaſi decernimus, vt quæſtores ea prærogatiua vtantur, qua conſules & prętores, ita vt ſi quis intra annum ſextumdecimum nominatus fuerit abſens, cum editio muneris celebratur, condemnationis frumentariæ nexibus minime teneatur, quoniam memoratæ ętati placet hoc priuilegium ſuffragari. Dat. VII. Id. Mart. Sirmi, Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS.

II. Idem A. Iuliano PV.

Minores viginti annis ætatis contemplatione infirmæ, hoc etiam remedio

ſubleuamus

subleuamus, vt eius necessitudinis titulo minime teneantur, cuius laqueis vinciantur hij qui post vicensimum ætatis suæ annũ trans mare positi, & in prouinciis cõmorantes, nequaquã ludis circensibus ac scænicis exhibendis sui copiam faciunt, & ideo certo genere multationis obiecti sunt. Dat. Prid. Non. Mart. Acc. Romæ Constantio & Maximo CONSS.

III. Constantius A. ad Mecilium Hilarianum PP. Post alia.

Prætores & quibus inminet iudicandi necessitas modo quantitatis adscriptæ, ne paruo quidem tempore copiam sortiantur abeundi ex vrbe: † qualiter fecerit, multæ obnoxius sit, quæ iam pridem diuo principi placuit, & perscribtam omnem summam mox inferre cogatur. Dat. VIII. ✱ April. Constantio II. & Constante. AA. CONSS. †quod si aliter

IIII. Idem A. ad Mecilium Hilarianum PP.

Omnes clarissimi, qui per diœcesim sublimitatis tuæ degunt, nostri auctoritate pręcepti ad vrbẽ Romã venire cum inpensis suis, vbi ludi scenicorum vel circensium vel muneris ratio poscit cogantur, & cætera. Dat. IIII. Kal. Iul. Constantio II. & Constante CONSS.

V. Idem A. ad Senatum.

Primę pręturæ quę flauiali nuncupatione signatur, viginti & quinque milium follium & quinquaginta librarum argẽti erogationem sumptusque pręscribsimus: in secunda verò Constantiniana viginti milia follium & quadraginta libras argenti largienda esse censemus: tertiæ triumphalis quindecim milia follium ac triginta argenti libras sine incommodo editoris expendat. Dat. V. Id. Sept. Antiochiæ post consulatum Constanti II. & Constantis.

VI. Idem A. ad Senatum.

Pro eo quem absentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiscus expendat, post aduentum, cuncta quę prærogata fuerint, soluturo. Dat. V. Id. Sept. Antiochię post Conss. D.N. Constanti II. & Constantis.

VII. Idem A. ad Orphitum P V.

Litteris ad Hilarianum P P. destinatis præcepimus senatores ad vrbem Romam venire conpelli, vt muneribus iniunctis operam possint præstare solemnem & professionem edere compelli. Eos autem editores, qui tempore pręstituto præsentes esse neglexerint, iuxta leges venerabiles diui Cõstãtini quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre conpelli. Dat. Prid. Id. Mart. Constantino A. VI. & Constantio Cęs. II. CONSS.

VIII. Idem A. ad Senatum.

Hac lege sancimus arbitrio vestro nominationes solitas fieri vsurpatione iudicum cessante. Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio proconsule. * die VI. Id. Maij. Constantio A. VIII. & Iuliano Cæsare I. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Senatum.

Placet ne minus quinquaginta clarissimi veniant in senatum: certũ est namque hoc numero large abundare substantiam virtutis honorandæ. Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio proconsule die VII. Id. Maij. Constantio VIII. & Iuliano Cæsare I. CONSS. † Hæc (Cõstanti A.) videtur abũdare, satis nõ est quod dicit meo.

X. Idem A. ad Senatum.

Die natali meo † (Constanti A.) Id. Aug. ac deinceps, designationibus curiã operam

operam dare sancimus. Quòd si forsitan dies vnus altér ve non sufficit, tot hęc vtilitas occupet quot esse monstrauerit necessarios negotij magnitudo, & quicunque forsitan impetrauerit pretio, functorum cœtibus adgregari, indulta ei cesset, allectionis quęrendus est honor: secernimus enim ab his, patres conscribti, quibus meriti suffragatio conciliat nostra beneficia, & quicunque cessante suffragio, inlustribus meritis, prætorij vel aliam meruerit dignitatem præsidio muneris nostri perpetuo perfruantur. Nemo sanè in filium transferat vel nepotem aliúmve quemlibet quod personæ eius incumbit, sed honorem suum capiat, designatus expleat munus impositum. Dat. VII. Id. Maij. Constantio Aug. VIII. & Iuliano Cæs. I. CONSS.

XI. Idem A. ad Senatum.

Si quos in vrbe Roma perfunctos esse claruerit magistratibus ad nulla editionum genera deuocentur, vrbis autem Romæ curiam callide declinantes clarissimo præditos nomine per Achaiam, Macedoniam, totúmque Illyricum iussimus quæri, raro vel nunquam sedem dignitatis propriæ frequentãtes quibus locorum grata confinia possint esse iucunda, vt carens moris longinquę peregrinationis debeat dignitas concupisci. Lecta Prid. Id. Aug. Constantio Aug. VIIII. & Iuliano C. II. CONSS.

XII. Idem A. ad Senatum.

Prætores designentur Senatusconsulto legitimè celebrato, ita vt adsint decem è procerũ numero, qui ordinarij consules fuerint, quique pręfecturę gesserint dignitatem, proconsulari etiam honore sublimes. Themistius quoque philosophus, cuius auget scientia dignitatem, etiam his præsentibus, qui præturæ insignia honoremque ante susceperint, latis per ordinem sentẽtiis designentur, ita vt si qui fortè medio tempore humana sorte decesserint, alij in eorum locum, qui eandem dignitatem vt vtantur veterum verbis subsortiti fuerant, subrogetur: scilicet, vt qui sequenti post eum anno eandem suscepturus præturam fuerat in demortui locũ senatusconsulto & sententiis substitutus præturæ insignia dignitatemque suscipiat. Dat. V. Non. Maij. Gysyræ, Tauro & Florentio CONSS.

XIII. Idem A. ad Senatum.

Ex quinque prætoribus, qui solemniter designati editionem celebrare consuerunt tres numero editionis necessitati & populi voluptatibus † dent, duo verò argentum inferant eiusdem vrbis fabricis prouida ratione profuturum namque Constantiniana, quæ prior est ita deputari fabricis debet, vt libras argenti prætor expendat: flauialis verò quę tertia est, quingentas operibus eiusdem vrbis exhibeat. Quòd si qui ex his qui prætores fuerint designati ad editionem subeundam venire non potuerint vel ætate vel ægritudine retardati, cũ pondere quod à nobis moderantibus conditum est, ad officium præfecti vrbi procuratorẽ debebunt ilico destinare, scilicet, vt sub eius præsentia opus quod exerceri cœptum fuerit construatur, hac pollicitatione dũtaxat, vt eidem operi ex eius nomine titulus scribatur in potestate censualium denominatio non sit, sed ante decennium legitimo senatusconsulto prætores designati editionẽ pręturásque ipsas Senatus arbitrio sortiantur, ita vt si conuenti idem venire neglexerint, dimidium plus quàm quanti sumptuum necessitas postulat, vel in argento,

† operam

gento, vel in ipsis pigneribus ad præfecti vrbi officium destinetur. quod quidem pondus operibus publicis debebit adscribi sine vlla cõmendatione adque inscribtione eius nominis, qui officia dignitatis per contumaciam detrectarit. Quod si iudices, qui præfecti vrbi fuerint inscribtione conuenti, rem segnius exsecũtur, & nequaquam aut ipsos ad vrbem aut pignera destinarint, per singulos pretores ipsi iudices denas auri libras, officia verò eorum quinas denas inferre debebunt, ita vt exerto vigore prefecti vrbis libre auri pondus exactum operibus faciat mancipari: nec vlla protrahendi sit causa, cùm in tantum prefecture vrbi dignitatem auctam esse velimus, vt hec cõdemnatio ob segnitiem conuentionis inflicta missis ab eodem prefecto vrbi officialibus debeat postulari. Quòd si qui fortè vicaria potestate perfuncti præturam hinc ceptum aferri student, statutum pondus argenti viribus inferre nostræ vrbis adigantur, videlicet vt tantum inferant, quantũ eos pretores inferre iussimus, qui editionis necessitate cessante argentum fabricarum contemplatione prebituri sunt. Dat. v. Non. Mai. * Nae, Tauro & Florentio CONSS.

XIIII. Idem A. ad Senatum.

Placuit patres conscribti eos solos designare pretores, qui aliquibus editionibus functi sunt, si cui displicet, vt preualeat numerus, isque predictum accipiat magistratum quem plures crediderint eligendum. Dat. XI. Kal. Iun. Sirmio, Eusebio & Hypatio CONSS.

XV. Idem A. ad Senatum.

Meministis profecto patres conscribti, nec vllius temporis auellet obliuio, quod Facundus ex proconsule & Arsenius ex vicariis pretorũ insignibus splenduerunt, nec quisquã horum putauit esse preturam intra propriam dignitatẽ. Quid autem inlustrius his repperitur exemplis? debuerat profecto res ista, debuerat alios etiam conmonere proconsulari ac vicarie prefecture preditos potestate non esse preturam minorem propriis meritis. Oportuit adpeti splendidos fasces, decuit tanti nominis gloriam concupisci, nec aliquem omnino fas erat nominationibus reluctari, quas nec ratio prohibet, & exempla confirmãt. à vobis ergo pretores placuit designari, & vestro eligi arbitrio iussimus qui suscipiant fasces editionibus operam prebituri, nec ad notitiam nostram præfective pretorio clarissimi viri super donationibus vllis referri. Dat. XI. Kalen. Iun. Sirmio, Eusebio & Hypatio CONSS.

XVI. Idem A. ad Senatum.

Pretori defertur hæc iurisdictio sancientibus nobis, vt liberale negotium ipse disceptator examinet, adsertionibus ordinatis, quas iuxta ordinem iuris conuenit celebrari. Sane interponi ab eo decretum conueniet, vt siue in integrum restitutio deferenda est, probatis duntaxat causis ab eodem interponatur decretum, tutoris dandi seu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpositio decretorũ, quippe cum aput eum quoque adipisci iubeat patronorũ iudicio sedula seruitus libertatem, nec sanè debita filiorum votis patrũ vota cessabunt, vt patente copia liberos suos exuant potestate magis propriis obsequiis mancipatos, cum se intelligant his obsequiis plus debere quibus sese meminerunt vinculis curiæ exutos. Dat. III. Kalend. Ian. Eusebio & Hypatio CONSS.

xvii. Impp. Valenti. & Val. A A. ad Olybrium P.V.

Diuinum parentem nostrum Constantinum sancxisse perspeximus, vt quando viuo patre atque omnia cognoscente munera senatoria, eundem nominatum prætorem diem functum esse proponeretur, ac superstites viderētur esse filię masculorum natura minime extante, nullam executionem haberent. Fœminæ igitur quando euenerit non solum masculos successuros esse patri suo, verumetiam fœminas hereditario iure succedentes aduenire, tam præturam quam etiam oblationes vniuersas personis earundem nullo modo concedas, siue plenæ ætatis siue adultæ constitutæ fuerint. Sed iuxta portionē hereditariam singularum personarum ad tributa paterña subire & ipsas conpellere curabis. Etsi iniustū enim atque dedecus videtur mulieres ad laticlauum atque insignia procedere, tamen † carbonariam præturam iuxta glebam paternæ substantiæ cognoscere poterunt. Dat. xiiii. Kal. Feb. ipsis A A. CONSS.

† forte, cur non onerariam

xviii. Idem A A. ad Volusianum P.V.

Legem diuę memoriæ Constantini, qua editores munerum siue ludorum, si editionis tempore abesse voluissent, condemnari pro dignitatis gradu certa tritici quantitate præcepti sunt, fixam atque inuiolabilem volumus permanere. Sinceritas tua igitur vbique his quibus liberum conmeatum clementia nostra concesserit, in omnes reliquos promulgatam Med. * iiii. Kal. Iul. Constantinop. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

xviiii. Idem A A. ad Senatum.

Satos de Frigiæ gregibus equos * xx. quattuor subiugandos quadrigis, hoc est simul octo duobus maximarum editionū prætoribus dari sancimus. Dat. Idib. April. Antiochiæ, Modesto & Arintheo CONSS.

xx. Idem A A. Clearcho P V.

Ineundi magistratus vnum omnium diem prætoribus quattuor esse oportet, Ianuariarum scilicet Kalendarum. Et si quis vel differendum vel cōtemnendum esse crediderit, non solum statum editionis pretium cogatur exsoluere, verumetiam multę quoque nomine dimidium extrinsecus pretij cogatur inferre. Dat. viii. Id. Mai. Modesto & Arintheo CONSS.

xxi. Imppp. Valentin. & Valens & Gratianus A A A. ad Bapponem P V.

Tempore quo temonarij designantur etiamsi nominatio celebretur, fiátque conuentio, quam officium P. V. curare oportet, vt si ita res expetit * officiis prouinciarum ad peruestigandum fide vti, quam conmodatur ipsi potissimum super designatorum nominibus consulamus, quo missis * strenuis obligatisque iudicibus non modo temonarios, verùm conplices quoque eorum in exhibitionem proprij muneris vrgueamus. Fingamus enim posse fieri, vt designati primo & secundo vel tertio anno subterfugere inquirentium sollicitudinem possint, certe septem reliquis haut dubie poterūt † referri. Denique vt prius statuimus, eorum qui per annos singulos ad candidatum atque honores certos † noscuntur in scientiam nostram post designationem debitam insinuatione fida vocabula deferant, & in subrogandis certis quibus in diem functorum locum ordo teneatur & licentia molita de rogo officiis quæ ex denuntiatione huiusmodi quæstum sæpe secuta sunt simul prouinciales nostri, aut animentur spe leuioris impensæ: aut certe si editionis

† reperiri

† vocantur

editionis suæ tempore communem patriam declinarint metu congruæ seueritudinis vrgueantur. Nec sanè excipimus eos, quos ad præsens labor publicus officiúmúe detentat, prouidentia secutura, vt aut conuenientia nobis inuicem propriam idoneas dirigant, aut ipsi quia res exegit sumpto tẽporario commeatu Romam ire deproperent. Super prouisione autem senatus egregij atque cõsulto, quo definiri à nobis reuerentissimè depoposcit, vt duo vel tres de his qui nominãtur candidati arcæ possint certo argenti pondere sociari, tunc melius æstimare poterimus, cum duos folles, aut quatuor, aut certe amplius in professionem habebunt quid sustinere in muneribus possint aut debeant, quíve editionis ordo sit. cùm enim populo fuerit intimatũ conlata à nobis editionis necessitate cum subsidiis facultatũ & professionis modo, rite poterit definiri quid vnusquisque expensæ pro captu virium debeat sustinere. Sanè eorum arbitrio nulla lege præscribimus, qui pro consideratione patrimonij nataliumque merito secundum splendorem honoris proprij, enormitatem inpendij non recusant. His enim prouidendum nos hac ratione censemus, qui nõ solum admonendi sunt ne muneri suo desint, verum præscriptorum sumptuum vilitate ac moderatione prouocandi. Dat. XI. Kalendas Septemb. Nasonaci Modesto & Arintheo CONSS.

XXII. Iidem. AAA. ad Senatum.

Ante decem annos cuiuslibet editionis prætorem nominari, & intra quinque menses designatum iussimus conmoneri, vt aut editurus pręstet adsensum, aut si refert contrariam voluntatem, futuri examinis iudicium non moretur. nam intra septem menses adcelerandæ cognitionis terminus constitutus dilationis licentiam imperio fundatæ definitionis excludit. Nec enim allegationibus cuiusquam vlla poterit esse reparatio per ignauiam silentij pigrioris, si definitum tempus fuerit euolutum, si post habitam taciturnitatem seræ voluerit merita defensionis ostẽdere. Decem verò auri libras ab vniuerso officio per singulas nominationes iubemus inferri, si designatus prætor intra quinque menses nulla fuerit admonitione conuentus, ita vt cum præfecto vrbi electi ex ordine candidato cum allegationes suas prętor nominatus exponit, suscipiant officium, audirique singulos cupiant patienter. Et si admittenda sunt quæ dicuntur, arbitrio iustitiæ vindicari. Sin verò inanis probatur assertio, inprobas voces seuerioris sententiæ auctoritate conpesci. Disceptandi ergo moderatio cuncta componat, cesset pótẽtia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur, nullum inique temporibus nostris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi. Quòd si quisquam iudicum hæc præcepta transcenderit, vel nonæ præsumptionis insania quæ sunt sanctionibus consecrata violarit, vt hostis publicus aut expugnator vtilitatis inuentæ contra senatusconsulta inportuni furoris temeritate congrediatur, & arbitrio nostro & vestro iudicio notam perpetrati criminis sortietur similis culpę insimulatione nectendis, qui cum eodem residentes propriæ nobilitatis obliti adulantis gratiæ turpissimam prætulerint vilitatem. Nec sanè fas erit huiuscemodi reis veniam relaxari, qui per patrocinia iudicum distrahẽtes & senatus temptauerint infamare collegiũ, & sub auctione vẽdiderint ius Romanum. Nominatores autem prætorum iudices esse non patimur, qui dum arbitrium suum cupiant adprobari, insolentius aliquid

quàm moderatio patitur, sui contemplatione decernunt. Si quem verò ex nominatis prætoribus pro huius auctoritate grauior condemnatio sauciauerit, ab editionis eum placet onere submoueri, duabus videlicet exsistentibus causis, quod vel erogationi idoneus esse non valeat: vel suscipere, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. Cauendum est autem ne sub hac permissione concessa, etiam illis qui leui fuerint emendatione correcti, huiusce patrocinij gratia deferatur, cùm his vtique tantum debeat prouideri, quos grauissimi dispendij mole fatigatos subitum pondus obpressit. Quòd si probabilis fuerit & iusta conquestio releuatæ necessitatis, gratiam consequatur. Dat. v. Id. Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

XXIII. Idem AAA. ad Senatum.

Ab illis editionis peti ordinem non debere, iustitia pariter & consuetudo declarat, qui consulares ac prætorios codicillos suo excellēti merito ac nostro sunt beneficio consecuti. Lecta Idus Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

XXIIII. Impp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Senatum.

Ne quis prætorum semel præstitutæ expensionis transeat modum. Sed ne officiis aliquid largiatur. Dat. III. Kal. Iun. Antiochiæ Valente V. & Valentiniano Iuniore AA. CONSS.

XXV. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Senatum.

Prætores quattuor vobis tot addimus quot fuerunt. Prima igitur, patres cōscripti, Constantiniani & Constantiani nominis est prætura. Theodosianum enim & Arcadianum prætores primis prætoribus addidistis. Veteres triumphalem prætorem bellicæ felicitatis causa reppererunt, nos iniunximus Augustalem. His omnibus bonorū insignibus Romani nominis prætura sociatur, huic sociauimus laureatum: Constantiniana & Constantiana prętura per duos danda libris argenti mille, Theodosiana verò & argenti mille, Triumphalis verò & Augustalis libris argenti quadringentis & quinquaginta: Romana verò & laureata libris argenti ducentis & quinquaginta peragantur: ita tamē vt ad vnamque præturam conueniens summæ medietas à singulis vt iam diximus conferatur, ac bini post hac incipiant agnoscere quod singuli antea transigebant. Dat. X. Kal. Nouemb. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XXVI. Imppp. Theodosius, Arcad. & Honorius AAA. Auriliano PV.

Nominandorum prætorum sollicitudinem inlustris magnificentia tua ad officium censuale sciat esse reuocandum. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio viro clarissimo Consulibus.

XXVII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro prępósito.

Cunctos quæstores & prætores qui in agris degunt, susceptum & promissum munus pro notitia officij censualis pro eorum dignitate, vel quod spontanea voluntate professi sunt, dare præcepimus. Dat. Kal. Nouemb. Brixiæ, Olibrio & Probino VV. CC. Conss.

XXVIII. Idem AA. Simplicio prępósito.

Post alia.

Qui ducatum administrarunt, ad editionem vel nominationem præturæ pertineant, præter eos qui grauissimam armatę militiæ sollicitudinē lōga temporum

porum ſerie pertulerunt,& eos qui ſacri conſiſtorij noſtri arcanis intereſſe meruerunt. Hos enim à præturæ munere alienos eſſe cenſemus. Dat.x.Kal. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III. Augg.Conſſ.

XXVIIII. Idem AA. * PV.

Nuper quidem huiuſmodi præceſſerat ſanctio principalis, vt theatralis per prætores facienda depenſio in aquæductus fabricam verteretur:nunc verò iuſta moderatione facias cuſtodiri, vt prætores Romanus & Laureatus natalibus noſtri numimis ſcænicas populo præbeant voluptates. Dat.IIII.Kalend.Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III. AA. CONSS.

XXX. Idem AA. Eutychiano præpoſito.

Ex quinque prætoribus qui aquæductus Theodoſiaco fuerant deputati, vnum qui centum librarum argenti munificentiam ſuam definita erogatione præcludit, æterni principis ac fratris mei Honorij natalium feſtiuitatibus præcipio deputari. Dat. Prid.Kalendas Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III. AA.Conſſ.

XXXI. Idem AA.ad ſenatum & populum. Poſt alia.

Neminem editorum quos votiui ſumptus deſignarit electio reſpōſum noſtræ tranquillitatis ſoluat,ſed deſignationum ordo ſeruetur,&c. Dat.XVII.Kal. Maij.Med.Cæſario & Attico CONSS.

XXXII. Iidem AA. *

Prętor diuini numinis noſtri pro his prętoribus,qui primæ editionis fuerāt adtributi,præbeat populo voluptates. Dat.VI. Kal. Iul. Nicomediæ. Accep. Prid. Kal.Aug.Conſtantinop. Cæſario & Attico Conſſ.

XXXIII. Idem AA. Seuero PV.

Prætores qui loco primo ſunt,trecentas libras argenti in explecando munere non cogantur excedere.Hi verò qui primos ſecuntur,centum quinquaginta libras argenti depenſuros eſſe cognoſcant:at verò hi qui loco tertio numerantur,centum libras argenti dependant,nec cuiquā profundendi licentia tribuatur. Quia verò theatralibus & Circenſibus ludis per annos ſingulos celebrandis vnus prætor nutu noſtrę clementiæ quingentarum librarum argenti nuper fuerat deputatus:nūc verò hanc quantitatem conſtat in prioribus prętoribus.

* deſunt quædam.

Vt dignitatum ordo ſeruetur. *Tit. V.*

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Clearchum PV.

Nihil eſt tam iniurioſum in conſeruandis & cuſtodiendis gradibus dignitatū, quàm vſurpationis ambitio. Perit enim omnis pręrogatiua meritorum, ſi abſque reſpectu & contemplatione vel qualitate etiam prouectionis emeritæ cuſtodiendi honoris locus præſumitur potius quàm tenetur, vt aut potioribus eripiatur id quod eſt debitum, aut inferioribus proſit quod videtur indebitum. Dat. IIII.Kal.Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Nemo ſibi honores vel dignitatem quam à principe non me-*

ruerit præsumat, quia sicut eis qui meruerunt dignitas ornamento est, ita nota maculandi sunt qui præsumunt.

II. Idem AAA. ad Prætextatum PV.

Cælestis recordationis Valentinianus genitor numinis nostri singulis quibusque dignitatibus certum locum meritumque præscripsit. Si quis igitur indebitum sibi locum vsurpauerit, nulla se ignoratione defendat, sit que planè sacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kal. Iun. Mediolani Richomere & Clearcho viris clarissimis CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis præsumpserit quam non meruerit à principe dignitatem, sacrilegij reus habeatur. Hic de iure addendum quæ sit pœna sacrilegij.*

De consulibus, præfectis, magistris militum & patriciis. Tit. VI.

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Senatum PV.

Iuersa culmina dignitatum consulatui cedere euidenti auctoritate decernimus. Sed vt consulatus præponendus est omnibus fastigiis dignitatum in omni etiam curiæ senatoriæ actu, sententia, cœtu, ita si quis consulatu & præfectura vel culmine militari conspicuus est, pridem consulari præferendus hautdubio est. Porro si cōtigerit vt ad duas has prærogatiuas etiam patriciatus splendor addatur, oportet huiusmodi virum præter cæteros eminere, neque enim vnus tantum honor potest duobus aut tribus anteferri, dummodo consulatui ex his quę designatę sunt dignitas quæcunque societur. Dat. April. Antonio & Syagrio ✶ VV. CC. CONSS.

De præfectis prætorio siue vrbis & magistris militum. Tit. VII.

I. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium PV.

Ræfectum vrbi, præfectum prętorio, magistros equitum ac peditum indiscretæ ducimus dignitatis, vsque adeo videlicet, vt cum ad priuatam secesserit vitam, eum loco velimus esse potiorem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præcesserit ✶ circa expressum ordinem ciuitatum illic potissimum volumus custodiri, vbi intra secretaria extraordinariósque conuentus subest ratio visendi salutandique iudices. Cæterũ in amplissimo curiæ nostræ intimóque consessu Digestas ordinationibus priscis optineant dignitates. Dat. III. Non. Iul. Nasonaci. Acc. IIII. Non. Sept. Modesto & Arintheo CONSS.

II. Imppp. Gratianus Valentinianus & Theodosius AAA. Restuto PV.

Quisquis magisterium equitum peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam præfecturam: is cum priuatus erit, honorém ve deposuerit, ex præfectis, qui post prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedis prior ante prouectis locus conspectior, decernendi loquendique facultas antiquior, cui est splendor adepti magistratus vetustior, &c. Dat. VIII. Kal. Iul. Thessal. Gratiano. V. & Theod. I. AAA. CONSS.

De præpoſitis ſacri cubiculi. *Tit. VIII.*

Impp.Honorius & Theodoſius A A. Florentio P V.

Vi ſacri cubiculi noſtri fuere præpoſiti, vel nunc eſſe cœperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi huius gradum faſtigij deuocarit, ea dignitate fungantur qua ſunt præditi, qui eminentiſſimam prætorianam & vrbanam meruerint præfecturam, aut certe militarem magiſteriam poteſtatem, ita vt ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſiue noſtræ ſerenitatis adoraturi admittuntur imperium, ſiue pro ſuo arbitrio ſollemnes feſtiuitates & cœtus vel ſalutationes, vel quælibet alia officia frequentent, vt in ſedibus & conſeſſu is eis ordo ſeruetur, quem ordo prouectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto, cum manifeſtè decretum ſit eum eſſe, qui præceſſerit, potiorem, vel illum ſubſequi, quem recentius probauerit examen. Sed vt nos ad hãc promulgationẽ Macrobij viri inluſtris merita prouocarunt, ita obſeruationem quoque legis ab eius volumus ſumere prouectionis auſpicium, vt qui ante ipſum fuerunt ſub hac conditione, præſtituto honore lætentur, vt non ſuæ promotionis tempora ad legis vſurpationem reuoluant, nec præferri ſe poſtulent hiis qui prætorianam vel vrbanam præfecturam vel militare magiſterium poſt eorum prouectionem ſortiti ſunt, ſed perinde habeantur ac ſi nunc cœperint & in eodem ordine permanẽtes, in quo nunc eos liberalitas noſtra conſtituit prouectionis viri inluſtris Macrobij tempora metiant, vt ex huius adminiſtrationis exordio prout quiſque prouectus eſt vel fuerit prouehendus, ſuæ locum vindicet dignitatis. Dat. VIII. Id. Nouemb. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. A A. CONSS.

✶ Deſunt quædam.

De quæſtoribus, magiſtris officiorum, comite ſacrarum largicionum & rerum priuatarum. *Tit. VIIII.*

I. Imppp.Valentin. & Valens & Gratianus A A A. ad Ampelium P V. Poſt alia.

Orum honores qui ſacrario noſtro explorata ſedulitate obediunt, hac volumus obſeruatione diſtingui, vt quæſtor atque officiorum magiſter, nec non duo largitionum comites proconſularibus honoribus præferantur, &c. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci. Accep. III. Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS.

II. Imppp.Gratianus Valentinianus & Theodoſius A A A. Reſtuto P V. Poſt alia.

Qui ex quæſturę honore aut efficaci magiſteria aut comitiua vtriuſque ęrarij noſtri attonito ſplendore viguerunt, adclamatione excipiantur ſolita, nec prætereantur vt incogniti, atque vt non æquandi illis qui geſſerint pręfecturas, ſed eo obſeruentur cultu omni cœtu omniq́ue conuentu, neque enim † pars eſt tio meriti, etiamſi interuenit dilatio vlla quoniam cohęrent his dignitatibus, quæ hiſdem iure debentur. interſit aliquid inter tempora magiſtratuum vitámque priuatam. actus depoſiti dignitas pares eos viros præſtat atque honore conſimiles. quid enim in his quattuor dignitatibus non ex congrua diuerſitate putemus eſſe commune? quod cum ita ſit, hos viros haberi volumus, non vt qui meruerint tantum, ſed quaſi qui geſſerint præfecturas, cum non

† forte, impar eſt ratio

priuilegiis temporis pręferantur,sed honoris æqualitate letentur. Dat.VIII. Kal.Iun.Thessalonicę Gratiano V.& Theodosio I.AA.CONSS.

De primicerio & notariis. *Tit. X.*

I. Imppp.Gratianus,Valentinianus & Theodosius AAA.Eutropio * PP.

Ræcipua est nostræ pietatis intentio circa notariorum nomen: atque ideo si vnquam huius ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel senectute posuerint, seu cum alia dignitate post hanc qualibet vsi sunt,non omittant prioris vocabulum militię,sed compendium sequentis honoris adsumant: & si quis ex officio vel pręcipuę sublimitatis tuę temerarius adsensus, discussiones,perequationes,aliam denique vllam rem inquietator extiterit:officium suũ nouerit,vel leuis culpę offensione detecta grauis multę discrimine fatigãdum,& numerariorum corpus extincto iniurię auctore minuendum. Dat. XVII. Kalendas Iul. Thessalonicę,Gratiano V. & Theod.I.AA.CONSS.

II. Idem AAA.ad Valerianum PV.

Notariorum primicerios,si prout eorum voluntas fuerit de consistorio nostro sine administratione discesserint, non solum vicarijs anteponi, sed etiam proconsulibus ęquari sancimus:ita vt nihil nisi tempus intersit.eodem honore atq; eodem ordine seqũes primicerium tribunus ac notarius perfruetur: alios porrò notarios & tribunos vicarijs iubemus ęquari,ac si priores id vocari cœperint anteferri, ad verò domesticos & notarios consularibus simili ratione conponimus, &c. Dat.IIII.Kal.April.Acc.XII.Kal.Maij.Syagrio & Eucherio VV. CC.consulibus.

III. Idem AAA.Floro pręposito.

Notariorum primicerium in numero proconsulum habemus, tanquam comites eis semper fasces cum curialibus dederimus,prætorianos longe ab hoc abducimus,vt qui ad tribunatum nominis huius accesserint, orientis siue Aegypti comitiuæ videantur infulas consecuti:tribunos residui ordinis nemo dubitet vicariis exæquandos & præferendos his quos adepti honoris pręcesserint, reliquos verò quos domesticum inter notarios & familiares nobis nomen insinuat,parem gradum cum consularibus obtinere sancimus,&c. Dat.Id.Decemb.Constantinop.Syagrio & Eucherio CONSS.

IIII. Impp.Theodosius A.& Valentin.Cæsar.Hierio pręposito Orientis.

Eos qui ex primiceriis notariorum ad inlustrem meruerint. Magistri à vigiliis atque laboribus procedere summitatem, minimè redigẽdi sunt in ordinem cęterorum,qui honorarios meruerint codicillos:quoniam & res ipsa quod primum locum sint militiæ nobilis adsecuti,& publica sæpe impleta commoditas nunquam otiosos fuisse testatur,&c. Dat.X.Kal.Oct.Topiso, Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæs.CONSS.

De magistris scriniorum. *Tit. XI.*

Imppp.Valentinianus Valens & Gratianus AAA.ad Ampelium P.V. Post alia.

Agistros scriniorum nostrorum pręferri volumus vicarianę potestati, &c. Dat.III.Non.Iul. Nasonaci. Acc.III.Non.Septemb.Modesto & Arintheo CONSS.

De

De comitibus consistorianis. *Tit.* XII.

Impp. Arcadius & Honorius A A. Seuerino P V.

Omasij nos & Clearchi virorum spectabilium dignitas admonuit, eos qui tranquillitatis nostræ consistorij dici comites meruerunt, proconsularibus æquari generaliter iuberemus, vt eorum menso ordine ante omnes alios ipsi vindicent dignitatem. Dat. VII. Kal. Oct. Constantinop. Theodoro v.c. CONSS.

De comitibus & tribunis scholarum. *Tit.* XIII.

Impp. Honorius & Theodosius A A. Prisciano P V.

Præpositos ac tribunos scholarum qui & diuinis epulis adhibentur, & adorandi principis facultatem antiquitus meruerunt, inter quos tribunos etiam sacri stabuli & curæ palatij numerantur, si primi ordinis comitiuam cum præpositura meruerint, & casu ad altiora non peruenerint, deposito sacramento inter eos qui Comites Aegypti vel Ponticæ diœceseos fuerint, quorum par dignitas est, haberi præcepimus. Sin absque honore comitiuæ cuiuslibet scholæ regimen fuerint nancti, absolutos militia inter eos qui duces fuerint prouinciarum numerari iubemus, &c. Dat. XII. Kal. April. Constantinop. Lucio v.c. CONS.

De comitibus rei militaris. *Tit.* XIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. Ampelio P.V. Post alia.

Qui contemplatione meritorum ducto intra prouincias transmarinas strenuissimè milite, primi ordinis comitiuam fuerint consecuti ea reuerentia altissimarum dignitatum viris subiugantur, vt his locum præstent, qui proconsulatus insignibus adornantur, & cætera. Dat. III. Non. Iul. Nasonaci, Modesto & Arintheo CONSS.

II. Impp. Arcadius & Honorius A A. Florentino P V. Post alia.

Neminem militaris corporis virum reuocari ad curiam liceat post primi ordinis comitiuam, dummodo tam probata merita sudati diu laboris quàm fructuum anteacti operis adsequatur. Cæterum si à quoquam hæc fuerint sine vsu prioris militiæ vel prima vel sola dedecorando ambitu turpiter impetrata: quia videntur in fraudem quæsita, non proderunt: diutius tamen repeti non licebit etiam cum secundi ordinis comitiuam præmiis impetrauerit, &c. Dat. XII. Kal. Ian. Mediol. Cæsario & Attico CONSS.

III. Impp. Honorius & Theodosius A A. Prisciano P V. Post alia.

Eos qui sub comitiuæ primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos qui vicem inlustrium virorum magistrorũ militum susceperint peragendam, ducibus, qui præter Ægyptum & Ponticam in aliis prouinciis administrauerint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. Constantinop. Lucio viro clarissimo CONS.

De comitibus, qui inlustribus agentibus adsiderunt. *Tit.* XV.

Impp. Honorius & Thodosius A A. ad Priscianum P V. Post alia.

Adsessores qui cum primi ordinis comitiua virorum illustrium in actu positorum siue in prouinciis, siue in sacro comitatu iuuerunt consilia vel iuuabunt, inter eos qui vicariam præfecturam administrãdo

meruerint

meruerint habere, post militiam iubemus depositam: quoniam absurdum est primi ordinis comitiua decoratos inferiores esse vicariis sedis excelsæ, quorum crescit dignitas, cùm vicaria potestate comitis primi ordinis insignibus decorētur, &c. Dat. xv. Kal. April. Constantinop. Lucio vc. cons.

De comitibus & archiatris sacri palatij. *Tit. XVI.*

Impp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano PV. Post alia.

Rchiatros intra palatium militantes, si comitiuæ primi ordinis nobilitauerit gradus, inter vicarios taxari præcipimus, siue iampridem deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: ita vt inter vicarios & duces qui administrauerint, & hos qui comitiuam primi ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus quod quis administrauerit, vel comitiuæ est indeptus insignia, &c. Dat. 11. Kal. April. Constantinop. Lucio vc. cons.

De comitibus qui prouincias regunt. *Tit. XVII.*

Impp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano PV. Post alia.

Ilentio non præterimus hos qui in administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis sub iurisdictionis licentia comites quoque primi ordinis esse meruerint. Nam hos quoque vicariæ dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet, &c. Dat. xii. Kalendas April. Constantinop. Lucio vc. cons.

De comitibus vacantibus. *Tit. XVIII.*

Impp. Honorius & Theodosius AA. Epiphanio PV.

Vllam honorabiles viri in publicis salutationibus patiantur iniuriam, néve se illis vllus anteponat, qui primi ordinis comitiuam aut pretio impetrauit aut gratia. Licet enim vnum nomen sit, tamen est meritis ęstimandum, eósque solos tempore obseruare cōueniet, qui post probatos labores in nostro palatio comites esse meruerunt. Ac ne inpune vllius temeritas contra statutum nostrum possit audere, decem librarum auri officiis omnibusque quos salutationis cura constringit, damnum præcipimus imminere. Dat. Idib. Oct. Rau. Honorio viiii. & Theodosio v. AA. conss.

De consularibus & præsidibus. *Tit. XVIIII.*

Impp. Arcadius & Honorius AA. Messalæ PP.

Os qui consularitatis functi sunt dignitate, comitibus Italicianorum & Gallicianorum iure præferimus: siquidem haud exiguus sit titulus meritorum regere & gubernare prouincias. Dat. iii. Kal. Oct. Aquileia, Stilicone & Auriliano vv. cc. cons.

De comitibus ordinis primi artium diuersarum. *Tit. XX.*

Impp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano PV. Post alia.

Ij quos aut vulgaris artis cuiuslibet obsequium, aut operis publici cura temporalis iniuncta, aut rerum publicarum procuratio leuis commissa adeò commendarit, vt comitiuæ primi ordinis dignitate donentur, sciant se inter eos, qui consulares fuerint amoto officio quod susceperant, nominandos, nisi forte emolumentis contenti, quæ tempore mil

re militiæ perceperunt, ſpreto nomine ac dignitatem conſularis viri duxerint reſpuendam, ne conlationis onus ſuſtineant, vel frequentare ſenatũ alióſque huiuſmodi conuentus, qui honoratorum frequentiam flagitant conpellantur, &c. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio V. C. CONS.

De profeſſoribus, qui in vrbe Conſtantinopolitana docentes ex lege meruerint comitiuam. *Tit. XXI.*

I. Impp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſar Theophilo P V.

Rammaticos Græcos Helladium & Syriamum: Latinum, Theofilum, Sofiſtas, Martinum & Maximum: iuriſperitum Leontium placuit honorari codicillis comitiuæ ordinis primi iam nunc à noſtra maieſtate perceptis, ita vt eorum, qui ſunt ex vicariis, dignitate potiantur. Qua in re quicũque alij ad id doctrinę genus quod vnuſquiſque profitetur, ordin dentur, ſi laudabilem in ſe probis moribus vitam eſſe mõſtrauerint, ſi docendi peritiam facundiamq́ue dicendi, interpretandi ſubtilitatem, copiamq́ue diſſerendi ſe habere patefecerint, & cœtu ampliſſimo iudicante digni fuerint ęſtimati, qui in memorato auditorio profeſſorum fungantur officio. Hi quoque cum ad viginti annos obſeruatione iugi ac ſedulo docendi labore peruenerint, hiſdem quibus prædicti viri dignitatibns perfruãtur. Dat. Idib. Mart. Conſtantinop. Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſare CONSS.

De honorariis codicillis. *Tit. XXII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Seuerum P V.

I quis iudicio noſtro ſe adeptum codicillos adſtruxerit, & idem vel ſuperna codicillorũ impreſſio vel ſcriptura adſtipuletur interior, tamen ſi ad hoc pecuniam conſtabit ſperatam, nihilominus reiectus in plebem, quo plus extorquere conatus eſt, abdicetur. hos enim ſolos, qui intra palatium verſati ſunt, vel adminiſtrationibus functi, ad honores excipi oportebit cæteris cunctis exemptis & ſuis reſtitutis. Si qui tamen bonorum virorum ſuffragio nulla data pecunia, vel prouincię legatione ſuſcepta, noſtris ſunt obtutibus inluſtrati, duumviratus curas teſtimoniũ prouinciæ lucrati, cætera munerum publicorum obire non abnuant. Qui verò coëmtis procurationum adminiſtrationibus poſt lucra de fiſco captata vacationem meruerint, ſiue perfectiſſimi ſunt, ſiue inter egregiorum ordinem, locumq́ue cõſtiterint, decuriones nominentur: quibus illi quoque addendi ſunt, qui neque ex adminiſtrationibus ſunt, & tamen vt perfectiſſimi deliteſcunt. Dat. X. Kal. Feb. Sirmio Acc. Non. Apr. Criſpo II. & Cõſtantino II. C C. CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. Aconio Vicario Africæ.

Ab honoribus mercandis per ſuffragia vel qualibet ambitione quærendis certa multa prohibuit. cui addimus, vt quicumque fugientes obſequia curiarum vmbras & nomina adfectauerint dignitatum, tricenas libras argenti inferre cogantur, manente illa pręterita inlatione auri, qua perpetua lege conſtricti ſunt. P P. V. Kal. Dec. Acc. XVII. Kal. Iun. Thamugadi Vrſo & Polemio CONSS.

III. Idem A. ad Marcellinum P P.

Cuncti qui per ſuffragia preſidum aut rationalium adepti ſunt dignitatem iudicibus iniuncta protinus exequi debent: nam ſi de palatio ſerenitatis noſtrę ad exact

ad exactiones ordinentur, neque his honor in quo sunt positi opem præstet vtilitate publica præualente: quāto magis opus est, iussis obsequi, parere præceptis, inseruire mandatis eos, qui dignitatis fructum antequam mererentur adepti sunt, præsertim cum & statum suarum nouerint ciuitatum, & nullius exactionis rationem ignorēt. Illos autem ad huiusmodi officia minime deuocari oportet, quicunque in republica prouinciarū adsecuti sunt debitas dignitates, & per administrationis sereiem atque actus in summo splendore versati sunt. Dat. IIII. Kal. Iul. Acyndino & Proculo CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA.
Ampelio PV. Post alia.

Qui contemplatione meritorum honorarios magisterij equitum adepti sunt codicillos, ea reuerentia altissimarum dignitatum vires subiungantur, vt his locum præstent, qui proconsulatus insignibus adornantur, &c. Dat. IIII. Non. Iun. Nasonnaci, Modesto & Arintheo CONSS.

V. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.
ad Valerianum PV. Post alia.

Omnes, qui extra palatium constituti codicillis proconsularibus, vel epistulis vicariorum vel insignibus consularium emendicatis atque adsimulaticiis vestiuntur, his quos administratio vel militia prouexit volumus esse postpositos. Dat. III. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio VV. CC. CONSS.

VI. Iidem AAA. Floro PP. Post alia.

Officiis publicis atque militiæ muneribus expertes, quos habent secretæ quietis vmbracula, quibus honorum omnium species suffragio est magis parta quàm merito, inter se potius volumus de tempore agitare discrimen, quàm cum his vlla vsurpatione coniungere, quos non adumbratis honoribus, sed in actu positi sint mortalitate coniunximus. Dat. Id. Decemb. Constantinop. Syagrio & Eucherio CONSS.

VII. Iidem AAA. Postumiano PP.

In honoribus hunc ordinem volumus custodiri, ne singulorum quorūque codicillariæ dignitates his qui insignia administrationis gesserint prçferātur: scilicet, vt quoniam sublimis apicem præfecturæ ordo proconsularium sequitur dignitatum, quisquis vicariç potestatis administratione perfunctus ex prçfectis impetrauerit codicillos, intelligat sibi omnimodis non vsurpandum, vt inter eos qui gestç gaudent amplitudine prçfecturç ordinem salutationis officiumq́ue prçsumant. sed inter proconsulares viros qui tamen eiusdem potestatis securem meruerint, fascésque susceperint, in publicis officiis rite prçbendum locum sibi patere cognoscant: his tamen anteferendum se qui impetratis fortè proconsularibus codicillis absque administrationis priuilegio imaginarias tantū atque honorarias meruerint dignitates. & id quidem circa illos censemus esse seruandum qui vicarias gesserint potestates. Cçterùm quisquis ex numero ordinariarum potestatum, seu consularis administrationis seu nominis prçsidalis ex prçfectis, aut etiam ex proconsulibus honorarios impetrauerit codicillos, prçstitutum in deferendis obsequiis ordinem post eos sibi intelligat esse seruandum, qui administrandi vicarias gesserint potestates. hac tamē quantum ad ordinariarum potestatum spectat meritum discretione seruata,

vt his

vt his qui præsidalis administrationis gesserint dignitates seu epistulas ex vicariis siue ex proconsulibus, seu quod adpeti intempestiuis solet ex præfectis meruerint codicillos, cessante omni ambitionis studio debeat anteferri perfunctæ priuilegio administrationis susceptæ in prouinciis consularitatis gesserit dignitates, memor quisque tamen honorum, memor quisque meritorum ex his qui qualibet administratione perfunctus eum gradum honorariæ aditionis petat, quod proximiore confinio loco ordinis sui cognoscit esse contiguum. Quòd si quis neglexerit ordinem constitutum, vel amplius in hisdem honorariis dignitatibus vsurpandum impetrandumque crediderit quàm proprij loci ratio & forma permittit, sciat se non solum eo quod cōtra legem impetrauerit, esse priuandum, sed viginti quoque auri libris multandum. Dat. IIII. Kal. Ian. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIII. Imp. Theodosius A. & Valentinianus Cæs. Hierio PP.

Lege auita probatū est, si quis per gradus suo ordini conpetentes impetratis honorariis codicillis, ad summum præfecturæ peruenisset vsque fastigium, non prærogatiua temporis vteretur, nec aduersus eum, qui indeptus insignia magistratus re ipsa quod meruisset inplesset, quia interuallo fuerit forte prægressus aut pręuenisset imaginario eandem quam ille actu inlustrauit apice dignitatem sibi crederet ad rogādum, sed modis omnibus sciret se in officiis publicis ei post ferendum qui eundem locum positus in potestate gessisset, id nos quoque volumus custodiri, ne quis sibi expetat siue imaginarios siue inter agentes codicillos acceperit, vt ei qui egerit ratione temporis pręferatur, quin & de consistorianis comitibus hoc nobis vniuersi placere cognoscant, vt hij qui vel absentes sunt vel testimonialibus tantum adepti sunt dignitatem præcedant, qui admitti intra consistorij arcanum meruerunt & actibus interesse & nostra adire responsa, pręterquam si de aliquibus professionum & militię meritis scriniorumque sacrorum emensis sudoribus lege specialiter est statutum, quod & aui nostri sanctio promulgauit, & nostra mansuetudo constituit: ita vt omnibus conuētibus, officiis adque consessibus legem executioni tradi tua celsitudo prouideat, id est vt prior sit semper ille qui loci sui administratione perfunctus est, nec vnquam honor delatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur conparetur. Nemo igitur sibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum, quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui se aut actibus subsecuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur, non aliàs adspiraturo quoquam ad consistorianorū comitum dignitatem, nisi ad eius claritudinem viam sibi ex constitutionis auitæ norma præstruxerit. Dat. X. Kal. Oct. Piso, Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæs. CONSS.

De Decurionibus & silentiariis. *Tit.* XXIII.

I. Impp. Honorius, & Theodosius AA. Vrso PV. & Auriliano Comiti Or. & Strategio PP. Illyrici.

DEcuriones nostri palatij post emensum fideliter obsequium, post deposita sacramenta militiæ, ex quo hæc sancximus, inter eos qui ex ducibus sunt tanquam & ipsi administrauerint, esse præcipimus in adoranda nostra serenitate & in salutandis administratoribus, & re-

liquis prædicti honoris priuilegiis: sed ita vt in amplissimo & venerabili ordine inter allectos & inmunes à senatoriis descriptionibus habeantur, nec describtio glebalis eos ideo adtineat. Dat. Prid. Kal. Nou. Constantinop. Honorio x. & Theodosio ✱ AA. CONSS.

II. Idem AA. Venantio PP.

Vnusquisque decurio vel silentiarius siue post hanc militiam honoratam quietem elegisse fuerit adprobatus, siue ad superiorem gradum successu meliore transcenderit, nihil quod honoratis pro rerum necessitate iniungitur, cogatur exsoluere, sed à tironum & equorum præstatione habeantur inmunes: nudam conlationem quæ plerumque poscitur soluant, nihil his vlla potestas iniungat, aut necessitas inponat. Dat. VII. Id. Mart. Rau. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

III. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Flauiano PP.

Decurionibus & silentiariis, vel his qui post hanc militiam honoratę quietis otio perfruuntur, vel ad superiorem gradum successu meliore transcendunt: omnia priuilegia, quæ iamdudum diuorum principum iudicio meruerunt, legis istius præceptione nouere esse firmata. Illa quoque quæ prioribus indultis omissa videntur adicienda esse censemus, ne angarias vel parangarias siue paraueredos vlla eis amplissimę pręceptionis inponat auctoritas. A sordidis quoque muneribus, excoctione calcis, & superindicticiis titulis non præiudicatura quacunque generalitate pragmatici peculiari eos beneficio esse iubemus alienos, permissa veniendi ad comitatum licentia præter euocatoriæ securitatem, & multa decem librarum auri iudicibus prouinciarum eorumque officiis infligenda, si statuta numinis nostri crediderint esse temnenda. Dat. VIIII. Kalend. April. Rau. Aetio & Valerio CONSS.

IIII. Idem AA. Dario viro inlustri PP. Or.

Decurionum & silentiariorum meritis prouocati conlata in eos beneficia quæ dominus ac filius noster Valentinianus semper Augustus erga eos contulit, confirmamus specialibus eosdem priuilegiis honorantes, vt eorum videlicet possessiones, nullas angarias siue parangarias, vel etiam paraueredos alicuius calumnia dare cogantur, nec sordidis sint adstricti muneribus: omni quoque eos excoctione calcis, omni superindicti grauamine liberamus, licentiam post militiam tribuentes, vt vbi eis fuerit visum etiam accedēdi ad sacratissimũ comitatum habeant facultatem prouinciarum rectoribus eorumque apparitionibus, denarum librarum auri dispendio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta violare temptauerint. His addimus, vt cùm optatam quietem acceperint, & inter senatores cœperint numerari: honore curiæ sine aliqua functione lætentur, inmunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: nec prætoriano nomine pulsandi, nec gleuali onere prægrauandi, sed vt dignitatem solam habeant ex senatu. Domos quoque eorum vel in hac sacratissima vrbe, vel in qualibet alia positas ciuitate immunes ab omni hospitum cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus, sub hac videlicet definitione, vt triginta tantummodo numero hæc priuilegia consequantur. Decuriones quoque tres quos numero plures fieri inueterata consuetudo permisit, sed eos tum demum potiri decernimus beneficiis supra scriptis, cum continuos tredecim annos inculpatas

excubias

excubias peregerint. Inlustris auctoritas tua statuta nostræ clementiæ edictis propositis ad omnium notitiam faciet peruenire. Dat. XVIII. Kal. April. Constantinop. post consulatum Isidori & Senatoris.

De domesticis & protectoribus. Tit. XXIIII.

I. Imp. Iulianus A. Secundo PP.

SCias senum capitum domesticis per singulas quasque scholas quinquagenas iussis in præsenti esse iuxta morem debere præstari: ceteris qui vltra numerum in præsenti esse voluerint, neque annonarias, neque capitum esse mandandum, sed omnes cogendos ad plurimos suos ac terminos redire. Dat. XV. Kalend. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Seuerum Com. domesticorum.

Domesticorum filios vel propinquos paruos vel impuberes domesticorum cœtibus adgregamus, ita vt non solum matriculis inserantur, verumetiam annonarũ subsidiis locupletẽtur. quaternas enim annonas eos quos armis gestãdis & procinctib. bellicis idoneos adhuc non esse cõstiterit, in sedibus iubemus adipisci his conditionibus, vt annonæ, quæ amplius insumuntur, vel per tractorias deferuntur, recidantur. Dat. XIIII. Kal. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

III. Idem AA. ad Seuerum Comitem domesticorum.

Sicuti variis itineribus protectorum domesticorum schola conprẹhensos ad eam venire perspicimus, ita etiam sportularum diuersa esse debebit insumptio. graue enim admodum est viros post emensum laborem, qui nullius rei cupidiores fuere quàm glorię huiuscemodi erogationibus fatigari: eos tamen pẹnitus sollemnitas inter quinos denos & solidus sportularũ nomine primatibus distribuere præcipimus. eos autem qui vel suffragio vel potentia vel gratia sacram purpuram adorare peruenerint, quinquagenos solidos volumus insumere. Dat. XIIII. Kal. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Eusignium PP.

Domestici ac protectores osculandi, cum salutauerint, vicarios tui culminis habeant potestatem. Pœna enim sacrilegij similis erit, si his honorificẽtia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

V. Idem AAA. Addeo Com. domesticorum.

Omnes qui domesticorum iniuncti nomini nunquam nostris obsequiis inhæserunt, neque certis quibusque officiis deputati publicas executi sunt iussiones, protinus patriculis eximantur: deinde hij, qui amissam militiam nostro iudicio receperunt. Siquidem post vnius anni siue biennij spatium loco sunt pristino restituti, in suo ordine permanentes fructum beneficij non amittant. Sin verò longo post tempore ambitione atque suffragiis, vt rursus sociarentur enisi sunt, ita nouissimorum numero iungantur, non vt nunc sternantur extremi, sed vt eum vnusquisque optineat locum, in quo esse eo tempore potuit vltimus, cùm esset post biennium restitutus. Dat. Prid. Kal. Ian. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio VC. CONSS.

VI. Impp. Arcadius & Honorius A A. Addeo Com. & magistro vtriusque militię.

Diuale præceptum quod supplicantibus domesticis dudum deuotissimis laboriosos prætulit otiosis, & abuti prohibuit temporis priuilegio eos, qui sibi potius quàm reipublicæ omni militiæ suæ tempestate vixissent, erga protectores quoque valere præcipimus, ac volumus inconcussum æternumq́ue durare, vt semper renouari possit. Inlustris itaque auctoritas tua & eos militia soluere non morabitur, quos nihil vnquam vel necessitatibus nostris vel expeditionibus bellicis profuisse constiterit, & his locum priorem auctoritate huius legis decernat, quos viderit otiosis oportere præferri. Dat. v. Non. Oct. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS.

VII. Impp. Honorius & Theodosius A A. Epifanio P V.

Domestici atque protectores cum primum ad decemprimatus gradum ordine militiæ temporis prolixitate peruenerint, statim sibi præter primicerium decem sequentes Senatoriam vindicent dignitatem, seq́ue cum allectione clarissimos nostro iudicio gratulentur, recedentibusq́ue proceribus succedēs sibi per matriculæ ordinem vsque ad præscribtum modum vindicet quisquis accedit ad nullas præterea senatorij ordinis vocentur expensas, quibus non ambitio, sed meritum & nostrum spontaneum cognoscitur iudicium detulisse. Dat. VI. Kal. Ian. Rau. Constantio & Constante CONSS.

VIII. Idem A A. Monaxio PP.

Deuotissimis domesticis, quos nobis vt indicio nominis apparet familiarius militando optatam protulimus sanctionem, vt præter primicerios decemprimi eorum cùm ad memoratum decemprimatus gradum peruenerint, statim clarissimo nomine decorentur, & inter allectos velut exconsulares habiti senatoria se præditos gaudeant dignitate, ad eundem clarissimatus honorē sequentibus cum priores exierint accessuris, ita tamen vt INMUNES à senatoriis functionibus pænitus habeantur. Dat. XV. Kal. Constantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

VIIII. Idem A A. Monaxio PP.

Deuotissimos Protectores qui armatam militiam subeuntes non solum defendendi corporis sui, verū etiā protegēdi lateris nostri sollicitudinē patiuntur, vnde etiam protectorum nomen sortiti sunt, inglorios esse non patimur, sed vt deuotissimis nuper protectoribus domesticis, ita his quoque honorem congruum condonamus, vt præter primicerium decemprimi eorum clarissimatus dignitate fruantur, & per ordinem primis exeuntibus qui ad decemprimorum numerum vocante gradu subierint, consularem cum ipsa loci accessione clarissimatus sibimet vindicent dignitatem, & in amplisimo ordine inter allectos velut exconsularibus habeantur, nullis senatoriis muneribus adstringēdi. Dat. XV. Kal. Ian. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio CONSS.

X. Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Hierio PP.

Præter primicerios protectorum domesticorum decemprimi scholarum, cum ad huius vocabuli dignitatem deuote ac strenue militando peruenerint, statim clarisimatus honore decorati inter adlectos veluti exconsularibus esse mereātur, ita vt à senatoriis functionibus pænitus habeātur INMUNES, nulloque extrinsecus

extrinsecus onere prægrauentur, cæteris quoque vbi egressis prioribus ad prædictum suo ordine numerum locúmque cõscenderint priuilegiis paribus honorandis. Dat. XVII. Kal. April. Hierio & Ardabure CONSS.

XI. Idem AA. Heliodoro PV.

Constantinopolitani amplissimi senatus consensu nostroque iudicio domestici decursis gradus stipendiis sub eo sint genere senatores, vt primicerius quidem post acceptum tribunatum, inter eos dignitate potiatur, qui ducatum agere meruerunt: alij verò qui decursis stipendiis ab eodem decem vsque numero subsequuntur, quibus iam ante decretum est, dignitatibus perfruantur: sed ita vt inter eos sine dubio censeantur, qui inmunitatem sibi laboribus redemerũt, vt fructus domesticis impio termino consequẽti, etiam si mortalitas interuenerit, perire non possint, sed quodammodo superstes illis solaciis seruetur occasio, ac si primicerij limen ingressi in ipsa desideratæ spei longa expectatione fructus interruperit fati necessitas, non statim qui præcerpat eos quem vocat secundus ordo succedat, sed liberis successoribúsque tantum gradu venientibus agnatorum, quorum maximè cura emolumentorum perceptione gaudebat residui temporis vsque ad annum quæ debentur sollemniter colligantur. Dat. III. Id. Iun. Constantinop. Valerio & Aëtio VV. CC. CONSS.

De præpositis laborum. Tit. XXV.

Impp. Honorius & Theodosius AA. Monaxio PP.

QVi ex deuotissimis domesticorum scholis præpositi laborum nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur, ad similitudinem decemprimorum domesticorum clarissimi sint inter allectos, ita vt ex consularibus habeantur. nam senatorio nomine & inmunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus inlustrat. Dat. III. Id. Nouemb. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio CONSS.

De proximis comitibus dispositionum, cæterisq́; qui in sacris scriniis militant. Tit. XXVI.

I. Imp. Iulianus A. ad Secundum PP.

IN rebus prima militia est, secundus in litterarũ præsidiis pacis ornatus: ideoque scriniorum nostrorum merita perpendentes, secundum eis in priuilegiis locum tribuimus, vt omnes qui quindecim annis in scriniis laborauerunt, memoriæ ac dispositionibus epistularum ac libellorum, licet patre vel auo ceterisque maioribus curialibus orti ac proditi sint, tamen ab omni hac necessitate habeantur immunes, nec ad curiam reuocentur. Dat. VII. Kal. Octob. Antiochię, Acc. V. Id. Nouemb. Naisis, Mamertino & Neuitta V. C. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Valerianum *

Clarissimos viros proximos scriniorum & magistros dispositionum vicariorum ordini copulamus, ita vt prior aliunde prouectus palatinis honorariis præferatur, vt prius è palatio cum huiusmodi dignitate dimissus priorem locum aliis post etiam vera administratione venientibus sortiatur. Dat. IIII. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio CONSS.

III. Idem AAA. ad Hypatium PP.

Obſecundatoribus ſacrorum ſcriniorum, quorum mentibus ingeniiſque committimus, quidquid in alios quoque perennium ſæpe proferimus ſanctionum, equorum ad militare ſubſidium ab honoratis proximè venire iuſſorum miſſam † faciamus. Nullis igitur vel ętate pręſenti, vel in relicum tale ſi quicquam emerſerit, aut equorum oblationibus, aut quibuſcumque pręterea de collatiuo omnium poſtulatis parere cogantur. Dat. XVIII. Kal. Ian. Patauí, Antonio & Syagrio CONSS.

† *forte deeſt oblationem*

IIII. Idem AAA. Cynegio PP.

Proximos memoriæ, epiſtularum, ac libellorum, ita vicariorum honore cumulamus, vt inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro præfectis diœceſes ſibi creditas temperarunt ex eo tempore ex quo eos ſplendor indepti proximatus oſtentat, inſequentibus pręponendi, qui vicarias poſtea adminiſtrauerunt. Dat. prid. Kal. Ma. Conſtantinop. Honorio nobiliſſimo puero & Euodio CONSS.

V. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius AAA. Conſtantio PP.

In ſacris ſcriniis noſtris militantes ordinarij iudices à ſalutatione non arceant, etiam inuiti in conſeſſum accipiant, ſcituris vel principe vel corniculario, vel capitibus ternas libras auri ex ſuis facultatibus eruendas ſi conſiſtorium noſtrum ſæpe ingredientibus ſecretarij iudicium non patuerit ingreſſus, aut reuerentia non fuerit in ſalutatione delata, aut ſedendi cum iudice ſocietas denegata. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris, Timaſio & Promoto viris clariſſimis CONSS.

VI. Impp. Arcadius & Honorius AA. Oſio magiſtro Officiorum.

De his qui in ſacris ſcriniorum proximi † tranſacto biennio conquieſcant, dentque locum ceteris, qui ad vltimum gradum peruenire feſtinant. eos ſanè, qui ante hoc ſtatutum in locis memoratis inuenti ſunt, ad metam triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kalend. Febr. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

† *forte deeſt militarunt*

VII. Idem AA. Cæſario PP.

Priuilegia quæ diuæ memoriæ Iulianus in ſacris ſcriniis militantibus tribuit, & illum honorem, quem auguſtæ memoriæ Valentinianus hiſdem detulit confirmantes, ſcilicet vt ingredientes ſponte ſine vllo nuntio ſecretarium iudicantum, conſidendi etiam iudicibus habeant poteſtatem. Id etiam noſtra moderatione decernimus, vt viginti annis in militia ſcriniorum memoriæ, epiſtularum, libellorumque verſatus conſularis inter allectos dignitate cumulatus abſcedat, eumque honorem vel apud rectorem, vel in cœtu ampliſſimi ſenatus obtineat. ita autem eos poſt militiam eſſe volumus otioſos, vt ab omni publica moleſtia habeantur INMUNES, nec iniungendi quicquã quis in eos habeat poteſtatem. Dat. XVI. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

VIII. Idem AA. Claudio PV.

In ſcriniis palatij militantes poſt viginti annos tranſactæ militiæ, ſi diſcedendum ſibi eſſe decreuerint, conſulari honore fulti inter allectos habeantur: huncque

huncque honorem dignitatis in senatu teneant, qui exconsularibus deferri consueuerit: nec eos quisquam iniungendo aliquit vel iubendo possit ab impertito otio separare. Dat. xv. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. Cæsario PP. inter alia.

His à quibus dispositionum nostrarum norma seriesque seruatur, eadem priuilegia honoresque peractæ militiæ tribuimus, quæ scriniorum nostrorum meritis nuper præcipimus custodiri. Dat. VI. Id. April. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

X. Idem AA. Cæsario PP.

Ad similitudinem proximorum, qui in scriniis militantes comitum dignitatibus adornantur, hij quoque qui priores in scrinio dispositionum fuerint, & comitis acceperint dignitatem, ex eo die quo promoti in scriniis fuerint, eorum numero socientur, qui potestates vicarias perceperunt, scilicet vt à Nestorio viro clarissimo, qui nunc in loco memorato versatur, dignitatis huius sumatur exordium. Dat. VIIII. Kal. Iul. Cōstantinop. Cęsario & Attico CONSS.

XI. Idem AA. Hadriano magistro officiorum.

Per omnia scrinia nostra singulis annis emensis qui sunt in capite constituti, vno anno teneant proximatum, locum per ordinem succedentibus dantes, manente penes eos nihilominus dignitate, quam diuus pater noster huius ordinis viris singularis meritorum arbiter dedit, scilicet vt quicumque exproximo post stipendia tandem acta discesserit, vicariis cōferatur, ac si eam ipsam egerit dignitatem, integris omnibus priuilegiis, quę cunctis scriniis omnes retro principes diuersis legibus præstiterunt, atque nulla posthac de statuto tempore possit esse contentio genuinus natalis nostri dies quotannis comitiuam proximatus mansura in longum ætate celebrauit, vt expeti ambitione non possit, quod laboris præmium speciali munere æstimauimus. Dat. III. Non. Iul. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XII. Idem AA. Clearcho PV.

Omnes, qui exproximis venerando cœtui senatus fuerint adgregati, siue hi de scrinio memoriæ, siue epistularum, vel libellorum, siue dispositionum comites fuerint, ad septenos duntaxat annuos solidos teneantur, nullaque extrinsecus conlatione vexentur, nec molem promissionis, nec scribtionis iniuriam perhorrescant. Dat. prid. Id. Septemb. Constantinop. Vincentio & Franitto CONSS.

XIII. Idem AA. & Theodosius A. *

Sicut iampridem à prętura inmunitatem tribuimus his, qui post emeritam in armis militiam ad honorem ducatus nostræ serenitatis prouexit iudicium, ita nostrorum scriniorum proximi etiam deposita militia præturæ immunitate potiantur. Dat. VIII. Kalend. Feb. Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS.

XIIII. Idem AA. Epiphanio PV.

Quamuis innumeris legibus scriniorum gloria decoretur, iubemus tamē, vt primo omnium sit eorum secura possessio ab omnibus sordidis muneribus excusata, superindictum non timeāt, venalicium non petantur, solúmque ca-

nonicæ indictionis præstent tributum, glebalis auri solutionem nesciat labore dignitas conquisita, extraordinarium munus ignoret, nec vllam temonis patiatur iniuriam, equorum tironúmque præstationem nullus agnoscat, qui honorem Proximi & comitiuam primi dispositionum longi tẽporis sudore quęsiuit. Et hæc eadem patrimoniis censuimus deferenda, quibus omnia inlibata seruamus, quæcunque diui genitoris nostri & cunctorum principum statuta detulerũt. Ipsis verò veniendi ad comitatum liberam licentiã perpetuamque præstamus, nec in eorum personis expectari augustam pręcipimus iussionem. Quod autem omnibus constat deferri adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiam si prosperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore priuilegia quæsita seruentur, & integrum circa eos eorumque facultates semper maneat quod anterioris ætatis industria conquisiuit, &c. Dat. Id. Octob. Rau. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS.

XV. Impp. Honorius & Theodosius AA. Melitio PP.

Quotiens equorum aliarumque rerum procedit indictio, in sacris scriniis militantes immunes ac segreges habeantur, ita vt neque in militia neque post militiam huius sollicitudinis molestiam sustineant. quibus exceptis circa alios cùm ratio flagitauerit, indictio postulabitur, scie̅tibus iudicibus, eorumque apparitionibus decem librarum auri multa se subiiciendos, si ab eorum in futurum conuentionibus non temperarint. Dat. XVI. Kal. Decemb. Rau. Varone V. C. CONS.

XVI. Idem AA. Faustino PP.

Peculiari præceptionis nostræ fauore præstamus, vt in scriniis memorię, epistularum libellorumque ab exceptoribus vsque ad melloproximos dignitatẽ clarissimorũ honoremque percipiant, & sicuti reliqui, qui in hisdem scriniis militant, liberum cum ordinariis iudicibus ingressum in secretarium consessumque habere legibus meruerunt: ita hij quoque in quos hanc stipendiorum meritis clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam se habere reuerentiam recognoscant, vt consedendi ingrediendique secretarium sciant à nobis licentiam contributam sub multæ interminatione, quam officio sanctio dudum indulta constituit. Dat. VIII. Id. Iu. Rau. Lucio V. C. CONS.

XVII. Idem AA. Eustathio viro inlustri quęstori & Helioni viro inlustri magistro Officiorum.

Pro biennio annum solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis, memoriæ, epistularum, libellorúmque, ordine ac merito stipendiorum ad gradum peruenerint Proximorum. Sed inter cętera priuilegia, quæ diualibus beneficiis sacris scriniis adtributa sunt, quæque salua atque intemerata in perpetuum manere decernimus, vt eorum qui potestatẽ vicariam administrauerint, pro tenore veterum & nostrarum sanctionum, hij qui proximatum egerint, honore censeantur: secundi etiam ordinis comitiuæ codicillos accipiant, cum eum locum nancti fuerint in quo hactenus tertiæ comitiuæ gradu fruebantur, ita vt ex lege iam debitos atque sollemnes codicillos genuino die natalis meæ clementiæ in posterum dum agunt proximatum sing

tum, ſingulis quibuſque annis accipiant, poſt depoſitum actum inter eos, qui vicariam poteſtatem egerit honorandi. quam legem ſecundum ipſorum petitionem, præterea tres mello proximos, id eſt, Benagium, Hypatium, & Theodorum, circa omnes alios valere pręcepimus. Dat. VIII. Id. Feb. Conſtantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

XVIII. Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Acacio C.S.L.

Tam proximo ſcriniorum quàm comiti diſpoſitionum pro delata eis comitiuæ ſecundi ordinis dignitate veſtem ex integro in poſterum præberi tua celſitudo diſponat. Dat. VII. Kal. Decemb. Conſtantinop. D D. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. PP. A A. CONSS.

De agentibus in rebus. *Tit.* XXVII.

I. Imp. Conſtantius A. ✳ ad PP. poſt alia de agentibus in rebus.

SI quis annos viginti tranſierit in obſequio, minime eum ad curiam reuocari, quod & circa ſcrinia noſtra & cancellarios & largitionales & officiales comitum rerum priuatarũ volumus obſeruari, &c. Dat. VIII. Id. Mart. Conſtantio A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. Secundo PP.

Ex his qui in palatio agentes in rebus militauerint, poſt tertium annum militiæ nemo curię tradatur, nec ille qui in conſulatu meo quarto miſſione donatus eſt. PP. Beryto, die Kal. Mart. Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A A. ad Florum Mag. Officiorum.

Non plures in aliquem gradum honoris aſcendant, quàm quantos ſinguli quique anni agentium in rebus ſchola ad finem emeriti laboris inuitant, ita duntaxat, vt per ſingulos gradus binorum nobis tantum addendorum extra ordinem ſeruetur poteſtas, quorum eximius labor, vt vim hanc legis excludamus extorſerit: quod quidẽ ſeruandũ vſq; ad circitores erit. nã vt ſterni cõtinuo quiſq; poſſit ſine quæſtione aliqua, & ſine pręſcribto numero, ſine adnotatione noſtra ſufficiat impetrari: in cæteris autẽ etiã ſi adnotatio ſpecialis extiterit, quæ tamẽ duorũ numero tranſeat, eã eſſe iubemus infirmã, ita vt ne inſequenti quidẽ anno habeat firmitatẽ, niſi inſequẽs annus nullos numero duos qui ex adnotatione noſtra augmẽtũ accipere debeãt honoris inuenerit. Quod ſi poſt antiquam aliquis miſſionem, veteremq́ue militiam præpoſtera ſacramentorum cupiditate per ambitionem ad ſtipendia redire temptauerit, hac propoſita optione ſocientur, vt vltimos ſe militaturos nouerint equitum. quod de vniuerſis quibuſque officiis ſpecialiter cauemus, à quibus nonnulli ad agentum in rebus ſcholam cum propria dignitate tranſierint, vt ſcilicet hi ex quacunque militia ſinantur excedere. Quod in poſterum cuſtodiendũ ita ratum ſit, vt periculum ſe & adiutor & ſubadiuuæ ſubituros eſſe cognoſcant, ſi huius ſanctionis noſtræ normam vnquam etiam inſequentibus magiſtris deſierint intimare. Dat. XVI. Kal. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano V. & Theodoſio I. A A. CONSS.

IIII. Idem A A A. Palladio magistro officiorum.

In schola Agentum in rebus nemo facile sub nostra quoque adnotatione speciali prorumpat, nisi sub maiore scholę parte quisque aduenerit probandus adsistat qualis moribus sit, vnde domo, quam officiorum originē ac sortem fateatur. Noui quinquēnio vacēt à primi quoque honoris auspiciis ante missionibus crebris futuris parent, prodāturque nominibus dehinc per singulos gradus iusta & firma præcedentiū dimissione succedant. Sane si militantibus probeque in actu reipublicæ diuersatis singulorum graduum quos meruerint non negamus accessum, ita vt ipsis quoque sit præcedentium ordo venerabilis, ac sub maiore parte scholæ etiam de huius gradu bonorum adtestatio & consensus accedat. Dat. XII. Kalendas April. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

V. Idem A A. & Arcadius A. Cynegio PP.

Quoniam agentibus in rebus huiusmodi præstitimus codicillos, vt post principatum in amplissimo ordine inter allectos Consulares habeantur, id etiā huius legis auctoritate præstringimus, vt eodem gradu vel ordine ab vniuersis iudicibus honorentur. Dat. III. Non. Mart. Constantinop. Honorio nobilissimo puero & Euodio CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius A A A. Proculo PV.

Priuilegia erga eum qui ex agente in rebus princeps fuerit, antiqua custodiri præcepimus. Sit senator, & merito Cōsularibus adgregetur, sed vt eum functio vlla non teneat, conlatio non defraudet. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS.

VII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Osio magistro officiorum.

Agentes in rebus, quos diuæ memoriæ pater noster petitionem secutus vnius gradus dicitur adiectione cumulasse, delato honore potiri pręcepimus, ita vt ad centenam dignitatem hic ordo seruetur: Si quis igitur centenarius est secutus, quoniam primis non patimur præiudicari, quos constat ad hunc locum longo tempore & probato labore venisse, his præponatur quos merito pręcedit. Quisquis autem adipiscitur gradum, hoc honore cōtentus præponi his qui ordine priores meruerint non labore. Dat. VI. Kal. Iun. Constantinop. Olybrio & Probino VV. C C. CONSS.

VIII. Idem A A. Osio magistro officiorum.

In numero agentiū in rebus crescant, quos comitū secundi ordinis vel cubiculariorū nostrorū primi dūtaxat loci, vel tribunorū vrbanicianorū petitio fecerit militare, ita vt vrbanicianis semel tantū per anni totius spatia suffragandi licentia sit. cæteros diuersorum officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. celsioris verò militiæ ac fastigij viros numerari non necessarium fuit, cùm eos quos superius numerauimus inserendo, non vnde incipere, sed quousque procedere quod inferioribus denegatum est, curauerimus exprimere. sed & sumentibus ducenariis principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro se liberos ac fratres suos in eadem militia serenitatis nostræ nutu liceat conlocare. Dat. VII. Kalendas Feb. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio IIII. A A. CONSS.

VIIII. Idem A A. Osio magistro officiorum.

Is qui nutu nostro in schola agentum in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus est, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emissa prid. Kal. Feb. Constātinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

X. Idem A A. Cæsario PP.

Inter eos qui consularitatis gesserint dignitatem, & eos qui meruerint principatum, is gradu potior habeatur, qui prior locum dignitatis acceperit. quam sanctionem omnia debebunt officia custodire, non defutura pœna quindecim librarum auri, quam in contumaces olim diualis sanctio definiuit. Dat. IIII. Kal. Mart. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XI. Idem A A. Hadriano magistro officiorum.

Consultissima definitione statuimus, vt exsecutionem agentis in rebus inconsultis nobis nemo mereatur: concessum vero quisquam reuocare non audeat. Dat. XVII. Kal. April. Med. Theodoro V.C. CONS.

XII. Idem A A. Theodoro PP.

Agentum in rebus schola nobis maximè necessaria nullo beneficio impetrati muneris vtitur, quo sibi in ordinem splendidissimæ curiæ præstitam humanitate licentiam vindicaret, cum diuę memoriæ pater noster hisdem agentibus in rebus voluerit esse consultum. Magnificentia igitur tua ordinum iudices admonebit, vt his lex diuæ memoriæ patris nostri inuiolata seruetur. Dat. VIII. Kal. Nou. Med. Theodoro V.C. CONS.

XIII. Idem A A. & Theodosius A. Hadriano PP.

Agentibus in rebus, qui post iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti gesserint principatum, etiam illud beneficio nostræ liberalitatis adiungimus, vt conlatione iuniorum qui nuper honoratis indicti sunt, ea duntaxat cōditione habeantur exortes, si post principatus officium nulla vlterius honoris fuerint administratione perfuncti. Dat. Kalen. Iul. Rauen. Theodosio A. I. & Rumorido CONSS.

XIIII. Idem A A. Anthemio magistro officiorum.

Nullus de schola agentum in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere: sed his qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in eius præmia percipienda succedat, omni obreptione cessante. Dat. Prid. Kal. Iul. Constantinop. Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS.

XV. Impp. Honorius & Theodosius A A. Namatio magistro officiorum.

Omnes omnino agentes in rebus, quibus vel spatium commeatus vel iniuncti negotij tempus emensum est, ad comitatum reuersi adprobent causas necessariæ tarditatis, vt diligenti constet examine qui ordinem suum tenere mereantur. Quod nisi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis eximentur. Meminerint igitur rectores prouinciarum per singulos agentes in rebus senas auri vncias eruendas, si in prouincia sibi credita quenquam huiusmodi desertorum post diem præstitutum latere permiserint. Ideoque sub prosecutione latitantes transmittant, vt tandem

aliquando

aliquando ad comitatum retractos non sola percellat iactura militiæ. Dat.VII. Id.Decemb.Rau.DD.NN.Honorio VIIII.& Theodosio IIII.AA. CONSS.

XVI. Idem AA.Anthemio PP.

Nemo post insignia principatus, quæ stipendiis ac sudore promeruit, nec reuocari ad originem, si forte natus est curialis, nec nominari, quod nefas quidem dictum est, perhorrescat. In medio sanè militiæ tempore si quem huiusmodi lis iurgiumque perculerit sua defensione nitatur: nec enim ordines ciuitatum suis decurionibus passim spoliari oportet. Quòd si forte quis vt adsolet honorarij principatus insignibus impetratis hisdem priuilegiis vti voluerit, ita impetrata largitate fruatur, si in cassum se pulsari sub iudiciaria cognitione probauerit, nisi forte annosa militia & longa stipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnendæ militiæ constitutus principatum non vt laborum compẽdium voluit expectare, sed vt portum quietis maluit indipisci, quod etiam in his custodiri oportet, qui armata militia perfruuntur, ita vt diui Valentiniani constitutio valeat, potianturque & ipsi fructu stipendiorum suorum, si eadem sine vllo næuo excusationis incurrere valuerunt. Sed his addimus, vt si quis exlucratiuã causa de substantia aliquid perceperit curialis, pro contingenti portione onera quę huiusmodi facultates secuntur, & vniuersas describtiones sustineat. Dat.VIII.Id.Oct. Lucio V.C.CONS.

XVII. Idem AA.Helioni magistro officiorum.

Merito magnificentia tua concessam sibi pridem à nostra maiestate licentiam pro remouendis his quorum consortio agentum in rebus schola laborabat, ad nostram denuo auctoritatem credidit reuocãdam. Nulli igitur posthac sine nostræ maiestatis auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximẽdi pateat copia. nam probata schola & animaduersionem vererii iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat.III.Id.Nou.Constantinop.Honorio X.& Theodosio VI.AA.CONSS.

XVIII. Idem AA.Helioni magistro officiorum.

Ad scholam agentũ in rebus passim plurimi velut ad quoddam asylum cõuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex seruili fæce prorupisse demonstrat. Et quoniam sublimitati tuæ adnuimus eam quam quæsierat potestatem, adhibenda est competens medicina, vt exploratione diligenter agitata, discingendo abicias punitione cohercẽdos, quo remotis abiectis, pessimis, criminosis, spectata militia in statum pristinum reuocata bonorum virorum collegio frequentetur. Dat.XIII.Kal.Feb.Constantinop.Theodosio A.VII. & Palladio CONSS.

XVIIII. Idem AA.Helioni magistro Officiorum.

Agentum in rebus indiscreta merita esse non sinimus, nec indignos frui priuilegiis laborantum. ideoque sancimus, vt nullus ex his emendicato suffragio ad honorem principatus audeat adspirare, nisi quem ordo militiæ ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quòd si quis corporali inbecillitate quassatus, eoque modo laboris inpatientia lõgam militiæ seriem tolerare non patitur, is nõ ante dignitatẽ principatus honorariã mereatur, quam si viginti annorum stipendia conpleuisse scholæ totius adtestatione docuerit. hos sanè qui quoquomodo per ambitionẽ sine yllo stipendiorũ suffragio memoratam

moratam principatus adepti sunt dignitatem post eos qui laborũ merito consecuti sunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Constp. Honorio A. xi. & Constantio ii. v. c. conss.

xx. Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Helioni patricio & magistro Officiorum.

Qui ex agentum in rebus numero militiæ ordine ac labore decurso ducenę dignitatis meruerit principatum, aut qui viro inlustri magistro officiorum, vt probatus fuerit adiutor, eo tèmpore quo iam honoratis viris cœperit adgregari, eorum qui vicariam egerint præfecturam honore potiatur, conseruatis sine dubio veteribus priuilegiis diuorum in eos principum largitate collatis. Dat. x. Kal. Ian. Constp. Theod. xii. & Valentiniano ii. A A. conss.

xxi. Idem A A. Hierio pp.

Quicumque inpleto militiæ suæ ordine ac labore finito ad ducenę peruenerit principatum, quique magistri officiorum iudicio probatus adiutor extiterit tempore quo iam honoratorum virorum cœtibus inseritur, eorum qui vicariam egerint pręfecturam insignibus perfruantur, priuilegiis proculdubio hisdem quibus antehac vsi videntur reseruatis. Dat. x. Kal. Ian. Theodosio xii. & Valentiniano ii. A A. conss.

xxii. Idem A A. Proculo pv.

Agentum in rebus schola quæ nostro iudicio vicarianam dignitatẽ adepta est, id quidem suos primates post stipendiorum finem mereri non ambigat. Verum amplissimi ordinis adsertioni pareat, vt quoniam hi quos militię finis ad principatus honorem adduxit, senatoriis se ęstimant functionibus eximendos, in priore dignitate permaneant, cuius immunitatem amplexi sunt, & cetera. Data pridie Kal. Febr. Constp. Tauro & Felice conss.

xxiii. Idem A A. Paulino magistro Officiorum.

Cuncta quę super agentum in rebus militia, ordine, loco, numero statuisti, amplectimur. Inlustris igitur auctoritas tua, quæ nouellæ matriculæ super statutorũ numero vel ordine confirmando, quęque de reliquis ordinandis huius legis sanctione decernimus, nauiter seruãda & custodienda cognoscat, videlicet vt statutorũ numero in mille centum septuaginta quattuor nominibus adsignato, qui recẽti matricula definitus esse cognoscitur, reliqui qui extra memoratũ statutorũ numerũ positi esse noscuntur, ita cõcessa potiantur militia, vt hij quoque certis locis laborũ ac stipendiorũ meritis conlocati vacãtes præeuntiũ gradus obsequendi ordine mereantur, nec tamẽ hi qui plurimis iustissimisque causis matricula vidẽtur exclusi militia, quę eis humanitatis intuitu sub huiusmodi forma indulta est, tamquã pænitus spreti aut abiecti deiciãtur, quibus beneficij loco ponendũ est, quod cum tertio euocati nõ venerint, tamẽ eis militare permisimus. Dat. xvi. Kal. Mai. Constp. Theod. A. xiii. & qui fuerit nũtiatus.

De principibus agentum in rebus. Tit. XXVIII.

i. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius A A A. ad Potitum Vicarium vrbis.

Nemo officialium in munus aliquod nisi principe ordinãte mittatur. Si quis autem scriniariorum vel cuiusquam alterius loci quemquam officialium in aliquod munus principe nesciente direxerit, triũ libra-

rum auri condemnatione plectetur. Dat.prid. Non. Aug. Triuerini, Acc. VII. Id.Sept.Romæ, Auxonio & Olybrio CONSS.

II. Idem AA. ad Probum PP.

Agentes in rebus si principatus forte deposita forsitan prouinciæ gubernacula hisdem non euenerint, par erit salutationis loco his quidem qui præsidatũ gesserint cedere, sed eos qui rationales fuerint præuenire. PP. IIII. Id.Mar.Hadrumeto DD.NN. Gratiano A.V. & Theod.I. CONSS.

III. Idem AAA. & Arcadius A. Cynegio PP.

Agentes in rebus post palmã laboris emeriti principatus honore muneramus. atque ideo officiales tam ad necessitates publicas quàm priuatas nõ nisi principe mittatur auctore, nullarumque sine ipso cuiquã mandetur exhibitio personarum. Dat.prid.Kal. Mar.Constp. Honorio Nob.P.& Euodio CONSS.

IIII. Imppp.Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Pinianum Præf. ✶

Nulla exsecutio sine adnotatione principis vsurpatione officij concedatur, hoc adiecto vt etiamsi intercessio in locis degentis officij fuerit inpertita, adscribtio tamen principis executionem fieri oportere demandet. Quæ definitio si fuerit præterita, decem librarũ auri fisco nostro ab officio sinceritatis tuę statim iubemus inferri, Qua admonitione etiam causarũ patronos volumus esse conuentos, ne ignorante principe vllam postulationem introducant: néve sub vnius persona suscepti fraude quadam aliena negotia inserenda esse pertemptent, Dat.VI.Id.Sept.Med, Valentiniano A.III. & Eutropio CONSS.

V. Impp.Arcadius & Honorius AA. Theodoto PV.

Omnia citatoria omnium scilicet causarum atque personarum, licet sint senatoriæ dignitatis, ad principes specialiter reuocari pręcipimus, actus verò ceteros, qui in sacratissimo cœtu senatus tractari consuerunt, censualium sollicitudine celebrari: nec aliquid pręiudicij ex subreptiuo rescripto supplicibus inferri. Dat.XII. Kal.Iun.Constp.Olybrio & Probino Consulibus.

VI. Idem AA. ad Anatolium PP. Illyrici.

Crebrę à nobis legis missæ sine notione principum, qui de agentum in rebus numero ad gubernanda officia diriguntur nulla vrguentium rerum pręceptio, quę de iudicio prolata fuerit, impleatur: siquidem deceat diurno fatigatos obsequio hac saltem consolatione fulciri, vt adiuti CONmodis de principatu discędant. Dat. prid.Id, Nou. Theodoro V.C. CONS.

VII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Palladio Procons. Africæ.

Proconsularis apicis dignitatis adiectione principes agentes in rebus præcipimus decorari, Dat.VII. Kal.Octob. Rau. Varane V.C. CONS.

VIII. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Valerio magistro Officiorum.

Ex agentibus in rebus principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos quorum fidem industriamque probatam sibi æstimant: & si sæpe eodem officio fuerint ante perfuncti. Et si qui agens in rebus post vigintiquinque annorum curricula ob aduersam corporis valetudinem militiæ finem minime valuerit expectare, sed ad honorariam ex principe dignitatem testimonio scholæ prosilierit, hisdem eum priuilegiis muniri censemus, quibus hij qui ad

princip

principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus iudicum cōsessibusque priores eos qui per longæ militiæ metas ad principatus actum peruenerint, & si actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil censualibus vel apparitoribus aduersus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu principatus fuerint versati: vicenarum librarum auri condemnatione proposita. Dat. IIII. Kalendas Feb. Constantinop. Theodosio. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

Eodem exemplo Isidoro P.P. Regino P.P. Illyrictori. Leontio P.V. Theodo Comiti Aegypti, Abthartio Comiti Orien. Cleopatro præfecto Augustali, Hesychio procons. Achaiæ, Eustathio vicario Asiæ, Nectario vicario Ponticæ.

De curiosis. *Tit.* XXVIIII.

Imp. Constantius A. ad Lollianum P.P.

Hij quos curagendarios siue curiosos prouincialium consuetudo appellat, proprio arbitrio quos esse reos putauerint, feralibus carcerū tenebris mancipare non dubitant. Memorati igitur curiosi & stationarij, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina iudicibus nuntianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere non citra periculum sui, si insontibus eos calumnias nexuisse constiterit. Cesset ergo praua consuetudo per quam carceri aliquos innmittebant. Dat. XI. Kal. Aug. Med. Acc. XII. Kal. Sept. Arbitione & Lolliano CONSS.

II. Idem A. & Iulianus Cæs. ad Taurum. ✶

Agentes in rebus in curis agendis & auectionibus publici cursus inspiciendis nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura reipublicæ. Sed accedunt ex officio mirandæ prudentiæ tuæ qui parem sibi licentiam vindicent. Contigit etiam vt vicarij quoque mittant ex officiis suis huiusmodi negotijs operam præbituros. Adimatur ergo hæc licentia facinoribus & officiis vniuersis, curarūque publici cursus copia denegetur: nam solos agentes in rebus in hoc genere iussimus obsequium adhibere. Nec verò multos esse per singulas prouincias iussimus, quippe sufficit duos tantummodo curas gerere, & cursum publicum gubernare, vt licet in canalibus publicis hæc necessitas explicetur, numerus tamen amplior esse non debeat. Hi verò peruigili diligentia prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat cursum, vel amplius postulet, quàm concessit euectio: vt habens vnius copiam redę flagitet mulas duas, aut redam vsurpet, cui birotum vel veredum postulare vel clabulare permissum est. Quisquis igitur aliquid tale perpetrare temptauerit, improbi cœpti priuetur effectu. Demonstretur etiam iudicibus vel curiosis euectio, & si quis nobis iubentibus festinare memoret in obsequiū necessarium, nec præualeat cōtumacia vel dignitas. Contin etiā in cursu clabulari, vt forte quis pro animalibus minime præbitis pecunias pendere cogatur, lucro eius qui cursui præsiderit, inprobè vindicandas. ergo numum vetamus exposci pro animalibus in cursu minime constitutis. Quòd si forte aliquis peræstimauerit perpetrandum, eius quadruplum quod accepit, inferre cogatur. Dat. XV. Kalendas Maij. Mediolani, Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

III. Idem A. ad Agentes in rebus.

Per id tempus, quo cursus tuendi sollicitudinem sustinetis, condemnationes præfectorum prætorio erga eos solos irritæ sunt futuræ qui seruauerint honestatem: erga eos verò qui inhonestè & contra decus sæculi vel honorem militię versabuntur, non solum condemnatio mansura est, verumetiam si ad nostræ serenitatis notitiam culpabilia gesta peruenerint, in eos erit acrius vindicandum PP. Prid. Kal. Dec. Eusebio & Hypatio CONSS.

IIII. Idem A. ad Agentes in rebus.

Cesset omnis ambitio atque suffragium in schola vestra. etenim cuncti ita agere debebitis, quatenus labore atque ordine ad cursum regendum, & ad curas agendas iudicio scholæ & ordinis merito dirigamini, ita vt nihil vestri principis ex his quæ geri in republica videritis, notitiæ subtrahatis, scientes pœnis eum debitis subiugari, qui tantum facinus ausus fuerit perpetrare. PP. eodem die, hisdem CONSS.

V. *

In his duntaxat prouinciis, in quibus cursus à prouincialibus exhibetur, quoniam auaritiæ occurri pęne iam non potest, singulos solidos per singulas redas, id est quas quadrigas vel flagella appellant, percipiatis per id tempus, quo curarum & cursus tuendi sollicitudinem sustinebitis, è cursu verò clabulari singulas angarias in his scilicet stationibus, in quibus cursus est conlocatus, ad exhibendam humanitatem venientibus excusetis, ne quis audeat contra præceptum hoc amplius accipere, aut sperare quicquam, aut aliquid excusare vltra quàm continet forma præcepti. Dat. Prid. Kalendas. Nou. Eusebio & Hypatio CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Florum magistrum officiorum.

Felicis natalis nostri die (iidem vt principis) primi quoque scholarum mittantur ad prouincias curiosi anniuersarium munus acturi, ita caute atque ita sollerter, vt sub binorum tantum copia veredorum vltra vsurpationem cessante ne capita contrahantur. Remotas quoque peragent stationes, & callida machinamenta commeantium, ac simulatæ obseruationis ingenia & fraudes depellant. Dat. III. Non. Febr. Constantinop. Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Neoterio PP.

Qui vel honore militiæ vel fiducia iussionis agentibus in rebus maiorem ad obsistendum remur futuram esse constantiam ex his quos in eminentioribus tantum vrbibus sollicitudinem cursualem agere mandauimus, magnificentia tua noscat vnum esse considerandi transeuntium euectionibus relictum, neque eos quicquam vltra hanc formam in cursum habere commune. Dat. V. Kal. Iun. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS.

VIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Marcello magistro offi.

Agentes in rebus singulos per singulas prouincias mittendos esse censemus: quibus tamen speciendarum euectionum tantum debeat cura mãdari, vt nihil prorsus

prorsus commune aut cum iudicibus aut prouincialibus habeant: nec naues debebunt inlicita concussione vexare: nec libellos aut contestationes suscipere, aut in carcerem quemquam tradere, sed cursui solum vacare. Dat. Kal. Iun. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS.

VIIII. Idem AA. Euchario Proconſ. Africæ.

Cursus publici præpositos scire præcipimus, si sibi & militię suæ consulunt, nihil eos contra veterem disciplinam debere præsumere: cui cum generatur iniuria, haut dubie sacrilegij crimine obligantur. Libera quinetiam facultas mancipi sit contemplatione proprij discriminis coempta sanitate robusta vsui cursus animalia sua sollicitudine præparare &c. Dat. Prid. Kal. Mart. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

X. Impp. Honorius & Theodosius AA. Synesio.

Constitutione cessante, qua super curiosis ex viri inlustris comitis & magistri officiorũ iudicio dirigendis intra certũ numerũ forma cõcluditur, antiqua cõsuetudo seruetur, vt curiosi idonei per diuersas regiones atq; prouincias, litora insuper portusq; & loca alia transmittantur cõmonitoriis cõpetentibus atq; mãdatis instructi pro administratione tuæ sublimitati cõmissa, proq; huius legis auctoritate ad quod nos ablatarũ imperialium specierũ mouit occasio, vt inpẽsiorem sollicitudinem adhiberi magnopere iuberemus, quo idoneus quisque à tua magnificentia destinatus inter alia adiuncta & congrue procuranda hæc quoque studeat obseruare. Dat. v. Id. Nouem. Constantinop. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. Consſ.

XI. Idem AAA. Hadriano PP. Post alia.

Curiosos pręcepimus remoueri, curialibus insuper & nauiculariis omnibúsque corporibus ita subueniri volumus, vt nihil apparitoribus vniuersorum iudicum liceat, qui ex collecta prouincialium pręda ad maiores militias festinãt. Dat. v. Non. Mar. Rauen. Constantio & Constante Consſ.

XII. Idem AAA. Palladio PP.

Dalmatiæ litora omnésque insulas, eorum, qui sibi curas vindicant, enormibus cõmodis pręgrauari conpertũ est, vt nullus audeat ad loca tutiora etiam aceruitate temporis cogente succedere, adque ideo omnes omnino ex memoratis partibus censemus remouendos, vt securitas antiqua vel consistentibus, vel commeantibus reparetur. Si qui igitur ausus fuerit post hãc pręceptionum formam id officium à quo depulsus est, vsurpasse, ferro vinctus ad vindictam cura iudicum dirigatur ad sacratissimum comitatum. Dat. VI. Id. Ian. Rauen. Honorio X. & Theodosio VI. AA. CONSS.

De palatinis sacrarum largitionum & rerum priuatarum. Tit. XXX.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Asellę.

Palatini omnes quos consistorij nostri comites propter diuersas necessitates ad prouincias dirigendos putauerint, sine vllo metu iudiciarię cõmotionis, ꝓpter quę dirigũtur impleãt, cõueniẽdis iudicibus more solẽni. Dat. VI. Kal. Mar. Sirmio, Ausonio & Olybrio CONSS.

II. Idem AAA. Pancratio C.R.P.

Prisco iam nunc ordine reuocato de palatino potius officio ad gerendum

principatum officij comitis domorum per Cappadociam mittantur: quales cõmes etiam domorum, si secus se gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. Prid. Non. Iul. Scopis, Ausonio & Olybrio CONSS.

III. Idem AAA. Cateruio C.S.L.

Primicerij Scriniorum, receptoriorum etiam per triennium iuxta instar sacrorum scriniorũ administratione fungantur, ita vt nullus ambitu æui tẽpora longioris vsurpet. Dat. XIIII. Kal. Sept. Bauxare, Auxonio & Olybrio CONSS.

IIII. Idem AAA. ad Hesperium PP.

Nihil omnino vllis iudicibus cum palatinis nostræ clementiæ quicunque à consistorianis comitibus diriguntur, commune atque coniunctum sit: sed excepta reuerẽtia, quæ non solũ ab inferioribus, sed etiã à maioribus rectori prouinciæ debetur atq; defertur, suis quisque necessitatibus obsecũdet, nec temere apparitor prouincialis debiti reum, quem rationalis officium ad solutionem cogit, abducat. Dat. VIII. Id. Decemb. Sirmio, Auxonio & Olybrio CONSS.

V. Idem AAA. Nebridio. C.R.P.

Quidam post impletum ordinem militiæ Palatinæ, quam gesserant, honoremq; transactum ad exceptorũ scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, vt nulli prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio, sed vnusquisque eius scrinij, quod primum militando delegit, ordinem persequatur: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis transegerit principatum. Dat. V. Id. Oct. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VI. Idem AAA. ad Probum PP.

Ab officiis Palatinorum excellentia tua sciat ita pœnitus recedendum, vt neque ipsa post modum licitum sibi credat hisdem aliquid iniungere: & præterea prouinciarum rectores prohibeat quicquam vlterius tale conari. Dat. VII. Kal. Nou. Med. post cons. Merobaudis secundò, & Saturnini.

VII. Idem AAA. Trifolio C.S.L.

Scriniis omnibus largitionum comitatensium infra scribtas dignitates decernimus, vt his contenti, ambiendi sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiam si speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit impetrare. Annonas etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus postulari, nec amplius quicquam præsumi. Breuis quas dignitates per singula scrinia officium sacrarum largitionum habere statutum est. Scrinium exceptoris perf. ord. p̃. ñ. I. Ducenarij. ñ. II. Scrin. tabulariorũ perf. ord. III. Cẽtenarij. ñ. II. perfect. ord. III. N. I. perfectiss. cum cõsulares ñ. II. Epistularij. N. II. Ducenarius N. I. Form. prim. N. III. Cẽtenarius N. I. Cẽtenarij ñ. II. Form. sec. N. II. Epistulares ñ. II. Epistulari ñ. III. For. III. N. II. Forma. I. N. III. Forma. prim. N. VI. Scrinia cañ. For. sec. N. III. Mittendarij For. sec. N. V. perfectiss. Sãt. N. Ducenarij N. II. Formæ. tertię N. III. Centenarij N. II. Cẽtenarij N. VI. Scriniarij numeror. Epistulares N. III. Epistular. N. XII. perfect. ord. sec. N. I. Formã. prim. ñ. IIII. For. prim. ñ. XI. For. sec. ñ. IIII. For. sec. N. XIII. Dat. IIII. Id. Iun. Heracliæ, Richomere & Clearcho CONSS.

VIII. Idem AAA. Trifolio C.S.L.

Placuit iusta & omnibus mittendariis palatini officij profutura suggestio, qua insinuasti, vt ex hisdem annui singuli ex ducenariis terni, ex centuriis habito prou

to prouiſionis intuitu cingulo liberentur. Dat.IIII. Id.Mart. Conſtantinop. Arcadio A.I.& Bautone v.c.Conſulibus.

VIIII. Idem AAA.Trifolio C.S.L.

De mittendariis palatinis annui ſinguli, ex ducenariis terni, ex centenariis habito prouiſionis intuitu cingulo liberentur,& prioribus decedentibus,locus ſequentibus detur. Dat.IIII.Id.Mart.Conſt.Arcadio A.I. & Bautone CONSS.

X. Idem AAA.ad Principium PP.

Si quis iudicũ palatino vel profligationẽ debitorũ putauerit eſſe mandãdam, vel eius impertiẽdũ litigatori auxiliũ in lite priuata tã ipſe quã eius officiũ per ſingulos quibus vetita curanda cõmiſerit,quinas auri libras fiſci viribus inferre cogatur. Dat.Prid.Kal.Sept. Aquil. Arcadio A.II. & Bautone CONSS.

XI. Idem AAA.Proculo C.S.L.

Olim ſtatuimus,vt vltra definitas dignitates nullus nec annonas nec ſtrenas perciperet.Sed quia pleroſque de diuerſis palatinis officiis ſub occaſione indepti honoris ſtrenas & veſtes, ceteraque ſollemnia vltra ſtatutũ numerum percepiſſe cognouimus:& id quod ex ſuperfluo prębitũ eſt exigi facias,& deinceps vltra ſtatutas dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non.Mai.Conſtantinop.Acc.à Valerio C.S.L.Honorio Nob.P.& Euodio Conſſ.

XII. Impp.Valent.Theodoſius & Arcadius AAA.Seuero Comiti & Caſtrẽſi.

Nullus eorũ qui palatinis intra aulã obſequiis deputãdi ſunt, ad aliquod munus debet admitti,niſi cui adnotatio noſtra ſortiendæ talis militię copiã patefecerit. Dat.XVIII. Kal.Feb.Med.Valentiniano A.IIII.& Neoterio CONSS.

XIII. Impp. Arcadius & Honorius AA.Oſio C.S.L.

Officiũ ꝙ ſublimitatis tuę iuſſionibus obſecũdat,eas tãtũ modo teneat dignitates, quas diuæ recordationis Valẽtis conſtitutio cõprehẽdit. nihil vltra nec peti conuenit,nec ſperari. Dat.IIII.Kal.Dec.Conſt.Olybrio & Probino CONSS.

XIIII. Idem AA.Martiniano C.S.L.

Officiorum palatinorũ ſcriniorumque primicerij biẽnio trãſacto diſcedãt, nec vlterius in eadem militia commorentur.Eos ſane qui ante hoc ſtatutum in locis memoratis inuenti ſunt,ad metas triennij concedimus peruenire.Dat.XV. Kal.Feb.Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III.AA.CONSS.

XV. Idem AA.Conſtantio C.S.L.

His abiectis de officio palatino,qui inconſideratè ac vulgo ſunt congregati, ſtatutos ducẽtos 24.ſupernumerarios ſeſcẽtos decẽ electiſſimos inherere precepimus,& iuxta inſtructionẽ eminentiæ tuæ quæ adnexa eſt,ſingulis ſcriniis vel rectoribus definitum numerum ſupernumerariorum deputari.Si quis ſanè ad memoratã militiã accedere voluerit,oſtẽſa generis fide tũc demũ adnotatione noſtri numinis palatinorũ cœtui ſocietur. Dat.XIII.Kal.Cõſt.Theod.V.C.CONS.

XVI.Idem AA. Meſſalæ PP.

Salutari definitione cẽſuimus DXL.& ſex de officio comitis ſacrarũ largitionũ, trecẽtos priuatarũ,qui tamẽ nullis ſint corporib.obligati,reliquos ſuis officiis& ordinib.eſſe reddẽdos,ſingulis tamẽ ita matriculis retinẽdos,vt patrię prouincia pariter cõſcribatur,iudicibus admonẽdis de numero ſtatuto,vt ceteri ad ſua officia retrahãtur,nec poſthac ſub ſpecie militiæ intra prouinciã poſſit deliteſcere qui ſibi nec indultum cõmeatum,nec publicã neceſſitatẽ docuerit eſſe man-

datam,curialem ſuũ municipes vindicent, collegiatum proprium corpus adſtringat,nec iudicẽ ſuũ apparitor quondã deſertor euadat,ſibi quiſque iure tamen obnoxiũ exſequatur:adiutoribus quoque qui matriculas tractãt, ſuppliciũ deportationis cũ amiſſione facultatũ ſubeuntibus,ſi quenquã vltra numerum pręſtitutũ ſiuerint militare. Dat. XI. Kal.Ian.Med.Theodoro v.c.CONS.

XVII. Idem AA.Longiano c.s.l.

Serenitas noſtra ſalubri ſanctione diſpoſuit, vt quingenti quadraginta ſex, qui tamen nullis ſunt corporibus obligati, palatini ſint:ſupernumerarij autem ex quibus in decedentium locum,quos ratio inuenerit,ſinguli ſubrogentur, ad originem tractis deſertoribus,ſciente adiutore officij palatini, ſi qui ſupra ſtatutum numerum vel cohibentia vel neglegentia eius inrepſerit, auaritiam eius proſcribtione omnium facultatum ac deportatione plectendam:reliquos autem qui ſuperflui fuerint, prouinciis ſine dilatione datis auctoritatibus reſtituantur. Dat.x.Kal.Ian.Med. Theodoro v. c. CONS.

XVIII. Idem AA. Neſtorio Comiti R.P.

Non aliter quilibet in officio ſacrarum priuatarum cingulum militiæ ſibi ſumendum exiſtimet,niſi noſtrę manſuetudinis adnotationem meruerit. Dat. Prid.Id.Aug.Ancyræ,Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XVIIII. Idem AA.& Theodoſius A.Monaxio PP.

Dominum ex primiceriis ſacrarum largitionum ſpeciali beneficio ex vicariis ad ſimilitudinem proximorum ſacrorum ſcriniorum eſſe præcipimus, cæteros primicerios ſcriniorum, & qui poſt illum primicerij totius erunt officij palatini exconſularibus inter allectos eſſe decernimus. Dat.XVI.Kalend. Feb. Conſtantinop.Baſſo & Philippo viris clariſſimis CONSS.

XX. Impp.Honorius & Theodoſius AA.Iohanni PP.

Palatinos qui ſacrarum remunerationum rationem tractantes inculpatim ad calcem terminumq́ue militię peruenerint,præcepimus ea habere priuilegia, adiutorem & primicerios diuerſorum officiorum,quæ nuper agẽtum in rebus ſcholæ à noſtra ſunt manſuetudine contributa:ſcilicet,vt à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, ceteraque onera non agnoſcant, quæ antea cum nihil de hac re ſtatuiſſemus ad dignitatis diſpendium ſuſtinebunt. Dat. VII.Id.Iun.Rau.p̃ Conſulatum Honorij VIII.& Theodoſij V.AA.

XXI. Idem AA.Anyſio.c.s.l.& Tauro C.R.P.

Ad ſimilitudinem ſanctionis quam de proximis ſacrorum promulgauimus ſcriniorum,etiam in officio ſacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum ſub perpetua obſeruatione præcipimus cuſtodiri in venerabili natali perennitatis meæ Theodoſij exemplo proximorum annus ſuſcipiat exordium promotionis, & priuilegia quæ huiuſmodi officiis vel primicerio ſacris legibus deferuntur,integra inlibataq́ue ſeruentur. Dat.III.Kal. Iul.Conſtantinop.Theodoſio A.VII.& Palladio CONSS.

XXII. Idem AA.Anyſio c.s.l.

Ceſſantibus cũctis quę ſuper biẽnio de actu mittẽdariorũ olim ſtatuta ſunt, ad ſimilitudinẽ exceptorũ eiuſdẽ militiæ cõpleto anno, recedere eos, ſubituris eundẽ locũ ſequentibus,præcipimus illis qui nũc agunt biẽnij actũ ex quo cœperunt conplentibus. Dat.IIII.Non.Maij.Conſt.Monaxio & Plinta CONSS.

XXIII.

XXIII. Idem A A. Asclepiodoto c.s.l.

Quattuor mittendarios, qui per annos singulos ex officio palatino exire solemniter consueerunt beneficiis quibus tuo culmini visum fuerit ex his videlicet quæ suæ iurisdictionis esse, nec aliis ex consuetudine cælitus deputata cognouerit, tua sublimitas prosequatur, etiam in posterum hac consuetudine permansura, vt circumuentione damnata prolixa stipendia siue debita solacia consequantur. Dat. III. Kal. Maij. Constantinopoli, Honorio XIII. & Theodosio X. A A. CONSS.

XXIIII. Impp. Theodosius A. & Valentinianus Cęsar Hierio præposito.

Nostræ moderationis arbitrio præstitutum est, vt priuatiani priuilegia largitionalis officij perpetuo consequantur: hoc est, vt tam primicerius officij priuatarum, quàm alij quattuor reliquorum primicerij scriniorum eiusdem contemplatione militię exconsularibus inter allectos esse mereantur, & tam in hac alma vrbe quàm in prouinciis honore potiantur, cum inlustres viri memoratarum comites dignitatum ita simili iugiter infularum splendore decorētur, vt non culmine discingantur æquali, sed tempore. Dat. XV. Kal. Dec. Constantinop. Theodosio A. XI. & Valentiniano C. CONSS.

De stratoribus. *Tit. XXXI.*

Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Zosimum Præsidem nouæ Epiri.

PEr omnes prouincias edictum generale misimus, vt ab stratoribus vnus tantum solidus probæ nomine posceretur, & in offerendis equis certam formam, staturam, ætatem prouinciales nostri custodiendam esse cognoscerent, quos etiam fisco certo solidorum modo obnoxios fecimus, si quod stratores petere nunquam metuunt, illi dare statoribus non timerent. Officium quoque grauitatis tuæ centum argenti libras multabitur, sciens prædictam rem gestam fuisse, non ilico eam seueritati iudiciariæ prodidisse. Dat. XIII. Kalendas Iul. Apolloniæ. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

De castrensianis. *Tit. XXXII.*

Impp. Honorius & Theodosius A A. Narsi viro spectabili Comiti & Castrensi s.p.

IN officio spectabilitatis tuæ secundum formam diualiū responsorum post completum tempus pręfinitum, id est bienniū, prioribus decedentibus insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumque succedant, nec vlla licentia tribuatur his qui inpletum deposuerint officium denuo ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. Dat. VI. Id. Febr. Constantinop. Theod. A. VII. & qui fuerit nuntiatus.

II. Idem A A. Scholastico viro spectabili comiti & Castrensi †. † S. Palatij

Nonnulli diuinis impetratis apicibus primæ vel secundæ formæ sacri ministerij supernumerarij ordinati sunt, quibus interpositis & locum qui vacauerit occupantibus statuti, secundæ vel tertiæ formæ de superioribus gradibus excluduntur. Ideoque decernimus, vt qui in prima vel secunda forma diuino beneficio supernumerarij repperiuntur, statuti quinetiam secundæ vel tertiæ formæ alternis vicibus, hoc est per vicissitudines promoueantur, vt nunc vnus

ex isto,

ex isto, nunc alter ex illo ordine ad superiorem statutorum locum si vacauerit progrediatur, de cetero obseruando, vt si quis primæ vel secundæ vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum cælitus valuerit impetrare, supernumerios vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Ian. Constantinop. Honorio XIII. & Theodosio X. A A. CONSS.

De Decanis. *Tit. XXXIII.*

Impp. Honorius & Theodosius A A. Helioni comiti & magistro officiorum.

Vattuor qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio primiceratus gerant officium, neque vlterius cuiquam hoc loco liceat immorari, vt omni gratia & ambitione cessante post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes. Dat. Prid. Non. Nou. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

De mensoribus. *Tit. XXXIIII.*

Impp. Arcadius, Honorius & Theodosius A A A. Aemiliano magistro officiorum.

Rimicerius mensorum ad instar scriniorum biennio expleto agentis in rebus vltimi militiam sortiatur. Dat. x. Kal. Aug. Ancyræ. Stilicone II. & Anthemio CONSS.

De priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt. *Tit. XXXV.*

I. Imp. Constantinus A. Palatinis & benemeritis suis salutem.

Palatinis tam his qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in scriniis nostris, id est, memoriæ, epistularum, libellorumque versati sunt, procul vniuersas calumnias siue nominationes iubemus esse summotas: idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipso ordine sanguinis peruenire, atque inmunes eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere, cum vniuersis mobilibus & mancipiis vrbanis, neque iniurias eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempserit indiscreta dignitate pœnas debitas exigatur. Dat. IIII. Kal. Nou. Triueris, Volusiano & Anniano CONSS.

II. Idem A. ad Proculum proc. Africæ.

Si ex memorialibus vel ex palatinis nostris aliquis ad agendas curas reipublicæ vel alterius officij fuerit destinatus, minime ab eo repræsentatio postuletur equorum: qui autẽ in palatio obsequia non præbuerunt, sed ex alio hominum genere sunt, equos solemnes pro huiusmodi actu repręsentent. Dat. VI. Kal. Aug. Constantino A. IIII. & Licinio CONSS.

III. Idem A. ad Rufinum præpositum.

De cubiculis nostris vacatione donatos vel diuersis obsequiis palatinis aut scriniis memoriæ, epistularum, libellorumque, vel officio largitionum comitatensium, singularúmve vrbium, sed & officio admissionum ad legum nostrarum

rum priuilegia volumus pertinere, vt nec ipsi nec filij, nec nepotes eorum ad curiam vel honores vel onera, munera municipalia deuocentur: meritóque his ingerimus largitionales vrbium singularum, ne priuilegio separentur, quos dignitas propemodum similis copulauit: memorati namque palatinorũ matriculis adtinentur, quique sub castrensi militant: quibus omnibus cõdonamus, ne exactorum vel turmariorum, quos capitularios vocant, curam subeant, vel obsequium temonariorũ, vel prototypiæ. nam beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiam si quis ad diuersas administrationes post obsequia palatina peruenerit, hisdem debeat vti priuilegiis: quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere. Nemo igitur ex filiis prædictorũ vel seruis castrensi peculio cumquisitis professionibus censualibus inseratur, vel numero adcrescentium loco vel deficientium subrogetur, si non fuerit innexus voluminibus censualibus, personalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, siue adhuc in palatio obseruẽt, siue optata quiete donati sunt. Quibus omnibus priuilegiis coniungimus agentes in rebus, licet meritis militaribus videãtur esse subnixi. Dat. v. Kal. Mai. Sirmio, Constantino A. V. & Licinio Cæsare CONSS.

IIII. Idem A. ad Iulium Verum Vicarium Italiæ.

Palatinis nostris, qui ob spectatum laborem otio donati sunt sub obtẽtu pensitationum, quæ repræsentari consuerunt, tolerantia munerum sordidorũ atque indigni oneris quorundam temeritate inponitur. quod facinus, licet grauiore pœna plectendum est, tamẽ ita volumus emendari, vt grauitas tua ex officio rationum æris speciem postulet, & in tabulas ei formatæ legis huius apices inprimat, vt si quid tale sustineant, ad eas ilico quasi ad præsentia remedia perfugiant, atque ab intẽtato onere liberentur. P P. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. C C. Consulib.

V. Idem A. ad vniuersos palatinos.

Ab his qui post inpleta officia fidelis obsequij administrationes publicas meruerunt, concessa quidam conantur priuilegia detorquere, nec intelligunt fastigiis promotionum in sublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: ideoque pręcepimus vt palatini nostri expleto munere fidelis obsequij, cùm ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de concessis priuilegiis perdant, sed incrementis dignitatum vtilis augeatur immunitas. De qua re ad præfectos prætorio, & ad præfectum vrbis scribta direximus. Dat. III. Non. Iul. Yscoi, Januarino & Iusto CONSS.

VI. Impp. Valentinianus & Valens A A. Haue Artemi Karissime nobis.

Mirati admodo sumus te non consideratis priuilegiis palatinorũ, quosdam ex eorum numero susceptoribus velle coniungere, cùm id minime legis nostræ sententia comprehendat &c. Dat. XIII. Kal. Octob. Aquileia, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem A A. ad Prætextatum P V.

Omnes, qui intra cõsistorij secreta veneranda notariorum fungũtur officio, quique in scriniis militant, quique inter agentes in rebus plenum vigiliarũ munus exercent, admissionales etiam, & qui sub castrensi officio, siue comitatensibus, siue priuatis largitionibus obsecundant, cùm pro merito probitatis & fidei, accessu istius fuerint splendoris ornati, constetque eos tunc temporis honoratos,

noratos, cùm à palatinis mitterentur obsequiis à primis quibusque gradibus vsque ad perfectissimatus ordinem, tametsi prosecutoriarum adiumenta non habeant, prærogatiua cõcessi honoris vtantur: comitibus autem quorum iam celsior locus est, & tribunis ita demum prosit allectio, si sacra ad vrbanæ officiũ præfecturæ scribta pertulerint, quibus eorum vita laudetur. Hæc peculiariter Romæ seruentur, vt habito loci honorisque delectu, habito etiam virium fortunarumque discrimine & laboribus singulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam adlectionem pertineãt, quos post gloriosum laborem exauriri senatoriis sumptibus non oportet. Dat. XIIII. Kalend. Dec. Triueris. Acc. IIII. Id. Decemb. Lupicino & Iouino CONSS.

VIII. Idem AA. ad Probum PPÕ.

Circa palatinos nostros quies inlibata permaneat, quo intellegant cuncti, ne officia impunitum habere, nec iudices, si inquietentur hi, quibus post documenta fidelis obsequij sub nostris acta conspectibus plena est inpertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Brisiaci, Valentiniano nobilissimo puero & Victore CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Arborium P. V.

Omnes, qui è palatio sacro, vel priuilegiis ambiuntur, vel prouinciali administratione donati sunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quisquis igitur agentem in rebus, aliúmve palatina dignitate subfultum, qui vel post administratam prouinciam honorati auctoritate fulcitur, vel testimonij nostri adsertione cõfidit, frequenter super dignitate sua interpellatione pulsauerit, quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. XV. Kal. Mart. Triberini, Gratiano V. & Theodosio I. AA. CONSS.

X. Idem AAA. ad Probum PPÕ.

Rectores prouinciarum inlicitum esse cognoscant quemquam qui è palatio gloriosa administratione perfunctus seu vacatione donatus sit, vlli necessitati extra ordinem subiugandum, prælerquàm semel ad professionem proprij laboris non modo vlla conuentione cogendum, verumetiam leui saltem conmonitione pulsandum. Quod si quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius officium pænes quod culpam neglectæ iussionis hęrere manifestum est, quinque librarum auri condemnatione multandum est. Dat. V. Kal. Iul. Aquileia, Gratiano V. & Theodosio I. AA. CONSS.

XI. Idem AAA. Eutropio PPÕ.

Ab omnibus ex aula nostra decedentes viri iniunctis habeantur inmunes: numerariorum fastus vel rapaces quęstus tamquam experientes, & idonei potiantur, nec post emeritam missionem ad ministeria senes debiles seu vacantes obliterata laboris exacti cõsideratione reuocentur. Dat. III. Non. Feb. Constp. Eucherio & Syagrio viris clarissimis CONSS.

XII. Idem AAA. ad Cynegium P. S. L.

Quoscumque palatinæ militiæ officiis deputatos per decem annorum spatia quisquam ad ordinem sibi debitum repetere cessauerit, postea super petitione personæ agere nihil poterit. Dat. III. Non. Mar. Constp. Merobaude II. & Saturnino viris clarissimis CONSS.

XIII. Imppp. Valentinianus, & Theodosius & Arcadius AAA. ad Pinianum P.V.

Omnes, qui in palatio militando diuersis actibus paruerunt secundum legem domini germani nostri in tantum eius dignitatis cuius meruerint missionem, optinere norint insignia, vt his omnibus præferantur in ordine atque consessu, qui posteriore tẽpore regendas prouincias dignitatesque susceperint Palatinas. Hoc autem generale decretum si quisquam temeraria vsurpatione violare temptauerit, sacrilegij reus legibus censeatur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Acc. IIII. Kal. Sept. Honorio NP. & Euodio CONSS.

XIIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Asclepiodotum PPO.

Qui intra nostra scrinia vel agentum in rebus vel palatinorum tam comitis largitionum, quàm comitis priuatarum, vel apparitionis amplissimę præfecturæ prætorianæ sacramenta se deuouerit, & quindecimi in transcursu curriculo nulla fuerit à collegis conuentione pulsatus, adsumpti cinguli honore lętetur, nec emessa militia relictæ originis inuidia quatiatur. In cohortalinorum autem militia prædicta tempora propaganda censemus, non quòd maiores in ipsis reipublicæ vires sint, quàm in curialibus cõstitutæ. Sed quòd non hisdem priuilegiis inferioris sortis homines debeant honorari, ideoque decernimus, vt si in ea militia ad quam transire conati sunt, vigintiquinque annos singula fortunæ suæ conuentione peregerint, & in officiis sine inquietudine & intermissione permanserint, quibus se quamuis inlicite sociarũt, ipsi quoque securi sint, & à prioris condicionis macula liberentur. Liberos autem curialium vel cohortalium quandoque susceptos siue ante pręrogatiuam & tempora expressa prę-sumptæ militiæ, siue post decursa stipendia originalem sequi condicionẽ oportet, quoniam satis est parentibus eorum vacationem à nostra clemẽtia pro remuneratione fuisse concessam. Hæc autem lex non ad illos pertinet, qui vel curiis vel suis officiis per sentẽtias iudicum traditi sunt, quos quidem propriam necesse est cui addicti sunt, fortunam amplecti, sed ad eos de quorum cõdicione in iudiciis quæstio vertitur, vt datam formã cognitores obseruent. Dat. XV. Kal. Iun. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

XV. Imp. Constantinus A. ad Seuerum P.V.

Omnes palatinos, quos edicti nostri iamdudum certa priuilegia superfundunt, rem si quam, dum in palatio nostro morantur, vel si parsimonia propria quæsiuerint, vel donis nostris fuerint consecuti, vt castrense peculium habere præcipimus. quid enim tam ex castris est, quàm quod nobis consciis ac prope sub conspectibus nostris adquiritur. Sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorũ, qui signa nostra comitantur, qui præsto sunt semper actibus, quos intentos eruditis studiis itinerũ prolixitas & expeditionũ difficultas exercet. Ideoque palatini nostri qui priuilegiis edicti vti potuerint, peculia sua pręcipua retineãt: quę, dum in palatio cõstituti sunt, aut labore, vt dictũ est, ꝓprio, aut dignatione nostra quęsiuerint. PP. X. Kal. Iun. Cõstantino A. VI. & Cõstantio Cæsare Conss.

De equestri dignitate. *Tit. XXXVI.*

Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum PPO.

EQuites Romani, quos secundi gradus in vrbe omnium optinere volumus dignitatem, ex indigenis Romanis & ciuibus elegantur, vel his peregrinis, quos corporatis non oportet adnecti. Et quia vacuos hum

iuſmodi viros eſſe priuilegiis non oportet, corporalium eos iniuriarũ & proſecutionum formido non vexet, ab indictionibus quoque, quę ſenatorium ordinem manent, habebuntur immunes. Dat. prid. Kal. Nouemb. Philippopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De perfectiſsimatus dignitate. *Tit. XXXVII.*

Imp. Conſtantinus A. ad Paternum Valerianum.

Odicillis perfectiſſimatus fruantur, qui impetrauerint, ſi abhorreant à conditione ſeruili, vel fiſco aut curiæ obnoxij non ſint, vel ſi piſtores non fuerint, vel non in aliquo negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicuius adminiſtrauerint.

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEPTIMVS.

De re militari. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A.

I quis barbaris ſcelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel ſi quis alio modo factum diuiſerit, viuus amburatur. Dat. IIII. Kalen. Mai. Seuero & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis cum quibuslibet hoſtibus prædas egerit, aut prædam cum prædonibus diuiſerit, incendio concremetur.*

II. Imp. Conſtantinus A. ad Siluanum Com. & magiſtrum equitum & peditum.

Si quis miles per commeatum dimiſſus fuerit à tribuno vel præpoſito, aut inconſulto eodem ab obſequio militari ſigniſque diſceſſerit, per ſingulos milites tribuni & præpoſiti quina pondo auri fiſco inferant. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmio, Limenio & Catullino CONSS.

III. Idem A. ad Titianum PP.

Quicunque militum ex noſtra auctoritate familias ſuas ad ſe venire meruerint, non amplius quàm coniugia liberos ſeruos etiam de peculio caſtrenſi emptos neque adſcriptos cenſibus ad eoſdem excellentia tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Iun. Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Idem A. ad Cretionem V C. Com.

Quamuis omni tempore opera dari debuerit, ne ſacramentis militaribus ſeparatio

† separatio traderentur, qui nec stipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent, tamen prudentiæ tuæ prosecutione admissa quę apud nos verbis facta est, precepimus, vt qui ante stipendia emensa vel integra corporis valetudine otio mancipati sunt, restituantur pristinis numeris. Dat. v. Kal. Iul. Sergio & Nigriniano CONSS. †*lego, separati otio traderētur*

V. Impp. Valentinianus & Valens AA. *

Eorum liberos, qui armis inheserunt, ad vsum bellicum & castra reuocantes eis quoque eorum stipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradus militiæ salutarem maximę reipublicæ operam persecuntur. Quòd si quosdam aut imbecillitas valitudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione submouerit, eos iubemus in officiis cęteris militare. Nam si post definitam à nobis ætatem ignobile otium adamauerint, curiis obnoxij erunt sine cõtrouersia pro virium qualitate, ita vt hij quos debilitas fortuita, aut morbus & corporis valitudo confecta ita eneruauerit, vt ad vsum castrorum militiæque idonei esse nõ possint, vacationem perpetuam depulsis curialium munerum sollicitudinibus consequantur, & cætera. Dat. III. Kal. Maij. Hadrianopoli, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. Mauris Sitifensibus.

Si quis armatæ sacramenta militiæ impegro quinquennij labore pertulerit, auo licet ac patre sit decurione progenitus, ab omni nexu curiali personā duntaxat propriam vendicauerit, diuersis autem officiis seruientes quinque & viginti annis in militia decursis pari securitate donamus, &c. Dat. VIIII. Kal. Maij. Treuerini. Valentiniano & Valente. AA. CONSS.

VII. Idem AA. Iouio magistro equitum, & peditum.

Plures de diuersis numeris ante impleta stipendia, ad indebitos honores suffragiorum ambitione perueniunt. Siue igitur eos purpuram adorasse constabit, siue excepisse aliquas dignitates, eo quem ceperint honore soluantur, ita vt qui ceteros in labore positos festina cupiditate transierint, nec testimonium quidem emeriti laboris accipiant. Quòd si aliquibus fortasse rationibus adtinentur inplicitis, ad eos numeros de quibus per ambitionem exierant, reuertantur. Dat. Prid. Kal. Iun. Med. Valentin. & Valente AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Equitium Comitem & magistrum militum.

Omnibus omnino veteranis auctoritas tua denuntiet, quòd si quis filium suum armorum honore condignum non propria voluntate militiæ, quam ipse sudarit, obtulerit, nostræ sit legis laqueis inplicandus. Dat. VIII. Kal. Oct. Heracleæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Iouinum magistrum equitum.

Tam duces quàm etiam comites, & quibus Rheni est mandata custodia, sinceritas tua protinus admonebit, vt neque regalibus, neque legatis sua milites iumenta subpeditent. Etenim cum propriis animalibus eousque veniendum est, vbi obsequium cursuale succedit. Sanè sollicitudinem competentem auctoritas tua iubebit adhiberi, vt eorum pecoribus, vbi conlocauerint mansionem, alimenta non desint. Dat. IIII. Kalendas Feb. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

x. Idem A A. ad Iouinum magistrum militum.

Plerique milites secum homines conditionis ingenuæ propinquitate simulata, vel conditione lixarum frequenter abducunt: ideoque vt numerosissima pube crescat exercitus, moneantur, vt ipsi sponte huiuscemodi homines, quos penes se esse meminerint, tribunis suis siue præpositis offerãt ad tuum officium dirigendos, aut sciant se non absque deuotionis nota & morsu honoris alieni commilitonibus esse postponendos. Etenim his qui occultatores perfidos publicauerint, pro prẹmio huius indicij gradus vnus addetur. Hi verò ad inferiorẽ ordinem reuoluentur, qui castris idoneos iuuenes studio inertis obsequij putauerint occulendos. Dat. XVI. Kal. Mart. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

XI. Idem A A. ad Seuerum magistrum militum.

Hij qui inter adcrescentes matriculis adtinentur, tam diu alimoniam à parentibus sumant, quoad gerendis armis idonei fuerint æstimati, ita vt cesset super eorum nomine præbitio fiscalis annonæ. Dat. VIII. Kal. Maij. Triueris, Modesto & Arintheo CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius A A A. Cynegio PP.

Tribuni vel milites nullam euagandi per possessiones habeant facultatem: cum signis propriis in mansionibus solitis ac publicis maneant. Aut si quis tam necessaria scita contempserit, de eo ac tribuno eius ad nostram scientiam rectorum, ac defensorum relationibus protinus deferatur. Dat. IIII. Id. April. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XIII. Idem A A A. Richomeri comiti & magistro vtriusque militiẹ.

Cum supra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo consistit, id prouida auctoritate decernimus, vt nullus omnino immundo fimo sordidatis fluentis commune poculum polluat, né ve abluendo equorum sudore deproperus publicos oculos nudatus incestet, atque ita & turbido potum cæno misceat & confundat aspectum, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum, id est infra tentoria vagus natatus animalium prout libitum videtur exerceat. Sublimis igitur magnificẽtia tua id sollicitudinis studio & admonitionis præcepto faciet custodiri, vt vnusquisque tribunus agnoscat graui se subdendũ esse supplicio in cuius parte neglectũ probabitur, quod agnoscit imperatũ. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentiẹ, Tatiano & Symmacho CONSS.

XIIII. Imppp. Theodosius, Arcadius & Honorius A A A.
Theodoto magistro officiorum.

Quicunque infantes vel pueri militare cœperunt, sterni eos inter vltimos iussimus, ita vt ex eo tempore ex quo parere cœperint, locum sibi incipiãt vindicare, vt laborum suffragiis incrementa militiæ consequantur. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Arcadio III. & Honorio II. A A. CONSS.

XV. Impp. Arcadius & Honorius A A. Remistheo
duci Armeniæ.

Si quis post hac militem in priuato obsequio repertus fuerit retinere, quinque libras auri multæ nomine feriatur. Dat. XII. Kal. Mart. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XVI. Idem A A. Theofilo vicario Asiæ.

Si quos milites per prouincias relictis propriis numeris passim vagari cogno ueris

ueris, correptos facias custodiri, donec de his clementiæ nostræ auribus intimetur,& quid fieri oporteat, decernamus,ita vt si quis miles in prouincia sine suo numero repertus fuerit, ac post elapsus esse nuntiabitur, facultatum suarum periculo totius officij condemnatione grauissimè vindicetur. Dat.v.Kal. Feb.Constp.Honorio A.IIII.& Eutychiano CONSS.

XVII. Idem A A.Romuliano P.V.

Si qui miles ex his qui presentes diuino obsequio nostræ clementiæ deputati sunt,& qui in hac esse vrbe pręsente comitatu concessi sunt,qui ve de aliis numeris vel legionibus sunt,repertus fuerit vel sibi vacãs vel alieno obsequio cõtentus,nobis ilico nuntietur,ita vt conscij,qui talium pręsentiam non prębuerint,vinginti libras auri sciant esse multandos. Sin vero quisquam missus à numero vel à tribuno ad comitatũ serenitatis nostræ peruenerit, ilico se viris inlustribus comitibus offerre festinet,& causas profectionis exponat, vt & responsum cæleste mereatur,& citam remeandi accipiant facultatem. Dat.Kal.Febr. Constp.Honorio A.IIII.& Eutychiano CONSS.

XVIII. Idem A A.Stilichoni magistro militum.

Contra publicam vtilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri.Sciant igitur comites vel duces, quibus regendę militiæ cura cõmissa est,nõ solũ de comitatẽsibus acpalatinis numeris ad alios numeros militem trãsferri nõ licere,sed ne ipsis quidẽ seu de comitatẽsibus legionibus, seu de riparensibus castricianis,ceterisque cuiquã eorũ transferẽdi militẽ copiã adtributã,quia honoris augmentũ non ambitione sed labore ad vnũquẽq; cõuenit deuenire. Quód si q cõtra fecerint,per singulos milites singulas auri libras à se nouerint exegẽdas.Dat.XIIII.Kal.April.Med.Stilichone & Auriliano CONSS.

Quid probare debeant ad quãcunque militiam venientes. Tit. II.

I. Imppp.Gratianus,Valentinianus & Theod.A A A.Postumiano ppõ.

Votienscunque se aliqui militiæ crediderit offerendũ, statim de natalibus ipsius ac de omni vitæ conditione examen habeatur: ita vt domum,genus non dissimulet & parentes, nec tamen huic ipse rei nisi honestissimorum hominum testimonio adstipulante credatur. ita enim fiet,vt & curias nemo declinet,& ad militiã nullus adspiret,nisi quem penitus liberum aut genere aut vitę conditione inquisitio tam cauta deprehẽderit. Data XIIII.Kalend. Aug.Constp.Merobaude II.& Saturnino CONSS.

II. Idem A A A.ad Neotherium PP.

Quisquis cinguli sacramenta desiderat in ea vrbe qua natus est, vel in qua domicilium conlocat:primitus acta conficiat,& se ostendat non patre,non auo esse municipe, penitusque ab ordinis necessitatibus alienum,sciturus se imperpetuum reuocandum,nec temporis nec militiæ prærogatiua, si ita non gesserit defendendum.Ordines etiam vrbium nouerint,si cuiquam præstitisse gratiam doceantur, ac nõ vera actis promẽdo per mendaciũ quẽquã abire permiserint, se periculo subiacere. Dat.VI.Id.Iul.Med.Arcadio A.I.& Bautone CONSS.

Quis in gradu præferatur. Tit. III.

Impp.Theodosius,Arcadius & Honorius A A A. Rufino ppõ.

N omnibus qui militiæ nomen dederunt,ratio est habenda meritorum, vt is potissimum potiorem adipiscatur gradum, qui meruerit de labore

suffragium,nec quæratur,quis militarit primus,sed quis manserit in studio apparitionis adsiduus. Dat.Prid.Idus Feb.Constp. Theodosio A.III. & Abundantio V.C.CONSS.

II. Impp.Honorius & Theodosius AA. Anthemio PP.

Cum alios in altiores militiæ gradus iugis obseruatio, nonnullos in eadem militiæ statione cæleste peruexisset oraculum,ac tempore prouehendæ dignitatis exoreretur contentio quisnam prior incederet,quisue subsequeretur,cùm vterque pari eiusdem gradus niteretur auspicio:non INmeritò placuit, vt quotiens codicillis vel sacris affatibus vllus ex alio ad alium gradum cum hisdem stipendiis emigrarit,triēnio ei postponatur,quem sors militiæ in eum progressum duxerit. Dat.x.Kal.Oct.Honorio VIII.& Theodosio III.AA.CONSS.

De erogatione militaris annonæ. *Tit. IIII.*

I. Imp.Constantinus A.HABE Felix R.NB.

TRibunos siue præpositos qui milites nostros curāt,annonas per dies singulos scribtionis iudicio sibi debitas in horreis derelinquere non oportet, vt procuratores seu susceptores vel præpositi pagorum & horreorum eam*conparent.hinc enim fit, vt à prouincialibus non annonas sed pecunias postulent memorati,ipsis etiam speciebus remaneant vitiatis adque corruptis,constituimus ideoque derelictæ annonæ fisco conpendium vendicari subscribendario & optione gladio feriendis,quoniam fieri non potest,vt vel prouinciales iterata conlatione,grauentur,vel militibus corruptis species diuidantur, detrectātibus memoratis ad diem sumere annonas suę cōgruas dignitati. In qua culpa si quis fuerit adpræhensus, nec personæ merito, nec honoris fastigio defendendus est. Dat.XIIII.Kal.Nou. Aquis,Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp.Constantius A.ad Taurum.

Cum militibus per Africam constitutis laridum vel recens forsitan caro deinceps erogabitur, vngulas orisque tantummodo summitatem præcidi amputarique præcipimus, ne porcina integra separetur, sed erogationi proficiat annonariæ. Dat.VIII.Id.April.Arbitione & Lolliano CONSS.

III. Idem A.& Iulianus Cæsar ad Taurum.

Comes militaris rei per Africam constitutus contra vetitum species annonarias de conditis arbitrio suo dicitur vsurpasse. hoc de cetero citra vicari arbitrium fieri non potest,nisi vicarius comitis scribtione conuentus didicerit, qui numerus annonarum & quibus debet erogari,atque id fieri oportere censuerit. Dat.XV.Kal.Ian.Sirmio,Constantio A.VIIII.& Iuliano C.CONSS.

IIII. Idem A.Helpidio.

Cum in expeditione milites degant biduo expeditionalē annonā,tertio die panē cōsequātur ac vinū.Dat.IIII.Kal.Ian.Doridæ,Datiano & Cereale CONS.

V.Idem A.Helpidio PP.

Expeditionalem annonam ex horreis milites viginti dierum debent suscipere,vt eam trāsuehant propriis in expeditione necessitatibus profuturam. Dat. Prid.Id.Mart.Constp.Eusebio & Hypatio CONSS.

VI. Idem A. & Iulianus Cæs.Helpidio ppō.

Repetita consuetudo monstrabit expeditionis tēpore buccellatū ac panem, vinum

vinum quoque atque acetum,sed & laridum carnem & verbecinā etiam milites nostros ita solere percipere biduo buccellatum,tertio die panem, vno die vinum,alio die acetum,vno die laridum,biduo carnem berbecinam. Dat.XVI. Kal.Iun.Hierapoli,Constantino X.& Iuliano C.III.CONSS.

VII. Imp.Iulianus A.Sallustio ppō.

Milites ad vicensimum lapidem capitum petere iussimus. Dat.VIII.Id. Ian.Mamertino & Neuitta CONSS.

VIII. Idem A. Secundo PP.

Militibus ad Kalendas Augustas capitatio denegetur,ex Kalendis Augustis præbeatur. Dat.Kal. Aug.Nicomediæ,Mamertino & Neuitta VV.CC. CONSS.

VIIII. Imp.Iouinus A.Secundo PP.

E vicensimo non amplius lapide milites sibi iubemus paleas conuectare. Dat.V.Kal.Oct.Aedesa,Iou.& Varroniano CONSS.

X.Impp.Valentinianus & Valens AA.ad Symmachum PV.

Protectores fori rerum venalium iuxta veteris moris obseruantiam in annonarum suarum commoda pretia consequantur. Dat.X.Kal.Mai.Antiochię, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XI. Idem AA.ad Mamertinum PP.

Susceptor antequam diurnum pittacium authenticum ab actuaris susceperit,non eroget,quòd si absque pittacio fuerit erogatio,id quod expensum est, damnis eius potius subputetur.In qua re officium grauitatis tuæ in speculis esse debebit non sine detrimento propriarum facultatum: id futurum sciens si neclexerit vt præscribæ formæ tenor custodiatur: nec prius de horreis species proferantur & maxime capitationis,quàm vt dictum est, ad diē pittacia authētica fuerit prorogata. Dat.Idibus Dec. Triu.Diuo Iou.& Varroniano CONSS.

XII. Idem AA.ad Victorem mag.mil.

In prouinciis stationes militum † adfici posse possidentes Vrsicini comitis suggestione cognouimus, à quibus super statutorum graue atque inusitatum quoddam nomē cenaticorum fuerit introductum, quod magnifica auctoritas tua missis competentibus litteris in omnibus prouinciis iubebit aboleri, vt milites recordentur commoda sua, quæ in annonarū perceptione adipiscuntur, extrinsecus detrimentis prouincialium non esse cumulanda. Dat. VI.Kal.Ian. Bonamansione,Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. † χ adfice- repossidētes

XIII. Idem AA.ad populum.

Actuarij per singulos vel vt multum binos dies authentica pittacia prorogent,vt hoc modo inmissis pittaciis species capitum annonarum ve ex horreis proferantur.Quod nisi fuerit custoditum, actuarius & susceptor, sed & officiū iudicantis quod non institerit huic iussioni statutæ,obnoxium tenebitur. Dat. Kal.Oct.Aquil.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XIIII. Idem AA.Secundo ppō.

Riparienses milites mensibus nouem in ipsa specie consequantur annonam, pro tribus pretia percipiant. Acc. Kal. Dec.Calcedone,Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XV. Idem AA.ad Auxonium PP.

Sicut fieri per omnes limites salubri prospectione præcipimus, species an-

nonarias à vicinioribus limitibus prouincialibus ordinabis ad castra cōferri, & inuitò oneris castris constituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis sumant, nec amplius, quàm tertiam in partem ipsi vehere cogantur. Dat. v. Non. Mai. Marcianopoli, Valentiniano N. P. & Victore CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PPŌ.

Actuarij nisi expleto triginta dierum spatio pittacia authentica confestim tradiderint, species quas ex fiscalibus conditis dissimularint excludere, vel numero, cuius ratiocinia pertractant, supersederint erogare, de propriis facultatibus vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis adigātur inferre. Dat. VI. Id. April. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVII. Idem AAA. ad Modestum PPŌ.

Fortissimi ac deuotissimi milites, familiæ quoque, sed & ceteri quibuscūque prediti dignitatibus annonas & capitū singulis diebus aut certe conpetenti tempore, id est priusquàm annus elabatur, de horreis consequantur, aut si perceptionem suam acsi debitā studio voluerint protelare: id quod conpetenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vendicetur. Dat. prid. Non. April. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude V. C. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Abundantio Stilichoni, & ceteris Comitibus & magistris vtriusque militiæ.

Ne quis pro speciebus annonariis pretia temptet exegere, vel si cōtra legem datam venire temptauerit, nec illud quod in pretio expetiit permittatur exigere, nec illud quod suo tempore accipere in speciebus neclexerit consequatur. Dat. IIII. Kal. Aug. Constp. Theod. A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Tatiano PPŌ.

Officiorum annonas dispositione prouidentissima his prouinciis distributas, quæ nec transuectioni publicæ nec arcæ possunt aliquod deferre conpendium, conprobamus. Dat. prid. Kal. Aug. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

XX. Idem AAA. Rufino PP.

Nulli militarium pro his annonis quæ in prouinciis delegantur repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata pretia liceat postulare: ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neclexerit, ac postea inpositis pro necessitate rerum prædiis, repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere: neque illud quod accipere dissimulauerit consequatur. Dat. III. Kal. Aug. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

XXI. Impp. Arcadius & Honorius AA. Cæsario PPŌ.

Si à militaribus prouincialis quælibet damna pertulerint, ac non ipsas species quæ in prouinciis à possessoribus congregantur, fuerint cōsecuti, illico interpellato iudice admissum crimen ad nostram clementiam perferatur, vt admissum crimen congruè vindicetur. Sin verò tantum nefas simili taciturnitate contexerint, præter eam multam quam rectores officiaque subire conueniet, etiam detrimentorum quantitas in duplum de eorū facultatibus exigitur reddenda ac restituenda his qui dispendia talia pertulerunt. Dat. XV. Kal. Mai. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XXII. Idem

XXII. Idem AA. Hilario PP.

Neque scholæ neque vexillationes comitatenses, aut palatinæ, neque legiones vllæ, neque auxilia, qualeslibet ad prouincias delegatorias de specierũ præbitione pertulerint, audiantur, si pretia poscant vltra ea quæ generali lege diui patris senioris Valentiniani constituta sunt. nec enim fas est, vt exigendis annonis militum nostrorum seruientis noua possessoribus pro arbitrio proprio indicant siue mentionem etiam pretiorum nullam delegationem valere præcipimus. Dat. III. Kal. Iun. Med. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XXIII. Idem AA. Hilario præposito.

Prouincialium commodis non conuenit subuenire. Ad omnium vtique numerorum siue vexillationum, aut etiam scholarum tribunos per viros inlustres comites sublimitas tua faciat peruenire, vt meminerint fœnum militibus hisdẽ capitibus præstandum iuxta legem Diui Valentiniani de quinta decima indictione, nec tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kal. Iul. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AA.

Excellentia tua erogationis per susceptores factæ modum quantitate breuiũ conferri perficiat, ita vt ex quo die numeris datum sit, diligẽtius exploretur, ac si quid amplius actuarios vel optiones accepisse constiterit, quàm breuium datorum scriniis nostris veritas continet, memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus hisdem erogasse mõstrauerint. nam ad inlustres quoque magistros vtriusque militię sacri apices cucurrerunt, quibus prouida sanctione decreuimus, vt breues ante indictionis principium summa fide ac veritate confecti ad nostra scrinia dirigantur, secũdũ quos à susceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kal. April. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS.

XXV. Idem AA. Eutychiano præposito.

Quoniam clementia nostra poscenti Epifanis ordini consensit, vt Nouẽbri mense nouellum vinum militi præberetur, propterea quod veteris dispendiosa videtur erogatio. Inlustris auctoritas tua per omnes prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouembri mẽse de nouello vino annonam dari disponat. Dat. X. Kal. Iun. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS.

XXVI. Idem AA. prouincialibus prouinciæ proconsularis.

Opinatoribus nullum sit cum prouinciali commercium: ita vt à iudicibus vel officio prouinciali omnis summa debiti postuletur intra anni spatium conferenda. Dat. Prid. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XXVII. Idem AA. & Theodosius A. Anthemio præposito.

Nullus protectorum vel domesticorum, cui aut tuitio locorum, aut quædã longior est commissa necessitas, aut certe iudicum nostrorum præceptis iussus obtemperat, annonas vel emolumenta percipiat, nisi circumacto anni tempore post completum consulatum in alterius anno consulis commonitorium reparare curauerit. Dat. Kal. April. Constant. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

XXVIII. Impp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. Anthemio PP.

A prouinciarum rectoribus caueatur, vt tã numeris, quàm familiis necnon & inpedimentis, præter eas si annonas, quę adęrãtur, id tantũ in specie prębeatur

tur quod militis flagitarit inspectio, ne actuariorum fraudibus vlla relinquatur superpostulationis occasio, cùm per prępositos pistorum & diadotas legis forma caueatur, vt nulli omnino nulla in specie præbeatur annona, nisi quē substantem adque in præsenti constitutum postulare constiterit, hoc quoque legis auctoritate complexo, vt semper dierum per quas resistentes Tribuni emolumenti gratia solemniter stillaturæ nomine consecuntur, species non aliter adærentur, nisi vt in foro rerum venalium distrahuntur. Dat. v. Id. April. Constantinop. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

XXVIIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio præposito.

Si quas sub gratia donationis à militibus auferunt quam merentur annonas duces seu tribuni, iuxta nummaria defixa pretia sine vlla dubitatione percipiant. Dat. IIII. Non. Maij. Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS.

XXX. Idem AA. Anthemio Præposito.

Limitanei milites & possessorum vtilitate conspecta per primam, secundam, ac tertiam Palestinam huiuscemodi norma processit, vt pretiorum certa taxatione depensa specierum intermittatur exactio, sed ducianum officium sub Versamini & Mœnæni castri nomine salutaria statuta conatur euertere. Ideoque lege repetita censemus, vt si quis interclusam specierum exactionem refricare temptauerit, vel adærationes statutas ausus fuerit INmutare, tam vir spectabilis dux centum librarum auri, quàm etiam eius officium pari condemnationis summa quatiatur, adiecta sacrilegij pœna quæ diualium scitorum violatores palam insequitur. Dat. x. Kal. April. Constantinop. Honorio A. VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

XXXI. Idem AA. ad Anthemium Præpositum.

Militaribus commodis prospicientes adæratarum annonarum, quæ familiis apud Oriētem vel Aegyptum prębeři consuerunt certa ac distincta locis & numero pretia statuimus, verùm quia in hoc & prouincialium nobis habendā est cura præcipua, ne nimia festinatione poscendi conlatorum vires adteri videantur, certum constitui tempus placet, quo eadem pretia debeant præberi poscentibus. quapropter vniuscuiusque indictionis annonariam in pretiis rationem, transacta ea sequentis indictionis, mense Nouembri completo præberi præcipimus. Dat. Prid. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

XXXII. Idem AA. Leontio viro inlustri PF. Illyrici.

Procuratores curiarum, annonarum & cellariensium specierum gratia minime fatigentur, quas in dignitatibus constituti, id est rectores prouinciarum & comites solent accipere. nam cum adærationis æstimatio prius per centum & viginti capita exactione solidi teneretur, per sexaginta recens redegit auiditas, exindeque iam nutrita licentia ad tredecim tributarios non dubitauit artare, procuratore damnum quo ipse subditus fuisset prouincialibus infligente. ideoque per cornicularium cuiuscunque prouincialis officij hanc sollicitudinem impleri conueniet, ita vt nulla ab eodem exactionis molestia prouincialibus inferatur, sed erogandas species ex horreis publicis & cellariensium nomine aur

ne aurũ ex titulo manifesto eidem delegatũ pro erogationis qualitate suscipiat, etiam pretium his qui adærare voluerint depẽsurus iuxta nundinationem, quæ aut foro rerum venalium continetur, aut amplissimæ præfecturæ est culmini deputata: nec enim quæri poterunt, qui vel species accipient debetas dignitati, vel si auri perceptione lætentur, æquari se tanto culmini non debebunt. Temerantium etiam audacia punienda, officio tui culminis quinquaginta librarum auri multa continuo percellẽdo, si rite disposita obseruare neclexerit. Dat. XVI. Kal. Sept. Constantinop. Honorio VIIII. & Theodosio IIII. AA. CONSS.

XXXIII. Idem AA. Hadriano præposito.

Ne interiecti æquoris tractus querellæ prouincialium pereant, Flauianum & Cæcilianum viros inlustres per Africam audientiam cunctis præbere decernimus, militarem quoque annonam, quæ intra Africam cõtubernalibus erogatur, eorum diligentia indagari præcipimus, vt nihil his post eorum examen addatur, & cætera. Dat. V. Non. Mart. Rau. Constantio & Constante VV. CC. CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Constantio magistro militum.

His scholaribus quibus laborum intuitu regendos numeros dederimus, de ærariis annonis singulos solidos per opinatores caballationis quoque rationem pro adminastrato tempore debitam quando militibus erogatur, sine mora præberi oportet: vel si quis eorum antequã accipiat, in fata concesserit, quod ex vtraque causa ei debebatur, heredibus eius restitui. Dat. XIII. Kal. Dec. Constantio & Constante VV. CC. CONSS.

XXXV. Idem AA. Asclepiodoto præposito.

Annonas omnes, quę vniuersis officiis atque sacri palatij ministeriis & sacris scriniis ceterisque cunctarum adminiculis dignitatum adsolent delegari, quasque hij qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate ac libidine sua grauiter ex prouincialium visceribus eruebant, ad similitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari præcipimus: vt omnibus superius designatis emolumenta debita in pretiis dispositio culminis tui pro publica auctoritate taxatis præcipiat erogari. Dat. XVI. Kal. Mart. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXXVI. Idem AA. Procopio magistro militiæ per Orientem.

Si quando tribuni siue comites vel præpositi numerorum per prouincias annonas voluerint, hoc est quas pro dignitate sua consequuntur in ære percipere, non aliis eas pretiis, nisi quæ in foro rerum venalium habeantur, adærandas esse cognoscant, si alias annonas quæ non suæ dignitatis erunt, sed alio modo, dum tamen licito suis commodis adquisitas in auro sibi dari duces siue tribuni voluerint, illis pretiis contenti sint, quæ in forma ærariarũ annonarum vniuersis militibus sollemni obseruatione prębẽtur. Sanctionis temerator sciat se & administratione simul & dignitate spoliandum, & facultatum suarum percellendum dispendio. Dat. III. Non. Decemb. Constantinop. Victore V. C. CONS.

De excoctione & translatione annonarum. *Tit. V.*

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Stiliconi Comiti & Mag. vtriusque militiæ.

Opinatores, quibus species in diuersis prouinciis delegantur, vt pretium maiore taxatione deposcant, contra omnem consuetudinem nullis cõsistentibus familiis excoctionem panis efflagitant. Inlustris igitur auctoritas tua nouam vsurpationẽ congrua auctoritate percellat, vt cum opinatores in prouinciis delegantur, vetus consuetudo seruetur. Dat. Idib. Septemb. Mediol. Theodoro v. c. CONS.

II. Idem AA. & Theodosius A. ad Hadrianum PPÕ.

In excoctione buccellati, quod deuotissimis militibus conuenit præparari, in translatione etiam annonæ nullius excipiatur persona, videlicet, vt ne nostra quidem domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam, quod non opinamur, implere quæ sunt præcepta neclexerit, in procuratorem eius seuerissimè vindicetur, ita vt si huiusmodi contumaciæ dominum conscium esse constiterit, quadruplum id quod pro eius capitatione poscitur, posthabita dilatione soluatur. Dat. VIIII. Kal. April. Romę, Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS.

De militari veste. *Tit. VI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum PP.

Siue ex principalium, siue ex honoratorum numero susceptor vestium nominetur, exceptis videlicet his qui palatinæ militiæ priuilegiis fulciuntur, vel qui officiis ac ministeriis perfuncti merito stipendiorum consecuti sunt dignitates, & vir spectabilis proconsul Africę moneatur, vt ad excludendas fraudes vno anno non plus hęc necessitas procuretur, ita tamen vt creationis periculum à proconsulari officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Mai. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Idem AA. Auxonio PPÕ.

Omnem canonem vestium ex Kalend. Sept. ad Kal. April. nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita rectori prouincię vel eius officio cõdemnationis, quæ tuæ iustitiæ videbitur, pœna. Dat. XIIII. Kal. Decemb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. Modesto PPÕ.

Prouinciæ Trachiarum per viginti iuga seu capita conferant vestem, Scythia & Musia in triginta iugis seu capitibus interim annua solutione defendãt: per Aegyptum & Orientis partes in triginta terrenis iugis: per Asianam verò & Ponticam diœcesim ad eundem numerum in capitibus seu iugis annua vestis collatio dependatur, ita vt per Orientem prouincię in titulo auri conparaticij, quod per iugationem redditur conpensationis gratia perfruãtur, exceptis Osroëne & Hisauria. nam easdem constat aurum conparaticiũ minime redhibere. Dat. v. Id. Aug. Hierapoli, Gratiano A. IIII. & Merobaude v. c. CONSS.

IIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Martiniano Com. S. L.

Fortissimis militibus nostris per Illyricum non binos trimisses pro singulis chlamidibus, sed singulos solidos dari præcipias. Dat. XVI. Kal. Febr. Constp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

v. Impp.

v. Impp. Honorius & Theodosius AA. Asclepiodoto ppõ.

Militaris adæratio vestis à conlatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda: ità, vt quinque eius partes fortissimis militibus erogentur in pretio: sexta verò portio à gynæciariis clementię nostrę absque vlla vel ipsorum vel publica incommoditate pro eadem contextione suscepta iunioribus gregariisque militibus in ipsa, quam maximè eos desiderare cõstitit, specie prębeatur. Dat. VII. Id. Mart. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

De pascuis. *Tit.* *VII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Germanianum Com. S. L.

Dedimus litteras ad viros clarissimos præfectos prætorio, vt ab his conuenti rectores prouinciarum scirent in locis rei priuatæ augmẽta pensionum nõ esse facienda, neque sinerent pascua animalium ex rebus priuatis nostris prouincialium licitatione præberi. Dat. V. Kal. Febr. Romæ Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Idem AA. ad Rufinum ppõ.

Cum nulla ratio sit cur in pascuis saltibus rei priuatæ debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. etenim idcirco grauiorem pensionem inponi ab ordinibus accipimus, vt animalia ex rebus priuatis nostris à locorum pastibus arceantur, quod fieri non oportere diuæ memoriæ Iulianus prorogata iussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conuentis rectoribus prouinciarum non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt ciuitatis, sed eam manere decernant, quam statuit antiquitas. Dat. VIIII. Kalendas Oct. Luceriæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Arcadius & Honorius AA. Simplicio Comiti & magistro vtriusque militiæ.

Insignis auctoritas tua hac conditione à publicis pratis Apamenis animalia militum prohiberi præcipiat, vt vniuersi cognoscant de emolumentis eorum tuique officij facultatibus duodecim libras auri fisci commodis exigendas, si quisquam posthac memorata prata mutilare temptauerit, non minore decernenda pœna, si etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuastata: ita tamen, vt sine læsione prouincialium prouideãt curiales quo pacto animalium militarium pastui consulatur. Dat. V. Id. Mart. Constp. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Auriliano ppõ. & patricio.

Possessores nihil plus debent, quàm quod nostro arbitrio nostræ perennitatis & magnificę sedis tuę dispositione per annos singulos iubentur inferre. nec verò milites aliquid præsumere debent, nisi quod largitate nostri numinis consequentur. ideoque possessores vel coloni super pratis nullam molestiam patiantur. Dat. Non. Sept. DD. NN. Honorio X. Theodosio VI. AA. CONSS.

V. Idem AA. comitibus & magistris militum.

Prata prouincialium nostrorum perniciosum est militum molestiis fatigari. ideoque legem ad amplissimam præfecturam promulgata censuimus, ne hoc

deinceps vſurpetur. ſuper qua re vniuerſos, quorum intereſt, conuenire tua magnificentia non moretur, ne permittant poſſeſſores vel colonos pratorum graui qualibet inportunitate vexari. Dat. Non. Sept. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS.

De metatis. Tit. VIII.

† Conſtantius

I. Imp. Conſtantinus † A. ad Senatum.

Inuitis ſenatoribus noſtris in eorum domibus nullus hoſpitali iure conmaneat. Dat. v. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. Remigio magiſtro officiorum.

In ſynagogam Iudaicæ legis hoſpitij velut merito inruentes iubeas emigrare, quos priuatorum domus, non religionum loca habitationum merito conuenit adtinere. Dat. Prid. Non. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. Palladio magiſtro officiorum.

Ab hoſpitalitatis munere domum priuatorum nullus excuſet, præter eos qui ex præfectiſſimum ſibi faſtigium dignitatis agendo repererunt & ex magiſtris equitum ac peditum, quos decurſi actus inluſtrata auctoritas adque excomitibus conſiſtorianis, qui participantis Auguſti pectoris curas agẽdo claruerunt: ex præpoſitis quoque ſacri cubiculi, quos tanta & tam adſidua noſtri numinis cura inter primas poſuit dignitates: ea tamen lege, vt ſingulas domos ſibi ad manendum quas voluerint teneant, hoſpitibus verò ceteras ſolito iure præbeant. Dat. XVI. Kal. Octob. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Theodoto magiſtro officiorum.

Si quis menſorum noſtrorum manu qua deputatas ſingulis quibuſque domus enotant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerit: ad inſtar falſi reus ex hac auctoritate teneatur. Dat. VI. Kal. Nou. Conſtp. DN. Theodoſio A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Oſio magiſtro officiorum.

In qualibet vel nos ipſi vrbe fuerimus, vel hij qui nobis militant commorentur, omni tam menſorum quàm etiam hoſpitum iniquitate ſummota, duas dominus propriæ domus, tertia hoſpiti deputata, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſideat portiones, vt in tres domus diuiſa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, ſecundam hoſpes, quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque iuſtitia eſt, vt qui aut ſucceſsione fruitur, aut empto, vel extructione gaudet: electam præcipue iudicio ſuam rem teneat & relictam. Ergaſteria verò quæ mercimoniis deputantur, ad prædictæ diuiſionis iniuriam non vocentur, ſed quieta ſint & libera, & ab omnibus hoſpitantium iniuria defenſata, ſolis dominis conductoribuſque deſeruiant. Sanè ſi ſtabulum, vt adſolet, militari viro in tertia domus parte defuerit, ex ergaſteriis niſi id dominus qualibet occaſione prouiderit, pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. Inluſtribus ſanè viris nõ tertiã partẽ domus ſed mediam hoſpitalitatis gratia deputari decernimus, ea dũtaxat condicione ſeruata, vt alter ex his quilibet, qui ve maluerit, diuiſionẽ arbitrij ęquitate faciat, alter

elegendi habeat optionem,& firmissimum perpetuo quod iussimus perseueret, ita vt triginta libras auri, qui inlustri sunt præditi dignitate, fisco nostro se inlaturos esse cognoscant: ceteri verò militia sciant se esse priuandos, si generale pręceptum amplius vsurpando quam iussimus repræhensibili temeritate violauerint. Dat. VIII. Id. Feb. Constp. Honorio IIII. & Eutychiano CONSS.

VI. Idem AA. Vincentio ppõ.

Cũctos iudices scire volumus à prætoriis ordinariorũ iudicũ his præsentibus abstinendum. Dat. XVI. Kal. Feb. Med. Stilichone & Auriliano VV. CC. CONSS.

VII. Idem AA. Pompeiano Procons. Africæ.

Prędia ex Gildonis hostis publici & satellitum eius bonis sociata domui nostræ ne transeuntes hospitij gratia intrent, decernimus, vt sciant omnes à possessoribus nostris pænitus abstinendum, quinque auri libras multæ nomine inferre cogendo, quisquis prædium nostrum manendi causa INportunus intrauerit. Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Auriliano CONSS.

VIII. Idem AA. Aemiliano magistro officiorum.

Secuti suggestionem tuam à fabricensium domibus omnem molestiã hospitum præcipimus amoueri. De qua re & ad illustrem virum comitem & magistrum militum per Orientem sacras literas dedimus, vt de Antiochenę ciuitatis fabricensibus excusandorũ hospitiorũ facultatem absente scilicet sacro comitatu, quo & Antiochensibus & ceterarũ ciuitatũ fabricis similis domorũ excusatio præbeatur. Dat. XI. Kal. Feb. Constp. Stilichone & Aureliano CONSS.

VIIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Sapidiano.

Licet proximè iusserimus quinque librarum auri condemnatione proposita prædia, quæ ex Gildonis bonis ad nostrum ærarium delata sunt, ab hospitibus excusari, nunc etiam præcipimus, vt omnes domus ex eodem iure venientes, in quibuslibet ciuitatibus sunt constitutæ, ab hospitibus excusentur, quo possint conductores facilius inueniri. Si quis igitur contra nostram fecerit iussionem, multa pridem ferietur inflicta. PP. Karthag. VIII. Id. Aug. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

X. Idem AA. Iohanni ppõ.

Deuotum possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prędium per Africam vel publicum vel priuatum domus nostræ vel cuiuscunque iuris nullus mensor accedat, si à quoquam fuerit destinatus. Licentiam enim domino, actori, ipsique plebi serenitas nostra CONmisit, vt eum qui præparandi gratia ad possessionem venerit multandi expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat, cum sibi arbitrium vltionis suę sciat esse concessum, recteque sacrilegium arceat, qui primus inuenerit. Administrantem verò, eius quoque officij proceres, quorum præcepto inhibitam personam ad agrum aliquem destinarit in tempore proscribi debere censemus. Solam sane hospitalitatem sub hac obseruatione concedimus, vt nihil ab hospite quod vel hominum vel animalium pastui necessarium creditur, postuletur: omniumque sit adceleratum iter atque continuum, nec vlli liceat residere, ne diuturnitas CONmanentium vlla ex parte prædium vexet. Decem etiã librarum auri multa ferietur, quisquis administrator togatus, apparitor vllus aut militãs vel iter agens vllo in loco aliquid ab hospite postularit. In tantũ enim inhi-

beri ſceleratũ morẽ iubemus, vt ipſis quoque præbentibus inpunitum eſſe non patimur, ſi quid vel ſponte contra præceptum noſtrũ probati fuerint obtuliſſe. Dat. Prid. Id. Iun. Rau. poſt. Conſ. Honori VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XI. Idem AA. Probo C.S.L. poſt alia.

De hoſpitalitate iudicum & omnium perſonarum, quid ſibi etiam ipſe poſſeſſor præſumere debeat, quavẽ cenſura omnia, quę ad ſui diſpendiũ pertinebũt, ſubmota ſint, iam miſſa ſuper hac re auctoritas declarauit prælata litteris ad Eutychianum præf. vrbi. Die IIII. Id. Ian. Conſtantio & Conſtante VV. C C. CONSS.

XII. Idem AA. Hadriano Proc. Africæ.

Hoc proſpectum eſt, vt infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur, nec priuatum quiſque à domino ædium poſtulet, &c. Dat. V. Non. Mart. Rau. Conſtantio & Conſtante CONSS.

XIII. Idem AA. Euſtatio ppõ.

Deuotiſſimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella muri noui ſacratiſſimæ vrbis ſingulæ turres in pedeplanis ſuis ſuſcipiant: nec aliquis poſſeſſorum grauiter ferat, quaſi illa diſpoſitio neque ſuper publicis ædificiis proceſſerat violata, cũ priuatę quoque domus tertiã partẽ talis rei gratia ſoleant exhibere. Dat. V. Non. Mart. Cõſtp. Honorio XIII. & Theod. X. AA. CONS.

XIIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Helioni patricio & magiſtro officiorum.

Vniuerſi cuiuſlibet ordinis, cuiuſlibet etiam dignitatis, ſi quidem felicibus pro ſalute reipublicæ expeditionibus occupati aliarũ prouinciarũ, aliarumque vrbium domiciliis detinentur, propriis domibus nullo vetãte pro dignitatibus ſuis, vel præſtitis ſibi beneficiis perfruantur. Si verò ſecũdum communia vota ſecuri intra huius florentiſſimæ vrbis tecta reſidemus, nullius ſpecialiter domũ, inluſtrium quoque etiamſi ad ſumma conſcenderent faſtigia dignitatum, præter ſingulas tantum in quibus eoſdem manere conſtiterit, excuſari ab hoſpitibus præcipimus ceſſante omni beneficio principali. Dat. X. Kal. Iul. Conſtp. Hierio & Artabure VV. C C. CONSS.

XV. Idem AA. Iohanni comiti & magiſtro officiorum.

Nemo in hac alma vrbe, ꝗ proprię domus poſſeſsione lętatur, militari ſacramẽto munitus alterius domũ infeſtare pertẽptet, ſed aut ſua cõtẽtus, abſtineat aliena, aut certè in ſuis recipiat, qui in alterius ſibi metatũ exiſtimat vindicãdũ. nec enim videtur eſſe cõueniens cũ inluſtribus viris vnã in qua ipſi habitãt domũ excuſare cõceſſũ ſit, alios & ſuas omnib. domus extruere & alienis ædib. inferre moleſtiã. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtp. Theod. A. XIII. & qui fuerit nũtiatus.

XVI. Idem AA. Valerio magiſtro officiorum & exconſ. ordinario.

Conſularis viri binas proprias domos in hac alma vrbe ab hoſpitũ moleſtia habeant ſibi immunes. Sin verò fati munus expleuerint, adque ad liberos vel parentes, fratres, ſorores ve, vxores etiam domus eorum fuerint delatæ, vna è duabus aliena ſit à metatorum moleſtia. Sed & ſi vnam quis eorum dereliquerit domum, illa ipſa in memoratorum excuſetur perſonis. His verò qui præfecturæ dignitatem, aut ipſius apicis adminiſtratione, aut actu magiſteriæ militum poteſtatis, aut quòd præpoſiti ſacri noſtri cubiculi fuerint, aut quòd honorarios eiuſdem præfecturæ meruerint codicillos cum priore lege vna domus excuſaretur, alterius etiam ſi habere in hac alma vrbe

eos contigerit dimidiam partem nostra liberalitate dum in vita versantur, ita excusari decernimus, vt de altera parte dimidia pars tertia hospitibus deputetur, post fata verò si ad parentes, liberos, fratres, sorores, vxorésve fuerint delatæ, duas ab vna domo partes ipsis electionem habentibus metatorum molestia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hospitibus præstanda. Aliis sanè inlustribus viris quibus vna domus honoris excusatur gratia, hoc prębendum esse censemus, vt si ipsi decesserint, & eorum domus ad suprascribtas personas peruenerint, medietatem domus quam ipsi elegerint, habeant excusatam, altera videlicet parte dimidia hospitiorum præbitioni in parte tertia subicienda. Dat. IIII. Id. Mart. Constp. DN. Theodosio A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

De salgamo hospitibus non præbendo. *Tit. VIIII.*

I. Impp. Constantius & Honorius AA. ad prouinciales.

Vicunque propria voluntate eum quem domũ receperit, necessariis rebus, oleo & ligno, aliísve huiusmodi voluerit adiuuare, facultatem sibi istius rei sciat esse concessam. quòd si quis contra interdictum nostrum eadem ipsa à vobis violenter voluerit vsurpare, interpellandi præpositum habebitis copiam. de qua iniuria cõquerendi liberam facultatem, vt nec spontanea in vobis humanitas retardetur, nec contra voluntatem vestram ac patronorum vestrorum familiaris res adteratur. Dat. prid. Id. Aug. Acc. Capuę, Acindyno & Proculo CONSS.

II. Idem AA. Leontio PPÕ.

Ne quis comitum vel tribunorum, aut prępositorum, aut militum nomine culcitas, lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus, nec inuitis vel magistratibus vel hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferant, sed prouinciales nostri ab hac præbitione securi, comitibus, tribunis vel certe præpositis militibúsque graui vexationi subiacentibus. Dat. V. Id. Octob. ✶ CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Abundantio Stilichoni, & ceteris Comitibus vtriusque militiæ.

Nemo militans à suo hospite salgami aliquid nomine postulet, id est, nè lignum aut oleum culcitæve poscantur. Dat. IIII. Kal. Aug. Const. Theod. A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Aureliano II. PPÕ.

Nullus eorum, qui per quaslibet ædes habitaculi causa recepti fuerint vel oleum & ligna flagitare contendat. nam & sic militibus nostrę sufficient largitates, & conlatoribus annona tantummodo semper imminebit indictio. Dat. VI. Id. Mai. Theodosio A. VII. & Palladio viro clarissimo CONSS.

Ne quis in palatiis maneat. *Tit. X.*

I. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. ad Anthemium PPÕ.

Vlli manendi intra palatia nostra in qualibet ciuitate vel mansione facultas pateat, sed eas prouinciarum rectores & vicarios inlustrissimæ præfecturæ per diœceses quas sortiti sunt maneat cura, vt ab eorum vsurpatione qui in his transeuntes manere consueuerant sacræ domus seruentur inmunes, & eorundem prouisione nulla neglegentia vel

ſenio quatiantur, quod niſi omni inſtantia fuerit obſeruatum, triginta libras à vicariis, viginti à conſularibus ſeu præſidibus, totitemque ab eorum officiis multæ nomine profligentur, ita vt nec ne curiales quidem à condemnatione ſe cognoſcant inmunes futuros. Hi quoque qui huiuſmodi ſibi manſionē praua temeritate præſumpſerint, ſi vel dignitate aliqua vel fortunis nituntur, viginti librarum auri condemnatione ſubiaceant: qui humilioris fortunæ ſunt, exilio tradantur. Equos ſane noſtros ab ſtabulis prohiberi palatiorū ſuperuacuum iudicamus. Dat. VI. Id. Iul. Ancyrę, Stilichone iterū & Anthemio CONSS.

II. Idem AA. Anthemio PPO.

Ordinarij iudices in remotis ab aggere publico ciuitatibus, ſi prætoria non ſint, metu legis adempto quæ de palatiis lata eſt, In ædibus etiamſi palatij nomine nuncupentur, commanendi habeant facultatem. Dat. VIIII. Kal. Dec. Conſtp. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS.

Ne comitibus & tribunis lauacra præſtentur. *Tit. XI.*

I. Impp. Arcadius, Honorius & Theodoſius AAA. Anthemio PPO.

Mnem vel ex priſtini ſeueritatę decreti, vel ex hoc ſacro præcepto, quod ſub eadem pœna profertur, inquietudinem à curiis & ciuitatibus præcipimus prohiberi, nec vllas priuatas ab his ſuccēdi balneas ad tribunorum ſiue ad minorum comitum vſus, ſed inluſtribus tantum viris comitibus ac magiſtris militum, ſi tamen id voluerint, cōceſſum eſſe cognoſcant hoc miniſterium. Dat. V. Kal. Decemb. Conſtp. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

II. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Monaxio PPO.

Lege dudum lata, quæ omnem licentiā exigendi ab prouincialibus lauacra tribunis & comitibus inferioribus denegauit, duci limitis Eufratenſis diurnos tremiſſes pro lignis & balneis exegiſſe conperimus. Ideoque pręcipimus memorati limitis ducis, quos abhinc triennio talia ſibi contra legem lucra vindicaſſe conſtiterit, in duplum ea redhibere, & in poſterum ſub eiuſdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. V. Kal. Aug. Conſtp. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

De commeatu. *Tit. XII.*

I. Imp. Conſtantinus A. &c.

E cui liceat præpoſitorum vel decurionum vel tribunorum, cohortium quocunque genere cuiquā de militibus caſtris atque à ſignis, vel his etiam in locis, quibus pertendant diſcedendi cōmeatum dare. Si quis verò contra legem facere auſus fuerit & militem contra indictum commeatum demiſerit, atque id temporis nulla eruptio erit, tūc deportatione cum amiſſione bonorum adficiatur. Sin verò aliqua barbarorū incurſio extiterit, & tunc cum præſentes in caſtris atque apud ſigna milites eſſe debeant, quiſquam afuerit, capite vindicetur. Dat. IIII. Kal. Mai. Seuero & Rufino CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium magiſtrum officiorum.

Quicunque de ſcriniis aut agētibus in rebus, vel etiā ex officiis palatinis his videlicet,

videlicet, qui sacrarum & priuatarum remunerationum comitibus obsecundant, sex mensium spatium supra diem cōmeatus aut iussionē euectionis afuerit, is in inferiorem locum quinque ante latis posterioribus reuoluatur. Is verò qui anni vacationē arbitratu proprio iudiciarij pręcepti oblitus adsumpserit, à decem post se militantibus transeatur, ac deinde cùm iam aliquis desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequētibus postferatur. Qui verò ne post quadriennij quidem tempus militandum, non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Oct. Anxonio & Olybrio CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Andromachum P.V. Post alia.

Hi qui vacationem temporariam, vt sæpe adsolet, impetrarint, nihil sibi necessitatis vsurpent, nullorum actibus misceantur, quorum si quis post exactum commeatus diem indultum beneficium morando corruperit, nihil agere intra prouinciā possit, intellegens se præterea pręcepto rectoris prouincię ea tenendum legis pœna, qua desides gradus proprij deminutione puniti sunt. Dat. prid. Non. Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS.

De Tironibus. *Tit. XIII.*

I. Imp. Constantius A. ad PP. Post alia.

QVotiens iuniores exhibendi sunt, non ante probentur, nisi pręsentibus decurionibus origo eorum quæratur, ita tamen vt decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine decurionis è militia abscedat, de auxiliaribus sanè cuneis minimè ducibus licentia concedatur, nisi prius certus redditus iudex rescribat vtrum minime decurio sit, ità vt ab anno decimo & nono ad militiam eligātur. Dat. prid. Non. Iul. Constantio A. VI. & C. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Fortunatianum.

Domum nostram ad exhibenda tironū corpora per eas prouincias à quibus corpora flagitantur nolumus perurgueri: ceterum sinimus conueniri, in quibus pretia postulantur, ita vt ex certa præbitione redituum vicem concessionis istius repensemus. Dat. prid. Kal. Febr. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Idem AA. ad magnum Vicarium vrbis Rom.

In quinque pedibus & septem vnciis vsualibus delectus habeatur. Dat. V. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS.

IIII. Idem AA. ad Magnum Vicarium vrbis Romæ.

Eos qui amputatione digitorum castra fugiunt securi, dum Diui Constantini decretum tua sinceritas non sinat manus deformatione defendi, siquidem possint in quacumque reipublicæ parte prodesse, qui se sponte truncauerunt. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS.

V. Idem AA. ad Viuentium PP. Galliarum.

Si quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis vltricibus concremetur, & dominus eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur. Dat. VI. Kal. Mai. Triberis Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VI. Idem AA. ad Modestum PP.

Si oblatus iunior fuerit, qui censibus tenetur insertus, ex eo tempore, quo

militię sacramenta susceperit proprij census caput excuset, ac si quinquennij tempus fida obsequij deuotione conpleuerit, vxoriam quoque capitationem merito laborum pręstet inmunem: ea scilicet seruanda ratione, vt quam sibi vxorem copulauerat affectu, & in priore lare derelictam memorarit, in probata census sarcina sustineat. Nullus vero tironem vagum aut veteranum possit offerre, cum ad spōtaneam singuli militiam propositę inmunitatis commodis inuitentur. circa eos enim leges iubemus valere beneficium, qui indigenas atque ipsius prouinciæ finibus innutritos vel adfixos censibus vel adcrescentibus suis obtulerint iuniores. neque enim cōuenit illum immunitate gaudere, qui vana oblatione vagi atque fugitiui vel veterani filij statum futurę conuentionis inriserit. quod actenus decernimus custodiri, vt oblatus numerus ex adcrescentibus primitus reparetur, ac si compensatio non potuerit conuenire, neque ex iunioribus modus qui oblatus fuerit, quiuerit reparari, ita demum de publicis fascibus hij qui ex superfluo veniunt, eximantur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Hierapoli, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Modestum PPŌ.

Tironum prębitio in patrimoniorum viribus potius quàm in personarum muneribus conlocetur, vt proto† munus, quod prouinciarum interna depascitur, ab imis, vt dicitur, radicibus eruatur. nam inter reliqua vitia hęc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quòd aurum sępe pro corporibus inmane deposcitur, adque aduenarum coëmtio iuniorum insolentius quàm conuenit, æstimatur. Contra hęc sanè reperta est & facilitas & commoditas exigendi, cum neque excusari quisquam poterit, vt ante priuilegio consueta fuerat hominis vēdicatio, nec vllus qui releuandus fuerit perpetuæ ingrauationi addici. Illud etiam similiter definitum est, vt hij tantum à consortibus segregētur, quorum iugatio ita magna est, vt accipere non possit adiunctum, cum pro suo numero in exhibendo tirone solus ipse respondeat. Inter quos verò possessiones exiguę necessitas coniunctionem postulat functiones annorū & præbitiones vicissitudo seruetur. quippe vt senatores, ceterique qui primo anno & suo & consortis nomine tironem dederint, in sequenti vice habeantur immunes, illique in prębitione succedant à quorum conuentione fuerit antè cessatum. Quem ordinem cùm corpora postulantur, conueniet custodiri. Sin verò aurum fuerit pro tironibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet. & ne aliquid dubium relinquatur, & solidorum numerum, qui temonario inferendus est, designamus, vt siue senator, honoratus, principalis, decurio, vel plebeius tironem suo ac sociorum nomine ex agro ac domo propria oblaturus est, ita se à coniunctis accepturum solidos nouerit, vt integri pretij modus, in triginta tantummodo & sex solidis colligatur, vt deducta portione, quæ parti ipsius conpetit, reliquum consequatur, sex tironi gratia vestis ac sumptuum præbiturus, ipsorum etiam qui militaturi sunt priui legib. accedentibus facilius deuotio prouocatior, videlicet, vt vniuersi qui militaria sacramenta susceperint, eo anno quo fuerint numeris adgregati, si tamē in suscepto labore permanserint inmunes propriis capitibus mox futuri sint. Conpletis verò quinque annorū stipendiis, qui comitatensibus numeris fuerit sociatus, patris quoque & matris necnon & vxoris suę capitationē meritis

† forte prostasia

meritis suffragantibus excusauit. Hij verò qui in ripa per cuneos auxiliaque fuerint constituti, cum proprio capite vxorem suam tantum post quinque annos vt dictum est, præstet immunes, si tamen eos censibus constiterit adtineri. Et quia publica vtilitas quoque cogitanda est, ne sub hac indulgentia insertę capitationis numerus minuatur, ex incessibus adque adcrescentibus in eorum locum qui defensi militia fuerint, alios pręcepimus subrogari. Dat. IIII. Non. Iun. Antiochiæ, post consulatum Gratiani A. III. & Equitii viri clarissimi CONSS.

VIII. Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Edictum ad prouinciales.

Inter optimas lectissimorum militum turmas neminem è numero seruorum dandum esse decernimus, néve ex caupona ductum, vel ex famosarum ministeriis tabernarum, aut ex cocorum, aut pistorum numero vel etiam eo quem obsequij deformitas militia secernit, nec tracta de ergastulis nomina. Pœnam etenim grauis dispendij nulla excusatione fugituri sunt, si hoc cuiusdam indicio inlustribus viris magistris equitum peditum fuerit intimatum: sed cum illum animaduersio dura damnauit offerentem, triplicata nobilioris tironis fatigabit inlatio. Dat. IIII. Kal. Feb. Cōstp. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS.

VIIII. Idem AA. Neoterio ppō.

Ex oportunis regionibus supplemēta numeris mansuetudo nostra decreuit agitari in id delectos quosque viros atq; ab omni suspicione prauitatis alienos iussimus destinari, in his si male se gesserint corrigendis, non mediocrem fore denuntiamus seuera animaduersione sententiam, cum iudices supplicium existimationis extremum, & vltio inexpiabilis exceptura videatur, ne his quidem prouincialibus temperatura, quos in officium ministeriumque prædarum vel capiendi vbertas vel formido simulata deduxerit. PP. VI. Kal. Maij. Antiochię, Gratiano V. & Theodosio I. AA. CONSS.

X. Idem AA. Eutropio PP.

Qui spurca amputatione digitûm declinat vsum armorum, non euadat illa quæ vitat, sed insignitus macula ferat inpositum militiæ laborem, qui declinauerit dignitatem. Ipsis quinetiam prouincialibus, qui ex horum ausis iuniorum sæpe patiuntur pęnuriam pręhendorum, hęc optio inmobilis decernatur, vt tempore delectus agitandi, vbi conmune cœperint conueniri, duos mutilos iuniores pro vno integro eminentiæ tuæ dispositionibus offerant. Dat. Non. Sept. Hadrianopoli, Eucherio & Syagrio CONSS.

XI. Idem AA.

Quisquis mancipium iuris alieni in tirocinium militiæ duxerit offerendum, conuictus ac proditus auri librā ærario nostro cogatur inferre. Dat. Id. Maij. Tyro metropoli, PP. Byrito, Antonio & Syagrio CONSS.

XII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Sperechio Com. R.P.

Publica suasit vtilitas iuniores in arma cōscribere: ideoque ne patrimonium quidem nostrum à præstatione præsenti inmune esse patimur. Igitur per omnes prouincias per quas res nostra distenditur ex patrimonio sacro maturitate qua conuenit, præberi volumus iuniores. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Cæsario & Attico viris clarissimis CONSS.

XIII.

XIII. Idem A A. Theodoro ppo.

Amplissimi ordinis petitionibus adnuit nostra clementia, vt pro tironibus pretia inferantur. Damus itaque optionem, vt quod conducibile senatui videtur, eligendi habeat potestatem, id est aut tirones aptos officiis militaribus præstent aut pro singulis viginti quinque solidos numerent, post initam videlicet sumptuum rationem & vestium & pastus. Quod si aurum dare maluerint, mox ad nostrum ærarium deferatur. Dat. VIII. Kal. Oct. Pataui, Cæsario & Attico viris clarissimis CONSS.

XIIII. Idem A A. Mineruio C.R.P.

Aeternæ vrbis merita reuerendam nobis amplissimi senatus effecit voluntatem, ideoque pro tironibus in corporibus postulatis pretia conferri iubemus ab amplissimo ordine, quod in fundis etiam perpetuariis nostræ rei priuatę seruari præcipimus. Dat. Prid. Id. Nouemb. Cæsario & Attico CONSS.

XV. Idem A A. Decio P.V.

Ad conlationem iuniorum eos tantum oportet adtineri, quos constat dignitates legitimas beneficiis consecutos, non tamen iusta priuilegia suffragantur. Dat. VIII. Id. Decemb. Rau. Arcadio A.V. & Honorio A.V. CONSS.

XVI. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodosius A A A. prouincialibus.

Contra hostiles impetus non solas iubemus personas considerari, sed vires, & licet ingenuos amore patriæ credamus incitari, seruos etiam huius auctoritate edicti exhortamur, vt cum primum se bellicis sudoribus offerant, pręmium libertatis si apti ad militiam arma susceperint, pulueratici etiam nomine binos solidos accepturi, præcipuè sanè eorum seruos, quos militia armata detentat, fœderatorum nihilominus & dediticiorum, quoniam ipsos quoque vnà cum dominis constat bella tractare. Dat. XV. Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo viro clarissimo CONSS.

XVII. Idem A A A. Prouincialibus.

Prouinciales pro inminētibus necessitatibus omnes inuitamus edicto, quos erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur qui militiæ obtentu arma capiunt amore pacis & patriæ, sciant se denos solidos paratis rebus de nostro percepturos ærario, quibus tamen ternos ex summa supradicta iam nunc solidos præberi mandauimus. nam optimos futuros confidimus, quos virtus & vtilitas publica necessitatibus obtulit. Dat. XIII. Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo CONSS.

XVIII. Idem A A A. Stilichoni Comiti & magistro militum.

Iuniorum conlatione, vel qui proxime in pretio ab honoratis pro rerum necessitate petiti sunt, vel si vnquam tale aliquid reipublicæ ratio flagitauerit, inmunes haberi oportere decernimus, qui militiæ prærogatiua ad tribunatus pręposituras vé peruenerint. Dat. XI. Kal. April. Honorio IIII. & Theodosio II. A A. CONSS.

XVIIII. Impp. Honorius & Theodosius A A. Com. S.L.

Tirones in scholis loco semper posteriore ponantur. nec enim patimur quēquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum adsiduitas & stipendiorum prolixitas suffragatur. Dat. VII. Kalendas Decemb. Rau. Basso & Philippo CONSS.

XX.

XX. Idem A A. Machedonio C.R.P.

Tirones tricenis solidis æstimatos ab omnibus officiis iudicũ Africæ exemplo præcedentis temporis postulamus, quod simul etiam ab honoratis memoratarum prouinciarum, necnon Sardiniæ, Siciliæ & Corsicæ. eos sanè honores excipi ab his conueniet, quibus aut præsenti tempore publicum munus iniunctum est, aut in Italiæ siue vrbis solo barbara vastitate depulsi sunt. Dat. VI. Id. Feb. Rau. Varane v.c. CONS.

XXI. Idem A A. Hadriano ppõ.

Tempore tironatus eorum procuratores qui refugas occultandos putauerint, aut non ipsi sponte produxerint, in iudicio præsententur, ac pœnas veluti rebelles ac decretorum temeratores conpellantur exsoluere. Dat. III. Kal. Feb. Theodosio A. VII. & Palladio v.c. CONSS.

XXII. Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Volusiano ppõ.

Mansura in seculum auctoritate præcipimus proconsularis prouinciæ non eadem sacerdotalium quæ est de ceteris in præbendis tironibus habendam esse rationem. non inique siquidem ea potissimum ab hoc officio prouincia videtur excepta, quę omnium intra Africam prouinciarũ obtinet principatum, cuiusque maioribus sacerdotes fatigantur expensis, in quarum solacium indemnem esse conuenit dignitatem. Dat. v. Kalendas Mart. Rau. Felice & Tauro VV.C C. CONSS.

De burgariis. *Tit.* XIIII.

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Vincentio ppõ. Post alia.

IN Burgariis eadem volumus obseruari, quæ de mulionibus lex nostra præcepit, vt hij quoque, qui intra Hispanias vel in quibuscunque locis ausi fuerint burgarios vel sollicitare vel receptare, eodẽ modo teneantur, similisque eos qui publicis vestibus deputatos sollicitauerint vel receperint, & de coniunctione & de agnatione, & de peculiis & de cunctis rebus quas in illis deprehendimus, pœna cohibeat. Dat. XI. Kal. Mart. Mediolani, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De terris limitaneis. *Tit.* XV.

I. Impp. Honorius & Theodosius A A. Gaudentio Vicario Africæ.

TErrarum spatia quæ gentilibus propter curam munitionemque limitis atque fossati antiquorum humana fuerant prouisione cõcessa, quoniam conperimus aliquos retinere, si eorum cupiditate vel desiderio retinentur, circa curã fossati, tuitionemque limitis studio vel labore nouerint seruiendum, vt illi quos huic operi antiquitas deputarat, alioquin sciant hæc spatia vel ad gentiles si potuerint inueniri, vel certe ad veteranos esse non immerito transferenda, vt hac prouisione seruata fossati limitisque nulla in parte timoris esse possit suspicio. Dat. III. Kal. Maij. Rau. Honorio VII. & Theodosio III. A A A. CONSS.

II. Idem A A. Asclepiodoto ppõ. & Cons. ordinario.

Quicunque castellorum loca quocunque titulo possident, cedant ac deserant

ſerant, quia ab his tantum fas eſt poſſideri caſtellorũ territoria quibus adſcribta ſunt, & de quibus iudicauit antiquitas. Quòd ſi vlterius vel priuatæ cõdicionis quiſpiam in his locis vel non caſtellanus miles fuerit detentator inuentus, capitali ſententia cum bonorum publicatione plectatur. Dat. Non. Mart. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De litorum & itinerum cuſtodia. *Tit. XVI.*

Impp. Honorius & Theodoſius AA. Theodoro ppõ.

HOſtis publicus Stilicho nouum adque inſolitum repererat, vt litora & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc imperij partem pateret acceſſus. huius iniquitate rei moti, & ne rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, pręcipimus hac ſanctione, vt litorum deſiſtat ac portuum pernicioſa cuſtodia, & eundi ac redeundi libera ſit facultas. Data IIII. Id. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONS.

II. Idem AA. Anthemio ppõ.

Omnes ſtationes nauium, portus, litora, omnes abſceſſus prouinciarum, abdita quinetiam loca, & inſulę tuę magnificentiæ diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel apertò, vel etiam occultò noſtri poſſit imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertiſſima ratione monſtrauerit, cum eadem diligentia obſeruando, vt ſi ad alium quemquam à memorato principe dixerit habere affatus, petitore detento ſacræ literæ cum omnibus chartis ſignatæ ad meam clementiam tranſmittantur: hoc enim & tyrannici furoris & barbaricæ feritatis occaſio perſuadet, & inter me dominumq; & patruum meum Honorium viciſſim recurrente admonitione conuenit. Dat. VIII. Kalendas Maij. Conſtantinop. Varane V.C. CONS.

III. Idem AA. Euſtathio ppõ.

Saluberrima ſanctione decreuimus ne merces inlicitè ad nationes barbaras deferantur: & quæcumque naues ex quolibet portu ſeu litore demittũtur nullam concuſſionem vel damna ſuſtineant, geſtis apud defenſorẽ locorum præſente protectore ſeu duciano, qui diſpoſitus eſt ſub hac obſeruatione confectis, vt & ad quas partes nauigaturi ſunt, & quod nullam concuſſionem pertulerũt, apud acta deponant: quorum authenticum nauclerus ſiue mercator habebit, forte, ſcheda apud defenſorem manente. Dat. XIIII. Kalend. Oct. Conſtp. DN. Theodoſio A. VIIII. & qui fuerit nuntiatus.

De luſoriis Danuuij. *Tit. XVII.*

Impp. Honorius & Theodoſius AA. Conſtanti magiſtro militum per Trachias.

NOnaginta recenti fabricatione contextas decem his adiectas ex veterum reparatione luſurias limiti Myſiaco, centum verò decem nouas additis antiquarum inſtauratione quindecim Scythico, qui in latius diffuſiusque porrigitur ſub hac deputari cõdicione ſancimus, vt per

vt per singulos annos veterum renouatione curanda quattuor iudiciariæ in Mysiaco limite, & decem agrarienses. in Scythico verò quinque iudiciariæ & & duodecim agrarienses nouè deintegro constructæ, instrumentisque suis vniuersis armatæ ducis instantia apparitionisque eius periculo cõtexantur, vt hoc supplemento per septennium integri numeri constituti reparatio maturetur, sublimitate tua pro sua industria disponente vnde earum contextio vel cõstructio debeat procurari, quod quidem iam recte credimus constitutũ, nobisque indicari præcepimus. nam si memoratus lusuriarum numerus cum omni suo instrumento non fuerit apparatus, dux quidem cuius tempore dispositio fuerit ista neglecta, triginta librarum auri, officium verò eius quinquaginta proculdubio multabitur, etiam sublimitatis tuæ officio quinquaginta libras auri condemnatione subiciendo, si non per singulos annos aut completum numerum aut certe negligentia prætermissum magisteriæ potestati suggesserit. Illo nihilominus obseruando, vt istis secundum dispositionem tuæ prestantiæ ad belli aleam præparatis, atque in conflictus specula munitissima statione vel discursus opportunitate delegintibus hac duntaxat quæcunque ex veteribus fuerint reformatæ transuectioni speciei annonariæ secernantur. Dat. v. Kal. Febr. Constp. D N. Theodosio A. v. & qui fuerit nuntiatus.

De desertoribus & occultatoribus eorum. Tit. XVIII.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. Edicta duo per Italiam & Alpes.

Nusquisque apud quem desertor fuerit depræhensus, si plebeiæ & humilioris cõdicionis est, metalli se sciat supplicio puniendum. qui autem superioris cuiuscunque loci dignitatísve sit, media se bonorum parte cognoscat esse multandum. in hac pœna sit & officium vniuscuiusque iudicis, quod fortè desertores in cõsortio sui probatos habet, nec eos prodit. Dat. VII. Kalendas April. Mediolani, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius A A A. ad Hesperium ppõ.

Actor eius fundi, in quo alienigena vel idoneus militiæ, vel ante iam traditus latuerit, vltima flammarum animaduersione consumatur, hoc interim nos cõstituisse sufficiat. nam si parum profecerit in seruos interminatio constituta, in dominos peccatum deinceps emendatura decernat. Dat. VI. Non. Iul. Aquileia, Auxonio & Olybrio vv. c c. CONSS.

III. Idem A A A. Neoterio ppõ.

Si temonarius prodiderit desertorem, protostasiæ onere biennio releuetur. PP. III. Kal. Maij. Antiochiæ, Gratiano v. & Theodosio I. A A. CONSS.

IIII. Idem A A A. ad Syagrium ppõ.

Si quis latebram præbuerit desertori, possessionis, in qua latuerit, amissione multatus etiam grauiorem sententiam pertimescat. Porrò actorem flammis subiciendum esse non dubitet, qui in perniciem fortasse domini aut sceleris participatione confouit, aut dissimulatione neclexit. Ad verò si desertorem seruus

perdiderit, libertate donetur: si mediocris loci ingenuus immunitate potiatur. Neque solùm eos loquimur, qui proxime signis felicibus adplicati militiæ rudimenta timuerunt: verum qui stipendiis militaribus degenerem latebram præbuisse monstrantur. Desertor autem habebitur quisquis belli tempore aberit à signis. Horũ qui sponte processerit, peccati anterioris supplicium nõ timebit. Sin verò flagitiosa ignauia delitescat, per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus forinsecus quoque officiis publicis vbicunque correptus seueritati iudicis offeratur degeneri morte gladium subiturus: Si autem rector prouinciæ propositam seueritatem vel gratia vel dissimulatione distulerit, patrimonij atque existimationis damno subiciatur, & in officij primores capitaliter vindicetur. PP. Id. Iul. Rom. Gratiano VI. & Theodosio I. A A. CONSS.

V. Idem A A. Neotherio ppõ.

Si quis fortè desertorem agro tectoque susceperit, atque aput se diu passus fuerit delitescere, actor quidem vel procurator loci hoc sciens prudẽsque conmiserit, capitali supplicio subiugetur. Dominus verò, si huius rei conscius fuerit, prædij in quo latuerit desertor, amissione puniatur. Dat. XVII. Kal. Febr. Eucherio & Syagrio viris clarissimis CONSS.

VI. Idem A A. ad Seuerum ppõ.

Desertorum iugiter pretia vindicamus, quos intra annui temporis metas, inter ipsa traditionis exordia deseruisse constiterit. ipsorum quippe est prouidentiæ, quos huiusmodi munus amplectitur militaturis potius quàm fugacibus instruere necessaria supplementa. Si verò in desertoribus occulendis actorum scelus atque conmissum sit, flammis scelera puniãtur. Si dominũ quoque conscientia talis inuoluerit, prædiis, quæ latebram præstiterunt, sacro patrimonio vindicatis grauioris exitij dominum quoque casus inuoluat. PP. Rom. IIII. Non. April. Antonio & Syagrio CONSS.

VII. Idem A A. Constantino vicario diœcesis Ponticæ.

Quisquis in fundo suo desertores vel latrones habere se meminerit, nisi eos ex die constitutionis emissæ in sex menses prodiderit, aut conprehensos etiam seueritati iudiciariæ obtulerit, sciat dissimulatione conuictus fundum ipsum in quo prædicti postea potuerint inueniri, fisci nostri viribus esse nectendũ. Quòd si fortè contigerit, vt inscio domino memorati latuisse videantur, pari constituti temporis dimensione seruata actores capite dãnentur. Quam condicionem & circa actores rerum nostrarum volumus custodiri. Dat. IIII. Id. Iul. Constp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIII. Idem A A. ad Flauianum ppõ.

Quisquis desertorem vel à se receptum, vel in suo latitantem cognoscit, nisi eum ex die publicati huius edicti intra duos menses adhibita inquisitione correptum ordinario iudici offerre curauerit, detectus in crimine, pro qualitate atque ordinis personæ incurrat in legem. & siquidem potuerit corporali iniuriæ subiacere seruata ex iure substantia & fustibus coherceatur, vel metallo operi publico deputetur, & nonnunquam se alterius erigente censura exilio perpetuæ relegationis plectatur. Quod si eiusmodi fortasse fuerit, vt iniuria corporali intuitu generis aut honoris excipiatur non procrastinata auctoritate sententiæ per singula capita eorum quos contra interdictum retinere atque occultare

non

non timuit, denos iuniores maximè idoneos militiæ offerat, aut quinquaginta pondo argenti restituat. Quòd si procurator possessionis, siue actor, vel etiam colonus latebram desertori domino ignorante præstiterit: detectus in crimine, capitali supplicio mancipetur. ceteros quoque similis conscientiæ exemplum triste deterreat, illorum tantummodo probationibus euidenter ostensis innoxiis relinquatur habitatio, quos iamdudum fiscus adærauit. Oblati autem iudicibus nisi in continua quacunque prouincia, vel tuæ præstantia potestatis, vel hij duntaxat ordines militares viri, qui possint de capite eorum ferre sentētiam, degere videbuntur interrogati & seueritati necessariæ subiaceant, & ad sinceritatem tuam per ordinarij iudicis executionem, vel officia rectoris dirigantur cum prosecutione, &c. Dat. III. Kalendas Mart. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad populum.

Quisquis in domo patrimonio ve suo, vel qualibet obstrusa & lōgissima à se possessione discreta desertorem latere cognoscit, ad eos, quibus cura indagandi mandata est, vel si fortè defuerint, ad rectorem prouinciæ protinus spontanea oblatione deducat, veniam delicti veteris habiturus. exactis enim quattuor mēsibus postquam edictum nostrum intra eam vrbem, quam quisque habitat, fuerit publicatum, si quis noluerit moderationi præsentis obedire præcepti, hæc in eum pœna inponetur, vt & qui occultatus fuerit, eruatur, & latebræ auctor pro vno desertore vel pro * duas præterea auri libras vel duos iuniores militaris roboris ac staturæ cogatur fisco abscisa spe totius defensionis inferre. Et quoniam plurimos cognouimus priusquam victricibus aquilis sociarentur, vel illuc vnde electi fuerant, vel quo placuerit abire, alios autem litterarum initiatos auspicio quamquam necdum dicantur meruisse sub signis, præcipimus vt post tempus definitum quicunque ex iunioribus fuerit retentus præter eum vel duos tirones per singulos vel duas auri libras malo coactus fisco nostro adnumeret. Qui vero causarias vel honestas indepti sunt missiones, ab inuidia & formidine desertionis amoueantur. Et si hæc sunt tyrannico tempore consecuti, dummodo eos meruisse vel peracto militię labore, vel probata debilitate pateat: si qui etiam ex seruorum numero militiæ se sociarunt, quos dominis suis legitima iudicum reformauit auctoritas, sine metu legis ab his quibus rectè docentur, redditi tenebuntur. Dat. VI. Kalend. Maij. Med. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

X. Idem AA. Vincentio ppō. Galliarum.

Protectores, qui ad inquisitionem vagorum per prouincias diriguntur, nullas in retinendis fugitiuis duntaxat indigenis iniurias possessoribus parent, quia hoc illis tantum permittitur, vt desertores veteranorum filios, ac vagos, & eos quos militiæ origo consignat, ad delectum iuniorum prouocet. Dat. XVI. Kal. Iun. Med. Stilichone & Auriliano VV. CC. CONSS.

XI. Idem AA. & Theodosius A. Hadriano ppō.

Si qui desertores oberrare in prouinciis fuerint comprehensi, eos & comprehendi protinus volumus, & ad iudicem deduci, vt auditi cum de crimine desertionis suę confessi fuerint, carceris custodię deputentur, de quorum nominibus ad tuam sublimitatem subditis confessionibus referatur, vt instructi magistri

militum, quid de his fieri oporteat, pro sui auctoritate constituant. Sin vero inuenti resistendum atque armis obtinendum putauerint, tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur: ita tamen vt prouinciarum iudices sollicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractoriarum nomine desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne subpositis aut commentis epistulis euadendi habeant facultatem, desertorum quoque occultator iuxta promulgatas leges seuerissimè vindicetur. Dat. VI. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XII. Idem AAA. Hadriano ppō.

Si quis militem profugum desertoremque castrorum in prædio suo susceperit, nisi eum ipse prodiderit, aut comprehensum seueritati iudiciariç potestatis obtulerit: sciat si in dissimulando conuictus fuerit, fundum ipsum in quo prædictus postea potuerit inueniri, fisci nostri viribus sociandum. Quòd si forte contigerit, vt inscio domino in eius prædiis habitarit, fundo à nexu huius legis exuto actorem conscium seuero supplicio damnandum esse censemus. Quam condicionem etiam circa actores domus nostræ volumus custodiri. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XIII. Idem AAA. Hadriano ppō.

Desertores modis omnibus adtinendos esse censemus. Vniuersi igitur prouinciales sciant opprimendorum sibi desertorum facultatem esse permissam, quibus ne sit tarditas pœnę solacio, velox vbicunque iubemus esse supplicium, quod ad notitiam primatium vrbium, vicorum, castellorumque deueniat, quo scire possint etiam occultatores eorum ad subeundam pœnam, quæ diui genitoris nostri est constituta legibus adtineri. Dat. VI. Non. Oct. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XIIII. Idem AAA. Hadriano ppō.

Opprimendorum desertorum facultatem prouincialibus iure permittimus, qui si resistere ausi fuerint, velox vbicunque iubemus esse supplicium. cuncti etenim aduersus latrones publicos desertoresq; militiæ ius sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum: hac tamen condicione seruata, vt ab his iunioribus, qui proxima indictione præsenti tempore conferuntur, supplicio temperetur, qua per prouinciales intra præscribtum legibus tempus ad ea signa quibus destinati fuerant, redhibendi sunt, ne possessores redhibitionis damna percellant, propter eos, qui necdum pæne auspicati militiam fugerunt. sed vt in his patientiā tenemus, ita omnes qui vltra memoratā indictionem & nostræ beneficia sanctionis castra & militiā deseruere, condemnationibus obnoxios esse pręcipimus. occultatoresque eorum ad subeundam pœnam, quæ Diui genitoris nostri constituta est legibus, volumus retentari. Dat. VI. Non. Oct. D. N. Theodosio A. I. & Rumorido viro clarissimo CONSS.

XV. Idem AAA. Longiano ppō.

Qui relictis militaribus castris se ad deprædationes vel latrocinium contulerint, seueritatem publicam non euadant. Dat. VIIII. Kal. April. Rau. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

XVI.

XVI. Impp. Honorius & Theodosius AA. Gaisoni comiti & magistro militum.

Qui sine conmeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidiosa quiete transegerit, decem sequentibus postponatur. in quo verò biennium talis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat: tertius autem annus triginta prælatos iure defleuit, ita vt quartus exempto matriculæ nulli veniam derelinquat. & cetera. Dat. prid. Id. Iun. Rau. post Conss. Honorio VIII. & Theodosio V. Augustis CONSS.

XVII. Idem AA. Constantio magistro militum.

Omnes tribunos qui per Africam vagorũ & desertorum requirendorum sumpserunt officium, ne sub huiusmodi professione vastent prouinciam, submoueri præcipimus. In futurum autem itut nequaquam vocabulum vel officium infaustum constituimus per Africam esse debere, ita vt si quis ad condemnatam huius officij qualitatem prædæ causa adspirare temptauerit, capitalis in eum seueritas exeratur. Dat. prid. Kalen. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

De Saturianis & Subafrensibus, & occultatoribus eorum. *Tit. XVIIII.*

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Messalæ PP O.

Saturianorum coniurationem armis sumus, vt oportuit, persecuti: sed aliquotiens inminentis pœnæ euitatione ad diuersa semet latibula contulerunt, quorum occultatores huic seueritati sciant se esse subdendos, vt hæ possessiones, in quibus latebram conlocauerint, fisci nostri corporibus adgregentur, nisi protinus post edicti huius auctoritatẽ pœnæ ac legibus fuerint restituti. simili etiam se condicione retenendum esse cognoscat, si qui è Subafrensibus, qui in Saturianorum se coniurationem miscuerunt, quempiam præuiderit occultandum. Quisquis igitur huiusmodi hominem aduersus salubris decreti auctoritatem existimauerit latebris subtrahendum, sciat sibi cum eo facinus esse commune. Et si eiusmodi personæ fuerint, quæ multari rerum amissione non possint, proprij capitis luendum esse supplicium. nec hi sanè pœnæ exsortes futuros esse credant, qui deprehensos in quolibet iure tantorum scelerum machinatores silentio prętermiserint, & non statim sub publica testificatione quibus in locis inuenti fuerint, publicauerint. Id quoque obseruandum esse cẽsemus, vt ad ea loca, quę à memoratis latronibus tenebantur, diligens dirigatur inspector, oblaturus primitus veteribus dominis, vt si hęc possidere desiderant, ne abductis mereant cultoribus translatis abunde familiis rura quę hucusque infructuosa apud eosdem perditorum tẽmeritas fecisse videbatur, exerceant: vel certe si inconuenientia existimauerint salua tributorũ pręstatione ad idoneos possessores transferant. Dat. XI. I. Kal. Aug. Theodoro viro clarissimo CONS.

De Veteranis. *Tit. XX.*

I. Imp. Constantinus A. Floriano præs.

Veteranis qui ex die quinta nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciã victoria vniuerso orbi inluxit, & qui postea aput Nicomediam no-

ſtram miſſionē meruerūt certa per edictū indulſimus,quę ſcribendi tabulis vel encauto & ceruſſa cōſcribere detur eis licentiā.Edictū autē cōtinens indulgentiā noſtrā ad deuotionē tuā miſimus,& vt tua dicatio & cūcti alij recognoſcāt quid præſtitimus memoratis. PP. IIII. Id. Apr.Licinio V. & Criſpo Cęſare CONSS.

II. Idem A. Cùm introiſſet principia,& ſalutatus eſſet à pręfectis & tribunis & viris eminentiſſimis adclamatum eſt, Auguſte Conſtantine,dij te nobis ſeruent.veſtra ſalus,noſtra ſalus. vere dicimus, iurati dicimus. Adunati veterani exclamauerunt, Conſtantine Auguſte,quo nos veteranos factos ſi nullam indulgentiam habemus? Conſtantinus A. dixit, Magis magíſque conueteranis meis beatitudinem augere debeo quàm minuere. Victorinus veteranus dixit. Muneribus & oneribus vniuerſis locis conueniri non ſinamur. Conſtantinus Aug.dixit: Apertius indica quæ ſunt maximè munera, quæ vos contumaciter grauant. Vniuerſi veterani dixerunt: Ipſe perſpicis ſcilicet. Conſtantinus A. dixit: Iam nunc munificentia mea omnibus veteranis id eſſe conceſſum perſpicuum ſit,ne quis eorum nullo munere ciuili neque in operibus publicis conueniatur,neque in nulla conlatione,neque à magiſtratibus,neque vectigalibus in quibuſcunque nundinis interfuerint,nulla proponenda dare debebunt.Publicanis quoque,vt ſolent agentibus ſuperconpellere, ab his veteranis amoueantur,quiete poſt labores ſuos perenniter perfruantur. Fiſco noſtro quoque eadem epiſtula interdiximus,vt nullum omnino ex his inquietaret: ſed liceat eis emere & vendere,vt integra beneficia eorum ſub ſæculi noſtri otio & pace perfruantur,& eorum ſenectus quiete poſt labores perfruatur. Filios quoque eorum defendant decertationes, quæ in patris perſona fuerunt, quoſque optamus floreſcere ſollicitius,ne ſi contumaces ſecundū eoſdē veteranos conprobari potuerint,decimentur his ſententiis cū præſidali officio adiungētur probabilius iuſſionē meā.Curabunt ergo ſtationarij milites cuiuſque loci cohortis & parentes eorū deſperationē & ad ſanctimoniā cōſpectus mei ſine vlla deliberatione remittere,vt ſint ſalui cum ſenuas cōſecuntur pœnas indulgētiæ. Dat. Kal.Mart. in ciuitate Velouocorū,Cōſtantino A. VI. & Cōſtantio Cæſ. CONSS.

III. Idem A. ad vniuerſos veteranos.

Veterani iuxta noſtrum pręceptum vacantes terras accipiant,eaſque perpetuo habeant immunes,& ad emenda ruri neceſſaria pecunię in nummu viginti quinque milia follium conſequantur. boum quoque par & frugū promiſcuarum modios centū. Qui aūt negotij gerendi habuerit voluptatē, huic centum follium ſummam immunem habere permittimus. pręter hos ergo qui vel domiciliis vel negotiis detinentur,omnes qui vacatis,& nullum negotium geritis, ne inopia laboretis, ad hoc remedium debetis recurrere. Dat. III. Id. Octob. Conſtp̄. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. ad Maximum P. V.

Comitatenſes & ripenſes milites atque protectores ſuū caput patris ac matris & vxoris,ſi tamē eos ſuperſtites habeāt, omnes excuſent,ſi cenſibus inditi habeātur. Quod ſi aliquā ex his perſonis nō habuerint,vel nullam habuerint, tantū pro ſuo debēt peculio excuſare,quantū pro hiſdē ſi nō deeſſent,excuſare potuiſſent: ita tamen vt non pactione cum alteris facta ſimulato dominio rem aliēnā excuſent,ſed verè proprias facultates. Veteranos aūt poſt emeritæ miſ-

sionis epistulas, tam suũ quàm vxoris capud excusare sancimus. at si honestam missionem meruerint, suum capud tãtummodo excusare, ceteros omnes veteranos de quocũque exercitu vnà cum vxore sua vnius capitis frui excusatione precipimus. Ripenses aũt veteranos, qui ex priore lege post viginti quattuor stipẽdia honesta missione impetrata vnius excusatione capitis fruebatur, etiamsi viginti stipendiis cõpletis honestam missionẽ meruerit ad exemplum comitatensium militũ vnum capud excuset. Intra viginti etiã stipendia dimissus, quoniam inbecilli & debiles censibus non dedicantur, eodẽ beneficio vtãtur. Alares aũt & cohortales dum militant, propria capita excusent. veteranis quoque eadẽ excusationis solacia habituris, qui quocũque tẽpore in quibuscũque partibus meruerint missionẽ, si ex comitatensi militia senectutis vel debilitatis causa dimissi fuerint, indiscreto dispendiorũ numero duo capita excusaturis, id est suum adque vxoris, & ripensibus indiscrete idem priuilegiũ habituris, si se ob belli vulnera dimissos probauerint, ita vt si quis eorum post quindecim stipendia intra viginti & quattuor annos ex militia decesserit, sui tãtum capitis excusatione fruatur. vxorem enim ripẽsis † militia decesserit, sui tantum capitis excusatione post viginti & quattuor annos excusari oportet. PP. XV. Kalend. Iul. Antiochiæ, Paulino & Iuliano CONSS. † si

V. Idem A. Maximo.

Prouidendum est, ne veterani protectoria dignitate cumulati, aut qui honores varios pro meritis suis cõsecuti sunt, incongruis pulsentur iniuriis: cum si quis in hoc crimine fuerit deprehensus, rectores prouinciarum conueniat ad tuum iudicium referre, atque ad tuum officium prædictos dirigere, vt factum pro sui qualitate possit facillime coherceri. Dat. IIII. Kal. Ian. Triueros, Ianuarino & Iusto CONSS.

VI. Imp. Constantius A. ad Helpidium Consularem Pannoniæ.

Priuilegia cõcessa veteranis, qui stipendia iusta meruerunt, prout se quisque in officiis conpetentibus militasse declaret, omnia conseruentur corporaliũ seu personalium munerum vacatione eisdem tribuenda. Dat. VIII. Kal. Iul. Sirmio, Constantio A. VII. & Constante I. CONSS.

VII. Idem A. Euagrio P. V.

Quosdã veteranos hoc nomine indignos latrocinia perpetrare conperimus, ideoq; precipimus, vt veterani quibus bona mens est, aut arua versent, aut certè in optimis negociis pecuniam tractent, & mercimonia agitent: qui verò neque rus colunt, neque vtilem vitam conmerciis exhibent, mox in ipsos capitaliter exsurgendum. Exui enim omnibus priuilegiis debent, per quos publica quies perturbatur: ita vt si leuissimum aliquid deliquerint, omnibus subiiciãtur pœnis. Dat. III. Id. Aug. Constantio A. VI. & Constante II. CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad vniuersos prouinciales.

Omnibus benemeritis veteranis, quam volunt patriam damus, & inmunitatem perpetuam pollicemur. Habeant ex vagantibus siue ex diuersis vbi elegerint agros, & à lege habeant, vt sibi soli eorundem fructus cessuros esse cognoscant. nullum ex his agris stipendium, nullam annuam prestationem postulauimus. amplius addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia & semina præbeamus: ita vt is qui ex protectore dimissus erit, duo boum

paria & centum modios vtriusque frugis consequatur. Alij verò qui honestas missiones siue causarias consequuntur, singula paria boum & quinquaginta modios vtriusque frugis accipiant. super quibus præbendis ad conpetentes iudices scribta congrua destinata sunt. si quos etiam veterani seruulos familiásve ad agrum duxerint, inmunes perpetuo possideant. Dat. xv. Kal. Dec. Rom. diuo Iouiano & Varroniano conss.

VIIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Dagalaifum magistrum militum.

Remotis iniuriis iussimus veteranis nostris vel adgnatis licere emere, vendere negotiari: quos secundum veterem consuetudinem parentum nostrorum ab omni munere vniuersísque reditibus auri argentique, sed & portorij indemnes esse oportet. Dat. VIII. Id. Decemb. Veronæ, Gratiano nob. p. & Dagalaipho conss.

X. Idem AAA. ad Probum PPO.

Si quis præpositus fuerit aut fabricæ aut classi aut Lætis, identidem si præpositus Rom. largitionum, vel cohortis gesserit tribunatum, aut quicumque his administrationibus ad quas non nisi cum certis fideiussoribus singuli quique veniunt fortasse præfuerit, qui non vel intra palatium cōgruo labore meruisse, vel armatam inuenitur sudasse militiam, his priuilegiis careat quę militaribus palatinisque tribuuntur. Dat. x. Kal. Ian. Triueris, Valentiniano nobilissimo puero & Victore conss.

XI. Idem AA. ad Iouinum magisttum militum.

Conmoneat tua sinceritas hac sanctione veteranos, vt loca absentiū squalida & situ dissimulationis horrentia de solida fructuū indemnitate securi quantum vires vniuscuiusque patientur exerceant. namque decernimus, vt his qui soli relicti terras sulcauerint, sine molestia pręiudicioque dominorum prouectuum emolumenta quærantur, nihilque illis, qui messium tempus adsolent aucupari, agratici nomine deferatur. Dat. XVI. Kal. Febr. Valentiniano & Valente AA. IIII. CONSS.

XII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Stilichoni magistro vtriusque militiæ.

Plerique testimonialibus fraude quęsitis fiunt veterani, qui milites non fuerint, nonnulli inter exordia militiæ in ipso ætatis flore discedunt. quisquis igitur Luctus, Alamānus, Sarmata vagus vel filius veterani aut cuiuslibet corporis dilectus obnoxius & florentissimus legionibus inserendus testimonialem ex protectoribus vel cuiuslibet dignitatis obtinuit, vel eas quę nonnunquam comitum auctoritate pręstantur, ne delitiscat, tirociniis castrensibus inbuatur. Si quis pręterea vel prima stipendia, vel nondum vt oportebat inpleta, missionis colore deseruit, nihil impetrata valeant, nisi fortè quempiam aut defessę ętatis aut corporis ęgritudo, aut gloriosorum vulnerum cicatrices causaria vel honesta missione defendunt, dummodo hos ista non adiuuent qui ætate solida & integro corpore hęc occuparint. & quoniam plurimos vel ante militiā vel post inchoatam vel peractam latere obiectu pię religionis agnouimus, dum se quidam vocabula clericorum & infaustis defunctorum obsequiis occupatos non tam obseruatione cultus quàm otij & socordiæ amore defendunt, nulli omnino tali excusari obiectione permittimus, nisi qui aut fractus senio, aut

membris

membris debilis aut paruitate deformis indignus consortio virorum fortium repperitur. Illius quoque sanctionis oportet admoneri, vt si quis decurionum, primipilariorum, collegiatorum, ciuilium apparitionum vel aliorum necessitatibus inretitus militiæ sacramenta durasset defendi castrensium stipendiorum excusatione non possit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Stilichone & Auriliano viris clarissimis CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Stilichoni comiti & magistro vtriusque militiæ.

Oportet inter eos qui ambitu ac suffragiis ad tribunatos præposituras que perueniunt, & eos qui labore, periculis atque ordine militiæ decurso huiusmodi dignitates acceperint, esse discretionem. Quare INMUNES eos haberi decernimus, qui militiæ prærogatiua, vt dignum est, ad tribunatum præposituras ve perueniunt. CONmonendi autem sunt comites aut duces militum, vt & ipsi eos reuelatos esse cognoscant, neque aliquid hoc nomine ab his flagitādum de quibus ad omnes militares iudices paria scribta direximus. Dat. XI. Kal. April. Rom. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

De testimoniali ex tribunis & protectoribus. *Tit. XXI.*

I. Imp. Constantinus A. ad Rufinum ppō.

FErri non potest in titulo militaris laudis inrepere eos qui nec aciem viderint, nec signa perspexerint, nec arma tractauerint. Ideoque si qui ex protectoribus, vel ex præpositis, vel ex tribunis epistulas reportauerint, non habeant priuilegium, quod merentur, qui ordine militiæ sub armorum labore decurso ad hunc honorem peruenerint. PP. IIII. Id. Aug. Sirmio, Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Imp. Constantius A. ad * ppō. Post alia.

Si quis de paganis vel decurionibus ambierit ad honores protectoriæ dignitatis, nec tempus, nec stipendia ei post hanc legem conputanda sunt. Hoc & circa eos, qui ad præposituras ambitu peruenerint, custodiri præcipimus, &c. Dat. Kal. Maij Constantio A. VI. & Constante II. CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P.V.

Quicunque ex protectoribus aut domesticis honorarias misiones meruerint, sub hac norma pęnes eos dignitas maneat, vt neque municipes curiam, neque collegiatus obsequium propriæ vrbis effugiant, neque negotiator à pēsionis aurariæ instituta summa militiæ suffragio subtrahatur, neque ab vllo postremo officio, militia, vel corpore, talis se impetrati quisquā obiectione defendat, sed manente norma soluat omnia quæ ab illo vel condicione nascendi vel iure proprij postulantur officij. de liberis etiam eorum cēsemus, ne de his edicti originis munus per priuilegia emendicatę dignitatis effugiant. quę quidem omnia officere illis aliquando non patimur, quos emeritos felicibus castris, vel honesta interdum aduersæ valetudinis misio vel vulnerum laudabilis excusatio vel emensum sub signis tempus absoluit. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Arcad. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Theodoro PP.

Eos qui testimoniales non suo merito, sed eorum contemplatione sunt adepti, qui pro his nostram clementiam sunt precati, par seueritas persequatur.

Eos

Eos tamen esse in vrbe sacratissima non vetamus, qui posuerunt illic larem adque domicilium. Dat. x. Kal. Dec. Rau. Basso & Filippo CONSS.

De filiis militarium apparitorum & veteranorum. *Tit. XXII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Optauianum.

Veteranorum liberos aptos militiæ, quorum quidam vt desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeo ignaui sunt, vt cum dispendio corporis militiæ velint necessitatem euadere: iubemus, si ad militiam inutiles resectis digitis iudicentur, curialibus sine aliqua ambiguitate muneribus atque obsequiis adgregari. Dat. XIIII. Kal. Mart. Sirmio, Accep. VII. Id. April. Regio, Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

II. Idem A. ad Seuerum.

Veteranorum filios propter priuilegia parentibus eorum indulta vacare nõ patimur, sed programmate per omnes ciuitates proposito diligenter quæsitos ad alterutrum conpelli iubemus, vt aut decurionatus muneribus obtemperent, aut militent, obseruaturo deuotionis tuæ officio, vt qui probantur ab annis viginti vsque ad viginti & quinque annos ætatem agant. Si autem veteranorum filij qui equestrem militiam tolerauerunt, inter equites probari voluerint, habeant facultatem, ita vt cum singulis equis idoneis prædicto adgregentur obsequio. Quod si quis duos equos habeat vel vnum idoneum, & seruum vnum, cum circitoria militet dignitate, & binas annonas accipiat. qui gradus prębetur aliis post laborem. Singularum autem ciuitatum decurionibus intimetur, vt veteranorum filios, qui prædictæ ætatis sunt, si militare noluerint, vel minus inueniantur idonei, ad curialia vocare non morentur obsequia, si tamen patrimoniis idonei esse noscuntur. Ex his autem qui militare voluerint, si qui minus apti sunt, equestri militiæ deficiente calamitate membrorum, & legionariæ congruisse noscuntur, deducendi ad nos, protectori qui ob hoc missus est consignentur. Dat. III. Kalend. Aug. Aquileia, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

III. Idem A. ad Euagrium.

Hi qui ex officialibus quorumque officiorum geniti sunt, siue eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi erunt, in parentum locum procedant. Dat. Prid. Non. Aug. Basso & Ablauio CONSS.

IIII. Idem A. ad Leontium PP.

Iamdudum sancximus, vt veteranorum filij, qui post sedecim annos militię munus subire non possunt, vel armis gerendis habiles non extiterint, curiis mancipentur. Dat. III. Id. April. Pacatiano & Hilariano CONSS.

V. Idem A. Ablauio PP.

Veteranorum filij vel eorum qui præpositi, vel protectores fuerunt, vel ceterorum qui quemlibet gradum militiæ tenuerunt, si inualidi & inbecilles sint, curiis adgregentur, ita vt rei familiari gaudentes & inaptos militiæ, curiarum societati coniungas. quod etiã nos fecimus sub conspectu nostro his quos deliciosis nutrimẽtis eneruatos esse perspeximus. Qui igitur ex his patresfamilias sunt, & idonei functionibus publicis eligãtur ad augẽdũ curialiũ munerũ singularũ ciuitatũ ordinib. cõmouẽdis, vt quos norũt idoneos, nominare nõ dubitet

præter

præter eos quos vigor & fortitudo defendendæ reipublicæ idoneos facit. nam & duces singulorum limitum conuenimus, ne deinceps veterani filius inutilis sacramento cingatur. Eos etiam qui iam probati sunt, diligenter inspiciant, vt qui minus idonei repperiuntur, sacramento soluti ad grauitatem tuam mittantur. Dat. & PP. Idib. Nou. Dalmatio & Zenofilo CONSS.

VI. Imp. Constantius A. Antonio duci Mesopotamiæ. Post alia.

Obseruetur ne veteranorum seu militum filij officiis pręsidalibus adgregentur. Dat. IIII. Non. Feb. Limenio & Catullino CONSS.

VII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Petronium Patricium.

Quicunque castrensi stirpe progeniti diuersorum se nexibus officiorum tradiderunt, manu iniecta retrahátur. sciantque veterani, quibus quies post arma concessa est, liberos suos, quos militaribus aptos ministeriis insitũ robur ostendat, offerendos esse militiæ. nam si quis militaris prosapiæ degeneri mente officiorum se consortiis adgregauit, ita vt fractis viribus grandæuam proferat senectutem, aut debilitatis obtentu bellico operi inconueniens iudicetur, eundem ignauiæ latebris vel sera indagatio protractum curiarum functionibus placuit mancipari. PP. Beryti Idib. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum ppõ.

Filios veteranorum, qui armatæ militiæ paruissent, si in officiis publicis vel ministerio chartularum atque obseruatione rationum inueniuntur, sciat tua sinceritas esse reuocandos, etenim hi, quibus vel corporis robur vel statura defuerit, qui comitatensi digni possint esse militia, repensi potuerunt copulari. PP. Rom. XV. Kal. Mart. Modesto & Arintheo CONSS.

VIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.

Quicunque castrensi stirpe progenitos diuersis se officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur. Sciantque veterani liberos suos quos militaribus aptos muniis insitum robur ostendat, aut offerendos esse militię aut obnoxios nostræ legis laqueis iam futuros. Scribta Petro Cõsulari Phœnicis, Damusco, Prid. Id. Maij. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS.

X. Idem AAA. ad Felicem Com. Or.

Non solum in diuersis officiis militantes, sed etiam vacantes rebus propriis veteranorum ac militum filios armatæ militiæ volumus sociari. Nulla igitur sit excusationis occasio. Dat. VIII. Id. Iul. Thess. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

XI. Idem AAA. Habe Neoteri K.N.

Si filij primipilarium reperti fuerint, qui ingressi legitimos annos nullis stipendiis fulciuntur, sed anno proximo quo ad curiam fuerint lacessiti, semet militiæ manciparint, ad curiam teneantur, ita vt ne officij quidem cum transacto anno esse cœperint, curialis prępostera audiatur circa eius personam ac sera petitio. Quòd si in eadem domo duo filij erunt, & latum adeo felixque patrimonium quod possit duplicium necessitatum suscipere functiones, vnum oportebit militiæ, vnũ curiæ vindicari. Quod seruandum pari norma erit, si tres aut quatuor liberi, vel etiam plures numero familiam eiusdem stirpis ornauerint, vt etiam ex numerosis fratribus vnus ad curiam deuocetur. Dat. VI. Id. Sept. Sirmio, Gratiano V. & Theodosio I. AA. CONSS.

XII.

XII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Stilichoni comiti & magistro vtriusque militiæ.

Quoniam filij veteranorum ad diuersa officia se contulerunt, hac sanctione præcipimus, vt ab his, qui nunc sunt in officiis occupati, nulli iuniores repetantur, ac deinceps post hoc edictum aditum veteranorum filiis militandi per ciuilia officia esse præclusum. Dat. VI. Kal. Oct. Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De oblatione equorum. *Tit. XXIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. ad Probum P P O.

Vicunque honorariis codicillis habetur excomite, tres protinus equos qui digni sunt conprobari, curet offerre. Quicunque autem eodem est ex præside factus indulto, duos pari deuotione mox tradat. ita enim promptius instruitur vsus armorum. quod munus in posterum ea lege nouetur, vt quinto quoque anno, hoc est magis aliquando quàm sæpe similis recurrat exactio. Dat. VIII. Id. Iun. Sirmio, Valentiniano nobilissimo puero & victore CONSS.

De oblatione votorum. *Tit. XXIIII.*

II. Impp. Arcadius & Honorius A A. Basilio P. V.

Vando votis communibus felix annus aperitur, in vna libra auri solidi septuaginta duo obryziaci principibus offerendi deuotione animo libenti suscipimus: statuentes, vt deinceps sequentibus annis vniuscuiusque sedulitas principibus suis talia ingerant semper & deferant. Dat. III. Non. Mart. Med. Olybrio & Probino CONSS.

Explicit Liber VII.

CODICIS THEODOSIANI LIBER OCTAVVS.

De numerariis, actuariis, scriniariis & exceptoribus. *Tit. I.*

I. Imp. Constantinus Augustus ad Leontium.

VDVM Sancximus, vt nullus ad singula officia administranda ambitione perueniat, vel maximè ad tabularios, nisi qui ex ordine vel corpore officij vniuscuiusque est. hos enim officia sibi iniuncta tamdiu agere iubemus, quoad idoneos esse manifestum est, aut ætate non impediente conplere id posse monstrantur, vt administratione apud vnum iugiter permanente, fides quoque eius appareat. Si quis ergo ex suffragio ambitionis ad officia fisco obnoxia accesserit, multæ nomine denas

denas libras auri exigatur. PP. V. Id. Iun. Hierapoli; Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

II. Idem A. ✶

Ne hij, qui procul ab officio sublimitatis tuæ sunt, nullum meritum per sedulitatem vel obsequia præferentes locum possint laborantibus debitum inrepere, exceptores placet pro loco & ordine suo ad commentarios accedere, & eorum administrationi subrogari, & ceteris propulsatis, ita vt inter exceptores prout quisque locum tempore adipisci meruerit, ordine & merito cōsequatur. Dat. Kal. Iul. Triueris, Basso & Ablauio CONSS.

III. Idem A. ad Maximum ppō.

Vtilitate suadente annonarios & actuarios conditionales esse præcipimus, annonis etiam adiuuari, & capitationem eorum qui censeti sunt, haberi inmunem. ideoq́ue tua solertia conpetentia amonebit officia, vt actuariis binas annonas, annonariis vero singulas protinus subministrent. capitationem quoque ipsorum tantum, qui ex his censeti sunt, faciat haberi inmunem quoad in actu fuerint constituti. nam postea vel laus eos & dignitas honorabit, vel si in culpa fuerint deprehensi, pœna comitabitur. Emissa III. Non. Maij. Dalmatio & Zenofilo CONSS.

IIII. Idem A. ad Benoricianum Vicarium Asiæ.

Vorax & fraudulentum numerariorum propositum, qui diuersis rectoribus obsequntur, ita inhibendum est, vt & antea sancxerimus, & nunc itidem sancimus condicioni eos subditorum & eculeis adque lacerationibus subiacere, nec vltra biennium hoc fungi obsequio, & cetera. Dat. XIIII. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS.

V. Imp. Constantius A. ad Taurum ppō.

Actuarij condicionales sollicite proprio fungantur officio, nec ad quasdam inrepant dignitates, quibus eos perfrui diualia statuta prohibent, hoc vitium corrigētes nos etiam iussimus vtiliter à patre præcepta seruari, & litteris ad magistrum peditum & equitum datis iussioni effectum præcipimus commodari. Dat. Prid. Non. Maij. Rom. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

VI. Imp. Iulianus A. ad Auxonium Correctorem Tusciæ.

Numerarij, qui publicarum rationes ciuitatum versutis fraudibus lacerare didicerunt, subiaceant tortori nomine artis ac fraudis. Verùm cùm quinquennio administrauerint chartas publicas, vnum integrum annum vacēt, vt ad incusantium iurgia facilis adpetitu sit vita priuata. septimo porrò anno cùm eosdem bene creditum munus administrasse claruerit, ex perfectissimis dimittantur. hic abolebit honor dignitatis additæ veterem vilitatem. Dat. XVI. Kal. Feb. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

VII. Idem A. Secundo ppō.

Quamquam pręcedente iussione omnes numerarios cōdicionales esse pręcepimus, tamen etiam nunc eos, qui sumpserint chartarum notitiam, & eodem officio inhæserint, condicionales esse iubemus, vt scientes nullo se priuilegio esse munitos, ac facile per tormenta fraudium suarum sutelas detegi posse, nihil committant in damna reipublicæ. Data Kalend. Mart. Mamertino & Neuitta CONSS.

VIII. Idem A. ad Mamertinum ppō.

Iubemus omnes numerarios non eos modo quos plebe confusa vulgus abscondit, sed primos etiam & magistros eorum officij sedis amplissimæ, tum autem iudicum ceterorum, solutos pænitus militaribus sacramentis, condicionales etiam fieri, ne dignitas fraudibus faciat vmbraculum, per quinquennium perinde inseruire scriniis. quippe admodum iniquum videtur pro alienis fraudibus rudes & nuper adscitos adiutores conpelli ratiocinia præstare, adque his inminere periculum. Dat. epistula ppō. v. Kal. Dec. Viminacio. Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

VIIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Clearchum.

Numerarij qui appellari consueuerant consularium ac pręsidum duntaxat, tabularij posthac nostra sanctione vocabuntur, scientes sese tormentis esse subiectos nisi iudicibus, vel his qui prouecti nostro iudicio ad prouincias venerint: vel his qui ibidem diutius fuerint commorati, debitorum ac reliquorum modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione, quos scire oportet cum his qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta, triennij tamen spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Denique cum peregrinos delegi adque ad singulas quasque prouincias oporteat destinari peractis triennij spatiis, adque hoc tempore completo, biennio post administrationē in prouinciis residere debebunt, obsequia iudicum præstolantes vt edant rationem torporis adque segnitiæ, ac subiaceant dispendiis, quæ communicari hisdem cum exactoribus conuenit, si detrectasse fidem prætermissis suggestionibus monstrabuntur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. Iouio magistro equitum.

Actuariis Palatinorum & comitatensium numerorū senas annonas, senum etiam capitum, pseudocomitatensium etiam quaternas annonas, & quaternū capitum ex horreorum conditis præcepimus per decennium curam eius officij sustinere, vt perspicue manifesteque fides eorum & industria conprobetur. quod cum ad nos iuxta numerorum testificationem suggestione excellentiæ tuę peruenerint, honore perfectissimatus in palatio nostro potientur, etiam maiorem gradum dignitatis postmodum adepturi. post hoc vero beneficium, qui fraudibus ac rapinis minime temperarint, in eos iudiciorum auctoritas exseratur. Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Rufinum PP.

Super numerariis celsissimi officij tui aliter est nostra sententia, quàm diuæ memoriæ Iulianus duxerat sanciendum. Ille lege proposita numerarios omisso cingulo condicionis conscios vilioris, necessitati publicæ obsecundare præcepit, nos qui malumus obsequia hominum esse volūtaria quàm coacta, sumere cingulum & militiæ ordinem tenere numerarios iubemus: cum si in aliquo fraudium scelere fuerint depræhensi, nullo modo possint à corporali iniuria vindicari. Dat. Prid. Id. Decemb. Parisis, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. omnibus rectoribus prouinciarum.

In prouinciis singulis duo tabularij conlocentur quoad vnum fiscalis arcæ

ratiocinium

ratiocinium ad alterum largitionales pertinere tituli iubeantur, sciturí quod si ex alienis quicquam actibus ad alteram partẽ inlicita fuerit vsurpatione translatum, is qui iudicis culpã dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus. Dat.III.Kal.April.Constantinop.Antonio & Syagrio CONSS.

XIII. Idem AA.Floro ppõ. Post alia.

Numerarij non nisi exacto triennij tempore diuinam nostri numinis purpuram venerentur, capitali supplicio subiugandi, si in fraudem constituti vel statuta tempora subterfugere voluerint, vel ambitu vsurpare maioris militiæ dignitatem. Dat.XVIII.Kal.Oct.Constp.Antonio & Syagrio CONSS.

XIIII. Impp.Arcadius & Honorius AA.Seuero.P.V.

Ne diutius ad cunctorum perniciem actuarij numerariorum consortiis adiuuentur, inlustris auctoritas tua cunctos ex numerariis ab actuariorum societate præcipiat abstinere, adque ab eorũ cõmunione discedere. Quod si hæc moniti custodire neglexerint, hisdem pœnis, se quibus actuarios, non ambigãt subiacere. actuarios vero cunctos intra quinquaginta dies vrbis nostræ terminos conpellat excedere, sciturós, quòd si vltra statutum tempus præsentes fuerint compræhensi, viginti librarum auri dispendium subituri sunt. Dat.IIII. Kal.Iul.Niciæ, Honorio A.IIII.& Eutychiano CONSS.

XV. Impp.Honorius & Theod AA.Hypatio magistro militũ per Orientem.

Ex insinuatione magnificentiæ tuæ cognitis his quæ à scriniariis officij tui crudeliter perpetrantur, dum actuariis sua prauitate permixta freti potestate chartarum rationes eorum pro sua voluntate perscribunt, generali lege censemus, vt ad exemplum numerariorum, quorum ob fraudes hæc dudum forma processit, à chartarum cura triennio finito pellantur, nunquam ad eam vlterius admittendi, cum his qui ante ab huiusmodi consortio quoque pacto recesserunt, ita ad principatum officij si maluerint, præstolentur, hac pecunia quam actuariis quolibet genere extorserunt, fisco vindicanda. quod & in posterum obseruabitur, si quis ex scriniariis eiusdem officij aliquos cum actuariis contractus habuerit: quoniam hoc collegium conmerciumque pænitus conuenit inhiberi. Dat.XVII.Kal.April.Constp.Honorio X.& Theodosio.VI.AA.CONSS.

XVI. Idem AA.Vitaliano duci Libyæ.

Nemo de numerariis tui officij, seu domesticis, vel scriniariis siue adiutoribus post conpletum sui temporis actum ad eandem rursus sollicitudinem audeat adspirare, decem auri librarum condemnatione proposita, si hanc violare voluerit sanctionem, eadem pœna officio quoque proposita, si per ambitionem vel auaritiam ex his aliquid temerari concesserit. Dat.VIIII.Kal.Nou. Constantinop.Honorio A.XI.& Constantio II.V.C.CONSS.

XVII. Impp.Theodosius & Valentinianus AA.Tauro ppõ.

Qui ad numerariorum gradum veniunt in officio tuæ sedis excelsæ quamdiu eodẽ funguntur officio, domesticorũ militiã nõ adfectẽt, ne in alio actu cõstituti alterius sacramenti priuilegiis perfruantur. conpleto sanè triennij tẽpore eam tantummodo militiam consequantur, quæ instituto antiquitus more defertur. intra alterius autem triennij metas * altiorem quamcunque militiam seu potius dignitatem nullam pęnitus adipiscendi habeant facultatem, &c. Dat. V.Non.Iul.Constp.Theod.A.XIIII.& Maximo CONSS.

De tabulariis, logografis & censualibus. *Tit. II.*

I. Imp. Constantius A. ad Catullinum ppo.

Nullus omnino ex tabulariis, vel scribis, vel decurionibus eorumque filiis in quocunque officio militet, sed ex omnibus officiis, nec non & si intra nostrum palatium militent necdum inpleto quinquennio reperti & retracti protinus curiis officiisque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco. Marcellino & Probino CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Artemium Vicarium Hispaniarum.

Si qui tabulariorum necessitate perfuncti vel adspirare cœperint ad curias vel vocari, non prius eos ordo suscipiat, quàm fideliter dederint administratarum suo tempore chartularum apuт acta rationem. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Neoterio ppo.

Comperimus aliquantos relictis muneribus curiarum scribas, sed & logografos ciuitatum in nomen inrepsisse militię, his retractus legem hanc tulimus, ne quis ex hoc hominum numero paria audeat vsurpare: hoc admodum sufficiente numero militiæ subplementis, qui ex vagis veteranorumque filiis vacantibusque potuerit fida peruestigatione conpleri. Dat. IIII. Non. Febr. Thessalonicę. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS.

IIII. Idem AA.

Quicunque decurionum sponte se censuali ministerio manciparit, condicionem habeat quam ipse delegit, depositurus sui ordinis pænitus dignitatem, si eum necessitas quæstioni subdendum inuenerit. Dat. XV. Kal. Oct. Constp. Richomere & Clearcho CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Hadriano ppo.

Generali lege sancimus, vt siue solidis prouinciis, siue singulis ciuitatibus necessarij fuerint tabularij, liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc officium patescat aditus, qui sit obnoxius seruituti. Sed & si quis dominorum seruum suũ siue colonũ chartas publicas agere permiserit. cõsensum enim non ignorantiã volumus obligari, ipsum quidẽ inquantũ interfuerit publicæ vtilitati pro ratiociniis quæ seruo siue colono agente tractata sunt obnoxium adtineri, seruum autem conpetentibus affectum verberibus fisco addici. In præteritũ quoque decernimus cura dominorum præsentari eos qui ratiocinia tractauerint, quorũm interfuit ab initio prouidere ne publicis actibus priuata seruitia inmiscerentur, vt tẽporis sui quisque rationem positus in quæstione depromat. Dat. VIII. Kal. April. Med. Vincentio & Frauito CONSS.

INTERPRETATIO. *Siue in solida prouincia, siue per singulas ciuitates tabularij fuerint ordinati, hoc est, qui rationes publicas tractãt, ingenui à prouincialibus ordinentur: coloni aut serui ad hoc officium nullatenus admittantur, quia quibus fides publica committenda est, tales eligi debebunt, de quibus querela esse non possit. Quod si dominus colonum, vel seruum suum tabularium esse concesserit, pra consensu dominus hac multa feriatur, vt quicquid colonus ille vel seruus detrimenti admiserit, hoc dominus sine mora restituat: colonus ille vel seruus verberatus, fisci viribus addicatur.*

De

De priuilegiis apparitorum magisteriæ potestatis. Tit. III.

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Artemium correctorem post alia.

Vi sese in officiis magistrorum equitũ ac peditum militasse ac militare monstrauerint, ab omni nominationis iniuria excusentur. Eligendi autẽ erunt susceptores è diuersis officiis etiam ex largitionalibus ciuitatum, qui vtique extra palatiũ degunt. Dat. XIII. Kal. Oct. Aquil. Acc. XV. Kal. Nouem. Salerni, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De cohortalibus principibus cornicularijs, & primipilaribus. Tit. IIII.

I. Imp. Constantinus A. ad Constantium PPÕ.

Voniam iniquissimè tyrannus cõstituit, vt qui ex cohortali militia honestam missionem & vacationem rerum suarum meruerint, ciuilibus officiis & curiæ necessitatibus inseruiant: placet hac lege cessante eos qui cohortali militia completis viginti stipendiis discesserint, ad nulla deinceps ciuilia munera vel curiæ deuocari. quam rem & circa officiales pręsidum obseruari conueniet. Dat. IIII. Kalend. Mai. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. Edicto suo ad Afros.

Stationariis primipilarium, quorum manifesta sunt loca corã mandatum est, vt si extra modum aliquid extorserint, sciant se capite puniendos. præterea ne carcerem habeant, néve quis personam pro manifesto crimine apud se habeat in custodia, néve quis amplius quàm duos agasones ex prouincia secum habeat, vel de Numidia sibi adiungat, néve ex aliis prouinciis agasonem habeat, vel qui alicui iam stationarij minister fuit. PP. VI. Id. Mai. Kartag. Cõstantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. ad Bithynos.

Primipilaribus post emeritam militiam perfectissimatus, vel ducenę, vel centenæ, vel egregiatus dari dignitas potest. Dat. XII. Kalend. Aug. Gallicano & Basso CONSS.

IIII. Imp. Constantius A. Antonio duci Mesopotamiæ.

Iuxta suggestionem vicarij Mesopotamiæ de his qui officia præsidalia deserentes ad sacramenta militiæ adspirasse noscuntur, iteranda statuti desideratur auctoritas, ideoque etiamnum iubemus, vt retentis his, qui veteranorũ seu militum filij esse noscuntur, ceteros grauitas tua officiis propriis restituere non moretur, &c. Dat. IIII. Non. Febr. Limenio & Catullino CONSS.

V. Idem A. ad viros clarissimos PPÕ. post alia.

Beneficiarios in eodem obsequio perseuerare volumus. & cetera. Dat. prid. Non. Mai. Constantino A. VII. & Constante C. II. CONSS.

VI. Idem A. ad Taurum PPÕ.

Primipilaribus, qui ad pascendos milites sollemniter ad limitem destinantur grauia sustinentibus detrimenta hoc modo credidimus consulendum, vt duces qui multa eis extorquere firmantur, nomine munerũ vel sportulę nihil amplius percipiant, quàm percipiebant à patre nostrę perennis memoriæ re-

gente Rempublicam, ita vt species à primipilaribus ipsa prę stetur, nec in nummum aurúmve dirigatur, ne super inmensitate pretiorum necessitas cōqueren di exsurgat. hac igitur remota iniuria idonei mittantur, qui ex more susceptis omnibus alimoniis militaribus easdē peruehere contendant, actis apud rectorem prouinciæ conficiendis, per quæ designabitur quantus specierum modus in vsum alimoniæ militaris à primipilaribus prębeatur, & quid ob munera ducibus mittenda vel sportulam, cuius habet notitiam officium præsidale. Dat. epistula præfecto, cui hæc sacra fuerat ante lata. XI. Kal. Iun. Mediolani, Datiano & Cereale CONSS.

VII. Idem A. ad Taurum PPŌ.

Beneficiarij vel officiales rationalis si exhibitione cursus seu primipili necessitate neglecta, interuersa etiam ratione fiscali ad ecclesias putauerint transeundum, curialiū retrahantur exemplo. Si verò obnoxij ratiociniis vel necessitatibus non sint sub notione iudicum officiis consentientibus, si id probabilis vitę studium postularit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. Quod si clandestinis artibus putauerint inrependum, ad curialium similitudinem duas cōcedant liberis: aut si proles defuerit, propinquis è propria substantia portiones, tertiam sibimet retenturi. Sin vero propinquorū necessitudo defuerit, geminę portiones officiis, in quibus militant, relinquātur, portione tertia tantummodo retentata. Dat. IIII. Kal. Sept. Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum PPŌ. post alia.

Qui in proconsulum, consularium, correctorum, vel præsidum officiis ita stipendia merentur, vt reipublicæ partes pro virili captu spernui laborū procurent, si cursui veredorum obnoxij vel pastui primipili, militiam clariorē aditu obstricti itineris occupauerint, ita infulas adfectati honoris admittēt, vt necessitatem vetustæ procurationis agnoscāt. Liberi verò eorum si ab ineunte æuo alterius gradus sacramēta meruerint, paternæ necessitatis condicione nō aliàs fatigentur, quàm si adhuc eos loci quamquam altioris, tamen eiusmodi docebitur retinere mensuram, vt parua contumelia dignitatis paterni muneris subdantur inpensis. & quoad huiusmodi homines in his prouinciis militabunt, quos aut primipili pastus, aut necessitas veredariæ non adigat functionis XXV. eos stipendia à nexu curialis nominationis absoluant, liberis eorum ea condicione obnoxiis municipum conplexui relinquendis si militiæ detrectauerint voluntatem. Suscribendarij verò, tabularij, diurnarij, logografi, censuales, si & censu opulenti erunt & exercitatione quantulacūque eruditionis, post emensum munus ea condicione curiis adgregentur, si cum in officiis essent vilioribus, nulla eos suppliciorū macula turpauerit. & quoniam infinitum est viritim cuncta complecti, hoc quasi generale conclusio legis amplectitur, vt quicumque alij sine defensione prędictorum priuilegiorū in quibuslibet vrbibus, oppidis, municipiis repperiantur, pro captu virium & mediocritate censuum curialia officia suę sortis agnoscant, & cetera. Dat. III. Id. Mai. Hadrianopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Probum PPŌ.

Secundum diui Iuliani statuta sportula duci in quinquaginta libras argenti non ab vno primipilari, sed ab vniuersis pariter inferatur, nihilque amplius

duces

duces sportulæ sollemnis prętexto conentur exculpere. Dat. VIII. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. ad Dracontium Vicarium Africæ.

Principes seu cornicularios stationes quæ personis suis merito deferuntur, non aliis vendere, sed ipsos potissimu his administratiũculis perfrui iubemus. Quòd si post pastum primipili de his putauerint nundinandũ, nõ alteri quam adiutoribus suis, & tamẽ his ipsis qui numquam eiusmodi stationes egisse doceantur, habeãt libertatem licentiamque vendendi. Dat. III. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. Festo Consulari Syriæ.

Solita cohortalibus Syriæ priuilegia quę à diuo Diocletiano porrecta sunt adque concessa, nos quoque porreximus, ac iubemus eos non ad sollicitudinẽ vastagę, non ad functionem nauicularium deuocandos, non inuitos curialibus cœtibus adscribendos, verũ peracto labore militiæ pastus primipili conpetenti sedulitate functione transacta prerogatiuam his recusationis offerimus. Dat. VI. Non. Octob. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PPÕ. Post alia.

Officia rectorum prouinciarum tuæ magnificentiæ litteris volumus admoneri, vt susceptos in officio proprio vel probatos cohortium nomine legionúmve priuilegiis æstiment inserendos. Dat. XVI. Kalend. Iun. Modesto & Arintheo CONSS.

XIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Seuerum PPÕ.

Primipilarium liberos sacramentis, adque militiæ, quæ eorũ maioribus fuerat elapsos ad vltima quidem apparitionis & eandem necessitatẽ minime deuocamus:† auriis tamẽ quas tempus efflagitat iuuare rempublicam statuimus expensis. Dat. III. Non. April. Med. Antonio & Syagrio CONSS. †auxariis

XIIII. Idem AAA. ad Proculum comitem Orientis.

Qui relicto principatus officio quod gerebat ad Senatoriæ dignitatis nomẽ ambiit, propriæ redditus militiæ plumbatis cohercendus est. Dat. prid. Non. Iul. Constp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XV. Idem AAA. ad Neotherium PPÕ.

Si apparitor diffugerit criminosus, edictũ quo reuocari possit adiecta condicione legibus subsequatur, cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem à iudice pro qualitate peccati sentẽtia proferetur. veniam enim talibus nos promittimus non daturos, vt saltem huiusmodi oraculi sanctione perterriti, cùm de indulgentia desperare cœperint, aut scelera nulla conmittant, aut nouerint crimina nec fugæ latebris nec indulgentiis relaxanda. Dat. prid. Id. Iun. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Tatiano PPÕ.

Ordinariorum iudicum apparitores, qui vel speculatorum vel ordinariorum adtigerint gradum, nullo annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili pastum digesta ratione compleuerint.

Quòd si ante debitum locum, qui huic functioni habeatur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad inpetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur omne quod primipilo debetur expenderit. eos etiam qui pro sceleribus suis soluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ, ne integro peculio sub hac occasione lætentur, ita condignæ vltioni volumus subiacere, vt functioni quoque quæ extrema militiæ debebatur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. III. Non. Mai. Mediol. Timasio & Promoto CONSS.

XVII. Idem AAA. Cynegio PP Ō. per Orientem.

Cum ante placuisset, vt à primipilaribus secundum dispositionem diui Gratiani species horreis erogandæ comitatensibus militibus ex more deferrentur, limitaneis verò pretia darentur: nunc placuit, vt aurũ ad officium inlustris per Illyricum præfecturæ cum certa taxatione, id est, pro octoginta libris laridę carnis, pro octogenis etiã libris olei, & pro duodenis modis salis singuli solidi perferantur. Dat. V. Kal. Iul. Timasio & Promoto CONSS.

XVIII. Imppp. Theodosius, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP Ō.

Ex his qui de numero comitianorũ, vel ex apparitione culminis vestri consulari officio deputati sunt, nullus ambiendi & transfugiendi in alterius militię ordinem habeat facultatem. Dat. III. Kalen. Iun. Heracliæ, Arcadio A. III. & Honorio II. AA. CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Euthymio Vicario Asiæ.

In speciebus primipilaribus adærandis eadem pretiorum taxatio seruetur, quæ in venalibus publicis poterit repperiri. is enim qui excedere præcepta nostra temptauerit, seuera iudicis sententia cohercebitur. Dat. V. Kalend. Mart. Constp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XX. Idem AA. & Theodosius A. Anthemio PP Ō.

Quicunque ad chartas vel tabulas, vel quodcunque aliud ministerium cohortalis optauerit, non ante accedere permittatur, nisi eius nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna proposita his, qui contra statuta cælestia crediderint suscipiendos aliquos aut quodlibet eis officiũ iniungendum & adtinendis his nihilominus in officio, qui etiã post hęc pręcepta meditatione, quadam futuræ fraudis olim fortassis ita eorum ordinum actibus interfuerũt, vt obtentu non dati militiæ nominis liberum sibi cum id expedissent præcogitarẽt abscessum. De his sanè qui huiusmodi artib. antehac sibi euitãda officia, rescriptorum impetratione crediderint, id statuimus, vt rescriptis quæ ad tuę sublimitatis iudiciũ emittuntur, nullis pręterea ad alios iudices elicitis eos vti patiamur, vel si obreptio aliqua fuerit impetrata, à nullo alio iudice suscipiãtur. Dat. XVI. Kal. April. Constp. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio iterum AA. CONSS.

XXI. Impp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio PP Ō.

Polychronio qui ex primipilaribus in memoralium scrinia inrepsit, condicioni propriæ restituto, generali lege decernimus omnes, qui ex huiusmodi condicione palatinis semet indecenter inseruerunt obsequiis, omissis adsignari natalibus adque omnes quorũ interest huius rei sollicitudo obseruare, ne quis desertis adsuetis officiis ad palatina vnquam sacramenta adspiret. Dat. prid. Non. April. Constp. Varane V. C. CONS.

XXII.

XXII. Idem AA. Seleuco ppō.

Quicunque post militiam prouincialis officij, vel certè adhuc militans ad maius priuilegium militiæ ditatus spoliis prouincialium properauit, absolutus sacramento eius militiæ originario solo adque status suis reddatur obsequiis. neque hisdem in futurum nulla adtemptandi maioris splendoris officij adque sacramenti potestas sit. Data Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

XXIII. Idem AA. Euchario proc. Africæ.

Quia plurimi consuetam proconsularem ceterorumque iudicum fugientes militiam diuersis palatinis seu inlustrium potestatum officiis se sociasse dicuntur, decernimus omnes absolutos cingulo militię ad propriam functionem reduci. In futurum sanè pręcipimus, vt si quis conprehensus ad militiam palatinam adspirare aliquibus indiciis adprobetur, in æternum mancipatui vel susceptioni societur non ante ex eius officij conuersatione remouēdus, quàm vitæ finis huiusmodi sententia eundem potuerit liberare. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AA. Probo Com. S. L.

Quisquis in officio palatino apparitor, vel exutus eodē munere, ex proconsulari officio vel ordinarij iudicis potuerit repperiri, sublatis militiæ priuilegiis functioni propriæ regionique reddatur. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

XXV. Idem AA. Liberio PP.

Quicunque ex diuersis officiis omnium moderatorum officiales contra vetitum altioris militiæ gradum indebitè obtinuisse noscuntur, in propria reuocentur officia. Vniuersos igitur apparitores, quos extra conscientiam tuam vel stipendiorū meritū claruerit ad militiā conuolasse, præcipimus reuocari, simili que præceptione diuersorum iudicum officiales antiquæ militiæ restitui, &c. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

XXVI. Idem AA. Anthemio ppō.

Si quis è grege cohortalinorum vrguente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus quietis artibus inmoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione malueri trepedare indultum nostræ maiestatis oraculum amplissimæ tuæ sedi offerat allegādum, sanctione hac edictis propositis diuulgandum, vt prouinciarum iudices sciant, si quas cælestes præscriptiones super reddenda militia elicuerit prouincialis apparitor, quas non ante pręcelsa sedes tua librauit, auditionem huius legis intercessione depulsam. Dat. XIII. Kal. Mart. Constp. Honorio X. & Theodosio VI. Augg. CONSS.

XXVII. Idem AA. Eustathio ppō.

Pro singulis libris argenti, quas primipilares viris spectabilibus ducibus sportulę gratia pręstant, quaterni solidi prębeantur, si non ipsi argentum offerre sua spōte maluerint. Dat. XIII. Kal. Iul. Constp. Hon. XIII. & Theod. X. AA. CONSS.

XXVIII. Idem AA. Asclepiodoto ppō.

Valentinianę ceterarumque legum, quæ diuersa super temporibus vsurpatę militię statuerūt, auctoritate cessante, hęc pręcepimus obseruari. primū; vt neq; curialis neq; cohortalinus, neq; curialis aut cohortalini filius cōdicione deserta

ad

ad aliam audeat ad ſpirare fortunam,cui maiorum ſuorum exempla præiudicant. Dein ſi quis memoratarum condicionum laqueis inretitus ad militiam armatam per ſubreptionem vel inlicitum patrocinium tranſierit,& id curia ex qua tiro ortus eſt,per decemnium iugiter ſiluerit,vt is qui in caſtris ſine aliqua fortunæ priſtinæ conuentione inceſſanter ſtipendia meruerit deſignata,& ſtrenue ſuſceptis armis inſudauerit,minime conueniatur vlterius, ſed priuilegia & præmia viri fortis expectet,&c. Dat.xv.Kal.Iun.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano vv.cc. conss.

xxviii. Impp.Theodoſius & Valentinianus aa.Florentio ppõ.

Hij quorum nomina excellentiæ tuæ ſuggeſtio conprehendit,omneſque qui ex primipilariis ex quacunque prouincia quamlibet militiã cõtra licitum præſumpſerunt, etiamſi obtinuiſſe eam ſpeciali adnotatione noſtræ indulgentiæ videantur,ſpoliati cingulo ad priorem ſtatum & condicionem priſtinam reuocentur,omni aditu cuiuſlibet dignitatis ita huiuſmodi condicioni præcluſo, vt non ſolum impetratis iam beneficiis careant, verumetiam ſi quid poſtmodum elicere temptauerint, id omne in inritum deuocetur. præceptis enim veſtris & publicis vtilitatibus in perpetuum debent eſſe ſubiecti,nec exſequendarum neceſſitatum munia declinare. Dat.vi.Id.Iul.Conſtp.Felice & Tauro conss.

xxx. Idem aa.Iſidoro ppõ. Poſt alia.Eodem exemplo Eubulo ppõ Illyrici.

Si cohortalis apparitor aut obnoxius cohorti ad vllam poſthac adſpirauerit dignitatem,ſpoliatus omnibus impetrati honoris inſignibus, ad ſtatum priſtinum renocetur,liberis etiam in tali eius condicione ſuſceptis fortunæ patriæ mancipandis. Si qui vero cohortalis vel ſubiectus cohorti vllã ante hanc legem geſſit militiã,aut cœptam dudũ etiam nunc gerit aut cauſidicinam in foro ampliſsimæ præfecturę Orientis atque Illyrici vel vrbano profitetur iudicio,in eodem latarum pridem conſtitutionum ſanctio obſeruetur. poſt hanc verò legem ſi quis ex his auſus fuerit vllam affectare militiam, nulla præſcribtione temporis muniatur, ſed ad condicionem propriam retrahatur, ne ipſe vel eius liberi poſt talem ipſius ſtatum procreati,quod cohorti debetur, valeant declinare. Dat.iii.Non.April.Conſtp.Iſidoro & Senatore conss.

De curſu publico,angariis & parangariis. *Tit. V.*

i. Imp.Conſtantinus a.ad Conſtantium.

I quis iter faciens bouem non curſui deſtinatum ſed aratris deditum duxerit abſtrahendum per ſtationarios & eos qui curſui publico præſunt,debito vigore correptus aut iudici ſi prę ſto fuerit offeratur, aut magiſtratibus municipalibus conpetenti cenſura tradatur, eorumque obſequio tranſmittatur,aut ſi eius fuerit dignitatis, vt nequaquam in eum deceat tali vigore conſurgere,ſuper eius nomine ad noſtram clementiam referatur. qui enim explicauerit mãſionem,ſi forte boues non habuerit, inmorari debet,donec fuerint exhibiti ab his qui curſus publici curam egerunt, nec culturæ terræ inſeruientes abſtrahere. Acc.xi. Kal.Feb. Caralis,Conſtantino a. iiii.& Licinio iiii. conss.

ii. Idem a.ad Titianum.

Quoniam

Quoniam plerique nodosis & validissimis fustibus inter ipsa currendi primordia animalia publica cogunt quidquid virium habent, absumere, placet vt omnino nullus in agitando fuste vtatur, sed aut virga aut certe flagro, cuius in cuspide infixus breuis aculeus pigrescentes artus innocuo titillo poterit admonere, non vt exigat tantum quantum vires valere non possunt. Qui contra hanc fecerit sanctionem promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiat. Dat. Prid. Id. Maij. Sabino & Rufino CONSS.

III. Idem A. ad Acindinum ppo.

Præsidibus & rationalibus ceterisque quibus propterea respublicæ & annonas & alimenta pecoribus subministrant vsurpandi agminalis seu parauere di licentia derogetur: quibus illud quoque licere non patimur, ne quid de prouincialibus citra ordinem poscant, nisi hij tantum quorum fides cognita est, cùm vsus necessitatis exegerit. vestræ verò grauitatis vbi ratio exegerit cursus publicus præsto est, quibus si à publico itinere aliqua militari via deuertendum fuerit, vbi euectio non erit, publicis vtemini agminalibus, sed modicè & temperate tantum ad vsum proprium necessariis. Quæ res si neglecta fuerit, vobis æstimationis vestræ notam incurrentibus, præsides periculum sustinebunt, cum super hac re exploratores iam missi sint. Quę enim mala nostris prouincialibus inferantur, conici ex eo etiam potest, quod nostris itineribus quos publica vtilitas monet, magna atque anxia dispositione vix vicenorum agminalium numerus subministrari queat. PP. XV. Kal. Mart. Const. A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

IIII. Idem A. Menandro.

Certis nuntiis compertum est, quod plures veluti sibi ac necessitatibus propriis petitas angarias taxato pretio distrahunt. quamuis itaque raro posthac & non nisi merentibus euectiones prębendæ sint, omnes tamen qui vbique sunt, cursus publici obseruatione destricti, inquirant si quis in hoc genere criminis possit intercipi, vt emptor & venditor in insulam relegetur: illis etiam, qui obseruare iussi sunt, pro dissimulatione vel neglegentia idem supplicium luituris. Non improbum tamen est, si is qui angarialem habet copiam ad tutelam vitæ vel laborem adeundum itineris pro solacio sibi quendam sociauerit. namque hoc factum meretur veniam, nec latere poterit explorãtes, illud pœna superius dicta plectendum est. Super qua re proconsules, rectores prouinciarum, præfectos vehiculorum, adque omnes, qui cursui publico præsunt, admoneri conueniet. Dat. X. Kal. Iul. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

V. Idem A. ad Musonianum ppo.

Iamdudum nostræ clementiæ iussa exsistunt, vt rectoribus prouinciarum euectionum faciendarum copia denegetur, quoniam cursui publico magna infertur pernicies, si hæc licentia latius panderetur, ideoque hoc ipsum repetimus quod ante placuerat, ac iubemus eos auctoritatis tuæ litteris commoneri, vt iussis parere festinent. Dat. VIII. Kal. Aug. Const. A. VII. & Cõstantio C. CONSS.

VI. Idem A. Magno agenti vicariam præfecturam.

Hoc interdicto prohibemus, ne quis agminales ac parauere dos æstimet postulandos. in eos enim qui hoc temere præsumpserint, vindicari acrius oportebit iussione nostra cunctis prouincialibus intimata. Dat. Kal. Aug. Constantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

VII. Imp. Constantius A. Olybrio proc. Afric.

Paraueredorum exactio patrimonia multorum euertit, & pauit auaritiam nõnullorum. Ideoq́ue prelata iussione nostra prouinciarum rectores excellentia tua commoneat, vt exceptis agentibus in rebus, qui ad mouendum militem mitti consuerunt, quisquis alius parauaredum exegerit, non ei cedat inpune, sed nec illi qui dederit. Dat. III. Non. Aug. Antiochiæ, Constantio A. VII. & Constantio Cæs. Conss.

VIII. Idem A. ad Taurum ppõ.

Euectiones ab omnibus postulentur quacunque conspicui fuerint dignitate. non enim debet esse vnquam efficax vsurpatio, quę possit animalibus publici cursus inferre perniciem. Quod si quis putauerit esse resistendum, & sine euectione iter facere detegitur, vbi repertus fuerit, eundem iussimus detineri, ac de eius nomine ad prudentiam tuam & ad Musonium clarissimum virum comitem & magistrum officiorum referri statuimus, redæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta. non enim ampliora onera perpeti videntur. octo mulæ iungantur ad redam ęstiuo videlicet tempore, hiemali decem, birotis trinas sufficere iudicauimus, adque hæc cuncta regionibus præstitutos curare præcepimus, pœna eis proposita. Dat. VIII. Kal. Iul. Med. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæsare II. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Taurum ppõ.

Miranda sublimitas tua nullos euectioni dies addendos esse cognoscat, nec passim redarum tractorias vel euectiones birotum faciat, & Agentibus in rebus tua sublimitas tribui vel fieri euectionem vetamus. sufficere namque posse confidimus, quę hisdem à nobis vel magistris officiorum comitatus nostri iussis necessaria habita ratione præbentur. Dat. VIII. Id. Decemb. Med. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæsare II. CONSS.

X. Idem A. ad Flauianum Proc. Africæ.

Nulli de cetero subiunctorio priuato animalia publica præbeantur, nec rei huiusmodi facultas mulionibus relinquatur, sed pænitus conquiescat. Dat. VI. Kal. Nouemb. Sirmio post CONSS. Constanti A. VIIII. & Iuliani Cæs. II.

XI. Idem A. Helpidio ppõ.

Ne quis post hanc legem amplius quàm duas angarias & hoc eorum si qui ægri sunt causa vsurpare conetur, cùm ad destinata proficiscitur, ita tamen vt pro singulis angariis bina tantum boum paria consequantur. Si qui post hanc legem amplius mouerit, in maximam se reprehensionem sciat esse venturum. Dat. XVI. Kal. Decemb. Indictione IIII.

XII. Imp. Iulianus ad Mamertium ppõ.

Quoniam cursum publicum fatigauit quorundam immoderata præsumptio & euectionum frequentia, quas vicaria potestas & præsidum atque consularium officia prorogare non desinunt, curam ac sollicitudinem huius rei nos subire conpulsi faciendarum euectionum licentiam cunctis abduximus. Exceptis igitur vobis nulli euectionem licebit facere de cetero, sed vt necessitates publicę impleantur, vicariis denas vel duodenas euectiones manu mea perscribtas ipse permittam. Præsidibus verò binas annuas faciat vestra sublimitas, quibus ad separatas prouinciarum secretasq; partes necessariis ex causis officiales suos

dirigere

dirigere possint. Sed his quoque nostra etiam mansuetudo euectiones singulas dabit, vt ad nos referre possint, cum id fieri necessitas quædam exegerit. Acc. VIII. Kal. Mart. Syracusis, Mamertino & Neuitta CONSS.

XIII. Idem A. ad Mamertinum ppo.

Ad suggestionem comitis ADque eorum, qui largitionibus præsunt, inlationi specierum largitionalium CONpetentes euectiones rectores prouinciarum cùm absit vicarius facere debent: quod vniuersis rectoribus tua sublimitas indicare non differat. Acc. XII. Kal. Iul. Mamertino & Neuitta CONSS.

XIIII. Idem A. ad Mamertinum ppo.

Qui contra adnotationem manus nostrę plures † euectio continebit, veredos † crediderit vsurpandos, capitalem rem fecisse videbitur. Et si instantis necessitatis gratia non retineatur quis, tamen ille sit ad censuræ tuæ cum ad serenitatis nostræ conscientiam referendum est. & quamquam quid sit parhippus & intelligere & discernere sit procliue, tamen ne fortè interpretatio deprauata aliter hoc significet, sublimitas tua noscat parhippum eum videri, & habendum esse, si quis vsurpato vno vel duobus veredis quos solos euectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoueat. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrum agens in rebus suo, án ne mulionis itineri subiugando modò euectionis datæ formam & licentiam non excedat. Dat. V. Id. Sept. Mamertino & Neuitta CONSS.

† χρedago gam.

XV. Idem A. ad Auitianum Vicarium Africæ.

Mancipium cursus publici, dispositio proconsulis, forma teneatur. neque tamen sit cuiusquam tam insignis audacia, qui parangarias aut parauerdos in ciuitatibus ad canalem audeat commouere, quominus marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otiosis ædiū cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerentur. Dat. VII. Kal. Nou. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

XVI. Idem A. ad Mamertinum ppo.

In prouincia Sardinia, in qua nulli pæne discursus veredorum seu parauaredorum necessarij esse noscuntur, ne prouincialium status subruatur, memoratum cursum pænitus amputari oportere decernimus, quem maxime rustica plebs id est pagi contra publicum decus tolerarunt. Excellens igitur auctoritas tua officio præsidali necessitatem tolerandę huiusmodi exhibitionis imponat, aut certe si hoc existimant onerosum, suis animalibus vti debebunt, quoties eos commeare per prouinciam necessitas publica persuaserit. Sane angariarum cursum submoueri non oportet propter publicas species, quæ ad diuersos portus deferuntur. Proinde considerata rerum necessitate, pro locorum situ atque itineris qualitate tantum numerum angariarū collocari oportere decernas, quantum necessarium esse adhibitæ plenissimæ deliberationes suaserint. Dat. VII. Kal. Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

XVII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Menandrum.

Vehiculis nihil vltra mille librarum mensuram patiemur INponi, ita vt veredariis, vt habeant quod his triginta libras equis vehere concessimus. quidquid igitur supra mensuram exsuperare constiterit, ad dispendium eius qui in legem conmiserit, fisco conueniet adscribi. Illud sanè, vt pænitus enormium vehiculo-

rum vsus intercidat, sanciendum esse decernimus, vt quisquis opificum vltra hanc quam præscribsimus normam vehiculum crediderit esse faciendum, non ambigat sibi si liber sit, exilij pœnam: si seruus, metalli perpetua supplicia subeunda. Dat. Prid. Id. Mart. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVIII. Iidem A A. ad Mamertinum ppo.

Si quando præpositus largitionum species transmittendas necessarias esse suggesserit, ac breuem diuersarum † specierum cui subuectio vehiculorum poscitur designauerit, a præsidibus diuersorum officiorum euectio competens præbeatur. illud etiam sublimitas tua obseruari omni cautione præcipiat, ne amplius in singulis quibusque carpentis quam bini aut vt summũ terni homines inuehantur, quos tamen directarum rerum custodes vel prosecutores esse constiterit. Dat. III. Id. Maij. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

† χ directarum
† χ directorum

XIX. Iidem A A. ad Symmachum P.V.

Magnifica sedes tua euectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum causis vsurpet. Verum ingenti procurabitur cautione, ne parũ considerata facilitas ita publicis incipiat visceribus imminere, vt fatigatione nimia pœnitentiam huius concessionis suscipere cogamur. Dat. VIIII. Kal. Iul. Philippopolim, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XX. Iidem A A. ad Florianum Comitem R.P.

Iuxta Diui Iuliani consultissimam legem ad transferendas largitionum res necessarias competentia iudices euectionum subsidia perferant. Illud quoque adiectum est ne quidquam oneris vehiculis publicis cumulatius quam ratio fiscalis posceret superponeretur, si quidem non amplius in singulis quibusque vehiculis quam binos aut vt summum ternos sedere præceptum sit. Dat. Prid. Id. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXI. Iidem A A. ad Artemium.

Competenti ratione prohibemus, ne hi qui familiæ præsunt nouum rapinarum aut fraudium genus exerceant, vt pro rotarum tritura ac ministeriis pecuniam ab angariarum præbitoribus poscant. Pro rotis igitur & pro angariis præbitores dispendia nulla patiantur. Dat. III. Kal. Oct. Aquileiæ Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXII. Iidem A A. ad Volusianum P.V.

Cunctos iudices laudanda tua sinceritas monebit, vt minime quosque transire patiantur antequam seriem euectionis aspexerint, & congrua subnotatione dimiserint. Sane cuiuscunque fuerit dignitatis qui nostra interdicta calcauerit, retentetur, dum super ipsius nomine ad mansuetudinem nostram querella dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exserenda est, quos sinceritas tua pro loco graduque militiæ ibidem coerceri posse crediderit. Prætereа illud adiungimus vt parhippum vel auertarium nullus accipiat, nullus impune præsumat, nisi eum nostræ serenitatis arbitrio aliqua necessitate cogente vir inlustris magister officiorum textui euectionis addiderit.

addiderit. Prolata literis sub die XII. Kal.Mart.Rom. Accepta IIII.Kal. Apr. Venabri, Consulatu Valentiani & Valentis AA.

XXIII. Iidem AA. Mamertino PPO.

Ad procurationem clabularij cursus eligendi sunt ex eo hominum genere, qui in prouinciis comitiuæ & præsidatus, aut rationũ epistulis honorariis nixi ab omni se ciuilium & publicorum officiorum ministerio remouerunt: his tamen ab hac molestia segregatis, qui legationum reuerentia principalium beneficiorum iudiciis honorem ipsis principibus tradentibus sunt adepti, vel qui emeritis officiis palatinis missione donati sunt. Locandi autem erunt per singulas mansiones vel longius, sinceritas tua procurationem eorum existimauerit porrigendam. in quo negotio si quid neglectum secúsve gestum fuerit, ad eorum quidquid peccatum erit crimen inuidiamque referetur. Quanto autem tẽpore vnusquisque iniuncti officij sarcinam debeat sustinere, celsitudinis tuæ arbitriis relinquimus sanciendum: qui viri & euectiones commeantium exactissima cura inspicere debebunt, & animalibus alimenta quæ fiscus noster suggerit ministrare. Dat. VI. Id. Mar. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XXIIII. Iidem AA. ad Buleforum Consularem Campaniæ.

Nonnullos id agere compertum est, vt si fortè detecta † fuerint animalia, quæ vehiculis deputata sunt, veredorum numerum qui alteri seruiunt necessitati ad redas quibus vtuntur vsurpent. Hanc licentiam per mancipes locorum omnifariam prohiberi conueniet, vt si quis extiterit, qui formam nostræ sanctionis excedat, cuiuscumque fuerit dignitatis tamdiu resistere ac residere cogatur quamdiu animalia quibus iter peragat reuertantur. Dat. VIIII. Kalen. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. †χ defecta

XXV. Iidem AA. ad Symmachum correctorem Lucanię & Brittiorum.

Compertum est vsurpatione quorundam in publici cursus damna grassante, ab itinere solito deuiari. proinde si quis iter faciens cuiuscumque dignitatis fuerit militans ab itinere recto deuerterit, quingentis passibus pœna in eum competens proferatur, & ad nostram scientiam referatur. Dat. VIII. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XXVI. Iidem AA. ad Mamertinum PPO.

Cursus mancipes clabularij ex quo genere hominum debeãt ordinari apertissima lege decreuimus, quorum si prædictæ numerus functioni non potuerit occurrere, curiales ad hoc munus sunt vocandi. Dat. VI. Kal. Mai. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XXVII. Iidem AA. ad Fortunatum Consularem Pannoniæ Secundæ.

Neque plures parhippos dimittendos, nec emensis euectionibus dandam cõmeandi cuiquam facultatem grauitas tua cognoscat. In eo autem ne admonitionem quidem adhibendam putamus, vt à nullo omnino cursus publicus sine euectionis auctoritate moueatur. Dat. V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XXVIII. Iidem AA. ad Probum PPO.

Quod iam Gallis prodest, ad Illyricum etiam Italiæque regiones conuenit redundare, vt non amplius reda quam mille pondo subuectet, & angarię mille quingenta sufficiat, veredo vltra triginta nullus imponat. Directa V. Kalend.

Ian. Sirmio Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XXIX. Iidem AA. ad Domnum Consularem Siciliæ.

Hi tantum parhippum præsumant quibus nos ipsi in euectione quam facimus veredum cum parhippo tribui iusserimus. Si quis vero citra nostræ adnotationis indultum id licenter exegerit, seuerissimæ subiaceat vltioni. Dat. IIII. Non. Decemb. Triueris, Post Conss. Lupicini & Iouini VV. CC.

XXX. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PP O.

Perspicue sancxeramus, vt in carpentis redarum mensuram subditam nullus excederet, & nemo amplius redæ quam mille pondo, angariæ quam mille quingenta, veredo quam triginta auderet imponere. ideoque ad Inl. Magistros equitum & peditum scripta porreximus, vt per loca quæ huiuscemodi obseruationis excubiis munienda sunt, sollicitos protectores diligentesque constituant, quo idem & mensuram vehiculorum & vim onerum semper inspiciāt, nihilque fieri contra hæc iura patiantur. Quinetiam quotienscunque aliquis fuerit inuentus excessisse legem vel vehiculi inormitate vel ponderis: quemlibet locum, quamcumque ille protulerit dignitatem, quidquid vltra mēsuram esse cōstiterit, apud se protector qui insolentiam depræhenderit retentabit, donec super eo qui interdicta contempserit ad clementiam nostram relatio dirigatur. Dat. VIIII. Kal. Oct. Valentiniano & Valente II. AA. CONSS.

XXXI. Iidem AAA. ad Catafronium Vic. Ital.

Nec mulionibus nec carpentariis nec mulomedicis cursui publico deputatis mercedem à quoquam sinceritas tua fuerit † ministrari, cum iuxta publicam dispositionem annonas & vestem quam hisdem credimus posse sufficere consequantur. & cetera. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Triueris, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

† 3ᵹ. faciat

XXXII. Iidem AAA. ad Ampelium.

Euectionum copiam Senatui cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit serenitas nostra largita est. Nam si adclamationibus populi Romani nostri aliisque antiquis & sollemnibus rebus concessa iugitas inlibata seruatur, prouincialibus etiam quando è re esse censerent euectionum copia non negata est, vt ad nos sumpta euectione contendant, quanto magis huius arbitrij his facultas est deferenda quos collegij merito videre frequentius cupimus? Dat. III. Id. Decemb. Triuēr. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XXXIII. Iidem AAA. ad Constantium.

Euectionum emittendarū etiam per ceteras prouincias duntaxat in translationem vestium tua sinceritas habeat facultatem, vt si fortè in itinere vicarius non fuerit, cum vestes eædem transferuntur, tarditas nulla generetur, certe vbi idem vicarius forte morabitur aut dimittet tuas aut alias ipse renouauit. & hoc quidem eo constituitur exemplo quo aurum argentumque transfertur, in quo vtique nullum euectionibus tuis adfertur obstaculū, quominus id quod trāsmissum fuerit, ad loca statuta perueniat. Eædem autē vestes militares vsque ad ea loca sunt transferendæ vbi ipsi milites sunt cōstituti. neque enim paulo de-

uerticulo

uerticulo abducendi sunt ab excubiis sibi pro publica vtilitate commissis. tales igitur vestes à prouinciis dirigantur, quæ priusquã mouentur inspectione grauitatis tuæ displicere non possint. Dat. VI. Id. Iul. Robore, Gratiano A. III. & Equitio V. C. CONSS.

XXXIIII. Iidem AAA. ad Hesperium PPÕ.

Quia in omnibus aliis prouinciis veredorum pars quarta reparatur, in proconsulari prouincia tantum detur quãtum necessitas postulauerit, & quidquid adsumptum non habuerit, hoc nec pro debito habeatur, nec à prouincialibus postuletur. Non dubitamus autem plus quam quartam ad reparationem necessariam, non esse iumentorum: præterea in singulis mutationibus arbitramur ternis veredis muliones singulos posse sufficere. nam vt stabula impensis publicis extruantur contra rationem est, cum prouincialium sumptu citius arbitremur & vtilius adparanda. Iam vero mancipum non ab ordine, nec à magistratibus accipienda videntur obsequia, sed ab officio proconsulari qui missione donantur, vel ex aliis officiis, quos idoneos atque emeritos esse constiterit. non enim improbabilis hæc dispositio est, cum & in cubiculariis regionibus hæc consuetudo seruetur. Dat. III. Kalend. Mart. Triueris, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

XXXV. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Ausonium PPÕ.

A nullo vnquam oppido aut frequenti ciuitate mansione denique atque vico vno die vltra quinque veredorum numerus moueatur, ac si quis eorum qui præpositi vocantur aut mancipes, publico denique cursui nomine aliquo præsunt, hunc quem præscribsimus modum patiatur excedi, seuerissimæ sinceritatis tuæ auctoritate compescetur, aut militans exauctoritatem subibit, aut decurio vel manceps relegatione annua plectetur. Hi autem qui suprascribtũ numerum supergredi molientur cuiuscunque sint honoris aut nominis, quinque argenti libris in vnius veredi vsurpatione multentur. Si tamen necessitas maior coegerit, super sollemnem numerum iubemus admitti, quos aut sacras literas ferre cõstiterit, aut habere in euectionibus adnotatum, vt aliqua de causa instantius ire iubeantur, quod vel spectabilis viri officiorũ magistri vel sinceritatis tuæ literis oportebit adscribi, vt exsistet euidens causa quæ præscribtum legis excedat. In vehiculis etiam hac volumus ratione moderari ne supra assium numero redamoueatur. quod facinus sublimis auctoritas tua si contra vetitum cernat admitti, pro motu suo seueritate cohibebit. Dat. XII. Kal. Mai. Triuer. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXXVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Syagrium PPÕ.

Mancipibus supra lustrale tempus cura non immineat mancipatus, nec intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex mutatione discedere. quod si quis supra præscribtum numerum dierum ab statione quam receperit excesserit, capitali animaduersione puniatur. idcirco enim quinquennio deuoluto eos honorem perfectissimatus manere præcipimus, omniumq́ue aliarum necessitatum inmunitate fouemus, vt tempus procurationis impositæ solerti fi-

de & integritate succedant. Dat. III. Kalend. Martias, Syagrio & Eucherio CONSS.

XXXVII. Iidem AAA. ad Palladium PF. Aug.

Eum qui sagum hippocomorũ notabili populatione voluerit vsurpare vel scindere, cuiuslibet fuerit dignitatis sine aliqua exceptione iubeas detineri, vt cum de eius nomine relatio fuerit destinata, quid super eius contumacia statuendum sit opportunius æstimemus. Dat. prid. Id. Mai. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XXXVIII. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Proficiscente vicario XXX. asini, veredi decem tantummodo moueantur, quinquaginta librarum auri dispendio eius officio si hæc fuerint contempta non immerito subiugando. illud etiam similiter obseruetur, ne quis faciendæ euectionis sibi vindicet facultatem. Dat. VIII. Kal. Mai. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XXXIX. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Quisquis seu ciuili seu militari deposita dignitate aget otium, non prius vsquam fiducia euectionum prodeat, quam edictis causis nostra maiestate consulta vtendi itidem cursus publici acceperit potestatem. reliquos vero etiamsi expresserint tali tenore copiam latius euagandi, à fructu furtiuæ impetrationis arcemus. Dat. XVII. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XL. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Faciendæ euectionis copiam denegamus, cum id nostro numini & vestris tantum sit potestatibus reseruandum. his enim tantum ambulandi facultatem iudices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissione largitionalium titulorum prosecutores viderint constitutos, scituri si definitionem nostram excesserint se quidem viginti quinque auri libris, officium vero quinquaginta esse multandos. Sane vt etiam agendi itineris possit esse moderatio, seni veredi, singulæ etiam redæ per dies singulos dimittantur. Dat. X. Kalend. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XLI. Iidem AAA. Filagrio Com. Or.

Capitalis periculi acerbitate proposita, euectionum contractus asinorúmque merces, & ementis & distrahentis pœna prohibemus. PP. Byrito. Dat. XII. Kal. Octob. Antonio & Syagrio CONSS.

XLII. Iidem AAA. Constantiano vicario diœceseos Ponticę.

Reparationis conlatione ab officialium persona submota, idoneos mancipes constitutos quinquennij tempus implere præcipimus. Dat. III. Kal. Ian. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XLIII. Iidem AAA. ad Neoterium. PPŌ.

Quibus ius ante non fuit euectionum faciendarum moderatione Reipub. prosciant.† Inl. enim viri militię equestris ac pedestris magistri qui hac vsurpatione caruerunt, multo in posterum patientius abstinebunt, cum & amantes Reipub. sint, & circa communes vtilitates nostris sibi animaduertant moribus esse viuendum. Dat. Kal. Feb. Ricomere & Clearco CONSS.

† ἴσως prorsus sciant abstinendum

XLIIII. Iidem AAA. Cynegio PPŌ.

Nullus euectione vtatur priuatus, tametsi valuerit impetrare, exceptis his quos

quos sublimissimæ administrationis inlustrauit indeptio,& quos magistri equitum ac peditum pompa sublimat,qui tamen omnes in actu ipso positi Reip. prouiderunt,non hi quos honorarij tantum nominis suffragia prosequuntur, sub hac videlicet definitione,vt cum semel ad propria vel optata peruenerint, vtendæ eiusdem euectionis non habeant facultatem, nisi consulta iterum clementia nostra geminæ hisdem beneficium detulerit largitatis,etiam si administratione deposita ad larem proprium reuertuntur. Dat. VI. Non. Mart. CP. Richomere & Clearco CONSS.

XLV. Iidem AAA. Cynegio ppō.

Nullus numerũ amplius quam singulas vel binas angarias secundum prius nostræ præceptum serenitatis vsurpet. Dat. IIII. Id. April. CP. Richomere & Clearco CONSS.

XLVI. Imppp. Valentinianus Theodosius & Arcadius AAA. Cynegio ppō.

Diuersorum officiorum veterani mancipatum debitum cursui publico repræsentent,etiam si post contra vim legis aliquam indepti sint dignitatem, aut per suffragium ad curiarum honorarium patronatum,aut ad societatem consortiumque Laurẽtum, aut ad decuriæ Herculeæ suffragiũ adspirasse doceantur.In his vero qui non terrena sed celestia priuilegia quęsiuerũt,hoc custodiendum esse sancimus, vt si quemquam ex huiusmodi genere hominũ iam tenet religio sacrosancta,eiusque operam non potest accipere mancipatus, facultates memorati cursus publicus consequatur. Dat. v. Id. April. Med. Arcadio A. I. & Bautone V. C. CONSS.

XLVII. Iidem AAA. Cynegio ppō.

Redæ mille librarum onus imponi debet,carro sescentarum, nec amplius, addito eo vt aurum ceteræque species largitionales non ad libidinem prosecutorum vel susceptorum,sed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur, quibus vtique non lic̨ebit sub capitalis exitij minis quicquam oneris priuati secus quam lex nostra pręscribit imponere,neque alios mercede subuehendos veluti proposita licitatione conducere,exceptis his quos necessitas prosecutionis adiuncxerit,& quoniam veredorum quoque cura pari ratione tractanda est, sexaginta libras sella cum frenis,XXXV. vero auerta non transeat,ea conditione, vt si quis præscribta moderaminis imperatorij libramenta transcenderit, eius sella in frusta c̨edatur,auerta vero fisci viribus deputetur. Dat. XV. Kal. Iul. CP. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XLVIII. Iidem AAA. Cynegio ppō.

Si aurum sacrarum largitionum vel argentum ad comitatum nostrum destinatur,vna reda quingentis auri libris,mille vero argenti,si vero priuatarum, auri trecentis, quingentis vero argenti libris oneretur. Sint prætereа duo palatini prosecutores singularum redarum cum tribus seruis,habentes quinquagenarum librarum auertas & saga,quibus par erit eos pro itineris necessitate muniri,ita vt si quid vltra perscribtum nostræ serenitatis inuentum fuerit, ad comitatum nostrum protinus dirigatur. Lineæ vel amictoria quibus hactenus onerari redæ solebant,nec vlterius redis, sed angariis vel nauibus dirigantur: & si

alicubi repertę fuerint, huiusmodi species thensauris eius vrbis in qua deprehensæ fuerint deputentur per angarias vbi facultas fuerit destinandæ. reliquæ vero delicatæ vestes. sed & linteamen amictorium nostrorũ vsibus necessariũ, redis sub mille librarum ponderatione mittantur. Dat. IIII. Non. Mart. CP. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

XLIX. Iidem AAA. Cæsario magistro officiorum.

Hi qui prouinciis præsunt, inspectis euectionibus ex quacunque parte venientium, ad vehiculorum vicem, comites quatuor veredos cum parhippo, tribunos militum ternos mouere permittant, ceteros domesticos protectores & agentes in rebus binis vti tantummodo patiantur. Dat. III. Non. Septemb. Valentię, Timasio & Promoto CONSS.

L. Iidem AAA. * PPÕ.

Non patimur hippocomos per eos qui veredis vterentur indigna spoliatione vexari, siquidem nonnullis veredarij saga eorundem dicantur auferre. quocirca per omnes iudices & curiosos miserabilis remoueatur iniuria: scientibus cunctis quod si obseruata non fuerit nostra sanctio, non solum damna resarcire, verumetiam notam & multam qui necglexerit subire cogetur, vt his retentis qui fuerint detecti hippocomis saga abstulisse, super eorum nominibus ad nostram clementiam referatur. PP. XV. Kal. Iul. Triueris, Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS.

LI. Iidem AAA. Potamio Præf. Aug.

Publici cursus exhibitio antiqua ex consuetudine inducta curialibus viritim per curias debet pensata locorum, hominum, facultatum qualitate distribui. Dat. III. Kal. Aug. CP. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

LII. Iidem AA. Rufino PPÕ.

Faciendarum euectionum licentiam in excidiũ publici cursus à Comitibus Ægyptiaci limitis vsurpatã sublimis magnitudo tua auctoritate huius legis inhibebit. Dat. VII. Kal. April. CP. DN. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

LIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PPÕ.

Quia comperimus quosdam animalia publica subtraxisse, ea per inquisitionem mulionum & mancipum volumus redhiberi, atque ideo per muliones & mancipes, nisi animalia perducta fuerint, diligenti inquisitioni & plenæ cognitioni locus non negetur, & cum manifesta ratione deprehenderit inlicita vsurpatione cursum publicum fuisse vexatũ, in quadruplum superductorum animalium pretium inferri cẽsemus. & ne idem etiam in futurum admittatur præcipimus, vt si qui vel per vnam mutationem veredum mulámve aut bouem superducendum esse crediderit, memoratam fisci viribus multam inferat. Dat. XV. Kal. April. Mediolano, Olybrio & Probino CONSS.

LIIII. Iidem AA. Dextro PPÕ.

Meminimus euectiones inlustribus viris honori potius quam vsui detulisse. Ne igitur cursus publicus pereat, hac lege sancimus, ne quis sibi deinceps cursum publicum priuatus vsurpet, nisi cum aut nobis euocatur aut à clementiæ nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra vetitum sibi cursum publicum inlicita temeritate pręsumpserit, motum in se nostræ mansuetudinis excitabit. & cetera. Dat. VI. Kal. Mai, Med. Olybrio & Probino CONSS.

LV. Iidem

LV. Iidem A A. Florentino P.V.

Duorum veredorum euectiones te pręſumpſiſſe propria relatione ſignaſti, cuius facti veniam indulgemus, ſed nihil tale poſthac nec vſurpari volumus nec licere. Dat. XII. Kalend. Mart. Mediolani, Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

LVI. Iidem A A. Simplicio magiſtro militum.

Sufficiunt iudicum poteſtatibus euectiones, quas à noſtra ſerenitate vel ſede inluſtrium præfectorum neceſſitatibus publicis accipiunt ſeruituras. Inſignis igitur auctoritas tua ſtatutis noſtræ clementiæ ſibi faciendarum euectionum vſurpatam licentiam, negatam fuiſſe cognoſcat. tunc namque metu præceptum cuſtodire oportet iudices inferiores, cum cognouerint à potioribus cuſtodiri. Si vero poſthac eadem culpa permanſerit, in officium auctoritatis tuæ graui ſupplicio vindicabitur. Dat. XV. Kal. Ian. C P. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

LVII. Iidem A A. Remiſtheo duci Armeniæ.

Repetita lege ſancimus ne experientiæ tuæ poſthac prorſus ſit licentia aut euectiones facere aut ſine euectionibus noſtris facultatem curſus publici vindicare, cuius rei temeritatem ſi poſthac laudabilitas tua crediderit eſſe repetendam, ſcias à te x. lib. auri, x. etiam ab officio quod tuis iuſſionibus obſecundat protinus exigendas, his tantummodo vtendi curſus publici facultate conceſſa, qui legati de diuerſis generibus ad noſtram clementiam properare feſtinant. Dat. v. Kal. Mart. C P. Cæſario & Attico CONSS.

LVIII. Iidem A A. Vincentio PPŌ.

Si quis mulionem mutationibus deputatum vel ſollicitatione vel receptione ſubtraxerit, per ſingula capita humana x. libras argẽti inferre cogatur, & ne ſollicitatoribus & occultatoribus ſit vllum in aliqua excuſatione perfugium, nec mutari quemquam per compenſationis ſimulationem, vel abſolui ſub ętatis aut debilitatis alicuius obtentu licebit, ideoque iudex qui ſibi hoc vindicauerit, vt ſeruum publicum liberet, vnam lib. auri per homines ſingulos, officiũ quoque eius, ſi legem ſupprimendo conſenſerit, ſimili pœna multetur. hęc in futurum manſuetudo noſtra conſtituit. in præteritum autem hoc ſtatuiſſe ſufficiat, vt ſi muliones publici reperti fuerint, licet ſenes aut debiles, cum vxoribus ſuis & omni peculio atque agnatione retrahantur. & cetera. Dat. XII. Kal. Mar. Mediol. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

LIX. Iidem A A. Meſſalæ PPŌ.

Si quiſpiam paraueredum aut parangariam non oſtenſa euectione, quæ tamen pro publica facta ſit neceſſitate, præſumpſerit, periculo curatoris ſiue defenſoris & principalium ciuitatum ad ordinarium iudicem dirigatur, ſingulas libras auri per ſingulos paraueredos vel parangarias fiſci viribus inlaturus. qua in parte ſi rector prouinciæ atque officium eius conludium præbere voluerit, duplum ex ſuis bonis nouerit exigendum. Dat. XV. Kal. Decemb. Stilichone & Aureliano CONSS.

LX. Iidem A A. Meſſalæ PPŌ.

Animalia publica dum longe maiore ac periniquo pretio pabula ęſtimantur, per

tur, per mancipes atque apparitores aperte vexantur. ne id contingat sublimitas tua disponat, vt neque pabula mutationibus desint, neque prouinciales vltra quam iustitiæ sinit ratio pręgrauentur. Dat. v. Kalen. Decemb. Mediol. Stilichone & Aureliano CONSS.

LXI. Iidem AA. Vincentio PPO.

Macrobium inlicita præsumptione euectiones fecisse constitit, cum necessitas publica non flagitaret, quique multam temeritatis excepit. Ne autē idem in futurum contingat sublimitas tua vicarios admonebit, atque eorum officia interminatione proposita, vt ab huiusmodi vsurpatione nouerint abstinendum. Dat. v. Id. Decemb. Mediol. Stilichone & Aureliano CONSS.

LXII. Iidem AA. Cæsario PPO.

Vsurpationem cursus publici pænitus iussimus amputari, scilicet vt excepta magnitudine tua præsumendi velocis & clabularij cursus nullus habeat potestatem. quod si quis iudicum vel contemptus, vel ignorantiæ vitio scita nostri numinis temeranda censuerit, eius quoque officium quod ei paret, sciat se XXX. lib. auri esse multandum. Dat. III. Non. Febr. CP. Vincentio & Frauito CONSS.

LXIII. Iidem AA. Prouincialibus prouinciæ proconsularis.

Quoniam multos perspeximus inlicita præsumptione paraueredos vel parangarias postulare, hac lege sancimus vt nulli deinceps vsurpandi licentia concedatur, nisi in causa publica vel manifestis euectionibus destinato. Si quis contra fecerit, vna libra auri multetur, & cetera. Dat. prid. Kal. April. Mediol. Vincentio & Frauitto CONSS.

LXIIII. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. Septimino Proc. Africæ.

Comperimus prouinciales & pabula & pecuniam pro equorum cursualium sollemni ratione conferre extrinsecus paraueredorum onere prægrauari. Prouinciarum igitur rectores procurent, ne vmquam cursus publicus veniat in querellam, & occasio deceptionis curialis animalia indebita pręstare conpellat. Dat. VII. Kal. April. Rau. D. N. Theodosio A. I. & Rumorido CONSS.

LXV. Idem AAA. Hadriano PPO.

Per stationes singulas idoneos mancipes volumus conlocari, amotis deinceps vsurpantium præsumptionibus adteratur. Dat. IIII. Kalen. Mart. Rom. Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS.

LXVI. Idem AAA. Anthemio PPO.

Nemo ducum ingressus semel prouinciam suam postmodum itineribus faciendis cursu adque angariis ipse siue suam vtatur officium, sed expeditionem militarem iumentis propriis exsequantur. De cohortalinis etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens veredo vti conetur in posterum, cùm sacra prohibitū sanctione cognoscant. Quod si quis ducum vel apparitorum vel cohortalium temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per singula animalia, quibus vsus fuerit, singularum librarum auri inlatione multabitur. Dat. IIII. Non. Aug. Constp. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS.

De tractoriis & statiuis. *Tit. VI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Rufinum ppõ.

Nemini ex his qui ex castrensibus muniis absoluti ad domum redeunt post labores tractoria præbeatur à sacro separata iudicio. sed vnusquisque in epistulis nostris quibus ad æui reliqui testimonium singulos sequimur, viaticum conficiendi itineris consequatur. Hanc igitur sanctionem sinceritas tua congrua auctoritate custodiat. Ac si quando aliquis ex hoc genere hominũ annonas poposcerit, imperialibus litteris sua subscribtione subiecta modum debitæ præbitionis inpertiat. Sed ne quis, vt hactenus factum est, quas superfluas impetrauerit, largiatur aut vendat, ne quis ad quæstum de hac erogatione capiendum,† vlterius nomen opponat. Missa sub die VIII. Kal. Feb. Rom. Valentiniano & Valente A A. CONSS. †forte alterius

II. Imppp. Theodosius, Arcadius & Honorius A A A. Rufino ppõ.

Tractoriæ cum statiuis solitis bidui tantummodo tempus accipiant. nulli verò pænitus cum necessariis præbeantur nisi his tantummodo, qui animalia atque equos sacro vsui necessarios prosecuntur, ita tamen vt his dimissis in tractoriarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adscribatur, vt nullus vltra hoc temporis spatium ad residendum in quo libitum fuerit loco copiam nanciscatur. Dat. VII. Kal. Sept. Constp. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

De diuersis officiis & apparitoribus & probatoriis eorum. *Tit. VII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Versennium Fortunatũ Consularem Aquarum.

Promotionis ordo custodiendus est, vt primus in officio sit, qui prior fuerit in consequendo beneficio principali. Dat. VIII. Id. Mart. Thessalonicæ, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Philippum ppõ.

Officiales, quos ex diuersis officiis ex protectoribus epistulas impetrasse constiterit, pristinæ reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas. Nou. Arelato, Constantino A. VII. & Constantio Cæsare CONSS.

III. Imp. Constantius A. ad Siluanum Comitem & magistrum militiæ. Post alia.

Vniuersi officiales diuersorum officiorum, qui ex protectoribus epistulas meruerunt, officiis pristinis militiæque reddantur: nec opponant quæsitæ sibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmi, Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Idem A. ad vv. c c. ppõ. Post alia.

De cohortalibus adque magistrorum equitum & peditum officialibus iubemus, vt minime de cetero ad adorandam purpuram nostram veniant, nisi si sub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adfuerint. Dat. Prid. Id. Maij. Constantio A. VII. & Constante II. Cæsare Consulibus.

V. Idem A. ad ppõ. Post alia.

De chartulariis magistrorum equitum & peditum si quis post viginti quinque annos obnoxius curiæ fuerit repertus, habeat priuilegium militiæ. Et omnes autem, qui probauerint in militia, hij duntaxat qui ministeriales & † dagogiani & silentiarij & decuriones exsistunt, ita vt post quindecim annos minime †χ. pedagogiani

ab aliq

ab aliquo inquietentur, & cætera. Dat. XV. Kalendas Iun. Constantio A. VII. & Cæsare CONSS.

VI. Idem A. ad ppô. Post alia.

De largitionalibus comitatensibus & officialibus rationales rerum priuatarum custodiri præcepimus, vt post viginti & quinque annos ad curiam minime reuocentur. Hoc idem de officialibus præfectorum vicariorum obseruari sanximus. De primipilaribus verò quia cursum exhibent, anni decem obseruandi sunt. Officiales enim P. V. propterea quod non exhibēt primipili pastionem, post vigintiquinq; annos minime persequantur. Quod sane ad logografos pertinet, prius promulgatam legem firmam esse volumus. Dat. Prid. Non. Octo. Constantio A. VIII. & Constante C. II. CONSS.

VII. Impp. Constantius & Constans A A. ad Taurum ppô.

Instaurata necessaria sanctione id volumus de cetero custodiri, ne vllus quem quam iudicum probare audeat, vel prouehere. Excipimus tamen officia cursus publici sollicitudinem sustinentia, nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas. Quæ cum ita sint, ceteris officiis vniuersis eique quod paret laudabili prudentiæ tuæ nullus nisi nostro exsistente statuto debebit adscribi. Dat. VI. Kalendas Ian. Mediol. Acc. VIII. Id. Iul. Datiano & Ceреale CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum ppô.

Præfecturæ cornicularios, qui annis singulis ex numero deputatorũ exeunt post transactos corniculos nostram adorare purpuram volumus: quo honore perfunctis cùm iam missionem tenuerint, liberum otium damus vt ad susceptionem vel cuiuslibet necessitatis officium, qui ex corniculario adorauerint, minimè deuocentur. Hæc igitur missio ea habeat priuilegia, quę veterum principum sanctiones habere constiterit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

VIIII. Idem A A. ad Germanianum ppô.

Qui de ordinariorum officiis iudicum vel amplitudinis tuæ exceptis his, qui cornicularij honore perfuncti sunt, vel his qui secundum legem purpuram nostram adorarunt, inter protectores domesticos vel scholares militant, ad eius quod declinare temptarunt, muneris functionem, & ad necessitates constringantur mancipatus. Dat. VII. Id. April. Remis, Gratiano & Dagalaifo CONSS.

X. Idem A A. ad Viuentium ppô.

Probabile & celebrandum tuæ sinceritatis examen lege firmamus, quod ex officio tui culminis iners vulgus eiecisti & indignos militia diuersis iussisti inherere muneribus. ideoque nulli eorum, quos inlustris præstantia tua propositis publicauit edictis, habendi vel adipiscendi gradum alterũ sit facultas. Quin etiam si quis de his vnquam interdictam adfectauerit dignitatem, iniecta manu à quocunque rectore retrahantur, vt à condicione sententiæ non recedant. Dat. XVI. Kal. Iun. Conplati, Valentiniano N. P. & Victore CONSS.

XI. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A.
Seuero magistro militum.

Si quando præfectus prætorio vel vicarius aut rector prouinciæ significauerit eum, qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius, ad præpositu-

turam castri ac militum transisse, retractus illi adsignetur officio à quo ad necessitatem præstandi ratiocinij deuocatur, tamen in reiecti vero loco is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulentur insignia. Dat. x. Kalend. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS. Emensa ad magistros militum & comites & duces omnes.

XII. Iidem AAA. ad Iulianum Proc. Africæ.

Nullum militem à quolibet numero ad stationes agendas per cõsulares Byzacenam & Tripolitanam prouincias destinari iubemus, sed probati in obsequiis pręsidalibus eius officij, in quo parent, vocabulo cẽseantur, nec quicquã his sit cum armatæ militiæ nuncupatione commune. Sed & si quis forte ex his qui in legionibus vel in numeris deputẽtur, gestandis armis idoneus sit, qui tamen pastui primipili neutiquam obnoxium detegatur, ei cui adscribtus est militiæ, indubitanter iungatur. Dat. III. Kal. Iun. Nasonaci, Accept. VI. Kal. Dec. Modesto & Arintheo CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Romanum Comitem Africæ.

Nunquam officiales iudicum in quolibet militum numero deputentur. probatos enim eius officij in quo parent appellatione congruit nominari. Si qui sane in quolibet numero ex apparitoribus præsidentium nunc repperientur adscripti, neque pastui primipili deteguntur obnoxij, hique armis gestandis pro statura ac robore corporis idonei sunt, reuocentur ad numeros quibus de more hactenus deputati sunt. Dat. III. Kalendas Iulias, Modesto & Arintheo CONSS.

XIIII. Idem AAA. Titiano Com. S. L.

Nullus thensaurensis vel officialis comitis thensaurorum semel depræhensus euersor quocumque pacto aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese trãsferat ad aliam quamcunque militiam. Sed neque hij qui nuper thensaurorum custodiam susceperunt, scriniarij etiam comitum thensaurorum, vel ceteri thensaurenses alterius militiæ sperent se occasione defendi vel ad honores aliquos dignitates ve transire, sed ea perpetuo tenendos esse militia, qua sunt à principio mancipati. Dat. VIII. Kal. Feb. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

XV. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Syagrium P. V.

Qui ab hinc quinquennio desertis propriæ apparitionis obsequiis in ordines indebitos euolarunt, pristinis officiis reddantur, &c. Dat. VII. Id. Oct. Syagrio & Eucherio CONSS.

XVI. Idem AAA. ad Principium ppõ.

Pręter eos qui de officio eminentium potestatum numero stipendiorum & curriculis euolutis vrbique præfecti vicariæ etiam potestatis serenitatis nostræ annis singulis adtingere purpuram, venerarique præcepti sunt, nulli prorsus vel ex numero, vel illorum certe qui prouincialia officia peregerunt, tranquillitatis nostrę muricem adorare sit liberum omniũ suffragiorum obreptione cessante. Adeo autem vnumquenque ea quibus vel sponte initiatus est, vel suorum retinetur consortio maiorum, non sinimus ciuilium officiorum sacramenta defugere, vt etiam ad palatina hos adque agentum in rebus trãsire vetemus officia,

nisi omnibus expeditis, quæ eorum peragi poscit ordo militiæ. Si quis igitur ea, quæ sunt salubriter cauta, violarit, non solum se ilico sciat esse retrahendum, verumetiam bonorum media parte multandum, ac mancipatus statim muneri subiugandum: ita vt per hoc tempus quod hac lege præscriptũ est iustius functionis muneri se esse nouerit esse subdendum. Omnes itaque iudices ciuiles arbitrij tua magnificẽtia moneat, curam his oportere inesse quàm maximam, ne quis apparitionis propriæ desertorem ad indebitam adspirare patiatur. Retrahi enim oportet contumacem, ac legis laqueis inplicari. Dat. XIIII. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone V. C. CONSS.

XVII. Idem A A A. ad Principium ppõ.

Exceptores omnes iudicibus obsequentes, qui nec militiam sustinent, neque à fisco vllas consequũtur annonas, absque metu nauare cœptis operam etiamsi decuriones sint, minime prohibemus, dũmodo munia propriæ ciuitatis agnoscant, & peracto secundum morem exceptionis officio, ad propriã sibi curiam redeundum esse non nesciant. Dat. IIII. Id. Decemb. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XVIII. Idem A A A. & Arcadius A. ad Eusignium ppõ.

Nullus ex his quos claruerit militare solutus indebita denuo sacramenta suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. Prid. Id. Iul. Mediol. Honorio NB. P. & Euodio CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Florentino P. V. Post alia.

Cuiuslibet iudicis apparitores inter quos etiam præfectianos locamus, ad quamcunque aliam militiam vel palatinam vel militarem ambiendo transierint, retrahendi hos copiam illis quos deseruere tribuimus, ita vt vilissima quælibet officia ac mancipatus quoque si modo ab his cui nati sunt, ordo exegerit, administrent: in quorum idem seruandum quod in curialium successione decernimus, vt etiamsi patres hæc fugerint, teneatur agnatio, &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XX. Impp. Honorius & Theodosius AA. Gracco P. V.

Quicunque apparitores ob culpam vel neglegentiam fuerint iudicato discincti, ad nullam militiam adspirandi habeant facultatem: nec ex rescribto his vllus aditus reseretur, quos congruit pœnæ grauissime subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis adspirare præsumserint. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Honorio X. & Theodosio VI. A A. CONSS.

XXI. Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Hierio ppõ.

Nemo aliter ad tuæ sublimitatis admittatur officium, nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria consecrarit: quod & in ceteris officiis quibus similis erat consuetudo militiæ, diuerso quidem modo, sed pari diligentia sublimitas tua iubeat custodiri, sed in his quoque, id est virorum spectabilium, proconsulis Asiæ,

Asiæ, comitis Orientis, præfecti Augustalis, & vicariorum, quos etiam monuimus sub viginti interminatione librarum auri. Irenarchas quoque & actuarios & cornicularios tam classium vrbis Constantinopolitanæ, quàm Thymelæ, equorumque curulium ciuitatum diuersarum, non aliter nisi vt consueuerat manus sancxerit principalis præcipiat ordinari. Quin si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus, profecto inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam cōgruam indignationem incurret. his retentis in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præsentem diem admissi sunt, &c. Dat. x. Kal. Iul. Nicomediæ, DD.NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXII. Idem AA. Theofilo P.V.

Nemo aliter ad tuæ sublimitatis in postero admittatur officium nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria consecrarit. Actuarios quoque Thymelæ & equorum curulium, suarios etiam & optiones per omnes regiones vrbis Constantinopolitanę, & alia omnia, quæ vel in militia, vel gradibus actibusque nutum pro solemnitate priscæ institutionis desiderant principalem, non aliter nisi vt consueuerat manus sancxerit principalis, præcipiat ordinari. Quin si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus, profecto inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. his retentis videlicet & in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præsentem diem videntur admissi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXIII. Idem AA. Acacio comiti S.L.

Comitum thensaurorum diœceseos prouectiones & ipsos thensaurenses vetus obseruatio principali dexterę reseruauit, nec aliter voluit eos vel in iudicum suorum obedientiam vel in committendis publicis necessitatibus habere progressum, nisi militiam eis emissa ex sacris scriniis probatoria condonasset. Quod ita esse decretum ad notitiam eorum, quibus hoc videtur esse conueniens, peruenire tua magnitudo constituet non absque indignatione arbitrium principale passura quorundam temeraria vsurpatione diminui, his retentis videlicet in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præsentem diem videntur admissi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, DD.NN. Theodosio A. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

De exsecutoribus & exactionibus. *Tit. VIII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Florianum Consularem Venetiæ.

Die solis, qui dudum faustus habetur, neminem Christianum ab exactoribus volumus conueniri, contra eos, qui id facere ausi sint, hoc nostri statuti interdicto periculum sancientes. Dat. XI. Kal. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Potitum Vic.

Quisquis fuerit exhibitus vsque ad negotij terminum ab eo cui primum traditus fuerat, obseruari cum apparitore decernimus. Si qua præsumptione fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præceptio, primiscrinio qui iussa te-

merauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Auxonio & Olybrio CONSS.

III. Idem AAA. ad Principium ppõ.

Solis die quem dominicum rite dixere maiores, omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum quiescat intentio. Debitum publicum priuatumque nullus efflagitet, ne apud ipsos quidem arbitros vel in iudiciis flagitatos, vel sponte delectos vlla sit agnitio iurgiorum. Et non modo notabilis verumetiam sacrilegus iudicetur, qui à sanctæ religionis instituto ritu ve deflexerit. PP. III. Non. Nouemb. Aquil. Acc. VIII. Kal. Decem. Rom. Honorio nobilissimo puero & Euodio v.c. CONSS.

INTERPRETATIO. *Die solis, qui dominicus merito dicitur, omnium hominum actio conqueiscat, vt nec publicum nec priuatum debitum requiratur, nulla iudicia neque publica neque priuata fiant. Quod qui non obseruauerit, reus sacrilegij teneatur.*

IIII. Idem AAA. ad Eusignium ppõ.

Nullus apparitor amplitudinis tuæ vel de officiis palatinis ad eam prouinciam ex qua oriundus est, vel in qua conlocauerit larem, obtentu publicæ necessitatis, vel exsecutor priuati negotij dirigatur. Etenim officij celsitudinis tuæ primiscrinius tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata, apparitor verò qui huic se muneri passus est deputari, solutus militia, mãcipum corpori sociabitur. Hęc verò pœna etiam ceteris inrogata est, vt si domesticus aut protector, strator, vel agens in rebus, vel palatinus vtriusque officij, vel ad eam prouinciam, in qua natus est, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiusmodi vsurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipse qui se voluit mitti, auri libram vnam fisci viribus inferre cogetur. adiutores verò officiorum palatinorum ac numerarij comitum inlustrium virorum siue actuarij libram fisci viribus soluant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. III. Non. Decemb. Mediol. Honorio Nobilissimo puero & Euodio v.c. CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro ppõ.

Siue à palatinis petantur quæ sunt sacris largitionibus inferenda, siue quid res priuata nostra desideret, vel si quod subsidium publicarum necessitatum magnificentia tua per apparitionem suam arcæ nomine deposcit, remota exigentium permixtione per rectorem prouinciæ instantibus officiis memoratis exactionem celebrari decernimus, qui ad se intellegit vel desidiæ inuidiam vel industriæ gloriam pertinere. Dat. XVII. Kalendis Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VI. Idem AA. ad prouinciales & ad proconsules.

Ne per diuersas prouinciarum partes aut palatinus exactor accederet, aut inlustrium virorum apparitor vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem, hac lege sancimus, vt omnis memoratis intentio ad prouinciæ rectorem sit, cum eo agant, illo insistente disponente adque agnoscente suo periculo rem peragendam. compleant vniuersa. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VII. Idem AA. Andromacho P.V.

Quicunque è palatio nostro cuiuslibet tituli ad prouinciam conmearit, conpulsor, exactor, admonitor, portitor ve præcepti, agens in rebus, vel palatinus, vel

vel apparitor inlustrium potestatum: hoc tantū potestatis arripiat, quod mandatum curæ suæ specialiter adprobatur: nec quod iniunctum alteri fuit, collegij iure præsumat, ne dum hoc sibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti quod singulis credebatur, &c. Data Prid. Id. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Iohanni ppō. Post alia.

Die sabbato ac reliquis sub tempore quo Iudæi cultus sui reuerentiam seruant neminem aut facere aliquid vlla ex parte conueniri debere præcipimus, cum fiscalibus commodis & litigiis priuatorum constet reliquos dies posse sufficere, &c. Dat. VII. Kal. Aug. Rau. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. Palladio ppō.

Siue ex prętoriano officio, siue inlustris comitiuę sedis largitionum necnon & rei priuatæ nostræ vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat intra anni metas debere collectis ratiociniis ad propriū iudicē remeare, eique suā efficaciā ostendere, quid eius instātia exactum fuerit, quid ve in debitis habetur, vel penes quos resederit, vel cuius culpa aut causa in eadē prouincia fuerit derelictū. Quod si exacto spatio anni eius regionis visceribus prædator insidens deprehēsus fuerit remorari, tūc absolutus cingulo, militia abicietur, primoribus eiusdē militię decē librarū auri multa proposita. sin redire dissimulet, ligatus ferreis nexibus cura prouincialis officij sub elogio ad debitū mittatur examē, nec ei liberū sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defēdat, ꝙ sibi aliud negotiū vel aliā necessitatē post iniunctā esse causetur cū hisdē licentiā auferamus in eadem prouincia iterare exactionem, &c. Dat. X. Kal. Oct. Rau. DN. Theodosio A. VII. & Palladio CONSS.

X. Idem AA. Iohanni ppō. Post alia.

Nullam possessionem alterius pro alienis debitis publicis siue priuatis præcipimus conueniri, &c. Dat. V. Idus Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theodosio X. AA. CONSS.

De lucris officiorum. *Tit. VIIII.*

Imp. Constantinus A. ad Pacatianum.

ORdines decuriarum, scribarum, librariorum, & lictoriæ consularis oblatis precibus meruerunt, vt in ciuilibus causis & editionibus libellorum, officiorum solennitate fungantur, ita vt vetusta ætate seruatum est, hucusque prærogatiua veniēte vt militares intercessiones procul vsque à liberalibus causis sese contineant. Rectores itaque quę iussimus, obseruabunt. Dat. XV. Kal. Maij. Constp. Constantio & Albino CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Seuerum P.V.

Emolumenta ceteraque conpendia quibus magnitudinis tuæ apparitio sustinetur, neque his auferri sancimus, quibus pro eiusdem officij liberalitate cōlata sunt, neque in eos veluti ex necessitate transferri futura ætate permittimus, quos huiusmodi largitate vel præmio opinantur indignos, modo vt nihil ab eo necessarij moris aut ordinis pandat antiquitas, sed volentium potius fuisse doceatur, quàm principatus ipsius adque administrarioni officium. Dat. Kal. Aug. Antonio & Syagrio CONSS.

De concußionibus aduocatorum siue apparitorum. *Tit. X.*

I. Imp. Constantinus A. Proc. Africæ.

SI quis se à ducenariis vel centenariis, ac præcipue fisci aduocatis læsum esse cognoscit, adire iudi ia, ac probare iniuriam non moretur, vt in eum qui conuictus fuerit conpetenti seueritate vindicetur. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris. Acc. XV. Kal. Mart. Carthagine, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Imp. Constantius A. Eubolidæ v.c. Vicario Africæ.

Præter sollemnes & Canonicas pensitationes multa à prouincialibus Afris indignisime postulantur ab officialibus & scholasticis non modo in ciuitatibus singulis, sed & mansionibus, dum ipsis & animalibus eorundem alimoniæ sine pretio ministrantur. Nec latet mansuetudinem nostram sæpisime scholasticos vltra modum acceptis honorariis in defensione causarum omnium & annonas & sumptus accipere consuesse. quibus tantis conmodis fulti itinere suam auaritiam explere nequeunt. Prouinciales itaque cuncti iudices tueantur, nec iniurias inultas transire permittant. Dat. III. Kal. Iul. Leontio & Sallustio CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius A A. Pompeiano Proconsuli Africæ.

Quotiens conpulsor arguitur in deprædatione conuictus non consulta clementia nostra, pœnam subeat legibus conpetentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Auriliano CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodosius A A. Euchario proconsuli Africæ.

Vniuersa conpulsorum genera ex Africanis prouinciis constituimus esse pellenda, his videlicet restitutis, quę forsitan per temeritatem sustulerant. Dat. VI. Id. Aug. Rau. D D. NN. Honorio VIII. & Theodosio V. A A. CONSS.

Ne quid publicæ lætitiæ nuntij ex describtione vel ab inuitis accipiant. *Tit. XI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Eugramminum.

CVm anni exordia certis inchoanda consulibus nuntiātur, à tenuioribus sportulæ specie conlationis necessitas separetur, ne scilicet describtione facta pro capitatione aut iugatione quicquam hisdem veluti legitimi muneris exprimitur: iubemus tamen, vt viri per prouincias emerito iam honore pollentes, præterea curiales, quos his gradus honore & in conlationibus honestate functionis conuenit esse finitimos, arbitratu suo tribuant, quantum putauerint largiendum. Porro tenuioribus ab hac sorte iniuriosæ necessitatis alienis. quod quidem interdicti seueritate fieri vetamus in posterum, vt rectores prouinciarum vicenis auri libris, porrò officia quadragenis cōstituamus esse multanda, si quicquam pauperes hac adscribtione prębuerint, vel his extorqueri quicquam passi fuerint, aut æque quos contra vetitum fecisse cognouerint, taciturnitate alicuius disimulationis aboleuerint. Dat. XVII. Kal. Ian. Constp. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Idem A A. prouincialibus salutem dicunt.

Si quando victoriæ, si quando lætitiæ publicæ nuntiantur, vel nouorum consulum

consulum nomina perferuntur, conlationi nullus locus, nulla sit licentia, nihil quisquam exigat, nihil audeat postulare. Si quis verò honoratorũ sponte quid offerre voluerit, id tantum recte dandum iudicamus. Ceterum quidquid expostulatum, quidquid fuerit indictum, rector quidem prouinciæ eius in qua res ita gesta erit, duplum quod indixerit, quod ve dare coegerit, ex suo fisci viribus pendet, officium autem quadrupli summam pro eadem necessitate persoluet. Dat. III. Id. Ian. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Mamertinum præfectum prætorio.

Si quando faustorum nuntiorum gaudia prouincialibus intimantur, quotienscũque quid per terrarum orbẽ disseminatur, seu militum inlustres victorias seu strages hostium aut nostri triũphi perferuntur, vel hi quos geremus, aut deferimus cõsulatus, nulli publica distributione & arbitrio iudicis munera quę vocant sportulas, deputẽtur. Ceterum si quis iudicum vim decretorũ nostrorum violauerit, eius rei quæ viritim distributa fuerit & coacta, duplicem pœnam subibit, aut officium quoque ei paruerit, in quattuor partibus multa exaggerata constringat: honorati vero & vrbibus suis eminentes ex arbitrio suo quantum mens tulerit, largiantur. Missa à ppõ. die. Id. Feb. Med. Valentiniano N B.P. & Victore. V.C. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Floro ppõ.

Quidquid nostrorum vmquam nuntiari cœperit prosperorum, bella si desinent, si oriũtur victorię, fastis si honor datus fuerit regalium trabearum, compositæ pacis si erit efferenda tranquillitas, sacros vultus inhiantibus si forte populis inferemus: hæc sine pretio nuntiari excipique sancimus. gerulum iubemus esse castissimum, indices nummarios esse prohibemus. iudices statuimus esse sollicitos, ne turpi conludio quęratur ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum: & accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium triginta librarum auri vexatione quatiatur. Dat. IIII. Non. Feb. Constp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Habe Tatiane K.NB.

Legem nostram, qua nihil ab inuitis prouincialibus gratulationis nomine ęxigendum esse decreuimus, volumus custodiri. Dat. IIII. Kal. Maij. Med. Timasio & Promoto CONSS.

INTERPRETATIO. *Quando gaudia publica nuntiantur, nihil inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigatur.*

De donationibus. *Tit.* *XII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.V.

Donatio siue directa sit siue mortis causa instituta, siue condicionibus faciendi ac non faciendi suspensa, siue ex aliquo notato tempore permissa, siue animo dantium accipientium ve sentẽtiis quãtum ius sinit, cognominata: sub hac fieri debet obseruatione, vt quas leges indulgẽt actiones, condiciones pactionésque contineat. Hisque pœnitus cognitis vel recipiãtur, si

conplacitæ sunt: vel reiciantur, si sunt molestæ, ita vt minorum defensores, si per eos donationum condicio neglecta est, rei admissæ periculum præstent. In conscribendis autem donationibus nomen donatoris, ius ac rem notari oportet, neque id occultè aut per imperitos, aut priuatim, sed vt tabulæ, aut quodcunque aliud materiæ tempus dabit, vel ab ipso vel ab eo quem sors ministrauerit, scientibus plurimis perscribatur, & corporalis traditio subsequatur ad excludendam vim adque inruptionem aduocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis quorum postea fide probabitur donatam rem si est mobilis ex voluntate traditam donatoris: vel si inmobilis abscessu donantis nouo domino patefactam: actis etiam adnectendis quæ apud iudicem vel magistratus conficienda sunt. Dat. III. Non. Feb. Romæ, Sabino & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Donatio aut directa est, aut mortis causa conscribitur. Directa donatio est, vbi in præsenti res donata traditur. Mortis causa donatio est, vbi donator dum ad viuit rem quam donat sibi reseruat, scribēs. Si prius mortuus fuero quàm tu, res mea ad te perueniat, vt postea ad illum cui donat, non ad heredes donatoris res donata perueniat. Quod si prius moriatur cui res mortis causa donata est, res in iure permaneat donatoris. Est & alia donatio, vbi donator obligat illum cui donat, vt aliquid faciat aut non faciat, id est, si aliquid iubeat fieri, quod impoßibile iudicetur, aut quod honestati contrarium videatur: aut si id ordinet fieri, quod honestum est, & poßet impleri: quia tunc infirmatur donatio, quando conditiones honestatis poßibilis impletæ non fuerint. Nam si inhonestæ & impoßibiles conditiones ponãtur, remotis conditionibus firma donatio est. Est item alia, in qua sibi donator certum tempus poßeßionis seruat. Quæ tamen omnes donationes superius comprehēsæ, si modum excesserint lege conscriptum, vnde poßint certæ personæ de immodica donatione proponere, hoc est si quartam sibi facultatis suæ donator non reseruauerit, non valebunt. Sed præterea illa donatio contra legem est, si quis rem in lite positam quæ repetitur, aut recto ordine donet, aut conditionem contra bonos mores, hoc est, causam cuiuslibet criminis donator in donatione cõscribat. Minoribus vero si quid fuerit per donationem à quocunque oblatum siue conlatum, tutores vel curatores eorum debent studere, ne quid firmitati donationis desit. Quod si eorum negligentia donatio ad effectum perducta non fuerit, ad eorum dispendium pertinebit, ita vt quicquid minores de donatione perdiderint, curatores vel tutores illis de propria facultate restituant. In conscribendis autem donationibus hic ordo seruandus est, vt donatio nomen prius contineat donatoris, vel illius cui donatur: deinde res quæ donatur siue in agris siue in mãcipiis, siue in quibuslibet rebus atq; corporibus, nominatim in donatione conscribendæ sunt, non occulte, sed publice, nõ priuatim vel secrete, sed vt in tabulis, aut in chartis, aut vbicunque legatur facta donatio. Quam tamen donationem, si literas nouit donator, ipse subscribat: si vero ignorat, præsentibus plurimis eligat, qui pro ipso subscribat: & hanc ipsam donationem gestorum solemnitas & corporalis traditio subsequatur, ita vt si mobilia donantur, præsentibus plurimis tradantur. Si vero ager vel domus donatur, quod moueri non potest, vt inde donator abscedat, & nouo domino pateat res donata, si tamen sibi de his rebus vsumfructum donator non reseruauerit, gesta vero donationum aut apud Iudicem, aut apud Curiam alleganda sunt.*

II. Idem A. Aconio Catullino proconsuli Africæ.

Si quis in emancipatum minorem priusquam fari posit, aut habere rei quę sibi donatur affectum, Italicum siue stipendiarium fundũ crediderit conferendum:

rendum: omne ius conpleat instrumentis ante præmissis, & inductione corporaliter impleta. quod propter adtestationem fidei per eum seruum quem idoneum esse constiterit, transigi placuit, qui eo vsque in statu suo permanebit, donec is cuius facultatibus cesserit, annos Lætoriæ legis egressus legitimam conpleuerit ætatem, quo tunc demum si eius integritas ac fides fuerit conprobata, si ita sederit possidentibus, libertatis præmium consequatur. Dat. XII. Kal. Maij. Serdicæ, Sabino & Rufino conss.

III. Idem A. ad Cassium P. V.

Promulgatum dudum est donationes nullo alio modo firmas posse detineri, nisi apud actorum contestationem confectæ fuerint. sed quia multi aliena vel non pleno iure ad se pertinentia donantes extra patriam & prouinciam in qua possident, acta conficiunt: placet, vt nulli liceat, extra prouinciam laremque suum donationum instrumẽta apud acta adlegare, sed in quo domicilium habuerit adque possessiones constitutę sunt, apuт suũ ordinarium iudicem, vel si eum abesse contigerit, apuт curatorem municipalesve eiusdem ciuitatis. nam si hoc prætermissum fuerit, nullam firmitatem habere donationes sancimus. Dat. Kal. Maij. Romæ Sabino & Rufino conss.

IIII. Idem A. ad Bassum P. V.

Iuxta Diui Pij consultissimi principis instituta, valere donationes placet inter liberos & parentes, in quocunque solo & cuiuslibet rei liberalitas probabitur extitisse, licet neque mancipatio dicatur neque traditio subsecuta, sed nuda tantum voluntas claruerit, quę non dubium consilium teneat nec incertum, sed iudicium animi tale proferat, vt nulla quæstio voluntatis posit inrepere & conlata inter ceteras exceptas Cinciæ legi personas obtinere propriam firmitatem, siue mancipationis decursa fuerit solẽnitas, vel certe res tradita doceatur. quam legem ad lites volumus pertinere quocunque tempore iusionis nostræ inueniuntur esse suspensæ, & quæ post futuræ sunt, ne transacta negotia refricentur. Dat. Non. Octo. Constantino A. V. & Licinio Cæs. conss.

V. Idem A. ad Seuerum Comitem Hispaniarum.

Data iampridem lege statuimus, vt donationes interueniente actorum testificatione conficiantur, quod vel maxime inter necessarias coniunctisimasque personas conuenit custodiri. siquidem clandestinis ac domesticis fraudibus facile quiduis pro negotij oportunitate confingi potest, vel id quod vere gestum est aboleri. Cum igitur ne liberos quidem ac parentes lex nostra ab actorum confectione secernat, id quod necessario super donationibus apud acta coi ficiendis, iampridem statuimus, vniuersos teneat, saluo tamen iuris priuilegio, quod liberis & parentibus suffragatur, scilicet ne traditionis vel mancipantionis sollemnitas sit necessaria. Dat. IIII. Non. Maij. Constp. Dalmatio & Zenofilo Consulibus.

VI. Impp. Constantius & Constans A A. ad Celsinum.

A venerabili parente nostro statutum est inritas donationes esse quæ actorum indicia non haberent, nec segnius etiam lenitudinis nostræ cura succedit. Dat. VIIII. Kal. Ian. Marcellino & Probino conss.

VII.

VII. Idem A A. ad Orfitum P.V.

Cum genetoris mei scitis euidenter expressum sit nullam donationem inter extraneos firmam esse, si ei traditionis videatur deesse solemnitas, & idem huiusmodi necessitatem liberis tantum ac parentibus relaxauit: in omnibus deinceps obseruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, si iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat. VIII. Kal. Maij. Arbitione & Lolliano CONSS.

VIII. Impp. Honorius & Theodosius A A. Aureliano ppõ.

Donationes debere sortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis traditio fuerit subsecuta: sancimus, ne vsusfructus exceptio pro traditione possit intellegi. qui enim post liberalitatem re donata perfrui concupiscit, hoc sibi quo voluerit modo, consignata videlicet possessione debet præcipuum custodire, ne inperfecta vacillet donatio. Gestorum quoque confectionem siue ante traditionem siue post traditionem fieri oportebit, vt instrumentum quo continetur munificentia, apuT acta publicetur, in hac quidem vrbe apuT magistrum census, in prouinciis verò apuT prouinciarum rectores: vel si præsto non fuerint, apuT magistratos municipales: vel si ciuitas ea vel oppidum, in quo donatio celebratur, non habeat magistratus, apud defensorem plebis in qualibet ciuitate fuerit repertus. curatores enim ciuitatum ab huiuscemodi negotio temperare debebunt, ne tãta res eorum concidat vilitate, sed iam allegatas apud curatores donationes & gesta confecta valere necesse est. in posterum omnibus, quæ statuta sunt obseruandis: quoniam si quid fuerit prætermissum, nullius momenti videbitur esse donatio. Gesta autem confici super rebus etiam alibi conlocatis vbicunque sufficiet, ita vt traditio corporalis in locis vbi res donata consistit, omnimodo celebretur. Dat. x. Kal. April. Constp. D D. NN. Honorio x. & Theodosio VI. A A. CONSS.

VIIII. Idem A A. Monaxio ppõ.

Legis à nobis paulo ante latæ cetera quidem cautio necessaria nobis admodum visa est, sublata verò in donationibus species traditionis, quam olim retentio vsusfructus induxerat, non sine magna ratione desiderata est, cùm obseruationem iuris contrahere potius quam propagare debeamus. ideoque ius pristinum renouamus, vt quisquis rem aliquam donando, vel in dotem dando vsumfructum eius retinuerit, etiamsi stipulatus non fuerit, eam continuo tradidisse credatur, ne quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio, sed omnimodo idem sit in his causis vsumfructum retinere, quod tradere. Dat. Prid. Id. Mart. Constp. D N. Honorio A. XI. & Constantio V. C. II. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque de rebus propriis cuilibet aliquid quacunque donatione contulerit vel in dotem dederit & sibi vsumfr. reseruet, rem tradidisse cognoscitur, quia reseruatio vsusfr. etiam si stipulatio inserta non fuerit, pro traditione habeatur.*

De

De reuocandis donationibus. *Tit. XIII.*

I. Impp. Constantius & Constans AA. ad Philippum PP.

Liceat matribus si impios filios probare se posse confidunt publice adire iudicia. Matrem autem ingenuam, liberam, libertam, libertinam, cui scilicet ciuitatis Romanæ iura quæsita sunt, ita vt queri antiquo iure poterant, accipi audirique decernimus. Itemque filios filias, ingenuos ingenuas, libertos libertas, libertinos libertinas, ciues pari conditione Romanos. Secludimus mulierem quæ in secundi matrimonij fœdus innubserit, & vnius tantum matrimonij mulieribus reuocandarum donationum pro dimidia parte decernimus facultatem. Hic autem qui à matre inpietatis arguitur, quidquid ex eo quod titulo donationis tenet: eo die quo controuersiæ qualecunque principium iussu iudicantis datur, habere repperitur, huius dimidium eripiatur. Cæterum quæ ante adhuc matre pacifica iure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptumque iurgium vendita, donata, mutata, in dotem data, ceterisque causis legitime alienata, minimè reuocamus. Actionem verò matris ita personalem esse volumus vt vindicationis tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi. Quare de ceteris vel alterius status, vel portentuosæ vilitatis abiectæque pudicitiæ, satis etiam tacitè cautum putamus. Quis est enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum esse: cum etiam illis, quæ iure secundas tamen contraxerunt nubtias, nihil ex his priuilegiis tributum esse vellemus? Dat. XII. Kal. Octo. Limenio & Catullino CONSS.

II. Idem AA. ad Philippum ppō.

Aui nostri pro patribus firma lege sancxerunt, vt si quid patres in liberos munificentiæ titulo contulissent, si eos impios in iudicio declarassent, omne id esse reuocandum, ne pietatis pręmium apud scelestos & flagitiosos animos permaneret. Dat. XII. Kal. Octo. Limenio & Catullino CONSS.

INTERPRETATIO. *Donatio in emancipatum filium à patre facta, si læsum pater se esse probauerit, reuocatur. Hic de iure requirendum de reuocandis donationibus.*

III. Idem AA. ad Orfitum P.V.

Si vnquam libertis patronus filios non habens bona omnia vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, & postea susceperit liberos: totum quidquid largitus fuerit, reuertatur in eiusdem donatoris arbitrio ac dicione mansurum. Dat. V. Kal. April. Arbitione & Lolliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filios non habens, bona sua, vel partem bonorum libertis donauerit, & si is qui donauit filios postea habuerit, donationes in libertis factas ad integrum vacuantur.*

IIII. Idem AA. ad Orfitum P.V.

Si quis forsitan filiorum maternam munificentiam consecutus in matrem impius detegitur, non iam dimidiam portionem, vt ante fuerat iussum rei donatæ, sed omnem substantiam proprietatis amittat. Matres verò quæ in secundas conuenerint nubtias, reposcere vetamus à filiis, quæ earum perceperint largitate. Quinetiam idētidem commonemus alia omnia iuxta prioris legis tenorem debere seruari. Dat. VIII. Kal. Iul. Sirmio. Datiano & Cereale CONSS.

INTERP.

INTERPRETATIO. *Si quis filius donatione matris fuerit aliquid consecutus, & eam post modum læserit, probatis in iudicio læsionis caussis, donationem mater si voluerit in integrum reuocabit. Quod si mater hæc, quæ filio donauit, ad secundas nuptias transierit, contra donationem perquamcunque occasionem veniendi nullam habeat potestatem, seruatis de reliquo legibus, quæ sub titulo De secundis nuptiis continentur.*

v. Imppp. Theodosius, Arcadius & Honorius AAA.
Victorio procons. Asiæ.

Maritus donationes, quas instabiles esse testatur, formata legibus repetat actione. Dat. v. Kal. Iul. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio CONSS.

VI. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. ad Senatum. Post alia.

Donationem circa filium filiamvé, nepotem neptemve, pronepotem proneptemve emancipationis tempore celebratam pater seu auus vel proauus reuocare non poterit, nisi edoctis manifestissimis causis quibus eam personam, in quam conlata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit ingratam. quas tamen causas in cognitione discuti oportebit, & nostro admitti iudicio, cùm hoc inter partes conpetenti visum fuerit cognitori. alias iubemus non audiri parentis querellas, &c. Dat. VII. Id. Nou. Rau. DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filio, filiæ, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote mancipationis tempore aliquid donauerit, id nisi probatis in iudicio manifestis offensarum caussis reuocare non poterit.*

De ingratis liberis. *Tit.* XIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.
ad Prætextatum P. V.

l. 8. tit. 50 l. 1.

Ilios contumaces, qui patres vel aceruitate conuicij vel cuiuscunque atrocis iniuriæ dolo repulsassent, leges mancipatione rescissa damno libertatis inmeritæ multare voluerunt. Dat. XV. Kal. Sept. Ambianis, Lupicino & Iouino CONSS.

INTERPRETATIO. *Filij emancipati, si iniuriam grauem patri, quæ probari possit, intulerint, & conuicti fuerint hoc fecisse, rescissa emancipatione, in familiam reuocentur.*

* * *

De iis quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus tradita sunt vel donata. *Tit.* XIIII.

* * *

*

Agrippina D. τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐν ἐπάρχει. Constantinus A. D. Sed iure continetur, ne quis in administratione cõstitutus aliquid compararet. vnde quidem nihil interest, an in suo pago, an in alieno comparauit, cum constet contra ius eundem comparasse. & adiecit, Ignoratis fiscale effici totum, quidquid administrantes

ſtrantes comparauerint? Agrippina dixit. τοῦ τόπου ἐκείνου πραιπόσιτος οὐκ ἦν, ἐγὼ ἠγόρασα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ειδεαιωναι. Conſtantinus A.D. Recipient à venditore Codia & Agrippina competens pretium.

Idem A. ad Veronicianum Vic. Aſiæ. Poſt alia.

Damus prouincialibus facultatem, vt quicunque ſibi a numerariis, qui diuerſis rectoribus obſecuntur, conqueſti fuerint aliquas venditiones extortas, inritas inaneſque efficiant, & male vendita ad venditoris dominium reuertantur, amiſſione etiam pretij inlicitis ac deteſtandis emptoribus puniendis. Dat. XIIII. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS.

Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Iouinum P.V.

Princeps, cornicularius, commentarienſis, numerarius & ordinarij per ſingula officia poſſeſſionum adque ædium, necnon etiam mancipiorum comparationem ſciant ſibi eſſe præcluſam. Siue igitur in ipſis prouinciis, in quibus memorata officia ſuſtinere noſcuntur, conſtiterit eos eſſe progenitos, ſeu in aliis omnimodo à prædictis conparationibus per prouincias in quibus militāt temperare debebunt. Solas tamen res paternas memoratos mercari poſſe præcipimus, ita vt apud Rectorem prouinciæ non minoribus pretiis quàm ratio ęquitatis expoſcit, venditio celebretur. Dat. III. Id. April. Conſtp. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

Idem A A. Senecæ. Poſt alia.

Vim illius legis aſpicito, eique pareto, qua proximè conſtitutum eſt, vt publicum munus agitantes nihil in ſuſcepto mercarentur officio. Dat. V. Kal. Iul. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

Idem A A. ad Probum ppō.

Omnis ſe turpibus nundinis adminiſtrator abſtineat, idem ſibi altior iudex, idem mediæ dignitatis, idem quicunque vel minimus putet eſſe præſcribtum. Nemo in prouincia quam tuetur, donec in eadem commorabitur, aliquid conparandi ſumat adfectum: ſimiliter adminiſtrantiū ſocij adque participes. quædam enim vniuſcuiuſque portio videtur adſeſſor. Patronis etiam fiſci ab his contractibus iubemus inhiberi, & qui principatum officiorum gerunt ſeu corniculum, quique commentarienſium nomine exoſa miſeris clauſtra cuſtodiūt, tabularios quoque prouinciarum & vrbium ſingularum pari condicione conſtringimus. identidem numerarij præfecturæ vel vicariæ poteſtatis obſeruent. præterea officiales adque municipes, qui exactiones quaſcūque ſuſceperint, eos etiam quibus vel diſcuſſionis indago vel negotium cenſuale mandatur: inſuper principales, à quibus diſtributionum omnium forma procedit: curatores etiam lex iſta contineat. Verùm ſi qui ex his medio muneris ſui tempore vel priuatim aliquid emiſſe vel publice detegetur, in inritum geſta reuocentur: comparatores autem contra interdicta, non modo his quæ per ſemetipſos vel per aliam fuerint empta perſonam ſiue agri ſint ſiue domus ſiue mancipia ſeu quæcunque mobilia, ſed etiam ea pecuniæ taxatione quam dederint, exuātur: nec vllus inquirat vtrum ciuiliter rem actam conſtet an turpide nec obſit propria repoſcenti vel venditio interiecta, vel largitas, vel mentio vlla legati. nam vtcunque in alterum res fuerit à comparatore tranſlata, quam emi in officio non oportuit, liberum corporis perſequendi præſtamus arbitrium. Adiungimus autem,

vt si domini corporum venditorum postquam emptores cœperint esse priuati, quinquennio integro in repetitione cessauerint, cõtinuo sibi fiscus vsurpet, quę contra hoc vetitum vendita docebuntur. Dat. III. Non. Aug. Sirmio Valentiniano & Valente AA. CONSS.

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Floro ppõ.

Quicunque administranti prouinciam prouincias ve adque indifferentes sub quoquo apice potestatis quid donauerit, repetendi vsque ad quintum annum proximum, ex quo idem priuatus esse cœperit, habeat facultatem. adque hoc scito nostro non vnam iudicis personam conprehendimus, sed latius studio pronisionis excurrimus. Siue igitur ei siue eius vxori, filio filiæ ve, nepoti nepti & deinceps in infinitum indiffidenter emancipato an in sacris agenti, matri patri, fratri sorori, socero socrui, & qui in cõsilio erit domestico ve coacta quis, seu palam vi adhibita seu clam & latenter inposita prompserit largitate, eam nõ secus repetere queat intra quæ præscribsimus tempora, ac si de iure ipsius nullo vel inchoatæ alienationis titulo recessisset: ita vt ad repetendam possessionem ne denuntiatione quidem opus sit, sed sufficiat apud iudicem, cuius ea de re notio erit docuisse tempus, quo liberalitas sit parata. quo patefacto non secus ad eundem possessio cum fructibus reuertatur ac si ex eius nunquam iure migrasset. donatoris autem heredibus similem relinquimus actionem, si donator eo tempore obierit quo adhuc in potestate is degerit, cuius obtẽtu videtur expressa donatio. Sin autem donator superstes fuit, quamdiu is abierit potestate, tum heredum extinguimus actionem, maxime cum donator non stantem ab initio donationem taciturnitatis suæ videatur firmasse consensu. Dat. XV. Kal. Iul. Thessal. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS.

Idem AAA. Floro ppõ.

Numerarij nihil emant, nihil contrahant, &c. Dat. XVIII. Kal. Octo. Constp. Antonio & Syagrio CONSS.

Impp. Arcadius & Honorius AA. Cæsario ppõ.

Omnes quos olim legum forma conplectitur, amplissimæ etiam potestatis nihil administrationis suæ tempore aut emptionis aut donationis titulo consequantur. Dat. III. Id. Iul. Constp. Cæsario & Attico VV. CC. CONSS.

De infirmandis pœnis cælibatus & orbitatis. *Tit. XVI.*

I. Imp. Constantinus A. ad populum.

QVi iure veteri cælibes habebantur inminentibus legum terroribus liberentur, atque ita viuant ac si numero maritorũ matrimonij fœdere fulcirentur. sitque omnibus æqua cõdicio capessendi quo quisque mereatur. Nec vero quisquam orbus habeatur. proposita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa feminas æstimamus, earumque ceruicibus inposita iuris imperia velut quædam iuga soluimus promiscue omnibus. Verum huius beneficij maritis & vxoribus inter se vsurpatio non patebit, quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam opposito iuris rigore cohibentur: sed maneat inter istas personas legum prisca auctoritas. Dat. Prid. Kalend. Febr. Serdicæ. PP. Kalend. April. Romæ Constantino A. VI. & Constantio C. CONSS.

De iure liberorum. Tit. XVII.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Cæsarium ppõ.

Ancimus, vt sit in petendo iure liberorum sine definitione temporis licẽtia supplicandi, nec inplorantum preces, ętas vel tempus impediat, sed sola miseris ad poscendum auxilium sufficiat desperatio liberorum. Dat. VIII. Id. Mai. Constantinop. Arcadio IIII. & Horio III. AAA. CONSS.

II. Impp. Honorius & Theodosius AA. Isidoro P.V.

In perpetuum hac lege decernimus inter virum & vxorem rationem cessare ex lege Papią decimarum. & quamuis non interueniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis, nisi forte lex aliam inuenerit derelicta. tantum igitur post hæc maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quãtum superstes amor exegerit. Dat. prid. Non. Sept. Varane V. C. CONS.

III. Idem AA. Isidoro P.V.

Nemo posthæc à nobis ius liberorum petat, quod simul hac lege detulimus, & cetera. Dat. prid. Non. Sept. Varane V. C. CONS.

IIII. Idem AA. Iohanni ppõ. Post alia.

Quod inpetratum ius conmunium liberorum superstite Catullino clarissimo viro minus allegatum esse cognoscitur, nec succedenti obesse permittimus, nec vlli vmquam in simili causa statuimus nociturum. & cetera. Dat. XIII. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

De maternis bonis & materni generis, & cretione sublata. Tit. XVIII.

I. Imp. Constantinus A. Consulibus, Pretoribus, Tribunis plebis, Senatui salutem dicit.

Lacuit salua reuerẽtia & pietate sacris nominibus debita, vt potestas quidem & ius fruendi res liberorum suorum in sacris constitutorũ in maternis duntaxat facultatibus penes patres maneat: destituẽdorum autem liberorum eis licentia derogetur. Cesset itaque in maternis dumtaxat successionibus cõmentum cretionis, & res quæ ex matris successione fuerint ad filios deuolutæ, ita sint in parentum potestate adque dominio, vt fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur. nam maternũ patrimonium, quod filiis in potestate constitutis obuenerit, cum patre mortuo sui iuris fuerint, præcipuum habere eos, & sine cuiusquam consortio placuit. Quod si pater suum filium patremfamilias videre desiderans eum emancipauerit, repræsentare & maternã debebit substantiã, ita vt filius accepto munere libertatis, reique suę dominus effectus ne videatur ingratus, tertiam partẽ custoditæ sibi rei muneris causa parẽti offerat, æstimatione si res diuidi cœperint bonorum virorum arbitrio permittenda, quam tertiam alienare quoque pater si hoc maluerit, habebit liberam potestatẽ. Ante emancipationem autẽ parentes penes quos maternarum rerum vtendi fruendique potestas est, omnem debent tuẽdæ rei diligentiã adhibere. & quod iure filiis debetur, in examine poscere & sumptus ex fructibus inpigrè facere, & litẽ inferentibus resistere, adque ita omnia agere, tamquam solidum perfectumque dominiũ & personam gerant le-

gitimam,ita vt si quando rem alienare voluerint emptor,vel is cui res donatur obseruet,ne quam partem earum rerum, quas alienari prohibitum est, sciens accipiat vel ignorans.docere enim pater debet proprij iuris eam rem esse quam donat aut distrahit:& emptori si velit sponsorem aut fideiussorem licebit accipere,quia nullam poterit præscriptionem opponere filiis quãdoque rem suam vindicantibus. Dat.xv.Kal.Aug.Aquileiæ,Recit.apud Vettium Rufinum P.V. in senatu,Non.Sept.Constantino A.V.& Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Legis istius reliqua pars in aliis legibus cõtinetur, hoc tantum de reliquis legibus plus habet,vt patres,qui filiorũ res gubernare iußi sunt, negocia eorum summo studio & integritate procurẽt,vt nihil per negligentiã eorum filiis pereat, sed fructus rerum maternarũ sine aliqua negligentia redigi vel vendi faciant,vt ex tempore competenti,sicut lex Nouella dicit,portiones suas filij sine aliqua imminutione percipiant. Res filiorum patribus alienare non licet,hoc est nec vendere,nec donare. Quod si fortasse præsumpserint,emptor vel qui donator accesserit,grandi se sollicitudine vel cura custodiant,ne filiorum res à patre comparatas,aut donatas accipiant,aut sciẽtes, aut etiam nescientes. Sed compellant patrem,qui venditor vel donator fuerit, & filiorũ res in sua retinet potestate,vt probet suum esse quod tradidit. Etiam vt suspitionem suam poßit abstergere,fideiussorem à patre venditore percipiat,qui obligatione rerũ suarum damnum emptori non faciat:quia defuncto patre licet filiis res suas à quibuscũque personis, siue venditæ, siue donatæ à patre fuerint,in suum dominium reuocare.*

II. Idem A. Iulio Seuero.

Cum ad patrem aliquid ex materna successione interposita cretione peruenerit,& ad liberos maternarum rerum successiones defluxerint, ita eas haberi placet in parentum potestate,vt dominium tantum possessionis vsurpent, alienandi vero licentiam facultatemque non habeant,vt cum ætates legitimæ liberorum ad emancipationẽ parẽtes inuitauerint,& patresfamilias videre liberos suos voluerint,tertiam partem maternorũ bonorum eis filij tanquã muneris causa offerant.quam si suscipiendã patres putauerint, faciendę diuisionis arbitrium permitti oportebit iustitię bonorũ virorum per quos facta diuisione tertiam partem oblatam parentes ita accipient,vt alienandi quoque eius patres habeant facultatem,si modo vllus potuerit inueniri cui placeat hanc amplecti licentiam,cùm omnimodo filios conducat adniti, vt pio sedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem. Dat.VII. Id. Sept. Med.Accept.Non.Octob.Constantino A.V.& Licinio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Materna bona filiorum defuncta vxore ita pater poßideat, vt vsumfructum de his habeat:sed quantum & quandiu habeat, lex Nouella constituit: Distrahendi tamen aut donandi ex his nullam pater habeat potestatem. Sanè si filium mortua matre emancipauerit, de bonis maternis,id est,de emancipati filij portione,ipse filius superius emancipatus,muneris causa de maternis bonis tertiã offeret portionem:quæ tamen in ipsius potestate mansura est ita,vt eam pater bonis viris diuidentibus cõsequatur. Si tamen tantum patris nomen ad hoc adduci poterit,vt rem filiorum impia cupiditate suscipiat,aut aliis derelinquat: studere tamen filios decet,vt id quod parentibus causa emancipationis obtulerint,seruitio & pietate recipiant.*

III. Idem A. ad Seuerum Com. Hispaniarum.

Insinuatũ ęst quosdam patres principalis coniugij copulatione destitutos in perniciem

perniciem filiorũ vltra misericordiã sanguinis properare, & receptis deinceps aliis matrimoniis maiorem sibi in rebus filiorũ vindicare personã. qui quoniã in his vsufructuarij remansisse videntur, vsurpare ea ac peruertere cõfidunt, vt per hoc his qui in orbitate remanserunt, nulla nec possidendi nec litigandi tribuatur occasio. Ideoque placet ne quis pater receptis deinceps matrimoniis, earum rerum quæ prioris cõiugis fuerunt, sibi ius defendendum existimet, nisi tutelæ vice donec minores probata ętate esse videantur. His autem moderatio nostra cuncta iubet seruari adque restitui. PP. III. Kal. April. Constp. Optato & Paulino CONSS.

IIII. Imp. Constantius A. ad Dionysium.

Cretionis obseruantiã præcipimus remoueri, per quam filij patriæ potestati subiecti, res ex materna hereditate vel ex diuersis successionibus ad se deuolutas antehac his in quorum potestate fuerant adquirebant, vt intra sextum annum facultates ad se pertinentes * si quidem superstites * intra præfinitum tempus * * ex materna hereditate vel genere * * ad ipsos deuoluta sunt ad proximos * pertineant quoniam priorem iussionem quæ sine temporis distinctione filiorũ successiones ad patres iusserat pertinere, ęquitatis ratio corrigi persuasit. Si quis verò ex paterno genere vel amicis paternis quacumque ratione reliquerit, id simili iustitiæ moderamine ad patrem, aut ad patris genus pertineat, vt ex vtraque familia manantes facultates singulis quibuscũque cessisse potius quàm adepta esse videantur. Post emensum verò sextum ætatis suæ annũ adæq. sine eiusdem cretionis necessitate delatas sibi qualicũque successionis genere facultates ad eos, in quorum potestate sunt, iure patrio transmittant. PP. Prid. Id. Mart. Heliopoli, Constantio A. II. & Constante CONSS.

V. Idem A. ad Leontium comitem Orientis.

Qui se patris negat heredem, defuncti aui suscipere facultates non potest, maximè emancipatus, nisi per bonorum possessionem ad huiusmodi beneficium peruenerit, & quòd maternus auus relinquit, patri adquiritur: & si legatũ fideicõmissumve esset solutum bonorum patris effectũ est. quòd si fideicommissi dies legative iam cesserat, ad heredes patris petitio deuoluta est. Si verò filiusfamiliàs ab auo suo materno heres ostenditur institutus patre cernere iubente, filioq́ue cernente persona filij media hereditas peruenit ad patrem dudum siquidem placuisse
gi temporis in heredi
inefficax esse adque patrib
la sollemnitas cretionis adq
excepta causa maternorum
bere certissimum est, in quibus vis ac vocabulum cretionis expulsum est. Nec verò dubitari potest, si prius quàm legati vel fideicõmissi cederet dies, aut iussu patris diceret cretionẽ propriæ potestatis effectus est, arbitrio suo eundem hæc potuisse conquirere. Dat. VIII. Id. April. Limenio & Catullino CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Hesperium PPÕ.

Quemadmodum maternas facultates vẽditione vel donatione transcribere

in alias personas patribus non licet, ita ea quæ pater matris ac mater, quæque auus matris aut auia nepotibus pronepotibúsve donauerint, siue ab intestato reliquerint, patribus alienare non liceat, delatę verò ab extraneis siue ex transuersa linea facultates præterquàm ab his necessitudinibus, quas locuti sumus patribus conferant quidquid filiis positis in eorum potestate detulerint. Dat. prid. Kal. Aug. Acc. IIII. Kal. Sept. Auxonio & Olybrio VV. CC. CONSS.

INTERPRETATIO. *Pater, vxore mortua, filiorum bona ita poßidebit, vt ex hiis ei nec vendere aliquid liceat, nec donare, nec quolibet alio ordine alienare: Similiter & quæcunque aui vel proaui materni, nepotibus, pronepotibus, neptibus proneptibúsve vel donauerint, vel fortasse reliquerint, in alias personas transferre patri quolibet ordine non licebit. Sanè si quid extraneorum donatione vel munere filiis in familia positis facultatis accesserit, vel alij parentes, quàm qui supra nominati sunt contulerint, id totum patribus adquiratur, vt faciendi ex hoc quod voluerint habeant potestatem.*

VII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P.V.

Quidquid auus auia, proauus proauia, nepoti nepti, pronepoti pronepti cuiuslibet tituli largitate contulerint, id est testamento, fideicommisso, legato codicillo, donatione, vel etiam intestati successione pater filio filiæve integra, inlibataque custodiat, vt vendere, donare relinquere alteri aut obligare non possit, vt quemadmodum ipse super his licētiam potestatis totius habet, defuncto eo filio filiáve præcipua conputentur, nec ab illis qui ex patre sunt consortibus, vindicentur. Supplicandi etiam in futurum contra hæc licentiam submouemus. & cetera. Dat. Id. Octob. Med. Olybrio & Probino CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicquid ad nepotes vel pronepotes, auorum vel auiarum maternarum munere, testamento vel succeßione, aut qualibet scriptura peruenerit, id præcipuum, hoc est proprium post patris obitum vindicabunt, neque in coheredum communione mittendum est, quod auorum expreßis nominatisq; personis maternorum fuerit largitate conlatum.*

VIII. Imppp. Arcadius Honorius & Theodosius AAA. Anthemio ppō.

Certis annorum interuallis in bonorum possessione maternæ hereditatis à patre poscenda aut successione amplectenda infantis filij ætatem nostra auctoritate pręscribimus, vt siue maturius siue tardius filius fandi sumat auspicia intra septem annos ætatis eius pater aut bonorum possessionē imploret, aut qualibet actis testatione successionem amplectatur. hac verò ætate finita, filius edicti beneficium petat, vel de successione suscipienda suam exponat voluntatem, dumtamen intra annum ad inpetrandam bonorū possessionem præscribtum vterque de possessione amplectenda suum prodat arbitrium. Cretionū autem scrupulosam sollemnitatem, siue materna filiofamilias, siue alia quædam deferatur hereditas, hac lege emendari pænitus amputarique decernimus. Dat. XVI. Kal. April. Constp. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS.

VIIII. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. ad Senatum Vrbis Rom. Post alia.

Siue vxor intestata defecerit superstitibus cōmunibus filiis in patria potestate degentibus, vtitur maritus prisco beneficio iuris ac legū circa vsumfructum retinendum, quādiu filij in potestate consistunt, aut in prębenda filiis liberalitate circa trientem sibi ex Cōstantinianę legis beneficio cōquirendum. Si vero viua

viua matre mancipati sunt filij, tunc demum quia omni cõmodo destituetur, nec retinet vsumfructum virilis ei inter filios, seu vnus, seu plures sunt vsusfru-ctus tribuimus portionis. Si vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria potestate dimiserit, in casu dispari vtitur maritus defunctæ beneficio, quod casui vtrique perscribimus, id est circa eorum quidem portio-nem, quos adhuc in sacris retinet vsumfructum ex legum auctoritate retinebit, & præmium debitę cùm volet mancipationis accipiet. In eorum verò parte, quos exisse de potestate viua matre constiterit vsumfructũ virilis inter eos portionis secundum perscribta percipiet, & in nepotibus etiam vel neptibus hoc obseruandum esse censemus, vt maritus qui vxore mortua extãtibus filiis cum solis nepotibus vel neptibus ex hac lege ad emolumentũ vocandus est, si vnus vel vna, pluresve nepotes ex filio vno vel pluribus qui in potestate defecerunt, procreati sunt, hoc iure vtatur, quod de filiis constitutum est. nam licet hoc no-uum pręsens lex constituat in nepotes, non est tamen ab re, vt in hoc casu dete-riores esse nepotibus filij non sinantur. Habeat igitur auus veniẽs cum nepoti-bus in potestate durantibus vsumfructum bonorum omniũ, quę ex defunctæ auię successione delata sunt. Cum verò is quoque libertatẽ emancipatione lar-gitur, similiter & ab ipsis sicut de filiis constitutũ est, trientem pro præmio ma-numissionis accipiat: vel si ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex parte manumissorum trientẽ, ex parte verò in potestate manentium retineat vsumfructum. Quod si nepotes sint, neptésve, aut ex emancipato filio, aut ex fi-lia procreati, aut ex ipso in sacris auia viuẽte dimissi, idem auus virilis cum ipsis portionis habeat vsumfructũ. Si verò ex nepotibus neptibúsve tẽpore quo in auiæ successione vocãtur, alij in aui sunt potestate, id est mariti defunctę: alij sui iuris sint, circa personam quidem eorũ qui in potestate cõsistunt, & in vsufru-ctu consequendo, & in trientis ex emancipationis pręmio cõquirendo ratio su pradicta seruetur. In his vero qui sui iuris sunt, facultas capiendi vsusfrũctus vi-rilis inter eos portionis habeatur. Eadẽ autẽ & de pronepotibus sexus vtriusque sancimus monente definitione, quę de singulis sancta est, si filij sint pariter ac nepotes &c. Dat. VII. Id. Nou. Rau. D N. Theodosio XII. & Valentin. II. A A. CONSS.

INTERPRET. *Uxor si superstite marito defecerit, & omnes filios in patris potestate dimiserit, pater de maternis filiorũ bonis vsumfructum habeat, vsque ad illud tempus, quod lex Nouella constituit. Quod si post matris obitum filios vel filias pater emancipa-uerit, de eorum portionibus, quos liberos facit, trientem à filijs pro collata libertate perci-piet, iure suo perpetuo vindicandum. Quod si superstite matre pater filium vel filios emancipauerit, quia non potest matre viua de filiorũ portionibus vindicare tertiã portio-nem, necesse erit vt post matris obitũ, si superstes pater fuerit, à singulis emancipatis filiis virilem, id est, de vno mediã, de duobus tertiam, de tribus quartã percipiat portionem in vsumfructum, quoadusq; vixerit poßidendam. Quod si aliqui filij viua matre à patre emãcipati fuerint, & aliqui fortaße non fuerint, circa emãcipatos, vel nõ emancipatos eadẽ, quæ superius cõprehensa est, à patre forma seruetur. Quod si mortua vxore filij nõ fuerint, & neptes vel nepotes ex filijs auus paternus habuerit, qui omnes in aui potesta te cõsistunt, eadẽ quæ de filiis, & circa nepotes in omnibus forma seruetur. At verò si ali quos ex ipsis nepotibus auus emãcipare voluerit, tertiã similiter partẽ: sicut & de filiorũ partibus accipiat portionẽ: nam & de pronepotibus similiter obseruari lex ista constituit.*

x. Idem AA. ad Senatum. Post alia.

Si sine liberis vnus vel vna morietur è filiis, & superstitem fratrem vel fratres, sororem vel sorores, & patrem relinquat, siue is emancipatus, siue in potestate defecerit, eius portionem, quam ex bonis maternis, vel vnde iure quęsiuerit, pater sine dubio consequatur iugi dominio possidendam. Quòd si nouercam superduxerit, ea quidem quæ filius defunctus extrinsecus adquisierat, sibi habeat pater, & perpetuo iure dominij possideat. Bonorũ verò ex matris patrimonio filio qui defunctus est quæsiturũ solum vsumfructum retentet ad alios filios se ex eodem matrimonio natos post eius obitũ proprietate reditura. Et si ante mortẽ filij domum secundis nubtiis occupauit, similem casum sequatur, vt filio extrinsecus adquisita perpetuo iure possideat: maternarũ autem rerum eius solum vsumfructum retentans. Quòd si filius filiave extantibus liberis adhuc positi in potestate defecerint, portionis eorum totius solum vsumfructum morientis retentet, nepotibus, id est defuncti filiis proprietate seruata. Si verò nepotes tempore mortis maternæ extra aui sint potestatẽ, ipsi ilico in patris sui matrísve successionem vocentur. & cetera. Dat. VIII. Id. Nou. Rau. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si amissa matre, patre superstite, vnus vel vna de filiis, siue emancipatus siue non emancipatus sine filiis moriatur: pater mortuo filio in totam illius portionem iure succedit. Quod si aliam vxorem duxerit, hæc quæ de maternis bonis mortuus filius derelinquit, pater vsufructuario tantum ordine possidebit, post eius obitum ad fratres mortui, ex eodem matrimonio natos, quod ille de maternis bonis habuit, reuertatur. Aliunde vero filio qui moritur adquisita, in proprietate patris residebunt. Quod si filius vel filia, viuo patre, habentes filios moriantur, pater res nepotum, sicut filiorum, iure vsufructuario retinebit. Si vero hij qui moriuntur, emancipatus vel emancipata moriantur, in portionibus eorum in integrum filij sui sine vlla aui potestate succedant.*

De bonis quæ filiisfamilias ex matrimonio adquiruntur.
Tit. XVIIII.

I. Impp. Theod. & Valentinianus AA. ad Senatum. Post alia.

CVm venerãdę leges vetuerint patribus iure potestatis cõquiri quidquid eorum filiis auus auia, proauus proauia, alio modo à linea materna veniente quocumque titulo contulissent, hoc quoque conuenit obseruari, vt quidquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in potestate positæ quocumque titulo vel iure contulerit, siue transmiserit, hoc patri nullatenus adquiratur. adque ideo in eius tantum cui delatum est, iure durabit. & cetera. Dat. VII. Id. Nouemb. DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Sicut id quod auus vel auia materna nepotibus pronepotibus positis in patris potestate donauerint, patri non adquiritur, ita & quidquid maritus vxori, vel vxor marito in patris potestate positis donauerint, aut testamento diuiserint id ad patris dominium minime pertinebit, sed hoc sibi filij ad integrum vindicabunt.*

* * *

CODICIS THEODOSIANI LIBER NONVS.

De accusationibus & inscriptionibus. Tit. I.

I. Imp. Constantinus A. ad Octauianum Com. Hispaniarum.

QVICVMQVE clarissimæ dignitatis virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliqua culpa seu crimine fuerit deprehensus, statim intra prouinciam, in qua facinus perpetrauit, publicis legibus subiugetur: neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, nec fori præscriptione vtatur. Omnem enim honorem reatus excludit, cùm criminalis causa, & nõ ciuilis res vel pecuniaria moueatur. Dat. prid. Non. Decemb. Serdicæ. Accepta v. Non. Mart. Cordubæ, Gallicano & Basso CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunq; damnabile, vel puniendum legibus crimen admiserit, non se dicat in foro suo, id est in loco vbi habitat debere pulsari, sed vbi crimen admissum est, ab eius loci iudicibus vindicetur, nec de eius persona ad Principẽ referatur.*

II. Idem A. ad Ianuarium.

Quicunque ex eo die, quo reus fuerit in iudicio petitus, intra anni spatium noluerit adesse iudicio, res eius fisco vindicentur: & si postea repertus, nocẽs fuerit deprehensus, sæuiori sententię subiugetur. Sed & si argumentis euidentibus, & probatione dilucida innocentiam suam purgare suffecerit: nihilominus facultates eius pænes fiscum remaneant. Dat. Id. Ianuar. Acc. v. Kal. Aug. Corintho, Constantino A. v. & Licinnio Cæs. CONSS.

III. Idem A. ad Agricolanum.

Cum ius euidens adque manifestum sit, vt intendendi criminis publici facultatem non nisi ex certis causis mulieres habeant, hoc est, si suã suorumque iniuriam persequantur: obseruari antiquitus statuta oportet. neque enim fas est, vt passim mulieribus accusandi permissa facultas sit, alioquin in publicis olim quæstionibus interdum, aut admissa probatio est, aut accusantis auctoritas. Patroni etiam causarum monendi sunt, ne respectu compendij fœminas securitate forsitan sexus in actionem inlicitam proruentes temere suscipiãt. PP. v. Id. Feb. Probiano & Iuliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Fœminis, nisi in sua suorumq; causa quenquam accusare non liceat, quia susceptione alienarũ causarum legibus prohibentur. Aduocati etiam commonendi sunt, ne contra leges suscipiant in alienis causis fœminas litigare cupientes.*

IIII. Idem A. ad vniuersos prouinciales.

Si quis est cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque iudicum,

cum, comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quod non integrè, adque iustè gessisse videatur: intrepidus & securus accedat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam: & si fuerit cõprobatum, ipse me vindicabo: dicat securus, & bene sibi conscius dicat: si probauerit, vt dixi, ipse me vindicabo de eo qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum auté, qui hoc prodiderit, & comprobauerit: & dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi summa diuinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, vt cupio felicissima & florēte republica. PP. XV. Kal. Octob. Nicomed. Paulino & Iuliano CONSS.

V. Idem A. ad Maximinum P.V.

Quodam tempore admissum est, vt non subscribtio, sed professio criminis vno sermone ex ore fugiens, tam accusatorem, quàm reum: sub experiendi periculo de patria, de liberis, de fortunis, de vita denique dimicare cogeret: ideoque volumus, vt remota professionis licentia, ac temeritate ad subscribtionis morem, ordinemq́ue criminatio referatur, vt iure veteri in criminibus deferendis, omnes vtantur, id est, vt sopita ira, & per hæc spacia mentis tranquillitate recepta, ad supremam actionem cum ratione veniant, adque consilio. Dat. XI. Kal. Iun. Sirmio, Acc. Romæ, Constantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis iratus crimen aliquod temere cuilibet obiecerit, conuicium non est pro accusatione habendum, sed permisso tractandi spatio, id quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur. Quod si fortasse resipiscens post iracundiã, quod dixit iterare, aut fortasse scribere noluerit, non vt reus criminis teneatur.*

VI. Idem A. Secundo P.P.

Edi criminalia acta vt ciuilia iubemus his videlicet, quorum salus ad discrimen vocatur: neque expectari deprecationem actorum, neque arte accusatoris differri, vt de innocentia iudicantis, adque æquitate consistat. Dat. Kaen. Decemb. Ianuarino & Iusto CONSS.

VII. Imp. Constantius A. Dometio Leontio P.P.

Hi, quos custodia delatæ criminationis includit, intra vnius mensis spatium audiantur inquisitione completa, ne si delati criminis causam segnius iudicantis lenitudo distulerit, reciprocos pœnæ sortiatur incursus. Dat. XV. Kal. Nou. Burso & Polemio CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Maximinum correctorem Tusciæ.

Non sinendum est, vt quisque negotij criminalis strepitu terreatur, nisi inscribtione conscribtus & exhibitionis iniuriam, & rei conditionem sustineat. Dat. XV. Kal. Dec. Remis, Acc. Florētię Gratiano Nob. Cæs. & Gadalaifo CONSS.

IX. Idem AA. ad Valerianum.

Non prius quemquam sinceritas tua ad tuæ sedis examen iubebit adduci, quàm sollemnibus satisfecerit, qui nititur fidem doloris adserere: cum iuxta formam iuris antiqui, ei, † cui cœperit vrguere, aut vindicta proposita sit, si vera detulerit: aut supplicium, si fefellerit. Dat. VII. Kal. Decemb. Remis, Gratiano & Gadalaifo CONSS.

† al. qui

INTERPRETATIO. *Tam ciuile negocium quàm criminale, accusationis professio manu accusatoris conscripta præcedat.*

X. Idem

x. Idem A.& Gratianus A.ad Florianum Com. Post alia.

Vltra prouinciæ terminos accusandi licentia nō progrediatur.oportet enim illic criminum iudicia agitari, vbi facinus dicatur admissum.Peregrina autem iudicia præsentibus legibus cohercemus. Dat.Id.Nou. Marcianop.Valentiniano & Valente.IIII.A A.CONSS.

INTERPRETATIO. *Criminum discußio ibi agitanda est, vbi crimen admissum est,nam alibi criminum reus prohibetur audiri.*

xi. Idem A A A.ad Florianum Com. Post alia.

Nullus secundum iuris perscribtum crimen, quod intendere proposuit exequatur:nisi subeat inscribtionis vinculum.Etenim qui alterius famam,fortunas,caput denique,& sanguinem in iudicium deuocauerit: sciat sibi impendere congruam pœnam,si quod intenderit,non probauerit,&c. Dat.Id.Nou Constantinop.Valentiniano & Valente.IIII.A A.CONSS.

INTERPRETATIO. *Nisi inscribtione celebrata reum quenquam non fieri, nec in iudicium exhiberi, quia sicut conuictum pœna constringit,ita & accusatorem, si non probauerit quod obiecit.*

XII. Idem A A A.Laodicio præsidi Sardiniæ.

Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur,exuerint. Nam sanctionum veterum conditores adimendam licentiam omnibus censuerunt in accusatores suos inuidiosam dicendi vocem.Nullam itaque optineat in iudiciis auctoritatem periclitantium furor: qui si latius euagetur,ne ipse quidem cognitor tutus erit, aut quæstionem securus agitabit, qui exequendo iuris seueritatem non potest illorum quos punit,odium euitare. Dat.Prid.Id.Aug.Carnunti,Gratiano A.III.& Equitio.V.C.CONSS.

INTERPRETATIO. *Non credendum est contra alios eorum confeßioni, qui in criminibus accusantur,nisi se prius probauerint innocētes:quia periculosa est, & admitti non debet rei aduersus quencunque profeßio.*

XIII. Imppp.Valens,Gratianus,& Valentinianus.A A A. ad Senatum. Post alia.

Prouincialis iudex,vel intra Italiam cum in eius disceptationem criminalis causæ dictio aduersum Senatorem inciderit, intendendi quidem examinis & cognoscendi causas habeat potestatem.verum nihil de animaduersione decernens integro non causæ, sed capitis statu referat ad scientiam nostram, vel ad inclytas potestates.Referent igitur pręsides & correctores,item consulares,vicarij quoque,proconsules de capite,vt diximus,senatorio negotio examine habito. Referant autem de suburbanis prouinciis iudices ad præfecturam sedis vrbanæ, de ceteris ad præfecturam prætorio: sed præfecto vrbis cognoscente de capite Senatorum,spectatorum maximè virorum iudicium quinqueuirale sociabitur,& de præsentibus & administratorum honore functis licebit adiungere sorte ductos non sponte delectos,&c. Lecta in Senatu.III.Id.Feb.Valente.V. & Valentiniano.A A. CONSS.

XIIII. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.A A A.ad Marinum Vic.Hispaniæ.

Qui vel † interne ciui exerit actionem, vel crimen suspectæ mortis intendit, non prius cuiuscūque capud accusatione pulset, quàm vinculo legis adstrictus

† aliàs Qui vel ciui... in ... [illegible]

pari

pari cœperit pœnæ conditioni iurgare:ita vt etiam ſeruos ſi quis crediderit accuſandos,non prius ad miſerorum tormenta veniatur,quàm ſe accuſator vinculo inſcribtionis adſtrinxerit. adpetendorum enim cauſa ſeruorum aut diſpendium facultatum eſt,aut pœna dominorum. Dat.VI.Kal.Ian̄.Pataui,Merobaude iterum,& Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque alium de homicidij crimine periculoſa vel capitali obiectione pulſauerit, non prius à Iudicibus audiatur,quàm ſi ſimilem pœnã, quam reo intendit,conſcripſerit ſubiturum: & ſi ſeruos alienos accuſandos eſſe crediderit, ſe ſimili inſcriptione conſtringat, futurum vt ſupplicia innocentum ſeruorum, aut pœna capitis ſui,aut facultatum amißione compenſet.*

XV. Idem AAA.Cynegio.P.P.

Conceſſum ſinguli vniuerſique cognoſcant non emendicatis ſuffragiis decretorum,ſed lite ſuis nominibus inſtituta inluſtris & magnificæ celſitudinis tuę adeundam poteſtatem. quoniam accuſari vnumquemq; per alterũ non oportet,videlicet,vt iuſtitia & æquitate qua notus es in iudice punias,ſi innoxios verberauit:in officio,ſi fortaſſe conticuit,quod cędi decuriones innoxios non liceret. Dat.Prid.Kal. Maij.Conſtantp.Arcad.A.I.& Bautone. CONSS.

INTERPRETATIO. *In criminalibus cauſis vel obiectionibus per mandatum,nullus accuſet,nec ſi per ſcriptum Principis hoc potuerit impetrare. Sed ipſe qui crimen intendit, præſens per ſe accuſet, inſcriptione præmiſſa. Iudices vero puniendi ſunt, & damnandum officium,ſi fortaſſe tacuerint,ſi innocentem niſi præmiſſa inſcriptione ſubdendum crediderint quæſtioni.*

XVI. Idem AAA.Tatiano.

Extra prouinciæ terminos accuſatori non erit licentia progredi: quia oportet illic criminum iudicia fieri,vbi facinus dicitur admiſſum.Dat.III.Kal.April. Honorio nobiliſſimo puero,& Euodio CONSS.

XVII. Idem AAA.Tatiano P.P. Poſt alia.

Tunc conuenit potentiores viros adeſſe iudiciis, cum eorum præſentiam criminalis per inſcribtionem cauſa depoſcat. Dat.XV.Kal. Mar. Med. Valentiniano A.V.& Neother. CONSS.

XVIII. Impp.Arcad.& Honor.AA.

Ne diuerſorum criminum rei,vel deſidia iudicum,vel quadam lenitatis ambitione per prouincias detenti in carcere crudelius differantur: moneãtur omnes iudices productos è cuſtodiis reos diſceptationi debitæ ſubdere:& quod leges ſuaſerint, definire. Dat. III. Noñ. Augu. Conſtp. Arcad.IIII. & Honor. III.AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Rei non multo tempore in carcere,vel in cuſtodia teneantur, ſed celeriter aut innocentes abſoluantur, aut ſi conuicti fuerint criminoſi, ſententia puniantur.*

XVIIII. Impp.Honor & Theod.AA.Conſſ.prætoribus,tribunis plebis,Senatui,ſuis,ſalutem dicunt.

Accuſationis ordinem iamdudum legibus inſtitutum ſeruari iubemus, vt quicunque

quicumque in diſcrimen capitis arceſſitur, non ſtatim reus, qui accuſari potuit, æſtimetur: ne ſubiectam innocentiam faciamus: ſed quiſquis ille eſt, qui crimen intendit in iudicium veniat, nomen rei indicet, & vinculum inſcribtionis accipiat, cuſtodiæ ſimilitudinem, habita tamen dignitatis ęſtimatione, patiatur: nec impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cum calumniãtes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij. Nemo ſibi tamen obiectu cuiuſlibet criminis blandiatur, de ſe in quæſtione confeſſus, veniam propter flagitia ſperans adiuncti, vel communione criminis conſortium perſonæ ſuperioris optans, aut inimici ſupplicio in ipſa ſupremorum ſuorum ſorte ſociandus, aut eripi ſe poſſe confidens ſtudio, aut priuilegio nominati: cum veteris iuris auctoritas de ſe cõfeſſos, ne interrogari quidem de aliorum conſcientia ſinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, ſuper conſcientia ſcrutetur aliena. Nemo credat ſponte fingenti: commonito, ſecretiſque ſecreta mandatis fidem penitus abnegamus, &c. Dat. VIII. Id. Aug. Rauennæ, Aſclepiodoto, & Mariniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Ante inſcriptionem nemo efficitur criminoſus: Nam inſcriptione per ordinem facta, tunc à Iudice ſuſcipiendus eſt reus, & cuſtodiæ cum accuſatore tradendus eſt, ea tamen ratione, vt tam accuſati, quàm accuſatoris dignitas æſtimetur, & vnumquenque ante diſcuſsionem ita Iudex faciat cuſtodiri, vt eorum natales aut dignitas patiuntur. Sanè his qui crimina ſua in quæſtione confeßi ſunt, de aliis ſi dicere voluerint, à Iudice non credatur: quia iure & legibus conſtitutum eſt, vt ſi ſpontanea profeßione reus reum non faciat, neque illi de altero credatur, qui ſe criminoſum eſſe confeſſus eſt.*

De exhibendis, vel tranſmittendis reis. *Tit. II.*

I. Imp. Iulianus. A. Salluſtio P.P.

IVs Senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipſos eſſe numeramus, neceſſe eſt ab omni iniuria defendere. Si quis ergo Senator ſocius criminis inſimulatus fuerit, ante cauſæ cognitionem omni terrore calumniæ, omni ſuſpicionis moleſtia careat, vacuus ſit prorſus & liber antè, quàm re conuicta crimen agnoſcat, & exuat dignitatem. Dat. Noñ. Feb. Conſtantinop. Mamertino, & Neuitta. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens. A A. Valentino conſulari Piceni.

Quiſquis fuerit, quem crimen pulſat, quem negotium tangit, comprehenſum eum iudex ſub cuſtodia conſtituat, atque ita vel cauſæ meritum, vel perſonæ qualitatem ad nos referat: vel, ſi longius fuerimus, ad inluſtres viros præfectos prætorio, ſiue ad magiſtros militum, ſi militaris fuerit perſona, ne ſub ſpecie, vel veræ, vel ementitæ dignitatis facinora dilabantur. Dabimus enim formam, quam vnuſquiſque iudex ſequetur in eo, qui reus fuerit inuentus: interim ille, qui in ſuſpicionem venerit negotij criminalis, cuiuſcunque honoris eſſe dicatur, comprehenſus ex officio non recedat. Dat. XI. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente. A A. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Eutropio. P. P.

Nullus in carcerem prius, quàm conuincatur, omnino vinciatur. Ex longinquo ſi quis eſt acciendus, non prius adſimulanti adcõmodetur adſenſus, quàm,

sollemni lege se vinxerit, & in pœnam reciproci stilo trepidãte recauerit. Eíque qui deducendus erit, ad disponendas res suas, componendósque mæstos pęnates, spatium coram loci iudice aut etiam magistratibus dierum xxx. tribuatur, nulla remanente aput eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi. Qui postea, quàm ad iudicem venerit, adhibita aduocatione, ius debebit explorare quæsitum: ac tam diu pari cum accusatore fortuna retineri, donec repperit cognitio celebrata discrimen. Dat. III. Kal. Iañ. Constantinop. Gratiano v. & Theod. AA. CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Drepanio Procons. Africæ.

Neminem iudicio exhibendum esse præcipimus, nisi de cuius exhibitione iudex pronunciauerit. Dat. Prid. Noñ. Feb. Med. Valentiniano. A. IIII. & Neotherio. CONSS.

V. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P.

Defensores ciuitatum, curatores, magistratus, & ordines, oblatos sibi reos in carcerem non mittant, sed in ipso latrocinio, vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos, & actis municipalibus sibi traditos expresso crimine prosecutionibus arguentium cum his, à quibus fuerint accusati, mox sub idonea prosecutione ad iudicium dirigãt, &c. Dat. XII. Kalen. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P.

Si quos præcepto iudicum præmisso inscribtionis vinculo reos factos adminiculum curiæ proprie dirigere iussum fuerit: municipalibus actis interrogentur, an velint iuxta præceptum triumphalis patris nostri xxx. diebus sibi concessis sub moderata & diligẽti custodia propter ordinationem domus propriæ, parandósque sibi sumptus in ciuitate residere. Quod si fieri voluerint, hoc genus beneficij cupientibus non negetur. Si verò dirigi velint, mox reos cum suis accusatoribus mittant, nec ad arbitrium aduersariorum in ciuitatibus retineri patiantur, &c. Dat. XII. Kalend. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. AA. CONSS.

De custodia reorum. *Tit. III.*

I. Imp. Constantinus. A. ad Florentium rationalem.

IN quacũque causa reo exhibito, siue accusator exsistat, siue eum publicę sollicitudinis cura perduxerit: statim debet quæstio fieri, vt noxius puniatur, innocens absoluatur. Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum præsentia necessaria videatur: id quidem debet quàm celerrime procurari. Interea viro exhibito, non ferreas manicas & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas, vt & cruciatio desit, & permaneat fida custodia. Nec verò sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed vsurpata luce vegetari: & vbi nox geminauerit custodiam, vestibulis carcerum & salubribus locis recipi, ac reuertente iterum die ad primum solis ortum ilico ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur, quod innocentibus miserum noxiis non satis

non satis seuerum esse cognoscitur. Illud etiam obseruabitur, vt neque his, qui stratorum funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem suam accusatoribus vendere, & innocẽtes intra carcerum septa leto dare, aut subtractos audientiæ longa tabe consumere. Non enim existimationis tantùm, sed etiam periculi metus iudicij imminebit, si aliquem vltra debitum tempus inedia, aut quocunque modo aliquis stratorum exhauserit: & non statim eum, pęnes quem officij custodiæ est, adque eius ministros capitali pœna subiecerit. Dat. Prid. Kal. Iul. Serdicæ, Constantino A. VI. & Constantio Cæs. CONSS.

II. Idem A. ad Euagrium.

Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quod dignum claustris carceris & custodiæ squalore videtur: auditus aput acta cum de admisso constiterit, pœnam carceris sustineat, atque ita postmodum eductus aput acta, audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, vt iudicibus inmodicè sæuientibus freni quædam ad temperies adhibita videatur. Dat. III. Noñ. Feb. Heracleæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

III. Imp. Constantius A. Acyndino P.P.

Quoniam vnum carceris conclaue permixtos secum criminosos includit: hac lege sancimus, vt etiam si pœnæ qualitas permixtione iungenda est, sexum tamen disparem diuersa claustrorum habere tutamina iubeatur. Dat. Noñ. April. Acyndino & Proculo CONSS.

INTERPRETATIO. *Viri & mulieres, etiam si criminis æqualitate iungantur, non tamen in vnius carceris custodia teneantur.*

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Valerianum Vic. Hispaniarum. post alia.

Nullus antè carceris custodiæ mancipetur, quàm ab eo qui in accusationem eius erupit, in codice publico sollemnia inscribtionis impleta sint. Pręlata litteris V.C. vicarij. VI. Id. Sept. Veronæ, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Probum P.P.

Ad commentariensem receptarum personarum custodia, obseruatióque pertineat: nec putet hominem abiectum, atque vilem obiciendum esse iudiciis, si reus condicione aliqua fuerit elabsus. Nam ipsum volumus eius pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit. Si verò commentariensis necessitate aliqua procul ab officio egerit, adiutorem eius pari iubemus invigilare cura, & eadem statuimus legis seueritate constringi. Dat. III. Kalen. Iul. Contionaci, Gratiano A. V. & Probo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si de carcere reus fugerit, ab eo cui est traditus requiratur, qui si eum non potuerit præsentare, nouerit negligens custos, illius se aut damnum aut pœnam qui fugerit subiturum.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theod. A A A. Eutropio PP.

De his quos tenet carcer, id aperta definitione sancimus, vt aut conuictum velox pœna subducat: aut liberandum custodia diuturna non maceret. Temperari autem ab innoxiis austera præceptione sancimus, & prædandi omnem

ſegetem de neglegentia iudicum prouinciarum miniſtris feralibus amputamus, Nam niſi intra tricenſimum diem ſemper commentarienſis ingeſſerit numerum perſonarum, varietatem delictorum, clauſorum ordinem, ætatémque vinctorum, officium viginti auri libras ærario noſtro iubemus inferre: iudicem deſidem, ac reſupina ceruice tantum titulum gerentem, extorrem impetrata fortuna decem auri libris multandum eſſe cenſemus. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Gratiano v. & Theod. I. AA. CONSS.

VII. Impp. Honorius, & Theod. AA. Cæciliano P.P. Poſt alia.

Iudices omnibus dominicis diebus productos reos è cuſtodia carcerali videant, interrogent, ne his humanitas clauſis per corruptos carcerum cuſtodes negetur. Victualem ſubſtantiam non habentibus faciant miniſtrari, libellis duobus aut tribus diurnis, vel quot exiſtimauerint vt commentarienſi decretis, quorum ſumptibus proficiant alimoniæ pauperum, quos ad lauacrum ſub fida cuſtodia duci oportet: multa iudicibus viginti librarum auri, & officiis eorũ eiuſdem ponderis conſtituta. ordinibus quoque trium librarum auri multa propoſita, ſi ſaluberrimè ſtatuta contempſerint. nec deerit antiſtitum Chriſtianæ religionis cura laudabilis, quæ ad obſeruationem conſtituti iudicis hanc ingerat monitionem. Dat. VIII. Kalendas Febr. Rauen. Honor. VIII. & Theod. VI. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnibus dominicis diebus Iudices ſub fida cuſtodia de carceribus reos educant, vt eis à Chriſtianis vel à ſacerdotibus ſubſtantia præbeatur, & ad balneum prædictis diebus ſub cuſtodia religionis contemplatione ducantur. Si qui Iudices hoc implere neglexerint, pœnam quam lex iſta conſtituit, cogantur implere.*

Si quis imperatori maledixerit. *Tit. IIII.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P.P.

SI quis modeſtiæ neſcius & pudoris ignarus, inprobo, petulantíque maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum fuerit: eum pœnæ nolumus ſubiugari, neque durum aliquid nec aſperum ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab iniuria, remittendum. Vnde integris omnibus ad noſtram ſcientiam referatur, vt ex perſonis hominum dicta penſemus, & vtrum prætermitti, an exquiri te debeat, cenſeamus. Dat. v. Id. Aug. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v.c. CONSS.

Ad legem Iuliam maieſtatis. *Tit. V.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.V.

SI quis alicui maieſtatis crimen intenderit, cum in huiuſcemodi re conuictus minime quiſquam priuilegio dignitatis alicuius ad ſtrictiore inquiſitione defendatur: ſciat ſe quoque tormentis eſſe ſubdendum (ſi aliis manifeſtis indiciis accuſationem ſuam non potuerit comprobare) cum eo, qui huius eſſe temeritatis deprehenditur. Illum quoque tormentis ſubdi oportet, cuius conſilio, atque inſtinctu ad accuſationem acceſſiſſe videbitur, vt ab omnibus commiſſi conſciis ſtatuta vindicta poſſit reportari.

portari.In seruis quoque vel libertis,qui dominos, aut patronos accusare, aut deferre temptauerint, professio tam atrocis audaciæ statim in admissi ipsius exordio per sententiam iudicis comprimatur, ac denegata audientia patibulo adfigatur.PP.Kal.Ianu.Volusiano & Anniano CONSS.

Ne præter crimem maiestatis seruus dominum, vel patronum libertus seu familiaris accuset. Tit. VI.

I. Imppp.Valens,Gratianus,& Valentinianus AAA. ad Maximum P.P.

CEssent liberti capitalium criminum tumultu,& nefariæ delationis indiciis auctores libertatis incessere, ita vt tam nefandos conatus ferri aut ignium pœna conpescat.PP. Id. Mart. Valente V. & Valentiniano. AA. CONSS.

II. Idem AAA.ad Maximum P.P.

Cum accusatores serui dominis intonent,nemo iudiciorum spectet euentus, nihil quæri, nihil discuti placet, set cum ipsis delationum libellis, cum omni scribturarum & meditati criminis apparatu nefandarum accusationum crementur auctores:excepto tamen adpetitę maiestatis crimine,in quo etiam seruis honesta proditio est.Nam & hoc facinus tendit in dominos. Dat.Id.Mart. Valente V.& Valentiniano AA.CONSS.

INTERPRETATIO. *Seruus dominum accusans non solum audiendus non est, verum etiam puniendus , nisi forte dominum de crimine maiestatis tractasse probauerit.*

III. Impp. Arcad.& Honor.AA.Eutychiano P.P.

Si quis ex familiaribus,vel ex seruis cuiuslibet domus cuiuscunque criminis delator adque accusator emerserit,eius existimationem,caput,adque fortunas petiturus,cuius familiaritati vel dominio inhæserit,ante exhibitionem testium, ante examinatum iudicium in ipsa expositione criminum adque accusationis exordio vltore gladio feriatur. Vocem enim funestam intercidi oportet potius, quàm audiri.Maiestatis crimen excipimus. Dat.VI.Id. Nouemb. Constantinop.Cæsario & Attico CONSS.

INTERPRETATIO. *Si seruus dominum,aut amicus,vel domesticus, siue libertus patronum accusauerit,vel detulerit cuiuslibet criminis reum,statim in ipso initio accusationis gladio puniatur:quia vocem talem extingui volumus,non audiri, nisi forte dominum aut patronum de crimine maiestatis tractasse probauerit.*

IIII. Impp.Honor.& Theod.AA. Post alia.

Libertorum aduersus patronos inlicitas adque improbas voces pœnæ obiectione præcludimus: adque ita vt non modo sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in iudicium venire cogantur,&c. Dat.VII.Id. Aug. Rauen. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Liberti accusatores patronorum vbi primum in accusationis vocem proruperint,puniantur.*

Ad legem Iuliam de adulteris. *Tit. VII.*

I. Imp. Constantinus A. Africano.

Væ adulterium commisit, vtrum domina cauponia, an ministra fuerit, requiri debebit, & ita obsequio famulata seruili, vt plerumque ipsa intemperantiæ vina præbuerit: Vt si domina tabernæ fuerit, non sit à vinculis iuris excepta. Si verò potantibus ministerium præbuit, pro vilitate eius, quæ in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi qui accusantur, abscedant: cùm ab his feminis pudicitiæ ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinentur: hæ autem immunes à iudiciaria seueritate prestentur, quas vilitas vitæ dignas legum obseruatione non credidit. Dat. III. Non. Feb. Heracleæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Tabernæ domina, hoc est vxor tabernarij, si inuenta fuerit in adulterio, accusari potest. Si vero eius ancilla, vel quæ ministerium tabernæ præbuit, in adulterio fuerit deprehensa, pro vilitate dimittetur. Sed & ipsa tabernarij vxor, si tam vilis ministerij officium egerit, in adulterio fuerit deprehensa, accusari non potest à marito.*

II. Idem A. ad Euagrium.

Quamuis adulterij crimen inter publica referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia, proximis necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi: hoc est patri, vel filio, vel consubrino, & consanguineo, maxime fratri, quos verus dolor ad accusationem impellit. Sed & his personis legem imponimus, vt crimen abolitione conpescant. In primis maritum genialis tori vindicem esse oportet: cui quidem ex suspicione etiam ream coniugem facere, nec intra certa tempora inscribtionis vinculo contineri, veteres retrò principes adnuerunt. Extraneos autem procul arceri ab hac accusatione censemus. Nam etsi omne genus accusationis necessitas inscribtionis adstringat: nonnulli tamen proteruè id faciunt, & falsis contumeliis matrimonia deformant. PP. Nicomediæ, VII. Kalend. Maij. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *In adulterio extraneam mulierem nullus accuset, sed propinqui ad quorum notam pertinet, hoc est, frater germanus, frater patruelis, patruus, & consobrinus, qui tamẽ ante inscriptionem, si accusata adquieuerit, possunt per satisfactionem veniam promereri: reliqui vero ab accusatione prohibentur. Maritis sanè ex suspicione accusare permissum est.*

III. Impp. Constantius & Constans A A. ad populum.

Cum vir nubit in femina, viros proiectura, quid cupiat, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames qui sunt, vel qui futuri sunt rei. Dat. Prid. Non. Decemb. Med. PP. Romæ. XVII. Kal. Ianuar. Constantio VIII. & Constante A A. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinian. & Theod. A A A. Cynegio P.P.

In adulterij quæstione ab omni familia non solum mariti, sed etiam vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulteriũ dicatur admissum) quærendum

rendum est, sine defensione cuiusquam. Idem volumus, & si forte mulier marito mortis parasse insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuisse inueniatur: parem etiam condicionem in interrogatione mancipiorum seruari volumus, si fortè maritus eo modo insectetur vxorem. Dat. III. Id. Decemb. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *De adulterio vxorum, mariti per tormenta familiæ vtriusque, hoc est, suæ & vxoris quærere permittuntur: si tamen illo tempore quo admissum dicitur, hæc ipsa mancipia præsentia, aut in eadem domo fuisse probantur. Similiter & si mortem sibi ab vxore adultera maritus paratam fuisse conqueratur, vtriusque familiæ discußione quæri licet. Similiter etiam familiæ vtriusque pœna quærendum est, si maritus mortem vxoris qualibet ratione parauerit.*

V. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Cynegio P.P.

Ne quis Christianam mulierem in matrimonio Iudæus accipiat, neque Iudææ Christianus coniugium sortiatur. Nam si quis aliquid huiusmodi admiserit, adulterij vicem commissi huius crimen obtinebit: libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Id. Mar. Thessal. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

INTERPRETATIO. *Nec Iudæus Christianam, nec Christianus Iudæam ducat vxorem: quod si fecerit, cuiuslibet accusatione, velut in adulteros, vindicetur.*

VI. Idem A A A. Orontio Vicario Vrbis Romæ.

Omnes quibus flagitij vsus est virile corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientia, (nihil enim discretum videntur habere) cum feminis huiusmodi scelus spectante populo flammæ vindices expiabunt. P P. in Foro Traiani, VIII. Id. Aug. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

VII. Imppp. Theod. Arcad. Honor. A A A. Rufino P.P.

Adulterij accusatione proposita, præscribtiones ciuiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quæ occurrere adque perstrepere examini consuerunt: iussimus sequestrari, nec earum obice aliquid negotio tarditatis adferri, sed accusatione fundata, hoc est cum quo iure, quóve tempore actio fuerit intromissa, constiterit, discutiatur crimen, facti qualitas publicetur, cum & iurgia quæ magnitudine superant, præponantur, cum & ciuilis actio crimini soli iure postponitur. Idem tamen cum competere cœperit, habitura momenti: dummodo non obsit examini. Dat. VII. Id. Decemb. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

INTERPRET. *Cum adulterium maritus accusator obiecerit, dotis aut donationis repetitio conquiescat. quia ciuilem repetitionē misceri criminali accusationi non oportet.*

VIII. Idem A A. Rufino P.P.

Si, qui adulterij fuerint accusati, & obtentu proximitatis intentata depulerint per commemorationem necessitudinis fidem crimini derogando, dum existimatur nō debere credi, quod allegatur, non potuisse committi: hi, si postmodū in nuptias suas consortiúmque conuenerint, facinus illud, quo fuerint accusati, manifesta fide, atque indiciis euidentibus publicabunt. vnde si qui eiusmodi repperti fuerint, iussimus in eosdem seuerissimè vindicari, & veluti conuictum facinus confessúmque puniri. Dat. Prid. Noñ. Decemb. Constantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

INTERPRETATIO. *Qui in adulterio accusantur, & se propinquitatis aut amicitiarum excusatione defenderint, si fortasse quolibet tempore secretum crimen publica coniunctione prodiderint, eos velut manifestos adulteros puniri placet.*

VIIII. Idem AAA. Gildoni Com. & Magistro vtriusque mil. per Africã.

Si quis adulterij reus factus, accusatoris mariti forum declinare temptauerit: in hoc non possit eludere, nec prerogatiua militari defensetur, ibi confestim audiendus, vbi fuerit accusatus. Dat. III. Kal. Ian. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio CONSS.

Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit. *Tit. VIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Bassum Vic. Ital.

VBi puella ad annos adultæ ætatis accesserit, & adspirare ad nuptias cœperit: tutores necesse habeant comprobare, quod puellæ sit intemerata virginitas, cuius coniunctio postulatur. quod ne latius porrigatur, hic solus debet tutorem nexus adstringere, vt se ipsum probet ab iniuria læsi pudoris immunem. Quod vbi constiterit, omni metu liber optata coniunctione frui debebit officio seruaturo, vt si violatæ castitatis aput ipsum facinus hæreat, deportatione plectatur, adque vniuersę eius facultates fisci viribus vindicentur: quamuis eam pœnam debuerit sustinere, quam raptori leges inponunt. Dat. Prid. Noñ. April. Aquil. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Vbi primum puellæ sub Tutore viuentes ad annos peruenerint nuptiales, & quicunque petitor accesserit, non prius puella iungatur, nisi virginitas illius quod à Tutore seruata sit, fuerit approbata: nam si ab ipso Tutore conuincitur esse violata virginitas, statim exilio deputetur, & res illius omnes fiscus vsurpet.*

De mulieribus, quæ se seruis propriis iunxerunt. *Tit. VIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad populum.

SI qua cum seruo occulte rem habere detegitur, capitali sentẽtia subiugetur, tradendo ignibus verberone. Sítque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit officio copia nunciandi, sit etiam seruo licentia deferẽdi, cui probato crimine libertas dabitur: cùm falsę accusationi pœna immineat, ante legem nupta tali consortio segregetur, non solùm domo, verũ etiam prouinciæ cõmunione priuata, amati abscessum defleat relegati. Filij, etiam quos ex hac coniunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate, neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. Succesio autem mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatísque deferatur, vel ei quem ratio iuris admittit: ita vt & quod ille qui quondam amatus est, & quod ex eo suscepti filij quolibet casu in sua videntur habuisse substantia, dominio mulieris sociatũ: à memoratis successoribus vindicetur. His ita omnibus obseruandis, & si ante legem decesit mulier, vel amatus, quoniam vel vnus auctor vitij censuræ occurrit. Sin vero iam vterque decessit, suboli parcimus, ne defũctorũ parẽtũ vitiis prægrauetur, sint filij, sint potiores fratribus proximis adq; cognatis, sint relictæ succesionis heredes. post legẽ enim hoc cõmittẽtes morte punimus. Qui vero ex lege disiũcti clã denuo cõuenerint, cõgressus vetitos renouãtes: hij seruorũ indicio, vel speculãtis officij, vel

etiam

etiam proximorum delatione conuicti, pœnam similem sustinebunt. Dat. IIII. Kal. Iuñ. Serdicæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si qua ingenua mulier seruo proprio se occulte miscuerit, capitaliter puniatur. Seruus etiam qui in adulterio dominæ conuictus fuerit, ignibus exuratur. In potestate habeat huiusmodi crimẽ quicunque voluerit accusare. Serui etiam aut ancillæ si de hoc crimine accusationem detulerint, audiantur: ea tamen ratione vt si probauerint, libertatem consequantur, si fefellerint, puniantur. Hereditas mulieris quæ se tali crimine maculauerit vel filiis si sunt ex marito suscepti vel propinquis ex lege venientibus tribuatur.*

Ad legem Iuliam de vi publica & priuata. Tit. X.

I. Imp. Constantinus A. ad Catullinum Proconsulem Africæ.

QVi in iudicio manifestam detegitur commisisse violẽtiam, non iam relegatione aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat, nec interposita prouocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat. quoniam multa facinora sub vno violentiæ nomine continentur, cum aliis vim inferre temptantibus, aliis cum indignatione repugnantibus verbera, cædésque crebro deteguntur admissæ. Vnde placuit, vt si forte quis vel ex possidentis parte, vel ex eius, qui possessionem temerare temptauerit, interemptus sit: in eum supplicium exeri, qui vim facere temptauit, & alterutri parti causam malorum præbuit. Dat. XV. Kal. Maij. Serdicæ, Gallicano & Basso CONSS.

INTERPRETATIO. *Conuictus in iudicio de euidenti violentiæ crimine, capite puniatur, nec sententiam iudicis qui damnatus est qualibet appellatione suspendat: & si fortasse homicidia ab vtraque parte commissa fuerint, in illum vindicetur, qui vt alium per cædem expelleret violenter ingressus est.*

II. Idem A. ad Bassum P.V.

Si quis per violentiam alienum fundum inuaserit, capite puniatur. Et siue quis ex eius parte, qui violentiam inferre temptauerit, siue ex eius, qui iniuriam repulsauerit, fuerit occisus, eum pœna adstringat, qui vi deiicere possidentem voluerit. Dat. VI. Id. Mar. Rom. Gallicano & Basso CONSS.

III. Idem A. ad Bassum P.V.

Si quis ad se fundum, vel quodcumque aliud adserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: ciuiliter super possidẽdo agat, aut impleta sollemnitate iuris crimen violentiæ obponat: non ignarus eam se sententiam subiturum, si crimen obiectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod si omissa interpellatione vim possidenti intulerit, ante omnia violentiæ causam examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad quem venerit posidentem: vt ei, quem constiterit expulsum, amissæ possessionis iura reparentur: eadémque protinus restituta, violentus pœnæ non immerito destinatus, in totius litis terminum differatur: vt agitato negotio principali, (si contra eum fuerit iudicatum) in insulam deportetur, bonis omnibus

abro

abrogatis. Quod si pro eo, quem claruerit esse violentum, sententia proferetur: omnium rerum, de quibus litigatum est, media pars pœnes eum resideat, cætera fisci viribus vindicentur. PP. Prid. Non. Octob. Rom. Constantino A. V. & Licin. Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis aduersarium suum ita apud Iudicem crediderit accusandum, vt se adserat violentiam pertulisse, ad probationem rei eum conuenit teneri, quod si probare non potuerit, quem dixerat violentum, eandem pœnam suscipiat, quam ille quem impetit conuictus potuisset excipere. De reliquo hæc lex prætermittenda est, quia in quarto libro sub titulo Vnde vi, quæ tamen temporibus posterior inuenta est, habetur exposita.*

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Albinum P. V.

Seruos, qui fecisse violētiam confessionibus testium aut propriis docebuntur, si inscio domino cōmiserint, postremo supplicio deditos, luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admiserint, palam est secundum legem Iuliam, dominum infamem pronunciandum, loci aut originis propriæ dignitate non vti. Seruos verò quos furoribus talium paruisse constiterit, metallis per sententiam dedi: Viles autem infamesque personæ, & hi, qui bis aut sæpius violentiam perpetrasse cōuincentur, constitutionum diualium pœna teneantur. Iudicem verò nosse oportet, quod graui infamia sit notandus, si violentiæ crimen aput se probatum distulerit, omiserit, vel impunitate donauerit, aut molliore, quàm præstituimus, pœna pertulerit. Dat. Prid. Non. Mar. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si se rui inscio domino confessi, vel conuicti fuerint violentiā commisisse, addicti tormentis grauibus puniuntur. Si vero iubentibus dominis violentiæ crimen admiserint, domini qui illicita præceperunt, notantur infamia, & nobilitatis, vel honoris sui dignitatem tenere non possunt. Serui autē qui talibus dominorum furoribus paruerunt, in metallum detruduntur. Cæterum non liceat Iudicibus discußionem violentiæ differre, vel dimittere, vel donare, qui si probauerint violentiam, & non statim vindicauerint, nouerint se periculum subituros. Viles autem personæ, quæ bis aut frequenter admisisse violentiam comprobantur, constituta legibus pœna suprascripta omnimodis feriantur.*

De priuati carceris custodia. Tit. XI.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Erytrio Præf. Augustali.

SI quis posthac reum priuato carceri destinarit, reus maiestatis habeatur. Dat. Prid. Kal. Maij, Thessal. Theod. A. V. & Cynegio V. C. CONSS.

De emendatione seruorum. Tit. XII.

I. Imp. Constantinus A. ad Bassum.

SI virgis aut loris seruum dominus adflixerit, aut custodiæ causa in vincla coniecerit: dierum distinctione siue interpretatione depulsa, nullum criminis metum mortuo seruo sustineat. Nec vero inmoderatè suo iure vtatur: sed tunc reus homicidij sit, si voluntate

voluntate eum vel ictu fustis, aut lapidis occiderit: vel certe telo vsus letale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel iussione tætra præcipitādum esse mandauerit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniauerit pœnis publicis corpus ferarum vestigiis latera persecando, vel exurendo admotis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam linquere sæuitia immanium barbarorum. Dat. v. Id. Maij. Rom. Constantino A. V. & Licinio. CONSS.

II. Idem A. Maximiliano Macrobio.

Quotiens verbera dominorum talis casus seruorum comitabitur, vt moriantur: culpa nudi sunt, qui dū pessima corrigūt, meliora suis adquirere vernulis voluerūt. Nam requiri in huiusmodi facto volumus, in quo interest domini incolume iuris proprij habere mancipium, vtrum voluntate occidendi hominis, an vero simpliciter facta castigatio videatur. totiens etenim dominum non placet morte serui reum homicidij pronuntiari, quotiens simplicibus quæstionibus domesticam exerceat potestatem. Si quando igitur serui plagarum correctione inminente fatali necessitate, rebus humanis excedunt: nullam metuāt domini quæstionem. Dat. XIIII. Kalendas Maij. Constantino A. VII. & Constante Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si seruus, dum dominus culpam vindicat, mortuus fuerit, dominus non teneatur culpa homicidij, qui tunc homicidij reus est, si occidere voluisse conuincitur: nam emendatio non vocatur ad crimen.*

De emendatione propinquorum. *Tit. XIII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens, A A. ad Senatum.

IN corrigendis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis tribuimus potestatem: vt quos ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non prouocant, saltem correctionis medicina compellat. Neque nos in puniendis morum vitiis potestatem in inmensum extēdi volumus, sed iure patrio auctoritas corrigat propinqui iuuenis erratum, & priuata animaduersione conpescat. Quod si atrocitas facti ius domesticæ emendationis excedit, placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Dat. Prid. Kal. Decemb. Valentiniano & Valente. CONSS.

INTERPRETATIO. *Propinquis senioribus lege permittitur, errorem vel culpas adolescentium propinquorum patria districtione corrigere, id est, vt si verbis vel verecundia emendari non poßint, priuata districtione verberibus corrigatur. Quod si grauior culpa fuerit adolescentis, quæ priuatim emendari non poßit, in notitiam Iudicis deferatur.*

Ad legem Corneliam de sicariis. *Tit. XIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus. A A A. ad Probum. P. P.

SI quis necandi infantis piaculum adgressus adgressáve sit: erit capitale istud malum. PP. VII. Id. Febr. Rom. Gratiano A. III. & Equitio, CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Siue vir siue mulier infantem necauerit, rei homicidij teneantur.*

II. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Prouinciales.

Liberam resistendi cunctis tribuimus facultatem, vt quicunque militum, vel priuatorum ad agros nocturnus populator intrauerit, aut itinera frequentata insidiis adgressionis obsederit: permissa cuicunque licentia dignus ilico supplicio subiugetur, ac mortem, quam minabatur, excipiat: & id quod intēdebat, incurrat. melius est enim occurrere in tempore, quàm post exitum vindicari. Vestram igitur vobis permittimus vltionem, & quos serum est punire, iudicio subiugamus edicto. Nullus parcat militi, cui obuiari telo oporteat vt latroni. Dat. Kalen. Iul. Tatiano & Symmacho. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quoties ad faciendam rapinam, aliquis aut iter agentem, aut domum cuiuslibet nocturnus expoliator adgreditur, huiusmodi personis, quæ vim sustinent, damus etiam cum armis licentiam resistendi, & si pro temeritate sua occisus fuerit ille, qui venerit, mors latronis ipsius à nemine requiratur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P.P.

Quisquis cum militibus, vel priuatis, barbaris etiam scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramenta vel dederit de nece etiam virorum inlustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, senatorū etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) cuiuslibet postremo, qui nobis militat cogitarit (eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipse quidem (vt pote maiestatis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis. Filij verò eius, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni hoc est hereditarij criminis exempla metuantur) à materna vel auita omniū etiam proximorū hereditate ac successione habeantur alieni, testamētis extraneorū nihil capiāt, sint perpetuò egentes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos vmquā honores, nulla prorsus sacramenta perueniāt: sint postremo tales, vt his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solacio, & vita supplicio. Denique iubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus vmquam aput nos interuenire temptauerint. ad filias sane eorum quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris siue testata, siue intestata defecerit, volumus peruenire: vt habeant ingratæ potius filiæ alimoniam, quàm integrè emolumentum ac nomen heredis. mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. Emancipatio, quæ à prædictis siue in filios post legem duntaxat latam, siue in filias fuerit conlata: non valeat. Dotes, donationes, quarumlibet postremo rerum alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas esse constiterit: quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitauerint, nullius statuimus esse momenti. Vxores sanè prædictorum recuperatas dotes, si in ea condicione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperint, filiis debeant reseruare: tempore, quo vsusfructus absumitur, omnia fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ iuxta legem filiis debebantur, Falcidia etiam ex his rebus filiabus tantùm, non etiam filiis deputata. Id quod de prædictis eorum filiis cauimus,

uimus, etiam de satellitibus consciis, ac ministris, filiisque eorum simili seueritate censemus. Sanè si quis ex his in exordio initæ factionis studio veræ laudis accensus, ipse prodiderit factionem: & præmio nobis & honore donabitur. Is vero, qui vsus fuerit factione, si vel sero tamen incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit: absolutione tantùm ac venia dignus habebitur. Dat. prid. Non. Septemb. Ancyræ, Cæsario & Attico CONSS.

De parricidiis. *Tit. XV.*

I. Imp. Constantinus A. ad Verinum Vic. Africæ.

SI quis in parentis, aut filij, aut omnino affectionis eius, quæ nuncupatione parricidij continetur, fata properauerit: siue clam, siue palā id fuerit enisus, neq; gladio, neq; ignibus, neq; vlla alia sollēni pœna subiugetur, sed insutus culleo & inter eius ferales angustias comprehensus, serpentum contuberniis misceatur: & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare vel amnem proiciatur: vt omni elementorum vsu viuus carere incipiat, vt ei cælum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kal. Decemb. Licinio V. & Crispo Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis patrem, matrem, sororem, filium, filiam, vel alios propinquos occiderit, remoto omnium aliorum genere tormētorum, facto de coreis sacco, qui culeus nominatur, in quo cum missus fuerit, cum ipso etiam serpentes claudantur, & si mare vicinum non fuerit, in quolibet gurgite proiiciatur, vt tali pœna damnatus, nullo tempore obtineat sepulturam.*

De maleficiis, & mathematicis, & his similibus. *Tit. XVI.*

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum.

NVllus aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed huiusmodi hominum (quamuis vetus) amicitia repellatur: concremando illo haruspice, qui ad domum alienam accesserit, & illo, qui cum suasionibus, vel præmiis euocauerit, post ademptionem bonorum, in insulam detrudendo. superstitioni enim suę seruire cupientes, poterunt publicè ritum proprium exercere. Accusatorē autem huius criminis non delatorem esse, sed dignum magis prēmio arbitramur. P P. Kal. Feb. Romę, Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

II. Idem A. ad populum.

Aruspices, & sacerdotes, & eos, qui huic ritui adsolent ministrare: ad priuatam domum prohibemus accedere, vel sub prætextu amicitiæ limen alterius ingredi, pœna contra eos proposita, si contemserint legem. Qui verò id vobis extimatis conducere, adite aras publicas, adque delubra: & consuetudinis vestrę celebrate sollemnia: nec enim prohibemus præteritę vsurpationis officia libera luce tractari. Dat. Id. Maij. Constantino A. V. & Licinio CONSS.

III. Idem A. & Cæs. ad Bassum P. V.

Eorum est scientia punienda, & seuerissimis meritò legibus vindicanda, qui magicis adcincti artibus, aut contra hominum moliti salutem, aut pudicos ad libidinem deflexisse animos detegentur. Nullis verò criminationibus inplicāda sunt remedia humanis quęsita corporibus, aut in agrestibus locis, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ruentis grandinis lapidatione quaterentur,

innocenter adhibita suffragia: quibus non cuiusque salus, aut existimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Dat. x. Kal. Iun. Aquilino Crispo, & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel hij qui per inuocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.*

IIII. Imp. Constantius A. ad populum.

Nemo haruspicem consulat, aut mathematicum, nemo hariolum. Augurum & vatum praua confessio conticescat. Chaldæi ac magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò diuinandi curiositas. etenim supplicium capitis facit gladio vltore prostratus, quicumque iussis obsequium denegauerit. Dat. VIII. Kalendas Febr. Mediol. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque pro curiositate futurorum, vel inuocatorem dæmonum, vel diuinos, quos ariolos appellant, vel aruspicem, qui auguria colligit, consuluerit, capite punietur.*

V. Idem A. ad populum. post alia.

Multi magicis artibus ausi elementa turbare, vitas insontium labefactare non dubitant, & Manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam naturæ peregrini sunt feralis pestis absumat. Dat. Prid. Non. Dec. Med. Constantio VIIII. & Iuliano Cæs. CONSS.

VI. Idem A. ad Taurum P.P.

Etsi excepta tormentis sunt corpora honoribus preditorum, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi, in quacumque sint parte terrarum, humani generis inimici credendi sunt: tamen quoniam qui in comitatu nostro sunt, ipsam pulsant prope modum maiestatem: si quis magus, vel magicis contaminibus adsuetus, qui maleficus vulgi consuetudine nuncupatur, aut haruspex, aut hariolus, aut certè augur, vel & mathematicus, aut narrandis somniis occultans artem aliquam diuinandi, aut certè aliquid horum simile exercens in comitatu meo vel Cæsaris fuerit deprehensus: præsidio dignitatis cruciatus & tormenta non fugiat. Si conuictus ad proprium facinus detegentibus repugnauerit pernegando, sit æculeo deditus, vngulisque sulcantibus latera perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Iul. Arimini, Datiano & Cereale CONSS.

VII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Secundum P.P.

Ne quis deinceps nocturnis temporibus, aut nefarias preces, aut magicos apparatus, aut sacrificia funesta celebrare conetur. detectum adque conuictum conpetenti animaduersione mactare perenni auctoritate censemus. Dat. V. Id. Septemb. Diuo Iou. & Varroniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque nocturna sacrificia dæmonum celebrauerit, vel incantationibus dæmones inuocauerit, capite puniatur.*

VIII. Idem A A. ad Modestum P.P.

Cesset mathematicorum tractatus. nam si qui publicè aut priuatim, in die noctuque deprehensus fuerit in cohibito errore versari: capitali sentētia feriatur

vterque

VIIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Senatum.

Haruſpicinam ego nullum cum maleficiorum cauſis habere cōſortium iudico, neque ipſam aut aliquam præterea conceſſam à maioribus religionē genus eſſe arbitror criminis. teſtes ſunt leges à me in exordio imperij mei datæ, quibus vnicuique, quod animo in viuis, ſet † colendi libera facultas tributa eſt. † χ. imbibisset Nec haruſpicinam reprehendimus, ſet nocenter exerceri vetamus. Data IIII. Kal. Iunij Tribero, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

X. Idem AAA. ad Ampelium P.V.

Quia nonnulli ex ordine ſenatorio maleficiorum inſimulatione, adque inuidia ſtringebantur: idcirco huiuſmodi negotia vrbanæ præfecturæ diſcutienda permiſimus. Quòd ſi quando huiuſmodi inciderit quæſtio, quæ iudicio memoratæ ſedis dirimi vel terminari poſſe non creditur: eos, quos negotij textus amplectitur, vnà cum geſtis omnibus pręſentibus adque præteritis ad comitatum manſuetudinis noſtræ ſollemni obſeruationi trāſmitti præcipimus. Dat. VIII. Id. Decemb. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. Albino P.V.

Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit: ilico ad publicum protrahat: & iudiciorum oculis communis hoſtē ſalutis oſtendat. Quòd ſi quiſquam ex agitatoribus, ſeu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum venire temptauerit, aut clandeſtinis ſuppliciis etiam manifeſtum reum maleficiæ artis ſuppreſſerit: vltimum ſupplicium non euadat geminæ ſuſpicionis obnoxius, quòd aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, ſeueritati legum & debitę ſubtraxerit quæſtioni: aut proprium fortaſſis inimicum ſub huius vindictæ nomine conſilio atrociore confecerit. Dat. XVII. Kal. Septemb. Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

XII. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P.

Mathematicos, niſi parati ſint codicibus erroris proprij ſub oculis epiſcoporum incendio concrematis catholicæ religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem præteritū redituri: non ſolum vrbe Roma: ſed etiam omnibus ciuitatibus pelli decernimus. Quòd ſi hoc non fecerint, & contra clementiæ noſtræ ſalubre conſtitutum in ciuitatibus fuerint deprehenſi, vel ſecreta erroris ſui & profeſſionis inſinuauerint: deportationis pœnā excipiant. Dat. VIII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De ſepulchris violatis. *Tit. XVII.*

I. Imp. Conſtantius A. ad Tatianum P.V.

SI quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus: ſi id ſine domini cōſcientia faciat, metallo adiudicetur: ſi verò domini auctoritate vel iuſſione vrguetur, relegatione plectatur. Et ſi forte detractatū aliquid de ſepulchris ad domum eius villamque peruectum, poſt hanc legem repperietur: villa ſiue domus, aut ædificium, quodcunque erit, fiſci viribus vindicetur. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Acyndino & Proculo CONSS.

II. Idem A. ad Limenium P.P.

Factum ſolitum ſanguine vindicari, multæ inflictione corrigimus: atque ita ſupplicium ſtatuimus in futurum, vt nec ille abſit à pœna, qui ante commiſit.

Vniuersi itaque qui de monumentis columnas,vel marmora abstulerunt, vel coquendæ calcis gratia lapides deiecerunt:ex consulatu scilicet Dalmatij & Zenophili,singulas libras auri per singula sepulchra fisci rationibus inferant, inuestigati per prudentiæ tuę iudicium.Eadem etiam pœna, qui dissiparunt, vel ornatum minuerunt, teneantur: & qui posita in agris suis monumenta calcis coctoribus vendiderunt,vnà cum his,qui ausi sunt comparare. quicquid enim attingi nefas est,non sine piaculo comparatur.sed ita,vt ab vtroque vna libra postuletur.Sed si & pręcepto iudicum monumenta deiecta sunt, ne sub specie publicę fabricationis pœna vitetur: eosdem iudices iubemus hanc multam agnoscere.nam ex vectigalibus,vel aliis titulis ędificare debuerunt. Quòd si aliquis multam metuens,sepulchri ruinas terrę congestione celauerit,& non intra statutum ab excellentia tua tempus confessus sit,ab alio proditus duas auri libras cogatur inferre.Qui vero libellis datis à pontificibus impetrarunt, vt reparationis gratia labentia sepulchra deponerent:si vera docuerunt, ab inlatione multæ separentur. At si in vsum alium depositis abusi sunt, teneantur pœna pręscribta.Hoc in posterum obseruando,vt in prouinciis locorum iudices, in vrbe Roma cum pontificibus tua celsitudo inspiciat, si per sarturas succurrendum sit alicui monumento:vt ita demum data licentia,tempus etiam consummando operi statuatur.Quòd si aliquis contra sanctionem clementiæ nostrę sepulchrum lęsurus attigerit, viginti libras auri largitionibus nostris cogatur inferre.Locorum autem iudices, si hęc obseruare neglexerint,non minus nota,quàm statuta in sepulchrorum violatores pœna grassetur. Dat.v. Kalen. Apri1.Limenio & Catullino CONSS.

III. Idem A. & Iulianus Cæs.ad Orfitum.

Quosdam cõperimus lucri nimium cupidos,sepulchra subuertere, & substantiam fabricandi ad proprias ædes transferre:hij detecto scelere animaduersionem priscis legibus definitam subire debebunt. PP. in foro Traiani,Constantio A. VIII.& Iuliano Cæs. CONSS.

IIII. Idem A.ad populum.

Qui ædificia manium violant,domus (vt ita dixerim) defunctorum, geminum videntur facinus perpetrare. nam & sepultos spoliant destruendo, & viuos polluunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro abstulerit saxa, vel marmora,vel columnas,aliamve quamcunque materiam fabricę gratia,siue id fecerit vendíturus,decem pondo auri cogatur inferre fisco: siue quis propria sepulchra defendens,hanc in iudicium querellam detulerit,siue quicũque alius accusauerit,vel officium nuntiauerit: quæ pœna priscę seueritati accidit. nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchra violantibus videtur impositum.Huic autem pœnę subiacebunt & qui corpora sepulta,aut reliquias contrectauerint. Dat. Idus Iun. Mediol. Constantino A. VIIII. & Iuliano Cęsare II. CONSS.

V. Imp. Iulianus A.ad populum.

Pergit audacia ad busta diem functorum,& aggeres consecratos,cum & lapidem hinc mouere,terram sollicitare, & cespitem vellere proximam, sacrilegio maiores semper habuerint: sed ornamenta quidam tricliniis, aut porticibus auferunt de sepulchris. Quibus primis consulentes,ne in piaculum incidant

dant contaminata religione bustorum:hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes. Secundum illud est, quod eferri cognouimus cadauera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium densitatem. quod quidem oculos hominum infaustis incestat aspectibus. Qui enim dies est bene auspicatus, à funere? aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exsequiis secretum amat, & diem functis nihil interest, vtrum per noctes, an per dies efferantur: liberari conuenit populi totius aspectus, vt dolor esse in funeribus non pompa exsequiarum, nec ostentatio videatur. Dat. Prid. Idus Febr. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

VI. Impppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Pancratio P. V.

Omnia, quæ supra terram vrnis clausa, vel sarcofagis corpora detinentur: extra vrbem delata ponantur, vt & humanitatis instar exhibeant, & relinquant incolarum domicilio sanctitatem. Quisquis autem huius præcepti neglegens fuerit, adque aliquid tale ab huius interminatione præcepti ausus fuerit moliri: tertia in futurum patrimonij parte multetur. Officium quoque quod sibi paret. quinquaginta librarum auri affectum dispoliatione merebitur. Ac ne alicuius fallax & arguta sollertia ab huius se præcepti intentione subducat, atque apostolorum vel martyrum sedem humandis corporibus æstimet esse concessam: ab his quoque ita vt à reliquo ciuitatis nouerint se atque intellegant esse submotos. Dat. IIII. Kal. Aug. Heracleę, Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Idem AAA. Cynegio PP.

Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat, nemo martyrem distrahat, nemo mercetur. Habeat vero in potestate, si quolibet in loco sanctorum est aliquis conditus, pro eius veneratione, quod martyrium vocandum sit. addant, quod voluerint fabricarum. Dat. III. Kalen. Mar. Constantinop. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

Ad legem Fabiam. *Tit. XVIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Domitium Celsum Vic. Afric.

Plagiarij, qui viuentium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli pœna cum cæteris antè cognitis suppliciis tenebantur. Si quis tamen eiusmodi reus fuerit oblatus postea, quàm super crimine patuerit: seruus quidem vel libertate donatus, bestiis primo quoque munere obiiciatur: liber autem sub hac forma in ludum detur gladiatorium, vt antequam aliquid faciat quo se defendere possit, gladio consumatur. Eos autem qui pro hoc crimine iam in metallum dati sunt, nunquam reuocari præcipimus. Dat. Kalend. Aug. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hi qui filios alienos furto abstulerint, & vbicunque transduxerint, siue ingenui, siue serui sint, morte puniantur.*

Ad legem Corneliam de falso. *Tit. XVIIII.*

I. Imp. Constantinus A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ & Brittiorum.

I quis decurio testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scribserit voluntatem, vel conscribendis publicis priuatisque instrumentis præbuerit officium: si falsi quæstio moueatur, decurionatus honore seposito, quęstioni (si ita popo scerit causa) subdatur. Sed nó statim desinit esse decurio, qui in huiusmodi facto fuerit deprehensus. quãtum enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quãtum ad rem gestam & veritatem seruandam,† vti decurionatus honore non poterit. Nec verò is, qui antè fuerit tabellio, ad eludendam quæstionem super his, quæ ante conscribsit, factus decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scriburę veritas (si res poposcerit) per ipsum debet probari auctorem. Dat. III. Kal. Feb. Acc. Kal. Aug. Sabino & Rufino CONSS.

æ.† eruendam

INTERPRET. *Si quis Curialis voluntatem morientis, aut quodlibet publicum documentum scripserit, & de falsitate accusatur, seposita primitus dignitate, si necesse fuerit subdatur examini, qui si cõuincitur, à Curia non expelletur, sed Curiæ dignitate priuabitur, id est, vt honoratus esse non poßit. Tabellio vero, qui amanuensis nunc vel cancellarius dicitur, etiam si ad Curiæ peruenerit dignitatem, si de falsitate fuerit accusatus, aut conuictus, subdatur examini, vt per ipsum, per quem confecta est, scripturæ veritas adprobetur.*

II. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.V.

Cum in pręterito is mos in iudiciis seruaretur, vt prolatis instrumentis, si ea falsa quis diceret, à sententia iudex ciuilis controuersiæ temperaret: eoque contingeret, vt imminens accusatio nullis clausa temporibus petitorem possessorémve deluderet: cõmodum duximus, vt etsi alteruter litigantium falsi strepitum intulisset, petitori tamen possessoríve momẽtum prolatorum instrumentorum conferret auctoritas: vt tunc ciuili iurgio terminato, secunda falsi actio subderetur. Volumus itaque, vt primum cesset inscribtio. Sed vbi falsi examen inciderit, tunc ad morem pristinum quæstione ciuili per sententiam terminata acerrima fiat indago argumẽtis, testibus, scribturarũ conlatione, aliisque vestigiis veritatis. nec accusatori tantum quęstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur, sed inter vtranque personam sit iudex medius, nec vlla quę sentiat interlocutione diuulget, sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solùm audiendi mandato officium præbeat notionem, postrema sententia quid sibi liqueat, proditurus. Vltimum autem finem strepitus criminalis, quem litigantem disceptãtemque fas non sit excedere, anni spatio limitamus, cuius exordium testatę aput iudicem conpetentem actionis nascetur auspicium capitali post probationem supplicio (si id exigat magnitudo cõmissi) vel deportatione ei, qui falsum cõmiserit imminente. PP. VIII. Kalend. Apr. in Foro Traiani, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Festum P.V. Afric.

Serenitas nostra prospexit inde cælestium litterarum cœpisse imitationem, quod his apicibus tuæ grauitatis officium consultationes relationésque complectitur, quibus scrinia nostræ perennitatis vtuntur. quamobrem istius sanctionis auctoritate præcipimus, vt posthac magistra falsorum consuetudo tollatur & communibus litteris vniuersa mandentur, quæ vel de prouincia fuerint scrib

rint ſcribenda, vel à iudice, vt nemo ſtili huius exemplum aut priuatim ſumat aut publice. Dat. v. Id. Iun. Treu. Lupicino & Iouino CONSS.

IIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Maximinum P.P.

Damus copiam iurgantibus, ſi aput iudicem proferatur ſcribtura, de qua oritur aliqua diſputatio, ſpatium vt habeat, qui perurgueat profitendi, vtrum de falſo criminaliter, an de ſcribturæ fide ſtatuat ciuiliter experiri. Quod ſi expetens vindictam falſi crimen intenderit, erit in arbitrio iudicantis, an eum ſinat etiam ſine inſcribtione certare. Iudicis enim poteſtati committi oportet, vt de eo, qui obiecta non probauerit, ſumat propoſitũ antiquo iure ſupplicium. Rationi quoque huiuſmodi pleniſſime ſuffragatur antiquitas, quæ nequiſſimos homines & accuſari voluit, & coherceri legibus variis, Cornelia de veneficiis, ſicariis, parricidiis: Iulia de adulteris, ambitúsve criminibus, cæteríſve ita promulgatis, vt poſſit etiam ſine inſcribtione cognoſci: pœna tamen accuſatorem etiam ſine ſollemnibus occuparet. de qua re & diuus Antoninus reſcribſiſſe docetur, id in iudicis poteſtate conſtituens, quod noſmet in legibus iuſſeramus. Remouebitur itaque iſtius leuitate reſcribti, præceptis ſuperioris auſteritas, vt ſi quis deinceps tabulas teſtamẽti, chirographa, teſtationesq́ue, necnon etiam rationes priuatas, vel publicas, pacta, & epiſtulas, vel vltimas voluntates, donationes, venditiones, vel ſi quid prolatum aliud inſimulare conabitur: habeat prætermiſſis ſollemnibus accuſandi facultatem, pro iudicis motu ſententiam relaturus. Ciuiles autem inquiſitiones inter vtraſque confligentium partes ęquali motu ingruit, & recurrit humanitas cum is, qui præerit queſtioni intentiones falſas, aut conuicta crimina ex legibus pœnis conpetentibns poſſit vlciſci. PP. Romæ, XVI. Kal. Mai. Valente V. & Valentiniano CONSS.

INTERPRETATIO. *De crimine poteſt &. criminaliter & ciuiliter agi. Ciuiliter, cum aliquis in quibuslibet ſcripturis non falſi crimen obiecerit, ſed veritatem ſcripturæ quærere ſe velle dicit: Nam ſi ad Iudicem venerit accuſator, & falſi crimen intenderit, Iudex tribuat accuſatori ſpatium, vt deliberet vtrum criminaliter agere, an ciuiliter velit. Qui ſi reuerſus ad Iudicem in obiecto falſitatis crimine perſeuerauerit, in poteſtate Iudicis erit, vtrum inſcriptionem celebrari velit, an obiectum crimen ſine inſcriptione diſcutere. Quod cum Iudex de obiectione falſitatis audierit, ſeu ſcriptione habita, ſeu omiſſa, aut in accuſatum, ſi falſitas adprobatur, aut in accuſatorem, ſi falſa obiecerit, proferatur ex lege ſententia.*

Victum ciuiliter agere criminaliter poſſe. *Tit. XX.*

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Antonium PP.

Pleriſque prudentium generaliter definitum eſt, quotiens de re familiari & ciuilis, & criminalis conpetit actio, vtraque licere experiri: nec ſi ciuiliter fuerit actum, criminalem poſſe conſumi. Sic denique & per vim poſſeſſione deiectus, ſi de ea recuperanda interdicto Vnde vi erit vſus, non prohibetur tamen etiam lege Iulia De vi, publico iudicio inſtituere accuſationem. Et ſuppreſſo teſtamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia teſtamentaria

poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum: tam de operis ciuiliter, quàm etiam lege Viscellia criminaliter poterit perurgueri. Quo in genere habetur furti actio, & legis Fabiæ constitutum. Et cum vna excepta sit causa, de moribus, sexcenta alia sunt, quæ enumerari non possunt: vt cum altera prius actio intentata sit, per alteram quæ supererit, iudicatum liceat retractari. Qua iuris definitione, non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo ciuiliter iam actum est, criminaliter esse repetendum. Dat. pridie Id. Ianuar. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Causæ permixtæ sunt, ciuiles pariter & criminales, & possunt hæ causæ ita diuidi, vt prius ciuiles, deinde criminales agantur, si voluerit accusator. Ita vt si quis de re sua fuerit violenter expulsus, & rem ablatam ciuili primitus maluerit actione repetere, momentum sibi restitui petat. & si de eius proprietate, is qui expulsus est, ciuiliter fuerit superatus, criminali postmodum actione seruata, recepto primitus momento, potest postmodum impetere violentum. De testamento etiam, si quis commendatum à testatore testamentum, in fraudem heredis fortasse suppresserit, & id heres scriptus iudicio restitui petit, testamento per iudicium momenti beneficio restituto, potest postmodum de suppresso testamento criminalem proponere actionem. Et reliquis similibus causis similis actio tribuatur.*

De falsa moneta. *Tit. XXI.*

I. Imp. Constantinus A. ad Verinum.

Vicumque adulterina fecerit nomismata, pœnam pro discretione sexus & condicionis suæ diuersitate sustineat: hoc est, vt si decurio, vel decurionis sit filius, exterminatus genitali solo ad quamcunque in longinquo positam ciuitatem sub perpetui exilij condicione mittatur, ac super facultatibus eius ad nostram scientiam referatur. Si plebeius, vt rebus amissis, perpetuæ damnationi dedatur: si seruilis conditionis, vltimo supplicio subiugetur. Dat. & acc. XV. Kalend. April. Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

II. Idem A. ad Ianuarium.

Quoniam nonnulli monetarij adulterina moneta clandestinis sceleribus exercent, cuncti cognoscant, necessitatem sibi incumbere huiusmodi homines inquirendi, vt inuestigati tradantur iudiciis, facti conscios per tormenta ilico prodituri, ac sic dignis suppliciis addicendi. Accusatoribus etiam eorum immunitatem permittimus, cuius modus quoniam dispar census est, à nobis per singulos statuetur. Seruos etiam, qui hoc detulerint, ciuitate Romana donamus, vt eorum domini pretium à fisco percipiant. Si quis autem militum huiusmodi personam susceptam de custodia exire fecerit, capite puniatur: appellandi etiam priuato licentia denegetur. Si verò miles, aut promotus, huiusmodi crimẽ incurrerit, super eius nomine & gradu ad nos referatur. Si dominum fundi, vel domus consciũ esse probabitur: deportari eum in insulam oportebit, cunctis eius rebus protinus confiscandis. Si verò eo ignaro crimen cõmissum est, possessionem, aut domum debet amittere, in qua id scelus admissum est. Actor fundi, vel seruus, vel incola, vel colonus, qui hoc ministerium præbuit: cũ eo, qui fecit supplicio capitali plectetur. Nihilominus fundo, vel domo fisci

viribus vindicanda. Quod si dominus antè ignorans, vt primum repperit, scelus prodidit perpetratũ: minime possessio, vel domus ipsius proscribtionis iniuriæ subiacebit, sed auctorem ac ministrum pœna capitalis excipiet. Dat. XII. Kal. Decemb. Rom. Crispo II. & Constantino II. CC. CONSS.

III. Idem A. ad Tertullum P. V. Afric.

Si quis nummum falsa fusione formauerit: vniuersas eius facultates fisco addici præcipimus, atque ipsum seueritate legitima coherceri, vt in monetis tantum nostris cudendæ pecuniç studium frequentetur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

IIII. Idem A. Helpidio.

Pridem statutum fuit, vt si ignorante quoque domino in fundo eius, vel domo figuratus clam nummus cuderetur, sedem flagitij suo fiscus dominio vindicaret: nunc discretionem fieri placet, vt si dominus in proximo constitutus sit, cuius incuria, vel neglegentia punienda est, præceptum prius valeat. Sin verò longissimè ab ea domo, vel possessione afuerit: nullum sustineat detrimentum. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credidimus, vt viduę nec in proximo constitutæ, domo sua, vel possessione careant, si nulla aput ipsas tam grauis conscientię noxa resideat. Pupilli verò etiam si conscij fuerint, nullum sustineant detrimentum, quia ętas eorum (si tamen fuerint inpuberes) quid videat ignorat. Tutores tamen eorum si in proximo sint, quoniam ignorare eos, quid in re pupilli geritur, non oportet: hæc pœna expectabit, vt ex rebus eorum si idonei fuerint, tantum fisco inferatur, quãtum pupillo fuerat auferendum. Quibus ita emẽdatis omnibus capitulis, lex pridem lata seruabitur. Dat. IIII. Noñ. Mai. Constantino A. VIII. & Constantio IIII. CONSS.

V. Imp. Constantius A. Leontio P. P.

Pręmio accusatoribus proposito, quicumque solidorũ adulter potuerit repperiri, vel à quoquam fuerit publicatus, ilico omni dilatione submota, flãmarum exustionibus mancipetur. Dat. XII. Kalend. Mart. Antiochiæ, Placido & Romulo CONSS.

INTERPRETATIO. *Præmium accipiat quicumque adulterum monetarium prodiderit, & is qui proditus est, si de monetæ adulteratione conuictus fuerit, ignibus concremetur.*

VI. Idem A. Limenio P. P.

Cõperimus nõnullos flaturarios maiorinã pecuniã non minus criminose, quàm crebre separato argento ab ære purgare. Si quis igitur post hæc fuerit in hac machinatione deprehensus, capitaliter se fecisse cognoscat. Verum & eos, qui domum, agrumque prębuerint, relatis in largitionibus facultatibus esse plectendos, nostra scilicet super eorum nominibus edocenda clementia. PP. Prid. Id. Febr. Limenio & Catullino CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Archelaum Com. S. L.

Quidquid ex auro hominum priuatorum in monetis publicis reppereris figuratum, id omne nostris scias largitionibus vindicandum. siquidem ipse se dignum condemnatione iudicauit, quisquis aurum proprium non coactus

monetis

monetis fiscalibus sponte credidit inferendum. Dat.v.Id.Mar.Marcianop.Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VII. Idem AAA. Tatiano Com.s.l.

Solitæ moderationis arbitrio superiorem sentẽtiam mitigamus, qua omne aurum, quod à priuatis pro figuratione monetis dicebatur, inlatum fisci iusseramus commodis vindicari, vt pro omni summa, quæ breuibus tenetur inserta, binæ per singulas libras omissa frustratione vnciæ conferantur. Dat. XII. Kal.Iun. Antiochię, Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

VIII. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA.
Haue Tatiane K. NB.

Falsæ monetę rei, quos vulgò paracharactas vocant, maiestatis crimine tenentur obnoxij. Dat.v.Kal.Iul.Constantinop. Timasio & Promoto CONSS.

VIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Si quis super cudendo ęre, vel rescribto aliquo, vel etiã adnotatione nostra sibi eripuerit facultatem, non solum fructum proprię petitionis amittat, verumetiam pœnam quam meretur excipiat. Dat.IIII.Id.Iul.Constp.Theod. A. III. & Abund. CONSS.

Si quis solidi circulum exteriorem inciderit, vel adulteratum in vendendo subiecerit. Tit. XXII.

I. Imp. Constantinus A. Leontio P.P.

OMnes solidi, in quibus nostri vultus ac veneratio vna est, vno pretio ęstimandi sunt atque vendendi, quamquam diuersa formę mensura sit. Nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris est precij: aut qui angustiore expressione concluditur. minoris, habere credendus est: cum pondus idem existat. Quod si quis aliter fecerit: aut capite puniri debet, aut flammis tradi, vel alia pœna mortifera. Quod ille etiam patietur, qui mensuram circuli exterioris adroserit, vt ponderis minuat quantitatem, vel figuratum solidum adultera imitatione in vendendo subiecerit. Dat.VII.Kalen. Aug. Gallicano & Basso CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque solidum circunciderit, aut adulterum supposuerit, aut falsam monetam fecerit, capite puniatur.*

Si quis pecunias conflauerit, vel mercandi causa transtulerit, aut vetitas contrectauerit. Tit. XXIII.

I. Imp. Constantinus A. & Iulianus Cęs. ad Rufinum PP.

QVicumque vel conflare pecunias, vel ad diuersa vendendi causa transferre detegitur, sacrilegij sententia subeat, & capite plectatur. Portus enim litoraque diuersa, quo facilior esse nauibus consueuit accessus, & itineris tramites statuimus custodiri per idoneos officiales ac prępositos à pręsidibus & nõnullis pręditis dignitate, vt cognita veritate, prouinciarum rectores obnoxios legibus puniant. Officia quoque immenso periculo subiacebunt. Nec vero aliquis negotiatorum plus mille follibus pecunię in vsu publico constitutę animalibus propriis sumptuum gratia portare debebit. At si ampliorem modum quisquam vehere detegatur, facultates eius

eius fisci dominio vindicentur,& ipse adficiatur exilio. Nam pecunias nauibus vectas non omnes iudicamus mercatores debere promere, quippe in vsu tantum publico pecunias constitutas permittimus conuehi: itidemque eas solas species emi, quæ mercatoribus more solemni ad diuersa portantur. Pecunias verò nulli emere omnino fas erit,nec vetitas contrectare: quia in vsu publico constitutas pretium oportet esse non mercem.Placet denique, vt si quis forsitan nummus præter eum,qui in vsu publico perseuerat, aput aliquem mercatorem fuerit inuentus, fisci dominio cum omnibus delinquentis facultatibus vindicetur. Et si fortè cum mercibus ad quascũque prouincias venerint naues, cuncta solita licentia mercabuntur præter pecunias, quas more solito maiorinas,vel centenionales communes appellant,vel ceteras,quas vetitas esse cognoscunt. Acc.VIII.Id.Mar.Constantina,Constantio A.VIII.& Iuliano Cæs.CONSS.

II. Impp.Arcad.& Honor.A A.Dextro P.P.

Centenionalem tantum nummum in conuersatione publica tractari præcipimus maioris pecunię figuratione submota.Nullus igitur decargyrum nummum alio audeat commutare,sciens fisco eandem pecuniam vindicandã,quæ in publica potuerit conuersatione deprehendi. Dat.Prid.Id. April.Med.Olybrio & Probo CONSS.

De raptu virginum vel viduarum. *Tit. XXIIII.*

I. Imp.Constantinus A.ad populum.

SI quis nihil cum parentibus puellæ ante de pectus, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrocinium ex eius responsione sperans,quam propter vitium leuitatis,& sexus mobilitatem,atque consilij à postulationibus & testimoniis,omnibusque rebus iudiciariis antiqui pœnitus arcuerunt: nihil ei secundum ius vetus prosit puellæ responsio,sed ipsa puella potius societate criminis obligetur.Et quoniam parentum sæpe custodiæ nutricum fabulis,& prauis suasionibus deluduntur, his primum,quarum detestabile ministerium fuisse arguimus,redemptique discursus pœna immineat,vt eis meatus oris,& faucium,qui nefaria hortamenta protulerit,liquentis plumbi ingestione claudatur.Et si voluntatis adsensio detegitur in virgine,eadem qua raptor, seueritate plectatur: cum neque his impunitas pręstanda sit quæ rapiuntur inuitæ,cum & domi se vsque ad cõiunctionis diem seruare potuerint.Et si fores raptoris frangerentur audacia, vicinorum opem clamoribus quærere,seque omnibus tueri conatibus.Sed his pœnam leuiorem inponimus,solamque eis parentum negari successionem præcipimus. Raptor autem indubitatè conuictus,si appellare voluerit,minime audiatur.Si quis verò seruus,raptus facinus dissimulatione præteritum,aut pactione transmissum detulerit in publicum,latinitate donetur: aut si Latinus sit, ciuis fiat Romanus, parentibus,quorum maxime vindicta intererat,si patiẽtiam præbuerint,ac dolorem conpresserint,deportatione plectendis. Participes etiam & ministros raptoris citra discretionem sexus, eadem pœna præcipimus subiugari: Et si quis inter hæc ministeria seruilis condicionis fuerit depræhensus, citra sexus discretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April.Aquil.Constantino A.VI. & Constantio C. CONSS.

Si cum

INTERPRETATIO. *Si cum parentibus puellæ nihil quisquam ante definiat, vt eam suo coniugio debeat sociare, & eam vel inuitā rapuerit, vel volentē si raptori puella consentiat, pariter puniantur. Si quis vero ex amicis, aut familia, aut fortasse nutrices puellæ consilium raptus dederint, aut opportunitatem præbuerint rapiendi, liquefactum plumbum in ore & in faucibus suscipiat, vt merito illa pars corporis concludatur, de qua hortamenta sceleris ministrata noscuntur. Illæ vero quæ rapiuntur inuitæ, quæ non vocibus suis de raptore clamauerint, vt vicinorum, vel parentum solatio adiutæ, liberari possent, parentum suorum eis successio denegetur. Raptori conuicto appellare non liceat, sed statim inter ipsa discussionis initia à Iudice puniatur. Quod si fortasse raptor cum parentibus puellæ paciscatur, & raptus vltio parentum silentio fuerit prætermissa, si seruus ista detulerit, Latinam percipiat libertatem: si Latinus fuerit, ciuis fiat Romanus. Parentes vero, qui raptori in ea parte consenserint, exilio deputentur. Qui vero raptori solatia præbuerint, siue viri siue fœminæ sint, ignibus concrementur.*

II. Imp. Constantius A. ad Tatianum.

Quamuis legis prioris extet auctoritas, qua inclytus pater noster contra raptores atrocissime iusserat vindicari: tamen nos tantummodo capitalē pœnam constituimus, videlicet ne sub specie atrocioris iudicij aliqua in vlciscendo crimine dilatio nasceretur. In audaciā vero seruilē dispari supplicio mēsura legū inpendenda est, vt perurendi subiciantur ignibus, nisi a tanto facinore saltem pœnarum aceruitate reuocentur. Dat. II. Id. Nouemb. Limenio & Catullino CONSS.

III. Impppp Valens, Gratianus, & Valentinianus A A A. ad Maximinum P.P.

Qui coniugium raptus scelere coctractum voluerit accusare, siue propriæ familiæ dedecus eum mouerit, seu commune odium delictorum, inter ipsa statim exordia insignem recenti flagitio vexet audaciam. Sed si quo casu quis vel accusationem differat, vel reatum, & opprimi è vestigio atrociter commissa nequiuerint: ad persecutionem criminis ex die sceleris admissi quinquennij tribuimus facultatem, quo sine metu interpellationis & complemento accusationis exacto, nulli deinceps copia patebit arguendi, nec de coniugio aut subole disputandi. Dat. XVIII. Kalend. Decemb. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si accusationem raptus, vel per metum, vel per voluntatem per quinquennium quisquam distulerit, à die raptus expleto quinquennio, accusandi vltra non habeat potestatem, sed post quinquennium nec de tali coniunctione raptoribus aliquid opponatur, & filij omnes legitimi habeantur.*

De raptu, vel matrimonio sanctimonialium virginum, vel viduarum. Tit. XXV.

I. Imp. Constantius A. ad Orfitum.

EAdem vtrunque raptorem seueritas feriat, nec sit vlla discretio inter eum, qui pudorem virginum sacrosanctarum, & castimoniam viduæ labefactare scelerosi raptus aceruitate detegitur. Nec vllus sibi ex posteriore consensu valeat raptæ blandiri. Dat. XI. Kalen. Septemb. Constantio VII. & Constante C. CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Quicunque sacratam Deo virginem vel viduam fortasse rapuerit, si postea hiis de coniunctione conuenerit, pariter puniantur.*

II. Imp. Iouianus A. ad Secundum P.P.

Si quis non dicam rapere, sed vel adtemptare matrimonij iungendi causa sacratas virgines, vel inuitas ausus fuerit: capitali sententia ferietur. Dat. XI. Kal. Mar. Antiochiæ, Iouiano A. & Varroniano CONSS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Palladio P P. Post alia.

Si quis dicatam deo virginem prodigus sui raptor ambierit: publicatis bonis, deportatione plectatur, cunctis accusationis huius licentia absque metu delationis indulta. Neque enim exigi conuenit proditorem, quẽ pro pudicitia religionis inuitat humanitas. Dat. VIII. Id. Mar. Rau. Theod. A. VIIII. & Constantio II. V.C. CONSS.

Ad legem Iuliam de ambitu. *Tit.* *XXVI.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. ad Cæsarium P.P.

SI quis ad inlustrem palatij nostri ambierit dignitatem, atque ad eos honores ascendere ambitione temptauerit, qui non nisi probatis nobis viris nostro iudicio deferuntur: cuiuslibet ille sit loci, ordinis, dignitatis, amissis bonis, & fisco nostro protinus vindicatis, deportationis multetur exilio: neque aliud inter cœptum ambitum atq; perfectum esse arbitretur, cùm pari sorte leges scelus, quàm sceleris puniant voluntatem. Dat. XIIII. Kal. Mar. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

II. Idem A A. Pompeiano P.V. Africæ.

Nullus omnino principatum, ceteráque officia repetere audeat: cum publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum denuo ad id munus inrepserit, quod docebitur ante gessisse, affectus grauissimis suppliciis, pœnam deportationis excipiat: ita vt primates officij, quorum interest, ambientibus obuiare hanc propositam pœnam non dubitent. Dat. Prid. Kal. Iun. Med. Stilicone & Aureliano C. CONSS.

III. Idem A A. & Theod. A. Strategio Vic. Africæ.

Non absque publicæ dilacerationis incommodo officia peractare petuntur. Quare huius præcepti auctoritate censemus, vt eadem rursus officia subrepticiis nemo supplicationibus admittatur, sed cassatis, quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus artentur. Et qui contra fecerint, pœnam in futurum deportationis excipiant. Dat. III. Kal. Iuñ. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Palladio P.P.

Si quis proconsularem aut vicariam potestatem, vel consularitatis fasces aut vexilla præsidalia, adque in discussionibus comitiuas, vel officia principatus contra definitionem nostrã iterare temptauerit: fisco eius omne patrimonium sociari decernimus. Dat. Id. Mar. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

Ad legem Iuliam repetundarum. *Tit.* *XXVII.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Neotherio P.P.

Vdices, qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti: ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur. Nec sibi posthac de eo honore blandiantur quo se ipsi indignos iudicauerunt. Dat. XVIII. Kal. Feb. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

II. Idem AAA. Eutropio P.P.

Hij, qui in republica versati sinisterius sunt, perpetuo sibi omnes dignitates, vel legitimas, vel honorarias sciant esse præclusas. Quocirca iubemus, vt inlustris magnificentia tua nullum omnino, qui superiore tempore malè vsæ administrationis crimen excepit, ad prouincias patiatur accedere, sed de his ad nos referat. Dat. XV. Kal. Iul. Thess. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

III. Idem AAA. Matroniano duci & Præsidi Sardiniæ.

Vt vnius pœna metus possit esse multorum, Natalem quondam ducem sub custodia protectorum ad prouinciam, quam nudauerat, ire pręcipimus, vt non solum quod eius, non dicam domesticus, sed manipularius & minister accepit, verumetiam quod ipse à prouincialibus nostris rapuit, ac sustulit, in quadruplum inuitus exsoluat. Dat. Prid. Id. Iun. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

IIII. Idem AAA. Floro P.P.

Sciant iudices super admissis propriis, aut à se, aut ab heredibus suis, pœnam esse repetendam. Dat. X. Kal. Septemb. Antonio & Syagrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnes Iudices sciant, quicquid male rapuerint, si ipsi non reddiderint, à suis heredibus esse reddendum.*

V. Idem AAA. Haue Marcelline K.N.B.

Omnes cognitores & iudices à pecuniis atque patrimoniis manus abstineāt: neque alienum iurgium putent suam prædam. Etenim priuatarum quoque litium cognitor, idemque mercator parem capitis ac vitæ, quæ peculatus reos consueuit inuoluere, cogetur subire iacturam. Dat. Prid. Noñ. April. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

VI. Idem AAA. & Arcad. A. Edictum ad Prouinciales.

Iubemus, hortamur, vt si quis forte honoratorum, decurionum, possessorū, postremo etiam colonorum, aut cuiuslibet ordinis à iudice fuerit aliqua ratione cōcussus: si quis scit venalem de iure fuisse sententiam: si quis pœnam vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam: si quis postremo quacumque de causa inprobum iudicem potuerit adprobare: is vel administrante eo, vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum adprobet: cum probauerit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. X. Kal. Iul. Constantinop. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Seuerino. Com. R.P.

Vnusquisque procurator, præpositus gynæcio, tabularius, susceptor, colonus, vel quicumque se à comite domorum meminerit esse concussum: cum ipse, cui pecuniam numerauerit, administratione decesserit: intra anni spatia ad iudicium spectabilitatis tuæ quicquid dederit, repetiturus adcurrat: vt prosit pensionibus, quidquid ille reddiderit. Sin vero ex tempore depositæ administrationis

ſtrationis præſtituti temporis curricula tranſfluxerint: nulla vox aduocationis emergat, ſed ipſos procuratores, præpoſitos, colonos, tabularios, ſuſceptores obnoxios ad ſolutionem iubemus artari. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

De crimine peculatus. *Tit. XXVIII.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. A A A. Rufino P.P.

PRidem fuerat conſtitutum, vt hi iudices, qui peculatu prouincias quaſſauiſſent, multæ diſpendio ſubiacerent: ſed quoniam nec condigna crimini vltio eſt, nec par pœna peccato, placuit tam ſeueram animaduertendi eſſe cenſuram, vt cum vix par pœna his poſſit flagitiis inueniri, neque condignis tantum nefas cruciatibus expiari, capitale hoc eſſe præcipiamus adque animaduerſione ſeueriſſima coherceri. Dat. IIII. Id. Septemb. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

II. Impp. Honor. & Theod. A A. Aureliano P.P. II.

Non eſt ſanctitatis negotium rapinis & prædis fidem adhibere: quandoquidem hæc ſcelera velut contagium quoddam funeſtę peſtis debeant declinari. nec enim crimen diſſimile eſt rapere, & ei, qui rapuerit, rapta ſeruare. Dat. III. Non. Mar. Conſtantinop. Honorio X. & Theod. VI. A A. CONSS.

De his, qui latrones, vel aliis criminibus reos occultauerint.
Tit. XXVIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A.
Simplicio Vic.

EOs, qui ſecum alieni criminis reos occulendo ſociarunt: par atque ipſos reos pœna expectet. PP. Rom. X. Kal. Apri. Gratiano A. III. & Equitio V. C. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad
Flauianum P.P. Poſt alia.

Latrones quiſquis ſciens ſuſceperit, vel offerre iudiciis ſuperſederit ſupplicio corporali, aut diſpendio facultatum, pro qualitate perſonæ, & iudicis æſtimatione plectatur. Si verò actor, ſiue procurator latronem domino ignorante occultauerit, & iudici offerre neglexerit: flammis vltricibus concremetur. Dat. III. Kal. Mar. Merob. II. & Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis ſciens in domo ſua latronem ſuſceperit, aut eum occultare voluerit, aut eum Iudici tradere fortaſſe neglexerit, ſi ingenua & vilior perſona eſt: fuſtigetur. Si verò melior, damno ad arbitrium Iudicis feriatur. Si vero actor aut procurator inſcio domino fecerit, incendio concremetur.*

Quibus equorum vſus conceſſus eſt, aut denegatus. *Tit. XXX.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

EXceptis ſenatoribus atque honoratis, ſed & his, qui prouincias adminiſtrant, veteranis etiam, qui ſub armis militia functi ſunt, & decurionibus, cæteris omnibus per Picenum atque Flamminiam, necnon etiam Apuliam & Calabriam, Brittios, & Lucaniam, atque

Samnium habendi equi, vel equæ copiam præclusam esse sancimus. Hij vero, qui minimè animos ab huiusmodi vsurpatione deflectunt, abactorum supplicio teneantur. Dat. Prid. Kal. Oct. Altino, diuo Iou. & Varroniano CONSS.

II. Idem AA. ad Buleforum Consf. Campaniæ. Post alia.

Vt omnes latronum conatus debilitati conquiescant, pastoribus rei nostræ, id est lanigerarum ouium, pecudumque custodibus, necnon etiam procuratoribus, & actoribus senatorum habendi equini pecoris licentiam denegamus; sub hac videlicet interminatione, vt hij, qui nostræ mansuetudinis statuta temptauerint violare, abactorum supplicia tolerare cogantur. Dat. III. Noñ. Octo. Altino, diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

III. Idem AA. Rufino P.P.

Cum omnifariam vrbicarias regiones ab omni crimine & adsiduis abactorum rapinis quietas esse cuperemus, eousque intentio nostra prospexit, vt istis in locis equo vehi his tantummodo liceret, quos ab huiusmodi sceleris suspicione locus, aut dignitas vindicauit. Sed postea sanximus, vt suarij equis quidem vterentur, verum ad periculum suum pertinere cognoscerent, si quid in his regionibus sceleris esset admissum. Nũc quia aduertimus à suariis, qui propriis officiis occupantur, hanc necessitatem alienam esse debere: excellentia tua ita his sedendorum equorum potestatem datam esse cognoscat, vt nullo prioris sanctionis timore teneantur per ea sanè loca, quæ neque abactoribus, neque aliis criminationibus infamata sunt. Dat. XI. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Idem AA. ad Valentinum Consf. Piceni.

Palatini vtendorum equorum per Picenum ad itinerum necessitatem habeant facultatem. Dat. XVII. Kal. Iañ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. Benigno Vic. vrbis Romæ.

Pastores Valeriæ prouinciæ, vel Piceni, vti equinis animalibus non iubemus. alioquin, si interdictus vsus animalium vindicetur, conscios vsurpationis huius, seu dominos vel procuratores relegationis pœna retinebit. Dat. Kal. Decemb. Med. Theodoro V.C. CONSS.

Ne pastoribus dentur filij nutriendi. *Tit. XXXI.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P. Post alia.

Emo curialium, plebeiorum, possessorúmve filios suos nutriendos pastoribus tradat. aliis verò rusticanis, vt fieri solet, nutriendos dari non vetamus. Si verò post istius legis publicationem quisquam nutriendos pastoribus dederit: societatem latronum videbitur confiteri. Dat. XII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De Nili aggeribus non corrumpendis. *Tit. XXXII.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

I quis posthac per Aegyptum intra duodecimum cubitum fluminis Nili vlla fluenta de propriis ac vetustis vsibus præter fas, præterque morem antiquitatis vsurpauerit: flammis eo loco consumatur, in quo vetustatis reuerentiam, & propemodum ipsius imperij adpetierit securitatem: consciis & consortibus eius Oasenę deportationi cõstringendis, ita vt nunquam

supplicandi

supplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem, vel dignitatem, vel substantiam licentia tribuatur. Dat. x. Kalend. Octob. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De his, qui plebem audent contra publicam colligere disciplinam. Tit. XXXIIII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Florentio. PF. Augustali.

SI quis contra euidentissimam iussionem suscipere plebem, & aduersus publicam disciplinam defendere fortasse temptauerit: multam grauissimam sustinebit. Dat. XIII. Kal. Ian. Constp. Richomere & Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis populum ad seditionem concitauerit, damnis grauissimis subiacebit.*

De famosis libellis. Tit. XXXIII.

I. Imp. Constantinus. A. ad Verinum Vic. Africæ.

SI quando famosi libelli repperiantur, nullas exinde calumnias patiantur hij, quorum de factis, vel nominibus aliquid continebunt: sed scribtionis auctor potius requiratur, & repertus cum omni vigore cogatur his de rebus, quas proponendas credidit, comprobare. nec tamen supplicio, etiam si aliquid ostenderit, subtrahatur. PP. IIII. Kal. April. Karthag. Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Qui famosam chartulam ad cuiuscunque iniuriam, & maculam conscripserit, in secreto aut in publico adfixerit, inueniendam proiecerit, illi contra quem proposita est chartula non nocebit, nec famæ eius aliquid derogabit. Sed si inueniri potuerit qui huiusmodi chartulam fecit, constringatur vt probet quæ conscripsit, qui si etiam quæ scripsit probare potuerit, fustigetur, qui infamare maluit quã accusare.*

II. Idem A. ad Helianum Proc. Afric.

Licet seruentur in officio tuo & vicariis exemplaria libellorum, qui in Africa oblati sunt: tamen eos, quorum nomina continent, metu absolutos securitate perfrui sinas, solumque moneas, vt ab omni non solum crimine, sed etiam suspicione verisimili alieni esse festinent. nam qui accusandi fiduciã gerit, oportet comprobare, nec occultare quæ scierit, quoniam prædicabilis erit ad dicationem publicam merito peruenturus. PP. V. Kal. Mar. Carthagine. Constantin. A. VI. & Constantio C. CONSS.

III. Idem A. ad Ianuarium agentem vicariam præfecturam.

Vt accusatoribus patientia præbenda est, si quem persequi in iudicio volunt ita famosis libellis fides habenda non est, nec super his ad nostram scientiam referendum, cùm eosdem libellos flammis protinus conducat aboleri, quorum auctor nullus existit. PP. Prid. Noñ. Decemb. Rom. Constantino A. VI. & Constantio Cæs. CONSS.

IIII. Idem A. ad Dionysium.

Famosa scribtio libellorum, quæ nomine accusatoris caret, minimè examinanda est, sed pænitus abolenda. nam qui accusationis promotione confidat,

libera potius intentione, quàm captiosa atque occulta conscribtione alterius debet vitã in iudiciũ deuocare. PP. Tyro, XII. Kal. Nou. Ianuarino & Iusto CONSS.

V. Imp. Constantius A. ad Afros.

Libellis, quos famosos vocant, si fieri possit, abolendis inclytus pater noster prouidit: & huiusmodi libellos, ne in cognitionem quidem suam, vel publicam iussit admitti. Non igitur vita cuiusquam, non dignitas concussa his machinis vacillabit. Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus. Dat. XIIII. Kal. Iul. Vrso & Polemio CONSS.

VI. Idem A. ad Populum.

Nemo prorsus de famosis libellis, qui neque aput me, neq; in iudiciis vllum obtinet locum, calumniam patiatur. Nam & innocens creditur, cui defuit accusator, cum non defuerit inimicus. Dat. Prid. Kal. Nou. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

VII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Edictum.

Famosorum infame nomen est libellorum. Ac si quis vel colligendos, vel legendos putauerit, ac non statim chartas igni consumpserit: sciat sę capitali sententia subiugandum. Sane si quis deuotionis suæ ac salutis publicæ custodiam gerit, nomen suum profiteatur, & ea quæ per famosum prosequenda putauit, ore proprio edicat: ita vt absque vlla trepidatione accedat, sciens, quod si adsertionibus veri fides fuerit opitulata, laudem maximam ac præmium à nostra clementia consequetur. Dat. XIIII. Kal. Mar. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Florianum Com.

Iampridem aduersus calumnias firmissima sunt præsidia comparata. Nullus igitur calumniam metuat. Contestatio verò, quæ caput alterius contra iuris ordinem pulsat, depressa nostris legibus iaceat, intercidat furor famosorum, sępe vt constituimus, libellorum, &c. Dat. V. Id. Nou. Martianop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Si quis famosum libellũ siue domi, siue in publico, vel quocũq; loco ignarus offenderit: aut discerpat prius, quàm alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Nemini denique, si tam curiosus est, referat, quid legendo cognouerit. Nam quicunque obtulerit inuentum, certum est ipsum reum ex lege retinendum, nisi prodiderit auctorem, nec euasurum pœnam huiusmodi criminibus constitutam, si proditus fuerit cuiquam retulisse quod legerit. Dat. XIIII. Kal. Feb. Constantinop. Honor. Nob. P. & Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis chartulam famosam in cuiuscunque iniuriam vel infamiam in publico propositam, viderit, & legerit, & non statim discerpserit, sed cuicunque quæ in ea legerit fortasse retulerit, ipse velut autor huius criminis teneatur.*

X. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P.P. & Patricio.

Vniuersi, qui famosis libellis inimicis suis velut venenatum quoddam telum iniecerint: hij etiam, qui famosam seriem scribtionis inpudenti agnita lectione non ilico discerpserint, vel flammis exusserint, vel lectorem cognitum prodiderint: vltorem suis ceruicibus gladium reformident. Dat. IIII. Kal. Maij. Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

De quæstionibus. Tit. XXXV.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Nullas omnino ob fidiculas perferendas inconsultis ac nescientibus nobis vel militiæ auctoramento, vel generis, aut dignitatis defensione, nudetur: excepta tamen maiestatis causa, in quo sola omnibus ęqua condicio est. Hij quoque citra consultationis modum subiciantur quæstioni, qui euidentibus argumentis subscribtiones nostras finxisse prodentur: qua in re ne palatini quidem nominis adsumptionem huius esse volumus quæstionis exortem. Dat. VIII. Id. Iulias, Valentiniano Nob. P. & Victore CONSS.

II. Idem AAA. ad Antonium P.P. Gall.

Decuriones siue ob alienum, siue ob suum debitum exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ, & tormenta constituunt. Quod quidem capitale iudici erit, si in contumeliam ordinis exitiúmque temptetur. Maiestatis tantummodo reos & quæ nefanda dicto sunt conscios, aut molientes ex ordine municipali maneat tam cruēta condicio. Debitores vero, & quos allectos, aut susceptores memorant, à summo vsque ad infimum ordinē curiales exortes talium volumus esse pœnarum. Habet seueritas multa quę sumat ad sancien dam publici officij disciplinam, vt abstineant tam cruentis. Plumbatarum vero ictus, quos in ingenuis corporibus non probamus, non ab omni ordine submouemus, sed decem primos tātum ordinis curiales ab immunitate huiusmodi verberum segregamus: ita vt in ceteris animaduersionis istius habeatur moderatio commonentis. Dat. XV. Kal. Octob. Treu. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA.
ad Gracchum P.P.

Seueram indagationē per tormenta quærendi à senatorio nomine submouemus. Dat. Prid. Nonñ. Ianuar. Treu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.
Albuciano Vic. Macedoniæ.

Quadraginta diebus, qui auspicio cærimoniarum pascale tempus anticipāt: omnis cognitio inhibeatur criminalium quæstionum. Dat. VI. Kal. April. Thes. Gratiano A. VI. & Theod. A. I. CONSS.

INTERPRETATIO. *Diebus quadragesimæ pro reuerentia religionis omnis criminalis actio conquiescat.*

V. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Sacratis quadragensimę diebus nulla supplicia sint corporis, quibus absolutio expectatur animarum. Dat. VIII. Id. Septemb. Foroflamini, Timasio & Promoto CONSS.

VI. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Messalam P.P.

Nihil sibi deflectens à iustitia indignatio cognitorum, nihil venalis exigentium terror in eas quæ aut innocētiæ auctoritate securę, aut principalitatis sunt honore munitæ, intellegat licere personas ad inferendas iniurias corporales.

Habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commendata deuotio,&c. Dat.XII.Kal.Septemb.Theodoro v.c.CONS.

VII. Impp.Honor.& Theod.AA.ad Anthemium P.P.

Prouinciarum iudices moneantur,vt in Isaurorum latronum quęstionibus nullum quadragensimæ,nec venerabilem pascarum diem existiment excipiendum,ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda est, cum facillime in hoc summi numinis speratur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat.v. Kal. Maij. Constantinop.Basso & Philippo CONSS.

Vt intra annum criminalis quæstio terminetur. Tit. XXXVI.

I. Imppp.Valentinianus,Theodosius,& Arcad.AAA. Desiderio Vic. Asiæ.

Visquis accusator reum in iudicium subscribtione detulerit, si intra anni tempus accusationem cœptam prosequi supersederit, vel (quod est contumacius) vltimo anni die adesse neglexerit: quarta bonorum omnium parte multatus,aculeos,consultissimæ legis incurrat, scilicet manente infamia,quam veteres iusserant sanctiones. Dat.IIII.Id.Iul.Treu. Arcad.A.I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque inscriptione præmissa cuiuscunque criminis reum accusare voluerit,ab eo die quo inscripsit,intra annum peragat propositam actionem,qui si distulerit,infamis effectus,bonorum suorum quarta parte multabitur.*

II. Impp.Honor.& Theod.AA.Cæciliano P.P. Post alia.

Nouerint iudices cuilibet culmini honoríve præsidentes,necessariis vtrique parti(si petantur)dilationibus non negatis, à die inscribtionis intra anni curricula criminales causas limitandas:quo emenso,habeat accusator, quia destitit, pœnam sibi legibus constitutam.Et si persona vilior fuerit,cui damnum famæ non sit iniuria,pœnam patiatur exilij: nisi forsitan intra anni metas consensus partium abolitionem poposcerit.In iudicum autem debet esse diligentia, vt si nulla rationabilis à reo,vel accusatore dilatio postuletur: vrgueãt taliũ causarum notionem,non expectatis anni moris.Si verò accusator, vel reus propter documenta forsitan sibi necessaria annum voluerint custodiri, dare adsensum debet patientia cognitoris in alteram partem seueriorem formatura sententiam, &cetera. Dat.XII. Kalend. Feb.Raueñ. Honorio VIII.& Theod.III. AA.CONSS.

INTERPRETATIO. *Iudices,qui inscriptione præmissa criminalia negocia audire cœperint,à die inscriptionis si inducias aut accusator aut reus petierit,intra annum præstare debebunt,vt hæc actio intra anni curriculum finiatur.Quod si accusator intra annum quæ proposuit probare distulerit,absoluto reo,pœnam suscipiat lege superiori comprehensam.Quod si talis persona sit,ad cuius deformitatem infamia nõ pertineat, exilio deputetur.Tamen si inter accusatorem & reum,ita Iudice præsente conuenerit, vt pro instructione vtriusque partis anni integri induciæ tribuantur,debet à Iudice non negari,futurum,vt pars quæ post inducias fuerit superata,districtiori sententia feriatur.*

De

De abolitionibus. *Tit.* XXXVII.

I. Imp. Constantinus A. ad Ianuarinum P.V.

SI post strepitum accusationis exortæ abolitio postuletur, causa nouæ miserationis debet inquiri, vt si citra depectionem id fiat, postulata humanitas præbeatur. Sin aliquid suspicionis extiterit, quod manifestus reus depectione celebrata, legibus subtrahatur, redemptæ miserationis vox minime admittatur, sed aduersus nocentem reum inquisitione facta pœna conpetens exeratur. Dat. VI. Kal. Decemb. Serdicæ, Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quem pœnituerit accusasse criminaliter, & inscriptionem fecisse de eo quod probare non potuerit, si ei cum accusato innocente conuenerit, inuicem se absoluant. Si vero Iudex eum qui accusatus est, criminosum esse cognouerit, & inter reum & accusatorem per corruptionem de absolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio, pœnam excipiat legibus constitutam.*

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Probum P.P.

Accusator, qui se laqueo legis adstringit, agnoscat nullum sibi fore ad latebram abolitionis recursum, postquam aliquid iniuriæ merito scribtionis inlatę tolerarit inscribtus, id est, si vel carcerem sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas: nisi forte ille, qui hæc pertulit, contemnat, & donet ipse, quod pertulit. ac par fuerit tam petitoris, quàm petiti in accipienda abolitione consensus. Prius tamen, quàm aliquis de quæstione liberetur, sequitur illud, vt plerisque criminibus ne consentientibus quidem partibus præstetur abolitio: vt sunt illa, in quibus aut violata maiestas, aut patria obpugnata, vel prodita, aut peculatus admissus, aut sacramenta deserta sunt, omniáque ea, quæ iure veteri continentur. In quibus iudex non minus accusatorem ad docenda quæ detulit, quàm reum ad purganda, quæ negat, debet vrguere. Dat. Prid. Id. Octob. Treu. Valentiniano Nob. P. & Victore CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Floro P.P.

Fallaciter incusantibus maximè post exhibitionẽ accusati nullius iuris color, vel vt deriuata excusatione proficiat, non publica abolitio, non priuata, talibus prospiciat, subueniátque personis, non specialis indulgentia, ne beneficium quidem eos generale subducat: sciant cuncti, pręmeditentur, ante pręcaueant, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit testibus, instructa documentis, signis ad probationem luce clarioribus expedita. Dat. XV. Kal. Iuñ. Constantinop. Antonio, & Syag. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæciliano P.P.

Abolitionem inuito reo postquam fuerit officij custodiæ traditus, intra dies XXX. accusatori petenti dari permittimus, post hoc tempus, nisi reus consentiat, censemus non esse tribuendam. Si vero ingenuos aliquos, velut testes criminis petitos ab accusatore deductos esse constiterit, solam custodiæ iniuriam tolerasse, qui testes dicantur esse non conscij, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est. Quod si ingenuorum, licet plebeiorum, corpora fuerint cęsa verberibus, tormentísque vexata, abolitionẽ etiam duarũ partium consensu petitã, iubemus vigore iudicũ denegari, & crimẽ propositũ, cuius examẽ tormẽtis

iam

iam cœperat agitari, nec ante à iudice dimitti, quàm in reum probato crimine vindicetur, aut in accusatorem pari forma sententiæ damnatio referatur, &c. Dat. VIII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si criminis accusator intra XXX. dies abolitionem petierit, etiam inuito reo à Iudice concedatur: vt liberi & accusatus & accusator abscedant: post XXX. vero dies, quam accusatus custodiæ fuerit traditus, nisi abolitionem & reus & accusator à Iudice petierint, accusatori solo non esse præstandam. Quod si testes exhibiti ad petitionem accusatori fuerint, & in custodiam missi fuerint, & abolitio petita præstitaque fuerit, sumptus quos fecerunt testes, eis accusator exoluat: Nam si testes exhibiti ab accusatore pœnæ subiacuerint, etiam si consentient partes, abolitio à Iudicibus denegetur, sed aut in accusatum, si conuictus fuerit, aut in accusatorem, si non conuicerit legibus, ex sententia Iudicis pœnam, quam passurus erat reus, accusator excipiat.*

De indulgentiis criminum. Tit. XXXVIII.

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.P.

PRopter Crispi adque Helenæ partum omnibus indulgemus, præter veneficos, homicidas, adulteros. Acc. III. Kal. Nouemb. Rom. Probiano & Iuliano CONSS.

II. Imp. Constantius A. ad Cerealem P.V.

Omnia pænitus amputentur, quæ tyrannicum tempus poterat habere tristissima. Vniuersos ergo præcipimus esse securos, exceptis quinque criminibus, quæ capite vindicantur. Dat. VIII. Id. Septemb. Lygduni. Constantio A. VII. & Constante C. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.V.

Ob diem paschæ, quem intimo corde celebramus, omnibus, quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissoluimus. Adtamen sacrilegus, in maiestate reus, in mortuos veneficus, siue maleficus, adulter, raptor, homicida, communione istius muneris separentur. Dat. III. Noñ. Maij. Rom. Lupicino & Iouiano CONSS.

IIII. Idem AAA. ad Olybrium P.V.

Paschæ celebritas postulat, vt quoscunque nunc ægra exspectatio quæstionis, pœnæque formido sollicitat, absoluamus: decretis tamen veterum mos gerendus est, ne temere homicidij crimẽ, adulterij feditatem, maiestatis iniuriam, maleficiorum scelus, insidias venenorum, raptúsque violentiam sinamus euadere. Lecta VIII. Id. Iun. Valentiniano & Valente II. AA. CONSS.

V. Idem AAA. ad Senatum.

Indulgentia, patres cõscribti, quos liberat, notat, nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit: in vno hoc, aut in duobus reis ratum sit. Qui indulgentiam senatui dat, damnat senatum. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Treu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valent. & Theod. AAA. ad Antidium V.C. Vicarium.

Paschalis lætitiæ dies ne illa quidem tenere sinit ingenia, quæ flagitia fecerũt. pateat insuetis horridus carcer aliquando luminibus. Alienũ autẽ censemus ab indulgentia, qui nefariam criminum conscientiam in maiestatem superbè animauerit, qui parricidali furore raptus, sanguine proprio manum tinxit, qui cuiusque præterea hominis cæde maculatus est, qui genialis tori ac lectuli

fuit

fuit inuaſor alieni,qui verecundię virginalis raptor extitit,qui venerandum cognati ſanguinis vinculum profano cęcus violauit inceſtu,vel qui noxiis quęſita graminibus,& diris inmurmurata ſecretis mentis, & corporis venena conpoſuit:aut qui ſacri oris imitator & diuinorum vultuum adpetitor, venerabiles formas ſacrilegio eruditus inpreſſit.His ergo tali quoq; ſub abſolutione damnatis,indultum noſtræ ſerenitatis eo pręcepti fine concludimus,vt remiſſionem veniæ crimina,niſi ſemel commiſſa,non habeant:ne in eos liberalitatis Auguſtæ referatur humanitas,qui inpunitatem veteris admiſſi non emendationi potius,quàm conſuetudini deputarunt.Recitata XII.Kal. Aug. Rom. Syagrio & Eucherio CONSS.

VII. Idem AAA.ad Marcianum Vic.

Religio anniuerſariæ obſecrationis hortatur,vt omnes omnino periculo carceris metúque pœnarum eximi iuberemus,qui leuiore crimine rei ſunt poſtulati.Vnde apparet, eos excipi, quos atrox cupiditas in ſcelera compulit ſæuiora,in quibus eſt primum crimen,& maxime maieſtatis,deinde homicidij,veneficiíque,ac maleficiorum,ſtupri atque adulterij,paríque immanitate ſacrilegij, ſepulchríque violatio,raptus,monetęque adulterata figuratio. Dat. XI. Kal. April.Med.Richomere & Clearcho CONSS.

VIII. Idem AAA.ad Neotherium P.P.

Nemo deinceps tardiores fortaſſis affatus noſtræ perennitatis exſpectet: exſequantur iudices,quod indulgere conſueuimus.Vbi primùm dies paſcalis extiterit,nullum teneat carcer incluſum,omnium vincla ſoluantur.Sed ab his ſecernimus eos,quibus contaminari potius gaudia lætitiámque communem, ſi dimittantur, aduertimus. Quis enim ſacrilego diebus ſanctis indulgeat? quis adultero,vel inceſti reo tempore caſtitatis ignoſcat?quis non raptorem in ſumma quiete & gaudio cõmuni perſequatur inſtãtius? Nullam accipiat requiem vinculorum,qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſiuit,patiatur tormenta veneficus,maleficus,adulteratórque monetæ: homicida quod fecit,ſemper expectet:reus etiam maieſtatis, de domino aduerſum quem talia molitus eſt,veniam ſperare non debet. Dat. V. Kal. Mar. Med. Arcadio I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *Sacrilegus,adulter,inceſti reus,raptor,ſepulchrorum violator, veneficus,maleficus,adulterator monetæ,homicida,diebus Paſchæ nullatenus abſoluantur.Reliqui omnes,quos minorum cauſarum culpa cõſtringit,diebus venerabilibus Paſchæ ſpecialiter abſoluantur.*

VIIII. Impp.Arcad.& Honor.AA.ad Cæſarium P.P.

Deuotiſſimæ nobis prouincię Lycię priorem famam meritúmque inter ceteras renouari cenſemus.Idque excellens eminentia tua,edictis propoſitis,cunctis faciat innoteſcere, ne quis poſthac ciuem Lycium contumelioſo nomine iniuriæ audeat vulnerare.Teneant honores ſuos,quos meritis ac laboribus perceperunt, & à noſtra ſerenitate ſumpturi ſunt. Habeant præteritas dignitates, ſperentque ſui deuotione venturas, nec vnius viri inluſtris Tatiani tantum valuerit temporalis offenſio teterrimi iudicis inimici, vt athuc macula in Lycios perſeueret, quæ in ipſo iam temporis abſolutione conſumpta eſt. Dat. Prid. Kal.Septemb.Conſtantinop.Arcad.A.IIII.& Honor.A.III. CONSS.

X. Idem.

x. Idem A A.& Theod.A.Romulo P.P.

Omnes omnium criminum reos vel deportatione depulsos, vel relegatione, aut metallis deputatos, quos insulæ variis seruitutibus, aut loca desolata susceperunt, hac nostra indulgentia liberamus: separatis illis, qui ad locum pœnæ destinatum contra iudicum sententias ire noluerũt. Indignus est enim humanitate, qui post damnationem commisit in legem. Dat. VIII. Id. Aug. Raueñ. Stilichone.& Aureliano CONSS.

XI. Impp. Honor.& Theod. A A. Gaisoni Com.& Magistro Offic. post alia.

De his, qui tyrannicæ præsumptionis sacramenta sectati, ad nostrum imperium redierunt, hanc volumus esse sententiam, vt quos inter incendia tyrannidis adsumptæ fidelis pænitudo reuocauit, ordinem & fructum militiæ nõ amittant. Eos verò, quibus lentum regressum necessitas desperationis indixit, soluto cingulo matricula conuenit aboleri, ita vt illud quoque par reuerentiæ forma custodiat, ne redire ei ad pristinam militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit. Dat. Prid. Id. Feb. Rau. Varana CONS.

XII. Idem A A. Palladio P.P.

Liberata republica tyrannidis iniuria, omnium criminum reos relaxari præcipimus. Dat. VIII. Id. Aug. Rau. Varana V.C. CONS.

De calumniatoribus. *Tit.* *XXXVIIII.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. Hellebico Com.& Magistro vtriusque mil.

On est ratio, qua manifesti calumniatoris supplicium differatur. Nec enim patimur frequenter iterari, quæ consistere prima actione non quiuerint, atque alienam innocentiam securitatemque sine crimine damnabili adpetitione terreri. Dat. III. Kal. Iañ. Constantinop. Merobaude II.& Saturnino CONSS.

II. Idem A A. Menandrio Vic. Asiæ.

Nostris, & parentum nostrorum constitutionibus comprehensum est, eos qui accusationem alienis nominibus præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos: atque ideo calumniosissimum caput & personam iudicio inritæ delationis infamem deportatio sequatur: quo posthac singuli vniuersique cognoscant non licere in eo principum animos conmouere, quod non possit ostendi. Dat. VIII. Id. Maij. Constantinop. Arcad. A. I.& Bautone CONSS.

III. Impp. Arcad.& Hono. A A. Victuro P.V. Africæ.

Innocentes sub specie falsæ criminationis non patimur callidorum inpugnatione subuerti: qui si temptauerint, intellegant sibimet seueritatem legum pro commissis facinoribus incumbere. Dat. III. Id. Mart. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

INTERPRETATIO. *Calumniatores sunt, quicunque causas ad se non pertinentes, sine mandato alterius proposuerunt. Calumniatores sunt, quicunque iusto iudicio victi, causam iterare tentauerint. Calumniatores sunt, quicunque quod ad illos non pertinet petunt, aut in iudicio proponunt. Calumniatores sunt, qui sub nomine fisci facultates impetunt alienas, & innocentes quietos esse non permittunt. Calumniatores etiam sunt,*

ſunt, qui falſa deferentes contra cuiuſcunque innocentis perſonam, principis animos ad iracundiam commouere præſumunt. Qui omnes infames effecti in exilium detrudantur.

De Pœnis. Tit. XL.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Catullinum.

Vi ſententiam laturus eſt, temperamētum hoc teneat, vt non prius capitalem in quempiam promat ſeueramq́ue ſententiam, quàm in adulterij, vel homicidij, vel maleficij crimen, aut ſua confeſſione, aut certe omnium, qui tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conſpirantem concordantemq́ue rei finem, conuictus ſit: & ſic in obiecto flagitio deprehenſus, vt vix etiam ipſe, ea quæ commiſerit negare ſuffi ciat. Dat. III. Noñ. Nou. Treu. Acc. XV. Kalen. Maij. Hadrumeti, Voluſiano & Anniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Iudex crimino ſum diſcutiens, non ante ſententiam proferat capitalem, quàm aut reus ipſe fateatur, aut conuictus, vel per innocentes teſtes, vel per conſcios criminis ſui aut homicidium, aut adulterium, aut maleficium cõmiſiſſe manifeſtius conuincatur.*

II. Idem A. Eumelio.

Si quis in ludum fuerit, vel in metallum pro criminum deprehenſorũ qualitate damnatus, minimè in eius facie ſcribatur: dum & in manibus & in ſuris poſſit pœna damnationis vna ſcribtione comprehendi: quo facies, quæ ad ſimi litudinem pulchritudinis cæleſtis eſt figurata, minimè maculetur. Dat. XII. Kal. April. Cabilluno, Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. ad Feſtum Pręſidem Sardiniæ.

Quicumque cohercitionem mereri ex cauſis non grauibus videbuntur, in vrbis Romæ piſtrina dedantur. Quod vbi tua ſinceritas cœperit obſeruare, omnes ſciant eos, qui (ſicut dictum eſt) ex leuioribus cauſis huiuſmodi meruerint ſubire ſententiam, ergaſtulis vel piſtrinis eſſe dedendos, adque ad vrbem Romam, id eſt, ad præfectũ annonæ ſub idonea proſecutione mittendos. Dat. IIII. Kal. Aug. Conſtantino A. V. & Licinio CONSS.

IIII. Imp. Conſtantius A. Theodoro P. V. Præſidi Arabiæ.

Dum reis manifeſta probatione conuictis ſpatium ante ſententiam temporis datur, facultas ſupplicandi crimino ſiſſimis patet, cum in homicidij crimine & in aliis detecti grauioribus cauſis vltio differenda non ſit. Igitur quidem, qui iam impetrauerunt, ad veniam pertineãt. de cetero vero iuxta criminis qualitatem legem oportet ſeruari & in ſceleroſos, & in noxios proferri iuris ſententiam. Dat. Id. Octob. Conſtantio A. IIII. & Conſtante C. CONSS.

V. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P. V.

Leuiorum criminum reos excellens auctoritas tua piſtrinis iubebit legum æquitate ſeruata damnari, ſub hac videlicet obſeruantia, vt ſub obtutibus tuis ſemper piſtoribus præcipiantur adſignari, ne dum occultè per nequiſſimos commentarienſes traduntur, gratia venalis exiſtat. Dat. V. Id. Iun. Naiſſo, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. Arthemio.

Omnes qui in leuioribus criminibus rei deteguntur, piſtrinorum exercitio

vrbis Romæ damnare debebis ita, vt transmissio eorum ad officium præfecti annonæ sine aliqua tergiuersatione celebretur. Dat. III. Id. Iuñ. Naisso, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem AA. Arthemio.

Nullum ex his, quos pistrinis qualitas condemnationis addixerit, inpertita ceteris reis indulgentia relaxari oportet, nisi aliquis speciali serenitatis nostræ meruerit reportare rescribtum. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiniano, & Varroniano CONSS.

VIII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Quicumque christianus sit in quolibet crimine deprehensus, ludo non adiudicetur. Quod si quisquam iudicum fecerit: & ipse grauiter notabitur, & officium eius multæ maximæ subiacebit. Dat. XVIII. Kalen. Feb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Ne quis pro cohercitione delicti, vel pistoribus, vel cuicumque alteri corpori, cum alterius sit corporis, addicatur: sed vnusquisque pro crimine in quo fuerit deprehensus, motum congruæ seueritatis excipiet. Dat. III. Id. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Prętextatum P.V.

Quotiens in senatorij ordinis viros pro qualitate peccati austerior fuerit vltio proferenda, nostra potissimum explorentur arbitria, quo rerum adque gestorum tenore comperto eam formam statuere possimus, quam modus facti contemplatioque dictauerit. Dat. VIII. Id. Octob. Remis, Gratiano A. I. & Dagalaifo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quando aliquæ maiores personæ, aut alicuius dignitatis viri vocantur in crimen, Iudex ad rerum dominos referat, vt de huiusmodi personis quid fieri debeat dominorum præceptio iusta constituat.*

XI. Idem AAA. ad Viuentium P.V.

Neminem de numinis nostri sacrario prodeuntem harena suscipiat, lanista doceat, sæua meditatio & pugnatrix exerceat. multa siquidem possunt esse supplicia, quibus culpa plectatur. Dat. V. Id. April. Lupicino & Iouiano CONSS.

XII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Antonium P.P.

Campaniæ consularibus formam iudicationis adscribimus, ne in loco certa condicione finito modum animaduersionis excedant, neque extra prouinciam suam ius relegationis exerceant. Dat. prid. Kalend. Decemb. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. Flauiano P.P. Illyrici & Italiæ.

Si vindicari in aliquos seuerius contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed per dies XXX. super statu eorum sors & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat, vinciatque custodia, & excubiis sollertibus vigilanter obseruet. Dat. XV. Kalend. Septemb. Veronæ, Antonio, & Syagrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si Princeps cuiuscunque graui accusatione commotus, quenquam occidi præceperit, non statim à iudice quæ ab irato Principe iussa sunt, cõpleantur, sed triginta diebus qui puniri iussus est, reseruetur, donec pietas dominorum iustitiæ amica subueniat.*

XIIII. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Principium P. P.

Ne diu apparitorum praua admodum venalísque perfidia in publica impunè commoda desæuiret, censuimus etiam in absentes pro conpetenti vltione debere consurgi. Dat. Kalend. Iuñ. Arcadio A. & Bautone CONSS.

XV. Idem AAA. Tatiano P. P.

Si quis conuictus reus maximi criminis fuerit, subiectusque sententiæ: conpetens iudicium compleatur, nec exquisita commentis ars eiusmodi subornetur, vt direptus à clericis adseratur, vel appellasse simuletur. Quòd si quisquam post iudicium vendibili conhibentia licentiæ huic præstiterit assensum: haut leuia sustinebit. nam proconsules, comites orientis, præfecti Aug. vicarij, etiam adfecti nota deformi, tricenas auri libras compendiis fiscalibus conferent. Iudices autem ordinarij similiter deformati, quinas denas cogentur exsoluere. officia vero eorundem hisdem, quibus iudices sui dispendiis subiacebunt, si in suggestione cessauerint, ac non præceptum legis ingesserint, atque iniecta manu ne rei auferantur, obstiterint, ac nisi id, quod fuerit constitutum, in effectum exsecutionémque perduxerint. Dat. III. Id. Mar. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

XVI. Impp. Arcadius & Honorius AA. post alia, Eutychiano P. P.

Addictos supplicio & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorum, vel monachorum, eorum etiam quos cœnobitas vocant, per vim adque vsurpationem vindicare liceat ac tenere. Quibus in causa criminali humanitatis consideratione si tempora suffragantur, interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentius examinetur, vbi contra hominis salutem, vel errore, vel gratia cognitoris obpressa putatur esse iustitia: ea conditione, vt siue proconsul, comes orientis, pręfectus Augustalis, vicarij, fuerint cognitores: non tam ad clementiam nostram, quàm ad amplissimas potestates sciant esse referendum. Eorum enim de his plenum volumus esse iudicium, qui si ita res est, & crimen exegerit, rectius possint punire damnatos. Reos etiam tempore prouocationis emenso ad locum pœnæ sub prosecutione pergentes, nullus aut teneat, aut defendat, sed sciat se cognitor XXX. librarum auri multa, primates officij capitali esse sententia feriendos, nisi vsurpatio ista, aut protinus vindicetur: aut si tãta clericorum ac monachorum audacia est, vt bellum potius, quàm iudicium futurum esse existimetur, ad clementiam nostram commissa referantur, vt nostro mox seuerior vltio procedat arbitrio. Ad episcoporum sanè culpam, vt cetera, redundabit, si quid forte in ea parte regionis, in qua ipsi populo Christianæ religionis doctrinę insinuatione moderantur, ex his, quæ fieri hac lege prohibemus, à monachis perpetratum esse cognouerint, nec vindicauerint. Ex quorum numero rectius si quos forte sibi deesse arbitrantur, clericos ordinabunt, & cetera. Dat. VI. Kalend. Aug. Mnyzo, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XVII. Idem AA. Aureliano P.P.

Omnes res Eutropi, qui quondam præpositus sacri cubiculi fuit, ærarij nostri calculis adiunximus, erepto splendore eius & consulatu à tætra inluuie & à commemoratione nominis eius, & cænosis sordibus vindicato, vt eiusdem vniuersis actibus antiquatis, omnia mutescant tempora, nec eius enumeratione sęculi nostri labes appareat, nec ingemescat, aut qui sua virtute ac vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eosdem seruandi iuris æquitate custodiunt, quod diuinum pręmium consulatus lutulentum prodigium contagione fœdauit, patriciatus etiam dignitate atque omnibus inferioribus spoliatum se esse cognoscat, quos morum polluit scæuitate. omnes statuas, omnia simulacra tam ex ære, quàm ex marmore, seu ex † fucis, quàm ex quacumque materia, † *al. fusis* quæ apta est effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis, locisque priuatis ac publicis pręcipimus aboleri, ne tanquam nota nostri sęculi obtutus polluat intuentum. Adhibitis itaque fidis custodibus, ad Cyprum insulam perducatur, in qua tua sublimitas relegatum esse cognoscat, vt ibidem peruigili cura vallatus, nequeat suarum cogitationum rabie cuncta miscere. Dat. XVI. Kal. Febr. Constantinop. Theodoro V. C. CONS.

XVIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Sancimus ibi esse pœnã, vbi & noxa est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit. nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores, nec vlterius progrediatur metus, quam repperitur delictum. Hoc singulis quibusque iudicibus intimetur. Dat. VIII. Kalend. Aug. Constantinop. Theodoro V. C. CONS.

INTERPRETATIO. *Pœna illum tantum sequatur qui crimen admisit, propinqui vero, affines, vel amici, familiares, vel noti, si conscij criminis non sunt, non teneantur obnoxij. Nemo de propinquitate criminosi, aut de amicitijs timeat, nisi si quis scelus admiserit.*

XVIIII. Impp. Honorius & Theod. AA. Donato P.V. Afric.

Satellites Gildonis custodiis mancipentur, & proscribtione damnẽtur. Dat. III. Id. Nouemb. Basso & Philippo CONSS.

XX. Idem AA. Theodoro P.P.

Si quis ex proscribtorum numero comitatum nostræ serenitatis siue mœnia æternæ vrbis intrauerit, deportatione plectetur. Dat. X. Kal. Octob. Basso & Philippo CONSS.

XXI. Idem AA. honoratis, & prouincialibus Afric.

Heraclianum hostem publicum iudicantes digna censuimus auctoritate puniri, vt eius resecentur infaustæ ceruices: eius quoque satellites pari intentione persequimur. Sed hanc omnibus priuatis atque militantibus licentiam damus, vt omnes prodendi in medium habeãt liberam facultatem: nec inuidiam metuat, qui ad publicum deduxerit criminosum, cùm illud specialiter caueamus, ne vllus aliquem eorum aut subtrahendum iudicet, aut celandum, néve ex eorum facultatibus, vel deposita deneget, vel accepta non prodat. Dat. III. Noñ. Iul. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XXII. Idem

XXII. Idem AAA. ad Anthemium P.P.

Omnes, quos damnationis condicio diuersis exiliis destinatos metas temporis præstituti in carceris impleſſe custodia deprehendit: solutos pœna vinculísque laxatos custodia liberari pręcipimus, nec vllas exilij postmodum miserias formidare. Sit satis immensorum cruciatuum semel eluisse supplicia, ne qui auræ communis haustu & lucis aspectu diu priuati sunt, intra breue spatium catenarum ponderibus prægrauati etiam exilij pœnam sustinere iterum conpellantur. Dat. XIIII. Kalen. Maij. Constantio & Constante VV. CC. CONSS.

XXIII. Idem AA. Monachio P.P.

Rectores prouinciarum conueniri præcipimus, vt hij, qui pro suo crimine pœnam exilij sub certo temporis spatio subire decreti sunt, exacto præfinito tẽpore, nec claustris carceralibus, nec in locis, in quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. III. Kalen. Septemb. Eudoxiopoli, DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. CONSS.

XXIIII. Idem AA. Monaxio P.P.

His, qui conficiendi naues incognitam ante peritiam barbaris tradiderunt, propter petitionem viri reuerentissimi Asclepiadis Cersonæsitanæ ciuitatis episcopi imminenti pœna & carcere liberatis capitale tam ipsis, quàm etiam ceteris supplicium proponi decernimus, si quid simile fuerit in posterum perpetratum. Dat. VIII. Kal. Octob. Constantinop. Monaxio & Plinta CONSS.

Ne sine iussu principis certis iudicibus liceat confiscare.
Tit. XLI.

I. Impp. Theod. A. & Valentinianus, Cæs. ad Hierium P.P.

NVlli iudicum (exceptis his, qui in summa administrationis sunt positi potestate, vitæ quoque noxiis ius adimendæ sortiti sunt) quemquam omnino inconsulta nostra clementia in vllo genere criminationis tristi liceat proscribtionis tempestate percellere. Ad nos simulationum genera, quæstionis ordo, criminum moles, documentorum, probationumque pensanda libramenta mittantur. Nemo sibi pręsumat moderatorum, prouinciarumque rectorum, sub quibuscũque insulis potestatis quemquam patrimonij vniuersis priuare subsidiis, in illos gladij sui & ius seueritatis exerceant, in quos statim destringi ferrum iura præcipiunt, quorumque differri supplicium materia est interitus plurimorum. Dat. X. Kal. Feb. Constantinop. DN. Theod. A. XI. & Valentiniano Cęs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Iudicum priuatas facultates fisci nomine proscribere aut occupare præsumat, sed ad rerum dominos referat causam, pro qua hoc aliquis mereatur, & quod iussum fuerit, obseruetur.*

De bonis proscriptorum, seu damnatorum. Tit. XLII.

I. Imp. Constantinus A. Petronio Probiano.

REs vxoris, quę vel successione qualibet, vel emptione, vel etiam largitione viri in eam ante reatum iure peruenerant: damnato marito inlibatas esse pręcipio, nec alieni criminis infortunio stringi vxorem, cum paternis maternísve, ac propriis frui eam integro legum statu religiosum sit. Et donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus con-

lata in vxorem (quia pudicitię pręmio cessit) obseruanda est, tamquam si maritos eis natura non pœna subduxerit, capacitatis priuilegio videlicet & modo inspecto, vt consideretur, quid capere potuit. Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus patrem contulisse claruerit, integrum hisdem & citra inquietudinem reseruetur. Quod verò nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare, captum & incorporatum ita ad me referri specialiter censeo, vt illud quoque addatur, vtrum filios habeat, qui damnatus est: simulque adiciatur, vtrum idem apud se ex causa donationis aliquid vindicarint. Sed in his, qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro ratiociniis proscribuntur, & condemnantur: placuit, si quid proprium vxor habuit, vel à marito datum, in quantum capere potuit ante initium actum, ex quo origo fraudis ac vitij in iudicium deducta est. Si quid deinde in emancipatos filios donatione conlatum antè, quàm orto nexu, suffugium potius, quàm munificẽtia, fraúsque tem-ptetur intemeratum aput accipientium iura persistere, nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in dominio proprio cùm obligari ortus est, habuit, vel quod agens tam suo, quàm vxoris, vel filiorum, vel cuiuscumque præterea nomine comparauit, exceptis dumtaxat Cæsarianis, qui ab omni iuris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataque ratiocinia fuerint, vt quod innoxie habuerint, transmittendi copiam habeãt. Dat. III. Kal. Mar. Serdicæ, Crispo II. & Constantino II. CC. CONSS.

II. Imp. Constantius A. & Iulianus Cæs. ad populum.

Si quem fortè gladius vltor adflixerit, aliáve quælibet vitam adimens pœna consumpserit: vsque ad tertium gradum generis, copulationis eiusdem successio deferatur: fisco pænitus quiescente, vt accipiat hereditatem, qui eam iure ciuili, vel pretorio poterat vindicare, de numero videlicet personarum, quas legis huius excepit auctoritas: sed ita, vt alia sit condicio damnatorum ex crimine maiestatis, aut magicæ. In his enim etiamsi liberos damnatus habeat, vel parentes: non condentes pœnam, sed relinquentes antiquam, fisco fieri locum præcipimus. Dat. VIII. Idus Mar. Med. Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. CONSS.

III. Idem A. & Cęs. Cęlestino Cons. Beticæ.

Vbi aliquis pro qualitate criminis viuendi sententiam passus, fisco fecerit locum super occupandis rebus eius: statim officium procuratoris patrimonij litteris tuis conueniatur, vt eadem corpora fisci viribus vindicentur: & protinus super occupatione eorum scribtis conpetentibus intimetur. Dat. V. Kal. Sept. Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

IIII. Idem A. ad Taurum.

Vetueramus bona capite damnatorum fiscali dominio vindicari, excepto crimine maiestatis & magicæ, vt ea haberent vsque ad gradum tertium successores eorum, quorum vitam seueritas ademisset: nunc verò bona capite dãnatorum fiscali dominio vindicari decernimus, sanctione illa, quam certa condicione dederamus, quiescente. Data prid. Noñ. Ianuar. Sirmi, Acc. VI. Kalend. Septemb. Datiano & Cereale CONSS.

V. Imp. Iulianus A. ad Felicem Com. S.I.

Quidam scelerate proscribtorum facultates occultant. hos præcipimus, si locupletes sint, proscribtione puniri, si per ægestatem abiecti sunt in fæcem, vilitatemque

litatemque plebeiam damnatione capitali debita luere detrimenta. PP. Rom. VII. Id. Mart. Mamertino & Neuitta CONSS.

VI. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P.V.

Substantiam damnatorum integram ad liberos peruenire, & in qualibet causa positis parentibus, liberos heredes esse pręcipimus, excepta sola maiestatis quæstione: quam si quis sacrilego animo adsumit, iustè pœnam ad suos etiam posteros mittit. Dat. VII. Kal. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis pro crimine suo occidi vel damnari meruerit, crimen cum auctore suo deficiat: Bona vero ad filios vel heredes legitimos pertinebunt: nisi forte maiestatis crimine damnatus sit aliquis, quorum etiam filios de bonis damnati patris iubemus fieri alienos.*

VII. Idem AA. & Gratianus A. ad Probum P.P.

Si qui intra prouinciam pro qualitate delicti stilum proscribtionis incurrerit, per ordinarij officij sollicitudinem, bonorum eius indago diligentissimè celebretur, ne quid rei priuatæ commodis per gratiam atque conludium furto subducatur: Et plena describtio conprehendat, quod spatium, & quod sit ruris ingenium, quid aut cultum sit, aut colatur, quid in vineis, oliuis, aratoriis, pascuis, syluis, fuerit inuentum: quæ etiam gratia, & quæ amœnitas sit locorum, quis ædificiis ac possessionibus ornatus, quótve mancipia in prædiis occupatis, vel vrbana, vel rustica, vel quarum artium generibus inbuta teneãtur, quot sint casarij, vel coloni, quot boum exercitiis terrarum atque vomeribus instruentium, quot pecorum & armentorum greges, & in qua diuersitate numerati sint, quantum auri & argenti, vestium ac moniliũ, vel in specie, vel in pondere, & in quibus speciebus, quídve in enthecis sit repertum: tum demum omnia ea, quæ velle nos perspicis, inquisitione constricta rationalis rei priuatæ tradantur officio, nostro nectenda patrimonio. Mox verò ad nos sub litteris publicis iudices singillatim de omnibus nominatimque perferatur, procul dubio neglegentia multanda. Nam si quid post factam à prędicto officio inuestigationem rationalis rei priuatę, cui inquisitio secunda mandata est, amplius fortassis inuenerit, officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, vt aliud tantum, quantum fuerat subtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. III. Noñ. Mai Treu. Valentiniano NB.P. & Victore CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Eutropio P.P.

Deportato si erunt liberi, nepotésve sui, seu emancipati, nepotes quoque ex filia: semissem tantum bonorum fiscus vsurpet, semissis ipsi ac liberis hac distributione seruetur, vt sextantem ipse ad fortunam ab extrema inopia vindicandam suæ habeat potestatis, trientem liberi, nepotésve scilicet indifferenter, siue hij ex filio siue filia erunt. Quod si idem, & emancipatos, & suæ potestatis filios, nepotésve habuerit: beneficium tantum ad eos, qui in potestate sunt, transferatur, si emancipati ea, quę consecuti erant emancipationis tempore, damnosè existimant conferenda. Sin autem confusionem bonorum & donationis elegerint: omnia ea, quæ fiscus concedit, ęquę diuisionis partibus sortiantur. Quę regula etiam in dote filię, vel neptis ex filio conferenda

custodienda erit. Et si filius quidem erit aut filij, ex filio autem alio filiísve aut filia nepotes: triens hic in stirpes non in capita diuidatur. Quod si deportatus sine liberis, vel nepotibus patrem habebit ac matrem, vel etiam vtrumque: non semissis à fisco, sed bensis patrimonij vindicetur. triens residuus in duos sextantes redactus inter parentes ac deportatum æqualiter diuidatur: ita vt vnciam mater, si ius liberorum habuerit, vsurpet. Sin fecunditatis priuilegium non habebit, patri vnciam iam habenti mater semunciā ex vncia sua cedat. Idem seruabitur, si deportato ex duobus parentibus vnus supererit, vt sextantem sine aliqua malignitatis interpretatione præsumat. Tunc quidem mater etiam si ius non habuerit liberorum, quam superstes vir, vt sanximus, semper excludet. Quòd si deportato nec liberi fuerint, nec parentes, dextantem fiscus accipiat, sextans ei ad vitæ adflictæ adminicula reseruetur. exceptis his, qui crimine fuerint maiestatis adflicti. nam in eo casu solum sextantem iubemus filiis ac nepotibus reseruari. his regulis, quibus supra est constitutum, dextantem fisco vsurpante. Ipsum verò in tam atroci facinore conuictum, non solum deportatione, sed egestate puniri conueniet. Dat. xv. Kal. Iul. Thessal. Gratiano v. & Theod. I. AA. CONSS.

VIIII. Idem AAA. Eutropio P.P.

Si aliquis supplicio fuerit adflictus, filiis quidem omnium facultatum deferatur prima successio. Nepotes verò ex filia gradus secundus admittat: si tamen nullus suorum fuerit inuentus, qui eos antecedat hereditate, in stirpes non in capita diuidenda. Quod æquè obseruabitur, si erit filius ac nepotes, qui ab intestato successuri defuncto, vel ex duodecim tabulis, vel per rescissionem capitis prætorio vocabuntur edicto emancipatis & filia necessitate conlationis adstrictis. Progredietur tamen beneficium etiam ad tertij gradus liberos, si modo ex virili stirpe descendunt. Ita dumtaxat, vt sub hoc casu ipsi semissem, semissem fiscus vsurpet, ea distributione partium, quam ius ciuile disponit. Quod si supplicio huiusmodi adflictus comprehensorum graduum liberos non habebit, tum capite secundo pater ac mater in trientem dumtaxat vocetur, bense ad ærarium publicum transferendo: atque ita, si matri ius fuerit liberorum, partes inter vtrumque parentem sextantibus impleantur. Sin deerit, quadrantem pater, vnciam mater accipiat. Quod si interfectus patrem tantum reliquerit: nihilosecius vindicatione trientis vtatur. Item si matrem, modo ea ius habeat liberorum. Sin autem sola supererit mater: Papiæ tamen legis priuilegiis destituta, neque trino partu fecunditati publicæ gratiosa sextante contenta sit, fisco dextantem vsurpante. Tertij capitis hæc erit regula, vt secundi quoque gradus parentes auum scilicet atque auiam paris beneficij foueat sanctio. paternus tamen hoc casu non & maternus auus & auia quærentur: vt quadrantem ex defuncti accipiat bonis ea diuisionis lege, quæ circa patrem ac matrem diuersis est casibus explicata. Iungimus tamen capite tertio auo auiæque fratrem perempti ac sororem, ita vt in capita diuidi quadrantem hisdem existentibus sanciamus, ac si cui perempto cum fratre ac sorore manserit consanguinitatis agnatio. Sit duodecim tabulis locus, ac ius ciuile præualeat, vt auus atque auia cognatorum gradu inuitati vinci se à legitimis adquiescant. Quoquidem casu tres vnciæ inter sororem ac fratrem æqualiter diuidentur. Vterinus autem

nus autem frater ac ſoror eodem gradu, quo auus & auia vocabuntur. Sin omnes hæ deerint, punito neceſſitudines, fiſco omnia vindicentur. Dat. xv. Kalen. Iul. Theſſa. Gratiano v. & Theod. I. A. CONSS.

x. Idem AAA. Poſtumiano P. P.

Ad beneficium legis Valentinianæ pertineant poſtumi quoque puniti patris, vt bona faciant non caduca, & ne quis partum qui fuerit, vel ſubpoſitum arguat, vel non ſubpoſitum mentiatur. Si fortè eo tempore, quo maritum ſeueritas rapiet ad pœnam (excepto tamē maieſtatis reatu, ſicut ante præceptum eſt) grauidam ſe vxor aduerterit: mittat ad iudicem, cōueniat magiſtratus, maneat depoſita de conceptione teſtatio, petantur futuræ partitudinis teſtimonia, adhibitíſque cuſtodibus fecunditas pudica ſeruetur. Quippe illam fidem ſolam generis fiſco noſtro volumus eſſe potiorem, de cuius minime natiuitate dubitetur. Data VIII. Idus April. Conſtantinopoli, Merob. II. & Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque damnatus prægnantem reliquerit vxorem, ſtatim mulier de conceptu ſuo Iudici, vel Curiali conteſtetur, vt cum pepererit, in bonis damnati poſtumus, id eſt poſt mortem patris natus ſuccedat.*

xi. Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P. P.

Si qui pro atrocitate commiſſi formam eiuſmodi ſuſtinebunt, vt bona eorum proſcribtionis nomine vindicata fiſcalibus ſint ſocianda corporibus: commemorationem noſtrorum nominum in his titulis nolumus fieri, qui eorum poſtibus adfigentur, vel his, quorum ius ac proprietas auferetur. Officium etenim palatinum decem librarum auri multa diſpendioque vexabitur, ſi hoc deinceps crediderit neglegendum. Dat. die Kal. Mai. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

XII. Idem AAA. Rufino P. P.

Omnia proſcribtorum bona, quæ fiſco iuſſerat Tatianus adnecti, vel ipſis, qui propriam nuditatem, vel illis, qui ſuorum mortem in extrema poſiti egeſtate lugent, ſine dubitationis obſtaculo reddi præcipimus. Dat. prid. Idus Iuñ. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

XIII. Idem AAA. Drepanio Com. R. P.

Omnia proſcribtorum bona, quæ fiſci nomine ſingulis quibuſque Tatianus eripuit, vel ipſis, qui gladio aceruiorem ſtilum paſſi erumnas ſuas nuditatem fleuerunt, vel eorum filiis, ac propinquis, qui cruentas excepere ſententias, reſtitui mox iubemus: ita vt omnes, qui aliquid ex huiuſmodi bonis noſtra liberalitate meruerunt, reſtituere indepta cogantur. Dat. prid. Id. Ianuar. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XIIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario P. P.

Serenitatis noſtræ prouiſione ſolita cōmonemus, vt ea, quę Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſedit, in eodem ſtatu interim maneant, nec quiſquam ſibi poſt eius obitum ſpontaneam vindicandi tribuat poteſtatem. Nam qui tranſacto tempore ſiluit, ac Rufinum tenere conceſſit, fiſcum quoque noſtrum ſine prę iudicio poſſidere patiatur. Hoc edictis propoſitis per omnes prouincias præcipimus diuulgari, quod cuncti ſciant iacturam ſe per-

peſſuros

pessuros grauiorem, totiúsque rei familiaris periculum, nisi ante præceptum nostrū manus ab his, quæ Rufinus viuus possederat, voluerint abstinere. Dat. Id. Febr. Constantinop. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XV. Idem AA. Cæsario P.P.

Si quis posthac stilum (quod absit) proscribtionis exceperit: solus criminis sui soluat pœnas, neminem habeat in bonorum amissione cōsortem. Sit à proscribti mariti sorte vxor aliena, quo (vt adsolet) proscribto, vxor proprias velut manu iniecta mox vindicet, aut certè quoquomodo occupatas statim recipiat facultates. Dos etiam non quæ aliquotiens inaniter dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, præsentetur. Ea etiam si fortè cum proscribti bonis mixta sunt, non negentur, quæ ab innoxio athuc marito ante nuptias titulo donationis acceperit. Sin verò frater, soror, propinquus, adfinis, & quicumque proscribto qualibet sorte socientur. tam longe enim vnusquisque à metu ac pœna abesse debet, quàm alienus à crimine est. Dat. III. Noń. Aug. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicumque damnari proscribiq; meruerit, ab eius facultatibus bona vxoria sequestrentur, ita vt & dotem, quam marito vxor, aut eius parentes detulerunt, & donationem, quam ante nuptias pro coniunctione perceperat, vxor retineat, sibiq; vindicet, & à bonis proscriptæ facultatis alienet, quia mariti crimine vxor non potest obligari.*

XVI. Idem AA. ad Peregrinum Com. & procuratorem diuinæ domus.

Ex possessionibus Gildonis, quæ ad nostrum ærarium sunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro solemni more inputata cautione solui præcipimus. Dat. Kal. Decemb. Altino, Theodoro V. C. CONS.

XVII. Idem AA. Studio Com. R. P.

Ne quis proscribtorum bona, vel eorum, qui publicam videntur excepisse sententiam, intra biennium æstimet postulanda. Abstineant facultatibus intra id temporis expetendis, vt aut proprias quis recipiat, si vt nobis ingenitum est, duriores casus & tristiorem fortunam imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum postulet, cum iam fiscalem potius, quàm proscribtorum expetisse noscatur. Si quis autem petendas proscribti, vel deportati intra biennium crediderit facultates: careat fructu liberalitatis Augustę: ita, vt nec instruantur huiusmodi petitiones, nec si temere instructæ fuerint, & sub specialis beneficij munificentia nostra prouocauerit liberalitatem, habeāt aliquas vires indulta. Dat. XIIII. Kal. Feb. Constantinop. Vincentio & Frauitto CONSS.

INTERPRETATIO. *Bona eorum qui proscribi meruerint, intra biennium non competantur. Si quis vero intra biennium proscripti bona petierit, quod meruerit non valebit. quia solet misericordiæ nostræ pietas commoueri, & reddere quæ merito commota iussit auferri.*

XVIII. Idem AA. Bathanario Com. Afric.

Marcharidus proscribtus plurima rerum pænes diuersos reliquit, sicut quęstio habita patefecit. vt quisque igitur aliquid ex eius facultatibus retinet, si intra

ſi intra duos menſes ſpontanea reſtituat voluntate: ſciat ſe ad veniam pertinere, ſi quæ ſuſceperat fideliter, repreſentet. Alioquin patrimonio ſuo fiſco ſociato, pœnam ſe deportationis nouerit ſubiturum. Dat. III. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XVIIII. Idem AA. & Theod. A. Vrſicino Com. S. L.

Poſſeſſiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius noſtræ ſerenitatis retentæ ſunt, ab occupatoribus noſtro patrimonio adgregentur, ita vt ab his ex eo tempore, quo indebitè retentarunt, pręſtationum ſimplum inferatur. Qui ſi conuenti intra Kalendas Octobres poſſeſſiones putauerint retinendas: ſciãt ſe ad dupli reſtitutionem cohortandos, & duplos fructus eſſe reddendos. Dat. XII. Kal. Mai. Rau. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XX. Impp. Honorius & Theod. AA. Theodoro P. P.

Proſcribtorum ſatellitumque fortunas ærario noſtro iubemus accedere. Ideoque per agros, per cuncta domicilia titulos noſtræ ſerenitatis adfigi pręcipimus. Quidquid ſanè ab eorum procuratoribus ex prędiorum fructibus congregatum eſt, largitionibus noſtris protinus copuletur, ne ſi iuſſa noſtra, aut diſſimulatione neglexerint, aut conludio prætermiſerint, ſupplicium exilij pariter & proſcribtionis ſuſtineant. Dat. VIII. Kalend. Octob. Med. Baſſo & Philippo CONSS.

XXI. Idem AA. Theodoro P. P.

Qui in facultates Stilichonis, & actus videntur eſſe verſati, vel ex hiſdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe, vel aliquid rapuiſſe: omnifariam reddant. Dat. VIII. Kalend. Nouemb. Baſſo & Philippo CONSS.

XXII. Idem Theodoro P. P.

Qui ſuas opes prędoni publico, vel eius filio, ceteriſque ſatellitibus dederunt, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſt ad omnem ditandam inquietandamque barbariem: his omnem repetendi viam iubemus eſſe pręcluſam. Dat. X. Kalend. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS.

XXIII. Idem AA. Palladio P. P. Poſt alia.

Eorum facultates, qui pro criminibus ſuis meruere puniri, omni pænitus competitione ſubmota, fiſco noſtro iubemus addici. Si nullos tamen liberos, patrem, matrémve derelinquunt, quibus damnatorum bona legum ſeruauit humanitas: ſcelere maieſtatis excepto, cuius atrocitas nihil relinquit heredibus. Dat. VIII. Id. Iul. Rau. Enſtathio & Agricola CONSS.

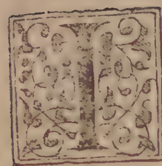
XXIIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Hierio P. P.

Sentiat latro nefarius, aut huiuſmodi quis profeſſis teſtatiſque ſceleribus inuolutus, vltionem ſuam non poſſe tardari. Damnato etiam ita, proſcribtio infligenda eſt, vt dimidia parte ærario vindicata, alia damnati filiis reſeruetur. Decurioni verò, qui hoc incurrerit, ſi liberos non habeat: ſuccedat curia, bonaque vniuerſa detineat, aut ipſa per ſe, aut ſua ordinatura periculo munera ſubiturum. Sin erit ſuboles curiali, quam municipales ſibi vindicent functiones: integris fortunis fulciatur. Si filia, vel filiæ fuerint, quod pro certa legis ſanctione defixum eſt, pars dimidia ad eas deueniat facultatum: ſin mares curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis curiæ nomine deferatur, & aliam quam in commune omnibus tribuit indulgentia principalis pro virili diuidant portione.

portione. Dat.x. Kalen. Febr. Constantinop. D N. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

De sententiam passis, & restitutis, & liberis eorum. *Tit. XLIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.V.

IN quæstione testamenti, quod deportati filius remeante patre fecisset, remotis Vlpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam, vt in patris sit filius potestate, cui dignitas ac bona restituta sunt: ita tamen, vt gesta per filium, cuius consilia legitima ætas firmauerat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte. Nec eorum rescissio efficiat, quod est maxime absurdum, eodem tempore, nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate. minores enim ętate iure quicquam agere prohibentur. Quibus si damnato patre tutor datus est, necesse est, vt ab officio recedat, regresso eo, quem non solum nomine redire, sed etiam officiũ suum nulla prauitate corruptum liberis præbere oportet, vt eorum bona tueatur & augeat. Nam si patria potestate ad corrumpendi atque effundendi patrimonij licentiam abutetur, vt furioso ac dementi, item prodigo, libidinum omnium vitiorumque seruo non est eorum pecunia committenda. Ab administratione fugiat, neque tutor esse desinat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstet. Sententia verò deportationis nullo patrẽ præiudicio deminuat. Quem si conperta integritas vt natura, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula rerum tradenda sunt, cuius ad imitationem publici iuris prouisa custodia est. Quę nisi bonis patribus detur, luctuosior erit reditus, quàm discessus. Ideoque tantum ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit. Vtque deportationis ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est, ita indulgentiæ reditus bonorum ac dignitatis vno nomine amissorum omnium sit recuperatio. & filij emancipationem à patribus officiis petant, vt libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Dat. XVIII. Kal. Octob. Sirmĩ, Crispo II. & Constantino II. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis pater in exilium missus, filiũ in maiore ætate reliquerit, quæcunque de bonis propriis gessit filius, iuxta sententiam Papiniani rata & firma permaneant, nec contra aut testamentum, aut transactionem filij reuersus pater venire permittitur. Sanè cum redierit pater, si filium viuum inuenerit, filium in ius suũ paterna potestate recipiet. Cæterum quod de rebus proprijs absente patre filius gessit, reuersus pater reuocare non poterit. Quicquid vero filij in annis minoribus constituti fecerint, penitus non valebit: qui tamen si pro ætate, vel absentia patris, aut tutores, aut curatores acceperint, reuersus pater filios, repulsis curatoribus vel tutoribus, cum omni facultate recipiet, ea tamen conditione, vt rem filiorum ita administret ac regat, vt non solum detrimenta non sentiant, sed studio patris res & facultas proficiat filiorũ. Quod si pater aut prodigus, aut negligẽs, aut euersor, aut libidini deditus esse cõuincetur, & filiorum res impie ac demẽter vastare, ac dilapidare cognoscetur, filij talis patris tanquã eo mortuo sub tutore aut curatore cõsistant: quia sicut æquum est, vt bonus ac vtilis pater rem filiorũ regendam administrandamq; recipiat, ita iniquum est, vt in damnum filiorũ reuersus, facultates à tutoribus curatoribúsve reseruatas dementi subuersione dilaceret.*

De his

De his, qui ad statuas confugiunt. *Tit. XLIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Cynegio P.P.

Os qui ad statuas, vel euitandi metus, vel creandæ inuidiæ causa confugerint: ante diem decimum neque auferri ab aliquo, neque discedere sponte perpetimur. ita tamen, vt si certas habuerint causas, quibus confugere ad imperatoria simulacra debuerint: iure ac legibus vindicentur. sin vero proditi fuerint artibus suis inuidiam inimicis creare voluisse: vltrix in eos sententia proferatur. Dat. Prid. Non. Iul. Constantinop. Honor. NP. & Euod. V C. CONSS.

De his, qui ad ecclesias confugiunt. *Tit. XLV.*

I. Imppp. Theodo. Arcad. & Honor. A A A. Romulo Com. S. L.

Vblicos debitores, si confugiendum ad ecclesias crediderint, aut ilico extrahi de latebris oportebit, aut pro his ipsos, qui eos occultare probantur, episcopos exigi. Sciat igitur præcellẽs auctoritas tua, neminem debitorum posthac à clericis defendendum: aut per eos eius, quem defendendum esse crediderint, debitum esse soluendum. Dat. XV. Kal. Nou. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Archelao P F. Aug.

Iudæi, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati, simulant se Christianæ legi velle coniungi, vt ad ecclesias confugientes vitare possint crimina, vel pondera debitorum: arceantur, nec ante suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. XV. Kal. Iul. Constantinop. Cęsario & Attico CONSS.

III. Idem A A. Eutychiano P.P.

Si quis in posterum seruus, ancilla, curialis, debitor, publicus procurator, murilegulus, quilibet postremò publicis priuatísve rationibus inuolutus ad ecclesiam confugiens, vel clericus ordinatus, vel quocunq; modo à clericis fuerit defensatus: nec statim conuentione præmissa pristinæ conditioni reddatur. Decuriones quidem, & omnes, quos solita ad debitum munus functio vocat, vigore & sollertia iudicantum ad pristinam sortem, velut manu mox iniecta reuocentur. quibus vlterius legem prodesse non patimur, quæ cessione patrimonij subsecuta, decuriones esse clericos non vetabat. Sed etiam hij, quos œconomos vocant, hoc est, qui ecclesiasticas consuerunt tractare rationes, ad eam debiti, vel publici, vel priuati redhibitionẽ, amota dilatione cogantur, in qua eos obnoxios esse constiterit, quos clerici defensandos receperint, nec mox crediderint exhibendos, &c. Dat. VI. Kal. Aug. Mnizo, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

IIII. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Antiocho P.P.

Pateant summi dei templa timentibus, nec sola altaria & oratorium templi circumiectum, qui ecclesias quadripertito intrinsecus parietum sæptu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita. sed vsque ad extremas fores ecclesię, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus, vt inter templi quod parietum describsimus cinctu, & post loca publica & ianua primas ecclesiæ, quidquid fuerit interiacẽs

siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus inmittere, ne qui hoc ausus sit cum discrimen suum videat, ad expetendam opem, ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatij latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso dei templo, & sacrosanctis altaribus confugiētium quemquam mane, vel vespere cubare, vel pernoctare liceat, ipsis hoc clericis religionis causa vetantibus: ipsis, qui confugiunt, pietatis ratione seruantibus. Arma quoque in qnouis telo, ferro, vel specie, eos, qui confugiunt, minime intra ecclesias habere præcipimus, quæ non modo à summi dei templis ac diuinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus. Proinde hij, qui sine armis ad sanctissimum dei templum, aut ad sacrosanctum altare, siue vsquam gentium, siue in hac alma vrbe confugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum iniuria, ab ipsis clericis arceantur, designātibus spatia, quæ in ecclesiasticis sæptis eorum tuitioni sufficiant, abducentibus capitalem pœnam esse propositam, si qui eos conentur inuadere. Quibus, si perfuga non adnuit, neque consentit, præferenda humanitati religio est, & à diuinis ad loca, quæ diximus turbanda temeritas. Hos vero, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant, præmonemus: dein si telis cincti, quouis ecclesiæ loco, vel ad templi sæpta, vel circa, vel extra sint: statim eos, vt arma deponant, auctoritate episcopi à solis clericis seuerius conueniri præcipimus, data eis fiducia, quod religionis nomine melius, quàm armorum præsidio muniantur. Sed si ecclesię voce moniti post tot tantorúmque denūtiationes noluerint arma relinquere: Iam clementię nostrę aput deum & episcopum causa purgata, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendósque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque episcopo inconsulto, nec sine nostra siue iudicum in hac alma vrbe, vel vbicumque iussione armatum quemquam ab ecclesiis abstrahi oportebit, ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. x. Kal. April. Constantinop. Antiocho v. c. CONS. & qui fuerit nuntiatus.

INTERPRETATIO. *Ecclesiæ, ac loca deo dicata, reos, qui ibidem compulsi timore confugerint, ita tueantur vel, vt nulli locis sanctis ad direptionem reorum vim ac manus inferre præsumāt, sed quicquid spatij vel in porticibus, vel in atriis vel in domibus vel in aureis ad ecclesiā adiacentibus pertinet, velut interiora tēpli præcipimus custodiri, vt reos timoris necessitas non constringat circa altaria manere, & loca veneratione digna polluere. Sanè si qui ad loca sancta confugerint, arma si qua secum portauerint, mox deponant, nec se æstiment magis armorum præsidio, quàm sanctorum locorum veneratione defendi. Quod si deponere arma noluerint, & sacerdoti, vel clericis non crediderint, sciant se armatorum viribus extrahēdos. Si vero extrahere de locis sanctis quemlibet reum quacunque ratione quis tentauerit, nouerit se capitali supplicio esse damnandum.*

v. Idem A A. Ἀντιόχῳ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἐπάρχῳ καὶ ὑπάτῳ.

Ἀνεῴχθωσαν τοῖς αἰδέουσιν οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου θεοῦ. οὐ γὰρ μόνα τὰ θεῖα θυσιαστήρια, καὶ τὸν εὐκτήριον ναὸν τοῦ τεττάρων τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενον, εἰς ἀσφάλειαν συντελεῖν τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, ἀλλ᾽ εἴ τι καὶ περαιτέρω τούτου τυγχάνει, ἄχρι τῶν τελευταίων θυρῶν τῆς ἐκκλησίας, ἐλέου βωμὸν τοῖς προσφυγοῦσιν εἶναι προστάττομεν, ὥστε μεταξὺ τοῦ ναοῦ, ὃν

τῷ προειρημένῳ

τῷ προειρημένῳ τρόπῳ περιπεφράχθαι διεγράψαμεν, ἄχρι τῶν πρώτων μετὰ τοὺς δημοσίους τόπους τῆς ἐκκλησίας θυρῶν, πᾶν δὲ παρεγκείμενον εἴτε ἐν οἰκίαις, ἢ κήποις, ἢ αὐλαῖς, ἢ λουτροῖς, ἢ ἐν στοαῖς τυγχάνει, τοὺς εἰσδύντας πρόσφυγας, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ναοῦ, φυλάττειν, καὶ μηδένα τούτοις ἱεροσύλους ἐπιβάλλειν χεῖρας, ἵνα μὴ ὁ τοῦτο τολμῶν ἐν συμφορᾷ σεαυτὸν εἰδὼν, καὶ αὐτὸς ἐξαιτῶν βοήθειαν, καταφύγῃ. τούτου δὲ τῶν διαστημάτων πλάτος διὰ τοῦτο συνεχωρήσαμεν, ἵνα μή τινι τῶν προσφευγόντων ἐν τῷ τοῦ θεοῦ ναῷ, ἢ ἐν τοῖς ἄγχος θυσιαστηρίοις μένειν, ἢ ἐσθίειν, ἢ καθεύδειν, ἢ παννυχίζειν ἐξῇ, τῶν μὲν κληρικῶν τῆς θρησκείας χάριν τοῦτο κωλυόντων, τῶν προσφυγῶν δὲ τῆς εὐσεβείας ἕνεκα φυλαττόντων. ὅπλα δὲ ἢ ἐν σιδήρῳ, ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀμυντήρια τοὺς προσφεύγοντας οὐδαμῶς ἔχειν ἢ ἐπιφέρεσθαι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας προστάττομεν, οὐ μόνον ἐκ τῶν θείων ναῶν καὶ θυσιαστηρίων, ὡς τὰ λοιπὰ, ταῦτα κωλύοντες, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκημάτων, καὶ διαιτῶν, καὶ κήπων καὶ λουτρῶν καὶ αὐλῶν, καὶ στοῶν. τοὺς τοίνυν δίχα ὅπλων τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, εἰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, ἐν οἱῳδήποτε ἔθνει, ἢ κατὰ ταύτην τὴν πόλιν προσφεύγοντας ὑπνοῦν ἐν τῷ ναῷ ἤτοι τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τροφῆς μεταλαμβάνειν παρὰ τῶν κληρικῶν προσήκει κεκωλῦσθαι ἐκτός τινος ὕβρεως, δεικνύντων τὰ διαστήματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς περιβόλοις διὰ τὴν τῶν προσφυγῶν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἀφορισθέντα, καὶ διδασκόντων τιμωρείαν κεφαλικὴν κατὰ τῶν προπετῶς ἐπιόντων αὐτοῖς ὡρίσθαι. οἷς ὁ προσφεύγων εἰ μὴ πείθοι, τότε προτιμάσθω τῆς φιλανθρωπίας ἡ θρησκεία, καὶ ἐκ τῶν θείων εἰς τοὺς προλεχθέντας τόπους χωριζέσθω θρασύτης. τοὺς δὲ μετὰ ὅπλων τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καταλαμβάνοντας προηγουμένως μὲν μὴ ποιεῖν τοῦτο ὑπομιμνήσκομεν. ἐὰν δὲ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἐκκλησίας ἢ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἢ περὶ τὸν ναὸν, ἢ καὶ ἐκτὸς τούτου τυγχάνωσιν, παραχρῆμα τὰ ὅπλα αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπισκόπου παρὰ μόνων τῶν κληρικῶν αὐστηρότερον ἀναγκαζομένους ἀποτίθεσθαι προστάττομεν, διδομένης αὐτοῖς ἐλπίδος καὶ ὅρκου ὡς τῇ θρησκείᾳ μᾶλλον ἢ τῇ τῶν ὅπλων ἐπικουρείᾳ ὀχυρωθήσονται. ἐὰν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ φωνῇ ὑπομνησθέντες μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας παραγγελίας τὰ ὅπλα μὴ ἀποθῶνται, ἐξευμενισθείσης τῆς θρησκείας, παρά τε τῆς ἡμετέρας γαληνότητος, καὶ τῶν ἐπισκόπων τῷ θεῷ τῆς ἀπολογίας δοθείσης, ἐνόπλων εἰσπεμφθέντων ἀποσπασθήσονται, καὶ πάσαις ταῖς συμφοραῖς ὑποβληθήσονται. οὐ μὴν δίχα γνώμης ἢ κελεύσεως τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡμῶν, τῶν τε δικαστῶν τῶν κατὰ τὴν δεῖνα πόλιν, καὶ ὁπουδήποτε τυγχανόντων, τὸν ὡπλισμένον ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν χρὴ παραδίδοσθαι, ἵνα μὴ πολλοῖς κατὰ τῶν ἀθλίων τοιαύτης ἀδιαφόρως ἐξουσίας δοθείσης, σύγχυσίς τις ἐκ τούτου γίνεσθαι μέλλῃ, καὶ ταραχή. Dat. x. Kalend. April. Conſtantinop. Antiocho, & qui fuerit nuntiatus.

VI. Idem A A. Hierio P.P.

Super confugientibus, ad ſanctæ religionis altaria ſanctionem in perpetuum valituram credidimus promulgandam, vt ſi quidem ſeruus cuiuſquam eccleſiam altariáve loci tantum veneratione confiſus ſine vllo telo petierit: is non plus vno die ibidem dimittatur, quin domino eius, vel cuius metu pœnam imminentem viſus eſt declinaſſe, à clericis, quorum intereſt, nuntientur. Iſque eum inpertita indulgentia peccatorum, vt nullis reſidentibus iracundię menti reliquiis in honorem loci, & eius reſpectu, ad cuius auxilium conuolauit abducat. Quod ſi armatus nullis hoc ſuſpicantibus inopinus inruerit, exinde protinus abſtrahatur, vel certè continuo domino, vel ei, vnde eum tam furioſa formido proripuit, indicetur: eique mox abſtrahendi copia non negetur. Sed ſi armorum fiducia reſiſtendi animos inſania inpellente conceperit, abripiendique eum domino, quibus poteſt id efficere viribus, cōcedatur. Quod ſi illum

etiam confici in concertatione pugnaque contigerit: nulla erit eius noxa, nec conflandæ criminationis relinquetur occasio, si is, qui ex statu seruili in hostilis, & homicidæ conditionem transiuit, occisus sit. Quod si quæ tam sunt vtiliter constituta, eorum, qui huic rei pro suo præficiuntur officio, aut neglegẽtia, aut conhibentia, vel aliqua ratione fuerint deprauata: animaduersio iusta non deerit, vt sub episcopalis diiudicationis arbitrio, loco eo, quẽ tueri nequiuere, submoti & reiecti in ordinem plebeiorum motum iudiciarij vigoris excipiant. Dat. v. Kal. April. Constantinop. Valerio, & qui fuerit nuntiatus.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVS.

De iure fisci. *Tit. I.*

I. Imp. Constantinus A. & Cæs. ad populum.

SI quid à fisco fuerit occupandum, vel à nobis de cetero pro vnius cuiusque meritis obsequiisque donandum, vel ab eodem distrahendum, intra annum omnibus, vel à petitione, vel à conparatione se abstinentibus, hij qui putant iniustè res proprias à fisco esse comparatas, contra eundem agere contendant, scientes, gratulantésque, quòd annua spatia, intra quę suum repetant, sint indulta. Ac si probauerint iustitiam petitioni suæ adesse, recipiant, & nostro beneficio habeant restituta. Dat. Id. Septemb. Rom. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Seuerum rationalem Afric. Post alia.

Possessiones atque mancipia exempta fisci patrimonio, quibusdam donauimus. Hæc directo iure atque perpetuo absque omni quęstione volumus obtineri, pœna contra rationales & magistros priuatæ rei atque officiales proposita, si quid contra temptauerint, &c. PP. XVI. Kal. Iul. Rom. in foro Traiani, Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque agri atque mancipia, quibuscunque personis de fisci nostri iure donantur, apud eos quibus donata sunt sine suspicione aliqua volumus permanere: contra ordinatores domorum dominicarum pœna proposita, si contra præceptionem facere cognoscuntur.*

III. Idem A. ad prouinciales.

Iustas etiam, & quæ locum habent fisci actiones, pręcipimus concremari ob hoc

hoc solùm, quòd suis temporibus prolatæ non sunt. Iam calumniç priuatorum eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites silere prçcipimus. Dat. III. Kalend. Iuñ. Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

IIII. Idem A. ad Dometium Dracontium magistrum priuatæ rei Afric.

Cùm fiscus litem patiatur, aut inferat, anni spatiũ ad determinandam causam spectari oportet: quia hoc ad instruendum satis est. Et diutius non oportet priuatorum, siue fisci emolumenta fatigari. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Serdicç, Constantino A. VI. & Constante Cæs. CONSS.

V. Idem A.

Defensionis facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fiscus infert, cùm facultates eorundem athuc controuersia pendente inquietari, describique fas non sit. Vbi ergo controuersia extiterit fisco alicuius patrimonium vindicante, aput eum, omnibus facultatibus constitutis, cognitio ventiletur, vt cum rei exitus debere eas vindicare probauerit, tum demum res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per condicionales seruos inuestiganda est, vt si quid subtractum fuerit, exigatur, & extrinsecus tantum aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sanè in huiuscemodi quæstione si Cæsariani nomen inciderit, ad vsurpationem constitutionis istius non debebit accedere, siquidem consuetudo fraudium, quibus prçdicti omnia temerare consuerunt exceptionem eorundem meruerint. Dat. prid. Kalend. Iañ. Sirmio, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

VI. Imp. Constantius A. ad Hieroclem Cons. Syriæ Cœles.

Secundum legem, quam dudum promulgauimus, vanam appellationem rectè non suscepisti, de cetero quoque in causis, rebusque fiscalibus huiusmodi prouocationes non debebis admittere. Dat. VIII. Kalend. Mai, Philippo & Sallia CONSS.

VII. Idem A. & Iulianus Cæs. Verecundo rationali summarum.

Ab edicti nostri tenore, quo tempore† à negotiis sancienda esse cẽsuimus, fiscales causæ seiunctæ sunt: quoniam fieri potest, vt per innumeras occupationes tui officij vel fortè fraudulentam astutiam & venale silentium fiscalis petitio omni iustitiç rationem subnixam propter temporis angustias perimatur. PP. VI. Kal. Iul. Vallis, Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. CONSS.

† χ. tẽpora

VIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Cçsarium com. rerum priuatarum.

Vniuersa loca vel prçdia, quç nunc in iure templorum sunt, quçque à diuersis principibus vendita vel donata sunt retracta, ei patrimonio, quod priuatum nostrum est, placuit adgregari. Dat. pridie Noñ. Feb. Med. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Symmachum P. V.

Obseruet in posterum eminentia tua, ne quid de rebus rei priuatç violetur, nisi prius comes rerum priuatarum fuerit gnarus. Dat. VII. Id. Mar. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

x. Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric.

Qui in contractibus ſceleſtis ac fiſco pernicioſis interuerſorum maculoſis ſeſe fraudibus inplicuerunt: in quadrupli redhibitionem teneantur. Dat. XV. Kal. Decemb. Adrumeto, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. & Gratianus A. Alexandriano Com. R.P.

Vt perſpicuè colonorum vtilitatibus conſulatur, decima indictione ſingulas tantum dependant centeſimas, qui reditus domui noſtræ debitos quotannis iuxta conſuetudinem arcariis tradunt: ita tamen, vt ſingularum quoque centeſimarum ratio ſemper euidens ſcientiæ tuæ digeſta referatur: videlicet, vt erogationibus cunctis aperta inſtructione patefactis, reliquorum ratio ex centeſima poſſit agnoſci. Dat. VII. Kalend. Octob. Doroſtori, Lupicino & Iouiano CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. Pancratio Com. R.P.

Et more veteri, & conſtitutis nos maiorum acceſſiſſe cognoſcas, & alytarchæ vrbis Antiochenæ plantandi plures excidendæ vnius cupreſſi iubemus tribui facultatem. Dat. XV. Kal. Iul. Theſſal. Auſonio & Olybrio CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Meſſianum Proconſ. Afric.

In omnibus fiſcalibus cauſis quiſquis iudicum cognitor reſederit, exceptis magnificis viris largitionum noſtrarum comitibus, quos extra ordinem negotia definire non multo ante latam ſecundum veteres mores conſtitutionem præcipimus, ſi intra eandem prouinciam res agatur, duos menſes ſatis abundeque ſufficere cenſemus: ſi ex contigua perſonæ atque inſtructiones neceſſariæ putabuntur, quattuor: ſi ex tranſmarina, ſex. Cùm verò de cauſę meritis interpoſita prouocatione tractabitur in eadem prouincia partibus conſtitutis, intra viginti: ſi ex contigua, intra quadraginta dies negotiũ terminetur. Dat. XV. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XIIII. Idem AA. Hyperechio Com. R.P.

Auri atque argenti maximum pondus plurimis diuerſiſque temporibus vſurpatum & ad ærarij noſtri rationes non relatum cognouimus. quod ne in diſpendium rei priuatæ procedat, vt facilius accepti expenſique ratio clareſcat, nihil volumus de conlatione prędicta abſque noſtri auctoritate in quibuſcumque prouinciis vſurpari, quo facilior ſit diſcuſſio pecuniæ, cuius nobis fuerit ſumma teſtatior. Dat. XVI. Kalend. Iañ. Mediolani, Cæſario & Attico CONSS.

XV. Impp. Arcadius & Honorius AAA. ad Paulum.

Si qua vſquam loca ad ſacrum dominium pertinentia cuiuſlibet temeritas occupauit, ſecundum veteris cenſus fidem in ſua iura retrahentur. Reſcribta igitur obreptionibus inpetrata cum pręſcribtione longi temporis & noui cenſus præiudicio ſubmouebit auctoritas tua, atque ita omnia ſuo corpori quæ ſunt aulſa, reſtituet. neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella profeſſio proprietatis noſtrę priuilegium abolere potuerunt. Dat. V. Kal. April. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XVI. Idem AA. Apollodoro.

Omnium prędiorum, quę rei noſtrę adgregata ſunt, in diuerſis ſpeciebus maxima

maxima pars passim ab inprobis direpta est. Et quamuis secundum iuris ordinem, ea quæ erepta sunt, in quadruplum oportuerit postulari: clementiæ tamen nostræ moderationem secuti, decernimus ex eo die, ex quo iussio nostra fuerit celebrata, cessantibus frustratoriis defensionibus, quibus in exactorum personam refertur commissa direptio, intra tres menses ea tantum, quæ constiterit per vasa restitui. Quod si quispiam ingratus nostro beneficio solutionem distulerit, in dupli pœna teneatur obnoxius. qua condicione eos quoque volumus adstringi, qui in fugam versi esse dicuntur: vt nisi intra constitutum tempus quæ sunt direpta, reddantur: vt ad modum dupli rei nostræ eorum prædia vindicentur. Officio quoque iudicum diuersorum, si non exactores & compulsores, quorum direptio arguitur, repræsentauerint: tempore superius constituto eadem pœna retinebit, ipsis aduersus fugientes actione seruata. Iudicum quoque segnitiam in hac parte grauissima multa feriendam esse censemus. Dat. XII. Kal. Decemb. Med. Theodoro V. C. CONS.

XVII. Impp. Honorius & Theod. AA. Patricio Com. R. P.

Super creandis susceptoribus dispositionem tuæ sublimitatis firmam esse pręcipimus periculo procuratorum rei dominicæ, ita vt omni ambitione cessante, quę statuta sunt, quęque antiqua consuetudine commendantur, in pabulis, vel sumptu familię ministrando intemerata permaneant, super hirenarcho & optione omnia antiqua consuetudine obseruanda. Dat. III. Kal. Iañ. Constantinop. Theod. A. VIIII. & Constantio II. CONSS.

De domibus ad rem priuatam pertinentibus distrahendis vel prætoriis iudicum reseruandis. Tit. II.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. Com. Largitionum.

Rationales, vel ordinarij iudices earum domorum, quas procuratorum nequitia & rationalium neglegentia labi patitur in ruinas, instituant auctionem hastis habitis ex licitatione currente. Sane si quæ sunt per varias prouincias huiuscemodi domus, quales esse in Augustensi Suitranea ciuitate suggeritur, vel aliis in locis pręstantes, & priuatis vsibus ampliores, vt seruari forsitan oportebit iudicum mansionibus deputandas prouincialium, & eorum cura reficiendas. Dat. VII. Kalen. Octob. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

II. Impp. Arcadius & Honorius AA. Firmino Com. Sac. Larg.

Ne domus ad nostrum patrimonium pertinentes, quæ sunt in diuersis vrbibus, ex neglegentia nostro ęrario adferant detrimentum, omnes licitatione habita volumus venundari. Palatinos autem fide probatos ire pręcipimus. Ordinarios quoque iudices tua sublimitas admonebit, vt certa pretiorum fides, & domorum sit iusta in auctione taxatio. Dat. Kal. Nouemb. Mediol. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De locatione fundorum iuris emphyteutici, & reip. & templorum. Tit. III.

I. Imp. Iulianus A. Secundo P.P. Post alia.

Possessiones publicas ciuitatibus iubemus restitui, ita vt iustis ęstimationibus locentur, quo cunctarum possit ciuitatum reparatio procurari. PP. Id. Mar. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Probum P. P.

Curialibus omnibus conducendorum reipublicæ prædiorum ac saltuum inhibeatur facultas: illo etiam obseruando, ne quis curialium vel de extraneis ciuitatibus fundos, aut loca huiusmodi conditione suscipiat. Dat. VI. Kal. Iul. Triberio, Modesto & Arintheo CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnibus Curialibus conducendorum reipub. agrorum, ac saltuum licentia denegetur, illo specialiter obseruando, vt nullus Curialis vel de extraneis ciuitatibus agros ac loca suprascripta sub qualibet conditione suscipiat, nec sub hac occasione seruitia curiæ debita non impendat.*

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Pancratio Com. R. P.

Secundum legem diui Valentiniani, quę semel conductas possessiones nulla ad alios constituit ratione transferri, nullum priorem conductorem à secundo patiaris excludi, sed pęnes eos iugem permanere iubeas possessionem, quos priore conductionis iure eandem meruisse cōstiterit. Dat. prid. Id. Iuñ. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

IIII. Idem AAA. Nebridio Com. R. P.

Vt quisque conductor, fuerit inuentus possessor fundi, qui ex publico vel templorum iure descendit, huic cum augmento oblato ager iungatur inutilior. Quod si contra id reluctandum existimauerit, alius possessor sub eadem pręstatione, quęratur: vel si voluntarius quis conductor non inuenietur, tunc ad possessores antiquos, id est, decuriones, vel quoslibet alios loca iuris prędicti, adiunctis inutilibus reuertantur sine adiectione tertia, idoneis fideiussoribus prębitis. Dat. XV. Kal. Feb. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Messalę P.P.

Ædificia, hortos, adque areas ędium publicarum, & ea reipublicę loca, quę aut includuntur mœnibus ciuitatum, aut pomeriis sunt connexa, vel ea, quę de iure templorum, aut per diuersos petita, aut ęternabili domui fuerint congregata, vel ciuitatium territoriis ambiuntur, sub perpetua conductione, saluo dumtaxat canone, quem sub examine habitę discussionis constitit adscriptum, pænes municipes collegiatos, & corporatos vrbium singularum conlocata permaneant, omni venientis extrinsecus, atque occultę conductionis adtemptatione submota. Officia etiam Palatina decem librarum auri multę subiaceant, si cui aduersus pręcepta huius sanctionis veniendi aditum adsentatione pręstiterint. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

VI. Idem AA. Nestorio Com. rei priua.

Nullus Palatinorum, qui in officio rei priuatæ nostræ militat, conductoris nomine, vel per se, vel per quamlibet personam possessionum huiusmodi conducendarum habeat facultatem. Dat. VI. Kalend. Aug. Vincentio & Frauitta CONSS.

VII. Impp.

VII. Impp. Honor. & Theod. AA. Vrſacio Com. R. P. Poſt alia.

Emphyteutici iuris prædia ita locari præcipimus, vt ceſſante inluſtris priuatarum comitis iuſſione, quanta ſors in aliis functionibus fuerit ſubleuata, tanta etiam in penſione dematur. Illut quoque pari diligentia ſtatuimus, vt ſi quis etiam reſcribtum de noſtris altaribus meruerit alium inſpectorem, loca debere diſcutere: ſubreptio iſta vacuetur, & illut valeat, quod probatiſſimi peręquatoris generalis electio, non ſpecialis & gratioſa forſitan definiuit ambitio. Dat. prid. Id. Mai. Raũ. Honor. A. XI. & Conſtantio II. CONSS.

De actoribus, & procuratoribus, & conductoribus rei priuatæ. Titulus IIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Philippum Vic. Vrb.

SI quis ab actore rerum priuatarum noſtrarum, ſiue à procuratore fuerit vexatus: ſuper eius calumniis, vel deprædationibus deferre querimoniam non dubitet. Quæ res cum fuerit conprobata, ſancimus, vt idem qui contra prouincialem quidquam moliri fuerit auſus, publice concremetur: quoniam grauior pœna conſtituenda eſt in hos, qui noſtri iuris ſunt, & noſtra debent cuſtodire mandata. Dat. III. Noñ. Mar. Heracleæ, Conſtantino A. III. & Licinio CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque ab actore dominico, vel procuratore fuerit alicuius iniuriæ improbitate vexatus, de eorum calumniis vel deprædationibus ad principem conuolare debebit, quæ res ſi potuerit probari, eos qui circa prouinciales talia facere auſi ſunt, placuit incendio concremari: quia grauiorem pœnam principes conſtitui voluerunt in eos qui ſui iuris ſunt, & ſua debent cuſtodiri mandata.*

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Seuerum Vic. Vrb.

Diuum Iulianum hoc conpetitiſſimè decreuiſſe conperimus, vt actores rei priuatæ noſtræ minime neceſſitatibus terrerentur adque afflictarentur iniuriis, quas ſæpenumero rectores prouinciarum, vel adrogatione inlicita principalium, vel propriis decretis ordinis fieri cenſuiſſent. quod adeò nos probamus, vt ratum eſſe iubeamus. Dat. XI. Kalend. Aug. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Iulianum principem bene ac ſalubriter ſtatuiſſe certiſſimum eſt, vt actores domus dominicæ nullis neceſſitatibus turbarentur, aut fatigarentur iniuriis, quas eis frequenter rectores prouinciarum per ſuggeſtiones principalium facere conſueſſent, cuius facti conſtitutionem intantum rationabilem & neceſſariam iudicamus, vt firmam permanere iubeamus.*

III. Idem AA. ad Creſcentem Vic. Afric.

In negotio criminali per rationalem colonos, vel conductores rei priuatæ noſtræ, quorum repræſentatio poſcitur, exhibendos eſſe ſinceritas tua cognoſcat. In ciuili vero cauſa defenſorem domus noſtræ adeſſe debere. Dat. pridie Noñ. April. Alteio, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

Qui

Qui conductores rei priuatæ fideiussores exigi non debent. Tit. V.

I. Impp. Arcad.& Honor. A A. Eulogio Com.R P.

Vidquid diui parentis nostri Valentiniani senioris iussio de fundis priuatæ rei continebat, nostra etiam auctoritate firmamus. Vt igitur ille præceperat, ne cõsistoriani comites fideiussores in suscipiendis possessionibus darent (quod etiam diuus Gratianus secutus est) custodiri oportet. Dat. III. Kalend. Mai, Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De grege dominico. Tit. VI.

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Cæsario P. P.

Ropositis sublimis magnificẽtiæ tuæ minimi maximique moneantur edictis, vt sciant singulas auri libras ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis vel equabus, siue Hermogenianis, siue palmatis: nisi eas sponte obtulerint, in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse cõstiterit, sex auri vncias fisci viribus inferendas. Dat. prid. Kalen. Decemb. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS.

De Cæsarianis. Tit. VII.

I. Imp. Constantinus A. ad Bithynos.

Aesarianos in actu dumtaxat constitutos, ad perfectissimatus, vel ducenæ, vel centenæ, vel egregiatus dignitates non oportet admitti: sed si inculpatè conpleuerint suum officium, & ab omni vacent ratione, fiscali iudicio datam huiusmodi dignitatẽ prodesse eis oportet. Dat. XII. Kal. Aug. Gallicano & Basso CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

Non conuenit Cæsarianos inconsultis nobis ad alicuius corporis molestiã deuocari. Quapropter si alicui corpori necessarij fuerint visi, ad nostrã mansuetudinem referatur, vt nobis decernentibus, his iubeantur adiudicari, quibus eos rectissima ratione postulari nostra mansuetudo perspexerit. Dat. X. Kal. Mai. Sirmio, diuo Iouiano & Varroniano Consulibus.

De bonis vacantibus. Tit. VIII.

I. Imp. Constantinus A. ad Aemilium V.P. †

† *Ad Aemiliũ* R.P. *Rationem. Si quando &c.*

Ationalem si quando adnotationes nostræ contineant possessionem, siue domum, quam donauerimus, integro statu donatam: hoc verbo ea vis continebitur, quam antea scribebamus, cum adiacentibus & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni iure suo: vt ea, quæ ad instructum possessionis, vel domus pertinent, tradenda sint. Dat. VI. Id. Mar. Med. Constantino A. III. & Licinio CONSS.

II. Idem A. ad Priscum rationalem.

Ne principali liberalitate præuenta dominium quis rei alienæ affectet, iubemus, quotiens iure suadente aliquorũ bona ex officio tuo fuerint occupata, breues eorum plenissimos ad virum perfectissimũ comitem & amicũ nostrum mitti, ne fraudibus Cæsarianorũ minuantur, vel petentibus aliquid abiuretur:

pœna

pœna contra rationalem & officium eius proposita, si petitorem ante possidere permiserit id, quod ei donatum est prius, quàm prędicti breues commeauerint. Dat. v. Id. Mar. Sirmio, Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

III. Idem A. ad Seuerum P. V.

Nec interpellatis his, quibus pro laboribus suis ac meritis aliquid donauerimus, sed in iure suo, hoc est sine molestia litis manentibus, concitatorem iudicij, qui inquietudinem inferre temptauerit, examini tuo præsentari oportet, vt citra molestiam possidētis ius suum manifestis probationibus doceat, in quo partes reluctantis ipse suscipies, quoniam fructus liberalitatis nostræ pulsatur. Hac enim lege sancimus, vt quicumque in tales venient querellas, secundum prædictam formam ius suum ostendant, his, quæ comperta fuerint ad nostram scientiam referendis, vt salua possidentium proprietate, quibus (vt dictum est) in perpetuum quæsita est firmitas possidendi, deliberationis nostræ sit, qualiter his, qui allegationes suas probauerint, beneficio lenitatis nostræ extrinsecus debeat subueniri. Recitata III. Noñ. Aug. in palatio, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Non inquietentur ij, quibus aliqua pro suo labore donauimus, sed omnibus quæ ijs donauimus in ipsorum iure positis, ij qui eos inquietare voluerint, ad iudicij audientiam protrahantur, vt sine aliqua molestia poßidentis ius suum pulsator valeat confirmare, omnibus quæ hac de re inter præfatos acta fuerint, ad nostram notitiam referendis, vt & nostris inquietatus remediis adiuuetur.*

IIII. Imp. Constantinus A. ad Iuuenalem rationalem Numidiæ.

Quamuis plurimis petentibus facultates eorum, qui sub hoste publico egerunt, adque in prælio pœnas debitas pependerunt, liberalitas nostra largita sit: tamen volumus, vt aurum, argentum, & mancipia vrbana, & vestes, ceteráque mobilia petitores habeant, qui iam meruerūt, vel postea impetraturi sunt. Mācipia autem rustica, & possessiones, & domos ad fiscum pertineant officij tui instantia. his etiam reddituris, qui hæc percepisse noscuntur, vt constitutio & de præterito, & deinceps habeat firmitatem. Dat. Id. Iuñ. Constantio A. IIII. & Constante III. CONSS.

V. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Hieritocrati Com. R. P.

Si vacantia vel caduca bona delata legibus ad ærarium in Achia perhibeantur, certi Palatini electi & iureiurando obstricti mittantur, vt eorum instantia v. s. proconsul præsente fisci patrono diligenter inquirant, cuius vacans caducúmque fuerit patrimonium, quantúmque, vel quale videatur. Et cùm data reclamandi copia, nullum id iure possidere, vel vindicare constiterit, locúmque ęrario factum esse, tam ipsius relatione quàm publicorum monumentorum fide constiterit, rerum nobis notitia intimetur, vt iussu nostro vacantia, vel caduca nomine occupentur ærarij, quo petentes à nobis huiusmodi res sic demum (si ita visum fuerit) responsum legitimum mereantur, quorum petitiones antequam res prædicto ordine procuretur, nec accipiendas, nec instruēdas esse censemus. Quæ forma etiam in parte bonorum in vna alteráve re, seu actione vna, vel iam pluribus seruetur. Nam si quid fraude in dispendium ærarij fuerit admissum, missi quidē exsecutores non vitante indignatione proconsule,

parte

parte facultatum dimidia multabuntur. Fisci vero patronus detrimento, quod vitio eius fisco ingeritur, resarcire vrguebitur: aut si litem inprobe cuiquam intenderit, redhibitione sumptuum damnorúmq; cohercebitur. Petitores autem bonorum omni petitionis emolumento carebunt. Dat. VII. Id. Octob. Constantinop. D N. Theod. A. XV. & qui fuerit nuntiatus, CONSS.

De incorporatione. Tit. VIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Florentinum Com. rerum priuatarum.

SI quando aut alicuius publicatione, aut ratione iuris aliquid nostrę addendum est rei, rite adq; sollemniter per comitem rerum priuatarum, dein rationales in singulis quibusque prouinciis commorantes incorporatio compleatur, & diligens stilus singillatim omnia adscribat. Tituli verò quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda nominibus, non nisi publica testificatione ponantur: grauissimis statim subdendis suppliciis, qui huiusmodi aliquid propria vsurpatione temptauerint. Dat. IIII. Kal. April. Valentiniano nobilissimo puero, & Victore CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eulogio Com. R. P.

Quicumque à nobis caducas vacantésve meruerit facultates, siue cum auro siue cum argento, quod specialiter rarum erit (nam sæpius habita horum exceptione præstatur) post allegationem beneficij principalis omnem bonorum, id est, mobilium, mouentium, vel (vt plenissime loquamur) prædiorum vrbanorum, ædium, mancipiorum, animalium, argenti, auri, ornamentorum, vestium, pecuniæ, fiscus incorporationem traditionémque percipiat. Et cum officij Palatini breuibus fuerint cuncta competenter inserta, omne illud, quod ex quibuslibet corporibus est repertum, nostris auribus intimetur. Nec quicquam horum ad petentem ante perueniat, quàm suggestione sublimitatis tuæ informata mansuetudo nostra traditionem secundario præcepto prioris liberalitatis inpertiat: vt nisi denuo à nobis fuerint confirmata, quæ videntur inpetrata, nihil valeant. Dat. XVIII. Kal. Decemb. Med. Olybrio & Probino CONSS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Largo P. V. Africæ.

Et moris veteris instituto incorporationem bonorum anteferri competitionis effectui decernimus, & de possessore iã fisco referri ad viri inlustris priuatarum largitionum comitis scientiam censemus: illud conpetitoribus conpendiũ relaxantes, vt quod à mansuetudine nostra iterata supplicatione poscendum fuerat, ab eius sublimitate non expectato imperiali beneficio postuletur, &c. Dat. V. Id. Octob. Raũ. Honor. XII. & Theod. VIII. A A. CONSS.

De petitionibus, & vltro datis, & delatoribus. Tit. X.

I. Imp. Constantinus A. ad populum, Post alia.

DE delatoribus iam certa statuimus: quibus, si quis contra fecerit, pœnã capitalem excipiet P P. XV. Kalendas Feb. Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Idem A. ad populum.

Conprimatur vnum maximum humanæ vitæ malum delatorũ exsecranda pernicies,

pernicies,& inter primos conatus in ipſis faucibus ſtranguletur, & amputata radicitus inuidiæ lingua vellatur,ita vt iudices nec calumniam,nec vocē prorſus deferentis admittant.Sed ſi quis delator exſtiterit, capitali ſententiæ ſubiugetur. Dat.&PP.in Foro Traiani. Kal.Decemb. Conſtantino A.V.& Licinio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetierint alienum. Quicunque delator cuiuſlibet rei extiterit, in ipſo proditionis initio à Iudice loci correptus continuo ſtranguletur,& ei inciſa radicitus lingua tollatur,vt ſi quis proditor futurus eſt,nec calumnia,nec vox illius audiatur.*

III. Idem A.ad prouinciales.

Omnes iudices inuigilare præcipimus,& delatores pœnis adficere. apertiſſimi enim iuris eſt,vt quod ex cuiuſcunque patrimonio ceciderit in caſum,& legibus,& recto iuris ordine fiſci aduocatis agentibus vindicetur. Sed quia nonnulli præcipites ſecundum ius poſſeſſa patrimonia deferre non ceſſant:damus omnibus,qui ſe læſos exiſtimant, contra delatores ſeueritatem iudicum inplorare ferro deſtrictam.Nemo enim poteſt delatorem plus agnoſcere,quàm ille, qui iniuriam per eius nequitiam ſuſtinuit. Dat.XI. Kal.April. Conſtantinop. Conſtantio,& Albino CONSS.

INTERPRETATIO. *Cuſtodientes iuſtitiam nomen perſequimur delatorum ita vt vt cum agniti & conuicti fuerint delatores,gladio puniantur.*

IIII. Imp.Conſtantius A.Celſino P.P.

Innocentiam ſecuritate firmantes, & quorundam audaciam prohibentes, edictum promulgauimus,ne quid occultis delationibus poſsit in hominum licere fortunas. Dat.Prid.Id.Iun.Viminaci,Vrſo & Polemio CONSS.

V. Idem A.Callepio Rationali trium prouinciarum.

Donatarum rerum dominium his tradatur,quos anteriores tempus imperialis donationis oſtenderit. Dat.IIII.Non. Febr.Naiſſo, Acyndino & Proculo CONSS.

VI. Idem A.ad Euſebium Com.R.P.

Donationes à diuo genitore noſtro ex priuatis rebus factas valere præcipimus. Data VIII.Id. April. Sabariæ, Conſtantio A. III. & Conſtante iterum CONSS.

VII. Idem A.ad Euſtathium Com.R.P.

Nulli Palatino delatorios libellos de competentibus rei priuatæ noſtræ rebus accipere liceat, nec delatori ad comitatum noſtrum, vel officium ſublimitatis tuæ pateat acceſſus prius,quam ordinarius iudex cognitione ſuſcepta veram eſſe delatoris adſertionem probauerit,adque ad tuam ſublimitatem retulerit. Dat.Id.Maij.Treu.Amantio & Albino CONSS.

VIII. Idem A.ad Orionem Com.R.P.

Qui largientibus nobis aliquid fuerint conſecuti, cum delatoribus ſuis ad iudicia veniant,in iure conſiſtant,negotia perſequantur, vt adſeueratio delatorum prodat fiſco debitas facultates. In eos autem, qui aliquorum detulerint patrimonia,adfirmantes ad fiſci noſtri dominiū pertinere:ſi non potuerint oſtendere, quod adſtruxerant,ſeueritas conpetens exeratur. Conſequens igitur erit petitiones legibus minime cōſentaneas à iudiciis remoueri,nec eos adfici metu,

qui legibus possident proprias facultates. Dat.III.Non. Mart. Sirmio, Constantio A.VI.& Constante Cæs.CONSS.

VIIII. Impp.Valentinianus & Valens, A A.ad Prouinciales Byzacenos, post alia.

De munificentia principali quælibet bona tanquam caduca poscentes, non aliter adipiscantur petitionis effectum, nisi delatores valuerint publicare. Dat. Prid.Id.Septemb.Aquil.Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

X. Idem A A.ad Prouinciales Afros.

Intantum humani generis inimicos arbitra æquitate persequimur, vt delatores pronuntiatos puniri gladio iusserimus. Dat.Prid.Non.Feb.Med.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

XI. Imppp.Valens, Gratianus, & Valentinianus A A A. Alexandriano Com.R.P.

Super vacantibus ac caducis cum fortè largitatem nostram auiditas circuit postulantium, prius tua scribta mittantur. Certi etiã dirigantur, qui cuncta sollerter inquirant, & cuius fuerint facultates. Et si nemo eas sibi iure nititur retẽtare, ac si locum fisco factum esse claruerit, occupatis prius bonis, & rerum omnium describtione perfecta, serenitatis nostræ scientia protinus instruatur, vt quid statuendum sit pro legum ordine terminemus. Dat.III.Id.Dec.Marcianop.Valentiniano NB.P.& Victore CONSS.

XII. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod.A A A. Pancratio Com.R.P.

Qui cum ex præsenti die vt caducas poposcerit facultates, ex consensu nostræ liberalitatis acceperit: non ante allegare rescribtum, nõ prius obtinere sententiam, non denique effectum exsecutionis debebit accipere, quàm eum iudiciis introducat, à quo sibi id quod poposcerit, delatum adserit esse patrimoniũ. Quod quidem non solum in generali iubemus bonorum petitioni seruari, verum etiam si carptim fundos, vel vacantia rura, aliqua denique prædia, vel rustica, vel vrbana poscentur, aliqua etiam huiusmodi quæ viritim solent obtentu liberalitatis inuadi, vt si causam non tenuerit, cautum legibus suppliciũ delator excipiat. Neque sanè introduci eum satis erit eo tempore, quo rescribtum allegatur, ac liberalitas intimatur, verum dirigendus is erit ad eam prouinciam prouinciásve, in quibus patrimonia delata consistunt, vt eius instruat actiones, qui nostra liberalitate nitetur, & cuius se honestati per blandum ministerium iniustæ delationis inmersit: vt scilicet maiore omniũ plausu detecta, ibi calumnia eius supplicio publicæ seueritati litetur, vbi securi ac tuti domini trepidauẽre fortunæ. Illud etiam ad professionem odij, quo vniuersas delationes exsecramur, adiungimus, vt si idem delator etiam in bonis causis tertio tamen fuerit inuentus, post victoriam tertię proditionis capitali supplicio coherceatur. Dat. III.Kal.Feb.Thessal. Gratiano V.& Theod.I.A A.CONSS.

XIII. Idem A A.Edictum ad prouinciales.

Delatores ab ipsis, qui bona à nobis delata, vel carptim suscipiũt, fundos, vel vacantia rura tam rustica quàm vrbana, cum rescribtum allegatur, primũ aput virum clarissimũ Com.inducantur, deinde ad prouinciã prouinciásve ducantur, vt præsentibus ibidem probationibus, quæ detulerant indicarent. Illud

etiam

etiam odio eorum ducti decernendum esse censuimus, vt & si vera in delationem negotia detulissent, post victoriam tertiæ delationis delator capite plecteretur. Dat.Prid.Kal.Sept.Thessal. Gratiano v.& Theod.I.A A.CONSS.

XIIII. Idem A A.Pancratio Com.R.P.

Nemo possit ad indultum à nobis beneficium pertinere,nisi qui ante instructionem ab officio,quod tuis meritis paret adnuentibus nobis fuerit consecutus. Dat.XII.Kal.Octob.Thessal. Gratiano v.& Theod.I.A A. CONSS.

XV. Idem A A.Eutropio P.P.

Quisquis in crimine maiestatis deprehensus fuerit,& punitus,bonáque eius (sicut plectendi consuetudo criminis habet)fiscus inuaserit:nullus easdem sub spe munificentiæ tuæ principalis audeat proprio iuri poscere.qui contra legem id ausus fuerit sperare quod non licet,reus violatæ legis habeatur.Sed quoniam plerumque ita in nonnullis inuerecunda petentum inhiatione cõstringimus,vt etiam non concedenda tribuamus:ne rescribto quidem nostro aduersum formam latæ legis loci aliquid relinquatur. Si quid autem ex bonis talibus nostro iudicio,nullo tamen desiderante atque poscente cõcedi cuiquam voluerimus: huiusmodi tantum valeat liberalitas. Dat.XVI.Kal.Decemb.Thessall.Gratiano v.& Theod.I.A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quisquis in crimine maiestatis inuentus fuerit & punitus, bona eius fiscus acquirat,ita vt nullus aliquid ex eius facultatibus sibi velut munificentiæ iure audeat postulare:Et si aliquid contra leges crediderit postulandum,nec id quod petiit accipiat,& violator legis habeatur.Si quid tamen nullo petente,proprio arbitrio de talibus bonis cuiquam dederimus,donatio huiusmodi firma permaneat.*

XVI. Idem A A.Nebridio Com.R.P.

Nemo eas sine summo sacrilegio possessiones existimet postulandas, quæ cum magno cẽsu tectorum,ambitu palatiis sint magis aptę quàm prędiis.Adeóque hoc nomen refugiendum sibi esse cognoscat, vt sacrilegij vereatur inuidiam,etiam si laqueos deceptæ ignorationis inciderit,cùm semper in petendo debeat esse sollicitus,quicunque est in inpetrandi occasione curiosus. Laudanda igitur experientia tua officio grauem pœnã tali lege constituat,si vmquam instructione deceperit,& petenti nefaria conlusione cõsenserit,illi etiam vt deprehenso beneficij adimat potestatem. Dat.XIII.Kal.Iuñ.Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XVII. Idem A A A.Pallio Cons.Lydiæ.

Seruum domini delatorem iubemus in exemplum omnium proditorum seuerissimæ sententiæ subiugari, etiam si obiecta probauerit. Dat.VII.Kal. Nou.Constantinop.Antonio & Syagrio CONSS.

XVIII. Idem A A A.Nebridio com.R.P.

Et si color petitionis aut ratione aliqua,aut tempore possit admitti,secũdum nostras leges non debet audiri prius,quàm proditum delatorem conpetens pœna constrinxerit. Dat.III.Kal.Septemb.Merob.II.& Saturnino CONSS.

XIX. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.A A A.ad senatores ciuitatis Alexandrinæ.

Securitati vestræ studentes,& iustitia necessariæ legationis animati,dedimus litteras ad virum clarissimum & inlustrẽ Cynegium præfectum prætorio, qui-

bus iussimus, vt delatores, quos iam etiam sua sententia meritis pœnis adfecit, vbi repperit, pari supplicio persequatur. fundatis omnibus quę super possessionibus ac terris, quas hoc nomen hucusque vexauit, idem vir inlustris constituit. Agite igitur securi, atque ita patrimonia vestra tenete, colite, frequentate, vt boni sæculi poscit affectio. Dat. XVI. Non. Mar. Constp. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XX. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. A A A. Flauiano P.P.

Plerisque mancipia vaga, tacita fidei cōmissa, bona vacantia & caduca monstrantibus, quies posidentibus abnegatur: ideoque præcipimus, vt omnium officiorum periculo custodiatur. Vicarij etiam, adque ordinarij cognitores moneantur ea animaduersione proposita, quæ non facultates eorum sit expetitura, sed sanguinem: vt nullum huiusmodi rescribtum mansuetudinis nostræ, nec si specialis super hoc adnotatio proferatur, nisi vnà cum delatore suscipiant de animo eius & facto vel impletis probationibus, vel desertis iuxta constituta legum, quę super hoc iamdudum à diuis principibus lata sunt, iudicetur. PP. VI. Id. April. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XXI. Impp. Arcad. & Honor. A A. Laurentio Com. R.P.

Sit hæc mensura bona poscentium, ne quis oblatis precibus, in petitione bonorum auri atque argenti faciat mentionem. Ac ne generaliter in omnes hæc fuerit constituta, summis dignitatibus vsque ad secundicerium notariorum hoc seruari decernimus, ceteris ab hac licentia retentatis, ne dum nimia largitas tenditur, publica commoditas neglegatur. ita vt si qui post hanc legem textum impetratæ petitionis adtulerit, effectu denegato frustretur. Dat. VIII. Kal. Maij. Constp. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

XXII. Idem A A. Firmino Com. R.P.

Diui patris nostri statuta renouantes, æterna lege sancimus officium Palatinum quinquaginta auri libras de suis facultatibus exigi, si prius allegari diualia rescribta permiserit, quàm delator in iudicio fuerit constitutus. Dat. VI. Kal. Nou. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXIII. Idem A A. Studio Com. R.P.

Ne quis proscribtorum bona, vel eorum, qui publicam videntur excepisse sententiam, intra biennium æstimet postulanda: abstineant facultatibus intra id temporis expetendis, vt aut proprias quis recipiat, si vt nobis ingenitum est, duriores casus & tristiorem fortunam imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum postulet, cùm iam fiscalem potius, quàm proscribtorum expetisse noscatur. Si quis autem petendas proscribti vel deportati intra biēnium crediderit facultates, careat fructu liberalitatis Augustæ, ita vt nec instruantur huiusmodi petitiones, nec si temere instructę fuerint, & sub specialis beneficij munificentiam nostram prouocauerit, liberalitatem habeant aliquas vires indulta. Dat. XIIII. Kal. Feb. Constp. Vincentio & Frauitto CONSS.

XXIIII. Idem A A. & Theod. A. Anthemio P.P.

Pro incliti principis Constantini sanctione, quam nos etiam hac lege roboramus in his possessionibus quæ velut de patrimoniali vel reipublicæ, aut templorum, aut cuiuslibet huiusmodi tituli iure subtractæ à nostra liberalitate

poscuntur,

poſcuntur, ceſſet pænitus delatorum nomen infeſtum, omnéſque ſe ab hac nefaria petitione retineant, ſcientes nullum ex hoc poſſe fructum adquiri, ſed huius decreti violatores ſacrilegij pœnam contrahere. Dat. VIII. Id. Nou. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XXV. Idem AA. ad Theodorum P.P.

Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas, in cuius ingenuitatem adſidua petitorum ſolet libido graſſari, eique inlicitè iugum ſeruitutis inponere. Igitur præſcribtum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur, vel alia quælibet terra ſuſceperit, petere non liceat. Dat. IIII. Id. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS.

XXVI. Impp. Honor. & Theod. AA. Maximo Com. R.P.

Antecedentium temporum conſtituta firmamus, vt carere ſe fructu impetrati nouerint, qui contra geminatam præceptionem contenderint. Nec cuiquam liberum permittatur arbitrium inſtructionis ſollemnitate tranſgreſſa, quicquam inprobum de noſtra clementia flagitare, cùm oporteat inſtructionis luce euidenter agnoſci, cuius æſtimatio meritum ponderandum ſit, quod noſtra munificentia relaxatur. Dat. VIII. Kalendas Aug. Honor. x. & Theod. VI. AA. CONSS.

XXVII. Idem AA. Largo P.V. Afric.

Quicunque ex præſenti die ſub ſpecie caducorum quæcunque bona putauerit poſtulanda, eadémque conſenſu noſtræ liberalitatis acceperit, ſiue ſupplicis reſcribti auctoritate nitatur, ſiue elicitis ſpecialiter apicibus adnotationis expreſſæ: cùm ad tranſmarinam prouinciam vel prouincias, in quibus ſunt patrimonia conſtituta, peruenerit, & contradictionē domini per quamcunque perſonam rem propriam defendentis acceperit, effectum adepti beneficij ſuſpenſa exſecutione non peragat, & ad comitatum ſpondentem venire immatura profectione nō vrgueat. immo ille, qui pulſatus fuerit, inſtitutum ſibi integri anni ſpatium recognoſcat, idoneum ſatis tempus muniendę congruæ tractatibus litis, & inſtruēdi, quem deſerit, laris habiturus, nec ad iacturam veteris dominij ſub iniuria properæ feſtinationis artandus, omnium iudicum, quos locorum ratio exegerit implorari, publico muniēdus auxilio, vt prædę inhiantium non dedatur. Quem ſi mora forſitan pro voluntate prolixior delectarit, nec intra anni metas, quas fiximus, ad inluſtris viri priuatæ rei comitis examen occurrerit: ſciat ſeipſum in ſe tuliſſe ſententiam, nec ſubeundi vltra certaminis experiendam eſſe fortunam. Cui ſi per impugnantium profectionem circumdato ad comitatum pergere, aut peruenire liberum intra curricula pręfinita non fuerit, apud quemcumque iudicem conteſtatis querellis, & euidenter probatis, pręiudicio contractæ non ſuo vitio tarditatis exutus, & de factionis auctore vindictam congruam proſequatur. Illud ſanè præ ceteris prouidæ cautionis habiturus, vt ſtatuto tempore legitimam perſonam ſui probaturus adueniat non inluſor vtilitatis alienæ, nec futuræ diſceptationis circumſcribtor occurrat. Cum verò intra contiguas vicináſque prouincias bona aliqua expetuntur, quorum contradictor potuerit inueniri, ad præbendam inter legitimas perſonas audientiam & exercendum inter partes iure conflictum, ex die conuentionis perlatę in

in notitiam pulsatorum sex mensium spatiũ præcipimus custodiri, cuius euentum examinis adsertor iuris proprij debeat præstolari. Viuentium quoque bona competendi licentia vindicamus, qui criminibus, in quibus videntur argui, nec iudicio conuicti, nec sententia probantur addicti, &c. Dat. v. Id. Octob. Rau. Honor. x. & Theod. VI. A A. CONSS.

XXVIII. Idem A A. Largo P. V. Afric. Post alia.

Delatores, sine quibus petitionẽ nullam, aut inchoari, aut peragi iubemus: certa denuntiatæ auctoritatis cõdicione constringimus, vt ignoscendum sibi, si semel probauerint delata, non ambigant. Periculosam verò sibi futuram esse victoriam iteratæ proditionis abrupto periculo recognoscant. Sin verò tertia voce detulerint, non probandum, sed pœnam sibi protinus nouerint potius subeundam, &c. Dat. v. Id. Octob. Rau. Honor. XII. & Theod. VIII. A A. CONSS.

XXVIIII. Idem A A. & Constantius A. Palladio P. P.

Nullum patimur conpetitioni subiacere viuentem, nisi quem crimini obnoxium capitalis sentẽtia deportationi addixerit, vt ademptio facultatum pœnam premissæ indignationis adcumulet. De quibus tamen, sicut diuali sanctione decretum est, competi per biennium nihil iubemus. vno tamẽ petitorio singulorum bonuscula iubemus adscribi, nefas esse censentes, plurimorum vno pittacio postulari sub inlicita cupiditate fortunas. Ex edictis etiam pendentibus nullas conpetitionis causas iubemus inferri; cùm vix sub iurgij sit contumeliis edictum, nec existimationem latentis incesset. Criminalis vero programmatis tenor hanc tantum ferat de iure censuram, vt inter reos adnotato non tam censum debeat transferre, sed famam. Ex priuatorum quoque sollicitudine cõtractuum, qui frustra negantur, illis plerumque personis, à quibus publici muneris iniuncta curantur: nullum fomitem calumniæ patimur litis accendi. Cur enim continentiam venditionis alienæ inquisitio palatina rimetur? Quinquaginta sanè libris auri multandum se palatinum discat officium, nisi legis huius salubre decretum perpetua exsecutione seruauerit. Dat. VIII. Id. Iul. Rau. Eustatio & Agricola CONSS.

XXX. Idem A A. & Constantius A. Palladio P. P. post alia.

Caduca mortuorum bona tunc ad conpetitores iubemus ex nostra largitate transferri, si nullum ex qualibet sanguinis linea, vel iuris titulo legitimum reliquerit intestatus heredem. Eorum verò patrimonia mortuorum, qui vitæ suæ tempore diuersis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, conpeti nequaquam debere censemus, nisi quos publica accusatione constiterit fuisse con uictos, dummodo inpetrationis huiusce rescribtum non prius liceat allegari, quàm delator palatino fuerit adsignatus officio, nulli penitus satisdationi credendus. In quem si concessa titubauerint, calumniæ pœna referatur, quamuis hoc ipsum quod voluit esse delator, pœnæ iam sit ex iure mancipiũ. Vbi tamen impetratæ conpetitionis auctoritas possessorem conuenerit, sicut iam generali lege decretum est, per hunc vnum annum conueniendi ad inlustre iudicium intemeratis facultatibus præstamus indutias, vt cognitione suscepta, substantiam sui iuris alliget. Qui si per anni metas dissimulatis his suo vitio non fortunæ casibus aduersantis fraude defuerit: in se videbitur tulisse sententiam, &c. Dat. VIII. Id. Iul. Rau. Eustathio & Agricola CONSS.

XXXI.

XXXI. Idem AA. Proculo Com. R.P.

Edictali lege sancimus, vt sicut possessori vnius anni spatia præstita sunt, intra quæ propriis allegationibus adfuturus adsit examini: ita his, qui caduca, vel vacantia bona, vel quocunque nomine tamquam fisco nostro quæsita crediderit postulanda, simili sorte teneatur. Quod nisi intra anni metas ex die auctoritatis intra prouinciam publicatæ petitionis suæ demonstrauerit æquitatẽ: careat impetratis ac possessori ad propria reuertendi facultas libera tribuatur. Cui desistente competitore, consuli volumus etiam de sumptibus & litis expensis. PP. in Foro Traiani, VIII. Kal. Septemb. Honor. XIII. & Theod. X. AA. CONSS.

XXXII. Impp. Theod. A. & Valentinianus Cæs. Valerio Com. R.P.

Petitores bonorum partiri cum ærario nostro præcipimus, ac si quis, exceptis iuris templorũ possessionibus, vel patrimonialibus, qualitercunque aliquid ad nostrum ærarium pertinens, nostræ nutu clementiæ meruerit, postquã efficax quod impetrauerat postulatum rei ipsius euentum cõstiterit, ex æqua cum ærario diuidere parte non dubitet, videlicet impensis omnibus litis & sumptibus inputatis, ac petitori dein summa integra tribuendis, vt quod purè ad quæstus eius compendiumque deuenerit, in eius proculdubio societatem admittat ærarium: nullo ex his, quæ de tẽporibus possidentis, vel aliis, veteri obseruatione & cõpetitionũ auctoritate sunt tradita, deminuto, sed in sua omnibus stabilitate durãtibus, vt in delatores quę est nihil ominus pœna, & si fieri potest, aceruior exeratur. Quin & iudex, siue vir inlustris comes rei priuatæ is fuerit, seu prouinciæ moderator, integritatis proculdubio erit vehemẽs obseruator, quãdiu priuato iurgio æquis conflictibus decertatur. Fisci etiam aduocati præcipimus vocem in suo manere silentio, nec partem ęrario vindicãdis admitti prius, quam iure cognitionali sententia, quam quidem præsente fisci patrono proferri ac tractari præcipimus, petitor certissimam victoriã fuerit cõsecutus: etiamsi lis ex trãsactione, aut qualibet alia ratione fuerit sopita, modis omnibus suam à petitore vindicaturo ærario portionem: quamuis etiam beneficio quis speciali sibi de vniuersitate præcauerit: alioquin titubet in petitore perceptio, si ius suum non constet ærario. Dat. III. Id. Maij. Constantinop. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæs. CONSS.

XXXIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. ad Senatum.

Nusquam calumnia perstrepet, nullus innocentium fortunarum delator occurret, stabit legitima seruitutis libertatisq; discretio, iura dominorum seruorum non impune rebellium restitutione sancimus, patricij fori solidantes priuilegia, inuiolabilem manere decreuimus trabeatam quietem. competitorum non tantum vitia conprimimus, sed ipsum etiam nomen abolemus, &c. Dat. VI. Kal. Iañ. Rom. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Thalassio Com. R.P.

Si quis ex his, qui sacro nostro cubiculo seruiunt, ad petitionem caducorum ad fiscum pertinẽtium adspirauerit, cum impetrabile huius fuerit postulatum, lege, qua pars dimidia vindicatur, ærario protinus absoluatur, primoque nuto nostræ clementiæ statim integro perfruatur: nec laboret ad partis

alterius, quæ fiſco videtur addicta, prorſus petitionem attingi, norma legis antea promulgatæ in ceteris omnibus cuſtodita. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtantinop. Theod. A. XIII. & qui fuerit nuntiatus.

De his qui ſe deferunt. *Tit.* XI.

I. Imp. Conſtantinus A. Rationalibus Hiſpaniarum.

S cuius tacitę fidei commiſſa fuerit hereditas, ſtatim officio grauitatis tuę nuntietur, & geſta prodat, & continuò, quod actum fuerit, renuntiet, & poſt hanc fidem, tertiam ab omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod ſi ab vxore defuncti iſtud officio deuotionis tuæ fuerit reuelatum, ipſam etiam quam defunctus eſſe voluit heredem ſi geſta aperuerit, tali præmio mancipetur, vt ex omni patrimonio medium conſequatur, & eam fiſco noſtro celebret diuiſionem, id etiã habitura priuilegium, vt prior eligat portionem, & tunc occultator ille geſtorum fiſci & mulieris pariter inimicus exutus omni patrimonio ſuo ac fiſco vindicato in inſulam deportetur. Dat. Id. Mar. Gallicano & Baſſo CONSS.

Si vagum petatur mancipium. *Tit.* XII.

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Probum P. P.

Vi vaga mancipia iuris alieni petunt, ſi iuſtitia eadem probant, impetrati beneficij auctoritate potiantur, vendendique cõceſſam, aliis, quàm delatoribus, habeãt facultatem. Si verò aut his, qui detulerint, diſtracta fuerint, aut ab his, qui ante poſſederint, detinentur: non effugiatur vltio, quæ eſt legibus conſtituta. Sed & dominis propriorum vindicatio competat, & eadẽ pœna, quę de occultatoribus & fugitiuariis data eſt, vnuſquiſque teneatur. Dat. XII. Kalendas April. Treu. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Idem A A. ad Probum P. P.

Quicunque habuerit ſuper vagi mancipij poſtulatione reſcribtum, nõ prius quicquam inquietudinis moliatur, quàm facta eius allegatione, ſollemniter delatorem, à quo fuerit inſtructus, expreſſerit: careat etiam, ſi eum prodere ſuperſederit, fructu & commoditate beneficij: nec antè aliquis quem popoſcerit per manus iniectionem æſtimet vindicandum, quàm definitiua inter partes fuerit dicta ſententia. Has verò cognitiones ad ordinarios volumus pertinere rectores, vt delatoribus primitus in medio cõlocatis, his etiam, qui quaſi vagi ſacro nominabuntur indulto, ad iudicia productis, totius cauſæ interna diſcutiant, ſolliciteque ac diligenter interrogent, de quorũ dominio, fuga vel quo alio genere diſceſſerint, qui petũtur: vt is in quo vitiũ deprehẽderint ad dominũ ſub proſecutione reuocetur. Si quis etiam vel tributarius repperitur, vel inquilinus oſtẽditur, ad eum protinus redeat, cuius ſe eſſe profitetur. Nihilominus etiam eò pergat indago, vt cuncta rimando cognoſcat, vtrum is fuerit petitionis hortator, qui iniquę retẽtionis inuidiã aliquo neceſſe habuerit colorare velamine, vt ſi colonos eadẽ occulere arte quæſiuerit, indẽnitatẽ ſarciat tributorũ: ſi ſeruos, ad eam pœnã quæ dudũ eſt legibus conſtituta teneatur. Quiſquis autẽ plebeium ſe adſerit eſſe, vel liberũ, fide rei oſtenſa, ab omni moleſtia vindicetur, & ad

ea

ea loca, ex quibus eum esse claruerit, remittatur. Contra in his, qui aut dominis sine herede defunctis, inuenientur dominos non habere, aut serui pœnæ aliquando facti ac postmodum liberati iudicialibus dominos amisere sententiis: postremò in vniuersis de quibus iniectio manus fisco ritè præbetur, munificentiæ principali congruus patebit effectus. Sanè quia in petitione deceptis conuenit prouideri, quotiescumque fuerit circumscribta simplicitas, ex delatorum hisdem re atque substantia, ad eum modum, quem habitæ concertationis impendia supputata collegerint, postulatique hominis æstimatio comprehenderit, consulatur. Dat. xv. Kal. Iul. Treũ. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

De petitoribus & desistentibus. *Tit. XIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Gorgonium Com. R. P.

SI quispiam alienæ substantiæ petitor mora ludificante in longum protrahere cœperit possidentem, & tertiò conuentus, cum delatore noluerit adesse iudiciis, non solùm iurgij, quod exortum est, amissione multetur, verum etiam sumptus & litis expensas ei reddere compellatur, quem superfluo litigio credidit esse vexandum. Quod quidem etiam in absentem contumacem post trinam, vt dictum est, conuentionem, statuendum esse censemus. Dat. VIII. Id. Iuñ. Med. Honor. N B. P. & Euodio CONSS.

Si petitionis socius sine herede defecerit. *Tit. XIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Mygdonium Castrensem Palatij.

SI quis fortè decesserit eorum, qui communi nomine donatum aliquid à nostra impetrauerunt clementia, nec superstites dereliquerit successores, placet non ad extraneam quamcumque personam, sed ad sociũ, vel consortem peruenire portionem illius, qui intestatus aut sine liberis diem functus est. Dat. XII. Kalend. April. Antiochię, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si aliquis ex hiis mortuus fuerit, ad quos nominatim munificentia nostra processit, & nec testamentum fecisse, nec filios reliquisse cognoscitur; placet vt portionem eius, is cum quo pariter defunctus accepit, id est, socius eius acquirat: merito enim socius præfertur, vbi filij nulla persona interuenisse cognoscitur.*

II. Imp. Constantius A. Orioni V. C.

Nonnulli in nostro vel patris nostri obsequio constituti, nominibus iunctis professionem sibi largientibus nobis tribui poposcerunt. Iubemus itaque, vt, si qui forsitan ex his, qui communiter aliquid impetrauerint, nullo herede derelicto decesserit, ad consortem potius solacium, quàm ad personam aliam pars perueniat decedentis. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Philippo & Sallia CONSS.

De aduocato fisci. *Tit. XV.*

I. Imp. Constantinus A. Aeliano P. V. Afric. post alia.

FIsci aduocatus pœnam metuens caueat, ne fiscalia commoda occultet, néue, nullo negotio existẽte, fisci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Dat. VI. Id. Nouemb. Treũ. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Hij qui fisci nostri commoda, vel vtilitatem tuentur, hanc debent custodire mensuram, ne negligentes circa ea quæ nobis iure debentur existant, & ne prouincialibus calumniatores, dum aliquid ab hiis iniusto fisci nomine repetunt, adprobentur.*

II. Idem A. ad Pacatianum P.P.

Et si porior aput nos priuatorum causa est, quàm fisci tutela, præcipimus tamen, si à nobis plures defensacula fisci meruerint, eum præponi ceteris, qui melior, innocentia potior, litteris pollentior reliquis, examinata fide esse noscetur: etiam si post alios hoc beneficium à nostra clementia reportabit. Dat. III. Non. Iul. Singinduno, Optato & Paulino CONSS.

III. Imp. Constantius A. ad Petronium Vic. Afric.

Patroni fiscalium commodorum fidem cum veritate tueantur, nisi fortè intra præscribtas causæ cognoscendæ metas, fiscus aliqua circumscribtione fuerit inretitus, cōlusionis fraude vulgata ex eorum facultatibus recuperet quidquid calliditate præuaricationis perdiderit. Subscribta v. Id. April. Aquil. Acyndino & Proculo CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Rufinum P.P.

Vicarios præfectura ordinariósque rectores præcelsa sinceritas tua istius sanctionis auctoritate commoneat, vt priuatæ rei nostræ quotiescumque aliquas vel denuntiauerit, vel exceperit actiones, idoneos tribuant aduocatos. Dat. XIIII. Kal. Iun. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

De fisci debitoribus. *Tit. XVI.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Auxonium P.P.

E diacathocis quosdam comperimus ita fiscales lacerasse rationes, vt satisfieri ærario nostro sine patrimonij eorum venditione nō possit, sed eorundem bonis propositis, nonnulli fiscalem refugiant functionem, metuentes, ne si aliquam bonorum emerint portionem, etiam ad reliqua debita inferenda teneantur. Nihil igitur ab his amplius flagitetur, quàm pro rerum viribus generaliter comparatarum discursis hastis voluntaria fuerint pretij oblatione polliciti. Dat. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Idem AA. & Gratianus A. ad Archelaum. Com. Or.

Hij, qui fisco nostrę mansuetudinis obnoxij sunt, omissa frustratione teneantur, vt quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exsoluere: seruatis cum compleuerint, allegationibus propriis si quas aduersus quoscumque ex suis contractibus debitores competere sibi ex iure crediderint: ita vt aduersus eos, quos sibi obnoxios adseuerant, legibus & iudiciis experiendum esse cognoscant. Dat. III. Non. Iul. Nouioduno Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. Fortunatiano C.R.P.

Inter chartulas deportati breuis quidam adseueratur inuentus, qui nomina continebat debitorum seu contractorum, cum tamen neque testibus credita pecunia probaretur, neque cautionibus quæ inserta sunt doceantur, facile esse perspeximus, vt sub propriæ adnotationis manu vnusquisque faciat debitorem.

debitorem. Occasionis igitur huius calumniam præsenti volumus iussione cohiberi, vt breuis vanitate reiecta, nullus ad redhibitionem de his quorum nomina conscribta sunt, vrgueatur. Dat. Prid. Noñ. Iul. Hierap. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

INTERPRETATIO. *Si prolati breues, vel à quocunque dimissi inueniantur, in quibus sibi quicũque aliquos faciat debitores, nullis cautionibus prolatis, neque aliis euidentibus documentis, nullam adscribti breues obtineant firmitatem.*

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Florentio P. V. Palæstinæ.

Nemo susceptor, vel exactor, vel debitor fisci duntaxat cessionem bonorum faciens intentionem publicæ necessitatis euadat: sed omnes omnino, quos fisci nostri esse constiterit debitores, ad solutionem ea seueritate, quam vigor iudiciarius postulat, vrgueantur. Dat. VIII. Kal. Septemb. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

De fide & iure hastæ. Tit. XVII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Viuentium P. P. Gall.

QVæcumque pro reliquis prodigorum in annonario titulo ceterísve fiscalibus debitis in quibuscunque corporibus, sub auctione licitanda sunt, fisco auctore vẽdantur, vt perpetuo pænes eos sint iure dominij, quibus res huiusmodi sub hastæ sollemnis arbitrio fiscus addixerit: & si quid vmquam vt à fisco facta venditio possit infringi, auctoritate rescribti fuerit impetratum, nullus obtemperet. Cum etiam minoribus si quãdo aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis adiudicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat. III. Noñ. Nouemb. Treũ. Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

II. Idem A A A. ad Felicem Com. S. L.

Si qui proscribente ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates, pro earum rerum tantum pretiis obnoxij sint, quas eos patuerit decursis hastis & proscribtione habita comparasse. Nam ita eos munimus, vt nullius cõuentioni patiamur extrinsecus subiacere. Dat. VII. Id. Mart. Marcianop. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad A A A. ad Magnillum Vic. Africæ.

Si quos debitorum mole depressos necessitas publicæ rationis adstringat proprias distrahere facultates, rei qualitas & redituum quantitas æstimetur, nec sub nomine subhastationis publicæ, locus fraudibus relinquatur. & possessionibus viliore distractis plus exactor ex gratia quàm debitor ex pretio consequatur. Hij postremo sub empti titulo perpetuo dominij iure potiantur, qui tantum adnumerauerint fisco, quantum exegerit vtilitas priuatorum. etenim periniquum est, vt alienis bonis sub gratiosa auctione distractis parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. XIII. Kal. Iul. Aquil. Acc. Id. Ian. Hadrumeti, post cons. Tatiani & Symmachi VV. C C.

INT.

INTERPRETATIO. *Si quicunque publici debiti enormitate constringitur, vt non poßit hoc ipsum debitum, nisi propria vendita facultate dissoluere, in huiusmodi debito hanc executores formam seruare debebunt, vt non ita rem præcipitent, vt res minore quàm valeat pretio distrahantur, nec tales sub quolibet colludio prouideant emptores, vt & debitor proprietatem perdat, & parum fiscus acquirat.*

De thesauris. *Tit. XVIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Rationales.

Vicunque thesaurum inuenerit, & ad fiscum sponte detulerit: medietatem consequatur inuenti, alterum tantum fisci rationibus tradat: ita tamen, vt citra inquietudinem quęstionis omnis fiscalis calumnia conquiescat. haberi enim fidem fas est his, qui spóte obtulerint, quod inuenerint. Si quis autem inuentas opes offerre noluerit, & aliqua ratione proditus fuerit: à supradicta venia debebit excludi. Dat. III. Kal. April. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad populum Vrb. Constantinopolitanæ.

Quisquis thesauros & condita ab ignotis dominis tempore vetustiore, monilia quolibet casu reppererit: suæ vindicet potestati, neque calumniæ formidinem fiscali, aut priuato nomine vllis deferentibus pertimescat. Non metalli qualitas, non repperti modus sub aliquo periculum quæstionis incurrat. in hac tamen naturali æquitate animaduertimus quoddam temperamentum adhibendum, vt si qui in solo proprio huiusmodi contigerit: integro id iure præsumat, qui in alieno in quartam reppertorum partem eum, qui loci dominus fuerit, admittat. Ne tamen per hanc licentiam quisquam aut aliena effodiat, aut in locis non sui iuris per famam suspecta rimetur. Dat. VII. Kal. Feb. Thessal. Gratiano A. V. & Theod. A. I. CONSS.

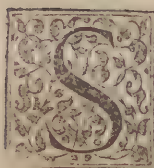
INTERPRETATIO. *Si quicunque thesaurum in sua terra inuenerit, ei ex integro quod inuentum est acquiratur, & nullam calumniam pertimescat. Si vero in loco alieno thesaurum casu inuenerit, eum qui loci dominus est in quartam inuentarum rerum debet admittere. Attamen nullus effodiendo loca aliena præsumat ista requirere.*

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Neotherio P.P.

Eos, qui suadente numine, vel ducente fortuna, thesauros reppererint: reppertis lætari rebus sine aliquo terrore permittimus. Dat. VI. Non. Mart. Constantinop. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

De metallis & metallariis. *Tit. XVIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum rationalem Afric.

Ecandorum marmorum, ex quibuscunque metallis volentibus tribuimus facultatem, ita vt qui cædere metallum, atque ex eo facere quodcumque decreuerint, etiam distrahendi habeant liberam potestatem. Dat. Prid. Kalendas Octob. Constantino A. VI. & Constante Cæs. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Rufinum Com. Officiorum.

Quoniam marmorum cupiditate in inmensum quoddam saxorum pretia aucta

ſunt, vt ſumptuoſa voluntas copia relaxetur, permittimus omnibus, vt qui volunt cędere, habeant licentiam adtributã. fore enim arbitramur, vt etiam conplures ſaxorum nitentium venæ in lumen vſúmque perueniant. Dat. XI. Kal. Noũ. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Creſcõnium Com. metallorum.

Perpenſa deliberatione duximus ſanciendum, vt quicumque exercitium metallorum vellet adfluere, is labore proprio & ſibi & reipublicæ commoda compararet. Itaque ſi qui ſponte confluxerint, eos laudabilitas tua octonos ſcripulos in balluca cogat exſoluere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fiſco potiſſimum diſtrahant, à quo conpetentia ex largitionibus noſtris precia ſuſcipient. Dat. IIII. Id. Decemb. Pariſis, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Idem AA. ad Germanianum Com. S. L.

Ob metallicum canonem, in quo propria conſuetudo retinenda eſt, quattuordecim vncias ballucæ pro ſingulis libris conſtat inferri. Dat. VI. Id. Ian. Rom. Lupicino & Iouiano CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Fortunatiano Com. R. P.

Nullam partem Romani orbis credidimus relinquendam, ex qua non metallarij, qui in colunt latebras, producantur, & quos domus noſtræ ſecreta retinent, & in conprehendendis eis inueſtigatores eorum rectores cõgruis auxiliis proſequantur. Dat. Prid. Kalend. Maij. Antiochiæ, Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

VI. Idem AAA. ad Probum P. P.

Si qua nauis metallarium ad Sardiniam tranſtulerit, gubernator ipſius, vel magiſter quinos pro ſingulis hominibus ſolidos cogatur inferre. Dat. Prid. Non. Iun. Martiatici, Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

VII. Idem AAA. ad Probum P. P.

Quemadmodum dominus noſter Valens per omnem orientẽ eos, qui ibidem auri metallum vago errore ſectantur, à poſſeſſoribus cunctis iuſſit arceri: ita ſinceritas tua vniuerſos per Illyricum & diœceſim Macedonicam prouinciales edicto conueniat, vt nemo quemquam Thracem vltra in poſſeſſionem propria putet eſſe celandum, ſed vt ſingulos potius regredi ad ſolum genitale conpellant, quos inde veniſſe cognoſcunt. Alioquin grauis in eum animaduerſio proferetur, qui latebram huiuſmodi hominibus poſt hæc interdicta præbuerit. Data XIIII. Kalendas April. Treu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus, AAA. ad Senatum.

Poteſtatem eruendi vel exſecandi de priuatis lapidicinis iampridem per Macedoniam & Illyrici tractum certa ſub cõdicione permiſimus: ſed vobis, patres conſcribti, volentibus liberalius deferetur, ſuo vt quiſque ſumptu, ſuóque emolumento vectigalis operas & portorij damna non metuens pariat eam copiam, &c. Lecta in ſenatu. Id. Aug. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

B

VIIII. Idem AAA. ad Vindicianum v.c. Vicarium.

Datis ad inlustres viros præfectos Galliarum & Italię litteris, primùm metallarios præcipimus admoneri, ne eis nouelli statuti, quod fuerat elicitum, priuilegio transeundi ad Sardiniam spes inproba blãdiatur. Deinde prouinciarum, quæ mari alluuntur, iudices scientes fieri, vt vniuersorum nauigatio huiusmodi hominum generi clauderetur: ita, vt si aurileguli transfretare temptassent, seueritate iudicis audaciæ suę ferrent digna supplicia. adficiendis etiam pœna custodibus, si neglegentia nauigandi hisdem copiam præbuissent, ita vt hæc non sine periculo suo rectores prouinciarum neglegenda meminerint. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

X. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Floro P.P.

Cuncti, qui per priuatorum loca saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino repræsentent, cetero modo suis desideriis vindicando. Dat. IIII. Kal. Septemb. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XI. Idem AAA. Cynegio P.P.

Hij, quibus ad exercenda metalla priuata diues marmorum vena consentit, excidendi exsecandíque iuxta legem dudum latam habeant facultatem, ita vt decima pars fisci nostri vtilitatibus, decima ei, cuius locus est, deputetur. Quidquid verò reliquum fuerit, id iuxta eiusdem legis tenorem exercentibus cedat, habituris licentiam vendendi, donandi, & quò voluntas suaserit, transferendi. Dat. III. Non. Octob. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Romulo Com. S.L.

Per annos singulos septeni per hominem scripuli largitionibus inferantur ab aurilegulis non solum in Pontica diœcesi, verumetiam in Asiana. Dat. XI. Kal. Mar. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Priuatorum manus ab exercendo quolibet marmoreo metallo prohiberi præcipimus, vt fiscalibus instantia locis liberior relaxetur. Si qui verò clandestino opere vetita deinceps exercere temptauerit, omne id, quidquid exciderit, iuri fisci & publico vindicandum. Dat. Prid. Id. Feb. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XIIII. Idem AAA. Paterno.

Quosdam operta humo esse saxa dicentes, id agere cognouimus, vt defossis in altum cuniculis, alienarum ædiũ fundamenta labefactent: qua de re, si quãdo huiusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur, ne dum cautium ementita nobilitas, cum ædificiorum qualitate taxatur, & pretium domus, ne diruatur, offertur, non tam publicæ rei studium quàm priuati causa videatur fuisse dispendij. Dat. XVII. Kal. April. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque metallum dicentes sub alienis ædificiis, quælibet saxa vel marmora effodienda crediderint, vt per eos fundamentorum firmitas incipiat vacillare, hiis inquisitionis huius licentiam denegamus, nedum nobiliores lapides se quærere adserunt, aut vendere, aut subuertere aliena fundamenta præsumant.*

xv. Imp. Theod. A. Maximino Com. s. l.

Metallarij, qui ea regione deserta, ex qua videntur oriundi, ad externam migrarunt, indubitanter ad propriæ originis stirpem larémque reuocẽtur. Eorum autem earúmque progenies, qui ex domibus priuatorum eligere maluerunt consortia nuptiarum, de qua inter fiscum meum, & parentes suos æqua lance diuidatur: ita vt qui singulorum tantummodo filiorum probabuntur esse genitores, ex integro vnicis fisco affectibus cedant in posterum cunctis metallariorum condicionem necessario secuturis, quicumque ex ipsis & ex quocumque fuerint latere procreati. Qui verò metallica loca prædictæ obnoxia functioni emisse perhibentur, hisdem proculdubio, quæ auctores eorum implere cõsueuerant, muniis subiacebũt. Nam de his qui ad census annonarios transierunt, obseruandum est, vt illi, qui ante quinquennium tantummodo nexibus priuatorum videntur inpliciti, sine dubio ad originem propriam redire cogantur, ex æquo cum publicis fundis eorum subole diuidenda, & vnico filio metallariorum origini vindicando, omni tamen ceteris in futurum huiuscemodi licentia arte præclusa. Quòd si quis postea illud quod nunc prohibetur, fecerit: sciat: nullum exinde præiudicium fisco esse generandum, etiamsi is, quem metallicum esse constabit, priuatis censibus suum nomen indiderit. Dat. v. Id. Iul. Constantinop. Victore v. c. CONS.

De murilegulis & gynæcæariis & monetariis & bastagariis. Tit. XX.

i. Imp. Constantinus A. ad Bithynos.

Monetarios in sua semper durare conditione oportet, nec dignitates eis perfectissimatus tribui, vel ducenę, vel centenæ, vel egregiatus. Dat. XII. Kal. August. Gallicano & Basso CONSS.

ii. Imp. Constantius A. ad Taurum P. P.

Quinque auri librarum multam exigatur, qui mancipium gynæcæi, quod celat, non intra Kal. Septemb. prodiderit. Dat. XIIII. Kal. April. Med. Datiano & Cereale CONSS.

iii. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Germanum Consularem.

Ingenuæ mulieres, quæ se gynecæariis sociauerint, si conuentæ denuntiatione sollemni splendorem generis contuberniorum vilitati præferre noluerint: suorum maritorum conditione teneantur. Dat. IIII. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

iiii. Idem A A. ad Auxonium P. P.

Quod ad præsens remedium pertinet, decimum animal bastagariis pro reparatione præbeatur. Dat. Id. Decemb. Marcianop. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

v. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. Filematio Com. s. l.

Si quis vxorem de familiis conchylegulorum acceperit, sciat condicioni eorundem se esse nectendum. Dat. IIII. Kalendas Iul. Treu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VI. Idem AAA. ad Modestum.

Opifices vestis linteæ contexendæ in vsu erogationum nostrarum operam dantes, sollicitatos à plurimis esse cognouimus. Igitur & eos, pænes quos sunt, & textores ipsos terna auri pōdo thesaurorum commodis inferre præcipimus. Quinetiam opifices ipsos textrinis linteæ vestis vindicari conueniet. Quòd si aliquis detegetur in eadem insolētia permanere, & iugiter opificem detinuerit: non iam multam, vt præterito tempore iusseramus, sed proscribtionem subire debebit. Dat. v. Kal. Iul. Modesto, & Arintheo CONSS.

VII. Idem AAA. ad Filematium Com. S. L.

Qui aliquem ex familiis gynæcēj in latebris habere conperti sunt: quinque librarum auri damno subicientur. Dat. XII. Kal. Septembr. Ciliciæ, Modesto & Arintheo CONSS.

VIII. Idem AAA. ad Tatianum Com. S. L.

Intra Kalendarum Augustarum diem, qui linteones retentare dicuntur, antiquis eos condicionibus reddant, aut se pro ingentis audaciȩ contumacia quinis auri libris per singulos eorum pœnæ nomine sciant esse feriendos: non minore circa eos etiam multæ cōminatione proposita, qui obnoxios Scythopolitanos lynifos publico canoni in posterum suscipere conabuntur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Antiochiæ, Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

VIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Eucherium.

Qui textrini nostri mancipia occultatione celauerit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppresione plectatur. PP. Kartha. III. Kal. Mar. post consulatum Auxoni & Olybri.

X. Idem AAA. ad Hesperium P.P.

Edicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarij adhærēs consortio, decus natiuæ libertatis amittat. Quòd si quam ab hac præceptione statutū nostræ perennitatis abduxerit: ea secundum auctoritatem senatusconsulti Claudiani, vel legitima admonita conuentione discedat, vel si conplexui monetarij putauerit inhȩrendum, non ambigat se & liberis præiudicaturam, & eius condicioni esse nectendam. nihilominus autem & eas, quæ ante legem nostrā monetariis videntur esse coniunctæ, placuit prædicto titulo conueniri, scientes nisi interdicta coniunctione discesserint, mutasse se statum. Si qua verò originalia seu colona possessionis alienæ ignaro domino, seu sciente, monetario adsociabitur: hij conuenti mox iuri agrorum debitas personas retrahere festinent: vel de cetero sciāt repetēdi facultatē, silentij sui conhibentiā perdidisse. Sed vt monetario nullā necti volumus, ita & monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. Aquil. post consulatū Auxoni & Olybri.

XI. Idem AAA. Trifolio Com. S. L.

Aeternam fiximus legem, ne vmquam bastagariis militiam vel suam deserere liceat, vel aliam subreptiuam inpetratione temptare, Et tribuni, qui sciētes huiusmodi milites ad numerum receperint, per singulos bastagarios singulas auri libras fisco cogantur inferre. & super hoc dedimus litteras ad inlustres magistros vtriusque militiæ. Dat. VIIII. Kalend. Aug. Heracleæ, Richomere, & Clearcho CONSS.

XII.

XII. Idem A A A. ad Principium P.P.

Si quis nauiculam functioni muricis & legendis conchyiis deputatam ausus fuerit vsurpare, duarum librarum auri inlatione teneatur. Dat. VI. Kalend. Octob. Aquil. Arcad. A. & Bautone CONSS.

XIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. A A A. Filometori Com. S. L.

Lotas inposterum sericablattæ ac mataxæ huiusmodi species inferri præcipimus, viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractāt, prioribus etiam eiusdem officij, si statuta cælestia à quoquam passi fuerint temerari. Dat. V. Kal. Iul. Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XIIII. Imp. Theod. A. & Valentinianus Cæs. Maximino Com. S. L.

Murileguli, qui relicto adque despecto propriæ condicionis officio, vetitis se infulis dignitatum & cingulis pænitus denegatis munisse dicuntur: ad propriæ artis & originis vincla reuocentur. Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere & sollemnibus ministeriis inseruire manifestum est, omnia, quæcumque constiterit, ex quocumque titulo possessa antiquis possessoribus restituātur. Quòd si alienigenæ detentatores oneribus condicionis externæ maluerint subiacere, quā restituere facultates, & futura deinceps agnoscant munia sibi esse subeunda, & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione soluenda. Dat. XVII. Kal. Nou. Constantinop. Victore CONS.

XV. Idem A. & Cæs. Maximino Com. S. L.

Hij, qui ex filiabus murilegulorum & alienæ originis patribus sunt vel fuerint procreati, iura maternę condicionis agnoscant. Dat. VIIII. Kal. Iuñ. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæs. CONSS.

XVI. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Acacio Com. S. L.

Si quis ex corpore gynæcearioram vel lineariorum, siue lynifiariorum, monetariorum, ac murilegulorum, vel aliorum similiū ad diuinas largitiones nexu sanguinis pertinentium, voluerint posthac de suo collegio liberari, non quoscumque nec facile in locum proprium freti dexteræ triumphalis absolutione substituant, sed eos quos omnibus idoneos modis sub ipsis quodammodo amplissimæ tuæ sedis obtutibus adprobarint. Ita tamen, vt is qui ab huiusmodi cōdicione iuxta formam cælitus datam beneficio principali fuerit absolutus, vniuersam generis sui prosapiam in functionem memorati corporis permanentem cum omnibus eius qui absoluitur rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Dat. VII. Kal. Mar. Constantinop. D D. N N. Theod. XII. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XVII. Idem A A. Valerio Com. S. L.

Placet si conchyliolegulorum filiæ condicionis alienæ nubserint viris, qui ex ipsis fuerint procreati, ab eo tempore nexum maternę adscribtionis agnoscant, ex quo promulgatā super hoc cognouerint legem. De his verò, quos ante eam natos esse constiterit, huiusmodi forma seruetur, vt siue conchyliolegulorum, seu adscribtorum progenies fuerit colonorum, paternam tantùm cōdicionem sequantur. Si qui verò post legē aut patre cōchyliolegulo geniti probabuntur,

aut matre, memoratæ adſcribtioni obnoxios ſe eſſe non ambigant. Dat. x. Kal. April. Conſtp. Hierio & Ardabure CONSS.

XVIII. Idem AA. Apollonio Com. S.L.

Quoniam trecentas pæne libras blantæ ſericæ clandeſtina fucatione, non ſine læſæ maieſtatis crimine coloratas, & adæratum conchylij non minimum pondus, patefactum eſt, quæſtione prodēte, quibus ſollemniter artibus, quibus conſciis, ac miniſtris metaxa tinguebatur, cum priuata & fiſcalis æqualiter publico murice tinguebatur, purpuræ nundinas, licet innumeris ſint conſtitutionibus prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus, & diſpoſitione inluſtris memoriæ Syneſij reuocata, quę perperam infirmata eſt ab inluſtri memoriæ Aniſio, à quo ſubreptum nobis eſt veritate celata ſeptimum de ſcrinio canonum, quintum de ſcrinio tabulariorum ad baſia Fœnicis per certum tempus mitti præcipimus, vt fraus omnis eorum prohibeatur ſollertia timentium, ne quæſitis multo ſudore ſtipendiis careant, etiam viginti librarum auri condemnatione propoſita. Dat. VIII. Id. Mar. Conſtp. Iſidoro & Senatore CONSS.

De veſtibus oloueris & auratis. *Tit. XXI.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. Archelao Com. S.L.

Vratas ac ſericas paragaudas auro intextas tam viriles, quàm muliebres priuatis vſibus contexere conficereque prohibemus, ſed gynæceis tantùm noſtris fieri præcipimus. Dat. V. Noñ. Iul. Nebiodumi. Acc. XV. Kalendas Auguſt. Marcianop. Valentiniano NP.P. & Victore CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod AAA. Floro P.P.

Nemo auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas. Non enim leui animaduerſione plectetur, quiſquis vetito ſe, & indebito non abdicarit indutu. Dat. III. Kal. April. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

III. Imp. Theod. A. Maximino Com. S.L.

Temperent vniuerſi, qui cuiuſcunque ſunt ſexus, dignitatis, artis, profeſſionis & generis, ab huiuſmodi ſpeciei poſſeſſione, quę ſoli principi eiúſque domui dedicatur. Nec pallia tunicáſque domi, quis ſerica contexat aut faciat, quæ tincta conchylio nullius alterius permixtione ſubtexta ſunt. proferantur ex ædibus, tradantúrque tunicæ & pallia ex omni parte texturæ, cruore infecta conchylij, nulla ſtamina ſubtexantur tincta conchylio, nec eiuſdem infectionis arguto pectine ſolidanda fila decurrant, reddenda ærario oloucra veſtimēta protinus offerantur: nec eſt, vt quiſquam de abiurata pretio conqueratur. quia ſufficit calcatæ legis inpunitas, nec vacet illi curare de quæſtu, cui ſua ſalus eſſe non debet in pretio. Ne quis verò hunc huiuſmodi ſuppreſſione in laqueos nouæ conſtitutionis incurrat: alioquin ad ſimilitudinem læſæ maieſtatis periculum ſuſtinebit. Dat. XVII. Kal. Febr. Conſtantinop. Victore V.C. CONS.

De fabricenſibus. *Tit. XXII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Tatiano Com. S.L.

Vm ſenæ per tricenos dies ex ære, tam aput Antiochiam, quàm aput Conſtantinop. à ſingulis barbaricariis caſſides, ſed & bucculę tegerentur, octo verò aput Antiochiam caſſidas totidémque bucculas per

dies

dies triginta, & tegerent argento & deaurarent, aput Constantinop. autem tres solas statuimus, vt Constantino p li quoque non octonas singuli cassidas per tricenos dies, sed senas si pari numero buccularum auro argentoque condecorent. Dat.v.Id.Mar. Antiochiæ, Gratiano A.III.& Equitio CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Theod.& Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Omnibus fabricis non pecunias pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri in perpetuum seruanda hac forma præcipimus, vt venæ nobiles, & quæ facile deducatur ignibus seu liquescat ferri materies, præbeatur, quò promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. Dat.XV. Kal.Nou. Theod.A.II.& Cynegio CONSS.

III. Idem AAA. Rufino Magistro officiorum.

Primicerium fabricæ post biennium non solùm vacatione, verum etiam honore donari præcipimus, ita vt inter protectores adoraturus æternitatem nostram suo quisque tempore dirigatur. Dat.VIII.Id.Mar.Med. Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

IIII. Impp. Arcad.& Honor AA. Osio Magistro officiorum.

Stigmata, hoc est, nota publica fabricensium brachiis ad imitationem tironum infligatur, vt hoc modo saltem possint latitantes agnosci his qui eos susceperint, vel eorum liberos sine dubio fabricæ vindicandis, & qui subreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cuiuslibet sacramenta militiæ transierunt. Dat.XVIII.Kal.Ian. Constp. Honor.A.IIII.& Eutychiano CONSS.

V. Idem AA. Anthemio Magistro officiorum.

Si quis posthac fabricensem admiserit procuratorem, vel cultorem sui prædij detinuerit, conductorémve susceperit rei, quam contra vetitum fabricensi crediderit iniungēdam, proprietate priuetur, ea videlicet fiscalibus calculis socianda. Ipse verò fabricensis qui contraxerit legis offensam, multæ duarum librarum auri feriatur. Dat.III.Kal.Augu. Constantinop. Honor. A.VI. & Aristeneto CONSS.

VI. Impp. Honor.& Theod. AA. Anthemio P.P.

Si quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea vrbe qua natus est, vel in qua domicilium conlocauit, his quorum interest conuocatis primitus acta conficiat, sese doceat non auo, non patre curiali progenitum, nihil ordini ciuitatis debere, nulli se ciuico muneri obnoxium, atque ita demum gestis confectis vel aput moderatorem prouinciæ, vel, si is absit, aput defensorem ciuitatis, ad militiam quam optauerit suscipiatur. Quod si absque hac cautione quispiam ad fabricensium consortium obrepserit, sciat se ad ordinis cui debetur patriæque suę munera esse reuocandum: ita vt nulla eum nec temporis, nec stipendiorum prærogatiua defendat. Dat.XV.Kal.Iuñ. Constantinop. Honor. VIIII.& Theod.V.AA. CONSS.

De classicis. *Tit. XXIII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. Auxonio P.P.

Lassem Seleucenam, aliásque vniuersas ad officium, quod magnitudini tuæ obsequitur, volumus pertinere, vt classicorum numerus ex incensetis vel adcrescentibus conpleatur, & Seleucena

ad auxilium purgandi Orontis aliásq; necessitates Orientis comiti deputetur. Data indictione XII.

De his, qui cum dispensatore contraxerunt. *Tit.* *XXIIII.*

I. Imppp. Valentinianus & Valens AA. ad Probum P.P.

SI quis ab exactoribus tabulariis, arcariis, officiísue rationum vel alio cui fiscalium thesaurorum tutela mandetur, fenebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem ad quadrupli pœnam ex hac auctoritate teneatur. Dat. IIII. Id. Mart. Treu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Palladio Com. S.L.

Sciant omnes neque dandi neque accipiendi mutuo ex largitionibus sacris auri patere cuiquam facultatem. Quòd si quis aurum ex nostro ærario priuatis cōmodis profuturū occultè aut cautionis aut spōsionis fide, vt debitor redditurus, acceperit, ablatis bonis omnibus perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is etiam qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurū cuiquam commodarit, ac dederit, capitali substantia subiugetur. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleę, Eucherio & Syagrio CONSS.

III. Idem AA. Palladio Magistro officiorum.

Aurum quod à prouincialibus sine cunctatione persoluitur, nundinatione consumitur. Pœnis itaque se vltimis quicumque harum machinatores prædarum detegi prodíque potuerint, se nouerint subiugandos: nisi dimenso itineris spatio susceptum à prouinciali officio aurū traditum sacris largitionibus nuntiarint. Insuper si decem vltra diebus aurum quod percurso itinere potuerit inferri detentum, vel à prosecutoribus, vel à palatinis fuerit deprehensum, binarum ex toto centesimarum inlationi se sentiant obligatos. PP. Prid. Kal. Decem. Byrito, Eucherio, & Syagrio CONSS.

De priuilegiis domus Augustæ. *Tit.* *XXV.*

I. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P.P.

AD omnem fraudem amputandam, procuratores per singulas quasque prouincias nobilissimarum puellarum filiarum mearum aput fidem gestorum presentibus censualibus ac principalibus, quos huius imminutionis oneribus premi non dubium est, exponant numerum iugorum ad memoratarum domus † pertinentiū, & pro eo tantùm inlustribus priuilegiis ac debitis potiantur, ita vt ex veri fide breuibus præbitis & à rectoribus prouinciæ mox relatis, quæ eos excusare debere conueniat, conlatis rationibus cognoscant. Dat. Kal. Decemb. Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo V.C. CONSS.

† χ. domuū ius

De conductoribus & hominibus domus Augustæ. *Tit.* *XXVI.*

I. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Basso P.P.

COnductores hominésue augustissimæ domus nostræ nullum cuiuslibet nomen militiæ vsurpent, nullius cingulo dignitatis vtantur, ne ex hoc sibi erigendi supercilij fastus sacro nomini nostræ pietatis

pietatis oriatur inuidia:sed quotiens de causa ad domũ regiam pertinente aliquid quæstionis emergit,nõ aliter quàm ex legum ordine quibus similiter omne hominum genus tenetur,vel excipiant, vel inferant actionem,nec aliorum litigatorum negotio intercedant,nec sententiam iudicantum aut inlicito patrocinij sui fomite iura conturbent,nullique exsecutionis suæ turbulentum ministerium audeant commodare.non priuatis se negotiis, non publicis misceant, nec quiescentem domum delatio vlla sollicitet,ne eos inconsultæ pertinaciȩ serò pœniteat. Dat.Prid.Nõ.Mart.Raũ.Theod.XII.& Valentiniano II. AA. CONSS.

II. Idem AA.ad Senatum Vrb.Romæ. Post alia.

Conductores domus nostræ ab omni militiæ priuilegio submouemus. Viuant æqua sorte cum ceteris,nec vmquam si ratio poscat examinis seueritatem iudiciariam, vllo cinguli frustrabuntur obiectu, sed potiùs pari disceptationis euentu in omnibus causis legibus seruiant,quibus tenentur & principes. Dat. III.Nõ.Ianuar.Rom.DD.NN.Theod.XII.& Valentiniano II.AA.CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER VNDECIMVS.

De annona & tributis. *Tit. I.*

I. Imp.Constantinus A.ad Proclianum.

PRAETER priuatas res nostras,& ecclesias catholicas, & domum clarissimæ memoriæ Eusebij exconsule,& ex magistro equitum,& peditum,& Arsacis regis Armeniorum,nemo ex nostra iussione præcipuis emolumentis familiaris iuuetur substantiæ. Datianus enim v.c.patricius,qui hanc olim gratiam fuerat cõsecutus, auferri sibi id cũ tanta instantia depoposcit, cum quanta alij poscere consuerunt.Ideoque omnes pensitare debebunt,quæ manu nostra delegationibus adscribuntur, nihil amplius exigendi.Nam si qui vicarius aut rector prouinciæ aliquid iam cuiquam crediderit remittendum, quod aliis remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat.XV.Kal.Iul.Constantinop. Constantino A.IIII.& Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A.ad Aelianum Proc. Afric.

Possessores cũ satisfecerint publicæ conlationi, cautiones suas ad tabularios publicos deferant, vt eas tabularij siue sexaginarij periculi sui memores susci-

piant

piant à conlatoribus ipsas species quæ debentur ex horreis suis ad ciuitates singulas per menses singulos perlaturis: ne inlatio tributorum ex solis apochis falsis vel imaginariis cognoscatur, & cetera. Dat. Kal. Nou. Treu. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Gregorio P.P.

Manu propria iudices vniuersi periculo suo annonarias species & cetera, quæ indictione penduntur, definitis quantitatibus & conprehensis modis facta adscribtione designent: cuius obseruantiæ illa erit commoditas, vt post successionem quoque eorum facilè requiratur, an exactores, vltrà quàm oportuit, de fortunis prouincialium aliquid exculpere voluerunt. Dat. VII. Id. Octob. Nepotiano & Facundo CONSS.

IIII. Imp. Constantius A.

Si quis ab emphyteuticariis seu patrimoniali possessore priuati iuris quippiam comparauerit, cuius substantia alias possessiones sustentare consueuerat, & succisis quasi quarũdam virium neruis reliquam lababuntur, earum possessionum onera subiturus est, quæ pænes distractores inutiles permanebunt. Dat. VIII. Id. Decemb. Thessal. Feliciano & Titiano CONSS.

V. Idem A. ad Vranium.

Omnes omnino ad oblationem pecuniarum oportet vrgueri. Lege enim nostra signatum est necesse extraordinaria nec vocari, quæ specialiter à prouincialibus deuotissimis conferenda sunt. Dat. III. Nõn. Feb. Constantio A. II. & Constante CONSS.

VI. Impp. Constantius & Constans AA. Ordini Cæsinatium.

Vinum, quod ad cellarij vsus ministrari solet, cuncti Italiæ possessores iuxta statutum Constantij fratris mei conparent. Quod vt fieri faciliùs possit, ab omnibus Italis nostris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini viri clarissimi & inlustris præfecti prætorio parentis amicíque nostri moderatio dandam esse censuerat. Dat. XI. Kal. Iuñ. Med. Constantio VII. & Cõstante III. AA. CONSS.

VII. Idem AA. ad Senatum.

Conpertum est pro colonis profugis ad exsoluenda vos fiscalia conueniri. Iubemus igitur si nihil ex eorundem terris senatorum quemquam possidere constiterit, vt nulla cuiquam pensitandi pro his, qui aufugerint necessitas inponatur. Dat. V. Noñ. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum P.V.

Nemini aurum pro speciebus vrbis Romæ liceat exigere de futuro. Dat. Id. Iuñ. Naissi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Tabulariorum fraudes se resecasse per suburbicarias regiones vir clarissimus Anatolius consularis missa relatione testatus est: quòd pabula, quæ hactenus ex eorum voluntate atque arbitrio ad mutationes mãsionésque singulas animalibus cursui publico deputatis repente atque inprouisè solebant conuehi, nunc in consilio, ratione tractata, pro longinquitate vel molestia itineris ab vnoquoque oppido, certo ac denunciato tẽpore deuehi ordinauit: quod iubemus, vt etiam

per

per omnes Italię regiones pari ratione seruetur. Dat.Prid.Noñ.Mar.Treũ.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

x. Idem AA.ad Dracontium Vic.Afric.

Omnes, qui per Africam opulentas desertásue centurias possident, ad integrum professionis modum necessitati publicæ satisfaciant. Dat.XVI.Kal.Iuñ. Med.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XI. Idem AA.ad Dracontium.Vic.Afric.

Pro loco ac proximitate possessionum annona ad limitem transuehatur:quę iussio haut difficile capit effectum,si tabularij metu præsentium tormẽtorum à consuetis fraudibus arceantur. Dat.XV.Kal.Iul.Med.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XII. Idem AA.ad Fauentium.Vic.Ital.

Quisquis ex desertis agris veluti vagos seruos liberalitate nostra fuerit consecutus,pro fiscalibus pensitationibus ad integram glebæ professionem,ex qua videlicet serui videantur manere,hebeatur obnoxius.Id etiam circa eos obseruari volumus,qui ex huiusmodi fundis seruos ad possessiones suas trãsire permiserint, etiam si militares viri aliquos ex his pænes se retentant, conueniendi primitus sunt,vt aut restituant,quos perperam petiuerunt,aut sciant pro tributis obnoxios se futuros. Dat.Prid.Kal.Aug.Med.Valent.& Valẽte AA.CONSS.

XIII. Idem AA. ad Dracontium Vic.Afric.

Placuit per singulos quosque annos reliqua eorum,qui Romæ consistentes in Africa posident misis breuibus indicari,eosdémque compelli, vt procuratores instructos ad officium tuę sinceritatis pro celebranda solutione transmittant.Vt autem nihil de transmisione ac peruectione obscuritatis oriatur,tabularios præfecti annonæ Afric.sed & Vrb.Romæ ad officium,quod sollertiæ tuæ paret,deduci præcipimus,conlaturos aput acta quid transmissum, quid peruectum sit:cuius rei indicia manere & perferri ad scrinia nostra debebunt, eo nihilominus curando,vt plena instructio ad officium inlustris præfecturæ prętorianæ deferatur. Dat.XV. Kal.Nou.Parisis,Acc.XV. Kalen. Feb. Karthag. post Cons.Valentiniani & Valentis AA.

XIIII. Idem AA.ad Modestum P.P.

Pænes quos fundorum dominia sunt pro his colonis originalibus, quos in locis hisdem censos esse cõstabit,vel per se,vel per actores proprios, recepta cõpulsionis sollicitudine,implenda munia functionis agnoscãt. Sanè quibus terrarum erit quantulacumque possesio, qui in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur,ab huius præcepti commonitione discernimus.Eos enim conuenit propriæ commissos mediocritati annonarias functionet sub solito exactore cognoscere.Dat. Kal. Maij. Constantinop. Gratiano A. & Dagalaiso CONSS.

XV. Idem AA.ad Probum P.P.

Vnusquisque annonarias species pro modo capitationis & sortium prębituris(per quaternos menses anni curriculo distributo)tribus vicibus summã conlationis implebit.Si verò quisque vno tempore omnia sua debita optat expendere,proprio in adcelerandis necessitatibus suis vtatur arbitrio. Dat.XIIII.Kal. Iuñ.Remis,Gratiano & Dagalaiso CONSS.

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc præcipit, vt in inferendo publicis horreis tritico, quod debet possessor pro rata canonis sui tribus illationibus, id est, quaternis mẽsibus singulas debitorum partes acceleret, vt per annum summa debiti canonis impleatur. Erit autem in ipsius arbitrio, si celerius potuerit debita frumenta conuehere.*

XVI. Idem AA. ad Dracontium.

Prouinciales nostri tributa fiscalia per anni curriculum tripertita satisfactione restituant. Dat. VIII. Kal. Noũ. Nicomediæ, post consulatu m Gratiani A. & Dagalaifi.

XVII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Crescentem. Vic. Afric.

Heredes scribti etiam pro minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex hisdem bonis quocumque titulo & iure perceperint. Dat. IIII. Id. Iul. Contionaci, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

INTERPRETATIO. *Hij qui heredes testamento scripti sunt, hereditariorum agrorum onus, id est, tributum cogantur agnoscere. Quod si hereditatem sibi damnosam credunt, cedant hiis omnibus rebus, quæ eis de hac ipsa hereditate potuerant prouenire.*

XVIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad populum.

Quisquis possessor, aut maximæ dignitatis, aut infimæ annonæ vrbis æternę annuam pensitationem soluendo moram dilationis adtulerit, eius anni atque indictionis exordio, quæ nouum denuo annonæ commeatibus poscit obsequium, duplum protinus etiam graui coactus incommodo restituere cogatur, aut si forte non profecerit, etiam geminati debiti in adceleranda solutione correctio quadrupli deinceps etiam proprij dilapidatione patrimonij vestræ liberorúmque vestrorum alimoniæ profuturis ingratus & degener ciuis exsoluat. Dat. VII. Kal. Ianuar. Aquil. Syagrio & Eucherio CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Post alia.

Id quod in titulis debitis sub præstatione confertur auraria, non aliter nisi scientibus defensoribus detur, quo sub eorum conscientia (sicut & antè præceptum est) soluantur debita, securitatésque reddantur, custodita sanctione emissæ primitus legis, quo apocharum vel securitatum, quæ restituentur, digesta signatio cùm à susceptoribus dabitur, & formam indictionis teneat, & manifestationem eius, quæ fuerit exacta, præstationis ostendat. Dat. Prid. Kal. Feb. Byritho, Richomere & Clearcho CONSS.

XX. Idem AAA. ad Principium P.P.

In fraudem annonariæ rei, ac deuotionis publicæ elicitum damnabili obreptione rescriptum manifestum est vires non posse sortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis inlationis forma teneatur. Dat. VIII. Kal. Octob. Aquil Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XXI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Nemo possessorum ad instruendas mansiones vel conferendas species excepta limitaneorum annona longiùs delegetur: sed omnis itineris ac necessitatis habita ratione. Dat. X. Kalendas Ianuar. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XXII.

XXII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Mediterraneæ ciuitates antea maritimis & maritimæ mediterraneis onerabantur expensis, vt plus haberet dispendij translatio, quàm deuotionis inlatio. Hoc non solùm in præsens, verum etiam in posterum prohibemus ea lege, vt se vltimo nouerint supplicio puniendos, qui ista commiserint. Dat. III. Noñ. Septemb. Valentiæ, Honor. Nob. P. & Euodio CONSS.

XXIII. Imppp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P.P.

Ærariæ præstationis adiectio quam citra priscam consuetudinem prouincialium humeris Tatianus inposuit, à cunctis pænitus salubri moderatione remouenda est. Dat. prid. Id. Iuñ. Constantinop. Theodosio A. IIII. & Abundantio CONSS.

XXIIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Ennoio suo Sal.

Textrinis vel gynecæis ex more à corporatis Karthaginis species solitas præstari cognouimus, sed inmodica pro hisdem reddi pretia, quod in dispendium nolumus fieri corporatorum: atque ideo sublimiras tua pretiorum modum statuat. Dat. XII. Kal. Iañ. Mediol. Olybrio & Probino CONSS.

XXV. Idem AA. Mineruio Com. R. P.

Obsistere commodis publicis & statutis necessitatibus non possunt priuilegia dignitatum, vnde vt quisque prędij emolumenta consequitur, si non euoluto anni spatio intra sex menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorũ intulerit cumulum, ad ipsos qui sunt domini prędij, exactionem volumus pertinere. PP. in programmate Vari viri clarissimi vicarij vrb. Rom. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXVI. Idem AA. Vincentio P.P. Gall.

Omni amoto priuilegio beneficiorum, possessores sublimitas tua præcipiet vniuersos muneribus adstringi, earum scilicet prouinciarum ex quibus orta querimonia est, aut in quibus hæc retinendę plebis ratio adscribtióque seruatur: nullum gratia releuet, nullum iniquę partitionis vexet incommodum: sed pari omnes sorte teneantur. ita tamen vt si ad alterius personam transferatur prędium, cui certus plebis numerus fuerit adscribtus, venditi onera nouellus possessor conpellatur agnoscere: cum plebem constet non tam in omnibus prędiis adscribendam, neque auferendam ab eo, cui semel posthac deputata fuerit &c. Dat. XIII. Kal. Iul. Med. Theodoro V.C. CONS.

XXVII. Idem AA. Saluino Com. R. P.

Opulentos, quos annua solutione debitas inferre cõuenerat pensiones, cum eo quod resedit indebitum, quadruplum iubemus inferre. hij verò, quos fortè mediocritas à contumacię huius excusat inuidia, simplam debiti summam omni maturitate redhibere cogantur. quos tamen oportuerat pro media saltem pręceptionis cõdemnatione retineri, qui ad soluenda rei nostrę debita extiterunt. Dat. Id. Nou. Rau. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXVIII. Idem AA. Pompeiano Proconf. Afric.

Veterani terras censibus obligatas, vt cognouimus, vindicarunt, pro quibus tributum soluere dedignantur. Quoscunque igitur insertas censibus terras tenere fuerit deprehensum, ilico ad soluenda tributa conpelli pręcipimus. Dat. prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXVIIII. Idem AA. Prouincialibus prouinciæ proconsularis.

Perpensa cura statuimus, vt non amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur, quàm rei annonariæ necessitas, ac deuotio postularit. Si quid verò de eodem modo diuersarum specierum potuerit redundare, futurę iussimus inlationi proficere, scilicet vt in locis propriis conlata frumenta possessor dependat, vt vicenis solidis, qui in præteritum pro equis curatoriciis petebantur, duo solidi detrahantur, ita vt proconsularis Numidię cognoscat octonos & denos solidos pro singulis equis debere persoluere. Byzaceni etiam Tripolitanique cognoscant quinos denos pro singulis equis se debere præstare. sportularum autem nomine, quę comiti sacri stabuli pręstabantur, nihil pęnitus inferendum. Dat. prid. Kal. April. Med. Vincentio, & Frauito CONSS.

XXX. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theod. AAA. Sapidiano Vic. Afric.

Super mutando canone à quolibet inpetrata rescribta vacuentur: & si quid deinceps ausus fuerit, quæ prohibemus, postulare, in duplum teneatur obnoxius. Nam cum in priuatis causis quæ contra leges fuerint elicita, cassentur: rectiùs in publicis negotiis quæ aduersum vetera decreta extorta fuerint, submouemus. Dat. prid. Non. Septemb. Altino, Arcadio A. VI. & Probo CONSS.

XXXI. Impp. Honor. & Theod. AA. Seleucho P.P.

Possessor Africanus pro destitutis possessionibus cogetur tributa dependere: quod ne accidat, hac definitione sancimus, nullum possessorem neque munificum prædium pro alienis debitis, vel destitutione esse detinendum. Neque eorum prędiorum depectione † pręgrauari, quæ ex hisdem bonis, quæ retinēt, nequaquam esse monstrantur: ne vllis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Electos igitur inspectores iam nunc cēsuimus esse mittendos, vt eorum relatione integro canoni & inlibatę pensitatione sollemni, quatenus prouideri debeat, æstimetur. Dat. Prid. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. V. AA. CONSS.

† χ. defectione

XXXII. Idem AA. Euchario Proconsul. Afric.

Inlationem omnem auri vel argenti à possessoribus in Karthaginiensi vrbe poscendam esse decernimus, in qua oportunitas est (si deprędator fraudium pareat) iudicis adeundi, ne cui sit facultas apochas abnegari, cum deuotio cognitori potuerit aperiri, scilicet remotis omnibus, qui ad exactionem prouincialiū exquisita lucra captare festinant. Dat. prid. Kalen. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XXXIII. Imp. Theod. A. Isidoro P.P. Illyrici.

Id ab vnaquaque prouincia censuimus expetendum, quod ab hisdem nuper esse promissum tua sublimitas indicauit. Vt verò nullus deceterò ad possessiones eorum (quod maximè reformidant) inspector accedat, Macedonum reliqui exemplum secuti medię quantitatis, vt obtulisse noscuntur, tributa suscipiant. Sed Achiui, qui protestati sunt nihil à se vltra tertiam partē posse conferre, illud exsoluant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum obseruanda, initio indictionis octauæ congruum sumere debebit exordium, sacrosancta Thessalonicensis ecclesia ciuitatis excepta; ita tamen vt apertè sciat proprię tantummodo capitationis modum beneficio mei numinis subleuandum: nec externorum grauamine tributorū rem-

publicam

publicam ecclesiastici nominis abusione lędendam. Dat. VI. Id. Octob. Constantinop. Victore v. c. CONS.

XXXIIII. Impp. Theodosius, & Valentinianus AA. Celeri suo Sal.

Numquam pro dissimulatione iudicum conpulsore aut opinatore Africanus possessor mittatur in prædam: sed quattuor mensium ab edicti publicati die indutiis datis, aurum à possessore capitolio studio spontaneæ deuotionis sancimus inferri. Vltra id tempus si tarditas adferatur, tunc militi debiti postulati delegandam esse rationem, quæ pietatem nostram viri spectabilis bubuli comitis & legati decernere coegit eloquium. Dat. v. Kalend. Mart. post cons. Felicis, & Tauri.

XXXV. Idem AA. Volusiano P.P. Post alia.

Ne prouinciales (ad quorum vtilitates spectat omnis hæc nostra prouisio) à deuotione reuocet nimia securitas & soluendi voluntas, cessent necessitates, submota ea quæ nostro ęrario pensitantur, hac ratione dissoluent, vt omni modo antè, quàm elabatur indictio, annua tributa gratus beneficiis nostris possessor exsoluat. Si quis verò solutionem voluerit in tempora longiora differre, hunc prouinciæ rector omni exactionis aceruitate conpellat, & cetera. Dat. XVI. Kal. Mar. Rau. post cons. Felicis, & Tauri.

XXXVI. Idem AA. Flauiano P.P.

Excepto patrimonio pietatis nostræ (cuius quidem reditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus) vniuersos possessores functionis in canonicis & superindictitiis titulis absque vllius beneficij exceptione agnoscere oportere censemus. Igitur tua sublimitas pragmatici nostri statuta custodiens indifferenter cunctum possessorem, obnoxium videlicet publicę functioni, ad subeunda designatione distributa conpellet. Dat. III. Kalen. Maij. Rau. Basso & Antiocho CONSS.

XXXVII. Idem AA. Dario P.P.

Præteritis vtcumque impetrata sunt in suo statu manentibus, quoniam munificentiam principalem nefas est reuocari in posterum (excepto Cyro reuerentissimo Afrodisiensium ciuitatis episcopo, cuius tanta sunt merita, vt etiam contra generalem huiusmodi sanctionem speciali beneficio perfrui non vetetur) quicumque per adnotationem nostram in auro voluerit tributa dependere, communicata ęstimatione quinquennij sterilitatis ac fecunditatis, pro foro rerum venalium habita ratione, ex eadem summa, quę eiusdem quinquennij perpensis frugibus colligitur, partem quintam pro annis singulis soluere conpellantur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameę, Isidoro & Senatore CONSS.

Tributa in ipsis speciebus inferri. *Tit. II.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P.V.

SCias inhibitam esse apochandi licentiam, ita vt ne ex præsenti aut futuro vel præterito sub hoc titulo nummus à prouincialibus postuletur. PP. pridie Idus Aug. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Commoda cogitantes vrbis æternæ, vini speciem ita prouinciales statuimus conportare, vt apocandi præsumptione damnata vina Romam porten-

tur, intantumque populi vsibus profutura prouisionis nostræ emolumenta porreximus, vt etiam pretio laxamenta tribuantur. Sanximus quippe, vt per vini singulas qualitates detracta quarta pretiorum quæ habetur in foro rerum venalium, eadem species à mercantibus conparetur. Dat. x. Kalen. Nou. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Probianum P.V.

Vinum quod sollemnis expressio popularibus cõmodis ex prouincialium collectione desiderat, ilico suscipiatur aduectum, vt erogationis pro tempore cura præstetur, vt ea vina populi vsibus erogentur, quæ natura sua processu temporis ferre non possunt, quod peræquè in omni vino, quod ex vrbicaria regione confertur, obseruandum esse censemus. Dat. xv. Kalend. Octob. Treu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.

Earum rerum, quæ in præbitionibus canonicis vel debitis ex more poscuntur, non sunt pretia specierum, sed ipsæ, quæ postulantur species inferendæ: scilicet, vt (quod maximum est, & vnde omnis solet querella procedere) in annonario quoque titulo species annonarias soluãt: neque subtaxationibus pretiorum dispendiosis occasionibus adquiescant. Nam & accipientem & dantem inlicitæ transactionis reatus inuoluet, & cetera. Dat. Prid. Kal. Feb. Byritho, Richomere, & Clearcho CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Cynegio P.P.

Ne quis pro speciebus annonariis pecunias existimet inferendas, scientibus cunctis, quòd si quis contra hanc serenitatis nostræ legem captiosum aliquid putauerit perpetrandũ, securitatibus hoc modo editis eos esse carituros. Dat. xv. Kal. Iañ. Constantinop. Timasio & Promoto CONSS.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse. Tit. III.

I. Imp. Constantinus A. ad Antonium Marcellinum præsidem prouinciæ Lugdunensis primæ.

REi annonariæ emolumenta tractantes, vt cognosceremus quanta reliqua per singulas quasque prouincias, & per quæ nomina ex huiusmodi pensitationibus resedissent, cognouimus hanc esse causam maximè reliquorum, quod nonnulli captati aliquorum momentarias necessitates sub hac condicione fundos opimos conparent, & electos, vt nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant. Ideoque placuit, vt si quem constiterit huiusmodi habuisse contractum, atque hoc genere possessionem esse mercatum, tam pro solidis censibus fundi comparati, quàm pro reliquis vniuersis eiusdem possessionis obnoxius teneatur. Dat. Kalend. Iul. Agrippinæ, Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

II. Idem A. Acacio Com. Macedoniæ.

Mancipia adscribta censibus intra prouincię terminos distrahantur, & qui emptione dominium nancti fuerint, inspiciendum sibi esse cognoscãt, id quod in possessione quoque seruari rationis est, sublatis pactionibus eorundem onera ac pensitationes publicę ad eorum sollicitudinem spectent, ad quorum dominium

minium possessiones eædem migrauerunt. Dat. III. Kal. Mart. Thessall. Constantio & Maximo CONSS.

III. Idem Iulianus A. ad Secundum P. P.

Omnes pro his agris, quos possident, publicas pensitationes agnoscant, nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor aut donator aput se conlationis sarcinam pactione inlicita voluerit retinere: & si necdum translata sit professio censualis, sed aput priorem fundi dominium fortè permaneat, dissimulantibus ipsis, vt non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. XIIII. Kal. Mar. Antiochię, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

INTERPRETATIO. *Fundum nullus audeat comparare, sed omnes pro hijs agris, qui ad eos quoquo modo peruenerint, publici canonis impleant functiones, nec de solutione tributi cuicunque liberum sit pacisci, sed siue donetur ager, siue vendatur, factus dominus integra rei tributa suscipiat.*

IIII. Idem A. Edictum. Post alia.

Dominum, qui fructus capit, tributa exigi iustum est. Dat. III. Kal. Mart. Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

V. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Tatiano P. P.

Quisquis alienæ rei quoquomodo dominium consequitur, statim pro ea parte, qua possessor fuerit effectus, censualibus paginis nomen suum postulet adnotari, ac respondeat soluturum, ablataque molestia de auctore in succedentem capitatio transferatur. Dat. XV. Kalend. Octob. Constantinop. Tatiano & Symmacho CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque cuiuslibet rei dominium quolibet ordine acquisierit, continuo pro ea parte qua possessor effectus est, publicis libris nomen suum petat ascribi, ac se promittat tributum agri, cuius possessor est, soluturum vt remota de auctore, id est, de priore domino inquietudine, in præsentem dominum solutio transferatur.*

Ne conlocatio per logografos celebretur. *Tit. IIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Modestum P. P.

SI quis conlator iugationem suam logografo commiserit, eam fisco nouerit vindicandam: quidquid etiam, vel in pretiis, vel in speciebus, aut aurum ordinem delegationis oblitus prętermissis susceptoribus aut horreis ad logografos detulerit, omne hoc amissurũ se esse cognoscat, & exactionem à se debito ordine deposcendam. Officiales autem qui ex huiusmodi cõmerciis aliquid fuerint accepisse detecti, quæ auaritia pręcipitante captarant, exerta dupli animaduersione redhibebunt: ipsis dumtaxat logografis in pristinæ condicionis discrimine permansuris, si quidem his pro omnibus pœnis sufficiat adsiduo tormentorum periculo subiacere. Dat. prid. Noñ. April. Seleucia, Modesto & Arintheo CONSS.

De indictionibus. *Tit. V.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Pompeiano Procons. Afric.

ID tantùm, quod est necessarium, intra Africam militibus consistentibus prouincialibus iubemus indici, ac iuxta matricularum fidem quod exigit ratio postulari, ita vt si quid erogationibus redun-

darit in speciebus diuersis, vel præbitione vecturisque, id futuræ indictioni conlationique proficiat. Dat. v. Kalen. April. Vincentio & Frauitto CONSS.

II. Impp. Honorius, & Theod. AA. Palladio P.P.

Omnes omnino quocunque ex titulo possidentes quod delegatio superindicti nomine videtur amplexa, velut canonem cogantur inferre: &, ne qua sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius canonis vocabulo postuletur. Nulla igitur domus vel sacri patrimonij, vel emphyteutici iuris, vel hominum priuatorum, etiam si priuilegium aliquod habere doceātur, ab hac necessitate seiuncta sint, quæ iam non extraordinarium (vt hactenus) sed ipsis facientibus canonicum nomen accepit. Dat. VII. Id. Iañ. Rau. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

III. Impp. Theodosius, & Valentinianus AA. Isidoro P.P.

Cùm omnis hoc Ægyptiaci tractus possessoribus conducibile videatur, vt ante Kal. Mai prædelegatio manifestetur in locis, ne per ignorantiam conlatores ad anni prioris exemplum ante delegationem missam ea cogantur exsoluere, quæ postmodum indebita missa delegatione forsitan prouocauit euentus, scriniariis videlicet sedis excelsæ modis omnibus ordinata salubriter impleturis, ita vt augustaliani officij, & cohortalis, & defensoris discrimine in locis celeberrimis per dismenstrum tempus ad omnium perueniat notionem. Dat. prid. Noñ. Iuñ. Constantinop. Isidoro & Senatore CONSS.

IIII. Idem AA. Dario P.P.

Particulari delegationum notitia ante indictionis exordium singulis transmissa prouinciis conlationis modum à possessoribus multo ante prospectum deuotionis solitæ non subitis calumniis tua sublimitas faciat imputari, vt & prouincialibus subeundi dispendia necessitas auferatur, & officiis ingerendi damna licētia denegetur. Dat. v. Kal. Sept. Apamię, Isidoro & Senatore CONSS.

De superindicto. *Tit. VI.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Proconsules vicarios, omnesque rectores.

NIhil superindictorum nomine ad solas pręfecturę litteras quisquam prouincialis exsoluat: neque vllius omnino indictionis titulus etiā sollemnis immineat, nisi eum nostro confirmata iudicio & imperialibus nexa præceptis sedis amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. Dat. VII. Kal. Iuñ. Med. Antonio & Syagrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Ista lex præcipit, vt nullum per rectores prouinciæ superindictū prouincialibus imponatur, nisi forte ex hac re processisse præceptio dominica comprobetur: tunc enim id quod superindictum est aut peti aut exigi poterit, quando à rerum domino cognoscitur constitutum.*

De exactionibus. *Tit. VII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Aelianum P.V. Afric. Post alia.

DVcenarij & centenarij, siue sexagenarij, non prius debent aliquem ex debitoribus conuenire, quàm à tabulario ciuitatis nominatim breues accipiant debitorum. quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet, ita vt si quis in iudicio questus, quod indebitè

debitè exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc ipsum probare potuerit: seuera in exactores sententia proferatur. Dat. Kal. Nou. Treu. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Pacatianum Vic. Britanniarum.

Vnusquisque decurio pro ea portione conueniatur, in qua vel ipse, vel colonus, vel tributarius eius conuenitur, & colligit: neque omnino pro alio decurione, vel territorio cōueniatur. Id enim prohibitum esse manifestum est, & obseruandum deinceps, quo iuxta hanc nostram prouisionem nullus pro alio patiatur iniuriam. Dat. XII. Kal. Dec. Constantino A. & Licinio C. CONSS.

III. Idem A. ad populum.

Nemo carcerem plumbatarumque verbera, aut pondera, aliaque ab insolentia iudicum repperta supplicia in debitorum solutionibus, vel à peruersis, vel ab iratis iudicibus expauescat. carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est officialium, & cum denotatione eorum iudicum, quorum de officio coherciti citatiores esse debebunt, qui contra hanc legem admiserint: securi iuxta eam transeant solutores. vel certè si quis tam alienus ab humano sensu est, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur, contineatur aperta & libera & in vsus hominum constituta custodia militaris, si in obdurata nequitia permanebit, ad res eius omnemque substantiam ciues eius accedant, solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Kalend. Febr. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare CONSS.

IIII. Idem A. ad Afros.

Quoniam sub clamatione vestra meritò postulastis, ne qua his, qui præstationes fiscales differunt, reliquorum laxitas proueniret, specialiter præcipimus obseruari, vt res eorum, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur, comparatoribus data firmitate perpetua possidendi, &c. Dat. XV. Kal. Iuñ. Serdicę, Constantio & Maximo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque agrorum suorum tributa implere contemnent, agri eius qui tributa sua contemnet exoluere, ab exactore vendantur, & qui comparauerint, firmo iure hoc ordine empta poßideant.*

V. Imp. Constantius A. Nemesiano V. P. Com. larg.

Quotiens quis & priuati debitor inuenitur, & fisci arreptus ab vno officio, teneatur ad vniuersi debiti solutionem, qui eum abstulit, cohartetur, ac totius summę exactionem in se suscipiat, qui eundem auellendum abstrahendumque crediderit. Dat. IIII. Id. Mai. Nizibi, Amantio & Albino CONSS.

VI. Idem A. ad Eustathium P. P. Post alia.

Actores ceterique rei priuatæ nostræ ad solutionem specierum sollemnium debiti vigoris auctoritate cogantur, ne prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immunitas. Dat. VIII. Id. Mar. PP. Rom. Limenio & Catullino CONSS.

VII. Impp. Constantius, & Constans AA. Bibulenio Restituto præsidi Sardiniæ.

Prouinciales pro debitis, plumbi verbera, vel custodiam carceris minime sustinere oportet: cùm hos cruciatus non insontibus, sed noxiis cōstitutos esse

noſcatur. Satis verò ſit debitorem ad ſoluendi neceſſitatem capione pignorum conueniri. Dat. VIII. Idus Decemb. Theſſall. Conſtantio VI. & Conſtante III. AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Taurum P.P.

Exactiones prouinciarum, quas rectores, aut præfecti annonæ, aut rationales per Africam ſuſtinēt, à maioribus iudicibus vſurpari non debent: ſed ab his ſolis impleri, quibus cura exactionis imminet. Data IIII. Nōn. Septemb. Dinumme, Acc. Prid. Id. Nou. Karthag. Arbitione & Lolliano CONSS.

VIIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Dracontium Vic. Afric.

Ducenarios ab exactione prouincialium, ſecundum conſtitutionem ſacræ memorię Conſtantij, probabilis ſinceritas tua iubebit arceri. Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. Acc. VIII. Kal. Octob. Karth. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

X. Idem AA. ad Florianum Conſ. Venetiæ.

Die ſolis, qui dudum fauſtus habetur, neminem Chriſtianum ab exactoribus volumus cōueniri, contra eos, qui id facere auſi ſunt hoc noſtri ſtatuti periculum ſancientes. Dat. XI. Kal. Mai. Treu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Florianum Com. R.P.

Omnes prouinciis præſidentes iuſſimus conueniri, vt à rei noſtræ conuentione ceſſarent, ne principales neceſſitates in publicum proferentes eadem, qua hactenus in colonos iniquitate ſæuirent. Illud etiam moderationi adiecimus, vt tripertita eſſet inlatio fiſcalium penſionum, ſinceritas tua rationales procuratoréſque commoneat, vt quidquid pro iugatione, vel capitatione depoſcitur, certantibus ſtudiis deuotionis exſoluant. Dat. VIII. Kalend. Iuñ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Conſtantiano Vic. Ponticæ.

Potentiorum poſſeſſorum domus officium prouinciæ rectoris exigere debet. Decurio verò perſonas curialium conuenire, minores autem poſſeſſores defenſor ciuitatis ad ſolutionem fiſcalium penſitationum ſpectata fidelitate compellere. Dat. V. Nōn. Mai. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Principium P.P.

Solis die, quem dominicum ritè dixere maiores, omnium omnino litium & negotiorum quieſcat intentio: debitum publicum priuatumque nullus efflagitet, ne aput ipſos quidem arbitros, vel è iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos vlla ſit agnitio iurgiorum, & non modo notabilis, verum etiam ſacrilegus iudicetur, qui à ſanctæ religionis inſtinctu ritúve deflexerit. PP. III. Nōn. Nou. Aquil. Honorio N.B.P. & Euodio CONSS.

XIIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AA. Rufino P.P.

Apparitores quicumque in conlatione auri præcepti fuerint officij ſui adhibere ſeruitium, titulorum debita, & cōlationum ſummas, relationis ſuæ fide, & adnotatione pręſcribant: ſitque ex officialis inſtructione officium cōſcium, quid exactum, quídve perlatum eſſe videatur: ne longinqui itineris diuerſitate ſuſceptor abductus & curiæ ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat. Dat. pridie Idus April. Conſtantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XV. Impp. Arcad. & Honor. A A. Messalæ P.P. Post alia.

Quoniam plerique callidis precibus rescribta impetrasse dicuntur, ne à solitis conpulsoribus exigantur: pręsenti iussione monemus, ne pretento, velut quodam beneficio clementiæ nostræ quidquam in exactione celebranda vetustati & consuetudini derogetur. Dat. IIII. Kalend. Octob. Altini, Theodoro V. C. CONS.

XVI. Idem A A. Hadriano P.P.

Missi opinatores cum delegatoriis iudicibus eorúmque officiis insistant, vt intra anni metas, id quod debetur accipiāt. Nihil his sit cum possessore commune, cui non militem, sed exactorem, si sit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque, qui prouinciales passi fuerint opinatoribus delegari, eiusdē quantitatis duplex pœna retinebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam deportationis excipient, si per semet exigendos voluerint delegare militibus: & curiales temporale manebit exilium, si eos, quos sollemniter exigere consuerunt, opinatoribus putauerint esse tradendos: cùm iudicem oportet inquirere debitores tabularios, fideliter prodere nomina dominorum, apparitores siue curiales consuetudine seruata regionum conuictis debitoribus imminere, vt perceptis congruis emolumentis, opinatores impleto anno ad proprios numeros valeant remeare. Qui si vltra annum protracti iudices fuerint & officia, absque vlla mora de proprio cogentur exsoluere militibus, quod debetur, ipsis aduersus obnoxios repetitione seruata. Quod si ad nos aliqua de retentis opinatoribus querella peruenerit, in duplum ab his protinus exigetur, vt partem debitam miles, reliquum fiscus accipiat. Iudicibus quoque eorumque officiis eatenus subuenimus, vt in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis auctoritatem suam exerant: ac si inpudenter solutio differatur, actores procuratores eorumque prędia persequantur, de eorum quoque nominibus ad nostrā scientiam relaturi. Dat. III. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XVII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P.P.

Neque agentes in rebus, neque sacrarum priuatarum, vel largitionum palatina officia, ex quacumque causa, ex quocumque titulo fiscalis debiti, cum ad prouinciam mittuntur, possessores per se audeant conuenire: siue id ex pręterito reliquum trahatur, seu pręsentis temporis tributo solui cōueniat: sed rectores prouinciarum frequenter adeundo cōmoneant, eorumque officiis incumbant. Quod si rector prouincię imminentem sibi memoratorū declinare molestiam quæret, vel qualibet alia ratione hisdem propria auctoritate publicæ exactionis permiserit curam, tam ipse, quàm officium eius vicena auri pondo fisco dependent. Dat. VII. Id. Decemb. Cōstantinop. Basso & Philippo CONSS.

XVIII. Idem A A. Anthemio P.P.

Largitionalium titulorum exactionem palatinorum obsequiis vetustatis more consecratum iuxta priscam consuetudinem celebrari censemus, recèns conditę legis in hac parte auctoritate sequestrata, quę ritu vetustatis neglecto, palatinę munera dignitatis intempestiua legatorum Achiuorum admonitione abstulerat. Ideoque huius statuti pręceptionem, per quam palatinos veteri exigendi functioni constrinximus, commoniti rectores obseruent. Dat. V. Kalen. Octob. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

XVIIII.

XVIIII. Idem AA. Euchario Proconſ. Afric.

Tertiam partem canonis fundorum priuatorum, vel ſextam emphyteuticorum ex Kal. Mart. (ſicut conſuetudo depoſcit) reliquam verò canonis ſummam ex Kal. Iul. par erit poſtulari; ne præpoſtera exactione poſſeſſor ad redimendam conuentionis cogatur iniuriam, & cetera. Dat. prid. Kal. Mar. Rau. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XX. Idem AA. Euchario Proconſ. Afric. poſt alia.

Conſtituto tempore publicè aput Karthaginem in ſecretario admiſſo populo exactorum ordinabuntur idoneæ ſtrenuæque perſonæ. De quibus ſi popularis accuſatio vlla proceſſerit, in eorum locum alios par erit deſtinari: ita vt ſeuera indagatione, ſi in concuſſione poſſeſſorum deprehenſi fuerint, ilico & capitali periculo ſubiaceant, & direptorum quadrupli pœna ex eorum patrimonio eruetur. Iudices autem triginta librarum auri multæ aceruitate ſciant ſe eſſe plectẽdos: niſi ea, quę ſalubriter ordinata ſunt, neceſſaria deuotione conpleuerint. Dat. pridie Kalend. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, exactores ad exigendas tributarias functiones idoneos eſſe mittendos, ita vt ſi de hijs populi vlla accuſatio proceſſerit, id eſt, querela depoſita fuerit, in eorum loco alij deligantur, vt habita diligenti inquiſitione ſi in diſpendia prouincialium de ſuperexactionis crimine conuinci potuerint, & capitali periculo ſubiaceant, & eorum facultatibus in quadruplum quæ ſunt ſuperexacta reddantur. Iudices vero prouinciarum* XXX. *librarum auri ſe nouerint pœna feriendos, ſi ea quæ ſtatuta ſunt implere neglexerint.*

XXI. Idem AA. Euchario ſuo Sal.

Graue & contra rerum ordinem iudicamus, vt idem municeps & ciuitatis neceſſitatem, & exactoris publici ſubire cogatur officium. Quod ne contingat, generali lege ſancimus cognitoris cuius intereſt iuſſioni ad prędia manſuetudinis noſtrę, vel quę ſub fiſci nomine cœperint retineri moderanda, vel ex ſuo corpore idoneos quoſque dare debere, vel ex his ſi qui perfuncti ſacramento militię abſolutione potiuntur. Ab his namque conuenit, à quibus ratio ob prędam diſcuti conſueuit, adminiſtrationem ſuſtinere huiuſcemodi prędiorum. Iudicibus itaque atque officiis pœnam quinquaginta librarũ auri inponimus, niſi commodè obtemperauerint definitis. Dat. prid. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De ſuperexactionibus. *Tit. VIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario P. P.

SI quis exactorum ſuperexactionis crimen fuerit confutatus, eandem pœnam ſubeat, quæ diui Valentiniani ſanctione dudum fuerat definita. Capitis namque periculo poſthac cupiditas amouenda eſt, quę prohibita totiens in hiſdem ſceleribus perſeuerat. Dat. prid. Noñ. Mart. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

II. Idem AA. Apollodoro Proconſ. Afric.

Quicquid vltra debitum elicitum fuerat, eruatur: quod prouincię reſtitui protinus oportebit. Dat. prid. Id. Mart. Stilichone & Aureliano CONSS.

III. Impp.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P.P. Post alia.

Velut licito committi frequenti læsorum deploratione didicimus, vt maioribus subiectis mensuris atque ponderibus graui possessor damno quatiatur. Iubemus vt cura & sollertia defensorum hoc fieri à susceptoribus non sinant, deprehensósque ad iudicium dirigant, cùm ipso cõmissæ fraudis indicio idem fieri notum est: vt prouincialibus nostris contestari iniurias suas cupientibus actorum confectio à defensoribus, ordinibus, curatore & magistratibus denegetur. Idque gratia tribuatur eorum, quos rationabiliter intellexerint arguendos. quod ne accidat, nouerint cuncti prouinciales, quotiens petitam sibi actorum copiam à memoratis viderint denegari, querellæ propriæ libellum conscriptum, eo tenore, quo fuerat, contestandum, in frequentioribus ciuitatum locis adfigendum, conueniendosque scribas, tabularios, & cetera officia publica cõmonenda, per quæ libellum colligi oportebit, atque inuitis suprà memoratis personis subactorum confectione ingeri, quorum quæstione fides possit inquiri, quæ probata in eos, quos gestorum petitam cõfectionem negasse constiterit, vigor iudiciarius exeratur. Dat. XII. Kalen. Febr. Rau. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De distrahendis pignoribus, quæ tributorum causa tenentur. Tit. VIIII.

I. Imp. Constantinus A.

Voniam decessoris tui litteræ missę ad Proculianum tribunum & magistrum officiorum continent quorundam prouincialium mancipia abducta pro pignore sub officio retineri, eo quòd vestes canonicas, vel equos minimè intulerunt, atque hæc mancipia neque dominos solutis debitis recepisse, neque alios comparasse veritos, ne hæc rescinderetur distractio: iubemus duorũ mensium spatium ad soluenda debita mancipiorum dominis indulgeri: quo transactionis† debita fuerint persoluta firmiter mancipia comparabunt, quicunque ad emptionem accesserint. PP. prid. Kal. Iañ. Castulone, Seuero & Rufino CONSS.

† *ᵹ. transacto nisi*

II. Imp. Constantius A. ad Egnatium Faustinum præsidem Beticæ.

Si quis fundum, vel mancipia ob cessationem tributorum, vel etiam ob vestium, auri, argentíque debitum, quę annua exactione soluuntur, occupata, conuento debitore, & aput iudicem interpellatione celebrata, cum solutio cessauerit, sub hasta distracta comparauerit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Cum si minoris fortè persona fuerit inserta, necesse sit quempiam legitimę defensionis indiguisse persona, pręsertim cùm ad iuris etiã pręsentis & veteris ęquitatem, illud quoque indulgendum esse ducamus, vt scilicet par condicio etiam in hac pignorum capione seruetur, quę ob fiscale debitum fuerint occupata, nihílque intersit, vtrúmne officium summę rei vel procuratoris, an certè rector prouincię id, quod debitum fuerit, deleget, si etiam in hac debitores fortè cessauerint condicione iuris expressa. Dat. prid. Id. Decemb. Feliciano & Titiano CONSS.

Ne operæ

Ne operæ à conlatoribus exigantur. *Tit. X.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.P.

Perarum præbitionem, quæ inlicitè à prouincialibus hactenus expetita est, sinceritas tua cessare pręcipiat. Nullum autem qui caupona, vel propola, vel tabernaria lucrum familiare sectetur, cum animalia, quibus prosecutio debeatur, aduenerint, si collegiati numero inpares videbuntur, ab hoc obsequio esse patiatur. Melius enim est, vt otiosorũ sit ista sedulitas, quàm ipsas quoque perdat vrbes tristis abductio rusticorum. Dat. x. Kalen. Mart. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

II. Idem AAA. ad Catafronium Vic. Italiæ. Post alia.

Operas ad prosecutionem equorum, vel diuersorum neminem prouincialium prębere permittimus, quia non ignoramus per vniuersas Italiæ ciuitates esse quamplurimos, & hũc esse morem, vt quotiens inpares videntur, qui prosecutionis officio † maiore animalium numero repente veniẽte tabernariis oppidorum hoc iniungatur obsequium. Causam verò pontis Liquentię nolumus nostris præiudicare decretis, videlicet, ob reparationem eiusdem aliquis numerus excusatus habeatur: sed ita eum instaurari oportet, vt à possessoribus ciuitatis eius territorio suo, quotiens vsus popòscerit, reformetur. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

† videtur deesse funguntur

Ne damna prouincialibus infligantur. *Tit. XI.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Probum P. P. Illyrici.

I qui eorum, qui prouinciarum rectoribus obsequuntur, quíque in diuersis agunt officiis principatus, & qui sub quocumque prętextu muneris publici possunt esse terribiles rusticano cuipiam, necessitatem obsequij, quasi mancipio sui iuris, inponat, aut seruum eius, vel forsitan bouem in vsus proprios necessitatésque conuerterit, siue xenia aut munuscula, quæ canonica ex more fecerunt, extorserit, vel sponte hęc, quæ inprobata sunt, oblata non refutauerit: sublatis omnibus facultatibus, vltimo subiugetur exitio: & nihilominus rusticanum, qui se in eiusdem operas sponte propria detulisse responderit, par pœnæ seueritudo constringat. Eadem verò circa eos censura seruetur, qui xenia aut munera deferri sibi à possessoribus cogunt, aut oblata non respuunt. Dat. prid. Kalen. Octob. Agrippinæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque ex hys qui prouinciarum rectoribus cõiunguntur, aut militant, vel qui agunt in diuersis officiis principatus, vel quicunque sub occasione publici actus videntur esse terribiles, rusticano alicui necessitatem seruitij, velut sui iuris mancipio imposuerint, aut seruum ipsius, aut bouem in sui operis vtilitatem transtulerint, siue xenia, aut quælibet munera crediderint exigenda, vel si oblata nõ recusauerint, vltimo exitio deputantur, & rerum suarum amissione damnantur.*

De immunitate concessa. *Tit. XII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Marcellinum.

Vblicus ac noster inimicus diuersis immunitatem dederat, iugorum capitationibus, & professionibus amputatis. Iubemus ergo, vt omnibus omnino hæc priuilegia derogentur. Dat. III. Kal. Maij. Acyndino, & Proculo CONSS.

II. Imp.

II. Imp. Iulianus A.

Omnes omnino, quicumque capitationis indulgentiam immunitatémque meruerunt, non solùm ex annonario titulo, verumetiam ex speciebus ceteris, atque largitionibus excepti sunt, immunesque erunt. Neque enim præstanda diuidimus. Melius quippe est munificentiæ compendium integrum conpetere, quam sæpius postulari. Dat. Prid. Kal. Maij. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Florentium Com. S. L.

Omnium rerum, ac personarum, quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus ęqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia, vel cetera eiusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa. Hoc si quando militibus nostris, hísve, qui in palatio nostro degunt, præstamus ad probantibus se sacramentis militaribus adtineri: quod concessimus firmum sit atque robustum. Ceterum si quis priuatorum eiusmodi rescribtione nitatur, cassa eadem sit. Vectigalium enim non parua functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationi, seu transferendarum mercium habent curam æqua ratione dependi. Dat. x. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Basilio Com. S. L.

Salubribus licet antè prospectum meminerimus oraculis, vt eorum pænitus vacuaretur obreptio, qui largitionalibus quippiam commodis derogãtes, absque palatini officij notione veniam debitæ quantitatis mansuetudinis nostræ absolutione meruerunt: iterandæ tamen copiam præceptionis amplectimur, vt pręiudicio segregato non triplum modò, cui primitus videbatur obnoxius, verumetiam quadruplum dispendio digniore exsoluat. Prębata literis viri inlustris Com. sacrarum largitionum III. Id. Iun. Honor. VII. & Theod. II. AA. CONSS.

Si per obreptionem fuerint impetrata. *Tit. XIII.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Probum P. P.

Priuilegia omnia paucis cõcessa personis in perniciem plurimorum, in irritum deuocẽtur: omnesque huiusmodi inmunitates, quacumque ambitione meruerunt, ad æquale prouincialium ceterorũ consortium reducantur: prositque iugatio reipublicæ hactenus suspensa, & in quo libentiùs adquiescant, proprio æquanimitatem docemus exemplo, id contemptui haberi quod inmune hactenus habeatur. facilè persuademus ab omnibus faciendum esse quod fecimus. Igitur sinceritas tua idipsum per omnem Italiam, tum etiam per vrbicarias Africanasq; regiones, ac per omne Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmauit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

De conditis in publicis horreis. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Volusianum P. V.

Cauens ne vrbaniciani officiales annonariis necessitatibus misceantur, omnia participe præfectura annonaria disponas, ac iubeas ad curam propria reuocari. Ante omnia autem, quæ in horreis habentur, expendi volumus, ita vt non priùs ad id frumẽtum tendatur ex-

pensio, quod sub præfectura tua vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. Si fortè vetustate species ita corrupta est, vt per semet erogari sine querella non posit, eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat. Ad istud autem negotium arbitratu ac tuo iudicio nobilis, prudens, fidelis, optimè sibi conscius, pro integritatis meritis adponatur custos ac mensor, qui vel frumenta modio metiatur, vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Dat. VI. Id. April. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Florentino P.V.

Nihil prius ex horreis consequantur, quam omnis canon, qui antiquitus est institutus, fuerit conpletus, cognoscente officio vrbicariæ præfecturæ decem libris auri esse multandum, si quæ decreuimus fuerint temerata. Dat. VI. Kal. Ian. Med. Arcad. III. & Honor. III. AA. CONSS.

III. Idem AA. Anatolio P.P. Illyrici.

Nulli posthac horreaticas species contingendi copia præbeatur. Sin verò quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat vsurpare, hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ cogatur subire iacturam. Dat. VII. Id. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

De publica comparatione. *Tit. XV.*

I. Imp. Constantius A. ad Senatum.

AD comparationem diuersarum specierum, quod synoneton appellatur actores procuratorésque senatorum per diuersas prouincias nullã inquietudinẽ tolerẽt. Dat. V. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.

Cunctos formari plenius conueniet, vt in speciebus etiam annonariis, quę à prouincialibus sub trãsactione cõparationis precio expeti solẽt, sciant nullam sibi necessitatẽ indictionis inponi, sed huius adscribtionis necessitatẽ sublatam mox ab amplissima pręfectura pretiis conpetentibus destinãdis, vt nihil trahatur in debitis, quod aut speretur, aut promittatur, quãdo soluendũ vnusquisq; prouincialium nostrorum arbitratu proprio, & mente deuota species petitas hisdem pretiis, quæ in foro rerum venalium habebuntur, libens præstet, ac distrahat, ita vt priùs vendendas det species, quàm omne, quod in ratione distractionis venerit, aurum fuerit consecutus, potiorum tantùm, id est, possessorum domibus delegatis. Quibus tamen cohortatio inponitur, non necessitas imperatur, vt consensum facilem præbeant super speciebus annonariis distrahendis. Hæc autem adscribtio inferiores, vel plebeios non tenebit, vt vsibus publicis profutura distrahant fruges PP. Prid. Kalend. Febr. Byritho, Richomere & Clearcho CONSS.

De extraordinariis siue sordidis muneribus. *Tit. XVI.*

I. Imp. Constantin. A. ad Catullinum P.V. Afric.

PAtrimoniales fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obsequiis fatigari non conuenit: cum eosdem & auri speciem, & frumenti plurimum modum constet persoluere, ita vt qui violare

violare ſtatuta temptauerit, puniatur. P P. VI. Kal. Septemb. Kathagini, Conſtantino A. V. & Licinio CONSS.

II. Idem A. ad Vlpium Flauianum conſ. Aemiliæ & Liguriæ.

Ab extraordinariis omnibus † fundi patrimoniales adque emphyteuticarij per Italiam noſtram conſtituti habeantur immunes, vt canonica tantùm, & conſueta dependant, ad ſimilitudinem per Africam poſſeſſorum. Dat. XII. Kal. Iun. Lecta aput acta, Seuero & Rufino CONSS. † ꝝ oneribus

III. Idem A. ad edictum Chalcedonienſium, & Macedonienſium.

Quotieſcumque aliquam adſcribtionem fieri neceſſe eſt, rectorum conſiliis & diſpoſitione vniuſcuiuſque ciuitatis fiat adſcribtio, ne libidini & commodo potiorum multitudo mediocrium ſubiecta grauibus & iniquiſſimis adficiatur iniuriis. Acc. VIII. Kal. Maij. Criſpo III. & Conſtantino III. A A. CONSS.

IIII. Idem A. ad Aemilianum P. P.

Extraordinariorum munerum diſtributio non eſt principalibus committenda. Ideoque rectores prouinciarum monendi ſunt, vt eam diſtributionem ipſi celebrent, manu que propria perſcribant, adq; encauto nomina adnectant, ea forma ſeruata, vt primò à potioribus, dein à mediocribus adque infimis, quę ſunt danda, preſtentur: neque vmquam rationibus, vel colligendis frugibus inſiſtens agricola ad extraordinaria onera trahatur: cùm prouidentiæ ſit oportuno tempore his neceſſitatibus ſatisfacere, quæ res neglecta vicariorum tuorum verecundiam tangit. Ad rectorum autem officiorum capita venietur. Manu autem ſua rectores ſcribere debebũt, quid opus ſit, & in qua neceſſitate per ſingula capita, vel quantæ angariæ, vel quantæ operæ, vel quæ aut in quanto modo præbendæ ſint: vt recognouiſſe ſe ſcribant exactionis prædicto ordine inter ditiores, mediocres, atque infimos obſeruando. Lecta VII. Id. Maij. Rom. Ianuarino & Iuſto CONSS.

V. Imp. Conſtantius A. ad Italicum.

Priuatas res noſtras ab vniuerſis muneribus ſordidis placet eſſe immunes. Neque earum conductores, nec colonos ad ſordida, vel extraordinaria munera, vel ſuperindictiones aliquas conueniri, &c. Dat. VIII. Kal. Feb. Bononię, Placido & Romulo CONSS.

VI. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. ad Beronicianum Vic. Aſiæ.

Palatini & Conſtantinopolitani ciues pro capitibus ſeu iugis ſuis tantùm penſitationem atque obſequia recognoſcant, extraordinariis & temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maij. Conſtantinop. Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

VII. Idem A A. & Iulianus C. ad populum.

Sola iubemus exigi quæ factis à nobis indictionibus aliíſve præceptis continentur, & quę anniuerſaria conſuetudine antiquitus poſtulantur, aut ſi inexcuſabilis neceſſitas quiddam nouum exigat, nec dilationem publica vtilitas patiatur, referri à ceteris iudicibus ad viros clariſſimos præfectos prætorio, & eorum arbitrio flagitanda depoſci, ſtatímque id noſtræ intimari clementiæ. Itaque iudicem, qui vltra iuſſa aliquid poſtulauerit, duplum iubemus inferre, officium verò eius quadruplum, viro clariſſimo largitionum comite huic exactioni imminente, cùm primùm ad nos, vel præfectos prætorio fuerit querella delata, &

facinus reuelatum, vt & læsi nobis auctoribus aut præfectis, recipiant quod per arbitrium iudicis amiserant. Dat. IIII. Non. April. Med. Constantio A. VIII. & Iuliano C. CONSS.

VIII. Idem A. & Cæs. ad Taurum P.P.

Placet nullum omnino iudicem decetero prouincialibus inferendum aliquid indicere, vt ea tantùm sedulò cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda, vel delegatione sollemniter sanciente, vel epistulis præcedentibus. Sed si quid vrguere forsitan cœperit, referri ad celsitudinem tuã statuimus, & auctore te fieri, & eo persolutore ferri ad scientiã nostrã: vt nobis iubentibus roboretur, de ceteris quę prospici oportet ante plurimum temporis, insinuetur nobis tempore indictionis ex more promendæ. Quippe suggerit ratio eius omnia serie contineri. Ideoque tituli pensitandi semper ad nostram scientiam perferantur, vt indictione anniuersariis vicibus emissa, iubeamus inferri meritò pensitãda. Si quid autem arbitrio suo describserit prouinciales, vel exegerit, in duplum inferet, & officium eius quadruplum cogetur expendere super exigenda condemnatione comite largitionum curante. Dat. Kal. April. Med. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

VIIII. Idem A. & Cæs. ad Taurum P.P.

Exemplo Afric. debẽt fundi patrimoniales & enphyteutici per Italiam constituti ab extraordinariis omnibus † excusari. Non enim per Italiam tantùm, sed etiam per vrbicarias regiones, & Siciliam patrimonialium, & emphyteuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus. P P. Rom. VII. Kal. Mart. Eusebio & Hypatio CONSS.

† ℞. oneribus

X. Imp. Iulianus A. Secundo P.P.

Nihil prouincialibus indici sine nostra scientia fas est. Neque rursus ex his, quæ sunt indicta, referri. Omnia igitur, quæ consuetudo, vel dispositio nostra amplectitur, hoc est cursum publicum, trãslationes, itinerum sollicitudines, ceteraq; similia cuncti possessores implere pariter conpellantur, &c. PP. III. Id. Mart. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

XI. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Secundo P.P.

Nihil à prouincialibus extraordinaria patimur indictione deposci. Caueat igitur magnifica auctoritas tua, ne præter ea, quæ à mãsuetudine nostra patuerit indicta, tenuiorum oneret functionẽ. Vt si quis vsurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur: quæ seueritas iussionis ad ordinariorum iudicum officiorumque terrorem debebit excutere: vt si eorum, vel gratiosa conhibentia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni similis pœna castiget. Dat. XIIII. Kal. April. Constantinop. Valentiniano, & Valente A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcipit, nihil debere à prouincialibus de superindictitiis titulis peti, nisi ea tantum, quæ à rerum dominis indicta constiterit. Et hoc iubet, vt quicunque aliquid superexigendum crediderit, quadrupli redhibitione componat. Sed & ad ordinarios iudices hanc inquisitionem iubet excurrere, vt etiam si quid in prouinciis eorum à quibuscunque personis aut Curialibus factum est, etiam eos similis damni pœna castiget.*

XII.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinian. & Theod. AAA. ad Theodorũ. C.R.P.

Ad virum clarissimum & inlustrem præfectum prætorio Italiæ scribta porreximus, vt ab actoribus & conductoribus patrimonij nostri, atque ab his, qui iure perpetuo possederunt, extraordinarij muneris cessaret iniuria: neque suburbicariis partibus tironum immineret exactio. Sanè præstantia tua prouidere debebit: quatenus frumenti & equorum maturetur exactio. Dat. XV. Kal. April. Treu. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Hypatium P.P.

Priuatæ rei nostræ priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo consignata sustineant. Neque abiectis sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis, adficiantur impendiis. Quandoquidem neque aurario canoni sub priuilegiis æstimato aliquid ex ea iubẽtibus nobis prę-bitionũ diuersitate decutitur, & pari cum ceteris æstimari sorte non conuenit, quos præter annonarias functiones æstimata perpetuò pensionum prærogatiua nexuerint. PP. Karthag. Id. April. post cons. Syagrij & Eucherij.

XIIII. Idem AAA. ad Syagrium P.P.

Eos, qui cum honore, comitum nomine magistrorum memoriæ pręfuerint, vel epistulis, vel libellis: item eos, qui ibidem peragendis signandisque responsis nostræ mansuetudini obsecundant, omnium vilium munerum, ac totius capitulariæ, siue (vt rem, quam volumus intellegi, communi denuntiationi signemus) temonariæ functionis fieri iubemus exsortes: ita vt eorum vniuscuiusque adscribtio excusetur, non, vt vnus alterius excipiat, si etiam eius summæ sit, vt recipere possit adiunctos: sed, aut suum tantùm munus agnoscat, aut si conplacito opus est, magis alteri ipse societur, quàm eidem alter annectatur: Hij igitur qui ex eo gradu è palatio nostro abscesserint, adesse sibi conpetentia priuilegia gloriẽtur. Qui verò superioribus dignitatibus creuerint, nihilominus huius loci priuilegia præsto sibi fuisse lætentur. Lecta III. Kal. Septemb. Capuæ, Antonio & Syagrio CONSS.

XV. Idem AAA. ad Hypatium P.P.

Maximarum culmina dignitatum, consistoriani quoque comites, notarij etiam nostri, & cubicularij omnes, atque excubiculariis ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Ceteros autem palatina, vel militari intra palatium pręrogatiua munitos ita demum priuilegium simile contingat, si prioribus statutis se ad eiusmodi exactionem docuerint pertinere: vt non singulis indulta personis, sed in commune dignitati, vel corpori eiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa, circa ecclesias, rhetores, atque grãmaticos eruditionis vtriusque vetusto more durante. Sanè rerum extraordinariarum munus ab omnibus omnino magnificentia tua sciat esse poscendum, nec posthac, aut petitionem, aut vsurpationem cuiquam meminerit profuturam. Sordidorum verò munerum talis exceptio sit vt patrimoniis dignitatum superius digestarum nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obsquium pistrini, ne parauercdorum huiusmodi viris, aut parãgariarum præbitio mandetur, exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur, vel expeditionis Illyricę pro necessitate vel tempore vtilitas adiuuatur operarum, atque artificum diuerso-

rum excoquendæ etiam calcis obsequia nulla de talibus adiumenta poscantur, materiam, lignum, atque tabulatà exceptorum virorum patrimonia non præbeant. Carbonis quoque (nisi eum, quem moneta sollemniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum) ab huiusmodi viris præbitio desistat. Publicis vel sacris ædibus construendis, atque reparandis hospitalium domorum minimè cura subiaceant. Viarum & pontiũ talis sollicitudo non oneret. Capituli atque themonis necessitas nulla mandetur. Legatis atque allectis sumptus possessio huiusmodi priuilegiis munita non ferat. Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videtur nomine possidere, ita vt personis, ac dignitatibus indulta beneficia tãdiu vnicuiq; quã diu superfuerit suffragentur. Omnes autem quorũ dignitates atque personas hac lege perstringimus, non solùm quandiu militauerint, verum etiam post missionem, atque etiam eos, qui simili honore perfuncti sunt, generali prærogatiua à præbitione sordidorum munerũ vindicamus. Dat. v. Id. Dec. Antonio & Syagrio CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Neotherium P.P.

Sordidorum munerum excusatione delata personis, ad heredem successorémve transire non potest. Neque enim potest esse perpetuum, quod nõ rebus, sed personis contemplatione dignitatis adque militiæ indulsisse nos constat. Igitur ne superindictorum nomine cuiusuis domus minus præstet, né ve quis id audeat postulare, oraculi nostri definitione sancimus. Dat. XVIII. Kal. Maij. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XVII. Idem AAA. ad Principium P.P.

Cogendarum intuitu pensionum à fundis patrimonialibus, vel emphyteuticis extraordinaria functionum sarcina remoueatur, capitis atq; fortunis eorum iudicum atque officiorum, qui priuilegia tanta temerauerint, discrimine minimè defuturo, si similem rursus inquietudinem mouere temptauerint. fundos enim tam patrimonialis iuris, quàm emphyteutici, absque his, quæ diuali lege præcepta sunt, ad alia iubemus onera non vocari. Dat. III. Id. Dec. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Extraordinariorum munerum beneficiis nullum omnino potiri iubemus, sed quidquid talis obsequij communis omnibus populis functio postularit, id ab omnibus indiscretum meritis atque personis iubemus impleri. Neque sanè deest, vbi vel meritorum priuilegia, vel dignitatum à communione vindicemus, siquidem ea munera, quæ sordida nuncupantur, excepta lege prohibeamus obire personas scilicet, ne ad eorum obsequia amplissimarum etiam militari fastigio nomina dignitatum, vel consistoriani comites deuocentur, quæ simili priuilegio ecclesiis, rhetoribus adque grammaticis institutionis vtriusque largimur. Ac ne in occulto lateat, quæ sit munerum enumeratio sordidorum, vocabulis ipsis signata respondet. Eius igitur patrimonium, quem ab his obsequiis lex nostra defendit, cura conficiendi pollinis non habebit, nullam excoctionem panis agnoscet, nulla pistrinis obsequia dependet, operas atque artifices non præbebit, excoquendæ ab eo calcis sollicitudo cessabit, non conferendis

dis tabulatis obnoxia, non lignis, indultam quoque materiem sub eadem exceptione numerabit, nulla parauередorum & parangariarum præbitione pulsabitur, exceptis his, quas Rhetiarum limes, expeditiones Illyricæ, quas pastus, translatio militaris, vel pro necessitate, vel pro sollemnitate deposcũt: carbonis ab eo inlatio non cogetur, nisi vel monetalis cusio, vel antiquo more necessaria fabricatio poscit armorum: nullam sollicitudinem publicarum ædium vel sacrarum constituendarum reparandarúmve suscipiet, nulla pontium, vel viarum constructione retinebitur: themonis siue capituli onera nõ sentiet, allectis atque legatis nihil in sumptuum conlatione numerabit. Quæ vniuersa ita enumerati viri ad suum nouerint priuilegiũ pertinere, vt ea nec vxorum facultatibus indulta cognoscant, & suis patrimoniis cum viuendi circunscribta temporibus. Neque enim ea, quæ laborum contemplatione singulis sunt delata personis, heres poterit vindicare securus. Dat. III. Nõ. Iul. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XVIIII. Idem AA. Tatiano P.P. Orient.

Eam legem, quam de extraordinariis sordidisque muneribus expresis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum, sine vlla ambage prescribsimus: ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, seruandam esse præcipimus, vt hisdem beneficiis non quandiu militauerint, sed quãdiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kalend. April. Med. Tatiano & Symmacho CONSS.

XX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Mesiano Com. R.P.

Euidenter atque absolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo iure teneantur aliquid præter ordinem, superindicti vel pretij petiti nomine, vel de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant. nam hoc & à diuis principibus impetratum est, & à nostra serenitate reparatum. Quisquis igitur iudicum cõtra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus, alia de officiis suis, totidem & de curialibus, qui exsequi malè iussa festinant, nouerit eruenda. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XXI. Idem AA. Theodoro P.P.

Priuilegia venerabilis ecclesiæ, quæ diui principes contulerunt, inminui non oportet. proinde etiam, quæ circa vrbis Romæ episcopum obseruatio intemerata custodiet, ita vt nihil extraordinarij muneris ecclesia, vel sordidæ functionis agnoscat, &c. Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XXII. Idem AA. Theodoro P.P.

Priuilegia venerabilis ecclesiæ inminui non patimur, ita vt nihil extraordinarij muneris ecclesiæ, vel sordidæ functionis agnoscant. Quidquid igitur præceptis veteribus reuerentia religionis obtinuit, mutilari etiam pœnæ interminatione prohibemus, ita vt hi quoque qui ecclesiæ obtemperant, his, quibus cautum est, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Id. Iuñ. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XXIII. Idem AA. & Theod. A. Melitio P.P. post alia.

Ab inlustribus personis sordida munera & extraordinariȩ necessitate damna remouemus, &c. Dat. XV. Kalend. Mar. Rau. DD. NN. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De equorum conlatione. *Tit. XVII.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Alexandrino Com. R.P.

Viceni & terni solidi per singulos equos, qui à colonis atque ab obnoxiis exigũtur, ipsi magis iugiter, quàm fraude procuratorum nostrorum equi offerantur. Dat. III. Kal. Iuñ. Marcianop. Lupicino & Iouino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Pompeiano Proc. Afric.

Sicut dudum præceptum est, quamprimum equorum qui curatoricio nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio, ita vt viceni quidem solidi pro singulis equis à prouincialibus exigantur, septeni verò contubernalibus ministrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

III. Idem A A. P.P. & Com. S.L.

Equos canonicos militaris dioeceseos Africanæ secundum subiectam notitiam singularum prouinciarum ex præsenti duodecima indictione iussimus adærari, in tribuendis viris clarissimis comitibus stabuli sportulis in binis solidis pro singulis equis seruari consuetudinem decernentes. quam formam quotannis obseruari præcipimus, vt secundum postulationem Gaudenti viri clarissimi comitis Afric. deuotissimo militi septeni solidi pro equis singulis tribuantur. Dat. XII. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Herculio P.P.

Constructioni murorum, & conparationi transuectioníque specierum vniuersi sine vllo priuilegio cohertentur ad necessitates Illyricianas. nam in his dumtaxat titulis nullum sub quodam cessare priuilegij velamento censemus. sed sub hac condicione, cum tempus exegerit, huiusmodi conlationi subcumbant, vt non tantum requiratur idoneus, verùm vniuersi proportioni suæ possessionis iugationisque ad hæc munia cohertentur, & à summis sarcina ad infimos vsque decurrat. Dat. III. Id. April. Constp. Basso & Philippo CONSS.

Qui à præbitione Tironum & equorum excusentur.

Tit. XVIII.

I. Impp. Honor. & Theod. A A. Melitio P.P.

Tirones, quorum pretia exhausti ærarij necessitas flagitauit, præbere noluimus inlustris viros præfectos, cum gerunt infulas dignitatis, vel cum sublimem egerint præfecturam, non magistros militum, vel comites domesticorũ simile munus adstringat (neq; enim tirones de facultatibus eorum poscendi sunt, quorum virtus triumphis nostris subiugat de hoste captiuos) non præpositum vel primicerium sacri cubiculi, nó castrensem, non comitẽ sacræ vestis, non ceteros cubicularios, non magistrum officiorum, quæstorem, vel comites sacri ac priuati ærarij inlustres, non virum spectabilem primicerium notariorum, non consistorianos comites, ac scriniorum magistros, vel tribunos, & notarios eadem damni multa perceller, non viros spectabiles comites archiatrorum, non comites stabuli cura palatij, scholares, proximos scriniorum, eadémque scrinia, comites dispositionum, decuriones, magistrum admissionum, & ceteras similes comitum laboribus nostris socias dignitates eiusdem præstationis sors teneat: non tribunos, vel præpositos militares post testimonium inueteratæ militiæ

habeant

habeant in commune omnes, siue dum administrant, seu postquàm administrauerint, debitum regiæ liberalitatis officium, nemo tirones, equos, vel pręstationem aurariam vereatur, quem sub legis nostræ sanctione prosequimur: illos tantum tironum atque auri munus adstringat, quos honorarios vocauit antiquitas, vel qui fasces ciuilium partiũ consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt. De ipsis etiam militaris nominis viris eos præpositos, vel tribunos à priuilegiis esse conuenit alienos, qui castrorum expertes habentur, nec in hostem martio ære caluerunt. Dat. xv. Kal. Mart. Raũ. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De conlatione fundorum patrimonialium, vel emphyteuticorum & rei priuatæ. *Tit.* XVIIII.

I. Imp. Constantinus A. ad Dometium Dracontium.

Votiens plures fundum patrimonialem possident, pro portionibus fieri à singulis nõ vetetur inlatio. quorumdam enim probata industria, ceterorum culpa poterit coherceri. Dat. xv. Kal. Maij. Sirmi. Accep. xv. Kal. Iuñ. Karthag. Crispo II. & Constantino II. CONSS.

II. Imp. Iulianus A.

Omnes, qui patrimoniales fundos retinent, pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum functiones, sicut vnumquemque priuatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit, &c. Dat. v. Kal. April. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. Prouincialibus Byzacenis.

Ab emphyteuticariis possessoribus annonariam quidem solutionẽ per quattuor menses ita statuimus procurari, vt circa vltimos anni terminos paria concludantur: aurum verò non ex die x. Kal. Dec. in Prid. Kalendarum Ianuariarum, sed per annum solidum, prout quisque pendere potuerit, inferetur. Dat. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. AAA. Firmino C.S.L. post alia.

Qui prædia patrimonialia, & emphyteutica, priuatæ quoq; rei perpetuo iure retinent, & dominici actores augmenti & superindictitij, & onerum Rheticorum dicuntur mediam nolle soluere pensionem: igitur iubemus, vt moniti rationales, sciant ea, quæ à diuæ memoriæ Valentiniano constituta sunt, quam primitus esse seruanda. Dat. VIIII. Kal. Iuñ. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De conlatione donatarum vel releuatarum possessionum. *Tit.* XX.

I. Imp. Iulianus A. Aginatio Cons. Byzacenæ.

Dmodum nobis videtur absurdum, & à nostrorum temporũ tranquillitate submotum, vt hij, qui proscribtionis sortem pertulerunt, ad exemplum eorum, qui fundos donatos sacra liberalitate tenuerunt, auri atque argenti conlationibus redderentur obnoxij, quę sub diuæ memoriæ Constantio adscribta est, cùm multum intersit inter eum, qui principali munificentia perfruitur, & eos, qui propria recuperare meruerunt.

Dat.

Dat. Prid. Id. Nouemb. Mampsystæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

Eos, qui rem paternam, vel suam à fisco recuperare meruerunt, à conlatione auri atque argenti, quæ adscribta est, & his, qui aliquid à sacra liberalitate meruerunt, tutos defensósque seruari præcipimus. Dat. VI. Kal. Maij. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. A A. Hadriano P.P.

Exigua quodammodo ædificiorum pensitatio nullum erga possesiones suas superindicti oneris pondus agnoscat. per omnes autem ciuitates, municipia, vicos, castellos, ex horreis, balneis, ergasteriis, tabernis, domibus, cœnaculis, salinis etiam omnibus, pręter mancipium, quæ populi Romani lauacris inseruiũt, vel his, quæ in memoratis locis sub pensionis locatione retinentur, nullius excepta persona, vnius anni hoc est tertiæ indictionis deuotione congrua a locorum dominis pensio conferatur, excepta scilicet æternabili vrbe, quam ab huiusmodi munere reuerentia propriæ maiestatis excusat, ea videlicet ratione seruata, vt si qui dominorum defuerit, vel à procuratoribus, vel ab his, qui hæc loca sub conductione detentant, id quod præceptum est inferatur, dominorum rationibus inputandum, ea conditione seruata, vt sciant tantum, quantum ipsi percipere consuerunt, omni maturitate oportere conferre. Dat. III. Non. Octo. Raũ. Stilichone & Aureliano CONSS.

† *al. Strategio.*

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Trygetio † Com R.P.

Largitates tam nostræ clementiæ, quàm retro principum ex eo tẽpore, quo in bene meritos de republica conferuntur, tenere perpetem firmitatem præcipimus: vt quod vnusquisque meruit, & recte transmisit, nec ad heredem, nec ad originem filiorum, nepotúmve sollicitudinem reuocetur: nec quicquam pro his possesionibus, quæ largitate principali iamdudum in singulos quosque cõlatæ sunt, damnosæ conuentionis molestiam pertimescat. Sanè (quod non optamus) si vmquam extiterit tanta necessitas, vt aliquid in adiumentum ærarij nostri publica requirat expensa, adiuuari nos biennali pensione præcipimus, quæ non grauat possessorem, vt & temporum rationem, & possesionis, de cuius non potest soliditate dubitari, ante oculos conlocemus. Ideóque si quando in dono datis intra quinquennium posidentem necessitas dandi forte reppererit, hunc à conlatione esse iubemus alienum. Si verò post quinquennium intra decem annorum spatia fuerit possessor inuentus, mediam biennalis pensionis inferat portionem. Hij verò, qui supra decennium dono data inuenti fuerint prædia posidere, si emerserit vlla necessitas integra biennali nos adiuuent pensione. Quod si contra hanc formam scientia iudicis, vel exsecutoris conuentio pulsandum intra hæc tempora iudicauerit possessorem: ad multam sexaginta librarum auri persoluendam se nouerint adstringendos. Nec officium palatinum hac excusatione vtatur, vt paucos esse adserat, ad quorum partes & scrinium hæc cura pertineat. Sed omnes omnium scriniorum totius militiæ quod sub priuato mæret, ærario ad præscriptam pœnam se nouerint adtinendos, ita vt primates præter damnum, etiam cinguli amissione multentur, si cuiquam prouidentiam simulanti consensum in hac suggestione, aut instructionem prębuerint. ipsum enim codicem causa concusionis, & fraudis & vniuersa scribturarum

rarũ genera tali cõnexa negotio,ne veſtigia timoris poſthac vlla remaneant, in cõuentu prouincialium flammis iubemus exuri,eadémq; pœna,ſi poſthac vlla extiterit, quod in ipſa aliáue prouincia huiuſmodi adſerat ſe proferre documentum,pro publica quiete deperire.P P.in Foro Traiani,XIIII. Kal.Iuñ. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

V. Imp.Theod.A.Aſclepiodoto P.P.

Ab vniuerſis,qui poſt obitum diui aui clementiæ meæ ex munificentia tam diuæ recordationis patris ac patrui mei,quàm etiam ſerenitatis meę fundos cuiuſlibet iuris petiuerunt,ſub hac diſpoſitione reditus conferantur, vt quicumq; à præſenti die triennio poſſident,vnius anni habentes immunitatem, pro reliquo biennio medij anni conferant reditus, ex triennio verò vſque quinquennium vnius anni,à quinquennio vſque ad decennium,biennij: à decẽnio & vltra triennij.in qua diſpoſitione etiã hij habebũtur,qui dempto canone poſſeſſiones cuiuſlibet iuris donationis obtinent titulo: aut cum eſſent domini poſſeſſionum,canonem ex parte vel integrum adimi exorauerũt.Ita tamen,vt qui fundum dempto canone accepit,reditus vniuerſos quos ipſe percepit,iuxta datam diſpoſitionem temporis ſoluat. Qui verò dominus conſtitutus poſſeſſionis tantùm canonis promeruit releuationem, canonem tantum prodat à forma,hoc eſt,aut dimidij anni, aut vnius, aut biennij, aut triennij ſoluat, eadem ratione etiam illis tenendis, qui releuationem iugationis ex ſimplici beneficio meruerunt.Sanè qui inſpectorem ſpecialem ac ſi de ieiunis, ac deſertis poſſeſſionibus accepiſſe dicuntur,electionem à ſede culminis tui propoſitam amplectantur, & aut ſoluant,vt dictum eſt, quod nunc conſequuntur lucri, pro rata temporum ratione,aut,ſi hoc moleſtè tulerint,patiantur denuo alios inſpectores dirigi. Quòd ſi qui ex poſſeſſionibus principali ſibi quondam liberalitate donatis,poſtmodum quaſdam aliis,aut venundedit,aut & ipſe donauit,pro his quidem, quæ venditæ probabuntur, ille ſe ſtatutis præſentibus obnoxium eſſe cognoſcat,qui videtur pretium conſecutus.Cui verò non vendita, ſed legitimè donata,vel iure ſucceſſionis adquiſita poſſeſſio eſt, is profectò debebit iuſtiùs adtineri ad illa præſtanda iuxta tempora præfinita, qui adipiſci in præſenti ex donata ſibimet poſſeſſione monſtratur. Qui verò alterius nomine ex munificentia principali donatos obtinet fundos,quíque releuationis, vel peræquationis beneficium ſimili modo conſecutus oſtenditur: ipſe ad huiuſmodi ſolutionem debebit adſtringi,qui non vt petitor,ſed vt dominus, & poſſeſſor rei poterit adprobari. vel certè,ſi hoc caſu quodam patere forſitan non valebit,ab ipſa poſleſsione,quæ vel donata,vel per æquata,aut releuata eſt,ſupradictis fructus beneficij conferantur:ſcituris cunctis quòd quiſquis prædictam præſtationem intra quattuor menſes, ex quo fuerit admonitus, inferre diſtulerit, ipſas poſſeſsiones, quæ donatæ eidem videntur, amittet. Hij verò,qui certum quid conlationis,ſeu functionis indictæ pro temporali poſſeſsione præſtiterint, pleno in poſterum beneficio principali quod aliquando meruerunt, munere perfruentur. Dat.III.Id.Maij.Conſtantinop.Victore V.C.CONS.

VI. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Antiocho P.P.

Eorum iugorum,ſiue capitum,ſiue quo alio nomine nuncupantur, priuati iuris,

iuris, vel patrimonialis, siue ciuilis, siue templorum, quæ à principio imperij diuæ recordationis Arcadij genitoris mei ex petitionibus diuersorum, vel vltro datis adnotationibúsque in præsentem diem qualitercumque releuati sunt, vel adærata leuiùs, vel de patrimoniali iure ad priuatam, vel in aurariam, ærariam, atque ferrariam præstationem translata, quinta pars commodi, quod ex eo beneficio ad dominos fundorum peruenit, ex eodem tempore exacta pro ęstimatis per singulos annos habitis arcæ & sacrarum largitionum viribus ex æquo societur: exceptis his, quæ in capitatione humana, atque animaliū diuersis qualicumque concessa sunt, ita vt omnium, quę prędicto tempore, atque etiam sub inclytæ recordationis auo nostro in terrena siue animarum descriptione releuata sunt vsque ad quadringentorum iugorum, siue capitum quantitatem pars dimidia publicis censibus adiungatur, vt si quidem vsque ad quadringenta iuga vel capita releuatio facta est, dimidia tātùm pars fisco reddatur. Si verò amplius aliquid releuatum est, vtque ad ducentorum iugorum, vel capitum aput beneficium consecutos releuatio firma permaneat, reliqua omnia publicis censibus refundantur. Aut enim intra ducentorum numerum pro rata partis dimidiæ portione vnumquenque releuari conueniet, aut vltra eundem minimè ad dispendium publicum præstita releuatione abuti, siue in vna, siue in diuersis prouinciis, vel suo, vel interposito nomine, huiusmodi beneficium impetrabit. nisi si quis se pro fundis sterilibus, ac desertis, maioris etiam adscribtionis, releuationem iustè meruisse firmauerit, & inspectore, seu peręquatore misso probauerit, non iam secundum nostrum beneficium (quod vsque ad ducenta iuga, vel capita pro dimidia parte indulsimus) sed pro inspectionis futuræ veritate, ac fide, tributa publica soluturus: adæratis etiam & qualitercumque translatis ex quarta decima feliciter futura indictione translatione vel adæratione seruata modū conlationis inponi, qui consecutis partem quandam beneficiis reseruabit, pro regionum diuersitate factæ adærationis modum, atque omnium, quę in huiusmodi rebus consideranda sunt, qualitate præfectura amplissima disponente: illis solis ab hac descriptione à sublimitate tua, sicut visum fuerit, disponente pænitus eximendis, & in præsenti conlationis modo mansuris, quæ ciuitatibus, vel curiis, vel officiis in commune remissa sunt, vel aliquando personarum magis † indulta, sed ex dispositione amplissimæ sedis tuæ, si qua sit de releuatione suspicio inspectioni verissimæ subiciendis. Exactionem verò quintæ partis conlationum ab exordio imperij diuę memoriæ patris mei, vt dictum est, iam nunc fieri ab his, qui emerunt, vel eorum heredibns, si soluendo sint, vel detentatoribus, pro quo quisque possedit tempore quo obiit, posterioribus, vel nouis dominis ad quos releuata prædia deuenerunt contra suos auctores actoribus legitimis reseruandis, neque pænitus vllo sub quocunque priuilegio dispositione hac eximendo firmiter in futurum, & sine vlla describtionis molestia aput eos, qui meruerunt, diuina indulgentia permansura, ita vt ne retractari quidem, nec proferri in medium has rursus liceat rationes, completis, his quę in pręsenti de causis singulis, aut personis, pro rerum necessitate statuta sunt. Dat. Prid. Kalendas Iañ. Constantinop. D D. N N. Theod. XIII. & Valentiniano III. A A. CONSS.

† *vel meritis*

De

De conlatione æris. *Tit.* XXI.

I. Impp.Valentinianus,& Valens A A.Modesto P.P.

Es,quod dichoneutum vocatur, non modò deinceps largitionibus inferatur,verùm de vsu pænitus,& conuersatione tollatur,ac nemini publicè hoc habere liceat.Et conflatores figurati ęris,adulteratores etiam monetæ capitalis animaduersio persequatur. Dat.VII.Id. April.Constantinop.Gratiano A.II.& Probo CONSS.

II. Impp.Arcad.& Honor.A A.Hilario.

AEris pretia,quę à prouincialibus postulantur,ita exigi volumus,vt pro viginti quinque libris æris solidus à possessore reddatur. Dat.V.Kal.Ianuar.Med. Arcad.IIII.& Honor.III.A A.& CONSS.

III. Imp.Theod.A.Maximino C.S.L.

Perpetuo sancimus generalíque decreto,ne cui deinceps ex pręcepto comitiuæ sedis,vel per oraculū sacrum,vel per diuinas adnotationes numinis nostri in nummo,vel in specie,(nisi ita publica necessitas postularit)propria liceat tributa persoluere,sed vt magis aut ipsam speciē,si hoc vsus exegerit, aut aurum, quod æstimatio certa constituit,pro cētenario æris huiusmodi possessor exsoluat. Dat.V.Id.Decemb.Constantinop.Victore V.C.CONS.

Ne conlationis translatio postuletur. *Tit.* XXII.

I. Impp.Constantius & Constans A A.Philippo P.P.

Leriquecensum fundorum suorum iugorū ad alias ciuitates transferre curarunt. Vniuscuiusque itaque ciuitatis censum in omnibus prouinciis ad proprias ciuitates redire censuimus. Dat.V.Kal.Aug. Constantino IIII.& Constante III.A A.CONSS.

II. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.A A A. ad Neotherium P.P.

Habeat vnaquæque ciuitas consortem munerum, quem habuit in professione collegam.Iugatio omnis vbi est antiquitus adscribta permaneat, redeat ad se aliò in fraudem munerum translata iugatio. Discant ordines,discant reliqui possessores mutato eo,quod non rectè est impetratum, quem participem possidendi cognouerint esse etiam in omnibus socium functionibus.PP.IIII. Non.Maij.Arcad.A.I.& Bautone CONSS.

III. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.A A A.ad Eusignium P.P.

Transferat,qui orando meruerit ex iudicio tuæ magnitudinis in annonariis dumtaxat commeatibus, ex alio loco ad vrbem aliam professionem publicæ functionis.Qui diuersis in vrbibus non sufficiet respondere exactorum numero crebriori,ad vnum vbi magis possidet iugationis reliquum modū, sine publico detrimento exactorum,transmittat. Dat.XVIII.Kal.Maij. Valentiniano A.tertiùm,& Eutropio CONSS.

IIII. Impp.Honor.& Theod.A A.ad Anthemium P.P.

Nonnullos possessores,exactionis consuetæ more dissimulato, eo temeritatis procedere cognouimus, vt quidam auctoritate rescribtionis elicita instantiam conpulsorum eludant,sub eo obtentu, quòd sponte pronius inferant ex-

petenda. Qua vſurpatione patefacta, promulgamus, vt huiuſmodi impetrationis nouitate ſupploſa (quæ vulgò auctopractorum vocatur) vniuerſa penſitationis profligandæ quæ fuit, reuiueſcat ſollemnitas, & curiales, vel apparitio prouincialis huius muneris vota procurent, exceptis his quos eminentiſſimæ tuæ ſedis ſpecialiter conſideratio digeſſit. Dat. XIIII. Kalend. Iun. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

V. Idem A. Herculio P.P. Illyrici.

Quod olim meminimus conſtitutum, hac generali denuo legis præceptione ſancimus, ne cuiquam liceat pręſtationes poſſeſſionum ad aliud territorium ex alio tranferre, ſed omnibus modis in eo loci tributaria agnoſcatur inlatio, quem fides cenſum retinet, & neceſſitas publicæ adſcribtionis adſtringit. Quòd ſi vlteriùs ab officio præfecturæ præſentia, vel priora ſtatuta fuerint temerata, centum librarum auri multa ferietur. Sed & ſinguli qui nequaquam prohibitis tēperabunt, viginti librarum auri diſpendia ſuſtinebunt. Dat. VIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Varana V. C. CONS.

De protoſtaſia. *Tit. XXIII.*

I. Imp. Conſtantius A. ad Senatum.

PRotoſtaſiæ munus hactenus ſenatores inpoſita neceſſitate ſuſtentent, vt hiſdem ſenatorum cenſus implendę neceſsitatis contemplatione ſociētur, nec cuiuſquam alterius iuga, aut capita ſenatorum cenſibus adgregentur: cùm protoſtaſiæ munus ita debeant ſuſtinere, vt ad eum numerum quem ipſi cenſuali ſorte ſuſtentant, ſenatorum tantùm cenſibus nexis eandem neceſsitatem debeant explicare. Dat. V. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Imp. Iulianus A. Salluſtio P.P.

Prototypias & exactiones in capitatione plebeia curialium munera, & quidem inferiora eſſe minimè dubitatur. Atque ideo à ſenatoriis eaſdem domibus ſubmoueri oportet, &c. Dat. III. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. præſidi Frygiæ Palęſtinæ.

Ceſſantibus his, quæ quibuſdam cuniculis & ſubreptionibus impetrata noſcuntur, & ſaluis priuilegiis dignitatum, grauitas tua vniuerſos faciat protoſtaſiæ ſubcumbere functioni, vt & officia publica maturiùs peragantur, & priuatorum merita ex hac diſtributione prouidentiſsimè conſeruentur. Dat. Prid. Kal. Iul. Conſtantinop. Arcad. A. IIII. & Honor. A. III. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Euthymio. Vic. Aſiæ.

Qui ex primipilaribus ſunt protoſtaſię, neceſsitatibus obedire cogantur: nec aliqua ſe obreptione ſubtrahere. Dat. XII. Kalend. Ian. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

De patrociniis vicorum. *Tit. XXIIII.*

I. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. Helpidio.

COlonorum multitudinem indicaſti per Aegyptum conſtitutorum ad eorum ſeſe, qui variis honoribus fulciuntur, ducum etiam patrocinia contuliſſe. Vniuerſos itaque, quos tantùm ſibi claruerit temeritatis adſumere,

adſumere, vt præbeant latebram, & defenſione repromiſſa aditum implendæ deuotionis obclaudãt, iubemus vrgueri, vt debita quæcumque vicani, quorum conſortio receſſerunt, è propriis facultatibus fiſci docebuntur commodis intuliſſe, idem cogantur expendere. Eos quoque, quos in defenſionem ſuam videntur ſuſcepiſſe, ab eorum patrocinio facias ſeparari. Dat. Prid. Non. Feb. Conſtantinop. Conſtantio A. X. & Iuliano Cæſ. III. CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Auxonium P.P.

Abſtineant patrociniis agricolæ ſubiugandi ſupplicio, ſi talia ſibimet adiumenta commentis audacibus conquiſierint. Hij verò, qui propria patrocinia largiuntur, per ſingulos fundos, quotiens repperti fuerint, viginti & quinque auri libras dare debeant: & non quantum patroni ſuſcipere conſuerant, ſed dimidium eius fiſcus adſumat. Dat. Prid. Id. Nouemb. Marcianop. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Heracliano Com. Aegypti.

Quicumque ex officio tuo, vel ex quocumque hominum ordine vicos in ſuum detecti fuerint procinium ſuſcepiſſe, conſtitutas luent pœnas. Poſſeſſores autem conpetẽter coherciti etiam inuiti ſtatutis imperialibus obedire, & muneribus publicis ſatiſfacere cogantur. Quoſcunq; autem vicos aut defenſionis potentia, aut multitudine ſua fretos publicis muneribus conſtiterir obuiari, vltioni, quam ratio ipſa dictabit, conueniet ſubiugari. Dat. Prid. Kalend. Octob. Olybrio & Probino CONSS.

IIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Cenſemus, vt qui ruſticis patrocinia præbere temptauerit, cuiuſlibet ille fuerit dignitatis, ſiue magiſtri vtriuſque militiæ, ſiue comitis ſiue ex proconſulibus, vel vicariis, vel auguſtalibus, vel tribunis, ſiue ex ordine curiali, vel cuiuſlibet alterius dignitatis, quadraginta librarum auri ſe ſciat diſpendium proſingulorum fundorum præbito patrocinio ſubiturum: niſi ab hac poſtea temeritate diſceſſerit. Omnes ergo ſciant, non modò eos memorata multa feriendos, qui clientelam ſuſceperint ruſticorum, ſed eos quoque qui fraudandorum tributorum cauſa ad patrocinia ſolita fraude confugerint, duplum definitæ multæ diſpendium ſubituros. Dat. VI. Id. Mart. Conſtantinop. Theodoro V.C. CONS.

V. Idem AA. Eutychiano P.P.

Excellentia tua his legibus, quæ de prohibendis patrociniis aliorum principum nomine promulgatę ſunt, ſeueriorem pœnam nos addidiſſe cognoſcat: ſcilicet, vt ſi quis agricolis, vel vicanis propria poſſidentibus patrocinium reppertus fuerit miniſtrare, propriis facultatibus exuatur. His quoque agricolis terrarum ſuarum diſpendio feriendis, qui ad patrocinia quæſiti confugerint. Dat. VIII. Kal. Iun. Conſtantinop. Theodoro V.C. CONS.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Aureliano P.P.

Valerij Theodori & Tharſacij examinatio conticeſcat, illis duntaxat ſub auguſtaliano iudicio pulſandis, qui ex Cæſarij & Attici conſulatu poſſeſſiones ſub patrocinio poſsidere cœperunt. Quos tamen omnes functionibus publicis obſecundare cenſemus, vt patronorum nomen extinctum pęnitus iudicetur. Poſſeſsiones autem athuc in ſuo ſtatu conſtitutæ pænes priores poſſeſſores reſide-

bunt, si pro antiquitate census functiones publicas & liturgos, quos homologi coloni præstare noscuntur, pro rata sunt absque dubio cognituri. Metrocomiæ verò in publico iure & integro perdurabunt: ne quisquam eas, vel aliquid in his possidere temptauerit, nisi qui ante consulatum præfinitum cœperit proculdubio possidere, exceptis conuicanis, à quibus pensitanda pro fortunę condicione negare non possunt. Et quicumque in ipsis vicis terrulas contra morem fertiles possederunt, pro rata possessionis suæ glebam inutilem & conlationem eius & munera recusent. Hij sanè qui vicis, quibus adscribti sunt, derelictis, & qui homologi more gentilicio nuncupantur, ad alios seu vicos, seu dominos transierunt, ad sedem desolati ruris constrictis detentatoribus redire cogantur. Qui si exsequenda protraxerint, ad functiones eorum teneantur obnoxij, & dominis restituant, quę pro his exsoluta cōstiterit, & in earum metrocomiarum locum, quas temporis labsus, vel destituit, vel viribus vacuauit, ex florentibus alię subrogentur, à rure quoque & possessiones, quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta prouincialia desideriis suis, vel reliquerūt, vel possidere alios permiserūt, pænes eos, qui eas excoluerūt, & functiones publicas recognoscūt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus curialibus copiam repetēdi. Quidquid autem in tempus vsque dispositionis habitæ † auro inlustri decessore sublimitatis tuæ ecclesiæ venerabiles, id est Constantinopolitana atque Alexandrina possedisse deteguntur, id pro intuitu religionis ab his præcipimus firmiter retineri sub ea videlicet sorte, vt in futurum functiones omnes, quas metrocomiæ debent, & publici vici pro antiquæ capitationis professione debent, sciant proculdubio subeundas, nequaquam, cephalæotis, hirenarchis, logographis Chomatum, & ceteris liturgis, sub quolibet patrocinij nomine publicis functionibus denegatis, nisi quid ex his, quæ exigenda sunt, vel neglegentia, vel contemptus distulerit, metrocomias possidere nostro beneficio meruerunt, & publicos vicos committere compellantur. Dat. III. Noñ. Decemb. Honor. x. & Theod. VI. AA. CONSS.

† χ. à viro

De quadrimenstruis breuibus. *Tit. XXV.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor AAA. Rufino P.P.

QVotienscunque quadrimēstrui breues ab apparitoribus ducianis ad sedem vestræ celsitudinis destināntur, parilis notitia prouinciali quoque tradatur officio, vt prius, quàm ad iudicium vestrum examinanda mittantur, ibidem sub vtrorumque pręsentia conferantur, vt qui perperam vel petita, vel erogata notauerit, confutetur, ne discordanti breuium modo in eorum damnum expensa reuocetur, qui susceptionibus, vel nominationibus obligati, quæ militum nomine petuntur, exsoluant, nec inputari sibi, quod exsoluerint, congemescant. Dat. XII. Kal. Iuñ. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

De discussoribus. *Tit. XXVI.*

I. Imppp. Valentinia us, Valens, & Gratianus, AAA. ad Arthemium Vic. Hispaniarum.

Quotiens

QVotiens in disceptatione constiterit iniquè discussionem fuisse confectam,& fidem facti non poterit adprobare discussor: ipse in eodem titulo,& in eodem modo ad soluēdum protinus vrgueatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat.Prid.Id.Maij.Valentiniano NB.P.& Victore CONSS.

II. Impp. Arcad.& Honor.A A.Messalæ P.P.

Maximas prædas hoc pacto agi de prouincialibus certum est,vt acceptæ semel securitates, & regestæ polypticis à discussoribus vel apparitoribus denuo postuletur,non quòd vtilitas publica flagitat, sed vt si casu est amissa securitas, maior præda nascatur.Decernimus itaque,vt quando insertę securitates ratiociniis publicis continentur,rursus per iniuriam non petantur. Dat.v.Kal.Dec. Stilichone & Aureliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet,in hoc maximam prædam exactores de prouincialibus exercere,vt post emissas securitates iterum polipticos & securitates incipiant postulare,quod ab hiis non pro publica vtilitate fieri, sed vt si securitates inuentæ non fuerint,maior eis præda nascatur. Ideoque statuit,vt si securitates ratiociniis publicis,vel in polipticis exactorum continentur,iterum pro cupiditatis nequitia nō petantur.*

De alimentis,quæ inopes parentes de publico petere debent.
Tit. XXVII.

I. Imp.Constantinus A.ad Ablauium.

AEreis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis scribta per omnes ciuitates Italię proponatur lex,quæ parentum manus à parricidio arceat,votumque vertat in melius: officiumque tuum hæc cura perstringat,ut si quis parēs adferat sobolem,quam pro paupertate educare non possit,nec in alimentis, nec in veste inpertienda tardetur,cùm educatio nascentis infantiæ moras ferre non possit, ad quam rem & fiscum nostrum, & rem priuatam indiscreta iussimus præbere obsequia. Dat.III. Id. Maij. Naisso,Constantino A.IIII.& Licinio IIII.A A.CONSS.

II. Idem A.Menandro.

Prouinciales ægestate victus atque alimoniæ inopia laborantes, liberos suos vēdere,vel obpignorare cognouimus. Quisquis igitur huiusmodi repperietur, qui nulla rei familiaris substantia fultus est,quique liberos suos ægrè ac difficile sustentent:per fiscum nostrum antequàm fiat calamitati obnoxius, adiuuetur: ita,vt proconsules, præsidesque & rationales per vniuersam Africam habeant potestatem,& vniuersis,quos aduerterint,in ęgestate miserabili constitutos,stipem necessariam largiantur: atque ex horreis substantiam protinus tribuant conpetentem.abhorret enim nostris moribus,vt quemquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus. Dat. Prid. Noñ. Iul. Romæ, Probiano & Iuliano CONSS.

De indulgentiis debitorum. Tit. XXVIII.

I. Imp.Iulianus A.ad Auitianum Vic.Afric.

EXcepto auro & argento cuncta reliqua indulgemus. Dat.VII. Kal. Nouemb. Antiochiæ, Acc.XV. Kal. April. Karthag. Iuliano A.IIII. & Sallustio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Dextro P.P.

Quingenta vigintiocto milia quadragintaduo iugera, quæ Campania prouincia iuxta inspectorum relationem, & veterum monumēta chartarum in desertis & squalidis locis habere dignoscitur, hisdem prouincialibus concessimus, & chartas superfluæ describtionis cremari censemus. Dat. VIIII. Kal. April. Med. Olybrio & Probino CONSS.

III. Idem AA. Ardromacho P.V.

Omnium titulorum, siue qui ad inlustres viros præfectos prætorio, siue qui ad largitiones nostras pertinent, vsque in consulatum primum clementiæ nostræ, id est, vsque indictionem quintamdecimam, quæ proxima fuerit, reliqua vniuersa concedimus. Atque vt ipsa memoria reliquorum intercidat, chartas omnes, siue quas tabularij ciuitatum, siue officia iudicum, siue officium palatinum, siue discussores habent, quibus tamen eius temporis & debitorum nomina, & debita continentur, vndique in medium congregatas palàm flammis iubemus aboleri Post consulatum verò mansuetudinis nostræ, id est, à prima indictione in consulatum Olybrij & Probini omnium reliquorum: exactionem suspendi oportere censemus, donec admoniti ordinarij iudices nominatarios † breues absque vlla conscriptos fraude transmittant, quibus apertè liqueat, quę pænes minuscularios, quæ pænes curiales debita, quæ tam in defectis domibus habeantur. his enim præcipuè consulendum est, qui iusto remedio indigent. Nouerint igitur officia ad se omne dispendium rediturum, si occultatis idoneis, in eorum locum fæneos defectósve subiecerint. ex consulatu sanè Olybrij & Probini, id est, ex nona indictione in præsentem diem adcelerari solutionem omnium conueniet debitorum. Eos etiam, qui personalibus debitis sacro ærario tenentur adstricti, id est, conductores diuersorum portuum ac vectigalium volumus esse securos. Publicani etiam & telonarij, præpositi thesaurorū adque basyorum, procuratores gynæceariorum ac monetariorum, ceteríque, quos omnes in chartis suis officium palatinum sine vllo ætatis fine custodit, decernimus, vt quæcunque per eos debita contracta sunt, submoueantur ab heredibus, etiam memoratorum exactionis atrocitas conquiescat. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

† ἴσως notarios

IIII. Idem AA. Theodoro P.P.

Ab omni intra Italiam iugatione, quam munere annonariæ functionis absoluimus, etiam glebalem pensionem iubet serenitas nostra remoueri. Dat. Id. Septemb. Med. Basso & Philippo CONSS.

V. Impp. Honor. & Theod. AA. honoratis & possessoribus per Africam.

Reliquorum ex fiscalibus titulis cuncta debita nostræ mansuetudinis indulgentia subsequatur, &c. Dat. VII. Kalend. Decemb. post Cons. Honor. VIII. & Theod. III. AA.

VI. Idem AA. Macrobio Procons. Afric.

Considerantes Africæ deuotionem vsque in initium fusionis quintæ vniuersa reliqua, quæ tam ad arcam sublimium potestatum, quàm ad largitiones pertinent, relaxari præcipimus. Priuatæ quoque rei debita similiter relaxamus, chartis abolitis, quibus debita publica continentur. Dat. VII. Kalen. Iul. Rau. Varana CONS.

VII. Idem A A. Iohanni P.P.

Campaniæ, Tusciæ, Piceno, Samnio, Apulię, Calabrię, sed & Britiis, & Lucaniæ, ex omni pręstationis modo, quem antiqua sollemnitas detinebat, quattuor partes iubemus auferri, ita vt ex indictione decima, quinque annorum indulgentia contributa, partem soluant publicæ functionis. Ad reparationem sanè cursus intra indulgentię tempus, quidquid fuerit postulatum, id solum conferri censuimus. Dat. VIII. Id. Maij. Rauen̄. Lucio V.C. CONS.

VIII. Idem A A. Seleucho P.P.

Nauiculariis intra Africam ex quartadecima indictione consulatus Valentiniani Aug. III. & Eutropi. v.c. vsque ad indictionem quartam consulatus nostri septies, & Theodosi iterum, omnia reliqua indulgemus. Dat. III. Non̄. April. Rau. Constantio & Constante CONSS.

VIIII. Idem A A. Anthemio P.P.

Per omnes prouincias Orientis ex indictione vndecima Valentiaca in quintam vsque nuper transactam indictionem, annorum scilicet quadraginta, id est, ex consulatu diuorum Valentiniani & Valentis iterum Augustorum vsque ad consulatum inuictissimi Honorij patrui mei septies, & meum iterum, omnium generalium titulorum sub æqua lance tam curiis, quàm conlatori priuato & patrimoniali, diuinæ quinetiam domui, omnique iuri munifico, necnon & cellariis præter trium metallorum debitoribus Docimeni, Proconensis, & Troadensis concessimus reliqua, siue species, siue æs, pecunia, aurum, argentúmque debetur, ita vt nec horreis & præfectoriæ arcæ, nec nostro aliquid ex his ærario debeatur, sequentis temporis debitis ex indictione sexta vsque ad præsentem duodecimam emergentibus necessitatibus reseruatis. Dat. V. Id. April. Constantinop. Constantio & Constante CONSS.

De eadem re scribtum edictum ad populum, ad Marcianum Com. S.L. Musellio præposito sacri cubiculi de titulis ad domum sacram pertinentibus, ad rectores prouinciarum, & de metallariis edictum ad populum per prouincias Illyrici, & ad rectores prouinciarum.

X. Idem A A. Aureliano P.P.

Indulgentiam, quã ex vndecima indictione Valentiaca in quintã vsq; nuper transactã generaliter per omnes prouincias & populos sparsimus, nõnulli visi sunt in suum conpendium rapinámque conuertere, vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica. Ideóque vt largitatem nostrã non nomine, sed re ipsa prouinciales experiantur, à nullo ordine obtẽtu anticipatæ per se inlationis vlterius aliquid exigantur, cum eis sufficere debeat ad medellam quidquid & ipsi ex eadem indulgentia meruerunt, quam sacrilego animo temerare conati sunt. Dat. V. Id. Iul. Constantinop. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

XI. Idem A A. Monaxio P.P.

Primipili reliqua tanquam ad nuper emissam generalem indulgentiam minimè pertineant, flagitari cognouimus. ideóque sancimus primipili quoque reliqua eiusdem temporis relaxari, nec quenquam debere pro eo tempore, quod indulgentia definiuit, primipili vel cuiuslibet alterius tituli gratia conueniri præter Docimeni, Proconensis, & Troadensis metallorum debitores, quos

& dudum latæ indulgentiæ series conprehendit. Dat. v. Id. Sep. Heracleæ, Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

XII. Idem AA. Palladio P.P.

Præter censuales functiones Campania, quam & vetustatis grauior onerat adscribtio, & pòst hostium vastauit incursio, perequatis territoriis nonam partem tantummodo præteriti assis publicarum toleret functionum. Picenum verò & Tusciam suburbicarias regiones septimam tributorum ad supputationem professionis antiquę per vniuersos titulos iubemus agnoscere, vt reciso antiqui census onere, is tantum modus, quem superius comprehendimus, chartis publicis inseratur, hac condicione, vt omnis super desertorum nomine querella in posterum conquiescat. Dat. XVII. Kal. Dec. Rau. Honor. XII. & Theod. VIII. AA. CONSS.

XIII. Idem AA. Venantio Com. R.P.

Breues, quos spectabiles ac probatissimi nobis viri ac Palatinorum sacrarum vel ad pretoriana scrinia detulerunt, & professionis modum eum, qui breuibus sedit, scribi, volumus. Eum verò, qui recisus est de chartis publicis, iubemus auferri. Vnde secundum fidem polypticorum, per prouinciam proconsularem nouem milia duas centurias iugera centumquadragintavnum in soluendo, & quinque milia septingentas centurias, iugera centum quadragintaquattuor semis in remouendis: per prouinciam verò Byzacenam in præstanda functione septem milia quadringentas sexaginta centurias iugera centum octogintaseptem milia sexcentas, quindecim verò centurias iugera tria semis in auferenda constat adscribta, vt circa eos, quibus conlocata ac releuata sunt prædia, ad securitatem perpetuæ proprietatis intermina possint ætate seruari. De his verò, quæ edictis pendentibus nondum sunt certis adsignata personis, rectores prouinciarum decernimus prouidere, vt manentibus remediis quæ fides supradicta adtribuit idoneis conlocentur. Dat. x. Kalend. Mar. Rau. Honor. XIII. & Theod. x. AA. CONSS.

XIIII. Idem AA. Rufino Com. S.L.

Quod de annonariis functionibus per vrbicarias regiones clementia nostra concessit, etiam in largitionalibus titulis & emphyteuticis reipublicæ prædiis custodiri mandamus. Amotis igitur reliquis, etiam circa largitionales titulos debita ex præsenti indictione constituet, chartis abolitis debitorum capitali sanè supplicio percelletur quisquis prouincialem supra constitutum hac auctoritate modum debitæ functionis adstrinxerint. Regesta VI. Id. Febr. Rau. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

XV. Impp. Theod. Valentinianus AA. Tauro PP. & patricio.

Quicumque ex inposita describtione donatis releuatísque per sacram liberalitatem obnoxium se esse ex parte vel ex integro cognoscit, nostri numinis beneficio liberetur, &c. Dat. XII. Kalend. Iul. Constantinop. Hariobindo & Aspare CONSS.

XVI. Idem AA. Tauro P.P.

A sexta indictione ad quam superior indulgentia vsque processit, ad vndecimam nuper transactam sub æqua dimensione tam curiis, quàm possessori priuato

uato ac patrimoniali, diuinæ quinetiam domus ex omni iure munifico, necnon & in speciebus cellariensibus reliqua indulgemus, ita vt quę in istis viginti annis à sexta, qua dictum est, indictione, vndecimam vsque per omnes titulos siue in speciebus, siue pecunia, auro argentoque debentur, nomine reliquorum omnibus conceduntur, nihil de his viginti annis speret publicorum cumulus horreorum, nihil arca amplissimæ præfecturæ, nihil vtrunque nostrum ærarium. Dat. x. Kalend. Maij. Theod. A. XIIII. & Maximo v.c. CONSS.

XVII. Idem AA. Isidoro P.P.

Debita susceptoribus ante decimam indictionem congregata, quæ sedes excelsa pretiis humanioribus adęrauit, ex parte dimidia condonamus, arcę cetera inferri præcipimus. Dat. Prid. Id. Iul. Constp. Isidoro & Senatore CONSS.

De relationibus. *Tit. XXVIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Claudium Plotianum correctorem Lucaniæ & Brittiorum, post alia.

Vper paucis, quæ iuridica sententia decidi non possunt, nostram debes consulere maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas: cùm litigatoribus legitimum remaneat arbitrium à sententia prouocandi. Dat. VI. Kal. Ian. Treu. Acc. VIII. Id. Febr. Regio, Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Idem A. Profuturo PF. Annonæ.

Si quis iudicum duxerit esse referendum, nihil pronuntiet, sed magis, super quod hæsitandum putauerit, nostram consulat scientiam: aut si tulerit sententiam, minimè postea, ne à se prouocetur, relatione promissa terreat litigantes. Dat. IIII. Id. Feb. Sirmio, Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Viuentium P.P.

Super delictis prouincialium, numquam rectores prouinciarum ad scientiam principum putent esse referendũ, nisi ediderint priùs consultationis exemplum. Quippe tunc demum relationibus plena maturitas est, cùm vel allegationibus refelluntur, vel probantur adsensu. Dat. III. Kal. Iañ. Treũ. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Idem AA. & Gratianus A. ad Apodemium.

Si quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra iudicia requirendi, exspectandíque responsa, omnem omnino causam relationis series conprehẽdat, vt recitata consultatione, quę ita est dirigenda, propemodum auctorum recensione non opus sit, actis etiam necessariò sociandis. Dat. VI. Id. Maij. Treũ. Valentiniano NB.P. & Victore CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Eupraxium P.V.

Quicunque iudicum, vel appellatione interposita, vel ipse dubitans, relationem in causa, vel ciuili, vt criminali sponderit sese missurum, exemplũ opinionis edendæ, refutatiorúmque dandorum, sed & transmittendæ relationis intra eum diem seruet, qui Constantiana lege decretus est: ita vt simul omnia ad eam, de qua refertur, causam pertinentia acta transmittat. Quòd si qui iudicum

iudicum posthac non ita obseruauerint cuncta in relationibus dirigendis, quæ iampridem statuta sunt, eo crimine tenebuntur vnà cum officio, quod ordinem seruandorum suggerere neglexerit, quo tenentur, qui sacrilegium admiserint, &c. PP. XVI. Kal. Mart. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P.P.

Nunquam ad vnius litigatoris querimoniam nostris altaribus suggestio offeratur, ita vt si cuiusquam ambitione plectenda inportunitas id fortè meruerit, ei, cuius intentione contra generale factum fuerit, constitutum damnum litis iudex infligat, nec vmquam in rediuiuum statum negotium redigatur, quod hac fuerit conditione præsumptum. Dat. V. Id. Septemb. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

De appellationibus, & pœnis earum, & consultationibus. Tit. XXX.

I. Imp. Constantinus A. ad Claudium Plotianum correctorem Lucaniæ & Brittiorum.

SI in negotio ciuili cognitis vtrisque actionibus pronuntiaueris te ad nostram scientiam relaturum, consultationis exemplum litigatoribus intra decem dies edi aput acta iubeas: vt si cui fortè relatio tua minùs plena, vel contraria videatur, is refutatorias preces similiter tibi aput acta offerat intra dies quinque, quàm illi exemplum cõsultationis tuæ obtuleris. Iam dicationis tuæ est omnia quæ aput te, vel aput alios gesta fuerint in eo negotio consultationi tuę cum refutatoriis litigantis adnectere, ita vt scias & decem dies intra quos edi cõsultationem oportet, & quinque intra quos preces refutatoriæ offerendæ sunt, continuos debere seruari. Nam quinque diebus transactis, nec offerẽtem preces refutatorias litigatorem debebis audire, sed sine his quoniam intra statutum tempus oblatæ non sunt, gesta omnia ad nostram referre scientiam, & cetera. Dat. III. Kal. Iañ. Treũ. Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Idem A. ad Catullinum. post alia.

Minimè fas est, vt in ciuili negocio libellis appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniurię genus seu tormẽta, vel etiam contumelias perferat appellator, absque his criminalibus causis in quibus etiam si possunt prouocare, eum tamen statum debent obtinere, vt post prouocationem in custodia perseuerent: ea custodita moderatione vt eorum prouocationes recipiantur, qui easdem non à preiudicio interposuisse noscũtur, aut etiam ante causam examinatam, & determinatam, sed vniuerso negotio peremptorià præscribtione finito, vel per cuncta membra decurso contra iudicem interpositæ esse noscantur, &c. Dat. III. Noñ. Noũ. Treũ. Acc. XV. Kal. Maij. Hadrumeto, Volusiano & Anniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc præcipit, non debere appellantem aut carceris custodia, aut cuiuslibet iniuriæ afflictione constringi, exceptis tamen criminalibus causis, in quibus similis accusantem & accusatum cõditio pœnæ custodiæq; constringet. Et eorum appellationes dicit debere recipi, sed ita, vt qui appellauerit, in custodia teneatur, quousq; ad alium Iudicem crimina obiecta perueniant, vt discußis ad integrum omnibus, aut de absolutione, aut de damnatione accipiat sententiam finitiuam.*

III. Idem

III. Idem A. ad Probianum Proc. Afric.

Appellationum causas, quæ per vos in auditorio vestro, quibus vicem nostri mandamus examinis, diiudicantur, ita audire debes, vt edicto, quod super appellationum negotiis finiendis iam generaliter constitutum est, pareas, atque eadem negotia quàm maturissimè explices. Dat. VIII. Kal. Septe. Rom. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

IIII. Idem A. Amabiliano PF. Annon. Afric.

Officij cura est, vt omnes omnino appellationes, quæcumque fuerint interpositæ, sollemniter curet accipere: nec in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam existimet. PP. III. Kal. Ianuar. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

V. Idem A. Petronio Probiano suo Sal.

Ex illo tempore, quo in ciuilibus causis, quæ inter priuatos mouentur, consulturum, vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis à te interpositæ sollemnia completa fuerint, nihil posthac tibi quodlibet speciale, ac requisitum, vel quibuscumque modis fauoris gratiam præferens audiendum est: sed obseruandum, vt iuxta priora statuta sollēnitatis more expleto gesta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Id. Aug. Arelato PP. Id. Octo. Thebeste, Sabino & Rufino CONSS.

VI. Idem A. Petronio Probiano suo sal.

Supplicare causa pendente non licet, nisi fortè ei cui opinionis exemplum negatum est, vel instructionis vniuersæ subpressa transmissio. Quo facto crimen iudici sacrilegij imminebit, qui hoc commisso litigatori supplicādi necessitatem inponit: cui aliter supplicanti dimidię partis rei, de qua agitur, inponenda est multa, vt pro iudicis æstimatione fisco pretium inferat: eo etiam, qui terminatam rescribto, vel consultatione quæstionem exquisito suffragio refricare conabitur (quoniam maius crimen admittit) in omnem litis ęstimationem protinus condemnando, & sub sacramenti obseruatione omni venia deneganda, si quis contra hæc supplicare temptauerit. Dat. Id. Aug. Arelato. PP. Id. Octob. Thebeste, Sabino & Rufino CONSS.

VII. Idem A. ad Bassum P.V.

Litigatoribus copia est, etiam non conscribtis libellis, ilico appellare voce, cùm res poposcerit iudicata. Dat. VIII. Id. Iuñ. Sirmio, Gallicano & Basso CONSS.

VIII. Idem A. ad Bassum P.V.

Manente lege, qua præscribtum est intra quot dies opinionis siue relationis exemplum priuatis iudex debeat exhibere, & refutatorij libelli intra quot dies rursum iudicibus offerendi sunt, tam in priuatis, quàm etiam in fiscalibus causis, ex eo die, quo fuerit quęstio terminata, vel ex quo relationem iudex per sententiam promiserit, intra vicēsimum diem quæcumque ad instructionem pertinent causæ, ad comitatum nostrum properantissimè volumus adferri. Quod nisi factum fuerit, ab vniuerso officio viginti transactis diebus, quos post latam sententiam placuit supputari, intra viginti alios dies, qui sequuntur, tantum fisco nostro pręcipimus inferri, quanti per ęstimationem rationalis emolumentum litis (cuius suppressa fuerat instructio) fidelissimè potuerit æstimari. Cui capitale supplicium imminebit, si rigorem legis quocumque modo mollire temptauerit.

temptauerit.eadem pœna officio imminente, si quando appellatione, vel consultatione pendente, vel post decisas nostris responsionibus causas, ei quod vllo modo fuerit impetratum, damnabilem voluerit conhibentiam commodare. Nam decreta nostra debet ingerere iudicantia, aut ipso etiam dissimulante iudice, reluctari, & tanquam manibus iniectis eos de iudicio producere, ac rationum officio traditos statuti prioris nexibus obligare, quorum desideriis violari nostras prospexerit sanctiones. PP. IIII. Kal. April. Rom. Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Seuerum Vicarium.

Ne causas, quæ in nostram venerint scientiam, rursus transferri ad iudicia necesse sit, instructiones, necessarias plenè actis inseri pręcipimus. Nam cogimur à proferenda sententia temperare, qui sanximus retractari rescribta nostra ad opiniones, vel etiam relationes iudicum data, non oportere: quoniã verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur adẽpta copia cõquerendi. Quare perennibus inuretur iudex notis, si cuncta, quę litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indita actis vel subiecta non potuerint inueniri. Dat. X. Kal. Iul. Aquil. Constantino V. & Licino C. CONSS.

X. Idem A. ad Crispinum.

Si quis per absentiam nominatus ad prouocationis auxilium cucurrerit, ex eo die interponendæ appellationis duum mensum tempora ei conputãda sunt, ex quo cõtra se celebratã nominationẽ didicisse mõstrauerit. Nã pręsenti qui factam nominationem cognouit, & appellare voluerit, statim debet duorũ mensum spatium conputari. Dat. VIII. Id. Iulias, Constantino A. VI. & Constantio C. CONSS.

XI. Idem A. ad Maximum. post alia.

Nemo in refutatione aliquid congerat, quod adserere intentione neglexerit. Quod quidem sæpe fit industria, si quod quis probari posse desperet in pręsenti disceptatione dissimulet, certus se esse reuincendum, si commẽticia & ficta suggesserit. Propter quod cogi etiam singulos oportebit, ad proferenda in iudicio vniuersa, quæ ad substantiam litigij proficere arbitrantur, adque ea ratione vrgueri, vt sciant sibi ex auctoritate legis istius non licere refutatoriis tale aliquid ingerere, quod aput iudicem non ausi fuerint publicare. Nam si plena, vt iubemus adsertio per litigatorem in iudiciis exeratur, & integra instructio in cõsulti ordinẽ cõferatur, stabit ratũ ac fidele, ꝙ iudicia nostra rescribserint. Neq; vllus querimoniæ locus dabitur, nec occasio supplicandi, vt conuelli labefactaríque iubeamus, quæ ad relationem eius sanximus, qui neque vera, neque vniuersa suggesſit. Omnes igitur partium allegationes, acta vniuersa, scribturarúmque exempla omnium dirigantur. Quod cùm vniuersos iudices tunc præcipuè sublimitatem tuam, qui cognitionibus nostram vicem repræsentas, seruare conueniet. Sanè etiam ex eo querimoniæ litigantium oriuntur, quòd à vobis, qui imaginem principalis disceptationis accipitis, appellationũ adminicula respuuntur. Quod inhiberi necesse est. Quid enim aceruius indigniúsque est, quàm indulta quempiam potestate ita per iactantiam insolescere, vt despiciatur vtilitas prouocationis, opinionis editio denegetur, refutandi copia respuatur? Quasi
verò

verò appellatió ad contumeliam iudicis non ad priuilegium iurgantis inuenta ſit, vel in hoc non æquitas iudicantis, ſed litigantis debeat conſiderari vtilitas. Dat. Prid. Id. Ian. Sirmio, Criſpo II. & Conſtantino II. C C. CONSS.

XII. Idem A. ad Florentinum.

Si nominatus magiſtratus aliquis refragetur, non appellatio, ſed querimonia hoc dicetur. appellationis enim verbum in maioribus rebus dici oportet. Similiter & ſi ad exactionē annonariā nominatus de iniuſtitia queratur, non appellatio, ſed querella hoc eſſe videbitur. Ideoque nec tempora appellationum ſeruanda ſunt, ſed mox ſuper huiuſmodi querimoniis diſceptandum. Dat. Id. April. Conſtantinop. Seuero & Rufino CONSS.

XIII. Idem A. ad Iulianum P.V.

Nonnulli iudicum inferioris gradus à ſententiis ſuis interponi prouocationis auxilium ægreferentes, id efficiunt, vt nobis eorum relationes non neceſſariæ, & inſolentes ingerantur. Igitur volumus cùm ab eorum ſententiis fuerit prouocatum, ſuper ea quęſtione, cuius appellatione interpoſita iudices eſſe deſierunt, minimè eos ad noſtram referre clementiam, ſed grauitatis tuæ, cui noſtram vicem commiſimus, ſacrum auditorium expectari. Dat. III. Non. Aug. Heracleæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. III. CONSS.

XIIII. Idem A. Victori rationali Vrb. Rom.

Quoniam nonnulli fiſci debitores, cum iuſſi fuerint debitam ſummam exſoluere, interpoſito prouocationis auxilio vim exſecutionis eludunt, nec iam opinionis exemplum, nec refutatorias preces curant petere vel offerre: Placuit vt ſi intra dies complendis ſollemnitatibus præſtitutos ad facienda hæc, appellatoris cura defuerit, deſerta ab eo prouocatio æſtimetur, móxque debitū exigatur. Dat. Prid. Kal. Aug. Conſtantio & Maximo CONSS.

XV. Idem A. ad concilium prouinciæ Afric.

Non rectè iudices iniuriam ſibi fieri exiſtimant, ſi litigator cuius negotium ſententia vulneratum eſt, à principali cauſa prouocauerit. Quod neq; nouum, neque alienum à iudiciis eſt. Ideoque poſt negotium principale diſcuſſum, litigatori liceat litem iuris remedio ſubleuare, & iudices obſeruare debebunt, ne appellatores, vel in carcerem redigant, vel à militibus faciant cuſtodiri. PP. IIII. Kal. Aug. Karthag. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio C. IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc iubet, non debere Iudices prouinciarum adſertiones appellantium ad ſuam iniuriam reuocare, quia hoc nec nouum, nec alienum à iudiciis eſſe cognoſcitur: & ideo hoc iubet, vt liceat à litigatore vitiatam cauſam appellationis remedio ſubleuare. Hoc etiam ſpecialiter præcepit, vt appellator nec in carcerem, nec in quancunque cuſtodiam redigatur, ſed ad agendum negocium ſuum liber obſeruet.*

XVI. Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

A proconſulibus, & comitibus, & his, qui vice prępfectorum cognoſcunt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegato, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus, ita vt appellanti iudex præbeat opinionis exemplū, & acta cum refutatoriis partium ſuíſque litteris ad nos dirigat. A præfectis autem prętorio, qui ſoli vice ſacra cognoſcere verè dicendi ſunt, prouocari non ſinimus: ne iam noſtra contingi veneratio videatur. Quòd ſi victus oblatam nec receptam à iudice

appellationem adfirmet, præfectos adeat, vt aput eos de integro litiget, tãquam appellatione suscepta. Superatus enim si iniustè appellasse videbitur, lite perdita notatus abscedet: aut si vicerit contra eum iudicem, qui appellationem non receperat, ad nos referri necesse est, vt digno supplicio puniatur. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Constantinop. Basso, & Ablauio CONSS.

XVII. Idem A. ad vniuersos prouinciales.

Qui licitam prouocationem omiserit, perpetuò silere debebit, nec à nobis inpudens petere per supplicationem auxilium. quod si fecerit, deportationis pœna plectendus est. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Basso, & Ablauio CONSS.

XVIII. Imp. Constantius A. Anicio Iuliano P.V.

Quotiens rationalis, vel officij necessitate poscente, vel ex prærogatiua rescribti inter priuatos iudicauerit, si à sententia fuerit prouocatum, non ad nostram scientiam referendum est, sed apostolis datis, quod iuxta obseruatã rationem postulari sufficiet, & ad auditorium grauitatis tuæ, cui ad vicem nostram delata iudicatio est, partes peruenire oportet: in fiscalibus causis seruato priscæ consuetudinis more, vt opinione edita vniuersa ad nostram scientiam referantur. Dat. XIII. Kal. Iul. Serdicæ. PP. VI. Kal. Aug. Rom. Constantio A. II. & Constante CONSS.

XVIIII. Idem A. ad Anatolium Vic. Asiæ post alia.

Si ad curiam nominati vel ad duumuiratus aliorúmque honorum infulas, vel munus aliquod euocati, putauerint appellandum, intra duos menses negotia perorentur. Dat. VI. Kal. Decemb. Constantio A. II. & Constante CONSS.

XX. Impp. Constantius. & Constans AA. Philippo P.P.

Iudices cùm in ciuilibus causis, tum etiam in criminalibus, in quibus vitæ hominum salutísque quodammodo fata tractantur, appellationes admittant, nec denegent vocem in supplicium sententia destinatis. PP. V. Id. Iun. post Cons. Constantij iterum & Constantis AA.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt etiam in criminalibus causis, vbi vita vtriusque partis in dubium deuocatur, liceat appellari, nec appellandi vox denegetur ei, quem in supplicium sententia destinarit.*

XXI. Idem AA. ad Proculum Procons. Afric.

Si qui fiscale debitum per sententiam luere iussi, appellationem frustrationis commento crediderint obponẽdam, ne moris tergiuersantibus abutantur, ilico ad eum misi, cuius vice nostra cognitio est, intra viginti dies appellationis substãtiam persequatur, vt vel probata appellatione ad dicationis tuæ officium reuertantur, vel inprobata, vt legis istius contemptores ad præfectorum prætorio commentarios destinentur: eadem forma seruanda etiam, si pessima conscientia fortè grauati appellandi causa intra diem supersederint perorare. Dat. IIII. Kal. Decemb. Acyndino & Proculo CONSS.

XXII. Idem AA. ad Scyllacium.

Omnes præsides moneantur, vt si quis prouocatione sibi opus esse cognoscit, iuxta morem ordinémque legum accipiant libellos, & ad eos, qui consuerunt audire, transmittant: nec appellantes iniuriarum adflictatione deterritos à suffragio necessariæ defensionis expellant. Inponimus enim præsentis multæ

fascem,

fascem, vt iudex qui suscipere neglexerit, auri libras x. & officium eius quindecim pendat. PP. Cyzico, VI. Kal. Mart. Placido & Romulo CONSS.

XXIII. Idem AA. ad Rusticum P.V.

Dudum meminimus sancientibus nobis esse decretum, vt iuris veteris auctoritate submota, nullus clarissimus à præfecti vrbis sententia prouocandi vsurparet licentius facultatem, sed cunctas nobis partes publicæ vtilitatis atque cõmunis iuris volentibus præstare, visum est, vt vetustatis auctoritas, & appellandi facultas & origo repetatur, scilicet consenescente priore lege qua istiusmodi potestas videatur exclusa. PP. Rom. VI. Non. Iul. Amantio & Albino CONSS.

XXIIII. Idem AA. Procopio præsidi Ciliciæ.

Cum in controuersia criminali siue ciuili iudex ad nos existimauerit referendum, acta, vt gesta sunt, refutatorios libellos, vt oblati sunt, referri oportet. Quos quidem exigi & intra præscriptum patria cõstitutione tempus à iurgantibus flagitari iubemus, ac pronunciamus grauissimam notam esse subiturum, quisquis hæc à nobis constituta neglexerit. PP. VI. Id. Nouemb. Philippo & Sallia CONSS.

XXV. Idem AA. ad Lollianum P.P.

Quoniam iudices ordinarij prouocationes æstimant respuendas: placet, vt si quis appellationem suscipere recusauerit, quæ non ab executione, vel à præiudicio, sed à sententia iurgium terminante fuerit interposita, triginta pondo auri cogatur fisco inferre, XXX. alias libras auri officio eius itidem soluturo. Dat. VIII. Kal. Aug. Messadensi. PP. Capuæ, Arbitione, & Lolliano CONSS.

XXVI. Idem AA. ad Volusianum P.P. post alia.

Lata sententia, quę pertinent ad bona vacantia & caduca, & ad ea quę indignis, legibus cogentibus, auferuntur: si quis putauerit prouocandum, vox eius debebit admitti. Dat. III. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano CONSS.

XXVII. Idem AA. & Iulianus Cæs. ad Taurum P.P.

De Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brittiis & Piceno, Aemilia & Venetia, & ceteris interpositas appellationes laudabilis sublimitas tua more sollemni debebit audire competenti appellatione terminandas. Nec verò vlla poterit esse confusio. Præfectus enim vrbis nostra responsione conuentus prædictis cognitionibus temperandum sibi esse cognouit. Dat. Sirmio, Constantio A. VIIII. & Iuliano II. C. CONSS.

XXVIII. Idem AA. ad Taurum.

Patris nostri salutaribus imperatis comperimus dudum esse præceptum, vt si à rationali, vel comite, vel alio, qui curam fiscalis commodi gerit, fiscale debitum postulãte, fuerit prouocatum, ad eos, qui vice nostra huiusmodi cognitionibus præsident, appellatores intra diem tricensimum perducantur, aduersus sententias, quas iniquas esse contendunt, exsecuturi proprias actiones. Quapropter viginti sufficit dies intra eandem prouinciam custodiri, intra quam fuerit prouocatum, sicut ex aliis quadraginta seruentur: adque intra eorum terminos quod patris nostri constitutio statuit, explicetur. Dat. XIIII. Kal. Iul. Singiduno. PP. X. Kal. Aug. Rom. Eusebio & Hypatio CONSS.

XXVIIII. Imp. Iulianus A. ad Hymetium Vic. Vrb.

Omnes legitimæ appellationes, quæcunque fuerint contra audientiam tuę grauitatis interpositę, indubitanter suscipiantur, & post latam sententiam intra triginta dies vniuersa, quæ in eiusmodi negotio geruntur, cum refutatoriis precibus, seu libellis ad nostrum comitatum mittantur: strenuo videlicet officiali ex his, qui tibi parent, ad hanc sollicitudinem electo, ita vt publicis monumentis confectis dies quo gerulis gesta tradantur, fideliter designetur. nam x. librarum auri multæ constituetur officium obnoxium, si statuta nostra aliqua fuerint dissimulatione violata. Dat. x. Kalend. Octobr. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

XXX. Idem A. ad Germanianum P.P.

His, qui tempore conpetenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra præfectos vrbi, seu procōsules, seu comites orientis, seu vicarios sub specie formidinis prouocationem non arbitrantur interponendā, à renouanda lite pellantur. Nobis enim moderantibus rempublicam, nullum audebit iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare. Qui verò vim sustinuerint, contestatione publicè proposita intra dies videlicet legitimos, quibus appellare licet, causas appellationis euidenti adfirmatione distinguant, vt hoc facto tanquam interposita appellatione hisdem ęquitatis adminicula tribuantur. Emissa XV. Kalend. Ian. Mamertino, & Neuitta CONSS.

XXXI. Idem A. ad Mamertinum P.P.

Quoniam plerique rectores relationes, quas ad nostræ tranquillitatis comitatum destinare promittunt, supprimere, vel differre conantur, praua id conscientia faciente, conueniri eos ab inlustri auctoritate tua præcipimus, vt intellegant sibi quidem denarum librarum auri, officiis verò suis vicenarum imminere condemnationem, si promissa relatio intra triginta dies non fuerit sine aliqua ambiguitate transmissa his officialibus, per quos conuenit gesta transmitti. Et quia plerumque contingit, vt gerulis litterarum, aliquo casu existente, tarditatis obstaculum videatur adferri, ne id quod necessitate contingit, ad culpam rectorum redundare videatur, actis aput se confectis diem designare debebunt, in quo transmissio gestorum committitur his, qui huic necessitati deputantur. Dat. x. Kal. April. Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

XXXII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. salutem dicunt ordini ciuitatis Karthaginis.

Iudicibus non solùm appellationis suscipiendæ necessitas videtur inposita, verùm etiam triginta dierum spatia definita sunt, intra quæ negotij merita ad mansuetudinis nostræ scrinia conueniat destinari: Iudice & officio, si statuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ subiacente. Dat. Prid. Non. Febr. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXXIII. Idem A A. ad Dracontium Vic. Afric.

Quicunque iudicum aduersus auctoritatem legis appellationes neglexerit, protinus officio tuo non rationalis imminente ad viginti librarum auri exsoluendam multam cogetur, ita vt & officium eius triginta simili celeritate dissoluat.

uat. Dat.Prid.Id.Septemb.Aquil.Acc.XVIII.Kal.Decemb.Tacapiſdiuo,Ioviano & Varroniano CONSS.

XXXIIII. Idem AA.ad Symmachum P.V.

Si quiſquam auſus conſultationem ſequi circa limina palatij noſtri comitatúmve fuerit deprehenſus: æſtimatæ litis, quæ in controuerſiam venit, medietatem in auro adque argento fiſci viribus inferre cogetur. Iudex ſanè, qui relationem promiſerit, niſi intra triginta dies dictę ſententię promiſſā relationē ad noſtra ſcrinia deſtinarit, ipſe quidem notabili ſententia reprehenſus, X. librarum auri condemnatione quatietur. officium verò eius, quod non ſuggeſſerit, nec commonuerit de relationis neceſſitate, viginti libris auri fiat obnoxium. Dat. V.Id.Nou.Med.Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXXV. Idem AA.ad Modeſtum P.P.

Cuncta inſtrumenta, quæ iudiciis offeruntur, ſubiecta conſultationi geſta continere debebunt. Sed & acta, quę ſint antè habita, & monumenta tranſmittenda ſunt, híſque adnectenda ſunt teſtimonia, vel cōfeſſiones partium, & omnia huiuſmodi, in quibus cauſa conſiſtit, & habere exitum videatur. Dat. Kal. Aug.Marc.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XXXVI. Imppp.Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Eupraxium P.V.poſt alia.

Cùm ex cauſis iuſtis aliquid quo minus iudicari ſtatim poſſit, repperietur incertum, ac debitor aduerſus diſcuſſoris ſtatum cœperit reluctari, dilatione poſtpoſita ſuper eo quod exorietur ambiguū, vel ſublimitas tua, vel vicarius, prout quiſque veſtrum proximus erit, adhibeat examen. PP.XVI. Kal. Mart. Gratiano A.III.& Equitio CONSS.

XXXVII. Imppp.Valens, Gratianus & Valentinianus AAA.ad Thalaſſium Proc. Afric. poſt alia.

Cùm de præſcribtionibus peremptoriis agitatur examen, ſi eas præſcribtiones iudex, vt leues, putauerit inprobandas, & ab eius interlocutione fuerit appellatum, prouocatio huiuſmodi recipiatur. Cùm perēptoria præſcribtio, & definitiua ſententia eadē vi vel conſumptæ cauſæ, vel non admittendæ videantur operari. Sed quoniam euenire poteſt, vt multæ præſcribtiones peremptoriæ litigatoribus competant, ne in vno eodemque negotio per ſingulas neceſſe ſit ſæpius prouocari, totiens ad nos referri omnes peremptorias præſcribtiones, quas ſibi quiſque putauerit conpetere, cogatur exprimere: & ita demum ſi à cognitore fuerint repudiatæ, vtatur, ſi placet, prouocationis auxilio, &c. Dat. III. Kal. Septemb. Treu. Valente.VI.& Valentiniano II.AA. CONSS.

XXXVIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod.AAA. ad Syagrium P.P. poſt alia.

In condemnationibus appellationes iubemus admitti. Dat.XIIII.Kal.Iul. Gratiano V.& Theodoſio I.AAA.CONSS.

XXXVIIII. Idem AAA.ad Macedonium C.S.L.

Quotiens fiſcalibus cauſis controuerſiæ alicuius dubitatione pendentibus ſummā ſententiæ comes ærarij noſtri inpoſuiſſe detegitur, & cogendis obuium debitis prouocationis ſuffugium fuerit obiectum, proprium ſuper eo eſſe tri-

buendum præstantia tua discat examen, modò vt frequentibus statuta præceptis eos præter debiti modum pœna comitetur, quos executionem veteris iudicati superfluę appellationis obiectu suspendisse claruerit. P P. Karthag. XV. Kal. April. Syagrio & Eucherio CONSS.

XL. Idem AAA. ad Basilium Com. S.L.

Omnem, quę de libello scribta recitatur, dici volumus, atque esse sentētiam, atque ab ea prouocationis auxilia quisquis efflagitat, ad auditorij sacri venire iudicium, neque illic ex præiudicio pœnam vereri, sed appellationis iniustæ iustæ ve discrimen conpetenti subire luctamine. Præterea quidquid in cunctis cognitionibus, atque conflictibus libelli absque documento & recitatione decernitur, præiudicij loco iustè ac probabiliter putatur, atque ab eo si vel vocem quisquam prouocationis obiecerit, vel libellum, disputatione non indiget, qui incerta atque manifesta præiudicij cōdicione teneatur, cúmque confestim ab eodem cognitore exigi conueniet, ac teneri. Dat. Prid. Kal. Septemb. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XLI. Idem AAA. ad Ammianum Com. R.P.

Rationales priuatæ rei causis, vel sacri ærarij præsidentes, examen præsente fisci aduocatione suscipiant, ac si eorum sententia fortè fuerit appellatione suspensa, ad eos iudices disceptationis fata transeant, ad quos priuatorum hominum causæ referri ex prouocatione consuerunt, ita vt si ab illis quoque fuerit prouocatum, mansuetudinis nostræ expectetur arbitrium, vel sinceritate tua, vel sacrarum remunerationum comite, prout ad quem negotium pertinebit, quid super his de quibus referatur gestum sit scribtis currentibus instruente, vt siue athuc superest nostra cognitio, mā suetudinem nostram facta suggestione commoneat, siue adquiescentibus partibus terminum negotio datum esse constiterit, plenam rei inquisitionem notitiámque eius accipiat. Sanè tempora tantùm volumus priuatis fiscalibúsque causis non esse communia, vt antiquo iure fiscalia negotia intra duos menses in eadem prouincia, intra quattuor in contigua, intra sex in transmarina, dicantur. P P. XVII. Kal. Iañ. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XLII. Idem AAA. ad Agrestium Proconsul. Palæstinæ.

Probamus verecundiam iudicantis, si superfluam quoque recipiat prouocationem, ne interim reliquum negotium audiret. Dat. Prid. Kal. April. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XLIII. Idem AAA. Merobaudi duci Aegypti.

Prouocantibus multas, nisi ex nostris decretis, non patimur imponi. Dat. XIII. Kal. Nou. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XLIIII. Idem AAA. ad Symmachum P.V. post alia.

Obiecta appellatione, etiam si à præiudicio interposita dicatur, vel ad nos, vel ad cognitorem sacri auditorij sollemniter causa mittatur. Cùm si ea prouocatio aduersum leges fuerit emissa, facilè post iudicium sacri examinis ab huiusmodi litigatoribus multa possit exculpi. Dat. III. Kal. Decembr. Med. Richomere & Clearcho CONSS.

XLV. Idem AAA. & Arcad. A. ad Pelagium C.R.P. post alia.

Cùm post sententiam discussoris, vel rationalis fuerit prouocatum, ad sinceritatem

ceritatem tuam negotium transferatur, vt ſi mediocritas negotij, aut longinquitas regionis ad iudicium tuum litigatores venire non patitur, iudici prouinciæ, quem ipſe probaueris, negotium deleges. Appellationes verò tranſmarinæ in iudicio tuo intra anni agantur ſpatium. De contiguis, & non longè poſitis prouinciis appellationes intra conſtituta iure tempora peragantur. Dat. xv. Kal. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XLVI. Idem AAA. ad Florentium Com. S. L. poſt alia.

Cùm ſuper fiſcali debito emerſerit prouocatio, in eadem prouincia viceſimo die negotij merita noſcenda ſunt, ita vt ſecundum generalis arbitriũ ſanctionis XL. dierum ex contigua prouincia ſpatia ſufficiant. Dat. VII. Kal. Dec. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XLVII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio. P. P.

Cùm antea ſit conſtitutum, vt conſultationem iudicis ad comitatum ſacrum miſſam litigatorum nemo ſequeretur, hoc integra deliberatione ſancimus, vt ſi ad conſultationem anno decurſo non fuerit aliqua ratione reſponſum, litigatores, quorum intereſt collectis omnibus geſtis, & ipſius relationis exemplis veniendi ad comitatum noſtræ ſerenitatis habeant liberam facultatem. Dat. VII. Kal. Feb. Conſtantinop. Honor. NB. P. & Euodio CONSS.

XLVIII. Idem AAA. ad Euſignium P. P.

Reuocare appellationem ſuam vnicuique minimè permittatur, ſed ſacro auditorio totius negotij examinatio reſeruetur. Quòd ſi hac lege neglecta gratiam ſiuerit appellationis, & ipſe quinquaginta libras argenti, & eius officium parem ſummam condemnationis inferre cogetur. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XLVIIII. Idem AAA. Albino P. V. Rom.

In negotiis quæ in vrbe venerabili noſtri patrimonij nomine ventilantur, id iuris tulimus, vt ſi ducentarum librarum argenti negotium, quod agitur, ſummam æſtimationemque tranſcendit, à rationalis ſententia prouocantes, comitiuæ priuatarum ſequantur examen. Si verò intra præſtitutum modũ litigij ſumma ſe cohibet, ſublimi eminentiæ tuæ ſacrum noſtri numinis iudicium delegamus. Dat. VIII. Kal. Aug. Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

L. Idem AAA. Victorio Proconſ. Aſiæ.

Eum, qui procuratorem ſuum cum appellatione ante ſententiam aduerſum ſe latam ad iudicium dirigit, iudiciaria auctoritate iubemus præiudicialis multæ excipere, ac ſuſtinere iacturam. Emiſſa Prid. Non̄. April. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LI. Idem AA. Apodemio P. P. Illyrici & Ita. II.

Quibus cauſis non eſt prouocatio reſpuenda, iubemus reſpuentem iudicem triginta librarum auri, obſecundantem officij gratiam, quinquaginta eſſe feriendam. Dat. V. Id. Iuñ. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LII. Idem AAA. Haue Rufine K. NB.

Nihil ſub ſacri iudicij examine de ea parte negotij debet definiri, de qua nihil in exordio aput præſidem, aut inſtitutum fuerit, ac probatum. Dat. IIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Ennoio Proc. Afric. post alia.

Libellis vel edictis factæ citra consilium publicum non valeant nominationes, de quibus nec appellari necesse est, si sollemnitas deest. Dat. XVII. Kalen. Iuñ. Med. Olyb. & Probino CONSS.

LIIII. Idem AAA. Andromacho P.V.

Si ante annum relationi missæ responsum sacra scrinia non dedissent, causæ litigatoris commonitio non nocebit. Post quod etiam si aliqua constitutio manasse monstratur, quæ venientes rei, de qua agitur, (vt dudũ) amissione constringit, in quo ei, quæ tempus designat nihil intellegitur detraxisse, quia nullam indulti anni nec attigit, nec sustulit mentionem. Atque ideo positum vigorem legum scitáque seruabunt, si intra annum missæ relationis inpatientia litigatoris eruperit, vel condicio pręstituta, vel pœna. Transacto autem anni curriculo, nemo venire prohibebitur, quominus à clemẽtia nostra repetat oraculum, quod lex præscribta anni definitione distulit, non ademit. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

LV. Idem AAA. Messalæ P.P.

In negotiis ciuilibus cùm nihil sit quod ante appellationem iudicio principali indigeat, agnitis partium allegationibus, atque pensatis, terminari oportet controuersias, non duntaxat consultatione differri. Neque enim fas est, quod aput infirmum disceptatorem definiendi constantiam prouocantis trepidatio retardauit, litigatorem sub consultationis ambiguo iugi expectatione pendere. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

LVI. Idem AAA. Nebridio Proconſ. Asiæ.

Repugnantes priscorum sententias nostra serenitas temperauit. Si quis itaque libellos appellatorios ingesserit, sciat intra triduum post oblationem legitimam, non ex quo est sententia deprompta, appellatorem habere licentiam arbitrium commutandi, ne iustæ pænitudinis humanitas amputetur. Dat. XI. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

LVII. Idem AAA. ad Eutychianum P.P. post alia.

Addictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorũ vel monachorum eorum etiam, quos synoditas vocant, per vim atque vsurpationem vindicare liceat, ac tenere, quibus in causa criminali humanitatis considerationem si tẽpora suffragantur, interponendæ prouocationis copiã non negamus, vt ibi diligentiùs examinetur, vbi contra hominis salutem vel errore vel gratia cognitoris obpressa putatur esse iustitia: ea conditione, vt siue proconsul, comes Orientis, Augustalis, Vicarij fuerint cognitores, non tam ad clementiam nostram quàm ad amplissimas potestates sciant esse referendum. Eorum enim de his plenum volumus esse iudicium, qui, si ita res est, & crimen exegerit, rectiùs possint punire damnatos, &c. Dat. VI. Kal. Aug. Mnizo, Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

LVIII. Idem AAA. Theodoro P.P.

Multorum querellis excitati hac lege sancimus, vt si quis prouocatione interposita suspecti iudicis velit vitare sentẽtiam, in hac voce liberam habeat potestatem: nec timeat contumeliã iudiciorum: cùm & ab ipsa iniuria possit facilè

prouoc

prouocare permissum sit. Sciant igitur cuncti sibi ab iniuriis & suspectis iudicibus, & à capitali supplicio, ac fortunarum dispendio prouocationem esse concessam. Quòd si quis posthac iudicum appellatione emissa libellos quoq; ablatos audire noluerit, viginti librarum auri dispendio multabitur. Officium verò eius nisi huic pertinaciter restiterit, atque actis ita contradixerit, & quid iure sit constitutum ostenderit, vigintiquinque libras auri largitionibus nostris inferre cogetur. Dat. VII. Id. Iuñ. Med. Theodoro V.C. CONS.

LVIIII. Idem AAA. Simplicio Præsidi Trip.

Nullum ita credimus contumacem, vt appellationem interpositam legibus audeat recusare. Quamobrem teneat apparitio veterem disciplinam, nec à suggestionibus necessariis metu eius, cui ad tempus paret, retrahatur. XX. autem libras auri ęrario nostro cogetur inferre, qui obiectam prouocationem iure neglexerit, & eadem officium, si conhibentiam præstet iudici, pœna retinebitur. Dat. Prid. Id. Iuñ. Verona & Theodoro V.C. CONSS.

LX. Idem AAA. Pompeiano P.P. Afric.

Cùm de appellationibus recipiendis necne promulgatarum legum sufficiat auctoritas, atque his, qui ritè ab iniusta sentẽtia prouocantes audire noluissent, sit pœna proposita, pœna etiam officio constituta, siue in criminalibus, siue in ciuilibus causis fuerit iudicatum: adtamen nostro etiam motu decernimus, vt veterum statuta seruentur, quæ nullum patimur vmquam inpunè violare. Dat. Kal. Iuñ. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

LXI. Idem AAA. Flauiano P.V.

Quotiens vir spectabilis vicarius venerandæ vrbis negotium aliquod præmissa inscribtione cognoscit, atque ab eius sententia fuerit prouocatum, ad nostram clementiam referri decernimus. Sin verò huiusmodi examen arripuerit, in quo sine vllo legis vinculo non tam crimen obicitur, quàm cuiusdam criminis conflatur inuidia, latáque sententia appellatione suspenditur, inlustrem sedem tuam, editis ex more apostolis, sacra vice audientiam præbere sancimus. Dat. XIIII. Kal. Septemb. Brixiæ, Stilichone & Aureliano CONSS.

LXII. Idem AAA. & Theod. A. ad Diotimum Procons. Afric.

In negotiis, quæ ex appellatione descendunt, veterem consuetudinem volumus custodiri, illud addentes, vt si quando à gentilibus, vel à præfectis eorum fuisset interposita prouocatio, sacrum sollemniter hoc est procõsularis cognitionis præstoletur examen. Dat. XI. Kal. Aug. Raũ. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

LXIII. Idem AAA. Anthemio P.P.

In his causis, quæ præsentes arbitros ex sententia vestræ magnitudinis sortiuntur, vel in ea ciuitate, seu prouincia qua degetis, siue in proximis atque cõtinguis prouinciis lex antiqua propriam obtineat firmitatem: vt duobus exactis mensibus dies sit vltimus temporalis, & intra triginta dies reparatio postuletur. Vbi verò in longioribus ac remotis prouinciis eadem litis ac dilationis ratio pensabitur, ad eorum instar, quos à rectoribus prouinciarum eorúmque sentẽtiis conuenit appellare, sex mensium temporalis diei, triũ reparationis nomine, dilatio præbeatur. Dat. XIIII. Kal. Iañ. Constantinop. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

LXIIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Iuliano Proconſ. Afric.

Non ignoramus poſt interpoſitam prouocationem in cauſis fiſcalibu sntiquitus conſtitutum, vt viginti dies conſtituti intra prouinciam videantur, & vt ſacri auditorij cognitores diuinæ domus negotia terminarent: ex contingua verò prouincia intra quadraginta dies negotia vniuerſa diſcingerent. Verùm ſerenitas noſtra certum moderamen inuenit. Præcipimus itaque, vt præter hos viginti dies, quos lex Auguſta cõſtituit, viginti alios iungeremus. Quorum quidem omnium hæc erit forma ſeruanda, vt quocumque die ex adiectis viginti diebus fuerit negotium peroratum, ſacri auditorij habere reuerentiam iudicetur: ſitque vltimus etiamſi non quadragenſimus conprobatur. Quæ idcirco ita cuſtodienda ſancimus, ne ſi vnius tantum obſeruabitur dies, aut ægritudo iudicantis, aut litigantis fuerit occupatio rectè præfinitum tempus interdum diſtuliſſe videatur. Ideóque hanc reuerentiam cunctis his, qui ſuperadditi ſunt, diebus ſtatuendam eſſe cenſuimus, vt nihil poſtea excuſationis occurrat. Labſos enim poſt hoc tempus, reparationem præcipimus nõ habere: ac ne medio tempore officij colludium differat litigantem, viginti librarum auri multam præcipimus imminere, vt ſi eorum culpa atque colludio, quos ſuggerendi cura conſtringit, negotium claruerit fuiſſe dilatum, præſcribtæ multæ teneantur obnoxij. Si in totdiebus vtilitatibus ſuis non adfuerit litigator, cui aduerſus fiſcũ noſtrum iurgium manet, emenſo iam tempore nullius reparationis beneficium ſperet, ſolam fiſco exſecutionem ſupereſſe iam nouerit. In contiguis quoque prouinciis, in quibus quadraginta dies dedit antiquitas, ſub ſimili conditione alios triginta dies iungi præcipimus, vt adiecti temporis ſpatium ſub ea definitione cuſtodiant, & omni adiecto tempore, ſit dies vltimus quocumque potuerit definiri, emenſo tamen tempore litiganti reparationem pænitus iuſſimus inhiberi. Officium ſanè ad eandem multam præcipimus retineri, ſi eius diſſimulatione actum eſſe conſtiterit, quominus negotium peroretur. Dat. Id. Octob. Raũ. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

LXV. Idem AA. Symmacho Proc. Afric.

Præſcribtiones fori in principio à litigatoribus obponendas eſſe legum decreuit auctoritas, nec ab interlocutionibus appellandum eſſe duxerunt. Quòd ſi quis id fecerit, præiudicialem multam ſubire cogetur, quæ priſcis ſanctionibus continetur. Hac igitur lege ſancimus, vt appellatio litigantium intra tempus iure præſcribtum ſuſcepta nectatur annalibus, & promiſſa relatio intra triginta dies legibus definitos ad ſacra ſcrinia deſtinetur. Quam legem niſi in omnibus cauſis vniuerſorum iudicum, & officiorum executio deuota ſeruauerit, ſtatutum priſcis ſanctionibus multæ modum ab his mox iubemus exculpi. Dat. V. Kal. Septemb. Raũ. Honor. X. & Theod. VI. AA. CONSS.

LXVI. Idem AA. Monaxio P.P.

Omnes, quorum in cauſis ſententię iudicum vel appellationes ſuſpẽſæ ſunt, vel medio tempore tranſegiſſe demonſtrent, vel ſi non tranſegerunt, conſultationes eorum quantociùs noſtris auribus intimare cogantur, vt reſpõſa legibus competentia mereantur: illa videlicet lege ſeruanda, qua cauetur neminem litigantium poſt interpoſitam appellationem intra annum ad ſacrum comitatum noſtrę maieſtatis accedere. Dat. VIII. Id. Mart. Conſtp. Monaxio, & Plinta CONSS.

LXVII.

LXVII. Idem AA. Asclepiodoto P.P. post alia.

Si appellationem oblatam, in qua, vel tuæ amplitudinis, vel vrbanæ præfecturæ sacrum auditorium postulatur, iudex non susceperit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegauerit, ad deponendam super hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conueniendum aduersarium ex prolata sententia, iuxta antiquum ius anni metas habeat litigator: vel si huiusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum iudicum sacra desideratur auditio, ad hæc eadem facienda sex menses habeat litigator. Si verò arbiter appellationem suscipere, aut relationem dare contempserit, quattuor mensum tempora obseruentur, vt his, quæ statuimus actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noscuntur, &c. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto: & Mariniano CONSS.

LXVIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Celeri suo sal.

In priuatæ rei causis præter pensionum & conpetitionum negotia de ceteris titulis ex appellatione à rationalis iudicio proconsulem oportet cognoscere. Salua enim nostræ reuerentia maiestatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur esse commune. Dat. V. Kal. Mart. Raū. post Cons. Felicis & Tauri VV. CC.

De reparationibus appellationum. *Tit.* *XXXI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum P.P.

SI possessor in iudicio superatus, prouocationis auxilio se defenderit, & temporibus fuerit euolutus, intra mensem tertium redintegrari sibi exhaustum postulet spatium. Id ni fecerit, dictam in eum volumus manere sententiam. Similis etiam ratio ex iudicio magistratuum esse debebit, tamen vt in eo artiores metæ temporum seruentur: intra triginta enim illic dies reparationem poterit adipisci, ne sententiam inpositam rerum effectus conperens subsequatur. Dat. Id. Octob. Veronæ, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Et si post iteratum temporis labsum nulli reparationem præscribtio legis indulgeat, tamen his iuris beneficia subueniunt, quorum non studio, aut culpa, sed ægritudo iudicis vel reipublicæ interueniens negotium, ne persequerentur, obstiterit. Dat. XIIII. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Si in sacræ cognitionis examine audientiam necessitas publica vel ægritudo iudicis abnegauerit, intra tres menses reparatio postuletur: atque in aduersariorum notitiam impetrata reparatio perferatur. Ac ne vtrumq; intra hos tres menses fuerit effectum, sententia, quam appellator prouocatione suspenderat, conualescat. Quotiens vero à magistratibus, pedaneisque iudicibus dicta sententia appellatione suspenditur, super qua disceptatio non auditorij sacri, sed ordinariorum iudicum cognitione tractanda est, cuique duo ad peragendum menses causarum vrguētium conclusione tribuuntur, si fortè sine appellatoris studio prædictus labsus inciderit, intra triginta dies reparatio postuletur. Dat. XIIII. Kal. April. Treū. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Idem AA. & Gratianus A. ad Olybrium P.V.

Si qui ex iustis causis, quæ diuorum parentū nostrorū constitutionibus conprehensæ

prehensæ sunt, per occupationem eius iudicis, qui est in sacro auditorio cogniturus, ad reparationis possunt beneficium pertinere, trium mensum tempus in vtroque custodiant: scilicet vt priùs, quàm id possit elabi, & redintegrent euoluta curricula, & redintegrata denuntient, aut certè, cauillatione submota, his, quę statuta sunt, obsecundent. Dat. XIII. Kal. Iul. Altaripa, Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

V. Idem AAA. ad Olybrium P.V.

In speculis agat is, aduersus quem in sacro auditorio causa reparanda est: & an intra tres menses reparationem aduersarius mereatur, exploret, ac statutum scitis triumphalibus diem sedulus in iudiciis litigator obseruet. Incumbat quoque appellatori cura, vt si aduersarius ex loco, quem habitare consueuit, fortè subterfugiat, pergat cum officio publico, hominíque eius, quem in loco reppererit, conuentionem tradat ad aduersarium perferendam. Idque ita gestum esse curator aut magistratus rescribti publici vel actorum testificatione confirmet. Quibus impletis, si is, cuius conuentio curata est, iudicium obire neglexerit, ferat hanc desidiæ contumaciæque multam, vt vrguens negotium ipso quoque absente dicatur, diligentíque iudicantis examini sententia proferatur ea, quam æquitatis ratio & iuris præscribta dictauerint. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Altino, Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

VI. Idem AAA. ad Modestum P.P.

Reparatis intra mensem tertium ex priore lege temporibus, in notitiā hoc ipsum aduersarij per denuntiationem ex more celebrandam iubemus sine dilatione perferri, scilicet vt interiectorum spatiorum dinumeratione seruata, ad debitum partibus iudicium reuertantur. Quod si is, cui reparata sunt tempora, vltra dinumerationē crediderit differendum, lata aduersus eum sententia roboretur, atque in exsecutionem semel iudicata ducantur. Dat. VI. Id. Dec. Constp. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt si quis videtur iniuste in causa sua victus, reparatis ante tertium mensem temporibus, quæ appellationi videntur fuisse concessa, statim hoc ipsum in aduersarij sui notitiam deducere procuret, & intra tempora quæ appellationi constituta sunt, de hoc ipso negocio is qui appellauit, vt sibi credidit competere, agere non moretur. Quod si facere neglexerit, sententia quæ aduersus eum lata fuerat perseueret, & data executione in omnibus compleatur.*

VII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.
ad Siburium P.P.

Si possessor primis dicendi negotij temporibus excussus intra tres menses instaurationem non potuerit postulare ob id, quod copiam ad iudicia veniendi hostis obrepserat, iuris beneficium eiusmodi occasionem non perdat, sítque depulsis perduellionibus hæc prima litium rerumque reparatio, vt cum primum adiri potuerit, sacræ cognitionis auditor cognitis causis præsidium amissæ instaurationis indulgeat. Dat. III. Noñ. Decemb. Treū. Auxonio & Olybrio CONSS.

VIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Victorio Proconſ. Asiæ.

Quotienscunque in his negotiis, quibus aliqui ad curiam deuocantur, primus

mus temporum labſus inciderit,intra triginta dies ſub ea definitione, qua cautum eſt,reparatio poſtuletur,& petitæ reparationis tenor in aduerſæ partis notitiam perferatur. Dat.VIII. Kalend. Maj. Conſtantinop. Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

VIIII. Impp.Honor.& Theod.AA.Aſclepiodoto P.P.poſt alia.

Appellatoribus,qui præfinito tempore iudicia non obſeruauerint,hęc tempora cuſtodienda ſunt,vt ſi contra arbitri definitionem fuerit appellatum, labſumque prouocator incurrerit,tempora priſcis ſtatuta legibus obſeruentur,ſecunda reparatione,quam prouocanti ab arbitro ſerenitas noſtra concedit,in ea quidem prouincia,in qua iurgium ventilatur,& in contigua tres menſes, in vlteriore autem, quattuor menſes habitura. Si verò ſententiam iudicis prouocatio obiecta ſuſpenderit, cùm ſacri cognitoris tribunal appellatur, poſt labſum ad primam reparationem petendam tribus mēſibus ſtatuendis, ſi in eadem vel proxima prouincia eius aduerſarius commoretur,quattuor verò,ſi in vlteriore conſiſtet. In ſecunda verò reparatione, quam à iudice appellantibus ſerenitas noſtra præſtare conſueuit, illi quidem, qui poſt labſum intra tres quattuórue menſes,ſicut ſtatuimus,non popoſcerit reparationem ab eo,cui ſacri auditorij cognitio debetur,tranſacto dierum ſpatio deſignato, tres alios menſes indulſimus ad impetrandum allegandúmq; reſcribtum,& ad conueniendos eos,quos pulſat intentio:ita tamen,vt tam in prima,quàm in ſecunda reparatione, ſicut iam diximus, cauſæ idoneæ comprobentur, hoc eſt, ægritudo, vel occupatio actuum publicorum,aliáque neceſſitas,quam iudex aut litigator differre non potuit,vel ſi negotij patronus cognitis adſertionibus temporali die adeſſe non potuit. Clarum autem fieri volumus poſt ſecundam reparationem aliam vlterius nullo modo poſſe depoſci, & in omnibus reparationū generibus formam cuſtodiri,quam ſuper his dedimus,qui ſe ne conueniantur,ex reparatione ſubtraxerint. Dat. III. Kal. April. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De ſecundo labſu. *Tit. XXXII.*

I. Impp.Valentinianus, & Valens AA.ad Voluſianum P.V.

I culpa iudicis gemino labſu cauſa fuerit euoluta, iuxta diui Conſtantini præceptum ipſe ad redhibitionem eius æſtimationis,quanto res valet,de qua iurgium eſt,debet adtineri. Dat.III.Non. Sept. Med.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

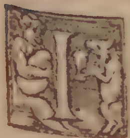
De dilationibus ex conſenſu. *Tit. XXXIII.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA.Africano P.V.

Ognitiones omnes, quotiens conſenſu partium differuntur, vltra duos menſes differendi non habeant poteſtatem, ne paulatim libera dilatione conceſſa,ætates plerumque iurgantium veternoſis litibus conſeneſcant. Dat.III.Kalend.Maij.Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III.AA. CONSS.

De his,qui per metū iudicis non appellauerunt. *Tit. XXXIIII.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad vniuerſos prouinciales.

N inſulam deportandi ſunt cum amiſſione omnium facultatum, quæ fiſco addicendæ ſunt,hij,qui prouocatione omiſſa litem reparare temptauerint contra comitum ceterorúmque ſententias, qui vice noſtra

† *commisisse* iudicauerint, firmãtes se per metum appellationis † omissæ auxilium in qua re vel nostrum vel præfectorum prætorio ex nostra erit iussione iudicium. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Septemb. Basso & Ablauio CONSS.

II. Imp. Constantius A. ad Volusianum P.P.

Si à pręfecto vrbi, vel à proconsule fuerit dicta sententia, eandémque prouocatio minimè fuerit subsecuta, pręsidium postulare fas erit imminẽte iudicum metu territos se esse firmantibus. nam quicumque necessitatis huiuscemodi laqueis beneficio meo eximi postulauerit, aut per me cognoscam, aut excellentię tuæ inpertiam notionem, hac videlicet condicione, qua vicariorum sententiæ, quas appellatio non suspenderit, ex diui patris mei sanctione retractãtur. Cum vero consularium ac præsidum aliorúmve sententiæ in querimoniam deducentur, prioris legis statuta sectanda sunt, quæ similiter certo terrore proposito, auxilium poscentibus detulit. Dat. Kalend. Ian. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

Si pendente appellatione mors interuenerit. *Tit. XXXV.*

I. Imp. Constantinus A. ad Bassum P.V. post alia.

Consulentibus iudicibus, si debeant, cum de appellatione cognoscunt, litigatoris heredibus, qui ante labsum negotium in lite defecit, noua tempora prorogare, an eos cogere intra dies reliquos, etiam incognitum negocium perorare: placuit, cùm de appellationibus iudicatur, altero ex litigatoribus in lite defuncto, menses quattuor innouare, & noua tempora prorogari, ne ignorantes negotia vel etiam super adeunda hereditate dubitantes prius, quàm aliquod commodum sentiant, damnis adfici compellantur. PP. XIII. Kal. Iun. Sirmi, Crispo. II. & Constantino II. CC. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si pendente adhuc appellatione mors interuenerit litigatoris appellantis, heredibus eius qui appellauit quatuor menses, ei cuius autor mortuus est, ad tractandum negotium debent præstari, nec eum debere ad dicendam causam præcipitari, ne per ignorantiam litis, quam non ad integrum tractauit, damnum videatur incurrere.*

Quorum appellationes non recipiantur. *Tit. XXXVI.*

I. Imp. Constantinus A. ad Catullinum.

Moratorias dilationes frustratoriásque non tam appellationes, quàm ludificationes, admitti non conuenit. nam sicut bene appellantibus negari auxilium non oportet, ita his, contra quos merito iudicatum est, inaniter prouocantibus differri bene gesta non decet. Vnde cùm homicidam, vel adulterum, vel maleficum, vel veneficum, quæ atrocissima crimina sunt, confessio propria, vel dilucida exprobatissima veritatis quęstio probationibus adque argumentis detexerit: prouocationes suscipi non oportet, quas constat non refutandi spem habere, quæ gesta sunt, sed ea potius differre temptare, quæ de variis litibus causisque dissentiunt, nec temere, nec ab articulis præiudiciísque, nec ab his, quæ iuste iudicata sunt, prouocare debebunt. Quòd si reus in homicidij, vel maleficij, vel adulterij, vel veneficij crimine partem pro defensione sui ex testibus, quæstionéque proposita possit arripere, parte verò obrui accusaríque videatur: tunc superinposita appellatione ab eodem, qui sibi magis, quæ pro se faciant, testimonia prodesse debere adfirmat, quàm

quàm ea, quæ aduersus ipsum egerint, nocere deliberationi nostræ plenum arbitrium relinquatur. Dat. IIII. Non. Nouembr. Hadrumeti, Volusiano & Anniano CONSS.

INTERPRET. *In ciuilibus causis, vel leuioribus criminibus, quæ legibus non tenentur inserta, appellationi constituta legibus dilatio præstanda est, & suspendenda est per appellationē sententia iudicātis: At vero homicidiis, & adulteriis reliquis, quos lex ista conprehēdit si conuicti confeßique fuerint, & appellare voluerint, dilatio denegetur, sed statim in manifestis criminibus conuicti Iudicis est sententia proferenda, aut certe de magnis criminibus & maioribus personis ad principis est notitiam deferendum.*

II. Idem A. ad Volusianum P.V.

Qui à pręiudicio appellauerit, vel ab executoribus rerum antea statutarum, adque alterius auditorij præproperè iudicia popoſcerit, triginta follium pœna multetur, ita vt omnem causam ipse sine dilatione discinguas, quippe cùm & causam tuam videaris esse facturus, si per conhibentiam huiusmodi appellationem admiseris. Si quas sanè de omni causa interpositas esse prouocationes perspereris, in earum disceptatione obseruare debebis, quod iampridē à nobis est euidentissimè constitutum PP. V. Kalend. Mart. Rom. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

IIII. Idem A. ad Aelianum proconſ. Afric.

Cum antehac lege de appellationibus data statutum sit, ne quis à præiudicio, vel ab executione interponeret prouocationem, néve huiusmodi appellatio ab his, qui vice nostra iudicant, admittatur, ne in perniciem plurimorum interpositis à præiudicio appellationibus, vel moratoriis quibusdam frustrationibus interiectis, litigia protrahantur tamen nunc pœnam addi placuit, vt intelligant vniuersi principalis negotij disceptationes, causas suas munire debere, & non ab ipsis quodammodo primæ interlocutionis exordiis, vel ab executionibus prouocare, cum & illis, qui inpatienter ab articulo appellandum putauerint, post cognitionem totius causæ liceat appellare, & his, qui serò ab exsecutionibus prouocant, facultas appellandi minimè fuerit denegata. Si quis igitur tali vsus appellatione fuerit in tuo iudicio deprehensus, ipsum quidem triginta follium pœna multes: causam autem vniuersam eius dumtaxat, qui à pręiudicio, vel ab executione temere appellauerit, sine vlla dilatione discinguas, cùm in nostro auditorio dari minime dilationem oporteat interpositæ appellationis tempore sufficiente litigatoribus ad perferendam instructionem plenissimam. PP. VI. Kalend. Maij. Karthag. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

IIII. Impp. Constantius & Constans A A. ad Catullinum.

Oportuerat te publici instituti respectu confessione detectos legum seueritate punire, nec frustra vitam differentum moratorias prouocationes admittere, sed delatum adulterij crimen, & quæstionibus adhibitis adprobatum pari sceleris immanitate damnare, quod deinceps in huiusmodi criminibus conuenit obseruari, vt manifestis probationibus adulterio probato frustratoria prouocatio minime admittatur, cum pari similíque ratione sacrilegos nuptiarum tamquam manifestos parricidas insuere culleo viuos, vel exurere iudicantem oporteat. Dat. IIII. Kal. Septemb. Constantio A. II. & Constante Cæs. CONSS.

v. Idem AA. ad Albinum Vic. Hiſpaniarum.

Cùm maior ſubſtantia litigij ſit à præiudicio, prouocans triginta librarum argenti pondere plectatur: in minoribus etiam negotiis quindecim pondo argenti exſoluat. Dat. VII. Id. April. Marcellino & Probino CONSS.

VI. Idem AA. ad Leontium.

In ciuilibus cauſis appellationis beneficium ſæpe ſanximus non oportere differri. In fiſcalibus verò vel rei priuatæ cauſis, hoc eſt ob debitum renuendum, vel munera reſpuenda, ſi quis appellare voluerit contra vtilitatem fiſci vel rei priuatæ, appellationem oblatam ceſſare oportet, nec libellos huiuſmodi ſuſcipi, qui in damna fiſcalia commodum ſententiæ latæ aut dilatione ſuſpendāt, aut terrore detorqueant. Dat. V. Id. Maij. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante III. AA. CONSS.

VII. Idem AA. ad Hieroclen Conſ. Syriæ Cœles.

Obſeruare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque raptorum argumento conuictus, teſte ſuperatus, voce etiam propria vitium, ſcelusque confeſſus, audiatur appellans. Vt enim ęquum eſt non conuictos neque confeſſos (quia plerumque accidit, vt fortuna iudicij argumenta conglutinet, quorum ſimilitudine opprimatur reus, qui non poſſit vera ratione conuinci, vel aduerſarij calliditas teſtes ſubtrahat, qui veritatem audacia vel acrimonia ſuperet, vel confeſſos neque conuictos, quod ſępe vel repentinæ formidinis, vel inpoſitorum tormentorum cogit immanitas, vt in appellando ceteris etiam reis iure communi: ita & aliena & propria voce depreſſum non oportet, quòd contempſerint æquitatem, ac moram tātum vſurpandæ lucis indebitæ rurſus inportunitates arripere. Dat. V. Id. Decembr. Leontio & Salluſtio CONSS.

VIII. Idem AA. Theodoro Conſ. Syriæ Cœles.

In fiſcalibus debitis nullius prouocationem tua grauitas cenſeat admittendam. nec enim commodum publicum fas eſt diuturna fruſtratione ſuſpendi, nec eludendi licentiam callidis fraudatoribus relaxari. Dat. VIII. Id. Mar. Ancyræ, Euſebio & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *In manifeſtis fiſcalibus debitis nulli penitus appellationem debere præſtari: quia non oportet publicæ rei commodum qualibet dilatione ſuſpendi.*

VIIII. Idem AA. ad Cerealem P. V.

Calliditatis auxilio perſpicui debitores rei priuatæ noſtræ ſolutionem cupiunt euitare fruſtratoriis prouocationibus interpoſitis: ideoque decreuimus minimè conuenire huiuſcemodi vocem appellationis admitti. Dat. X. Kal. Aug. Conſtantio A. VI. & Conſtante C. CONSS.

X. Idem AA. ad Proclianum Proconſ. Afric.

Placuit quinquaginta pondo argenti fiſco inferre prudentiam tuam, ſi fruſtratoriam prouocationem contra commodum fiſci ſuſceperis, ſolutionemque vitanti præbueris culpabilem conhibentiam. Dat. XV. Kal. Feb. Conſtantinop. Acc. X. Kal. Aug. Karthag. Conſtantio A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

XI. Idem AA. ad Lollianum P. P.

Ab exſecutione vel à præiudicio appellationem oblatam ſuſcipi nō oportet. Dat.

Dat. VIII. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano CONSS.

XII. Idem A A. ad Volusianum P.P.

Publica vtilitate suadente, in causis pensitationum debitorúmque fiscalium inhibitum est prouocationis auxilium, &c. Dat. IIII. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano CONSS.

XIII. Idem A A. ad Probum Procons. Afric.

Cùm constet iamdudum esse nostra sanctione præceptum, ne aliquis cum fiscale debitum postulatur, audeat prouocare: proconsulare officium si patientiam commodauerit, triginta pondo auri fisco cogatur inferre. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale CONSS.

XIIII. Idem A A. ad Flauianum Proconsf. Afric.

Grauis ista commotio est, ac non ferenda iracundia iudicis, quæ effusione humani sanguinis expiatur, sed ad fucum iniquitatis augendum lex nostri genitoris adscita est, scilicet, vt diceretur genitor noster cõuictis in quæstione violentię appellationis perfugia decerpisse, Plectatur, inquit, qui manifestam detegitur commisisse violentiam. Quæ legis suæ verba aliis quoque scitis clemens conditor explanauit. Etenim vigorem vindictæ differri post totius negotij exitum noluit, scilicet vt si procacem vęsaniam principalis negotij discussio publicasset, conuictum reum aut medietatis amissio, aut sors deportationis adfligeret. Dat. III. Noñ. Aug. Tauro & Florentio CONSS.

XV. Impp. Valentinianus & Valens A A. salutem dicunt ordini ciuitatis Karthaginiensium. post alia.

Ab executione, vel à præiudicio prouocantes decreuimus non admitti, in tantum, vt contra definita facientes, quinquaginta libras argenti cõdemnatione feriantur. Dat. Prid. Noñ. Feb. Med. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

XVI. Idem A A. ad Symmachum P.V.

Interpositas appellationes à præiudicio, vel ab exsecutione damnantes, & eum, qui ab istiusmodi titulis prouocauerit, & officium, quod non renuntiarit, quinquagenas argenti libras fisco nostro iubemus inferre: litem suam faciente iudice, qui recepit. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, Acc. XVI. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVII. Idem A A. ad Modestum P.P.

Nulli officialium à sententia proprij iudicis prouocatio tribuatur, nisi in eo tantum negotio, quod ratione ciuili super patrimonio forsitan aput proprium iudicem inchoarit, scilicet, vt in eo tantum negotio à sententia eius, cui paret iudici, quisquis velit officialis appellet. quod per procuratorem persequi iure tribuitur. Dat. IIII. Id. Iuñ. Cyzico, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVIII. Idem A A. ad Symmachum P.V. post alia.

Nullum audiri prouocantem ante definitiuam sententiam volumus: si tamen in iudicio conpetenti negotium fuerit inchoatum, salua scilicet iuris antiqui moderatione, atque sentẽtia, cùm vel exceptio obponitur, vel ad agendum locus poscitur, vel dilatio instrumentorum causa, aut testium postulatur, atque hæc inpatientia vel iniquitate iudicum denegantur, similiter ne ab exsecutione quidem prouocantem admitti conuenit: si tamen executoris vitio minimè modus sententiæ transeatur. In fiscalibus quoque, vel manifestis debitis, & cri-

minalibus cōfessis negotiis, necnon etiam præiudiciis omnis praua repugnantium amputetur intentio. Postremò vniuersas appellationes, quas iura inprobant, non oportet audiri. Dat. XIII. Kalen. Iañ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Abstinendum prorsus appellatione sancimus, vt quotiens fiscalis calculi satisfactio postulatur, aut tributariæ functionis sollemne munus exposcitur, aut publici, vel etiam priuati (dummodo euidentis, atque conuicti) redhibitio debiti flagitatur: vt necessariò in contumacem vigor iudiciarius excitetur. PP. Rom. XV. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente II. AA. CONSS.

XVIIII. Idem AAA. ad Claudium P.V.

Quoniam Chronopius ex antistite idem fuit in tuo qui fuerat in septuaginta episcoporum antè iudicio, & eam sententiam prouocatione suspendit, à qua non oportuit prouocare, argentariam multam quam huiusmodi facto sanctio generalis inponit, cogatur expendere. Hoc autem non fisco nostro volumus accedere, sed his, qui indigent fideliter erogari. Quod in hac causa & ceteris ecclesiasticis fiat. Dat. VIII. Id. Iul. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

INTERPRETATIO. *Chronopium Episcopum à multis Episcopis fuisse damnatum, & studiose eum ante iudicium sententiam quæ proferebatur appellatione suspendere, à qua sententia quia iuste prolata fuerat, appellare minime debuisset, in qua eum graui multæ, id est quinquaginta librarum argenti addictum fuisse dicit: quæ tamen summa ipsius multæ non fisco prodesse iussa est, sed pauperibus erogari.*

XX. Idem AAA. ad Eupraxium P.V. post alia.

A discussoribus obseruari iubemus, vt manifesti debitores prouocationis suffragio minimè subleuentur, & cetera. PP. XVI. Kalend. Mar. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnes qui huiusmodi negocia discutiunt, hoc specialiter obseruare debere, vt manifesti debitores appellationis suffragio non vtantur, nec euidens debitum vlla poßint appellationis dilatione suspendere.*

XXII. Idem AAA. ad Claudium P.V.

In interdicto, Quorum bonorum, cessat licentia prouocandi, ne quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis. Dat. XII. Kalen. Iuñ. Treu. Gratiano III. & Equitio CONSS.

XXIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valent. AAA. ad Thalassiū Procons. Afric.

Exceptis præscribtionibus peremptoriis, si quis ab articulo appellare temptauerit, non audiatur: sed neglecta appellatione, iudex discussis omnibus tendat ad finem, reseruata post vltimum facultate partibus appellādi, si displicuerit definitiua sententia. Neque tamen sit iudici potestas inrogandæ multæ. Satis enim pœnæ videtur, non audiri ab articulo prouocantem, &c. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Acc. VI. Kal. Maij. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AAA. ad Thalassium Procons. Afric. post alia.

Si quis post susceptam super præscribtionibus peremptoriis appellationem, & responsum à nobis redditum, aliam peremptoriam præscribtionem obposuerit, non admittatur. Et si propteream non admissam prouocare voluerit, refutetur. Sanè volumus ei iuxta ordinem iuris defensionis loco præscribtiones

peremptor

peremptorias, quibus ante vti debuerat, reseruari. Quam formam ab his cognitoribus volumus obseruari, quibus necesse est, interposita prouocatione, nostræ insinuare clementiæ. In ceteris verò iudiciis eadem, quæ dudum statuta fuerat, forma seruetur, &c. Dat. III. Kalend. Feb. Valente VI. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXV. Idem A A A. ad Thalassium Proc. Afric. post alia.

Ab exsecutione appellari non posse, satis & iure, & constitutionibus cautum est, ita vt appellantem etiam nostris sanctionibus statuta multa compescat: nisi fortè executor sententiæ modum iudicationis excedat, à quo si fuerit appellatum, executione suspensa decernendum putamus, vt si res mobilis est, ad quam restituendam exsecutoris opera fuerit indulta, appellatione suscepta possessori res eadem detrahatur, & idoneo collocetur, reddenda ei parti pro qua sacer cognitor iudicauerit. Quòd si de possessione, vel fundis exsecutio concessa erit, & eam suspenderit prouocatio, fructus omnes, qui tempore interpositę prouocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito conlocentur iure fundi, vel pænes eum, qui appellauerit constituto. Sciant autem se prouocatores, vel ab exsecutione appellantes, vel ab articulo, ex his dumtaxat causis, ex quibus recipi iussimus prouocationem, si eos perperam intentionem cognitoris suspendisse claruerit, quinquaginta librarum argenti animaduersione multandos. Dat. III. Kal. Feb. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad Hypatium P. V.

Quisquis, ne voluntas diem functi testamento scribta reseretur, vel ne hij, quos scribtos putauerit, heredes edicti per diuum Hadrianum conditi beneficium consequantur, ausus fuerit prouocare, interpositámque appellationem (cuius de ea re notio erit) recipiēdam esse crediderit: viginti librarum auri multa & litigatorem, qui tam inportunè appellauerit, & iudicem, qui tam ignauè conhibentiam adhibuerit, inuoluat. Dat. Nō. April. Treu. Auxonio & Olybrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista specialiter iubet, vt si quis à quocunque conditum testamentum per appellationem differre voluerit, vt non debeat reserari, & scriptum heredem ab adeunda hereditate suspendere, & in hac parte Iudex appellatori voluerit præbere consensum, vt quo minus scriptam voluntatem non subsequatur effectus, tam ipse Iudex, quàm is qui appellauerit, viginti libras auri fisco cogantur exoluere.*

XXVII. Idem A A A. Hypatio PF. Augustali.

Vniuersi, quos in publicis contractibus manifestissimos debitores cognitio inquisitióque conuicerit, statim, vt sententia fuerit promulgata, obnoxij redhibitione teneantur: nec illis aliquid, ad excogitandas fraudes & versutias exercendas, moræ ac temporis relaxetur. Dat. VIII. Id. Maij. Constantinop. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XXVIII. Idem A A A. Euchario Proconsl. Palæstinæ.

Propter neglectorum cōtumaciam præceptorum, obnoxios, beneficio prouocationis excluso, pœnam inferre sine aliqua procrastinatione præcipimus. Dat. X. Kal. Decemb. Constp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XXVIIII. Idem A A A. ad Pelagium Com. R. P.

Ante certum sententiæ tempus & ordinem euentus, à discussore, vel à ra-

tionali appellare non liceat, &c. Dat. xv. Kalend. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

xxx. Idem AAA. ad Florentinum Com. S. L.

Sæpe cautũ est euidentissimos debitores appellantes audiri nullatenus oportere: deinde ab exsecutione adeò posse neminem prouocare, vt si hoc fortè temptauerit, vt postea à præiudicio appellans ad quinquaginta librarum argenti multam iure retinendus sit, &c. Dat. VII. Kalen. Decemb. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XXXI. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Hypatio PF. Augustali.

Officium, quod rettulit prouocare conuictos, vel appellare confessos, triginta auri libras inferat fisco: nec vlla episcoporum, vel clericorum, vel populi suggeratur interuenire, aut interuenisse persona. Nec enim eos fas est adimi debitæ seueritati, qui pacem publicam actuum perturbatione confusam rebelli contumacia miscuerunt. Non ignaro ipso etiam iudicante, (nisi post sententiam dictam impleuerit suas partes) eadem se multa, qua officium, esse plectendum. Dat. v. Id. April. Constp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XXXII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro Com. R. P.

Et publicarum necessitatum, & priuati ærarij poscit vtilitas, ne commoda, quę domui nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem eorum appellatione reiecta, qui apertè manifesteque conuicti sunt, hoc obseruari præcepti huius auctoritate censemus, vt ei, quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. IIII. Id. Aug. Med. Arcad. IIII. & Honor. III. CONSS.

XXXIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA.
Nestorio com. & duci.

Aliquantos in Tripolitana prouincia reos temere ad appellationis conperimus auxilium conuolare, vt pœnam prouocatione diffugiant. Ideoque decernimus, vt manentibus his, qui de audientiæ discretione superioribus sunt decreta pręceptis, in conuictos tamquam confessos sententia proferatur: ea nihilominus condicione seruata, vt nullus prius, quàm iudicij formam examen susceptę cognitionis inueniat, appellandi habeat facultatem. Dat. VII. Id. Decemb. Raueñ. Arcad. A. VI. & Probo V. C. CONSS.

Si de momento fuerit appellatum. *Tit. XXXVII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Eusignium P. P.

CVm de possessione & momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur effectum, atq; ita demum ad nostram scientiam referatur. Ita tamen possessionis reformationem fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. Dat. XIIII. Kal. Dec. Med. Honor. N. P. & Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si de momento fuerit appellatum, momentariæ causæ audientiam proprietati obesse penitus non debere, quamlibet de momento videatur aliquid iudicatum, quod in effectum sit sine dubio deducendum, nec posit appellatione suspendi. Iubet autem restituto momento causam proprietatis ex integro debere cognosci.*

De

De possessione ab eo, qui bis prouocauerit, transferenda. *Tit.* *XXXVIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Proculo P.V.

Vi gemino iudicio fuerit superatus, nec tamẽ obstinatam illam peruicaciam putauerit relinquendam, sed iterum prouocandum esse crediderit, ab eo ad petitorem mox possessio transferatur. Dat. XVI. Kal. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

INTERPRET. *Si quicunque in vna causa duobus iudiciis fuerit superatus, adhuc eandem agendi pertinaciam voluerit retinere, & iterum appellandum esse putauerit, in aduersarium eius continuo possessio transferatur.*

De fide testium & instrumentorum. *Tit.* *XXXVIIII.*

I. Imp. Constantinus A. Aurelio Helladio.

Tsi veteris iuris definitio & retro principum rescribta in iudicio, petitori eius rei, quam petit, necessitatem probationis dederunt: tamen nos æquitate & iustitia moti iubemus, vt, si quando talis emerserit causa, in primordio iuxta regulam iuris petitor debeat probare, vnde res ad ipsum pertineat. sed si deficiat pars eius in probationibus, tũc demum possessori necesitas inponatur probandi, vnde possideat, vel quo iure teneat: vt sic veritas examinetur. Dat. Naisso XV. Kalendas Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Idem A. & Cæs. ad Seuerum Com. Hispaniarum.

Scripturæ diuersæ & fidem sibi inuicem derogantes, ab altera parte prolatæ, nihil firmitatis habere potuerunt. Dat. IIII. Nõ. Maij, Constp. Dalmatio & Zenofilo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis multiplici scriptura contractum suũ munire cupiens, de vna reuenditionem & donationem proferat, vel quæcunque alia documenta, omnia rescindantur, quia impugnantes se chartulas lex hæc vetat admitti.*

III. Idem A. ad Iulianum præsidem.

Iurisiurandi religione testes prius quàm perhibeant testimonium, iamdudum artari præcipimus, & vt honestioribus potius fides testibus habeatur, simili more sanximus, & vnius testimonium nemo iudicum in quacunque causa fiscali patiatur admitti. Et nunc manifestè sancimus, vt vnius omnino testis responsio non audiatur, etiam si pręclaræ curię honore præfulgeat. Dat. VIII. Kal. Sept. Naisso, Optato & Paulino CONSS.

INTERPRETATIO. *Testes priusquam de causa interrogentur, sacramento debent constringi, vt iurent se nihil falsi esse dicturos. Hoc etiam dicit, vt honestioribus magis quàm vilioribus testibus fides potius admittatur: vnius autem testimoniũ, quamuis splendida & idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum.*

IIII. Impp. Constantius, & Constans A A. Aurelio Mimenio.

Quotiens scriptura aliqua profertur, eáque ab eo, aduersus quem facere videtur, suspecta dicitur, non solum is, qui de ea dubitat, falso conscribtam cogatur ostendere, verùm etiam ille qui eadem vtitur, veritate subnixam probare cogatur. Dat. VI. Kal. Septemb. Constantinop. Constantio IIII. & Const.

Constante III.AA.CONSS. V.Pars actorum habitorum aput imperatorem Iulianum Augustum Mamertino & Neuitta CONSS.X.Kal.April. Constantinop.in Consistorio,adstante Iouio viro clarissimo quæstore, Anatolio magistro officiorum,Felice Com̃.sacrarum largitionum,&c. Imp.Iulianus A.dixit. τηνικαῦτα γραμμάτια μεγάλην ἰχὺν ἔχει, ὅταν περὶ αὐτῶν τῶν γραμματίων μὴ ἀμφισβήτησις ἐξ ἄλλων ὤφειλε βεβαιοῦσθαι.

VI. Impp.Valentinianus & Valens AA.ad Olybrium P.V.

Cùm res agatur ex scribto, aut infirmari scripturam conuenit, aut probari. Infirmari autem quæ potest, nisi falsa doceatur? falsa porro à quibus aliis demonstranda est,quàm ab illis,qui negant ei esse credendum? Dat.Prid.Id.Mart. Treũ.Valentiniano NB.P.& Victore CONSS.

VII. Imppp.Valens,Gratianus,& Valentinianus AAA.
ad Antonium P.P.post alia.

Iubemus omnes deinceps,qui scripturas nefarias comminiscuntur,cũ quid in iudicio promiserint,nisi ipsi adstruxerint veritatem, vt suspectæ scripturæ & falsi reos esse detinendos. Dat.Prid.Id.Ian.Treũ.Valente VI.& Valentiniano II.AA.CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque scripturam in audientiam protulerit, veritatem eius probare iubeatur: quia hoc in omnibus causis statutum est, vt scripturam prolator adfirmet: Nam si is qui scripturam protulit, eius non adstruxit veritatem, vt falsitatis reum esse retinendum.*

VIII. Pars actorum habitorum in consistorio aput imperatores Gratianum, Valentinianum,& Theodosium CONSS. Syagri & Eucheri,die III.Kalen.Iul. Constantinop.in consistorio. Imp.Theod.A.dixit:Episcopus nec honore,nec legibus ad testimonium flagitatur. Item̃ dixit: Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet.Nam & persona dehonoratur, & dignitas sacerdotis excepta confunditur.

VIIII. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.AAA.
ad Florentium P.F. Augustalem.

Non oportet in absentem,quasi in præsentem,atque cõuictum,verum statim putari,quidquid ab eo solo dicitur,qui accusat. Dat.XIII.Kal. Ian.Richomere,& Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Quotiens quilibet accusator aliquid de aduersario suo eo absente suggesserit,ante discussionem vtriusque partis penitus non credatur.*

X. Idem AAA.Paulino P.Augustali.

Presbyteri citra iniuriam quæstionis testimonium dicunt,ita tamen, vt falsa non simulent.Ceteri verò clerici,qui eorum gradum, vel ordinem consecuntur,si ad testimonium dicendum petiti fuerint,prout leges præcipiunt,audiantur. Salua tamen sit litigatoribus falsi actio,si fortè presbyteri, qui sub nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem iniuriam sunt præcepti,hoc ipso,quòd nihil metuant,vera suppresserint.multò magis etenim pœna sunt digni,quibus cùm plurimum per nostram iussionem delatum fuerit,occulto inueniuntur in crimine. Dat.VIII.Kal.August. Arcadio I.& Bautone CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Presbyteri citra iniuriam quæstionum, id est, sine supplicio corporali possunt testimonium dicere: alij vero clerici qui eorum ordinem subsequuntur, si ad testimonium dicendum adhibiti fuerint, sicut leges præcipiunt audiantur: ita vt salua sit contra presbyteros falsi actio, si in aliquo docebuntur fuisse mentiti, quia magis pœna digni sunt, quibus cum lex reuerentiam præstat, suæ professionis immemores, in mendacij crimine deteguntur.*

XI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Flauiano P P.

Hi, qui sanctam fidem prodiderint, & sacrum baptisma profanarint, à consortio omnium segregati sint, à testimoniis alieni, &c. Dat. v. Id. Maij. Concordiæ, Tatiano & Symmacho CONSS.

XII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Æternali Proconsuli Asiæ.

Cogi possessorem ab eo, qui expetit, titulum suæ possessionis edicere, quæ tanta erit amentia, vt ratione præpostera petitor ab eo, quem pulsat, informari suas postulet actiones, cùm omnem probationem exigi oporteat ab eo, qui indicare nititur, non ab eo qui se iustè tenere contendit? Intentanti namque, non suscipienti probationum necessitas inponenda est, præter eum, qui edicere cogitur, vtrum pro possessore, an pro herede possideat. Dat. XII. Kal. April. Arcadio VII. & Honorio III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt probatio non à possessore, sed à petitoris partibus requiratur: quia omnem probationem ab eo quæri debere dicit, qui petitam rem desiderat obtinere, non ab illo, qui se iuste tenere contendit: præter illum tantum casum, vbi interrogari necesse est possidentem, vtrum ex sua persona, an per successionem cœperit possidere.*

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P. P. post alia.

Quoniam ingenui testes ad causas postulantur alienas, si socij & participes criminis non dicantur, sed fides ab his notitiæ postuletur: in exhibitione necessariarum personarum, hoc est, testium, talis debet esse cautio iudicantis, vt his venturis ad iudicium per accusatorem, aut ab his, per quos fuerint postulati sumptus conpetentes, dari præcipiat, &c. Dat. XII. Kal. Febr. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodosio IIII. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque testes necessarios habet, dummodo idoneos qui non sint causæ aut culpæ participes, studeat qualiter eos suo sumptu, vbi causa dicenda est, debeat exhibere.*

CODIC

CODICIS THEODOSIANI LIBER DVODECIMVS.

De decurionibus. *Tit. I.*

I. Imp. Constantinus A. ad Euagrium.

Emo iudex ciuilium munerum vacationẽ cuiquam præstare curiali conetur, vel aliquem suo arbitrio de curia liberet. Nam si quis fuerit eiusmodi infortunio deprauatus, vt debeat subleuari, de eius nomine ad nostram scientiam referri oportet, vt certo temporis spatio ciuilium munerum ei vacatio porrigatur. PP. Id. Mart. Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Iudex vacationem indebitam tribuat Curiali, nec eum de suo officio studeat liberare: Nam si ita tenuis cuiuscunque Curialis exhausta facultas est, vt ei publici oneris necessitas nõ credatur, ad principis iussit referri notitiam.*

II. Idem A. ad Crispinum.

Quoniam dubitasti, vtrum ex numero dierum, an ex nominatione Kalendarum conputari duum mensum spatia debeant, forma publici iuris obseruanda est, quæ manifestè declarat, quid pro dierum diuersitate præceperit conprehendi. Dat. Kal. Octob. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ, & Brittiorum.

Vniuersos decuriones volumus à tabellionum officiis temperare. Nemo autem ad decurionatum vocatus excusare se poterit, eo quòd fuerit tabellio, cum & huiusmodi homines, si sint idonei, vocari ad decurionatum oporteat. Lex enim, quæ decuriones à tabellionum officiis voluit submouere, ad decurionatum tabelliones vocari non prohibet. Dat. III. Kalend. Feb. Sabino & Rufino CONSS.

IIII. Idem A. ad Octabianum comitem Hispaniarum.

Hij, qui honoris indebiti arripere insignia voluerunt, cum in consilium primates municipésque coguntur, adsistunt, sedentibus his, quibus emeritis, omnis honor iure meritóque debetur. Ideóq; sublimitas tua nullũ omnino faciet præsidatus prærogatiua lætari, nisi qui cunctos in patria gradus egressus ordinem venerit, ita vt illi etiam, qui præsidatum ante tempus reportarunt, post expletos honores ciuicos honestamentis præstitis potiantur. PP. XIIII. Kalen. Feb. Gallicano & Basso CONSS.

V. Idem A. ad Bithynos.

Eos, qui in palatio militarunt, & eos, quibus prouinciæ commissæ sunt, qui-

que

que meritò amplissimarum administrationum honorem perfectissimatus, vel egregiatus adepti sunt, necnon & illos, qui decuriones, vel principales constituti cuncta suæ patriæ munera impleuerunt, frui oportet dignitate indulta. Si verò decurio suffragio comparato perfectissimatus, vel ducenæ, vel centenæ, vel egregiatus meruerit dignitatem, declinare suam curiam cupiens, codicillis amissis, suæ conditioni reddatur: vt omnium honorum & munerum ciuilium discussione perfunctus iuxta legem municipalem aliquam prærogatiuam obtineat. Eum quoque, qui originis gratia, vel incolatus, vel ex possidendi conditione vocatur ad curiam, perfectissimatus suffragio impetrati dignitas non defendit. Qua remota tradi eum curiæ oportebit. Dat. XII. Kal. Aug. Gallicano & Basso CONSS.

VI. Idem A. Patroclo.

Nulla præditos dignitate ad sordida descendere connubia seruularum etsi videtur indignum: minimè tamen legibus prohibetur. Sed neque connubium cum personis potest esse seruilibus, & ex huiusmodi contubernio serui nascuntur. Præcipimus itaque, ne decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine ducente confugiant. Si enim decurio clam actoribus atque procuratoribus nescientibus alienæ fuerit seruæ coniunctus, & mulierem in metallum trudi per sententiam iudicis iubemus, & ipsum decurionem in insulam deportari bonis eius mobilibus, & vrbanis mancipiis confiscandis. Prædiis verò & rusticis mancipiis ciuitati, cuius curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullósque habeat liberos, vel parētes, vel etiam propinquos, qui secundum legum ordinem ad eius successionē vocantur. Quòd si actores, vel procuratores loci in quo flagitiū admissum est, fuerunt conscij, vel compertum facinus prodere noluerunt, metallo eos cōuenit inplicari. Si verò dominus hoc fieri permisit, vel postea cognitū celauit, si quidem in agro id factū est, fundus cum mancipiis & pecoribus ceterísque rebus, quæ cultui rustico sustinentur, fisci viribus vindicetur. Si verò in ciuitate id factum est, dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari: pœnam augentes quoniam intra domesticos parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare. Igitur si legis latæ die repperietur quisquam patrimonium suum alienasse, atque in dominum seruulæ contulisse, ordini liceat diligenter inquirere, vt ita reipublicæ ciuitatis quod de facultatibus supradicti fuerit deminutum in pecunia sarciatur. Dat. Kalend. Iul. Aquil. Constantino A. V. & Licinio C. CONSS.

VII. Idem A. ad Edictum.

Filios decurionum, qui decem & octo annorum ætate vegetantur, per prouinciam Karthaginem muneribus ciuicis adgregari præcipimus. Neque enim opperiendum est, vt soluantur familia, & sacris explicentur. Cum voluntates patrum præiudicare non debeant vtilitatibus ciuitatum. PP. X. Kalend. Mart. Constantino A. VI. & Constantio C. CONSS.

VIII. Idem A. ad Florentium.

Decuriones ad magistratum, vel exactionem annonarum ante tres mēses, vel amplius nominari debent: vt si querimonia eorum iusta videatur, sine im-

pedimento in absoluendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. Constantinop. Seuero & Rufino CONSS.

VIIII. Idem A. ad Hilarianum procons. Afric.

Si quis decurio, vel propriæ rei causa, vel reipublicę cogatur nostrum adire comitatum, is non antè discedat, quàm insinuato iudici desiderio proficiscendi licentiam cõsequatur. Quòd si pro sua audacia parui aliquis hanc fecerit iussionem, deportationis exitum sortiatur. PP. VII. Id. Iul. Karthag. Crispo III. & Constantino III. CONSS.

X. Idem A. ad Maximum.

Quoniam diuersis præstitimus, vt legionibus, vel cohortibus deputentur, vel militiæ restituantur, quisquis huiusmodi beneficium proferat, requiratur, vtrum ex genere decurionum sit, vel antè nominatus ad curiam, vt si quid tale probetur, curię suæ & ciuitati reddatur. Quam formam circa omnes, qui iamdudum probati in militaribus officiis agunt, vel restituti militiæ sacramento muniantur, vel posteà per suffragia probabuntur, obseruari conueniet. PP. V. Id. Iul. Antiochię Paulino & Iuliano CONSS.

XI. Idem A. ad Constantium P. P.

Quoniam relictis curiis nonnulli ad militiæ pręsidia cõfugiunt: omnes, qui nondum primipilo inueniuntur obnoxij, solutos militia ad eandem curiam reuerti pręcipimus, his solis in militia permansuris, qui pro loco, adque ordine iam pars tui † adtinentur. Dat. Noñ. Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

† *fortè, primipilatui*

XII. Idem A. ad Maximum vic. Orient.

Si qui vel ex maiore, vel ex minore ciuitate originem ducit, si eandem euitare studens ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare temptauerit, vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum ciuitatum decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, in vna originis gratia. PP. VIII. Kal. Iañ. Paulino & Iuliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque Curialis de ea in qua natus est ciuitate ad aliã transire voluerit, conditionem curiæ debitam nullatenus possit euadere, nec si hoc ipsum mereri interposita supplicatione tentauerit, nec vllo argumento necessitatis aut seruitia ciuitatis suæ, pro eo quod habitationem mutare voluit, possit euadere: Nam quicunque hoc fecerit, & se in aliam ciuitatem trãstulerit, hoc iubet, vt in vtraque seruiat ciuitate, hoc est, in vna pro cõditione nascendi, & in alia pro habitãdi volũtate deseruiat.*

XIII. Idem A. ad Euagrium. P. P.

Quoniam curias desolari cognouimus, his qui per originem obnoxij sunt, militiam sibi per supplicationem poscentibus, & ad legiones, vel diuersa officia currentibus, iubemus omnes curias admoneri, vt quos intra viginti stipendia in officiis deprehenderit, vel originem defugisse, vel, spreta nominatione, militiæ se inseruisse, hos ad curiam retrahant, & deceterò sciant esse seruandum. & qui derelicta curia militauerit, reuocetur ad curiam: non solùm si originalis sit, sed & si substantiam muneribus aptam possidens ad militiam confugerit, vel beneficio nostro fuerit liberatus. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Constantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

XIIII. Idem A. ad ✱ P. P.

Dudum lege promulgata sanxit nostra clemẽtia, vt filij comitum, & pręsidum, &

dum,& rationalium,magistrorumque priuatæ,qui tamen ex origine curialiũ descendunt,ordinibus necterentur nunc præcipimus, vt qui perfuncti muneribus idonei reperti sint, iudicio clementiæ nostræ accedere ad honores præcepti ad honestas promotiones perueniant. Eos verò,quos nescit principalis auctoritas,iudicio præfecturæ commisimus, vti eos, qui ex genere videntur esse curialium,& minùs apti iudicio principali, ordinibus propriis restituant. Illos verò,quos iudicio nostro proueximus,intactos esse perficiant:ita tamen,vt heredes eorum curiis mancipentur. Si quis sanè decurio euertens fiscalia commoda,fugiens curiam, ambitu ad senatum orbis inclytum peruenerit, minimè admittatur. Dat. VIII. Kalend. Decemb. Constantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

XV. Idem A. ad Annium Tiberianum Com.

Vniuersis prouinciarum rectoribns intimato nostram clemẽtiam statuisse, veteranorum filios curialibus muniis innectendos, ita vt & hij, qui perfectissimatus sibi honore blandiuntur, trusi in curiam, necessariis officiis publicis inseruiant. PP. XI. Kal. Maj, Karthag. Constantio,& Maximo CONSS.

XVI. Idem A.

Si ad magistratum nominati aufugerint,requirantur: & si pertinaci animo latere patuerint,his ipsorum bona permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad duumuiratus munera vocabuntur.Ita vt si postea repperti fuerint, biennio integro onera duumuiratus cogantur agnoscere. Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptauerint, simili condicione teneri oportet. Dat. III. Kal. Octob. Serdicæ, Constantino A. VIIII. & Constantio IIII. CONSS.

XVII. Idem A. ad Lucretium Paternum.

Vacuatis rescribtis, per quæ munerum ciuilium nonnullis est vacatio præstituta, omnes ciuilibus necessitatibus adgregentur:ita vt nec consensu ciuium, vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat: sed omnes ad munerum societatem conueniantur. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Heracleæ, Constantino A. VIII. & Constantio IIII. CONSS.

XVIII. Idem A. ad VV. C C. P. P. Post alia.

Ad senatum decurio non adspiret, manẽtibus athuc his, qui eandem dignitatem consecuti sunt. Filios sanè militarium iuxta prius præceptum aut patris militiam adsequi volumus: aut si detrectauerint militare, & triginta quinque annos impleuerint, curiis mancipari. Dat. VII. Kalend. Decemb. Constantino A. VIII. & Constantio IIII. CONSS.

XVIIII. Idem A. ad Euagrium.

Quoniam nonnulli diuersarum ciuitatum curiales intemperanter minores, quibus publica tutela debetur, ad curiæ consortium deuocarunt, vt septem, vel octo annorum constitutos nonnullos nominasse firmentur, decernimus, vt omnino nullus in curiam nominationibus deuocetur, nec functionum obsequia subire cogatur, nisi qui decimum & octauum annum ętatis fuerit ingressus. Quod & in futurum arceri volumus, & eos eximi, qui infra eius ętatis terminos constituti iam nominati sunt, curialibus vt vinculis absoluantur. Cùm enim decimum & octauum annum ætatis intrauerint, si militię nomẽ inserere

iuxta legem datam non potuerint, vel superſederint, municipali poterunt dari obſequio. Dat. prid. Non. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Minores decem & octo annorum ætate, Curiales nec nominari à quibuſcunque, nec ad ſeruitia applicari debere: quia hoc lex ſufficere credit, vt decem & octo anni neceßitati publicæ, ſi neceſſe fuerit, applicentur, ita vt ſi quis infra hanc ætatem ante nominati iam fuerint, abſoluantur.*

XX. Idem A. ad Euagrium P. P.

Nullus decurionum ad procurationes, vel curas ciuitatum accedat, niſi omnibus omnino muneribus ſatisfecerit patriæ, vel ætate vel meritis. Qui verò per ſuffragium ad hoc peruenerit adminiſtrare deſiderans, non modò ab expetito officio repellatur, ſed epiſtula quoque, vel codicilli ab eo protinus auferantur, & ad comitatum deſtinentur. Dat. prid. Id. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc iubet, nullum Curialem, niſi omnibus curiæ officiis per ordinem actis, aut curatoris, aut defenſoris officium debere ſuſcipere, niſi omnibus, vt dictum eſt, ante muneribus ſatisfecerit, quæ patrio ordini debentur: nam ſi præfatus contra hanc præceptionem quolibet ſuffragio, aut ſub quocunque obtentu honoris ſe munire voluerit, & obtentis careat, & vbi rerum domini fuerint dirigantur.*

XXI. Idem A. ad Felicem. P. P.

Quoniam Afri curiales conqueſti ſunt quoſdam in ſuo corpore, poſt flamonij honorẽ, & ſacerdotij, vel magiſtratus decurſa inſignia, præpoſitos compelli fieri manſionum, quod in ſingulis curiis ſequentis meriti & gradus homines implere conſuerunt: iubemus, nullum prædictis honoribus ſplendentem ad memoratũ cogi obſequium, ne noſtro fieri iudicio iniuria videatur. Dat. prid. Non. Aug. Viminacio, Conſtantio & Albino CONSS.

XXII. Idem A. ad Euagrium. P. P.

Cùm decuriones decurionumq́ue filij, deque his geniti ad diuerſas militias confugiant: iubemus eos in quibuſcunque officiis militãtes exemptos militia, reſtitui curiæ: exceptis his, qui in palatij noſtri iam habentur officiis. Dat. XI. Kal. Septemb. Conſtantinop. Nepotiano & Facundo CONSS.

XXIII. Imp. Conſtantius A. ad Iulianum.

Quamuis eos, qui tertio edicto vocati minimè reſpõdere voluerunt, legum ſeueritas obnoxios faciat cœtibus curiarum: tamen humaniorem placuit ſequi viam, & eos admonere edicto, vt intra triginta dies ſui præſentiam faciant. Quòd ſi intra hoc tẽpus neglexerit, vel ſui præſentiam facere, vel defenſorem ad iudicia mittere, qui abſentię eorum iuſtas allegationes deponat, ſententia ſuper his lata ſine aliquo cũctamine conualeſcat. Dat. V. Id. Octob. Antiochię, Vrſo & Polemio CONSS.

XXIIII. Idem A. Aconio Catullino Vic. Afric.

Quicumque fugientes obſequia curiarum affectauerint adumbratæ nomina dignitatis, & ſi eos ſpes falſi honoris inluſerit, triginta argenti libras inferre cogantur. Acc. Karthag. prid. Id. Decemb. Vrſo & Polemio CONSS.

XXV. Idem A.

Quoniam emptæ dignitatis obtentu curias vacuefactas eſſe non dubiũ eſt, placuit vt cuncti qui ſuffragiis dignitatum inſignia conſecuti ſunt, inmeriti honoris

noris splendore priuati, ciuilium munerum sollennitate fungantur. Eorum sanè intemeratas inconcussásque dignitates volumus permanere, qui vel iudicio prouinciarum in officium legationis electi sunt, vel honestis testimoniis adminiculis enitentes talium dignitatum priuilegia insigniaque meruerunt. Dat. v. Kalen. Nouemb. Emesa, Vrso & Polemio CONSS.

XXVI. Impp. Constantius, & Constans AA. ad Catullinum Vic. Afric.

Cunctos ex comite cuiuslibet ordinis, & ex præsidibus, & rationalibus, & magistris studiorum, denique ex perfectissimis honorariis, vel affectus eorum ad ciuica onera constringes, si quidem rectiùs patriæ, vel honoribus, vel magistratibus expendere debuissent, quæcunque ab his fœdantibus honores consumpta sunt. Dat. Kal. Nouemb. Vrso & Polemio CONSS.

XXVII. Idem AA. Haue Celsine K. N B.

Rarum Karthaginis splendidissimæ senatum, & exiguos admodum curiales residere conquestus es, dum vniuersi indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri demptis honoribus imaginariis, huiuscemodi illi erunt, quos fuerant cõsecuti ciuicis muneribus subiugentur. Quod quidem per omnem Africam sollertissimè seruari oportet. Dat. VI. Id. Iañ. Treũ. Constantio II. & Constante AA. CONSS.

XXVIII. Idem AA. ad Anatolium Vicarium Afric.

Constitutionibus perspicuè definitum est, Kalendis Martiis nominationes fieri, vt splendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur, &c. Dat. VI. Kal. Decemb. Constantio II. & Constante AA. CONSS.

XXVIIII. Idem AA. Ordini ciuitatis Constantinæ Circensium.

Magistratus desertores ad eam grauitas tua faciat necessitatem condicionis vrgueri, vt quascũque pro his expensas ciuitas prærogauit, refundere protinus, ac repræsentare cogantur. Et deinceps tenaciter obseruabit, ne qui derelicta curia in ordinem veniant senatorium, priusquàm cunctas functiones ciuicis honoribus pensitauerint. Dat. XIIII. Kalend. Febr. Naisso, Acindyno & Proculo CONSS.

XXX. Idem AA. Nemesiano Com.

Curiales omnium ciuitatum nullam pro re priuata nostra debent inquietudinem sustinere, nec huiusmodi oneribus, veluti extraordinariis occupari: quoniam satis est, si ciuitatum munera per eos congrua conpellantur, &c. Dat. prid. Id. Aug. Bessæ, Acindyno & Proculo CONSS.

XXXI. Idem AA. ad Catullinum P.P.

Nullus omnino ex tabulariis, vel scribis, vel decurionibus eorumque filiis in quocũque officio militet, sed ex omnibus officiis, necnon etsi intra nostrum palatium militẽt, necdum impleto quinquennio repperti & retracti protinus curiis officiísque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kalend. Iul. Lauriaco, Marcellino & Probino CONSS.

XXXII. Idem AA. ad Hilarianum.

Militarium filios, qui gestandis armis idonei non esse dicuntur, curiis iamiamque tradi oportet. Nam reipublicæ incommodum est curias hominum paucitate languescere. Dat. XVI. Kal. Sept. Marcellino & Probino CONSS.

XXXIII. Idem AA. Rufino Com. Orient.

Quoniam ſublimitas tua ſuggeſſit, multos declinantes obſequia, machinari, vt priuilegia rei priuatæ noſtræ colonatus iure ſectantes, curialium nominationes declinent: ſancimus, vt quicumque vltra vigintiquinque iugera priuato dominio poſſidens, ampliorem ex re priuata noſtra iugerationis modum cultura & ſollicitudine propria gubernauerit, omni priuilegiorum, vel originis, vel cuiuſlibet excuſationis alterius fruſtratione ſubmota, curiali conſortio vindicetur. Illo etiam curiæ ſimiliter deputando, qui minus quidem quàm vigintiquinque iugerorum proprietatem habeat, ex rebus verò noſtris, vel paruum, vel minorem iugerationis modum ſtudio cultionis exercet, ita vt omni fraude ſubmota, ſi qui venditione ſimulata præſcribtas legi minuat facultates, omne, quod ſimulata venditione ad alium tranſtulit, fiſci noſtri viribus vindicetur. Quam pœnam illi etiam ſuſtinebunt, qui captioſa ſupplicatione delata, ſpeciale reſcribtum in fraudem ſanctionis extorſerint. Dat. Noñ. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

XXXIIII. Idem AA. ad Auxentium præſid. Aug. Tamnice. †

† al. Augu ſtamnicæ

Eos, qui curialibus muneribus obnoxij honorariis dignitatibus gaudent, iuxta legem noſtram remoto hoc patrocinio publicis vtilitatibus obœdire, ac ſatisfacere prudentia tua decernat. Dat. VI. Id. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

XXXV. Idem AA. Leontio P. P.

Iterata lege ſancimus, vt veteranorum filij, ſi poſt ſedecim annos militiæ munus ſubire non poſſint, vel armis geſtandis habiles non exiſtãt, curiis mancipentur. Dat. V. Kal. Iul. Hierapoli, Placido & Romylo CONSS.

XXXVI. Idem AA. ad Titianum.

Vniuerſi omnino ex comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribúſque teneãtur adſtricti. Plebeiam quoque ſuſtineant capitationem, ne commoda publica ſub vmbratili ſuffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui vel in adminiſtratione, vel in legationibus publicis verſati ſunt, ita vt ſi quis cõtra interdictum legis noſtrę precationem obtulerit, eius patrimonium fiſci noſtri viribus protinus vindicetur. Dat. prid. Kalen. Iul. Triueros, Placido & Romylo CONSS.

XXXVII. Idem A. ad Placidum P. P.

Cautum eſt, vt quicumque orti ex decurionibus ſeſe ad militiam contuliſſent, in quibuſcumque ſtipendiis deprehenſi nulla abſolui prętogatiua temporis poſſint: ſed ordinibus quos reliquerant, traderẽtur. Hoc & in calcarienſibus & fabricenſibus, & argentariis obſeruetur, vt quicumque obnoxij officiis, vel muneribus ciuilibus ex ſupradictis fabriciis fuerint, curiæ reſtituti nec impetrato reſcribto liberentur. Dat. V. Kal. Iuñ. Leontio & Salluſtio CONSS.

XXXVIII. Idem A. ad Anatolium P. P.

Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum ſeu protectorum ſe conſortio copularunt, ſcolarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut palatinis ſunt officiis adgregati: cunctos iubemus, omni fruſtratione ſubmota, ad curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicumque

ſub armis

ſub armis militiæ munus comitatenſe ſubierunt,ſi necdum quinque ſtipendia compleuerunt,nec pro publica defenſione prœliis adfuerunt, reddantur. Qui verò palatini nominis præferunt dignitatem, ſi curialem trahunt originem, infra tot annos militiæ nudati præſidiis,oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re magiſtros equitum, ac peditum & v.c. comitem domeſticorũ, necnon etiam ſacrarum largitionum comitem,& magiſtrum officiorum & caſtrenſem (ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur) credidimus commonendos: vt tua inſiſtente prudentia & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſque propriç conditioni reddatur. Dat.x.Kalend.Iuñ. Cæſenæ, Conſtantio IIII. & Conſtante III. AA. CONSS.

XXXVIIII. Idem A. ad Anatolium P.P.

In perpetuum obſeruãdum eſſe ſancimus,vt citra iniuriam corporis, quod in ſeruis etiam probroſum, atque poſtremum eſt, cuncti primatij, & curiales præcepta à iudicibus exequantur. Frequenti ergo monitione, atque hortatu tam primarios curiarum,quàm hos, qui magiſtratus gerunt, atque geſſerunt, ſinceritas tua incitare debebit, vt promptius pręcepta ſuſcipiant,omni corporalis contumeliæ timore ſublato. Dat. Kalend. April. Antiochiæ, Limenio & Catullino CONSS.

XL. Idem A. ad Taurum P.P.

Curiales plerique ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, ac tanta arte rem gerunt,vt nec muniis militaribus obſequantur, nec oneribus oppidaneis proſint.Igitur vniuerſi nulla pręrogatiua de vocabulo dignitatis in militia conquiſitæ, nulloque ſtipendiorum numero ſuffragante reſtituantur ciuitatibus. Dat.XII.Kal.Aug.Rau.Conſtantio VI. & Conſtante II. AA. CONSS.

XLI. Idem A. ordini Carthaginienſium.

Ex comitibus, & ex pręſidibus vniuerſi ceterique qui ſine adminiſtratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint, ſi ex veſtro eoſdem numero fuiſſe claruerit,in veſtro conſortio perſeuerent. Fungantur oneribus,& honoribus vniuerſis,quos ratio municipalis expoſcit, permanentibus dignitatum titulis,quas eiſdem conſtat indultas. Dat. x. Kal. Aug. Conſtantino A. VI. & Conſtantio II. CONSS.

XLII. Idem A. ordini Cæſenatium Salutem dicit.

Si qui ex præſidibus,vel perfectiſſimatus acceſſione cumulati eſſe noſcuntur,manentibus dignitatibus,quas ſuffragio meruerunt,nihilominus in ſui ordinis conſortio perſeuerent: fungantur officiis curialibus, ac municipalium munerum cura partita vobiscum obſequio capiantur.

Si quis autem clariſſimæ meruerit infulas dignitatis, nec indulti muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetratæ fructum dignitatis amittat,& cuncti,qui per officia diuerſa nomina dederũt militiæ,ſi decurialium numero originem trahunt, ſoluti ſacramentis veſtris cœtibus adgregentur. Dat.XI. Kal. Iuñ.Med.Conſtantino A. VII. & Conſtantio III.Cæſ.CONSS.

XLIII. Idem A. ad Taurum P.P.

Inludere commodis curiarum decurionibus, ac decurionum filiis cautum eſt non licere,etſi vero adfectu militiæ ſe obſequiis traderent. Tum verò idcirco tantummodo ad militiæ ſacramenta confugiunt,vt commodis oppidaneis

obsequium denegetur. Fraudis huius commenta facilè comprimentur: comperimus nanque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidisse, vel ad suffragia cucurrisse, ita vt post tempus exiguum honesta missione donentur, & muneribus patriæ perferendis curam sedulæ mentis intendant. Dat. XVI. Kalend. Aug. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

XLIIII. Idem A. ad Martinianum Vicarium Africæ.

Quicumque intra palatium perfectissimus, aut comes prouectus suffragio est, spolietur honoris indebiti dignitate. etsi intra prouinciam reppertus fuerit otiosus, cuius munia vitare studebat, obsequiis competentibus subiugetur. Dat. XI. Kalend. Iuñ. Sirmio, Datiano & Cereale CONSS.

XLV. Idem A. ad Martinianum Vic. Afric.

Parui habito generis, & originis nexu, plerique (muniis oppidaneis inprobè destitutis) ad militiam confugisse dicuntur. Ideoque non eos tātum, qui etiam nunc in militia perseuerent, set veteranos etiam statuimus euocari, executuros proprias allegationes in iudiciis conpetentibus. Aequum est namque nullum se nomine honestæ missionis tueri, vt etiam nunc in militia permanentes, vel iam otium consecutos recipiant curiæ, si sibi obnoxios esse mōstrauerint. Elicitas quoque epistulas adimi volumus veteranis, curiæ decernentes esse reddendos, quos obnoxios esse claruerit. Dat. X. Kalend. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale CONSS.

XLVI. Idem A. ad Martinianum Vic. Afric.

A solis pręcipimus aduocatis eorumque consortio dari prouinciæ sacerdotem. Nec aliquis arbitretur ita esse aduocationis necessitatem inpositam sacerdotio, vt & ab eo munerum oppidaneorum functio secernatur: cùm nulla vnquam iura patronis forensium quæstionum vacationem ciuilium munerum præstituerint. Nullum igitur aduocatum à curia (cui tenetur obnoxius) patimur excusari: videlicet, si ciuico nomine, aut vinculo incolatus oppidanea necessitas eum detinet obligatum. Itaque aput alios etiam iudices operam dantes negotiis perorandis, obnoxios esse decernimus sacerdotio: sic videlicet, & vt intra eam prouinciam huiusmodi honoribus mancipentur, vbi eos necessitas curialis detinet obligatos. Dat. V. Kalend. Iul. Mursæ. Datiano & Cereale CONSS.

XLVII. Idem A.

Oppidaneis ordinibus cōsulentes dudum iussimus ab iniuriis corporalibus tutam esse debere ordinis dignitatem. Condemnationibus etiam modum inposuimus, qui legibus designatur. Ideoque sancimus, vt si iudex, vel in condemnationibus exprimendis, vel in corporalibus iniuriis vltra licitum contra curialem exarserit, ipse quidem auri pondo quinque, officium verò eus decem fisco inferat. Dat. XVIII. Kal. Iul. Eusebio & Hypatio CONSS.

INTERPRETATIO. *In correctione Curialium certam patientiam Iudices debent retinere, vt in corpore vel in sanguine Curialium non facile audeant desæuire: nam si qui contra hoc fecerit, ipse quidem Iudex quinque libras auri, & officium eius decem auri libras fisco cogantur inferre.*

XLVIII. Idem AA. ad Senatum.

Si qui fortè decuriones munia detrectantes, ad senatus nostri sese consortiū contuler

contulerunt,exempti albo curiæ propriis vrbibus mancipandi ſunt. Qui verò prętorum honore perfuncti ſunt,reſidentes in ſenatu,redhibere debebunt quę ex rationibus fiſci,aut vrbium viſceribus abſtulerunt:ita vt omnibus deinceps adipiſcendi honoris huiuſce aditus obſtruatur. Dat.v. Non. Mai. Tauro & Florentio CONSS.

XLVIIII. Idem AA. ad Taurum P.P.

Solum epiſcopum facultates ſuas curiæ,ſicut antè fuerat conſtitutum, nullus adigat mancipare:ſed antiſtes maneat, nec faciat ſubſtantiæ ceſſionem. Sanè ſi qui ad preſ byterorum gradus,diaconum etiam, ſeu ſubdiaconum, ceterorumque peruenerint,adſiſtente curia,ac ſub obtutibus iudicis promēte conſenſum (cum eorum vitam inſignem, atque innocentem eſſe omni probitate cōſtiterit) habere debet patrimonium probabilis inſtituti, vt retineat proprias facultates:maximè ſi totius populi vocibus expetatur. Quòd ſi qui fortè, non curialibus aput iudicem profitentibus,non denique expetente populo, ad eos (quos diximus) gradus adſpirent,aut ſtudio fraudulentæ artis inrepſerint, patrimoniū ſuum liberis tradant ad curialia obſequia ſubrogatis. Quòd ſi suboles defuerit, propinquis ſuis (quos tamen gradus poterant legitimæ ſucceſſionis adtingere) duas tradat propriæ ſubſtantiæ portiones, ſibi tertiam reſeruaturus:ſcilicet,vt per propinquos (ſi tamen curiales ſunt,aut etiam,ſi curię nunquàm antea obſequium præbuerunt) præbeatur ſuſceptis facultatibus obſequella. Quòd ſi filios aut propinquos non habuerint hij,qui derelicta curia ad cultum diuinæ reuerentiæ exiſtimauerint tranſeundum, duas portiones curia debebit accipere,relicta penes eum tertia,quem antè diximus ad eccleſiaſticorum conſortium inſidioſis artibus adſpiraſſe. Ea vero quę ad curiam ex eorum iure tranſierint,curiæ eſſe oportet,nec ex eius iure transferri. Sed quoniam verendum fuerit,ne alienatis facultatibus, aut in aliorum iura antè tranſcribtis, nulla ex parte poſſit curiæ vtilitatibus conſuli,obſeruari oportet,vt ſi patefacta fuerint fraudulenta conſilia,qui qualibet neceſſitudine copulatus eſt, cum id potuerit demonſtrare,eaſdem percipiat facultates, curiæ muneribus præbiturus obſequia. Vel ſi propinquorum ceſſet indago, cuncta ad curiam transferantur,quæ quolibet titulo alienata probabuntur,ex eo tempore, ex quo curiæ munia cœperit detrectare,qui viam diuinæ cultionis affectat. Si prępoſiti horreorum hiique,qui ſuſcepturi ſunt magiſtratum,præpoſiti etiam pacis, ſeu ſuſceptores diuerſarum ſpecierum ad eccleſiam crediderint adſpirandum, poſtquam officia inpoſitæ ſollicitudinis, aut honoris adgreſſi ſunt, ipſos primùm antiſtites ſupernæ legis conueniet reluctari, ipſiſque primùm adnitentibus, eoſdem ad obſequia congrua reuocari:aut ſi hoc neglexerint,à curialibus, iudiciali officio ſuffragāte, retrahendi ſunt,&c. Dat. IIII. Kal. Septemb. Tauro, & Florentio CONSS.

L. Imp.Iulianus A. Secundo P.P. Poſt alia.

Decuriones,qui vt Chriſtiani declinant munia,reuocentur:& ab auri atque argenti præſtatione,quod negotiatoribus indicitur curiæ immunes ſint: niſi fortè decurionem aliquid mercari conſtiterit, ita vt ordines ciuitatum ex huiuſmodi reliquis ſarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. Et quoniam ad potentium domus cōfugiſſe quoſdam relatum eſt curiales:vt tam fœda perfugia

prohib

prohibeantur, multam statuimus, vt per singula capita singulos solidos dependat, qui ad potentis domum confugerit, & tantumdem, qui receperit, multæ nomine inferat. Nam si seruus inscio domino susceperit, capite punietur: & ingenuus, qui inuito patrono hoc fecerit, deportabitur. PP. III. Id. Mar. Constantinop. Mamertino, & Neuitta CONSS.

LI. Idem A. Iuliano Com. OR.

Eos indulserunt veteres principes, qui materno genere curialibus Antiochenis adscribi, quos patris dignitas nullius vindicaret iure ciuitatis. Dat. V. Kal. Septemb. Antiochię, Mamertino & Neuitta CONSS.

LII. Idem A ad Iulianum Consul. Fœnicis.

Non obstat curialium petitioni, quòd hij quos incolas dixerunt, alibi decuriones esse dicuntur. Poterunt enim & aput eos detineri, si eorum patitur substantia, & ante cōuentionem incolatui renuntiare noluerunt. Sola verò possessione sine laris conlocatione prędictos onerari iuris ratio non patitur: quamuis res decurionum comparasse dicantur. Sanè in colonatus iure tunc detinendi sunt, si non aut arma gesserunt, aut expeditioni militari pręfuerūt, aut sub pręcone administrationis facti sunt senatores. Dat. III. Noñ. Septemb. Antiochię, Acc. Id. Octob. Tyro, Mamertino & Neuitta CONSS.

LIII. Idem A. ad Sallustium P.P.

Quoniam ex paucis plurima commissa non absurdè suspicamur, ex die Kal. Septembrium omnes omnino pręter sollemnes nominationes factas à curiis in irritum deuocamus: de pręcedentibus porrò iustum agitabis examen. Placuit etiam designare, quę corpora sunt, in quibus nominationis iustè sollemnitas exercetur. Decurionum enim filios necdum curię mancipatos, & plebeios eiusdem oppidi ciues, quos ad decurionum subeunda munera splendidior fortuna subuexit, licet nominare sollemniter. Dat. XIIII. Kalen. Octob. Antiochię, Mamertino & Neuitta CONSS.

LIIII. Idem A. ad Iulianum Com. OR.

Prouidendum est eorum nouitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne pręteritis debitis susceptorum onerentur, sed conuentis propter hęc debita, qui ea pręcedentibus delegationibus contraxerunt, nullam molestiam pro sarcina nominationis alienę sustinere patiaris. PP. Byritho, Kalend. Nouemb. Mamertino, & Neuitta CONSS.

LV. Idem A. Leontio Consul. Palæstinæ.

Qui pater sit XIII. liberorum, non modò ad curiam non vocetur, verumetiā si sit decurio, honoratissima quiete donetur. Dat. Kal. Mart. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc dicit, eum qui pater esse probatur tredecim filiorum, non solum ad curiæ seruitia non detinendum, verumetiam si Curialis sit, honoratissima quiete donandum.*

LVI. Idem A.

Qui nati origine curiali militare munus adamauerunt, vbi decem annorum stipendia confecta sunt, iussionum nostrarum auctoritate erunt curia immunes. Si verò intra decennium recens athuc erit ratio militię limitaneę causa

generis

generis præponderauerit, & originis. Curiis enim adgregabuntur. Dat. XII. Kal. Ianuar. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

LVII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum P.P.

Nemo ad ordinem ſenatorium ante functionem omnium munerum municipalium ſenator accedat. Cùm autem vniuerſis tranſactis patriæ ſtipendia fuerit emenſus: tum eum ita ordinis ſenatorij complexus excipiet, vt repoſcentium ciuium flagitatio non fatiget. Hij autem, qui legem noſtram neglexerint, exempti ſenatorio albo, quoad municipalibus neceſſitatibus ſatisfaciant, non capiant caſſi honoris augmentum. nam qui cupiunt incrementum honoris adipiſci, perfunctos ſe eſſe muneribus actis debent ordinarij iudicis adprobare, in locum ſuum ſcilicet filiis ſubrogatis, ſi eos ſucceſſio familię ad exſequendam vniuerſam legis noſtrę mentem docebitur adiuuare. Dat. Noñ. Mai. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LVIII. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Qui curiali ortus familia ante completa munera patrię ſenator factus eſt, fructu careat, quouſque muneribus abſoluatur: quibus expletis, ſi velit ſumptuoſum ordinem ſenatorium vitare, denuntiet dignitati ſi permanſerit, liberos, quos poſt ediderit, habeat ſenatores, prætores iam, quæſtoréſque non muneri decurionum obnoxios. Militiæ vero nullus gradus, nulla diuturnitas defendet eum, qui vt curialem cõtrahens originem, repetetur. Sed & qui nexum curialem naſcendi oportunitate vitauerit, niſi cùm duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius immunitas quæſita eſt, ſecurus eſſe non poterit propter ſortem originis. Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LVIIII. Idem AA. ad Byzacenos.

Qui partes eligit eccleſiæ, aut in propinquum bona propria conferendo eum pro ſe faciat curialem, aut facultatibus curię cedat quam reliquit ex neceſſitate reuocando eo, qui neutrum fecit, cum clericus eſſe cœpiſſet, & cetera. Dat. IIII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LX. Idem AA. ad Byzacenos.

Sacerdotes vel curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur ſui exhibere pręſentiam: in ſacerdotibus creandis, & in priuilegiis, quæ hiſdem deferebantur, veteri more ſeruando. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXI. Idem AA. ad Terentium Corr. Tuſc.

Vrbis Vulſinienſium principales, qui tamen patronorum adepti fuerint dignitatem, hanc pręrogatiuam laborum atque officiorum ferant, ne interdum ad libidinem prauè conſulentium iudicum grauibus adficiantur iniuriis. Dat. V. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Municipalis, qui ad fabrorum collegium, alia officia inluſurus inrepſit, ſtatui priſtino reformetur, nec in poſterum decurionum quis originem trahens ad hoc officium aſpirare audeat. Dat. IIII. Id. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXIII. Idem AA. ad Modestum P. P.

Quidam ignauię sectatores, desertis ciuitatum muneribus, captant solitudines, ac secreta, & specie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. Hos igitur atque huiusmodi intra Aegyptum deprehensos per comitem orientis erui è latebris consulta pręceptione mādauimus: atque ad munia patriarum subeunda reuocari, aut pro tenore nostrę sanctionis familiarium rerum carere inlecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Byritho, Kalend. Ianuar. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXIIII. Idem A. Mauris Sitifensibus.

Priuilegio militię paternę se non vindicet, quem auitus curię nexus adstringit, & patrem sine dubio receptura curia, si intra prędicti temporis calcem suis partibus adfuisset. quòd si militari auo & patre decurione nascetur, paternę erit succedaneus functioni. Dat. VIIII. Kalend. Mai. Treū. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXV. Idem AA. ad Terentium Corr. Tusc.

Omnes curiales, qui qualibet gratia prius ad altiorem gradum properauerint, quàm munia vniuersa percurrerint, ad ordinem necessitatum suarum reuocentur, nec ante ad vsurpatam dignitatem admittantur, quàm quæ patriæ debentur, impleuerint. Non difficilè autem intellegitur id, quod senatorio ordini concessum non est, concedi non posse ordinibus ciuitatum. Dat. V. Kal. Iuñ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXVI. Idem AA. ad Rufinum PP.

Ordinibus curiarum, quorum nobis splendor vel maximè cordi est, non adgregentur, nisi nominati, nisi electi, quos ipsi ordines cœtibus suis duxerint adgregandos, nec quis ob culpam, ob quam eximi deberet, ex ordine mittatur in curiam. Dat. XI. Kal. Iul. Rauen. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

LXVII. Idem AA. ad Volusianum P. V.

Nullus, exceptis palatinis, qualibet pręrogatiua fultus à debitis muneribus habeatur immunis. Dat. IIII. Kalend. Iul. Mediol. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

LXVIII. Idem AA. ad Seuerum P. V.

Quæ cum in perniciem ordinis Auellinatium sine auctoritate ac iudicio principali ordinarij iudicis nimia arrogatione gesta sunt, neque vetustæ consuetudini pręiudicare debebunt, neque in futurum quandam necessitatem legis inponere. Dat. prid. Noñ. Octob. Veronę, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXVIIII. Idem AA. ad Auxonium. Vic. Diœceseos Asianæ.

Vniuersi qui pręmatura cupiditate senatorios cœtus honoribus patrię prætulisse noscuntur, habeant quidem incolumem statum senatoriæ dignitatis, verùm fungantur his honoribus, quos patrię nondum reddiderunt. Quinetiam liberos suos indicent, quos ante senatoriam dignitatem quisque suscepit. Dat. prid. Noñ. Octob. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXX. Idem AA. ad Mamertinum PP.

Quisquis ex hoc corpore, quod susceptioni deputatum est, honorē quemlibet suffr

bet suffragio meruit: etiamsi nostras purpuras adorauit, meritis careat dignitatis. Dat. III. Kal. Feb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXXI. Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilocium Cons. Campaniæ, siue ad Sophronium Cons. Piceni.

Qui præterito aliquo vel honore vel munere ad locum indebitum tetenderunt: etiamsi conhibente curia, vel aliquibus in iudicium causis tamquam probabilibus allatis valuit obreptio, ad ea, quæ fugerant retrahantur. quiescat autem illa interlocutio, quæ cum huiusmodi querimoniæ deferantur, pronuntiet iudex curiam suum nosse discrimen. Dat. III. Non. Maij. Treu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXII. Idem AA. ad Olybrium Cons. Tusc.

Si quis negotiator fundos comparauerit, & vt aliquorum possessor prædiorum vocetur ad curiam, ei necessitatis vmbra non adsit, quod propterea pecunia quam habet, in conuersatione mercatoribus indictum aurum argentumque agnoscit, sed nominatione facta, eius pareat functionibus, cui se sponte dedit, pecuniæ vsum in glebæ cōmodum conferendo. Dat. III. Non. Maij. Treu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXIII. Idem AA. ad Symmachum Procons. Afric.

Qui nullo administrationis honore fultus, nullis vel palatini laboris insignibus, vel meritis iustis militiæ in consortium senatus nititur peruenire: missa in hanc rem legatione reuocetur, eique reddatur curiæ, quam voluit declinare. Dat. Prid. Kal. Decemb. Treu. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

LXXIIII. Idem AAA. ad Modestum P.P. post alia.

In his, qui ex curiis ad senatus consortia peruenerunt, hæc forma seruetur, vt si perfunctus quispiam muneribus, & filij subole nixus fuerit, quem senatorio necdum indepto honore suscepit, filium suum curiæ functionibus tradat, ipse optata clarissimatus dignitate potiatur. Quòd si ei gemina vel numerosa suboles erit: tunc discrimen promptè dudum diualis legis adhibendum est, vt de duobus eius liberis, ac pluribus sortiendi vnius filij ad collegium senatus habeat optionem, ita vt ei, qui cum patre, vel post patrem ad consortium senatus legetur, diuisio cum fratribus per sortem successionis patrimonij idonea solius glebæ substantia congregetur. Planè si quis curialis factus senator, & vnius filij posteritate subnixus ipsum senatui poposcerit connecti, seque promittat ad curiæ munera regressurum, eiusmodi captio minimè admittatur. Ceterùm si de numero curialium factus senator, filium non habebit, quem functionibus patriæ heredem generis ac munerum derelinquat: glebæ senatoriæ breuibus eximatur, circa eos forma data, qui intra annos quadraginta consulatus Constantij decimi, & Iuliani III. amplissimi ordinis participasse collegium mōstrabuntur. Ceterùm anteriore tempore adscitos ipsa æquum est antiquitate defendi. Si quis igitur curialis prosapię senatorio adepto vel à nobis, vel à diuis principibus honore subnixus sit, quantum ad liberos, quidem pertinet, eadem quę superiùs comprehensa est forma seruetur, excepto scilicet eo, qui sine filio sit. & vt statuimus, retrahendus est, nisi vel antiquitate participati senatus, vel præstituti temporis prærogatiua muniatur, vel ius gladij habuit, vel præconum, qui honores concessi ceteris & antiquum instar senatorij nominis fuerint consecuti his veræ

dignitatis titulis & iudicibus adiungendis, qui proprium decus senatum indepti præturæ insignibus fuerint & honoribus ampliati, vel quos veteris tribunorum plebis appellatione respersos vmbra nominis nobis annuentibus constiterit populo præfuisse. Inanes verò vmbras & cassas imagines dignitatum codicillis honorariis sectantes nihil adiuuari præcipimus, exceptis eminentium elatis titulis dignitatum, si & honorario nomine à summo gradu vsque ad consularitatem haut exiguis profectò meritis amplissima sibi honestamenta pepererunt, ceteris inferioribus dumtaxat honorariis dignitatibus ad ea officia, quę reliquerant, deducendis, hæc super obnoxiis curiali origine. Ceterùm suæ potestatis, & nullis per prouincias functionibus obligatis, vel longæ militiæ labore, vel proximis erga nos iuuantibus codicillos senatorios reportauerint, nisi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis amplissimo ordine deprehēdantur indigni, indepti semel clarissimatus dignitatem perpetuo manebunt in ordine senatorum. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXV. Idem AA. ad Viuentium P. P.

Qui ad sacerdotium prouinciæ, & principalis honorem gradatim, & per ordinem muneribus expeditis, non gratia, emendicatísque suffragiis, & labore peruenerint, probatis actibus, si consona est ciuium fama, & publicè ab vniuerso ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruituri. quod continui laboris testimonio promerentur, liberúmque sit corpus eorum ab his iniuriis, quas honoratos non decet sustinere. honorem etiam eis excomitibus addi censemus, quem hij consequi solent, qui fidem, diligentiámque suam in administrandis rebus publicis adprobarint. Dat. IIII. Kal. Iul. Treū. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXVI. Idem AA. ad Modestum P. P.

Ex omnibus domibus producti, qui origine sunt curiali, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cum occultatoribus talium, præter iacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si vlterius progressi, vtilitatem publicā priuatis studiis, & patrociniis postponant. Dat. III. Id. Iul. Ancyræ, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXVII. Idem AA. ad Probum Vicarium Vrb.

Nemo originis suæ oblitus, & patriæ, cui domicilij iure deuinctus est, ad gubernacula prouinciæ nitatur ascendere prius, quàm decursis gradatim curiæ muneribus, subuehatur. Nec verò à duumuiratu, vel à sacerdotio incipiat, sed seruato ordine, omnium officiorum sollicitudinem sustineat. quod nec his deferri per gratiam, aut conhibente iudice patimur, qui aduocationis prærogatiua nituntur. Nec verò principalium, vel sacerdotalium, cum nullam curialium officiorum agnouerint functionem, in honores primos inrepant. Post munera verò & magistratus gradatim patriæ persolutos, aditus singulis ad administrationes publicas, nobis quoque adsistentibus recludatur, &c. Dat. VII. Kal. Mart. Treū. Modesto & Arintheo CONSS.

LXXVIII. Idem AAA. ad Probum P. P.

Ad inlustres comites & magistros equitum ac peditum scribta porreximus, vt scirent ab omnibus his veteranorum filiis, qui vel curię addicti sunt, vel ciuilibus muneribus, aliísque necessitatibus obsecundant, pænitus abstinendum: vel si

vel si qui forte retracti essent, eos ita protinus officiis anterioribus redderent, nec pro his vicarios expeterent iuniores. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Pataulone, Modesto & Arintheo CONSS.

LXXVIIII. Idem AAA. Modesto P.P.

Quicumque per Osdroënam primipilarium maiore lætatur numero filiorum, vnum loco suo veluti hereditario iure substituat, alterum pro amore patriæ Aedesenæ curiæ tradat obsequiis, ceteris quam voluerit militiam prouisurus. Sin autem duos tantùm procreauerit, cohorti satisfacere cogatur & curiæ. Quòd si vnum procreauerit, eundem ordini patriȩ restituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus sanè licentiam tam patribus eorum, quàm ipsis, qui huius legis auctoritate ciuitatum obsequio adgregantur, vt si quos curiales patrocinio principalium inuenerint excusari, in medium proferant, vt & ipsi similibus officiis deputati pareant impetratis. Dat. III. Non. Decemb. Antiochiæ, post cons. Gratiani A. III. & Equiti V.C.

LXXX. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Iuliano P.F. Aegypti.

Omnis ordo curialis à tormẽtis his, quæ reis debita sunt, & ab ictibus plumbatarum habeantur immunes, sciturо iudice, quòd si vel ipse, vel eius officium contra vetitum legis aliquid vsurpare temptauerit, grauissimo se supplicio esse subdendum. Grauitas igitur tua sanctionis maiestate perspecta, non solùm à corporalibus curialium iniuriis temperabit, verum etiam tota obseruatione prouidebit, vt si aliquid temerarium ab officio aliquo fuerit perpetratum, seuerioris pœnæ discrimine vindicetur. Dat. XVI. Kal. April. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXI. Idem AAA. ad Neotherium P.P.

Fabricenses ordinibus restituantur, qui originem curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis. Reliqui ne leui quidem inquietudine pulsentur. Dat. XVI. Kal. April. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXII. Idem AAA. Neotherio P.P.

Omnes ad curiam præcipimus reuocari, qui ad munera subeunda originalibus vinculis occupati officia cõantur exhibere maiora, siue se splendidissimo senatui tradiderunt, siue per officia militãtes obsequia patriæ denegarunt, si tamen allegationum meritis deseruntur. Dat. XVI. Kal. April. Thessalonicæ, Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXIII. Idem AAA.

Si quis militaris prosapiæ se officio cohortis adgregarit, & si infractis viribus grandæuam præferat senectutem, aut debilitatis obtentu bellico inconueniens operi iudicetur, de ignauiæ latebris, vel sera indagatione retractus curiarũ functionibus mancipetur. Scribta Petro consulari Fœnicis Damasco, Prid. Id. Maij. Constp. Gratiano & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXIIII. Idem AAA. ad Camenium Vic. Afric.

In nominationibus à singulis, quibus ordinibus celebrandis dudum expressȩ quantitatis modum eatenus volumus custodiri, vt eorum in duabus, quæ concilio adesse debent, partibus numerus derogetur, quos aut obiectus debilitatis alienat, aut senectus pigra remoratur, aut clericatus obsequia vindicarunt, aut

crimen desertionis absentat, vt ex reliquo numero duobus tertiis supputandis. pp. Karthag. xv. Kal. Mart. Syagrio & Eucherio CONSS.

LXXXV. Idem AAA. Eutropio P.P.

Omnes iudices prouinciarúmque rectores à consuetudine temerariæ vsurpationis abstineant, sciántque neminem omnino principalium ac decurionum sub qualibet culpæ aut erroris offensa plumbatarum cruciatibus esse subdendum. Quod si quis fortè iudicum in hanc pertinaciam inliciti furoris eruperit, quod audeat principalem ac decurionem & suæ (si sic dici oportet) curiæ senatorem plumbatarum ictibus subdere, viginti librarum auri inlatione multatus, & perpetua infamia inustus, vt nec speciali quidem rescribto notam vel eruere mereatur, & officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogetur inferre: quoniam, vt pertinaciæ iudicis resistat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVI. Idem AAA. Eutropio P.P.

Qui laborem curialis officij declinantes, per inlicitæ ambitionis compendia prouecti non merito probantur esse, sed precio: nulla debent ratione defendi, sed functionibus debitis redhiberi. Super eorum autem filiis reuocandis, nullius dubietatis exstet ambiguum. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVII. Idem AAA. ad Florum P.P.

Vniuersos qui se tam causarum actionibus, quàm etiam sacramentis militaribus cessantes, ac stipendiis manciparũt, ad obsequium sublimitas tua iubeat redire curiale. Eos vero quos emptæ defensionem præferre conpererit dignitatis, cunctas, quas crediderant subtrahendas, complere præcipiat functiones. Dat. III. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVIII. Idem AAA. ad Syagrium P.P. post alia.

Curiales, nisi per quinquennium armata militia, vel per triginta annos dignitas palatina defendat, certum est origini esse reddendos: ita vt seruata quinquennij de pręterito condicione, & in posterum istiusmodi personis à consortio militiæ celsioris exclusis, omnes, qui intra præscribtum tempus inter palatinos habentur, seu inter protectores, aut domesticos, restituantur suę fortunę. PP. V. Id. April. Karthag. post cons. Syagri & Eucheri. VV. CC.

LXXXIX. Idem AAA. ad Syagrium P.P.

Omnes omnino, quos paterna obsequia municipes fecerunt, resultandi curiæ nexibus (quælibet auorum, atque maiorum stemmata referant) licentiam pænitus amittant: non minore rectoribus (si hoc concesserint) periculi denunciatione constrictis. Veteranorum quoque filios armis inpares, séque otio, vel debilitate membrorum, vel mentis torpore, donãtes, vindicet curiarum necessitas. Dat. III. Non. Iul. Viminacio post cons. Syagri & Eucheri VV. CC.

XC. Idem AAA. Proculo Com. Or.

Vniuersos, qui ex consulatu diui Pij Constanti decimi & Iuliani tertij (hoc enim tempus est quod Diuorum parentium nostrorum Valentiniani, & Valentis decreta signarunt) ex genere curiali ad senatoriam dignitatem adspirasse cõstiterit: vel restituendis omnibus functionibus, quas debebunt curabis addicere,

vel

vel si cunctis functionibus obsecuti sunt, in substituendis quam maximè idoneis obnoxios facere non desistas. Dat.VIII. Id. Mart. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCI. Idem AAA. Dario cons.

Si qui curiales curia derelicta, neque debitas patriæ reddiderint functiones, nec, cùm ipsi discederent, idoneos subrogarunt, ita eos constringi oportet, vt & agenda persoluant, & in locum suum idoneos pro publica vtilitate constituant. Dat.VIII. Id. Aug. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCII. Idem AAA. Floro P.P.

Si quis procurationem facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, patrimonium eius, quod crediderat curiali, proscribtio fiscalis inuadat. Ille verò, qui immemor libertatis, & generis, infamissimam suscipiēs vilitatem, existimationem suam seruili obsecundatione damnauerit, deportationis incommodo subiugetur. Dat.X. Kal. Nouemb. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCIII. Idem AAA. Clearcho P.P.

Cuncti, qui ex decurionibus senatorum se splendori, & collegio miscuerunt, eorúmque omnes suboles, vel quæ priùs edita est, vel quæ postmodum docetur esse suscepta, remittatur ad curiam. Dat.VII. Kalend. Decemb. Antonio & Syagrio CONSS.

XCIIII. Idem AAA. Constantiano Vic. Diœce. Pontic.

Vniuersos, quos furtiuam militiam, & fraudes varias dignitatum obsequia ciuitatum grauitas tua conpererit refugisse, ac per ambitum honoris indebiti, necessarium patriæ ministerium denegasse, ad collegium ordinum, & consortium functionum amota reuocare dilatione contendat: neque eos sub excusatione alicuius officij, vel honoris permittat euagari, qui tunc demum libero poterunt honore gaudere, si vniuersis muneribus nominationibúsque completis, absolutam possidere cœperint dignitatem. Dat. Prid. Kal. Feb. Constantinop. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCV. Idem AAA. ad Eusignium proc. Afric.

Viri ordinibus nati ad militię non debent sacramenta confugere. Post quindecim verò stipendia, vinculo prioris ordinis liberetur, qui se tribus lustris adsiduè militasse, & neque bellicis necessitatibus, neque muneribus militaribus ostenderit defuisse. Dat.IIII. Kal. Mart. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCVI. Idem AAA. Floro P.P.

Concessum curialibus prouinciæ Mysiæ, vt si quos è plebe idoneos habent, ad decurionatus munia deuocent: ne personæ famulantium facultate locupletes, onera, pro quibus patrimonia requiruntur, obscuritate nominis vilioris euadant. In quorum desiderio etiam istud adiectum est, vt originales, qui ad diuersa prouinciarum officia confugerunt, ex diui Iuliani tempore, ad curiales functiones, sublata omni ambiguitate retrahantur. Dat.III. Noñ. Mar. Constp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCVII. Idem AAA. Cynegio Com. S.L.

Scias, excepta diœcesi Aegyptiaca, vbique seruandum esse, ne vsquam pænitus in susceptionem, vel minimi vectigalis decurio conductor accedat, sed

eorum professionibus,& personis omnis hæc diuersarum locationum summa credatur, qui ad exhibendam publicis rationibus fidem, periculo & fortunæ coguntur,& vitæ. Dat.VIII.Id.Mar.Constp.Merob.II.& Saturnino CONSS.

XCVIII. Idem AAA.Postumiano P.P.

In muneribus peragendis,si qua soluta antè non fuerant,vel in substituendis idoneis,ne quid patriæ perisse videatur, vel in filiis retinendis priorum præceptorum decreta sublimitas tua custodiat.Eos quoque qui aduocationis obtentu curialia onera declinant:onera vniuersa compellat, quæ, etsi necessitas non exigit,tamen patria non remittit ipsos.Quinetiam filios magistrorum, qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. Dat.VIII.Id. April.Constp.Merob.II.& Saturnino CONSS.

XCVIIII. Idem AAA.ad Hypatium P.P. post alia.

Iussio, qua sibi Iudææ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum datur immunitas, rescindatur: cum ne clericis quidem liberum sit prius se diuinis ministeriis mancipare,quàm patriæ debita vniuersa persoluant. Quisquis igitur verè deo dicatus est,alium,instructus facultatibus suis, ad munera pro se complenda constituat. Dat.XIIII. Kal. Maij. Med. Merobaude. II.& Saturnino CONSS.

C. Idem AAA.ad Hypatium P.P.

Omnes,qui ex origine curialium se diuersis gradibus inseruere militiæ,reddi propriis ordinibus oportebit:exceptis his,quibus legis vetustę(quę certum numerum stipendiorum, vel palatinæ militiæ viris statuit) opitulatur auctoritas. Dat.XIII.Kal.Maij.Med.Merobaude II.& Saturnino CONSS.

CI. Idem AAA.ad Basilium Com.S.L.

Exemplo senatorij ordinis, patris originem municeps vnusquisque sequatur:nec valeant specialiter delata rescribta,si quis se matris origine defendens,à maiore curia ad minorem transferri fortasse promeruerit,neque vlla pro more prouinciæ referri sinatur exceptio. Dat.XVI.Kal.Iul. Rom.Merobaude II. & Saturnino CONSS.

CII. Idem AAA.Postumiano II.P.P.

Quotienscunque se ex rescribtis nostris aliquid impetrasse contendent, hij, quos obnoxios curiæ,vel origo fecerit,vel latum inter partes iudicium designarit, nullam prorsus spem curias declinandi ex colore sacræ iussionis accipiant. Dat.XIIII.Kal.Aug.Constp.Merob.II.& Saturnino CONSS.

CIII. Idem AAA.ad Proculum Com.Or.

Voluntate propria vnusquisque syriarchiæ munus suscipere debet,non necessitate inposita. Dat.VI. Kal. Aug. Salamarię.Merob.II.& Saturnino CONSS.

CIIII. Idem AAA.Postumiano P.P.

Curiales, qui ecclesiis malunt seruire, quàm curiis, si volunt esse quod simulant,contemnant illa,quæ subtrahunt.Nec enim eos aliter, nisi contemptis patrimoniis liberamus. Quippe animos diuina obseruatione deuinctos non decet patrimoniorum desideriis occupari. Dat.VII.Id.Nou.Constp. Merob. II.& Saturnino CONSS.

CV. Idem AAA.Cynegio P.P.

Ob penuriam Aedesenorum municipum,diui parentes nostri statuerunt,vt officij

officij præsides Osdroenæ prouinciæ principum liberi, si singuli essent memoratæ ciuitatis, curialibus iungerentur. sin verò bini, diuisa fecunditate singuli militiæ, singuli verò curiæ necterentur. Quod cum ita sit, iubemus & præsenti lege, & superiore seruata, vt omnes omnino, qui ordine militiæ ad principatum veturi sunt, vel venisse monstrantur, (etiā si aliqua calliditatis arte se à principatus munere putauerint subtrahēdos) memoratæ curię suos liberos tradant: diuidātque cum Aedesena ciuitate subolem rei publicæ profuturā. Hij quoque, qui iam contra legem, ante principatum patrum, quibuslibet sacramentis innexi sunt, retracti memoratæ curiæ congregentur. Dat. Pridie Noñ. Maij, Constp. Richomere & Clearcho CONSS.

CVI. Idem AAA. Cynegio P.P.

Curiales, quicunq; perfuncti prouincialibus dignitatibus fuerint, ad persoluenda ea, quæ debent patriæ, detinentur. Dat. VIII. Id. Iul. Heracleæ, Richomere & Clearcho CONSS.

CVII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Quicunq; heres curiali, vel legitimus, vel electus testamēto gradúve successerit, quiq; fidei cōmissarius, aut legatarius eiusdē arbitrio moriētis extiterit, vel si quē liberalitas locupletauerit fortè viuētis, quos à curię nexu cōdicio solet dirimere, sciāt pecuniariis describtionibus, pro ea tantū parte patrimonij, in quā quisque successit, ad denarismum, siue vncias sese auctoris sui nomine retinendum. Dat. Prid. Kal. Septemb. Veronæ, Richomere & Clearcho CONSS.

CVIII. Idem AAA. ad Cynegium P.P.

Ne quis officialium curiæ, pœnę specie, atque æstimatione edatur. nisi si quis fortè curiam diffugiens ob hoc cœperit militare, ne ingenitis fungatur officiis. Omnes itaque omnino iudices tuæ censuræ subditos admonebis, ne quis æstimet curiæ, loco supplicij, quemquam deputandum. Cùm vtique vnumquemque criminosum non dignitas debeat, sed pœna comitari. Dat. VIII. Id. Nou. Constp. Richomere & Clearcho CONSS.

CVIIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Nec cogi ad agonothesiam volumus inuitos, & ad eum statū cuncta referenda sunt, in quo inueniuntur. Atque ideo curiales, qui vniuersa persoluerint, nihilque iam, vel ex honoribus reliquum habeant, quod debere videantur, d m-taxat huius, ac similium pro qualitate generis functionum, postquam patriæ cuncta reddiderint, quæ publica poscit vtilitas. Et si præsentare forsitan nolunt, tamen propter personarum condicionem præstare cogendi sunt: & concessa sibi generaliter, atque in perpetuum excomitibus dignitate lætentur. Osculum quoque his in prouincia iudicantum, & consessus indultus sit. Dat. VI. Kal. Maij. Arc. A.I. & Bautone CONSS.

CX. Idem AAA. ad Neotherium P.P.

Vniuersos municipes sibimet debitos ordo aput propriū repetat cognitorem. Siquidem nullum magis vniuscuiusque forum competens poterit appellari, quàm patriæ. Si quis tamen prouinciam rexerit curialis, aditum sibi interclusum senatoriæ dignitatis intellegat: nisi patriæ quidquid debet antè dissoluerit. Et ne conludio fortè municipum, quæ sunt iussa frustrentur: sciant singu-

larum ordines ciuitatum triginta libris auri se esse multandos, nisi ad reposcendos proprios, sedulis institerint querellis. Dat. v. Kal. Iuñ. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

CXI. Idem A A A. Cynegio P.P.

Nemò prorsus curialium substituto filio, vel quolibet alio, deserendorum munerum patriæ habeat facultatem. Sed vnusquisque qui relicto in aliqua ciuitate, vel filio, vel vicario, ordini se inplicat senatorio, tam suis, quàm subrogati muneribus obligatos, sub specie munerum publicorum enormia vtrubique cogatur patrimonij subire dispendia. Dat. Prid. Kal. Maij. Constp. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXII. Idem A A A. Florentio P F. Augustali.

In consequenda archierosyna ille sit potior, qui patriæ plura præstiterit: nec tamen à templorum cultu, obseruatione Christianitatis abscesserit. Quippe indecorum est, immo (vt verius dicamus) inlicitum, ad eorum curam templa, & templorum sollemnia pertinere, quorum conscientiam veræ ratio diuinæ religionis imbuerit, & quos ipsos decebat tale munus (etiam si non prohiberētur) effugere. Emissa XVI. Kal. Iul. Constp. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXIII. Idem A A A. vniuersis Com. & Magistris equitum & peditum.

Admonitis VV. C C. ducibus, tribunis, præpositis, cunctos transfugas statuat inlustris magnificentia vestra ad originem pristinam reuocari, seu qui diuersis officiis dedicati, seu qui sacramentis militaribus mācipati sunt. Nemo se annositate tueatur. Nemo (si tamen eius pater, aut auus decuriones fuerunt) factum suum incongrua vsurpatione defendat. ordine quoq; meminerint se condemnationi obnoxios, & periculo quibuscunque in locis reppertos, non etiam renitentes, ac repugnantes huius statuti auctoritate reddiderint. Dat. III. Noñ. Sept. Valentiæ, Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXIIII. Idem A A A. ad Eusignium P.P.

Curiales, qui sese priuilegio domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & vt propriis functionibus mancipentur, & publica damna sarciant. Tamen si quis ex his domui diuinæ detectus fuerit quippiam debere, exsoluat. Dat. VIII. Kal. Iañ. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXV. Idem A A A. Cynegio P.P.

Clerici ad curiam pertinentes sciant ex patrimonio suo, si ipsi immunes cupiunt permanere, alios idoneos esse faciendos, qui recedentum præsentiam personámque restituant in publicis muneribus subeundis. Dat. Prid. Kal. Iañ. Constp. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

CXVI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Cynegio P.P.

Omnes, qui ex origine decurionum, ad perorandas causas laudum, atque industriæ amore ducuntur, reddant patriæ, cui nati sunt, debitas functiones. Nec esse superflui nominis prærogatiua defendant. Quandoquidem facilius parere muniis possint, si necessitatem publicam eo tempore, quo student causis, industriæ fauore tolerauerint. Dat. VI. Kal. Apr. Constantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVII. Idem A A A. Cynegio P.P.

Quilibet principalium, vel ducurionum, vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraud

fraudulentus in adſcribtionibus inlicitis, vel inmoderatus in exactione fuerit inuentus, iuxta priſtinam conſuetudinem non ſolùm à vobis (quibus, propter loci dignitatem, rerũ ſumma commiſſa eſt) verùm à iudicibus ordinariis, plumbatarum ictibus ſubiciatur. Dat. die Kal. April. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Decurio fortunam, quam naſcendo meruit, ſuffragiis, atque ambitione non mutet. Et ſi vacare per ſenectutem potuerit propter ordinationẽ, quæ per plurimos citò definiri ſolet curiam non relinquat. Illud verò iterata lege præcipimus, ne in locum proprium homo curialis filium ſuum ſubſtituat, & ipſe otioſus defendatur ſenatorij nominis dignitate. Si quis verò ad indebitũ honorem poſthac adſpirare auſus fuerit, auctoritate ordinarij iudicis remotus, patriæ reddatur, & ciuibus. Dat. Prid. Noñ. Iul. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVIIII. Idem AAA. Tatiano P.P.

Claudiopolis, Pruſiadis, ac Tottai, & Voridis oppidorum, ſiue manſionum per Bithyniam, curiales publicis inludere functionibus per ſuã fugam cognouimus: iubemusq́;, vt edictis primitus euocati, vtilitatibus ſe patriæ & ei cui nati ſunt reſtituant ciuitati. Quòd ſi etiam poſt publicam admonitionem fugæ, & indeuotionis vita præfertur, tunc ex idoneis quibusque corporibus, ac potiſſimum ex his, qui in ſublimitatis tuæ officio probatam militiam peregerunt, in locum fugacium ſubrogentur: ita vt quorum ſubeunt neceſſitates, & patrimonia conſequantur: illis, qui ſponte patriam reliquerunt, id neceſſitatis habituris, vt perpetuò careant, cui nihil commodi contulerunt. Dat. XI. Kal. Iul. Scupis, Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

CXX. Idem AAA. Tatiano P.P.

Vniuerſos, qui ad indebitam militiam ſimiliter adſpirarunt, datis litteris ad inluſtrem virum magiſtrum officiorum, comitem ſacrarum ac priuatarum, ſolutos militia ordinibus propriis, atque officiis iuſſimus ſubrogari. Dat. XVI. Kal. Iañ. Med. Timaſio & Promoto CONSS.

CXXI. Idem AAA. Tatiano P.P.

Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel miniſterium diaconi, vel exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur ac liberum. Is verò, qui ſe ad religioſa diuini cultus obſequia, quocunque ſub nomine, poſt memorati conſulatus tempora præſcribta contulerit, omni ſciat cedẽdum eſſe patrimonio. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

CXXII. Idem AAA. Tatiano P.P.

Hij, quibus detulimus ſplendidos magiſtratus, quoſq́ue etiam ornauimus inſignibus dignitatum, ſi non habent curiam, cui, aut neceſſitudinis fœdere, aut nexu ſanguinis teneantur, in ſplendidiſsimum ordinem ſenatorium, & illam nobiliſsimam curiam cooptẽtur. His vero ratio diuerſa ſit, qui ſtatim vt nati ſunt, curiales eſſe cœperint. Hij namque prærogatiua quidem conceſſæ dignitatis vtantur: atque eos præſtiti: honoris ſplendor exornet, ſed maneant in ſinu patriæ, & veluti dicati infulis, myſterium perenne cuſtodiant: ſit illis

piaculum

piaculum inde discedere. De filiis vero eorum, vti natiuis curiis debeant permanere, adfatim cautum est: cum adempta sit patribus licentia discedendi. Dat. IIII. Non. Septemb. Veronæ, Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

CXXIII. Idem AAA. ad Tatianum PP.

Dudum super his, qui relicta curia, vel senatoriam dignitatem adepti sunt, vel Christianitatis obtentu curialium se consortio separarunt, euidens sanctionum nostrarum processit auctoritas, vt si eorum personas, vel honor, vel religio defenderet, quod ex curiali substantia, vel ipsi retinerent, vel in alios transtulissent, obnoxium publicis describtionibus haberetur. Euidens etiam præcepto nostro tempus expressum est, ex quo consulatu, si qui de curialibus ad ecclesiam confugissent, omni scirent patrimonio curiæ esse cedendum: quidquid ex substantia curialium ad vnumquenque diuersa largiendi occasione peruenerit, denarismo, vel vnciis habeatur obnoxium, in ea parte, in qua auctoris sui nomine fuerat retentatum. Eos verò, qui honores aliquos consecuti, naturale nomen dignitate mutarunt, hos etiam post honorem muneribus obligamus, quibus debitores patriæ mõstrabuntur. Super filiis autem eorum euidens sanctionis definitum est, quæ cum patres patria non concedat excedere, non potest filios curiæ muneribus liberare. Si qui autem diuino cultu occupati, & sacrosanctis mysteriis seruientes, legitima filiorum successione nituntur, si nullum filij eorum adhuc in ecclesia locum tenentes, vel his, quæ per leges comprehensa sunt, non defendantur, officiis hos, cum patrum facultatibus curiæ inseruire decernimus. Vacuas verò & inanes sine naturali successione fortunas (vt euidenter expressimus) sibi curia vindicabit: habitura solaciũ facultatum, cui desit in functionibus numerus personarum. Dat. v. Kal. Aug. Constantinop. T..tiano & Symmacho CONSS.

CXXIIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Filoxeno Vic. Thraciar.

Si quis filiam decurionis, vel principalis suo iunctam consortio, nullis exstantibus liberis, fatali sorte perdiderit, atque eius vltimo hereditatem fuerit adeptus arbitrio, si ab omnibus alienus officiis est, & nullis (quibus merito excusari possit) priuilegiis adiuuatur, eius mox citatis curiæ mancipetur in qua antea vxore viuente sine rerum dominio & proprietate liber curiæ obnoxias facultates heres cœperit vxoris possidere. Dat. III. Non. April. Constp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filiam Curialis accipiat vxorem, & hæc ipsa in coniugio eius mortua fuerit, & omnia ad maritum, quæcunque supradicta videbatur possidere, testamenti voluntate peruenerint, omnibus curiæ necessitatibus maritus ille qui heres est teneatur obnoxius.*

CXXV. Idem AAA. Victorio Proc. Asiæ.

Submoto priuilegio militari, quo sibi auctuarij blandiũtur, eum, qui euidenter ostenditur curiali patre genitus, mox necessariis, atque origini suæ debitis functionibus mancipari præcipimus. Dat. VIII. Kal. Maij. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

CXXVI. Idem AAA. ad Potamium PF. Augustalem.

Principales deuoti, & nihil debentes habeant priuilegium, vt nihil corporalium

lium molestiarum patiantur: scitura experientia tua, nisi præceptionis nostræ forma seruetur, & officium, & ipsam sedis tuę iudiciariam potestatem propositæ multæ esse subdendam. Dat. x. Kalend. Iul. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

CXXVII. Idem AAA. Tatiano P.P.

Quicunque decursis perfunctis officiis, primum obtinuerit in sua curia, sequentibus ceteris locum, comitiuæ tertij ordinis habeat dignitatem, vt ab omnibus cum iniuriis dignitas concessa defendat: ita tamen, vt hoc honore donatus à nexu propriæ originis non recedat. Dat. Prid. Kal. Iul. Constp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

CXXVIII. Idem AAA. Abundantio Com. & Magistro vtriusque mil.

Militaribus viris nihil sit commune cum curiis. Nihil sibi licitum sciat, quod suæ non subiectum est potestati. Nullum iniuria, nullum verbera, nullum graui pulsatione tribunus, dux ille, an comes sit, curialem principalem contingat. Si quis posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex principalibus viris vsurpata adtrectauerit iniuria, sciat se decem auri libris esse multandum. Dat. Prid. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. A. I. & Rufino CONSS.

CXXVIIII. Idem AAA. Rufino P.P. post alia.

Quicunque est è curia senator effectus, quicunque militiam cùm esset curialis adgressus est, restituatur: obstringendus ei, quã declinauerat, functioni. Quinetiam iubemus eos ad munera relicta, & ad cognoscenda constringi, quos administrationum honor diuersa suffragiorũ ambitione prouexit, vt eo quidem, quem adepti sunt, honore non careant, sed ab ea, quam reliquerant functione non absint: prouidendo, ne quispiam curiæ natus ad consortium senatoriæ dignitatis adspiret: Cum ita sibi videat, & præterita, & præsenti iussione præscribtum, vt ei, vel affectata, vel emendicata huius ordinis gratia prodesse non possit. Dat. x. Kal. Decembr. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

CXXX. Idem AAA. Aureliano P.V.

Si quis municipum ad senatorium transire ordinem omnibus muniis perfunctus optauerit, bona sua, quibus substitui idoneus possit, sciet curiæ semper esse obnoxia. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXI. Idem AAA. Aureliano P.P.

In calefaciendis apud Antiochiam thermis, veterem præstationis consuetudinem seruari placet. Constat enim meritò submouendum quidquid à Tatiano probatur adiectum. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXII. Idem AAA. Aureliano P.P.

Si quis curialis tres mares filios susceperit, vnum dare senatui non vetetur. Dat. III. Id. Mart. Constp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXIII. Idem AAA. Siluano duci & Corr. Limitis Tripolitani.

Quicunque ex numero plebeiorum præsentibus singulorum ordinibus ciuitatum agro, vel pecunia idonei conprobantur, muniis curialibus adgregentur. Qui verò nullam rei familiaris substantiã habent, militare in apparitorum numero non vetẽtur. Dat. VI. Kal. April. Constp. Theod. A. III. & Abund. CONSS.

CXXXIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes, qui curiali obstricti sanguine, diuersis se officiorum priuilegiis, & actuũ præiudiciis adgregarunt, reddendos muniis esse non ambigas. Eos etiam, qui adepti honores esse dicuntur, debitis statuas functionibus subrogandos, manente priuilegio dignitatis. Ac ne ab his sententia promenda se temperet, quos præsidalis officij defendit obscuritas, quósue nullum munus allegat nauiculariæ functionis, vsque eo super hac re iudicantis est sententia porrigenda, vt quoniam curialium fundos, diuersis titulis huiscemodi homines tenere cœperunt, intellegant sese, quos nulla militiæ priuilegia, nulla honorum suffragia, non ætatis defensabit infirmitas, in eorum locum suscipiẽdis functionibus subrogandos, quorum, vel habendo, vel habitando sibi patrimonia præsumpserunt. Dat. Prid. Id. April. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXV. Idem AAA. Rufino P.P.

Nullus vacationem temporariam curialis accipiat: nisi id fortè veris ac probatis causis adnotatio nostra concesserit. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVI. Idem AAA. Rufino P.P.

Nec debitis curiæ licitum potest esse negare, aut vitare quod declinare non possunt, nec curiis esse liberum debet eos expetere, quos iustis adsertos priuilegiis non poterunt obtinere. Dat. VIIII. Kal. Iul. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes qui municipibus genere aut actu tenentur obnoxij, à militia, vel à quibuslibet retrahi mandamus officiis, nec rescribta, aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. Incolas etiam & vacantes (qui tamen idonei sunt) iubemus adstringi. Nullus sanè solis materni sanguini vinculis inligetur: quia mulierum infirmitas nunquam huiusmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipsa habeatur immunis. Dat. V. Id. Aug. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVIII. Idem AAA. Aureliano P.P.

Curiales, qui gradu meritorum vsque ad honorariam peruenerint dignitatem, nulla equorum præstatio maneat: ne gleba senatoria ab his poscatur, quos non ita fecit obligatos. Dat. VI. Id. Decemb. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes ilico, qui curiis debiti militarint, patriis muneribus restitui oportet. In qua re sublimis auctoritas tua prouidebit, vt de singulorum nominibus ad sedem vestram singulæ quæque referant ciuitates, ne quis dissimulatione suggerentium delitescat, vt cuncti sine frustratione aliqua restituti curiarum munus cum omni posteritate deseruiant. Quod ita fixum volumus intemeratúmque seruari, vt aduersum hoc potestas nulla denique adnotatio audiatur. Quòd si quis ex illis in officia externa transierit, omnis eius substantia iure curiæ, & possessione teneatur. Dat. III. Kal. Iun. Constantinop. Arcad. III. & Honor. II. AA. CONSS.

CXL. Impp.Arcad.& Honor.A A.Theodoro P.P.

Ad ſubeunda patriæ munera digniſſimi,& meritis,& facultatibus eligantur: ne tales fortè nominentur,qui functiones publicas implere non poſſint. Dat. XIII.Kal.Feb.Olybrio & Probino CONSS.

CXLI. Idem A A.Ennoio Proconſ.Afric.

Inconcuſſa volumus permanere,quæ de incolatus iure antiquitus ſunt conſtituta. Dat.XVII.Kal.Iuñ.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLII. Idem A A.Ennoio Proconſ.Afric.

Nominationum forma vacillare non debet,ſi omnes, qui albo curiæ continentur,adeſſe non poſſunt,ne paucorum abſentia ſiue neceſſaria, ſiue fortuita debilitet,quod à maiore parte ordinis ſalubriter fuerit cõſtitutum.Cùm duæ partes ordinis in vrbe poſitæ totius curiæ inſtar exhibeant,&c. Dat.XVII.Kal. Iuñ.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLIII. Idem A A.Ennoio Proconſ.Afric.

Fraudem ciuium non ferendam,in diſpendium ire ciuitatum animaduertimus,cùm municeps,aut peregrinando, munera ciuitatum, aut militiæ ambitione,declinant.Intra quinquennium igitur, niſi ad curiam reuerterint, facultates eorum pro muneribus & oneribus curiæ addici decernimus. Dat.XVII. Kal.Iuñ.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLIIII. Idem A A.Ennoio Proconſ.Afric.

Ne diu in fraudem ciuitatum municipes euagentur, vel ad militiam ſocientur: niſi intra quinquẽnium ad ciuitates proprias reuertantur,facultates eorum pro muneribus,& oneribus curiæ addicantur. Dat.XVII.Kal.Iuñ.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLV. Idem A A.Ennoio Proconſ.Afric.

Africani ſacerdotales Karthagini reſtitui ibíque arbitratu ſuo agere cum fauorabili editione placuit. Quod faciẽtes,diui patris noſtri beneficium renouamus. Dat.XVII.Kal.Iun.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLVI. Idem A A.Dextro P.P.

Multos animaduertimus, vt debita præſtatione patriam defraudarent, ſub vmbra potentium latitare.oportet igitur ſtatui multã, vt quiſquis in præſcribti iuris formam inciderit, pro curiali quinque auri libras fiſco noſtro cogatur inferre: pro collegiato,vnam.Omnes igitur, quos tegunt, expellant,ne clementia noſtra ob contumaciam diſſimulantium in maiorem indignationem exurgant. Dat.XVII.Kal.Iul.Med.Olybrio & Probino CONSS.

CXLVII. Idem A A.Palladio P.P.

Quicumque decuriones patre,atque maioribus adprobantur, & armatam quacumque occaſione adepti docentur eſſe militiam,abſoluti ſacramento militari (vt conſtitutum eſt) ad munia ciuilia reuocantur. Si quos etiam huiuſmodi homines palatinorum officiorum conſortia retinent,exempti matriculis, ad propriam vrbem ſub proſecutione dirigantur.Ac ſi in apparitione prætoriana aliquis inuentus fuerit decurio, inmorari pari condicione ad ciuitatem originariam dirigatur. reliqua quoque miniſteria,adque officia palatina pari forma legis adſtringimus,vt quiſquis municeps deprehenſus fuerit, abſolutus militari

K

cingulo, reddatur muneribus ciuitatis, & cetera. Dat. v. Id. Septemb. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio. CONSS.

CXLVIII. Idem A A. Theodoro P.P.

Cùm ſuper ordinando ſacerdote prouinciæ publicus eſſet ex more tractatus, idem noſtra authoritate decretũ eſt, vt ad ſubeunda patriæ munera digniſſimi & meritis, & facultatibus eligantur, nec huiuſmodi nominentur, qui functiones debitas implere non poſſint. Dat. IIII. Kal. Octob. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLVIIII. Idem A A. Ennoio ſuo Sal.

Curiales in exitium curiarum, ſe conantur exuere quacumque occaſione patrimonij, qualitercunque quæ ſit in nauiculariorum onere, volentes ſuam originem commutare. Qua in re quia totum inhibere non poſſumus, ratione diuidimus. Ciuitas ergo, quem genuit non amittat: patrimonium, quod ex ordine nauiculariorum aduenerit, prodat pro moderatione quem ditat: quia nec emere, nec donatum adſequi, nec damnoſam quiſque hereditatem adire conpellitur: cùm & in deliberationibus coniunctionum futurarum commodis proſpiciatur heredum. neminẽ igitur ſublimitas tua ad expediendas publicas neceſſitates, parenti curiæ ſe permittat auferre, détque operam, vt & ordines curiarum noſtrarum reddãtur indemnes, & patrimonia nauiculariorũ non pereant, ſed functionis vterque ſtatus habeatur incolumis. Dat. VII. Kal. Ian. Olybrio & Probino CONSS.

CL. Idem A A. Cæſario P.P.

Curiales, qui honorariã adepti ſunt comitiuã, formidare debent eos, quorum ſunt moderationi commiſſi, nec ſe exiſtimare ideo meruiſſe dignitatem, vt iudicum præcepta deſpiciant. Quòd ſi in eadem culpa perſeuerent, quinque librarum auri multæ obnoxius ſubiugetur, honore quoque, quem prodit, ſpoliandus. Dat. IIII. Kal. Iañ. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

CLI. Idem A A. Petronio Vic. Hiſpaniar.

Municipalia geſta non aliter fieri volumus, quam trium curialium præſentia, excepto magiſtratu, & exceptore publico: Sempérq; hic numerus in eadem actorum teſtificatione ſeruetur. Sic enim & fraudi non patebit occaſio, & veritati maior creſcit auctoritas. Dat. Non. Maij. Med. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

CLII. Idem AA. Africano P.V.

Ne quis ex corpore togatorum prouinciales ſuſcipiat functiones: ſcilicet vt & ambientibus claudatur ingreſſus, & inuitis neceſſitas auferatur. P P. Conſtantinop. III. Noñ. Aug. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

CLIII. Idem A A. Florentino P.V.

Nonnulli decurionum honorarias ex protectoribus, vel domeſticis, vel quaſlibet alias obtinent miſſiones: vnde licet ſuperiore pręcepto conſultum ſit, vt ſic pænes eoſdem emendicata dignitas permaneret, nec quicquam ob hoc patriæ negaretur, nunc altiùs intuentes, honoris eius ab his pęnitus amouemus vmbracula: ita vt ſi quis id meruit, ac ſi nihil impetrauerit, habeatur: neque ob hoc ſordido quolibet minimóve tueatur, vel à verberibus (ſi id modò perſonæ eius

eius qualitas patitur) iudiciariæ emendationis excuſetur. Dat. XII. Kalen. Ian. Med. Cæſario & Attico CONSS.

CLIIII. Idem A A. Florentino P.V. poſt alia.

Si qui municipum, vel palatinam, vel armatam aliquando militiam debitis prætulerit functionibus, nullis priuilegiis, nullis poſtremò temporibus exuatur: nec ei annorũ ſpatia ſtipendiorúmq; merita ſupputentur: ſed teneat ſuum curia, & perpetua ſibi obnoxium vindicatione defendat, &c. Dat. XII. Kal. Iañ. Med. Cæſario & Attico CONSS.

CLV. Idem A A. Florentino P.V. poſt alia.

Quia * ex * ſpendidiſſimum ordinem ſubmoueri dignitatibus non oportet, quiſquis honorum emenſus curialia onera, vel ✶ honeſtis, ✶ vel adminiſtrationis, vel quarumcunque aliarum dignitatum infulas inpetrauerit, ipſe quidem decoretur inſignibus, ſed liberi omníſque ſucceſſio paternæ dignitatis obiectu curialia vincula non exuant, niſi fortè quis iam ſenatore ſuſceptus conſortio curiæ nobilioris adnectitur. Inluſtrium quoque virorum liberos, ſi non otio, & torpore degeneri paternam exuêre virtutem, fas erit excuſari. In his tamen, qui ante expletas curialium munerum functiones, meruerint dignitates, ſpeciali humanitate tribuimus, vt quæ illis inponentur à patria, per ſubſtitutos præbere ſimulauerint: non vetentur, nec agentis perſona quæratur, dummodo debiti * enim * negetur officij, &c. Dat. XII. Kalend. Ian. Med. Cæſario & Attico CONSS.

CLVI. Idem A A. Florentino P.V. poſt alia.

Omnes ordines, collegia, centuriones, ac ſi qui cuiuſque muneribus, vel officiis vbicumque ſunt corporati, ita generaliter inligentur, vt teſtimoniales impetratas ſciant ſibi nihil honoris, priuilegij excuſationíſve conferre, &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico CONSS.

CLVII. Idem A A. Theodoro P P.

Omnes, qui quolibet curiæ iure debentur, cuiuſcumque ſuperſtitionis ſint, ad implenda munia teneantur. Dat. Id. Feb. Med. Hon. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

CLVIII. Idem A A. Theodoro P.P.

Vacillare per Apuliam Calabriámque plurimos ordines ciuitatum comperimus, quia Iudaicæ ſuperſtitionis ſunt, & quadam ſe lege, quæ in Orientis partibus lata eſt, neceſſitate ſubeundorum munerum æſtimant defendendos. Itaque hac auctoritate decernimus, vt eadem, ſi qua eſt, lege ceſſante (quam conſtat meis partibus eſſe damnoſam) omnes, qui quolibet modo curiæ iure debentur, cuiuſcumque ſuperſtitionis ſint, ad conplenda ſuarum ciuitatum munia teneantur. Dat. Id. Septemb. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

CLIX. Idem A A. Eutychiano P.P.

Omnes omnino curiales in originalibus, ac debitis perpetuò curiis perſeuerent, & qui ex his ad prouinciarum regimen, adque adminiſtrationum qualibet fraude, adque ambitione peruenerint, ſciant ſe eo, quem meruerant, honore priuandos: & non ſolum ad curiam, velut manu mox iniecta, reuocandos, & cunctis rurſus ab exordio muneribus ſeruituros, verumetiam media patrimonij parte multandos. Dat. VIII. Kal Nou. Conſtantinop. Honor. A. IIII. & Eu-

tychiniano CONSS.

CLX. Idem AA. Optatio P.V. post alia.

Si quis ex curia vsque ad diem Iduum Nouembrium Conſ. DN. Hon. Augusti fratris æternitatis meæ quarti & Eutychiani v.c. administratione donatus, ſenatorio eſt ordini mancipatus, ſenator quidem eſſe non deſinat, neque ad nouellæ legis vincula pertineat, ſed de ſubſtituto, & rebus (vt antea caueramus) omnia incunctanter quæ ſunt iuſſa cuſtodiant. Dat. VIII. Kalen. Dec. Conſtp. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

CLXI. Idem AA. Meſſalæ P.P. poſt alia.

Plectibili ſeueritate eorum fraudibus obuiandum eſt, qui genitalem curiam deſerentes, ad indebita officia fraude callidæ molitionis inrepunt. Et quamuis prouiſum fuerat congruæ emendationis occurſu, quemadmodum iſti, militiæ nomine, & honore ſuſpenſo, officiis redderentur: tamen quia hoc callido conſilio repperrerunt, vt euitatis prouinciæ ſuæ finibus, tamquam his eorum tantùm interdictus fuiſſet acceſſus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum latitandi ſpes & ſolacium eos inpunitatis exacuat, horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui ſe, vel proſecutioni, vel muniis ciuitatũ, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet fraude ſubtraxerint, curiis quas deſeruerant, conſulatur. Itaque, ſi vocati edictis intra anni metas, hij tamen, qui manifeſtis curiæ nexibus inligantur, latere potiùs quàm redire maluerint, nec ſuffecerint, qui ad vicem eorũ munera patriæ poſt emenſum annum (vt ordinis ratio poſtularit) exſoluant, ſciant interpellatis prouinciarum moderatoribus, ex facultatibus ſuis curiis (quas deſtituerunt) conſulendum. Neque enim de inmaturo præiudicio temporis poſſunt breuitate cauſari, &c. Dat. XVII. Kal. Septemb. Theod. v.c. CONS.

CLXII. Idem AA. Benigno Vic. Vrb. Rom.

Ne relictis vrbibus, plures ſeſe ad corpus centenariorum transferant, ſpectabilitas tua, quoſcunque, & vbicumque latentes curiis adq; collegiis debitis ad probarit, matura exſecutione reſtituat. Siquidem tot exiſtentibus legibus, quæ occultatores certa ferri pœnam ✠ luerunt, exſecutiones præſtare iudices conueniat, non referre. Dat. Kal. Dec. Med. Theod. CONS.

CLXIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Si qui ex ſecundo diui patris noſtri conſulatu curiam relinquentes, clericorum ſe conſortio manciparunt, ſi iam epiſcopi, vel presbyteri diaconos eſſe meruerunt, in ſacris quidem & ſecretioribus dei myſteriis perſeuerent, ſed aut ſubſtitutos pro ſe curię offerre cogantur, aut iuxta legem dudum latam, tradant curiæ facultates. Reſidui omnes lectores, ſubdiaconi, vel hij clerici, quibus clericorum priuilegia non debentur, debitis mox patriæ muneribus pręſententur. Dat. III. Id. Decemb. Theodoro CONS.

CLXIIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Si quis vmquam natus patre curiali, vel initis muneribus curię affectata militia, à ſuis conſortibus in iudicio rectoris prouinciæ lite pulſabitur, nullo fori pręſcribtionis obice, quæ quidem habeat locum, (vti) licebit. In aliis actionibus, aput eundem prouinciæ moderatorem ſuis allegationibus vtatur. Dat. V. Kal. Ian. Theodoro V. C. CONS.

CLXV.

CLXV. Idem A A. Eutychiano P.P.

Quicunque ex Iudæis obnoxij curiæ conprobantur, curiæ mancipentur. Dat. III. Kal. Ian. Theodoro V.C. CONS.

CLXVI. Idem A A. Pompeiano procons. Afric.

Iuxta veterem morem Mecilianus legatus adstruxit, vt sacerdotum filij inuiti ad sacerdotium non cogantur. Antiquam igitur consuetudinem laudabilitas tua præcipiat custodiri, ita vt neque vllus indebitè teneatur, & tam idonei sacerdotes deesse non possint. Dat. Prid. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

CLXVII. Idem A A. & Theod. A. Anthemio P.P.

Ne quis curialium per substitutionem muneribus se patriæ, quibus natus est, abstrahat, intercludi curialibus iussimus licentiam supplicandi. Dat. III. Non. Octob. Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

CLXVIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

Vniuersarum ciuitatum ordinibus consulentes, retrò principum statuta firmamus, vt nemo nexui curiæ mancipatus ad cuiuslibet militiæ sacramentum audeat adspirare, vel hoc admisso, mox abstractus militia, obsequiis oppidaneis mancipetur. Dat. XV. Kal. Iun. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

CLXIX. Idem A A. Anthemio P.P.

Sexcentorum solidorum præbitionem, qua magistratuum cēsus Antiochenæ per Syriam ciuitatis, cum frequenter nutaret, erectus est, gratanter admisimus. Fruatur itaque decora ciuitas tuæ prouisionis iugiter incrementis, & largitione nostræ clementiæ, vt sub hac oblectatione populus sua tristitia consoletur. Dat. V. Kal. Octob. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

CLXX. Idem A A. Liberio P.P. post alia.

Eos curiales, qui non expletis muneribus, declinarunt esse quod nati sunt, reddi vrbibus debita censura præcipimus, &c. Dat. VI. Kal. Decemb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque curialis non actis seruitiis quæ debebat a debito officio declinauit, ad ciuitatis vnde discessit seruitia reuocetur.*

CLXXI. Idem A A. Dardano P.P. Gall.

Placuit principales viros è curia in Galliis non antè discedere, quàm quindecennium in ordinis sui administratione compleuerint: per quæ annorum moderata curricula impleant patriæ gratiam. Et quamuis cunctos deceat reuocari, qui breui tempore vidētur elabsi, sectandam tamen moderationem esse censuimus, vt eos tantùm ad declinatas necessitates nunc redire iuberemus, qui ante hoc recessisse sexsennium deteguntur. Nec quemquam conuenit constituta salubriter annorum spatia recusare, quando expletis omnibus, splendoris & honoris ornamenta succedunt. Sanè quoniam principalem locum, & gubernacula vrbium probatos administrare ipsa magnitudo deposcit, sine ordinis præiudicio consensu curiæ eligendos esse censemus, qui contemplatione actuum omnium possint respondere iudicio. Cùm verò, qui vsque ad secundum euectus locum administrationem, aut ætate implere, aut debilitate nequiuerit, suffragium meritorum, & transactæ testimonium vitæ, tamquam pri-

mus constituto tempore curiam rexerit, obtinere conueniet. Dat.VII.Id. Decemb.Rau.Honor.VIII.& Theod.III.AA.CONSS.

CLXXII. Idem AA.Herculio PF. Illyrici.

Sententiæ conquiescant, quæ in præiudicium curiarum transactis temporibus sub examine magnificæ sedis tuæ contra rationem veritatis prolatæ, curiæ debitos per gratiam absoluerunt. Vniuersique, quos sors nascendi municipalibus muneribus obligauit, fortunam propriam subire cogantur. Eos autem qui sub patrocinio clericatus muneribus debitis patriam fraudauerunt, reddi sub ea condicione præcipimus, vt pro temporis consideratione, & gradu, quem in ecclesiis obtinent, vel ipsi ad statum pristinum redeant, & functionibus municipalibus obsecundent, vel eorum patrimonia curiis consignentur: his etiam, qui vltro se curiarum cœtibus inseruerunt, in ea, quam elegerũt fortunam à residentibus, circa eorum filios legum auctoritate seruata. Dat.VIIII. Kal. Iun. Constantinop. Varana V.C.CONS.

CLXXIII. Idem AA. Anthemio P.P.

Ad inferiorum curialium releuandas fortunas, & inpressionem potentium cohibendam, placuit, vt ab instanti octaua indictione describtiones, quæ per singulos ordines agitantur cogentibus diuersis negotiis, non sumant antè principium, quàm aput acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorũ fuerint auctoritate firmatæ. Sed & aurum, quod ex huiusmodi contributione redigitur, ita debet susceptori aurario consignari, vt securitatibus nomen inferentis, dies, consul, mensis, causa, & summa comprehendatur: quò & describtionis æquitas inlustretur, & describtus documentis euidentibus fulciatur. Hoc etiam obseruando, vt quadrimenstruis quoque breuibus, qui ab excellentiæ tuæ officio sollemniter diriguntur, celebratę describtionis dispunctio societur: vt vestrę potestatis scientiam formidantes, nihil ad releuationem locupletum, adque inopum perniciem, audeant pertemptare. Quod & circa hos optimum est custodiri, quibus lucratiuæ facultates ex bonis curialium obuenerunt, & ipsi fructu prouisionis simillimæ potiantur. Quam dispositionem si quis iudicum numerariorum, vel curialium mutilandam crediderit, interminationi, quam vestra sedes statuerit subiacebit. Dat.VII.Kalend. Sept.Constantinop. Varana V.C. CONS.

CLXXIIII. Idem AA.Euchario proc. Afric.

Duumuirum impunè non liceat extollere potestatem fascium extra metas propriæ ciuitatis. Curiales etiam sacerdotio prouinciæ, sed & filios reddi præcipimus propriæ ciuitati. Dat.VI.Id.Mart. Rau.Honor.VIIII.& Theod.V. AA.CONSS.

CLXXV. Idem AA.Lupiano Com.& Mag.mil.per Orient.

Hij, quos moderatores prouinciarum maximíque Fœnices, ordinibus ciuitatum prosequentibus, docti ex consortio curiali, ad officium culminis tui demigrasse suggesserint, mox sub fida prosecutione ad eiusdem iudicis transmittantur examen, qui super eorum nominibus rettulerint, vel sponte ciuilia munera subituri, vel si litigandum putauerint, post sententiam cognitoris, si id ea suggesserit, ordini mancipandi. Dat.XV.Kal.Iun. Constantinop. Honor. VIIII. & Theod.V.AA.CONSS.

CLXXVI. Idem A A. Iuliano II. procons. Afric.

Exceptis his, qui Karthaginienſi curiæ munus ſacerdotij tranſegerunt, omnes, quicunque ex aliis prouinciis, adque ciuitatibus hoc honore decorãtur, ad proprias vrbes redire præcipimus. Quidquid ſanè prouinciarum nomine agi ſacerdotalium ſuperflua turba conſueuit, id ab eo, qui ſacerdotium reddet, ſuo tempore iubemus impleri. Ac ne quid feſtis ac legitimis diebus ſubtraxiſſe videamur, etiam illud definiendum eſſe cenſemus, vt quicumque propter pompam illius diei Karthaginem fortè conuenerit, intra quinque dies ad propria rediturus, ex eadem vrbe diſcedat. Ne autem certa ſtatuta inpune vllus audeat violare, triginta librarum auri multa ſtatim à proconſulari officio exigi ſe cognoſcat, qui in Karthaginienſi vrbe (excepto ipſius decuriæ viro) habitandi gratia voluerit reſidere, cùm dierum numerum qui eſt ſtatutus exceſſerit: ipſius quoque dignitatis priuilegio ſpoliandũ eſſe non dubitet. Inhiberi autem etiam illas occaſiones præſenti auctoritate cenſemus, ne comparatis ſacerdotalibus aliquis ſubitò ædibus, domicilium ſe habere confingat: cùm ſpecialiter ſtatuiſſe videamur, vt quiſque illò redeat, vnde eum ducere originem conſtat. Dat. VI. Kal. Feb. Rau. poſt conſ. Honor. VIIII. & Theod. V. A A.

CLXXVII. Idem A A. Leontio P. P. Illyrici.

Et ſi veterum principum ſanctiones, eos qui nullis curiæ nexibus obligati, ſoli genitalis amore, vel liberalitatis cupiditate ſuadente, munus curiale ſubierint, obligari neceſſitatibus curiarum præcipiunt: tamen vaſtato Illyrico conſulentes, aput omnes dumtaxat Illyrici ciuitates præcipimus obſeruari, vt quiſquis poſthac integræ opinionis, à conſortio curiæ pænitus alienus, vltro munus curiale putauerit ſubeundum, vel oblata dumtaxat pecunia, per quam id ex integro poterit experiri, vel actu muneris ipſius, vel inſignibus ſubeundis, id eſt, ſiue cum populi plauſu, ſiue etiam verecundæ, & tacitæ conſcientiæ remuneratione contentus, à debito ordine, vel maiore eius parte, illius videlicet ciuitatis, in qua munus ſpontaneum crediderit explicandum in iudicio rectoris prouinciæ, vel abſente eo, aput duumuiros, ſiue defenſorem eiuſdem ciuitatis, primò ſe curiæ non teneri incorrupta ordinis adſtipulatione perdoceat. Dein ſi certum munus ſe explicaturum promiſerit, curialium præſentium reſponſione munitus, quod nec ipſe, nec facultates eius aut ſucceſſores vt pote curialis inquietudine ſuſtinebunt, liberet ab omni ſecurus moleſtia curiali, promiſſum munus adſoluat. Nec enim quod cœperit, ſemiplenum deſerere permittatur: ita vt pro hac liberalitate peracto munere, quod ſponte promiſit, eum honorem in ea ciuitate habeat, quem curialis habet, eodem munere ſuſcepto pariter & impleto. Sed ſi quis ex curiali proſapia, vel gratia, vel anguſtiis ordinis abuſus, prætextu legis per munus aliquod ſe putauerit curia liberandum, poſt expletum munus, & gratioſam, vel neceſſitate expreſſam profeſſionẽ ordinis, nihilominus pulſetur à curia, vt pote curialis. Quam legem, ex quo lata eſt, videlicet valituram per omnem duntaxat Illyricum præcipimus obſeruari. Dat. XVI. Kal. Maij. Conſtp. Lucio V. C. CONS.

CLXXVIII. Idem A A. Seleucho P. P.

Omnes, qui curiali genere origine, vel ſtirpe gignuntur, curiarum nexibus obligentur. Aequum eſt enim, vt ingenua matre naſcentes, & quorum natales

origo demonstrat, ex matre ingenua nati maiorum suorũ dignitatibus socientur. Nec quisquam priuatorum suorum iuri lege nostra putet aliquid derogatum: qua eorum morem secuti, reipublicæ nostræ ex feminis cupimus esse consultum, &c. Dat. XII. Kal. Feb. Rau. Honor. x. & Theod. VI. AA. CONSS.

CLXXVIIII. Idem AA. Seleucho P.P. post alia.

Senatusconsulti Claudiani auctoritatem firmantes, ingenua stirpe creatos, quorum maiores curiæ seruierunt, ciuitatibus iussimus redhiberi. Quod non solum de futuris, sed etiam de præteritis obseruandum esse censemus. Vacantes quoque, & nulla veterum dispositione vllius corporis societate coniunctos, curiæ, atque collegiis singularum vrbium volumus subiugari. Eos etiam, qui ad militiæ cuiuslibet sacramenta venerunt, conuentos propriis volumus inseruire muneribus: ita vt si quis de reddendis, ac iungendis eligẽdísve curialibus vocem reluctationis obiecerit, quinque librarum auri multa protinus feriatur, fisci nostri compendiis profutura. Seruus verò actor, siue procurator flammis detur vltricibus: obnoxiis curialibus nihilominus restitutis. Dat. XII. Kal. Feb. Rau. Honor. x. & Theod. VI. AA. CONSS.

CLXXX. Idem AA. Vrso P.V.

Licet augeri cœtum amplissimum cupiamus, cuius consortio gratulamur, tamen si quis functionibus inuolutus, & nexibus municipalis ordinis innodatus codicillos clarissimatus potuerit inpetrare, nec suscipiendos eos tua sublimitas, nec pænitus allegãdos esse cognoscat. Nec enim credimus vtrunque per vnum, prout conuenit, posse compleri. Dat. XIIII. Kal. Mar. Constp. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

CLXXXI. Idem AA. Palladio P.P.

Saluis his, quæ iamdudum tam à nobis, quàm à retrò principibus parẽtibus nostris super curialibus statuta noscuntur, hac etiam generali lege sancimus, vt si quis suum decurionem vindicare voluerit: si iudicis desit copia, in eundem manus iniectione concessa, sciet ad examẽ cognitoris resultantẽ esse deducendũ. ita vt moderator prouincię, si quęstio fortasse fiducia defensionis vlla generatur, nisi intra tres menses causam originis competenti disceptatione cognouerit, atque conuictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine vindicauerit, decem librarum auri multam cogatur exsoluere. eius etiam officium pari damni inrogatione teneatur. Si quos sanè curiæ obnoxios, in diuersis officiis, atque militia subterfugientes decurionatum ante esse claruerit, si per suffectam personam, & periculo suo idoneam, originis nexum procurare noluerint, exutos sacramento militiæ, ad ciuitates proprias dirigi conuenit, sub prosecutione idonea: ita vt de eorum nominibus qui armatum adpetierit sacramentum, ad viros inlustres magistros militum scribta mittantur, vt eorum auctoritate soluto cingulo militari, reddantur muniis ciuitatum. Dat. v. Noñ. Maij. Rau. DN. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

CLXXII. Idem AA. Monaxio P.P.

Nemo posthac, munerum ordine transcurso, ad altioris curiæ honores audeat peruenire, sed prius vniuersis functionibus per ordinẽ proprię ciuitatis expletis,

pletis, tum demum ad conpetentem honorem ſinguli venire deproperent. Dat.VII.Kal.Septemb.Eudoxiop.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

CLXXXIII. Idem AA.Monaxio P.P.

Neminem obnoxium curiæ,& publicis functionibus inuolutum ad incongruam ſibi fortunã deinceps adſpirare,elicitis codicillis clariſſimatus, magnitudo tua permittat: vt ſingulæ ciuitates retineant obnoxios ſuis muneribus. Super hoc enim etiam & inluſtris præfectura vrbana noſtra eſt commonita ſanctione. Dat.XV.Kal. Maij.Conſtp.Hoñ.XII.& Theod.VIII.A A. CONSS.

CLXXXIIII. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Liberos curialium,vel cohortalinorum quandoque ſuſceptos,ſiue ante prærogatiuam & tempora expreſſa præſumptæ militiæ,ſiue poſt decurſa ſtipendia, originalem ſequi condicionem oportet: quoniam ſatis eſt parentibus eorum, vacationẽ à noſtra clementia pro remuneratione fuiſſe conceſſam. Dat.XVII. Kal.Maij.Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

CLXXXV. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Celeri Proc.Afric.

Semel ſecuritatem de refuſione munerum emiſſam ab alio proconſule non liceat refricari.Et ideo ſpectabilitas tua ſaluberrimæ, ac iuſtiſſimæ præceptionis formam ſecuta prohibebit in poſterum eos ad diſcuſſionem tranſacti muneris conſtringi,quos claruit acceptæ ſecuritatis proſperitate lætari. Dat.V. Kal. Maij.Rau.poſt conſ.Felicis & Tauri VV.CC.

CLXXXVI. Idem A A.Celeri Proc. Afric.

Legatio proconſularis prouinciæ per Bubulcum ſpectabilem virum comitem curiales pro aliis,qui in eodẽ territorio poſſident,defleuit adſtringi, quod ab obnoxiis ſæpe debetur,deuotiſſimi quiq; cogantur exſoluere. Quæ res pro arbitrio conpulſorum,vel opinatorum,ſiue iudicum in eam famam mali iugitate peruenit,vt nullus pæne curialis idoneus in ordine cuiuſquam vrbis valeat inueniri. Cuius præſumptionis abolita conſuetudine iubemus neminẽ curialem pro alieni territorij debitis adtineri,ſed tantùm municipem pro gleba propria conueniri ſpectabilitas tua ſalubrem ſanctionem ſecuta, vnumquenque debitorem ſuo deinceps nomine faciet adtineri. Dat.V. Kal.Maij. Rau. poſt conſ.Felicis & Tauri VV.CC.

CLXXXVII. Idem A A.Iſidoro P.P.

Qui ante hanc legem ſpectabilium, vel inluſtrium quocumque modo ſortiti ſunt dignitatem,parto ſemel honore & priuilegiis perfruantur. Si qui verò poſtea ex decurionibus, vel ſubiectis curiæ ad ſpectabilium gradum proceſſerint,per ſe tam curialia,quàm ſenatoria ſubeant munera,eorumque liberi poſt ſenatoriam ſuſcepti dignitatem patrum obſtringantur exemplo. Quòd ſi qui inter inluſtres etiam viros locum occupauerint, non laborioſo adminiſtrationis actu,ſed honorario titulo dignitatis ſenatui quidem per ſe reſpondeant: curiæ verò per ſubſtitutos ſuarum periculo facultatum ſtatim † faciant, quorum liberos,& poſt eorum inluſtrem dignitatem progenitos,nõ ſolum ſenatorum, ſed etiam decurionum munia per ſe non per ſubrogatos ſubire conueniet, &c. Dat.III.Noñ.April. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS. eodem exemplo Eubulo P.P. Illyrici. † al. ſatis

CLXXXVIII.

CLXXXVIII. Idem AA. Isidoro P.P. post alia.

Si quis decurio, aut subiectus curiæ vllam ante hanc legem gessit militiam, aut cœptam dudum etiam nunc gerit, aut causidicinam in foro amplissimæ præfecturæ orientis, atque Illyrici, vel vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem constitutionum sanctio obseruetur. post hanc verò legem si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam, nulla præscribtione temporis muniatur: sed ad condicionem propriam retrahatur: ne ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur valeant declinare, &c. Dat. III. Non. April. Constp. Isidoro & Senatore CONSS.

CLXXXVIIII. Idem AA. Isidoro P.P.

Alexandrinis principalibus etsi aduocatione fungantur, nihilominus onus peregrinationis incumbat, nec cura publica, nisi in sua tantum ciuitate committatur. Et primus curię qui in muneribus vniuersis expletis ad summum peruenerit gradum, comitiuæ primi ordinis frui per quinquenniũ dignitate præstita nec senatoriis minime functionibus obstringatur, in curia tamen permaneat. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constantinop. Isidoro & Senatore CONSS.

CXC. Idem AA. Isidoro P.P.

Quinque primates ordinis Alexandrini à corporalibus iniuriis immunes esse censemus, vt voce libera cõmoditates patriæ defendãt, cùm possint: si quid egerint criminosè pecuniariis coherceri dispendiis. Aestimabuntur autem pręsente curia viri spectabilis Augustalis iudicio. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constp. Isidoro & Senatore CONSS.

CXCI. Idem AA. Isidoro P.P.

Eum, qui triginta annos in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæserit muneribus, corporalibus muniis, non pecuniariis excusari conueniet: habita consideratione videlicet meritorum, vt hoc bene cognitum priuilegium consequantur, nec eo passim fruantur indigni. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore CONSS.

CXCII. Idem AA. Isidoro P.P.

Si quos spontaneos Hypomnematografi munificos suis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones: Augustalis iubemus non expectandum esse consensum, qui fit plerumque venalis, sed vtriusque partis sufficere volũtatem, vt incipiat functio quam nullus incusat: tum ad memoratum iudicem tam nominati quàm etiam creatores consona relatione currente, quam si suscipere, vel confirmare distulerit, sciat se vigintiquinque auri librarum condemnatione plectendum. Dat. Prid. Noñ. Aug. Constp. Isidoro & Senatore CONSS.

De præbendo salario. *Tit. II.*

I. Imp. Constantinus A. ad Marcellinum Corr. post alia.

NVlli salarium tribuatur ex viribus reipublicæ, nisi ei qui iubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Grauitas igitur tua placitis obsequatur, &c. Dat. v. Noñ. Octob. Constantinop. Limenio & Catullino CONSS.

De

De prædiis & Mancipiis curialium sine decreto non alienandis. Tit. III.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.

SI quis decurionum, vel rustica prædia, vel vrbana vel quęlibet mancipia venditor necessitate coactus addicit, interpellet iudicem conpetentem, omnésque causas singillatim, quibus stranguilatur, exponat: vt mereatur valituram in perpetuum, comparatori probata adsertione, sententiam. Ita enim fiet, vt nec inmoderatus venditor, nec emptor inueniatur iniustus. Denique nihil erit postmodum quo venditor, vel circumuentum se insidiis, vel obpressum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quòd si quis contra vetitũ occultis molitionibus per subpositas fraude personas cuiuslibet loci, quem tamen decurio distrahat, comparator extiterit, sciat se pretio, quod dederit, & loco, quem comparauerit, esse priuandum. Dat. VIII. Kal. Decemb. Constantinop. Honor. N. P. & Euodio. CONSS.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Asclepiodoto P. P.

Quoniam de constitutione inclytæ recordationis aui nostri de alienandis prædiis curialium promulgata dubitatum est, vtrum soli principales sine decreti interpositione collegarum possessiones emere vetentur, an omnibus conparandorum huiusce fundorum copia sine prædicta obseruatione negata sit, generali sanctione decernimus, vt si curialis prædium vrbanum, aut rusticum vendat, cuiuscumque conditionis emptori, aput rectorem prouinciæ idoneas causas alienationis alleget, non perfunctoriè à iudice, sed verissimè requirẽdas, vt ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit. Infirma enim erit venditio, si hæc fuerit forma neglecta, ita vt & pretium emptor amittat, & venditori cum fructibus inlæsam possessionem restituat. Quæ quidem de futuris contractibus obseruanda sunt, præteritas vero emptiones in Osdroena specialiter prouincia cõfectas, licet ex tempore legis sub diuo auo nostro promulgatæ, sine gestorum testificatione, à qualibet persona celebratas infirmari oporteat, tamen ex prima transacta nuper indictione, ita volumus infirmari, vt alterius fortunæ, vel honoris homines, qui sine decreto prædia curialium in memorata prouincia cõpararunt, receptis pretiis, possessiones, quas emerant, dominis restituant, ita vt si vsuras, vel sumptus rei melioratæ poposcerint, à venditore percipiant, fructus inuicem reddituri. Dat. V. Id. Aug. Eudoxiop. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

De imponenda lucratiuis descriptione. Tit. IIII.

I. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Florentio P. P.

HIj, qui ex lucratiua causa possessiones detinent, quæ aliquãdo curialium fuerint, pro singulis earum iugis & capitibus quaternas silliquas annue* ordinibus nomine describtionis exsoluãt, ita vt præbitionis istius forma non præiudicet illis ciuitatibus, in quibus consuetudo præcedens vel pacta quædã, vel alia necessitas amplior

ampliorem ſummam exigi perſuadet,&c. Dat.v.Id.Iun.Conſtantinop.Felice & Tauro CONSS.

Quemadmodum munera ciuilia indicantur. *Tit. V.*

I. Imp.Conſtantinus A. Tiberiano Com.per Afric.

Ij magiſtratus, qui ſufficiendis duumuiris in futurum anni officiũ nominationes impertiũt,periculi ſui cõtemplatione prouideãt, vt quãuis populi quoq; ſuffragiis nominatio in Africa ex cõſuetudine celebretur, tamen ipſi nitantur pariter, ac laborent, quemadmodũ poſſint hij, qui nominati fuerint,idonei repperiri. Iam æquitatis ratio perſuadet,niſi idonei fuerint nominati, ipſos, quorum eſt periculum,adtineri. Dat. Nicomediæ III. Kal. Aug.Conſtantino A.VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

II. Idem A. ad Concilium Prouin.Afric.

Sacerdotales & flammines perpetuos atq; etiam duumuirales ab annonarum præpoſituris inferioribúſque muneribus inmunes eſſe pręcipimus. Quod vt perpetua obſeruatione firmetur,legem hanc inciſam æneis tabulis iuſsimus publicari. PP. XII. Kal.Iuñ.Karthagini.Feliciano & Tatiano CONSS.

III. Impp.Arcad.& Honor.A A.Probino Proc.Afric.

Quis tam inueniri iniquus arbiter rerum poteſt, qui in vrbibus magnifico ſtatu præditis,ac votiua curialium numeroſitatę locupletibus, ad iterationem quempiam tranſacti oneris inpellat,vt cum alij nec dum pænè initiati curiæ ſacris fuerint,alios continuatio & repetitæ ſæpe functiones adficiant. Dat. XVI. Kal. April.Med.Cæſario & Attico CONSS.

De ſuſceptoribus,præpoſitis,& arcariis. *Tit. VI.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Edictum.

I quem ſuſceptorem euertiſſe conſtiterit rationem,& ad ſoluendum non eſſe idoneum:creator eius hac neceſſitate teneatur, vt quidquid ille dilapidauit, ipſe de propriis rebus inſtauret, conpellatúrque damnum omne ſarcire, quod eſſet inlatum, ſi in idoneis nominandis competens adhibitum eſſet examen. Dat. VII. Id. April.Criſpo II.& Conſtantino II. A. CONSS.

II. Idem A. ad Eufraxium rationalem trium prouinciarum poſt alia.

Pro multis etiam,& in diuerſis locis conſtitutis liceat ſimul auri pondus inferre,ita vt pro omnibus fũdis ſecuritas emiſsis cautionibus detur: ne ſeparatim ab vnoquoque auro exacto, multis & aſsiduis incrementis prouincialium vtilitas fatigetur. Hoc quoque addimus, vt vnuſquiſque quod debet, intra anni metas, quo tempore voluerit inferat: & per tabellarium apparitorem in latio cognoſcatur, abſque omni mora auro ſuſcipiendo: ne quis in aliena ciuitate ſumptus faciat, vel (quod eſt grauius) legem commiſsi fruſtratus incurrat. nam ſi ſoluere volens à ſuſcipiente fuerit contemptus, teſtibus adhibitis conteſtationem debebit proponere, vt hoc probato, & ipſe ſecuritatem debitam commiſsi nexu liberatus,cum emolumentis accipiat:& qui ſuſcipere neglexerit, eius ponderis,quod debebatur, duplum fiſci rationibus per vigorem officij tui inferre cogatur. Dat. XIIII. Kal.Aug. Paulino & Iuliano CONSS.

III. Impp.

III. Impp. Constantius, & Constans AA. Claudio PF. annon. Alexandriç.

Susceptores centesimæ dimidium, annotatores verò ceterorumque officiorum diuersos homines, quos rationibus constat obnoxios esse, alterum dimidium habere censuimus. Et nihil impetratoribus beneficij per rescribtum, aduersus ordinem constitutionis possint prodesse commenta. Dat. Kal. Aug. Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum P.P.

Ad virum clarissimum Proc. Africæ dari litteras iubemus, vt siue ex principalium, siue ex honoratorum numero, pro merito fidei suæ industriæque susceptor vestium electus fuerit, huiusmodi necessitatis sarcinam vno dumtaxat anno sustinere præcipiatur. Exceptis tamen his, qui palatinæ militiæ priuilegiis muniuntur: vel qui officiis ac ministeriis functi merito stipendiorum, merito dignitatis ornatum se adprobant consecutos: ita tamen vt creationis periculum à proconsulari officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Iul. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

V. Idem AA. ad Secundum P.P.

Perpenso prospeximus studio, vt susceptores & præpositi horreorum ex prçsidali officio qui per diuersa officia militiç sacramenta gestarunt, congrua ratione crearentur. Sed quoniam prçses Ciliciç adseruit deesse ex his corporibus, quibus possit hæc sollicitudo committi: ne in prçsens tempus fisci nostri, seu publica emolumenta vacillent, excellentia tua, vbi eos deesse peruiderit, quos susceptores ac præpositos creari scitis prioribus iusseramus, vetustũ morem consuetudinemque sectabitur: scilicet, vt ex eo ordine constituantur, ex quo antè consueuerant ordinari. modo vt ipse Ciliciç prçses & ceteri magnitudinis tuç litteris vrgueantur, vt idoneos ex diuersis officiis tota sagacitate vestigent, eosque gerere præstitutam scitis nostrç mansuetudinis sollicitudinem faciant. Nam si qui per gratiam fuerint prçtermissi, necesse habet exigere publica commoditas vltionem. Nec enim dubium est eos officiales, qui nunc diuersis officiis obsecundant, plurimos prçtermittere, quorũ si qui in huiusmodi fuerint arte deprehensi, dabunt pœnas (facultatibus traditis curiis) etiam capitis ac salutis. Dat. IIII. Noñ. Iul. Cçsarea, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VI. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Tametsi iam lege apertissimè cautum sit de officiis diuersis, quæ extra palatium sunt, susceptores debuisse constitui: tamen & hac iussione similiter designamus, ab his, qui in officio magistrorum equitum & peditum militarunt, siquidem ordinis sint militaris, inquietudinem submouendam: eligendos autem susceptores è diuersis officiis, scilicet, quç extra palatium deputantur: additis etiam largitionalibus ciuitatum, quos post militiam volumus inter cetera corpora susceptionis munus agnoscere. Dat. XV. Kal. Aug. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VII. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Ad susceptionem specierũ veniant, qui ante omnia sciant se decuriones non esse. Ex corpore igitur diuersorum officiorũ, quisquis idoneus repperitur tam moribus, quàm facultatibus, veluti matriculç per singulas prouincias nomen suũ adscribat, vt hac ordinatione dispositi annuas susceptiones peragant: ita vt

nihil prætereа muneris pertimeſcant, atque expleta ſuſceptione, erogationibusque perfectis, tranſacto illo officio, cum aput iudicem fidele obſequium comprobarint, iudicij noſtri digna pręmia conſequantur. Adiungi autem ad hoc corpus debent etiam illi, qui ex officiis ſingulis ſint, hoc eſt, ex tabulariis & numerariis ſimilibúſve officiis eorum officiorum, de quorum ordine hoc corpus conſtitui volumus. Quicunque verò ex his ad honores potiores per ſuffragium peruenerint, ſuſceptionis munus perfungantur, ita vt ſalua ſit dignitas, quam habent, nec ex hac ordinatione curiale conſortiũ pertimeſcant. Dat. prid. Noñ. Aug. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Secundum P.P.

Iuxta inueteratas leges, nominatores ſuſceptorum, & eorum, qui ad præpoſituram horreorum & pagorum creantur, teneantur obnoxij, ſi minus idonei ſint, qui ab hiſdem fuerint nominati. Nec quicquam ex eorum ſubſtantia, celebrata per interpoſitam perſonam emptione, mercentur. Dat. III. Kal. Aug. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric.

Suſceptores ſpecierum idcirco per Illyrici prouincias ex officialiũ corpore creari præcipimus, quòd cognitum eſt illos & re, & fide idoneos haberi, quàm eos qui in curia ſuſcipere cõſueuerint. verum in prouinciis Africæ tua ſinceritas hoc ab his officium iubeat amoueri, atque eos ſuſceptores ſpecierũ annonariarum manere, quos ad hanc neceſſitatẽ vetus conſuetudo cõſtringit: maximè cùm (ſi ſuſceptores de curia dati aliquid vel neglegentia, vel fraude decoxerint) ad redintegrationẽ ſpecierum (ſicuti moris eſt) ordo, qui creauerit, poſſit artari. Acc. prid. Kal. Sept. Cõſtantinę, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Suſceptores noui nõ modò pręſentis anni debita, verum etiam ſpecies, quæ ex reliquis inferuntur, (quia nouæ ſunt ac recentes,) ſuſcipiãt. Dat. prid. Kal. Noũ. Rom̃. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Florentium C. S. L.

Neminem biennio iugi allegationis officiis inſeruire permittat: neminem ab huiuſmodi munere ad id munus adſtringi, niſi priùs ſe vinculo ſollicitudinis ſuperioris abſolucrit. Nam neque eos, qui placuerint, grauare iuſti eſt, neque illos, qui diſplicuerint tenere, prudentis. Integro igitur ſinguli anniuerſario anno tranſcurſo, cogantur exponere, quibus titulis ſuſcepta diſperſerint, vt faciliùs, ſi quis in furto fuerit deprehenſus, recentem queat redintegrare iacturam. Dat. XV. Kal. Octob. Mantebri, Gratiano N.P. & Dagalaifo CONSS.

XII. Idem AA. ad Rufinum P.P.

Nulla debet eſſe cauſatio, quin ſolidi ex quocunque titulo congregati (ſicut iampridem pręcipimus) in maſſam obryzę ſoliditatemque redintegrentur. Et ita fiat omnis inlatio, vt largitionũ & proſecutorum, allectorumque fraudibus aditus obſtruatur. Facilè etenim eos prouinciæ rector à diſpendio vindicabit, qui binis ſolidis, ſeu ternis neceſſitatem ſolutionis implebunt: ſi poſtquam viritim nominatimque ſuſceperint ſolidos plurimorũ, ea (quam ſuperius memorauimus) qualitate poſcenda, omnium debitum completur in maſſam. Sanè ſi idem ſuſcipientiũ deprehenditur (quod fuerat antè) faſtidiũ, cùm obryzę materies

teries adferatur, quæ non poteſt diſplicere, ſed congrua animaduerſione plectens eſt, qui id calumniatur, & reprobat, quod ad compendium ſimplicis ſatisfactionis inuentum eſt. Prius tamen ad comitatum manſuetudinis noſtræ maſſa obryzę, quę fuerit repudiata, mittatur: vt, qua ſit mēte reiecta, videamus. Dat. IIII. Id. Nouē. Gratiano N.P. & Dagalaiſo CONSS.

XIII. Idem AA. ad Germanianum Com. S. L.

Quotienſcumque ſolidi ad largitionum ſubſidia perferendi ſunt, non ſolidi, pro quibus adulterini ſæpe ſubduntur. ſed aut idem in maſſam redacti, ſi aliunde qui ſolui poteſt habere materiam auri obryza dirigatur: pro ea ſcilicet parte, quam vnuſquiſque defendit: ne diutius vel allecti, vel proſecutores, vel largitionales adulterinos ſolidos ſubrogando in conpendiū ſuum fiſcalia emolumenta conuertant. Illud etiam cautionis adicimus, vt quotienſcumque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, & auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepto, &c. Dat. VI. Id. Iañ. Rom̄. Lupicino & Iouino CONSS.

XIIII. Idem AA. Alexandriano Com. R. P.

Singulas tantùm dependant cēteſimas, qui reditus domui noſtrę debitos, arcariis quotānis iuxta conſuetudinē tradunt: ita tamen, vt earum quoque ſingularum centeſimarū ratio ſemper euidens ſcientiæ tuæ digeſta referatur, vt erogationibus cunctis aperta inſtructione patefactis reliquorū ratio ex eadē centeſima poſſit agnoſci. Dat. VII. Kal. Oct. Doroſtoli, Lupicino & Iouino CONSS.

XV. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Probo P. P.

A poſſeſſoribus per tres vices petatur annona. In epimetris autē eam conſuetudinē ſinceritas tua faciat obſeruari, vt in aridis quidem fructibus, centeſimam leuandi diſpendij cauſa à poſſeſſore ſuſceptor accipiat, laridi verò, & vini vicenſimā cōſequatur. PP. VII. Id. Iañ. Sabarię, Valētiniano N.P. & Victore CONSS.

XVI. Idem AAA. ad Chilonem.

Frumenta, quę horreis inferuntur, pro inlationis modo ilico apocharū cautionibus annotentur. Non autem oportet in horreis fiſcalibus niſi fiſcalia frumenta conſtitui. Dat. V. Id. April. Treū. poſt conſ. Gratiani A. III. & Equiti V. C.

XVII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Hane Hypati K. N.

Vnus poſthac in vna diœceſi auri vel argenti ſuſceptor ne ſit: nec diu pænes ipſos ſuſceptores maneat facta conlatio, ſed ſtatim quodcumque à prouincialibus fuerit exſolutum, ſacris theſauris inferatur. Dat. III. Kal. Mai. Conſtantinop. poſt Conſ. Antoni & Syagri.

XVIII. Idem AAA. Flauiano Proconſ. Aſiæ.

Quiſquis poſthac, quem exactionis, vel ſuſceptionis prouincia manet, non ſpecialiter & quid, & in qua ſpecie, & ex quibus titulis, & pro qua indictione videatur accepiſſe, reſcribſerit, quadrupli eius rei, quam debitor dediſſe ſe dicit, inlatione multetur. Officium quoque, niſi ad fraudes (ſi fortè deinceps iteratæ fuerint) detegendas tale cōmiſſum & inquiſitione ſubiaceat. Dat. VI. Id. Maij. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Poſtumiano P. P.

In ſingulis ſtationibus & menſurę, & pondera publicè conlocentur, vt fraudare cupientibus fraudandi adimant poteſtatem. Dat. V. Noñ. Octobr. Me-

robaude II. & Saturnino CONSS.

XX. Idem AAA. Cynegio P.P.

Exactores, vel susceptores in celeberrimo cœtu curiæ, consensu & iudicio omnium, sub actorum testificatione firmentur: prouinciarumque rectores eorum nomina, qui ad publici munus officij editi, adque obligati fuerint, innotescant, & animaduertant quicumque nominauerint, ad discrimen suum vniuersa, quæ illi gesserint, redundare. Dat. VI. Kal. Nou. Constantinop. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Exactores & susceptores publicæ functionis, non secretim, sed publice præsentibus alijs Curialibus vel populo, necessitates agendas expediendasq́; suscipiant, & qui nominati vel electi fuerint, Iudicibus innotescant, scituris hiis qui de electione talium fuerint apud acta professi, quod si quid euerterint, ad eorum à quibus electi sunt, dispendium pertinebit.*

XXI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Modios ęneos, seu lapideos cum sextariis, adque ponderibus per mansiones singulas, quasque ciuitates iussimus conlocari, vt vnusquisque tributariis sub oculis constitutis rerum omnium modi sciat quid debeat susceptoribus dare, ita vt si quis susceptorum conditorum modiorum sextariorumque vel ponderum normam putauerit excedendam, pœnam se sciat conpetentem esse subiturum: & submotis, quę contra vtilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagensimas, hordei quadragensimas, vini & laridi vicensimas susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate cōmoniti, susceptoribus in Armeniæ susceptionibus, longinquitatis causa frumenti & hordei quadragensimas, vini & laridi quintasdecimas dari pręcipimus. Dat. III. Kal. Decemb. Constantinop. Honor. N.P. & Euodio V.C. CONSS.

XXII. Idem AAA. ad Paulinum PF. Aug.

Non perpetui exactores in continuata vexandorum prouincialium potestate, veluti concussionum dominatione teneantur, sed per annos singulos iudiciaria sedulitate mutentur, nisi aut consuetudo ciuitatis, aut raritas ordinis eos per biennium esse conpellat. Quod nisi factum fuerit, scias te & officium tuum non minus multa, quàm graui pœna esse plectendum. Dat. prid. Kalen. Decemb. Constantinop. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, non debere Exactores, qui vno anno exegerint, secundi anni exactionem suscipere, & possessores superflua exactione vexare. Sed hoc obseruari debere, vt annis singulis iudiciaria electione mutentur, nisi forte aut consuetudo ciuitatis, aut raritas Curialium per biennium eos Exactores esse conpellat: aliter enim si factum fuerit, & Iudicem, & officium suum multa pariter & grauis pœna constringat.*

XXIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Susceptores pręsentibus defensoribus, & modum iugationis possessorum, & species singulas, vel earum numerum quantitatemque perscribant. Dat. IIII. Kal. Decem. Constantinop. Timasio & Promoto CONSS.

XXIIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & Populum. post alia.

Susceptores canonis horreorúmque præpositi singulis annis, audiente viro spectabili vicario, & præfecto annonæ, expensionem susceptarum specierum probare

probare cogantur: ita vt si qui eorũ idonei probabuntur, quinquennio in huius officij statione permaneant, & electi deinceps de curiis memorato muneri subrogentur, &c. Dat. XII. Kal. Maij. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XXV. Idem AA. Firmino Com. R. P.

Palatinum iubemus procurare officium, vt nullus præposituræ, vel cuiuscumque susceptionis subeat munus antè, quàm iuxta legem diuæ memoriæ Gratiani, & susceptorum substantiæ, & fideiussorum facultates diligenti describtione collectæ ad eiusdem officij notitiam perferantur: cessante respõso quod per subreptionem in ærarij nostri dispendium elicitum est. Dat. XV. Kalend. April. Med. Theodoro V. C. CONS.

XXVI. Idem AA. Benigno Vic. Vrb. Rom.

Securitates semel publicatas & gestis lectas binis susceptoribus inputari, & cœptam arcæ discussionem volumus in apertùm quæsita ratione deduci, & omnes publicas securitates quæ gestis tenentur, à susceptoribus ferri accepto. Dat. VI. Id. Iuñ. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXVII. Idem AA. Pompeiano suo Salutem.

Ne fraude susceptorum, dum subducunt eos, qui apochas scribserunt, denuo soluta poscantur, manifestè sancimus, vt periculo totius corporis intra ipsam indictionem mutare eos non liceat, à quibus emissæ sunt securitates: nisi fallsitatis arguantur, & plurima inprobare non audeant. item tabulariis quadrimenstruos breues publicari iubemus, vt si hisdem relatæ securitates fideliter continent debitum duplex non teneat exactio. Si autem aliquid à susceptore, vel tabulario fraudis admissum, & possessor deprehendat, nemo eorum semel in interuersione conuictus id rursus officium gerat, in quo antè decoxit: etsi rescribtum nostrũ elicitum clandestina supplicatione detulerit. Dat. prid. Kal. Iañ. Med. Stilichone, & Aureliano CONSS.

XXVIII. Idem AA. Pompeiano procons. Afric.

Si apochæ ad susceptores nomine militum deferantur, nihil ex ea pecunia intra prouinciam tibi creditam prorogetur, quam sub testificatione gestorum ad instructionem prouinciæ Numidię, vel Mauritanię oportet integram peruenire: vt illic deuotissimus miles emolumenta sibi debita ex integro cõsequatur. Si quis autem post interdictum mansuetudinis nostræ apochas putauerit esse deferendas, inaniter eas sciat esse delatas, nec in acceptum ei, qui susceperit, referendum. Dat. IIII. Kal. Mar. Med. post cons. Stilichonis, & Aurel. VV. CC.

XXVIIII. Idem AA. & Theod. A. Septimino procons. Afric.

Dudum pręcipimus, vt ex corpore negotiatorum ad suscipiendam tuendamque aurariæ nostrę rationem adponeretur idoneus, qui tamen fide omniũ, & periculo fuisset electus. Et nunc eadem renouantes, ex negotiatorum, siue quolibet alio corpore ad suscipiendam arcæ rationem idoneum adponi pręcipimus: ea dumtaxat condicione seruata, vt tam de suis, quàm officij sui facultatibus iudices nouerint eruendum, si quid ille ex commissa sibi ratione crediderit vsurpandum. Dat. X. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XXX. Idem AAA. Lucio Com. S. L.

Duos tabularios, & susceptores totidem per vniuersas prouincias oportere constitui clementia nostra pręcepit. Super hoc autem admonuimus, & præto-

rianam amplissimam pręfecturam, quò sciret eos, qui aurum largitione susceperunt, nihil cum arcę ratiociniis habere commune. Iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & primates officiorum capitali pœna plectendos, si hoc vel in pręsenti non fuerit custoditum, vel postea cõmutatum. Dat. VI. Kal. Feb. Basso & Philippo CONSS.

XXXI. Impp. Honor. & Theod. AA. Euchario suo Sal.

Humilibus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Susceptionem itaque vestium æquius est ab officio proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, sollemniter procurari. Horum namque interest huiusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad contuendum cura commodior est. Neque enim æquum est, vt ad officium lucella, ad curialem susceptionis tantùm damna pertineant. hanc igitur ab ordinibus iniuriam submouemus, exceptis his, si qui curialium officio memorato, aut militasse, aut militare fuerit deprehensus. Dat. pridie Kal. Mar. Rau. Honorio VIIII. & Theodosio V. AA. CONSS.

XXXII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Volusiano P. P. post alia.

Aurum, siue argentum cumque à possessore confertur, arcarius vel susceptor accipiat: ita vt prouinciæ moderator eiusque officium ad crimen suũ nouerit pertinere, si possessoribus vllum fuerit ex aliqua põderum iniquitate inlatum dispendium. Possessori sanè securitatem sub designatione titulorum arcarius vel susceptor emittat: & quidquid ex prouinciis ad nostrum dirigetur ærarium, id non solùm ad inlustres viros ęrarij nostri comites, sed etiam ad eminentiam tuam pari relatione deferatur. Contra hæc nostra si quisquam vetito ausu palatinus audebit, licebit prouinciæ moderatori eundem correptum ad sublimitatis tuæ iudicium sub prosecutione dirigere. Licebit prouinciali, etsi probatur obnoxius, palatini contra vetitum exactionem sibi vindicantis temeritatem legitimè repellere. Quam si prouincialis pulsare nequiuerit, & delata ad inlustres viros ęrarij comites querimonia, inpediente Palatino officio, non meruerit vltionem, tunc demum licebit magnificentiæ tuæ possessorum querellas, & probata aput se dispendia vindicare. Dat. III. Kalend. Mar. Rau. post cons. Felicis & Tauri VV. CC.

XXXIII. Idem AA. Theodosio P. P.

† forte, ne vrbium suarum

A Byzachena prouincia dudum impetratũ fuisse comperimus, † vt vrbium suariorum curiales horreorum custodiam curamque susciperent: ideoque sancimus proconsularis prouinciæ horreis non pręfici principalem. Dat. XV. Kal. Mar. Rau. Theodosio XIII. & Valentiniano V. AA. CONSS.

De ponderatoribus & auri inlatione. *Tit. VII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Eufraxium Rationalem trium prouinciarum.

SI quis solidos appendere voluerit auri * cocti, septem solidos quaternorum scripulorum nostris vultibus figuratos adpendat pro singulis vnciis: quatuordecim verò pro duabus iuxta hanc formam omnem summam debiti inlaturus: eadem ratione seruanda, & si materiam quis inferat, vt solidos dedisse videatur. Aurum vero, quod infertur ęqua lance,

lance,& librame͂tis paribus ſuſcipiatur: ſcilicet, vt duobus digitis ſummitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad ſuſceptorem emineant, nec pondera deprima͂t nullo examinis libramento ſeruato, nec ęquis ac paribus ſuſpenſo ſtatere momentis,&c. PP. XIIII. Kal. Aug. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Mamertinum P.P.

Emptio venditioq́ue ſolidorum, quos excidunt, aut deminuunt, aut (vt proprio verbo vtar cupiditatis) adrodunt, tanquam leues eos vel debiles nonnullis repudiantibus inpeditur. ideoq́ue placet, quem ſermo Græcus appellat, per ſingulas ciuitates conſtitui Zygoſtaten, qui pro ſua fide atque induſtria, neque fallat, neque fallatur, vt ad eius arbitrium, atque ad eius fidem, ſi qua inter vendentem emptorémque in ſolidis exorta fuerit co͂tentio, dirimatur. Dat. VIIII. Kal. Mai. Salonæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Dracontium.

Si quid ex proſcribtionibus, vel condemnationibus depoſcitur, ſi quid ex ceteris titulis, qui annui atque ſollemnes ſunt, vel veteres, vel recentes, aut peculiaris in ſingulis, aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos cogit indictio, non in materia conferatur, ſed ſub condicionalium oculis, ac periculis diu multumq́ue flammæ edacis examine in ea obryza detinetur, quemadmodum pura videatur. Dat. prid. No͂n. Aug. Nemaſia, poſt conſſ. Gratiani N. P. & Dagalaifi CONSS.

De auri publici proſecutoribus. *Tit. VIII.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

AVri proſecutores partim nulla præmiſſa (vt adſolet) proſecutoria, aurum præſumunt, partim diutiùs retenta͂t, quod ſtatim fuerat adſignandum. Ideoq́ue cenſemus, ne quis abſque præcepto viri inluſtris comitis ſacrarum largitionum, vel coquendum aurum ſumat, vel capiat deinceps retinendum. Dat. XIII. Kal. Aug. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De his, quæ ex publica conlatione inlata ſunt, non vſurpandis. *Titulus VIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A.

NVllus iudicum id, quod à republica ex conlatione ſuſceperit, mutui interuentione obpoſita, vel inuadat, vel conetur inuadere. Dat. prid. No͂n. Mar. Treu. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.

Haue Lampadi K. N.

Nullus pænitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum vſurpet, niſi fortè præſumendi facultatem ſublimium poteſtatum iuſſione perceperit. Dat. III. Id. April. Conſtantinop. Antonio & & Syagrio CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Meſſalæ P. P. poſt alia.

Sciant iudices nihil ſibi ex priuatę rei canone, vel eo, quod ex hiſdem titulis exegerint, ad neceſſitates alias transferre licere: niſi malunt grauiſſima ſeueritate ſuam licentiam coherceri. Dat. XVI. Kal. Iu͂n. Med. Theodoro CONS.

Ne præfectianus exactoris, vel curiosi, vel horreorum custodis fungatur officio. *Tit. X.*

1. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Zosimum præsid. Epyri nouæ.

Omperimus, imperatoriȩ iussionis auctoritate neglecta, prȩfectianos ad perniciem prouincialium exitiumque remeasse, & exactionibus in prouincia meritis tuis credita, vel potius lucris, & quæstibus suis contra vetitum laborare. prȩterea vel horreorum gerere custodiam, vel curarum ius atque arbitriũ sibi prȩsumere. Horum si quis existat, volumus huius auctoritate prȩcepti in futurum susceptorum officiis eum deputari, deque eius nomine vniuersa clementiæ nostræ auribus intimari. Dat. XIIII. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

De curatoribus kalendariis, & fideiussoribus eorum. *Tit. XI.*

1. Imp. Constantinus A. Locrio Verino suo Salutem.

Put eos, quos superstites integris facultatibus esse peruideris, vel quorum heredes incolumia retinere patrimonia, sortes Kalendarij perseuerare debebunt: ita tamen, vt annuas vsuras suis quibusque temporibus exsoluant: cùm simul & reipublicæ vtile sit retinere idoneos debitores, & ipsis commodum cumulum debiti minimè nutriri. Et quia nefas est obnoxiis corporibus alienatis circumscribi ciuitates, placuit, si qui debitor reipublicȩ ciuitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cùm pecuniam reipublicæ sumeret, donauerit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit, qualitate rei alienatȩ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque vsuris postulari. Itaque quotiens minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Kalendario ciuitatis alicuius inuenitur obnoxium, iudex omni diligẽtiæ sollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet condicione transierint debitoris facultates: vt singuli ȩqua ȩstimatione habita pro rata rerum, quas possident, conueniantur, personalem actionem contra eum habituri debitorẽ, qui ipsis soluentibus liberatur. Ab eo autem, à quo constat fortunarum suarũ partem maximã recessisse, etiam reliquam portionẽ, quȩ apud eum resederit, transferri ad idoneũ oportebit. Quòd si quispiam debitor reipublicæ ciuitatis fisco nostro locum fecerit, emptores quidem, qui ex fisco nostro conparauerint, manifestum est secundum ius vetus & rescribta diuorum, constitutionesque nostras nullam debere molestiã sustinere: cùm huiusmodi casibus rempublicam placuerit fortuita dispendia sustinere. Qui verò aliquid ex eiusdem bonis principali liberalitate fuerint consecuti, iuxta legem latam obnoxij erunt reipublicæ, habita solidarum facultatum consideratione, quȩ fuerat debitoris, cùm pecuniam reipublicȩ sumeret, vt pro rata corporis, quod ex largitate nostra retinent, conpetentem sortis atque vsurarum partem exigantur. Quòd si quis debitor non conparauerit, vel certè ita omnia sua consumpserit, vt nemo aliquam rem ex eius bonis possideat, id quoque debitum cõuenit ad dispendium reipublicȩ pertinere. Ideoque periculo curatoris Kalendarij, & magistratuum

& creat

& creatorum, aput idoneos, vel dominos rusticorum prediorum pecunia conlocanda est. PP. III. Kal. Feb. Volusiano & Anniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Hellenium Vic. vrb.

Kalendariorum nomen tam oleariæ arcæ, quàm frumentariæ, non multò antè oratio ad senatum missa† nascitur ✶ antiquas sanè igitur ea, quę aboleri antè censuimus, nouis calumniarum facibus inardescant, tua prouidebit instantia. Nos enim quò sanctius quæ cauta sunt, obseruentur, viginti librarum auri multa iudicem censuimus esse plectendum, ac primates officij capitali cohercendos esse sententia. Dat. Noñ. Aug. Honor. N. P. & Euodio CONSS. † *forte, noscitur antiquasse. ne igitur*

De legatis, & decretis legationum. *Tit.* *XII.*

I. Impp. Constantinus & Constans AA. ad Taurum P. P.

IN Africanis prouinciis vniuersis consiliis liberã tribuo potestatẽ, vt cõgruente arbitrio studij condant cuncta decreta, aut commodum, quod credunt, cõsulant sibi, quod sentiunt eloquantur decretis conditis missisq; legatis. Nullus igitur obsistat cœtibus dictator, nemo cõsiliis obloquatur. Dat. Kal. Aug. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

II. Idem AA. & Iulianus C. Musoniano P. P.

Nullus ad gentem Axumitarum & Homerita ire præceptus vltra annui temporis spatia debet Alexandriæ de cetero demorari: nec post annum percipere alimonias annonarias. Dat. XVIII. Kal. Febr. Med. indictione XV. Constantio A. VIII. & Iuliano C. CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum P. P.

Prouinciales desideriorum suorum decreta initio aput acta ordinariorum iudicum prosecuti, ad sedis tuæ eminentiam mittant, vt inpudentior petitio refutetur, aut iustior petita commoda consequatur. Si qua autem eiusmodi fuerint, quæ magnificentiam tuam probabili cunctatione destringant, super his satis erit consuli scientiam nostram, ita vt cunctas petitiones cum litteris tuis legatorum vnus aduectet. Dat. III. Kalen. Iuñ. Serdicę, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Idem AA. ad Mamertinum P. P.

Iuxta legem diui Constantini nihil post tractatum habitum ciuitatum voluntate mutetur, siue mutiletur, sed integrè atque inlibatè ciuitatum petitiones ad magnificentissimæ sedis tuæ notitiam perferantur: vt sit examinis tui, quænam ex his auxilio tuo inplenda protinus, quę clementiæ nostrę auribus intimanda videantur. Dat. VII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

V. Idem AA. Victori duci Aegypti.

Cùm legati gentilium venerint, obsignari eorum tabulas oportet, vt ad mansuetudinem nostram fides eorum, quæ à regulis profectæ fuerint litterarum, & numerus perferatur: ne per hanc occasionem etiam addendi in epistulis possit his facultas aperiri. Dat. V. Kal. Iañ. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. & Gratianus A. ad Claudium Procons. Afric.

Legati, qui ad comitatum nostrum non cum necessariis desideriis, & probabilibus

babilibus rebus aduenerint, cum iniuria sui ad prouinciã animalibus propriis reuertentur. Dat. IIII. Noñ. Feb. Treu. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Eutropio P.P.

Cùm desideria sua singulæ ciuitates cupiunt explicare, non viritim legatos mittant ad nostri numinis comitatum, sed tractatu habitoque conuentu, tres è prouincia, qui petitiones aduehant, delegentur: multæ conpetentis denuntiatione præstrictis his, qui prouincias moderantur. Dat. VI. Kal. Aug. Constp. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

VIII. Idem AAA. ad Seuerum P.V.

Quæcunque ciuitas legatos ad sacrarium nostrum voluerit ordinare, libera ei tribuatur facultas: ita tamen, vt à te probata atque elimata ad nos desideria perferantur. PP. Karthag. VIII. Kal. April. post cons. Syagrij & Eucherij VV.CC.

VIIII. Idem AAA. ad prouinciales.

Siue integra diœcesis in cõmune consuluerit, siue singulæ inter se voluerint prouinciæ conuenire, nullius iudicis potestate tractatus vtilitati earũ congruus differatur: neque prouinciæ rector, aut præsidens vicariæ potestati, aut ipsa etiã præfectura decretum æstimet requirendum. Illud etiam addimus, vt si integra diœcesis vnum, vel duos elegerit, quibus desideria cuncta committat, redę cursualis, vnius hisdem tribuatur euectio. Si verò singulæ prouinciæ separatim putauerint dirigendos, singularum angariarũ copia præbeatur, dummodo (sicut licere volumus) oppressis deflere, quæ perferunt. Ita prouinciales nostri nec in cassum peregrinationem suscipiendam, eaque ad sacras aures deferenda cognoscant, quæ probabiliter principibus adserantur, nec superfluis perennitatem nostram existiment actibus occupandam. Dat. VI. Id. Mai. Brixiæ, Antonio & Syagrio CONSS.

X. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Principio P.P.

Quotienscunque ex diuersis prouinciis ad sacrum mansuetudinis nostræ comitatum legationes quas instruxere decreta necesse erit commeare, in auditorio quidem celsitudinis tuæ vniuersa tractentur, sed ita vt nullum finem capiat ordo gestorum, inlibataque rerum decisio singularum nostro auditui sententiæque seruetur: ita vt deinceps excellentia tua cum in consistorio mansuetudinis nostræ secundum consuetudinem ex decretis petitiones legatorum de nostris scriniis recitantur, motum proprij arbitrij ratione decursa sententiis, quas pandimus, referat. Dat. Noñ. Nou. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XI. Idem AAA. ad Eusignium P.P.

Si quis vel ciuitatis, vel prouinciæ, vel corporis alicuius ita prosequi desideria voluerit, vt non omnia mandata litterarum decretorũ auctoritate demonstret, inauditus, ac sine effecto remeare protinus iubeatur. Dat. XV. Kal. Mar. Ticeni, Honor. N.P. & Euodio CONSS.

XII. Imppp. Theod. Arcadius & Honor. AAA. Apodemio P.P. per Illyricum.

Si quod extraordinarium conciliũ postulatur, cùm vel ad nos est mittenda legatio, vel vestrę sedili aliquid intimandum, id quod inter omnes cõmuni concilio tractatuque cõuenerit, minimè in examẽ cognitoris ordinarij perferatur. Prouincialium enim desideria, quibus necessaria sępe fortuitis remedia deposcuntur,

ſcuntur, vobis ſolis agnoſcere, atque explorare permittimus: nobis probationẽ ac iudiciũ reſeruamus: ad prouinciale conciliũ in vna frequentiore totius prouinciæ vrbe cunctos volumus conuenire, qui primatũ honorantur inſignibus: exceptis pręfectoriis, quos dignitatibus ampliatos indignius à conſiliantibus pręteriri, indignius verò ad publicũ honoris iniuria deuocari, vnde honeſtum eſſe cenſemus de ſingulis, quę tractanda erunt, intra domos ſuas eos conſuli. Et ne plebi mixta dignitas inclinetur, nec eius, cuius præſentiæ copia deerit, probatum in republica conſilium neglegatur: ſcilicet, vt in loco publico de communi vtilitate ſententia proferatur: atque id, quod maioris partis probarit adſenſus, ſollemnis firmet auctoritas. Dat. v. Kal. Aug. Conſtantinop. Arc. A. II. & Rufino CONSS.

XIII. Idem AA. Apodemio P. P.

Prouinciale concilium quo tempore iniri debeat, cùm adſenſu omniũ, atque conſilio propria auctoritate definiat, ita vt ipſe conuentus in vna opulentiore totius prouinciæ vrbe abſque vllius iniuria celebretur. inde quod in conſilium communia vota deducunt, vel in ęde publica, vel in aliqua fori parte tractetur, ad quam omnium poſſit eſſe conuerſus, ne quid diſpoſitio paucorum tegat, quod in communem vtilitatem expetat ſollicitudo cunctorum. Si quis autem eorum virorum, quos emeritos honor à plebe ſecernit, prouincialium extraordinario cupit intereſſe conſilio, pro ſuo loco atque ordine, ſeruata reuerentia dignitatis, vel ad eum locum, in quo cunctorum deſideria poſſit agnoſcere, ire debebit, vel procuratoribus deſtinatis ſententię ſuę promere voluntatem: modò vt quod voluerit paucorum voluntas publica conuocetur auctoritas. Dat. IIII. Id. Sept. Conſtp. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

XIIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. & Patricio.

Omnium legationum prouincialium inſtructiones aput ſublimitatẽ tuam actis legi penſarique pręcipimus, vt quæ digna nutu, vel indulgentia noſtrę clementiæ probabuntur, eligere ac referre ad nos ſublimitas tua non ambigat. Nam remedia feſſis quibuſque neceſſaria noſtro arbitrio decernentur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Baſſo & Filippo CONSS.

XV. Idem AA. Monaxio P. P.

Quotiens legatio deſtinatur, vniuerſos curiales præcipimus, qui intra vrbem conſiſtunt, (ſi non ęgritudine, vel alia inexcuſabili neceſſitate impediuntur) in locum curiæ conuenire, & decreta ſua propria ſubſcriptione firmata viro ſpectabili præfecto Auguſtali inſinuare: vt eius relatione tuis virtutibus intimata, & ſub examine tuo perpenſa, venire necne legati debeãt, ordinetur: nulli pęnitus legatione libera cõmittenda, & auro coronario non (ſicut nuper factũ eſt) ab his colligendo, qui venditis honoribus, vt ad gradus altiores venirẽt contra licitum coemerunt. Quos quidem, recepta ſumma quam dederunt, vniuerſa munia patriæ implere præcipimus: ſed à curia omni pręſtanda vindicta huius facinoris tuæ ſublimitati permiſſa, &c. Dat. III. Nõ. Octob. Conſtantinop. DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. CONSS.

XVI. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Hierio P. P.

Ciuitatium poſtulata, decreta vrbium, deſideria populorũ liquido tua ſublimitas recognoſcit ad imperialis officium pertinuiſſe reſponſi, admiſſóſque ſacrariis

crariis nostris semper sui imperatoris aspectu decoratos esse legatos dixisse libereque quæ illorum fuerant à communi fidei, cõstantięque commissa. Dat. Kal. Iuñ. Nichomedię, DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

De auro coronario. Tit. XIII.

I. Imp. Iulianus A. ad Sallustium P. P.

Vrum coronarium munus est voluntatis, quod non solùm senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici, licet quædam indictionum necessitas postulauerit, sed nostro arbitrio reseruari oportebit. Dat. III. Kal. Mai. Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum p. p.

Vniuersi, quos senatorij nominis dignitas non tuetur, ad auri coronarij prę-stationem vocentur, exceptis his, quos lex præterita ab hac conlatione absoluit. Omnes igitur possessores, aut inter decuriones coronarium aurum, aut inter senatores glebalem præstationem deinceps recognoscant. Dat. V. Kalend. Septemb. Emonæ, diuo Iouiano & Varroniano V. C. CONSS.

III. Idem AA. ad Probum. P. P.

Nullus (exceptis curialibus, quos pro substantia sui aurum coronarium offerre conuenit) ad oblationem hanc adtineatur. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sabariæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA.
Pancratio P. V.

Quæ diuersarum ordines curiarũ, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus prosperè gestis admoniti in coronis aureis signísque diuersis obtulerint, in quacumque fuerint oblata materia, in ea suscipiãtur: ne id quod voluntate offertur, occasione obryzæ incrementi necessitatis iniuria insequatur. Dat. IIII. Id. Aug. vico Augusti, Auxonio & Olybrio CONSS.

V. Idem AAA. Cynegio P. P.

Ad conlationem auri coronarij placuit neminem absque consuetudine esse cogendum. Dat. XV. Kalend. Febr. Constp. Richomere & Clearcho CONSS.

VI. Idem AAA. Gaddanæ Satrapæ Sofanenæ.

Aurum coronarium his reddi restituique decernimus, quibus inlicitè videtur ablatum, vt secundum consuetudinem moris antiqui, omnes Satrapę pro deuotione, quę Romano debetur imperio, coronã ex propriis facultatibus faciant serenitati nostrę sollemniter offerendam. Dat. XVIII. Kal. Iul. Constantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

De Hirenarchis. Tit. XIIII.

I. Impp. Honorius & Theod. AA. Anthemio P. P.

Irenarcharum vocabula, quæ adsimulata prouincialium tutela quietis ac pacis per singula territoria haud sinunt stari cõcordiam, radicitus amputanda sunt. cesset igitur genus perniciosum reipublicæ, cesset rescribtorum Hirenarchas circiter inconuulsa simplicitas, & celsitudinis tuę sedes prouinciarum defendenda suscipiat pacis huiusmodi locupletioribus commissura pręsidia. Dat. VIII. Kal. Iañ. Constantinop. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De centur

De centurionibus. *Tit. XV.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Vincentio P.P.

HAc auctoritate sancimus, vt quicumque centurionum corpus deseruit, nullis dignitatum priuilegiis excusatus debitum munus subire cogatur. Dat. Id. Septemb. Med. Theodoro CONS.

De mancipibus. *Tit. XVI.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Albino P.V. Rom.

QVicumque vel rescribti aduersus veteres sanctiones subreptiua defensione munitur, vel de minusculis corporibus, aut certè otiosis idoneus adprobatur, functioni mancipatus est addicendus. Dat. XVII. Kal. Septemb. Rom. Timasio & Promoto CONSS.

De his, qui numero liberorum, vel paupertate excusationem meruerint. *Tit. XVII.*

I. Imp. Constantinus A. Dalmatio.

QVoniam cognouimus nonnullos vacationẽ à nobis personalium munerum impetrasse, alienos pro suis liberis nostris conspectibus offerentes, iubemus eos, cùm hoc probatum sit, indulto beneficio priuari. Eos autem qui cuiuscumque sexus liberos quinque habeãt, impetrata semel vacatione potiri: ita vt si in hoc numero filius legitimæ ætatis inueniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus adplicetur: patribus, qui filios vel filias quinque habuerint promissa legibus immunitate seruanda. Quòd si quis propter censum tenuem vacationem meruerit, atque hoc probauerit, beneficio potiatur, si propter rerum angustias ad personalia vocabatur obsequia. Dat. XIIII. Kal. Feb. Sirmio, Crispo III. & Constantino II. CONSS.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. *Tit. XVIII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Tatianum P F. Aegyp.

IVdiciario omnes vigore constringes, ne vacuatis vrbibus ad agros magis (quod frequenti lege prohibetur) larem curiales transferant familiarem. Data VI. Id. Maij. Marcianop. Lupicino & Iouino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eutychiano P.P. post alia.

Curiales omnes iubemus interminatione moneri, ne ciuitates fugiant, aut deserant rus habitandi causa: fundum, quem ciuitati prætulerint scientes fisco esse sociandum, eóque rure esse carituros, cuius causa impios se vitãdo patriam demonstrarint. Dat. XVIII. Kalen. Iañ. Constantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

De his qui condicionem propriam reliquerunt. *Tit. XVIIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Vincentio P.P. Gall.

DEstitutæ ministeriis ciuitates splendorem, quo pridem nituerant amiserunt. Plurimi siquidem collegiati cultum vrbium deserentes agrestem vitam secuti in secreta sese & deuia contulerunt, sed talia ingenia

huiusmodi auctoritate destruimus, vt vbicumque terrarum repperti fuerint, ad officia sua sine vllius nisu exceptionis reuocentur. De eorum verò filiis qui tamen intra hos proximè quadraginta annos docebuntur fuisse suscepti, hæc forma seruabitur, vt inter ciuitatem & eos, quorum inquilinas, vel colonas, vel ancillas duxerint, diuidantur: ita vt in vlteriorem gradũ missa successio nullam calumniam perhorrescat, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano V V. C C. CONSS.

II. Idem A A. Vincentio P.P. Gall.

Actiones publicas priuatásque non eadem ratione concludimus. si quidem statui publico inpensiùs prouidendum est. Eum igitur, qui curiæ, vel collegio, vel burgis ceterísque corporibus intra eandem prouinciam post triginta annos in alia quadraginta sine interpellatione seruierit, neque res dominica, neque actio priuata continget, si colonatus quis aut inquilinatus quæstionem mouere temptauerit, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone, & Aureliano CONSS.

III. Idem A A. Vincentio P.P. Gall. post alia.

Manente hoc præcepto mansuetudinis nostræ, vt is qui triginta annis docebitur functus officiis, neque vlla vmquam interpellatione pulsatus, intra eandem dumtaxat prouinciam, nihil calumniæ super statu suo à priuato neque à rei dominicæ actoribus pertimescat. Intra definiti temporis metas, si quis docebitur fuisse conuentus, iure legitimo in ordinaria sede pulsabitur, vt illic de statu eius sententia proferatur. Primates sanè ordinum defensorésq; ciuitatum pœnæ denũciatione constringimus, ne passim vagari curię, vel collegij defugas in publica damna patiantur. Quòd si per gratiam tacuisse detegentur, pœnam relegationis excipiant. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMUSTERTIUS.

De lustrali conlatione. *Tit. I.*

I. Imp. Constantius A. & Iulianus Cæs. ad Taurum P.P.

NEGOTIATORES omnes protinus conuenit aurum argentúmque præbere, clericos excipi tantum, qui copiatæ appellantur, nec alium quenquam esse inmunem ab huius conlationis obsequio. Dat. IIII. Non. Decemb. Acc. Rom. VIII. Id. Feb. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

II. Idem A. & Cæs. ad Taurum P.P.

Præter eos, quos manifesta probatio demonstrat sub

ſub armis militiæ ſacraméta toleraſſe, quóſque cùm requiem ſortirentur, in pecuniarum certo numero inmunitatem claruerit conſecutos, vniuerſi, qui negotiandi videntur exercere ſolertiam, ad onus conlationis adſtringantur. Acc. VI. Id. Iul. Karthagine, Conſtantio A. X. & Iuliano C. III. CONSS.

III. Idem A. ad Senatum.

Ruſticanos colonóſque veſtros inter negotiatores deſcribi non oportet, ſcilicet ſi nequaquam exercent negotiationis induſtriam. Si quidem in eo negotiationem & mercimonia non oporteat æſtimari, ſi ea homines veſtri ac ruſticani etiam in veſtris poſſeſſionibus commorantes diſtrahant, quæ in his terris, quas incolunt, adque in eodem rure gignuntur. Dat. V. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

IIII. Imp. Iulianus A. Secundo P. P. poſt alia.

Decuriones, qui vt Chriſtiani, declinant munia, reuocentur: & ab auri adque argēti præſtatione, quod negotiatoribus indicitur curię, inmunes ſint. Niſi fortè decurionem aliquid mercari conſtiterit: ita vt ordines ciuitatum ex huiuſmodi reliquis ſarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. PP. III. Id. Mar. Conſtantinop. Mamertino, & Neuitta CONSS.

V. Impp. Valentinianus & Valens A A. Secundo P. P.

Negotiatores, ſi qui ad domum noſtram pertinent (ſi modò mercandi videantur exercere ſollertiam) & Chriſtianos, quibus ſi verus eſt cultus, adiuuare pauperes & poſitos in neceſſitatibus volunt potiorū quoque homines vel potiores, ſi poſſis tamen his mercandi cura eſt, ad neceſſitatem penſitationis adhibeas: pręſertim cùm potiorum quiſque, aut miſcere ſe negotiationi non debeat, aut penſitationem debeat, quod honeſtas poſtulat, primus agnoſcere. Dat. XV. Kal. Maij. Conſtantinop. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem A A. ad Florentium Com. S. L.

Aurum mercatoribus adque argentum, quo erogatio publica iubetur, indiximus. Igitur exceptione inmunitatis, nullus vtetur. Omnium enim regionum huiuſmodi homines omnium dignitatum, hanc virilem iuuandæ reipublicæ partem ſine aliqua priuilegij venia iuſſimus ſuſtinere. Exceptio autem eos tantummodo in hac communi ferè ſorte defendet, qui proprio iure per ſe aut homines ſuos, qui euidentiſſimè cognoſcuntur negotiantes, nō tam mercatorum loco haberi debent, quàm ſollertium ſtrenuorúmque dominorum. Dat. VI. Id. Sept. diuo Iou. & Varroniano CONSS.

VII. Idem A A. ad Probum P. P.

Qui in ſudore bellandi ſtipendiorum gradus vſque ad protectores meruerunt, vnius vaginæ pretiū, etiam ſi aliis mercimoniis ſtudere videantur. Si quid autem ſupra hunc modum in mercimonij commutatione habeāt, pro eo quod amplius potuerit inueniri, ad neceſſitatem conlationis artentur. Omnes verò omnino, qui alterius nomine dignitatis, emeritæque militiæ honore cumulati ſunt, etſi per homines ſuos id exercēt, ad oblationis obſequia adſtringantur. PP. Karthagine Kal. April. Valentiniano N. P. & Victo. CONSS.

VII. Impppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Claudium proconſ. Afric.

Hi tantùm ad auri argentíque detineantur oblationem, qui merces emendo,

adque vendendo commutantes, qui in exercitio tabernarum vsuque versantur. Non etiam coloni rei nostrę, qui ea distrahunt, quæ in dominicis possessionibus annus tulerit. Dat. VI. Kalend. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

IX. Idem AAA. ad Leontium cons. Fœnicis.

Omnes iam nunc studio negotiationis intenti, seu conchylioleguli, seu ex aliquolibet corpore mercatores ad pensitationem auri, quod negotiatoribus indicitur, conpellantur. Beneficium enim quibusdam datum plebis iniuria est. PP. Byrito. Prid. Kal. Iul. Modesto & Arintheo CONSS.

X. Impp. Valentinianus, Gratianus, & Valens * AAA. ad Italicum Vic. Italiæ.

Colonos rei priuatæ, vel ceteros rusticanos pro speciebus, quæ in eorũ agris gigni solent, inquietari non oportet. Eos etiam, qui manu victum rimantur, aut tolerant figulos videlicet, aut fabros, alienos esse à pręstationis molestia discernimus: vt hi tantùm, qui pro mercimonio & substātię mercede ex rusticana plebe inter negotiatores sunt, sortem negotiationis agnoscant, quos in exercendis agris ingenium iampridem studium non retinet, sed mercandis distrahēdísque rebus institutum vitæ & voluntatis inplicuit. Dat. Non. Feb. Med. Gratiano III. & Equitio V. C. CONSS.

XI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Hesperium P.P.

Etsi omnes mercatores spectat lustralis auri depensio, clerici tamen intra Illyricum & Italiam, in denis solidis, intra Gallias in quinis denis solidis inmunem vsum conuersationis exerceant. Quidquid autem supra hunc modum negotiationis versabitur, id oportet ad functionem aurariā deuocari. Dat. III. Non. Iul. Aquileiæ, Auxonio & Olybrio CONSS.

XII. Idem AAA. ad Atticum P.P.

Nemo negotiator muneribus publicis eximatur, exceptis his dumtaxat, qui innocenti industria fructus domesticos suis possessionibus innatos simpliciter vendunt: officiis & exactoribus pro his negotiatoribus adtinendis, quos excusatos subtractósve esse constiterit, in duplam quantitatem eius summæ, quam illi inferre debuerant. Dat. III. Id. Mar. Med. Richomere & Clearcho CONSS.

XIII. Idem AAA. Haue Postumiane Kar. NB.

Singuli quique si per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur. si verò emendi vendendíve conpendiis vltro citróque quæsitis familiaris rei amplitudo cumuletur (etsi militares sint) memoratę præstationi nectantur. Dat. VI. Id. Nouemb. Richomere & Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque rem quæ ei nata est, aut quam non emit vendat, ad solutionem aurariam minime teneatur. Si vero emendi vendendiq́ studio probabitur huc illucq́ discurrere, etiamsi militans est, ad solutionem teneatur aurariam.*

XIIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P.P.

Eos, quos peractæ militiæ labor decurso stipendiorum ordine, vel protectoris honore cumulauit, vel honestæ, vel causariæ missionis necessitate donauit, quindecim

quindecim solidorum in mercimoniis omnibus inmunitatem habere iubemus: agnituros publicum munus, si vltra præstitutum legis nostræ modum emendis vendendísque rebus laxiore sumptu operam voluerint commodare. Dat.Prid.Non.Nou.Veronæ,Arcadio A.I.& Bautone CONSS.

XV. Idem AAA.Cynegio P.P.

Si quis potentior negotiatorem quempiam, quominus aurum debitum inferat contra fisci nostri commoditates putauerit defendendum, ipse defensor negotiatoris adscribtam ei,quem defenderit, summam cogatur expendere. Dat.XVIII.Kal.Maij.Constantin.Hon.N.P.& Euodio CONSS.

XVI. Impp.Arcad.& Hon.AA. Clearcho P.V.

Omnes corporatos de quibus orta querimonia est,quàm maturissimè pręcipimus conueniri,vt aut commoda negotiatorum sequentes à clericorum excusatione discedant, aut sacratissimo numini seruientes versutis quæstibus intuitu tuæ sinceritatis abstineant. Distincta enim stipendia sunt religionis & calliditatis. Dat.VIII.Id.Maij.Constp.Theodoro V.C.CONS.

XVII. Idem AA.Ianuarino.Cons.Numidiæ.

A negotiatoribus aurum lustrale dependi non ignoramus:& cùm ad eos soleat distributionis cura recurrere, quos necessitas conlationis adstringit, non conuenit municipes hoc onere subiacere. Sciant igitur de corpore suo sicut in omnibus ferè ciuitatibus mancipes eligere, absque vlla ærarij nostri deminutione,à curialibus alienæ functionis distributione reiecta. Dat.Prid.Non.Iun. Med.Theodoro V.C.CONS.

XVIII. Idem AA.Pompeiano procons. Afric.

Omnes negotiatores lustralem conferre conuenit pensionem. Non solùm igitur hi, qui probantur in territoriis siue in ciuitatibus exercere commercia, subcümbant aurariæ functioni, verùm etiam qui studentes fænori, crescentis in dies singulos pecuniæ accessione lætantur. Dat.Prid.Kal.Iul.Med.Stilichone & Aureliano CONSS.

XIX. Idem AA.Septimio procons. Afric.

Omnes deuotionem aurariæ functionis agnoscant,quos diuersi mercimonij cura constringit:ita vt quibus negotiandi sollicitudo est, ad solutionem teneantur. Dat.VII.Kal.April.Rau.DN.Theod.A.I.& Rumorido CONSS.

XX. Impp.Honor.& Theod.AA.Anthemio P.P.

Functiones,quas conferentium frequentia extenuata debilitat, ad stabilitatem reuocandę sunt:vt quod simul,& sub vna conuentione petebatur,sub parua ac minima contributione,absque consensu conferentium, præbeatur. Hoc in lustralis auri conlatione in perpetuum decernimus obseruari, illud videlicet præcauentes,ne quis à nostra clementia vectigal huiusmodi audeat postulare. Dat.VIII.Kal.Iun.Varane V.C.CONS.

XXI. Idem AA.Monachio P.P.

Nemo mercator,vel possessor rerum,quæ lustralis auri conlatione tenentur obnoxiæ, patrociniorum fiducia, vel nomine cuiuslibet altissimæ dignitatis, à prædicta se functione æstimet subtrahendum:nec si ad domum dominæ ac venerabilis Augustæ Pulcheriæ germanæ nostræ, seu nobilissimarum sororum

pietatis nostræ pertineat. Dat.XII.Kalend.Sept.Hon.XII.& Theodosio VIII. AA. CONSS.

De argenti pretio, quod thensauris infertur. *Tit. II.*

I. Impp. Arcad.& Honor. AA. Eutychiano P.P.

Vbemus, vt pro argenti summa, quam quis thensauris fuerat inlaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. Dat.XI.Kal. Mart.Constantinop.Cęsario & Attico CONSS.

De medicis & professoribus. *Tit. III.*

I. Imp. Constantinus A. ad Volusianum.

Edicos, grammaticos & professores alios litterarum inmunes esse, cum rebus, quas in ciuitatibus suis possident, præcipimus: & honoribus fungi. in ius etiam vocari eos, vel pati iniuriam prohibemus: ita vt si quis eos vexauerit, centum milia nummorum ærario inferat à magistratibus, vel quinquennalibus exactus, ne ipsi hanc pœnam sustineant. Seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debeat à suo domino verberari, coram eo, cui fecerit iniuriam: vel si dominus cõsensit, viginti milia nummorum fisco inferat, seruo pro pignore, donec summa hæc exsoluitur, retinendo. Mercedes etiam eorum & salaria reddi præcipimus. Quoniam grauissimis dignitatibus, vel parentes, vel domini, vel tutores esse non debẽt, fungi eos honoribus volentes permittimus, inuitos non cogimus. PP. Kal. Aug. Sirmio, Crispo & Constantino C. CONSS.

II. Idem A. ad Rufinum P.P.

Archiatri omnes & exarchiatris ab vniuersis muneribus curialium, senatorum, & comitum, perfectissimorumque muneribus & obsequiis, quæ administratione perfunctis sæpe mandantur: à præstationibus quoque publicis liberi inmunésque permaneant, nec ad vllam auri & argenti & equorum præstationem vocentur, quæ fortè prædictis ordinibus aut dignitatibus adscribuntur. Huius autem indulgentiam sanctionis ad filios quoque eorum statuimus peruenire. Dat.XII. Kal.Iun. Constantino A.VII.& Constantio Cæs. CONSS.

III. Idem A. ad populum.

Beneficia diuorum retrò principum confirmantes, medicos, & professores litterarum, vxores etiam & filios eorum ab omni functione & ab omnibus muneribus publicis vacare præcipimus, nec ad militiam conprehendi, neque hospites recipere, nec vllo fungi munere, quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant. PP.V. Kalen. Octob. Constp. Dalmatio & Zenophilo CONSS.

IIII. Imp. Iulianus A. ad archiatros.

Ratio æquitatis exposcit, vt veterum priuilegia principum circa vos censeamus esse firmãda. Proinde nostræ mãsuetudinis sanctione subnixi securi à molestiis

lestiis munerum omnium publicorum reliquum tempus ætatis iugiter agitabitis. Dat. IIII. Id. Maij. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

V. Idem A.

Magistros studiorum doctorésq; excellere oportet moribus primùm, deinde facundia. Sed quia singulis ciuitatibus adesse ipse nō possum, iubeo quisque docere vult, non repentè nec temerè prosiliat ad hoc munus, sed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. hoc enim decretum ad me tractandum referetur, vt altiore quodam honore nostro iudicio studiis ciuitatum accedant. Dat. XV. Kal. Iul. Acc. IIII. Kal. Aug. Spoletio, Mamertino & Neuitta CONSS.

VI. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

Si qui erudiendis adulescentibus vita pariter & facundia idoneus erit, vel nouum instituat auditorium, vel repetat intermissum. Dat. III. Id. Ian. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem A A. ad Probum P.P.

Reddatur vnusquisque patriæ suæ, qui habitum philosophiæ indebitè, & insolēter vsurpare cognoscitur exceptis his, qui à probatissimis adprobati ab hac debent conlubione secerni. Turpe enim est, vt patriæ functiones ferre non possit, qui etiam fortunæ vim se ferre profitetur. Dat. XIIII. Kal. Feb. Sirmio, Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VIII. Idem A A. ad Prætextatum P.V.

Exceptis portus Syxti virginumque vestalium, quot regiones vrbis sunt, totidem constituantur archiatri, qui scientes annonaria sibi commoda à populi commodis honestè obsequi tenuioribus malint, quàm turpiter seruire diuitibus. Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea quæ periclitantes pro salute promittunt. Quòd si huic archiatrorum numero aliquem aut condicio fatalis, aut aliqua fortuna decerpserit, in eius locum non patrocinio præpotentium, non gratia iudicantis alius subrogetur, sed horum omnium fideli circumspectóque dilectu, qui & ipsorum cōsortio & archiatriæ ipsius dignitate, & nostro iudicio dignus habeatur: de cuius nomine referri ad nos protinus oportebit. Dat. III. Kalend. Feb. Triu. Valentiniano & Valente III. A A. CONSS.

IX. Idem A A. ad Olybrium P.V.

Si qui in archiatri defuncti est locum promotionis meritis adgregandus, non antè eorum particeps fiat, quàm primis qui in ordine repperientur, septem, vel eo amplius iudicantibus idoneus adprobetur: ita vt quicumque fuerit admissus, non ad priorum numerum statim veniat, sed cū ordinem consequatur, qui ceteris ad priora subuectis, vltimus poterit inueniri, hisque annonarum cōpendia, quæ eorum sunt meritis dignitatique præstanda, tua sinceritas iuxta dispositionem priùs habitam faciat ministrari. Dat. VI. Id. Mar. Valentiniano, & Valente III. A A. CONSS.

X. Idem A A A. ad Principium P.V.

Medicis & magistris vrbis Romæ sciāt omnes inmunitatem esse concessam: ita vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur inmunes, & à ceteris oneribus publicis vacent: eosdemque ad militiam minimè conprehendi

placeat: Sed nec hoſpites militares recipiant. Dat. III. Kalen. Maij. Valentin. & Valente III. A A. CONSS.

XI. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus A A A.
Antonio P.P. Galliarum.

Per omnem diœceſim commiſſam magnificentiæ tuæ frequentiſſimis in ciuitatibus, quæ pollent, & eminent, claritudine præceptorum optimi quique erudiendæ præſideant iuuentuti. Rhetores loquimur & grammaticos Atticæ Romanęque doctrinæ, quorum oratoribus viginti quatuor annonarum è fiſco emolumenta donētur, Grammaticis Latino vel Græco duodecim annonarum deductior paulò numerus ex more præſtetur, vt ſingulis vrbibus, quæ metropoleis nuncupantur, nobilium profeſſorum electio celebretur. Nec verò iudicemus, liberum vt ſit cuique ciuitati ſuos doctores & magiſtros placito ſibi iuuare compendio: Triuerorum vel clariſſimæ ciuitati vberius aliquid putauimus deferendum: Rhetori, vt triginta: item viginti Grammatico Latino, Gręco (etiam ſi qui dignus repperiri potuerit) duodecim præbeantur annonæ. Dat. x. Kal. Iun. Valente. V. & Valentiniano A A. CONSS.

XII. Idem A A A. Vindiciano.

Archiatrorum, qui intra penetralia regalis aulæ totius vitę probitate floruerunt, nulla dignitate ſequatur expēſa, neque eorū fatiget heredes. Ab his etiam, qui comitiuæ honore donati ſunt (vt conſuetudo poſcebat) ſordidi muneris interpellatio conquieſcat. Nam dilecti à patribus adque ſuſcepti honoris ac muneris incrementa ſeruamus. Dat. XVIII. Kal. Octob. Triu. Auxonio & Olybrio CONSS.

XIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad.
A A A. ad Pinianum P.V.

Si quid impetratis ſubrepticiis in iudicio ſuo magnificentia tua ita viderit actitatum, vt his legibus, quæ ad relationes promulgatæ ſunt, videatur aliquid inminutum, reſciſſis omnibus, quæ per gratiam geſta videbuntur, eorum tenorem ſuper archiatris ordinandis, quæ à diuæ memoriæ patre noſtro conſtituta ſunt à nobis quoq; confirmata ex huius auctoritate reſcribti faciet omnifariam cuſtodiri. Dat. XI. Kal. Feb. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XIIII. Idem A A A. Cynegio P.P.

Ea, quæ principes veteres, archiatris ſacri palatij ſalutaris ac neceſſariæ artis profeſſoribus, ſacro & manſuro in æternum iudicio detulerunt, & antiquorum contemplatione iuſſorum, & laborum præſentium intuittu roborata in perpetuum manere pręcipimus: nec vlla cuiuſpiam inprobitate conuelli. Dat. VI. Id. Mar. Conſtp. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XV. Idem A A A. Rufino P.P.

Archiatrorum priuilegia, quæ his vetuſtis ſanctionibus adtributa ſunt inlibata volumus permanere, ac tenere perpetem firmitatem. Hoc quoque addendum eſſe cenſuimus, vt qui egerunt adminiſtrationes, aut earum honore funguntur, vel dimiſſi è palatio teſtimonialium ſuffragio munientur, ad deſcribtiones ſenatorias non vocentur, ſed ab omnibus muniis abſoluti, liberi adque ſecuri dignitatis præmiis perfruantur. Dat. VII. Kal. Aug. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XVI. Impp.Honor.& Theod.A A.Monachio P.P.

Grammaticos,oratores,adque philosophiæ præceptores,necnon etiam medicos præter hæc, quæ retrolatarum sanctionũ auctoritate consecuti sunt priuilegia,inmunitatésque, frui hac prærogatiua præcipimus, vt vniuersi, qui in sacro palatio inter archiatros militarunt:cum comitiuam primi ordinis, vel secundi adepti fuerint,aut maioris gradum dignitatis ascenderint,nulla municipali,nulla curialium cõlatione, nulla senatoria, vel glebali describtione vexentur:seu indepta administratione, seu accepta testimoniali, meruerint missionẽ, sint ab omni functione,omnibúsque muneribus publicis inmunes,nec eorum domus,vbicumque positę,militem,seu iudicem suscipiant hospitandum. Quę omnia filiis etiam eorum & coniugibus inlibata pręcipimus custodiri,ita vt nec ad militiam liberi memoratorum trahantur inuiti.Hęc autem & professoribus memoratis,eorúmque liberis deferenda mandamus. Dat.Prid.Kal.Decem. Constp.Constantio & Constante CONSS.

XVII. Idem A A.Helioni Magistro offic.

Artium liberalium professoribus, ac præcipuè medicis, qui cum comitiuæ primi ordinis ac secundi militant dignitate,priuilegia & beneficia à retro principibus præstita,necnon etiam noua ipsis eorumque filiis clementia nostra detulit,vt coherens sanctio protestatur, quæ tenaciter obseruari oportet. Dat. Prid.Kal.Dec.Constp.Constantio & Constante CONSS.

XVIII. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Helioni Magistro offic.

Habente propriam firmitatem secundo nostræ maiestatis oraculo,quod de excusandis,siue præbendis his,quæ militantibus debentur, hospitiis, promulgatum est,illa,quæ dudum circa archiatros & magistros sanximus litterarum, obseruentur.Hos enim pro necessariis artibus & liberalibus disciplinis hospitali molestia,quoad viuerent,liberari pręcipimus.Inlibata ergo permaneant illa, quæ quondam circa archiatros,quos in palatio nostro primi vel secundi ordinis comites militasse constiterit,& circa liberalium litterarum magistros vidẽtur à nobis iustissimè constituta. Dat.XIIII.Kalen.Septemb. Hierio & Ardabure CONSS.

XVIIII. Idem A A.Proculo P.V.

Archiatrorum sacri palatij obsequia cogitantes,id pręsenti sanctione decernimus,vt si qui ex his,aut primi ordinis adepti fuerint comitiuam, aut maioris gradum dignitatis ascenderint,secundum id, quod eis dudum per sacras constitutiones indultum est,à glebali conlatione specialiter inmunes sint:non præiudicãte eis nouella lege,per quam iussimus, exceptis quibusdam dignitatibus, quæ illic nominatæ sunt,senatoria munera omnes agnoscere. Dat.III.Id. Iul. Constp.Felice & Tauro CONSS.

De excusationibus artificum. Tit. IIII.

I. Imp.Constantinus A.ad Felicem.

ARchitectis quam plurimis opus est:sed quia non sunt,sublimitas tua in prouinciis Africanis ad hoc studium eos inpellat, qui ad annos fermè duodeuiginti nati, liberales litteras degustauerint, quibus vt hoc gratum sit, tam ipsos, quàm eorum parentes ab his, quæ personis iniungi solent,

volumus

volumus esse inmunes, ipsisque qui discet, salarium conpetens statui. PP. VI. Kal. Sept. Karthag. Optato & Paulino CONSS.

II. Idem A. ad Maximum.

Artifices artium breui subdito conprehensarum per singulas ciuitates morantes, ab vniuersis muneribus vacare præcipimus. siquidem ediscendis artibus otium sit adcommodandum, quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. IIII. Noñ. Aug. Feliciano & Titiano CONSS.

Architecti, laquearij, albarij, tignarij, medici, lapidarij, argentarij, structores, mulomedici, quadratarij, barbaricarij, scasores, pictores, sculptores, diatritarij, intestinarij, statuarij, musiuarij, ęrarij, ferrarij, marmorarij, deauratores, fusores, blattiarij, tessellarij, aurifices, specularij, carpentarij, aquælibratores, vitriarij, eburarij, fullones, figuli, plumbarij, pelliones.

III. Impp. Constantius, & Constans A A. ad Leontium P. P.

Mechanicos & geometras & architectos, qui diuisiones partium omnium, incisionesque seruant, mensurisque & institutis operam fabricationi strigunt. & eos, qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione ostendunt, in par studium docendi adque discendi nostro sermone perpendimus. Itaque inmunitatibus gaudeant & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Dat. Prid. Noñ. Iul. Leontio & Sallustio CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus. Valens, & Gratianus A A A. ad Chilonem Vic. Afric.

Picturæ professores, si modo ingenui sunt, placuit neque sui capitis censione, neque vxorum, aut etiam liberorum nomine tributis esse munificos: & ne seruos quidem barbaros in censuali adscribtione profiteri: ad negotiatorum quoque conlationem non deuocari, si modo ea in mercibus habeant, quę sunt propria artis ipsorum: pergulas & officinas in locis publicis sine pẽsione optineant. Si tamen in his vsum propriæ artis exerceant, néve quemquam hospitem inuiti recipiant, lege præscribsimus, néve pedaneorum iudicum sint obnoxij potestati, arbitriumque habeant consistendi in ciuitate, quam elegerint: néve ad prosecutiones equorum, vel ad præbendas operas deuocentur: né ve à iudicibus ad efficiendos sacros vultus, aut publicorum operum expolitionem sine mercede cogantur. Quæ omnia sic concesimus, vt si quis circa eos statuta neglexerit, ea teneatur pœna, qua sacrilegi cohercentur. Dat. XII. Kal. Iul. Triu. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

De nauicularijs. *Tit. V.*

I. Imp. Constantius A. ad Volusianum.

I nauicularius originalis leuamentarius fuerit, nihilominus aput eosdem, aput quos & parentes eius fuisse videntur, firmiter permanebit. Dat. XIIII. Kal. April. Volusiano & Anniano CONSS.

II. Idem A. Amabiliano præfecto annonæ.

Nauicularios ad consortium pistorum vrbicorum nominatos, neque vlla hereditatis successione pistoribus obnoxios absolui ab hoc munere oportebit. Quòd si hereditario iure forsitan pistoribus teneantur, facultatem habeant, si forte maluerint ob vindicias pistorum hereditates eidem corpori reddere, aut

quibuscunque

quibuſcumque proximis defuncti c edere, vt ipſi à piſtorum conſortio liberentur. Quòd ſi hereditatem amplectantur, neceſſe eſt ſucceſſionis ratione piſtorij muneris ſocietatem eos ſuſcipere, & ex propriis facultatibus onera nauicularia ſuſtinere V.C.P F. vrbi ſuper hac re videlicet diſceptante. Dat. Kalen. Iuñ. Triu. Conſtantino A.IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Amabiliano P F. annonæ.

Si quis nauicularius per obreptionem, vel quacumque ratione inmunitatem inpetrauerit, ad excuſationem eum admitti in † vllo modo volumus: ſed & ſi quis patrimonium nauiculario muneri obnoxium poſſidet, licet altioris ſit dignitatis, nihil ei honoris priuilegia in hac parte dumtaxat opitulētur. Sed ſiue pro ſolido, ſiue pro portione huic muneri teneatur. Nec enim æquū eſt, vt patrimonio huic functioni obnoxio excuſato commune onus non omnes pro virili ſuſtineant portione P P. V. Kal. Iuñ. Conſtantinop. Conſtantino A.V. & Licinio Cæſ. CONSS. † χ *nullo*

IIII. Idem A. Helpidio.

Ex quocunque Hiſpaniæ litore portum vrbis Romæ nauicularij nauis intrauerit, quæ onus dumtaxat fiſcale ſubuexerit, eandem ſine interpellatione cuiuſquam abire præcipimus: nec vlli extraordinario oneri deſeruire, vt facilius iniuncta ſibi poſſit implere obſequia. Dat. VIII. Id. Mart. Theſſalonicæ, Criſpo III. & Conſtantino III. CONSS.

V. Idem A. ad Ablauium P.P.

Nauicularios omnes per orbem terrarum, per omne æuum ab omnibus oneribus & muneribus (cuiuſcumq; fuerint loci vel dignitatis) ſecuros, vacuos, inmunéſque eſſe præcipimus: ſiue decuriones ſint, ſiue plebei, ſeu potioris alterius dignitatis, vt à conlationibus & omnibus oblationibus liberati, integris patrimoniis nauicularium munus exerceant: Naues quoq; eorum (quantæcumque fuerint) ad aliud munus ipſis inuitis teneri non conuenit, ad quodcumque litus acceſſerint: litorum cuſtodibus, & vectigalium præpoſitis, exactoribus, decurionibus adque rationalibus, & iudicibus ſcituris, quòd qui hanc legem violauerit, capite punietur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

VI. Idem A. ad Felicem.

Commoda nobis viſa eſt ea diſpoſitio, quæ expreſſè nauicularios in hunc ordinem formauit, vt non promiſcuè, ſed per viciſſitudines ritè ſeruatas iuges curſus agnoſcerent, & exiguos implerent: quò ita leuamentis alternantis auxilij cunctorum fortunę & tenuioribus * um potiſſimum confirmen *, nec neceſſitas fieret aliquos ſemper longiora luſtrare, ac pleriſque obnoxios caſibus fieri. Quod ne vlteriùs poſſit accidere, labor omnibus par & iuſtus adiunctus ſit, & ſubſidia pari ratione deferantur: nec tenuiores in querellas infructuoſæ conplorationis incurrant P P. VII. Id. Sept. Karthagine Optato & Paulino CONSS. *forte, tenuiorū potiſsimū cōfirmentur.*

VII. Idem A. nauiculariis orientis.

Pro commoditate vrbis, quam æterno nomine, iubēte deo, donauimus, hęc vobis priuilegia credidimus deferenda, vt nauicularij omnes à ciuilibus muneribus, & oneribus & obſequiis habeantur inmunes: & ne honores quidem ciuicos, ex quibus aliquod incommodum ſentiant, ſubire cogantur. Ab

admin

administratione etiam tutelæ, siue legitimæ, siue eius, quam magistratus, aut prouinciæ rectores iniungunt, habeantur inmunes: & vacatione legis Iuliæ & † x liberis Papiæ potiantur: vt etiam nullis interuenientibus lucris † & viri ex testamento vxorum solidum capiant, & ad vxores integra voluntas perueniat maritorum. De proprietate etiam vel hereditate, vel qualibet alia ciuili causa pulsati, ne ex rescribto quidem nostro ad extraordinarium iudicium euocentur, sed agentibus in suo foro respondeant, & ad exemplum Alexandrini stoli quaternas in frumento centesimas consequantur: ac præterea per singula milia singulos solidos, vt his omnibus animati, & nihil pæne de suis facultatibus expendentes, cura sua frequentent maritimos commeatus. Acc. Kalen. Decemb. Optato & Paulino CONSS.

VIII. Idem A. ad Seuerum.

Nauicularios Hispaniarum neque ad extraordinaria teneri officia, neque alicubi retentos moras sustinere oportet, sed relatorias traditarum specierum intra decem dies à susceptoribus percipere. Cúmque ad aliquas insulas, portus, litora, stationes accesserint, ostensis relatoriis nullam prorsus inquietudinem sustinere. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Nepotiano & Facundo CONSS.

VIIII. Impp. Constantius A. & Iulianus Cęs. Olybrio P.V.

Nullam vim oportet nauicularios sustinere, delegatas species annonarias transferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, sed venientes ac remeantes omni securitate potiri: decem auri librarum multa proponenda his, qui eos inquietare temptauerint. Dat. Kal. Iuñ. Rom. Constantio VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

X. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Ampelium Proc. Afric.

Nauicularios Africanos, qui idonea publicis dispositionibus ac necessitatibus ligna conuectant, priuilegiis concessis dudum rursus augemus. Dat. III. Id. Mart. Hadrianop. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Quisquis ex nauiculariorum corpore defugiens solita munia ad honores indebitos venit, in corporis sui consortia reuertatur, &c. Dat. III. Id. Ian. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Idem AA. ad Demetrianum P.F. ann. Afric.

Si quis nauiculariorum ex nostræ perennitatis indulto fori translationem potuerit optinere, fructu careat impetrati. Circa feminarum verò personas veterum statuta teneantur: vt in quibus foris antiqua eas dispositione constet adscribtas, illic nauicularij oneris munus agnoscant. Vt enim in litibus causisque priuatis fora easdem sequi conuenit maritorum, ita in publicis necessitatibus originis debent seruare rationem. Dat. Prid. Id. Maij. Triũ. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

XIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Sicut olim de linteonibus & nauiculariis diuus Cõstantinus instituit, ita nũc ex omnibus sexaginta ad præsentis necessitatis teneãtur inpensas. Quos tamen idoneos & communis dilectus adseruit, & facultatum inspectio conprobauit, & sententia tuæ sublimitatis adstrixit. Quibus si quem aut necessitas fatalis, aut

inopia

inopia repentina, aut aliquis casus inuiderit, ex vocationibus obnoxiis oportebit idoneum subrogari: sed sollicita inspectione prospiciatur, ne à quoquã ampliùs postuletur quàm necessitas exegit lauacrorum, vel instituta iamdudum forma præscribsit. Dat. IIII. Noñ. Decemb. Triu. Valentiniano N. P. & Victore CONSS.

XIIII. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus A A A. ad Modestum P.P.

Iuxta eum tenorem, quem à diuo principe Constantio data Musoniani clarissimæ memoriæ P.P. executione constat esse roboratum, intra orientales prouincias nauiculariorum corpus impleri iubemus: ea videlicet statutorum ratione seruata, vt per eminentiam tuam numerus nauiculariorum designetur, tam intra orientem, quàm intra Aegyptiacas partes, qui præsenti possit intentione compleri: excusandis videlicet pro denum milium modiorum luitione quinquagenis numero iugis in annonaria præstatione dumtaxat: ita vt vestes adque equi ceteræque canicæ species ab indictione eadẽ non negatur. Ad conficienda verò conpetentia nauigia prouincialibus cunctis primitus materiæ postulentur, reparationem deinceps per singulos annos hisdem nauiculariis ex concessa iugorum inmunitate curaturis. Eorundem autem nauiculariorum ex fide nobis nomina, loca, substantię nuntientur breuibus duplici ratione conscribtis: quod videlicet de veteribus, quódque sint, & quales recenti adsocietate delecti. His autem nauiculariis, qui fuerint instituti seruari priuilegia Africana decernimus, ita vt facultatibus propriis per succedaneas hereditatum vices perpetuò sint obnoxij functioni. Et sunt corpora, de quibus nauicularij ex indictione quinta decima constituendi sunt, iuxta sacram iussionem. Ita ex administratoribus ceterísque honorariis viris: præter eos, qui intra palatium sacrum versati sunt, de cœtibus curialibus & de veteribus idoneis nauiculariis, & de ordine primipilario, & de senatoria dignitate: vt si qui voluerint, freti facultatibus consortio nauiculariorum congregentur. Dat. III. Id. Feb. Constantinop. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XV. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. ad Hesperium P.P.

Quisquis nauiculariorum codicillis optauerit ornari, præbitioni equorum intellegat se esse subdendum. Acc. XII. Kal. Aug. Constantinæ, Auxonio & Olybrio CONSS.

XVI. Idem A A A. corpori nauiculariorum.

Delatam vobis à diuo Constantino & Iuliano principibus æternis equestris ordinis dignitatem nos firmamus. Quod cum ita sit, si quis contra iuterdicta innumerabilium sanctionum corporali vos iniuria pulsare audeat, nisi qui digna expiatione est luiturus aurum inmanis admissi: apparitione quoq; sua vltimo supplicio deputanda. Cuius monitio hanc debet sollicitudinem sustinere, vt iudices praua forsitan indignatione succensos ab inlicitis tempestiua suggestione deducat. Huic illud additur, ne qui certum ordinem ex nostra definitione retinet, is vlli vos alteri hominum generi herere vereamini, nec timeatis vos ciuitatium municipibus innecti. Ex nullo itaque nexu, nulla causa, nulla persona decurionum vos obsequia contingent: cùm præsertim priscis constitutionibus

(quarum series orationis paginis antelata est)magis illud inualuisse perhibeatis, vt plerumque & ordinarios curiales nauiculariorum sibi necessitas vindicaret. Quod verò ad negotiationis commodum aduehēdásque merces spectat,ac respicit,in eo sollers cura competentium iudicum prouidebit, vt optentu nominis vestri non passim,ac sine cōsideratione negotiatorum lateat inmunitas, nec ipsi dudum delati beneficij priuilegiis fructuque fraudemini. Dat.VIII.Id.Feb. Triū.Gratiano V.& Theod.I.AA.CONSS.

XVII. Idem AAA.ad Principium P.P.

Omnes nauicularij per omne æuum ab omnibus oneribus & muneribus,& conlationibus,& oblationibus subleuentur, cuiuscumque loci fuerint, vel dignitatis.Et quicumque contra istam fecerit legem,seu custos litorum,seu vectigaliū prępositus,seu exactor,vel decurio,seu rationalis, vel iudex, cuiuscumq; prouinciæ exhibitus, sublatis vniuersis facultatibus suis, capitali sentētiæ subiugetur. Dat.XII.Kal.Maij.Aquil.Honor.N.P.& Euodio CONSS.

XVIII. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA. Alexandro PF.Augustali.

Iudæorum corpus ac Samaritanorum ad nauiculariam functionem non iure vocari cognoscitur.Quidquid enim vniuerso corpori videtur indici, nullam specialiter potest obligare personam. Vnde sicut inopes vilibúsque commerciis occupati nauiculariæ translationis munus obire non debent,ita idoneos facultatibus,qui ex his corporibus deligi poterunt,ad prædictam functionem haberi non oportet inmunes. Dat.XII.Kal.Mart.Constp. Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XVIIII. Idem AAA.Tatiano P.P.

Quæ de nauiculariis & curialibus ordinasti,maneant inlibata, atque perpetua.Sint perpetuò nauicularij:quia qui meritò esse debeāt prouidisti.Ac si,cùm obierint subolem non relinquent, quíque ille in eorum facultatibus qualibet ratione successerit,auctoris sui munus agnoscet.manebit verò in ordine curiali, & ei filius in officium curiale succedat.nihil hic subripiendum decerpet.ambitio ipsa denique,si quoquo modo annotati elicita fuerit,excludatur. Dat.VI.Id. Septem.Veronæ,Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XX. Idem AAA.Hypatio PF.Augustali.

Eum, qui agentum in rebus militiam adeptus est, certis & debitis (eatenus nauiculariæ inquietudinis suspicione submota)frui priuilegiis non vetamus, si nec genere nauiculariorum corpori coheret,nec nauarchiæ obnoxias functioni retinet facultates. Dat. Prid.Id. April. Constantinop.Arcadio II.& Rufino CONSS.

XXI. Idem AAA.Apodemio P.P.Illyrici & Afric.

Vnusquisque nauicularius nouerit intra biennium aut securitatem suscepti oneris reportandam,aut periculorum ad probandam esse fortunam. Dat.XV. Kal.Mart.Constantinop.Arcadio A.II.& Rufino CONSS.

XXII. Idem AAA.Rufino P.P.

Nauiculariorum vires,ac debitas huic necessitati origines in ipsis prouinciis honoratorum fides lecta pensabit,mansurúmque aliquid definiet,vel reuocan-
do

do excusatos, vel debitos obligando, quos compositis omnibus ad nos referre necesse est: scituros à nobis de suo iudicio iudicandum. Dat.III.Noñ.Septem. Constp.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

XXIII. Idem AAA.Rufino P.P.

Solos nauicularios à vectigali præstatione inmunes esse præcipimus. Omnes verò mercatores teneri ad supradictam præstationem in soluendis vectigalibus absque aliqua exceptione decernimus. Dat.III.Id.Decembr.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

XXIIII. Impp.Arcad.& Honor.AA.prouincialibus Afric.

Ne qua causatio vectigalium nomine relinquatur, hoc obseruari decernimus, vt nulla omnino exactio nauiculariis ingeratur, cũ sibi rem gerere probabuntur: sed à præstatione vectigalium habeantur inmunes. Dat.VII.Kal.Iuñ. Med.Olybrio & Probino CONSS.

XXV. Idem AA.Ennodio suo sal.

De nauiculariis & curialibus aliquid sanxissemus, nisi diui patris nostri super his personis processisset auctoritas. Dat. VII. Kal.Iañ. Med.Olybrio & Probino CONSS.

XXVI. Idem AA.Eusebio P.P.

Comperimns nauicularios susceptas species in negotiationis emolumenta conuertere, eo quòd abutantur Constantinianę legis indulto, quę his ex die susceptarum specierum concluso biennio securitates reportare permisit. Quod nos quoque non prohibemus, sed tantùm sententię consultæ definitionis addimus: vt intra annum quas susceperint, inferãt species, & eiusdem consulis securitates reportent, quæ etiam diem inlationis edoceant. Biẽnium autem propter aduersa hiemis & casus fortuitos in reportandis securitatibus non negamus, dummodo intra tempus superiùs designatum fides peracti constet officij, quod ad omnium notitiam volumus peruenire: vt cognoscant transmissionem, vel traditionem intra annum susceptionis esse conplectendam. Dat. X. Kal. Ian. Med.Arcad.III.& Honor.III. AA. CONSS.

XXVII. Idem AA.ad Senatum & populum.post alia.

Nauiculario tertiam vrbani canonis portionem inter prima nauigationis iubemus deferre exordia. Quorum classem in curiæ vetustatẽ conlapsam prætoriana præfectura restituat, ita vt omnes, qui prædia his obligata muneribus quibuslibet modis, vel contractibus impetrarunt, secundũ possessionis modum ad commeandi vocentur officium, &c. Dat.XVII. Kal. Maij. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XXVIII. Idem AA.Messalæ P.P. post alia.

Prouideatur, vt naues singuli quique nauiculariæ obnoxij functioni ad necessarium & constitutum modum exædificare cogãtur: vt onera debita & iusta suscipiant. Qui scient se de propriis periclitaturos esse fortunis, nisi in his præparandis debitæ capacitatis summam modúmque seruauerint. Dat. XIIII. Kal.Mart.Med.Theodoro V.C. CONS.

XXVIIII. Idem AA.Flauiano P.V.

Depræhensæ fraudes iure puniuntur. Solidos itaque, quos sublimitas tua eruere valuit, ab his, qui in nauicularios prędas egerũt, volumus nauiculariorũ

commodis reseruari. Et ne simpli pœna in raptores constituta crescat audacia, in posterum sancimus, vt quicumque in rapinis fuerit deprænensus, in pœnam quadrupli teneatur. PP. Rom. in foro Aproniani, VIIII. Kalen. Feb. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXX. Idem A A. Pompeiano Proc. Afric.

Venerandæ vrbis intuitu nauiculariis priuilegia certa delata sunt: quæ quicumque temerare temptauerint, nostra auctoritate propositam multam lege, inferre cogantur. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXXI. Idem A A. Hadriano P.P.

Vniuersa, quæ consultis nostris, vel decretis inlustris præfecturæ indulta sunt nauiculariis, si nulla melior vtiliórque sententia commutauit, vel auctoritas sanctionis infregit, firma seruari decernimus. Dat. XV. Kal. Septem. Honorio A. VI. & Aristheneto CONSS.

XXXII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P.P.

Cum nauarchorum cœtus circiter prouincias orientis inopia nauium titubaret, & inuestigandæ classis optentu insularum successus obiret, & nauigandi opportunitate transacta, iudiciorum indignatio sine transuectionis expectaretur effectu: meritò celsitudo tua (PF. Augustali & insularum præside conuentis) Alexandrinæ & Carpathiæ classis summates, & nonnullos alios naucleros eò professionis adduxit, vt onus frumentarij commeatus qui per oriētales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis conditis censuerat ad sacratissimam vrbem trāsferri, in suam fidem susceptum, ad eadem augustissimæ vrbis horrea comportaret, solaciis pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis inmunitate, vel ex eo quod vocatur filicon: necnon etiam alios quæ tuæ cognitionis limauit examen: ita vt super naufragiorum, quę contigerint, casibus vsitato more habita quæstione, si qui calculus modiationis dicatur tempestate maris deperisse, sub tuæ sedis auditione nequaquam feratur acceptus: sed hæc dispendij lacuna in omne nauiculariorum concilium, pro rata scilicet contingentis muneris, deferatur. Hæc igitur nostra lege firmamus. Dat. XIIII. Kal. Feb. Honorio VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

XXXIII. Idem A A. Anthemio P.P.

Qui fiscales species susceperit deportandas, si recta nauigatione contempta litora deuia sectatus, eas auertendo distraxerit, capitali pœna plectetur. Dat. XIIII. Kal. Aug. Constantiñ. Honorio VIII. & Theodosio III. A A. CONSS.

XXXIIII. Idem A A. Faustino P.P. post alia.

Iudices, qui in portubus diœceseos suæ onusta nauigia, cùm prosperior flatus inuitat, sub prætextu hiemis inmorari permiserint, vnà cum municipibus & corporatis eiusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis. Nauicularij prætere pœnam deportationis excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum. Dat. XVIII. Kal. Sept. Rau. Varañ. v.c. CONS.

XXXV. Idem A A. Seleuco P.P.

Vniuersos, quos nauiculariæ condicioni obnoxios inuenit antiquitas, prædictæ functioni conueniet famulari. Personas igitur memoratas, & eorum heredes, & prædia persequenda esse decernimus: vt canon sacratissimæ vrbis, vel

exped

expeditionalium portuum necessitas impleatur. Dat. Prid. Non. Mar. Rau. Honorio VIIII.& Theod.V.AA. CONSS.

XXXVI. Idem AA.nauiculariis per Africam.

Tributa nauiculariis priuilegia hac interminatione firmamus, vt si quis cuiuslibet dignitatis iudicum, vel militantum crediderit neglegenda, & aditus negauerit petitum à se tuitionis præsidiũ, patrimonium suum nouerit istius functionis oneribus addicendum, sine vlla spe veniæ, quam de nobis sub annotationis indulto meruerit. Illud etiam addimus, vt decem librarũ auri multa tam nauiculariis, quam iudicibus necnon proconsuli & vicario spectabilibus viris & V.C. annonæ PF. officiísque eorum proponatur, si vmquam ordine memorato, vel ipsi coegerint, vel sponte cupienti (quod non potest fieri) de centesimis suis auferri permiserint, vel de propria substantia quidquam sportulæ nomine cuiquam donare, vel offerre personæ: vt à singulis constitutum multæ pondus non ambigant exigendum. Accipientem quoque quadruplum fisco nostro iubemus exsoluere, &c. Dat. XVI. Kal. April. Rau. Honor. VIIII.& Theod.V.AA. CONSS.

XXXVII. Idem AA.nauiculariis per Africam. post alia.

Si vlla dignitas, vel apparitio frumenti curam sustinens dirigendi, à nauiculario magistróve nauis aliquid accepisse detegitur, probato crimini pro motu iudicis pœna non desit, &c. Dat. XVI. Kalend. April. Rau. Honorio VIIII.& Theod.V.AA. CONSS.

XXXVIII. Idem AA. Albino P.V.

Dissimulationi & corruptelæ vrbani vel annonarij officij exquisitis remediis mansuetudo nostra prospexit: vt si quando nauicularius extra modum centesimarum diametrum incidisset, intra quinque dies, ex quo portum venerabilis vrbis esset ingressus, adhibitis tribus inlustribus viris Vrbana præfectura, præsente quoque annonario cognitore, quid euenisset detrimẽti inquireret: & quicunque in hac fraude fuisset inuentus, sub elogio, adiuncto idoneo executore, mox ad Africam adque ad V.C.PF. annñ. iudicium deduceretur: soluturus instantia memorati, quidquid debere fuerit depræhẽsus. Hac itaque lege decernimus, vt si vltra diem præfinitum permiserit nauicularium protelari, quinque libras auri se adque officium suum sciat ærario nostro debere inferre. Apparitionem quoque præfecturæ Vrbanæ multa trium librarum auri feriendam esse censuimus. PF. annonæ duas libras auri sacris largitionibus inferre cogetur, nisi eius præcipuè instantia intra diem constitutum fuerit adcelerata cognitio. Huiusmodi igitur inquisitio etiam diebus feriatis & deuotionum, absque vlla obseruatione peragenda est. Dat. XV. Kalend. Octob. Rau. Constantio, & Constante CONSS.

De prædiis nauiculariorum. Tit. VI.

I. Imp. Constantius A. ad decretum nauiculariorum.

ALienationes possessionum à nauiculariis factas fugiẽdi muneris gratia præiudicare vobis non sinimus. Ideoque volumus, vt comparatores suprascribtarum possessionum interpellato PF. annonæ ad id obsequium conpellantur, cui se obnoxios esse fecerunt. Dat. V. Kal. Nou. Constantino A. VII.& Constantio Cæs. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum P.V. post alia.

Patrimonia nauiculariorum, quæ quolibet genere in extraneorum dominia demigrarunt, in corporis sui ius proprietatémque remeent. Dat. III. Id. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Idem AA. ad Musufilum Vic. Afric.

Aduersus petitionem nauiculariorum de suo iure certantium spatium non præscribat, annorum etiam illis adsertionibus remotis quibus nonnulli amplexantur, quę diuorum principũ consecuti fuere permissu. Sed & si est quidquam nauiculario iuri obnoxiũ, quod domus nostræ proprietatem spectat, tolerare præcipimus nauicularias functiones. Dat. Prid. Kal. Aug. Vangionibus, Valentin. & Val. AA. CONSS.

IIII. Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric. post alia.

Nauiculariæ facultates nauiculario corpori reddantur, si bona ritè retinentes subire eorum onera nolint, quorum possessione fruuntur. Ceterùm si sponte cognoscunt nauiculariam functionem sine exceptione potioris, vel cuiuscunque bona ad se transmissa sine inquietudine possideāt: cùm pro rata ex parte debitis fungantur officiis, &c. Dat. IIII. Kal. Maij. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

V. Idem AA. ad Aurelianum PF. Ann.

Temporibus præscribtionem in vindicatione rerum ad nauicularios pertinentium cognoscat tua grauitas esse succisam: domum etiam mansuetudinis nostræ in his, quę nauiculario nomine obnoxia sunt, agnoscere pręcipimus debitam functionem. Dat. III. Kal. Octob. Lupicino, & Iouino CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad prouinciales Afros.

Fundi omnes ad nauiculariorum dominium pertinentes, & ad aliorum iura translati fisco, vel reipublicæ, vel nauiculario, vel quolibet alio distrahente siue donante, vel ad filios, vel propinquos, vel extraneos transferente, etsi ad nauicularios traslati sint, reddantur: dominis actione in rem & persecutione concessa. Nisi maluerint hi ad quos res peruenerint, onus agnoscere, cui erat ille obnoxius, cuius nomine vindicatio competit, euectionis, ac melioratæ rei perceptorumque fructuum inspectione habita, &c. Dat. VII. Id. April. Triu. Modesto & Arintheo CONSS.

VII. Idem AA. Achiloni proconſ. Afric.

In his, quæ nauicularij vendunt, quoniam intercipere contractum emendi vendendíque fas prohibet, emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res enim oneri addicta est, non persona mercantis. Neque nauicularium ilico iubemus fieri eum, qui aliquid cōparauit, sed eam partem, quæ empta est pro suo modo ac ratione esse munificam. Nec enim totum patrimonium ad functionem nauicularij muneris occupandum erit, quod habuerit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio nauicularij fuit, ad pensionem huius functionis sola tenenda est, residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est, otioso & inmuni seruādo. Domos verò, quarum cultu decus vrbium potiùs, quā fructus adquiritur, vbi à nauiculariis veneunt,

neunt, pro tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quãtum habebant emolumentum, cùm pecuniam mutuarentur. Vbi verò spatia loci & exiguitas nullam habuit pensionem, aut extructio, cuius est ardua difficilísque molitio, aut decus sumptuosum, aut (vt est plerumq; liberale institutum) habitationem quis suam ornamento vrbis adiecit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, inprobam licitationem æstimationis excipere, sed vetusta potiùs loci specie & pẽsio cogitetur quàm cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit. Dat. III. Non. Aug. post cons. Gratiani A. III. & Equiti V. C.

VIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Messalæ P. P.

Hi, qui fundos nauiculariæ functioni adscriptos à nauiculariis acceperunt, quolibet ad se titulo transeuntes, secundum agri opinionem (quæ antiquitus habetur adscribta) nauiculariam functionem suscipere cogantur. Neque eas condiciones sibi æstiment profuturas, quas venditor minùs idoneus in se receperit inpositæ mẽtis arbitrio. Hac tamẽ ratione seruata, vt si ad minùs idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transscribti prædij teneãtur obnoxij: sitque hoc in promptu, vt damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur, &c. Dat. XIIII. Kal. Mar. Med. Theodoro V. C. CONS.

VIIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Sebastio Com. post alia.

Naualem hæresim in omnibus volumus custodiri, vt vsque ante viginti annos quæcunque possessiones subhastariæ sorte distractæ sunt, & propter contractum publicum, nauali fuerant hæresi separatæ, si huic oneri ante eas subiacuisse constiterit, rursus ad debitam functionem teneantur obnoxię, &c. Dat. Prid. Id. Maij. Rau. Honorio XI. & Constantio II. CONSS.

X. Idem A A. Proculo P. P.

Si quod prædium in quolibet Africani cespitis loco per quinquaginta annorum curricula ad naualem functionem nulla sollicitudo reuocabit, nec pulsatum aliquando intra designatam annorum seriem super hac parte constiterit: ac prædictæ annositatis cursum sine vlla naualis hæresis conuectione transcenderit, nullis patimur sollicitudinibus agitari. Illud quoque pænitus abolendum esse censemus, vt quem non personæ alicuius super nauicularia functione probamenta confutarant, nulla chartarum post quinquaginta annorum seriem molestia* re diuinu* conueniat. Dat. XV. Kalend. Iuñ. Rau. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

De nauibus non excusandis. *Tit. VII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eutychiano P. P.

CVnctis per Aegyptum intimetur, viginti librarum auri multæ esse subdendos eos, qui naues suo nomine, vel defensione à transuectionibus publicis excusare temptauerint: publica iactura nauiũ quoque dominis feriendis, qui neglectis necessitatibus publicis, potiorum voluerunt patrociniis excusare. Dat. Prid. Id. Mar. Constantinop. Theodoro V. C. CONS.

II. Idem A A. Longiniano P. P.

Multi naues suas diuersorum nominibus & titulis tuentur. Cui fraudi obuiantes præcipimus, vt si quis ad euitationem publicæ necessitatis titulum crediderit adponendum, sciat nauem esse fisco sociandã. Nam vt priuatos quoque

non prohibemus habere nauigia, ita fraudi locum esse non sinimus. Cùm omnes in commune (si necessitas exegerit) conueniat vtilitatibus publicis obœdire, & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare. Nisi igitur intra triginta dies hæc fraus fuerit remota, vniuersa nauigia quę ad exceptiones cõfugiunt, dominis auferantur. Dat. III. Id. Iañ. Rau. Arcad. A. VII. & Probo CONSS.

Ne quid oneri publico inponatur. *Tit. VIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Rufino P. P.

Neri publico sarcinam priuatam ne quis inponat: nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate conpellere. Hoc enim facto adque commisso, non in dispendium solum adque naufragij damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ cohercitionis experietur vigorem. Dat. V. Id. Iañ. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS.

De naufragiis. *Tit. VIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Modestum P. P.

I quis nauicularius naufragium sustinuisse adfirmat, prouinciæ iudicem eius videlicet, in qua res agitur, adire festinet, ac probet aput eum testibus euentum, relatioque ad sublimissimam referatur præfecturam, ita vt intra anni spatium veritate relata, remedium ex indulgentia consequatur. Quòd si per huiusmodi neglegentiam præfinitum anni spatium fortasse claudatur, superuacuas serasque actiones emẽso anno placuit non admitti. Dat. P P. Bersti, Noñ. Iuñ. Modesto & Arinth. CONSS.

II. Idem A A A. ad Demetrianum P F. ann. Afric.

Si quando causatio est de impetu procellarum, medium ex his nautis numerum nauicularius exhibeat quæstioni, quos eum in naui pro modo capacitatis constat habuisse, quò eorum tormentis plenior veritas possit inquiri. De casu autẽ nauis, quæ ad vrbẽ Romã directa fuerit, intra annũ quidquid acciderit iudiciis publicetur. De his verò, quæ ad portus expeditionales lõgius, vel Constantinopolim sint profectæ, intra biennium oblato prædicto numero nautarum, super fide casus examen agitetur. Addimus etiam, vti intra præfinitum tempus nulla fuerit delata querimonia omnis posthac deplorationum aditus obstruatur. Acc. Aquil. Lecta actis.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. nauicularііs Afris sal.

Quotiens obruta, vel submersa fluctibus naui examen adhibetur, P F. anñ. duorum vel trium quæstione destrictum purgandi in alios nautas licentia offeratur. Quid est enim quod non adiunde intra præfinitum numerũ sollers quæsitor inueniat circa magistros nauium, quibus est scientia plenior, inmoretur. Qui si fatali sorte defuerint, in alios inquisitio transferetur. Sanè si vniuersos violentia tempestatis obruerit, ne veritas lateat, sequimur Constantinianæ legis prouidam sanctionem: vt adfectionibus nauiculariorum intra iudicia

constitutis

constitutis super eorum quæratur interitu, quos nauicularius naufragio perisse contendit. Cuius rei examen placuit vnius lustri spatio terminari, vt omnis in posterum (vt à duarum semiscentesimarum, quæ ex hibernis oneribus postulantur) à vobis petitio conquiescat. Placuit sanè vt Nouembri mense nauigatione subtracta Aprilis, qui æstati est proximus, susceptionibus adplicetur. Cuius susceptionis necessitas ex Kal. Aprilib. in die Kal. Octob. mensura seruabitur. In diem verò Iduum earundem nauigatio porrigetur. Et quia ordinē vestrum ampliari etiam hominum adiectione gaudemus, quoscumque vacuos publico inuenerit officio in complexum vestri ordinis adplicate, dūmodo is, qui in municipalibus manet causis, nominatione ordinis non teneatur. Dat. VIII. Id. Feb. Triu. Gratiano, vel Theod. I. A A. CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad.
A A A. Tatiano P. P.

Quæ in naufragiis pereunt, nolumus nobis cum possessoribus vel senatoribus vel priuatis esse communia: si quidem naufragij detrimentum fiscus agnoscat, quod interdum non grandis dispendij esse monstratur, si vexatam fluctibus nauem leuis iactura defendat, quam si pondere suo grauatam pelagi vnda submergat. Vbi verò non est testis periculi, restituantur damna naufragij, & dispendia prosecutoris fraudibus inferantur: vt ad eorum iniuriam retorqueatur, qui minus idoneos nominarunt, non ad eos redeāt, quos semel constiterit fuisse deuotos. Dat. XV. Kal. Aug. Constp. Tatiano & Symmacho CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. A A. ad Senatum & populum. post alia.

Nauicularios, quos vos aduersa naufragij prohibuerit suscepta deferre, vel de oneribus prauitate submersis, vel de diametris aliisque iacturis quia excludere casus, & inclementum non possumus cohibere fortunam, PF. annonæ & Vic. vrbis fidem probare gestorum congrua iudicatione compellant, moram & neglegentiam punituri. Dat. XVII. Kalend. Maij. Mediol. Cæsario & Attico CONSS.

VI. Impp. Honor. & Theod. A A. nauiculariis per
Africam. post alia.

De submersis nauibus decernimus, vt leuato velo istæ causæ cognoscantur: & si quisquam de talibus negotiis aliquid accepisse detegitur, iudex, aput quem constiterit his cōquerētibus, qui nudātur, pro qualitatibus personarū multādi, remouēdi, proscribendi habeat potestatem. Si verò causarū taliū cognitores libelli aditione, vel plenaria interpellatione commoniti intra metas temporis constituti, hoc est, intra biēnium causis talibus veteri lege præscribtum, has causas audire neglexerint, & legitimum tempus fuerit elabsum: præiudiciū noceat catenus cognitoris, vt nauiculario propter vitium iudicis absoluto mediam oneris eius partem, propter cuius probandam amissionem legitimo dumtaxat tempore cognitio petebatur, iudex cogatur inferre. Residuam verò officium eius exsoluat. Dat. XVI. Kalend. April. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

De censu siue adscribtione. *Tit. X.*

I. Imp. Constantinus A. ad populum.

Voniam tabularij ciuitatum per conlusionem potentiorum sarcinam ad inferiores transferunt, iubemus, vt quisquis se grauatū probauerit, suam tantum pristinam professionem agnoscat, &c. P P. XV. Kal. Feb. Rom. Constantino A. IIII. & Licinio III. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si tabularij, aut hij quibus exactionis libri traduntur, potentiores voluerint releuare, & quod releuauerint inferioribus addiderint, is qui grauatum se probauerit, non amplius dissoluat, quàm secundum censum se ostenderit suscepisse.*

II. Idem A A. ad Eusebium V. P. præsidem Lyciæ & Pamfyliæ.

Plebs vrbana (sicut in orientalibus quoque prouinciis obseruatur) minimè in censibus pro capitatione sua conueniatur: sed iuxta hanc iussionem nostram inmunis habeatur, sicuti etiam sub domino & parente nostro Diocletiano seniore A. eadem plebs vrbana inmunis fuerat. Dat. Kal. Iuñ. Constantino A. III. & Licinio III. CONSS.

III. Imp. Constantius A. ad Dulcitium Cons. Aemiliæ.

Si quis prædium vendere voluerit, vel donare, retinere sibi transferendos ad alia loca colonos priuata pactione nō possit. Qui enim colonos vtiles credunt, aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, si ipsi sibi prædia prodesse desperant. Dat. III. Kalend. Maij. Med. Constantio A. VIIII. & Iuliano C. II. CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Viuentium P. P. Galliarum.

In virginitate perpetua viuentes, & eam viduam, de qua ipsa maturitas pollicetur ętatis nulli iam eam esse nupturam, à plebeię capitationis iniuria vindicandas esse decernimus. Item pupillos in virili sexu vsque ad viginti annos ab istiusmodi functione inmunes esse debere. Mulieres autem donec virum vnaquæque sortitur. Dat. X. Kal. Decemb. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Idem A A. ad Florentium P. P. Galliarum.

Si quis census inquisitione completa grauatum se esse credat, apud prouincię iudicem pulset, quem mauult, ex die clausi renuntiatique census spatia præstituta dinumerans: vt si necessitatibus publicis occupatus domesticis commodis defuit cùm census agitatus est, intra anniuersarij temporis circulū fiducia competitionis adsistat. Si verò præsentem sciat se esse censitum, intra quinque menses, quibuscunque viribus fultus immineat, vltrà non habeat huius vocis arbitrium. Dat. III. Noñ. Iuñ. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in causa publica occupatus, cum descriptio agitaretur, per absentiam suam se esse grauatum queratur, intra anni spatium apud Iudicem loci querelas suas allegare debebit: nam si præsentem fuisse constat, non amplius quàm quinque menses ad exequendas querelas suas nouerit sibi fuisse cōcessum, quibus transactis agendi copia denegetur.*

VI. Idem A A. & Gratianus A. ad Viuentium P. P.

Nulla vidua, nemo pupillus ex vtroque sexu, donec eos ingrediatur annos, qui iam tutoribus, curatoribus, vel publicis non egeant, exactionem plebis

agnoscat.

agnoscat. Simili autem deuotione habeantur inmunes, & si quæ se sacræ legis obsequio perpetuò dedicarunt. Dat. III. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

VI. Idem AAA. ad Modestum P.P.

Sicubi subscribtorum modo sorte fatali morientibus describto aliquid fuerit inminutum, contráque in vicina, vel contermina eius, vel in eodem, vel vbilibet similis substantia ratione nascendi vltra conscribtorum numeris adcreuerit, modus censuum intráque seruetur: vt ex eo, qui superest, ille, qui defuerit, suppleatur. Hoc autem vt ritè celebretur, auctoritas tua iudicibus tantum (id est, rectoribus prouinciarum) permittat potestatem: ita vt idem, cùm querimonia defensorum, vel plebeiorũ ad eos fuerit nuntiata, exhibitis partibus, secundum fidem rerum coràm cognoscant: ac stabilitatem census finita altercatione componat, eos tantùm, qui mortui videbuntur, ex adcrescentibus repleturis. Ceterum illos, qui relictis censibus aufugerunt, ad excusationem pertinere non est æquum. quandoquidem eum, qui videbitur aufugisse, constat esse reuocandum. Dat. XVII. Kal. Feb. Constp. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad populum.

Nemo aliquid inmune possideat: sit inritum, si quid domui nostræ tale concessimus. Exæquationes censuum, quas consensus prouinciarum, quas nostra responsa, quas censorum, & peræquatorum officia, quas auctoritates denique ordinariorum & amplissimorum iudicum necessaria emendatione, vel constitutione probauerant, inconcussa æternitate permaneãt. Inmunitates verò specialiter datæ, iugatio vel capitatio libris publicis, & ciuitatum ac prouinciarum encautariis sine aliqua probatione factæ pænes fruentes erepta in functionem pristinam redeat. His nostræ serenitatis edictis ciuitatum tabulariis erit flamma supplicium, si cuiusquam fraude, ambitu, potestate iniusta cuiuspiam profiteretur inmunitas: ac non secundum præcedentem definitionem, omnes omnino abolita specialium inmunitatium gratia necessitas tributariæ functionis firmata censorum peræquatorum, prouincialium iudicum peræquatione constrixerit. Dat. III. Noñ. Mar. Med. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

De censitoribus, peræquatoribus, & inspectoribus. *Tit. XI.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Eutropio P.P.

SI quis sacrilega vitem falce succiderit, aut feracium ramorum fetus habetauerit, quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidè paupertatis ingenium, mox detectus capitale subibit exitium: & bona eius in fisci iura migrabunt: illo videlicet vitante calumniã, qui fortè detegitur laborasse pro copia, ac reparandis agrorũ fetibus, non sterilitatem, aut inopiam procurasse. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constantinop. Eucherio, & Syagrio CONSS.

II. Idem AAA. Cynegio P.P.

Si per æquatorem misso aliquis, aut procuratorem suum retraxerit, aut colonum ad contumaciam retractationis armauerit, ad eũ censuũ modum, quem

vel eo,

vel eo, vel procuratore illius absente perequator adposuerit, ad nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. VI. Kalend. April. Constantinop. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

III. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P.P.

Qui fundum aliquem, velut afanticorum mole depressum, cupit aliquatenus releuari, omne nihilominus patrimonium suum admisso patiatur inspecto recenseri. Quod quidem etiam ad singularum ciuitatium legationes conuenit custodiri: vt scilicet omne territorium censeatur, quotiens defectorum leuamen exposcitur: vt squaliora adque ieiuna inculta adque opima conpensent. Nemini autem citra nostram consciētiam in quantolibet modo tributariam suspendere liceat functionē. Quod enim ad tēpus differri iubebit, aut perpetuò amittitur, aut sub acerbiore reliquorum mole repetendum est. Dat. III. Noñ. April. Constp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

IIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Qui grauatos se à peræquatoribus conquesti sunt, & iniusto oneri inpares esse proclamant, conpetitionis habeāt facultatē, vt quid remissum gratia, quid interceptum fuerit fraude, conuincant: & ex eo leuamen accipiāt, quod per deformia, & criminosa commercia sibi inpositum esse deplorant, vt aliis demeretur. Sed in eo tēpus placuit definiri, ne plures frustra litibus premerentur, si nullis intercepta metis actio tolleretur. Quare cum fuerint traditi codices, & completa peræquatio, intra annum cui videbitur, de iniusto onere conqueratur, iniquitatem perequatoris accuset, ac prestitam gratiam habita competitione conuincat. vt quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat, quē debitæ functioni fraus clandestina subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur: sequestratis minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui aberunt causa reipublicę, qui tamen ex eo tempore quæ sunt statuta custodient, ex quo ad agendum habere potuerint facultatem. Dat. III. Kal. Decemb. Constp. DN. Theod. A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. Herodi.

Actus stratoris, qui possessores iuris enphyteutici sub peræquationis colore turbauit, iubemus aboleri, alio ad id negotium dirigēdo, quem obseruari conueniet: vt pristinis dominis (si quidem idonei comprobantur) cuncta restituat. Nobis verò ad rethibenda omnia, quę per eum, vel suspensa, vel minuta, vel dilata sunt, strenuus excator incumbat. Si quid etiam latioribus ac fecundioribus fundis addi in præstatione potest, tenax inquisitor incumbat. In omnibus verò subsignationem facultatium, quæ in huiusmodi locationibus prima est quærenda, suscipiat. Dat. XVI. Kal. Mar. Arcad. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

VI. Idem AA. Hilariano.

Peræquationem omnibus necessariam esse non ignoramus. Ideóque pręcipimus, vt nullus electus contra iudicium culminis tui rescribti se priuilegio alicuius auctoritate defendat: quoniam per cognitos, ac probatos viros conpendia prouincialium iudicum volumus ordinari. Dat. XIIII. Kalen. April. Med. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

VII.

VII. Idem AA. Eusebio P.P.

Peræquatores ac discussores, quorum nobis data sunt nomina, si incurrerint culpam neglegentiæ, vel gratiæ: non solum honorum iacturam, verum etiam annonarum in quadruplum multæ subire debebunt. Ea verò, quę in damnum prouincialium fuerint accepisse conuicti, in quadruplum cogentur exsoluere. Dat. IIII. Kal. April. Med. Arcad. & Honorio III. AA. CONSS.

VIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Qui per inpotentiam fundos opimos ac fertiles occuparũt, cum quęstuosis vberibusque pro rata portione suscipiant infecundos. Quoniam itaque legati Hieropolitanæ ciuitatis succisos esse prosecuti sunt, huiusmodi possessionum retentatores cum opimis fundis, & minus idoneos suscipiant: quò eiusmodi æqualitate seruata, & antedictæ curię vires possint in posterum respirare, & fisci indemnitas custodiri. Dat. Noñ. Mart. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

VIIII. Idem AA. Messalæ P.P.

Quoniam ex multis gentibus sequentes Romanam felicitatem se ad nostrũ imperium contulerunt, quibus terrę læticæ administrandæ sunt, nullus ex his agris aliquid, nisi ex nostra adnotatione mereatur. Et quoniam aliquanti aut amplius quàm meruerant occuparunt, aut conludio principalium, vel defensorum, vel subrepticiis rescribtis maiorem, quàm ratio poscebat, terrarum modum sunt consecuti, inspector idoneus dirigatur, qui ea reuocet, quæ aut malè sunt tradita, aut inprobè ab aliquibus occupata. Dat. Noñ. April. Med. Theodoro V. C. CONS.

X. Idem AA. Longiniano P.P.

Per hoc quinquennium multos comites ac peræquatores, necnon etiam discussores per diuersas prouincias cõstat esse directos, quos nihil profuisse vtilitatibus publicis cognouimus. Ideoque sublimitas tua eorum actus diligenti examinatione perpendat, & si quos neglegẽtes inuenerit iniuncta curasse, ablatis codicillis primitus & refusis faciet in duplum, quæ perceperunt emolumenta rethibere. Si quos verò rapacitate plectenda à prouincialibus aliquid abstulisse constiterit, direpta in quadruplum rethibere compellas. Dat. V. Id. Febr. Raũ. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XI. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

Cunctis per prouincias administratoribus nostra insinuetur pręceptio, vt si quando è republica visum fuerit discussiones inspectionesque, aut aliquid simile agitari, ei iniungant, qui vicarianæ potestati comitiuæ orientis, aut Augustalitati parendo statuta peregit stipendia: ita vt si quis ex his, quos palàm expressimus super hoc officij munere excusando nostrum impetrauit oraculum, aut post elicuerit, nequaquam id admittatur. His enim ita ritè digestis, & ab hominibus ignaris administrabuntur publica munia, & altiores adque inhabiles fortunæ homines incompetentia obsequia declinabunt. Dat. X. Kalend. Feb. Constantinop. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

XII. Idem AA. Iohanno P.P.

Loca, quæ præstationem suam implere non possunt, præcipimus adęquari, vt quid præstare possint, mera fide & integra veritate scribatur. id vero quod

impoſſibile eſt, è vaſariis publicis auferatur. Et primò quidem veteribus dominis adſcribi prędia ipſa conueniet, quorum ſi perſonę eorúmve heredes non potuerint repperiri, vicinos vel peregrinos volentes, modo vt ſint idonei, dominos ſtatuendos eſſe cenſemus. In tantum autem omnium animos beneficiis prouocamus, vt id, quod defectę poſſeſſioni inſpectoris arbitrio adſcribitur, biẽnij inmunitate releuetur, vt nec idonea prędia alterius glebę ſarcina in poſterum pręgrauentur. Dat. VIII. Id. Iun. Raū. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

XIII. Idem A A. Vrſacio C. R. P.

Peræquationem Agapij in perpetuum manere cenſemus. Dat. IIII. Noñ. Iul. Raū. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

XIIII. Idem A A. Sebaſtio Com. primi ordinis. poſt alia.

Si qui aliarum poſſeſſionum dominus deſertũ prędium ſuum inſpici fortè voluerit, vniuerſa loca, quę poſſidet, etiamſi idonea ſunt, peragrari patietur, vt ſarcina deſtitutę poſſeſſionis inquantum inſpectio deprehenderit, poſſit melioribus ſociari, perequatoque omni patrimonio, nihil de deſertis poſtea conqueratur. Tantùm enim his prędiis aperta & abſoluta leuamenta præſtamus, quorum aut domini omnino non extant, aut paupertate mediocres ipſa tantum prędia habere monſtrantur. Dat. prid. Id. Mar. Raū. Honorio A. XI. & Conſtantio II. CONSS.

XV. Idem A A. Sebaſtio Com. primi ord.

Competitionis obreptione ſecluſa aput eum poſſeſſio firma permaneat, cui à perequatore ſemel eam traditam fuiſſe conſtiterit. Reliqua verò tẽporis anteacti à nouo domino fiſcũ poſtulare non patimur: ne alterius culpa alter incipiat ſubiacere diſpendio. Si quis verò priuatus aut obligatã ſibi poſſeſſionem, quæ deſerta hucuſque permanſit, aut ex aliquo titulo deberi ſibi iure cõfirmat, allegationes ſuas ſine mora, vel per ſe, vel per aliam perſonam legibus ordinatam aput ſpectabilitatẽ tuam publicare debebit: ita vt ſi æquitatis ratione ſuadente ad petitorem fuerit tranſlata poſſeſſio, is, qui eam à perequatore ſuſceperat, rei melioratæ receptis ſubleuetur expenſis. Verùm ne ſub ſpecie litis dominationis ſemel conſtitutę turbentur, duorum menſum ſpatiũ cenſemus debere ſeruari, intra quod is, qui putat ſibi rem probabili ratione cõpetere, debitas exerat actiones. Quòd ſi tempus adſcribtum ſilentio fuerit interueniente tranſactum, nullum penitus repetendi volumus eſſe principium. Quòd ſi quis eo tempore, quo peræquator prædium alicui addicit de ſuo iure vel per ſe, vel per homines ſuos non crediderit actitandum, duorum menſum curriculis euolutis in perpetuum conquieſcat, &c. Dat. prid. Id. Mar. Raū. Honorio XI. & Conſtantio II. CONSS.

XVI. Idem A A. Sebaſtio Com. primi ordinis. poſt alia.

Illa, quę ante viginti retrò annos ſpeciali inpetratione diuerſis petitionibus inſpecta claruerit, ab ſpectabilitate tua cõuenit iterare: quatenus aliorũ ceſſante iudicio intra prouinciam ſibi cõmiſſam tuo omnia finiantur arbitrio. Eas quoque poſſeſſiones quę ante viginti ſimiliter annos ſpeciale beneficiũ de reciſione meruerunt, ſtudioſè peragrare debebis: vt vtrum verę ſint, poſtulata remedia, vel his aliquid deceat functionis adiungi, æſtimatio fida demonſtret, &c. Dat. prid. Id. Mar. Raū. Honor. A. XI. & Conſtantio II. CONSS.

CODICIS THEO-
DOSIANI LIBER
DECIMVS QVARTVS.

De decuriis vrbis Romæ. *Tit.* I.

I. Imp. Constantius A. & Iulianus Cæs. ad Iulianum.

N decuriarum ordine, nisi cui librariorum, vel fiscalium, siue censualium nomē est, nequaquam aliquis locum primi ordinis adipiscatur: nisi is, quem constiterit studiorum liberalium vsu adque exercitatione pollere, & ita esse litteris expolitum, vt citra offensam vitij ex eodem verba procedant. Quod cunctis volumus intimari. Ne autem litteraturæ, (quę omnium virtutum maxima est) præmia denegentur, eum qui studiis & eloquio dignus primo loco videbitur, honestiorem faciet nostra prouisio, sublimitate tua, vel eius nomina indicante, vt deliberemus, quæ in eum dignitas defendenda sit. Dat. VI. Kalen. Mar. Constantinop. Acc. Id. Maj, Rom̄. Constantio VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

II. Impp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. ad Salutium P.V.

Priuilegiorum antea decurialibus concessorum firmitatem mutare, nec volumus, nec debemus: quinimo ea, quæ primitus statuta perdocentur, etiam nostræ mansuetudinis sanctione permaneant. Dat. III. Id. Iuñ. Med. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

III. Idem AAA. Tryfolio P.P.

Perire nolumus quod æternæ vrbi constat fuisse concessum: vsque adeo priuilegia vetusta seruamus, vt noua (inquantum ratio permittit) beneficia prę-stare velimus. Vnde in defendendis decurialibus, quos binos esse ex singulis quibusque vrbibus omnium prouinciarum veneranda decreuit antiquitas, id obseruare debebis, quod vel priscorum principum constitutis, vel nostris intellegis sanctionibus definitum. Si quis verò decurialem de auferendis priuilegiis putauerit lite pulsandum, intellegat se decurię interpellare debere iudicē. Dat. XIIII. Kal. Feb. Med. Timasio & Promoto CONSS.

IIII. Imppp. Arcadius Honorius & Theod. AAA. Exsuperantio Iulio, & ceteris decurialibus.

Leges tam à superioribus principibus, quàm à Diuo patre nostro conditas nostra auctoritate firmamus. Singulos itaque iudices scire volumus, ne quis huic collegio iniuriis corporalibus temptet notam adterere, neque ab his commodis, quę rationibus adprobantur, audeat separare. Huic etenim collegio

volumus antiquam priuilegiorum prærogatiuam seruari. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Honorio A. VI. & Aristeñ. CONSS.

V. Idem AAA. Curtio P. P.

Cùm tot & tam euidētibus pręceptionibus sacris iam inde ab antiquis principibus nostris quoque rescriptis decurię sunt sacratissimę vrbis priuilegia confirmata, adtamē quę sępius statuta sunt, hęc etiam lege firmamus, &c. Dat. VII. Id. April. Rau. Honorio VII. & Theod. II. AA. CONSS.

VI. Impp. Honorius & Theod. AA. Bonosiano P. V.

Vellemus priuilegia augere decuriæ, nisi genus esset iniuriæ antiquitati aliquid sociare. Quare cūcti cognoscant quinque libras auri multę nomine propositas, si quo in loco eorum actibus vllius persona obripere fortè temptauerit Emolumenta omnia per diuersos erepta rethiberi decernimus. In eos sanè, qui contra Diualia statuta venisse dicuntur, spectabilis Vic. Afric. Vindictam ferre curauit. Dat. VII. Kalend. Octob. Rauen. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS.

De priuilegiis corporatorum vrbis Romæ. Tit. II.

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symrnachum P. V.

EA priuilegia, quibus pro reuerentia Vrbis æternæ varia corpora hominum, vel priscarum legum cautio, vel antecedentium principum fouit humanitas, magnifica sinceritas tua sciat, vel confirmata esse arbitrio serenitatis nostrę, vel si in aliqua parte titubauerint restituta. Dat. Kalen. Iuñ. Bonamansione, PP. in foro Traiani, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Alypium P. V.

Nulli sit liberum, nulli permissum, vt nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe sustineant. Dat. prid. Id. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P. V.

In honorē æternæ vrbis corporatis indulta suffragia valere pręcipimus, &c. Dat. XV. Kal. April. Med. Cæsario & Attico CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theod. AA. Palmato P. V.

Cura rectorum prouinciarū corporati vrbis Romæ qui in peregrina transgressi sunt, redire cogantur: vt seruire possint functionibus, quas imposuit antiqua sollemnitas. Dat. IIII. Kal. April. Rau. Honorio IX. & Theod. AA. CONSS.

De pistoribus & catabolensibus. Tit. III.

I. Imp. Constantinus A. ad Profuturum PF. ann.

CVnctis pistoribus intimari oportet, quòd si quis fortè possessiones suas ideo putauerit in alios transferendas, vt postea se, rebus in abdito conlocatis, minùs idoneum adseueret, tamquā in locū eius alio subrogando, nihil ei hęc astutia, nec detestabilia commenta profutura sunt, sed in obsequio pistrini sine vlla excusatione durabit, nec ad eius iura reuocabuntur, si quas emptiones transcribserit. PP. Id. Aug. Constantino A. & Licinio Cæs. CONSS.

II. Imp. Constantius A. ad Orfitum P. V.

Si quis pistoris filiam suo coniugio crediderit esse sociandam, pistrini consortio

ſortio teneatur obnoxius: ſed familiæ piſtoris adnexus, oneribus etiam parere cogatur. Et quoniam neceſſarium corpus fouendum eſt, patronos piſtoribus conſtitutos ad altera functionis officia prohibeo deuocari, caudicariorum corpori minimè deceterò copulandos, vt aliis neceſſitatibus abſoluti eam tãtummodo functionem liberæ mentis niſibus exſequantur. Dat. pridie Nõ. Iul. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P.V.

Prædia ruſtica, vel vrbana, quæ poſſident priuato iure piſtores, nec ſenatorem, nec officialem comparare permittimus, contractu pari cum aliis non interdicto. Quippe mercantes ad venditoris officium vocabuntur ſuper hac emptione apud PF. ann. teſtatione depoſita. In donationibus verò filij excepti ſunt & nepotes, eodem loco poſitis omnibus, qui qualibet proximitate iunguntur, quibus ideo non dempſimus beneficium largitatis: quia & paneficij neceſſitatem ſuſcipere ſucceſſionis iure coguntur. Hęc forma ſeruabitur & in teſtamentis, aut donatione, vel nouiſſima voluntate, vt in extraneos conlata non valeãt, niſi piſtoris officium ſponte ſuſceperint, qui piſtorum ſunt munificentiã conſecuti. Dat. IIII. Non. Iun. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Idem AA. ad Symmachum PF. Vrb.

Optio conceſſa eſt his, qui è piſtoribus facti ſunt ſenatores, vt aut ſtudio facultatum, aut ſplendidiſſimo ordine ſegregati ſunt. Quòd ſi fuerint cupidi dignitatis, in tantam paneficij ſubſtantiam idoneos de ſuis ſubrogare cogantur, quantam ipſi exhibuere piſtores. Dat. VIII. Id. Iun. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

V. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Filios piſtorum, qui in paruula ętate relinquuntur, vſque ad viceſimum annum ætatis à piſtrini ſollicitudine defendi iubemus. Sanè periculo totius corporis ſubrogari conuenit piſtores idoneos pro pupillis, ſub hac videlicet conditione, vt poſt emenſum viceſimum annum ætatis paterni muneris neceſſitatem ſubire cogantur: nihilominus permanentibus piſtoribus his, quos in locum eorum conſtat ſubſtitutos. Dat. VI. Id. Ian. Naiſſi, diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Nulli liceat, piſtorum ſupplicatione delata, ſubterfugiendi muneris impetrare licentiam. Dat. VI. Id. Iañ. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem AA. ad Viuentium P.V.

Poſt quinquennij tempus emenſum vnus prior è patronis piſtorum otio & quiete donetur: ita vt ei, qui ſequitur officinam cum animalibus, ſeruis, molis, fundis dotalibus, piſtrinorum poſtremò omnem enthecam tradat adque conſignet. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

In ſpeculis erit officium ſinceritatis tuæ, ne cui, qui ſemel piſtorum corpori fuerit deputatus, abſcedendi qualibet ratione copia facultaſque tribuatur: etiamſi abſolutionem eius piſtorum omnium labor & adſenſus conſeſſus conueniſſe videatur. Ne illud quidem cuiquam concedi oportet, vt officina ad aliam poſſit tranſitum facere. Dat. XVIII. Kalen. Febr. Mediol. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Ex libertinis catabolensium corpori statuimus sociari eum, cuius tota substantia triginta librarum argenti æstimatione colligitur. Idque pondus, siue ipsum per se habet, seu in aliis quibuscumque speciebus, vel in ædificiis adque agris dictæ adscribtionis merita non transit, iubemus ab inquietudine istius molestię segregari. Dat. III. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P. V.

Libertini, qui à dominis cuiuscumque honoris aut meriti aliquid testamento, vel donatione meruerunt, si aliquam pistrinis obnoxiam consecuti sunt, pistorum corpori copulentur. Si verò libera ob hoc nexu hisdem sunt corporibus derelicta, catabolensium necessitatibus obsequantur. Quinetiam si qui ex his aliis se corporibus crediderint inserendos, ab his incunctanter abstracti, ei, cui hac lege sociati sunt, muneri deputentur: si autem à clarissimis viris aliquos acceperint fundos, sic prędicto corpori parcant, vt glebæ, ex qua lucratiua sunt corpora, nullum præiudicium comparetur. Dat. Non. Iul. Lecta in Pantheo, Non. Nou. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Hac sanctione generaliter edicimus, nulli omnino ad ecclesias ob declinanda pistrina licentiam pandi. Quòd si quis ingressus fuerit, amputato priuilegio Christianitatis, sciat se omni tempore ad consortium pistorum & posse, & debere reuocari. Dat. V. Kal. Octob. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Idem AA. ad Claudium procons. Afric.

Secundum parentis nostri Constantini diuale pręceptum, omnibus lustris pistores ex officio, quod ei corpori constat addictum, ad vrbem sacratissimam destinentur, in quo illud conuenit præcaueri, ne quis hanc, quæ personalis est, functionem pretio putet esse taxandam: veniant suo tempore quos causa constringit: & ita veniant vt eos officium, quod tibi paret pistorum patronis adque annonæ PF. aput publica monumenta consignet. Quòd si quis iudicum statuto tempore personam, quę est destinanda, non miserit, ipse profectò remanebit obnoxius functioni, cui subtraxisse probatur obnoxium. In officium quoque pœna conpetens exeretur, quod aut dissimulatione neglexerit, aut fraude subtraxerit iudicem suum super vi legis & consuetudinis admonere. Dat. Kalend. Decemb. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Non ea sola pistrini sint, vel fuisse videantur, quę in originem adscribta corpori dotis nomen & speciem etiam nunc retentant: sed etiam ea, quæ ex successione pistorum ad heredes eorum, vel quos alios deuoluta noscuntur, quò eorum quoque distractio inhibita euidentiùs cerneretur. In his verò solis liciti cõtractus eidem corpori reseruetur, quæ ad ipsos non hereditario pistorum nomine, sed priuatorũ institutione, liberalitate, vel dote, aut quolibet titulo probantur esse transfusa: & si qua ipsi ex priuata munificentia consecuti, in rebus humanis agentes in aliquem ex sociis, id est, in pistorem alterum transtulerunt. Ceterùm si hæc quoque in successione propria reliquere, etiam eadem dotis nomine & titulo nuncupamus. Quia pistrino proficere conuenit, quod aput pistorem eo viuente permansit. Seruaui igitur deceterò ordinem constitutum,

vt si vel donatione pistoris rem pistrino hereditatis successionísve meritis obligatam quicumque ex priuatis à pistoribus fuerit consecutus, sciat corpori obnoxium vendere, & alienare non posse, sed in sua causa & pistorum nomine ac iure residere. Dat. Kal. Iuñ. Triu. Valentiniano N.B. & Victore CONSS.

XIIII. Idem AA. ad Vrsicinum PF. ann.

Si cui pistoris filia nubserit, ac postea is eandem dilapidatis facultatibus consortio putauerit eximendam, non alia lege adque ratione eundem pistorię necessitati & corpori præcipimus adstringi, quàm eodem munere originis vinculo teneretur. Dat. VIII. Kal. Mar. Triu. Modesto & Arintheo CONSS.

XV. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Gregorium V.C. PF. ann.

Ne quis vmquam PF. ann. contra suam alienámve sententiam pistorum locum eiectis permiserit reformari, cùm præscribtum suum aput iudices obtinere lex debeat, per quam simul aduersus decoctorum vitia, & vtilitati annonæ publicæ, & rerum iudicatarum constantiæ prouidetur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Triu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

XVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Arborium P.V.

Quidquid ex horreis plectibili vsurpatione præsumptum sit, id per pistores, (in quos totius criminis confertur inuidia) matura exactione reddatur: vt si quid in hac specie minùs potuerit exsolui, in quibuscumque speciebus in ære vel plumbo seu qualibet alia solutione pensetur, dummodo redintegratio totius summæ curetur. Dat. Id. Iuñ. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS.

XVII. Idem AAA. ad Titianum Vic. Afric.

Iudices Africanos laudabilis sinceritas tua huiusmodi interminatione conterreat, vt nisi tempore solito debitos pistores venerabilis Romę vsibus dirigere curauerint, sciant seipsos, quinquaginta argenti librarum officiumque eorum pari condemnatione multandum. Dat. IIII. Id. Iul. Triu. Gratiano V. & & Theodosio AA. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. ad Salutium P.V.

Vt concessa decurialibus priuilegia nolumus abrogari, ita lege super mancipibus data nihil iubemus imminui. Nam si qui ob hoc ad decurias inlicitè transierunt, vt munus euaderent mācipatus, necesse est erga eos priuilegia non posse seruari, qui obnoxios sibimet rectè vindicāt * functio memorata. * Intantum etiam defensiones diuersorum principum largitate concessa erga decurias manere decernimus, & mancipatui obnoxios iubemus addici, vt si quispiā super absolutione mancipatus nostræ maiestati preces obtulerit, bonorum amissione plectetur. Quod quidem non solùm in decurialibus, sed etiam in ceteris decernimus perpetua lege seruari. Dat. III. Id. Iun. Mediol. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Eusebio P.P.

Pistores vrbis æternæ prætermissa veteri consuetudine, fundis vel prædiis ad nihilum redactis, quæ eorum corporis solacia certa prębebant, nouos sibi quęstus excogitasse comperimus. Ideoque in futurum prouisionis remedia pro-

ferentes misso probatę industrię viro singulorum fundorum siue prædiorum, quæ pistorum corpori obnoxia sunt, vires discuti exquirique præcipimus, vt idem iure perpetuo idoneis adfixa pręstatione tradantur: adque conductores præstationis modum & solatia ministrent antiquitus cōstituta pistoribus. Dat. VII. Id. Iul. Arcad. IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XX. Idem A A. Theodoro P.P.

Adscribtis semel per sententiam iudicis ordini pistorio subreptitia rescribta non quærent, nec vlla eis supplicandi præstetur facultas. Et qui huiusmodi sperare voluerit beneficia, quinque libras auri fisco nostro inferre cogetur. Si quo enim casu vel occultis, vel ambitiosis hoc precibus elicuerit iudex, cuius in iudicio hæc fuerit prolata sententia, officium quoque eius, si consensum præbuerit impetratis, quinas auri libras ærario nostro inferent. Dat. VII. Kal. Maij, Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXI. Idem A A. Vitali PF. ann.

Nulli pistori, nec posteris eius in priuatas personas, vel thymelicas, vel eas, quæ aurigandi studio detinētur, liceat coniugij societate transire: etiam si huic facto omnium pistorum accedat adsensus, etiam si nostra licita fuerit aliqua subreptione ✶ rescripta. Quòd si quisquam in hęc vetita adspirare temptauerit: sciat se verberibus adfectum deportatione puniendum: facultatesque suas paneficio sociandas. Quod si non statim officio grauitatis tuæ in ipsis inceptis occurrerit, sed in suggestione cessauerit, in singulis familiis librarum auri decem multa feriatur: ita vt hæ quoque personæ cum patrimonio ad debitū officium reuocentur, quæ per huiusmodi nuptias in simili consortio fuerunt. Omnes igitur, qui filias pistorum in ✶ con ✶ sortiti sunt, vel ex thymelicis, vel aurigis, vel vniuersis priuatis, pistorio corpori ilico deputentur. Dat. VIII. Id. Mart. Rau. D N. Theod. A. I. & Rumorido V. C. CONSS.

✶ in coniugium

XXII. Impp. Honor. & Theod. A A. Palladio P.P.

Quicumque inlustris vrbanæ sedis vel annonariæ potestatis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit, accusatus adque conuictus perpetuis paneficij nexibus addicatur, &c. Dat. VII. Kalend. Iañ. Rau. Honorio A. XI. & Constantio II. V. C. CONSS.

De suariis, pecuariis, & susceptoribus vini, ceterisq́; corporatis.
Tit. IIII.

I. Imp. Constantinus A. ad Pacatianum P.P.

QVoniam suariorum corpus ad paucos deuenit, iubemus eos adstante populo Romano dicere, quibus excusatio sit delata, quibus prouenerit onus: vt his in medium publicæ rationis edoctis exemplum rei nauicularię proponatur. Itaque dinoscant facultates proprias suariorū esse obnoxias muneri: ac de duobus alterū eligant, aut retineant bona, quę suarię functioni destricta sunt, ipsique suario teneātur obsequio, aut idoneos, quos volunt, nominent, qui necessitati idem satisfaciant. Nullū enim vacare ab huius rei munere patimur. Sed siue honoribus euecti, siue quolibet versutiæ genere fugerunt, reuocari eos iubemus: idque ipsum teste & audiente populo Romano compleri, ac nos super his cōsuli: vt animaduertamus in eos,

qui hac tergiuersatione nulli penitus tribuendas ideo, qui subripere potuerit post beneficium infirmatum salutis etiam periculum subituro. Dat. VIII. Idus Mart. Rom. Optato & Paulino CONSS.

II. Idem A. Lucrio Verino.

In arbitrio suo possessor habeat ne suario pecuniam soluat. Quod ideo permissum est, ne in æstimando porcorum pondere licentia suariis præbeatur. Quòd si iustè porcos suarius æstimauerit, huic pecuniam possessor, cui pensitationis vtriusque copia est indulta numerabit. Ne autem suario in suscipienda pecunia detrimenti aliquid adferatur, singulis quibusque annis ea pretia porcinæ possessor adnumeret, quæ vsus publicæ conuersationis adtulerit. Et quoniam non semper nec in omnibus locis vna est forma pretiorum, pro diuersitate locorum & temporum in specie pretia danda sunt: nisi ipsa porcina præstetur. Iudices autem regionum monendi sunt, vt per singulos annos ad scientiam tuam referant, quæ in quibus locis sunt pretia porcinę, vt instructione hac à tua grauitate perpensa tunc demum suarij per diuersa proficiscantur, & pretia suscipiãt, quæ in his regionibus versari cognoueris. Quæri enim suarij non poterunt, quia nihil interest carius, an vilius comparent, cum quantum pretium daturi sunt, à possessore accipiant: & possessores erunt moderati in specie distrahenda cùm se sciant quanto maiora pretia pro carne poposcerint, tantò plus suariis soluturos. Dat. III. Id. April. Cõstantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

III. Imp. Iulianus A. Fl. Aproniano suo Salutem.

Ea pretia, quæ in Campania per singulos annos repperiuntur, suariis vrbis Romæ debent solui: ita vt periculo suariorum populo porcinę species adfatim prębeatur. Et quia officialibus pro omni supplicio sufficit direptorum restitutio, quidquid vltra senos folles per singulas libras claruerit flagitatum, id fisci viribus protinus vindicetur. Exactio autem nummaria nõ per officium tuum, vel ipsos suarios, sed per officiales consularis iuxta præceptum nostrę mansuetudinis competentem sortiatur effectum. Nam quia maiorum potestatum officiales solent esse prouincialibus perniciosi, per ordinarios iudices adque curias etiam hanc exactionem conuenit celebrari. Per singulos itaque annos iuxta pretia, quæ repperiuntur in publica conuersatione per Campaniam, habitantes pecuniam pro singulis libris porcinæ præcipiantur exsoluere: ita vt non ad pretia, quæ in vrbe Roma repperiuntur, sed quæ apud Campanos in publicis vsibus habentur, nummariæ exactionis facultas denegetur. Nam dedimus litteras ad virum clarissimum consularem, vt remotis officialibus pręfecturę vrbanę & suariis, ipse totius exactionis instantiam adque periculum ad suam curam sollicitudinemque reuocare contendat: qui euidentissimo discrimini constituetur obnoxius: si in transmittendis pecuniis aliqua fuerit materia deceptionis exorta. Dat. V. Idus Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Sallustio CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Prętextatum P. V.

Per singulas & semisdecimas, quibus suariorum dispendia sarciuntur, damnum quod inter susceptionem & erogationem necessariò euenit, vini, hoc est, septem & decẽ milium amphorarũ perceptione releuetur. Cui rei illud prouisionis

ſionis accedat, vt Lucanus poſſeſſor & Brittius, quos longę ſubuectionis damna quatiebant, poſſint (ſi velint) ſpeciem moderatam, hoc eſt, ſeptuagenarum librarum compenſatione diſſoluere: Quod ibi debebit inferre, vbi vina fuerat traditurus. Quibus in rebus illud quoque à deceſſore tuo ſalubriter inſtitutum eſt, quò ſuariis æſtimandi licentia denegetur, pondúsque porcorū trutinę examine, non oculorum libertate quæratur: ita videlicet, vt ne volenti quidem poſſeſſori tradere animal liceat, cuius modum non prius ponderatione certa deciderit ſuarius: animal verò à poſſeſſore tradendum ob digeriem prius vnius noctis tantum ieiunitate vacuetur. Illud quoque ſalubris Conſtantinianę legis forma conpeſcat, videlicet, vt cùm à poſſeſſore, cui commodioris pretij beneficia indulta à veteribus principibus prętogatiua prouidit, proprius ordo decidat, ac tranſigat: idque ordo ſuarius quibuſcum habet vini emolumenta communia, aut legitimum pretium, id eſt, Romani fori, cui carnem fuerat inlaturus, tradat, aut carnem debitam ſubminiſtret. Porrò decimę ſemis, quam ſtatuimus, non petantur ab his, à quibus fuerit pecunia miniſtranda. Hæc autem omnia æneæ tabulæ in foro ſuario collocandæ ad æternam memoriam oportebit inſculpi. Dat. VIII. Id. Octob. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Albinum P. V. Romæ.

Suariorum vires ea concidiſſe occaſione comperimus, quòd fundi eorum adque alia prædia in extraneas quaſque perſonas multimoda donatione tranſcribta ſunt. Quæ ſublimis eminentia tua, aut ad memoratorū iura reuocabit, aut ſi eorum detentatores putauerint abluendum, ſubeant cum his communem ſarcinam, quorum incubuere corporibus. Conſanguineos quoque eorum, vel originales, vt memoratorum nomini functioníque iubeas adiungi, plenum & æquitatis & iuris eſt. Dat. XV. Kalend. Sept. Romæ, Timaſio & Promoto CONSS.

VI. Idem AAA. ad Albinum P. V.

Porcinarij vrbis æternæ cùm peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant, id ſe diuæ memoriæ Gratiani beneficio meruiſſe proponunt, ne ſordidis vmquam muneribus ſubiacerent. Inluſtris igitur auctoritas tua diualium præceptorum formam conſeruans, etiam cum interminatione conpetenti ſuo inſiſtat officio, quatenus id, quod & antè cōſtitutum eſt, & nulla poſtmodum iuſſione mutilatum, indubitatum adque intactum faciat perdurare. Dat. VIII. Kal. Sept. Romæ, Timaſio & Promoto CONSS.

VII. Impp. Arcad. & Honor. Florentino P. V.

Heredes ſuariorum, filiorum etiam emancipatorum bona omnia ac patrimonia requirantur: vt ſiue perſonarum agatur ratio, ſiue rerum, non minus habeatur obnoxius, quem poſſeſſio tenet, quàm quem ſucceſſio generis adſtringit: dummodo ſuo ordini adtributos ſuarij non admittant, & propriis facultatibus ſolitisque ſubſidiis aliena adque longinqua, & ab hoc munere diſtracta non quærant. Dat. XV. Kal. Mar. Med. Cæſario & Attico CONSS.

VIII. Idem AA. Hilario P. V.

Quicumque de ſuariorum corpore originariam functionem ſub cuiuſlibet deſiderio

desiderio auxilij, vel honore declinasse noscũtur, vel † aduersa se officia contulisse, aut adnotationibus vel rescribtis nostræ serenitatis elicitis ad munus pristinum reuocentur † tamquam paterno, quàm qui materno genere inueniuntur obnoxij. Oportet enim viribus vacuari, quæ in dispendium publicum adumbratione exorta sint. Nullíque pœnitus ad quemlibet honorẽ adque militiam aditus tribuatur, nisi qua deinceps de nostris altaribus per adnotationẽ, vel rescribtum, vel quolibet genere fuerint elicita vel emendicata, cassentur. Eos etiã, qui ad clericatus se priuilegia contulerunt, aut agnoscere oportet propriam functionem, aut ei corpori, quod declinant, proprij patrimonij facere cessionem. Hij verò, qui prædia obnoxia corpori, vel ex empto, vel ex donato, vel ex quolibet titulo tenent, pro rata publicum munus agnoscant, aut possessionibus cedant. Circa reliqua etiam corpora quæ ad priuilegia vrbis Romæ pertinere noscuntur, eadem præcepti nostri forma seruetur. Dat. XVIII. Kal. Feb. Romæ, Basso & Philippo CONSS.

† χ. ad diuersa

† χ tam quà

VIIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Palladio P.P. Post alia.

Ad excludendas patronorum caudicariorum fraudes, & portuensium furta mensorum, vnus è patronis totius consensu corporis eligatur, qui per quinquennium custodiam portuensium suscipiat conditorum, clandestinũ ad collegas digma missurus, ne quid ex specie fraus occulta vectorum pessimæ qualitatis inmutet. cui præmia ista deferimus, vt si optima fide administrauerit munus iniunctum, post expletas lustralis sollicitudinis metas, comitiuę tertij ordinis honore cumuletur: idque non iam ex codicillis nostris, sed constituti istius consequatur indulto, depræhensus in fraudem amisso patrimonio ad pistrini etiam munia prima reuocetur. Illud etiam decernimus, ne in singulis tres primos patronos corporũ singulorum vir clarissimus P F. ann. ius habeat corporalis iniuriæ. Nam sufficit in delinquentem inlustris vrbani censura iudicij. Dat. VII. Kal. Ianuar. Raũ. Honorio A. XI. & Constant. II. V. C. CONSS.

X. Idem AA. Palladio P.P.

Suariis pecuarij iungantur, sub hac tamen condicione decreti corpora volumus miscere, vt rescissis priuilegiis, quæ impetrasse dicuntur, mixtæ corporum vices alternis fungantur officiis. Quibus cùm lege concedimus, vt corpora externa iungamus, è re est, vt his quoque suas reddi iubeamus personas, quas rescissis omnium priuilegiis vinculis gratiosis sententiis, si quas in abolitionem genuinæ functionis callida fraude meruerunt, restitui cũ facultatibus suis posthabita dilatione. Nulla tamẽ eos corporis iniurię formido percellat. Nam pręcipimus, vt tres huius corporis principales † certi ordinis comitiuam recipiant: quam sibi non iam ex codicillis nostris, sed ex priuilegio latæ legis adsumant. Per quinque autem menses quinas in obsoniis libras carnis possessor accipiat, ne per minutias exigui ponderis amplius fraus occulta decerpat. Possessores quoque, qui pro larido millenos denarios in vicenis libris solebant conferre, suariis in pretio exsoluant. Primi scrinij quoque tam inlust. vrbanę sedis, quàm spectabilis vicariæ potestatis, nisi anno militiæ finalis institerit, ad supplendam summam præteritæ dissimulationis artentur: vt ex propriis facultatibus debita suariæ functionis exsoluant, quæ neglexerunt flagitare, dum militabant.

† fortè, tertij.

tabant.priuilegia etiam militiæ perdituri quattuor milia ſanè obſoniorũ, amputatis ſuperfluis,ac domus noſtrę perceptionibus,diurna ſublimitas tua decernat,quibus copiis populus animetur. Dat.IIII. Kal. Aug. Raũ. Monaxio & Plinta CONSS.

De mancipibus thermarum vrbis & ſubuectione lignorum. Titulus V.

I. Impp.Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P.V.

QVidquid erga mancipes,qui thermarum exhibitionem Romæ curant,in exercitio conpendiisq́ue ſalinarum,ſcitis priorum principũ cautum eſt,ęterna ſanctione firmamus. Dat.III. Noñ.April.Triũ. Valentiniano & Valente CONSS.

De calcis coctoribus vrbis Romæ & Conſtantinop. Tit. VI.

I. Imp. Conſtantius A. ad Orfitum P.V.

EX omnibus prędiis,quæ iamdudum pręſtationi calcis cœperũt obnoxia adtineri,coctoribus calcis per ternas vehes ſingulæ amphorę vini prębeantur. Vecturariis verò amphora per bina milia & nungenta pondo calcis. Quinetiam volumus non perſonas, ſed ipſos fundos titulo huius pręſtationis adſtringi: vecturarios etiã ex quattuor regionibus trecentos boues præcipimus dari. Dat.VIII. Kal.April.Euſebio & Hypatio CONSS.

II. Impp.Valentinianus & Valens AA.ad Symmachum P.V.

Oratio noſtra immunitatem eorum, quos coctio calcis manet & vecturariorum eſt euidenter amplexa. Quæcumque igitur extraordinariorum priſca adque inueterata conſuetudine huiuſmodi ſortis homines antea ſunt adepti, nunc quoque ad leniendum opus,quod ſuſtinent publici muneris conſequantur. Dat.VI. Id.Iuñ.Naiſſi,diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

III. Idem AA. ad Voluſianum V.C. Vic.

Statum vrbis æternæ reformare cupientes, ac prouidere publicorum mœnium dignitati, iubemus,vt calcis coctoribus vectoribusq́ue per ſingulas vehes ſinguli ſolidi prębeantur. Ex quibus tres partes inferant poſſeſſores, quarta ex eius vini pretium ſumatur,quod conſueuit ex arca vinaria miniſtrari. Illud addentes, vt non amplius, quàm terna milia minores vehes annuæ poſtulentur. Huius autem vehationis ita ſit ratio partita,vt mille quingenta onera formis alia ſartis tectis annua deputentur:ita vt nulli iudicum,ſeu officiorum excoquendæ calcis licentia relinquatur ſub eo ſtatuto, vt qui in hac vſurpatione fuerit,auſteritatem vigoris publici ferre cogatur. Hoc autem excepto à Tarracinenſis præſtationis canone ✶ ſuggera, quę vetuſto pręberi fari ac portus vſibus more conſueuit: à curialibus verò Tuſcis nungentarum vehum, quas inferre per ſingulos annos cogebantur,Sarcinam ſub ea cõdicione pręcipimus amoueri,vti quando neceſſitas noui operis extiterit,idipſum in notitiam noſtram ſuggeſtionibus iudicum perferendum quid addendum,vel quatenus inferendum ſit,noſtrę deliberationis moderamine ſanciatur. Ex ſupradicto autem numero vehationis medietatem, quam ſartis tectis iuſſimus deputari, ſeparatim

paratim conueniet adſcribi:ita vt pręfecti vrbis officium ad ſuam partem hanc curam pertinere cognoſcat. Dat. VIII. Id. Auguſt. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Seuerum P.V.

Vt cementorum & calcis in vrbe venerabili copiæ minimè derogetur, quiſquis ex his quippiam ſibi deferendum qualibet cœleſtis indulgētiæ definitione contenderit, nihil prorſus accipiat, niſi quod cunctis mœnibus fabricationíque Romanæ ſuperfluere ac redundare conſtiterit. Dat. Kal. April. Antonio & Syagrio CONSS.

V. Impp. Honor. & Theod. AA. Aethio P.V.

Omnes fornaces per omne ſpatium, quod inter amphiteatrum & diui Iuliani portum per litus maris extenditur, tolli præcipimus, propter ſalubritatem vrbis ampliſſimę, & noſtrarum ædium vicinitatem, nec vlli in his locis coquendæ calcis præberi licentiam. Dat. IIII. Noñ. Octob. Conſtantinop. Monarxio & Plinta CONSS.

De collegiatis. *Tit. VII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Gracco Conſ. Campaniæ.

E retrahendis collegis, vel collegiatis iudices competentes dabunt operam, vt ad proprias ciuitates eos, qui longiùs abierunt, retrahi iubeant cum omnibus, quæ eorum erunt: ne deſiderio rerum ſuarum loco originario non valeant adtineri. De quorum agnatione hæc forma ſeruabitur, vt vbi non eſt æquale coniugium, matrē ſequatur agnatio: vbi verò iuſtum erit, patri cedat ingenua ſucceſſio. Dat. VIIII. Kal. Iuñ. Med. Cæſario & Attico CONSS.

INTERPRETATIO. *Collegiati ſi de ciuitatibus ſuis forte deceſſerint, ad ciuitatis ſuæ officia cum rebus ſuis, vel ad loca vnde diſceſſerunt reuocentur: de quorum filiis hæc ſeruanda conditio eſt, vt ſi de colona vel ancilla naſcuntur, matrem ſequatur agnatio: Si verò de ingenua & collegiato, collegiati naſcuntur.*

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Liberio P.P. poſt alia.

Collegiatos, & vitutiarios, & nemeſiacos, ſigniferos, cantabrarios, & ſingularum vrbium corporatos ſimili forma præcipimus reuocari. Quibus etiā ſupplicandi inhibendam facultatem eſſe cenſuimus, ne originem (quod fieri non poteſt) commutare vlla iuſſio videatur, ac ſi fortè per ſacrā auctoritatem cognoſcitur, aliqui liberatus ceſſante beneficio ad originem reuertatur. Dat. VI. Kal. Decemb. Raū. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De centonariis & dendroforis. *Tit. VIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Euagrium P.P.

D omnes iudices litteras dare tuam conuenit grauitatem, vt in quibuſcunque oppidis dendrofori fuerint, centonariorum adque fabrorum adnectantur. Quoniam hæc corpora frequētia hominum multiplicari expediet. Dat. XIIII. Kal. Octob. Naiſſo, Acc. VIII. Id. Nouemb. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Ne quis ex centonariorum corpore ſubtrahere ſe poſſit ad curiam, pœna eidem corpori propoſita, niſi ilico de eius abſceſſu querellam depoſuerit. Dat. v. Kal. Feb. Triũ. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

De ſtudiis liberalibus vrbis Romæ & Conſtantinop.

Tit. VIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

QVicumque ad vrbem diſcendi cupiditate veniunt, primitus ad magiſtrũ cenſus prouincialiũ iudicũ, à quibus copia eſt dãda veniundi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. Deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſſimum ſtudiis operam nauare proponant. Tertiò vt hoſpitia eorum ſollicitè cenſualium norit officium, quo ei rei inpertiant curã, quam ſe adſeruerint expetiſſe. Idem inmineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent qui turpem inhoneſtámque famam & conſociationes, (quas proximas putamus eſſe criminibus) æſtiment fugiendas. néve ſpectacula frequentiùs adeant, aut adpetant vulgò intempeſtiua conuiuia. Quinetiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis de his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poſcat, publicè verberibus adfectus, ſtatímque nauigio ſuperpoſitus abiciatur vrbe, domúmque redeat. His ſanè, qui ſedulò operam profeſſionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. Poſt id verò tempus, qui neglexerit ſponte remeari, ſollicitudine præfecturæ etiam inpuriùs ad patriam reuertatur. Verùm ne hæc perfunctoriè fortaſſe curentur, præcelſa ſinceritas tua officium cenſuale commoneat, vt per ſingulos menſes, qui, vel vnde veniãt, quíue ſint, pro ratione temporis ad Africam, vel ad ceteras prouincias remittẽdi breuibus conprehendat. His dumtaxat exceptis qui corporatorum ſunt oneribus adiuncti. Similes autem breues etiam ad ſcrinia manſuetudinis noſtræ annis ſingulis dirigantur: quò meritis ſingulorum inſtitutionibúſque conpertis vtrum quandoque nobis ſint neceſſarij, iudicemus. Dat. IIII. Id. Mart. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

II. Idem AAA. Clearcho P.V.

Antiquarios ad bibliothecæ codices componendos, vel pro vetuſtate reparandos, quattuor Græcos & tres Latinos ſcribendi peritos legi iubemus, quibus de caducis popularibus, & ipſi*enim videntur è populo conpetentes inpertiantur annonæ ad eiuſdem bibliothecæ cuſtodiam condicionalibus & requirendis & protinus adponendis. Dat. VIII. Id. Maij. Modeſt. & Arinth. CONSS.

III. Impp. Theod. & Valentinianus Cæſ.

Vniuerſos, qui vſurpantes ſibi nomina magiſtrorum in publicis magiſtrationibus, cellulíſque collectos vndecumque diſcipulos circumferre conſueuerunt, ab oſtentatione vulgari præcipimus amoueri: ita vt ſi qui corũ poſt emiſſos diuinæ ſanctionis adfatus, quæ prohibemus adque damnamus iterum fortè temptauerit, non ſolùm eius quam meretur infamię notam ſubeat, verùm

etiam

etiam pellendum se ex ipsa, vbi versatur inlicitè vrbe, cognoscat. Illos verò, qui intra plurimorum domus eadē exercere priuatim studia consueuerunt, si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docēt, nulla huiusmodi interminatione prohibemus. Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra capitolij auditorium cōstituti, hi omnibus modis priuatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quòd si aduersum cęlestia statuta facientes fuerint depręhensi, nihil penitus ex illis priuilegiis consequentur, quæ his, qui in capitolio tantùm docere præcepti sunt, meritò deferuntur. Habeat igitur auditorium specialiter nostrū in his primùm, quos Romanę eloquentiæ doctrina commendat, oratores quidem tres numero, decem verò grammaticos: in his etiam, qui facundia græcitatis pollere noscuntur, quinque numero sint sophistæ, & grāmatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantùm adolescentiam gloriosam optamus institui, profundiores quoque scientiæ adque dictrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Vnum igitur adiungi ceteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur: duos quoque, qui iuris ac legum formulas pandant. Ita vt vnicuique loca specialiter deputata adsignari faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi inuicē possint obstrepere, vel magistri: néue linguarum confusio permixta, vel vocum aures quorundam, aut mentes à studio litterarum auertat. Dat. III. Kal. Mar. Constantinop. Theod. A. XI. & Valent. CONSS.

De habitu, quo vti oportet intra vrbem. *Tit. X.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Pancratium P.V.

SIne exceptione temporis matutini duntaxat intra mœnia constitutus nullus senatorum habitum sibi vindicet militarem: sed chlamydis terrore deposito quieta coloborum ac penularum induat vestimenta. Cùm autem vel conuentus ordinis candidati cœperit agitari, vel negotium eius sub publica iudicis sessione cognosci, togatum eundem interesse mandamus. Officiales quoque, pèr quos statuta complentur, ac necessaria peraguntur, vti quidem penulis iubemus, verum interiorem vestem admodum cingulis obseruare. ita tamen, vt discoloribus quoque palliis pectore contegentes condicionis suæ necessitatem ex huiuscemodi agnitione testentur. Seruos sane omnium (quorum tamen dominos sollicitudine constat militiæ non teneri) aut byrris vti permittimus, aut cucullis. Si quis de senatoribus statuta neglexerit, proprij auctoritate honoris exutus ingrediendi senatū iam non habeat potestatem. Officiales verò, sed & serui, qui pudoris non possunt dispendium sustinere, exilij pœnam subire iubeantur. Officio cēsuali viginti librarum auri non inmeritò dispendij subiugando, si culpam vsurpationis huiusce, aut dissimulatione subpresserit, aut accepta pretij mercede subtraxerit. Dat. Prid. Id. Iañ. Constp. Antonio & Syagrio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad populum.

VSum tzangarum adque bracharum intra vrbem venerabilem nemini liceat vsurpare. Si quis autem contra hanc sanctionem venire temptauerit, sententia viri inlustris PF. spoliatū eum omnibus facultatibus tradi in perpetuum

exilium præcipimus,&c. Dat.PP. Romæ in foro diui Traiani, Cæsario & Attico CONSS.

III. Idem AA. Flauiano P.V.

Intra vrbem Romam nemo vel ragis, vel tzancis vtatur. Quòd si quisquam post præceptum nostrę clementię in hac contumacia perdurauerit, prout condicio siuerit, cohercitus sacra vrbe pelletur, &c. Dat. VIII. Id. Iuñ. Brixię, Theodoro V.C. CONS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Probiano P.V.

Maiores crines, indumenta pellium etiam in seruis intra vrbem sacratissimam præcipimus inhiberi. Nec quisquam post hac inpunè hunc habitum poterit vsurpare. Si quis autem neglexerit nostræ sanctionis vigorem, ingenuus legis laqueos non euitet, seruus operi publico vindicabitur. Quod innotescere non solùm intra vrbem petimus, verùm etiam in vicinis regionibus non licere sancimus. Dat. Prid. Id. Dec. Raũ. D.N. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

Quibus militantibus ad vrbem non liceat accedere. Tit. XI.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad populum, post alia.

AGentes in rebus, adque palatinos alió sque milites inferioris militiæ (exceptis his, quibus negotium aliquod, aut munus fuerit iniunctũ) omni penitus arceri vrbis venerabilis iubemus accessu: ita vt si quis nostri edicti auctoritatem violare temptauerit, deportatione plectatur, &c. Dat. & PP. Romæ, VII. Id. April. Cæsario & Attico CONSS.

De honoratorum vehiculis. Tit. XII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Nebridio P.V.

OMnes honorati, seu ciuilium, seu militarium dignitatum, vehiculis dignitatis suæ, id est, carrucis biiugis intra vrbem sacratissimi nominis semper vtantur. Dat. III. Kal. Feb. Constantinop. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

De iure Italico vrbis Constantinopol. Tit. XIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Clearchum P.V. Constantinopolitanæ.

ITalici iuris auxilium arbitra æquitate renouamus. Concessi igitur gratia beneficij publicis actibus intimetur, & incisa tabulis debita sollemnitate permaneat. Dat. Prid. Noñ. Aug. Hieropoli, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

De campo martio vrbis Romæ. Tit. XIIII.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad populum. post alia.

EOs, qui in campo martio casas seu tuguria conlocare temptauerint, sentẽtia viri inlustris P F. spoliatos omnibus facultatibus tradi in perpetuum exilio præcipimus, &c. Dat. & PP. Romæ in foro diui Traiani, Cæsario & Attico CONSS.

De canone frumentario vrbis Romæ. *Tit.* XV.

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum P.V.

E pessimus panis populi Romani vsibus ministretur, sola ducentena milia modiorum frumenti integri adque intemerati iuxta priscum morem mensores & caudicarij leuioribus pretiis pistoribus venundare cogantur. Dat. VI. Id. Iul. Naisso, Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Iulianum P.F. ann.

Nautici aput curatorum vel magistratuum acta fateantur incorruptas se species suscepisse, eorúmque aput quos deponitur ista testatio, præsens aspectus probet, nihil in his esse vitij. Quod eo tempore, quo ad sacræ vrbis portum peruenit præfectura, iugiter obseruare præceptum est. Dat. XVIII. Kal. Iul. Remis, Gratiano A. I. & Dagalaifo CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honorius AA. ad Senatum.

Certum habetis patres conscribti, quantum curarum inpendimus pro vestris ac populi commodis. Ideóque hac lege sancimus, vt si quid frumenti vel olei vrbicarij canonis remissione indultum est, speciali beneficio contra publicum commodum elicita non valeant. Vrbani etiam vsus frumenta si quando vel fortuna, vel ratio in Africa coegerit residere litoribus, adtingere nullus audeat, aut mutatis directoriis quoquam præter sacram vrbem præscribti vllius innouatione transmittere, & cetera. Dat. XVII. Kalend. Maij. Med. Cæsario & Attico CONSS.

IIII. Idem AA. Theodoro P.P.

Inproborum petitiones, qui inpudētiùs ausi sunt postulare pensiones, aquæ molarum, quæ vrbi venerabili annonas abundantiùs præstitissent, quinque librarum auri multa infligat: nisi ab hac petendi inportunitate discedant. Illos etiam, qui potestati præfecturæ annonariæ præsunt, & apparitores, qui hisdem ministeriis obsecundant, permulta retineat, si cuiusquam inprobissimi hominis consenserint, vel paruerint voluntati. Simili autem pœna teneantur, qui aliquid ex his horreis cellulísve, quæ intra vrbem Romam adque in portu constitutæ pistorio iure retinentur, sibimet tamquam possessione priuata ausi fuerint vindicare. Dat. Prid. Id. April. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

V. Idem AA. Messalæ P.P.

Neminem patimur in mutando canone vrbis Romæ nostrę clementiæ beneficium postulare. Ideoque euidenti præceptione consulentes, non solùm ea rescribta, quæ quoquomodo potuerint impetrari, suscipi non sinimus, verùm etiam illa vacuari, quæ præteritum quoque tempus elicuit. Ac ne vllus subreptioni patescat aditus, eos, qui posthac commutari sibi canonē in fraudem venerandæ vrbis poposcerint, ad duplum retinendos esse decernimus, vt vetus dispositio suum robor obtineat. Dat. Prid. Non. Septemb. Altino, Theodoro V.C. CONS.

VI. Idem AA. Messalæ P.P.

Ne deinde facinora inpunita coalescant, euidenti præceptione decernimus, vt à vicario ceterísque iudicibus, quos ex vrbicario canone quidquam vsurpas-

ſe conſtiterit,in quadruplum præſumpta poſcantur:ita vt duplum iudices,duplum eorum officia cogantur inferre. Deinceps autem niſi ab huiuſmodi ſcelere temperetur, iudices deportationis pœna retinendos, primates officiorum capitali ſupplicio ſubiugandos perpeti auctoritate ſancimus,&c. Dat.IIII.Kal. Octob.Altino,Theodoro V.C. CONS.

De frumento vrbis Conſtantinopolitanæ. *Tit. XVI.*

I. Impp.Honor.& Theod.A A.Monaxio P.V.

Vingentas auri libras partim à tui culminis indagine, partim ampliſſimi ſenatus grata inlatione collectas ad prohibendam famem ita huic titulo conſecramus, vt quidquid ſuper frumentaria comparatione titulus emptionis inuenerit in tribunalibus præfecturæ vrbanæ ſubgeſtorum teſtificatio pandatur: vt ſumma collecta & incrementa, quæ venundato tritico acceſſerint, patrum inſinuetur examini,omni de eo,quę contra hunc titulum temptabitur,vſurpatione ceſſante:vt nec tuæ ſedis auctoritate, nec cuiquam liceat cuiuſcumque, vel honeſtæ occaſionis obtentu hæc perpenſa vllo pacto conuellere: ne non modo tot ſententiarum violare munimina videatur,ſed & familiari diſpēdio quatiatur:& id,quod ex hac auri quantitate decerpſerit, geminatum arcæ frumentariæ inferat. Si quis autem priuatim ad vſus proprios intra vrbem ampliſſimam frumentum conparare voluerit,habeat licentiam coemendi. Dat.VI.Kalen. Maij.Conſtantinop.Honorio VIII.& Theod.III.A A. CONSS.

II. Idem A A.Vrſo P.V.

Nulli ne diuinæ quidem domui noſtræ frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur,ſed integer canon mancipibus conſignetur,annona in pane cocto domibus exhibenda.Ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino præſtitutus,nec non à diuo pietatis meę auo auctus expendi:quoniam creſcit inopia,ſi frumento, quod pro annona tribuitur, ad vſus alios deputata cognoſcantur.Cogentur enim ſibi de publico emere, quæ aliis vendere potuiſſent.Dat.X.Kal.Aug.Conſtp.Theodoro A.VII.& Palladio CONSS.

III. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Leontio P.V.

Seſcentarum vndecim auri librarum quantitas ad coemptionem frumentariam ſit perpetuò dedicata.Nec liceat cuiquam poſtea adminiſtratione vrbicariæ poteſtatis percepta,aliquid ex memorata ſumma minuere, vel ad quoſcumque alios vſus conuertere: ſed ſub geſtorum teſtificatione certum fiat, & quòd mancipibus mutui nomine datum eſt,& quòd ab hiſdem ſit(excepta omni concuſſione)ſoluendum.Eum autem,qui hanc formam auſus fuerit inquietare,quantitatem,in qua ſuam calliditatem exercuerit,in duplum redhibere iubemus: & quidquid ex prædicta ratione adcreuerit, ad cumulum memoratæ auri quantitatis & frumentarij tituli fomitem redundare, legíſque huius tenorem æneis tabulis incidi. Dat.V.Kal.Decemb.Conſtantinop. Ariobindo, & Aſpere CONSS.

De annonis ciuicis,& pane gradili. *Tit. XVII.*

I. Impp.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. Iouio P.V.

Via comperimus nonnullos venditis ædibus panes earum penes se retinere: nulli liceat, vt ædes sequantur annonæ. Sanè si qui ex huiusmodi titulo caduci sint panes, fisci viribus vindicentur. Dat. VI. Kalen. April. Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

II. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Panis gradilis in alium gradum translatio inhibetur. Et cognoscat officium PF. annonæ seuerissima sibi inminere supplicia, si vlterius trāslationem per gradus permiserit commutari. Dat. V. Id. Decemb. Naissi, Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

III. Idem A A. ad Maximum PF. annonæ.

Vniuersi panem gradilem de gradibus adipiscantur. Neque cuiquam hæc aut deferatur gratia, aut inponatur iniuria, vt de pistrino accipiat. Omni igitur studio hoc curabit officium sinceritatis tuę, vt quæcumque illa sunt, quæ diurna pistores alimentis popularibus præbent, omnia ea gradibus distribuant, non ex officinarum conductoribus promant. P P. die Non. April. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

IIII. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Ne quid super gradili pane fraudis oriretur, iussimus omne illud, quod populo penditur, palam in gradibus non clam à pistoribus ministrari. P P. Prid. Noñ. April. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Idem A A. ad populum.

Ciues Romanos, qui in viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Ardiniensis, quinquaginta vncias comparabat, triginta & sex vncias in bucellis sex mundis sine pretio consequatur: ita vt ius in his nullus habeat officialis, nullus seruus, nemo qui ædificiorum percipiat panem. Quorum si quis se aliqua ratione fortasse inmerserit, adquisito pane priuabitur, proprium nihilominus perditurus: aut dabit pro condicione supplicium, eo, qui commissam detulit fraudem, & emptoris panes, & venditoris habituro. Popularibus enim, quibus non est aliunde solacium, quibus idem panis hodieque distrahitur, & eorum successoribus clementia nostra deputabit, in quo nunc emitur loco propriis gradibus erogandum. Quibus titulus figendus est æneus, in quem & panis modus, & percipientis nomen debebit incidi. Et si ad tantum alicuius temeritas eruperit, vt aut per se, aut per aliquem suorum sibi quolibet modo ius panis istius adque æreæ tabulæ suum voluerit nomen inserere, supradictis condicionibus subiacebit. P P. Romæ, Kal. Aug. Valentin. N.P. & Victore CONSS.

VI. Idem A A. ad Maximum PF. ann.

Si quis vmquam actor, procurator, seruúsve senatoris vsurpatum gradilem gratificante, aut vendente scriba, vel etiam consentiente perceperit, subiciatur æculei quæstioni. Ac si eundem patuerit temeritate propria, adque ignorante domino de perceptione panis inlicitè trāsegisse, ipse sub vinculis pistrino, quod fraudabat, inseruiat. Si verò senatoris culpa id fuisse constiterit, domus eius fisci viribus adgregetur. Ex aliis quoque si quis rei familiaris facultatibus præditus designatum crimen admiserit, cum his, quæ habet, pistrini exercitio subiugetur. Si quis etiam pauperrimus rerum erit, cogetur exhibere opera-

riam seruitutem. In scribas verò, quos cōstiterit nefas vetitum perpetrasse vindex legum gladius exeratur. Dat. XIIII. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente CONSS.

VII. Idem AAA. Clearcho P.V.

Vendendi de reliquo popularibus annonam consuetudinem derogamus: vt huiusmodi celebrata vēditio omni careat firmitate. Verùm si quis vrbe abeundum esse crediderit, panes ceteraque quæ percipit, in horreorum conditis reseruentur, poscentibus iuxta legem eiusdem ordinis hominibus deferenda: quin lege proposita etiam quæ fuerint fortasse distractæ, ad originem propriam iusque reuocamus. Siquidem iustum est, vt in perpetuum suum quisque detineat, & per succedaneas vices proprius ordo teneat, vt palatinus palatini, miles verò militaris, popularem annonam popularis exposcat: nec alterum alterius sibi expetens diuersorum ordinum valeat miscere rationem. Dat. VIII. Kal. Maij. Modesto & Arinth. CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Restituto P.V.

Si quis ex schola defecerit, mortémque obierit, non ab alio corpore vacantes flagitentur annonæ, sed ipsis scholis cessuræ diuidendæque perdurent. Dat. Prid. Id. Iul. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

VIIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Proculo P.V. Constantinop.

Annonas ciuicas in vrbe Constantinopolitana scholæ scutariorum, & scutariorum clibanariorum diui Constantini adseruntur liberalitatem meruisse. Quarum ex magna parte inminutio facta perhibetur: quod alij eas putarunt tamquam proprias distrahendas, alij per successionum gradus hereditarium ius venire. Sublimis igitur eminētia tua omnes eas, quas quoquomodo alienatas fuisse reppererit, his scholis, quibus donatæ ac deputatæ sunt (amota omni reluctatione) restituet. Habere enim debent earum perpetuitatē, quarum meruere compendium. Dat. VII. Kal. Aug. Romæ, Timasio & Promoto CONSS.

X. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Proculo P.V.

Annonas ciuicas non tam titulis dignitatum, quàm singulorum viritim meritis adtributas diui Constantini liberalitate sat claruit. Ideoq; nihil ex his scholarum nomine vindicetur, sed pro vniuscuiusque merito quę sunt concessa seruentur: vt quicunque perceptarum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure sanguinis transfuderūt, vel in extraneos distractionis titulo transscribserunt, maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel venditionis arbitrio. Dat. VII. Kal. Iul. Constp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XI. Idem AAA. Aureliano P.V.

Annonas ciuicas ad hoc militaribus viris beneficium diuale distribuit, vt qui emolumenta perciperent, ædificandi studio magnitudinem vrbis augerent: ac proinde ne frustra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mœnium non iuuantur, id super his annonis, quę scholis erogari solent, seruandum est, vt hij tantum, qui domus habent, deputata suo nomini commoda consequantur: aliæ retractatę adque in suspenso habitæ nostrę munificentiæ reseruentur: his tantummodo etiam, si liberalitas sacra extiterit, deputandæ, qui

qui ex numero militarium virorum annonas pro extructis domibus beneficio nostræ adnotationis acceperint: vt & parata sui munera habeat largitas, & superfluis necessitas non grauetur. Dat.VI.Kal.Maij.Constp.D.N.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

XII. Idem AAA. Aureliano P.V.

Si quæ speciatim annonę domus in hac vrbe habẽtibus diuę memorę Cõstantini vel Constantij largitates cõcessæ sunt, adq; in heredes proprios iure successionis, vel in extraneos vẽditionis titulo transierũt, erogatione solita ministrentur, & si quæ scholarum nomine defenduntur. Inlustris igitur magnificẽtia tua & hanc super his formam custodire debebit. Si quæ vero ad arbitrium Proculi datæ nobis nescientibus erogantur, & retrahere eas ilico, & reuocare debebit. Dat.XII.Kal.Decemb.Constp.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

XIII. Impp. Arcad.& Honor.AA. Africano P.V.

Eos, quos in hac vrbe domos nõ habere cognoueris, annonis nouis quolibet titulo acceptis priuari tua magnitudo præcipiet: nec vllis emolumentis ciuicis adiuuare. Neque enim fas est, vt qui vrbis adfectum domus indicio monstrare neglexerint, eius cõmodis perfruantur. Sin verò quisquam est, qui se ædes spondeat habiturum, nisi intra sex mẽses instruxerit, nequaquam publicarũ annonarũ modũ potiatur. PP.III.Kal.Aug.Constp. Arc.IIII.& Hon.III.AA.CONSS.

XIIII. Idem AA. Clearcho P.V.

Inclytæ recordationis pater clementiæ nostræ post solitum canonem, qui vrbi Augustissimi nominis præbetur, certum annonarum modum de nouo canone addendum esse constituit. Et quia nonnullos absque liberalitate nostra ex ea quantitate annonas consequi compertum est, magnificentia tua nulli ex eo modo annonam faciat ministrari, qui vel liberalitate nostra perceperit, vel super his, quæ ab inlustri sede magnitudinis tuæ ei sunt deputatæ, triumphalis dexteræ nostræ confirmationem est consecutus. Dat.XI. Kal. April. Constp. Arcad.V.& Honor.V.AA. CONSS.

XV. Idem AA. Monachio P.V.

Dispositione magnificentiæ tuæ olei mensuram firmã manere præcipimus, vt decem & octo per singulos sextarios scripulis ad certorum ordinum commodum commoderata dispositione tua retentis ac distributis sextarius olei ad viginti vnam semis vnciam redigatur. Quam mẽsuram certum designatis suggestione corporibus solacium constitutam nullius posthac fraude credimus adtemptandam. Dat.XV. Kal.Mar.Basso & Philippo CONSS.

De mendicantibus non inualidis. *Tit.* *XVIII.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Seuerum P.V.

CVnctis adfatim, quos in publicum quęstum incepta mendicitas vocauit, inspectis exploretur in singulis, & integritas corporum & robur annorũ, adque ea inertibus & absque vlla debilitate miserandis necessitas inferatur, vt eorũ quidẽ, quos tenet cõdicio seruilis, proditor studiosus & diligens dominiũ consequatur. Eorũ verò, quos natalium sola libertas prosequatur, colonatu perpetuo fulciatur quisquis huiusmodi lenitudinem

dinem prodiderit, ac probauerit, salua dominis actione, in eos, qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt. Dat. XII. Kal. Iul. Pataui, Antonio & Syagrio CONSS.

De pretio panis ostiensis. *Tit. XVIIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Theodoro P. P.

Panem ostiensem adque fiscalem vno nummo distrahi volumus. Sancimus autem, vt nullus per sacrum rescribtum audeat pretium ampliare. Qui si obtulerit supplicationem, duarum librarum auri multa ferietur. Dat. Prid. Id. April. Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De pretio piscis. *Tit. XX.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Qui ministerij nostri causa exhibendi piscis cura vel sollicitudine tenentur, plus à se exigi, quàm quod emere potuerint, protestātur. Si quidem in tricenis libris sibi solidus ministretur, & multo disparē quantitatem vix ægréque valeant comparare. Ideoque per vicena pondo piscis primæ scilicet qualitatis memoratis solidus ministretur. Spatangium sanè in primæ qualitatis piscem inputari præcipimus, quod decem librarum pondus sua magnitudine minime excedere videtur. Dat. XVII. Kal. Maij. Lucio V. C. CONS.

De nautis tiberinis. *Tit. XXI.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P. V.

Qui nauem Tiberinam habere fuerit ostensus, onus reipublicæ necessarium agnoscat. Quęcumque igitur nauigia in alueo Tiberis inueniuntur, competentibus & solitis obsequiis mancipentur: ita vt nullius dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De saccariis portus Romæ. *Tit. XXII.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P. V.

Omnia quæcunque aduexerint priuati ad portum vrbis æternæ, per ipsos saccarios, vel eos, qui se huic corpori permiscere desiderant, magnificentia tua iubeat comportari: & pro temporum varietate mercedes considerata iusta æstimatione taxari: ita vt si claruerit aliquem priuatum per suos aduenticias species comportare, quinta pars eius speciei fisco lucratiua vindicetur. Dat. VI. Id. Iuñ. Naisso, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De patronis horreorum Portuensium. *Tit. XXIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P. P.

Patronos horreorum Portuensium singulis tantum annis præesse decernimus, omni subreptione cessante: ne vmquam veteris erogationis ratiocinium nobis commeantibus inseratur: nec vltra tempus constitutum quispiam sibi administrationem horreorum Portuensium fraudulenter vsurpet, nisi prioris anni ratiocinio antè deducto, in alium annum quasi fidelis iam & idoneus subrogetur. Dat. VI. Kal. April. Altino, Stilichone & Aureliano CONSS.

De mensis oleariis. *Tit. XXIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Cerealem P. F. annonæ.

Ensæ oleariæ, quæ ita caducæ fuerint, vt nullus possit adherere dominio, vicenis follibus per officium distrahantur. Sed si quis mensam oleariam prædictis follibus emptam cariore pretio vendiderit, ferreis vinculis constrictus ad Illyricum transmittatur, pœnam congruam luiturus. Si quis autem mensam oleariam in dominio suo retinens viuendi cursum impleuerit, eandem mēsam ad successores proprios cum reliquis suis rebus hereditario poterit iure transmittere. Dat. Kal. Mar. Nicomediæ. Acc. VIII. Id. April. Romæ, Ianuarino & Iusto CONSS.

De frumento Chartaginiensi. *Tit. XXV.*

I. Imp. Constantinus A. ad Catulinum P. V. Africæ.

I quis corpora æneo frumento obnoxia detraxerit, ab omni interpellatione liber sit: quamuis alia corpora possederit, siue coemerit libera ab ænei frumenti inquietudine. Conparatores enim rerum obnoxiarum teneri oportet pro modo eius rei, quam adepti sunt, etiam si extrà liberalitate rem fuerint consecuti. Sed quia plerique ex magistratibus ænei frumenti pensitatione obnoxij, vel ipsi sibi dum administrant, alios subrogarunt, vel redempti pro aliis alios creauerunt, rescissis subrogationibus ad eiusdem ænei frumenti pensitationem teneantur. Illos enim solos ex subrogatis perseuerare oportet, quos constiterit idoneos esse facultatibus, & minus idoneorum loco non à redemptis magistratibus subrogatos. Dat. Prid. Id. Dec. Sirmi, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

De frumento Alexandrino. *Tit. XXVI.*

I. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

N æstimatione frumenti, quod ad ciuitatem Alexandrinam conuehitur, quidquid de crithologia & zygostasij munere, & pro naucleriorum tuenda substantia eminentia tua disposuit, roboramus. Adque vt curialibus prædæ auferatur occasio, iubemus eos ad huiusmodi sollicitudinem adfectandam nunquam accedere, sed designata officia tuis prouisionibus examinata sollicitudinem prædictam implere. Dat. V. Kal. Feb. Constantinop. Honorio VIIII. & Theodosio V. A A. CONSS.

II. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Isidoro P. P.

Diurnos centum & decem modios alimoniis Alexandrinæ ciuitatis addi decernimus: vt nemo priuetur eo, quod nunc vsque percepit, & perissochoregiæ nomen penitus amputetur, & tesseræ designētur, & nostræ pietatis nomine censeantur. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constp. Isidoro & Senatore CONSS.

De alexandrinæ plebis primatibus. *Tit. XXVII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Gennadio P. F. Augustali.

Rchigerontes & diœcetę ergasiotanorum numero deligantur. quod officium tuum sollicitis obseruet excubiis. Dat. Noñ. Febr. Constantinop. P P. Alexandriæ Eutycheo, Arcad. IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

II. Impp.

II. Imppp. DD. NN. Theod. & Valentinianus AA. Isidoro P.P.

Corporatos ciuitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis onere liberamus, & pro tenore & dispositione tua quadringentos solidos ex dinummio vectigali memoratæ ciuitatis pręcommodari decernimus: ita vt ex titulo nauium omnibus modis repensetur. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Constantinop. Isidoro & Senatore CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVSQVINTVS.

De operibus publicis. *Tit. I.*

I. Imp. Constantinus A. ad Flauianum P.V. Afric.

NEmo propriis ornamentis esse priuandas existimet ciuitates. Fas siquidem non est acceptum à veteribus decus perdere ciuitatem, veluti ad vrbis alterius mœnia transferendum. Dat. IIII. Noñ. Feb Med. Acc. VIII. Id. Iul. Constantino A. & Cæs. CONSS.

II. Idem A. Menandro.

Propter neglegentiam iudicum, qui imperialia præcepta differunt, ad diuersas prouincias diuersos misimus, qui ad scientiam nostram referant, quæ vel diligentia promota viderint, vel desidia corrupta culpauerint. Monendi autem iudices sunt, qui instaurare publica opera debent, vt de effectis eis potiùs, quàm inchoatis ad nostram scientiam referant: nisi fortè iusta ratione petẽdũ sit aliquos (si fortè defuerint) inpensarum titulos prouideri. De rebus autem præcipuis maximísque non de quibuscumque vilissimis nostrum debent interpellare consilium. Dat. III. Id. April. Sirmi, Crispo II. & Constantino II. VV. CC. CONSS.

III. Idem A. Secundo P.P.

Prouinciarum iudices commoneri præcipimus, vt nihil se noui operis ordinari antè debere cognoscant, quàm ea conpleuerint, quæ à decessoribus inchoata sunt: exceptis dumtaxat templorum ædificationibus. Dat. III. Kal. Iul. Constantino A. VII. & Constantio C. CONSS.

IIII. Idem A. Haue Felix carissime nobis.

Omnes intra centum pedes vicinitus, quantum ad horrea pertinet, arceantur. Ac si quid constructum fuerit, diruatur: quoniam experimentis nuperrimis palàm factum est, ædificiorum, quæ horreis adherebãt, incendiis fiscales copias laborasse.

laboraſſe. Quòd ſi quis ędificandi amore publica damna neglexerit, non ſolùm quod conſtruxit, ſed omnes res eius, & quidquid in ſuo iure habuit, fiſco adiudicari præcipimus. Dat. XI. Kalend. Aug. Sirmio, Conſtantino A. IIII. & Conſtantio C. CONSS.

V. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. Haue Catuline Kariſſime nobis.

Plurimi inmunitates operum publicorum conceſſione iudicum adepti ſunt. Itaque omnes iubemus inquiri, vt eorum nomina adque etiam priuatas indulgentias lenitudo noſtra cognoſcat, & infra iam nunc tamen iuſſimus, vt aduerſus fas elicitas inmunitates per detriměta ſi conperiſſent, & in lucro habere deſiſtant, in poſterum aditus ſimilia cupientibus obſtruatur. Dat. VI. Kal. Aug. Sirmi, Vrſo & Polemio CONSS.

VI. Idem A A. ad Marcellinum Com. orientis.

Quæ operibus publicis inpenſa conſtiterit, accepto ferri oportere cognoſcas. Dat. V. Noñ. Octob. Conſtp. Limenio & Catulino CONSS.

VII. Idem A A. ad Senatum.

Quoniam diuerſi iudices nonnulla opera, in quibuſdam æſtimant vrbibus extruenda, ad huiuſmodi neceſſitatem ſenatorum ſubſtantia non vocetur. Eos quoque ſenatores, quibus per diuerſas prouincias fuerit ſollicitudo commiſſa, fretos ſanctione noſtra huiuſcemodi temptamentis decet conſtanter obſiſtere: ne ſenatoriæ facultates harum rerum contemplatione vexentur. Dat. V. Noñ. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Idem A A. Ecdicio P F. Aegypti.

Oportuit prætoria iudicum, & domos iudiciarias publico iuri adque vſui vindicari. Sed quia ſalubris noſtra diſpoſitio dilata eſt, nunc ſaltem tradatur effectui, &c. PP. IIII. Noñ. Decemb. Antiochiæ Mamertino & Neuitta CONSS.

VIIII. Idem A A. Ecdicio P F. Aegypti. poſt alia.

Comperimus ſuper ergaſteria publica, quæ ad huius pertinent ciuitatis, pleroſque ſibi domos extruxiſſe. Præcipimus ergo eas inconcuſſo iure quæ ædificauerunt poſſidere. PP. IIII. Noñ. Decemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis in ciuitate conſiſtens in locis publicis ſibi domos forte conſtruxerit, eas ſine inquietudine aliqua poſſideat.*

X. Idem A A. ad Rufinum.

Quicumque cuiuſlibet ordinis, dignitatis aliquod opus publicum quoquo genere obſcura interpretatione meruerit, fructu talis beneficij ſine aliqua dubitatione priuetur. Non ſolùm enim reuocamus quod factum eſt, verum etiam in futurum cauemus, ne qua fraude temptetur. Dat. VII. Id. Decemb. Aquil. Mamertino & Neuitta CONSS.

XI. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

Intra vrbem Romam ęternam nullus iudicum nouum opus informet, quotiens ſerenitatis noſtræ arbitria ceſſabunt, ea tamen inſtaurandi, quæ iam deformibus ruinis intercidiſſe dicuntur, vniuerſis licentiam damus. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Philippis, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XII. Idem AA. ad Symmachum.

Horrea fiscalia apud vrbem Romam, necnon etiam portus in vsus translata priuatos cognouimus. Hæc ad pristinum inferioribus horreorum frumenta condantur, quæ natura loci & humore vitiantur. Annonas quoque horreis antiquitus deputatas hos rethibere conpelles, qui eas in damna publica ausi sunt occupare, quarum substantiam entichæ populi Romani proficere præcipies. Sanè quos inueniens fabricarum destructionis auctores, ad reparationem necessario tenebis. Dat. VI. Id. Iuñ. Naisso, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XIII. Idem AA. Tautomedi duci Daciæ Ripensis.

In limite grauitati tuæ commisso præter eas turres, quas refici oportet, si forte indigeant refectione turres, administrationis tempore quodannis locis opportunis extrue. Quòd si huius præcepti auctoritatē neglexeris, finita administratione reuocatus in limitem ex propriis facultatibus eam fabricam, quam administrationis tempore adiumētis militum & inpensis debueras fabricare, extruere cogeris. Dat. XIII. Kal. Iul. Med. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XIIII. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Præsumptionem iudicū vlteriùs prohibemus, qui in euersionē abditorū oppidorū Petropolis, vel splēdidissimas ciuitates ornare se fingūt, transferēdorum signorum, vel marmorum, vel columnarum materias requirentes. Quod post legem nostram sine pœna admittere non licebit, præsertim cum neque nouam constitui fabricam iusserimus, ante quàm vetera reformentur. Et si adeo aliquid fuerit inchoandum, ab aliis ciuitatibus conueniat temperari. Dat. Kal. Ianuar. Med. Valentiniano & Valente CONSS.

XV. Idem AA. ad Dracontium.

Lex sancientibus nobis rogata est, quæ iudices omnes & rectores prouinciarum edicto suo adque auctoritate cohibet aliquid noui operis adripere priùs, quàm ea quæ victa senio fatiscerent, repararent. quæ nunc etiam credidimus repetenda. Dat. XIIII. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVI. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Censura tua ac iudicibus licētiam penitus amputabit, ne aliquid nouellum adgrediatur opus, veterum inlustrium fabricarum reparatione neglecta. In eo sanè larga ac benigna his licentia tribuetur, vt ornamenta vrbium, ac decora marmorum, quæ in aliquo senium temporis sentiunt, ad speciem pristinam & vsum congruę vtilitatis instaurent. Ceterùm nihil auspicari quemquam noui operis patieris, exceptis stabulorum fabricis, quæ ex vsu publico (si ita res tulerit) non prohibemus institui. Dat. Id. Mar. Senigalia, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVII. Idem AA. ad Valentinianum Cons. Piceni.

Si quid sinceritas tua his vrbibus, quibus præest, putauerit deferendum, instaurare antiquum opus rectiùs poterit, quàm nouum inchoare. Sanè si quid reparationi alicuius operis postulandum erit, non in pecunia, sed in ipsis speciebus postulare te par est. Si loca aliqua indigent nouis stabulis aut horreis, videris

deris exædificare, etiam si emolumenta publica aduerteris postulare. Dat. Prid. Noñ. Octob. Valentiniano & Valente CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Probum P.P.

Rectores prouinciarum, quodcumque opus inchoandum esse necessario viderint in aliqua ciuitate, id arripere non dubitēt. Si ciuitatis eius respublica tantùm in tertia pensionis parte non habeat, quātùm cœptæ fabricæ poscat inpendium, ex aliarum ciuitatum reipublicæ canone præsumant, tertię videlicet portionis. PP. VII. Kal. Feb. Sirmio, Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

XVIIII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus, AAA. ad senatum. post alia.

Nemo præfectorum vrbis, aliorúmve iudicum, quos potestas in excelso locat, opus aliquod nouum in vrbe Roma inclyta moliatur, sed excolendis veteribus intendat animum. Nouum quoque opus qui volet in vrbe moliri, sua pecunia, suis operibus absoluat, non contractis veteribus emolumētis, non effossis nobilium operū substructionibus, non rediuiuis de publico saxis, non marmorum frustis spoliatarum ædium deformatione conuulsis. Lecta in senatu Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

XX. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Iuliano PF. Aegypti.

Iudex, qui ad prouinciam fuerit destinatus, duas partes, vel incuria, vel vetustate conlabsas ad statum pristinum nitoris adducat, adque tertiam constrat * nouitatis: si tamen famæ & propriis cupit laudibus prouidere. Dat. XVI. Kal. April. Thessal. Gratiano A. V. & Theod. A. I. CONSS.

XXI. Idem AAA. Eutropio P.P.

Singuli quique iudicum primo omnium in tuendis veteribus ædificiis publicis impendant propriæ sollicitudinis curam: tum adgrediātur noua, adque studio cautæ celeritatis quidquid à superiore reppererint inchoatum, quasi à se cœptum nouerint explicandum. Dat. XVI. Kal. Septemb. Hadrianop. Gratiano A. V. & Theod. A. I. CONSS

XXII. Idem AAA. Haue Procule K. nob.

Præscribtio temporis iuri publico non debet obsistere: sed ne rescribta quidem. Adque ideo diruenda sunt omnia, quæ per diuersas vrbes vel in foro, vel in quocumque publico loco ciuitatis extructa noscuntur. Dat. III. Id. Iun. Constp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XXIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Ad portus & aquæductus instaurationem, omnes certatim facta operarum conlatione, instare debent. Neque aliquis ab huiuscemodi consortio dignitatis priuilegiis excusari. Dat. XV. Kalend. Febr. Constantinop. Richomere, & Clearcho CONSS.

XXIIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Omnes, quibus vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionem solito more decreta, vsque ad annos quindecim ab opere perfecto cum suis heredibus teneantur obnoxij: ita vt si quid vitij in ædificatione infra præstitutum tempus prouenerit, de eorū patrimonio (exceptis tamen his

casibus, qui sunt fortuiti) reformetur. Dat. III. Non. Feb. Constantinop. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XXV. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. Proculo P. V. Constantinop.

Turpe est publici splendoris ornatum priuatarum ædium adiectione conrumpi, & ea quæ conspicuæ vrbis decori, vel nostri temporis, vel prioris sæculi ætate creuerunt, auiditate cogendæ pecuniæ sociari. Vnde sublimis eminentia tua quidquid talis astutiæ depræhenderit fraude violatum, id si publicis nitoribus faciem aspectus deterioris inducit, siue illud voluntaria præsumptione temeratum est, siue expressam coactis adnotationibus occasionem fraudis obtinuit, iubebit amoueri. Tuo enim arbitrio relinquimus à quibus temperãdum, quæúe diruenda diiudices. Dat. XVI. Kalend. August. Rom. Timasio, & Promoto CONSS.

XXVI. Idem AAA. Polemio P. P. Illyrici & Italiæ.

Quotiens clariores vrbis per singulas quasque prouincias expensis propriis & vectigalibus maiorem pecuniã absoluẽdi cuiuslibet operis necessitate deposcunt, id ex minorum viribus vindicetur, ita vt non antè poscatur, quàm omnis summa, quæ hisdem ex suis compendiis quæri solet, instaurandis ædibus adsumatur. Consequens verò erit, vt in notitiam serenitatis nostræ, quotiens habita fuerit hæc vectigalium vsurpatio, diriuetur, quantum fuerit aliunde præsumptum, per quos expensum, quatenus consummatum. Dat. XVII. Kal. Feb. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XXVII. Idem AAA. Albino P. V. Rom.

Augustæ in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari superuacua. Nosse itaque par est officium magnitudinis tuæ, & ceteros, à quibus sumptus huiusmodi operibus de ærario præbebũtur, accepto omnino non ferri, si quis per vsurpationem opus præter conscientiam nostrã intra æternam vrbem voluerit publica conlatione cõstruere. Ideoque summam omnem quę illi contra interdictum forte præbebitur, pecunia sua, & propriis facultatibus pendet sequestrata condemnatione librarum auri decem quæ plectet sacrilegam contemnentis audaciam. Dat. Prid. Non. April. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XXVIII. Idem AAA. Polemio P. P. Illyrici & Italiæ.

Si quis nouum opus in qualibet ciuitate sustollere audaciùs quàm consultiùs molietur, de proprio se conlaturum sumptus, & perfecturum, quod cœperit noscat. Nihil quippe dispensatoribus ex hoc vsu feremus accepto, & contra officium adque ipsum iudicem auri pondo dena constringent: vt saltem metu, quod facere sponte debuerant reficiendis vetustioribus inpendant laborem. Dat. Prid. Non. April. Med. Valentiniano A. III. & Neotherio V. C. CONSS.

XXVIIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Aureliano P. V.

Ne quis iudicum noua ædificia moliatur, cum opera nonnulla, aut cœpta penderent, aut neglecta nutarent. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XXX. Idem AAA. Aureliano P. V.

Si quando concessa à nobis licentia fuerit extruendi, id sublimis magnificentia

centia tua sciat esse seruandum, vt nulla domus inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: nisi vsque ad quinquaginta libras argẽti pretij æstimatione taxabitur. De ædificiis verò maioris meriti ad nostram scientiam referetur, vt vbi amplior poscitur quantitas, imperialis extet auctoritas. Dat. III. Kalen. Mart. Constp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XXXI. Idem AAA. Rufino P.P.

Si qui iudices perfecto operi suum potiùs nomen, quam nostræ perennitatis scribserint, maiestatis teneantur obnoxij. Illud etiam repetita sanctione decernimus, vt nemini iudicum liceat nouis molitionibus industriæ captare famam. Quòd si quis in administratione positus sine iussu nostro ædificij alicuius iacere fundamenta temptauerit, is proprio sumptu etiam priuatus perficere cogetur, quod ei non licuerat inchoare: nec prouincia permittetur abscedere priùs, quàm ad perfectum manu cœptum perduxerit: & si quid de quibuslibet publicis titulis in ea ipsa fabrica præcepto eius inpensum fuerit, reformarit. Dat. III. Non. Iul. Constp. Arcadio III. & Honor. II. AA. CONSS.

XXXII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eusebio C.S.L.

Ne splendidissimæ vrbes vel oppida vetustate labantur, de reditibus fundorum iuris reipublicę tertiam partem reparationi publicorum mœnium & thermarum subustioni deputamus. Dat. XI. Kalend. Iul. Med. Olybrio, & Probino CONSS.

INTERPRETATIO. *Quotiens ædificia vetustate consumpta necesse fuerit reparari, ad ipsam reparationem tertiam partem de proprio fiscus impendat.*

XXXIII. Idem AA. Haue Vincenti K. nobis.

Præcipua nobis cura est, ne aut prouinciales nostri superindictionibus prægrauentur, aut opera publica pereant vetustate conlabsa. Singuli igitur ordines ciuitatum ad reparationem mœnium publicorum nihil sibi amplius nouerint præsumendum, præter tertiam portionẽ eius canonis, qui vt locis fundisque reipublicæ quodannis conferri solet: sicut diui parentis nostri Valentiniani senioris deputauit auctoritas. Dat. III. Non. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Cæsario P.P.

Omnes prouinciarum rectores litteris moneantur, vt sciant ordines adque incolas vrbium singularum muros, vel nouos debere facere, vel firmiùs veteres renouare: scilicet hoc pacto inpendiis ordinandis, vt adscribtio currat pro viribus singulorum. Deinde scribantur pro æstimatione futuri operis territoria ciuium, ne plus poscatur aliquid, quàm necessitas imperauerit, néve minùs: ne instans inpediatur effectus. Oportet namque per singula iuga certa quæque distribui, vt par cunctis præbendorum sumptuum necessitas inponatur. Dat. VIIII. Kal. April. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXV. Idem AA. Cæsario P.P.

Quidquid de palatiis, aut prætoriis iudicũ, aut horreis, aut stabulis & receptaculis animaliũ publicorũ ruina labsum fuerit, id rectorũ facultatibus reparari præcipimus, qui à primo consulatu diui genitoris nostri, vsque pręsens tempus gesserunt iudiciariã potestatem. PP. Regio, Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXVI. Idem A A. Asterio Com. Orientis.

Quoniam vias, pontes, per quos itinera celebrantur, adq; aquæductus, muros quinetiam iuuari prouisis sumptibus oportere signasti, cũctam materiam, quæ ordinata dicitur, ex demolitione templorum memoratis necessitatibus deputari censemus, quo ad perfectionem cuncta perueniant. Dat. Kalend. Nouemb. Cæsario & Attico CONSS.

XXXVII. Idem A A. Theodoro P.P.

Nemo iudicum in id temeritatis erumpat, vt inconsulta pietate nostra, noui aliquid operis existimet inchoãdum, vel ex diuersis operibus æramen, aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in vsu vel ornatu probabitur ciuitatis, eripere vel aliò transferre sine iussu tuæ sublimitatis audeat. Etenim si quis contrà fecerit, tribus libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines ciuitatum manebit, nisi ornamentum genitalis patriæ decreti huius auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulorum fabricas arbitratu proprio prouinciarum iudices studio laudandæ deuotionis adripiant. Dat. Kal. Ian. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXXVIII. Idem A A. Eutychiano P.P.

Excellens eminẽtia tua cuncta priuata ædificia, quę cõiuncta horreis publicis esse cognouerit, dirui ac demoliri præcipiet: ita vt ex quattuor lateribus priuatorũ consortio separata sint: ac libero spatio recernantur, vt à principio fuerant fabricata. Dat. V. Non. Iul. Constp. Honor. A. III. & Eutychiano CONSS.

XXXVIIII. Idem A A. Seuero P.V.

Aedificia, quæ vulgi more parapetasia nuncupantur, vel si qua aliqua opera publicis mœnibus, vel priuatis sociata coherent, vt ex his incẽdium, vel insidias vicinitas reformidet, aut angustẽtur spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo, dirui ac prosterni præcipimus. Dat. V. Id. Octob. Constp. Honorio. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XL. Idem A A. Eutychiano P.P.

Si aliquando operum publicorum petitores emergant, non nisi diruta penitus, quę distructa, & quæ parum sint vsui ciuitatum, petitoribus adsignentur. Dat. Id. Decemb. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XLI. Idem A A. Hadriano P.P.

Omnia ædificia publica siue iuris tẽplorum intra muros posita, vel etiam muris coherentia, quæ tamen nullis censibus patuerit obligata, curiales & collegiati (submotis conpetitoribus) teneant, adque custodiant, suarum non inmemores fortunarum: ita vt eos nullus penitus inquietet, qui aliquem locum publicum, aut per sacram adnotationem meruerit, aut in areis vacantibus, quæ nullum vsum ciuitatibus ornatumq; præberẽt, insinuata auctoritate rescribti propriis sumptibus ædificauerit. Si qua verò super huiusmodi locis fuerit orta dubitatio, non aliquid municipes siue collegiatos volumus sponte pręsumere: sed à rectore prouinciæ ortam dirimi quæstionem, vel sublimẽ consuli præfecturam, si iudicandi exegerit difficultas. Palatina sanè officia ab his locis abstinere oportet, nec præbendæ instructionis gratia cuique subripiendi aditum reserari. Cùm si quando à quopiam vacans locus, aut area postulatur, consultiùs ad ordinarios iudices nostri mittantur affatus: vt si neque vsui, neque ornatui

ciuitatis adcommodum videtur esse quod poscitur, periculo ordinis & prouincialis officij, absque vllius gratiæ conludio, conpetitori sub gestorum testificatione tradantur. pensiones autem quæ deinceps sublatæ à conpetitoribus fuerint, rationabiliter inpositas reparationi iubemus proficere ciuitatis: videlicet pensionibus præteriti temporis, quæ iam sollemniter sacro priuatóque debentur ærario. Dat.IIII.Non.Iul.Med.Vincentio & Frauitto CONSS.

XLII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Eudoxiopolitanæ ciuitatis ciues pro oblatano suam patriam ergasteria condonamus. Ne quis igitur ergasteria memorata à nostra serenitate deinceps petere moliatur, eáque ratione ciuium (quorum censum cupimus ampliari) iura perturbet. Dat.Prid.Id.Iul.Constp.Honor.A.VI.& Aristeneto CONSS.

XLIII. Idem AA. Hadriano P.P.

Petentibus loca publica ea condicione adnuimus, ne quid vsui vel ornatibus, aut commodis ciuitatum auferatur. Et quamquam nullum opinemur existere, qui contra commoda, vel ornatum propriæ ciuitatis competitorum obreptionibus cohiberet, adtamen huiuscemodi rescribta non nisi ad excellentiam tuam referri præcipimus: scientibus iudicibus, quòd si quis deinceps subrepticia voluerit allegare rescribta, non nisi repræhēsione existimationis suæ, & pœna officiorum suorum his aditum præbebunt. Si in tradendis locis publicis, si qui fortè nostra liberalitate fuerint concessi, excellentiæ tuæ non expectetur auctoritas. Dat.VIII.Kal.Octob.Rau.Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XLIIII. Idem AA. Aemiliano P.V.

Si quando vsus exegerit, vel porticus, vel quaslibet ædes ætatis senio, seu fortuitis concussas casibus, reparari, liceat etiam inconsulta clementia nostra cum reuerentia sui imaginem deponere vel nostram vel retrò principum reportatam, quæ post refecta ædificia loco proprio denuo conlocare. Dat.V.Kal.Iul. Constp. Arcad. A.VI.& Probo CONSS.

XLV. Idem AA. Aemiliano P.V.

Omnibus tabulatis, tam his, quæ intercolumnis adfixa sunt, quàm his, quæ superiores porticus diuidunt, ad formam pristinam ciuitatis habitus reuocetur. Ascensibus etiam his, qui ad superiores porticus ducunt, tam in latiorem modum patentibus, quàm pro ligneis scalis lapideis gradibus fabricandis. Ita enim & pericula incendij aberunt, & si qui casus aduersi tulerint, facilè amotis angustiis, homines inter incendia discursus, ac liberandi sui facultatem inuenient. Dat.XI.Kal.Nouemb.Constp.Arcad.A.VI.& Probo CONSS.

XLVI. Idem AA. Aemiliano P.V.

Aedificia priuatorum publicis ædibus adherentia, siue superposita destrui tollíque præcipimus. Et in posterum id apertè sancimus, vt si qui ędificandi iuxta publicas ędes animos dederit, quindecim pedum spatio interiecto inter publica ac priuata ędificia, ita sibi nouerit fabricandum, vt tali interuallo & publicę ędes à periculo vindicentur, & priuatus ædificator, velut

perperam fabricati loci destructionis quandoque futurę non timeat detrimentum. Dat. XI. Kal. Decemb. Constp. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XLVII. Impp. Honor. & Theod AA. Monaxio P.V.

Quicumque locus in palatio huius vrbis priuatis ædificiis incommodè occupatus est, is quamprimùm subrutis omnibus, quæ in eo sunt, ædificiis, palatio reformetur. Quod priuatorum non est parietibus cohartandum. Nam imperio magna ab vniuersis secreta debentur: vt hi tantùm locum habeant habitandi, quos legitimus maiestatis nostræ vsus & reipublicæ disciplina delegit: in futurum etiam vniuersis ab huiusmodi vsurpatione prohibendis. Dat. VIIII. Kal. Mart. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

XLVIII. Idem AA. Bonosiano P.V.

Nihil ex his, quæ instaurationi ornatibúsque singulis deputauit antiquitas, nullius colore occasionis auferri volumus. Igitur futuro proximo consulatu vniuersa prædictæ vrbi debitorum vectigalium inlibata augmenta perualeant. Dat. IIII. Kal. Dec. Rũ. post cons. Varanæ V.C.

XLVIIII. Idem AA. Herculio P.F. Illyrici.

Constructioni murorum & comparationi trãsuectionis specierum vniuersi sine vllo priuilegio cohartentur: ita vt in his dumtaxat titulis vniuersi portione suæ possessionis & iugationis ad hæc mœnia cohartẽtur: quò ita demum à summis ad infimos vsque sarcina decurrente ferendi oneris non leue solacium, sed in commune omnibus profuturum cõmuni labore curetur, quod in partibus dumtaxat Illyricianis nostram clemẽtiam statuisse tua sublimitas recognoscat. Dat. V. Id. April. Constp. DD. NN. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

L. Idem AA. Isidoro P.V.

Opus cœptum extruatur: & porticus thermas Honorianas præcurrat acie columnarum: cuius decus tantum est, vt priuata iustè neglegeretur paulisper vtilitas. Sed ne census sui quisquam intercepta lucra deploret, sed è contrario cum pulchritudine ciuitatis etiam fortunas suas auctas esse lætetur: pro loco quod quisque possederat, superędificandi licentiam habeat. Nam in locum priuati ędificij, quod in vsum publicum translatum est, occupationem basilicę iubemus vetustæ succedere: vt contractus quidam, & permutatio facta videatur, cùm dominus, qui suum dederat ciuitati, pro ea habiturus sit ex publico, remota omni formidine quod inconcusso robore & ipse habere, & quibus velit tradere, habebit liberam facultatem. Dat. IIII. Kal. Nouemb. Constp. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

LI. Idem AA. Anthemio P.P.

Turres noui muri, qui ad munitionem splendidissimæ vobis extructus est, completo opere, præcipimus eorum vsui deputari, per quorũ terras idem murus studio ac prouisione tuæ magnitudinis ex nostræ serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum & condicione seruanda, vt annis singulis hi, vel ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio sumptu earum instaurationem sibimet intellegant procurãdam, earúmque vsu publico beneficio potientes, curam reparationis ac sollicitudinem ad se non ambigant pertinere.

Ita

Ita enim & splendor operis & ciuitatis munitio cum priuatorum vsu & vtilitate seruabitur. Dat.Prid.Non̄.April.Lucio v.c. cons.

LII. Idem AA.Seuerino P.V.

Quia plurimę domus cum officinis suis in porticibus Zeuxippi esse memorantur, reditus memoratorum locorum pro quantitate, quę placuit ad prębenda luminaria, & ædificia, ac tecta reparandæ gratia vrbis huius lauacro sine aliqua iubemus excusatione conferri. Dat.v.Id.Ian̄.Victore cons.

LIII. Idem AA.& Valentinianus Cæs.Constantio P.V.

Exsedras, quæ septentrionali videntur adherere porticui, in quibus tantum amplitudinis & decoris esse monstratur, vt publicis commodis possint capacitatis ac pulchritudinis suæ admiratione sufficere, supradictorum concessibus deputabit. Eas verò, quæ tam orientali, quā occidentali lateri copulantur, quas nulla à platea aditus adque egressus pa ✶ tamen ipsisque humiliores aliquāto adque angustiores putantur vicinarum spatia cellularum ex vtriusque lateris portione oportet adiungi: ne quid aut ministris eorumdem locorum desit, aut populis. Sanè si qui memoratas cellulas probabuntur vel imperatoria largitate, vel quacumque alia donatione, aut emptione legitima possidere, eos magnificentia tua conpetens pro hisdem de publico pretium iubebit accipere. Dat. III.Kal.Mar.Constantinop.D.N.Theod.A.XI.& Valentiniano Cæs. conss.

De aquæ ductu. *Tit. II.*

I. Imp.Constantinus A.ad Maximilianum Cons.

Quarum possessores, per quorum fines formarū meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse inmunes, vt eorum opera aquarum ductus sordibus obpleti mundentur, nec ad aliud superindictæ rei onus hisdem possessoribus adtinendis, ne circa res alias occupati repurgium formarum facere non occurrant. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur. Nam fiscus eius prædium obtinebit, cuius neglegentia perniciem formæ congesserit. Præterea scire eos oportet, per quorum prædia ductus commeat, vt dextra leuaque de ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant: obseruante tuo officio, vt si quo tempore pullulauerint excidantur, nec earum radices fabricam formæ conrumpant. Dat.XV.Kal.Iun̄.Gallicano & Symmacho conss.

II. Imppp.Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.Fortunaciano C.R.P.

Aquæductus, qui Dafnensi palatio vsum aquę pręstat, quorundam auiditate tenuatur adpotis maioribus fistulis, quàm ex imperiali largitate meruerūt: Consensu igitur omnium in tribus locis conceptacula reparentur, & singulorum nomina modúsque seruandus tabulis adscribatur: & si vltra licitum aliquem vsurpare constiterit, per singulos obolos libræ vnius auri dispendiis ingrauetur. Et si sacri tenore rescribti aliquis certum modum aquæ meruisse noscetur, non prius eidem accipiendi potestas aliquatenus tribuatur, nisi adito rectore ex ipso conceptaculo quantitatem, quam meruit, possit adipisci. Dat. III.Kal.Nou.Antiochiæ, Valentiniano N.P.& Victore conss.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Clearcho P.V.

Summas quidem domus si lauacris lautioribus præsentētur, binas non amplius aquæ vncias: aut si hoc amplius exegerit ratio dignitatis, supra ternas neutique possidere: mediocres verò & inferioris meriti domus singulis & semis cōtentas esse decernimus. Si tamen huiuscemodi balneas easdem habere claruerit, ceteros verò, qui mansionem spatio angustiore sustentantur, ad mediæ vnciæ vsum tantum gaudere præcipimus: neque obreptionem cuiquam patere: ita vt quod tibi paret officium, sex librarum auri multa feriatur, nisi prodiderit vsurpantes: & is, qui fefellit, careat impetrato. Dat. x. Kal. Iul. Constp. Antonio & Syagrio CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad.
AAA. Pancratio P.V.

Si quis decetero vetiti furoris audacia florentissimæ vrbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex aquæductu publico deriuando, sciat eundem fundum fiscalis tituli proscribtione signatum priuatis rebus nostris adgregandum. Dat. VIII.* Costp. Timasio & Promoto CONSS.

IIII. Idem AAA. Albino P.V. Rom.

Eos, qui aquæ copiam vel olim vel nunc per nostra indulta meruerunt, eius vsum aut ex castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere, neque earum fistularum (quas matrices vocant) cursum ac soliditatem adtemptare. Dat. v. Kal. Sept. Rom. Timasio & Promoto CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Africanum P.V.

Quicumque ex aquæ ductu magis quàm ex castellis aquæ vsum putauerit deriuandum, etiam id, quod prius iure beneficij fuerat consecutus, amittat. In eum verò pro condicione personæ conueniet seuerissimo supplicio vindicari, qui aduersus statuta huius oraculi auidæ cupiditatis noluerit frena cohibere, vt priuatis indulti meatus mensura famuletur. PP. IIII. Kal. Iuñ. Constp. Olybrio & Probino CONSS.

VI. Idem AA. Asterio Com. or. post alia.

Vsum aquæ veterem longóque dominio constitutum singulis ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari: ita tamen, vt quãtitate singuli, quam vetere licentia percipiunt, more vsque in præsentẽ perdurante percipiant: mansura pœna in eos, qui ad inrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtiuis aquarum meatibus abutuntur. Dat. Kal. Nou. Cæsario & Attico CONSS.

VII. Idem AA. Messalæ P.P.

Ex forma, cui nomen Augusta est, quæ in Campania sumptu publico reparata est, nihil priuatim singulorum vsurpatio præsumat, neque cuiquam posthac diriuandæ aquæ copia tribuatur. Si quis autem meatum aquæ ausus fuerit auertere, quinque libras auri ęrario nostro inferre cogatur. Quidquid etiam ob eam fraudem ex rescribto fuerit elicitum, vel qualibet arte temptatum, inritum habeatur. Dat. v. Kal. Iañ. Med. Theodoro V. C. CONS.

VIII. Idem AA. ad Flauianum P.V.

Ne quis Claudiam, interruptis formæ lateribus adque perfossis, sibi fraude elicita existimet vindicandam. Si quis contrà fecerit, earum protinus ædium & locorum amissione multetur. Officium præterea cuius ad sollicitudinem

operis huius custodia pertinebit, hac pœna constringimus: vt tot librarum auri inlatione multetur, quod vncias Claudiæ nostra cohibētia eius vsurpatas fuisse constiterit. Dat. VI. Id. Nou. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

De itinere muniendo. *Tit.* *III.*

I. Imp. Constantinus A. ad Proculum Procons. Afric.

EMphyteuticarij possessores, qui mansuetudinis nostræ beneficio ad extraordinaria minimè deuocentur, sicut ceteri prouinciales obsequium suum muniendis itineribus inpendant. Nulla enim ratione debent ab hoc, quod in commune omnibus profuturum est, esse seiuncti. P P. Noñ. Maij. Karthagine, Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Auitianum Vic. Afric. post alia.

In muniendis viis iustissimum æquitatis cursum reliquid auctoritas. Singuli enim loca debent quæque sortiri, vt sibi consulant, vel neglegentia, vel labore. Igitur eos loca iuxta morem priscum delegata curare oportebit, &c. Dat. VII. Kal. Nou. Iuliano A. IIII. & Sal. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad Eusignium P. P.

A viarum munitione nullus habeatur inmunis: & eorum prædiorum actores, qui fortè iniuncto onere priuilegiorum contemplatione parere minimè voluerint, nostræ domui vindicentur. Dat. IIII. Kal. Mart. Valentiniano A. III. & Eutrop. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Messalæ P. P.

Dudum quidem fuerat constitutum, vt inlustrium patrimonia dignitatum ab instauratione itinerum haberentur excepta. Verùm propter inmensas vastitates viarum, certatim studia cunctorum ad reparationem publici aggeris conducibili deuotione volumus festinare, nulla ad instructum munitionis huiusce dignitate, aut priuatorum priuilegiorum in qualibet studiosiùs adpetita. Etiam istud adiungimus, vt domos etiam clementiæ nostræ, quas vetusta, & innumera ab huius oneris curatione priuilegia vindicabant, par condicio & sollicitudo constringat. Ita tamen, vt in ceteris, quæ vel inlustribus, vel patrimonio nostro præcedentibus edictis beneficia fuerant adtributa intemerata permaneant. Dat. III. Kal. Maij. Med. Theodoro V. C. CONS.

V. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

Antiquatis omnibus vel personalibus rescribtis, vel per adnotationes elicitis, per Bithyniam ceteràsq; prouincias possessores & reparationi publici aggeris & ceteris eiusmodi muneribus pro iugorum numero vel capitum, quæ possidere noscuntur, adstringi cogantur. Dat. VII. Kal. Noũ. Constp. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

VI. Idem A A. Asclepiodoto P. P.

Absit vt nos instructionem viæ publicæ, & pontium, stratarúmque operam titulis magnorum principum dedicatam inter sordida munera numeremus. Igitur ad instructiones reparationésque itinerum pōtiúmque nullum genus hominum, nulliúsque dignitatis ac venerationis meritis cessare oportet. Domos etiã diuinas ac venerãdas ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus.

bimus. Quam legem cunctarum prouinciarum iudicibus intimari conueniet, vt nouerint quæ viis publicis antiquitas tribuenda decreuit, sine vllius vel reuerentiæ vel dignitatis exceptione præstanda. Dat.xv.Kal.Mart.Constp.Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

De imaginibus imperialibus. *Tit. IIII.*

I. Imp.Theod.A.& Valentinianus Cæs.Aetio P.P.

SI quando nostræ statuæ vel imagines eriguntur, seu diebus (vt adsolet) festis, siue communibus, adsit iudex sine adorationis ambitioso fastigio: vt ornamentum diei, vel loco & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Ludis quoque simulacra proposita tantùm in animis concurrentum mentísque secretis nostrum numen & laudes vigere demonstrent, excedens cultura hominum dignitatum superno numine reseruetur. Dat.III. Non.Maij.Theod.A.XI.& Valentin.Cæs.CONSS.

De spectaculis. *Tit. V.*

I. Imppp.Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.ad Probum P.P.

MAgistratus & sacerdotiorum editiones, quæ aut in ciuitatibus, aut certè in his debent exigi, quas delegit antiquitas, non in potestate iudicum sint, qui plerumque dum popularem plausum alienis spoliationibus aucupantur, ea, quæ in conpetenti loco sollers diligentia præparauit, ad alteram vrbem transferri præcipiunt: sed in eorum arbitrio maneant, quorum expensis ac sumptibus procurandæ sunt. Dat.VII.Kalen.Maij. Triu.Modesto & Arintheo CONSS.

II. Imppp.Gratianus, Valentinianus & Theod.AAA.Rufino P.P.

Nullus omnino iudicum, aut theatralibus ludis, aut circensium certaminibus, aut ferarum cursibus vacet, nisi illis tantũ diebus, quibus vel in lucem editi, vel imperij sumus sceptra sortiti: hísque vt ante meridiem tantùm sollemnitati pareant: post epulas verò ad spectaculum redire desistant. in quo tamen omnes siue iudices, siue priuati, nihil penitus auri præmio dandum esse cognoscent: ꝙ solis licet consulibus, quibus erogandi moderationem vitę meritis permisimus. Illud etiam præmonemus, ne quis in legẽ nostram, quam dudũ tulimus, committat. nullum solis diei populo spectaculo præbeat, nec diuinã venerationem confecta sollemnitate confundat. Dat.XIII.Kal.Iuñ.Heracliæ, Honor. Nob. P.& Euod.V.C.CONSS.

III. Impp.Honor.& Theod.AA.Anthemio P.P.

Nemo iudicum ex quacumque ciuitate in aliud oppidum vel ex prouinciæ solo equos curules, aurigas ciues temptet traducere: ne dum popularibus plausibus intemeratè seruiunt, & publicarum rerum statum fatigẽt, & festiuitatem inpediant in cunctis oppidis celebrandam. Ita vt si quis hanc violauerit iussionem, pœna teneatur ea, quæ legum violatores persequitur. Dat.VIII.Id.Aug. Constp.Honorio VIII.& Theod.III.AA.CONSS.

IIII. Imp.Theod.A.Isidoro P.F.Illyrici.

Delforum curiæ facultates nouis damnis frequenter adtritas relatio tui culminis intimauit. Ideóque præceptis ad vniuersas Illyrici ciuitates iudicésque transmissis,

transmissis, notū omnibus faciat, nullum penitus spectacula oportere solemnia vrbis æternę populis exhibere: sed vnumquemque ciuium intra propriam ciuitatem debere solitæ deuotionis officia (prout patrimonij sui vires patiuntur) implere, grauissimæ pœnę interminatione proposita non solùm cōtra eos, qui huiusmodi functiones crediderint exigendas, sed etiam contra ordinarios vbique rectores. Dat.x. Kal.Mai.Constantinop. Victore v.c. CONS.

V. Idem A. & Valentinianus Cæs. Asclepiodoto P.P.

Dominico, qui septimanę totius primus est dies, & natale, adque epiphaniorum Christi, paschæ etiam, & quinquagessimæ diebus, quamdiu cœlestis lumē lauacri imitantia nouam sancti baptismatis lucem vestimenta testantur, quo tempore & cōmemoratio apostolicæ passionis totius christianitatis magistrę à cūctis iure celebratur, omni theatrorum adque circensiū voluptate per vniuersas vrbes earundem populis denegata, totæ christianorum ac fidelium mentes dei cultibus occupantur. Si qui etiam nunc vel Iudæi impietatis amētia, vel stolidæ paganitatis errore adque insania detinentur, aliud esse supplicationum nouerint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis existimet in honorem numinis nostri veluti maiore quadam imperialis officij necessitate compelli, & nisi diuina religione contempta spectaculis operam præstat, subeundam forsitan sibi nostrę serenitatis offensam, si minùs circa nos deuotionis ostenderit, quàm solebat, nemo ambigat. Quod tunc maximè mansuetudini nostræ ab humano genere defertur, cùm virtutibus Dei omnipotētis ac meritis vniuersis obsequium orbis impenditur. Dat.Kalend.Feb.Constantinop.Theod. XI. & Valentiniano Cæs. CONSS.

De Maiuma. *Tit. VI.*

I. Impp. Arcad. & Honorius AA. Cæsario P.P.

Lementiæ nostræ placuit, vt maiumæ prouincialibus lætitia redderetur: ita tamen, vt seruetur honestas, & verecundia castis moribus perseueret. Dat.VII.Kal.Mai.Constantinop.Arcadio IIII.& Honorio III. AA. CONSS.

II. Idem AA. Aureliano P.P. post alia.

Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia generetur. Illud verò, quod sibi nomen procax licentia vindicabit, maiumam fœdum adque indecorum spectaculum denegamus. Dat.VI. Noñ. Octob. Constantinop.Theodoro V.C. CONS.

De Scænicis. *Tit. VII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.V.

Cænici & scęnicę, qui in vltimo vitę necessitate cogente interitus imminentis ad Dei summi sacramenta properarunt, si fortassis euaserint, nulla posthac in theatralis spectaculi conuentione reuocentur. Ante omnia tamen diligenti obseruari ac tueri sanctione iubemus, vt verè & in extremo periculo constituti, id pro salute poscentes (si tamen antistites probant) beneficij consequantur. Quod vt fideliter fiat, statim eorum ad iudices, si in pręsenti sunt, vel curatores vrbium singularum desideriū perferatur: Quod vt inspectoribus missis sedula exploratione quęratur, an indul-

geri his necessitas poscat extrema suffragia. Dat. III. Id. Feb. Triu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

II. Idem AAA. ad Iulianum Proc. Afric.

Ex scænicis natas, si ita se gesserint, vt probabiles habeantur, tua sinceritas ab inquietantium fraude direptionibusque submoueat. Eas enim ad scænam de scænicis natas æquum est reuocari, quas vulgarem vitam conuersatione & moribus exercere, & exercuisse constabit. Dat. VIII. Id. Septemb. Magontiaci, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Hesperium proc. Afric.

Non inuidemus sed potiùs cohortamur amplectenda felicis populi studia, gymnici vt agonis spectacula reformentur. Veruntamen cùm primates viri populi studiis ac voluptatibus grati esse cupiant, promptiùs permittimus, vt integra sit voluptas, quæ volentium celebretur inpensis. Dat. VI. Id. Mart. Triu. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Paulinum P. V.

Mulieres, quæ ex viliori sorte progenitæ spectaculorũ debentur obsequiis, si scænica officia declinarint, ludicris ministeriis deputentur. quas necdum tamen consideratio sacratissimæ religionis & christianę legis reuerentia suæ fidei mancipauit. Eas enim, quas melior viuendi vsus vinculo naturalis condicionis euoluit, retrahi vetamus. Illas etiam feminas liberas à contubernio scęnici pręiudicij durare pręcipimus, quę mansuetudinis nostrę beneficio expertes muneris turpioris esse meruerunt. Dat. VIII. Kalend. Mai. Med. Gratiano V. & Theodosio II. AA. CONSS.

V. Idem AAA. ad Paulinum P. V.

Quisquis thymelicam ex vrbe venerabili inmemor honestatis abduxerit, eandemque in longinqua transtulerit, seu etiam intra domum propriam, ita vt voluptatibus publicis non seruiat, retentarit: quinque librarum auri inlatione multetur. Dat. V. Kal. Mai. Med. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

VI. Idem AAA. ad Valerianum P. V.

Equos, quos ad sollemne certamen vel mansuetudinis nostrę largitio subministrat, vel diuersorum ex amplissimo ordine magistratuũ, hactenus ad copiam prouidendos serenitas nostra decreuit: vt quidquid illud est, quod palmarum numero gloriosum & celebratis vtrimque victoriis nobile congregatur, spectaculis potiùs vrbanę plebis inseruiat, quàm prędę adque compendio deputetur. Quisquis igitur ex eo, quod vel serenitas nostra, vel ordinarij consules, vel pretores in huiuscemodi tribuunt voluptates, quamlibet cõmodis compendioque priuato deriuandam duxerit esse iacturam, vnius auri libræ condemnatione multatus, largitionibus nostris cogatur esse munificus. Dat. VIII. Kal. Mai. Triu. Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Idem AAA. ad Valerianum P. V.

Eos, qui agitandi munus exercent, inlust. auctoritas tua nullis, pręter circense certamen, adfici nouerit pertinere suppliciis. Dat. VIII. Id. Mai. Eucherio & Syagrio CONSS.

VIII. Idem

VIII. Idem AAA. ad Valerianum P.V.

Scænæ mulier, si vacationem religionis nomine postularit, obtẽtu quidem petitionis veniæ non desit, verum si pòst turpibus volutata conplexibus, & religionem, quam expetierit, prodidisse, & gerere, quod officio desierat, animo tamen scænica detegetur, detracta in pulpitum, sine spe absolutionis vllius ibi eousque permaneat, donec anus ridicula senectute deformis. Nec tunc quidem absolutione potiatur, cùm aliud quàm casta esse non possit. Dat. VIII. Id. Mai. Aquila, Syagrio & Eucherio CONSS.

VIIII. Idem AAA. Herasio P.V. Afric.

Quæcumque ex huiusmodi fæce progenitæ scænica officia declinare,* ludicris ministeriis deputentur: quas necdum tamen sanctissimæ religioni & in perenne seruandæ christianæ legis secretorum reuerentia suæ fidei vindicarit. Illas etiam fœminas liberatas contubernio scænici præiudicij durare præcipimus, quæ mansuetudinis nostræ beneficio expertes muneris turpioris esse meruerunt. PP. Karthagine, v. Kal. Septemb. Eucherio & Syagrio CONSS.

X. Idem AAA. Cynegio P.P.

Fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vendere, vel conuiuiis aut spectaculis adhibere. Nec cuiquã, aut delectationis desiderium * erudita feminea musicę artis studio liceat habere mãcipia. Dat. VIII. Kal. Iul. Constantinop. Arcadio A.I. & Bautone CONSS.

XI. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P.P.

Nulla mima gemmis, nulla sigillatis, sericis, aut textis vtatur auratis. His quoque vestibus nouerint abstinendum, quas græco nomine à latino crustas vocant: in quibus alio admixtus colori puri robur muricis inardescit. Vti sanè hisdem scuclatis & variis coloribus sericis auroque sine gẽmis collo, bracchiis, cingulo, non vetamus. Dat. XI. Kalend. Octob. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XII. Idem AAA. Rufino P.P.

Si qua in publicis porticibus, vel in his ciuitatum locis, in quibus nostrę solent imagines consecrari, pictura pantomimum veste humili & rugosis sinibus agitatorem, aut vilem offerat histrionem, ilico reuellatur. Neque vmquã posthac liceat in loco honesto inhonestas adnotare personas. In aditu verò circi, vel in theatri prosceniis, vt conlocentur non vetamus. his illud adicimus, vt mimæ, & quę ludibrio corporis sui quęstum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ deo dicatę sunt, non vtantur, & vt nulla femina, nec puer thymelici consortio inbuantur, si christianę religionis esse cognoscitur. Dat. III. Kalen. Iul. Heracl. Arcad. A. III. & Honorio A. II. CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodosius AA. Diogeniano V.C. Tribuno volupt.

Mimas diuersis adnotationibus liberatas ad proprium officium summa instantia reuocari decernimus: vt voluptatibus populi, ac festis diebus solitus ornatus deesse non possit. Dat. VI. Id. Febr. Rum. Constantio v. c. Cæs. Acc. à Tribuno volupt. x. Kal. Feb. Karthagine, post cons. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De Lenonibus. *Tit. VIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Seuerum P. V.

I quis feminas, quæ se dedicasse venerationi Christianæ legis sanctissimæ dinoscuntur, ludibriis quibusdam subicere voluerit, ac lupanaribus venditas faciat vile ministerium præstituti pudoris explere, nemo alter easdem coemendi habeat facultatem: nisi aut hij, qui ecclesiastici esse noscuntur, aut Christiani homines demonstrantur, conpetenti pretio persoluto. Dat. IIII. Noñ. Iul. Hierap. Placido & Romulo CONSS.

II. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Florentio P.P.

Lenones patres & dominos, qui suis filiis vel ancillis peccandi necessitatem inponunt, nec iure frui dominij, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet hac indignatione subduci, nec potestatis iure frui valeat, ne quid eis ita possit adquiri: sed ancillis filiabúsque, si velint, conductísve pro paupertate personis, quas sors damnauit humilior, episcoporum liceat, iudicum etiam defensorúmque implorato suffragio, omni miseriarũ necessitate absoluta vt si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem inuitis, non amittant solùm eam, quam habuerãt potestatem, sed proscribti pœna mancipentur exilij, metallis addicendi publicis, quæ minor pœna est, quàm si præcepto lenonis cogatur quispiam choitionis sordes ferre, quas nolit. Dat. XI. Kal. Mai. Felice & Tauro CONSS.

De expensis ludorum. *Tit. VIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad Senatum.

Vlli priuatorum liceat holosericam vestem sub qualibet editione largiri. Illud etiam constitutione solidamus, vt (exceptis consulibus ordinariis) nulli prorsus alteri auream sportulam dyptica ex ebore dandi facultas sit. Cùm publica celebrãtur officia, sit sportulis nummus argenteus, alia materia dypticis. nec maiorem argenteum nũmum fas sit expendere, quàm qui formari solet, cùm argẽti libra vna in argẽteos sexaginta diuiditur, minorẽ dare volentibus non solùm liberum, sed etiam honestũ esse permittimus. Dat. VIII. Kal. Aug. Heraclię, Richomere & Clearcho CONSS.

II. Impp. Honorius & Theod. A A. Anthemio P. V.

Cunctos iudices admonemus, vt ludorum quidem, quibus moris est, intersint festiuitati, & oblectamentis fauorem eliciant populorum. Verum expensarum non excedant duorum solidorum librata inpendia: nec inconsulta plausorum insania curialium vires, fortunas ciuium principalium, domus possessorum opes reipublicę robur euellant: exceptis alytarchis, syriarchis, agonothethis, itemque asiarchis, & ceteris, quorum nomen votiua festinitatis solemnitas dedicabit. Dat. V. Kal. Mart. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. CONSS.

De equis curulibus. *Tit. X.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P. V.

Almatis adque hermogenis equos, quos in curulis certaminis sorte, vel cõtentionis incertum, vel annorum series, vel diuersa ratio debiles fecit, ex horreis fiscalibus alimoniã præberi decreuimus. Equos verò Hispani sanguinis vendendi solitam factionariis copiam non negamus.

negamus. Illud quoque ſinceritas tua præcipiat obſeruari, ne Græcorũ equorum nomina, qui hinc miſſi fuerint, commutentur. Dat. Kal. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Valerianum P. V.

Equos voluptatibus profuturos nequaquam Campanorum populus adſequatur, quàm ſi duo milia modiorum fabæ per ſingulas factiones ſtabulorum in vrbe venerabili neceſſaria antiqua & ſollemni præbitioni contulerint. Dat. X. Kal. Maij. Aquil. Syagrio & Eucherio CONSS.

De venatione ferarum. *Tit. XI.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Mauriano Com. Domeſtic. & vices agen. Mag. mil.

Ocidendorum leonum cunctis facimus poteſtatem, neque aliquando ſinimus quemquam calumniam formidare, cùm & ſalus noſtrorum prouincialium voluptatis noſtræ neceſſario præponatur, & hæc ipſa propria voluptatis intercludi minime videatur: quandoquidem occidendi feras, non venandi venundandique licẽtiam dederimus. Occidendi igitur memoratas feras & ducibus & officiis eorũ cõuentis cunctis licentia tribuatur. Dat. XIII. Kal. Iun. Conſtantio & Conſtante VV. CC. CONSS.

II. Idem AA. Monaxio P. P.

Præſidalis officij Eufratenſis deploratione conperimus eos, qui tranſductioni ferarum à Duciano officio deputantur, pro ſeptem vel octo diebus contra legationum formam tres, vel quattuor menſes in Hieropolitanam vrbem reſidentes, poſt expenſas tanti temporis etiam caueas exigere, quas nulla præberi conſuetudo permittit. Ideoque præcipimus beſtias, quę ad comitatum ab omnibus limitum ducibus tranſmittuntur, non pluſquàm ſeptem diebus intra ſingulas ciuitates retineri: ſcientibus ducibus & eorum officiis, ſi quid cõtra hæc cõmiſſum fuerit, quinas ſe libras auri fiſci viribus inlaturos. Dat. V. Kal. Octob. Conſtantinop. DN. Honor. A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

De Gladiatoribus. *Tit. XII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Maximo P. P.

Ruenta ſpectacula in otio ciuili & domeſtica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores eſſe prohibemus eos, qui fortè delictorum cauſa hanc cõdicionem adque ſententiam mereri conſueuerant, metallo magis facies inſeruire, vt ſine ſanguine ſuorum ſcelerum pœnas agnoſcant. PP. Beryto, Kal. Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. & Iulianus C. ad Orfitum P. V.

Vniuerſi, qui in vrbe Roma gladiatoriũ munus impendunt, prohibitũ eſſe cognoſcant, ſollicitandi auctorãdos milites, vel eos qui palatina ſunt præditi dignitate, ſex auri librarũ multa imminente, ſi quis contra temptauerit. Sponte etiam ad munerarium adeuntes per officiũ ſublimitatis tuæ ad magiſtros equitum ac peditum, aut eos, qui gubernant officia palatina oneratos ferreis vinculis mitti conueniet: vt huius legis ſtatuto palatij dignitas à gladiatorio deteſtando nomine vindicetur. Dat. XVI. Kalend. Nouemb. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad populum, post alia.

Si quos è gladiatorio ludo ad seruitia senatoria transisse constabit, eos in extremas solitudines emendari decernimus. Dat. & PP. Romæ, Cæsario & Attico CONSS.

De vsu sellarum. *Tit. XIII.*

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Claudio P.V.

EXceptis plebeis scænicis, & qui spectaculo suo præbuit populo materiam voluptatis, & tabernariis, ceteris omnibus vsum sellarum & sedendi ac conueniendi in publicum tribuimus facultatem. Dat. VIII. Kal. Iañ. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

De infirmandis his, quæ sub tyrannis, aut barbaris gesta sunt. *Tit. XIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Constantium P.P.

REmotis Licini tyranni constitutionibus & legibus, omnes sciant veteris iuris & statutorum nostrorum obseruari debere sanctionem. PP. XVII. Kal. Iun. Crispo III. & Constantino III. Cæss. CONSS.

II. Idem A. ad vniuersos prouinciales.

Tyranni & iudicum eius gestis infirmatis, nemo per calumniã, vel id, quod ipse sponte fecit euertere, nec quod legitime gestum est. ✶ Dat. prid. Id. Feb. Paulino & Iuliano CONSS.

III. Idem A. Antiocho PF. Vigil.

Quæ tyrannus contra ius rescripsit, non valere præcipimus: legitimis eius rescribtis minimè impugnandis. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

IIII. Idem A. ad Senatum.

Super his, qui ex senatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti sunt, ac restitui suis natalibus deprecantur, placuit vestræ sanctitati iudicium examenq́ue mandare: vt vos eligatis qui splendori vestro patrimonij viribus, & honestate viuendi, & natalium dignitate respondent. Incongruũ est enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potiùs, quàm vestris suffragiis sententiísque committere. Eorũ autem, quos vt dignos elegeritis nomina PF. vrbis nobis insinuet, vt vestrum iudicium conprobemus. Dat. Id. Iul. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

V. Imp. Constantius A. & Cõstans C. ad vniuersos prouinciales & populum.

Quæ tyrannus, vel eius iudices contra ius statuerunt, infirmari iubemus, reddita possessione expulsis: vt qui vult ab initio agat. Emancipationes autem & manumissiones, & pacta sub eo facta, & transactiones valere oportet. Dat. III. Non. Nouemb. Med. Constantio A. V. & Constante CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. Trifolio P.P.

Nullus sibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica concessit audácia: sed ad pristinum statum damnata præsumptio reuocetur. Dat. X. Kal. Octob. Aquil. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

VII. Idem AAA. Trifolio P.P.

Omne iudicium, quod vafra mente conceptum iniuria non iura reddendo

Maximus

Maximus infandissimus tyrannorum credidit promulgandum, damnabimus. Nullus igitur sibi lege eius, nullus iudicio blandiatur. Dat. VI. Id. Octob. Med. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

VIII. Idem AAA. Constantiano P.P. Galliarum.

Omnes, qui tyranni vsurpatione prouecti cuiuslibet acceperunt nomen inlicitum dignitatis, codicillos adque epistulas, & promere iubemus, & reddere. Iuris quoque dictionem adque sententias, quas promere nequiuerunt, qui iudicum nomen habere non poterunt, ex omnibus publicorũ monumentorum scriniis iubemus auferri: vt abolita auctoritate gestorũ, nullus his iudicatis conetur inniti, quæ & tempore, & auctore delentur. Exceptis his tantum negotiis, adque in sui integra firmitate mansuris, quæ conuentionibus pactísque finita sunt, si dolo metúve caruerũt. His quoque pariter exceptis, quæ donatio transtulit, mancipatio liberauit, contulit manumissio, præmia meritæ seruitutis. Quia in his omnibus voluisse sat iuris est. Dat. XVIII. Kal. Feb. Med. Timasio & Promoto VV. CC. CONSS.

VIIII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Andromacho P.V.

Valeat omnis emancipatio tyrannicis facta temporibus, valeat à dominis concessa libertas, valeat celebrata & actis quibuslibet inserta donatio, valeat deficientium omne iudicium, valeat vniuersa venditio, valeant sententiæ iudicum priuatorum. Conuelli enim iudicium non oportet, quas partium elegit adsensus, & conpromissi pœna constituit. Valeant conceptæ sollemniter pactiones, valeant scribturæ, quibus aut fides rerum, aut ratio probatur, aut debita: valeant apud quemlibet habitæ spontaneæ professiones: valeat deposita super instituenda lite testatio, valeat impetratio iuris cõmunium liberorum, valeat procuratio scæuis mandata temporibus, datus tutor, vel curator optineat firmitatem, valeat in sponsam perfecta largitio, doli ac vis & metus inchoata actio in tempus legitimũ perseueret, bonorũ amissa possessio, & adfectus adeundæ hereditatis obtineat, & interdicti beneficiũ non amittat. Valeat in integrum restitutionis petitum auxilium, valeat vindicatio, identidem desiderata tribuatur, locatio & conductio inuiolabilem obtineant firmitatem, interdicti beneficia tempora infausta non mutilent, postulata inofficiosi actio & inmodicarum donationũ rescissio petita seruetur, beneficia transacta non titubent, sacramento terminata permaneant, pignoris, adque fiduciæ obligatio perseuerent, stent denique omnia, quæ in placitum sunt deducta priuatum, nisi aut circumscribtio subueniet, aut vis, aut terror ostenditur. Funestorum tantum consulum nomina iubemus aboleri: ita vt his reuerentia in lectione recitantium tribuatur, qui tunc in Oriente annuos magistratus victuris perpetuo sunt fascibus auspicati. Tempus verò ipsum, ac si non fuerit, æstimetur. Siquidem tunc temporis omissa aliqua præscribtio taciturnitatis etiam de illis, quæ cõfirmauimus, non possit obponi. Dat. XI. Kal. Mai. Med. Olybrio & Probino CONSS.

X. Idem AAA. Eulogio C.R.P.

Qui tyranni Maximi secuti iussionem fundos perpetui iuris non ab ordinariis iudicibus, sed à rationalibus acceperunt, eorum amissione plectantur, adque ad rem priuatam denuo reuertantur. Dat. VI. Kal. Mai. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XI. Idem A A. Andromacho P. V.

Fas est sequi nos paternæ dispositionis arbitrium. adque ideo vniuersos cuiuslibet ordinis viros, de quibus lex nostra reticuerat, ad veniam volumus pertinere, & beneficia inopinantibus vltro deferimus: sancientes hac lege, ne is, qui tyranni tempore militauit, vel etiam qualibet administratione donatus est, aut honoraria dignitate perfunctus, vel quicumque in aliquo honore diuersis locis, aut exactionibus præfuerunt, notam infamiæ sustineant, aut deformi vocabulo polluantur. Quibus eas tantùm dignitates valere decernimus, quas ante tyrannicum tempus habuerunt. Dat. XV. Kalend. Iuñ. Mediol. Olybrio & Probino CONSS.

XII. Idem A A. Eusebio P. P.

His, quos tyrannici temporis labes specie dignitatis infecerat, iniustæ maculæ omnem abolemus infamiam. Cũctis igitur statum priorem sine cuiusquam loci, aut ordinis exceptione tribuimus, vt vtantur omnes iure cõmuni, teneant statum veteris dignitatis: ita vt nihil sibi ex his, quos adepti fuerant, honoribus blandiantur. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodosius A A. Hadriano P. P.

Heracliani vocabulum, nec priuatim, nec publicè vlla memoria teneat. ideóque submouenda esse censemus, quæcunque sub eo gesta esse dicuntur. Libertates quoque (quoniam certum est scelere eius sollemnitatẽ consulatus esse pollutam) in melius reuocamus: sciátque dominorum voluntas iterandũ esse, quod illo auctore aduertit stare non posse. Semel tamen mutatæ condicionis beneficium inplendum esse pręcipimus, & ita repeti manumissionum consuetudines nunc iubemus, vt nullus sub hac occasione incipiat nolle quod voluit. Dat. III. Noñ. Aug. Rum. post consʃ. Honor. VIII I. & Theod. V. A A. CONSS.

XIIII. Idem A A. Constantio com. & patricio.

Sub clade barbaricæ depopulationis, si qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indignè inuidioséque commissa sunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur. Habeant omnium criminum inpunitatem, qui euadendi forsitan non habuerant facultatem: nisi eos eadem crimina iuuissent. Non enim crimen dicitur, quod mortis adegit inpulsus, ex quo animaduertere cunctos litigatores congruum est, si quid deprædationis agnouerint, se recepturos: si tamen in eorum, quos pulsauerint facultatibus abundare, aut residere id potuerint conprobare. Dat. Kal. Mar. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicumque hostium terrore compulsus, dum mortem timet excipere, ad deprædandum se cum hostibus fortasse coniunxerit, non propter hoc vocatur ad crimen, quod pro conseruanda vita fecit inuitus. Sanè si quid apud eum de præda resederit, & residuum inuenitur, quod euidenter cognoscitur, hoc solum reddere domino sine calumnia compellatur.*

Quorum vsus interdictus est. *Tit. XV.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Buleforum Cons. Campaniæ.

Vlli prorsus, nobis insciis adque inconsultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. Dat. III. Noñ. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVSSEXTVS.

De fide catholica. *Tit. I.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P.V.

VISQVIS seu iudex, seu apparitor ad custodiam templorum homines Christianæ religionis adposuerit, sciat non saluti suę, non fortunis esse parcendũ. Dat. XV. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valẽte AA. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valẽtinianus, & Theod. AA. Edictum ad populum vrbis Constantinop.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam diuinum Petrum apostolum tradidisse Romanis, religio vsque ad nunc ab ipso insinuata declarat, quamque pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandrię episcopum virum apostolicæ sanctitatis: hoc est, vt secundum apostolicam disciplinam euangelicamque doctrinam patris & filij & spiritussancti vnam deitatem sub parili maiestate, & sub pia trinitate credamus. hanc legem sequentes Christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti. Reliquos verò dementes væsanósque iudicantes, heretici dogmatis infamiam sustinere, nec conciliabula eorum ecclesiarum nomen accipere, diuina primùm vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cælesti arbitrio sumpserimus vltione plectendos. Dat. III. Kal. Mar. Thessal. Gratiano A.V. & Theodosio A.I. CONSS.

III. Idem AAA. ad Auxonium Procons. Asiæ.

Episcopis tradi omnes ecclesias mox iubemus, qui vnius maiestatis adque virtutis patrem & filium & spiritum sanctum cõfitentur, eiusdem glorię, claritatis vnius, nihil dissonum profana diuisione facientes: sed trinitatis ordinẽ, personarum adsertionem, & diuinitatis vnitatem, quos constabit cõmunione Nectari episcopi Constantinopolitanę ecclesię, Timothei, necnon intra Aegyptum Alexandrinę vrbis episcopos esse sociatos: quos etiam in orientis partibus Pelagio episcopo Laodicensi, & Diodoro episcopo Tarsensi in Asia, necnon proconsulari adque Asiana diœcesi Amphilocio episcopo Iconiensi, & Optimo episcopo Antiocheno in Pontica diœcesi, Helladio episcopo Cæsariensi, & Otreio Meliteno, & Gregorio episcopo Nysseno, Terennio episcopo Scythiæ, Marmario episcopo Marcianop. communicare constiterit, hos ad optinendas catholicas ecclesias ex communione & consortio probabilium sacerdotum oportebit admitti. Omnes autem, qui ab eorum, quos cõmemoratio specialis

ſpecialis expreſſit fide communionis diſſentiunt, vt manifeſtos hęreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum pontificium facultatemque permitti, vt veræ ac Nicenæ fidei ſacerdotia caſta permaneant: nec poſt euidentem præcepti noſtri formam malignæ locus detur aſtutiæ. Dat. III. Kal. Aug. Heracl. Eucherio & Syagrio CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Euſignium P. P.

Damus copiam colligendi his, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus diuæ memoriæ Conſtanti, ſacerdotibus cōuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaque fide ab his ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi concilio Conſtantinop. etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt: conueniendi etiam quibus iuſſimus pateſcat arbitrium: ſcituris his, qui ſibi tantum exiſtimant colligendi copiam contributam, quòd ſi turbulentum quippiam cōtra noſtræ tranquillitatis præceptum faciendum eſſe temptauerint, vt ſeditionis auctores pacisque turbatę eccleſię, etiam maieſtatis capite ac ſanguine ſint ſupplicia luituri: manente nihilominus eos ſupplicio, qui contra hanc diſpoſitionē noſtram obreptiuè, aut clanculò ſupplicare temptauerint. Dat. x. Kal. Feb. Med. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

De epiſcopis, eccleſiis, & clericis. Tit. II.

I. Imp. Conſtantinus A.

HÆreticorum factione conperimus eccleſię catholicę clericos ita vexari, vt nominationibus ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi priuilegia prægrauentur. Ideóque placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatū, eidem alium ſubrogari, & deinceps à ſupradictæ religionis hominibus huiuſmodi iniurias prohiberi. Dat. prid. Kal. Nou. Conſtantino A. III. & Licinio III. C. CONSS.

II. Idem A. Octauiano correctori Lucaniæ & Brittiorum.

Qui diuino cultui miniſteria religionis inpendunt, id eſt, hi, qui clerici appellantur, ab omnibus omnino muneribus excuſentur: ne ſacrilego liuore quorundam à diuinis obſequiis auocentur. Dat. XII. Kal. Nou. Conſtantino A. V. & Licinio Cęſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex hæc ſpeciali ordinatione præcipit, vt de clericis nec Exactores, nec Allectos facere quicunque ſacrilega ordinatione præſumat, quos liberos ab omni munere, id eſt, ab omni officio, omniq́ ſeruitio iubet eccleſiæ deſeruire.*

III. Idem A. ad Baſſum P. P.

Cùm conſtitutio emiſſa pręcipiat, nullum deinceps decurionem, vel ex decurione progenitum, vel etiam inſtructum idoneis facultatibus adque obeundis publicis muneribus oportunum ad clericorum nomē obſequiúmque confugere: ſed eos deceterò in defunctorum dumtaxat clericorum loca ſubrogari, qui fortuna tenues neque muneribus ciuilibus teneātur obſtricti: cognouimus illos etiam inquietari, qui ante legis promulgationem clericorum ſe conſortio ſociauerint. Ideóque pręcipimus his ab omni moleſtia liberatis illos, qui poſt legem latam obſequia publica declinantes ad clericorum numerum confugerunt procul ab eo corpore ſegregatos curię ordinibúſque reſtitui, & ciui-

libus

libus obsequiis inseruire. PP. XV. Kal. Aug. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare CONSS.

IIII. Idem A. ad populum.

Habeat vnusquisque licentiam sanctissimo catholicæ venerabilíque concilio decedens, bonorum quod optauit relinquere. Non sint cassa iudicia. Nihil est quod magis hominibus debetur, quàm vt supremæ voluntatis postquam aliud iam velle non possunt, liber sit stilus, & licens, quòd iterum non redit arbitrium. PP. V. Non. Iul. Rom. Crispo II. & Constantino II. Cæs. CONSS.

V. Idem A. ad Helpidium.

Quoniam conperimus quosdam ecclesiasticos & ceteros catholicæ sectæ seruientes à diuersarum religionum hominibus ad lustrorũ sacrificia celebranda conpelli. Hac sanctione sancimus, si quis ad ritum alienæ superstitionis cogendos esse crediderit, eos qui sanctissimæ legi seruiunt, si condicio patiatur, publicè fustibus verberetur. si verò honoris ratio talem ab eo repellat iniuriam, condemnationem sustineat damni grauissimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Sirmi, Seuero & Rufino CONSS.

VI. Idem A. ad Ablauium P.P.

Neque vulgari consensu, neque quibuslibet petentibus sub specie clericorũ à muneribus publicis vacatio deferatur, nec temerè & citra modum populi clericis connectantur, sed cùm defunctus fuerit clericus, ad vicem defuncti alius † allegetur, cui nulla ex municipibus prosapia fuerit, neque ea est opulentia facultatum, quæ publicas functiones facillimè queat tolerare: ita vt si inter ciuitatem & clericos super alicuius nomine dubitetur, si eum ęquitas ad publica trahat obsequia, & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dinoscetur, exemptus clericis ciuitati tradatur. Opulentos enim sęculi subire necessitates oportet, pauperes ecclesiarum diuitiis sustentari. P.P. Kal. Iuñ. Constantino A. VII. & Constante Cæs. CONSS.

† *aliàs, eligatur*

VII. Idem A. Valentino Cons. Numidiæ.

Lectores diuinorum apicum & hypodiaconi ceteríque clerici, qui per iniuriam hereticorum ad curiam deuocati sunt, absoluantur: & deceterò ad similitudinem orientis minimè ad curias deuocentur: sed immunitate plenissima potiantur. Dat. Non. Feb. Serdicę, Gallicano & Symmacho CONSS.

VIII. Imp. Constantius A. clericis salutem dicit.

Iuxta sanctionem, quam dudum meruisse perhibemini, & vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligauit, sed vacatione gaudebitis. Præterea neque hospites suscipietis: & si qui de vobis alimoniæ causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur. Dat. VI. Kal. Septemb. Placido & Romulo CONSS.

VIIII. Idem A. Seueriano Proc. Achaię. *aliàs* Asiæ.

Curialibus muneribus, adque omni inquietudine ciuilium functionũ exsortes cunctos clericos esse oportet: filios tamen eorum, si curiis obnoxij nõ tenentur, in ecclesia perseuerare. Dat. III. Id. April. Limenio & Catullino CONSS.

X. Impp. Constantius, & Constans AA. vniuersis episcopis per diuersas prouincias.

Vt ecclesiarum cœtus concursu populorũ ingentium frequentetur, clericis, ac iuuen

ac iuuenibus præbeatur immunitas, repellaturque ab his exactio munerũ sordidorum, negotiatorum dispendiis minimè obligẽtur: cùm certum sit quęstus, quos ex tabernaculis adque ergasteriis colligunt, pauperibus profuturos. Ab hominibus etiam eorum, qui mercimoniis student, cuncta dispendia esse sancimus. Parangariarum quoque parili modo cesset exactio. Quod & coniugibus & liberis eorum & ministeriis maioribus pariter ac feminis indulgemus, quos à censibus etiam iubemus perseuerare immunes. Dat. VII. Kal. Iuñ. Constantinop. Constantio VI. & Constante AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Longinianum PF. Aegypti.

Iampridem sanximus, vt catholicæ legis antistes, & clerici, qui in totum nihil possident, ac patrimonio inutiles sunt, ad munera curialia minimè deuocentur. Verùm conperimus pro nulla vtilitate publica perfectione eos inquietari. Ideoque præcipimus filios eorum, quicũque minus idonei, & intra legitimam ætatem esse repperiuntur, nullam molestiam sustinere. Dat. IIII. Kalen. Mar. Constantio A. VII. & Constante A. CONSS.

XII. Idem AA. Seuero suo Salutem.

Mansuetudinis nostræ lege prohibemus in iudiciis episcopos accusari, ne dum adfutura ipsorum beneficio inpunitas æstimatur, libera sit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid est igitur querellarum, quod quispiam defert, apud alios potissimum episcopos conuenit explorari: vt oportuna adque commoda cunctorum quæstionibus audientia commodetur. Data epistula VIIII. Kal. Octob. Acc. Noñ. Octob. Arbitione & Lolliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Specialiter prohibetur, ne quis audeat apud Iudices publicos Episcopum accusare, sed in Episcoporum audientiam perferre non differat, quicquid sibi pro qualitate negocij putat posse competere, vt in Episcoporum aliorum iudicio quæ asserit contra Episcopum debeant definiri.*

XIII. Idem A. & Iulianus Cæs. ad Leontium.

Ecclesiæ vrbis Rom. & clericis concessa priuilegia firmiter pręcipimus custodiri. Dat. IIII. Id. Nou. Med. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

XIIII. Idem A. & Iulianus Cæs. Felici episcopo.

Omnis à clericis indebitæ conuentionis iniuria, & iniquę exactionis repellatur inprobitas, nullaque conuentio sit circa eos munerum sordidorũ. Et cum negotiatores ad aliquam pręstationem conpetentem vocantur, ab his vniuersis istiusmodi strepitus conquiescet. Si quid enim, vel parsimonia, vel prouisione, vel mercatura honestati tamen conscia cõgesserint, in vsum pauperum adque egentium ministrari oportet: aut id, quod ex eorundem ergasteriis, vel tabernis conquiri potuerit, & colligi, collectum id religionis ęstiment lucrum: verum etiam ab hominibus eorumdem, qui operam in mercimoniis habent diui principis, id est, nostri statuta genitoris multimoda obseruatione cauerunt, vt idem clerici priuilegiis conpluribus redundarent, itaque extraordinariorum à prædictis necessitas adque omnis molestia conquiescat. Ad parangariarũ quoque pręstationem non vocentur, nec eorundem facultates adque substantiæ omnibus clericis huiusmodi pręrogatiua succurrat, vt coniugia clericorum, ac liberi quoque & ministeria, id est, mares pariter ac fœminę, eorumque etiã filij inmunes semper à censibus & separati ab huiusmodi muneribus perseuerent.

Dat.

Dat.VIIII.Id.Dec.Med.Lecta v.Kal.Ian.aput acta Constantio A.VIIII. & Iuliano Cæs.II. CONSS.

XV. Idem A.& Cæs.ad Taurum P.P.

In Ariminense synodo super ecclesiarum & clericorum priuilegiis tractatu habito, vsque eo dispositio progressa est, vt iuga, quæ videtur ad ecclesiam pertinere, à publica functione cessarent inquietudine desistente. quod nostra videtur dudum sanctio reppulisse. Clerici verò, vel hi, quos copiatas recens vsus instituit nuncupari, ita à sordidis muneribus debent inmunes adque à conlatione præstari, si exiguis admodum mercimoniis tenuem sibi victum vestitumque conquirent. Reliqui autem, quorum nomina negotiatorum matricula conprehendit, eo tempore, quo cōlatio celebrata est, negotiatorum munia & pensitationes agnoscant: quippe postmodum clericorum se cœtibus adgregarunt. De his sanè clericis, qui prædia possident, sublimis auctoritas tua nō solùm eos aliena iuga nequaquam statuet excusare, sed etiam his, quæ ipsi possident, eosdem ad pensitanda fiscalia perurgueri. Vniuersos namque clericos possessores dumtaxat prouinciales pensitationes fiscalium recognoscere iubemus: maximè cum in comitatu tranquillitatis nostræ alij episcopi, qui de Italię partibus venerunt, & illi quoque, qui ex Hispania adque Africa commearunt, probauerint id maximè iustè conuenire, vt præterea iuga & professionem quę ad ecclesiam pertinet ad vniuersa munia sustinenda translationésque faciendas omnes clerici debeant adtineri. Dat. epistula Prid.Kal.Iul.Med.Constantio A.X.& Iul. III.Cæs. CONSS.

XVI. Idem A A.ad Antiochenses.

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio quicumque voto Christianę legis meritum eximię singularísque virtutis omnibus intimauerit, securitate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes magis religionibus, quàm officiis & labore corporis, vel sudore nostram rempublicam contineri. Dat.XVI.Kal. Mart. Antiochiæ Tauro & Florentio CONSS.

XVII. Impp. Valentinianus & Valens A A.ad Byzacenos.

Plebeios diuites ab ecclesia suscipi penitus arcemus. Dat.IIII.Id.Septem. Aquil.diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVIII. Idem A A.ad Claudium P C.Afric.

Quam vltimo tempore diui Constanti sententiam fuisse claruerit, valeat: nec ea in adsimulatione aliqua conualescat, quę tūc decreta, vel facta sunt, cum paganorum animi contra sanctissimam legem quibusdam sunt deprauationibus excitati. Dat.XIII.Kal.Mart.Triu.Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVIIII. Idem A A.Modesto P.P.

Quicunque ex curialium natus genere ad clericatum venerit, & præiudiciū sanguinis cœperit postulari, certi temporis definitione defendatur: vt si in consortio clericatus decennium quietis impleuerit, cum patrimonio suo in perpetuum habeatur inmunis. Si verò intra finitos annos fuerit à curia reuocatus, cū substantia sua functionibus subiaceat ciuitatis: obseruando hoc, vt hi, quos decennium vindicat, petitione superflua minimè fatigentur. Dat.XVI.Kal.Nou. Hierap.Valentiniano & Valente A A. CONSS.

xx. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Damasum Episc. vrbis Rom.

Ecclesiastici aut ex ecclesiasticis, vel qui continentiũ se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, sed publicis exterminentur iudiciis, si posthac eos ad fines earum vel propinqui putauerint deferendos. Censemus etiam, vt memorati nihil de eius mulieris, cui se priuatim sub prætextu religionis adiunxerint, liberalitate quacunque, vel extremo iudicio possint adipisci, & omne in tantum inefficax sit, quod alicui horũ ab his fuerit derelictum, vt nec per subiectam personam valeant aliquid, vel donatione, vel testamento percipere. Quinetiam si fortè post admonitionẽ legis nostræ aliquid hisdem eę feminę, vel donatione, vel extremo iudicio putauerint relinquẽdum, id fiscus vsurpet. Ceterùm si earum qui voluntate percipiunt, ad quarum successionem, vel bona iure ciuili, vel edicti beneficiis adiuuantur, capiant vt propinqui. Lecta in ecclesiis Rom. III. Kalen. August. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

xxi. Idem AAA. ad Ampelium P. V.

Hij, qui ecclesiæ iuge obsequium deputarunt, curiis habeantur inmunes: si tamen eos ante ortum imperij nostri ad cultum se legis nostræ contulisse constiterit, ceteri reuocentur, qui se post id tempus ecclesiasticis congregarunt. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

xxii. Idem AAA. ad Paulinum præsidem Epyri nouæ.

Forma præcedentis consulti etiam circa episcoporum virginúmque personas, & circa alias, quarum statuto pręcedẽti facta complexio est, valeat, ac porrigatur. Dat. Kal. Decemb. Triu. Modesto & Arintheo CONSS.

xxiii. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. Artemio, Euridico, Appio, Gerasimo, & ceteris episcopis.

Qui mos est causarũ ciuilium, idem in negociis ecclesiasticis obtinendi sunt, vt si qua sunt ex quibusdã dissensionibus leuibúsque delictis ad religionis obseruantiam pertinentia, locis suis & à suæ diœceseos synodis audiantur: Exceptis, quæ actio criminalis ab ordinariis extraordinariisque iudicibus, aut inlustribus potestatibus audientia constituit. Dat. XVI. Kalen. Iuñ. Triu. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quoties ex qualibet re ad religionem pertinente inter clericos fuerit nata contentio, id specialiter obseruetur vt conuocatis ab episcopo diœcesanis presbyteris quæ in contentionem venerint iudicio terminentur. Sane si quid opponitur criminale, ad noticiam iudicis in ciuitate qua agitur deducatur, vt ipsius sententia vindicetur quod probatur criminaliter fuisse commissum.*

xxiiii. Idem AAA. ad Catafronium.

Presbyteros, diaconos, subdiaconos, adque exorcistas, & lectores, ostiarios etiam, & omnes perinde, qui primi sunt, personalium munerũ expertes esse pręcipimus. Dat. III. Noñ. Mart. Gratiano A. III. & Merobaude CONSS.

xxv. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.

Qui diuinę legis sanctitatem, aut nesciendo confundunt, aut neglegendo violant,

violant,& offendunt,sacrilegium committunt. Dat.III.Kalen.Mart.Thessal. Gratiano A.V.& Theod.A.I.CONSS.

XXVI. Idem AAA.ad Tuscianum Com.orientis.

Vniuersos,quos constiterit custodes ecclesiarũ esse,vel sanctorum locorum, ac religiosis obsequiis deseruire, nullius adtemptationis molestiã sustinere decernimus. Quis enim eos capite censos patiatur esse deuinctos, quos necessario intellegit supra memorato obsequio mancipatos? Dat.Prid.Kal.April.Constantinop.Eucherio & Syagrio CONSS.

XXVII. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.
AAA.Tatiano P.P.

Nulla nisi emensis sexaginta annis,cui votiua domi proles sit,secũdum pręceptum apostoli ad diaconissarum consortium transferatur. Tum filiis suis curatore(si id ætas poscit) petito, bona sua idoneis sedula religione gerenda committat:ipsa tantùm prædiorum suorum reditus consequatur,de quibus seruandi, abalienandi,donandi,distrahendi,relinquendi, vel quoad superest, vel cùm in fata concedit,& libera ei voluntas est,integra sit potestas. Nihil de monilibus & superlectili,nihil de auro,argento, ceterísque claræ domus insignibus sub religionis defensione consumat:sed vniuersa integra in liberos proximos, vel in quoscunque alios arbitrij sui existimatione transcribat,ac si quando diẽ obierit nullam ecclesiam,nullum clericum,nullum pauperem scribat heredes. Careat namque necesse est viribus,si quid contra vetitũ circa personas specialiter conpræhensas fuerit à moriente confectum. Immo si quid ab his morienti fuerit extortum,nec tacito fideicommisso aliquid clericis in fraudem venerabilis sanctionis callida arte,aut probrosa cuiuspiam conhibẽtia deferatur, extorres sint ab omnibus,quibus inhiauerãt bonis.Et si quid fortè per epistulã, codicillum, donationem,testamentum quolibet denique detegitur genere conscribtum erga eos,quos hac sanctione submouimus, id nec iudicium deuocetur : sed vel ex intestato is qui sibi cõpetere intellegit,statuti huius definitione succedat, si quis se agnoscit filium,si quis probat propinquum,si quis denique, vel casu, vel iudicio pro solido pro portione heres legatarius,fideicommissarius apertis deprę henditur codicillis,fruatur fortunæ munere,conscientiæ suæ fructu.Et submotis his adque deiectis in hereditariis corporibus potestate vtatur heredis. Feminæ,quæ crimen suum cõtra diuinas humanásque leges instinctu persuasæ professionis absciderint,ab ecclesiæ foribus arceantur.Non illis fas sit sacrata adire mysteria, neque vllis supplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare.adeo quidem, vt episcopus tonso capite feminam si introire permiserit,deiectus loco etiam ipse cum huiusmodi contuberniis arceatur : ac non modo,si fieri suaserit, verumetiam si hoc ab aliquibus exigi, factum denique esse quacumque ratione compererit,nihil sibi intellegat opitulari. Hoc absque dubio emendandis pro lege erit,emendatis pro consuetudine,vt illi habeant testimonium,isti incipiant timere iudicium. Dat.XI.Kal.Iul. Med.Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XXVIII. Idem AAA.Tatiano P.P.

Legem, quæ diaconissis vel viduis nuper est promulgata, ne quis videlicet clericus,néve sub ecclesiæ nomine mancipia,suppellectilem,prædam velut in-

firmi sexus dispoliator inuaderet, & remotis adfinibus ac propinquis, ipse sub prætextu catholicæ disciplinæ se ageret viuentis heredem, eatenus animaduertat esse reuocatam, vt de omnium chartis, si iam nota est, auferatur: neque quisquam, aut litigator ea sibi vtendum, aut iudex nouerit exequendum. Dat. x. Kal. Sept. Veronæ, Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XXVIIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Hierio Vic. Afric.

Quæcumque à parentibus nostris diuersis sunt statuta temporibus, manere inuiolata adque incorrupta circa sacrosanctas ecclesias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur: omnibusque, qui ecclesiis seruiũt, tuitio deferatur: Quia temporibus nostris addi potius reuerentiæ cupimus, quam ex his, quæ olim præstita sunt immutari. Dat. x. Kalend. April. Med. Olybrio, & Probino CONSS.

XXX. Idem AA. Theodoro P.P. post alia.

Non nouum aliquid præsenti sanctione præcipimus, quàm illa quæ olim videntur indulta, firmamus priuilegia. Igitur quæ olim reuerẽtia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus: ita vt hi quoque qui ecclesiæ obtemperant, his, quibus ecclesia, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæsario & Attico CONSS.

XXXI. Idem AA. Theodoro P.P.

Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit, vt in ecclesias catholicas inruens sacerdotibus & ministris, vel ipso cultui locóque aliquod inportet iniurię, quod geritur litteris ordinum magistratuum, & curatorum & notoriis apparitorum, quos stationarios appellant, deferatur in notitiam potestatum: ita vt vocabula eorum, qui agnosci potuerint, declarentur. Et si per multitudinem commissum dicetur, si non omnes, possunt tamen aliquanti cognosci, quorum confessione sociorum nomina publicentur. Adque ita prouinciæ moderator sacerdotum & catholicæ ecclesiæ ministrorum loci quoque ipsius, & diuini cultus iniuriam capitali in conuictos, siue confessos reos sententia nouerit vindicandum: nec expectet, vt episcopus iniuriæ propriæ vltionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non solùm liberum, sed & laudabile factas atroces sacerdotibus, aut ministris iniurias, veluti publicum crimen, persequi ac de talibus reis vltionem mereri. Quòd si multitudo violenta ciuilis apparitionis executione, & adminiculo ordinum possessorúmve non potuerit præsentari, quòd se armis, aut locorum difficultate tueatur, iudices Africani armatæ apparitionis præsidium, datis ad virum spectabilem Com. Afric. literis, prælato legis istius tenore deposcant: vt rei talium criminum non euadant. Dat. VII. Kal. Maij. Med. Honorio III. & Eutychiano CONSS.

XXXII. Idem AA. Cæsario P.P.

Si quos fortè episcopi deesse sibi clericos arbitrantur, ex monachorum numero rectius ordinabunt non obnoxios publicis priuatísque rationibus, cùm inuidia teneant, sed habeant iam probatos. Dat. VII. Kal. Aug. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXXIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Ecclesiis, quæ in possessionibus (vt adsolet) diuersorum vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo, vbi

vbi ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, vt propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscãt: ita vt pro magnitudine, vel celebritate vniuscuiusque vici ecclesiis certus iudicio episcopi clericorum numerus ordinetur. Dat. III. Kal. August. Minizo, Honor. A. & Eutychiano CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Sapidiano Vic. Afric.

Si ecclesiæ venerabilis priuilegia cuiusquam fuerint, vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum quinque librarum auri (sicut etiam priùs constitutum est) condemnatione plectatur. Si quid igitur contra ecclesias, vel clericos per obreptionem, vel ab hæreticis, vel ab huiuscemodi hominibus fuerit contra leges impetratum, huius sanctionis auctoritate vacuamus. Dat. VII. Kal. Iul. Brixiæ Theodoro V.C. CONS.

XXXV. Idem AA. Hadriano P. P.

Quicumque residentibus sacerdotibus fuerit episcopali loco detrusus, & nomine, si aliquid, vel contra custodiam, vel cõtra quietem publicam moliri fuerit depræhensus, rursúsque sacerdotium petere à quo videtur expulsus, procul ab ea vrbe, quam infecit, secundum legem diuæ memoriæ Gratiani centũ milibus vitam agat: Sit ab eorum cœtibus separatus, à quorum est societate discretus: sitque huiusmodi personis tenore huius legis inlicitum sacra nostra adire secreta, & impetrare rescribta: omnibus abiectis per culpã sacerdotio personis, quæ impetrata sunt, infecta permaneant: scituris his, quorum defensione nituntur, absque sui reprehensione non futurum, si hoc eis pollicentur suffragium, qui diuinum non videntur meruisse iudicium. Dat. Prid. Non. Feb. Rau. Stilichone, & Aureliano CONSS.

XXXVI. Idem AA. Pompeiano P. V. Afric.

Quicumque catholicę religionis clerici intra eum modũ, vnde victus emendi vendendíque vsum lege præfinitum exercent, ab auraria pensione habeantur inmunes. Ab his quoque, quos à publici laboris actu & gradus clericatus, & (quod non minus est) sanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim vllum eorum, qui excepti legibus probabuntur, subiacere patiamur iniurię, &c. Dat. Prid. Id. Iul. Med. post cons. Stilichonis & Aureliani VV. CC.

XXXVII. Idem AA. Studio P. V.

Quoniam personæ ad inquisitionem perpetrati incẽdij, vt tui culminis suggestio patefecit, nequeunt inueniri, clericos carceris custodia relaxamus: ita vt nauibus impositi ad lares proprios reuertãtur. nec proscribtionis periculo domus careant, quas episcopos, vel clericos peregrinos post publicationem edictorum & nostræ serenitatis adfatus probabitur suscepisse: pari forma seruanda, si qua domus ciues clericos noua, ac tumultuosa conuenticula extra ecclesiã celebrantes susceperint. Ad obseruandos siquidem seditionis aditus id nostro sedit arbitrio, vt omnes episcopi, & clerici peregrini ab hac sacratissima vrbe pellantur. Dat. IIII. Kalend. Septemb. Constantinop. Honorio VII. & Aristeneto CONSS.

XXXVIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Porfyrio P. V. Afric. post alia.

Priuilegia, quæ ecclesiis & clericis legum decernit auctoritas, hac quoque præceptione sancta, & inuiolata, permanere decernimus. Adque hoc ipsis præ-

cipuum ac ſingulare deferimus, vt quæcumque de nobis ad eccleſiam tantùm pertinentia ſpecialiter fuerint impetrata, non per coronatos, ſed ab aduocatis eorum arbitratu, & iudicibus innoteſcant, & ſortiantur effectum. Sacerdotes verò prouinciæ erũt ſolliciti, ne ſub hac ſcilicet priuilegij excuſatione etiã contra eorum vtilitatem aliquid his inferatur incommodum. Dat. VII. Kal. Dec. Rom. Honor. VII. & Theod. II. AA. CONSS.

XXXVIIII. Idem AA. Theodoro P.P.

Quemcunque clericum indignum officio ſuo epiſcopus iudicauerit, ab eccleſiæ miniſterio ſegregauerit, aut ſi qui profeſſum ſacræ religionis ſponte dereliquerint, continuò ſibi eum curia vindicet: vt liber illi vltra ad eccleſiam recurſus eſſe non poſſit: & pro hominum qualitate, & quantitate patrimonij, vel ordini ſuo, vel collegio ciuitatis adiungatur, modò vt quibuſcunque apti erũt publicis neceſſitatibus obligentur: ita vt conludio quoque locus nõ ſit. Per ſingulos igitur binæ libræ auri inferẽdæ ærario noſtro à decem primis curialibus exigantur, ſi aliquibus inlicitam conhibentiam & colludia fœda præſtiterint, hominibúſque inprobiſſimis ab omnibus officiis militiæ aditus obſtruatur. Dat. Kal. Decemb. Baſſo & Philippo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quencunque Clericum Epiſcopus ſuus malæ vitæ eſſe probauerit, & eum de gradu ſuo pro morum prauitate deiecerit: Vel ſi ipſe clericus ſua voluntate profeſſionem reliquerit clericatus, continuo à Iudice Curialibus adiungatur: vt ſi ita & natalibus & facultatibus eſt idoneus, eum inter ipſos Curiales officium ſuum implere compellat. Si autẽ infima perſona eſt, inter collegiatos eum obſeruare, vel ad quod aptus fuerit, in publico ſeruire lex iſta conſtituit, ita vt huiuſmodi perſonæ à Curialibus quolibet colludio nullatenus excuſentur. Quod ſi factum fuerit, pro ſingulis perſonis Curiales binas libras auri fiſco à ſe nouerint inferendas.*

XL. Impp. Honor. & Theod. AA. Melitio P.P.

Placet rationabilis conſilij tenore perpenſo, deſtricta moderatione prꝟſcribere, à quibus ſpecialiter neceſſitatibus eccleſiæ vrbium ſingularum habeantur immunes. Prima quippe illius vſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia vſibus cæleſtium ſecretorum dicata ſordidorum munerum faſce vexentur: nulla iugatione, quæ talium priuilegiorum ſorte gratulatur, muniendi itineris conſtringat iniuria: nihil extraordinarium ab hac ſuperindicticiúmve flagitetur: nulla pontium inſtauratio, nulla tranſlationum ſollicitudo gignatur: non aurum ceteráque talia poſcantur. Poſtremò nihil præter canonicã inlationum, quod aduenticiæ neceſſitatis ſarcinam repentina depopoſcerit, eius functionibus adſcribatur. Si quis contrauenerit poſt debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis vratur. Dat. VIII. Kal. Iun. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XLI. Idem AA. Melitio P.P.

Clericos non niſi aput epiſcopos accuſari conuenit. Igitur ſi epiſcopus, vel presbyter, diaconus, & quicumque inferioris loci Criſtianæ legis miniſter aput epiſcopum (ſiquidem alibi non oportet) à qualibet perſona fuerint accuſati, ſiue ille ſublimis vir honoris, ſiue vllius alterius dignitatis, qui hoc genus laudabilis intentionis arripiet, nouerit docenda probationibus, monſtranda documentis

mentis se debere inferre. Si quis ergo circa huiusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate huius sanctionis intellegat se iacturæ famæ propriæ subiacere: vt damno pudoris existimationis dispendio discat sibi alienæ verecundię inpune insidiari saltem de cetero non licere. Nam sicut episcopos, presbyteros, diaconos, ceterósque si his obiecta conprobari potuerint, maculatos ab ecclesia venerabili æquum est remoueri, vt contempti post hęc, & miserę vilitatis inclinati despectu iniuriarum non habeāt actionem, ita similis videri debet iustitiæ, quòd petitæ innocentiæ moderatam deferri iussimus vltionē. Ideóque huiusmodi dumtaxat causas episcopi sub testificatione multorū actis audire debebunt. Dat. III. Id. Decemb. Rau. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XLII. Idem AA. Monaxio P.P.

Quia inter cetera Alexandrinæ legationis inutilia, hoc etiam decretis scribtum est, vt reuerentissimus episcopus de Alexandrina ciuitate † aliquas nō exire (quod quidem terrore eorum, qui parabalani nuncupantur, legationi insertum est) * placet nostrę clementię, vt nihil commune clerici cum publicis actibus, vel ad curiam pertinentibus habeant. Præterea eos, qui parabalani vocantur, non plùs, quàm quingentos esse præcipimus: ita vt non diuites & qui hunc locum redimant, sed pauperes à corporatis pro rata Alexandrini populi præbeantur: eorum nominibus viro spectabili pręfecto Augustali videlicet intimatis, & per eum ad vestram magnitudinem referentes: quibus neque ad quodlibet publicum spectaculum, neque ad curiæ locum, neque ad iudicium adcedendi licentiam permittimus: nisi fortè singuli ob causas proprias & necessitates iudicem adierint, aliquem lite pulsantes, vel ab alio ipsi pulsati, vel in communi totius corporis causa syndico ordinato: sub ea definitione, vt si quis eorū hęc violauerit, & breuibus parabalani eximatur, & conpetenti supplicio subiugetur: nec vmquam ad eandem sollicitudinem reuertatur. Loco autem mortuorum viro spectabili P F. Augustali subrogandi dedimus potestatem: sub ea condicione, quę superiùs designatur. Dat. III. Kalen. Oct. Constp. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

† *forte aliquatenus non exiret*

XLIII. Idem AA. Monaxio P.P.

Parabalani, † qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur, quingentos esse ante pręcepimus. Sed quia hos minus sufficere in pręsenti cognouimus, pro quingentos sescentos constitui pręcipimus: ita vt pro arbitrio viri reuerentissimi antistitis Alexandrinę vrbis de his, qui ante fuerant, & qui pro consuetudine curandi gerunt experientiam sescenti parabalani ad huiusmodi sollicitudinem eligantur: exceptis videlicet honoratis & curialibus. Si qui autem ex his naturali sorte fuerit absumptus, alter in eius locum pro voluntate eiusdem sacerdotis, exceptis honoratis, & curialibus, subrogetur: ita vt hi sescenti viri reuerentissimi sacerdotis pręceptis, ac dispositionibus obsecundēt, & sub eius cura consistant: reliquis, quę dudum latę legis forma conplectitur, super hisdem parabalanis vel de spectaculis, vel de iudiciis ceterísque (sicut iam statutum est) custodiendis. Dat. III. Non. Feb. Constp. Honor. XII. & Theod. X. AA. CONSS.

† *aliàs Parabalani.*

XLIIII. Idem AA. Palladio P.P.

Eum, qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet. Quicũque igitur cuiuscumque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant: hac eis tantùm facultate concessa, vt matres filias adque germanas intra domorum suarum sæpta contineãt. In his enim nihil scæui criminis æstimari fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui castitatis hortatur adfectio, quæ antea sacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium. Neque enim clericis incompetenter adiunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros sui conuersatione fecerunt. Dat. VIII. Id. Maij. Rau. DN. Theod. A. VIIII. & Constantio V.C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque clericatus officio vtuntur, extranearum mulierum familiaritatem habere prohibentur, matrum, sororum, vel filiarum sibi solatia intra domum suam nouerint tantum esse concessa: Quia nihil turpe in talibus personis fieri vel cogitari lex naturæ permittit. Illæ vero mulieres sunt in solatio retinendæ, quæ in cõiugio fuerint ante officium clericatus.*

XLV. Idem AA. Philippo P.P. Illyrici.

Omni innouatione cessante vetustatem, & canones pristinos ecclesiasticos, qui nunc vsque tenuerunt, per omnes Illyrici prouincias seruari præcipimus. Tum si quid dubietatis emerserit, id oporteat non absque scientia viri reuerentissimi sacrosanctæ legis antistitis vrbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogatiua lætatur, conuentui sacerdotali sanctoque iudicio reseruari. Dat. Prid. Id. Iul. Eustathio & Agricola CONSS.

XLVI. Impp. Theod. A. & Valentinianus Cæs. Georgio P.C. Afric. post alia.

Priuilegia præteritarum legum ecclesię, siue clericis delata seruentur, &c. Dat. Prid. Non. Iul. Aquil. DN. Theod. A. XI. & Valentiniano Cęs. CONSS.

XLVII. Idem A. & Cęs. Basso. C.R.P.

Priuilegia ecclesiarum omnium, quę sęculo nostro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, scilicet, vt quidquid à diuis principibus constitutum est, vel quæ singuli quique antistites pro causis ecclesiasticis inpetrarant, sub pœna sacrilegij iugi solidata æternitate seruentur. Clericos etiam, quos indiscretim ad sæculares iudices debere deduci infaustus præsumptor edixerat, episcopali audientiæ reseruamus. Fas enim non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio, &c. Dat. VIII. Id. Oct. Aquil. DN. Theod. A. XI. & Valentiniano CONSS.

De monachis. *Tit. III.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Vicumque sub professione monachi repperiuntur, deserta loca & vastas solitudines sequi, adque habitare iubeantur. Dat. III. Non. Septembr. Veronæ, Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

II. Idem AAA. Tatiano P.P.

Monachos, quibus interdictæ fuerant ciuitates, dum iudiciariis aguntur iniuriis,

iniuriis,in pristinum statum submota hac lege esse præcipimus. Antiquata siquidem nostræ clementiæ iussione,liberos in oppidis largimur eis ingressus. Dat.xv.Kal.Maij.Constantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

De his,qui religione contendunt. *Tit. IIII.*

I. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA.Eusignio P.P.

Is, qui sibi tantummodo existimant colligendi copiam contributam,si turbulentum quippiam contra nostræ tranquillitatis præceptum faciendum esse temptauerint, vt seditionis auctores pacisque turbatæ ecclesiæ maiestatis,capite,ac sanguine sint supplicia luituri. Dat.x.Kal.Febr.Constp.Honor.N.P.& Euodio CONSS.

II. Idem AAA.Tatiano P.P.

Nulli egresso ad publicũ,vel disceptandi de religione,vel tractandi, vel consilij aliquid deferẽdi patescat occasio. Et si quis posthac ausu graui adque dam - nabili contra huiusmodi legem veniendum esse crediderit, vel insistere motu pestiferæ perseuerationis audebit, competenti pœna,& digno supplicio cohérceatur. Dat.xvi.Kal.Iul.Stobis,Theod.A.II.& Cynegio CONSS.

III. Idem AAA.Potamio PF.Augustali.

Deportatione dignus est, qui nec generali lege admonitus, nec conpetenti sententia emendatus, & fidem catholicam turbat, & populum. Dat.xv. Kal. Aug.Constantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

IIII. Imppp.Arcad.Honor.& Theod. AAA. Anthemio Magistro officiorum.

Cuncta officia moneantur à tumultuosis se conuenticulis abstinere, & qui sacrilego animo auctoritatem nostri numinis ausi fuerint expugnare, priuati cingulo,bonorum proscribtione multentur. Dat.IIII.Kal.Feb.Constp.Honor.A.VI.& Aristeneto CONSS.

V. Idem AAA.Studio P.V.

Si quis seruos in hac sacratissima vrbe possideat, eos à tumultuosis conuenticulis faciat temperare : sciens se pro singulis seruis, qui interesse conuentibus interdictis fuerint conpræhensi,trium librarum auri dispendio feriendum : seruis videlicet puniendis. Quam formam in nummulariis,ceterisque huius almę vrbis corporibus volumus sub pœna grauiore seruari, vt vnum quodque corpus pro his, qui de suo numero conuentus celebrare inlicitos detegentur, ad quinquaginta pondo auri solutionem multæ nomine adstringatur. Dat.III. Id.Sept.Constp.Honorio A.VI.& Aristeneto CONSS.

VI. Idem AAA.Eutychiano P.P.

Rectores prouinciarum moneantur, vt conuentus eorum arceantur inliciti, qui orthodoxarum religione subfulti, spretis sacrosanctis ecclesiis alio conuenire conantur:his,qui ab Arsacij,Theofili,Porfyri reuerentissimorum sacrę legis antistitum communione dissentiunt ab ecclesia proculdubio repellendis. Dat.XIIII.Kal.Dec.CP.Honorio A.VI.& Aristeneto COSS.

I. Imp. Constantinus A. ad Dracilianum.

Riuilegia quæ contẽplatione religionis indulta sunt, catholicæ tantum legis obseruatoribus prodesse oportet. Hereticos autem atque scismaticos non tantum ab his priuilegiis alienos esse volumus, sed etiam diuersis muneribus constringi & subici. P P. Kal. Sept. Generasto, Constantino A. VII. & Constantio COSS.

II. Idem A. ad Bassum.

Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt iis quæ petiuerunt crederemus minime largienda. itaque ecclesiæ suę domos & loca sepulcris apta sine inquietudine eos firmiter possidere præcipimus, ea scilicet quæ ex diuturno tempore vel exempto habuerunt, vel qualibet quæsiuerunt ratione prouidendum erit ne quid sibi vsurpare conentur ex his quæ ante discidium ad ecclesias perpetuæ sanctitatis pertinuisse manifestum est. Dat. VIIII. Kalen. Oct. Spoleti, Constantino A. VII. & Constantio COSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Ampelium P P.

Vbicunque Manichæorum conuentus vel turba huiusmodi reperitur doctoribus graui censione multatis, domus & habitacula, in quibus profana institutione docetur, fisci viribus indubitanter adsciscantur. Dat. VI. Non. Mart. Treu. Modesto & Arintheo COSS.

IIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus A A A. ad Hesperium P P.

Olim pro religione catholicæ sanctitatis vt cœtus hereticę vsurpationis conquiesceret, iussimus siue in oppidis siue in agris extra ecclesias, quas nostra pax obtinet, conuentus agerentur, publicari loca omnia, in quibus falso religionis obtentu altaria locarentur. quod siue dissimulatione iudicum seu profanorum improbitate contigerit, eadem erit ex vtroque pernities. Dat. X. Kal. Maij. Treu. Valente & Valentiniano A A. COSS.

V. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius A A A. ad Hesperium P P.

Omnes vetitæ legibus & diuinis & imperialibus hereses perpetuo conquiescant. quisquis opinionem plectibilius Dei profanus imminuit, sibi tãtummodo nocitura sentiat, aliis obfutura non pandat. quisquis redempta venerabili lauacro corpora reparata morte tabificat, id auferendo quod geminat, sibi solus talia nouerit, alios nefaria institutione non perdat. omnésque peruersę istius superstitionis magistri pariter & ministri, seu illi sacerdotali adsumptione episcoporum nomen infamant, seu quod proximum est presbyterorum vocabulo religionem mentiuntur, seu etiam se diaconos, cum nec Christiani quidem habeantur, appellant, hi conciliabulis damnatæ dudum opinionis abstineant. denique antiquato rescribto, quod apud Sirmium nuper emersit, ea tãtum super catholica obseruatione permaneant, quæ perennis recordationis pater noster & nos ipsi victura in æternum æque numerosa iussione mandauimus. Dat. III. Non. Aug. Med. Accep. XIII. Kal. Sept. Ausonio & Olybrio COSS.

VI. Idem.

VI. Idem AAA. Eutropio PP.

Nullos hæreticos myſteriorum locus, nulla ad exercendi animi obſtinatioris dementiam pateat occaſio. Sciant omnes etiam ſi quid ſpeciali quolibet reſcripto per fraudem elicito ab huiuſmodi hominum genere impetratum eſt, non valere. arceantur cunctorum hæreticorum ab inlicitis congregationibus turbæ: vnius & ſummi Dei nomen vbique celebretur. Nicenæ fidei dudum a maioribus traditæ & diuinæ religionis teſtimonio atque adſertione firmatæ obſeruantia ſemper manſura teneatur. Focinianæ labis contaminatio, Arriani ſacrilegij venenum, Eunomiæ perfidiæ crimen, & nefanda monſtruoſis nominibus prodigia ſectarum ab ipſo etiam aboleantur auditu. Is autem Nicenæ adſertor fidei, catholicæ religionis verus cultor accipiēdus eſt qui omnipotentem Deũ & Chriſtũ filiũ Dei vnum nomine cõfitetur, Deũ de Deo, lumē de lumine, Qui ſpiritum ſanctum, qui id quod ex ſummo rerum parente ſperamus, accipimus, negando non violat, apud quem intemeratæ fidei ſenſu viget incorruptæ trinitatis indiuiſa ſubſtantia, quæ græci adſertione verbi οὐσία recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probata, hæc veneranda ſunt. Qui verò hiſdem non ſeruiunt, deſinant adfectatis dolis alienũ veræ religionis nomen adſumere, & ſuis apertis criminibus denotentur, ab omnium ſummoti eccleſiarum limine penitus arceantur, cum omnes hæreticos inlicitas agere intra oppida congregationes vetemus, ac ſi quid ereptio factioſa tēptauerit, ab ipſis etiam vrbium mœnibus exterminato furore propelli iubeamus, vt cunctis orthodoxis epiſcopis qui Nicænam fidem tenent catholicæ eccleſiæ toto orbe reddantur. Dat. IIII. Id. Ian. CP. Eucherio & Syagrio COSS.

VII. Iidem AAA. Eutropio PP.

Si qui Manichæus Manichæáue ex die latæ dudum legis ac primitus à noſtris parentibus, in quamlibet perſonam condito teſtamento vel cuiuſlibet titulo liberalitatis atque ſpecie donationis trãſmiſit proprias facultates, vel quiſquam ex his aditæ per quamlibet ſucceſſionis formam conlatione ditatus eſt, quoniam hiſdem ſub perpetua iuſtæ infamiæ nota teſtandi ac viuendi iure Romano omnem protinus eripimus facultatem, neque eos aut relinquendæ aut capiendæ alicuius hereditatis habere ſinimus poteſtatem, totum fiſci noſtri viribus imminentis indagatione ſocietur, ſiue id marito, ſiue propinquo aut cuilibet benemerito, ſiue etiam filiis, quos tamen vitæ eius & criminis facinora ſociata coniungant, ſiue etiam per interpoſitam quamlibet perſonam profuturam eidem qui etati hominũ genere & grege reperitur inlicita liberalitate prouenerit, caduci titulo vindicetur. Nec in poſterum tantum huius emiſſæ per noſtram manſuetudinem legis forma præualeat, ſed in prçteritum etiam quidquid talium perſonarum aut proprietas reliquit aut ſucceſſio habuit, vſurpatio fiſcalis commodi perſequatur. nam licet ordo cœleſtiũ ſtatut orum ſequuturis poſt obſeruantiam ſacratæ conſtitutionis indicat, neque actis obeſſe conſueuerit: tamen quoniam & quid conſuetudo obſtinationis pertinax natura mereatur in hac tantum quam ſpecialiter vigere volumus ſanctione iuſtæ ſenſu inſtigationis agnoſcimus, eos qui etiam poſt legem primitus datam nequaquam ab inlicitis & profanis coitionibus refreuari diuina ſaltem monitione potuerint, tanquam

tanquam in ipsius depictæ legis iniuriam veluti sacrilegij reos tenemus, seueritatem præsentium statutorum non tam ad constituendæ sed ad vlciscendæ legis sanximus exemplum, ita vt nec defensio temporis prosit. His tantum filiis paternorum vel maternorum bonorum successio deferatur, qui licet ex Manichæis orti, sensu tamen & affectu propriæ salutis admoniti ab eiusdem vitę professionisque collegiis pura semet dediti religione demouerint tali inmunes à crimine. Illud etiam huic adicimus sanctioni, ne in conuenticulis oppidorum, ne in vrbibus claris consueta feralium mysteriorum sepulchra constituant, à conspectu celebri ciuitate penitus coerceantur, nec se sub simulatione fallaciæ eorum scilicet nominum quibus plerique vt cognouimus probatę fidei & propositi castioris dici ac signari volent maligna fraude defendant, cum præsertim nonnulli ex his Encratitas, Apotactitas, Hydroparastatas vel saccoforos nominari se velint, & varietate nominum diuersorum velut religiosę professionis officia mentiantur. eos enim omnes conuenit non professione defendi nominum, sed notabiles atque execrandos haberi scelere sectarum. Dat. VIII. Id. Maij. CP. Eucherio & Syagrio COSS.

VIII. Iidem AAA. ad Clicherium Com. Orientis.

† forte Aelij

Nullum Eunomianorum atque Arrianorum vel ex dogmate & hi,† in ciuitatibus vel agris fabricandarum ecclesiarum copiam habere pręcipimus. quod si temerè ab aliquo id pręsumptum sit, domus eadem vbi hæc constructa fuerint quæ construi prohibentur, fundus etiam vel priuata possessio protinus fisci nostri viribus vindicetur, atque omnia loca fiscalia statim fiãt, quæ sacrilegi huius dogmatis vel sedem receperint vel ministros. Dat. XIIII. Kal. Aug. CP. Eucherio & Syagrio COSS.

IX. Iidem AAA. Floro PP.

Quisquis Manichæorum vitæ solitariæ falsitate cœtum bonorum fugit ac secretas vrbes eligit pessimorum, ita vt profanator atque corruptor catholicæ quam cuncti suspicimus disciplinæ, legi subiugetur vt intestabilis viuat, nihil viuus impendat inlicitis, nihil moriẽs relinquat indignis, omnia suis non moribus, sed naturæ restituat, aut proximis si deerit legitima successio melius regenda dimittat, aut fisci dominio deficiente agnatione sine fraude molitionis intelligat obligata. hæc de solitariis. Ceterum quos Encratitas prodigiali appellatione cognominant cum saccoforis siue Hydroparastatis refutatos iudicio, proditos crimine vel in mediocri vestigio facinoris huius inuentos, summo supplicio & inexpiabili pœna iubemus adfligi, manente ea condicione de bonis quam omni huic officinæ imposuimus à latæ dudum legis exordio. Sublimitas itaque tua det inquisitores, aperiat forum, indices denuntiatoresque sine inuidia delationis accipiat, nemo præscribtione communi exordium accusationis huius infringat, nemo tales occultos cogat latentesque conuctus, agris vetitum sit, prohibitum mœnibus sede publica priuataque damnatum. ac summa exploratione rimetur vt quicunque in vnum Paschæ diem non obsequenti religione conuenerint, tales indubitanter quales hac lege damnauimus habeantur. Dat. Prid. Kal. Apr. CP. Antonio & Syagrio COSS.

X. Iidem

x. Iidem AAA. Constantiniano Vic.dioceseos Ponticæ.

Tascodrocitæ à sedibus quidem suis minime propellantur, ad nullam tamen ecclesiam hæreticæ superstitionis turba conueniat, aut si fortè conuenerit à conuenticulis suis sine vlla mora propulsetur. Dat.XII. Kalen.Iul. Constantinop.Merobaude II.& Saturnino COSS.

XI. Iidem AAA.Postumiano PP.

Omnes omnino quoscūque diuersarum hæresum error exagitat, id est Eunomiani, Arriani, Macedoniani, Pneumatomachi, Manichæi, Encratitæ, Apotactitæ, Saccofori, Hydroparastatæ nullis circulis coeant, nullam colligāt multitudinem, nullum ad se populum trahant, nec ad imaginem ecclesiarum pariter priuatos ostendant, nihil vel publice vel priuatim quod catholicę sanctitati officere possit exerceant, ac si qui extiterit qui tam euidenta vetita transcendat, permissa omnibus facultate quos rectæ obseruantiæ cultus & pulchritudo delectat, communi omnium bonorum conspiratione pellatur. Dat.VIII. Kalen. Aug.CP. Merobaude II. & Saturnino COSS.

XII. Idem AAA.Postumiano P.P.

Vitiorum institutio Deo atque hominibus exosa, Eunomiana scilicet, Arriana, Macedoniana, Apolliriniana, ceterarumque sectarum, quas veræ religionis venerabili cultu catholicæ obseruantiæ fides sincera condemnat, neque publicis neque priuatis aditionibus intra vrbium atque agrorum ac villarū loca aut colligendarum congregationum aut constituendarum ecclesiarum copiam præsumat, nec celebritatem perfidiæ suæ vel solemnitatem diræ communionis exerceat, neque vllas creandorum sacerdotum vsurpet atque habeat ordinationes. eædem quoque domus seu in vrbibus seu in agris, in quibus passim turbæ professorum ac ministrorum talium colligētur, fisci nostri dominio iurique subdantur. ita vt hi qui vel doctrinam vel mysteria cōuentionum talium exercere consueuerunt perquisiti ab omnibus vrbibus ac locis propositę legis vigore cōstricti expellantur à cœtibus, & ad proprias vnde oriundi sunt terras redire iubeantur, ne quis eorum aut commeandi ad quælibet alia loca aut euagandi ad vrbes habeat potestatem. Quod si negligētius ea quę serenitas nostra constituit impleantur, officia prouincialium iudicum & principales vrbium, in quibus coitio vetitæ congregationis reperta monstrabitur, sequentiæ damnationique subdantur. Dat.III.Non.Sept.CP.Merobaude II.& Saturnino COSS.

XIII. Iidem AAA.Cynegio P.P.

Eunomiani, Macedoniani, Arriani necnon Apolliriani inter sacræ religionis officia pro suis erroribus famosa sunt nomina. Omnes itaque qui harū professionum vel pontificium vel ministerium vindicarunt, qui se fugati nominis adserunt sacerdotes, quique in criminosa religione ministrorum sibi nomē imponunt, qui docere se dicunt quod aut nescire aut discere sit dedecorosum, omnibus huius latebris indagine curiosiore perspectis sine vlla gratię interuentione pellantur, in aliis locis viuant ac penitus à bonorum congressibus separentur. Dat.XII.Kal.Feb.CP.Richomere & Clearcho COSS.

XIIII. Iidem AAA Cynegio PP.

Apollinarianos cetérosque diuersarū hęresum sectatores ab omnibus locis iubemus inhiberi, à mœnibus vrbium, à congressu honestorum, à cōmunione-

T

sanctorum instituendorum clericorum non habeant potestatem, colligendarum congregationum, vel in publicis vel in priuatis ecclesiis careant facultate, nulla iis episcoporū faciendorum prębeatur auctoritas, ipsi quoque episcopi nomine destituti appellationem huius dignitatis amittant, adeant loca, quę hos potissimum quasi vallo quodammodo ab humana cōmunione secludant. his etiam illud nectimus, vt supra memoratis omnibus adeundi atque interpellandi serenitatem nostram aditus denegetur. Dat. VI. Id. Mar. Thessal. Theodosio A. II. & Cynegio COSS.

XV. Iidem AAA. Trifolio PP.

Omnes diuersarū perfidarúmque sectarum, quos in Deum miserę vesania cōspirationis exercet, nullum vsquam sinant habere conuentū, non inire tractatus, non cœtus agere secretos, nō nefarię pręuaricationis altaria manus impię officiis impudenter adtollere, & mysteriorum simulationem ad iniuriā verę religionis aptare. quod vt cōgruum sortiatur effectum, in specula sublimitas tua fidissimos quosque constituat, qui & cohibere hos possint & deprehensos offerre iudiciis, seuerissimum secundum præteritas sanctiones & Deo supplicium daturos & legibus. Dat. XVIII. Kalen. Iul. Stobis, D N. Theod. A. II. & Cynegio V. C. CONSS.

XVI. Idem AAA. Cynegio P. P.

Nonnullos Arrianorū formam nostrarū talem proferre iussionē conperimus, vt his liceat vsurpare, quę his videātur vtilitatibus cōuenire. Qua sublata sciant nullam huiusmodi iussionē è nostro sacrario profluxisse. Quidquid itaque fuerit ab his pro eorum cōmoditate prolatū, vt falsi reus teneatur, qui deinceps ea circūtulerit. Dat. V. Id. Aug. Constp. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

XVII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P. P.

Eunomiani spadones, nec faciendi, nec adipiscendi habeant licentiam testamenti. Quod circa omnes, quos viuos lex inuenerit, volumus custodiri, nec quemquam pręteritę cuiuspiam voluntatis priuilegio defensari, cum seu facta prius testamenta, seu infacta doceantur, post hanc nostri oraculi sanctionē non habeant possidendi licentiam, non petendi, nō etiam relinquendi heredem nomine principali, non fideicommissario, non legatario, non tacito fideicommisso, vel quamcunque in huiuscemodi negotiis nuncupationem iuris ordo constituit: sed omnia, quæ talium esse, vel futura esse constiterit, vt caduca fisci nostri viribus vindicentur: nihil ad summum habeant commune cum reliquis. Dat. III. Nō. Mai. Med. Timasio & Promoto CONSS.

XVIII. Idem AAA. Albino P. V.

Quicumque sub nomine Manicheorum mundum sollicitant, ex omni quidem orbe terrarum, sed quammaximè de hac vrbe pellantur sub interminatione iudicij. Voluntates autem eorundem, quinimo ipsæ etiam facultates populo publicatę nec vim testamentorum teneant, nec derelinqui per eos, aut hisdem fas sit, nihil ad summum his sit commune cum mundo. Dat. XV. Kal. Iul. Rom. Timasio & Promoto CONSS.

XIX. Idem AAA. Tatiano P. P.

Hij, qui scæui dogmatis retinent principatum, hoc est, episcopi, presbyteri, diaconi, adque lectores, & qui clericatus velamine religioni maculam conantur inflig

tur infligere, sub cuiuslibet hæresis, siue erroris nomine constituti, & funestis conciliabulis, seu intra vrbem, seu in suburbanis esse videātur, omnimodo propellantur. Dat.VI.Kal.Decemb.Med.Timasio & Promoto CONSS.

XX. Exemplum sacrarum litterarum.

Hæreticorum polluta cōtagia pelli vrbibus vicinis, proturbari, ac nullis penitus iubemus patere conuētibus, ne in quoquam loco sacrilega cohors talium hominum colligatur. Nulla eorum peruersitati, vel publica conuenticula, vel latiora erroribus secreta tribuantur. Dat.XIIII.Kalen.Iuñ.Rom.Tatiano & Symmacho VV.CC.CONSS.

XXI. Idem AAA. Tatiano P.P.

In hæreticis erroribus, quoscunque constiterit vel ordinasse clericos, vel suscepisse officium clericorum, denis libris auri viritim multandos esse censemus: locum sanè, in quo vetita temptantur, si conhibentia domini patuerit, fisci nostri viribus adgregari. Quòd si id possessorem, * quippe clāculum gestum ignorasse constiterit, conductorē eius fundi, si ingenuus est, decem auri libras fisco nostro inferre præcipimus: si seruili fæce descendens paupertate sui pœnā damni ac vilitate contemnit, cæsus fustibus deportatione dānabitur: cum illud specialiter præcauemus, vt si villa dominica fuerit, seu cuiuslibet publici iuris, & conductor, & procurator licentiam dederit colligendi, denis libris auri proposita condemnatione multentur. Verum si quos talibus repertos obsecundare mysteriis, ac sibi vsurpare nomina clericorum iam nunc proditum fuerit, denas libras auri exigi singulos & inferre præcipimus. Dat.XVII.Kal.Iul.Constantinop.Arc.III.& Rufino CONSS.

XXII. Idem AAA. Victorio P.C. Asiæ.

Hæretici neque episcopi faciendi potestatem, neque episcoporum cōfirmationes licitas habeant. Dat.XVII.Kal. Maij. Constantinop.Arcad.III.& Honor.II.AA.CONSS.

XXIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Eunomianis, ne caperent aliquid, vel relinquerent testamēto, legem dudum credidimus promulgandam: quam quidem nunc cōsilio pleniore reuocamus. Viuant iure communi, scribant pariter ac scribantur heredes. Dat.XII. Kal. Iul.Hadrianop.Arcad.III.& Hoñ.II.AA.CONSS.

XXIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Hæreticorum dementia, nec vlterius conetur perpetrare, quę reppererit, nec inlicita habere concilia: nusquam profana præcepta, vel docere, vel discere: ne antistites eorundem audeant fidem insinuare, quam non habent, & ministros creare, quod non sunt. ne per conhibentiam iudicantum, omniumque, quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, eiusmodi audacia neglegatur, & crescat. Dat.VII.Id.Iul.Constantinop. Arcad.III. & Honorio II.AA.CONSS.

XXV. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes pœnas, cuncta supplicia, quæ sanctionibus diuæ recordationis genitoris nostri aduersum hæreticorum sunt pertinacem spiritum constituta, nostro etiam decreto reparantes decernimus, quidquid etiam his est contra meritum delinquentum spes correctionis speciali quadam sanctione concessum, id

irritum esse. Eunomianorum verò perfidam mentem, & nequissimam sectam speciali commemoratione damnamus, statuimúsque omnia, quę contra illorum væsaniam decreta sunt, inlibata custodiri. Illud addentes, ne quis memoratæ sectæ militandi, aut testandi, vel ex testamento sumendi habeat facultatem: vt sit omnibus commune damnum, quibus etiam communis est religionis furor: cessante videlicet, si quid à patre nostro quibusdam fuerat super testandi iure beneficio speciali concessum. Dat. III. Id. Mar. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS.

XXVI. Idem AAA. Rufino P.P.

Ne quis hæreticorum, quos iam leges innumeræ diui genitoris nostri continent, audeat cœtus inlicitos congregare, profanáque mente omnipotentis dei contaminare mysterium, nec publicè, nec priuatim, nec in secreto, nec palam. Nemo audeat episcopi sibi nomen adsciscere, vel ecclesiasticum ordinem, eorúmque sanctissima nomina pollutis mentibus vsurpare. Dat. III. Kal. April. Constp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVII. Idem AAA. Cæsario P.P.

Conficiendorum testamentorum dari Eunomianis pręcipimus potestatem, & concedi id, quod diui genitoris nostri data nuper præceptio continebat. Dat. VIII. Kal. Iul. Constp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVIII. Idem AAA. Aureliano Proc. Asiæ.

Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus debent subcumbere, qui vel leui argumento iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare. Ideóque experientia tua Euresium hæreticum nec in numero sanctissimorum antistitum habendum esse cognoscat. Dat. III. Noñ. Septemb. Constp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVIIII. Idem AAA. Marcello mag. officiorum.

Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus, an aliqui hæreticorum, vel in scriniis, vel inter agentes in rebus, vel inter palatinos cum legum nostrarum iniuria audeant militare, quibus exemplo diui patris nostri omnis & à nobis negata est militandi facultas. Quoscumque autem deprehenderis culpæ huius adfines cum ipsis, quibus & in legum nostrarum, & in religionum excidium conhibentiam præstiterunt, nō solum militia eximi, verùm etiam extra mœnia vrbis huiusce iubebis arceri. Dat. VIII. Kal. Dec. Cōstp. Olybrio & Probino CONSS.

XXX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Clearcho P.V.

Cuncti hęretici proculdubio nouerint omnia sibi loca huius vrbis adimenda esse, siue sub ecclesiarum nomine teneantur, siue quę diaconica appellantur, vel etiam decanica, siue in priuatis domibus, vel locis priuatis fisco nostro adcorporandis. Præterea omnes clerici hæreticorum ex sacratissima vrbe pellantur, neque his finibus liceat conuenire. Ad hoc interdicatur his omnibus ad litaniam faciendam intra ciuitatem noctu, vel interdie profanis coire conuentibus statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium sublimitatis tuæ, si quid huiusmodi fieri vel in publico, vel in priuatis ædibus concedatur. Dat. V. Noñ. Mar. Constp. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXI. Idem AA. Cæsario P.P.

Doctores auctorésque Eunomianorum facinoris inuestigati, clericíque maximè,

ximè,quorum furor tantùm suasit errorem,è ciuitatibus pellantur extorres. Dat.XI.Kal.Maij.Constp.Arcad.IIII.& Honor.III.AA.COSS.

XXXII. Idem AA.Cæsario P.P.

Ne Eunomianorum tanta dementia perseueret, sublimis magnificentia tua omni studio auctores doctorésque Eunomianorum inuestigare festinet, clericíque eorum maximè quorum furor tãtum suasit errorem,de ciuitatibus pellantur extorres,& humanis cœtibus segregentur. Dat.x. Kal. Maij. Constp. Arcad.IIII.& Honor.III.AA.CONSS.

XXXIII. Iidem AA.Eutychiano P.P.

Doctores Apollinariorum tota maturitate præcipimus ex ædibus caræ nobis abscedere ciuitatis: ita vt si obumbrati latebris abire neglexerint, occultos cœtus(vt æstimant)habituri,ea loca,vel domus,quibus prædictos congregauerint,fisci ratione nectantur. Dat.Kal.April.Constp.Cæsario & Attico CONSS.

XXXIIII. Idem AA.Eutychiano P.P.

Eunomianæ superstitionis clerici, seu Montanistæ consortio vel conuersatione ciuitatum vniuersarum adque vrbium expellantur. Qui si fortè in rure degentes,aut populum congregare,aut aliquos probabuntur inire conuentus, perpetuò deportentur,procuratore possessionis vltima animaduersione punito,domino possessione priuando,in qua his cõsciis,ac tacentibus infausti damnatíque conuentus probabuntur agitati. Si verò in qualibet post publicatam sollemniter iussionem vrbe deprehensi,aut aliquam celebrandæ superstitionis gratia ingressi domum probabũtur,& ipsi ademptis bonis vltima animaduersione plectantur,& domus,in qua ea sorte,qua dictum est,ingressi, nec statim à domino dominàue domus expulsi,ac proditi fuerint,fisco sine dilatione socientur.Codices sanè eorum scelerum omnium doctrinam,ac materiam continentes summa sagacitate mox quæri,ac prodi exerta auctoritate mandamus,sub aspectibus iudicantum incendio mox cremãdos.Ex quibus si qui fortè aliquid qualibet occasione,vel fraude occultasse,nec prodidisse conuincitur,sciat se velut noxiorũ codicũ,& maleficij crimine conscribtorũ retentatorem, capite esse plectendũ. Dat.IIII.Nõ.Mart.Constp.Honor.A.IIII.& Eutychiano CONSS.

XXXV. Idem AA.Dominatori Vic.Afric.

Noxios Manicheos,execrabiléſque eorũ cõuentus dudũ iusta animaduersione dãnatos,etiã speciali pręceptione cohiberi decernimus. Quapropter quę siti adducantur in publicum,ac detestati criminosi cõgrua & seuerissima emendatione resecentur.In eos etiam auctoritatis aculei dirigantur,qui eos domibus suis dãnanda prouisione defendant. Dat XVI.Kal.Iuñ.Med.Theod.v.c. CONS.

XXXVI. Idem AA.Eutychiano P.P.

Eunomianis pœnam adimendæ testamenti factionis, peregrinorumq; mutandæ condicionis remittimus. Patimur eos & donandi è suis facultatibus, vt velint,& dono rursus ab aliis accipiendi habere liberam potestatem. Conciliis verò abstineant,cœtus inlicitos derelinquant,& sciant sibi interdictas esse collectiones,aut pœnas paratas: ita vt fundi procurator, vel domus vrbanæ vilicus, in quibus profana mysteria fuerint celebrata, vltimo supplicio feriantur:ipsáque possessio,& domus fisco vindicetur, si sciente domino, & non prohibente, nostræ iussioni fuerit obnisum.Pręterea ministri sceleris,quos falso nomine suo

antiſtites vocant, ſi in collectione aliqua fuerint conprehenſi, deportentur: omnibus bonis ablatis. Dat. Prid. Non. Iul. Conſtp. Theodoro v. c. cons.

XXXVII. Idem AA. Hadriano P. P.

Reſcribtum, quod Donatiſtę à Iuliano tunc principe inpetraſſe dicuntur, propoſito programmate celeberrimis in locis volumus anteferri: & geſta, quibus eſt huiuſcemodi allegatio inſerta, ſubnecti: quo omnibus innoteſcat, & catholicę confidentię ſtabilita conſtantia, & Donatiſtarum deſperatio fucata perfidia. Dat. v. Kal. Mar. Raū. Stilichone & Aureliano conss.

XXXVIII. Idem AAA. Edictum.

Nemo Manicheum, nemo Donatiſtam, qui præcipuè (vt conperimus) furere non deſiſtunt, in memoriam reuocet, vna ſit catholica veneratio, vna ſalus ſit, trinitatis par, ſibíque congruens ſanctitas expectatur. Quod ſi quis audeat interdictis ſeſe inlicitíſque miſcere, & præteritorum innumerabilium conſtitutorū, & legis nuper à māſuetudine noſtra prolatę laqueos nō euadet: & ſi turbę fortè conuenerint, ſeditionis concitatos aculeos acrioris conmotionis non dubitet exſerendos. Dat. Prid. Id. Feb. Raū. Stilichone II. & Anthemio conss.

XXXVIIII. Idem AAA. Diotimo ſuo ſal.

Donatiſtæ ſuperſtitionis hæreticos, quocumque loci vel fatentes, vel conuictos, legis tenore ſeruato, pœnam debitam abſque dilatione perſoluere decernimus. Dat. VI. Id. Decemb. Raū Stilichone II. & Anthemio conss.

XL. Idem AAA. Senatori P. P.

Quid de Donatiſtis ſentiremus, nuper oſtendimus. Pręcipuè tamen Manicheos, vel Frygas, ſiue Priſcilianiſtas meritiſſima ſeueritate perſequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus ſit commune cum ceteris. Ac primùm quidem volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religione diuina committitur, in omnium fertur iniuriam. Quos bonorum etiam publicatione perſequimur: quæ tamen cedere iubemus proximis quibuſque perſonis, ita vt aſcendentium, vel deſcendentium, vel venientium ex latere cognatorum vſque ad ſecundum gradum, velut in ſucceſſionibus ordo ſeruetur. Quibus ita demum ad capiendas facultates eſſe ius patimur, ſi non & ipſi pari conſcientia polluuntur. Ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate, & ſucceſſione quolibet titulo veniēte. Præterea nō donādi, no emēdi, non vendēdi, nō poſtremò cōtrahendi cuique cōuicto relinquimus facultatē. In mortē quoque inquiſitio tendit. Nam ſi in criminibus maieſtatis licet memoriam accuſare defuncti, non inmerito & hic debet ſubire iudicium. Ergo & ſuppremа illius ſcriptura inrita ſit, ſiue teſtamento, ſiue codicillo, ſiue epiſtula, ſiue quolibet genere reliquerit voluntatis, qui aut Manicheus, aut Fryga, aut Priſcilianiſta fuiſſe conuincitur: hoc quoque caſu eadem illa circa gradus ſuperius conprehenſos cōdicione ſeruata. Alioquin nec filios exiſtere, aut adire permittimus, niſi à paterna prauitate diſceſſerint. Delicti enim veniam pęnitentibus damus. Seruos etiam extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum reuerētes, ad eccleſiā catholicā ſeruitio fideliore trāſierint, præferri huiuſmodi hominū cœtus domino, & ſi non cōmunione criminis inplicato, ſciente tamen, nec prohibēte contraxit, patrimonio noſtro ſocietur. Ac ſi dominus ignorabit, actor,

actor, vel procurator possessionis cohercitus plũbo, perpetuo metallorũ operi deputetur: Cõductor, si idoneus est, deportabitur: rector prouinciæ, si hęc crimina dissimulatione, vel gratia delata distulerit, aut cõuicta neglexerit, sciat se multa viginti librarum auri feriendum. Defensores quoque & principales vrbium singularum, necnon & officia prouincialia decem librarum auri pœna constringet, nisi in his, quę à iudicibus super hoc præcepta fuerint, exsequendis, & sagacissimam curam, & sollertissimam operam commodarint. Dat. VIII. Kal. Mart. Rom. Honorio VII. & Theodosio II. A A. CONSS.

XLI. Idem A A A. Porfyrio P. V. Afric.

Licet crimina soleat pœna purgare, nos tamen prauas hominum voluntates admonitione pœnitentiæ volumus emendare. Quicunque igitur hæreticorum siue Donatistæ sint, siue Manichei, vel cuiuscunque alterius prauę opinionis ac sectæ, profanis ritibus adgregati, catholicam fidem, & ritum, quem per omnes homines cupimus obseruari, simplici confessione susceperint, licet adeò inueteratum malum longa, ac diuturna meditatione nutriuerint, vt etiam legibus antè latis videantur obnoxij, tamen hos statim, vt fuerint deum simplici religione confessi, ab omni noxa absoluendos esse censemus: vt ad omnem reatum, seu antè contractus est, seu postea (quod nolumus) contrahitur, etiam si maximè reos pœna videatur vrguere, sufficiat ad abolitionem errorũ proprio damnauisse iudicio, & Dei omnipotentis nomẽ inter ipsa quoque pericula requisitum fuisse complexum: quia nusquam debet in miseris inuocatum religionis deesse subsidium. Vt igitur priores, quas statuimus leges, in excidium sacrilegarum mentium omni executionis vrgueri iubemus effectu: ita his, qui simplicis fide religionis, licet sera confessione maluerint, censemus datis legibus non teneri. Quæ ideo sanximus, quò vniuersi cognoscãt, nec profanis hominum studiis deesse vindictam, & ad rectum redundare cultum, legum quoque adesse suffragium. Dat. XVII. Kal. Dec. Rom. Honorio VII. & Theodosio II. A A. CONSS.

XLII. Impp. Honor. & Theod. A A. Olympio mag. officiorum, & Valenti Com. domesticorum.

Eos, qui catholicæ sectæ sunt inimici, intra palatium militare prohibemus: vt nullus nobis sit aliqua ratione cõiunctus, qui à nobis fide & religione discordat. Dat. XVIII. Kal. Dec. Raũ. Basso & Philippo CONSS.

XLIII. Idem A A. Curtio P. P.

Omnia, quæ in Donatistas (qui & Montenses vocãtur) Manicheos, siue Priscilianistas, vel in gentiles à nobis generalium legum auctoritate decreta sunt, non solùm manere decernimus, verùm in executionem plenissimam effectúmque deduci: ita vt ædificia quoque vel horum, vel cælicolarum, etiam quæ nescio cuius dogmatis noui conuentus habent, ecclesiis vindicentur. Pœna verò lege proposita veluti cõuinctos tenere debebit eos, qui Donatistas se confessi fuerint, vel catholicorum communionem refugerint sęçuæ religionis obtentu, quamuis christianos esse se simulent, &c. Dat. XVII. Kal. Dec. Rom. Basso & Philippo CONSS.

XLIIII. Idem A A. Haue Donate Karissime nobis.

Donatistarum hæreticorum, Iudæorũ noua adq; inusitata detexit audacia,

quòd catholicæ fidei velint ſacramenta turbare. Quæ peſtis adque contagionis ſi latiùs emanet ac profluat ✶ In eos igitur, qui aliquid, quòd ſit catholicę ſectæ contrarium, aduerſúmque temptauerint, ſupplicium iuſtæ animaduerſionis expromi præcipimus. Dat. VIII. Kal. Decemb. Rũ. Baſſo & Philippo CONSS.

XLV. Idem AA. Theodoro P.P. II.

Defenſorum curialium, omniúmque officiorum ſpecula cuſtodiat, ne quis intra aliquam ciuitatem, vel vlla territorij parte ſecreta, qui ab eccleſiæ catholico ſacerdote diſſidet, inlicitę cohitionis habeat facultatem. Ipſa etiam loca iuri publico ſociari, ſecluſa omni executione cenſemus, & proſcribtos eos in exilium detrudi, qui audent diſputare ea & adſerere, quæ inſtitutio diuina condemnat. Dat. V. Kal. Decemb. Rũ. Baſſo & Philippo CONSS.

XLVI. Idem AA. Theodoro P.P. II. poſt alia.

Ne Donatiſtæ, vel ceterorum vanitas hereticorũ aliorúmque error, quibus catholicæ cõmunionis cultus non poteſt perſuaderi, Iudęi adque gentiles (quos vulgò paganos appellant) arbitrentur legum antè aduerſum ſedatarum conſtituta tepuiſſe, nouerint iudices vniuerſi præceptis eorũ fideli deuotione parendum, & inter præcipua quidquid aduerſus eos decreuimus, non ambigant exſequendum. Quòd ſi quiſquam iudicum loco conhibentiæ exſecutionem præſentis legis omiſerit, nouerit amiſſa dignitate grauiorem motum ſe noſtræ clementiæ ſubiturum. Officium quoque ſuum, quod ſaluti propriæ cõtenpta ſuggeſtione defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum. Ordines quoque viri ſi in propriis ciuitatibus, vel territoriis commiſſum tale aliquid ſiluerint, in gratiam noxiorum deportationis pœnam & propriarum amiſſione facultatum ſe nouerint ſubituros. Dat. XVII. Kalen. Feb. Raũ. Honor. VII. & Theod. III. AA. CONSS.

XLVII. Idem AA. Iouiano P.P.

Si quis contra ea, quæ multipliciter pro ſalute communi, hoc eſt, pro vtilitatibus catholicæ ſacroſanctæ eccleſię aduerſus hæreticos, & diuerſi dogmatis ſectatores cõſtituta ſunt, etiam cum adnotationis noſtræ beneficio venire temptauerit, careat impetratis, &c. Dat. VI. Kal. Iul. Raũ. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

XLVIII. Idem AA. Anthemio P.P.

Montaniſtas & Priſcilianiſtas & alia huiuſcemodi genera nefarię ſuperſtitionis per multiplicata ſcita diualia diuerſa vltionum ſupplicia contemnentes, ad ſacramenta quidem militiæ, quæ noſtris obſecundat imperiis, nequaquam admitti cenſemus. Si quos verò ex his curialis origo, vel ordinũ nexus, aut cohortalinæ militiæ inligat obſequiis & functionibus, his adſtringi præcipimus: ne ſub colore damnatę religionis eliciãt vacationis cupitę ſibi ſuffragia. Nec enim placet ex lege, quæ in occidentalibus partibus promulgata prædictas cęrimonias ita inſecuta eſt, vt ab omni contractu eos & propemodum Romana conuerſatione ſubmouerit, cohortalis militię, vel curiarum eos neceſſitatibus liberari. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtp. Varane V.C. CONS.

XLVIIII. Idem AA. Anthemio P.P.

Manentibus his, quę in Eunomianos lex diui patris clementię noſtrę iamdudum conſtituit, nihil deinceps inuicem ſibi vel donare, vel ipſos donatione

consequi, nihil item relinquere, nec capere testamento decernimus. Careant emolumentis, quæ ex donationibus, vel morientium voluntate alternis solebāt inlecebris fraude & circumuentione percipere: vt in totum vtriusque iuris communione priuētur, tantúmque eis ab intestato succedant: quod ad succedendi ius proditus veteribus legibus ordo præscribsit: ita vt si nullus ex his superstes fuerit, qui iure ab intestato ad hereditatem vocatur, tunc bona in hac superstitione defuncti ad fiscum nostrum pertineant. Donationes etiam prædicto more prohibitę sacrarij nostri incrementis accedant: ita tamen, vt nulli ex his quicquam à nostra munificētia deposcere liceat, neminíque percipere, etsi quid fortè voluerimus vltro largiri: sed in iure fisci maneant semper: nisi ea publicę vtilitatis ratio venditioni subiecerit. Dat. Kal. Mart. Varane v.c.cons.

L. Idem AA. ad Strategium C.R.P.

De eadem re addito, ita vt officium rerum priuatarum apertè cognoscat ad proprium periculum redundare, si quid vmquam ex prædictis bonis dissimulatione sua cuiquam passum fuerit tradi: cum nullo modo nullâque ratione huius legis auctoritatē circumueniri oporteat. Dat. Kal. Mar. Varane v.c.cons.

LI. Idem AA. Heracliano Com. Afric.

Oraculo penitus remoto, quoad ritus suos hæreticæ superstitionis obrebserant, sciant omnes sanctæ legis inimici plectendos se pœna & proscribtionis & sanguinis, si vltra conuenire per publicū execranda sceleris sui temeritate temptauerint. Dat. VIII. Kal. Septemb. Varane v.c.cons.

LII. Idem AA. Seleuco P.P.

Cassatis, quæ pragmatici, vel adnotatione manus nostræ potuerint impetrari, & manentibus his, quæ etiam dudum super hoc definita sunt, & veterū principum sanctione seruata, nisi ex die prolatæ legis omnes Donatistæ tam sacerdotes, quàm clerici laicíque catholicis ea, qua sacrilegè desciuere, reddiderint, tunc inlust. singillatim pœnæ nomine fisco nostro auri pódo quinquaginta cogantur inferre, spectabiles auri pondo quadraginta, senatores auri pondo triginta, clarissimi auri pondo viginti, sacerdotales auri pondo triginta, principales auri pondo viginti, decuriones auri pondo quinquę, negotiatores auri pondo quinque, plebei auri pondo quinque, circumcæliones argenti pondo decē. Qui nisi à conductoribus, sub quibus conmanent, vel procuratoribus executori exigendi fuerint præsentati, ipsi teneantur ad pœnam: ita vt ne domus nostræ homines ab huiuscemodi censura habeātur inmunes. Vxores quoque eorum maritalis segregatim multa cōstringat. Eos enim, quos nequaquam inlata damna correxerint, facultatum omnium publicatio subsequetur. Seruos etiam dominorum admonitio, vel colonos verberū crebrior ictus à praua religione reuocabit: ni malunt ipsi ad prædicta dispendia (etiam si sunt catholici) retineri. Clerici verò ministríque eorum ac perniciosissimi sacerdotes ablati de Africano solo, quod ritu sacrilego polluerunt, in exilium viritim ad singulas quasque regiones sub idonea prosecutione mittantur: ecclesiis eorum, vel conuenticulis prædiísque, si qua in eorum ecclesias hæreticorum largitas praua contulit, proprietati potestatíque catholicæ (sicut iam dudum statuimus) vindicatis. Dat. III. Kal. Febr. Rū. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. conss.

LIII.

LIII. Idem A A. Felici P.P.

Iouianum ſacrilegos agere conuentus extra muros vrbis ſacratiſſimæ epiſcoporum querella deplorat. Quare ſupra memoratum corripi præcipimus, & contuſum plumbo cum ceteris ſuis participibus, & miniſtris exilio coherceri. Ipſum autem machinatorem in inſulam Boam feſtina celeritate deduci: ceteris, prout libuerit, (dummodo ſuperſtitioſa coniuratio exilij ipſius diſcretione ſoluatur) ſolitariis & longo ſpatio inter ſe poſitis inſulis in perpetuum deportatis. Si qui autem pertinaci inprobitate, vetita & damnata repetiuerit, ſciat ſe auſteriorem ſententiam ſubiturum. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

LIIII. Idem A A. Iuliano Proc. Afric.

Donatiſtas adque hæreticos, quos patientia clementiæ noſtræ nunc vſque ſeruauit, conpetenti conſtituimus auctoritate percelli: quatenus euidenti præceptione ſe agnoſcant, & inteſtabiles, & nullam poteſtatem alicuius ineundi habere, ſed perpetua inuſtos infamia à cœtibus honeſtis, & à conuentu publico ſegregandos. Ea verò loca, in quibus dira ſuperſtitio nunc vſque ſeruata eſt catholicæ venerabili eccleſiæ ſocientur: ita vt epiſcopi, presbyteri, omnéſque antiſtites eorum, & miniſtri ſpoliati omnibus facultatibus ad ſingulas quaſque inſulas adque prouincias exulandi gratia dirigantur. Quiſquis autem hos fugientes propoſitam vltionem occultandi cauſa ſuſceperit, ſciat & patrimoniũ ſuum fiſci noſtri conpendiis adgregandum, & ſe pœnam, quæ his propoſita eſt, ſubiturum. Damna quoque patrimonij, pœnáſque pecuniarias euidenter inponimus viris, mulieribus, perſonis ſingulis, & dignitatibus, pro qualitate ſui quæ debeant inrogari. Si igitur proconſulari, aut vicariano, vel comitiuæ primi ordinis quiſque fuerit honore ſuccinctus, niſi ad obſeruantiam catholicam mentem propoſitúmque conuerterit, ducentas argenti libras cogetur exſoluere fiſci noſtri vtilitatibus adgregandas. Ac ne id ſolum putetur ad reſecandam intentionem poſſe ſufficere, quotieſcumque ad communionem talẽ acceſſiſſe fuerit confutatus, totiens multã exigatur: & ſi quinquies eundem cõſtiterit nec damnis ab errore reuocari, tunc ad noſtram clementiam referatur, vt de ſolida eius ſubſtantia ac de ſtatu aceruiùs iudicemus. Huiuſmodi autem condicionibus etiam honoratos reliquos obligamus: ſcilicet, vt ſenator, qui nullo munitus extrinſecus priuilegio dignitatis, inuẽtus in grege Donatiſtarũ, centũ libras ſoluat argenti: ſacerdotales eandẽ ſummã cogãtur exſoluere: decemprimi curiales quinquaginta libras argenti addicãtur: reliqui decuriones decẽ ſoluãt libras argenti, quicũque in hęreſi maluerint permanere. Conductores autẽ domus noſtræ, ſi hæc iu prædiis venerabilis ſubſtantiæ vti permiſerint, tãtam penſionem pœnæ nomine cogantur inferre, quantum in conductione pẽſitare conſuerunt. Eadem quoque emphyteuticarios auctoritas ſacrę definitionis adſtringet. Conductores verò priuatorum, ſi permiſerint in hiſdem prædiis conuenticula haberi, vel eorum patientia ſacrum myſterium fuerit inquinatum, referetur per iudices ad ſciẽtiam dominorum, quorum intererit, ſi pœnam volunt ſacræ iuſſionis euadere, aut certantes corrigere, aut perſeuerantes commutare: ac tales prædiis ſuis præbere rectores, qui diuina præcepta cuſtodiant. Quòd ſi procurare

rare neglexerint,hi quoque in pensiones,quas accipere cõsuerunt,prolatæ præceptionis auctoritate multentur,vt quod ad conpendia eorum peruenire poterat sacro iungatur ærario. Officiales autem diuersorum iudicum,si in hoc errore fuerint depræhensi,ad triginta libras argenti inlatione pœnę nomine teneantur: ita vt si quinquies condemnati abstinere noluerint, cohercitì verberibus exilio mancipentur. Seruos verò &colonos cohercitio ab huiusmodi ausibus seuerissima vindicabit. Ac si coloni verberibus coacti in proposito perdurauerint,tunc tertia peculij sui parte multentur,adque omnia,quæ huiusmodi generibus hominum locísque colligi poterunt,ad largitiones sacras ilico dirigantur. Dat.xv.Kal.Iul.Raũ.Constantio & Constante CONSS.

LV. Idem AA. Iuliano Proc. Afric.

Notione & sollicitudine Marcellini spectabilis memoriæ viri contra Donatistas gesta sunt ea, quæ translata in publica monumenta habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte cognitoris perire debet publica fides. Dat.III.Kal.Septemb.Rom.Constantio & Constante CONSS.

LVI. Idem AA.Heracliano Com.Afric.

Sciant cuncti, qui ad ritus suos hæresis superstitionis obrepserant sacrosanctę legis inimici,plectendos se pœna & proscribtionis,& sanguinis,si vltra conuenire per publicum exercendi sceleris sui temeritate temptauerint:ne qua vera diuinaque reuerentia contagione temeretur. Dat.VIII. Kal. Septemb. Honorio x.& Theod.VI.AA. CONSS.

LVII. Idem AA. Aureliano P.P.II.

Montanistæ conueniendi,vel celebrandi cœtus ademptam sibi, & creandi clericos omnem intellegant facultatem:ita vt si conuentus inlicitos celebrauerint,clerici eorum,& episcopi,siue presbyteri,vel diaconi,qui nefaria conuenticula ineunda temptauerint, vel creare clericos ausi fuerint, vel etiam creari adquieuerint,stilum deportationis excipiant. Hi verò, qui ad celebrandos interdictos conuentus eos susceperint,ea ipsa re, in qua hoc fieri concesserint, & execrabilia mysteria celebrare,proculdubio intellegãt spoliandos, siue domus ea fuerit,siue possessio: siue procuratores ignorantibus dominis eos susceperint,in exilium se vehementer cohercitos non ambigant ablegandos, si qua etiam propria eorum nunc extant ædificia,quæ non ecclesiæ, sed antra debent feralia nominari,venerabilibus ecclesiis orthodoxæ sectæ cum donariis addicentur. Quod quidem ita fieri oportebit,vt abstineatur priuatorum rebus: ne sub obtentu rerum ad ecclesias Montanistarum pertinentium,aduersus priuatos spoliatio,ac direptio perpetretur. Dat.prid.Kal. Nouemb.Constantinop. Honorio x. & Theod.VI.AA. CONSS.

LVIII. Idem AA. Aureliano P.P.II.

Domus Eunomianorum propriæ clericorum,quæ apud inclytã vrbem habentur,fisci viribus addicantur,in quas nefarios conuentus habitos,vel iteratũ baptisma claruerit,quod in modum semel nati hominis,semel à Deo cõceditur. Quod facinus ne etiã à ceteris hęreticis perpetretur,cõmonemus similem expectaturis pœnam etiam aliis clericis hęreticis,si diuinum baptisma nefariè crediderint iterandum: ne eo quoque extra pœnam relegationis futuro, qui sponte adque vltro passus fuerit ad secundum se baptisma & geminata semel indultæ

indultę fidei mysteria imbui, temere vel perperam deuocari: pari pœna deportationis absque alicuius intercessione in Eunomianos clericos processura, si cōuentus exercere, vel in hac inclyta vrbe, vel in prouinciis, ciuitatibus, ac territoriis, vel creare ausi fuerint clericos pestiferi dogmatis vel creari. Confirmatis itaque prioribus legibus, quæ promulgatæ sunt, tam circa inhibendos conuentus Eunomianorum, quàm etiam circa interdictas nouissimas voluntates, aut liberalitates illud addimus, vt si qui de Eunomianis speciali beneficio meruerant, vt eis testamenti factio indulgeretur, vel donandi, vel accipiendi ex largitate licentia tribuatur, priuentur hoc beneficio, & pares ceteris sint, quibus pares sunt in dogmatis prauitate. Nulli penitus testari liceat Eunomiano in Eunomianum, nulli eiusdem peruersitatis ex testamento quicquam percipere Eunomiani, nemo donet, nec Eunomianus ab Eunomiano liberalitatem prædij vel domus accipiat: etiam si per interpositam alterius sectæ personam, vel titulum venditionis imaginarię fraus quædam legi fuerit excogitata. Tantùm hi, qui ab intestato venturi sunt ex legibus, in eorum hereditate succedant: adque his locus pateat successionis, ad quos iura sanguinis legitimas intestatorum deferūt hereditates. Conuenticula etiam eorum in domos si qua fuerint, vel possessiones, pro norma generalium sanctionum ærario nostro absque dubio socientur: sibi hoc inputante domino, qui interdictos cœtus sciens passus est sub tecto proprio, vel in prędio rustico exerceri, illo incunctanter exsequendo, vt vbi vbi repperti fuerint Eunomianorum clerici, qui auctores iterati baptismatis exstiterunt, conpræhensi in perpetuum sub pœna deportationis ad exilium deducantur. Etiam illo addendo, vt nemo Eunomianus, vel militet, vel prouinciam sub administratione cuiuslibet officij suscipiat gubernandam, &c. Dat. VIII. Id. Nou. Constantp. DD. NN. Honorio X. & Theod. VI. AA. CONSS.

LIX. Idem AA. Asclepiodoto P.P. post alia.

Manichei & Fryges (quos Pepyzistas, siue Priscilianistas, vel alio latentiore vocabulo appellant) Arriani itidem, Machedonianique & Eunomiani, Nouatiani ac Sabbatiani, cetérique heretici sciant vniuersa sibi hac quoque constitutione denegari, quæ illis generalium sanctionum interdixit auctoritas: puniendis, qui contra generalium constitutionū interdicta venire temptauerint. Dat. V. Id. April. Constantp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

LX. Idem AA. Asclepiodoto P.P.

De hæreticis omnibus (quorum & errorem execramur, & nomen) hoc est, de Eunomianis, Arrianis, Machedonianis, cetérisque omnibus, quorum sectas piissimæ sanctioni tædet inserere, quibus cunctis diuersa sunt nomina, sed vna perfidia, illa præcipimus debere seruari, quæ diui auus, & pater nostræ clementiæ constituerunt: scituris vniuersis, quòd si in eodem furore permanserint, intemeratæ pœnæ erunt obnoxij, &c. Dat. VI. Id. Iul. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

LXI. Idem AA. Asclepiodoto P.P.

Omnis dubiæ interpretationis ambages hac sententia reuocantes publicari præcipimus, quòd lex, quæ super Eunomianis militare prohibitis cetérisque execrabilium religionum & professionum ritibus promulgata cognoscitur, nihil ad eos, qui cohortalini sunt, pertinet. His enim sunt apparitionibus obli-

gati,

gati, in quibus emensis militiæ stipendiis veterani primipili munus sustinere coguntur. Dat.VI.Id.Aug.Eudoxiop.Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

LXII. Impp.Theod.A.& Valentinianus Cæs.ad Faustum P.V.

Manicheos,hæreticos,schismaticos,siue mathematicos,omnemque sectam catholicis inimicam ab ipso aspectu vrbis Romæ exterminari præcipimus: vt nec præsentiæ criminosorum contagione fœdentur. Circa hos autem maximè † exercẽda cõmonitio est, qui prauis suasionibus à venerabilis papæ sese communione suspendunt,quorum schismate plebs etiam reliqua vitiatur. his conuentione præmissa viginti dierum condonauimus inducias, intra quos nisi ad communionis redierint vnitatem, expulsi vsque ad centesimum lapidem solitudine,quam eligunt,macerentur. Dat.XVI.Kal.Aug. Aquil.Theod.A.XI.& Valentiniano Cæs.CONSS. † *aliàs, vrgenda commotio*

LXIII. Idem A.& Cæs.Georgio Proc.Afri.

Omnes hæreses,omnésque perfidias, omnia schismata superstitionésq; gentilium, omnes catholicæ legis inimicos insectamur errores. Si quos verò hæc quoque clementiæ nostræ statuta pœna comitetur,& nouerint sacrilegæ superstitionis auctores participes consocios proscribtione plectendos: vt ab errore perfidiæ,si ratione retrahi nequeunt,saltem terrore reuocẽtur:& vniuerso supplicationum aditu in perpetuũ denegato criminibus debita seueritate plectantur,& cetera. Dat. Prid. Noñ. Aug. Aquil. D N. Theod.A. XI.& Valentiniano Cęs. CONSS.

LXIIII. Idem A.& Cæs.Basso C.R.P.post alia.

Manicheos hæreticos,siue schismaticos, omnemque sectam catholicis inimicam ab ipso aspectu vrbium diuersarũ exterminari præcipimus:vt nec præsentiæ criminosorum contagione fœdentur.Omnes igitur personas erroris infausti iubemus excludi,nisi his emendatio matura subuenerit,&c. Dat.VIII.Id. Aug. Aquil.D N.Theod.A.XI.& Valentiniano Cæs.CONSS.

LXV. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Florentio PP.

Hæreticorum ita est reprimenda insania,vt ante omnia quas ab orthodoxis abreptas tenent vbicumque ecclesias, statim catholicæ ecclesiæ tradendas esse non ambigant:quia ferri non potest,vt qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis possessas, aut conditas, suaque temeritate inuasas vltra detineant: Dein vt si alios sibi adiungant clericos,velut ipsi æstimant sacerdotes,decem librarum multa per singulos ab eo,qui fecerit,& qui fieri passus sit,vel si paupertatem pretendant,de communi clericorum eiusdem superstitionis corpore,vel etiam donariis ipsis extorta nostro inferatur ærario.Post hæc quoniam nõ omnes eadem austeritate plectendi sunt,Arrianis quidem,Macedonianis & Apollinarianis,quorum hoc est facinus, quòd nocenti meditatione decepti credunt de veritatis fonte mẽdacia,intra nullam ciuitatem ecclesiam habere liceat.Nouatianis autem & Sabbatianis omnis innouationis adimatur licentia, si quam fortè temptauerint.Eunomiani verò,Valentiniani,Montanistæ,seu Priscilianistæ,Fryges,Marcianistæ,Borboriani,Messaliani,Euchitæ,siue Enthysiastæ,Donatistę,Audiani,Hydroparastatę Ascodrogitę,Fotiniani,Pauliani,Marcelliani, &,qui ad imam vsque scelerũ nequitiã peruenerunt,Manichei,nusquã in Romano solo conueniendi, orandiq; habeant facultatẽ:Manicheis etiam de ciui-

tatibus expellendis: Quoniam nihil his omnibus relinquẽdi loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat iniuria: nulla his penitus præter cohortalinam in prouinciis, & castrensem, indulgenda militia: nullo donationis faciendæ inuicem, nullo testamenti, aut voluntatis vltimæ penitus iure concesso, cunctísque legibus, quæ contra hos ceterosque, qui nostræ fidei refragantur, olim latæ sunt, diuersisque promulgatæ temporibus, semper viridi obseruantia valituris, siue de donationibus in hæreticorum factis ecclesias, siue ex vltima voluntate rebus qualitercumque relictis, siue de priuatis ędificiis, in quæ domino permittente, vel conhibente conuenerint, venerandæ nobis catholicæ vindicandis ecclesiæ, siue de procuratore, qui hoc nesciente domino fecerit, decem librarũ auri multam, vel exilium, si sit ingenuus subituro: metallum verò post verbera si seruilis condicionis sit. ita vt nec in publico conuenire loco, nec ædificare sibi ecclesias, nec ad circunscribtionem legum quicquam meditari valeant, omni ciuili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & iudicum sub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio: illis etiam in sua omnibus manentibus firmitate, quę de militia, & donandi iure, ac testamenti factione, vel negandi penitus, vel in certas vix concessa personas, pœnísque variis de diuersis sunt hæreticis promulgatæ: ita vt nec speciale quidem beneficium aduersus leges valeat impetratum. Nulli hæreticorum danda licentia vel ingenuos, vel seruos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus baptisma deducendi. Nec verò illos, quos emerint, vel qualitercumque habuerint, nec dum suæ superstitioni coniunctos prohibendi catholicę sequi religionem ecclesiæ. quod qui fecerit, vel cùm sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel factum non detulerit, exilio ac decem librarum auri multa damnabitur, testamenti & donationis faciendę vtrique deneganda licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, vt nulli iudicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli cohercitioni mandare, nisi ipse id pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat. III. Kal. Iuñ. Constp. Felice & Tauro CONSS.

LXVI. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Leontio P.V.

Damnato portentuosæ superstitionis auctore Nestorio, nota congrui nominis eius inuratur gregalibus, ne Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Arriani lege diuę memorię Cõstantini ob similitudinem impietatis Porfyriani à Porfyrio nuncupantur, sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorij Simoniani vocentur: vt cuius scelus sunt in deserendo deo imitati, eius vocabulum iure videantur esse sortiti. Nec verò impios libros nefandi sacrilegij Nestorij aduersus venerabilem orthodoxorum sectam decretáque sanctissimi cœtus antistitum Ephesi habiti scribtos habere, aut legere, aut describere quisquam audeat. Quos diligenti studio requiri, ac publicè comburi decernimus: ita vt nemo in religionis disputatione aliquam supra dicto nomine faciat mentionem, aut quibusdam eorum habendi concilij gratia in ędibus aut villa aut suburbano suo aut alio quolibet loco conuenticulum clam aut aperte prębeat, quos omni conuentus celebrandi licentia priuari statuimus, scientibus vniuersis violatorem huius legis publicatione bonorum esse coercendum. Dat. III. Non. Aug. CP. DN. Theod. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

Ne

Ne sanctum baptisma iteretur. Tit. VI.

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Iulianum Proc. Afric.

Ntistitem qui sanctitatem baptismi inlicita vsurpatione geminauerit, & contra instituta omnium eam gratiam iterando contaminauerit, sacerdotio indignum censemus. Dat. x. Kal. Mar. Treu. Valentiniano & Valente IIII. AA. COSS.

II. Imppp. Gratianus, Valens & Valentinianus AAA. ad Flauianum Vic. Africæ.

Eorum condemnamus errorem qui apostolorum præcepta calcantes Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismate non purificãt, sed incestant lauacri nomine polluentes. Eos igitur auctoritas tua erroribus miseris iubebit absistere, ecclesiis quas contra fidem retinent restitutis. Catholicæ eorum quippe institutiones sequendæ sunt qui apostolicam fidem sine intermutatione baptismatis probauerunt. nihil enim aliud præcipi volumus, quàm quę Euangeliorum & Apostolorum fides & traditio incorrupta seruauit, sicut & lege diuali parentum nostrorum Cõstantini, Constanti, Valentiniani decreta sunt. Sed plerique expulsi de ecclesiis occulto tamen furore grassantur loca magnarum domorum seu fundorum inlicite frequentantes, quos fiscalis publicatio comprehendet si piaculari doctrinæ secreta præbuerint, nihil vt ab eo tenore sanctio nostra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium præcepto fuerat constitutus. Quod si errorem suum diligũt, suis malis domesticoque secreto, soli tamen foueant viros impię disciplinæ. Dat. XVI. Kal. Nouemb. CP. Gratiano A. IIII. & Merobaude COSS.

III. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Edictum.

Rebaptizantium non patimur deuios errores. &c. Dat. prid. Id. Febr. Rau. Stilicone II. & Antemio COSS.

IIII. Iidem AAA. Adriano PP.

Aduersarios catholicæ fidei extirpare huius decreti auctoritate prospeximus. ideoque intercidendam specialiter eam sectam noua Constitutione censuimus, quæ hæresis * vocaretur appellatione schismatis pręferebat. Intantum enim sceleris progressi dicuntur ij quos Donatistas vocant, vt baptisma sacrosanctum mysteriis recalcatis temeritate noxia iterarẽt, & homines semel vt traditum est munere diuinitatis ablutos contagione profanæ repetitionis inficerent. ita contigit vt hæresis ex schismate nasceretur. Inde male credulas mentes ad spem secundæ indulgentiæ blandus error inuitat. Facile est enim persuadere peccantibus veniam prius præstitam denuo posse præstari, quæ si concedi iterum eodem modo potest, non intelligimus quur tertio denegetur. Hi vero & seruos vel homines iuri proprio subditos iterati baptismatis polluunt sacrilegio. quare hac lege sancimus, vt quisquis post hæc fuerit rebaptizasse detectus, iudici qui prouinciæ præsidet offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam qua in perpetuum adficiatur expendat: ita vt filiis eorum: si à paternæ societatis prauitate dissentiunt, ea quę fuerint paterna non pereant, vt si ipsos forsitan sæuitas paternę deprauitatis * in iudicantis ac reuerentiæ ad catholicam religionem malunt, adipiscendorum his bonorum

copia non negetur. ea pręterea loca seu prędia quę feralibus sacrilegiis deinceps constiterit prębuisse secretum, fisci viribus applicentur, si tamen dominus aut pręsens forte fuisse aut consensum pręstitisse probetur, quos quidem iuxta etiam pręsentiam notauit infamia. Si verò his nesciis per conductorem procuratorémve eorum in domo agitatum huiusmodi facinus comprobatur, pręiudicio à prędiorum publicatione suspenso inpliciti sceleris auctores coerciti plumbo exilium in quo omni vitæ suę tempore afficiantur accipient. ac ne forsitan sit liberum conscientiam piacularis perpetrati intra domesticos parietes silentio celare secreto, his qui forsitan ad rebaptizandum cogentur refugiendi ad ecclesiam catholicam sit facultas, vt eius pręsidio aduersus huius criminis & societatis auctores attributę liberalitatis pręsidio defendantur, liceatque his sub hac conditione fidem tueri quam extorquere ab inuitis domini temptauerint, nec adsertores dogmatis catholici ea quę ceteros qui in potestate sunt positi oportet ad facinus lege constringi, & maxime conuenit omnes homines sine vllo discrimine conditionis aut status infusæ cœlitus sanctitatis esse custodes. Sciant ij vero qui à supradictis iterare baptisma non timuerint, aut qui consentiendo hoc facinus propria huius societatis permixtione damnauerint, nō solum testandi sibi, verum adipiscendi aliquid sub specie donationis vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam, nisi prauę mentis errorem reuerendo aduersus fidem consilio emendatio correxerit. Illos quoque par nihilominus pœna constringit qui memoratorum interdicti s cœtibus seu ministeriis præbuerint conibentiam, ita vt moderatores prouinciarum si in contemptum sanctionis huiusmodi consensum putauerint commodandum, sciant se viginti lib. auri multandos, officia etiam sua simili condemnatione subiuganda, principales vel defensores ciuitatum, nisi id quod præcipimus fuerint exsecuti, vel his præsentibus ecclesiæ catholicæ vis fuerit inlata, eadem multa se nouerint adtinendos. Dat. prid. Id. Febr. Rau. Stilicone II. & Antemio coss.

V. Iidem AA. Adriano P.P.

Ne diuinam gratiam sub repetito baptismate pollutam Donatistarū secreta violarent, fallendi occasionem seueritate huius præceptionis abolemus, statuentes vt cetera huiusmodi homines pœna sequatur, legisque censuram experiantur vltricem, qui in catholicam religionem peruerso dogmate commisissent. Iubemus igitur, vt si qui posthac fuerit rebaptizasse detectus, iudici qui prouinciæ præsidet offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam expendat, & cetera. Dat. prid. Id. Febr. Rauennę, Stilicone & Antemio coss.

VI. Impp. Honorius & Theod. AA. ad Antemium PP.

Nullus rebaptizandi scelus abripiat, nec eos qui orthodoxorum ritu fuerint initiati cœno profanatarum religionū hęreticorumque sordibus polluere moliatur. quod licet fidam metu seuerissimæ interminationis à nullo penitus ex quo interdictum est fuisse commissum, tamen vt prauę mentis homines ab inlicitis temperent vel coacti, volumus renouari, vt si quis rebaptizasse ex quo lex lata est quempiam de mysteriis catholicæ sectæ fuerit detectus vna cum eo qui piaculare crimen commisit, si tamen criminis per ætatem capax sit, cui

persuasum

persuasum sit, statuti prioris supplicio percellatur. Illud etiã quod à retro principibus dissimulatum & in iniuriam sacræ legis ab exsecrandis hominibus agitatur, & ab iis potissimũ qui Nouatianorum collegio desertores ac refugę auctores se quam potiores memoratæ sectæ haberi contendunt, quibus ex crimine nomen est, cum se Protopaschitas appellari desiderent, inultum esse non patimur, sed si alio die Nouatiani quam quo orthodoxorum antistites prędicandum ac memorabilem in sęculis diem Paschę duxerint celebrandum, auctores illius conuentionis deportatio pariter ac proscriptio subsequatur, contra quos acrior etiam pœna fuerat promulganda, si quidem hoc delictum etiam hæreticorum vesaniam superet, qui alio tempore quam quo orthodoxi Paschæ festiuitatem obseruantes alium pene Dei filium non quem colimus venerantur. Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio V. C. COS.

VII. Iidem AA. Antemio PP.

Nefarios Eunomianorum cœtus ac funesta cõuenticula penitus arceri iubemus, eos qui episcoporum seu clericorum vel ministrorũ nomine vsurpato huiuscemodi cœtibus præsunt, quorúmve in domibus seu in agris conuenticula Eunomianorum celebrantur inlicita, si non ab hoc facinore ignoratione defendantur, cum in hoc fuerint scelere deprehensi, stilum proscriptionis incurrere & bonorum amissione coerceri. Eos vero qui fide vt dictum est imbutos immani furore baptizare deteguntur, cum his qui rebaptizãtur si hac sint ętate cui crimen possit opponi &c. Dat. IIII. Kal. April. Lucio V. C. COS.

De Apostatis. Tit. VII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Eutropium PP.

His qui ex Christianis pagani facti sunt eripiatur façultas, iusque testandi. Omne defuncti siquidem testamentum submota cõditione rescindatur. Dat. VI. Non. Mai. CP. Syagrio & Eucherio COSS.

II. Iidem AAA. Postumiano PP.

Christianis ac fidelibus qui ad paganos ritus cultusque migrarunt omnem in quamcunque personam testamenti condendi interdicimus potestatem, vt sint absque iure Romano. His vero qui Christiani & Catechumeni tãtum venerabili religione neglecta ad aras & templa transierint, si filios vel fratres germanos habebunt, hoc est suam aut legitimam successionem, testandi arbitratu proprio in quaslibet alias personas ius adimatur, pari & circa eorum personas in capiendo custodienda forma, vt præter suas & legitimas quæ iisdem ex parentum vel germanorum fratrum bonis peruenire potuerint successiones, iudicio etiam, si ita res ferant, conditæ voluntatis, nulla omnino in capiendis hereditatibus testamenti iura sibi vindicent, & indubitate ab omni testamentorũ debeant non solum condendorum, sed etiam sub adipiscendæ pontificio hereditatis vsurpandorum potestate excludi. Dat. XIII. Kal. Iun. CP. Merobaude & Saturnino COSS.

III. Iidem AAA. ad Hipatium PP.

Christianorum ad aras & templa migrantium negata testandi licentia vin-

dicamus admissum. Eorum quoque flagitia puniantur qui Christianæ religionis & nominis dignitate neglecta Iudaicis semet polluêre contagiis. Eos vero qui Manichæorum nefanda secreta & scelerosos aliquando sectari maluere secessus, ea iugiter atque perpetuò pœna comitetur, quam vel diualis arbitrij genitor Valentinianus adscripsit, vel nostra nihilominus sæpius decreta iusserunt. auctores vero persuasionis huius qui lubricas mentes in proprium deflexerant consortium, eadem quæ reos erroris huiuscemodi pœna comitetur, quinetiam grauiora plerumque pro motibus iudicum & qualitate commissi extra ordinem promi in nefarios sceleris huius artifices supplicia cẽsemus. sed ne vel mortuos perpetua vexet criminationis iniuria, vel hereditarię quæstiones temporum varietate longorum prorsus emortuæ in rediuiuos semper exagitentur conflictus, huiuscemodi quæstionibus metam temporis adscribimus, vt si qui defunctum violatæ atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque in sacrilegia templorum vel in ritus Iudaicos vel ad Manichæorũ dedecus transisse contendit, eaque gratia testari minime potuisse confirmat, intra quinquennium iuge quod inofficiosis actionibus constitutum est proprias exerat actiones, futurique iudicij huiuscemodi sortitur exordium, vt eodem in luce durante, cuius præuaricatio criminanda est, flagitij huius & sceleris particeps fuisse doceatur, publica sub testificatione testatus probet indicium, neque quam superno nomini tacitus præstitit perfidiam sceleribus adquiescens, prçuaricationem deinceps tanquam ignarus accuset. Dat. XII. Kal. Iuñ. Patauí, Merobaude II. & Saturnino coss.

IIII. Imppp. Valentin. Theodosius & Arcad. AAA. Flauiano PP.

Hi qui sanctam fidem prodiderint & sanctum baptisma profanauerint, à consortio omnium segregati sint, à testimoniis alieni, testamenti, vt ante iam sanximus, non habeãt factionẽ, nulli in hereditate succedant, à nemine scribantur heredes. quos etiam præcepissemus procul abici ac longius amandari, nisi pœnæ visum fuisset esse maioris, versari inter homines & hominum carere suffragiis. Sed nec vnquam in statum pristinum reuertẽtur, nec flagitium morum obliterabitur pœnitentia, neque vmbra aliqua exquisitæ defensionis aut muniminis obducetur, quoniam quidem eos, qui fidem quam Deo dicauerant polluerunt & prodentes diuinum ministerium in profana migrarunt, tueri ea, quę sunt commentitia & concinnata, non possunt. lapsis etenim & errantibus subuenitur: perditis vero, hoc est sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitẽtiæ, quæ solèt aliis criminibus prodesse, succurritur. Dat. V. Id. Mai. Concordię, Tatiano & Symmacho coss.

V. Idem AAA. Flauiano PP.

Si quis splendor conlatus est in eos vel ingenitus dignitatis, qui fide deuij & mente cæcati, sacrosanctæ religionis cultu & reuerentia desciuissent ac se sacrificiis mancipassent, perdant, vt de loco suo statuque deiecti perpetua vrantur infamia, ac ne in extrema quidem vulgi ignobilis parte numerẽtur. quid enim his cum hominibus potest esse commune, qui infandis & feralibus mentibus gratiam communionis exosi ab hominibus recesserunt? Dat. V. Id. Mai. Concordiæ, Tatiano & Symmacho coss.

VI. Impp.

VI. Impp. Arcadius & Honorius AA. Cæsario PP.

Eos qui cum essent Christiani idolorum se superstitione impia maculauerint, hęc pœna persequitur, vt testandi in alienos non habeant facultatem, sed certa his generis sui propago succedat, id est pater ac mater, frater ac soror, filius ac filia, nepos ac neptis, nec vlterius sibi progrediendi quisquam vindicet potestatem. Dat. x. Kal. Apr. CP. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. COSS.

VII. Impp. Theod. & Valentin. AA. Basso P.P. Post alia.

Apostatarum sacrilegum nomen singulorum vox continuæ accusationis incesset, & nullis finita temporibus huiuscemodi criminis arceatur indago, quibus quãuis pręterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne quam postquam fide deuiauerint testandi aut donandi quippiam habeant facultatem, sed nec venditionis specie facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato Christianitatem sectantibus propinquis potissimum deferatur. intantum autem contra huiusmodi sacrilegia perpetuari volumus actionem, vt vniuersis ab intestato venientibus etiam post mortem peccantis absolutã vocem insimulationi congruæ non negemus, nec illud patiemur obstare, si nihil in contestationem profano dicatur viuente perductum. Sed ne huius interpretatio criminis latius incerto vagetur errore, eos præsentibus insectamur oraculis qui nomen Christianitatis induti sacrificia fecerint, quorum etiam post mortem comprobata perfidia hac ratione plectenda est, vt donationibus testamentisque rescissis ij quibus hoc defert legitima successio, huiusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. April. Rauen. Theodosio XII. & Valent. II. AA. COSS.

De Iudæis celicolis & Samaritanis. *Tit. VIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Euagrium.

IVdæis & maioribus eorum & patriarchis volumus intimari, quod si qui post hanc legem aliquem qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit saxis, aut alio furoris genere quod nũc fieri cognouimus, ausus fuerit adtemptare, mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Si quis verò ex populo ad eorum nefariam sectam accesserit, & conciliabulis eorum se adplicauerit, cum ipsis pœnas meritas sustinebit. Dat. XV. Kal. Nou. Murgillo, Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Ablauium P.P.

Qui deuotione tota synagogis Iudæorum, patriarchis vel presbyteris se dederunt, & in memoratas sectas degentes legi ipsi pręsident, inmunes ab omnibus tam personalibus, quàm ciuilibus muneribus perseuerẽt: ita vt illi, qui iam forsitan decuriones sunt, nequaquam ad prosecutiones aliquas destinentur: cùm oporteat istiusmodi homines à locis, in quibus sunt, nulla conpelli ratione discedere. Hij autem, qui minimè curiales sunt, perpetua decurionatus immunitate potiantur. Dat. III. Kalen. Decemb. Constp. Gallicano & Symmacho CONSS.

III. Idem A. decurionibus Agrippiniensibus.

Cunctis ordinibus generali lege concedimus, Iudęos vocare ad curiam. Verùm vt aliquid ipsis ad solacium pristinæ obseruationis relinquatur, binos vel ternos priuilegio perpeti patimur, nullis nominationibus occupari. Dat. III. Id. Decemb. Crispo II. & Constantino II. C C. COSS.

IIII. Idem A. hiereis & archisynagogis, & patribus synagogarum, & ceteris, qui in eodem loco deseruiunt.

Hieros, & archisynagogos, & patres synagogarum, & ceteros qui synagogis deseruiunt, ab omni corporali munere liberos esse præcipimus. Dat. Kalend. Decemb. Constantp. Basso & Ablauio CONSS.

V. Idem A. ad Felicem P.P. post alia.

Eum, qui ex Iudæo Christianus factus est, inquietare Iudæos non liceat, vel aliqua pulsare iniuria: pro qualitate commissi istiusmodi contumelia punienda, &c. Dat. XI. Kalend. Nou. Constantinop. PP. VIII. Id. Mai. Nepotiano & Facundo CONSS.

VII. Imp. Constantius A. ad Euagrium. post alia.

Quod ad mulieres pertinet, quas Iudæi in turpitudinis suæ duxere consortium, in gynecæo nostro antè versatas, placet easdem restitui gynæcæio, idque in reliquum obseruari, ne Christianas mulieres suis iungant flagitiis: vel, si hoc fecerint, capitali periculo subiugentur. Dat. Id. Aug. Constantio A. II. CONS.

VII. Idem A. & Iulianus Cæs. ad Thalassium P.P.

Si quis lege venerabili constituta ex Christiano Iudæus effectus sacrilegis cœtibus adgregetur, cùm accusatio fuerit cõprobata, facultates eius dominio fisci iussimus vindicari. Dat. V. Noñ. Iul. Mediol. Constantio A. VIIII. & Iuliano Cæs. II. CONSS.

VIII. Imppp. Theod. Arcadius & Honor. A A A. Tatiano P.P.

Iudæorum querellæ quosdam auctoritate iudicum recipi in sectam suam reclamantibus legis suę primatibus adseuerant, quos ipsi iudicio suo ac voluntate proiiciunt: quam omnino submoueri iubemus iniuriam, nec eorum in ea superstitione sedulus cœtus, aut per vim iudicum, aut rescripti subreptione inuitis primatibus suis, quos virorum clarissimorum & inlustrium patriarcharum arbitrio manifestum est habere suam de religione sententiam, opem reconciliationis mereantur indebitæ. Dat. XV. Kal. Mai. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

VIIII. Idem A A A. Addeo Com. & Magistro vtriusque militiæ per Orientem.

Iudæorum sectam nulla lege prohibitam satis constat. Vnde grauiter commouemur interdictos quibusdam locis eorum fuisse conuentus. Sublimis igitur magnitudo tua hac iussione suscepta nimietatem eorum, qui sub Christianæ religionis nomine inlicita quæque præsumunt, & destruere synagogas adque expoliare conantur, congrua seueritate cohibebit. Dat. III. Kal. Octob. Constantp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

X. Impp. Arcad. & Honor. A A. ad Iudæos.

Nemo exterus religionis Iudæorum Iudæis pretia statuet, cùm venalia proponentur.

ponentur. Iustum est enim sua cuique committere. Itaque rectores prouinciæ vobis nullum discussorem, aut moderatorem esse concedent. Quòd si qui sumere sibi curam pręter vos proceresque vestros audeat, tum velut aliena adpetentem supplicio coherceri festinent. Dat. IIII. Kal. Mar. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XI. Iidem AA. ad Claudianum Com. orientis.

Si quis audeat inlustrium patriarcharum contumeliosam per publicum facere mentionem, vltionis sententia subiugetur. Dat. VIII. Kal. Mai. Constantp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XII. Idem AA. Anatolio P.P. Illyrici.

Excellens auctoritas tua rectores conueniri pręcipiat, vt pręcepta notione cognoscant oportere à Iudęis inruentum contumelias propulsari, eorumque synagogas in quiete solita permanere. Dat. XV. Kalen. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

XIII. Idem AA. Cęsario P.P.

Iudęi sint obstricti cęrimoniis suis, nos interea in cõseruandis eorum priuilegiis veteres imitemur, quorum sanctionibus definitum est, vt priuilegia his, quę inlustrium patriarcharum ditioni subiecti sunt, archisynagogis, patriarchisque ac presbyteris, ceterisque, qui in eius religionis sacramento versantur, nutu nostri numinis perseuerent ea, quæ venerandæ Christianę legis primis clericis sanctimonia deferuntur. Id enim & diui principes Constantinus & Constantius, Valentinianus & Valens diuino arbitrio decreuerũt. Sint igitur etiam à curialibus muneribus alieni, pareantque legibus suis. Dat. Kalen. Iul. Cæsario & Attico CONSS.

XIIII. Idem AA. Messalæ P.P.

Superstitionis indignæ est, vt archisynagogi, siue presbyteri Iudęorum, vel quos ipsi apostolos vocant, qui ad exigendum aurum adque argentum à patriarcha certo tempore diriguntur, à singulis synagogis exactam summã adque susceptam ad eundem reportent. Qua de re omne quidquid considerata temporis ratione confidimus esse collectum, fideliter ad nostrum dirigatur ęrarium. Deceterò autem nihil pręd icto decernimus esse mittendum. Nouerint igitur populi Iudęorum remouisse nos deprędationis huiusmodi functionem. Quòd si qui ab illo depopulatore Iudęorum ad hoc officium exactionis fuerint directi, iudicibus offerantur. ita vt tamquam in legum nostrarum violatores sententia proferatur. Dat. III. Id. April. Med. Theodoro V.C. CONS.

XV. Idem AA. Eutychiano P.P.

Cuncta priuilegia quę viris spectabilibus patriarchis, vel his, quos ipsi ceteris pręposuerunt, diuę memorię pater noster adque retrò principes detulerũt, suum robur tenere censemus. Dat. III. Nõ. Feb. Constantinop. Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS.

XVI. Idem AA. Romuliano P.P.

Iudęos & Samaritanos, qui sibi agentum in rebus priuilegio blandiuntur, omni militia priuandos esse censemus. Dat. X. Kal. Mai. Rom. Honorio A. & Aristeneto CONSS.

XVII. Idem AA. Hadriano P.P.

Dudum iusseramus, vt ea, quæ patriarchis à Iudæis istarum partiũ ex consuetudine præbebantur, minimè præberentur. Verùm nunc amota prima iussione secundum veterum principum statuta priuilegia cunctos scire volumus, Iudæis mittendi copiam à nostra clementia esse concessam. Dat. VIII. Kalen. Aug. Rom. Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS.

XVIII. Impp. Honorius & Theod. AA. Anthemio P.P.

Iudæos quodam festiuitatis suæ sollemni aman ad pœnæ quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimulatam speciem in contemptu christianæ fidei sacrilega mente exurere prouinciarum rectores prohibeant: ne locis suis fidei nostræ signum inmisceant, sed ritus suos infra contemptum christianæ legis retineant: amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab inlicitis temperauerint. Dat. IIII. Kal. Iuñ. Constantinop. Basso & Philippo CONSS.

XVIIII. Idem AA. Iouio P.P.

Cęlicolarum nomen inauditum quodammodo nouum crimen superstitionis vindicauit. Hij nisi intra anni terminos ad Dei cultum venerationemque christianam conuersi fuerint, his legibus, quibus præcepimus hæreticos adstringi, se quoque nouerint adtinendos. Certum est enim quidquid à fide christianorum discrepat, legi christianæ esse cõtrarium: quam quidam adhuc vitæ suę, etiam & iuris inmemores adtrectare ita audent, vt de christianis quosdam fœdum cogant tætrumque Iudæorum nomen induere. Et quamuis qui hęc admiserint, priscorum principum legibus iure damnati sint, non tamen pœnitet sępiùs admonere, ne mysteriis christianis inbuti, peruersitatem Iudaicam, & alienam Romano imperio post Christianitatem cogantur arripere: ac si quisquam id crediderit esse temptandum, auctores facti cum cõsciis ad pœnam pręteritis legibus cautam præcipimus constringi. Quippe cum grauius morte sit & inmitius cæde, si quis ex christiana fide incredulitate Iudaica polluatur. Et idcirco iubemus, ne ecclesiis quisquam nocẽs, vel cuiusquam abducere fideli ac deuota deo præceptione sancimus: sub hac videlicet definitione, vt si quisquam contra hanc legem venire temptauerit, sciat se ad maiestatis crimen esse retinendũ. Dat. Kal. April. Raũ. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

XX. Idem AA. Ioanni P.P.

Quæ Iudæorum frequentari conuenticulis constat, quæque synagogarum vocabulis nuncupantur, nullus audeat violare, vel occupata detinere. cum sine intentione religionis & cultus omnes quieto iure sua debeãt retinere. Ad cùm verò Iudæorum memorato populo sacratum diem sabbati vetus mos & consuetudo seruauit, id quoque inhibendum esse censemus, ne sub obtentu negotij publici, vel priuati memoratæ obseruationis hominem adstringat vlla conuentio: cùm reliquum omne tempus satis publicis legibus sufficere videatur: sitque sæculi moderatione dignissimum, ne delata priuilegia violentur: quamuis retrò principum generalibus cõstitutis satis de hac parte statutum esse videatur. Dat. VII. Kal. Aug. Raũ. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XXI. Idem AA. Philippo P.P. per Illyricum.

Nullus tamquam Iudæus, çum sit innocens obteratur, nec expositum eum ad contumeliam religio qualiscunque perficiat. Non passim eorum synagogę, vel habit

vel habitacula concremētur,vel perperam sine vlla ratione lędantur:cùm alioquin etiam si sit aliquis sceleribus implicatus, idcirco tamen iudiciorum vigor, iurísque publici tutela videtur in medio constituta: ne quisquam sibi ipse permittere valeat vltionem. Sed vt hoc Iudęorū personis volumus esse prouisum, ita illud quoque monendum esse censemus,ne Iudęi forsitan insolescant,elatiq; sui securitate quicquam pręceps in christianę reuerentiam cultionis admittant. Dat.VIII.Id.Aug.Constp.Honor.VIIII.& Theod.V.AA.CONSS.

XXII. Idem.AA.Aureliano P.P.II.

Quoniam Gamalielus existimauit se posse inpune delinquere, quòd magis est erectus fastigio dignitatum, inlustris auctoritas tua sciat nostrā serenitatem ad virum inlust.mag.officiorum direxisse præcepta, vt ab eo codicilli demantur honorarię pręfecturę:ita vt in eo sit honore, in quo ante præfecturam fuerat constitutus:ac deinceps nullas condi faciat synagogas. Et si quæ sint in solitudine,si sine seditione possint deponi, perficiat, & vt inter christianos nullam habeat copiam iudicandi.Et si qua inter eos ac Iudęos sit contentio, à rectoribus prouincię dirimatur.Si christianū, vel cuiuslibet sectæ hominē ingenuum, seruúmue Iudaica nota fœdare temptauerit,vel ipse,vel quisquam Iudæorum, legum seueritati subdatur.Mancipia quoque christianę sanctitatis, si qua aput se retinet,secundum Constantinianam legem ecclesię mancipentur. Dat.XIII. Kal.Noū.Constp.Honorio.X.& Theodosio VI.AA.CONSS.

XXIII. Idem AA.Annati Didascalo & maioribus Iudæorum.

Et veteribus,& nostris sanctionibus constitutum est, cùm propter euitationem criminum,& pro diuersis necessitatibus Iudaicę religionis homines obligatos ecclesię se consortio sociare voluisse didicerimus, non id deuotione fidei, sed obreptione simulandum fieri. vnde prouinciarum iudices, in quibus talia commissa perhibentur,ita nostris famulatum statutis deferendum esse cognoscant, vt hos, quos neque constantia religiosæ confessionis in hoc eodem cultu inherere perspexerint, neque venerabilis baptismatis fide, & mysteriis inbutos esse, ad legem propriam (quia magis christianitati consulitur) liceat remeare. Dat.VIII.Kal.Octo.Raū.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

XXIIII. Idem AA.Palladio P.P.

In Iudaica superstitione viuentibus adtemptandæ decetero militiæ aditus obstruatur.Quicumque igitur vel inter agētes in rebus, vel inter palatinos milititię sacramenta sortiti sunt,percurrendę eius & legitimis stipendiis terminandę remittemus facultatem,ignoscentes facto potiùs,quàm fauentes. In posterum verò non liceat quod in pręsenti paucis volumus relaxari.Illos autem,qui genti huius peruersitate deuincti, armatam probantur ad petisse militiam, absolui cingulo sine ambiguitate decernimus: nullo veterum meritorum patrocinante suffragio. Sanè Iudæis liberalibus studiis institutis exercendę aduocationis non intercludimus libertatem, & vti eos curialium munerum onere permittimus,quam pręrogatiua natalium,& splendore familię sortiuntur.Quibus cùm debeant ista sufficere, interdictam militiam pro nota non debent æstimare. Dat.VI.Id.Mart.Raū.Honor.XII.& Theod.VIII.AA.CONSS.

XXV.

XXV. Idem AA. Asclepiodoto P.P.

Placet in posterum nullas omnino synagogas Iudæorum, vel auferri passim, vel flammis exuri. Et si quæ sunt post legem recenti molimine, vel ereptæ synagogæ, vel ecclesiis vindicatæ, aut certè venerandis mysteriis consecratæ, pro his loca eis, in quibus possint extruere ad mensuram videlicet sublatarum præberi. Sed & donaria, si qua sunt sublata, eisdem, si necdum sacris mysteriis sunt dedicata, reddantur. Sin redhibitionē consecratio veneranda non sinit, pro his eiusdem quantitatis pretium tribuatur, synagogæ decetero nullę protinus extruantur, veteres in sua forma permaneant. Dat. XV. Kal. Mart. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVI. Idem AA. Asclepiodoto P.P.

Nota sunt adque omnibus diuulgata nostra maiorúmque decreta, quibus abominandorum paganorum, Iudæorum etiam adque hæreticorum spiritum audaciámque compressimus: libenter tamen repetendę legis occasione amplexi Iudæos scire volumus, quòd ad eorum miserabiles preces nihil aliud sanximus, quam vt hi, qui pleraque inconsultè sub prętextu venerandę christianitatis admittunt, ab eorum læsione persecutionéque temperent: vtque nunc, ac deinceps synagogas eorum nullus occupet, nullus incendat. Tamen ipsi Iudæi, & bonorum proscribtione, & perpetuo exilio damnabuntur, si nostrę fidei hominem circumcidisse eos, vel circumcidendum mandasse constiterit, &c. Dat. V. Id. April. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVII. Idem AA. Asclepiodoto P.P.

Quę nuper de Iudęis, & synagogis eorum statuimus firma permaneant: scilicet vt nec nouas vmquam synagogas permittantur extruere, nec auferendas sibi veteres pertimescant. Cætera verò vetita in posterum sciant esse seruanda: quemadmodum nuper constitutionis latæ forma declarat, &c. Dat. VI. Id. Iun. Constp. Asclepiodoto, & Mariniano CONSS.

XXVIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Basso P.P.

Si Iudæi vel Samaritæ filius filiave, seu nepos vnus, aut plures ad Christianæ religionis lucem de tenebris propriæ superstitionis consilio meliore migrauerit, non liceat eorum parentibus, id est, patri vel matri, auo vel auię exheredare, vel in testamento silentio præterire, vel minus aliquid eis relinquere, quàm poterant, si ab intestato vocarentur, adipisci. Quod si ita forsitan euenerit, iubemus eum ab intestato rescissa voluntate succedere: libertatibus, quæ in eodem testamento datæ fuerint, si intra legitimum numerum sunt, suam obtinentibus firmitatem. Si quid maximum crimen in matrem patrémve, auum vel auiam tales filios, vel nepotes commisisse apertè potuerit conprobari, manente in eos vltione legitima, si accusatio interea iure processerit, parentes tamen sub tali elogio, qui subpeditabunt probabilia, & manifesta documenta, solā eis Falcidiā debitæ successionis relinquant: vt hoc saltem in honorem religionis electæ meruisse videātur: manente (vt diximus) criminum si probata fuerint vltione, &c. Dat. VI. Id. April. Rū. Theod. II. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXIX. Idem AA. Iohanni C.S.L.

Iudęorum primates, qui in vtriusque Palæstinę synedriis nominantur, vel in aliis

aliis prouinciis degunt, quæcumque post excessum patriarcharum pensionis nomine suscepere, cogantur exsoluere. In futurum verò periculo eorumdem anniuersarius canon de synagogis omnibus palatinis conpetentibus exigatur, ad eam formam, quam patriarchæ quondam coronarij auri nomine postulabant. Quę tamen quanta sit, sollerti inquisitione discutias, & quod de occidentalibus partibus patriarchis conferri consueuerat, nostris largitionibus inferatur. Dat. III. Kal. Iun. Constp. Florentio & Dionysio CONSS.

Ne christianum mancipium Iudæus habeat. *Tit.* *VIIII.*

I. Imp. Constantinus A. ad Felicem P.P.

SI quis Iudæorum Christianum mancipium, vel cuiuslibet alterius sectæ mercatus circumciderit, minimè in seruitute retineat circumcisum: sed libertatis priuilegiis, qui hoc sustinuerit potiatur, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Constp. PP. VIII. Id. Maij. Karthag. Nepotiano, & Facundo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Iudæorum seruum Christianum, vel cuiuslibet alterius sectæ emerit, & circumciderit, à Iudæi ipsius potestate sublatus in libertate permaneat.*

II. Imp. Constantinus A. ad Euagrium.

Si aliquis Iudæorum mancipium sectæ alterius seu nationis crediderit conparandum, mancipium fisco protinus vindicetur. Si verò emptum circumciderit, non solùm mancipij damno multetur, verum etiam capitali sentētia puniatur. Quòd si venerandæ fidei conscia mancipia Iudæus mercari non dubitet, omnia, quę aput eū repperiuntur, protinus auferantur: nec interponatur quicquam moræ, quin eorum hominum, qui Christiani sunt, possessione careant, &c. Dat. Id. Aug. Constp. A. CONS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Annati didascalo & maioribus Iudæorum.

Absque calumnia præcipimus Iudæis dominis habere seruos Christianos, hac dumtaxat condicione permissa, vt propriam religionem eos seruare permittant. Ideóque iudices prouinciarum fide publicationis inspecta, eorum insolentiam nouerint reprimendam, qui tempestiuis precibus insimulandos esse duxerint: omnésque subreptiones fraudulenter elicitas, vel elicendas, vacuandas esse censemus. Si quis contra fecerit, velut in sacrilegum vltio proferatur. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rū. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

IIII. Idem A A. Monaxio P.P.

Iudæus seruū Christianum nec conparare debebit, nec largitatis titulo consequi. Qui non hoc obseruauerit, dominio sibi petulanter adquisito careat, ipso seruo, si quod fuerit gestum, sua sponte duxerit publicandum, pro pręmio libertate donando. Verùm ceteros, quos rectæ religionis participes constitutos in suo censu nefanda superstitio iam videtur esse sortita, vel deinceps hereditatis, seu fideicommissi nomine fuerit consecuta, sub hac lege possideat, vt eos nec inuitos, nec volentes cæno propriæ sectæ confundat: ita vt si hæc forma fuerit violata, sceleris tanti auctores capitali pœna proscribtione comitante plectentur. Dat. IIII. Id April. Constp. Honor. A. XI. & Constantio V. C. II. CONSS.

X

v. Idem A A. Asclepiodoto P.P. post alia.

Christiana mancipia Iudæorum nemo audeat comparare. Nefas enim æstimamus religiosissimos famulos impiissimorum emptorũ inquinari dominio. Quòd si quis hoc fecerit, statutæ pœnę absque omni erit dilatione obnoxius, &c. Dat. v. Id. April. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

De paganis sacrificiis, & templis. *Tit. X.*

I. Imp. Constantinus A. ad Maximum.

SI quid de palatio nostro, aut ceteris operibus publicis degustatum fulgore esse constiterit, retento more veteris obseruantiæ, quid portendat ab haruspicibus requiratur, & diligentissimè scribtura collecta ad nostram scientiam referatur: ceteris etiam vsurpandę huius consuetudinis licentia tribuenda, dummodo sacrificiis domesticis abstineant, quæ specialiter prohibita sunt. Eam autem denunciationem adque interpretationẽ, quæ de tactu amphiteatri scribta est, de qua ad Heraclianum tribunum & Mag. officiorũ scribseras, ad nos scias esse perlatum. Dat. XVI. Kal. Ian. Serdicæ Acc. VIII. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. C C. CONSS.

II. Imp. Constantius A. ad Magdalianum agentem vicem P.P.

Cesset superstitio, sacrificiorum aboleatur insania. Nam quicumque contra legem diui principis parentis nostri, & hanc nostræ mansuetudinis iussionem ausus fuerit sacrificia celebrare, conpetens in eum vindicta & præsens sententia exeratur. Acc. Marcellino & Probino CONSS.

III. Idem A. ad Catullinum P.V.

Quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit, tamen volumus, vt ædes templorum, quę extra muros sunt positæ, intactę incorruptęq́; consistant. Nam cùm ex nonnullis, vel ludorum, vel circensium, vel agonum origo fuerit exorta, non conuenit, ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priscarum sollemnitas voluptatum. Dat. Kal. Nouemb. Constantio IIII. & Constante III. A A. CONSS.

IIII. Idem A. ad Taurum P.P.

Placuit omnibus locis adque vrbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetitis omnibus licentiã delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. Quòd si quis aliquid fortè huiusmodi perpetrauerit, gladio vltore sternatur. Facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter adfligi rectores prouinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Dec. Constantio IIII. & Constante A A. CONSS.

V. Idem A. ad Cerealem P.V.

Aboleantur sacrificia nocturna Magnetio auctore permissa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat. VIIII. Kalend. Decembr. Constantio A. VI. & Cæs. II. CONSS.

VI. Idem A. & Iulianus Cæs.

Pœna capitis subiugari præcipimus eos, quos operam sacrificiis dare, vel colere simulacra constiterit. Dat. XI. Kal. Mart. Med. Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. CONSS.

VII. Impppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Floro P.P.

Si qui vetitis sacrificiis diurnis nocturnísque velut væsanus ac sacrilegus

incertorum

incertorum cōsultorum inmerserit, fanúmque sibi aut templū ad huiuscemodi sceleris excusationem adsumēdum crediderit, vel putauerit adeundum, proscribtioni se nouerit subiugandum: cùm nos iusta institutione moneamus castis Deum precibus excolendum, non diris carminibus profanandum. Dat. XII. Kal. Iañ. Constp. Eucherio & Syagrio CONSS.

VIII. Idem AAA. Palladio duci Osdroenę.

Aedem olim frequentiæ dedicatam cœtui & iam populo quoque communem, in qua simulacra feruntur posita, artis pretio quam diuinitate metienda iugiter patere publici consilij auctoritate decernimus. Neque huic rei obreptiuum officere sinimus oraculum: vt conuentu vrbis & frequenti cœtu videatur experientia tua omni votorum celebritate seruata auctoritate † nostri ita patere templum permittat oraculis, ne illic prohibitorum vsus sacrificiorum huius † occasionis aditus permissus esse credatur. Dat. Prid. Kal. Dec. Constp. Antonio & Syagrio CONSS.

† nostra
† occasione

VIIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Ne quis mortaliū ita faciendi sacrificij sumat audaciā, vt inspectione iecoris extorúmque præsagio vanæ spem promissionis accipiat, vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Aceruioris etenim inminebit supplicij cruciatus eis, qui cōtra vetitum præsentium vel futurarum rerum explorare temptauerint veritatem. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Constp. Arcadio A. I. & Bautone V.C. CONSS.

X. Idem AAA. ad Albinum P.P.

Nemo se hostiis polluat, nemo insontem victimam cædat, nemo delubra adeat, templa perlustret, & mortali opere formata simulacra suspiciat: ne diuinis adque humanis sanctionibus reus fiat. Iudices quoque hanc formam contineant, vt si quis profano ritu deditus templum vspiam, vel in itinere, vel in vrbe adoraturus intrauerit, quindecim pondo auri ipse protinus inferre cogatur: necnon officium eius parem summam simili maturitate dissoluat, si non & obstiterit iudici & confestim publica adtestatione rettulerit: consulares senas, officia eorum simili modo, correctores, & pręsides quaternas, apparitiones illorum similem normam æquali sorte dissoluant. Dat. VI. Kal. Mart. Med. Tatiano & Symmacho CONSS.

XI. Idem AAA. Euagrio Præfecto Augustali & Romano Com. Aegypt.

Nulli sacrificandi tribuatur potestas, nemo templa circumeat, nemo delubra suspiciat, interclusos sibi nostræ legis obstaculo profanos aditus recognoscant: adeo vt si qui vel de diis aliquid contra vetitum sacrísque molietur, nullis exuendum se indulgentiis recognoscat. Iudex quoque si quis tempore administrationis suæ fretus priuilegio potestatis polluta loca sacrilegus temerator intrauerit, quindecim auri pondo, officium verò eius nisi conlatis viribus obuiarit, parem summam ærario nostro inferre cogatur. Dat. XVI. Kalend. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

XII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. ad Rufinum P.P.

Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in potestate positus, vel honore perfunctus, siue potens sorte nascendi, seu humilis

genere, condicione, fortuna in nullo penitus loco, in nulla vrbe sensu carētibus simulacris, vel insontem victimam cædat, vel secretiore piaculo larem ignem erogenium, penates odore veneratus accendat, lumina inponat, tura, serta suspendat. Quòd si quispiam immolare hostiā sacrificaturus audebit, aut spirātia exta consulere, ad exemplum maiestatis reus licita cunctis accusatione delatus excipiat sententiam conpetentem, etiam si nihil contra salutem principum, aut de salute quæsierit. sufficit enim ad criminis molem naturæ ipsius leges velle rescindere, inlicita perscrutari, occulta recludere, interdicta temptare, finem quærere salutis alienæ, spem alieni interitus polliceri. Si quis verò mortali opere facta, & æuum passura simulacra imposito ture venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens subitóque ipse simulauerit vel redimita vittis arbore, vel erecta effossis ara cespitibus vanas imagines humiliore licet muneris præmio, tamen plena religionis iniuria honorare temptauerit, is vtpote violatæ religionis reus, ea domo seu possessione multabitur, in qua eum gentilicia cōstiterit superstitione famulatū. Namque omnia loca, quæ turis cōstiterit vapore fumasse, (si tamen ea in iure fuisse turificantium probabuntur) fisco nostro adsocianda censemus. Sin verò in templis fanísve publicis aut in ædibus agrísve alienis tale quispiam sacrificandi genus exercere temptauerit, si ignorante domino vsurpata constiterit, xxv. lib. auri multæ nomine cogetur inferre, conniuentem vero huic sceleri par ac sacrificantem pœna retinebit. quod quidem ita per iudices ac defensores & curiales singularum vrbium volumus custodiri, vt ilico per hos comperta in iudicium deferantur, per illos delata plectantur. Si quid autem ij tegendum gratia aut incuria prętermittendum esse crediderint, commotioni iudiciariæ subiacebunt. illi vero moniti si vindictam dissimulatione distulerint, xxx. librarum auri dispendio multabūtur, officiis quoque eorum damno parili subiugandis. Dat. VI. Id. Nou. CP. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

XIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Rufino PP.

Statuimus nullum ad fanum vel quodlibet templum habere quempiam licentiam accedendi vel abominanda sacrificia celebrandi quolibet loco vel tempore. Igitur vniuersi qui catholicæ religionis dogmate deuiare contendunt, ea quæ nuper decreuit properent custodire & quæ olim constituta sunt vel de hęreticis vel de paganis non audeant præterire, scituri quidquid diui genitoris nostri legibus est in ipsos vel supplicij vel dispendij constitutum nunc acrius exequendum. Sciāt autem moderatores prouinciarum nostrarum & his apparitio obsecundans, primates etiam ciuitatum, defensores nec non & curiales, procuratores possessionum nostrarum, in quibus sine timore dispendij cœtus inlicitos hæreticos inire comperimus, eo quod fisco sociari non possunt, quippe ad eius dominium pertinentes, si quid aduersus scita nostra tentatum non fuerit vindicatum atque in vestigio ipso punitum, omnibus se de trimētis & suppliciis subiugandos, quę sunt a veteribus constituta. speciatim vero hac lege in moderatores austeriora sancimus & decernimus, namque his non custoditis omni industria atque cautela, non solum hanc multam, quę in ipsos constituta est, exerceri, verum etiam quæ in eos præfinita est qui commissi videntur auctores, nec his tamen remissa quibus ob contumaciam suam iuste est inrogata, insuper ca-

pitali

pitali supplicio iudicamus officia coercenda quæ statuta neglexerint. Dat. VII. Id. Aug. CP. Olibrio & Probino CONSS.

XIIII. Iidem AA. Cæsario PP.

Priuilegia si qua concessa sunt antiquo iure sacerdotibus, ministris, præfectis, hierofantis agrorum, siue quolibet alio nomine nuncupātur, penitus abolean tur, nec gratulentur se priuilegio esse munitos, quorum professio per legem cognoscitur esse damnata. Dat. VI. Id. Dec. CP. Arcadio IIII. & Honorio III. COSS.

XV. Iidē AA. Macrobio PP. Hispaniarū, & Procliano Vic. quinq; prouinciarū.

Sicut sacrificia prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta seruari, ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur qui ea conantur euertere, si quod rescriptū, si qua lex forte prætenditur, erutæ huiusmodi chartæ ex eorum manibus ad nostram scientiam *si inlicitis euectiones aut suo aut alieno nomine potuerint demonstrare, quas oblatas ad nos mitti decernimus. qui vero talibus cursum præbuerint, binas auri libras inferre cogantur. Dat. IIII. Kal. Feb. Rau. Theodoro V.C. COS.

XVI. Iidem AA. Eutychiano PP.

Si qua in agris templa sunt, sine turba ac tumultu diruantur. His enim deiectis atque sublatis omnis superstitionis materia consumetur. Dat. III. Id. Iul. Damasco, Theodoro V.C. COS.

XVII. Iidem AA. Apollodoro Proc. Africæ.

Vt profanos ritus iam salubri lege submouimus, ita festos conuentus ciuium & communem omnium licentiam non patimur submoueri. vnde absque vllo sacrificio atque vlla superstitione damnabili exhibere populo voluptates secundum veterem consuetudinē, inire etiā festa conuiuia si quando exigunt publica vota decernimus. Dat. XIII. Kal. Sept. Patauio, Theodoro V.C. CONSS.

XVIII. Iidem AA. Apollodoro PC. Africæ.

Aedes inlicitis rebus vacuas nostram beneficio sanctionum ne quis conetur euertere. decernimus enim vt ædificiorum quidem sit integer status. Si quis vero sacrificio fuerit deprehensus, in eum legibus vindicetur, depositis sub officio idolis, disceptatione habita, quibus etiam nunc patuerit cultum vanæ superstitionis impendi. Dat. III. Kal. Sept. Pataui. Theodoro V.C. COS.

XIX. Imppp. Arc. Honorius & Theodos. AAA. Curtio PP. Post alia.

Templorum detrahantur annonæ, & rem annonariam iubente expensis deuotissimorum militum profuturæ, simulacra si qua etiam nunc in templis famisque consistunt & quæ alicubi ritu vel acceperunt vel accipiunt paganorū suis sedibus euellantur, cum hoc repetita sciamus sæpius sanctione decretum. ædificia ipsa templorum, quæ in ciuitatibus vel oppidis vel extra oppida sunt, ad vsum publicū vindicentur, aræ locis omnibus destruantur, omniaque templa in possessionibus nostris ad vsus ad commodos transferantur, domini destruere cogantur. non liceat omnino in honorem sacrilegi ritus funestioribus locis exercere conuiuia vel quidquam sollemnitatis agitare. episcopis quoque locorum hæc ipsa prohibendi ecclesiasticæ manus tribuimus facultatem, Iudices autem XX. librarum auri pœna constringimus, & pari forma officia eorum, si hæc eorum fuerint dissimulatione neglecta. Dat. XVII. Kalen. Dec. Romæ Basso & Philippo COSS.

XX. Impp. Honorius & Theodoſius AA.

Sacerdotales paganæ ſuperſtitionis competenti coerctioni ſubiacere præcipimus, niſi intra diem Kal. Nouembrium de Carthagine decedentes ad ciuitates redierint genitales, ita vt ſimili quoque cenſura per totam Africam ſacerdotales obnoxij teneãtur, niſi de metropolitanis vrbibus diſceſſerint & remearint ad proprias ciuitates: omnia etiam loca quæ ſacris error veterum deputauit ſecundum Diui Gratiani conſtituta noſtræ rei iubemus ſociari, ita vt ex eo tempore quo inhibitus eſt publicus ſumptus ſuperſtitioni deterrimæ exhiberi, fructus ab incubatoribus exigantur cum eo iure vbicunque ad ſingulas quaſque perſonas vel præcedentium principum largitas vel noſtra maieſtas voluit peruenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. quod non tam per Africam quàm per omnes regiones in noſtro orbe poſitas cuſtodiri decernimus. Ea autem quę multiplicibus conſtitutis ad venerabilem eccleſiam voluimus pertinere, Chriſtiana ſibi merito religio vindicauit, ita vt omnis expenſa illius temporis ad ſuperſtitionem pertinens quæ iure damnata eſt, omniaque loca quæ Frediani, quæ Dendrophori, quæ ſingula quoque nomina & profeſſiones gentilitiæ tenuerunt epholis vel ſumptibus deputata, fas eſt hoc errore ſubmoto compendia noſtræ domus ſubleuare. Sane quæ quondam ſacratæ ſacrificiis deceptionem hominum pręſtiterunt, ab vſibus lauacrorum vel publicis affectibus ſeparentur, ne inlecebram errantibus præſtent. Chiliarchas inſuper & centonarias vel qui ſibi plebis diſtributionem vſurpare dicuntur, cenſuimus remouendos, ita vt capitalem ſententiam non euadat ſi qui aut volens ad huiuſmodi nomen acceſſerit, aut paſſus fuerit vel inuitum ſe huiuſmodi pręſumptioni atque inuidiæ deputari. Dat. III. Kalend. Sept. Rau. Hon. X. & Theod. VI. AA. COSS.

XXI. Iidem AA. Aureliano PP. poſt alia.

Qui profano pagani ritus errore ſeu crimine polluuntur, hoc eſt gentiles, nec ad militiam admittantur, nec adminiſtratoris vel iudicis honore decorentur. Dat. VII. Id. Dec. D N. Theod. VII. & Palladio CONSS.

XXII. Iidem AA. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, quanquam iam nullos eſſe credamus, promulgatarum legum iamdudum præſcripta compeſcant, &c. Dat. V. Id. April. CP. Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXIII. Iidem AA. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, ſi aliquando in exſecrandis dęmonum ſacrificiis fuerint comprehenſi, quamuis capitali pœna ſubdi debuerint, bonorum proſcriptione & exilio coerceri. Dat. VI. Id. Iun. CP. Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXIIII. Iidem AA. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Manichęos illoſque quos Pepitas vocant, necnon & eos qui omnibus hæreticis hac vna ſunt perſuaſione peiores, quod in venerabili die Paſchæ ab omnibus diſſentiunt, in eadem amentia perſeuerant, eadem pœna multamus, bonorum proſcriptione atque exilio. Sed hoc Chriſtianis qui vel vere ſunt vel eſſe dicuntur ſpecialiter demandamus, vt Iudæis ac paganis inquiete degentibus nihilque tentantibus turbulentum legibuſque contrarium, non audeant manus

inferre

inferre religionis auctoritate abusi.nam si contra securos fuerint violenti vel eorum bona diripuerint, non ea sola quæ abstulerint sed conuenti in triplum & quadruplum quę rapuerint restituere compellantur, rectores etiam prouinciarum, officia & prouinciales cognoscant se si fieri permiserint vt eos qui fecerint puniendos. Dat. VI. Id. Iun. CP. Asclepiodoto & Mariniano COSS.

XXV. Impp. Theod. & Valentin. AA. Isidoro PP.

Omnibus sceleratę mentis paganæ exsecrandis hostiarum immolationibus damnandisque sacrificiis ceterisque antiquorum sanctionum auctoritate prohibitis interdicimus, cunctaque eorum fana, templa, delubra si qua etiam nunc restant integra, præcepto magistratuum destrui, conlocationeque venerandæ Christianæ religionis signi expiari præcipimus, scientibus vniuersis si quē huic legi apud competentem iudicem idoneis probationibus inlusisse constiterit, eum morte esse multandum. Dat. XVIIII. Kalend. Decemb. CP. Theod. XII. & Valent. IIII. AA. CONSS.

De religione. *Tit.* XI.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro Proc. Africæ.

Votiens de religione agitur, Episcopos conuenit agitare: ceteras vero causas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vsum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri. Dat. XIIII. Kal. Septemb. Pataui, Theodoro V. C. CONS.

II. Imppp. Arc. Honor. & Theod. AAA. Diotimio PC. Africæ.

Edictum quod de vnitate per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diuersa proponi volumus, vt omnibus innotescat Dei omnipotentis vnam & veram fidem catholicam quam recta credulitas confitetur esse retinendam. Dat. III. Non. Mar. Rau. Stilicone II. & Antemio COSS.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Marcellino suo salutem.

Ea quæ circa catholicam fidem vel ordinauit antiquitas, vel parētū nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roborauit, nouella superstitione remota, integra & inuiolata custodire præcipimus. Dat. IIII. Id. Octob. Rauennæ, Bautone V. C. CONS.

De episcopali iudicio.

Hic titulus deerrabat à corpore Theodosiano.

I. Imp. Constantinus A. Ablauio PP.

Eligionis est clementiā nostrā sciscitari voluisse quid de sentētiis episcoporū vel ante moderatio nostra censuerit vel nūc seruari cupiamus Ablaui parēs Karissime. Itaq; quia à nobis instrui voluisti, olim pręrogatæ legis ordinē salubri rursus imperio propagamus. Sanximus nāque sicut edicti nostri forma declarat sentētias episcoporū quolibet genere prolatas sine aliqua ætatis discretiōe inuiolatas sēper incorruptasq; seruari, scilicet vt pro sāctis

ſemper ac venerabilibus habeatur quidquid epiſcoporum fuerit ſententia terminatum. Siue itaque inter minores ſiue inter maiores ab epiſcopis fuerit iudicatum, apud vos qui iudiciorum ſummam tenetis, & apud ceteros omnes iudices ad executionem volumus peruenire. Quicunque itaque litem habens ſiue poſſeſſor ſiue petitor erit, inter initia litis vel decurſis temporum curriculis, ſiue cum negotium peroratur, ſiue cum iam cœperit promi ſentẽtia iudicium eligit ſacroſanctæ legis antiſtitis, ilico ſine aliqua dubitatione etiamſi alia pars refragatur ad epiſcopum cum ſermone litigantium dirigatur. Multa enim, quæ in iudicio captioſæ præſcriptionis vincula non patiuntur, inueſtigat & promit ſacroſanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque cauſę quę vel prætorio iure vel ciuili tractantur, epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuo ſtabilitatis iure firmentur, nec liceat vlterius retractare negotium quod epiſcoporum ſentẽtia deciderit. teſtimonium etiam ab vno licet epiſcopo perhibitum omnes iudices indubitanter accipiant, nec alius audiatur, cum teſtimonium epiſcopi a qualibet parte fuerit repromiſſum. Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatũ, illud incorruptum quod a ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit. hoc nos edicto ſalubri aliquando cenſuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitioſa litium ſemina conprimentes, vt miſeri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati ab improbis petitionibus vel a cupiditate prępropera maturo fine diſcedant. Quidquid itaque de ſententiis epiſcoporum clementia noſtra cenſuerat, & iam hac ſumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro vtilitate omnium latam in perpetuum obſeruare conueniet.
Dat. III. Non. Maij. Conſtantinopoli.

II. Imppp. Arcadius, Honorius & Theod. AAA. Adriano PP.

Vt veneratio ſacerdotibus debetur innoxiis, ita & pœna moderata inquietis atque deiectis. quemadmodum enim Deo ſeruiẽtes & diuini ſacerdotij integritate lucentes, non ſolum vitam ſuam proprio pręſtant ornamento, ſed etiã ſubiectæ plebis atque obedientis exemplo: ita ij quorum indigniora ſunt ſub integritatis profeſſione peccata, ſi excluſi deprauatique ab epiſcopis comprobẽtur, qui reſupinos ſpiritus aduerſum definita retulerint, ſeparati ab his vrbibus quas errore proprio tenuerunt & ſibi debent eſſe parti ✶ & aliis conſtituta obligatione terreri. plurimos enim bonos faciunt & veneratio optimorum ſacerdotum & notabilis reprehenſio peſſimorum. Suggerẽtibus epiſcopis didicimus quoſdam ſacerdotes Chriſtianę legis, quorum delicta cœtu epiſcopali deprehenſa fuerint, iterum ſententia vindicata, in ſinu earum vrbium, in quibus talia commiſſa ſunt permanere & quærere turbas populi conuocare, turbatores quietis exiſtere, tumultus popularis auctores, innocentes ſe poſt iudicium dicere, plebem colligere, & velut adhuc epiſcopos ſalutari, comitatum ſacrum petere, mereri mendaciis oracula & furtiua reſcripta. Sancimus itaq; hac lege vt quicumque reſidentibus ſacerdotibus fuerit epiſcopali loco detruſus & nomine, ſi aliquid vel contra quietem moliri fuerit deprehenſus, rurſuſque ſacerdotiũ petere à quo videretur excluſus, procul ab ea vrbe quam indignus infecit ſecundum legem diuę memorię Gratiani C. milibus vitam agat, ſit a beatorum cœtibus ſeparatus, a quorũ eſt ſocietate diſcretus, careat vrbe quã tenuit, ſegregetur ✶ quã mentitus vitæ præceptæ infecit, ſit huiuſmodi perſonis tenore huius legis
inlicitum

inlicitum sacra nostra adire secreta & impetrare rescripta,* omnia abiectis per culpam sacerdotio personis quæ impetrarunt vel quæ impetrata fuerant permaneat scituri hi es polliceantur suffragium qui diuinum non videntur meruisse rescriptum Adriane parens Karissime & amantissime. Hanc igitur legem sublimis magnificentia tua cunctis per dioceses sibi creditas publicabit edictis, vt id quod pro quiete repertum, pro iudicij episcopalis confirmatione constitutum, pro reprimendis culpis inuentum est, ab omnibus excolatur, a sacerdotibus reseruetur. Dat. Prid. Non. Feb. Rauennę, Stilicone II. & Antemio coss.

III. Imppp. Valentinianus Theodosius & Arcadius AAA. ad Optatum PF. Augustalem.

Grauiter admodum mota est nostra clementia quædam ab his qui episcoporum sibi nomina vindicant perpetrata & contra leges non minus diuinas quam humanas improba temeritate cōmissa, vexatos etiam nonnullos orthodoxorum clericos, quorum ętas huic iniuriæ a sacerdotio repugnabat, flagitatos itineribus quæstionariis deditos, atque hæc omnia per eos commissa qui ad tegumenta frontis sacerdotij nominis titulos præferebant. deniq; lectis in consistorio precibus quibus episcopalis pietas aliquid postulans refragatur denegatque, idcirco continua lege sancimus nomen episcoporū vel eorū qui ecclesię necessitatibus seruiūt ne ad iudicia siue ordinariorū siue extraordinariorū iudicū pertrahatur. Habēt illi iudices suos, nec quisquā his publicis cōmune cū legibus, quantum ad causas tamē ecclesiasticas pertinet qua decet episcopali auctoritate decidi. Quibuscunque igitur mota fuerit quæstio quę ad Christianam pertineat sanctitatē, eos decebit sub eo iudice litigare, qui pręsul est in suis partibus omnium sacerdotum, id est per Aegypti diocesim, Optate Karissime ac iucundissime. Quare laudabilis auctoritas tua arbitrio temperato quidquid negotiorum aliunde incidet, terminabit, habituro pontificium sacræ disceptationis Thimotheo episcopo, quem sibi omnes etiam suo iudicio prætulere.

FINIS.

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI THEODOSII A. LIBER I.

De Theodosiani Codicis auctoritate. Tit. I.

Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Florentio PP. Orientis.

ÆPE nostra clementia dubitauit, quæ causa faceret, vt tãtis propositis præmiis, quibus artes & studia nutriuntur, tam pauci, rarique extiterint, qui plena iuris ciuilis scientia ditarentur. Et in tanto lucubrationum tristi pallore, vix vnus aut alter receperit soliditatem perfectæ doctrinæ: Quod nequaquam vlterius sedula ambiguitate tractetur, si copia immensa librorũ, si actionum diuersitas, difficultasque causarum animis nostris occurrat, si denique moles constitutionũ Diualium, quæ velut suppressa demersæ caliginis & obscuritatis vallo sui notitiã humanis ingeniis interclusit. Verum egimus negociũ temporis nostri, & discussis tenebris cõpendio breuitatis lumen legibus dedimus, electis viris nobilibus, exploratæ fidei, famosæ doctrinæ, quibus delegata causa ciuilis officij, purgata interpretatione retro Principum scita vulgauimus, ne Iurisperitorũ vlterius seueritate mentita, dissimulata scientia, velut ab ipsis adytis expectarẽtur formidãda respõsa: Cum liquido pateat, quo pondere donatio deferatur, qua actione petatur hereditas, quibus verbis stipulatio colligatur, vt certũ vel incertũ debitum sit exigendũ. Quæ singula prudentiũ detecta vigiliis, in apertũ, lucemque deducta sunt, splendore numinis nostri radiante. Nec paruũ preciũ sibi hoc suspicentur esse delatũ, quibus diuina sensa pectoris nostri mãdauimus. Etenim si recte mẽtis acie futura prospicimus, ad posteros vsque deueniẽt laboris nostri cõsortio. Quãobrem detersa nube voluminũ, in quibus multorũ nihil explicantiũ ętates attritæ sunt, cõpendiosam Diualiũ constitutionũ scientiã ex D. Cõstantini tẽporibus roboramus: nulla post Kal. Iañ. cõcessa licẽtia, ad forũ & quotidianas aduocationes ius principale deferre, vel litis instrumẽta cõponere, nisi ex his videlicet libris, qui in nostri nominis vocabulũ transierũt, & sacris habẽtur in scriniis. Quanquã nulli retrò Principũ ęternitas sua detracta est, nullius Latoris occidit nomen, imò lucis gratia mutati, claritudine cõsultorũ augusta nobiscũ societate iũgũtur. Manet igitur, manebitq; ppetuò elimata gloria cõditorũ: nec in nostrũ titulũ demigrabit, nisi lux sola breuitatis. Et quamuis nostris auspiciis totius operis instauratio deberetur, attamen magis imperatoriũ, magisq; credidimus gloriosum, si fugata inuidia, perẽnitatis iure memoria remaneret auctorũ. Nobis ad fructũ bonæ conscientiæ abundeque sufficit, reuelatis legibus, inuenta maiorũ obscuritatis iniuria vindicasse. His adiicimus, nullam cõstitutionũ in posterum, velut latam in partibus Occidentis, alióve in loco ab inuictissimo Principe, filio nostrę clementię, perpetuo Augusto Valentiniano posse proferri, vel vim legis aliquam obtinere, nisi hoc idem diuina pragmatica nostris mentibus intimetur. Quod obser

obseruare necesse est in his etiã, quæ per Orientem nobis auctoribus promulgantur: falsitatis nota damnandis, quæ ex tempore definito Theodosiano non referuntur in Codice: Exceptis his quæ habentur apud militum sancta Principia, vel de titulis publicis expensarum, aliarumque rerum gratia, quæ in regestis diuersorum officiorum relata sunt. Longum est memorare, quid in huius consummationem negocij contulerit vigiliis suis Antiochus, cuncta Sublimis ex Præfecto & Consule: Quid Maximinus, vir illustris ex Quæstore nostri Palatij, eminens omni genere literarum: Quid Martyrius, vir illustris, Comes & Quæstor nostræ clementiæ, fidus interpres: Quid etiam Sperantius, Apollodorus, Theodorus viri spectabiles, Comites sacri nostri Consistorij: Quid Epigenius vir spectabilis, Comes & magister memoriæ: Quid Procopius vir spectabilis, Comes ex magistro libellorum, iure omnibus veteribus comparandi. Quod restat Florẽti parens carissime & amantissime, Ill. magnifica auctoritas tua, cui amicum cui familiare est placere Principibus, Edictis propositis in omnium populorum, in omnium prouinciarum notitiam scita maiestatis Augustæ nostræ faciat peruenire. Dat.† xv. Kal. Martij, Constantinopoli, Theodosio August. xv. & qui fuerit nuntiatus. † alias v.

INTERPRETATIO. *Hæc lex dicit, vt Theodosiani Codicis auctoritas omni firmitate subsistat.*

De confirmatione legum nouellarum diui Theodosij A. Tit. II.

Domino Valentiniano inclyto, Victori, ac triumphatori semper Augusto filio, Theodosius PP. Augustus Pater.

POstquam in corpus vnius Codicis Diuorum retrò principum constitutiones, nostrasque redegimus, aliam mox legem pietas nostra promulgauit, quę iam confecto Codici vires, auctoritatemque tribueret, nec aliter in iudicio quas contineret leges, nisi ex ipso proferrentur, valere præciperet. Quod si quid iuris ab altero nostrum postea conderetur, ita demum in alterius quoque principis regno vires proprias obtineret, quod generatim constitutum esset, si diuinis prosequentibus scribtis, ad alterum principem fuisset emissum. Quia igitur diuersis emergentibus causis, per hoc transacti temporis interuallum ferri leges alias emergentium rerum necessitas persuasit, quę nobis perpetua rerum publicarum occupatione districtis ad scientiam perferri tuæ maiestatis minime potuerunt, necessarium duximus, has nunc saltem vniuersas tuæ Serenitati, cum nostræ maiestatis subnotatione transmittere: quò subiectis, & prouinciis, & populis sollenniter innotescant, earumque vis etiam in occiduis partibus incipiat obseruari. Ac lites, quas inchoatas quidem, necdum tamen finitas eo tempore quo publicantur inuenerint, secundum earum tenorem volumus terminari. Illas autem, quæ iam vel sentẽtiis definitiuis, vel transactionibus decisæ sunt, minimè resuscitari. Eas igitur Domine sacratiss. fili, Auguste venerabilis, cunctis ex more facias diuulgari, & inuicem mihi, & prouincialibus, & populis orientalibus cauenda, obseruandaque cum suæ manus adumbratione trãsmitti, quæcumque per id temporis spatium vestra Perennitas generaliter promulgauit. Dat. Kal. Octob. Constp. & Ardabure v.c. CONS. & qui fuerit nuntiatus.

INTERPRETATIO. *Hæc lex Nouellarum legum constitutiones præcipit obseruari.*

De

Impp. Theod. & Valentin. A A. Florentio P F. P.

Nter cæteras sollicitudines, quas amor publicus peruigili cogitatione nobis indixit, præcipuam imperatoriæ maiestatis curam esse perspicimus veræ religionis indaginem, cuius si cultum tenere potueris †, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Quod vsu longæ ætatis experti, pię mẽtis arbitrio ad posteros vsque perennitatis iure fundare decreuimus ceremonias sanctitatis. Quis enim tam mente captus, tam nouæ feritatis immanitate damnatus est, vt cum videat cœlum diuinæ artis imperio, incredibili celeritate intra sua spatia metas temporum terminare: cum syderum motum, vitæ commoda moderantem, dotatam messibus terram, mare liquidum, & immensi operis vastitatem finibus naturę conclusam, tanti secreti, tantę fabricę non quærat autorem? quod sensibus excęcatos Iudęos, Samaritas, Paganos, & cætera hæreticorum genera portentorum audere cognoscimus? Quos si ad sanitatem mentis egregiæ lege medica reuocare conemur, seueritatis culpam ipsi præstabunt: qui duræ frontis obstinato piaculo locum veniæ nõ relinquunt. Quamobrem cum sentẽtia veteri desperatis morbis nulla sit adhibenda curatio, tandem, ne ferales sectæ in vitam, immemores nostri seculi, velut indiscreta confusione licentius euagentur, hac victura in omne æuum lege sancimus: Neminem Iudæum, neminem Samaritam, neutra lege constantem, ad honores & dignitates accedere, nulli administrationem patere ciuilis obsequij, nec defensoris fungi saltẽ officio. Nefas quippe credimus, vt supernæ maiestati, & Romanis legibus inimici, vltores etiam nostrarum legum surreptiuæ iurisdictionis habeantur obtentu, & acquisitę dignitatis auctoritate muniti, aduersum Christianos, & ipsos plerunque sacræ religionis Antistites, velut insultantes fidei nostrę, iudicãdi vel pronuntiandi quod velint habeant potestatem. Illud etiam pari consideratione rationis arcentes, ne qua Synagoga in nouam fabricam surgat, fulciendi veteres permissa licentia, quę ruinam pręsentaneam minitantur. His adiicimus, vt quicunque seruum seu ingenuum inuitum, vel suasione plectenda ex cultu Christianę religionis in nefandam sectam ritumúe traduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniendum. Vt quisquis igitur vel infulas cœperit, acquisitis dignitatibus non potiatur, vel Synagogam extruxerit, compendio ecclesiæ catholicę se nouerit laborasse. Imò qui ad honores irrepserit, habeatur, vt ante, conditionis extremę, etiamsi honorariam promeruerit dignitatem. Et qui Synagogę fabricam cœpit, non studio reparandi, cum damno quinquaginta librarũ auri fraudetur ausibus suis. Cernat pręterea bona sua proscribta, pœnę mox sanguinis destinandus, qui fidem alterius expugnauit peruersa doctrina. Et quoniam decet Imperatoriam maiestatem ea prouisione cuncta complecti, vt in nullo publica lędatur vtilitas, Curiales ciuitatum omnium, nec non cohortalinos onerosis quin etiam militiæ, seu diuersis officiis facultatum, & personalium munerum obligatos, suis ordinibus, cuiuscũque sectę sunt inhærere cẽsemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus huius Constitutionis auctoritate dãnari. Hac exceptione seruata, vt apparitores memoratarũ sectarum,

† potuerimus

rum,in priuatis duntaxat negociis, nullius iudicis sententias exequantur, nec carcerali præsint custodiæ,ne Christiani, vt fieri adsolet,nonnunquàm obstrusi custodum odiis alterum carcerem patiantur, incertum an iure videantnr inclusi.Hinc prospicit nostra clementia,Paganorum quoque & gentilis immanitatis vigiliam nos debere sortiri,qui naturali vesania & licentia, pertinaci veræ religionis tramite dissidentes,nefarios sacrificiorum ritus, & funestæ superstitionis errores occultis exercere quodammodo solitudinibus dedignantur, nisi ad supernæ maiestatis iniuriam,& temporis nostri contemptum eorum scelera professionis genere publicentur,quos non promulgatarum legum mille terrores,non denuntiati exilij pœna compescunt, vt si emendari non possint, mole saltem criminum & illuuie victimarum discerent abstinere. Sed prorsus ea furoris peccatur audacia,iis improborum conatibus patientia nostra pulsatur,vt si obliuisci cupiat, dissimulare non possit. Quanquam igitur amor religionis nunquam possit esse securus,quanquam Paganorum dementia cunctorũ suppliciorum acerbitates exposcat,lenitatis tamen memores nobis innatæ, trabali iussione decreuimus,vt quicunque pollutis contaminatisque mentibus in sacrificio quolibet in loco fuerit comprehensus,in fortunas eius, in sanguinẽ ira nostra consurgat.Oportet enim dare nos hanc victimam meliorem ara Christianitatis intacta seruata. An diutius perferimus mutari temporum vices,irata cœli temperie? quæ paganorum exacerbata perfidia,nescit naturæ libramenta seruare.Vnde enim ver solitam gratiam abiurauit? Vnde æstas messe ieiuna laboriosum agricolam in spe destituit aristarum? Vnde hyemis intemperata ferocitas vbertatem terrarum penetrabili frigore sterilitatis læsione damnauit? nisi quod ad impietatis vindictam transit lege sua naturæ decretũ. Quod ne posthac sustinete cogamur,pacifica vltione,vt diximus,pianda est superni numinis veneranda maiestas. Superest,vt quæ in Manicheos,Deo semper offensos, quę in Eunomianos,hæreticæ fatuitatis auctores:quæ in Montanistas, Catafrigas, Fotinianos,Priscillianistas, Ascodrogos, Hydroparastatas, Borporitas, Ophitas,innumerabilibus constitutionibus lata sunt, cessante desidia celeri executione mandentur, Florenti † Præfecte Karissime Augustorum. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua,cui cordi est cum diuinis, tum principalibus adhibere iussionibus famulatum,quæ insatiabili catholicæ religionis honore decreuimus,propositis excellentiæ suæ solenniter edictis,in omnium faciat peruenire notitiam.Prouinciarum quoque moderatoribus pręcipiat intimari,vt & eorum pari sollicitudine cunctis ciuitatibus atque prouinciis quæ necessario sancimus innotescant. Dat.prid.Kal.Febr.Constantinop.Theod. A. XVII. COS. & qui fuerit nuntiatus.Eodem exemplo viro illustri præf.P. Illyrici.

† ℞. Parẽs *Karissime & amãtissime.* Atque ita vbique infrà legendũ esse censeo.

INTERPRETATIO. *Hæc lex specialiter iubet,vt nullus Iudæus, nullus Samaritanus ad vllum militiæ aut administrationis honorem possit accedere,neque defensoris officium vlla ratione suscipere,neque carceris esse custodem:ne forsitan sub specie cuiuslibet officij Christianos,vel etiam sacerdotes sub quacunque occasione iniuriis audeant fatigare,ne suprascripti,qui inimici legis nostræ sunt,legibus nostris aliquos aut condemnare aut iudicare præsum ant. Nullam denuo audeant constituere Synagogam: Nam si fecerint,nouerint hanc fabricam ecclesiæ catholicæ profuturã,& quinquaginta pondo auri auctores fabricæ esse multandos. Sed hoc sibi sciant esse concessum,vt ruinas Sy-*

nagogarum suarum debeant reparare. Hoc etiam specialiter in hac lege comprehensum est, vt nullus Iudæus seruum, aut ingenuum Christianum audeat quacunque persuasione in suam legem transferre. Quod si fecerit, amissis facultatibus capite puniatur. De reliquo vero hæc lex damnat sectas, quæ nominatim hac lege continentur inserta.

Ne curialis prædium alterius conducat, aut fideiussor conductoris existat. *Tit. IIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio PF.P. Orientis & Exconsule.

NOn dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, cõtra legis nititur voluntatem. Nec pœnas legibus insertas euitauit, qui se contra iuris sententias sola† prerogatiua verborum fraudulenter excusat. Curiales ne ad procurationem rerum alienarũ accederent, cautum est prouidentissima sanctione, cuius in fraudem conducendi eos sibimet vsurpare licentiam sublimitatis tuæ suggestione cõperimus. Quos licet pristinæ legis laqueis irretiri decernamus: conductionem nanque speciem esse procurationis certissimum est: attamen ne sub fraudis suę velamine legis lateant contemptores, néue eis fucata suę calliditatis excusatio relinquatur, hac perpetua lege valitura sancimus, cõducendi quoque fundos alienos licentiam curialibus amputari, locatas res fisci viribus vindicari. Conductor itaque locatori, vel contra, locator conductori cõtra hanc legem nulla tenebitur actione. Nullum enim pactum, nullam conuentionem, nullum contractũ inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legũ interpretationes tam veteres, quàm Nouellas trahi generaliter imperamus, vt legislatori quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, cętera quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere. Hoc est, vt ea quę lege fieri prohibentur, si fuerint facta, nõ solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantũ, nec specialiter dixerit inutile debere esse quod factũ est. Sed & si quid fuerit subsecutũ ex eo, vel ob id quod interdicente factum est lege, illud quoque cassum atque inutile esse perspicimus. Sed quò omnis fraudis semen per hanc legem curialibus radicitus amputetur, nec fidem suam pro conductoribus fundorum interponere concedimus curiales: cur enim conductio prohibetur, si conductionis periculum vel sollicitudo permittitur. Secundum prędictam itaque regulam, quam vbique seruari factũ lege prohibente censuimus, certum est nec stipulationem eiusmodi tenere, nec mandatum vllius esse momenti, nec sacramentum admitti, nec actionẽ quolibet pacto aduersus eum fideiussorem cõpetere locatori, Florenti Pręfecte charissime Augustorũ. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua prouidentissime cõstituta, edictis propositis ad omnes prouincias perferri pręcipiat. Dat.† XVII. Id. April. Constantinop. Theod. A. XV. COS.

† aliàs, sana

† VII.

INTERPRETATIO. *Nullus curialium in fiscali vel in priuato agro conductor accedat, nec pro aliquo conductore fideiussor existat. Quod si quis curialem in agro suo susceperit conductorem, aut pro alio conductore fideiussorem acceperit curialem, actionem suam nouerit in omnibus vacuari, & ager ipse, qui à possessore curiali conductus est, fisci viribus vindicetur. Curialis vero pro suprascriptis conditionibus, etiamsi cautionem emiserit, non teneatur.*

De tutor

De tutoribus. Tit. V.

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio P F. P. Orientis & ex consule.

CVm in omnibus rebus, tum vel maxime moderamen desideratur in legibus, per quas delinquētes pro qualitate criminis cōuenit emendari. Nec enim vtile est, vel à iudicibus obseruandum, quod modum emendationis excedit, si cōstitutionem, quæ matres pupillis, vel minoribus defensionem legitimam non petentes, vel relictarum rerum inuentarium non facientes, mori pręcepit intestatas, vt pote amaram, ac matres immoderata pœna plectentem, antiquari decernimus. Sed ne superflua vel inhumana resecantes, impunitatem delinquentibus promittere videamur, hac saluberrima lege pupillorum quoque vtilitatibus censuimus prouidendum. Sciant itaque qui ad successionē vocantur pupilli mortui, si defuncto eius patre, Tutorem ei secundum leges non petierint intra annum, omnem eis siue ab intestato, siue iure substitutionis successionem eius si impubes moritur, denegandam. Idemque obseruari volumus, & si mater legitima liberorum tutela suscepta, ad secundas, contra sacramentum præstitutum, aspirauerit nuptias, antequam ei Tutorem alium fecerit ordinari, eique quod debeatur ex ratione tutelæ gestæ persoluerit. Quod si contra legis huius auctoritatē, antequam hęc impleuerit, secundo se marito crediderit copulandam, mariti quoque eius præteritæ tutelæ ratiociniis bona iure pignoris tenebuntur obnoxia, Florenti Præfecte chariss. A A. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua legem perpetuo valituram, edictis propositis, ab omnibus obseruari præcipiat. Dat. VI. Id. Iul. Constantinop. Theodosio A. XVI. & Festo V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista liberat matres à pœna illa, quæ fuerat in Theodosiani Codicis corpore constituta, vt si non prouidissent filiis Tutores, vel rerum inuentarium non fecissent, faciendi de rebus suis testamenta, vel donandi cui voluissent, non haberent liberam potestatem, & insuper notarentur infamia. Sed hæc constitutio, vt matrem à prædicta pœna liberat, ita minoribus in hac parte consuluit, vt si mater tutelam filiorum gerendam legitime susceperit, & se iurisiurandi interpositione constrinxerit, si ad alias nuptias contra promissa transierit, & alium Tutorem filiis deducta ratione non dederit, aut quod eam constiterit debere non ante persoluerit, contra legis huius ordinationem veniens, non solum eius bona, si debitrix extiterit, filiis teneantur obnoxia, verum etiam secundi mariti, qui obligatæ personæ coniunctus est, facultas, in eo quod debitum præcesserit, loco pignoris teneatur, donec omne debitū, quod ratio tutelæ inuenerit, suppleatur. Nam etiam pupillis in ea parte lex ista præstat auxilium, vt patre defuncto, si filio impuberi, id est, infra annum* XIIII. *hæ personæ, quæ ei defuncto possunt legibus & iure succedere, si non aut agendam tutelam ipsius susceperint, aut petierint Tutorem, qui res eius, aut ipsum minorem debeat gubernare, ab eius successione habeantur extranei, illis sine dubio profutura successione, qui ad petendos Tutores lege continentur adstricti, & defuncto cognationis gradu inueniuntur esse propinqui.*

Contra sententias præfectorum prætorio iniustas post successionem intra biennium supplicandum. Tit. VI.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Thalasso PF. P. Illyrici.

Vggestio sublimitatis tuæ & nobis non probatæ legis abrogandæ materiam ministrauit, & quę sit in examinandis litigatorum allegationibus tua celsitudo monstrauit. Quid enim litigantibus in amplissimo tuæ sedis iudicio relinquitur, si post sententiam, quam nefas est appellatione suspendi, nec nostræ Serenitatis imploretur auxilium. Ideo hac lege perpetuo valitura litigantibus in amplissimo Prætorianæ Præfecturæ iudicio, si contra ius se læsos affirment, supplicandi licentiam ministramus, licet pro Curia, vel alia qualibet publica vtilitate dicatur prolata sententia: Nec enim publice prodest, singulis legum adminicula denegari, Thalasse Præfecte charissime Augustorum. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua Constitutione, quæ aduersus sententiam pro Curia latam supplicare prohibuit, omni parte cassata, sciat preces intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis tuæ sententias offerendas, post successionem videlicet iudicis numerandum. Huius legis ne quem latere possit vtilitas, edictis propositis eam ad omnium notitiam venire præcipiat. Dat. III. Id. August. Constantinopoli, Theod. A. XVII. & Festo V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Contra iudicem, aduersus cuius potentiam non licuerat appellare, iubet hæc lex, vt cum priuatus effectus fuerit, intra biennium liceat cuicunque, qui iniuste oppressus est, rerum dominos supplicare, vt illis iterum audientia deputetur. Quod si intra biennium post successionem illius non supplicauerint, quæ contra eos fuerant iudicata, seruentur, & perpetuam teneant firmitatem.*

De paternis seu maternis bonis. *Tit. VII.*

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio PF. P.

Fficium est Imperatoriæ maiestatis, hiis etiam qui nondum nati sunt prouidere, & in parentum contractibus futuris quoque liberis fructum naturæ debitum præparare. Præteritæ constitutiones mulierem, morte mariti matrimonio dissoluto, communibus liberis extantibus, donationem ante nuptias, resque alias certis modis ad eam deuolutas ex mariti persona, iisdem liberis quibusdam conditionibus seruari præceperāt. Hæc Diuus nostræ Mansuetudinis auus humana mente viros quoque, morte mulieris matrimonio dissoluto, extantibus liberis, circa dotem, resque alias certis modis ad eum ex persona mulieris deuolutas, iisdem conditionibus suaserat obseruare. Nos feliciter vinculo legis hæc à viris obseruanda censuimus. Nam generaliter quoquo casu constitutiones ante legem hanc, mulierem liberis cōmunibus, morte mariti matrimonio dissoluto, quę de bonis mariti ad eam deuoluta sunt, seruare sanxerat. Iisdem casibus nos per huius legis auctoritatē maritum quoque, quæ de bonis mulieris ad eum deuoluta sunt morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus liberis seruare censemus: nec interesse volumus, si alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotē crediderit offerendam. Hæc obseruari præcipimus, licet res ante nuptias donatæ, vt adsolet fieri, in dotem à muliere redigantur. Nam & si culpa mulieris repudio matrimonium fuerit dissolutum, maritus totam donationem, non partes, vt in altera dote, retinebit. Dominium autem rerum, quæ liberis, vel huius legis,

vel præteritarum constitutionum auctoritate seruantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis reseruabat, extantes, ab omni possessore liberi vindicabunt, consumptas, ab heredibus eius exigẽt, qui eas seruare debuerant. Alienandi sanè, vel obligandi suo nomine eas res, quæ liberis seruari præceptæ sunt, eis qui reseruaturi sunt adempta licentia est. Negotia vero liberorum patri vtiliter administrare concedimus. Diuidendi quoque res inter eos ipsos liberos parentibus pro suo arbitrio, vel eligendi quem voluerint licentiam non negamus. In hiis autem casibus, in quibus res vt paternas mater liberis communibus seruare præcepta est, hoc est, vbi morte mariti matrimonio dissoluto, mulier ad alias nuptias venit: vel vbi vt maternas patrem liberis communibus seruare censuimus, hoc est, vbi morte mulieris matrimonio dissoluto, vir ad alias nuptias venit, si hereditatem eius parentis qui prior mortuus est, non adierint liberi, licebit eis, tanquam eius tantum res fuerint, eas sibimet vindicare. Scilicet si vel eius, qui posterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: ne quod fauore liberorum indictum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum videatur inuentum. Illud etiam humanis sensibus huic legi credidimus inserendũ, vt eo quoque casu quo lucratur vel mulier res, quæ ad eam à marito perueniunt, vel maritus eas, quæ ex bonis mulieris ad eum transeunt, hoc est, vbi primum matrimonium alterius morte dissoluitur, nec superstes ad secundas nuptias venit, si res vel maritus, vel vxor, hoc est, qui superstes est, non cõsumpserit. vel alienauerit: quod eis ad secundas nuptias nõ venientibus, quasi rerum dominis concessum esse nõ dubium est, si hereditatem eius qui posterior moritur liberi adire noluerint, vt eis liceat res à patre profectas vt paternas, à matre vt maternas accipere. Quod autem Scitis prioribus continetur, nec à filia quæ in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, vt defunctis hiis adhuc in potestate patris si liberis extantibus moriantur, ad liberos eorum eadem res iure hereditatis, non ad patrem iure peculij transmittatur, ne per nepotes auo videlicet acquirendæ, Florenti Præfecte charissime Augustorum. Illustris itaque ac magnifica auctoritas tua legem saluberrimè promulgatam edictis propositis ad omnem notitiam faciat peruenire. Data VII. Id. Septembr. CP. Theodosio A. XVII. & Festo V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex confirmat, vt sicut mulier post mortem mariti omnia, quæ ad eam de rebus mariti quolibet ordine peruenerunt, totum filiis profuturum debeat conseruare, hoc etiam & patres de rebus maternis simili obseruatione custodiant, excepto quod eis fuerit filiorum morte adquisitum: ea ratione sicut lex Theodosiani in Octauo libro declarat, Si ad secunda vota venerint, aut forte non venerint, post quorum obitum si alienatæ, vel obligatæ quoquo pacto fuerint res quæ filiis iuste sunt reseruatæ vbicũque eas potuerint inuenire, ad suum dominium filios præcipit reuocare. Nam permisit vt mulier de sponsalitia donatione, quam à marito suscepit, si proprium nihil habeat, dotem exinde ipsi marito poßit offerre. Causas vero filiorũ patres agere vtiliter, & cum summa strenuitate constituit, & diuidere æqualiter inter filios facultates maternas, aut per se, aut per quos elegerint habeant potestatem. Sanè de omnibus rebus vxoris, quæ ad proprietatem mariti quolibet titulo vel nomine, seu donatione, seu testamento, seu morte filij peruenerint, etiamsi ad alias nuptias non transierit, si mortuo eo heredita-*

tem eius filij adire noluerint, omnia quæ de maternis bonis maritus quocunq; ordine habuit acquisita, filij sibi, sicut reliquas maternas facultates, apud quoscunque inuenerint vindicabunt. Simili ratione si & mater marito mortuo, etiamsi ad secūdas nuptias non venerit, si hereditatem eius filij adire noluerint, omnia quæ de paternis facultatibus matreorum quoquo modo, vt superius dictum est, acquisiuit, filij post mortem matris, cuius hereditatem repudiauerint, ad integrum sibi vindicent & defendant: quia iustitiæ intuitu constat esse prospectum, vt quia nihil de illius parentis rebus, qui posterior moritur, habere dinoscitur, vel ea quæ ex prioris mortui parentis bonis esse constat, ad filios debeant integra peruenire. Reliquum vero huius legis in aliis legibus habetur expositum.

Ne decurio ad senatoriam dignitatem, vel aliquem honorem aspiret. *Tit. VIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. ad Senatum Vrbis Constantinop.

Plendidissimo cœtui vestro P.C. placere confidimus, si ciuitatū commodis consulatur. Vestrum est nempe velle ciuitates augeri. Vos Curiis peculiariter prospicere consuestis: siquidem vobis nostro iudicio resp. soleat gubernanda committi. Nam etsi ocio frui vos quodam tempore patiamur, ne labore videamini fatigari continuo, nō tamen ideo cura vos deserit optime regēdæ reip. Quamobrem lege Curiis profutura vobis P.C. vel maxime gratulamur. Suggestione viri illustris atque magnifici præfecti prætorio Orientis & exconsule Florentij comperimus quosdam Curiales iniuriis se Præsidū subtrahere cupientes, ad senatoriæ dignitatis prærogatiuam confugere. Hoc Curias eneruare non dubium est: Curialibus quippe præturæ munus impositum, patrias etiam functiones, ac suæ quenque munia ciuitatis, patrimoniis eorum eo modo consumptis, denegare compellit. Et quod motibus se iudicum reuerentia subtrahunt dignitatis, publicis commoditatibus noxium esse perspicitis: Cessat enim debitorū compulsio, si debitum deserat executor. Lege itaque perpetuo valitura decernimus: Nullum posthac Curialem sibimet dignitatis senatoriæ infulas vsurpare: Nulli Curiali licentiam dari clarissimo se permiscendi consortio. Sed ne prouidentissime cōstituta quibusdam præteritis semiplena reliquisse noscamur, illis etiam Curialibus, qui iam senatoriam adepti sunt dignitatem, præturæ munus remitti decernimus, qui nondum Prætores sunt nominati, vel quos nominatos nondum amplissimi vestri cœtus sententia præturæ muneri mancipauit obnoxios. Dat. pridie Id. Sept. Constp. Theod. A. XVII. & Festo V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcepit, vt nullus Curialis natus ad aliquos honores adspiret, nec dignitatem aliquam supplicando tentet adsumere, nisi tantum officia Curiæ debita se nouerit subiturum.*

De testamentis. *Tit. VIIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio P.F.P.

T prodest gentes barbaras nostri nominis imperio mancipari, ita nostræ victoriæ videbuntur obedientibus fructuosæ, si pacis commoda legum regulis componantur. Ideo diuinis sensibus die noctuque res humani generis pertractantes, gratū duximus deficientium

quoque

quoque voluntatibus ſubuenire. Vt pro ſuo quiſque teſtetur arbitrio. Vt in poteſtate ſua ſuam habeat voluntatem. Vt inuitus nemo nec taceat, nec loquatur. Illud eſt quippe proprie teſtamentum, quod teſtantis meram obtinet voluntatem. Natura talis eſt hominum, vt quoſdam diligant alios timeant. Quibuſdam ſint officioſæ gratiæ debitores, alios ſuſpicentur. Quorundam fidem intelligant eligendam, aliis nihil credendum exiſtiment, nec tamen audeant de ſingulis quæ ſentiunt confiteri. Ideo veteres teſtamenta ſcripta teſtibus offerebant, oblatarumque eis tabularum perhibere teſtimonium poſtulabant. Sed dum iuris antiqui cautelam paulatim mutat poſteritatis imperita præſumptio, & teſtes exigunt omnino quæ teſtamento continentur agnoſcere, eò res proceſſit, vt dum ſua quiſque nonnunquam iudicia publicare formidat, dum teſtibus teſtamenti ſua non audet ſecreta committere, ne ſuis facultatibus inhiantes offendat, inteſtatus mori, quàm ſua mentis arcana periculoſe patiatur exprimere. Hac itaque conſultiſſima lege ſancimus, licere per ſcripturam conficientibus teſtamentum, ſi nullum ſcire volent quæ in eo conſcripta ſunt, ſignatam vel ligatam, vel tantum incluſam inuolutamúe proferre ſcripturam, vel ipſius teſtatoris, vel cuiuſlibet alterius manu conſcriptam, eamque rogatis teſtibus, ſeptem numero ciuibus Romanis puberibus omnibus ſimul offerre ſignandam & ſubſcribēdam. Dum tamē teſtibus pręſentibus teſtator ſuū eſſe teſtamentum dixerit, quod offertur, eique ipſe coram teſtibus ſua manu in reliqua parte teſtamenti ſubſcripſerit. Quo facto, & teſtibus vno eodemque die ac tempore ſubſcribentibus & ſignantibus, valere teſtamentum: nec ideo infirmari, quòd teſtes neſciant quæ in eo ſcripta ſunt teſtamento. Quod ſi literas teſtator ignoret, vel ſubſcribere nequeat, octauo ſcribtore pro eo adhibito eadem ſeruari decernimus. In omnibus autem teſtamentis, quæ vel abſentibus, vel pręſentibus teſtibus dictantur, ſuperfluum eſt, vno eodemque tempore exigere teſtatorem, & teſtes adhibere, & dictare ſuum arbitrium, & finire teſtamentum. Sed licet alio tempore dictatum ſcriptumúe proferatur teſtamentum, ſufficiet vno eodemque die, nullo actu interueniente, teſtes omnes videlicet ſimul, nec diuerſis temporibus ſubſcribere, ſignareúe teſtamentum. Finem autem teſtamenti ſubſcriptiones & ſignacula teſtium eſſe decernimus. Non ſubſcriptum namque à teſtibus, atque ſignatum teſtamentum pro imperfecto haberi conuenit. Ex imperfecto autem teſtamento voluntatem teneri defuncti, niſi inter ſolos liberos habeatur, non volumus. Per nuncupationem quoque, hoc eſt ſine ſcriptura teſtamenta non aliâs valere ſancimus, niſi ſeptē teſtes, vt ſupra dictum eſt, ſimul vno eodemque tempore collecti, teſtatoris voluntatē, aut teſtamentū ſine ſcriptura facientis audierint, non vt ſuū, q; adſolet fieri, narrantes arbitriū. Hoc eſt, vt manifeſte teſtari ſe ſub iiſdem teſtibus ſine ſcriptura eo ipſo tempore dicat, non futurum ſuæ voluntatis promittat arbitriū. Si quis autē teſtamento iure perfecto, poſtea ad aliud venerit teſtamentum, non aliâs quod ante factum eſt infirmari decernimus, quàm id quod ſecundo facere teſtator inſtituit, iure fuerit conſummatum: Niſi forte in priore teſtamēto ſcriptis hiis, qui ab inteſtato ad teſtatoris hereditatem ſucceſſionē úe venire non poterant, in ſecunda voluntate teſtator eos ſcribere inſtituit, qui ab inteſtato ad eius hereditatem vocantur. Eo enim caſu, licet imperfecta videatur ſcriptura poſterior, infirma-

to priore testamento secundam eius voluntatem non quasi testamentum, sed quasi voluntatem intestati valere censemus: in qua voluntate quinque testium iuratorum depositiones sufficient. Quo non facto, valebit primum testamentum, licet in eo scripti videantur extranei. Illud etiam huic legi perspicimus inserendum, vt quoniam græce iam testatori concessum est legata quoque, ac directas libertates, Tutores etiam græcis verbis liceat in testamentis relinquere, vt ita vel legata relicta, vel libertates directæ, Tutoresúe dati videantur, ac si legitimis verbis ea testator dari, fieri, obseruarique iussisset, Florenti Præfecte charissime Augustorum. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua consultissimam legem, edictis propositis, ad omnium notitiam perferri præcipiat. Dat. pridie Id. Sept. Constantinop. Theod. A. XVII. & Festo V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex multa confirmat, quæ de testamentis in Theodosiani corporis auctoritate conscripta sunt. Sed hoc amplius habet, vt si aliquis iure prætorio condiderit testamẽtum, id est, quod septem testium subscriptionibus confirmatur, auctor testamenti, si literas scit, octauus ipse subscribat: Sin autem aut subscribere non potest, aut literas nescit, tunc octauum pro se adhibeat scriptorem: Nam etsi subscriptores nesciant quæ in pagina testamenti continentur, testamentum ex hac re non habeatur infirmum. Testamento vero nihil detrahitur, si per plures dies dicatur fuisse dictatum, dummodo vna die sub præsentia testatoris simul omnes rogati à testatore subscribant, ac suis sigillis subscriptum muniant testamentum. Per nuncupationem quoque, hoc est sine scriptura qui suam publicare maluerit voluntatem, conuocatis simul vna hora septem testibus, primum pro qua re eos venire rogauerit, euidenter explanet, vt quia testamentum non fecit, illi apud gesta defuncti publicent, & allegent voluntatem. Si quis autem facto legitimo testamento aliud postea voluerit facere testamentum, non aliter quod prius factum est reddatur infirmum, nisi sequens testamẽtum omni firmitate fuerit conscriptum, & legitimo testiũ numero roboratum. Nam si imperfecta fuerit forsitan deficientis voluntas, secunda voluntas tunc valeat, si in primo testamento, quod fecerat, extraneos scripsit heredes, & postea in secunda voluntate illos instituit, vel ad successionem vocauit, qui etiamsi non testatus fuisset, poterant in hereditate defuncti ab intestato succedere. quæ tamen posterior voluntas defuncti licet non sit perfecta, sic in omnibus quæ scripta sunt valeat, vt quinque testes iurisiurandi religione confirment testatorem ad hoc eos conuocasse, vt remoto priore testamento, secundam in propinquis suis, quam perficere non valuit, conderet voluntatem, quæ in omnibus, vel circa omnes firma permaneant.*

De alluuionibus & paludibus & pascuis. Tit. X.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Cyro P F. P. & Consuli designato.

SVggestionibus tui Culminis semper magnum aliquid reip. cõferendi materiæ ministrantur, semper nobis aliquid porrigitur emendandum. Quanta igitur Magnitudinis tuæ prouincialium cura est, per eas quoque non dubie declaratur. Alluuionum, quæ contingere solent in prædiis, quæ ripis quorundã fluminũ terminantur, ea natura est, vt semper incerta possessio, incertum sit eius dominiũ quod possessori per alluuionem accrescit: Nam ꝙ hodie possidemus, nonnũquam altero die vicini fundi dominio, in alteram fluminis ripam translatum, acquiritur, nec tamen apud eũ cui accrescit semper remanet acquisitũ, sed plerunq; redit ad priorẽ dominũ cum augmento.

augmento. Sæpe nec ad posteriorem manet, nec ad priorem redit, sed in harenam fluminis inundatione dissoluitur. Ideo suggestionem tui Culminis admittentes, non Aegyptiis solis, nec de Nili tantũ alluuionibus loquimur: sed quod salubre est, orbi terrarum, atque omnibus prouinciis promulgamus. Et ea, quæ per alluuionem possessoribus acquirũtur, neque ab ærario vendi, neque à quolibet peti, nec separatim censeri, vel functiones exigi hac perpetuo lege valitura sancimus, ne vel alluuionum ignorare vitia vel rem noxiam possessoribus videamur indicere. Similiter nec ea quidem, quæ paludibus antea vel pascuis videbantur ascripta, si sumptibus ac laboribus possessorum nunc ad frugum fertilitatem translata sint, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam intelligant. Huius legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coherceri decernimus. Inter quos habendum est officium quoque tuæ sedis excelsæ, si aliquid eiusmodi suggesserit disponendum, vel si preces instruxerit petitoris, Cyre Præfecte charissime Augustorum. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua suggestione tui Culminis, ac dispositione non admissa tantum, sed etiam collaudata, legẽ hanc edictis propositis ad omnium notitiam perferri præcipiat. Dat. XI. Kal. Octob. Constantinopoli, Valent. A. V. & Anatholio V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hac lege censitum est, vt si fluuius alueum suum paulatim in aliam partem contulerit, terram ille acquirat, cuius finibus spatium terræ dinoscitur cõtulisse. Quam rem beneficio aquæ possessoribus acquisitam nullus velut fiscalem audeat vindicare, cui rei tributum nullus adiiciat. Si quis etiam paludes suo studio deriuauerit, & ad vsum fertilitatis adduxerit, similiter hoc is qui excoluit, sine censu perpetuo iure poßideat, neque quisquam hoc audeat à nostra munificentia postulare.*

De bonis decurionum, & naturalibus filiis eorum in curiam mittendis, heredibúsque scribendis. Tit. XI.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Apollonio P. F. P.

NVlla professione virtutis, nullaq; re alia potius homines Deo, quàm prona liberalitate iunguntur. Nam cum beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, diuinam beneuolentiam nobis credimus obligari, vnde spes tota vicissitudinis expectetur. Quod si quis bene de se meritum lędat, ex amore omnium quem liberalitas meruit, communi necesse est odio condemnetur ingratus. Huius iniquissimæ rei acerbitate cõmotam Celsitudinem tuam à nobis remedium postulasse præsens suggestio declarauit. Multi enim sæpe nullam trahentes sorte maiorum Decurionatus originem, sua sponte, liberalique sententia pietatis quoddam insigne duxerũt, magnificis patriam muneribus beneficiisque donare. Alij, cum extruendi publici operis nulla eis necessitas immineret, diuersis eam ædificiorum ornatibus extulerunt. Id augendæ patriæ desiderium maximis laudibus ac præconiis efferendum, alios curialibus oneribus, alios discusionum laqueis implicauit. Et quod vltra omnem indignationẽ est, rationes liberalitatis suæ dare cogitur, qui luxurię nõ dedisset. Quod nisi prouida dispositione curetur, quotus quisq; erit, tam

tam sui,suæque vtilitatis ignarus, qui vel in operibus construendis largitatem exercere velit,cui discussor immineat,vel in conferendo aliquo munere gloriari,cum id quod munus fuerat,incipit esse iam debitū? Qui denique sic patriam suam diliget,vt cum frui liceat opibus ociosis,iactura patrimonij sui sollicitam redimat egestatem? Quapropter ipsis ciuitatibus potissimum consulentes,quibus suorum ciuium beneuolentiam nolumus interclusam, huius æternæ legis saluberrima ratione decernimus,vt si quis sua sponte, nulliq́ue eiusmodi oneri subditus, in qualibet ciuitate per se, alteriúsve personam quodcunque munus ediderit,vel honorem gesserit,nullum ex voluntaria largitate vel præiudicium sui status incurrat,vel discussionis ratiociniis obligetur: Hoc enim pacto, cum ex voluntate prębeatur quod si necessitas immineat euitetur, nec gratos suę circa patriam beneuolentiæ pœnitebit,nec excusatio relinquetur ingratis. Illi etiā parti,sollicita nobis circa res humanas prouidentia suggerente, consulendum esse credidimus,quantum fauoris, splendorisq́ue legitimæ proli ex legum suffragatione præstatur,tantum naturali ac degeneri soboli dęrogatur. Nam cum de successionibus paternarum facultatum quædam seueriora,quędam humaniora circa eos iura prolata sint, nulla lex adeo eis pepercit, vt eiusmodi sorte conceptos saltem in aliorum loco poneret,quos naturę cōiunctione proximos inuenisset. Sed nos,à quibus solet in hominum genus semper aliquid procedere quo iuuentur, vna eademq́ue saluberrima sanctione & horū conditioni, & Curiarum commoditati subueniendum esse perspeximus, vt cum & naturalium liberorum vilitas splendidiorem fortunam,& Decurionum nobilitas multitudinem desideret, auctiorem vtriusque generis vtilitatibus in commune perpensis,ab altero commodetur,quod alteri deficit: lexq́ue vndique temperatissima collocetur,quę & naturę vitium dignitatis impartitione soletur,& ordinū dignitatem à corporū exiguitate defendat. Hac igitur perpetuo duratura promulgatione decernimus,vt sicui & legitimorum,& naturalium liberorum progenies suppetat, veterum illibata constitutionum auctoritate seruata, iustæ ac legitimæ sobolis iura nulla imminutione decrescant. Si quis vero parentibus amissis,naturalem duntaxat fœcunditatem,non etiam legitimam sortiatur,seu liber ipse,seu Curiæ sit nexibus obligatus,& tradendi filios vel omnes,vel quos, quemúe maluerit,eius ciuitatis Curiæ, vnde ipse oritur, & in solidum heredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. Parentibus verò superstitibus, si naturalis pater vitę munus impleuerit,quartam partem bonorum contemplatione gradus legitimi patri matriúe,auo vel auiæ saluā intactamq́ue seruamus, vt si quis eorum vel præteritus, vel parum quàm ei debebatur ex legibus fuerit consecutus,mouere de inofficioso testamento querelam pro iuris ordine concedatur. Quos ex hac nostra dispositione nec lædi credimus, nec offendi. Nec enim aliquid ex eorum iure decoquitur,cum nequeant ad quoscunque heredes sorte transmissa,quicquam amplius ex filiorum suorum nepotumúe facultatibus, præter memoratam defendere quantitatem. Nisi forte moleste ferendum sit,natura sibi cohærentes,licet iure seiunctæ sint,alienissimis anteferri, rerumq́ue esse participes,quos consortes sanguinis confitentur. Quod si cui non ex vrbe,sed vico, vel possessione qualibet oriundo naturales liberi contigerint, cósque velit sub definitione prædicta, & Curiæ splendore cohonestare, & hereditatis

tatis opibus adiuuare, eius ciuitatis adſcribendi ſunt ordini, ſub qua vicus ille ſeu poſſeſſio cenſetur. Quòd ſi alterutram regnantium ciuitatem patriamque ſortiatur, ſit ei liberum ſuſceptam ex inæquali coniugio ſobolem cuiuſcunque ciuitatis Decurionibus immiſcere, dummodo ciuitas quæ eligitur totius prouinciæ teneat principatum. Indignum eſt enim, vt qui ſacratiſſ. vrbis vbere gloriatur, natales ſuos non inluſtri ordine ciuitatis illuminet. Hæc, ſiue cum poſtrema definiat, ſiue cum donatione cuiuſlibet quantitatis, habita ratione parentũ in liberos, naturalis pater conferat, quod de ſubeunda ſorte curiali, ſeu teſtamento, ſeu actorum fide conſtituat, ita ratum eſſe, ſtabiliterque volumus obſeruari. Vt ſiue abſtinendo hereditatibus, ſiue abdicando donationes, naturales liberi curialem voluerint euitare fortunam, poſteaquàm paternarum opum vel in ſolidum, vel ex parte reperti fuerint poſſeſſores, licet eas alienauerint, omni modo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus eſſe voluit, etiam inuiti cogantur accedere. Apolloni Præfecte Kariſſ. AA. Illuſtris & magnifica auctoritas tua quæ ſanximus edictis propoſitis ad vniuerſorum noſtro imperio ſubiectorum notitiam cõmeare perficiat. Dat. XVI. Kal. Iañ. Cõſtantinop. Maximo II. & Paterno V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis habuerit legitimos filios, & naturales habuerit, id lex iſta conſtituit, vt id obſeruetur, quod eſt in Theodoſiani corpore conſtitutum, hoc eſt, vt extantibus filiis legitimis octaua hereditatis naturalibus, vel eorum matribus, pater ſi voluerit, derelinquat. Si vero legitimos filios non habuerit, & naturales habuerit, & eos heredes facere voluerit, non aliter poterit, niſi vt primitus eos corpori curiæ ſub geſtorum teſtificatione coniungat: & ſic, ſi voluerit integras ad eos ſiue donationes, ſiue teſtamento heredes ſcribendo transferre poterit facultates. Quarta vero patri vel matri, auo, auiæ, quibus de inofficioſo teſtamento actio ſuppetit, ſpecialiter ſeruata. Hoc ſeu curialis, ſeu liber à curia naturalibus filiis ita cõferre legis iſtius ordinatione permittitur, ita vt in ea ciuitate, in qua, vel in cuius territorio habitat, naturales filios conſtituat curiales. Quod ſi, vt adſolet, in duabus prouinciis ei poſſeſſio vel habitatio fuerit, & voluerit eos in ciuitate ſua facere curiales, hoc lex iſta permittit, vt in qua prouincia elegerit, dummodo in Metropolitana ciuitate, inſtituendi naturales filios curiales pater habeat poteſtatem.*

II. Idem AA. Apollonio PF. P.

Nulla penè res adeo pro vtilitate humani generis inuenitur, quæ non callidis hominum conſiliis ad fraudem malitiamque conuertitur. Nonnulli enim Curiales, quorum corpori ſemper volumus eſſe conſultum, parum habent ſua cõmoda noſtris beneficiis adiuuari, niſi eis ad aliorum abutantur incommodum. Sed nos, quibus ingenitum eſt prodeſſe cũctis, obeſſe nemini, ſicut eorum vtilitatibus prouidendum eſſe cenſemus, ita fraudibus etiam ducimus obſiſtendum. Hic enim eſt expeditiſſimæ ſanctionis effectus, qui dum aliis proſpicit, aliorum iura non minuit. Meminimus quippe, nuper emiſſa lege diuali, portionem quartã de facultatibus curialium, fati munus implentium, ex qualibet nouiſſima voluntate, vel ab inteſtato etiam ad quęcunque, pręterquàm ſi ad filios deferantur, curiarum deputaſſe corporibus. Sed multi, tanquam corrumpendi totius patrimonij occaſione captata, vniuſcuiuſque rei ſibi particulam vindicando, adeo totas dilacerant facultates, vt dum participibus relictarum opum

nocere

nocere cupiant, sua quoque iura precipitent. Quorum nimiam licentiam prouida dispositione frenantes, ipsis quidem Curialibus occupandi sua auctoritate res mortui copiam denegamus. Optionem vero damus heredi, ad quem vel intestato, vel ex postrema voluntate directis, vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas, vtrum æstimationem quartæ partis Curiæ velit offerre, an omne patrimonium quod relictum est, in partes quatuor pro sua voluntate diuidere, vt rebus totis in sortitum casúmque deductis, vel Curię quadrantis, vel heredi, ac fideicommissario per vniuersitatem dodrantis electio ex sortis conditione contingat. Ita scilicet & præfati successores, & Curia promiscui rerum dominij liberabuntur incommodo. Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur, vtque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur. Denique suam quoque partem corrumpi patitur, dum inuidit alienæ. Sed vbi quarta pars bonorum mortui Curiæ debet offerri, immobiles quidem res, quæ nec latere facile possunt, nec quicquam si diuulgentur officiunt, sub aspectu etiam Curialium ęstimari, diuidíve concedimus. Mobiles autem res, vel se mouentes, vel instrumenta, vel si quid etiam in eiusmodi iure cõsistat, in medium proferri diuulgaríque non patimur: sed iuratis successoribus, cum apud se diligẽter ęstimauerint, quę, quãtíque sint pretij facultates, credi oportere decernimus. Quid enim tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ patêre diuitias? In exigendis vero debitis, si pretium quod pro quarta parte actionũ Curiæ competit, successores præstare noluerint, cautionibus iurata fide prolatis in mediũ, vnusquisque à debitoribus conuenientem sibi exigat portionem: eque diuerso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus tam iidem successores, quàm Curia pro sua sorte restituere compellantur. Quod si sæpe dicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum, tum vero ad similitudinem rerum immobilium diligentior Curialibus omnium rerum indago præbebitur: scilicet vt vniuersis mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio rerum, vel diuisio, prout successores elegerint, sub præsentia Curialium celebretur. In omnibus autem casibus, vbi quarta pars Curiæ competit, transactiones interpositas firmas illibatasque manere decernimus. Ad filiorum vero numerum, ad quos integras opes venire censuimus, filium, nepotem, pronepotẽ, patrem, auum & proauum, ad virilis sexus originem pertinentes, etsi alieni sint Curia, iubemus adiungi, vt ad has quoque personas ex vltima voluntate, vel ab intestato delapsæ facultates nullius partis imminutione decrescant. Filiam, quinetiam neptem, proneptémve Principali eiusdem ciuitatis, vnde pater, auus vel proauus oritur, nuptam rerum vel ab intestato, vel ex dispositione voluntatis vltimæ quæsitarum, integrum nullaque parte minutum dominium habere sancimus. Quòd si post parentum obitum inueniantur innuptæ, vel viduæ, impuberibus quidem post transactam pubertatem, in aliis vero quæ pubertatem adeptæ sunt †, vel etiam in viduis post mortem parentis triennium duntaxat volumus expectari, vt interim quarta portio suspensa, vel apud eam, si in matrimonio Curialis eiusdem ciuitatis fuerit collocata, perpetuo iure permaneat, vel si intra id temporis alienum eadem curia sortiatur maritum, penitúsve nupta non fuerit, memorata pars Curię cum triennij tam vrbanorum, quàm rusticorum

† aliàs excesserint

ſticorum prædiorum duntaxat fructibus addicatur. Ita tamen, vt & optionis conditio, in offerendis rebus quartæ partis ſiue eius pretio & ſacramenti tam de quantitate, quàm de æſtimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis excipiendisúe, ſicut in extraneis perſonis dictum eſt, ratio conſeruetur: Cæteris videlicet, quæ ſuper hac re prolata conſtitutio continet, firmiter duraturis. Sed & ſi mater mortui vel auia, tempore, quo filius nepoſúe moritur, in coniugio Curialis inuenta fuerit, ne ipſas quidem patimur quartæ portionis ſubire iacturam. Extraneum quinetiam heredem, propinquitatis quidem iure diſcretum, Curiæ tamen eiuſdem ciuitatis obnoxium ſupradictę portionis diſpendio liberamus. Fœmineo vero ſexui non hac tantum prouiſione, ſed illa inſuper iuris adiectione conſulimus. Præcipimus namque, vt ad ſimilitudinem naturalium filiorum, quos Decurionatus ſorti paterna ſententia dedicauit, filia quoque naturalis, in matrimonium Curialis aſcita, ſi tamen nulla patri eius ſuppetat legitima ſoboles, id quod paternæ viſum fuerit voluntati, & omnes res patrias donationis titulo conſequatur, & heres ſcribatur ex integro: Ita tamen, vt parentum, quibus quarta pars patrimonij relinquenda eſt, & locorum, vnde gener legitur principalis, ad formam nuper emiſſæ cōſtitutionis ratio † conſequetur. Quid enim intereſt, vtrum per filios, an per generos ciuitatum commoditatibus conſulatur? Et vtrum nouos lex faciat Curiales, an foueat quos inuenit? Aliam quoque de negocio Curialis caliginem, ſuggeſtione tui Culminis moti, recenti interpretatione diſcutimus, & imprimis deſcriptionis onere ſiliquarum quatuor, quas lucratiuis iugationibus tantum non humanis, vel animaliū cenſibus, neque mobilibus rebus iubemus indici, & ſi Curiales non ſint, maiores ac poſteros liberamus. Vt ſi pater, auus, vel proauus, filio, nepoti, pronepotiúe, vel filiæ, nepti, proneptiúe, nec referet nuptæ ſint Curialibus nec ne, poſtrema voluntate, vel inter viuos etiam donatione quicquam de ſuis opibus largiatur, memoratæ deſcriptionis ceſſet indictio. Eq́ue diuerſo, vt ſi poſteri ad maiores prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos, præfatis titulis ſuas conferant facultates, nullius acceſſione grauaminis huiuſmodi liberalitas oneretur. Ita enim neceſſariis ſibi coniunctisq́ue perſonis ſub liberalitatis appellatione debitum naturale perſoluitur. Cuius auctoritatem iuris pariter valere ſancimus, & ſi ab inteſtato ſuccedant præfati ſibi generis ordine ſociati. Ex hiis enim ſucceſſionibus maxime debiti potius ſolutio, quàm muneris oblatio cōprobatur, quę non largientibus etiam dominis ipſa propinquitatis ſerie deferuntur. Cæteri vero licet quadam inter ſe cognatione iungantur, nunquam tamen Curiale prędium ſine prædicto onere lucrabuntur, niſi forte is, cui lucro res ceſſerit, eiuſdem ciuitatis ordini ſit obſtrictus, qui licet inter extraneos numeretur, vacuū tamen ea functione quod datum eſt conſequetur. Nam cum perſonę conditio non mutetur, ne rei quidem ſtatum conuenit immutari. Lucratiuas vero res eas tantum volumus appellari, & prædictæ deſcriptionis grauamen excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommiſſi iure, mortis cauſa donatione, vel cuiuſlibet poſtremę voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos etiam donatio ſimplici liberalitate confecta lucratiuę merebitur & nomē & ſarcinam. Si vero vel ſocer futurus, filij, nepotis, vel pronepotis ſponſæ affinitatis coeundæ cauſa donauerit, vel parens etiā filiam, neptē, vel proneptē, Curiali, ſeu extraneo nubētem

† χ. conſeruetur

dotauerit, licet casus euentures eius cui data est, vertatur ad lucrum, nec inter lucratiuas numerabitur, nec descriptionis oneri subiacebit. Nec enim iuris optimi est matrimonium, cum tot tantisque suis difficultatibus opprimatur, aduentitiis etiam cumulare ponderibus. Res vero, quæ memoratis causis lucratiuæ semel nomen exordiumq; sortita est, licet ab eo qui susceperit, ad alterum emptionis vel cuiuscunque contractus iure migrauerit, cum prædicto descriptionis grauamine proculdubio transferetur, vt vel sciens sibi imputet, qui accepit oneratam, vel si ignorauerit, quod interest cõsequatur. Contraque si cuiuslibet contractus exordio lucratiuæ nomen euaserit, & si postea lucri titulo in dominatum alicuius ceciderit, sarcinã memoratæ descriptionis effugiet: Nulla enim in huiusmodi causis cõfusionis intercedit occasio, si ad primordium tituli posterior quoque formetur euentus: Nisi forte res Decurionis, quę ad eum cuiuslibet mercimonij iure peruenerit, àd alterum fuerit postrema eius voluntate ab intestato, vel inter viuos donatione translata. Tunc enim, quia semel in personam cecidit, principalis, veterum titulorum nequaquam ratione perspecta, conditionem & onus merebitur lucratiuæ. Apolloni Pręfecte charissime AA. Illustris itaq; & magnifica auctoritas tua, edictis ex more propositis, sanctionem nostræ Clementiæ, quam in perpetuum volumus obseruari, ad omnium notitiam peruenire constituat. Dat. VII. Id. Mart. Constantinopoli, Didoscoro, & Eudoxio VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Lege hac Curiales minime prohibentur testamentum facere, sed ita vt legitimis filiis si voluerint facultates suas integras sine imminutione aliqua derelinquant. Cæterum si filij legitimi defuerint, quemlibet etiam extraneum à Curia scribere heredem permittantur, sed ita vt heres, qui cõditionem Curiæ nullam debet, quartam hereditatis acceptæ Curiæ sine aliqua imminutione mox refundat. Quod si is qui heres scriptus est, integram hereditatem habere voluerit, pro quarta illa, quæ Curiæ deputatur, pretium quantum valuerit dare non differat. Agri, domus, vel quicquid latere non potest, communi æstimatione taxentur. De præsidio vero, aut quicquid latere potest heres scriptus, Curiæ præbeat sacramenta, secundum fidem pretium soluturus. Quod si noluerint, prolatis omnibus tres partes heres, & quartam Curia vindicabit. De cautionibus vero, quæ Testatori Curiali debebantur, simili ratione diuisis etiam quæ Testator Curialis debuisse conuincitur, tres partes heres, & quartam Curia creditoribus sine dilatione dissoluat. Pactiones quæ inter heredem & Curiam de hereditatis diuisione factæ fuerint firmæ permaneant. Filij vero, nepotes & pronepotes, qui auis & proauis per virilem gradum successerint, seu scripti heredes sint, seu ab intestato succedant, siue Curiales sint siue à Curia liberi, de hereditate sibi debita vel dimissa, quartam partem Curiæ nomine penitus non amittant. Filia etiam Curialis, neptis, proneptis si Curiali ipsius ciuitatis in matrimonio iuncta fuerit, auo, proauo intestatis, in integra hereditate succedit. Et si testatus fuerit, & has personas relinquat heredes, quartam portionem Curiæ refundere non coguntur. Quod si filia, neptis, aut proneptis à patre, auo, vel proauo, vel in minore ætate, vel viduæ relinquãtur heredes, posteaquã ad annos pubertatis accesserint, triennio expectetur, vt si Curiali eius ciuitatis nupserint, integrã hereditatẽ, sicut eis vel debita est, vel dimissa, sine aliqua imminutione poßideant. Si vero ei nupserint qui Curiæ nihil debebat, quartã partẽ hereditatis à die mortis auctoris Curiæ cũ fructib. sine aliqua dißimulatione restituãt. Et si sine maritis noluerint perdurare, quartã similiter Curiæ*

cum

cum fructibus reddant. Quod si rem relictam à parentibus tenere maluerint, sacramento præbito de quantitate hereditatis, quartam partem Curiæ in pretio mox refundant. Matri quoque vel auiæ, si tamen Curiales maritos habuerint, quartam portionem hereditatis defuncti filij vel nepotis, quæ eis acquisita est; lex ista à Curia non iubet auferri. Nam si quis Curialis quemlibet extraneum, & tamen Curialem scribat heredem, & ipse quartam, quæ portio Curiæ ipsius est, non refundat, Curialis etiamsi legitimos filios non habuerit, & habuerit naturales, si voluerit eos Curiæ iungere, & heredes scribere, vel donatione in eos propriam conferre substantiam, faciendi habeat potestatem. Filia quoque naturalis, si Curiali nupta fuerit, licet proprias & donare & relinquere facultates, ea conditione, vt patrem matremúe, vel quibus actio de inofficioso testamento competit, nullatenus prætermittat. Sed eis legibus debitam vel donationis, vel mortis tempore, hoc est quartam portionem reseruet.

De repudiis. *Tit. XII.*

I. Impp. Theodosius & Valent. A A. Florentio PP.

Onsensu licita matrimonia posse contrahi, contracta non nisi misso repudio dissolui præcipimus. Solutionem etenim matrimonij difficiliorem debere esse fauor imperat liberorum. Sed in repudio culpáque diuortij perquirēda, durum est veterum legum moderamen excedere. Ideo constitutionibus abrogatis quæ nunc maritum, nunc mulierem matrimonio soluto præcipiunt pœnis grauissimis coherceri, hac constitutione repudia, culpas, culparumq́ue cohertiones ad veteres leges responsáque prudentium reuocari censemus, Florenti Parens Karissime, atque amantissime. Inlustris itaque & magnifica auctoritas tua quæ prouidentissimè constituta sunt, edictis propositis publicare præcipiat. Dat. VI. Id. Iul. Constp. Theod. A. XVII. & Festo V. C. CONSS.

De inuasoribus. *Tit. XIII.*

Deerat initium istius, & alia Constitutio.

Abet hoc insitum sollicita æquitatis examinatio, habet secūdarum cogitationum subtilior & exactior cura, vt si quid in legibus ferendis post impetum primum deliberatio præpropera deliquerit, hoc consilio propensiore reuocetur. Permittit enim consuetudo ipsa rerum, adstipulantur innumera vetustatis exempla multas leges à suis latoribus dempta aut addita parte posse corrigi, multas tractatu maturiori pænitus abrogari. quod nunc abolendam constitutionem decernimus quam non ante multos mēses ad preces inlustris viri auxiliaris promulgaueramus, moti ingesta nobis† persuasione inuitis. Sed quia obsecratio viri inlustris Apollodori nuper attentiores ad æstimandam iustitiam fecit ab hoc tractatis omnibus & plena æstimatione discussis propter illa præcipuè quę negotium de quo tunc actum est supergressa fuerant in medio personas mulierum pariter inligauerat supra me ✶ res vacuatur ✶ remouemus, Auxenti Parens Karissime. Incautior definitio programmatis lectionem euulgauit, ita vt agnosci ab omnibus possit his quæ in illa displicent abolitis. Id quod solum de vetustate repetitur, probabile videtur priscarum tantum legum definitione seruandum. Dat. VI. Kal. Feb Rau. Val. A. ✶

† *al. peruasione*

De episcoporum ordinatione. *Tit.* XIIII.

1. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Accio viro inlustri Comiti & magistro vtriusque militiæ.

CErtum est & nobis & imperio nostro vnicum esse præsidium in supernę diuinitatis fauore, ad quem promerendum præcipuè Christiana fides & veneranda nobis religio suffragatur. Cùm igitur sedis apostolicę primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuitatis, sacræ etiam synodi firmarit auctoritas, ne quid præter auctoritatem sedis istius inlicitum præsumptio adtẽptare nitatur. tunc enim demum ecclesiarum pax vbique seruabitur, si rectorem suum agnoscat vniuersitas. Hęc cùm hactenus inuiolabiliter fuerint custodita, Hilarius Arelatẽsis, sicut venerabilis viri Leonis Romani Papæ fideli relatione comperimus, contumaci ausu inlicita quædam præsumenda temptauit, & ideo trãsalpinas ecclesias abominabilis tumultus inuasit, quod recens maximè testatur exemplum. Hilarius enim, qui episcopus ciuitatis Arelatensis vocatur, ecclesiæ Romanæ vrbis inconsulto pontifice indebitas sibi ordinationes episcoporum sola temeritate vsurpans inuasit. Nam alios incompetenter remouet, indecenter alios inuitis & repugnantibus ciuibus ordinauit. Qui quidem quoniam non facile ab his qui non elegerant, recipiebantur, manum sibi contrahebant armatam, & claustra murorum in hostilem morem vel obsidione cingebant, vel aggresione reserabãt, & ad sedem quietis, pacem prædicaturos per bella ducebant. His talibus & contra imperij maiestatem & contra reuerentiam apostolicæ sedis admisis, per ordinem religiosi viri vrbis papæ cognitione discussis certa in eum ex his, quos malè ordinauerat lata sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in ecclesias non liceret? Sed nostra quoque præceptio & ratio probauit, ne vlterius vel Hilario, quem adhuc episcopum nuncupari sola mansueti præsulis permittit humanitas, nec cuiquã alteri ecclesiasticis rebus arma miscere, aut præceptis Romani antistitis liceat obuiare. Ausibus enim talibus fides & reuerentia nostri violatur imperij. nec hoc solum, quod est maximi criminis, submouimus. Verùm ne leuis saltim inter ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus, ne quid tam episcopis Gallicanis, quàm aliarum prouinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis Papæ vrbis æternæ auctoritate temptare. Sed illis omnibúsque pro lege sit, quidquid sanxit, vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas, ita vt quisquis episcoporum ad iudicium Romani antistitis euocatus venire neglexerit, per moderatorem eiusdem prouinciæ adesse cogatur, per omnia seruatis, quæ diui parentes nostri Roman ęecclesię detulerunt. Acci P. K. A. Vnde inlustris & præclara magnificentia tua præsentis edictalis legis auctoritate faciet quæ sunt superiùs statuta seruari, decem librarum auri multa protinus exigenda ab vno quoque iudice, qui passus fuerit præcepta nostra violari. Et manu. Diuinitas te seruet per multos annos parens Karissime. Dat. VIII. Id. Iun. Romæ Valentiniano A. VI. CONS.

De

De ambitu & lucris limitaneis inibi redhibendis. *Tit. XV.*

1. Impp. Theod. & Valentin. A A. Numo magistro officiorum.

CVm nulla penè res adeo peruasit, quæ non plurimum prouisione nostræ clementię conseruatur, præcipuam militibus curam impertiendam esse censemus, quibus maxime coNmunitur vniuersa respublica. hęc enim vna res diligentissimè procurata multarum nos rerum sollicitudine relaxabit. nec singulis cogemur adhibere medicinam, si generali remedio cuncta sanemus. In primis itaque duces limitum & pręcipuè quibus gentes, quæ maximè cauendæ sunt, adpropinquant, iudicio nostrę clementię prouehi volumus, quorum integritatem, fortitudinem, vigilantiam, prolata rerum documenta commendant, capitali pœna videlicet ambitus libidine restinguenda. Eos igitur quos nostra æstimatio sicut iam dictum est, promouendos esse censuerit, in ipsis plerunque limitibus commorari, & milites ad antiquum redigere numerum, inminentibus magisteriis potestatibus diuturnisque eorum exercitationibus inhęrere pręcipimus. Castrorum, quinetiam ipsis lusoriarumque † pro antiqua * * * * quibus cum principibus * * * limitanei tantum militis duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteriæ potestatis arbitrio deputamus. De Saracenorum verò fœderatorum aliarumque gentium annonariis emolumentis nullam pœnitus eos decerpēdi vel auferendi licentiam habere concedimus. Sciant planè, quòd si quid amplius quàm eis ex nostra auctoritate statutum est, audent vsurpare vt pote super exactę pecunię violatores & ipsi facultatibus suis & tui culminis dispositione limitibus pœnam gladij sustinebunt. & qui tanti flagitij, vel potius proditionis supplices ministri participesúe extiterint, pari supplicio subiacebunt, nullum effugium nec sacra adnotatione, nec lege pragmatica diuinísve mandatis, nullam spem salutis habituri. Viros autem inlustres magistros militū priorem integritatem suæ administrationis imitaturos in posterum quoque ab omni limitaneorum militum ac fœderatarum gentium concussione temperaturos, suaque officia prohibituros esse confidimus. Quod si quid huiusmodi fuerit perpetratum, apparitiones, quę his obsequuntur quadrupli solutionem agnoscere hisdem limitibus imperamus. Idem ipsis quoque viris eminentissimis magistris militum amicum esse non dubium est, qui semper omnia sua compendia pro salute reipublicæ contempserunt. Quis enim dubitat eos communem statum suis opibus prælaturos, qui defensione strenua bellisque conflictibus imperium nostrum suo sæpè sanguini prętulerunt, vniuersis videlicet, qui hoc nefandum atque inlicitum facinus perpetrare temptauerint, adeo tam sacræ adnotationis quàm legis pragmaticæ, mandatorúmque nostrorum subsidio etsi aliqua forsitan obreptione meruerint excludendis: vt neq; intimatio licet admissa fuerit, pænitus prosit, & duces seu magistros militum, vel cuiuslibet iudices, qui insinuatione cōiunctionem alterius, quam summam & eorumdem limitum refectionē volumus proficisci. Agros etiam limitaneos vniuersos cum paludibus, omniq; iure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo cōpendio

Margin: † al. clusoriarúmque

atque arare consueuerunt: & si in præsenti coluntur, ab his firmiter ac sine vllo concussionis grauamine detineri: & si ab aliis possidentur, cuiuslibet spatij temporis præscriptione cessante ab vniuersis detentatoribus vindicatos, hisdem militibus sine vllo prorsus sicut antiquitus statutum est, collationis onere volumus adsignari. In his etiam contra eos qui præceptionibus nostris obuiam venire temptauerint, eadem pœnarum acerbitate, quę aduersus ducum auiditatem prolata est, valitura. Nam si quis fortè, quod minimè audere debuerat, emptionis titulo memorati iuris possedit prædia, competens ei actio aduersus venditorem intacta seruabitur. Id autem curæ perpetuæ tui culminis credidimus iniungendum, vt tam Thraici quàm Illyrici nec non etiam orientalis, ac Pontici limitis, Aegyptiaci insuper, Thebaici, Lybici quemadmodum se militum numerus habet, castrorum que ac clusoriarũ cura procedat quodannis mense Ianuario in sacro consistorio significare nobis propria suggestione procures, vt vniuscuiusque tam industria quàm desidia nostris auribus intimata, & strenui digna prę mia consequantur, & in dissimulatores competens indignatio proferatur. Credimus namque quòd re militari ad eum modum quem disposuimus obseruata, quocumque terrarum se hostis mouere temptauerit, victoria nobis propicia secundi numinis voluntate nuntiabitur, ante quàm prælium, Nome P.K.A. Inlustris igitur auctoritas tua, cuius integram fidem rebus ipsis experta est nostra perennitas, hanc generalem saluberrimamque nostræ clementiæ sanctionem obseruationi perpetuę, effectuique mancipari præcipiat, & edictis vbique propositis ad omnium notitiam peruenire perficiat. Dat. Prid. Id. Sept. Constp. Maximo II. & Paterno coss.

De Metatis. *Tit. XVI.*

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Numo magistro officiorum.

CVm inter multa priuilegia, quæ in militaribus detulit viris antiquitas, habitaculis etiam eorum certæ portionis domorum sorte prospexit. Nos à quibus familiare est vniuersa negotia conpetenti temperatione disponere, suggestione tuæ magnitudinis moniti ita hospitiis militantium volumus esse consultum, vt tamẽ honore præditis in exactionibus ædium debita dignitati reuerentia conseruetur. Meminimus quippe nos diuinam promulgationem tam consularium virorum quàm præfecturæ infulis ornatorum cæterorumque inlustrium, nec nõ etiam silentiariorum certas domus in hac sacratissima vrbe sitas metatorum præbendorũ onere liberasse, cui nunc addi oportere censemus vt his consularibus (qui a hospitij * * * excusatio * * cionis ius datum est inmunitatis & diuino priuilegio pro tenore sacratissimæ cõstitutionis quæ super hac re loquitur firmiter valituro. Sed ne liberalitate nostra latius quàm oporteat propagata, vel hospitalis commoditas militãtibus abnegetur, vel nihil emolumenti referatur in publicum, id in primis statuendum esse censemus, vt si quis vel ius excusandarum ędium non habens, vel licet in pluribus tamen domibus quàm

quàm ex ſacratiſſima conſtitutione conceſſum eſt beneficiũ excuſationis ratione reſiſtit immunis, ſeu ſacro oraculo quod quocumque modo vel iam conſecutus eſt, vel conſequetur in poſterum, tertiæ partis domus, ſuper quam oportuit numerum excuſatæ penſionem arbitrio tui culminis in rationes publicas conferre cogetur, vt aurum ex huiuſmodi titulo profligatum pro iuſſu noſtri numinis cura tuæ ſublimitatis, quo viſum nobis fuerit erogetur. idque in omnibus huius almæ vrbis domibus cuſtodiri decernimus, ceteris videlicet omnibus, qui metata in ſuis domibus prꝗſtant ſiue hoſpitia prꝗbuerint metatoribus, ſeu quolibet pacto ſatis ei fecerint: nullam vel penſionis vel diſcuſſionis domus gratia moleſtiam ſuſtinere cogendis. Deinde neminem volumus cuiuſlibet loci vel ordinis in hac florentiſſima vrbe domum propriam excuſantem metatum ſibi in alienis domibus priuilegio militiæ vindicare. Et his quidem quibus iam præbendi metati inmunitatem inluſtris fauor dignitatis indulſit, licet vacantis militiæ cingulo vſi ſint vel vtantur, vel honorariæ prærogatiuę potiantur inſignibus, inuiolata, vt iuſtum eſt, excuſationis iura largimur. In poſterum verò hi quidem quibus inluſtrem dignitatem ius actæ adminiſtrationis adtribuit, domos ſuas pro modo quem ſacratiſſima conſtitutio prꝗſumendo cenſuit excuſabũt. Ceteris verò quibus inluſtris dignitas cum cingulo vel citra cingulum pro ſolo honore delata eſt, excuſandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc iuris in his etiam præcipimus obſeruari, quos ipſa quidem adminiſtrationis condicio ſpectabiles nouit, honor tamen additus à noſtra liberalitate reddit inluſtres, excepto videlicet viro ſpectabili primicerio notariorum, cui volumus in excuſandis ædibus inluſtrium magiſtratuum priuilegium conuenire. Sed & ſi quis iam inluſtrem dignitatem inter vacantes vel honorarios conſecutus domum poſtea in hac ſacratiſsima ciuitate iubemus * * * Scituris omnibus, quod ſi quis cùm cingulo perfruatur, & excuſationem ita propriꝗ domus impetrauerit, vt à pẽſione etiam portionis tertiæ ſit immunis, & militiæ cauſa metatum in alienis domibus ſibi crediderit vindicãdum, ſiquidem honore prꝗditus excuſationis ius habeat, carebit legum priuilegiis, quas fraudare conatus eſt. Si verò inter eos, quibus nulla ſuffragatur dignitas, numeretur, centenarum librarum auri ſacratiſſimis largitionibus pendendarum inlatione multabitur, Nume P.K.A. Inluſtris itaque auctoritas tua quod per hanc diuinam legem duximus ſanciendum, ſollemniter ad omnium notitiam peruenire conſtituat. Dat. XVII. Kalen. Febr. Conſtp. Theod. & Valent. A A. COSS.

De releuatis, adæratis vel donatis poſſeßionibus. *Tit. XVII.*

I. Impp. Theod. Valent. A A. Hermocrati PP.

PErfecta ac plena liberalitas, quam præſens munificentia communit: tuncq́ue maximè vnuſquiſque totum confidit habere quod meruit, ſi quod ſingulis ſpecialiter indultum eſt generali prouiſione

firmetur. Cum itaque multorum possessiones meminerimus nostro beneficio aliquatenus tributorum munere subleuatas, eisque postea certam concessæ quantitatis partem, quia id necessitas flagitabat, indictam, vt quod liberalitati nostræ derogatum est non pęnitentiæ potius videatur fuisse quàm temporis summam quę iam ex descriptione inlata est profligationem, contemptiones in posterum ab huiusmodi exactionis inquietudine liberamus: vt & præteriti temporis pro subleuatis prædiis reliquorum exactio concedatur, & in posterum nulla descriptio formidetur. hoc enim necessario nobis hac generali sanctione fuerat promulgandum, cum multo sit onerosius simul & in aggere coaceruatam soluere quantitatem quàm particulatim reddere quod debetur. Hæc tamen liberalitas nostra nihil dispositionis amplissimę recordationis Antiochi, qui certam quantitatem ante se releuatis possessionibus nomine canonis indixit, imminuit. id enim quod iam in canonem cecidit, & anniuersaria debet pensitatione persolui, nec in præteritum, nec in posterum patimur esse concessum, nullique deinceps copia relinquitur inspectores sibi specialiter expetendi nisi secundum sanctionem nostram quæ ad viri illustris & consularis Florenti suggestionem missa est ex communi ciuitatis aut * * Indulgentiam verò memoratæ descriptionis & in anteactum & in posterum tempus, non solum in releuatis, verùm etiam in donatis, adæratis, translatisque, seu quodlibet aliud nomen nouæ descriptionis excogitatum est, volumus obseruari: nullámque super his vnquam exactionis molestiam formidari, quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum quicquam innouationis aut oneris addendum esse censemus. Quod & si qua innouatio post administrationem inlustris memorię Antiochi facta est, aut aliquid eis indictum esse monstratur, hoc inritum fieri, omnemque innouationem aut indictionem viribus carere decernimus. Sufficere etenim nouimus illud quod inlustris memoriæ Antiochus ante se releuatis vel adæratis vel donatis, vel translatis possessionibus nomine canonicæ solutionis indixit, quod suam firmitatem cõuenit obtinere in possessionibus videlicet quæ ante eius administrationẽ huiusmodi beneficiũ meruisse noscuntur: post eius verò administrationẽ nec innouationem quandã nec adiectionẽ nec excogitationẽ contra eos, nec aliquã dispositionẽ prolatam firmam esse concedimus. Verum & si quis ex auctoritate nostri numinis vel amplissimę pręfecturæ de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit, firmiter eum volumus posidere, sub eiusdem tamen canonis solutione, quem nostræ maiestatis auctoritas aut præceptum magnificę tuę sedis per annos singulos soluendum esse præscripsit, nullámque eos descriptionem, aut adiectionem, aut innouationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est eos, qui nobis hortantibus aut magnifica præfectura fundos inopes adque ieiunos magno labore impẽso aut exhausto patrimonio vix fortè meliorare potuerint, vt pote deceptos inopinatum onus suscipere, illud quoq; velut quadã circunuentione deposci, quod si se daturos præscissent, fundos minime suscipere aut etiã colere paterentur. Sed vt his qui ante legem datã ex suggestione viri inlustris Florẽti possesiones suas releuarũt, magna liberalitate prospeximus omni timore in perpetuũ, sicuti cõuenit, absolutis: ita eos, qui

qui post memoratæ constitutionis tenorem suas possessiones releuare conati sunt, nihil commodi capere volumus. Quapropter sciant omnes qui tale beneficium post, aut huiusmodi con * * * * possessionis aut adærationem translationemque deposcere. quod & si subreptitiis precibus fuerit impetratum, nihil valere beneficiū tale sancimus. Nouerit amplissimæ tuæ sedis officium, quod si aliquando nobis vel suggestio huic nostræ sanctioni contraria porrigatur, vel si legi sacrísve mandatis (si qua fortè citra suggestionem hiis piis dispositionibus aduersa manauerint) obsequatur, & alios tanquam debitores ex huiusmodi titulo crediderit exponendos, ducentarū librarum auri se condemnatione multandū. Omnibus enim circa res proprias amputanda tristitia est, quibus ex salute nostra vera sensimus gaudia contigisse, vt non minus commoditatibus domesticis, quàm sospitate lætentur, Hermocrates parens Karissime Augustorum. Inlustris igitur & magnifica auctoritas tua quæ per hanc saluberrimam legem pro multorum commoditate statuimus, sollemniter vbique propositis ad omnium notitiam venire perficiat. Dat.* Id. Decemb. Constp. Theod. A.* XVIII. & Albino viro clarissimo CONSS. *XIII. Kal. *XVIIII.

Desiderantur tituli & Nouellæ Theodosij, quæ sequuntur.

De patrimonialibus rei dominicæ & limitotrophis fundis ad Orientem positis. No. III.
De bonis fabricensium. No. I.
De amota militantibus fori præscriptione. No. IIII.
De nauibus vltra duorum milium mod. capacitate non excusandis. No. I.
De postulando & perpetuanda aduocatione. No. I.
De lenonibus. No. I.
De reddito iure armorum. No. I.
Neque diuinam domum neque ecclesiam quolibet publico munere excusandam. No. I.
De pecunia Afris credita. No. I.
De tributis fiscalibus. No. I.
De pretio solidi. No. I.
De corporatis vrbis. No. I.
De negotiatoribus. No. I.
De rescindendis venditionibus. No. I.
De scholaribus & Comitibus scholarum. No. I.
De locis Reip. quoquo modo possessis ciuitatibus restituendis. No. I.

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI VALENTINIANI A. LIBER II.

De fructibus inter maritum & vxorem expensis, filiis, vel heredibus minime imputandis. Tit. I.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino PF. P.

Auctoritatis suæ memorem amplissimũ Senatũ gratanter agnouimus, cuius consilium improbis rebus semper occurrit. Hinc est, quod nuper illustribus ac sublimibus viris, quos euocari ad sacratissimum comitatum vtilitas publicæ necessitatis exegit, nobis suggerenda mandauit, ne abhorrenda vsurpatio ab omni conuersatione honesta vires diutius obtineret. Comperimus enim quasdam post maritorũ obitum filios suos proposita indecora actione nudasse, cũ ab hiis patrimonij sui fructus quærerent, quos vtique stante matrimonio, in illa æqualitate viuendi in commune consumptos conuenit æstimari, quorumque ratiocinium perplexum atque confusum ad veritatis fidem discuti posse non credimus. Cumque illud frequentius nouerimus accidere, vt maiores expensas flagitet matronalis ornatus, & cum nunquam viri post vxorum obitum huiusmodi aliquid credant communibus filiis opponendum, durum est muliebri tantum licentiæ ista permitti. Et ideo Albine Parens Karissime, illustris ac pręcelsa auctoritas tua hac edictali sciat nos lege sanxisse, ne de coniugij copula eorum alter superstes defuncti heredes super hac repetitione redituum æstimet lite pulsandos. Hac enim conditione & vxores teneri volumus & maritos. Siue enim intercesserit dos, seu oblata non fuerit, omne iurgium huiusce repetitionis & ratiocinij conticescat. Hanc autem legem vtilitati & concordiæ humani generis profuturã, edictis per prouinciam propositis, Amplitudo tua in omnium notitiam faciet peruenire. Dat. III. Id. Sept. Rau. D. Theodosio A. XVII. & Albino V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si vir vxore superstite moriatur, fructus, quos constante coniugio constat expensos, nullam postea à communibus filiis, seu ab heredibus mater repetendi habeat facultatem. Quod & si vxor viuo marito decesserit, maritum præcipit eadem lege constringi, vt & ipse à filiis vel heredibus vxoris de ipsis fructibus, qui in commune expensi sunt, penitus nihil requirat.*

De

De Manichæis. *Tit. II.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino P F. P. II.

Vperstitio Paganis quoque damnata temporibus, inimica publicæ disciplinæ, & hostis fidei Christianæ, ad excidium sui Clementiam nostram nō immerito prouocauit. Manichęos loquimur, quos execrabiles, & toto orbe pellendos, omniū retrò principum statuta iudicarunt. Nec dissimulationem crimina nuper detecta patiuntur: Quæ enim, & quam dictu audituque obscœna in iudicio beatissimi Papæ Leonis, coram Senatu amplissimo manifesta ipsorum confessione patefacta sunt? Adeo vt eorum quoque qui diceretur Episcopus, & voce propria proderet, & omnia scelerum suorum secreta perscriberet. Quod notitiam nostram latere non potuit, quibus tutum non est negligere tam detestandam diuinitatis iniuriam, & impunitum relinquere scelus, quo non solum corpora deceptorum, sed etiam animę inexpiabiliter polluūtur. Vnde Albine Parens Karissime Augustorum, illustris & magnifica auctoritas tua hac nos in ęternum victura lege statuisse cognoscat, quam in omnium prouinciarum faciet notitiam edictis propositis peruenire. Vt vbicunque terrarum quisquam Manichæorum fuerit deprehensus, pœnas, quas in sacrilegos iura sanxerunt, auctoritate publicæ seueritatis excipiat. Sitque publicum crimen, & omni volenti sine accusationis periculo tales arguere sit facultas. Nec cuiquam licitū tutumque sit aut celare tales, aut talibus conuiuere, cum omnia de hiis à nobis confirmata sint retrò principum statuta, vt nouerint vniuersi hac edictali lege proposita, Manichæos dignitate militiæ, & vrbium habitatione priuandos: ne quis innocens talium conuersatione, aut societate capiatur. Successiones nec capiant, nec relinquant, sed fisci nostri viribus adgregentur. Nec eis quod palàm interdicimus vlla fraude quęratur: Iniuriarū careant actione, contractos liberos omnino non habeant. Primates vniuscuiusque militiæ vel officij mox exigenda per apparitionem vestram x. librarum auri multa percellat, si quem hac superstitione pollutum siuerint militare: neque enim aliquid nimium in eos videtur posse decerni, quorum incesta peruersitas religionis nomine lupanaribus quoque ignota vel pudenda committit. Dat. XIII. Kal. Iul. Rom. Valent. A. VII. & Numo V. C. C O S S.

Ista Interpretatione non eget.

De homicidio casu an voluntate facto. *Tit. III.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Maximo II. P P. & Patritio.

Riminosos quidem auersamur omnes, & præcipue humano cruore pollutos, Quorum crescit audacia, cum impunitas per simplicia, vel etiam personalia rescripta donatur. Nefas dictu, per ignorātiam facinora defensione vallamus. Sed quantum est, quod occupationibus nostris astutia plectendę subreptionis illudit, cum rescripta huiusmodi etiā viro illustri quæstore nesciente procedant, quem custodem statuimus esse iustitiæ, qua nullum carere debet oraculum. Merito ergo male vsurpata prohibentes, hac edictali lege sancimus, vt homicidio, quod tamen casibus imputauerit confessio supplicantis, non aliter indulgentia, nisi nostri nominis adnotatione præstetur: Quoniam rariora erunt facinora, sub nostrum ventura iudicium, nec vlla, nisi discussis rebus venia continget. Postquam tamen ad cuiuscunque

Cogni

Cognitoris tribunal adnotatio nostra peruenerit, examinari fidem precum diligenter iubemus, vt si homicidium vel vitandæ mortis necessitate constiterit admissum, venia tribuatur orantibus. Deprehẽsos vero in mendaciis ilico pœna percellat. Hiis enim tantummodo volumus ignosci, in quorum labsibus sola potest fortuna culpari. Homicidas autem, in hominum cædem nefaria voluntate grassatos, aliorumúe capitalium criminum reos, nec per annotationes nostras licebit absolui. Vir spectabilis, magister scrinij, qui interdicta supplicantibus responsa præbuerit, quinque auri librarum multam sacro ærario nostro cogatur inferre. Memorialis quoque cuiuslibet scrinij, qui aduersus veritum rescriptum fuerit executus, spoliatus militia quinquennij relegatione plectatur. Quod enim fas non est, vel per adnotationes nostras nocentes mereri, multo magis vetamus rescriptis simplicibus impetrari. Maxime Parẽs charissime A A. Illustris itaque & præcelsa Magnificentia tua necessariam humano generi sanctionem cunctorũ notitiæ publicari propositis iubebit edictis, vt salubria constituta nullus ignoret, & manu diuina. Diuinitas te seruet per multos annos, Parens charissime Augustorum. Dat. VI. Id. Decemb. Romæ, D. Valentiniano A. VI. & Numo V. C. COSS. PP. pridie Id. Decemb. in foro Traiani. Subscripsi.

INTERPRETATIO. *Lex ista præcipit, vt si quis ad principem conuolauerit, adserens casu homicidium à se fuisse commissum, & si per supplicationem à rerum dominis veniam potuerit impetrare, à Rectore prouinciæ, vbi casus iste commissus est, id specialiter debet inquiri, & si certa fuerit suggestio supplicantis, veniam mereatur obtentam. Ceterum si voluntarie habita discussione conuictus fuerit homicidium cõmisisse, eandem pœnam excipiat, quæ de homicidiis legibus habetur expressa. Impetrata non valeant, & capitali sententia feriatur. Reliqua constituta lex ipsa declarat.*

De Testamentis. *Tit.* *IIII.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. P. F. P. & Patritio.

IAmdudum quidam Diuus auunculus noster, testamẽtorum compendia generali lege complexus, formulam iuris antiqui, & inanem verborum cõquisitionem non necessariam iudicauit, validissimam statuens voluntatem, cum de nostris altaribus coniuges petunt, vt decedenti prius succedat superstes. Sed quoniam Leonius, vir Spectabilis, munitus veteribus constitutis, nostram supplex maluit expectare sententiam: occasionem nouandæ legis amplectimur, salubri definitione censentes: vt siue inter se coniugum, seu quorumcunque consensus oblatis Serenitati nostræ precibus optauerit, morte prę́uẽtis heredem superstitem fieri oportere personam, hoc ita ratum firmumque permaneat, vt nihil robustius æstimetur. Et in Augustam notitiam peruenisse sufficiat, etiam si nullum processerit ex hac parte responsum. Nam cum liceat cunctis iure ciuili atque prætorio, liceat per nuncupationem, liceat municipalibus gestis iudicia suprema componere, proculdubio manebit firmior hæc voluntas, quæ testimonio principis & subscriptione conditoris firmatur: Si tamen nullum defuncti posterius eius extabit arbitrium. Leonius vero & Iucunda vxor eius, tanta vicissim charitate certarunt, vt fusis simul precibus ius poscerent liberorum, & propter incertum sortis humanæ superstitem coniugem precarentur

heredem

heredem: licet superfluò illud addentes, vt intestatæ successionis ius ac licẽtiam sortirentur, cum hoc ipsum, quod Serenitati nostræ preces pariter obtulerunt, sit testamenti ordo præcipuus. præterea sicut supplicationi cõnexa monstrant, quãuis in vnius chartæ volumine supremum votis paribus cõdidere iudicium, septem testium subscriptionibus roboratum. Cui nos æternam tribui firmitatem legis huius definitione censuimus. Quoniam nec captatorium dici potest, cum duorum fuerit similis affectus, & simplex religio testamenta cõdentium: cunctisque iam liceat quoquomodo, & quibuscunque verbis vltimum dictare iudicium, sicut eorum principum statuta declarant, qui remouere sanctionibus suis meliore prudentia vetusti iuris ambages. Idcirco quia minutiis priscæ cõsuetudinis, & obscuritate submota, solam defunctorum conuenit inspici voluntatem, cui multum roboris erit, si vel septem, vel quinque testibus muniatur, & virum spectabilem Leonium, præter fiduciam precũ pridem cum vxore cõmunium, voluntas quoque alia, & subscriptionibus testium munita defendit, apud eundem solida successione iucundę cõiugis suæ iugiter permanente, quisquis maluerit delata nobis supplicatione testari, liberam habeat facultatem. Cuius heres ex edicto Diui Hadriani hereditaria corpora cõsequetur, nec bonorum possessionis petendæ sustinebit necessitatem, quam generaliter omnibus relaxamus. Ne tamen hoc testamenti genus plus iusto muniisse credamur, si quis sibi vel inofficiosi querellam, vel præteriti competere duxerit actionem, hanc vtranque secundum iuris & legum statuta seruamus, Albine Præfecte Karissime AA. Idcirco illustris & præcelsa Magnificentia tua saluberrimam sanctionem mox in omnium peruenire notitiã propositis iubebit edictis, vt possit facile cognosci condendarum, cõseruandarumque legum curam esse nobis præcipuam. Dat. XII. Kal. Nouemb. Rom. Aëtio III. & Q. Aurelio Symmacho VV. CC. COSS. PP. in foro Diui Traiani. Antelata edicto Albini iterum Præf. præt. & Patricij.

INTERPRETATIO. *Hæc lex de aliis titulis testamentorum id amplius habet, vt in coniugio positi si filios non habeant, seu maritus vxorem, seu vxor maritum voluerit, relinquat heredem, quod ius dicitur liberorum: quia etiamsi vna charta sua condere maluerint voluntatem, aut inuicem se heredes scribant, qui alteri superstes extiterit, dimissam rem iuxta legis huius ordinem vindicabit: ita tamen, vt hiis personis, quibus lex concedit, si fuerit de inofficiosi querela actio, reseruetur.*

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino II. PF. P. & Patricio.

Cum sciamus & Diuos principes, & Clementiam nostram cõdendarum legum fomitem frequenter inuenisse de precibus, iuuat ex facto quod nuper euenit, cunctis profutura sancire. Illustrem fœminam Pelagiam cùm Micce illustris fœmina dictare vellet heredem, sed testium copiam non haberet, per holographam scripturam votum circa prædictam supremæ prodidit voluntatis. Nam quod solum potuit secretius licere morienti, indicem iudicij sui paginam Cæsario viro spectabili, Tribuno & Notario fratris sui filio secura commisit, quem natalium decus, & propinquitatis religio fidem cogeret seruare defunctæ. Nec sanè electionis suę cura testatricem fefellit. Desideriis amitæ Cæsarius obsecutus chartam fidei suæ creditam, iuris & conscientiæ memor, eadem qua sumpserat simplicitate vulgauit. Sed illustris heres ab ambitu cupiditatis alie-

na, nihil de successione prǽsumpsit, nihil de corporibus hereditariis vindicauit: intra hos modestiæ terminos manens, vt subdito precibus vltimæ voluntatis arbitrio, non prius se putaret heredem, nisi nos causæ iustitiam probaremus. Recensitis igitur omnibus, defunctæ iudicium roboramus, cui prǽter filium fratris, & literas suas, testes habere non licuit. Idcirco inlustris fœmina Pelagia, pro ea parte qua heres scripta est, defunctę potietur arbitrio. Ne tamen huius statuti salubritatem generi negemus humano, mansura iugiter lege decernimus, vt quisquis per holographam scripturam supremum maluerit ordinare iudicium, habeat liberam facultatem. Multis enim casibus sæpe contingit, vt morientibus testium numerus & copia denegetur. Quibus erit de legibus nostris inter ipsa vitæ deficientis pericula causatio, si proprię manus literis scribere, quos voluerint, non sinantur heredes. Aliis testes itinerum necessitas, aliis solitudo villarum, aliis nauigatio seruis tantum comitibus expetita subducit. Aliorum testatas prohibent esse voluntates hij, qui velut obsessos conclauibus suis solent custodire languentes. Nostræ posthac beneficio sanctionis intestatus nemo morietur, cui fuerit sollicitudo testandi, late viam supremis aperimus arbitriis, si holographa manu testamenta condantur, testes necessarios non putamus. Scripto enim taliter sufficiet heredi, asserere etiam sine testibus fidem rerum, dummodo reliqua congruere demonstret, quę in testamentis debere seruari tam veterum principum, quàm nostrę prǽcipiunt sanctiones, vt in hereditariorum corporum possessionem probata scripturæ veritate mittatur. Cum tamen testium prǽsentiam testator elegerit, legitimum numerũ semper oportebit adhiberi: necessitatem quoque prǽcipitem submouemus, quæ testatores hactenus compulit, sub vnius diei spatio supremum festinato nimis ordiri & implere iudicium. Quibus nos licentiam, tempusque largimur, vt voluntatem, quam de rebus propriis mente conceperint, frequenter scribant, frequenter retractent, frequenter emendent, & quot voluerint diebus, in tantæ prǽsertim causę meditatione, versentur. Hęc enim deliberatio nihil immaturum relinquit, cui licebit sępe dictata corrigere. Testes autem subscriptiones suas vno die vel omnes pariter, vel si legitimus numerus exiguam moram fecerit, horis prębere diuersis sub obtutibus testatoris iubemus. Prǽterea quoniam plerique deficientium voluntates suas cupiunt esse secretas, nec añte vulgari, quàm luce priuentur, statuimus ac iubemus, vt si testes rogati paginę, cuius arcana nescierint, coram testatore subscripserint, nihil ex ignoratione testium testamentorum firmitatibus derogetur. Albine parens Karissime Augustorum. Idcirco illustris & prǽcelsa magnificentia tua iustissimam legem, & cunctis generaliter profuturam in omnium celeriter ire notitiam propositis iubebit edictis, vt facile possit agnosci nostrarum salubritas sanctionum. Dat. VII. Kal. Iañ. Romę, Aëtio IIII. & Symmacho vv. cc. coss. Acc. VI. Kal. Iañ. Romę. PP. V. Kal. Iañ. in foro Traiani. Subscripsi.

INTERPRETATIO. *Hæc lex licet alia replicet, quæ in aliis legibus habentur expressa, tamen hoc amplius obseruandum esse præcipit, vt si cui fuerit testandi voluntas, & testes forsitan defuerint, voluntatem suam propria manu perscribat, quæ prolata post defuncti obitum plenam obtineat firmitatem.*

De sepul

De sepulchris. *Tit. V.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. PF. P. & Patritio.

Iligenter quidem legum veterum conditores prospexerunt miseris & post fata mortalibus, eorum qui sepulchra violassent capita persequenda. Sed quoniam noxiæ mentes cæco semper in facinus furore rapiuntur, & se ad pœnas dudum statutas existimāt non teneri, necesse est seueritatē nouari, quam videmus hactenus impune cōtemptam: Quis enim nescit quietos sollicitari funestis ausibus manes? & horribilem violentiam defunctorū cineribus inferri? Luce palàm sepulchra cęduntur, & quicquid religio vetat, in vsum licentiæ traxit sacrilega pręsumptio. Finis malorum nec iam mortuis datur, in quorum supplicia constructio miserandę cędis eripitur. Scimus enim, nec vana fides, & solutas membris animas habere sensum, & in originem suam spiritum redire cœlestem. Hoc libris veteris sapientiæ, hoc religionis, quam veneramur & colimus, declaratur arcanis. Et licet occasus necessitatem mens diuina non sentiat, amant tamen animæ sedem corporū relictorum, & nescio qua sorte rationis occultę sepulchri honore lętātur: cuius tanta permanet cunctis cura temporibus, vt videamus in hos vsus sumptu nimio pretiosa montiū metalla transferri, operosasque moles censu laborante componi. Quod prudentium certe intelligentia recusaret, si nihil crederet esse post mortem. Nimis barbara est & vesana crudelitas, munus extremum luce carentibus inuidere, & dirutis per inexpiabile crimen sepulchris, monstrare cœlo corporum reliquas humatorum. Huius nefandi sceleris inter cęteros reos vehementior clericos querela persequitur, quos portentis talibus immorantes frequenter aspexit dies tristior. Ferro accincti vexāt sepultos, & obliti nominis, cœlo ac syderibus pręsidentes, cinerum contagione pollutas sacris altaribus manus inferunt: tanto in profundam caliginem conscientiæ suæ stupore demersi, vt reuerendis audeant interesse mysteriis, & post excidia funerū credant Deum posse placari, quem nocentes precantur incassum, quem vita melior exorat. Cōmissorum talium fœditatem, ne diutius tempora nostra maculentur, hac edictali lege damnamus. Quisquis igitur sepulchra, profundæ violator quietis, & lucis ipsius hostis effoderit, quisquis ex hiis quęlibet marmora, aut saxa sustulerit, pœnę mox habeatur obnoxius. Seruos, colonósve, in hoc facinore deprehensos, duci protinus ad tormenta conuenit. Si de sua tantum fuerint temeritate confessi, luant cōmissa sanguine suo. Si dominos inter supplicia nullo interrogante nexuerint, pariter puniantur. Ingenui quoque, quos similis præsumptio reos fecerit, si fortasse plebei, & nullarum fuerint facultatum, pœnas morte persoluant. Splendidiores autem, vel dignitatibus noti, bonorū suorum medietate multati, perpetua notentur infamia. Clericos vero, quos tam diri operis constiterit auctores, dignos credimus maiore supplicio: vehementius enim cohercendus est, quem peccasse mireris. Scelus omne grauius facit claritudo personæ. Intolerandum, nimis execrabile, non ferendum, induere nomen & titulum sanctitatis, & abundare criminibus. Quisquis igitur ex hoc numero sepulchrorum violator extiterit, ilico clerici nomen amittat, & sic stilo proscriptionis addictus, perpetua deportatione plectatur. Quod ita seruari oportere censemus, vt nec ministris, nec Antistitibus sacræ religionis in tali causa sta-

tuamus esse parcendum. Facescant querelæ, nullius innocentiã sauciamus: Nocentes tantum lex nostra persequitur. Sed quoniam plerunque statutis salubribus dissimulatione venalium iudicum negatur effectus, præsenti iubemus edicto, vt prouinciæ moderator, adminiculo municipum fultus, censuram nostrę legis exerceat. Et licet nemo reus possit fascibus ac securibus reluctari: si quis tamen extiterit sic superbus, sic impotens, sic rebellis, in cuius nequeat ire supplicium, amplissimas potestates directa relatione mox instruat, ne seueritas iusta lentetur. Quod si violatores sepulchri, quos potuerint secundum formam sanctionis huius punire, neglexerint, vel de superioribus referre distulerint, facultatibus & honore priuentur. Cuius quisque, siue adhuc in potestate positi, siue priuati, propter omissam pœnam violatoris sepulchri voluerit accusator emergere, habeat liberã facultatem. Nec delatoris formidet inuidiam, cum præmio magis dignus sit, qui se constanter improbum odisse monstrauerit. Albine Præfecte Karissime Augustorum, illustris & præcelsa magnificentia tua legem, quam pietatis & religionis amore concepimus, prouinciis, prouinciarumque rectoribus celeriter innotescere propositis iubebit edictis, vt criminosis pœna reddatur: Innocenter viuentibus gratulatio: pax sepultis. Dat. III. Id. Mar. Romæ. Acc. VI. Kal. April. Romę, Callypio V. C. COS. PP. in foro Traiani, VIII. Id. April. Antelata edicto Albini viri inlustris PF. P. II. & Patritij.

Ista lex Interpretatione non indiget.

De libertis & successionibus eorum. Tit. VI.

I. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Albinum PF. P. II. & Patritium.

CVm iuris æquitas omnibus dominis in cõmune permiserit, fructu libertatis & pręmio fortunam mutare seruorum, nec manumissoris posteros hiis graues esse cõueniat, quos meliore iudicio tanti muneris auctor euexerit: duras nimis benemeritis sanctiones credimus, quę sic opprimunt sub ingrati actione libertos, vt ab heredibus defunctorum pręcipiant in seruitutem vocari, tanquam contra iniuriarum, vel superbię reos, nulla nisi abrogandæ libertatis pœna sufficiat. Huius ergo statuti vigorem benignius corrigentes, mãsura iugiter lege decernimus, vt si quis ex familia sua cuiuslibet sexus homines libertate donauerit, eius heredes siue extranei, siue filij, siue filiæ, siue nepotes neptesúe fuerint, vel propinqui cuiuscunque cognationis & nominis, manumissos non teneant ad obsequiorum necessitatem, nullamque contra ingratos habeant actionem. Sed, quod minime remur, si contumeliam fortasse pertulerint, ad cohercendos iniuriarum reos vtantur iure communi. Nemo sibi nostræ legis obstaculo credat perire vindictã, latè aduersum noxios seueritas patet. Hoc vnum vltionis genus nostro seculo, vẽturisque temporibus nulli prorsus sperare permittimus, vt in ius vocati postulet seruitutẽ. Iustitiam præsentis edicti, si bene sentiant, famę pręstamus heredum, ne videantur non agere causam doloris, sed exercere potius cupiditatis ardorem. De successionibus etiam, quas latius & obscurius veteres protulerunt, compendium lucidę definitionis adhibemus. Itaque libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit consecutus, siue vnicum pignus, siue plures cuiuslibet sexus habeat filios, cum mori cœperit, soboli suæ omnes proprias, si maluerit facultates, supremo

securus

securus dimittat arbitrio. Quod si nulla prole gaudebit, quatuor vncias bonorum suorum manumissoris filio, vel si plures erunt, filiis derelinquat: aut si filiorum nullus extiterit, nepoti ex filio, vel nepotibus eandem deputet portionem. Filias vero manumissoris, earumque filios & nepotes impune prætereat, nisi forsitan aliud amor suaserit, voluntasque morientis. Ne quid autem sæuis interpretationibus calumniantum moliantur insidiæ, quod pro liberto statuimus pari sibi munere etiam liberta defendat. Præterea intestatis libertis, filius filia, nepos neptisque, vel si plures superstites fuerint, dummodo liberi ciuesque Romani, pro totius patrimonij soliditate succedant. Nam si nec filios habuerint, nec nepotes reliquerint, tamen patrem, matrem, fratrem, sororem, pari libertate gaudentes, medietatem sibi intestatæ successionis hæc de supradictis persona defendat, quæ gradu potior inuenitur. Aliam verò medietatem manumissorum reseruamus heredibus, quos tunc respiciet omnis hereditas, si intestato expressa necessitudinum nomina defuisse constiterit: Ipsis vero manumissoribus nihil penitus derogamus; quibus ius patronatus integrum semper manebit, saluumque durabit, quicquid vel prisci iuris auctoritas, vel superiorũ Principum sanctiones contra ingratos detulere libertos. Sed ne penitus sibi reuerentiam causentur posteri negatã, statuimus & iubemus, vt aduersum manumissoris filios & nepotes, liberti, libertæue in nullis omnino causis testimonium dicant. Quod si licet nihil valiturum dixerint, puniantur. Albine præfecte Karissime Augustorum. Illustris & præcelsa magnificentia auctoritatis tuę propriis reuerenter edictis cunctorũ sensibus ęquitatem nostræ legis insinuet, vt quanto studio & detestemur iniustos, & libertati tribuamus fauorẽ, totus vbi noster est orbis agnoscat. Dat. III. Non. Iuu. Romę, Callypio & Ardabure vv. cc. coss. pp. in foro Traiani, v. Id. Iun. Antelata edicto Albini v. c.

INTERPRETATIO. *Lex ista constituit, vt liberti qui ciues Romani effecti sunt, ab heredibus manumissorũ siue filij sint, siue extranei, proposita iniuriæ actione, qua se dicant læsos, pro occasione istius ingratitudinis ad seruitium nullatenus reuocentur. Sed si talis casus emerserit, quasi contra alios ingenuos, sic de iniuriis apud iudicem actio proponatur. De successionibus vero libertorum, hoc est ciuium Romanorum, id censuit obseruandum, vt libertus, siue liberta, si vnum filium seu plures habuerint, ipsis facultatem suam morientes, si voluerint, integram derelinquant. Contra cuius voluntatem nec filij ex patrono, nec nepotes ex filio vlla venire poterunt ratione. Quod si libertus libertáue, qui defuncti fuerint, filios non habebunt, & testari forsitan voluerint, tertiam facultatis suæ manumissorum filiis vel nepotibus, qui ex masculis nati fuerint, derelinquant. Filias vero manumissoris, earumq; filios & nepotes ab hac hereditate, salua pagina testamenti, securi si voluerint prætermittant: quia fœminæ ad istas hereditates penitus non vocantur: nisi forte illi liberti de duabus partibus pro gratia aliqua filiabus, vel nepotibus ex filia patronorum suo voluerint conferre iudicio. Si vero liberti nec filios dimiserint, nec nepotes, si patrem, matrem, fratrem, sororem, & ipsos libertos ciues Romanos factos esse constiterit, quos superstites derelinquunt, tunc medietatem sibi patroni heredes vindicent, & medietatem suprascriptis personis de gradu defuncti liberti qui proximior inuenitur. Nam si liberti, qui ciues Romani fuerint, viuo manumissore decesserint, si sine voluntate patroni condere voluerint testamẽta, penitus non valebunt: quia auctoritati manumissorum omnia lex ista seruabit. Contra filios vero*

vel nepotes libertus libertáue testimonium dicere in quacunque causa non præsumant: quod si fecerint, licet recipi nulla liceat ratione, tamen quicunque liberti contra filios vel nepotes patroni contrarium testimonium dederint, puniantur.

De indulgentiis reliquorum. *Tit. VII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui suo salutem dicunt.

SI vos liberique vestri valetis, bene est: nos exercitusque nostri valemus. Licet aliæ occupationes extiterint, vltra differri non potuit: apud verecundam enim conscientiam mendacij genus est, promissa tardare. Sciamus licet deuotionem possessorũ fiscalia nulla vel parua debere: tamen quod in huius discussionis officio, & nullius & modici vna eademque conditio est, euidenter exponimus, cur designatæ necessitati placeat subueniri. Putabitur enim conniuentia, nisi nostro studio corrigatur. Quãtum ad propositum nostrum attinet, prouincialibus vndique volumus esse consultum, & diuersis fessos incommodis, sufficientibus beneficiis adiuuare. Verum obstitit inuida plerunque subreptio, quoniam iam non potest tantum, quantumlibet intenta cogitatio prouidere, vt improbis etiam latentes nocendi aditus obstruantur. Discussores ad prouincias non electi, sicut comperimus, sed ambientes ire dicuntur, quod nobis & proceribus nostris aliarum sollicitudinum mole constrictis, efficere inueniuntur ociosi. Hoc modo facultates possessorum miserabiliter conciderunt. Et hinc maius incommodum, vnde remedia certa debuere prouenire. Vbi trepidam prouinciam talis discussor adierit, stipatus calumniarũ ministris, superbit elatus inter obsequia sumptuosa, expetit adminicula prouincialis officij, scholares etiam sæpe cõiungit, multiplicato & hominum numero, & officiorum, vt quãtum auaritiæ libuerit terror extorqueat. Prima sunt venientis exordia, vt proferat & reuoluat super diuersis numerosisque titulis terribiles iussiones, prętendit minutarum supputationum caligines, inexplicabili obscuritate confusas: quæ inter homines versutiarum nescios hoc amplius agunt, quò minus intelligi possunt. Securitates expetũt, annorum serie & vetustate cõsumptas, quas seruare nescit simplicitas, & fiducia nihil debentis: Reuera enim aut quoquomodo pereunt, aut quasi iusta contingit occasio deprædandi, aut si extant, redimendum est, vt ferantur accepto. Ita fit vt apud improbum rei arbitrũ merito noceat, chartula cum perit: nihil proficiat, non perisse. Innumerę deinde clades, sęua custodia, suspendiorum crudelitas, & vniuersa tormenta, quæ interea lętus, & crudelitatis pertinax egregius quæsitor expectat. Collega furtorum Palatinus hortatur, instat apparitio turbulenta, vrget immitis exsecutio militaris. Indignum facinus, hæc de ciuibus velut inter hostes pecuniæ placitis, non allegationũ iustitia, non miseratione finiri. Tanta vexatio cum nihil vnquam fisci vtilitatibus prosit, tamen non desinit iterari, quasi aliquid efficaciter gestũ, vix dum vno è prouincia decedente, cum nouis auctoritatibus alter excurrit. Si vtilis publico esse non potuit qui ante perrexit, superfluum est ire alterum, ęquè prouincialibus obfuturum. Hunc nos P. C. fomitem perniciosi ardoris extinguimus, nec patimur vlterius ad exhaustorum interitum desæuire. Nobis perit deterior possessor effectus, nobis proficit non grauatus.

grauatus. Venduntur induciæ hiis qui non possunt esse soluendo, cum dilationis redemptio publicam magis attenuet functionem. Amittit sine dubio fiscus, quod cõmodo suo exactor augmentat. Superiorum igitur P.C. omnium temporum reliqua tam arcalium, quàm vtriusque ærarij, vsque ad incipientem primam indictionem iubemus ad indulgentiam pertinere: nemo prorsus quælibet vsque ad designatum tempus transacta discutiat. Sola est nunquam calumnianda securitas, quam æternitas nostra concedit. Licet hanc humanitatem cunctis ad quietem sciamus posse sufficere, tamen addimus, quo prouisio nostra magis possit grata præstari, nemini deinceps licebit ad hoc negocium arbitrio vnius iudicis adspirare. Vtrum mitti debeat inspector publicus, tractatus ante deliberet sublimis viri parentis patritiique nostri, necnon magnificus vir Præfectus prætorio, qui communionis vtilitatem virtutum suarum magnitudine nobiscum peruigiles & cogitant & tuentur. cum aulicis potestatibus pro sua moderatione disponant, si iusta necessitas cogit, qualis persona mittatur. Nihil impudenter audebit, quem elegit talium virorum examinatus adsensus. Necesse est ab eo integritatis reuerentiam custodiri, qui nouit tot se custodes habere, quot iudices. Aliter pergenti ad prouinciam, & fortunarum, & famæ iubemus esse discrimen, reuocetur publici timore periculi, quem occulta cupiditas festinare compellit. Similis conditio manebit officium eius potestatis, quæ discussorem mittere cupiens, non fideliter suggesserit attestatione gestorũ formam mittendi, quam statuimus debere seruari. Sardiniam ab hoc excipi placuit, quoniam apud nonnullos calliditate quadam maxima pars pecuniæ residet, quam exactam publicis oportuit erogationibus applicari: cum satisfecerit, ad ipsam quoque beneficia nostra perueniant. Illustris viri comitis rei priuatæ insinuatio patefecit, dudum nostram clementiam præcepisse, intra Africam, sicut per alias prouincias adiectione quinquennij pretium distractorum prędiorum ab emptoribus debere suppleri. Palatinos super hac re olim directos, necdum quid profecerit retulisse. Quare nolumus, hunc titulum interpretationi huiusce iussionis adiungi, ne sub occasione orationis accepta consumant: dici enim reliqua non possunt. Vnde non residua pars, sed omnis quæ sperari potest summa debetur. Et manu diuina. Optamus vos felicissimos ac florentissimos nostrique amãtissimos per multos annos bene valere, sanctissimi ordinis P.C. Et ad latus. Dat. III. Noñ. Mar. Romę, Valentin. A. VI. & Auieno V.C. COSS. Recitata in Senatu per virum Inl. Postumianum prid. Id. Mar.

Ista lex interpretatione non indiget.

De triginta annorum præscriptione omnibus causis opponenda.
Titulus VIII.

I. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Firmino P.F.P.

Oni principis cura vel prima vel maxima est, quietem Prouincialium propitia sollicitius mente tractare, quibus quanto plus fuerit humanitatis impensum, tanto pronius amor deuotionis incumbit: Hæc est enim natura mentis humanæ, vt quod amittit ex commodo compenset in gratia, & animos præstitis largiores interiore quodam vinculo

charitatis obstringat. Iuuat itaque iuris perpetui, emphyteutici, patrimonialis, iuris reip. vagas æternasque calumnias, & nullo temporum fine conclusas, certis & designatis terminis limitare. Quam nobis necessitatem ferendæ legis iusta imposuit querimonia plurimorum. Quis ferat instituti iurgia, quæ aui ac proaui nescierunt? quæ alia improbum litigatorem tam valida defensio submouebit, si possessorem nec secula in infinitum transacta defendunt? Pręter tantæ ætatis iniuriam vehementer offendit, quod quibusdam nec militię suę priuilegia suffragantur: Diuturno excubiarum labore perfunctis impingi contumeliosam status comperimus quæstionem, & quos verecunda attestatio natalium, splendor conspicuus, præclara scriniorum officia probauerunt, nęuo erubescēdæ obiectionis vrgueri: Emeritos aulicis honoribus viros trahi ad laqueos vilissimi colonatus. Et tunc perniciosius laborare, quando post continuos obseruationum labores residuo vitæ optata debeant quiete gaudere. Domini vernulas suos fideliter seruientes, cum libuerit iugo seruitutis absoluunt, & quod esse non poterant qualitate nascendi, manumissionis beneficio consequuntur. Indignum facinus, deteriorem conditionem liberis esse, quàm seruis, vt humilis, abiectaque fortuna legibus, quod non habebat, adquirat: nobilior quod habuit obtinere non possit. Absit à temporibus nostris, vt id conscientia nostra permittat. Quinimo hunc nobis gloriæ titulum vindicamus, vt nostro studio grauissimæ consuetudinis licentia comprimatur: decet nostris specialiter remediis veternosæ valetudinis aduersa curare. Medicinę huius laus æterna contingit, cum nos tam salubris æquitatis auctores ætas & præsens & futura declarat. Ad quam beneuolentiam præcipue nos hortata est lex Domini patris Clementiæ meę, Theodosij perennis Augusti, qua virtutum suarum morem secutus, humano generi profunda quiete prospexit: Constituens post xxx. annos nulla penitus iurgia, quæ medio tempore mota non fuerant, excitari. Cuius inuicti principis laudibus etiam pręsentem legem necesse est applicari. Illa nanque pia mente pręstando, viam huic alteri prębuit, qua beneficia eius latius panderentur. Pręcipimus itaque propter quorūdam prauas interpretationes, quibus sanctio memorata non sufficit, dum minutias iuris, & captiosa verba sectantur, vt quæ specialiter iussa sunt, specialiter abrogentur: cum generalitatis designatio vniuersa consumat, nec aliquid possit esse exceptum, quod non per illud venerabile constitutum hoc peremptorio vocabulo concludatur: Dicendo enim, omnia, nullum penitus cuiuslibet litis aut causationis fomitē dereliquit. De originariis, & colonis, inquilinis, ac seruis vtriusque sexus, peculiis atque agnationibus designati iuris, id est perpetui, patrimonialis, emphyteuticarij, & reipublicę post xxx. annorum curricula, nulla deinceps actio moueatur. Et negociū, de quo per expressa tempora nemo pulsauit solenniter, nouum nemo proponat. Quod in omnium consummatione causarum iussum est debere seruari: Aequum est enim, tot annos sine interpellatione decursos, nullo nomine, nulla prorsus occasione subuerti. ac si cōstiterit memorati temporis intercessisse silentium, etiā has causas, quę sub fiducia legū pręsenti sanctione ablatarū motę sunt nec finitę, huius sacrę pręceptionis auctoritate volumus aboleri: quia sicut tales inchoari nolumus actiones, ita male inchoatas haberi oportet extinctas. Intra hęc sanè tēpora, si cœpta lis fuerit de originariis vel agnatione cespitis designati

hanc

hanc formam erga possidentes seruari præcepimus, quæ lege Diui parentis nostri Honorij, de colonis vtriusque sexus iuris priuati euidenti definitione conscripta est: scilicet vt à persona fœminea viginti annorum, à virili triginta repetentem præscriptio obiecta submoueat. Quod & in illa parte obseruari conuenit, quæ statuta est de agnatione talium personarum. Et licet rem omnibus causis generaliter profuturam à nemine temerari posse credamus: tamen ne quos sacrilega temeritas ad subreptionem quacũque compellat audacia, præsumentes triginta librarũ auri pœna percellet. Eadem manebit Palatinum officium vtriusque ærarij, necnon officium culminis tui, vel cũctorum iudicum prouinciarum, vt pari sorte quæ salubriter cõstituimus, periculo etiam salutis suę illibata conseruent: Firmine parens Karissime & amantissime. Illustris & præcelsa magnificentia tua, per quam nouimus vniuersitatis quietem studiosa diligentia custodiri, legem cunctis prouinciis, vniuersis litibus adplicandam, propositis vulgabit edictis. Vt post triginta, sicut dictum est, annos, perniciosa diuersarum causarum propositio conquiescat. Dat. xv. Kal. Iul. Rauennæ, Asturio, & Protogene vv. cc. coss. pp. in foro Traiani xiii. Kal. Aug. sub edicto Firmini viri inlustris pp õ.

Ista lex ideo interpretata non est, quia sequens sub titulo, De Episcopali iudicio & diuersis negociis, & de tricennio loquitur, & omnia quæ hic comprehensa non sunt, euidenter habet expressa.

De colonis vagis, vel agnatione eorum, & de aduenis. Titulus IX.

1. Impp. Theod & Valent. AA. Firmino PF. P. & Patritio.

CVm pure & fideliter obseruari debeant, quæ cauẽtur in legibus, latam dudum de colonis originariis, fucum pati quorundam maligna mente cognouimus. Nam cum is, à quo discesserit obnoxius, triginta annorum repellatur obiectu, is eum sibi vindicat apud quem triginta annos probatur implesse. si verò æqualiter habitet per diuersos, is eum sibi vindicat penes quem triginta annorum tempora cõcluduntur, aliàs huic competit cum quo maximam tricennij partẽ habitauit, eundem per hos atque alios designatum tempus assumit, ita contingit, vt cum illi pereat à quo fugit, nec huic ad quem venit possit acquiri, mansionum permutatione desinat esse quod natus est: libertatem, quam nascẽdo non habuit, fugæ sibi assiduitate defendens. Nulli vnquam nisi colono fugitiuo culpa sua prẹmiũ fuit. Ea causa incipit melior esse, qua pœnam meretur. Quod tamen sufficit hucusque licuisse. Nam cum prior dominus obice legis excluditur, illi eum iubemus acquiri, apud quem eosdem annos statuti tẽporis probatur implesse. Quod si propter conclusionẽ tricennalem, & ad vim prẹscriptionis eludendã æqualiter habitet per diuersos, is eũ vindicet iure colonario seruiturũ, penes quẽ à die primę fugę xxx. annorũ posteriora tempora cõcludantur, aliâs huic lucro cedat, cum quo maxima tricẽnij parte vagus & infidus habitator efficit, quod etiam de mulieribus originariis ęquè vagantibus prẹcipit custodiri. Colona vero, quę petitori post xx. annorũ curricula denegatur, si quem partũ ante designatũ tẽpus edidit, priori domino cõuenit nõ perire. Aequũ est vt ad eum soboles redeat suscepta tũc tẽporis, cũ adhuc

mulier

mulier competebat, vt damnum amissæ matris, quod processu contingit annorum, prolis saltem vindicatio consoletur. Quem casum iubemus vicariorum compensatione finiri. Ne, quod impium est, filij à parentibus diuidantur. Item placet, vt pars cuius maritum esse constiterit, pro vxore eiusdem mariti vicariam reddat, quatenus praua forsitan dominorum obstinatio à faciendo diuortio conquiescat: quia & in eiusmodi personis salua & inconuulsa debet coniunctionis affectio permanere. Sanè sicut colonas cōmutari posse priora statuta iusserunt, ita etiam de viris licentia sit. Igitur commutationes factas lex nostra confirmat, ac si aliqua cessio sine personarum commutatione processit, vel deinceps facta fuerit, non valebit: ne ad alterum coloni, ad alterum possessio exhausta perueniat. Aduenę plerunque tenues, abiectæque fortunę quorundam se obsequiis iungunt, vt simulata laboris & obsequiorū patientia, accepto sumptu ac vestitu, illuuiem & squalorem egestatis euadant. Vbi de angustiis cladis suæ, & humanitate & miseratione colligentes fuerint liberati, iam repleti, iam nihil de miseria cogitantes, eligunt fœminas ad patremfamiliâs pertinentes, sollertia, forma, vtilitate meliores. cum satiare se cœperint, derelinquunt, non statu priore perpenso, non adsuetudine cōiunctionis, non dulcedine filiorum, nulla lege prohibente discedunt. Itaque si nulli quolibet modo obnoxius ciuitati, ad prędium se cuiuscunque rusticanum, vrbanumque collegerit, & mulieri obnoxiæ sociari voluerit, gestis municipalibus profiteatur habitandi, vbi elegerit, voluntatem. Vt hoc vinculo pręcedente, nec habitaculum, quod placuit, deserat, nec consortium mulieris abrumpat. Qua professione deprompta, salua ingenuitate, licentiam non habeat recedendi. Pari lege mulieres ingenuas iubeo detineri, à quibus coniunctio appetita est, & electa seruorum vel colonorum, vt hiis abire non liceat. Filij earum si denuntiatio non præcessit, in eorum iure & dominio, apud quos creati sunt vel creantur, colonario nomine perseuerent. Post denuntiationem vero editos, secundum scita diualia seruos esse cēsemus, vt illos nexus, sicut dictum est, colonarius semper teneat obnoxios, hos conditio seruitutis. Firmine Parens Karissime atque amantissime. Illustris & præcelsa Magnificentia tua huius generalis cōstitutionis formam, edictis propositis, ad omnium faciat notitiam peruenire. Dat. prid. Kal. Febr. Romæ, Acc. III. Nō. Feb. Romæ. PP. in foro Traiani: Adelphio v. c. cos.

INTERPRETATIO. *Lex ista constituit, vt si colonus proprium dominum fugerit, & XXX. annis per diuersorum domos aut agros fortasse latuerit, & non nisi impletis XXX. annis à die fugæ suæ prædictum colonum dominus potuerit inuenire, ab eo apud quem inuentus est, tricennali annorum præscriptione dominus, qui coloni fugam sequitur, excludatur. Secunda iterum conditione currente, vt si forte apud tres personas denis annis colonus ipse habitauerit, ille eum vindicet, apud quem posteriori tempore inuenitur. Tertia conditio est, vt si inter eos apud quos per tricennium habitauerit, fuerit orta contentio, ipsi prædictus colonus addicatur, apud quem per illos XXX. annos maiori annorum numero dinoscitur habitasse. De colonæ vero fuga, par apud quoscunque habitauerit forma seruetur, ea tamen conditione seruata, vt sicut de coloni iure proprius dominus XXX. annorum præscriptione excluditur, ita & impleto XX. annorum numero de repetitione colonæ domini petitio repellatur. Ita tamen, vt filij, qui infra XX. annos nati fuerint, quando adhuc colona domino competebat, à domino qui colonam*

præiud

præiudicio temporis perdidit, secundum Constitutionem, quæ sub titulo, De episcopali iudicio, processit, debeant reuocari. Post xx. autem annos nati, illius domino acquirantur, cui colonam tempus addixit. Iubetur etiam, vt de talibus personis commutatio non negetur, ita vt vicaria mancipia tam pro colona, quàm pro portione filiorum dare coloni dominus mox procuret, quod etiamsi conuenerit, & pro colono is cuius colona est, pari constitutione debebit implere. Aduenæ ingenui, qui se colonæ iungi voluerint alienæ: quia sæpe fit, vt contubernia electa contemnant, gestis profiteantur, se de domo domini colonæ, cui iunctus fuerit, nulla ratione discedere, & ingenuitate manente, nullam habeat licentiam euagandi, aut cui coniunctus fuerit, deserendi. Ingenua itemq́ mulier, si contubernium coloni elegerit alieni, si ei denuntiatum non fuerit, coloni sint domino profuturi, quoscunque eius partus ediderit. Post denuntiationem vero quoscunque ediderit, non colonos, sed seruos nouerit esse futuros.

De confirmandis hiis, quæ administrantibus, vel publicum officium gerentibus distracta sunt, vel donata, & de aduocatis, & cæteris negociis. Tit. X.

I. Imp. Valent. A. Firmino P F. P. & Patritio.

QVæ plerique in legibus constituta dissimulant, necesse est presenti iussione sanciri, vt omni ambiguitate submota, instauratione solidiora reddantur. In administratione enim & in militia positis, emendi licentiam denegatam, superflua nõnullorum dicitur esse persuasio, cum lex Diui Honorij ad Palladium Prefectum Pretorio missa, in Theodosianum redacta corpus, hanc copiam talibus legatur dedisse personis. Quem non tedeat alioqui ista conditio, hiis solis qui ad honores aliquos euehuntur, libertatem in contractibus non patêre? Et cum huic obstaculo nulla fortuna subiaceat, non mediocris, non nobilis, non plebeia, vniuersitatis ius & commodum solis militantibus negari. Censeo igitur, vt in quibuslibet administrationibus, officiis, in quocũque militię gradu positis, emendi quę cęteris copia sit: dummodo emptio & venditio celebretur iure communi. Neminem volo potestatis iussu & impressione compelli. Volenti vendere, definitam & conscriptam pecuniam oportet inferri. Videat instrumẽtorum scriptor, sciant ij apud quos venditionis documentum necesse est allegari. Nihil refert quis emat, cum publica fide pretium venditor consequatur. Quod si emptor officio, & administratione perfunctus, intra anni metas, aut super illata violentia lege conscripta, carceris, catenarum, custodię publicę vel priuatę, vel in quolibet genere factionis, aut non annumerato pretio, euidenter fuerit confutatus: vel se de iudicio tergiuersatione subtraxerit, & agat ne gestę rei veritas possit agnosci, venditori solidorum numerum inferat, qui tabulis continetur, possessionem nihilominus perditurus, vt ad dominũ redeat, cui taliter probatur ablata. Item si venditor nihil horum sustineat quę ponimus, sed callida refragatione causetur, manente contractu, perpetua firmitate, & pecuniam reddat emptori, quam cum in pretiũ constiterit accepisse. Hac sanctione eos quoque iubemus esse munitos, quos administrãtes, & vlla gerẽtes officia, prędia rustica vel vrbana certũ est dato precio cõparasse. Donationes quoq; habitas & cõmutationes, circa eas personas, quarũ immerito hactenus emptio fluctuabat, similiter roboramus.

Ita fit,

Ita fit, vt in actu publico posito fidelius laborare delectet, cum vident seu emptione, seu commutatione, quæ instar obtinet emptionis, seu donatione, seu alio quolibet titulo venientia, apud se posterosque suos inconuulsa mansura. Non patimur præterea nonnullorum alio genere iura turbari. Notum est post fatalem hostium ruinam, qua Italia laborauit, in quibusdam regionibus & causidicos & iudices defuisse, hodieque gnaros iuris & legum, aut raro, aut minime reperiri. Nam hęc necessitas fecit perpetuitatem dari prouincialibus aduocatis. Si quis curiali venditori aliqua laboranti necessitate subuenit, cum modo ad exactores fiscalium functionum, modo à creditoribus vrgueretur, & sine cautela vendidit, quam premente iniuria quærere non vacabat, ne diutius suspendiis, squalore custodiæ, sportulæ concussione, vsuris in maiorem cumulum crescētibus, vexaretur, cur non maneat venditio, quæ præstitit obnoxium à dispendiis & suppliciis liberari. Alij destituta & inculta propterea vendiderūt, quia ieiuni cespitis onerosam professionem non poterant sustinere. Iniquum est, tam iustis præcedentibus causis, cōfectæ venditioni ob hoc solum, quia decreti interpositio defuit, adimi firmitatem. Statuo igitur à tēpore, quo Italiam Alaricus intrauit, nullam moueri quæstionem hiis, quæ Curiales taliter de facultatibus propriis vendiderunt. A die sanè latæ huius saluberrimæ iussionis, cum prædia sua distrahunt Curiales, primores etiam Curiæ, qui vendendi necessitatem ignorare non possunt, in conlegæ venditionem subscribant. Hoc ordine omnis causatio sopietur, nec emptor hiis auctoribus quicquam de resultatione † formidat, nec venditor potest sub tali assertione fraudari. Quem si deceptum oppressumúe claruerit, ab ipsis etiam subscriptoribus reddi iubemus indemnem, vt vtilitati eius cum emptore improbo pariter addicantur. In diuersis prouinciis vacuas Curias derelinquūt, qui certatim ad priuilegia, Causidicis illustris prætorianæ sedis atque vrbanæ delata festinant: cum meliores natalibus suis effici volunt. Non curant vrbes proprias spoliatas ministeriis & officiis debitis interire. Nos neque meliora desideria volumus impedire, neque passim destitui ciuitates. Quisquis ergo ad hoc officium venire contendit, non ante sibi sciat esse permissum, quàm vniuersa munia, quæ patriæ suæ debet, exoluat. Cuius tamē indulgemus arbitrio, vt si ad togam properat, suffectum Curiæ præstet, cuius studio perficiat vniuersa, quæ per seipsum fuerant procuranda. Nec absolutum statim credat, appositione subiecti: quia si inefficax vllo debito actu fuerit, recursum ad ipsum præbemus auctorem, Nihilominus ad eos concuriales, qui minus idoneum susceperunt. Professurus igitur, gesta secum deferat apud moderatorem confecta prouinciæ, vt & officio iudicis notum sit, locum absentis quæ persona susceperit, quæ possit publicis necessitatibus sufficiens dare responsum, hac prouidentia nihil negligens in totum potest † vrbibus euenire. Iubeo sanè, vt si in prouinciali foro quatuor constat esse causidicos, quorum patrocinium in controuersiam parti possit vtrique sufficere, cum voluerit is, qui vltra memoratum modum potuerit inueniri, veniat ad predictas sedes ob negocia peroranda. Alioqui licentiam non habebit, si illic non fuerit numerus designatus. Prouidere enim decet, ne prouinciales tenues homines defensionis inopia ad requirenda auditoria sumptuosa venire cogantur. Is ergo, illustribus iudiciis ad actionem causarum debebit admitti, qui pro-

bat relat

† ἴσως, resolutione

† aliàs, post

bat relatione iudicis competentis tantos intra prouinciam sibi creditam esse causidicos, qui possint controuersiæ sustinere conflictum. Firmine Præfecte Karissimæ A A. Illustris itaque & præcelsa Magnificentia tua hāc saluberrimam sanctionem programmate suo ad vniuersorum faciet notitiam peruenire. Dat. pridie Kal.† Feb. Rom. Adelphio v.c. cos. † Septemb.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, vt quia in administratione positis, vel in quolibet officio militantibus leges anteriores id specialiter præscribebant, vt nihil aut comparare, aut commutare aut donatum suscipere tempore militiæ, vel administrationis eis vlla ratione liceret. Sed nunc Valentiniani Imperatoris hac lege præceptum est, vt omnes administrantes vel militantes, aut in quocunque officio constituti sunt publico, & comparandi, & commutandi, & accipiendi donationis titulo habeant liberam potestatem. Solum est, vt nullus probet huiusmodi scripturas, aut per metum, aut per fraudem suppositæ personæ, aut violenter extortas, id est, aut in carcere constitutum, aut in quibuslibet vinculis positum, aut aliquod se tormentorum genus suppliciorumq́ perpessum, aut forsitan pretium se, quod instrumentis inscriptum est, non docuerit percepisse. Tunc vero non solum instrumentum, si fuerit, vacuatur, sed talis emptor & possessionem reddat, & pretium venditori, quod instrumentis continetur insertum cogatur implere. Si vero nihil horum venditor, vt dictum est, fortasse protulerit, & cōtra venditionem hanc voluntarie factam, sub tali obiectione venire tētauerit, cum proposita pœna quæ non valuerit comprobare, merito durante possessione in iure illius, à quo fuerat comparata pretium venditor emptori, cui calumniam intulit, absque vlla dilatione restituat. Curiales etiam, quibus hucusque sine decreti interpositione res suas vendere aut alienare à corpore Curiæ non licebat, si certa fuerint necessitate constricti, vt debitum, quod pro vtilitate publica contraxit, dum creditorum pœnas metuit, supplere festinet. Quicquid sub tali necessitate vendiderit, omni firmitate subsistat. Nec interpositio decreti quæratur, sed tantum concuriales sui, quos necessitas eius poterit non latere, in ea venditione subscribant, & nihil emptori de empta re calumniæ penitus opponatur, sed rem comparatam emptor perpetuo iure possideat. Ita tamen, vt si forsitan se aliqua fraude, intercedentibus concurialibus suis, qui subscriptores iubentur accedere, venditor se probauerit fuisse deceptum, tam emptoris, quàm subscriptoris dispendio venditor reddatur indemnis. Curiales vero si ad aduocationem venire voluerint, aut aliquam militiam sperare, prouideant huiusmodi personas, quæ munia ipsorum debeāt expedire. prouisuri vt nihil per eos reip. possit imminui: nam ad se omne dispendium nouerint pertinere, & se ad locum in quo alium substituerat, reuocandum. Reliquum vero huius legis ideo interpretatum non est, quia hoc in vsu prouinciæ istæ non habent.*

De parentibus qui filios suos distraxerint per necessitatem, & ne ingenui Barbaris venundentur, neque ad transmarina ducantur. Tit. XI.

I. Imp. Valent. A. Aëtio Patritio.

CVm diebus omnibus & momentis, studium Celsitudinis tuæ, & sollicitudinem peruigilem circa vtilitatem publicam comprobemus: etiam præsenti insinuatione monstrasti, qua nullum pateris benigna & salubri prouidentia addictæ per necessitatem ingenuitati præiudicium prouenire. Ostendis non omnia sinistræ licere fortunæ, vt status, quem illa voluit,

inopia cogente, mutare, ad splendorem suum humanitatis nostræ beneficio reducatur. Notum est proximè obscœnissimam famem per totam Italiam desæuisse, coactosque homines filios & parẽtes vendere, vt discrimen instantis mortis effugerent. Tantum vnicuique miseranda macies, & letalis pereuntium pallor extorsit, vt totius, quem natura concessit, amoris obliti alienare suos pietatis genus putarent: nihil est enim ad quod non desperatio salutis impellat. Nil turpe, nil vetitum credit esuriens. Sola cura est, vt qualicunque sorte viuatur. Sed iniquum iudico ideo libertatem perire, quia vita non perit, & agi horrore vilissimę seruitutis, vt exitiũ pudeat euasisse. Cui non ingenuo mori satius est, quàm iugũ seruile perferre? Illa sunt dulcia, quæ prę̈stita non deformant, quę accepisse delectet, quibus vti non turpe sit. Dici beneficium non potest, si pereat quod seruis pro summa remuneratione præstatur. Igitur libero statui, cui specialiter sapientissimi conditores iuris, legesque voluerunt esse consultum, nullum præiudicium patior irrogari: renouans statuta maiorum. Venditionem censeo submoueri, quam prædicta fames de ingenuis fieri persuasit. Ita sanè, vt emptor pretium sub quintæ adiectione recipiat, hoc est, vt quinto solido vnus addatur: decem, duo. Similiter crescente numero, quancumque summam † venditio facta designat. Ita fit vt neque illum rebus adflictis ac desperatis emisse pœniteat, qui amplius recipiat, quàm ad pretium dederat: Nec pereat sub tanta clade distracta libertas. Si quis sanè Barbaris venditionem prohibitam fecerit, vel emptum ingenuum ad transmarina transtulerit, sciat se sex auri vncias fisci viribus illaturum. Quam saluberrimam legem Aëti Parens Karissime atque amantissime, illustris & præcelsa Magnificentia tua notitiæ omnium propositis vulgabit edictis. Dat. pridie Kal. Feb. Romæ, Adelphio v.c. cos.

quantũcunque summa

INTERPRETATIO. *Hoc præcepit hæc lex: Quicunque ingenui filios suos in qualibet necessitate, seu famis tempore vendiderint, ipsa necessitate compulsi, emptor si V. solidis emit, sex recipiat, aut si amplius, secundum suprascriptam rationem augmentũ pretij consequatur. Nam si huiusmodi personas aliquis aut ad extraneas gentes, aut transmarina loca transferre, aut venundare præsumpserit, ipse qui contra statuta venit,* VI. *auri vncias fisco se nouerit illaturum.*

De episcopali iudicio, & diuersis negociis, & ne quis clericus inuitus ordinetur. Tit. XII.

I. Imp. Valent. A. Firmino P.F.P. & Patritio.

DE Episcopali iudicio diuersorum sæpe causatio est. Ne vlterius querela procedat, necesse est pręsenti lege sanciri. Itaque cum inter Clericos iurgium vertitur, & ipsis litigatoribus conuenit, habeat Episcopus licentiam iudicandi: præeunte tamen vinculo compromissi. Quod & de laicis, si consentiant, auctoritas nostra permittit. Aliter eos iudices esse non patimur, nisi voluntas iurgantium interposita, sicut dictum est, conditione præcedat. Quoniam constat Episcopos & Presbyteros forum legibus non habere, nec de aliis causis, secundum Arcadij & Honorij diualia constituta, quæ Theodosianum corpus ostendit, præter religionem posse cognoscere. Si ambo eiusdem officij litigatores nolint, vel alteruter, agunt publicis legibus & iure communi. Sin vero petitor laicus seu in ciuili, seu criminali causa cuiuslibet loci

Cleri

Clericũm aduerſarium ſuum,ſi id magis eligat, per auctoritatem legitimam in publico iudicio reſpondere compellat. Quam formam etiam circa Epiſcoporum perſonam obſeruari oportere cenſemus. Vt ſi in huiuſcemodi ordinis homines actionem peruaſionis, & atrocium iniuriarum dirigi neceſſe fuerit, per Procuratorem ſollemniter ordinatum apud iudicem publicum inter leges, & iura confligant:iudicati exitu ad mandatores ſine dubio reuerſuro. Quod hiis religionis & ſacerdotij veneratione permittimus. Nam notum eſt procurationem in criminalibus negociis non poſſe concedi. Sed vt ſit vlla diſcretio meritorum, Epiſcopis & presbyteris tantum id oportet impendi. In reliquis negotiis criminalibus, iuxta legum ordinem, per ſe iudicium ſubire coguntur. Si ab executore conuenti, parere detrectent, ſeruato iuris ordine ſententia teneat contumaces. In Clerico petitore conſequens erit, vt ſecundum leges pulſati forum ſequatur, ſi, vt dictum eſt, aduerſarius ſuus ad Epiſcopi vel Presbyteri audientiam non præſtat adſenſum. Pœna defenſoribus negocij, qui in eodem extraordinario iudicio adfuerint atque egerint, huiuſmodi conſtituta, vt cauſidicum officij amiſſio, iuriſconſultum exiſtimationis & interdictæ ciuitatis damna percellant. Nullus originarius, inquilinus, ſeruus, vel colonus, ad clericale munus accedat, neque monachis & monaſteriis adgregetur, vt vinculum debitę conditionis euadat. Non corporatus vrbis Romæ, vel cuiuſlibet vrbis alterius, nõ curialis nõ exprimario, nõ aurarius, cuius† collegiatus ſi vir† aut publicus ſeruus. Iubemus, vt Clerici nihil prorſus negociationis exerceãt. Si velint negociari, ſciãt ſe iudicibus ſubditos, Clericorũ priuilegio nõ muniri. Defenſores eccleſiæ de expreſſis vrbium miniſteriis nõ liceat ordinari, acquieſcẽtes huic officio, rerum ſuarum amiſſio comitetur: quas Curię vel corpori ſuo præcipimus applicari. Si cuſtodire hæc & exequi neglexerint iudices competentes, facultatibus ſuis & ſtatus priuilegiis exuantur, primoribus officij capitali diſcrimine conſtituto, ipſis nihilominus à tali officio repellendis, vt ab vrbis ſuæ competentibus obſequiis non recedant. Hij autem, qui intra decennium tranſactum à die latæ huius legis Diaconi ordinati ſunt, Suffectos pro ſe dare debebunt. Si non habent vnde ſibi hac ratione proſpiciant, ipſi ad nexum proprium reducantur. Cęteris inferioris gradus ad competentia miniſteria retrahendis: exceptis Epiſcopis atque presbyteris: ſeruatis tamen quæ de patrimonio talium perſonarum legum præcedentium ſtatuta ſanxerunt. Originarij ſanè vel ſerui, qui iugum natalium declinantes, ad eccleſiaſticum ſe ordinem tranſtulerunt, exceptis Epiſcopis, vt dictum eſt, & presbyteris, ad dominorum iura redeant, ſi non in eodem officio annum triceſimum compleuerunt. Ita vt huius conditionis Diaconus domino pro ſe vicarium reddat, omni pariter peculio reſtituto. Circa quẽ nihilominus ſi copia vicarij dãdi non ſuppetat, quę de miniſteriis vrbiũ ſuperius ſunt ſtatuta, ſeruentur. Vniuerſis Clericis, præter eccleſiaſticos actus nihil omnino cum aliis cauſis decet eſſe commune. Nec cum locis iuris publici, quæ quaſi deſtituta plerumque, & non neceſſaria elicitis ſupplicationibus, velut ad vſum quendam religionis euertunt, pœna xx. auri librarum ſcriniorum proximis interpoſita, ſi aditus huic ſupplicationi fuerit attributus. Oportunum duximus, occaſione legis ea de ſucceſsione decernere, quæ anterioribus cõſtitutis non ſint euidẽter expreſſa. Itaque ſi vir ſine liberis, vxore

† *alias, ciuis.* ἴσως, *ſiue*

† *alias, ſeruilis.* ἴσως, *ſeu libertus*

superstite moriatur, sponsalium quę mulier accepit obeuntis patri matriúe mediam restituat portionē, sibi residuā reseruatura. Si desint personæ quas loquimur, ipsi vniuersa proficiant pro pudore percepta, quæ nō extantibus tā charis religiosisq; nominibus imminui non oportet. Similis erit de dote conditio, quā dari præsentis oraculi decernit auctoritas, vt si nullis interpositis conditionibus viro fuerit attributa, quæ lucratiua esse potest, vxoriæ mortis euentu, patri matriúe defunctæ maritus acceptæ dotis mediam restituat quantitatem. Pars vero fœminæ tanta dari debebit, quantam in sponsalibus maritus intulerit: vt dantis & accipientis sit ęqua conditio, ne placita futuraque cōiunctio, vni lucrum, alteri faciat detrimentum. Muliere in matrimonio intestata deficiente, superstitibus filiis derelictis pater vsusfructus totius patrimonij habeat potestatem, vsque ad vicesimum filiorum ætatis annum: Post medietatem restituat filio filiæúe, sibi in diem vitæ suæ medietate detenta. Si expleto filiorum vicesimo anno medietatem portionis suæ vnicuique dare noluerit, soboli quæ medietatem ex bonis maternis à patre non fuerit consecuta, post obitum patris à successoribus æstimatione habita iubemus exolui, vt quod in familia quis constitutus amisit, futura saltem compensetur ætate. In ipsorum autem matrimoniorum reuerētia & vinculo, ne passim & temere deserātur, antiquata Nouella lege, quę solui coniugia sola contraria voluntate permiserat, ea quæ à Diuo patre nostro Constantio decreta sunt intemerata seruentur. Tricennali temporum definitione concludi ea præcipimus, quæ perpetuis aut infinitis seculis seruabuntur: Exceptis Afrorum negociis, qui se probauerint necessitatem Vandalicam pertulisse: vt de eorum causis illa tempora præfixo tricennio subtrahantur, quæ claruerit sub hostilitate consumpta. Cæterum alia intra expressa metarum suarum censemus spatia contineri. Sanè sicut nō cœptā intra tricenniū quamlibet causam vetuimus inchoari, ita quæ contestatæ litis sumpsit exordium, excepto priuilegio pupillaris ætatis, quod Diuæ memoriæ patris nostri Theodosij lege concessum est, intra eadem tempora terminetur: Nisi forte post vicesimū quintum annum, ex eo quod competere actio cœperat, contestata lis fuerit. Cui si is casus eueniat, emenso hoc tricennio quod statutum est, aliud quinquennium prorogamus, intra quod debeant negocia vniuersa consumi: ne à malitiosis ingeniis calumniando legem priorem contestatis litibus aliud tricennium vindicetur. Abunde enim sufficiet quinquennij adiectio: qua euoluta, nulli penitus actioni copia tribuetur. Quæ autem intra vicesimum quintum annum contestata lis fuerit, statuto tricēnio modis omnibus consumatur. Petitorē iubemus, postquam edito actionis genere aduersarium suum tenuit, & ad respondēdum coëgit, propositæ litis probationibus imminere: quoniā ad damnosam iudicij obseruationem quenquam prius non debet vllus attrahere, quàm omnia documēta prępararit, quibus exhibitum in disceptatione cōuincat. Quod & scitis veterum principum cōtinetur. Aliâs si quis ad iudicium quem venire compulerit, & in eodem officio vel fideiussionis titulo constituto non vrgueat, quo intra quatuor menses institutas peragat actiones, & constiterit iudicem causas alias cognouisse, petitor qui secretarium suo vitio noluit introire, sumptus expensasque restituat: quoniam actoris tergiuersationem esse non conuenit impunitam. Pulsatus hiis recuperatis, ab obseruationis necessitate integro petitoris negocio

liber

liber abscedat. Quod si pulsatus quis adesse neglexerit, euocatus secundũ ordinem iuris, sententiã excipiat contumacis. Exhibitus sanè si de solo pulsatus fuerit, cessante fideiussionis necessitate, periculo negocij obseruationem se subiturum promittat. In pecuniariis autẽ causis, non nisi pro quãtitate debiti, quod fuerit postulatũ, præsentię suę fideiussorẽ dabit, si maluerit subire conflictũ, si tamen eum in hiis locis, in quibus pulsatus fuerit, patrimoniũ petitę summę conueniẽs constiterit non habere. Si quis à suspecto iudice illustri viro, Pręfecto vrbis Romę, propter aliquas domesticas & priuatas simultates vocẽ appellationis emiserit, apud successorẽ eius sequentẽ mox quas ante timuit exerat actiones: vt relationibus difficultatum, ac morarũ, quas intercedere ad respondendũ volumus, necessitas auferatur. Nec quisquã prouocet à præfato Cognitore in causa cuius meritum intra centũ solidos continetur. Si forte duorũ prędiorum vnus dominus atque possessor ex referto originariis & colonis agro, ad alterum rus aliquos homines propria voluntate & ordinatione transtulerit, ita id maneat, vt siue vẽditione, seu donatione, seu quolibet alio modo ad diuersos dominos res vtraque peruenerit, translatos originis iure & titulo reuocari nõ liceat. Indecorũ est, autoris facta conuelli, quę pro cõsilio suo & tractatu necessaria iudicauit. Cum magis deceat id eius reuerentiã, quę illi visa sunt, inuiolata seruari. Quod autem ante hac promulgata lege censuimus, amissę temporibus originarię sobolem priori domino non perire, id in argumentum trahi aperta definitione prohibemus. Scilicet vt secundũ legem ad Palladiũ datam, sobolem diuidi censeamus, quę de originario suscepta fuerit alieno. Firmine Parẽs Karissime atque amantissime. Quare illustris & pręcelsa Magnificentia tua hãc saluberrimam edictalem legem, etiam pendẽtibus in foro negociis, profuturam, propositis vulgabit edictis: vt quanta nobis disponẽdę quietis publicę cura sit, omnibus innotescat. Dat. XVII. Kal. Maij. Romę, Herculano v. c. cos.

INTERPRETATIO. *Lex ista de diuersis rebus multa cõstituit: sed imprimis de clericis quod dictum est, vt nisi per compromissi vinculum iudicium Episcopale non adeãt. Posteriori lege Maioriani abrogatũ est. De reliquis præcepit, vt si quis laicus Clericũ siue in ciuili, seu in criminali negocio per auctoritatem iudicis ad publicũ prouocauerit, pulsatus sine dilatione respondeat. Episcopi etiã siue pro peruasione rei alicuius, siue pro quibuscunque grauibus iniuriis ad iudicium fuerint prouocati, licet in criminalibus causis per alium nulli liceat respondere, Episcopis tamen & presbyteris hac lege præstatur, vt in talibus causis misso Procuratore respondeant, sine dubio vt ad eos redeat sententia iudicati. In reliquis vero criminalibus causis, vbi de scelere persona conuincenda est, suam in iudicio præsentiam exhibere procurent. Quod si tertio conuenti per executorem ad iudicium venire noluerint, sententiam excipiant contumacis. Clericus si aliquem lite pulsauerit, in foro illius quẽ in iudiciũ prouocat, audiatur: si tamen pulsatus non acquieuerit ad Episcopi vel presbyteri venire iudicium. Quod si aliud fecerit ille qui pulsat, defensores causæ ipsius taliter notari præcepit, vt ab omni officio & persecutione causarũ habeantur extranei. Nullum etiam originarium, inquilinũ, seruum, siue colonum ad clericatus officium iubet accedere, neque in monasteriis recipi, ne per hãc occasionem debitam condicionem possint euadere. Nam nec corporatus ciuitatis alicuius, qui publicum seruitium debet, nec Curialis vel collegiatus Clericus esse præsumat. Clericos quoque præcepit, vt negotiationes nullatenus exercere præsumant: quod si fecerint, velut alij negotiátores*

à iudicibus emendentur. De corporibus nanque publicis nullũ fieri defensorem ecclesiæ lex ista cõstituit. Quod si quis ex Curia adquieuerit, vt fiat defensor ecclesiæ, nouerit res suas omnes Curiæ, aut illi corpori vnde discesserat applicandas, & se ad seruitium ciuitatis in suo corpore reuocandum. Nam & iudicem, & officium eius prouinciæ, si eos non reuocauerint, graui, sicut ipsa lex loquitur, dicit pœna feriendos. Diaconis, qui ex Curialibus, vel ex quolibet corpore publico facti sunt, præcepit, vt pro se ad agenda quæ vtilitati publicæ debentur Suffectos dare debeant. Quod si non dederint, ipsi ad conditionem debitam reuocentur. Nam Episcopos atque presbyteros non iubet hac lege constringi, nisi tantum vt de patrimoniis suis, quæ sunt Maioriani lege constituta, euidenter obseruent. Originarios vero vel seruos, qui ad honorem ecclesiasticum adspirauerint, debere intra XXX. annos à dominis reuocari. Ita tamẽ, vt diaconus pro se vicarium si habuerit reddat, & omne peculium suũ dominus eius vsurpet. Quod si vicariũ non habuerit vnde reddat, ipse ad conditionem propriam reuocetur. Nam omnes Clericos iubet, vt nullas alias causas, præter actus tantum ecclesiasticos agant, & vt publica loca pro ecclesiarum reparatione non destruant. De successione coniugis quoque hoc specialiter credidit inserendum, vt si vir vxore viua moriatur, & filios nõ habeat, sed aut patrem, aut matrem dimittat, de sponsalitia donatione quã fecit medietatẽ sibi vxor vendicet, medietatẽ patri aut matri defuncti mariti, qui superstes eorum fuerit, sine difficultate restituat. Quod etiamsi vxori talis casus euenerit, de dote quam ab vxore maritus accepit, simili ratione, id est, medietatẽ parentibus, aut si vnus eorũ superstes fuerit, se nouerit redditurũ. Quod si nec parentes superstites fuerint, nec filij, persona coniugis quæ altero superuixerit, & dotem, & donationẽ sibi iure perpetuo vindicabit. Ita vt faciendi de hiis quicquid voluerit habeat liberam potestatem. Mulier vero quæ filium derelinquet, si marito superstite intestata defecerit, maritus eius, hoc est pater eorum, facultates ab vxore dimissas pro vsufructu in sua habeat potestate: Ita vt cum vnusquisque filiorum ad vicesimum ætatis suæ annum peruenerit, medietatem portionis suæ sine dilatione percipiat, & medietatẽ sibi pater in diem vitæ suæ ad vsumfructum retineat. Quod si alicui transacto vicesimo anno medietatem portionis suæ dare noluerit, fructus eius medietatis, quam daturus erat, post mortem patris filius de paterna hereditate à successribus eius habita æstimatione recipiat, quos patri exigere pro sua potestate non valuit. De diuortiis vero inter cõiuges sublata Nouella lege, quæ sunt à Diuo Constãtio ordinata præcepit obseruari. Tricennalẽ vero legẽ in omnibus negotiis ita iubet euidentius custodiri, vt omnia tẽpora, quæ in infinitum negocia extẽdebant: quia diuersi in quadraginta annos, diuersi iurisconsultores de aliquibus rebus perpetuã fecerant actionẽ: specialiter censuit, vt omnia de omnibus causis infra XXX. annorum curricula concludantur, præter, sicut de postliminio dictum est, vt illi anni saluo tricennio captiuis imputari non debeant, in quibus hostiũ dominatione detẽti sunt. Quæ tamen lex tricẽnalis sicut illa tempora ad XXX. annos reuocat, quæ amplius lites fecerant propagari, ita reliqua, quæ infra XXX. annos suis quibusque locis euidenter iussa sunt obseruari, in omnibus præcipit custodiri. Nam etiamsi lis infra tricennium inchoata fuerit, & non definita, quasi nec incepta fuerit habeatur extincta: Excepta pupillari causa, quibus pro ætatis fragilitate, sicut lex Diui Theodosij continet, constat esse consultum: vt ea tempora in tricennio non imputentur, in quibus minores sub tutorum iubentur potestate consistere. A quibus tamen si post XXV. annum, ex eo quo competere actio cœperat, lis fuerit cõtestata, quintum tantum annum supra tricennium pupillis iubet augeri. Ita vt completis XXX. & quinque annis, sicut reliquorum

reliquorum causæ infra xxx. annos, ita & eorum infra xxx. & quinque spatium concludantur. Pupillorum vero causæ vel lites, quæ antequam ad xxx & v. annum perueniant, contestatæ fuisse probantur, intra tricennium sine adiectione quinquennij modis omnibus consumantur. De petitoribus vero constitutum est, vt si petitor aduersarium suum pulsatum in iudicio deferre voluerit: quem aut sub fideiußione, aut cautione fecit adduci, & nôn festinet infra quatuor menses, in quibus tamen iudex ad audiendas reliquas causas vacare cognoscitur, vt actionem quam proposuit debeat expedire. Ille, quem compulit ad audientiam, obseruare sumptus & expensas litis à petitore accipiat, & liber abscedat: Salua tamen integritate negocij illius petitoris, qui ad præsens pro tarditate sumptuum vel expensarum damna sustinuit. Nam si quis pulsatus in iudicio adesse noluerit, post trinam conuentionem sciat se contumacis sententiam subiturum: id est, vt quicquid si adfuisset in iudicio addicendus erat, petenti litigatori quasi victus exoluat. Quicunque autem siue de domo, vel de agro fuerit pulsatus, sine fideiußione alicuius caueat adfuturum se esse in iudicio. Nam si pecuniam quis ab eo repetit, & fideiußionem pro quantitate pecuniæ, vnde pulsatur, dare debet, si de hoc debito voluerit parare conflictum: tunc tamen ab eo fideiussor requiri non debebit, quando pulsatus in his locis, inquibus audientia est, non minoris debiti ipsius possesßiones habere probatur. Si quis iudicem pro quibuscunque causis aduersum sibi senserit, aut habuerit fortasse suspectum, vocem appellationis exhibeat, vt cum ei successum fuerit, integro negocio apud alium Iudicem amotis dilationibus poßit audiri. In ea vero causa iudiciariæ potestati, id est, inlustri appellari non debet, in qua vsque ad centum solidos fuerit iudicatum. Si quis dominus duorum fuerit prædiorum, & de vna possessione ad aliam, quæ iuris sui est, mancipia originaria vel colonaria transtulerit, & ad diuersos dominos fundus vterque peruenerit, nihil contra ordinationem domini prioris aliunde translatis mancipijs repetere aut pulsare præsumat, sed cui aut venditus, aut donatus aut dimissus ager fuerit, in eo eum statu poßideat, in quo ab auctore constat fuisse dimissum. De colonarũ vero agnatione id remota ambiguitate constat esse præceptum, vt secundum legem, quæ ad Palladium data est de colono & colona, inter duos dominos diuidatur agnatio, id est, vt coloni dominus duas partes filiorum, tertiam colonæ dominus sibi debeat vindicare. Quæ vero actiones perpetuæ fuerint, & ad tricennium reuocatæ sunt placuit adnecti, id est, hereditatis petitio. si tamen ab auctore cui competebat fuerit inchoata finalis actio, homicidij, furti, tutelæ gestæ, de fugitiuis, de curialibus, vel de collegiatis reuocandis, empti, venditi, locati & conducti, negociorum gestorum, mandati pro socio.

De confirmatione legum Nouellarum Diui Theodosij. Tit. XIII.

I. Impp. Theod. & Valentin. AA. Albino PP. & patricio.

Gloriosissimus principum dominus Theodosius clementiæ meæ pater leges à se post Codicem nominis sui latas nuper ad nos sicut repetitis constitutionibus cauerat, prosequente sacra præceptione direxit, Albine parens Karissime Augustorum. Inlustris & præcelsa magnificentia tua nostrorum quoque opicum tenorem secuta perferre eas in notitiam omnium cum supradicta venerabili iussione simul missa, quod nihil dubitationis relinquit, tam suis quàm prouincialium iudicum decernet edictis, vt sicuti vterque orbis indiuiduis ordinationibus regitur, hisdem quoque legibus temperetur. Dat. Non. Maij. Rau. Postumiano & Zenone CONSS.

De principibus agentium in rebus. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Theod. & Valentin. AA. Opilioni magistro officiorum.

Libenter accipimus quotiens necessaria subgeruntur. tantum enim laudis est veterum statuta servare, quātum necessaria prouida mente sanxisse. eadem ratio est præstare beneficia & præsentia custodire. Igitur sublimitatis tuæ, quæ magnanimitate sua nostris temporibus proficere quidquid rationabili sollicitudine prouidetur subgestionem sequendam * vigiliæ tantæ * hac edictali lege consulimus, vt quæ vetustas pro remuneratione sui præstitit, & intercepta iam diu fuerant, consequantur, scilicet vt inconsulto principe (qui ex eadem schola) qui ad obsequia præfecturæ prætorianæ post infinita discrimina & consumpta ætatis parte meliore peruenit, primores designati officij nihil vsurpent, neque præfectianus aliquis suæ præsumat militiæ sacramenta, neque matriculis eximatur præter eius conscientiam adque consensum, ita vt eadem matricula officij prętoriani in principis potestate consistat, & annonis adque emolumentis principibus nihil per iudicum auaritiam subtrahatur. Debent enim plurimis remediis adiuuari, quos nouimus, vt ad hoc veniant, plurima pericula sustinere, Opilio P.K.A. Inlustris itaque auctoritas tua, hęc quæ merito cōstituta sunt, pręcipiet pro sua æquitate seruari, vt spe certa recuperandi præmij antiquitus deputati in necessitatibus publicis fidelius elaborent, quoniam vbi certus fructus est, illic studiosius laborare delectant, multa decem librarum auri statuta, si quis legis huius obuiauerit constitutis. Dat. III. Id. Sept. Raū. Asturio & Protogene CONSS.

De suariis, boariis, & pecuariis. *Tit. XV.*

I. Impp. Valentinianus & Marcianus AA. Firmino P.P.

Non miramur inter bellicas curas & obstrepentes lituos ordinatione viri magnifici parentis patriciique nostri Aetij formam publicæ dispositionis in meliorem statum fuisse mutatam, cuius sollicitudini facillimum effectum pręstitit amplitudinis vestrę in ęternū consulens laudanda prouisio, quæ sacræ vrbis priuilegiis & ad ministrantis prouidentię & optimi ciuis adfectioni subuenit, & iamiamq; occidui corporis iūccionem ita salubri dispositione cōstituit, vt remotis dispendiis nunquā defectū viriū deuocio inseruientis incurrat. quippe cui perimitationem prouinciarū exactionis qualitate & pretij moderata aderatione prospexit, Firmine P.K.A. Inlustris & pręcelsa magnificētia tua pragmitici nostri tenore cōfecto sciat secundū saluberrimam suggestionē suā quę ex magnifici viri parētis patriciiq; nostri Aetij dispositione processit, patronis & corpori suariorū intuitu sacrę vrbis Rom. in primis hoc beneficiū debere præstari, vt delegatio quę his intra prouinc. * * prouinciis sub refusionē vniuersorū titulorū, q dispersi antehac plurimū in reliquis habere probatur de vicinis prouinciis, id est de Lucania Aemilia quadrigētorum, Cāpania M. DCCCC. L. solidorū debita emolumēta oportet decerni. de boariorū etiā vel pecuariorū præstatione nongētos quinquaginta solidos exactos sibi nouerint profuturos centū milia ęqui ponderis portionē de interpreciis iuxta priora cōstituta præbeāt ducētena quadragena pōdus ad solid. secundū promissionē suā inlaturi. quoniam certa emolumenta amota solita dubitatione percipiunt: ita vt centum quinquaginta diebus obsoniorum præbitionem

sine

ſine vlla cauſatione ſingulis annis à ſe nouerint procurandam, quæ quantitas in tricies, ſexties, cẽties viginti octo milibus libris cum duarum decimarum ratione colligitur. In ipſorum autem patronorum ſit arbitrio conſtitutum, vtrum per prætorianum officium adiuncti ei quique de corpore ſuo quos elegerint quibus ducenariam militiam præberi iubemus, an per ſuos tantummodo, ne fortè onerosi ſint apparitores idipſum munus velint exactionis impleri, nõ expectata deinceps prętorianæ ſedis annua delegatione quę hactenus ſeruabatur. nec ante quicquam de Lucania Samiq; prouinciis arca prætoriana depoſcat, quàm ſuariis exigẽtibus debitum omne ſoluatur. Moderatores prouinciarum eorumq́ue officia ſub periculo facultatum ſuarum diligentiam & efficaciam huic operi commodabunt, vt ea ipſa quę prouidimus facilius impleantur. Baonio priori corporis cum dignitate lege conceſſa etiam cingulum militiæ iubemus adiungi, quo in rebus ordinandis ſub priuilegio militari maior huic auctoritas ſubfragetur. quod circa ſucceſſores eius venientes per ordinem volumus cuſtodiri: quos ad nullum prætera onus conuenit deuocari, niſi huic officio vacantes à cæteris habentur immunes. Suarios ipſius apparitionis neque iniuriæ neque diſpendiis ſubiacere, manentibus circa eos, quæ ſuperiora ſcita ſancxerunt. Obnoxias ſanè Suario, Boario, & Pecuario corpori perſonas ad debita præcipimus cum agnatione, peculiis & prædiis onera reuocari, remotis omnibus quæ ſibi contra legem præſumptio vindicauit, in quibus exequendis memoratus Baonius prior corporis eius fideliter * præſtetur affectus. Deuotos enim ob hoc non ſolum prouiſione, ſed etiam honore duximus adiuuandos, vt ſplendidiores in miniſterio vrbis æternæ ſemper inuigilent, ſuiſque compendiis æſtiment adgregari, quicquid iugis procurarit inlatio. Dat. III. Kal. Iul. Romę, Herculano V.C. CONS.

Deſiderantur tituli & Nouellæ Valentiniani quæ ſequuntur.

De poſtulando. No. I.
De lampadariis. No. I.
De nauicularijs amnicis. No. I.
De prædiis piſtoriis Afris deputandis. No. I.
De ſucceſſione curialium. No. I.
In damnum publicum non valere reſcriptum. No. I.
De pentapolitanis ad vrbem Romam reuocandis. No. I.
De tyronibus & occultatoribus deſertorum. No. III.
De palatinis. No. III.
Ne Duciani vel limitanei milites ad Comitatum exhibeantur. No. I.
De competitionibus. No. I.
De honoratis. No. I.
De honoratis & quis in gradu præferatur. No. I.
De officio & numerariis præfectorum prætorio. No. I.

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI MARTIANI A. LIBER III.

Neminem exhiberi de prouincia ad Comitatum, nisi ad relationem Iudicis, à quo fuerit appellatum. Tit. I.

1. Impp. Valent. & Martiani AA. Edictum.

MVLTA remediorum genera, nostræ Clementiæ prouincialibus suis prospicere gestienti, & crebra cogitatio suppetit, & ipse rerum vsus apportat. Nam cum venalem iudicum ambitum radicitus amputasset, & ad res priuatas vel publicas syncerissime gubernandas, homines spectandos atque consultos traxisset inuitos, sciens quippe felicem fore rēp. si à nolentibus, & actus publicos repulsantibus,† cogitanti nostræ pietati statim occurrit: quonam modo possint longi itineris interuallo, & enormibus sumptibus legitimo egentes auxilio liberari. Videtis enim agmina, videtis cateruas adeuntium infinitas, nō solum à finitimis prouinciis, verum extremo orbis Rom. limite confluentes, & aduersum suos aduersarios conquerentes. Quod profecto nullatenus accidisset, si in locis integritas vel seueritas iudicum floruisset. Et ne igitur huiusmodi flagitia etiam vlterius porrigantur, ne quis desertis laribus suis, aut certe dulcibus pignoribus, per incognitas mundi partes diutius peruagetur, hoc consultissimo edicto statuendum, pariter & omnibus declarandum pietas nostra decernit. Quicunque ciuilē actionem, vel certe criminalem accusationem aduersariis suis intendere moliuntur, viros clarissimos adeant prouinciarum Rectores, & expositis querimoniis, insinuatisque desideriis suis, paratissimum promptissimumque posthac subsidium iuris expectent. Illi noxię potentię vim legum begninam opponant. Illi diuitiis integram mentem obiiciant. Non illum supercilium, quod hoc tempore nullum est, terrebit: non effœminabit mentem seueram quilibet census oblatus: sed vnicuique non altiore suspecta, non despecta humiliore fortuna, nostræ mandatorum nō immemores pietatis, & antiquo, & nostro iure succurrēt, & querimonias suas probantibus, aut indemnitate seruata, aut legitima vindicta consulent subsecuta. Has ergo ob causas nullum aduersarium suum à proximis vel longinquis partibus, non per sacras adfatus, non per magnificentissimorum vel illustrium iudicum sentētias volumus exhiberi: nisi forsitan aut propter potestatem aduersarij

† *videtur esse, administretur.*

dicum sententias volumus exhiberi: nisi forsitan aut propter potestatem aduersarij, aut ipsius rei difficultatem, aut publici debiti molem, deficiẽte Rectore prouinciæ, spectabilis iudicis, qui in locis, vel proximo deget, vel amplissimæ potestatis, vel aliorum maiorum iudicum auxilium postuletur. Hiis pro commodo vestro, & pro nostri imperij humanitate dispositis, vnusquisque vestrum, cum sint in locis iudices legum custodes, & earum peruigiles defensores, pro vt quisque possit sine peregrinatione, sine sumptibus super dubiis rebus & adire Iudicem & auxilium amicum legibus indipisci, hæc quæ dicta sunt obseruare debebit. Si vero vel ab aduersario, tanquam excedente prouinciale præsidium, fuerit contemptus, vel à iudice non auditus, hocque in amplissimæ potestatis, vel alio maiore, competenti tamen examine, per relationem iudicis contra aduersarium emissam, seu ipsum iudicem documentis quibusdam neglexisse nostræ maiestatis edicta, sui periculi memor, se promiserit probaturum, tunc post indemnitatem ei legibus seruatam, etiam vindicta iuri congrua in conuictum protinus subsequetur. Quod si appellatio apud iudicẽ fuerit subsecuta, ea quæ super prouocationibus legibus antiquitus statuta sunt, diligentius modis omnibus complebuntur Hiis additur aliud maius, quod innocentes pręcipue hactenus conterebat: Nonnulli namque suis allegationibus diffidentes, vexare suos aduersarios tantummodo cupientes, non iure cum hiis sed arte pugnabant, & per sermonẽ fucatum, & phalerata verba nonnunquam legibus ante cõfusis ad aliena eos iudicia pertrahebant, ita vt hinc sæpius eueniret, vt & miles in ciuili, & priuatus in militari, sed sibi incongruo peregrinaretur iudicio. Ergo hãc quoque partem, ne ad læsionem nobis subiectorum patiamur iuris, & legum contemptum vlterius perdurare, hoc prouidentissimo edicto nostra Pietas censuit emendandum. Iubemus nanque omnes pro priscis ac saluberrimis institutis, suos aduersarios, satisfactionem forsitan differentes, in proprio, non in minime competenti fictis quibusdam occasionibus exposcere litigatorem. Actor rei forum sequatur. Quod sine cœlesti sententia non constat esse decretum, intactum inuiolatumque seruetur, nemo à nostra Serenitate postulet: nec enim impetrabit non rescriptum, non mandatum, vel iussum quod dicunt sacrum, suos aduersarios in minime competenti iudicio respondere, maxime cum hoc tempore, quod superius dictum est, vnusquisque clarissimorum, vel spectabilium iudicum, si tamen propter causas prædictas ita vsus tulerit, & integras adeuntibus aures præbere, & omni postposita inuidia, omni spreta gratia recto proposito potuerit iudicare. Quam formam etiam in militari parte volumus obseruari. Nec passim aliquem armatæ militiæ sociatum longinquis partibus trahi, sed in locis apud competentem iudicem pulsari: nisi tamen super maximis & necessariis causis & militarem iudicem in locis excedẽtibus fuerit accusatus, non ignorante eo, cuius ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua fuerit protractus examina, quòd si culpa sui fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adfuerit, vel delata probauerit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam. Pro vero pecuniaria causa, post dispendia, post sumptus considerata quantitate postulatorum, vel medij itineris interuallo, condemnationem pro æstimatione Iudicis sustinebit. Nam dignum est eos, qui maiorum nostrarumque legum, auaritia stimulante vel inuidia incitante fines perturbare,

†Intimato turbare, seu castra perfringere conabuntur, habitantium saltem intentato,† quo magis puniuntur, dispendio refrenari. Ergo consulite vestris commodis, nostris saluberrimis parete præceptis. Nemo à nostra pietate maioribus occupata, vel à magnificentissimis, seu illustribus iudicibus, nisi in maximis ac necessariis, quod superius cautum est, rebus, publicísve debitis exhibitionis subsidiũ poscat. Nam si quis aliter quàm dicta continent petulanti animo hiis despectis, maiorem iudicem, vel nostram primum contra ordinem legum adierit maiestatem, sciat se non solum litis iacturę, atque plus petitionis periculo, verumetiam competenti motui fore subdendum. Dat. v. Id. Octob. Constantinop. Valent. A. VII. & Auieno V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis aduersarium aut repetitione, aut criminis obiectione pulsauerit, in prouincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerat actiones, nec æstimet aduersarium suum alibi aut longius ad iudicium protrahendum: illi vero qui pulsatus fuerit, si iudicem suspectum habuerit, liceat appellare. Simili etiam & militantes ordine teneantur, vt & ipsi apud competentes iudices, quas competere sibi credunt, exerant actiones: quia omnibus legibus constitutum est, vt actor rei forum sequatur.*

De indulgentiis reliquorum. Tit. II.

I. Impp. Valent. & Martianus A A. Palladio P. F. P.

CVræ nobis est vtilitati humani generis prouidere: Nam id die ac nocte prospicimus, vt vniuersi, qui sub nostro imperio viuunt, & armorum præsidio ab hostili impetu muniantur, ac in pace libero otio ac securitate potiantur. Ideóque mirati sumus laudabilem suggestionem Celsitudinis tuæ: quæ pręter alias virtutes, quibus sublimitas tua plurimum pollet, etiam humanitatem tui Culminis euidenter ostendit. Nam debitorum, quæ in reliquis trahuntur, exactionem molestam testatur esse obnoxiis, ac merito postulauit, vt prædicti debitores sacra nostra indulgentia liberentur. Quapropter admirabilem insinuationem tuam probandam esse censuimus. Cesset igitur, pro securitate prouincialium exactio reliquorum, & à sextæ indictionis initio, vsque ad finẽ quintæ decimæ nuper elapsæ, debita deleantur. siue ex possessionib. liberari†, vel patrimonialis, tẽplorúmve, aut ciuilis fiscalísve iuris, seu in auro, seu in argento, seu in speciebus, vel in metallica quacunque materia, alióve quolibet collationis titulo in publicis calculis residere noscuntur. Et siue arcæ sublimitatis tuæ, siue thesauris, siue sacro debentur ęrario, siue cellariis, siue priuatæ rei nostræ, aut dominicæ domui, siue operibus huius inclytæ vrbis, omnia collatoribus, nec non Curialibus, seu cohortalibus, seu prouincialibus officiis, & aliis quicunque reperiuntur obnoxij, remittãtur. Et ne qua liberalitatem nostram caligo fraudis posit impedire, etsi in priuatũ contractum, vel in cautionem debitum publicum transisse, vel nouatum esse dicatur, aut si quis Curialis exactor, vel cohortalis compulsor, pro obnoxio se intulisse commemoret, nihilominus liberalitas nostra firma permaneat. Curialibus etiam & cohortalibus nulla superexactionis aduersus optiones vel actuarios, vel deuotissimos milites querelæ permittatur occasio, ita vt optiones & actuarij, & deuotissimi milites inuicem taceant, & nullam aduersus Curiales, seu cohortales vel collatores, seu officia prouincialia, seu Decuriones moueãt pro debitis publicis actionem: etiam si quas expensas se pro aliis intulisse cõtendant.

† ærarij

dant. Præterea quicquid ex titulo Senatorij follis in prouinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus. Si quid autem ex quintæ decimæ indictionis, vel superiorum temporum debitis ad expensas primæ indictionis, seu posteriorum temporum deputatum est, & si quid ex naulis ac pretiis materiarum, & releuatis vel donatis, aut translatis atque adæratis, vel ab arca sacratissimæ Constantinopolitanæ vrbis debetur, id huius donationis beneficio non tenebitur. Sed & si quid in auro, vel in speciebus, vel in materiis ciuitatum operibus deputatum est, & hoc erogatum non esse monstratur, eius quoque ratio seruetur intacta. Nec possint debitores huius donationis auxilio niti, sed compellantur hij qui noxij reperiuntur, implere suscepta opera, & sumptuum reddere rationes. Nec enim oportet hanc liberalitatem nostram eousque protendi, vt in aliorum lucra iniuste proficiat, quod ornatui vrbium delegatum est. Sentiant vniuersi, quantum sibi pietas nostra profuerit, & in posterum deuoto animo pensitationes publicas soluant, qui se sciant præteritis debitis liberatos. Palladi Præfecte Karissime A A. Illustris itaque & præcelsa Magnificentia tua huius saluberrimę pragmaticæ legis moderationem, per vniuersos populos ac prouinciarum iudices edictis propositis diuulgari curabit: vt securi & beneficium nostræ pietatis, & securitatis suæ fructum libenter agnoscant. Scripta Palladio viro illustri, Præfecto prætorio orientis. Hermogeni viro illustri, Comiti sacrarum largitionum. Gennadio viro illustri, Comiti rerum priuatarũ. Maximino viro illustri, Comiti & pręposito sacri cubiculi. Domino Valent. A. VII. & Auieno V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc continet, vt per prouincias relaxatæ beneficio Principis tributorum reliquæ non quærantur, tamen quod exactum est, si apud exactores resedisse constiterit, id præcepit, vt publicis debeat vtilitatibus non perire, sed quod exactum est, à retentatoribus thesauris inferatur, & à prouincialibus vel à possessoribus quod solutum non fuerit non quæratur.*

De prædiis ciuitatum omnium. *Tit. III.*

I. Impp. Valent. & Martian. A A. Palladio P. F. P. Orientis.

AVaritiæ suæ culpam arguit, qui pro possessionibus quas detinet debitas functiones inferre cunctatur. Itaq; inter cęteros egregios actus, quibus reip. tua Sublimitas prodest, etiam suggestionem de prædiis iuris ciuilis oblatam iure laudamus, per quam postulatum est, vt si qui memorata prædia dempto ciuili canone consecuti sint, veterem canonem in posterum cogãtur agnoscere. Celsitudo itaque tua id nobis placuisse cognoscat, vt si qui vel ex titulo donationis, vel ex emptione siue ex alio quolibet titulo possessiones iuris ciuilis tantummodo, & cuiuslibet ciuitatis, & præcipue huius ęternę vrbis, cui maiorem debemus fauorem, tam ciuilis, vt dictum est, iuris, quàm etiam agonotheticas possessiones ex consulatu Ausonij & Olybrij, dempto ciuili canone acceperunt, impositum prædiis canonem, iuxta fidem publicorum monumentorum, ciuitati, ad quam prædia pertinuerunt, præbere iubeantur. Ex præsenti quoque quarta indictione, cessante præteriti temporis canonis exactione, manente penes eos successoresque eorum, & detentatores illibato dominio. Nam si priuati iuris debita non patimur denegari, multo magis præbenda sunt ciuitatibus, quæ iure debẽtur: cum sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ

tamen possessiones iuris ciuilis canonem priuatis largitionibus in præsenti prębent, vel nunquam ademptum, vel postea impositum, ad hanc pragmaticam iussionem non pertinebunt, sed priuato ęrario canonē, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos successoresque eorum, & detentatores pari modo permanente. Illud etiam dispositionis culminis tui probamus atque firmamus, vt si qui cuiuslibet iudicis cōmotione multati sunt & partem, seu totam multam adhuc debere noscuntur, hij quoque indulgētia nostræ Clementiæ, perfruantur & nullam sustineant exactionem, Palladi Præfecte Karissime AA. Celsitudo igitur tua hæc, quæ per hanc pragmaticam legem sanximus, Rectoribus prouinciarum declarare non differat: vt & ciuitates & possessores, & cęteri, de quibus hoc constituimus, vtilitati suæ consultum esse lætentur. Dat. XV. Kalen. Feb. Constantinop. Martiano A. I. COS.

INTERPRETATIO. *Si quid de fiscalibus agris vel ædificiis, donatione principis, vel venditione, vel qualibet ratione ad priuatos fortasse peruenerit, id lex ista constituit, vt soluto canone à possessoribus in perpetuum teneatur, & impletis fiscalibus debitis, illi qui possident heredibus suis relinquendi, aut quibus voluerint donandi habeant potestatem.*

De matrimoniis Senatorum. *Tit. IIII.*

1. Impp. Valent. & Martianus AA. ad Palladium PF. P.

LEges sacratissimæ, quæ constringunt omniū vitas, intelligi ab omnibus debent, vt vniuersi, præscripto earum manifestius cognito, vel prohibita declinent, vel permissa sectentur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id imperatoria interpretatione patefieri, vt omnis sanctionis remoueatur ambiguum, & in suam partem iuris dubia deriuare litigatorū contentio alterna non possit. Negociorum quoque cognitores, ac tribunalium pręsides, apertam definitionē legum secuti, suspensis nutantibusque sententiis inter scita incerta non fluctuēt. Plana enim & facilis ad pronunciandum via patet iudici, quoties non est illud ambiguum iuxta quod necesse est iudicari. Magnificētia tua, in causis omnibus terminandis rectum semper tramitem studens tenere iustitię, consuluit clementiā nostram supra Constantinianæ legis ea parte, in qua aliquid existere videtur ambiguū. Nam cum sanciret, ne Senatori, Perfectissimo, Duumuiro, Flamini municipali, sacerdoti prouincię habere liceret vxorem ancillam, ancillę filiam: libertam, libertę filiam: ciuem Romanam vel latinam factam: scenicam, vel scenicæ filiam: tabernariam, vel tabernarij filiam, vel lenonis aut arenarij filiā, aut eam quę mercimoniis publice pręfuit, vetitis interdictisq; personis, adiecit etiā humilem abiectamq; personam. Ex matrimonio magnā dubitationem in iudiciis nasci tua adseruit celsitudo, vtrúmne hęc nomina etiam ad pauperes ingenuas fœminas referri debeāt, easq; à matrimonio Senatorū præscriptū legis excludat. Absit, vt hoc nefas vllis putemus tēporibus, vt credatur cuiquā dedecori data esse paupertas: cum sępe plurimis multū parauerint glorię opes modicæ, & continētię fuerit testimoniū census angustior. Quis arbitrenr inclytę recordationis Cōstantinū, cū geniales Senatorios thoros contaminari pollutarū mulierū face ꝓhiberet, fortunę munera bonis naturalibus prętulisse? & diuitiis

quas varietas casuum tam potest adimere quàm tribuere, postposuisse ingenuitatem?quę auferri non potest, si semel nata sit. Ille vero honesti amantissimus, & morum sanctissimus cēsor, eas humiles abiectasque iudicauit esse personas, & matrimoniis Senatorum duxit indignas, quas aut nascēdi decolor macula, aut vita probrosis quęstibus dedita, sordentibus notis polluit, & vel per ori ginis turpitudinem, vel obscœnitate professionis infecit. Ideoque omnem dubitationem, quę quorundam mentibus iniecta fuerat, auferentes, manentibus, & solidissima in perpetuum firmitate durantibus cunctis his, quæ super matrimoniis Senatorum sanxit constitutio diuæ memoriæ Constantini, humilem vel abiectam fœminam minime eam iudicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata sit. Sed licere statuimus Senatoribus, & quibuscunque amplissimis dignitatibus prędítis, ex ingenuis natas, quamuis pauperes in matrimonium sibi adsciscere, nullamque inter ingenuas ex diuitiis & opulentiore fortuna esse distantiam. Humiles vero abiectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus, quas enumeratas, & specialiter expressas copulari matrimoniis Senatorum lex prædicta non passa est, hoc est, ancillam, ancillæ filiam: libertam, libertæ filiam: ciuem Romanam vel latinam factam: scenicam vel scenicæ filiam: tabernariam vel tabernarij, vel lenonis aut arenarij filiam. aut eam quæ mercimoniis publicè præfuit. Quod quidem haud dubie credimus ipsum diuæ memoriæ Constantinum, in ea quam promulgauit sanctione sensisse. Ideoque huiusmodi inhibuisse nuptias, ne Senatoribus harum fœminarum, quas nunc enumerauimus, non tam connubia quàm vitia iungerentur. Cætera etiam quę ab inclytæ recordationis Constantino, vel ab aliis post eum Diuis principibus, super naturalibus filiis eorumque matribus, de concubinis quoque ingenuis, & de his quæ post vxoris obitum in nuptias conuenerunt, quæcunque sacris constitutionibus definita sunt, iubemus inuiolabiliter custodiri. Ita tamen, vt promulgatas prius leges hæ quę postmodum latæ sunt auctoritate pręcedant: & quæcunque ex ipsis est posterior tempore, sit validior sanctione, Palladi præfecte Kariss. Augustorum. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua hanc Serenitatis nostræ legem perpetuo in æuum omne valituram. Edictis ex more propositis, ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. prid. Noñ. April. Constantinop. Aëtio & † Studio vv. c c. coss. † *Astorio*

INTERPRETATIO. *Hac lege permissum est, vt exceptis vilibus infamibusq; personis, quas lex ista commemorat, pauperes, & sine vlla dignitate natalium, dummodo honestas & honestis parentibus procreatas, Senatores, si voluerint vxores eligendi & ducendi habeant potestatem. Quod & omnibus exemplo legis huius sine dubitatione permittitur.*

De testamentis clericorum. *Tit. V.*

I. Imp. Martianus A. Palladio PF. P.

SÆpe materiam scribendis ferendisque legibus negocia inopinato exorta suppeditant, & aut nouas constitui sanctiones, aut durius & asperius latas faciunt abrogari. Aequalis enim in vtroque æquitas est, vel promulgare quæ iusta sunt, vel antiquare quæ grauia sunt. Nuper cum de testamento clarissimę memorię Hypatię, quę inter alios virum religiosum Anatholium presbyterum in portione manifesta bonorũ suorum

scripsit heredem,amplissimo senatu præsente tractaret Pietas mea, & dubium videretur,an vere esse deberent hæ voluntates viduarum, quæ testamento suo aliquid his clericis relinquunt,qui sub prætextu religionis huiusmodi fœminarum domus adeunt.Cum lex Diuæ memoriç Valentiniani,& Valentis,& Gratiani,ecclesiasticos,vel eos qui continentium se volunt nomine nuncupari, nihil quacunque liberalitate viduarum extremo iudicio permittat adipisci. Contra hæc autem Diuæ memoriæ Valentiniani, Theod.& Arcad.cõstitutio legeretur.Inspiciẽtibus & ęstimãtibus nobis latoris animũ,visum est iusta ac rationabili pœnitentia priorũ constitutionũ vigorem antiquare voluisse. Nam cum in prima lege viduarũ tantũmodo mentio facta sit,in secunda autem tantũmodo diaconissarũ,intelligitur eam cõstitutionem,quę viduarum & diaconissarũ meminit,de lege vtraque dixisse.Quod cũ de voluntate latoris,& de sanctione legis nobis videretur,vniuersum testamentũ iussimus relegi atq; replicari,& cũ repertũ fuisset alias quoq; partes eiusdem voluntatis ita iustè ac prudẽter institutas,vt nullum bene de se meritũ neglexerit,multa sacrosanctis Ecclesiis,multa pauperibus,multa Monachis religionis intuitu,multa captiuorũ redẽptioni, cõmota miserabili eorũ sorte,cõtulerit,multa libertis suis† eadem latorum sibi obsequiorũ cõtemplatione pręstiterit,alterã quoq; partẽ institutionis, in qua Anatholiũ presbyterũ reliquit heredem,aduertimus ordine fuisse dispositã. Ea enim mobilia,quę plurimis iustè ac piè reliquit,per hunc voluit vniuersa compleri,vt nõ solũ heredis,sed penè etiam dispensatoris fungatur officio. Ideoque huiusmodi prędictę clarissimę memoriæ Hyppatiæ voluntatẽ,etiã in ea parte, qua Anatholiũ presbyterũ instituit heredẽ,ea auctoritate firmaui.Sed ne in posterum,vt ex prioribus cõstitutionibus,quarũ superius fecimus mentionem, & quas nunc pręcipio penitus abrogari, vel ex pręsentis negocij dubitatione aliquid forte relinquatur ambiguũ,securitati vel fiducię morientiũ ꝓuidentes, generali perpetuoque victura hac lege sancimus,vt siue vidua,siue diaconissa, seu virgo Deo dicata,vel sanctimonialis mulier,siue quocũque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis fœmina nũcupetur,testamẽto vel codicillo suo, qđ tamen alia omni iuris ratione munitũ sit,Ecclesiæ,vel martyrio,vel clerico, vel monacho,vel pauperibus aliquid,vel ex integro,vel ex parte in quacũq; re vel specie credidit relinquẽdũ,id modis omnib.ratũ firmũq; cõsistat:siue hoc institutione,siue substitutione,seu legato,aut fideicõmisso per vniuersitatẽ, vel specialiter,siue scripta,siue nõ scripta volũtate fuerit derelictũ,omni in posterũ de huiusmodi negocio ambiguitate submota,donationib.etiã,vel qualibet liberalitate tã viduarũ ꝙ diaconissarũ,siue virginũ quę Deo dicatę sunt,vel sanctimonialiũ quęcunq; in ecclesiã,vel martyriũ,vel clericũ,vel monachũ, vel pauperes cõlata fuerint,pari robore firma esse pręcipio.Palladi P.K.A.Inlustris igitur & magnifica auctoritas tua,ea quę generali legis huius sanctiõe decreui,edictis ex more ꝓpositis,ad omniũ notitiã faciat ꝑuenire.Dat.† Kal.Mai.CP.Anthemio cos.

†id est

†x.Kal.

INTERPRET. *Sanctimonialibus, viduis, diaconissis. omnibusq; religiosis matronis hac lege permittitur,vt seu testamento,seu fideicommisso, seu per nuncupationem, seu per codicillos,vel quibuslibet aliis scripturis,quod voluerint,Ecclesiæ,Episcopis,presbyteris,vel diaconibus,& omnibus clericis relinquendi habeant potestatem. Et si voluerint heredibus suis quoscunque post eorum obitum substituere,habeant potestatem.*

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI MAIORIANI A. LIBER IIII.

De curialibus, & agnatione vel distractione prædiorum, & de diuersis negociis. *Tit. I.*

1. Impp. Leo & Maiorianus AA. Basilio PF.P.

CVRIALES, seruos † esse reip. ac viscera ciuitatum nullus ignorat, quorum cœtũ recte appellauit antiquitas minorem Senatũ, huc redegit iniquitas iudicum exactorumque plectenda venalitas, vt multi patrias deserentes, natalium splendore neglecto, occultas latebras, & habitationem eligerent Iuris alieni. Illud quoque sibi dedecoris addentes, vt dum vti volunt patrociniis potentum, colonarum se ancillarumque coniunctione polluerint. Itaque factum est, vt vrbibus ordines deperirent, & prope libertatis suæ statum nonnulli per contagionem cõsortij deterioris amitterent. Quod ne vlterius possit licere, saluberrima lege sancimus, præteritę prę-sumptionis supplicium relaxantes, vt præter illos qui patrias suas aliqua munerum conlatione iuuerunt, ac propterea nulla ordinibus præsumptione depereunt, vbicũque intra triginta abhinc retrò annos inuẽti fuerint curiales, constrictis procuratoribus, vel conductoribus prædiorum, dominisque cõuentis, ad vrbes quas deseruerant, cum vxoribus reducantur. Quod ingratum esse agrorum dominis non oportet: cum debuerint pœna seueriore percelli, amittãt mulieres quas inlicitis consortiis iunctas esse quæsierunt. A quo constituto nec domum nostrę Serenitatis excipimus, quorum progeniem ita diuidendam esse censemus, vt quotquot fuerint masculini sexus filij, patrem sequantur: fœminis prædij domino relinquendis. Illa discretione seruata, vt si ex colonabus nati sint, Curiæ inserantur. Si ex ancillis editi, collegiis deputentur: ne materni sanguinis vilitate splendor ordinum polluatur. De collegiatis vero illa seruanda sunt, quæ præcedentium legum præcepit auctoritas. Quibus illud prouisio nostræ Serenitatis adiungit, vt collegiatis operas patriæ alternis vicibus pro curialium dispositione præbentibus, extra territorium ciuitatis suæ habitare non liceat. Hoc de pendentibus sanxisse sufficiat. In futurum vero hæc obseruanda censemus: vt si quis actor procuratórve, domino nesciente susceperit curialem, aut non intra annum propriæ restituerit ciuitati, si ingenuus probatur, collegiis applicetur. Si seruus est, fustuario supplicio interficiendum se

[margin: ꭓ † neruos]

esse cognoscat. Quodsi id sciente domino, aut volente factum esse doceatur, & non intra statuti temporis metas etiam cum vltione correctum ipsius prædij, in quo hoc admissum fuerit, amissione multetur. Similiter si seruo suo actori procuratoríque vllus filiam iunxerit Curialis, aut certe iunctam esse permiserit, & non intra præscriptum temporis terminum natalibus suis, vrbíque reddiderit, illa quidem Curiæ restituenda reuocetur: quam iubemus ab intestatis parentibus æqua cum cæteris lance succedere: quia per eius quoque progeniem ordo reparandus est. Ille vero si originarius erit, qui sibi frustra ac temere mariti nomen contra interdictum legis indiderit, collegiis nihilominus deputetur. Si famulus, seruilibus pœnis peribit. Filia curialis si genitalis soli amore neglecto, in alia voluerit nubere ciuitate, quartam mox omnium facultatum suarum ordini conferat, à quo se alienare desiderat: illi vrbi, ad quã migrauerat Curialis, sine dubitatione paritura. Et quoniam vsquequaque obuiandum est eorum dolis, qui nolunt esse quod nati sunt, Quicunque se sub nomine clericatus, seu quodá religionis obtentũ Curialis vel corporatus fortasse subtraxerit, secundum præcedentium legum statuta, si intra diaconatus gradum locatus probatur, ad originem suam sine dilatione reuocetur. Si vero iam Diaconus, aut presbyter, aut Episcopus latæ huius legis tempore reperitur, siue adhuc obnoxius functionibus, siue muniis persolutis, nihil de patrimonio suo alienaturũ se esse cognoscat. Cui si masculini sexus prolem, seu propinquos esse contigerit, qui vtique Curiæ necessitatibus obsequantur, mox medietatem omnium facultatum eis tradere non desistat, sibi ad vsumfructum sex residuas vncias retentaturus. Si defuerit sexus virilis, eadem in filiabus sine dubio seruaturus: si tamen Curialium connubiis copulentur. Qui si in totum fortasse defuerint, ad ordinem vrbis suæ prędicti patrimonium pertinebit. Si qua sanè huiusmodi persona originis suę vinculis obligata, ex hiis, quos ad ordines iubemus reduci, sub diuini mysterij occasione intra ecclesiam se crediderit occulendam, eam constrictus Archidiaconus repręsentet. Hic etiam eorum nequitia comprimenda est, qui locum principalitatis indepti, vendunt defugas Curiales, & obnoxios corporatos: cùm eos occulta deprædatione concusserint, quos vtique si honestatis memores patriæ suę aliquid affectionis impenderent, reuocare deberent. Quod ne deinceps existiment se impune facturos, quicunque in tam sceleratis nundinis fuerit quocunque accusante conuictus, capitalem pœnam subibit. Prædia vel vrbana, vel rustica, nunquam sine interpositione decreti curialis alienet. Quod ne forte prouincialis iudex facile aut gratificanter indulgeat, ad eminentium Præfectorum sub relatione notitiam dirigatur. Quibus solis æstimare permittimus, vtrum ineluctabilis necessitas venditorem faciat Curialem. Aliter cõtractus super hiis rebus initi non valebunt. In mancipio tantummodo distrahẽdo non est decreti quęrenda solennitas, si quinque primorum Curiæ subscriptio atque consensio adiecta monstretur: Inter quæ iustum est, vt hiis quos reduci volumus consulamus, ne iniuriis corporalibus pro ciuilis plerunque iudicis commotione subdantur. Vnde quoties aut culpa grauis, aut aliquod curialis crimẽ arguitur, sciant iudices eo sub fideiussione ordinis constituto ad magnificos viros Pręfectos pręτorio esse referendum, vt in ipsorum sit arbitrio constitutum, qualiter quod admissum probabitur vindicetur. Nunquam Curiæ à prouinciarum re-

ctoribus

ctoribus generali condemnatione multentur. Cum vtique hoc & æquitas suadeat, & regula iuris antiqui, vt noxa tantum caput sequatur, ne propter vnius fortasse delictum alij dispendiis adfligantur strenarum, Kalendarum ac pulueratici nomine à urialibus nihil petatur. Si quis horum aliquid poposcerit, aut etiam offerentem contra interdicta susceperit, singulas libras auri per singulos curiales à se nouerint exigendas. Nec hanc partem ducimus negligendam, in qua & ordinibus, & possessorum compendiis prouidetur. Itaque prouinciali iudici non solum faciendarum euectionum nulli tribuatur facultas, verum ne ipse quidem, cū ad alterā pergere cœperit ciuitatem, plus quā vnā sibi angariam, & duos parauere dos, alteramque angariam officio suo, & paraueredos duos liceat postulare. Si quisquā amplius æstimauerit præsumendū, octo equos constrictus exoluat, publicis mox mutationibus adgregandos. Cōpulsor tributi nihil amplius à Curiali nouerit exigendum, quàm quod ipse à possessore susceperit. Qui ad hoc tātummodo perurguēdus est vt pariter exigat & publicū debitorē ostendat atq; conuincat. Prçterea nullus solidū integri ponderis calumniosę ad probationis obtentu recuset exactor, excepto eo gallico, cuius aurum minore æstimatione taxatur. Omnis concussionū remoueatur occasio; nihil mutaturę nomine postuletur, ita vt quisquis hoc posthac vsurpādū esse crediderit, siue prętoriani sit miles officij, seu palatinus, vel sacri ærarij, vel priuati, seu professionē negotiationis exercēs, fustiarię subditus pœnæ, seruilibus suppliciis periturum se esse cognoscat. Illis quoq; fraudibus obuiandū est, quas in varietate ponderū exactorū calliditas facere cōsueuit. qui vetustis caliginib. abutētes, Faustinę, aliorumq; nominū nescientibus faciāt mentionē. Quibus penitus amotis, atq; in perpetuū hac lege dānatis, à prętoriana sede ad singulas nō solū prouincias, sed etiā ciuitates pondera examinata mittantur: quibus tam omnis exactor quàm negociator vtatur, capitale sibi sciens vnusquisque suppliciū, si cōstituta transcenderit. Inter hęc etiam officiorū pro laborum merito nō est commoditas negligenda. Et quia per Rectores prouinciarū exigi omnem canonem, tam ad arcā prçfecturę pertinentē, quàm sacris vel priuatis largitionibus inferendū, sed & binos per iugū, vel millenas solidos remunerationibus deputatos cōpelli debere præcepimus, possessori non putamus onerosum, quē à multis molestiis & sportularū, & numerosis mutaturæ dispendiis liberamus, si semissem solidi per iuga singulas millenas amplius iubeamus inferri, qui pro ordinatione nostra inter diuersa officia diuidatur. Ita ergo prędicta summa inter compulsores, vt diximus, partiēda est, vt Palatinus siliquā mediā pro siliquatico solidi remunerationis binorū solidorū, exactor siliquā: quatuor autē siliquas tam curialis quàm officium prouinciale percipiat: officium sanè præfectorum sex semisiliquas consequatur. Quisquis vltra aliquid aut exigendum, aut accipiendum esse crediderit, subditus verberibus, & cingulo priuabitur, & facultatibus exuetur. Illud quoque onus à ciuitatibus, vel præcipue curiarum ordinibus ac negociatoribus submouendum est, quibus non parua dispendia prouinciarum iudicum infligit aduentus, vt eos in ocio plerunque residentes, deliciis exquisitis alere, quasi quadam lege cogantur. Contra quam iniquitatem remedium prouidentes, hac euidenti prçceptione decernimus, vt Rectori prouinciæ totius anni tempore non plus quàm triduo vna ciuitas alimoniam subministret,

ita vt si diutius voluerit commorari, de proprio sibi sciat esse viuendum. Sed ne vaga interpretatio eorum, quæ pro humanitate præbenda sunt nihilominus prædictos fatiget, quid inferri diurnum debeat eminentissimæ præfecturæ pandetur edicto, quod instar nostri volumus esse præcepti. Hac conditione sociata, vt si supra hunc modum quicquam à curialibus seu negociatoribus iudex putauerit postulandum, aut sub nomine oblationis acceperit, quod magis extorsisse credendum est, mox administratione depulsus, priuilegio dignitatis amisso, proscriptione feriatur. Basili Præfecte chariss. A A. Inlustris sane & præcelsa magnificentia tua omnium prouinciarum Rectores suis auctoritatibus admonebit, vt principales vel seniores vrbium singularum, tam curiarum, quàm reliquorum corporum albos, quos conscripsit vetustas, proferre compellat, obnoxiorum familias sub confessione gestorum capitis sui periculo detegentes, ita vt quæ statuta sunt edictis propositis in cunctorum notitiam perferantur. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rau. Leone & Maioriano A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex hæc Maioriani de Curialibus, quæ custodienda sint euidenti obseruatione constituit, vt infra triginta tantummodo annos, sicut lex de omnibus dudum lata testatur, ad ordinem suum quem deseruerint Curiales debeant reuocari. Nam de Collegiatis illa specialiter custodiri confirmat, quæ lex in Theodosiani codicis corpore scripta declarat. Itaque præcepit, vt si Curialem cuiuscunque possessionis actor domino nesciente susceperit, & non transacto anno ad ciuitatem Curiæ, cui debetur fecerit reuocari, si ingenuus fuerit is ipse actor, in collegio deputetur. Si seruus, fustibus verberetur. Nam si cum conscientia domini Curialem vltra anni spatium tenere præsumpserit, & non ordini suo, sicut dictum est, post annum sine mora reddiderit, nouerit ipsum prædium, in quo inuentus fuerit Curialis, se dominus prædij perditurum. Filia vero Curialis, si aut seruo, aut actori, aut procuratori sese coniunxerit, aut dominus agri iunctam esse permiserit, & non post anni spatium Curiæ fuerit restituta, illa quidem cõtinuo parentibus Curialibus in hereditate successura reddatur: quia per eã si se Curiali iunxerit, ordo poterit reparari. Ille vero cuius contubernio Curialis filia fuerit maculata, si colonus est, Collegio deputetur: Si vero seruus fuerit, inter tormenta deficiat. Filia vero Curialis, si ciuitatis suæ curialem accipere noluerit maritum, & suam deserens, ad aliam se contulerit ciuitatem, quartam portionis ordini Curiæ suæ, quem despexit, de facultatibus suis cogatur inferre, ad illam ciuitatem sine dubio, in quam se transtulit, curiales filios, si curialem maritum acceperit, sine dubio paritura. Si autem Curialis vel corporatus, nolentes esse quod nati sunt, Clerici esse voluerint, & in quocunque officio ante diaconatum fuerint constituti, ad originis suæ officium sine dilatione aliqua reuocentur. Si vero iam Diaconus, aut Presbyter, aut certe Episcopus fuerit ordinatus, siue munia soluerit, siue non soluerit, de patrimonio suo nihil alienare præsumat. Qui si masculini sexus filios vel propinquos habuerit, quibus tantum personis Curiæ necessitas vt obseruari possit imponitur, illis statim medietatem de facultatibus suis dare non differat, medietatem sibi ad vsumfructum retineat. Quod si aut filios aut propinquos virilis duntaxat sexus non habuerit, sed filias habebit, quas lex à necessitate publica facit alienas, tunc eis sex vncias bonorum suorum tradat, si tamen Curiales maritos acceperint, per quos & necessitas publica possit impleri, & ex quibus nati Curiales merito appellentur. Quod si Curialibus non fuerint copulatæ, Curialis prædicti patrimonium ad ciuitatis suæ ordinẽ pertinebit. Si quis vero de his, quos superius diximus sine excusatione honoris debere ad suum ordinem*

nem vel originem reuocari, ad Ecclesiæ septa confugerit, Archidiaconus teneatur, vt eum debeat præsentare. Sanè si quis curialem latentem sub aliqua cōmodi intercessione vendiderit, qui eum magis debuit reuocare, nouerit se capitali supplicio puniendum. Iubentur etiam Curiales, vt prædia vrbana vel rustica sine decreti interpositione non vendant, nisi potestatibus referatur: quia vendendi arcta necessitas imminet curiali. Mancipia autem distrahendi sine decreto habeat liberam potestatem, dummodo quinque priores Curiæ testes in ea venditione subscribant. Nam & hoc Curialibus voluit esse consultum, ne aut hij, qui reuocantur ad Curiam, aut illi qui in graui culpa tenentur obnoxij, tam facilè tormenta sustineant, nisi ad potestatem dignissimam sub fideiussionis vinculo dirigantur, vt ipse de eorum factis possit ferre sententiam, nec ordo Curiæ pro vnius culpa multam excipiat, nisi tantum is qui probatur obnoxius. Nam nec in his rebus, vnde aliqua iudici per sportulum conferuntur, Curiam præcepit sentire dispendia. Reliqua vero pars legis interpretata non est, quia hæc quæ continet, vsu carent, & certè ad intelligendum non habetur obscura.

De Episcopali iudicio, & de cæteris negociis, & ne quis inuitus clericus ordinetur. Tit. II.

1. Impp. Leo & Maiorianus AA. Ricimero viro inlustri, Comiti & magistro vtriusque militiæ, atque Patritio.

DE re necessaria. ad locum. ad suscipiēdum clericatus officium vnicuique nos optionem dedisse, non legem: quia quamlibet sanctum onus, vt volentibus patimur imponi, ita ab inuitis iubemus arceri. Nonnullorum enim persuasio sacerdotū reluctantibus onus istud imponit, vt improuidas mentes violentiȩ intercedentis offensa ad odium piæ religionis instituat. Eò ergo licentiam huius prȩsumptionis excludimus, vt si quispiam probatus fuerit vi coactus, sub contumelia publica clericatus officiis successisse, spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit allegare perpessa, licentiam cōmodemus apud iudices competentes huiusmodi admissa damnare: vt si inter leges obiecta constiterint, decē libras auri archidiaconus cogatur inferre ei qui pertulerit exsoluendas: dehinc si ille desistit, accusatoris cēsibus, & ciuitatis ordini profuturas. Illo suȩ reddito volūtati, qui coactus nō potuit cōsecrari. Et quia ab huiusmodi ausu nec episcopū à verecundia esse cōuenit alienū, ad Apostolicȩ sedis deuocetur Antistitē. In illa reuerēdissima sede notā illicitȩ prȩsumptionis incurrat. Sanè quia nō iniusta suspitio est, huic operi parentū colludia plerūq; misceri, dū liberis aliis amore nimio gratificātur, & alios iniusta sententia persequūtur, ȩquè patres ac matres si cōprobati fuerint inuitos filios prȩfato oneri subdidisse, bonorū suorū tertiā iubemus adfligi, ipsius filij censibus profuturā. Si qui sanè Episcopus inuitus fuerit ordinatus, hāc cōsecrationē nulla violari accusatione permittimus.† Illud quoq; nobis eodē suspectu religionis occurrit, vt hominē qui ad ecclesiȩ profugia recurrit, quicūq; temerator aut sacris altaribus cogatur euertere, aut ꝓ eo inhumana dispēdia sustinere ex abundātia, vt multo minus pœnȩ obnoxios quoq; foribus sanctis ad mortē vel cruciatū cogatur eiicere, cum reis instituta hæc cōsueuerint esse profugia. Quod si quis statuti nostri temerator emerserit, aut homines intra ecclesias cōstitutos

† *Sequentia non erant in vet.*

ad pœnam

ad pœnam non reprehendit adducere, capitali ſupplicio ſubiacebit. Dat.v. Kal.April. Arelato, Magno & Apollonio coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex adeo ad integrum ſcripta non eſt, quia iam quæ de diuerſis negotiis loquitur, in reliquis legibus euidenti interpretatione habentur expreſſa. Sed hoc amplius habet, quod ad locum ſcribi fecimus de his, qui inuiti clerici ordinantur, quod per ſe ſine interpretatione intelligi poteſt.*

De ritu imperij diui Maioriani. *Tit. III.*

I. Imp. Maiorianus A. ad Senatum.

Mperatorem me factum P. C. veſtræ electionis arbitrio & fortiſſimi exercitus ordinatione agnoſcite. Adſit ordinationi omniũ propitia diuinitas quæ regni noſtri augeat pro veſtra vtilitate & publica ſucceſſus, qui ad ſuſtinendi principatus apicem non voluntate mea, ſed obſequio publicę deuotionis acceſſi: ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus Reipub. cui natus ſum ſub hac recuſatione iudicarer. Dicatis quoque Iano Kalendis ſuſcepti feliciter conſulatus ereximus faſces, vt præſens annus naſcentis imperij noſtri incrementa ſuſcipiens noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc principi quem feciſtis, & tractandarum rerum curam participate nobiſcum, vt imperiũ quod mihi vobis adnitentibus datum eſt ſtudiis communibus augeatur. Præſumite iuſtitiam noſtris vigere temporibus, & ſub innocentiæ merito proficere poſſe virtutes. Nemo delationes metuet. quas & priuati in aliorum moribus condemnauimus & nunc ſpecialiter perſequimur. Nullus calumnias reformidet, niſi quas ipſe commouerit. Apud nos cum patre patritioque noſtro Richemere rei militaris peruigil cura. Romani orbis ſtatum, quem communibus excubiis, & ab externo hoſte & à domeſtica clade liberauimus, propitia diuinitate ſeruemus. Puto inſtitutionis noſtri vobis ineſſe notitiam, quam mihi amore veſtrum vitæ & periculorum quondam ſocius indubitanter expondeo: enitar tamen rebus communibus ſi ſuperna conceſſerint auctoritate principis & obſequio collegæ, vt veſtrum in me vobis non poſſit diſplicere iudicium. Et manu diuina. Optamus vos feliciſſimos & florentiſſimos per multos annos. Bene valete ſanctiſſimi ordinis patres conſcripti. Dat. Id. Iañ. Rau. Maioriano A. I. COS.

De indulgentiis reliquorum. *Tit. IIII.*

I. Imp. Maiorianus A. Palladio PP.

T primum mundo ſacri principatus noſtri rudimenta fulſerũt, has potiſſimum ſalubres Reipub. cogitationes quibus vniuerſitati remedia impendenda complectimur, ſibi regni noſtri nouitas vindicauit. Feſſas prouincialium varia atque multiplici tributorum exactione fortunas & extraordinariis fiſcalium ſolutionum oneribus attritas ſolutæ inlationes amiſſæ ſubſtantiam & defectum ſui etiam in his quæ merito fuerant ſoluenda ſenſiſſe ſuperindictitiis quidem titulis in præteritum poſſeſſor: exauſtus dum ægrę ſolutionis trahit ſub impoſſibili deuotione reliquias & pro temporis curſu nouis ſubinde perurguetur venientium indictionum tributis & in redimendis attenuatur induciis, coaceruata in vnum ſarcina obno-

xietatis obruitur, & præcedentibus diuitiis neutiquam ſufficiens ad futuram quoque inlationem minus idoneus inuenitur. Quapropter tribuendę ſunt ante res enim clementiæ noſtræ pia mandare defenſis & ſubiectorum anguſtiis in tempore ſubuenire, vt inueteratis nexibus liberati ad hæc quæ in poſterum publicis ſecundum morem cõpendiis inferenda ſunt, poſſibilitatem incipiant habere ſoluendi: idcirco manſura in æternum lege ſancimus vniuerſorum fiſcalium titulorum, vel ad arcam magnificentiæ tuæ, vel ad vtrunque ærarium pertinentium reliqua vſque ad præſentis vndecimæ indictionis initium à poſſeſſoribus non petenda quæ ſub generalis indulgentiæ beneficio relaxamus obnoxiis. Atque hoc ita pro cunctorum remedio conſtitutum ſub aperta volumus definitione ſeruari, vt quidquid ex præteritis indictionibus vſque in præſentem vndecimam reliquorum eſt, quod vel apud poſſeſſorem reſidet, vel in priuatum, vt fieri interueniente verſutia adſolet, nexum emiſſa curialibus vel canonicariis, vel quibuſlibet aliis cautione migrauit, penitus nõ petatur: vt exactione careat ſtipulatio, quam pro fiſcalium calculo contempta noſtræ manſuetudinis relaxauit humanitas, excepta ſuarij canonis ratione, cui propter vrbis venerabilis copiam nihil volumus indulgentia interueniente decerpi. Ad illam quoque diſpoſitionum partem auguſtæ mentis prouidentiam ſenſumque conferimus, vt prouinciales noſtros quos immunes à reliquis fecimus, deuotos in poſterum & ſemper idoneos remota feralium compulſorum acerbitate faciamus. Præfectiani ſiquidem atque Palatini, vel aliarum poteſtatum apparitores competentium titulorum exactione ſuſcepta contra veterem morem per prouincias diſcurrentes ſenioribus exactionibus poſſeſſorem curialemque concutiunt, & ita omnia pro arbitrio ſuæ deprædationis extorquent, vt cum aliqua pars certa vel minima publicis compendiis inferatur, duplam, aut amplius ſportulis auidus, & præpotens executor accipiat. Hoc eſt, quod vetus prouidentia diſpoſitioque maiorum, quam in omnibus ſequimur atque reparamus, prouincialibus iudiciis exequenda commiſit, quibus † & nitentibus per ſingularum municipes ciuitatum moderatione tractabili fiſcalium tributorum celebretur inlatio, quam ſi acerbius humilis † notuſque compulſor pro ſui compendij vtilitate tractatus, & confeſtim deprędationibus vexatorum aditu audituque fiſcalium prouinciæ cognitus ſubueniret. Nunc verò canonicarios ſuperioris militię auctoritate terribiles & in prouincialium viſcera & damna ſęuientes, nec arguere quiſquam apud prouincialem iudicem poteſt, cum reſupina apparitori & totum ſibi de ſuperioris cinguli faſtidio blandientes poteſtas prouincialis examini ſubiecta famuletur, nec de longinquis prouinciæ regionibus cum magno ſumptuum expenſarumque detrimento ad comitatum noſtrum venire audeat ille qui queritur, cui ſubdurum patientię gemitum tolerabilior videtur deprædatio ſæuientis, quàm ſub magno obſeruationis incommodo ſuſtinendus impetrandæ vltionis euentus. Hinc eſt, quod per iniuriam compulſorum deſtitutæ ordinibus ciuitates idoneum nequeunt habere curialem, quòd exigentium auctoritate perterriti poſſeſſores propria iura deſtituunt, cum non iam amiſſio fortunarum, ſed ſæua cuſtodia & ſuſpendiorum crudelitas

† *fortè, adniten*

† *fortè, ignotúsque*

delitas formidatur, quæ inmitis apparitor & executio militaris pro commodo suæ cupiditatis exercet, ac ne vlterius canonicariorum vænalis improbitas publicis fortunis inferat, priuatisque dispendium, veteri more reuocato prouinciarum rectores celebrandæ exactionis summa respiciat, per quorum officia profligari iubemus annuas functiones, ita vt à duodecimę indictionis initio, nullus palatinus, nullus armatæ potestatis minister accedat, sed vniuersa fiscalia, quæ de prouinciis speranda sunt per locorum iudices inferantur, quos aut negligentiæ cura respiciat, aut laus manebit industria. ita vt ipsis moderatoribus ad admonendum tantummodo directus executor inmineat. & quia totum pro remedio possessoris serenitas nostra constituit quem tributorum gratia soluendorum fruges suas sub oportunitatem vendentem volumus per temporis interualla refoueri, trina per annum voce singulari indictionum quantitas speranda soluatur, & quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio, cuius summa ita vt distinctum est moderatores admonentes diligentiam ad arcam volumus congruè exactionem transmitti. Habenda sane ratio est potentium personarum, quarum actores per prouincias solutionem fiscalium negligunt, dum pro sui terrore fastidij minimè perurguentur, ac se in prædiis retinent contumaces, ne ad eos præceptum iudicis possit aut conuentio peruenire, & idcirco clarissimorum domorum, vel potentium iubemus actores seu procuratores in his ciuitatibus iudici per prouinciam discurrenti sui facere & exhibere præsentiam in quarum territoriis prædia suorum sciant esse patronorum etiam diu publicis inhærere conspectibus quamdiu in eodem oppido morari viderent cognitorem, quod etiam sacræ domus nostræ obseruare iubemus actores. Nam si quis ex memoratis defuerit, ac se per totum annum pulsandos conueniendosque subtraxerit, raptus ad supplicium, id quod exacto indictionis tempore minus intulisse conuincitur duplum cogatur exsoluere. Sicut enim vexari incongruæ exactionis incommodis deuotos nolumus, ita rebelles iustæ seueritatis vigore persequimur. Illud quoque prouidendum est, ne prouinciales iudices falso in obiurgationem apparitorum suggestionibus commentisque deducātur: quia ad eos hac exactione translata erepta inmanium commodorum prædam è suis fraudibus lugent, ac propterea hoc eis tribuimus dignitatis, vt de inductis actibus, & de suæ adsertione diligentiæ referendi mansuetudinem nostram habent facultatem, vt nos potissimum de eorum administratione iudicemus quorum suggestiones inter quaslibet publicas curas sacræ prouidentię adtentione dignamus. Basili Præfecte Karissime Augustorũ, Inl. & præcelsa magnificentia tua huius legis saluberrima constituta propositis diuulgauit edictis, vt ad prouinciales remedia concessa perueniant, & iudices ex nostra præceptione cognoscant, ita industrię ac vigilantię suę exactionum publicarum redditam potestatem, vt non leuiter arguendi sint si angusto non inertem dissimulatione nequiuerint respondere iudicibus. Dat. VII. Idus Mart. Rau. ipso A. COS.

De defens

De defensoribus ciuitatum. *Tit.* *V.*

I. Impp. Leo & Maiorianus A A. vniuersis rectoribus prouinciarum.

E ciuitatum per omnes prouincias positarum raritate cogitantes, quibus fugientibus incolis defensorum auxilio destitutis, qui vnumquenque ciuium ab improbitatibus insolentum antiquæ ordinationis studio vindicare consueuerat, solitudo nostris ordinationibus submouenda possidendi priscæ consuetudinis morem reuocandum esse censuimus, vt prouisi moribus honestate prouidentia viri iudicio vniuersitatis electi auctoritatem tuendæ in ciuitatibus suis plebis accipiant, & quecunque publicam respiciunt concessæ per leges priuilegia dignitatis, vel exsequendi, vel insinuandi auribus mansuetudinis nostræ habent potestatem. hoc enim modo fieri potest, vt repressis per eos insolentiæ vitiis quoque qui accedentia in prouinciarum nostrarum parte tractatum intenti curis maioribus ignoramus, eorum ad emendandum suggestionibus instruamur, & qui per iniuriam compulsorum rurales habitationes & solitudines expetunt sub defensorum tuitione degentes publicis se vrbium conspectibus repetiti domicilij habitatione restituant. Quapropter præceptionis nostræ tenore percepto vniuersarum ciuitatum quę sunt inhabitantium frequentia celebres in tuæ potestatis arbitrio constitutæ municipes honoratos plebemque commoneat, vt adhibito tractatu atque consilio sibi eligant defensorem, factumque dematurent, vt sub hac solemnitate desideria vrbium singularum ad nostram mansuetudinem dirigant: quia ipsos prouinciales propter expensas, vel itineris laborem ad comitatum venire non patimur, vt compertis eorum moribus atque personis, quos præter ambitum dignos tali ministerio & honore iudicemus, idoneos defensores confirmatio constituat. Dat. VIII. Id. Mar. Rau. Maioriano A. I. COS.

De ædificiis publicis. *Tit.* *VI.*

I. Impp. Leo & Maiorianus Aemiliano P P.

Obis Rempublicam moderantibus volumus emendari, quod iamdudum ad decolorandam vrbis venerabilis faciem detestabamur admitti. Aedes siquidē publicas, in quibus omnis ciuitatis consistit ornatus, passim dirui plectenda vrbani officij suggestione manifestum est, dum necessaria publico operi saxa finguntur, antiquarum ædium dissipatur speciosa constructio, & vt parum aliquid reparetur magna diruuntur. Hinc iam occasio nascitur, vt etiam vnusquisque priuatum ædificium construens per gratiam iudicum in vrbe positorum præsumere de publicis locis necessaria & transferre non dubitet, cum hæc quæ ad splendorem vrbium pertinent affectione ciuica debeant etiam sub reparatione seruari. Idcirco generali lege sancimus cuncta ædificia, quæ vel in templis aliisque monumentis

à veteribus condita propter vſum vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nullo deſtrui atque contingi, vt iudex qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur, apparitores vero atque numerarij, qui iubenti obtemperauerint & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio ſubditos, manuum quoque amiſſione truncandos per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur. Ex iis quoque locis, quæ ſibi competitorum hactenus vendicauit reuocanda ſubreptio, nihil iubemus auferri, quæ ad ius publicum nihilominus redeuntia ablatarum rerum volumus reformatione reparari, ſubmota in poſterum licentia competendi. Si quid ſanè aut propter publicam alterius operis conſtructionem, aut propter deſperatum reparationis vſum neceſſaria conſideratione deponendum eſt, hoc ampliſſimo venerandi Senatus ordini congruis inſtructionibus præcipimus allegari, vt cum ex deliberato fieri oportere cenſuerit ad manſuetudinis noſtræ conſcientiam referatur, vt quod reparari nullo modo viderimus poſſe, in alterius operis nihilominus publici transferri iubemus ornatum. Aemiliane Parens Kariſſime Aug. Quapropter illuſtris magnificentia tua ſaluberrima ſanctione propoſitis diuulgauit edictis, vt quæ pro vtilitate vrbis æternæ prouidè conſtituta ſunt, famulatu congruo & deuotione ſeruentur. Dat. VI. Idus Iul. Rauennæ ipſis AA. COSS.

De bonis caducis, ſiue proſcriptorum. Tit. VII.

I. Impp. Leo & Maiorianus AA. Ennodio C. R. P.

Vblimitatis tuæ inſinuationem probamus qua fiſci compendia ſupprimi per prouincias plerumque iudicum venalitate commemoras. Cum enim caduca bona vel proſcriptorum, ſed & eorum quos in ſcelere deprehenſos ſine legitimo herede iuris vigor inſequitur priuato ærario competere videantur, occultata quibuſdam fraudibus ærarij noſtri commodi abiurantur. quod ſpecialiter factum nuper in damnatione Seuerinæ mulieris quæ peregiſſe adſeritur necem mariti in Piceni prouincia indiſcuſſum præteriri nõ debent, Ennodi frater amantiſſ. Vnde auctoritas tua cuius ſuggeſtiones prouidas comprobamus pragmatici noſtri ſecuta præceptum ordinatis in articulo palatinis antelato noſtræ ſerenitatis oraculo prouinciarum iudices interminatione propoſita auctoritatibus propriis admonebit, vt ab huiuſmodi fraudibus temperantes venalitatis ſtudium æſtimationis ſuæ periculo anteferre non debeant, curaturi poſt hæc, vt vbi ſimilis caſus occurrerit, palatinum inſtruatur officium. Ad Piceni vero Conſularem diſtrictior præceptio dirigatur, vt omni cenſu prædictæ mulieris diſquiſito, veſtigatis quoque vel in tuam ſubſtantiam reductis, quæ ex eo intercipi, aut perire potuerunt à tempore quæſtionis vel pœnæ qua nocens periit, fructus quoque vel penſionum emolumenta diſcuti, ac ſi qua etiam apud diuerſos retentatores ſunt, conuentis his quibus non potuerit iure conqueri, aut vtilitatem fiſci reducta, ac de omnibus miſſa relatione inſtruat amplitudinis tuæ iudicium, ſicuti fiſco commoda prouiſione repertum eſt, quid latebat ærario profuturum nulla fraude aut

diſſimulat

dissimulatione depereat. Dat. pridie Non. Septemb. Rauennę, Leone & Maioriano coss.

De sanctimonialibus & viduis, & de successionibus earum. Titulus VIII.

1. Impp. Leo & Maiorianus AA. Basilio PP.

Vsceptis regēdi imperij gubernaculis cogitare debemus quemadmodum nostra Respub. & armis & legibus & integra religionis reuerentia conseruetur atque proficiat, cui plurimum sub hac emendatione confertur, si nobilium fœminarum amplectēda generositas procreatis liberis multiplicata subcrescat, si piæ necessitudines inter parentes & filios nullis insidiarum vitiis immutentur, & verum Dei cultum mens non inuita suscipiat. Hoc enim quamprimum nostri egere maiores, vt Rempublicam armis & religione fundarent, cuius sacrosanctæ venerationem lædi commentis mortalium figmentisque prohibemus. Quis enim ferat parentes filias quas oderunt his non tam dicare quàm damnare consiliis, vt eas in annis ad minoribus constitutas necessitati continuæ virginitatis addicant, ac ne adolescentibus animis aliud velle sit liberum capitibus inuitarum sacrum velamen imponant, cum huiusmodi obseruatio philosophiam religiosa mente suscipiens non cogentis imperio, sed spontanea & matura deliberatione capiatur. Vitandæ etenim sunt & magis adtentionibus transeundæ humanæ cupiditatis inlecebræ, in quas præcipuè primæ ætatis ardor impellit, vt iuuentutis calore sedato Dei dicata virginitas præter illum pœnitentiæ vitium ad senectæ annos & cœlestis militiæ palmam peruenire mereatur. Quid enim prodest si cupiditas virginalis patria potestate compressa subdolam voluntatem nubendi arte concipiat, & à legitimo reuocata consortio ad illicitas trahantur illecebras. Vnde ne per huiusmodi impietatem parentum egestas & opprobrium personis nobilibus irrogetur, & quod præcipuè submouendum est inrisionibus exsecrandis omnipotentis Dei contrahatur offensio, edictali lege sancimus filias, quas pater matérve à seculari permixtione translatas Christianæ fidei seruare præcepta continuata virginitate censuerint, in beatæ vitæ proposito permanentes, non ante suscepto honorato capitis velamine consecrari, quàm quadraginta annos ætatis emensæ talibus infulis inoffensa meruerint obseruatione decorari, & multi temporis series, & cœlestis consuetudo seruitij ad perfidam voluntatem nouis desideriis aditum non relinquant. qui ante definitum temporis spatium sanctimonialem puellam aliis adulti sexus sui votis calentem memoratorū quisquam parentum velari fecerit atque permiserit, tertia bonorum parte multetur, eadem pœna constringi, etiam quæ illa parentibus destituta, vt intra prędictæ ætatis annos voluerit consecrari. Diaconi quoque, qui huic rei ministerium contra interdicta præbuerint proscriptione plectantur. & quia earum cœpit causa tractari, quas ad diuinæ religionis cultum cupientes demigrare volumus non coactas, si qua parentum odiis obligata propositum seruan-

dæ virginitatis induerit, quæ à fratrum consortio parricidali quodammodo arte subtrahitur, ne aut copulæ trahenda maritali patris matrísve congrua largitione, aut eorum decedentium ęqua cum reliquis filiis successione potiatur, parentum obeuntium mortem iam liberam, necdum quadraginta annos quibus velari nequiuerit ætatis egressa nubendi, ex quo suæ potestatis esse iam cœperit, licentiam sortiatur. Neque enim sacrilega iudicanda est, quæ se hoc ante noluisse, aut certè non posse complere adpetiti coniugij honestate prodiderit, cum Christianæ religionis instituta, atque doctrina melius esse censuerit virgines nubere, quàm impatientiæ ardore naturali professę pudicitię non seruare virtutem. Cum itaque in matrimonium nuptias secuta conuenerit, exheredatio illi ob hoc à parentibus vehemens, aut sola Falcidię quantitas relicta non noceat, sed scriptis heredibus, vel suis in virilem portionem, vel extraneis in dimidiam, tanquam pręterita secundum normam veteris iuris adcrescat. Dignam siquidem tali pręmio & successione censendum est, quę procreationem liberorum professa generositatem familię suę ab interitu nititur vindicare. Illis autem quę spontaneo laudabilíque proposito sanctimonię obseruantiam virginitatis amore susceperint, intantum fauemus, vt si fortè profana cupiditas improborum deuotam Deo mentem per crimen raptus violare tentauerit, non solum diualium constitutorum, qui id admiserit subiaceat vltioni, verum etiam cuiuslibet accusationi reddatur obnoxius: ita vt qui pollutum tanto scelere hominem rebus probatis post hęc constituta pertulerit, addicti censu facultatibusque potiatur. quod nos vsqueadeo à religiosis fœminis iubemus arceri, vt etiam si quis simile aliquid in quamcunque tentauerit, pari se nouerit supplicio esse feriendum. Viduarum sanè obstinationibus permouemur quę nulla prole suscepta fœcunditatem suam reparationemque familię repudiata coniugij iteratione condemnant, & solitariam vitam non colliguntur religionis pudicitię amore famulentur, sed potentię ambitum orbitatis suę calibus viduitatísque captantes lasciuam viuendi eligunt libertatem. quibus ad omnem licentiam vsum, aut solicitantium ficta religio personarum, aut fauore callidi captatores adblande, has ad honestioris vitæ tramitem prisca dispositione reuocantes, æternali lege sancimus, vt maritali obitu destituta mulier quadragenaria minor, donec procreare per ætatem liberos potest intra quinquennium nubat, cui idcirco currentis lustri largimur inducias, vt per spatium legitimi temporis luctus mœrore deposito eligendi honestiores nuptias habeat potestatem. Sin verò sæcularem vitam & coniugales tædas perosa damnauerit, emenso, vt dictum est quinquennio in viduitate persistens, mox cum germanis fratribus vel sororibus, eorumque filiis, vel parentibus propinquis, per quos familię origo reparatur suas diuidat facultates: aut si his fortasse defuerint cum fisco patrimonium partiatur, nihil intra lustrum temporis illius, quod luctui deliberationique deputauimus alienaturam de prædictis sex vnciis se esse cognoscens, quas parentibus, vel propinquis statuit serenitas nostra proficere, vsufructu tantum cõtenta viuendi, quę tum se probare potuerit studio castitatis secundas nuptias respuisse, cum liberalis fuerit in propinquis.

Illarum

Illarum verò ratio diuersa est, quæ suscepta prole gaudentes ob hoc ad secundas nuptias non demigrant, vt affectuosam decedentis viri memoriam in alendis & locupletandis filiis sollicita pietate conseruent, quas nubendi si hoc maluerint libertate suscepta à conditione superius enarratæ definitionis absoluimus. Ita vt filiis ex matrimonio priore susceptis, si hoc tamen pars voluerit, filiorum dato fideiussore prospiciant, qui salua fore corpora omnia sponsaliciæ largitatis euidenti sponsione promittat. Optionem sanè continuæ viduitatis matribus eatenus relaxamus, vt filio in gremio indulgentiæ suæ pósito vel donationibus pro merito prosequantur viuentes vel heredes suprema voluntate constituant. Illud sanè latus diualis constitutionis abólemus, quo videbatur matribus fuisse permissum vt ex quantitate sponsalitiæ largitatis in vnum filium si velint portionem maximam conferendi habeant liberam facultatem, in quam nos filios æqua iubemus lance succedere: siquidem rectè illa donatio inter bona paterna numerabitur, quam in vxorem maritus contulit tempore nuptiarum. Si verò matri contra religionem sanguinis propositumque pietatis externus heres insidiatorque subrepserit, quidquid ab ea, non iustis causis exheredationis extantibus quas sine dubio probaturus est qui videtur filiis anteferri, donatum fuerit vel relictum aut in religioso alienatum translatumque commento, id totum ab eisdem filiis vindicetur: & quia studiosè tractatur à nobis vtilitas filiorum quos numerosius procreari pro Romani nominis optamus augmento, procreatis competentia commoda perire non patimur, hoc necessariò putauimus precauendum, vt marem fœminamque iungendos copula nuptiali par conditio vtrunque constringat, id est, vt nunquam minorem quam exigit futura vxor sponsalitia largitate dotis titulo se nouerit collaturam, scituris puellis ac parentibus puellarum vel quibuscunque nupturis ambos infamiæ maculis inurendos qui fuerint sine dote coniuncti: ita vt nec matrimonium iudicetur, nec legitimi ex his filij procreentur. Sanè quoniam quorundam cupiditatibus obuiandum est qui generorum exhauriunt facultates, ac sibi vel filiabus suis vel subornatis quibuscunq; personis, priusquam aliquid de nuptiarum pactione constituant ab incautis iuuenibus & futuri coniugij desiderio concitatis multa faciunt occulta fraude conferri, quæ secuta solennitate votorum filiabus refundant, aut fortè maiore amore perfidiæ sibi existimant adquisita: vnde eius callidi friuolique commenti ita nullum esse iubemus effectum, vt infirmato talis colore contractus sui iuris posteà gener vindicet, vel actione proposita securus reposcat quidquid per illiciti posthac contractus imaginem alienare compulsus est. Inter cætera captatorum etiam auiditas comprimenda est, qui nonnunquã ignotorum penè lectulis adsidentes animos ipsa corporum ægritudine fatigatos, & syncera iam iudicia non habentes simulata affectione deprauant, vt plerique consanguinitatis & necessitudinum suarum frequenter obliti extraneos scribere videantur heredes, cùm insidiosa munuscula diriguntur, cũ subornantur medici qui praua persuadeant & neglecto medendi studio fiant alienarum cupiditatũ ministri. Quibus omnibus serenitas nostra diligenti examinatione perpensis, hoc præsenti lege decernit, vt si is qui nulla testatori propinquitate cõiungitur, neque ex iis personis est quibus etiam ab intestato deferri

quocunque gradu vel titulo poterat, antiquo iure successio, heres fuerit institutus, legatum fideicommissumve perceperit, ex relictis rebus atque corporibus tertiam publico inferat portionem, quatenus hoc saltem metu & testatorum iniquitas & captatorum cesset improbitas: quæ omnia constituta in futurum à die latæ legis valere præcipimus Basili P.K. A. Inl. igitur & præcelsa magnificentia tua saluberrimam sanctionem propositis diuulgauit edictis, vt omnes intelligant remotis irreligiosarum mentium fraudibus impiisque mentis hoc constitutum fuisse quod emendatione morum vtilitatique publicæ reducta in terra sui ✶ a votum omnium socia pietate proficiat. Dat. VII. Kalen. Nou. Rau. Leone & Maioriano AA. COSS.

Desideratur Nouella De adulteriis.

NOVELLARVM DIVI SEVERI AVGVSTI, LIBER V.

De abrogatis capitibus iniustis legis Diui Maioriani A. Tit. I. Ad locum, id est de sanctimonialibus, viduis, de hereditatis tertia, vel de ceteris negociis.

I. Impp. Leo & Seuerus AA. Basilio P.F.P. & Patritio.

LLVD tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum commendat auctoritas, Scilicet vt post viri obitum sponsalia in vsumfructum tantùm mater habeat, & à filiis alienare non possit, siue in alias nuptias venerit, siue non venerit. Et vt omnibus ex eodem matrimonio filiis ex æquo cómunia in vnum aut alterum matri conferre non liceat. Nam quid est aliud à filiis alienare, si hoc non est, cum proles numerosa contigerit, prætermissis cæteris, vni vel alij praua velle intentione largiri? Sint sanè matres, si ita libuerit, pro impensis obsequiis in filiorum electione liberales, vsumfructum suum cui voluerint largiātur, proprietatis commoda cunctis pariter filiis deputata non minuant. In illa tamen parte matribus salua filiorum vtilitate consulimus, ne eas necessitas dandæ fideiussionis adstrin

nis adstringat. Quia & factu difficile est, & super hoc filiis abundè, vel prioribus constitutis, vel præsenti lege prospicitur, quibus & alienatorum vindicatio competit, & ex maternis bonis perditarum redintegratio facultatum. Basili Præfecte karissime A A. Quare inlustris & præcelsa magnificentia tua huius Constitutionis oraculum edictorum faciet solennitate proponi, vt legis asperitas, quæ ad amplitudinem tuam primæ præfecturæ administratione data est, per te correcta atque emendata vulgetur. Dat. x. Kal. Mart. Rom. Basilio v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Hæc lex Imperatorum Leonis & Seueri, ea quæ Maioriani lex de diuersis rebus, quas ipsa testatur obseruanda esse præceperat, specialiter vacuauit, & id tantum quod rationabile & pristinis legibus congruum fuit, credidit reseruandum, quod ipse sua constitutione confirmat, dicens: Illud tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum confirmat auctoritas, itaque vt post viri obitum relicta vxor vsumfructum tantum sponsalitiæ donationis habeat, & nihil exinde alienare præsumat, siue alias ad nuptias venerit, seu certè non venerit, neque aliis nisi tantum omnibus filiis suis ex eodem patre genitis, cuius donatio est hæc ipsa sponsalitia largitas æqualiter dimittatur. Nec liceat matri cui voluerit de filiis aliquid exinde amplius pro sua voluntate donare. Sanè de vsufructu suo quod ei lege concessum est, donandi cui voluerit liberam habeat potestatem. Nam ea quæ omnibus tantum filiis æqualiter iussa est seruare, nec minuat, nec inter filios pro suo arbitrio diuidere vlla ratione præsumat. Hoc tamen matribus hac lege præstatur, vt salua filiorum vtilitate, fideiussores pro retinenda hac ipsa sponsalitia donatione dare non debeant. Quia talis petitio grauis est, & sufficit filiis, quod vel hac lege, vel prioribus statutis constat esse prospectum, vt etiamsi matres eorum secundo nupserint, eorum maritorum facultates loco pignoris obligentur: & si quid ipsæ matres exinde præsumpserint, de facultatibus earum illata sibi filij damna resarciant.*

De corporatis. Tit. II.

I. Impp. Leo & Seuerus A A. Basilio PP. & patricio.

Vm per virum illustrem Ausonium cunctorum ad nos prouincialium querela peruenit eo quod * * * aliáque corpora publicis obsequiis deputata quorundam se colonis vel famulis ignorantibus dominis sociassent, & nunc sub specie publicæ corporationis procreatos liberos conantur iugo seruitutis absoluere, idcirco agnoscat sublimis magnificentia tua diuali nos in æternum lege sanxisse, si qui vel qua ex corporibus publicis vel ex corporatis vrbis Romæ seruis vel colonis se crediderint copulandos, agnationem eorum ad eos dominos pertinere quorum inquilinus vel colonus fuisse constiterit, exceptis iis qui ante eam legem non taliter latam sese iunxisse noscuntur. Dat. VII. Kalend. Octob. Hermenericho & Basilisco, coss.

Desiderantur D. Anthemij A. Nouellæ quæ sequuntur.

De mulieribus quæ seruis propriis aut libertis se iunxerunt. No. 1.
De confirmatione legum D. Leonis A. No. 1.
De bonis vacantibus. No. 1.

GAII INSTITVTIONVM LIBER.

De Libertatibus seruorum. *Tit. I.*

Aii Institutionum liber primus dicit omnes homines aut liberos esse aut seruos. Sed ex ipsis qui liberi sunt, alios esse ingenuos, alios libertinos. Ingenuos, qui ingenui nati sunt. Libertinos, qui pro iusta seruitute manumissi, liberi fiunt. Ingenuorum omnium vnus status est. Libertorum verò ideò non vnus est, quia tria sunt genera libertorum: quia liberti aut ciues Romani sunt, aut Latini, aut Dedititij. Tamē qui ciues Romani sint, qui Latini, qui Dedititij, breuiter explanandum est. Ciues Romani sunt, qui hiis tribus modis, id est, testamento, aut in ecclesia, aut ante Consulem fuerint manumissi. Latini sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittuntur. Dedititij vero sunt, qui post admissa crimina suppliciis subditi, & publicè pro criminibus cæsi sunt: aut in quorum facie vel corpore quæcunque indicia aut igne, aut ferro impressa sunt, & ita impressa sunt, vt deleri non possint: hij si manumissi fuerint, Dedititij appellantur. Sed inter hæc tria genera libertorum ideo ciues Romani meliorem statum habent: quia & testamenta facere, & ex testamento quibuscunque personis succedere possunt. Nam & Latini, & Dedititij nec testamenta condere, nec sibi ex testamento aliorum aliquid dimissum possunt vllatenus vindicare. Tamen Latini certis rebus priuilegia ciuium Romanorum Libertorum consequi possunt: Dedititij verò nulla ratione possunt ad ciuium Romanorum Libertorum beneficium peruenire. Nam Latini patronorum beneficio, id est, si iterum ab ipsis aut testamento, aut in ecclesia, aut ante Consulem manumittantur, ciuium Romanorum priuilegia consequuntur. Non tamen omnes domini seruos suos manumittere possunt. Nam si aliquis multa debita habeat, cuius substantia à creditoribus teneatur obnoxia, si in fraudem creditoris sui seruos suos manumittere voluerit, collata manumissio nō valet. Aut si libertus ciuis Romanus filios liberos non habuerit,

rit,& in fraudem patroni sui seruos suos manumittat,similiter data manumissio non valet. Preterea minor quicunque viginti annorum dominus,seruo suo libertatem dare non potest, nisi forte tantum minor manumissor, cui pater suus & mater à patrono donati sunt,eosdem manumittat, aut certe pędagogũ, aut conlactaneum manumittat. Nam quamlibet dominus, id est quatuordecim annos egressus,testamentum facere possit,& heredem instituere, & legata relinquere,libertatem tamen seruis non potest in hac ætate conferre.

De numero seruorum testamento manumittendorum. Tit. II.

Constitutum est,quantum seruorum numerum testamento, de quanta familia liceat manumitti, hoc ordine: vt si quis duos seruos habet, ambos manumittere possit: qui vero tres, duos testamento manumittat. Qui quatuor,similiter duos. Qui sex,tres. Qui octo, quatuor. Qui decem,quinque. Qui vndecim,duodecim,tredecim, quatuordecim, quindecim, sedecim,decem & septem: similiter quinque. Qui decem & octo,sex. Et ab hoc numero vsque ad triginta, tertiam partem manumittere liceat. Qui amplius quàm triginta habuerit,vsque ad centum,quartam partem de numero seruorum manumittere potest. Qui vero plures quam centum habuerit, quintam partem manumittere potest. Sed & hoc statutum est, vt de quamlibet grandi familia, nulli amplius,quàm centum testamento manumittere liceat. Nam qui voluerit aut in Ecclesia,aut ante Consulem,aut inter amicos,aut per epistolam manumittere, potest hiis manumissionibus omnem familiam iugo seruitutis absoluere. Nam si aliquis testamento plures manumittere voluerit,quàm continet numerus suprascriptus,ordo seruandus est. vt illis tantum libertas valeat, qui prius manumissi sunt,vsque ad illum numerum, quem explanatio continet superius comprehensa. Qui vero postea supra constitutum numerum manumissi leguntur,integre in seruitute eos † certum est permanere. Quod si non nominatim serui, vel ancillæ in testamento manumittantur, sed confuse omnes seruos suos,vel ancillas is qui testamentum facit,liberos facere voluerit, nulli penitus firma esse iubetur hoc ordine data libertas, sed omnes in seruili conditione,qui hoc ordine manumissi sunt,permanebunt. Nam & si ita in testamento seruorum manumissio adscripta fuerit,id est,in circulo,vt qui prior, qui posterior nominatus sit non possit agnosci,nulli ex hiis libertatem valere manifestum est,si agnosci non potest qui prior qui posterior manumissus fuerit. Nam si aliquis in ęgritudine constitutus,in fraudem huius legis facere noluerit testamentum,sed epistolis,aut quibuscunque aliis rebus seruis suis pluribus quàm per testamentum licet,conferre voluerit libertates,& sub tempore mortis hoc fecerit,hij qui prius manumissi fuerunt,vsque ad numerum superius constitutum,liberi erunt. Qui vero post statutum numerum manumissi fuerint, serui sine dubio permanebunt: nam si incolumis quoscũque diuerso tẽpore manumisit,inter eos qui per testamentum manumissi sunt nullatenus computentur.

† *decretum*

De iure personarum. Tit. III.

Aliquæ personæ sui iuris sunt, aliquę alieno iuri subiectæ sunt. Itaque cum ostenditur quæ personæ alieno iuri subiectæ sint, tunc euidenter agnoscitur quæ sui iuris sint. In potestate itaque dominorum sunt serui,

serui, quam potestatem omnes gentes habere certum est: sed distringendi in seruos dominis pro sua potestate permittitur, occidendi tantũ seruos suos domini licentiã non habebũt: nisi forte seruus dum pro culpę modo cęditur, casu forsitan moriatur. Nam si seruus dignũ morte crimen admiserit, iis iudicibus, quibus publici officij potestas cõmissa est, tradẽdus est, vt pro suo crimine puniatur. In potestate etiam patrũ sunt filij, ex legitimo matrimonio procreati.

De matrimoniis. *Tit. IIII.*

Legitimæ sunt nuptiæ, si Romanus Romanam nuptiis interuenientibus, vel consensu ducat vxorem. Sed non omnes personas vxores ducere licet: quia nec patri filiam, nec filio matrem, nec auo neptẽ, nec nepoti auiam. Quod non solum de personis, quæ nobis propinquitate coniunctæ sunt, sed etiam de adoptiuis, hoc est adfiliatis iussum est obseruari. Nam etsi per emancipationem adoptio dissoluatur, nuptias tamen inter has personas semper cõstat illicitas. Inter fratrem quoque & sororẽ, siue eodem patre ac matre nati fuerint, siue diuersis matribus aut patribus, matrimonia esse non possunt. Inter adoptiuos etiam fratres illicita sunt cõiugia, nisi forte adoptio emancipatione fuerit dissoluta: nam si emancipatio interuenerit, nuptiæ inter huiusmodi fratres licitò contrahuntur. Fratris quoque & sororis filiã vxorem ducere non licet: sororem quoque patris ac matris vxores accipere nõ licet: genero quoque socrum suam: nec socero nurum vxorẽ accipere licet, neque vitrico priuignam, neque priuigno nouercam. Fratres enim amitinos vel consobrinos in matrimonium iungi nulla ratione permittitur. Sed nec vni viro duas sorores vxores habere: nec vni mulieri duobus fratribus iungi permittitur. Quod si quis incestas vel nefarias, id est, quæ sunt superius comprehensæ, nuptias inierit, nec vxorem habere videtur, nec filios. Nam hij qui ex huiusmodi conceptione nati fuerint, quamlibet matrem videãtur habere, patrem vero nullatenuę habere censentur, & tanquam si de adulterio concepti fuerint computantur: qui spurij appellantur, hoc est, sine patre filij. Regula iuris hoc continet, vt qui legitimè concipiuntur, tempore conceptionis statum sumant: qui vero non de legitimo matrimonio concipiuntur, statum sumant eo tempore quo nascuntur. Ac proinde legitima coniunctione conceptus, etiamsi mater eius statum mutet, id est, si ancilla fiat, ille qui legitime conceptus est, ingenuus nascitur. nam qui non legitimo matrimonio concipitur, si mater eius ex ancilla dum prægnans est, libera facta fuerit, liber nascetur: si vero ex ingenua ancilla prægnans facta fuerit, seruus nascetur: quia non legitimè, sed vulgo conceptus est.

De adoptionibus. *Tit. V.*

Adoptio naturæ similitudo est, vt aliquis filium habere possit, quem non generauerit. Et ipsa adoptio duobus modis fit. vna quę arrogatio dicitur: alia, quæ adoptio. Arrogatio est, quando aliquis patrem non habens adoptatur, & ipse se in potestatem adoptiui patris dat. Et ideo arrogatio dicitur, quia & ille qui adoptat interrogatur, vtrum illum quem adoptat filiũ habere velit: & ille qui adoptatur, interrogatur, vtrũ id fieri velit. Illa vero alia adoptio est, vbi quis patrẽ habẽs, ab alio patre adoptatur: & ita ille

Qui adoptatur, de certi patris potestate discedit, & in adoptiui patris incipit esse potestate. Nam & fœminæ adoptari possunt, vt loco filiarum adoptiuis patribus habeantur: fœminæ vero adoptare non possunt, quia nec filios ex se natos in potestate habent. Spadones autem qui generare non possunt, adoptare possunt. Et licet filios generare non possint, quos adoptauerunt filios habere possunt. Si quis vero filios habens se dederit adoptandum, non solum ipse in patris adoptiui potestatem redigitur, sed & filij eius, si tamen auum paternũ non habuerint, in adoptiui patris transeunt potestatem, tanquam nepotes.

Quibus modis filij exeunt de potestate patris. Tit. VI.

Filij, qui in potestate patris sunt, mortuo patre sui iuris fiũt. Sed si hic filius, qui morte patris sui iuris effectus est, filios habeat, in eius post patris sui obitũ erunt filij potestate. Nam si pater moriatur, & auus paternus viuat, nepos ex filio sui iuris esse non potest: quia in aui remanet potestate, qui auo mortuo sui iuris efficitur. Item si moriatur pater, & relinquat filium emancipatum, & ex eodem filio emancipato nepotes, tunc nepotes liberi & sui iuris erunt, & in patris emancipati potestatem non veniũt. Item de potestate patris exeũt filij, si pater eorum in exilium missus fuerit: quia non potest filium ciuem Romanum in potestate habere homo peregrinæ conditionis effectus. Item filius si viuo patre in exilium missus fuerit, in potestate patris ciuis Rom. esse non potest, quia similiter peregrinæ conditionis factus cognoscitur. Item si ab hostibus pater captus sit, in potestate quandiu apud hostes fuerit filios non habebit. Sed si de captiuitate euaserit, iure postliminij omnem, sicuti in aliis rebus ita & in filios recipit in potestatem. Si vero pater, qui ab hostibus captus est, in captiuitate moriatur, ab eo tempore, quo ab hostibus captus est, filij sui iuris effecti intelliguntur. Item per emancipationem filij sui iuris efficiuntur. Sed filius masculus tribus emancipationibus de potestate patris exit, & sui iuris efficitur. Mancipatio autem, hoc est manus traditio, quędam similitudo venditionis est: quia & in emancipationibus pręter illum, hoc est certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. Ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quasi in similitudinem pretij accipit, & iterum eum acceptis nummis fiduciario patri tradit. Hoc secundo & tertio fit, & sic de patris potestate exit. Quæ tamen mancipatio solebat ante pręsidem fieri, modo ante Curiam facienda est, vbi quinque testes ciues Ro. in pręsenti erunt, & pro illo qui Libripens appellatur, id est stateram tenens, & qui Antestatus appellatur, alij duo, vt septem testium numerus impleatur: tamen cum tertio mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre remãcipetur, & à naturali patre manumittatur: vt si filius ille mortuus fuerit, ei in hereditate naturalis pater, nõ fiduciarius succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio, vna emãcipatione de patris vel aui exeunt potestate, & sui iuris efficiũtur. Et hij ipsi quamlibet vna mancipatione de patris vel aui potestate exeãt, nisi à patre remancipati fuerint, & à naturali patre manumissi, succedere eis naturalis pater nõ potest, nisi fiduciarius à quo manumissi sunt. nam si remancipatum

ſibi naturalis pater vel auus manumiſerit,ipſe eis in hereditate ſuccedit. Quod ſi habeat quis filium,& ex eo nepotes,& voluerit filium emancipare,& nepotes in ſua poteſtate retinere,in arbitrio eius eſt:aut ſi voluerit nepotes emancipare, & filium in ſua poteſtate retinere, & hoc ei pro iuris ordine licere manifeſtum eſt. Quod non ſolum de nepotibus, ſed & de pronepotibus ſimiliter facere poteſt.

De Tutelis. *Tit. VII.*

Vtores aut legitimi ſunt,aut teſtamentarij.Legitimi ſunt,qui pupillo per virilem ſexũ propinquitate coniunguntur:& qui proximior fuerit de agnatis,ad ipſum legitima tutela pertinet:quia is qui proximus fuerit ad tutelam,ipſe proximus eſt ad hereditatem. Teſtamentarij ſunt,quos patres aut aui paterni in teſtamento ſuo tutores filiis,aut nepotibus delegauerint.Quod ſi nec teſtamentarius tutor fuerit nec legitimus, tunc inquiſitione iudicis pupillis tutores dantur.

De curationibus. *Tit. VIII.*

Eractis pupillaribus annis,quibus tutores abſoluuntur, ad curatores ratio minorum incipit pertinere. Sub curatore ſunt minores ætate, maiores euerſores, inſani. Hij qui minores ſunt, vſque ad viginti & quinque annos completos ſub curatore ſunt. Qui vero euerſores, aut inſani ſunt,omni tempore vitæ ſuę ſub curatore eſſe iubentur:quia ſubſtantiam ſuam rationabiliter gubernare non poſſunt.

De rebus. *Tit. IX.*

Aius ſuperiori commentario de iure perſonarum aliqua diſputauit.Nunc in hoc cõmentario de rebus iterum tractat. Omnes itaque res aut noſtri iuris ſunt,aut diuini,aut publici.Noſtri iuris ſunt, quæ in proprietate noſtra eſſe noſcuntur.Diuini iuris ſunt eccleſiæ, id eſt templa Dei,vel ea patrimonia,ac ſubſtãtiæ,quę ad eccleſiaſtica iura pertinent.Publici iuris ſunt,muri,fora,portæ, theatra , circus , arena, quæ antiqui ſancta appellauerunt,pro eo quod exinde tolli aliquid aut contingi non liceret:ſed hęc omnia in nullius bonis ſunt,ideo publici iuris eſſe dicuntur. Sed & res hereditariæ antequam aliquis heres exiſtat,id eſt quando dubitatur, vtrum ſcriptus,an legitimus heres ſuccedere debeat,in nullius bonis eſſe vidẽtur. Præterea quædam res corporales ſunt,quędam incorporales.Corporales ſunt,quę manu tangi poſſunt,velut ager,mancipium,veſtis,aurum,argentum, & hiis ſimilia.Incorporales ſunt,quæ tangi non poſſunt:qualia ſunt ea quæ non in corpore, ſed in iure conſiſtunt, ſicut eſt hereditas, & obligationes diuerſis contractibus ſcriptæ.Et licet hereditas,vel emptio,aut diuerſi contractus res corporales in ſe habeant,ius tamen ipſius hereditatis vel emptionis, aliorumque contractuum incorporale eſt. Incorporalia etiam ſunt iura prædiorum vrbanorum vel ruſticorum. Prędiorum vrbanorum iura ſunt, ſtillicidia, feneſtrę, cloacę, altius erigendę domus,aut non erigendę,& luminum, vt ita quis fabricet,vt vicinę domui lumen non tollat.Prędiorum vero ruſticorũ iura ſunt, via vel iter,per quod pecus aut animalia debẽt ambulare,vel ad aquam duci,&

aquęductus,

aquæductus, quæ similiter incorporalia sunt.† Hæc iura tamen rusticorum prædiorum Seruitutes appellantur. Item regulariter constitutum est, vt superposita inferioribus cedant: Vt si quis in solo nostro, sine nostro permissu domum ædificauerit, ad eum cuius terra est domus ædificata pertineat. Vel si aliquis in agro nostro arbores, aut vineas, vel plantas quascunque posuerit, similiter superficies solo cedat.† Vel si messem in campo seminauerit, omnia hæc, quæ in terram alienam iactantur, domino terræ acquiruntur. Quod & de chartis & pergamenis, si in alienis scribat, licet aureis vel argenteis literis, similiter eius est scriptura, cuius charta aut pergamenta fuerit. Quod & de tabula, hoc est, si aliquis in tabula mea picturam fecerit, obseruatur: quia statutum est, vt tabulæ pictura cedat. Quod si quis ex vuis meis vinum, aut spicis frumentum, aut ex oliuis oleum fecerit, eius vinum, triticum, vel oleum est, cuius spicæ, aut vuæ, aut oliuæ fuerint. Si quis etiam ex tabulis alienis nauem aut armarium, aut quodcunque ad vsum pertinens, fecerit, simili ratione eius erunt quæ facta fuerint, de cuius ligno facta probantur. Similiter etiam, si ex lana vel lino vestimenta fecerit, eius erunt vestimenta, cuius lana vel linum fuisse probabitur. Sed in hiis omnibus superius comprehensis, quicunque in terra aliena aliquid posuerit, aut ædificauerit, aut horum quæ dicta sunt aliquid fecerit, illis qui aliena præsumpserunt hoc competit, vt expensas vel impendia, quæ in hiis fecerint, à dominis, qui rem factam vindicant, recipere possint. Acquiritur autem nobis non solum per nosmetipsos, sed & per eos qui in potestate nostra sunt, sicut filij vel serui: quia quicquid hiis à qualibet persona donatum vel venditum fuerit, aut heredes fuerint instituti, id patribus & dominis sine aliqua dubitatione conquiritur: præter eos filios, quibus per leges castrēse peculium habere permissum est. Hij vero serui, qui in vsufructu nostro, & in proprietate alterius sunt, hoc tantum vsufructuario acquirere possunt, quod opere aut manibus suis fecerint, aut de mercedibus operis sui acceperint. Nam si eis aut hereditas, aut legatum dimittatur, aut donationis aliquid conferatur, hoc proprietario domino, non vsufructuario acquiritur.

† χ Et iura tam rusticorū quā vrbanorū prædiorū.

† aliàs, superficium solo cedat.

De Testamentis. *Tit. X.*

PER vniuersitatem, hoc est, omnia simul bona acquirimus hereditate, emptione, adoptione: quia is quem adoptauerimus, si sine patre est, cum omnibus bonis suis ad nos transit. Id quoque statutum est, quòd non omnibus liceat facere testamentum. Sicut hij sunt, qui sui iuris non sunt, & alieno iuri subiecti sunt, hoc est, filij tam ex nobis nati, quàm adoptiui. Item testamenta facere non possunt impuberes, id est, minores XIIII. annorum, aut puellæ XII. Item & hij qui furiosi, id est mente insani fuerint, non possunt facere testamenta. Sed hij qui insani sunt, si interualla ipsius insaniæ habent, per interualla quibus sani sunt, possunt facere testamenta.

De exheredatione liberorum. *Tit. XI.*

IS qui filium in potestate habet, curam agere debet, vt testamentum faciens, masculum filium aut nominatim heredem instituat, aut nominatim exheredet. Nam si masculum filium in testamento præterierit, non valebit testamentum: si vero filiam præterierit, non rumpit testamentum filia prætermissa, sed inter fratres suos, legitimo stante testa-

mento, ſuam ſicut alij fratres conſequitur portionem. Si vero teſtamento extranei heredes ſcripti fuerint, ſtante teſtamento filia medietatem hereditatis acquirit. Nam ſi facto teſtamento, in quo filius maſculus prætermiſſus eſt, euenerit, vt viuente adhuc patre filius qui prætermiſſus eſt moriatur, ſic quoque, quamlibet filius ille mortuus fuerit, teſtamentum quod factum eſt non valebit. Poſthumorum duo genera ſunt: quia Poſthumi appellantur hij, qui poſt patris mortem de vxore nati fuerint: & illi qui poſt teſtamentum factum naſcuntur. Et ideo niſi is qui teſtamentum facit, in ipſo teſtamento comprehenderit: Quicunque filius aut filia mihi natus, natáve fuerit, heres mihi ſit: aut certe dicat, exheres ſit, valere eius non poteſt teſtamentum: quia ſicut ſuperius iam dictum eſt, legitime concepti pro natis habeãtur. Niſi quod melior conditio eſt poſthumæ quàm natæ. quia nata ſi prætermiſſa fuerit, non rumpit teſtamentum, poſthuma vero, ſicut maſculus, teſtamentum rumpit. Si quis poſt factum teſtamentum adoptauerit apud populum illum, qui ſui iuris eſt, hoc eſt, qui patrem non habet, aut apud Prætorem illum adoptauerit qui in poteſtate patris eſt, quaſi ei filius natus ſit, ita eius rumpitur teſtamentum: poſteriore quoq; teſtamẽto, quod iure factum eſt, id quod iure factũ ante fuerat, rumpitur. Quod ſi facto poſteriore teſtamento, heres ſcriptus, aut ante aditionem hereditatis moriatur, aut viuo teſtatore defecerit, aut conditio poſſibilis, ſub qua heres inſtitutus eſt, impleta non fuerit, is qui teſtamentum fecit inteſtatus mori videtur: quia teſtamentum quod prius fecerat, teſtamento poſteriore reſciſſum eſt, & quod poſterius factum eſt, hiis rebus quas diximus infirmatur. Alio quoq; modo teſtamenta iure facta infirmantur, ſi aliquis poſt factum teſtamentum capite minuatur: id eſt, aut ab hoſtibus capiatur, aut pro crimine in exilium deputetur. Similiter & ſi qui adoptatus fuerit, teſtamentum quod antequam adoptaretur fecerat, non valebit.

Heredes autem ſui ſunt, aut neceſſarij, aut extranei. Sui heredes appellãtur, filij aut nepotes ex filiis maſculis, quos in poteſtate auus vel pater habet. Neceſſarij ſunt heredes, ſerui qui cum libertate heredes inſtituuntur. Neceſſarij ideo, quia aut velint aut nolint, neceſſe eſt eis heredes eſſe. Nam qui creditoribus tenentur obnoxij, & putant ſe non tantum in ſubſtantia, quantum in debitis relinquere, ipſi ſeruos ſuos manumittunt, & heredes neceſſarios faciunt, vt quò magis heres quàm dominus infamiam incurrat, cum res eius, id eſt, hereditas domini pro debitis venditur, & creditorib. datur. Extranei ſunt, qui nullo propinquitatis gradu teſtatori iunguntur, ſed eos quicunque pro arbitrio ſuo ſcribit heredes.

De ſubſtitutionibus, & de faciendis ſecundis tabulis. Tit. XII.

SVbſtitutio eſt, quæ poſt inſtitutionem à teſtatore fieri ſolet, id eſt ſecundi heredis appellatio. Et duæ ſunt, quarum vna vulgaris dicitur, alia pupillaris. Vulgaris dicitur: Ille heres mihi eſto, ſiue hoc filio, ſiue extraneo. Quod ſi hereditatem meam adire nolueris, illum ſubſtituo ad quem hereditas mea debeat pertinere. Pupillaris ſubſtitutio filiis tantummodo impuberibus dari poteſt, quæ ita fit: Ille filius meus, ſi intra pubertatem deceſſerit, illum ei ſubſtituo. Sed pupillaris ſubſtitutio ita ſecreta eſſe debet, vt ad notitiam ſubſtituti peruenire non poſſit, ne vitæ pupilli aliquas ſub-

stitutus insidias moliatur. Nam in extrema pagina testamēti fieri debet, vt pars illa in qua substitutio pupillaris scripta est, quamdiu pupillus annos pubertatis egrediatur, obsignata permaneat, & prior pars testamenti, in qua heres scriptus est, reseratur. Hoc etiam † & de donis fieri potest: Nam si extraneus heres scriptus sit, etsi aliquem substituere non possumus, vt si heres extiterit, & intra aliquod tempus mortuus fuerit, alius ei heres sit, potest tamen per fideicommissũ obligari, vt alij, rogatus à testatore, hereditatẽ aut integrã, aut pro parte restituat. † *ιϊσως, eisdē paginis.*

De Legatis. *Tit. XIII.*

Legatorum genera sunt quatuor, vendicationis, damnationis, sinendi modo, & præceptionis. Vendicationis legatum est, si testator sic loquutus fuerit: Illum seruum tibi do, aut lego: Vel, illam rem tibi præsume, habe, vindica. Quod post mortem testatoris statim legatarius, non expectato herede, sibi præsumit. Quam si præsumpserit, nec pro præsumpto legato ab herede potest calumniam sustinere, nec si aliena res fuerit quæ legata est, legatarius hoc poterit ab herede repetere. Si per vendicationem vna res multis legata sit, & singuli hanc ipsam rem præsumere velint, æquales singuli de re legata capiunt portiones.

Per damnationem isto ordine legatum dimittitur, vt testator in testamento scribat: Tu heres meus illi hoc da, aut illud illi ab herede meo dari iubeo. In quo genere legati, etiam alienæ res per legatum dimitti possunt. Et necesse est heredi aut redimere eam rem, quæ iuris alieni est, & legatario tradere, aut si is cuius est res, vendere noluerit, quantum res illa valebit, legatario in pretio compensare. Sed si testator rem alienam quasi suam credens, per hoc genus legatum reliquerit, legatarius hoc ab herede petere non potest, & inutile est legatũ. Nam si sciens alienam esse, per legatum dederit, necesse est ab herede aut ipsam rem, aut æstimationem rei in pretio legatario dari. Cæterum inter damnationis legatum & vendicationis hoc interest, quod per vendicationem res aliena relinqui non potest: per damnationem eo pacto, quo superius comprehensum est, potest. Illæ etiam res, quæ in rerum natura non sunt, per damnationem legato dimitti possunt: velut si ita testator in testamento scribat: Fructus qui ex illo agro nati fuerint, aut id quod ex illa ancilla natum fuerit. quod in legato vendicationis fieri non potest: quia non potest hæc legatarius testatore mortuo continuo vendicare. Inter legatum vendicationis & damnationis ista similitudo est, quod per legatum vendicationis, siue damnationis, si coniunctim, id est, duobus aut pluribus vna res in legato dimissa fuerit, in vtroque legato simul ab omnibus præsumatur. Inter legatum vendicationis, & damnationis ista distantia est, vt si disiunctim, id est, singulis quæcunque res per legatum damnationis relicta fuerit, singulis integra debeatur. Id est, vt vnus rem ipsam accipiat, alij æstimationem rei ipsius in pretio ab herede percipiant. Sinendi modo hæc legati verba sunt: Ille heres meus rem illam illum permitte præsumere, & sibi habere. Nam & propriam rem testator & heredes sui, & alienam, per sinendi legatum relinquere potest. In quo legato non quidem heres legatario rem quæ relicta est iubetur tradere, sed vendicanti legatario non permittitur prohibere. Præceptionis vero legatum, non nisi vni ex heredibus dari potest, vt aliquid ei ex hereditate præcipuum relinquatur, etsi aut coniunctim, id est multis, aut dis-

iunctim singulis relinquatur, omnibus vna res tantum quæ nominata est debetur, non vni res, & alij æstimatio, sicut in legato damnationis est constitutum.

De lege Falcidia. Tit. XIIII.

Ege Falcidia constitutum est: quicunque heres fuerit institutus, quartam partē totius hereditatis habeat. Quod si testator hereditatem suam legatis exinanierit, hoc statutum est, vt Falcidiam sibi de imminutione legatorum heres retineat, constante nihilominus testamento. Hic de Pauli sententiis addendum.

De fideicommißis. Tit. XV.

Otest aliquis recto iure heredem instituere, & rogare eum, vt hereditatem suam, aut omnem, aut ex parte alij per fideicommissum reddat. Nam si heredem directo iure non instituerit, fideicommissarius non potest ad alium acceptam hereditatem transmittere. Sed in hac quoque re hoc obseruandum est, quod de Falcidia supra iam dictum est, vt heres institutus etiamsi omnem hereditatem alij restituere † iussus sit, ita hereditatem alij restituat, vt quartam sibi ex ipsa hereditate retineat. Et singulæ quæcunque res per fideicommissum dimitti possunt, hoc est, aut fundus, aut domus, aut mancipium, aut argentum. Ab ipso fideicommissario alteri fideicommissum dimitti potest. Et à legatario, licet legatum dimitti nō possit, fideicommissum potest. Et non solum propriæ res à testatore per fideicommissum dimitti possunt, sed etiā ipsius heredis, aut legatarij, aut cuiuslibet extranei, ne legatarius cui per testamentum parum dimissum est, plus alij per fideicommissum, quàm id quod consequitur reddere iubeatur. Cum autem aliena res per fideicommissum relinquitur, necesse est heredi, vel legatario, rem illam quæ per fideicommissum est relicta, aut redimere, & fideicommissario dare, aut pretium eiusdem rei, quantum æstimata fuerit, fideicommissario numerare, sicut in damnationis legato fieri diximus. Libertates etiā seruis per fideicommissum dari possunt, vt heres vel legatarius ea mancipia manumittant, quæ testator ab hiis vt manumitterent, sperauit. Nec interest, vtrum hoc testator de suis seruis, an de ipsius heredis vel legatarij, aut de alienis fieri iubeat. Quod si de alienis fecerit, similiter cogitur heres emere ipsum seruum & manumittere. Sed si illum dominus suus noluerit vendere, perit per fideicommissum data libertas: quia in hac re heres æstimationem in pretio dare non cogitur, sed cum per fideicommissum libertas datur, is qui manumissus fuerit, non testatoris, sed heredis libertus est. Præterea inter fideicommissa & legata sunt quædam distantiæ. Fideicommissum ad eum, cui aliquid commissum est, herede mortuo poterit peruenire, si talis fuerit conditio testamenti: nam legatum ita relinqui non potest. Item, legatum per codicillum relictum non valet, nisi codicilli testamento fuerint confirmati: fideicommissum vero etiamsi testamento codicilli non fuerint confirmati, nihilominus debetur. Item per legatarium legatum alteri relinqui non potest, sed fideicommissum potest. Item, per legatum seruo alieno directa libertas dari non potest, per fideicommissum potest. Item, per codicillos nemo heres institui potest, quamuis testamento confirmati sint, sed is qui testamento heres fuerit institutus, potest per codicillum rogari, vt hereditatem,

† scriptum.

quæ

quæ ei data est, alij totam, vel pro parte restituat. quod validum est, etiamsi codicilli testamento non fuerint confirmati. Item quamuis non possimus post mortem eius quem heredem instituimus, alium ei substituere, tamen per fideicommissum rogare eum possumus, vt cum moriatur, alij eam hereditatem vel totam vel pro parte restituat. Et quia, sicut superius dictum est, etiam post mortem heredis fideicommissum ei, cui relictum est, dari potest, quod hoc ordine fit, vt testator scribat: Illum heredem instituo, & volo, vt cum mortuus fuerit, ad illum hereditas mea pertineat. Præterea & in hoc alia fideicommissorum & legatorum conditio est, quia fideicommissa, si tardius quàm scriptum est soluta fuerint, vsuræ & fructus debentur: legatorum vero vsuræ non debentur, sed ex mora solutionis, si per damnationem relicta fuerint, duplicantur.

De intestatorum † hereditatibus. *Tit. XVI.*

† *heredibus*

Ntestatorum hereditates primum ad suos heredes pertinent. Sui autem heredes appellantur, filius filia, nepos neptis, pronepos proneptis ex nepote: quia omnes per virilem sexum descendentes, sui vocantur. Naturales sunt hæ personæ, ac adoptiuæ. Adoptiuorum enim comparatione legitimi naturales appellantur. Sed ita nepos vel neptis ex filio auo sui heredes sunt, si pater eorum de potestate patris, aut morte, aut emancipatione discesserit: nam si eo tempore, quo aliquis moritur, filium in potestate habeat, & ex eo nepotes, illi viuo patre suo, & in potestate aui constituto, sui heredes auo esse non possunt. Similiter Postumi, qui si viuo patre nati fuissent, in potestate eius futuri erant, sui heredes sunt. Si quando aliquis moritur, & reliquerit filium, aut filiã, & ex alio filio mortuo nepotes, neptésve, filij vel nepotes ex filio defuncto, patri vel auo, hac ratione succedunt, vt filius vel filia suas partes, & nepotes ex filio portionem, quam pater eorum erat habiturus, accipiant. Quia regulariter constitutum est, vt inter suos proximior longiore gradu positos non excludat, & non in capita, sed in stirpem diuidatur hereditas. Item si quis moriens filium non relinquat, sed ex duobus masculis filiis dimittat nepotes, hoc est, ex vno filio vnum, vel duos nepotes, ex altero tres aut quatuor, similiter, sicut superius dictum est, in stirpem, non in capita hereditas diuidatur, hoc modo, vt illi duo nepotes ex vno filio medietatem percipiant, & illi quatuor ex alio filio aliam medietatem: hoc est, vt tales accipiant portiones, quales patres eorum si vixissent, habituri erant. Si defuerint heredes sui, tunc hereditas defuncti pertinet ad agnatos. Agnati enim sunt per virilem sexũ defuncto propinquitate coniũcti, id est consanguinei fratres, hoc est, de vno patre nati. Nec disputari potest, si de diuersis matrib. nascãtur, qui vno patre geniti sunt. Itẽ patruus, id est frater patris, fratris sui filio agnatus est: ipso modo sunt fratres patrueles, hoc est, qui de singulis germanis nati sunt. Hoc ordine agnoscitur qui sint agnati, sicut supra diximus, per virilem sexum propinquitate cõiuncti. Non tamen omnibus simul agnatis lex hereditatem propinqui intestati dat, sed hiis qui defuncto mortis suæ tempore proximiores inueniuntur. In fœminis vero alia conditio est: quia inter fœminas sola tantum soror consanguinea habetur agnata, vt germano suo defuncto, ab intestato ei agnationis iure succedat. Reliquæ fœminæ, hoc est, amitæ, id est, patris soror, vel fratris filia, nec

in capiendis hereditatibus propinquorum legitimæ sunt, nec masculis propinquis agnationis iure succedunt. Ipsarum vero hereditates ad masculos propinquos agnationis conditione perueniunt. Regulariter constitutum est, vt inter agnatos proximior posteriorem excludat, & inter eos non in stirpem, sed in capita ab intestato diuidatur hereditas. Nam inter suos, sicut superius diximus, alia ratio est, vt proximior posteriorem non excludat, & semper hereditas in stirpem, non in capita diuidatur. Nam si quis moriens dimittat germanum, & ex altero germano filios, germanus frater quia gradu proximior est, solus succedit, fratris filij non succedunt. Item si moriatur quis, & de duobus germanis fratribus dimittat filios duntaxat masculos, ex vno fratre dimiserit duos, ex alio quatuor, similiter masculos: omnes quidem fratrum filij patruo suo ab intestato succedunt, sed non in stirpes, sed in capita: ita vt illi duo ex vno patre duas accipiant portiones, & illi quatuor ex alio accipiant quatuor portiones. Nam si sorores habuerint, in patrui hereditatem non veniunt, sicut nec sororis filij in auunculi hereditate succedunt. Nam & hoc regulare est, vt cognati tunc intestatorum propinquorum hereditates capiant, quando aut sui, aut agnati defuerint.

De obligationibus. *Tit. XVII.*

Obligatio in duas species diuiditur. Nam omnes obligationes aut ex contractu nascuntur, aut ex culpa. Quæ ex contractu nascuntur quatuor genera sunt, quæ singula hoc ordine distinguuntur. Aut enim re † contrahitur obligatio, aut verbis, aut literis, aut consensu. Re † contrahitur, quoties aliqua cuicunque mutuo dantur, quæ in hiis rebus contingunt, quæ pondere, numero, mensura continentur: hoc est, si pecunia numeretur, vel frumentum detur, vinum, aut oleum, aut æs, ferrum, argentum, vel aurum. Quæ omnia numerando, aut pensando, aut metiendo, ad hoc damus, vt eorum fiant qui ea accipiunt, & ad nos statuto tempore, non ipsæ res, sed aliæ eius naturæ, quales datæ sunt, atque ipsius ponderis, numeri vel mensuræ reddantur. Propter quod mutuum appellatum est, quasi à me tibi ita datum sit, vt ex meo tuum fieret. Verbis contrahitur obligatio, ex interrogatione dantis, & responsione accipientis, ita vt si ille qui dat interroget: Hoc mihi dabis? qui accipiet, respondeat: Dabo. Aut in obligatione debitoris, si aliquis fideiussor accedat, ille † qui personam fideiussori tradit, interroget: Istum fide tua esse iubes? & ille respondeat: Fide mea esse iubeo. Hac conditione non solum ille qui debitor est, sed & is qui fideiussor existit, obligantur. Et non solum fideiussor ipse dum viuit, sed & heredes ipsius, si ille defecerit, tenentur obnoxij. Creditor autem, qui pecuniam dedit, in potestate habet ad reddendam pecuniam quem velit tenere, vtrum ipsum debitorem, an fideiussorē. Sed si debitorem tenere elegerit, fideiussorem absoluit. Si vero fideiussorē tenuerit, debitorem absoluit. Quia vno electo, quem idoneum creditor iudicat, alterum liberat. Sunt & aliæ obligationes, quæ nulla præcedente interrogatione cõtrahi possunt. Id est, vt si mulier siue spõso vxor futura siue iam marito dotem dicat. Quod tam de mobilibus rebus, quàm de fundis fieri potest. Et non solũ in hac obligatione ipsa mulier obligabitur, sed & pater eius, & debitor ipsius mulieris, si pecuniam, quam ille debebat spõso creditricis, ipse debitor in dotem dixerit.

† *Aere.*

† *Aere.*

† *cui personafideiussoris traditur.*

Hæ

Hæ tantum tres personæ, nulla interrogatione præcedente, possunt dictione dotis legitime obligari. Aliæ vero personæ, si pro muliere dotem marito promiserint, communi iure obligari debent, id est, vt & interrogatæ respondeant, & stipulatæ promittant. Item & alio casu, vno loquente, & sine interrogatione alio promittente, contrahitur obligatio, id est, si libertus patrono aut donum, aut munus, aut operas se daturum esse iurauerit. Exponendum hic quid sit donum, munus, vel operæ: in qua re supradicti liberti non tam verborum solennitate, quàm iurisiurandi religione tenentur. Sed nulla altera persona hoc ordine obligari potest. Præterea inutilis est promissio, etiamsi stipulatione interueniente facta sit, si id aliquis daturum se promiserit, quod sui iuris non est, hoc est, si aut ingenuum hominem quasi seruum se daturum promittat. Aut si mortuum aliquis, quem viuum credebat, promiserit. Aut locum sacrum, aut sanctum, aut religiosum daturum se quicunq; promiserit. Prçterea inutilis est promissio, si aliquis rem sub tali conditione promittat, quæ impleri pro rei difficultate non possit. Prçterea inutilis est interrogatio & promissio, si ita aliquis interroget debitorem: post mortem meam vel tuam illud dari spondes? Quod propterea inutile visum est, quia à persona heredis obligatio incipere non potest. Et ideo nec heredi creditoris sub hac sponsione obligatur debitor, nec debitoris heres creditori tenetur obnoxius. Item inutilis est obligatio, si dicat creditor: Pridie quàm moriar dare spondes? Vel interroget debitorem: Pridie quàm moriaris. Similiter & hæc stipulatio inutilis iudicatur, quia non potest sciri, quando sit pridie, quàm aliquis moriatur, nisi postquam mortuus fuerit. Item, si pure interroget creditor, & debitor sub conditione promittat. Vel si creditor decem solidos debitorem interroget, & debitor quinque promittat, hoc ordine integrũ debitum vacillare cognoscitur. Si quis nobis pecuniam debeat, possumus debitorẽ nostrũ cõpellere, vt pecuniã quã nobis redditurus erat, alteri se caueat redditurum. Neq; potest ei, cui pro nostro debito cauet, de cauto & nõ numerato, sicut fieri solet, aliquid disputationis afferre, cũ id quod à nobis accepit, alteri cauerit redditurũ. Literis obligatio fit, aut à re in personã, aut à persona in personã. A re in personã, velut si id ꝙ ex emptione aut conductione, aut societate debes, alij reddas. A persona in personam, velut si id quod mihi alter debet, alteri personæ delegẽ, vt reddere debeat. Consensu fiunt obligationes, ex emptionibus & venditionibus, locationibus, conductionibus, societatibus & mandatis. Quia in eiusmodi rebus consensus magis, q̃ scriptura aliqua aut solennitas quæritur. In quibus rebus etiam inter absentes obligatio contrahi potest, quod in aliis reb. fieri non potest. Emptio igitur & venditio contrahitur, cũ de pretio inter emptorem & venditorem fuerit definitum, etiamsi pretium non fuerit numeratũ, & nec pars pretij aut arra data fuerit. Locatio & conductio simili ratione consistũt, vt cõsensu, etiã verbo definitio inter cõsentiẽtes firma permaneat. Societatẽ inire possumus, aut omniũ bonorũ, aut vnius alicuius negociationis. Et potest ita iniri societas, si tamẽ hoc inter socios cõuenit, vt vnus pecuniã det, alter operã suã pro pecunia ponat: Et huius rei definitio etiã verbo inita valet, ita vt quicquid societatis tẽpore quolibet modo fuerit acquisitũ, sociis cõmune sit. Permanet aũt inita societas, quãdiu in ipso consensu socij perseuerãt: quia sicut cõsensu contrahitur, etiam dissensu dissoluitur. Dissoluitur ergo societas aut morte

vnius socij,aut contraria voluntate,aut capitis diminutione,id est,si vnus ex sociis,sicut frequenter supra diximus,capite fuerit diminutus. Similiter & mandari verbo potest. Et cum verbis mandatum fuerit, obligatio contrahitur. Possumus enim aut nostra negocia, aut aliena cuicunque agenda mandare,dummodo honestum aliquid agi mandemus. Nam si contra mores bonos aliquid mandare voluerimus,hoc est,si cuicunque mandemus,vt alicui furtum faciat, aut homicidium,aut adulterium admittat,in hiis rebus mandati obligatio non contrahitur. Soluitur autem mandatum aut morte,cui mandatum est,aut contraria illius voluntate qui mandauit. Sed is cui mandatur, mandati formam egredi non potest. Aut si egressus fuerit,& mādatori teneatur obnoxius, & quod extra mandatum egit, non præiudicet mandatori.

Quibus modis obligatio tollatur. *Tit. XVIII.*

Ollitur obligatio solutione debiti. Præterea aliquoties tollitur obligatio,etiamsi aliud quàm cautum fuerat à debitore creditori reddatur. Nam si quicunque pro pecunia, quam creditori cauit, acquiescente creditore, aurum,aut argentum,aut mancipia, vel alias quaslibet species,habita æstimatione consentiente creditore dederit, obligatio euidenter tollitur.

Quia de obligationibus,quæ ex contractu nascuntur, diximus, superest vt de hiis obligationibus,quę ex delicto nascuntur,simpliciter disputemus. Ex delicto nascuntur obligationes, si aliquis furtum fecerit, vel bona aliena rapuerit, vel damnum alteri dederit,aut iniuriam fecerit. Quarum omnium rerum vno genere ex delicto nascitur obligatio. Furtorum autem sunt genera quatuor, manifesti,nec manifesti,concepti,& oblati. Manifestum furtum dicitur,siquando fur cuiuscunque rem tollit, in ipso furto deprehenditur. Nec manifestum furtum appellatur, quod quamlibet dum fieret inuentum nòn est,tamen furtum factum fuisse probatur. Conceptum furtum dicitur,cum apud aliquem alterũ res furtiua inueniatur. Oblatum furtum dicitur,cum res furtiua alicui ita à fure datur,vt apud ipsum furem inueniri non possit. Præterea, qui rem alienam inuito aut nesciente domino contingit, vel tollere, aut de loco mouere præsumit, furtum facit: & si quis rem vtendam acceperit,aut commendatam apud se habuerit,& aliter ea vsus fuerit quàm accepit,furti actione tenetur. Prętere a si quis iumentum alterius ad hoc accepit,vt eum quinque milibus duceret,si id decem milibus,aut longius quàm ab illo qui dedit fuerit constitutum † duxerit, furti reus erit. Et multa præterea † quoruncunque similia sunt: secundum quæ & ille furti tenetur,qui vt fieret opem aut consilium,aut studium commodarit: velut si quis pecuniam, quam in manu aliquis tenebat, excusserit, vt alij eam rapere possent.

†aliàs adegerit.
†quæ horũ.

EXPLICIT LIBER GAII.

Ex Pauli sententiis huic corpori conuenit adnecti, quæ in Theodosiano pro dirimendis litibus non inueniuntur inserta.

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. I.

De pactis & conuentis. *Tit. I.*

DE his rebus pacisci possumus, de quibus transigere licet. Ex his enim pacti obligatio solummodo nascitur.

In bonæ fidei contractibus pactum conuentum alio pacto dissoluitur, & licet exceptionem pariat, replicatione tamen excluditur.

INTERPRETATIO. *Si de vna re inter ipsas personas duæ pactiones fiant, posterior valebit.*

Pacto conuento Aquiliana stipulatio subiici solet, sed consultius est huic pœnam quoq; subiungere: quia rescisso quoquo modo pacto, pœna ex stipulatu repeti potest.

Neque contra leges neque contra bonos mores pacisci possumus.

INTERPRETATIO. *Si inter aliquos conueniat, vt de admittendo crimine, vel inferenda violentia, vel faciendo quod lex aut honestas prohibet, aut de rebus alienis, aut si de bonis viuentis aliquid paciscantur, hæc pactio valere non potest.*

De rebus litigiosis & conuenire & transigere possumus.

Post rem iudicatam pactum, nisi donationis causa interponatur, seruari non oportet.

INTERPRETATIO. *Post rem iudicatam pactio inter eos qui litigauerunt, tunc obtinet firmitatem, si de summa, quam iudicio constat addictam, ab eo qui vicit aliquid concedatur.*

Functio dotis pacto mutari non potest, quia priuata conuentio iuri publico nihil derogat.

De criminibus propter infamiam nemo cum aduersario pacisci potest.

De cognitoribus. *Tit. II.*

OMnes infames qui postulare prohibentur, cognitores fieri non possunt, etiam volentibus aduersariis.

INTERPRETATIO. *Infames sunt, qui propter aliquam culpam notantur infamia. Et ideo tales personæ ad agendas causas nec mandatum dare, nec suscipere ab altero possunt, etiamsi hoc eorum aduersarij acquiescant.*

Fœminæ in rem suam cognitoriam operam suscipere non prohibentur.

INTERPRETATIO. *Fœminæ licet procurationem suscipere prohibeantur, tamen si dominæ & procuratrices fiant, pro re iam sua agere possunt.*

In rem suã Cognitor Procuratórve ille fieri potest, qui pro omnib. postulat.

INTERPRETATIO. *Nec procurator in causa aliena, nec procurator & dominus vt pro re sua agat infamis persona fieri potest.*

Actio

Actio iudicati non ſolum in dominum aut domino, ſed etiam heredi & in heredem datur.

INTERPRETATIO. *Actio de executione iudicatarum rerum, non ſolum ipſi autori qui egit competit, ſed & heredi ſimiliter debetur: Nam & heres victi ab herede victoris ad ſolutionem iudicati nihilominus retinetur.*

De Procuratoribus. Tit. III.

Andari poteſt procuratio præſenti & nudis verbis, & per literas, & per nuntium, & apud acta præſidis, & magiſtratus.

Iſta interpretatione non eget.

Procurator aut ad litem, aut ad omne negocium, aut ad partem negocij, aut ad res adminiſtrandas datur.

INTERPRETATIO. *Procurator eas tantum res agere poteſt, quas ei euidenter conſtiterit fuiſſe commiſſas.*

Voluntarius procurator, qui ſe alienis negociis offert, rem ratam dominum habiturum cauere debet.

Actoris procurator non ſolum abſentem defendere, ſed & rem ratam dominum habiturum ſatiſdare cogitur.

Petitoris procurator rem ratam dominum habiturum deſiderante aduerſario ſatiſdare cogendus eſt, quia nemo in re aliena idoneus eſt ſine ſatiſdatione.

Si ſatis non det procurator abſentis, actio ei abſentis nomine non datur.

De negociis geſtis. Tit. IIII.

Vi negocia aliena gerit, & bonam fidem, & exactam diligentiam rebus eius, pro quibus interuenit, præſtare debet.

Tutor poſt finitam tutelam ſi in adminiſtratione duret, actione negociorum geſtorum pupillo vel curatori eius tenebitur.

INTERPRETATIO. *Tutor ſi peracta tutela, id eſt impletis pupillarib. annis, voluerit in ipſa adminiſtratione perſiſtere, de actis negociis pupillo vel curatori eius, non tutelæ, ſed negociorum geſtorum cogendus eſt reddere rationem.*

Si pecuniæ quis negocium gerat, vſuras quoque totius tēporis præſtare cogetur, & periculum eorum nominum quibus collocauit agnoſcere, ſi litis tempore ſoluendo non ſint. Hoc enim in bonæ fidei iudiciis ſeruari conuenit.

INTERPRETATIO. *Qui pecuniam exercet alienam, vſuras eius reformare cogendus eſt. Et ſi minus idoneis perſonis de hac ipſa pecunia fortaſſe crediderit, pro ipſorum perſonis, quæ ſoluere non poſſunt, damnum ipſe qui talibus perſonis credidit, ſuſtinebit.*

Mater, quæ filiorum ſuorum rebus interuenit, actione negociorum geſtorum & ipſis & eorum tutoribus tenebitur.

INTERPRETATIO. *Mater, quæ ſe in retinēdis rebus filiorum miſcuerit, tam ipſis, quàm tutoribus eorum negociorum geſtorum cogetur reddere rationem.*

Filiusfamiliâs aut ſeruus, ſi negocium alicuius gerat, in patrem dominúmve peculio tenus actio dabitur.

INTERPRETATIO. *Si filiusfamiliâs, aut ſeruus iniuſſu patris aut domini negocia geſſerint aliena, & ex hoc inueniuntur obnoxij, tantum damni pater vel dominus ſuſtinebit, quantum in eorum peculio inueniri potuerit.*

Si

Si pater vel dominus, seruo vel filiofamiliâs, aliena agenda negocia commiserit, in solidum tenebitur.

Pater, si emancipati filij res sine vlla exceptione à se donatas administrauerit, filio actione negociorum gestorum tenebitur.

INTERPRETATIO. *Si pater ea, quæ emancipato filio sine aliqua conditione donauerit, administrare præsumpsit, filio emancipato pro hijs, quæ in rebus eius gessit, negociorum gestorum tenebitur actione.*

Qui cum tutor curatórve non esset, si pro tutore curatoréve res pupilli, adultíve administrauerit, actione negociorum gestorum pro tutore curatoréve tenebitur.

De Calumniatoribus. *Tit. V.*

Alumniosus est, qui sciens prudensque per fraudem negocium alicui comparat.

Et in priuatis, & in publicis iudiciis omnes calumniosi extra ordinem pro qualitate admissi plectuntur.

INTERPRETATIO. *Qui apud cinctos, aut priuatos Iudices fuerit de calumnia obiectione conuictus, non expectata ordinis sententia, prout causa fuerit supplicio subdetur.*

De reis institutis. *Tit. VI.*

E hiis criminibus, quibus quis absolutus est, ab eo qui accusauit, refricari accusatio non potest.

Filius accusatoris, si hoc crimen, quod pater intendit, post liberatum reum persequi velit, ab accusatione remouendus est.

Crimen in quo alius destitit, vel victus recessit, alius obiicere non prohibetur.

De integri restitutione. *Tit. VII.*

Ntegri restitutio est redintegrandæ rei vel causæ actio. Integri restitutionem Prætor tribuit ex hiis causis, quæ per metum, dolum, & status permutationem, & iustum errorem, & absentiam necessariã, & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur.

INTERPRETATIO. *Integri restitutio dicitur, si quando res qualibet aut causa quæ perierat, in priorem statum reparatur, vel id quod alicui sublatum est reformatur. Hoc enim quod per Prætorem antea fiebat, modo per Iudices ciuitatum agendum est, ita vt eorum causæ vel res in integrum reuocetur: qui aut per timorem potestatis alicuius compulsi sunt, aut fraude vel errore decepti sunt, aut per captiuitatem, vel quamcunque iniustam necessitatem, substantiam suam aut statum ingenuitatis perdidisse noscuntur. Aut si qui per necessitatem longinquæ peregrinationis absentant, vel ad restauranda ea quæ in damnis minorum gesta esse probantur.* † *pro necessitate.*

Integri restitutio plus quàm semel non est decernenda: ideoque causa cognita decernitur.

INTERPRETATIO. *Ut in integrum res vel causa redeat, non nisi semel potest à iudice cognita causa præstari.*

Integra restitutio aut in rem competit, aut in personam. In rem actio competit, vt res ipsa qua de agitur reuocetur. In personam aut quadrupli pœna intra annum, vel simpli post annum peti potest.

INTERPRETAT. *Quoties de reuocãda re vel causa integræ restitutionis beneficium petitur,*

petitur, aut in rem, aut in personam agendum est, id est, vt res ipsa de qua agitur, quæ sublata est recipiatur. Et cum in personam actio intendi cœperit, is qui rem indebite abstulisse conuincitur, id quod sublatum est, in quadruplum reformare debet: post annum vero in simplum.

Si aliquis, vt se de vi latronum, vel hostium, vel populi liberaret, aliquid mancipauit vel promisit, ad metum non pertinet: mercedem enim depulsi metus tribuit.

INTERPRETATIO. *Quicunque aliquid, vt se de hostibus, vel seditione populi, aut de latronum impetu liberaret, causa mercedis vt euaderet aut promisit, aut dedit, hoc per metum se dedisse non poterit allegare, nec reuocare quod dedit.*

Seruus per metum mancipatus, quicquid acquisierit, vel stipulatus sit, ei acquirit, qui vim passus est.

INTERPRETATIO. *Si cum domino vis infertur, seruum metu interueniente dederit, & apud eum cui datus fuerat, aliquid quolibet pacto acquisierit, cum seruum ipsum dominus, cui vis est illata, receperit, ad eum omnia quæ seruus acquisierat, pertinebunt.*

Vis est maior rei impetus, qui repelli non potest.

Ista interpretatione non indiget.

Qui quem in domo inclusit, vt sibi rem manciparet, aut promitteret, extorsisse mancipationem videtur.

INTERPRETATIO. *Qui aliquem in domo sua clausum tenuerit, quascunque ei scripturas extorserit, non valebunt.*

Qui quem ferro vinxit, vt sibi aliquid traderet vel venderet, vim intulisse videtur.

Qui in carcerem quem detrusit, vt aliquid ei extorqueret, quicquid ob hãc causam factum est, nullius est momenti.

Interpretatione non indiget.

De dolo malo. *Tit. VIII.*

Olus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur.

Qui dolum vel metum adhibuit, vt res ad alium transiret, vterque de vi & dolo actione tenebitur.

De Minoribus 25. annorum. *Tit. IX.*

Inor XXV. annorum, si aliquod flagitium admiserit, quod ad publicam cohertionem expectet, ob hoc in integrum restitui non potest.

INTERPRETATIO. *Minores ætate si crimina grauiora commiserint, per ætatem se non poterunt excusare.*

Qui minori mandauit, vt negocia sua agat, ex eius persona in integrum restitui non potest, nisi minor sua sponte negociis eius interuenerit.

INTERPRETATIO. *Si quis maior annis, minori per mandatum negocia sua agenda commiserit, ex persona minoris integri restitutionem accipere non potest, nisi forsitan minor sine mandato voluntarie se causis miscuerit alienis.*

Si maior effectus, res quas minor egit, pacto vel silentio comprobauit, aduersus hoc quoque in integrum restitui frustra desiderat.

INTERPRETATIO. *Si quis id quod minor ætate gessit, postquam maior effectus est, id est, vsque ad impletum* XXVIII. *annum silentio suo & taciturnitate reuocare noluit,*

luit, de hac re integri restitutionem petere non potest.

Si minor minori heres existat, heres ex sua persona, non ex defuncti in integrum restitui potest.

INTERPRETATIO. *Si minor minori successerit, non ex persona defuncti ille qui heres est: sed ex sua agere potest: hoc est, si ille qui defunctus est* XXIII. *annorum sit, & succedens* XX. *ex istius qui successit ætate tempora computanda sunt.*

Minor se in hiis quæ fideiussit, vel fide promisit, vel spopondit, vel mandauit, in integrum restituendo reum principalem non liberat.

INTERPRETATIO. *Si minor maiorem fide dicat, licet ipse teneri non possit, tamen quem fide dixit teneri potest.*

Qui sciens prudensque se pro minore obligauit, si id consulto consilio fecit, licet minori succurratur, ipsi tamen non succurretur.

INTERPRETATIO. *Qui sciens minorem, hoc argumento pro eo fideiussor accessit, vt excusatione minoris ætatis fideiussionem suam in posterum liberaret, minor quidem ætatis beneficio liberatur, sed ad soluendum debitum fideiussor, qui hoc argumento vsus est, retinetur.*

Minor aduersus emptorem in integrum restitutus, pretio restituto fundum recipere potest: fructus enim in compensationem vsurarum penes emptorem remanere placuit.

INTERPRETATIO. *Si minor prædium quod vendiderat per integri restitutionem, reddito emptori pretio, receperit: fructus ab emptore præceptos recipere non potest, sed eos quanti fuerint in compensationem vsurarum iussum est imputari.*

Minor aduersus distractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligauerat, si non ita vt oportuit à creditore distractæ sint, restitui in integrum potest.

INTERPRETATIO. *Minor annis, ea quæ pater eius oppignorauerat, vel fiduciæ causa posuerat, si viliore pretio, quàm oportebat, à creditore distracta conuicerit, potest soluto debito ad recipiendam rem suam integri restitutionis auxilium promereri.*

De plus petendo. *Tit. X.*

Causa cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate. Loco, alibi. Summa, si plus quàm damus petimus. Tempore, repetendo ante tempus. Qualitate, eiusdem speciei rem meliorem postulantes.

INTERPRETATIO. *Causam perdit, quicunque aut commendatum siue commodatum aliquid alibi sibi quàm placuit dari petierit, aut plus quàm datum est reddi poposcerit, aut ante tempus quàm redhibitio promissa est petierit reformari, aut meliorem speciem quàm dederat postularit.*

De satisdando. *Tit. XI.*

Voties hereditas petitur, satisdatio iure desideratur, & si satisdatio non detur, in petitorem hereditas transfertur.

Si petitor satisdare noluerit, penes possessorem possessio remanet: In pari enim causa potior est possessor.

INTERPRETATIO. *Si quicunque hereditatem ex defuncti voluntate, aut testamenti conditione possideat, quam alter sibi debitam esse contendit, petitor iure postulat, vt ei à possessore satisfactio detur, quæ omnia hereditaria corpora salua futura esse pro*

mittat, vsque in cognitionis euentum. Et si possessor ex hac re conuentus huiusmodi satisdationem non prouiderit, dato à petitore fideiussore, ad eum hereditaria corpora transferuntur. Si vero petitor satisdatorem non dederit, penes possessorem vsque ad euentum iudicij possessio remanebit.

Vsufructuarius de vtendo vsufructu satisdare debet, se perinde vsurum, ac si ipse paterfamiliâs vteretur.

INTERPRETATIO. *Usufructuarius proprietatis domino satisdatorem dare compellitur, se vsufructu suo nõ aliter vsurũ, quã ipse ꝓprietatis dominus vti potuit diligẽter.*

De iudiciis omnibus. *Tit. XII.*

I qui falsa rescriptione vsi fuerint, lege Cornelia de falsis puniuntur.

INTERPRETATIO. *Hi qui in causis suis falsa principum rescripta detulerint, vt falsarij puniantur.*

Ex hiis qui ancillam corrupit alienam, aliam reformare cogendus est.

Qui falsum nesciens allegauit, falsi pœna non tenetur.

In caput domini patronívе nec seruus, nec libertus interrogari potest.

Pregnantes neque torqueri, neque damnari, nisi post editum partũ possunt.

Qui rescriptum à principe falsa allegatione elicuerint, vti eo prohibentur.

Qui de se confessus est, in alium torqueri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperauit.

De iudicato. *Tit. XIII.*

Vi exhibiturum se aliquem iudicio cauerit, mortuo eo pro quo cauerat, periculo cautionis liberatur.

Filiusfamiliâs iussu patris manumittere potest, matris non potest.

Is, qui Album raserit, corruperit, sustulerit, mutauerit, quídve aliud propositum edicendi gratia turbauerit, extra ordinem punitur.

INTERPRETATIO. *In eum, qui Album Curiæ raserit, vitiauerit, vel quodcunque aliud scripturæ genus sua præsumptione turbauerit, capitaliter, non expectata ordinis sententia vindicatur.*

Si id quod emptum est, neque tradatur, neq; mancipetur, venditor cògi potest, vt tradat aut mancipet.

INTERPRETATIO. *Si eam, quam aliquis accepto pretio, factã vẽditione distraxit, tradere distulerit, ad traditionem rei quam vendidit, omnibus modis compellendus est.*

Deteriorem seruum facit, qui fugam suaserit, & qui furtum, & qui mores eius, corpúsve corruperit.

Qui ancillam alienam virginem immaturam corruperit, pœna legis Aquiliæ tenebitur.

INTERPRETATIO. *Hæ duæ secundum legem Aquiliam similem pœnam habent, vt cum hijs, quæ animo vel corpore corruperunt, alia similia mancipia huiusmodi præsumptores exoluant.*

Si hereditas vel quid aliud petatur. *Tit. XIIII.*

N petitione hereditatis ea veniunt, quę defunctus mortis tempore reliquit, vel ea, quæ post mortem ante aditam hereditatem ex ea acquisita sunt.

Possessor hereditatis pretia earum rerum, quas dolo alienauit, cũ vsuris præstare cogendus est.

Rerum ex hereditate alienatarum æstimatio in arbitrio petitoris consistit.

Petitio hereditatis, cuius defunctus litem non erat contestatus, ad heredem non transmittitur.

INTERPRETATIO. *Si autor de petitione hereditatis sibi debitæ ita silentium gessit, id est, vt nullam proponeret actionem, heres eius ab hereditatis ipsius petitione repelletur.*

Hereditas pro ea parte peti debet pro qua ad nos pertinet, alioquin plus petendi periculum incurrimus & causam perdimus.

Qui petit hereditatem, ipse probare debet ad se magis quam ad eũ qui possidet siue ex testamento siue ab intestamento pertinere.

Eas res quas quis iuris sui esse putat petere potest, ita tamen vt ipsi incumbat necessitas probandi eas ad se pertinere.

Possessor hereditatis qui ex ea fructus capere vel possidere neglexit, duplam eorum æstimationem præstare cogitur.

Hi fructus in restitutione præstandi sunt petitori quos vnus quisq; diligens paterfamil. & honestus colligere potuisset.

De via publica. *Tit. XV.*

QVi viam publicam exarauit, ad munitionem eius solus compellitur.

Si quadrupes damnum intulerit. *Tit. XVI.*

SI quadrupes pauperiem fecerit, damnúmve dederit, quídve depasta sit, in dominiũ actio datur, vt aut damni æstimationem subeat, aut † quadrupede cedat, quod etiã lege Pesolonia de cane cauetur. † quadrupeaẽ dedat

INTERPRETATIO. *Si alienum animal cuicunque damnum intulerit, aut alicuius fructus læserit, dominus eius aut æstimationem dãni reddat, aut ipsum animal tradat. Quod etiam de cane similiter est statutum.*

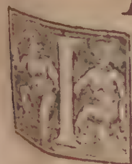
Feram bestiam in ea parte qua populi iter est, colligari prætor prohibet. Et ideo siue ab ipsa, siue propter eam ab alio alteri damnum datum fuerit, pro modo admissi extra ordinem actio in dominum vel custodem datur, maxime si ex eo homo perierit, vel fuerit læsus.

INTERPRETATIO. *Fera bestia in ea parte qua populi transeunt vel frequentant, ligari vel custodiri prohibetur: ne aut ipsa aliquem noceat, aut terrore eius quolibet casu aliquis ab altero fortasse lædatur. quod si factum fuerit, in dominum, si hoc præcepit, vel in custodem eius, damni vel cuiuscunque læsionis actio, non expectata ordinis sententia, reuertetur.*

Ei qui irritatu suo feram bestiam, vel quancunque aliam quadrupedem in se proritauerit, eaque damnum dederit, neque in eius dominum, neque in custodem actio datur.

INTERPRETATIO. *Quicunque feram bestiam, vel quãcunque quadrupedem prouocando, quocunque modo aduersum se incitauerit, nec domino, nec custodi eius poterit imputari: quia suo vitio incurrisse dinoscitur.*

De finium regundorum. *Tit. XVII.*

IN eum, qui per vim terminos deiecerit vel amouerit, extra ordinem animaduertitur.

Non indiget interpretatione.

De seruitutibus. *Tit. XVIII.*

Iam, iter, actum, aquæductum, qui biennio vsus non est, amisisse videtur: nec enim ea vsucapi possunt, quæ non vtendo amittuntur.

INTERPRETATIO. *Viam, qua eundo ad rem nostram vti solemus, vel iter, quo per rem alienam ad nostram pergimus, & actum, id est, quà pecora minare consueuimus, vel aquæductum biennio non vtendo, si quis vsus non fuerit, perire ei certissimum est.*

Seruitus hauriendæ aquæ vel deducendæ, biennio omissa intercidit, & biennio vsurpata recipitur.

INTERPRETATIO. *Usus hauriendæ aquæ vel ducendæ, si biennio destiterit, non vtendo perit. Et si iterum biennio in vsum fuerit reducta, recipitur.*

De familia herciscunda. *Tit. XIX.*

Rbiter familiæ herciscundæ plus quàm semel dari non potest. Et ideo de hiis, quæ diuisa eo iudicio non sunt, communi diuidundo arbiter postulatus partietur.

INTERPRETATIO. *Propter diuisionem bonorum communium si quando inter fratres contentio vertitur, diuidendæ rei non plus quàm semel arbiter deputatur, vt inter eos quæ sunt cõmunia, habita æqualitate distribuat. Quod si deputatus à Iudice arbiter indiuisum aliquid dimiserit, ex communi consensu postea qui sit diuisionis medius eligatur.*

De omnibus rebus hereditariis iudex cognoscere debet, celebrata diuisione, vt semel de omnibus pronuntiet.

Iudici familiæ herciscundæ conuenit, vt ea quæ quis ex communi accepit ipsa aut æstimationem eorum repræsentet, vt inter coheredes diuidi possint.

Iudex familiæ herciscundæ nec inter paucos coheredes sed inter omnes dandus est, alioquin inutiliter datur.

Omnes res quæ sociorum sunt communi diuidundo iudicio inter eos separantur.

Quemadmodum actiones per inficiationem duplentur. *Tit. XX.*

Vædam actiones, si à reo inficientur, duplantur, velut iudicati, depensi, legati per damnationem relicti, damni iniuria legis Aquiliæ, item de modo agri, cum à venditore emptor deceptus est.

INTERPRETATIO. *Aliqua, quæ cum ab hiis quibus sunt debita repetuntur, si à debitoribus negata fuerint, dupli satisfactione redduntur, id est res iudicata, legati, per damnationem relicti, id est, si quid heres legati titulo dare iussus est, & petitum negauerit: vel si damnum alicui per iniuriam factum quis sarcire noluerit: vel de modo agri, cum à venditore emptor fuerit circunscriptus, vt minus inueniatur, quam probatur scriptum. Quæ omnia superius comprehensa, secundum legem Aquiliam duplicantur.*

Ex hiis causis, quæ inficiatione duplantur, pacto decidi non potest.

INTERPRETATIO. *Hæ causæ, quæ pulsatorum negatione duplantur, per pactum finiri non possunt.*

De fideiussore & sponsore. *Tit. XXI.*

Nter fideiussores ex edicto Prætoris, si soluendo sint, licet singuli in solidum teneantur, obligatio diuidetur.

Interp

INTERPRETATIO. *Cum multi fideiussores extiterint, etiamsi ad soluendum quæ promiserunt probantur idonei, & possint omnes in solidum retineri: tamen restitutio debiti inter eos diuidenda est, vt vnusquisque id, quod eum pro portione sua contingit, exoluat.*

De sepulchris & lugendis. *Tit. XXII.*

OB incursum fluminis, vel metum, corpus iam perpetuę sepulturę traditum, solennibus redditis sacrificiis, per noctem in alium transferri locum potest.

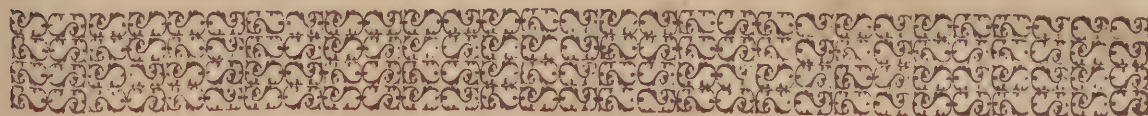
Corpus in ciuitatem inferri non licet, ne funestentur sacra ciuitatis, & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur.

Qui luget, abstinere debet à conuiuiis, ornamentis, & alba veste.

Quicquid in funus erogatur, inter æs alienum primo loco deducitur.

INTERPRETATIO. *Quicquid in sepultura defuncto expensum fuerit, priusquam aliis creditoribus de mortui hereditate reddendum est.*

Qui alienum mortuum sepelierit, si in funus eius aliquid impenderit, recipere id ab herede, vel à patre, vel à domino potest.

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. II.

De rebus creditis & iureiurando. *Tit. I.*

IN pecuniariis causis si alter ex litigatoribus iusiurandum deferat, audiendus est. Hoc enim & compendio litium, & æquitatis ratione prouisum est.

INTERPRETATIO. *Cũ de repetitione pecuniæ agitur, & probatio debitæ pecuniæ nulla profertur, iubet huius rei ambiguitatem sacramentorum interpositione finiri.*

Deferre iusiurandum prior actor potest: Contrarium autem de calumnia iusiurandum reo competit.

INTERPRETATIO. *Licet prior petitor offerat sacramentum: tamẽ cum nulla probatio debiti est, is qui calumniam se pati dicit, potest fidem suam iurisiurandi religione firmare.*

Si reus cum iurare velit, actor illi necessitatem iurisiurandi remisit, & hoc liquido appareat, actio in eum non datur.

INTERPRETATIO. *Si quando pulsatus repetenti pecuniam obtulerit sacramentum, & ille ei iurisiurandi necessitatem vltro concesserit, non potest ab eo postea debitum postulare.*

Heredi eius, cum quo contractum est, iusiurandum deferri non potest, quoniam contractum ignorare potest.

INTERPRETATIO. *Heres eius cui pecunia credita dicitur, ad sacramentum vocari non potest: quia quæ egerit auctor suus ad integrum scire non potuit.*

Si qui debitum quocunque modo confessus docetur, ex ea re actio creditori non datur, sed ad solutionem compellitur.

De pecunia constituta. *Tit. II.*

SI id quod mihi Lucius Titius debet, soluturum te constituas, teneris actione pecuniæ constitutæ.

INTERPRETATIO. *Si quis pro alterius debito se pecuniam promiserit redditurum, ad solutionem statutæ promissionis est retinendus.*

De contractibus. *Tit. III.*

STipulatio est verborum conceptio, ad quam quis congrue interrogatus respondit, velut: Spondes? Spondeo. Dabis? Dabo. Promittis? Promitto. Fidei tuæ erit. Et tam pure, quàm sub conditione concipi potest.

INTERPRETATIO. *Stipulatio est inter præsentes, hæc verba quibus se inuicem partes obligare possunt, vbi necesse est, vt interrogatione petentis pulsatus ad interrogata respondeat. Veluti si quis pro alio fideiussorem se dicat accedere, qui cum se hac responsione obligauerit, ad solutionem etiam sine scriptura poterit retineri.*

De commodato & deposito, pignore fiduciáve. *Tit. IIII.*

QVicquid in rem commodatam, ob morbum vel aliam rationem impensum est, à domino recipi potest.

Si facto incendio, ruina, naufragio, aut quo alio simili casu res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata est, nisi forte cum possit rem commodatam saluam facere, suam prætulit.

Seruus vel equus si à latronibus vel in bello, vel in aliam causam commodati occisi sunt, actio commodati datur. Custodia enim & diligentia rei commodatæ præstanda est.

INTERPRETATIO. *Si seruum vel equum, vel quæcunque alia aliquis ab altero ad vsum tantummodo seruiendi commodata susceperit, & eos ad pugnam, vel vbi vitæ periculum incurrãt, duxerit, ad redhibitionẽ commodatæ rei merito à domino retinetur.*

Si rem æstimatã tibi dedero, vt ea distracta pretium ad me deferres, eaq́; perierit: siquidem ego te rogaui, meo periculo perit. Si tu de vendenda promisisti, tuo periculo perit.

INTERPRETATIO. *Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicunque tradiderit, & dum ab eo vendenda profertur, quacunque occasione perierit, ei perit qui eam dederat distrahendam. Cæterum si rem acceptam, non rogante domino, sed promittente eo qui accepit, dum vellet venundare perdiderit, sibi rei perditæ ingerit detrimentum.*

De pignoribus. *Tit. V.*

CReditor, si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit, terante denuntiare debitori suo debet, vt pignus absoluat, ne à se distrahatur.

INTERPRETATIO. *Creditor si sine conditione pignus sibi depositum tenens, ter debitorem conuenerit, vt soluto debito pignora sua recipiat. Quod si debitor noluerit post tres admonitiones soluto debito pignora sua recipere, creditor distrahendi pignoris habebit liberam potestatem.*

Fœtus vel partus eius rei, quæ pignori data est, pignoris iure non tenetur, nisi hoc inter contrahentes conuenerit.

INTERPRETATIO. *Si quis gregem equarum, vaccarum, vel ouium, accepta mutua pecunia, pignori creditori dederit, fœtus earum rerum ad debitorem, non ad creditorem pertinet. Ita est & si ancillam dederit, & partum ediderit, ad debitorem pertinet, non ad creditorem.*

Compensatio debiti ex pari specie, & causa dispari admittitur. Velut si pecuniam tibi debeam, & tu mihi pecuniam debeas, aut frumentum, aut cætera huiusmodi, licet ex diuerso contractu compensare vel deducere debes, si totum petas, plus petendo causa cadis.

INTERPRETATIO. *Si quis alicui debeat solidos decem, & illi qui debet de quacunque ratione debeantur à creditore suo solidi quinque: & veniat creditor, & totos decem solidos à debitore petat, si probauerit ille debitor sibi ab eo quinque solidos deberi, quare illum in solidum pro totis decem solidis conuenit, causam perdit, qui noluit debitū compensare. Similis ratio est & de frumento, & de aliis speciebus.*

De exercitoribus. Tit. VI.

FIliusfamiliâs si voluntate patris nauem exerceat, patrem in solidum, ob ea quæ salua receperit, obligat.

Ad legem Rhodiam. Tit. VII.

LEuandæ nauis gratia cum iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est.

Iactu nauis leuata si perierit, extractis aliorum per Vrinatores mercibus, eius quoque rationem haberi placuit, qui merces salua naue iactauit.

Naue vel arbore vi tempestatis amissa, vectores ad contributionem non tenentur, nisi ipsis arborem salutis causa eruentibus, nauis salua sit.

Leuandæ nauis gratia merces in scapham transiectas, atque ideo amissas intributione earum, quæ in naui saluæ erunt, refici conuenit: naue autem perdita conseruatæ cum mercibus scaphæ ratio non habetur.

Collatio in tributionis ob iactum salua naue fieri debet.

De institoribus. Tit. VIII.

SIcut commoda sentimus exactu præpositi institoris, ita & incommoda sentire debemus. Et ideo in eum, qui seruum siue filium, filiámve familiâs, siue ancillam præposuit negociis, vel mercibus exercendis, eorum nomine in solidum conuenitur.

Si quis pecuniæ fœnerandæ, agroque colendo, condendis vendendisq; frugibus præpositus est, ex eo nomine quod cum illo contractum est, in solidum fundi dominus obligatur: nec interest seruus an liber sit.

INTERPRETATIO. *Quicunq; quamlibet personam aut ad exercendum negocium aut pro ratione culturæ, aut condendis vendendisque frugibus præposuisse cogno-*

scitur, si quid damni per eius actum accesserit, ad eum qui ipsum instituit, pertinebit, siue seruus, siue liber sit.

Quod cum discipulis eorum, qui officinis, tabernis præsunt, contractum est, in magistros vel institores tabernæ in solidum actio dabitur.

INTERPRETATIO. *Siquid cum discipulis vel mercenariis tabernariorum, vel cuiuslibet officinæ actum fuerit, ad magistrum officinæ, vel institorem tabernæ damnum quod accesserit pertinebit.*

De in rem verso. *Tit. IX.*

Eruus vel filiusfamiliâs, si acceptam pecuniam in rem patris vel domini verterit, hoc modo, agrum puta colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori soluendo, vel quid tale faciendo, de in rem verso, in solidum vel patrem, vel dominum obligat, si tamen ob hanc causam pecunia data sit.

INTERPRETATIO. *Si seruus vel filiusfamiliâs mutuam pecuniam a quocunque susceperit, & in vtilitatibus patris vel domini, necessariisq; rebus eam expendisse probatur, pro hoc debito, patrem vel dominum ad solutionem necesse est retineri.*

De senatusc. Macedoniano. *Tit. X.*

Vi filiofamiliâs, contra interdictum amplissimi ordinis, pecuniam mutuam crediderit, post mortem patris ex eo, quod viuo patre credidit, cum eo agere non potest.

INTERPRETATIO. *Qui filiofamiliâs contra interdicta legum, inscio patre pecuniam commodauit, eam nec viuente nec mortuo patre ab eodem poterit postulare.*

Ad senatusc. Velleianum. *Tit. XI.*

N omni genere negociorum & obligationum, tam pro viris quàm pro fœminis intercedere mulieres prohibentur.

INTERPRETATIO. *In omni genere causarum, pro quibuscunque personis mulieres fidem suam interponere prohibentur.*

Mulier, quæ pro tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit, ad beneficium senatusconsulti non pertinet.

INTERPRETATIO. *In hac tantum mulier fideiußione tenetur, vt si Tutores filiis suis petat, & pro eis fideiussor existat, filiis teneatur obnoxia.*

De deposito. *Tit. XII.*

I sacculum vel argentum signatum deposuero, & is penes quem depositum fuit, me inuito contrectauerit, & depositi, & furti actio mihi in eum competit.

In iudicio depositi, ex mora fructus veniunt, & vsuræ rei depositæ postulantur.

INTERPRETATIO. *Cum in iudicio de rebus agitur commendatis si mora in reddendo ab eo cui commodatæ sunt afferatur, prout res fuerit commendata, aut vsuræ si pecunia: aut fructus si prædia fuerint, debebuntur.*

In causa depositi compensationi locus non est, sed res ipsa reddenda est.

De lege

De lege commiſſoria. *Tit. XIII.*

Ebitor diſtractis fiduciis à creditore, de ſuperfluo aduerſus eum habeat actionem.

INTERPRETATIO. *Si quis creditor, debitore in ſolutione tardante, rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit, ſi quid amplius acceptum fuerit quàm debebatur, quod plus acceptum eſt, reſtitui iuſſum eſt debitori.*

Quicquid creditor per fiduciarium ſeruum quæſiuit, ſortem debiti minuit.

INTERPRETATIO. *Quicquid creditor per oppignoratum ſibi pro debito ſeruum acquiſierit, de ſumma debiti retrahitur.*

Debitor creditori fiduciam vendere non poteſt, ſed aliis ſi velit, vendere poteſt, ita, vt ex pretio eiuſdem pecuniam offerat creditori, atque ita remancipatam ſibi emptori præſtet.

INTERPRETATIO. *Creditor rem ſibi oppignoratam à debitore emere non poteſt. Sed debitor cum alia perſona inire contractum poteſt, vt accepta ab emptore pecunia, debitum reſtituat creditori. Et ſic poſtea rē ſuam à debitore liberatā, cui voluerit vēdat.*

Si per ſuppoſitam perſonam creditor pignus ſuum inuito debitore comparauerit, emptio non videtur. Et ideo quandoque lui poteſt. Ex hoc enim cauſa pignoris vel fiduciæ finiri non poteſt.

INTERPRETATIO. *Creditor pignus quod à debitore accepit, nec per ſuppoſitā perſonam emere poteſt. Quod ſi factū fuerit, agente debitore, ſoluto debito, emptio nō valebit.*

Si inter creditorem & debitorem cōuenerit, vt fiduciam ſibi vendere non liceat, non ſoluente debitore, creditor denuntiare ei ſolenniter poteſt, & diſtrahere. Nec enim ex tali conuentione fiduciæ actio naſci poteſt.

INTERPRETATIO. *Si conueniat inter creditorem & debitorem, vt pignus à creditore non vendatur, non ſoluente debitore debitum, creditor pignus poſt trinam cōuentionem vendere poteſt.*

Si creditor rem fiduciæ datam, vni ex heredibus, vel extraneo legauerit, aduerſus omnes heredes actio fiduciæ competit.

INTERPRETATIO. *Si creditor rem, quam à debitore pignori acceperit, vni ex heredibus, vel extraneo legati titulo derelinquat, debitor pro pignore ſuo, oblato debito, omnes heredes creditoris poterit conuenire.*

Si creditor rem fiduciariam fecerit meliorem, ob ea recuperanda quæ impendit, iudicio fiduciæ debitorem habebit obnoxium.

INTERPRETATIO *Si quis creditor prædium ſibi fiducia obligatum, ſtudio & opere ſuo meliorauerit, quicquid ſe pro melioranda re impendiſſe probauerit, ei à debitore reddendum eſt.*

Nouiſſimus creditor priorem oblata pecunia, à quo poſſeſſio in eum transfertur, dimittere poteſt. Sed & prior creditor ſecundum creditorem, ſi voluerit, dimittere non prohibetur, quanquam ipſe in pignore potior ſit.

Si duo creditores vnum pignus debitoris habeant obligatum, & poſterior creditor priori creditori pecuniam offerat, poteſt pignus obligatum ad ſe transferre. Item ſi prior creditor, licet potior ſit in pignore retinendo, ſi offerat pecuniam, poteſt apud ſe pignus retinere.

Seruus, ſi mutuam pecuniam ſeruitutis tempore acceperit, ex ea obligatione poſt manumiſſionem conueniri non poteſt.

De

De vsuris. *Tit. XIIII.*

I pactum nudum de præstandis vsuris interpositum sit, nullius est momenti: ex nudo enim pacto inter ciues Romanos actio non nascitur.

INTERPRETATIO. *Pactum nudum dicitur, si cautio creditori à debitore, in qua centesimam se soluturum promisit, sine stipulatione fiat. Et ideo vsuræ ex nuda cautione creditori penitus non debentur.*

Vsuræ supra centesimam solutæ, sortem minuunt, consumpta sorte repeti possunt.

INTERPRETATIO. *In pecuniis creditis, cum solutio vsurarum sortem æquauerit, si quid amplius creditori datum fuerit, de capite debiti subtrahitur: si vero & centesima, & caput impletum est, quod amplius creditor accepit, reddere cogetur debitori.*

Traiectitia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu nauigat nauis, infinitas vsuras capere potest.

INTERPRETATIO. *Traiectitia pecunia dicitur, quæ in naui vt ad transmarina deferatur, deponitur: quia maris periculo committitur, in quantas conuenerit vsuras, hanc pecuniam dare creditor potest.*

Vsuræ quæ centesimam excedunt, per errorem solutæ, repeti possunt.

Interpretatione non indiget.

Si quis pignora debitoris citra autoritatem iudicantis abduxerit, violentiæ crimen admittit.

Tutor in vsuras non conuenitur, si pecuniam pupillarem ideo non collocauit, quod idonea Nomina non habebat, quibus pecunia collocaretur: cuius rei contestatio apud Præsidem prouinciæ deponenda est.

De mandatis. *Tit. XV.*

B subitam valetudinem, ob necessariam peregrinationem, ob inimicitiam, & inanes rei actiones, integra adhuc causa, mandati negocio renuntiari potest.

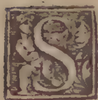
INTERPRETATIO. *Propter subitam infirmitatem, & necessitatem peregrinationis, vel propter inimicitias maioris personæ cuiuscunque videatur actio vacillare, integra adhuc causa, is qui susceperit susceptum negocium renuere potest.*

Si meis nummis mandato tuo aliquid tibi comparauero, & si rem postea accipere nolis, mandati actio mihi aduersus te competit. Nō enim tantum quod impensum est, sed & vsuras eius consequi possum.

Certo pretio rem iussus distrahere, si minoris vendiderit, mandati iudicio pretij summa poterit integrari. Venditionem enim dissolui non placuit.

INTERPRETATIO. *Si quis cuilibet mandet, vt rem suam decem solidis vendat, & ille eam octo vendiderit, pretium quod ei mandatum est, quicquid minus ab emptore percepit, mandatori complere compellitur. Venditio tamen rescindi non potest.*

Pro socio. *Tit. XVI.*

Icut lucrum, ita & damnum inter socios communicatur, nisi quid culpa socij, vel fraude euersum sit.

Ex empto & vendito. *Tit. XVII.*

Enditor, si eius rei quā vendiderit, dominus non sit, pretio accepto autoritatis manebit obnoxius. Aliter enim non potest obligari.

INTERPRETATIO. *Si quis rem alienam vendiderit, & pretium acceperit, ad*

redhib

redhibitionem duplæ pecuniæ manebit obnoxius.

Si res simpliciter traditæ euincantur, tanto venditor emptori condemnandus est, quanto si stipulatione pro euictione cauisset.

INTERPRETATIO. *Si quicunque rem simpliciter, id est, sine pœnæ interpositione emptori tradiderit, & de eadem re emptor fuerit superatus, in tantum ei venditor manebit obnoxius, velut si euictionis pœnam, id est, duplum se redditurum pretium in venditione promiserit.*

Res empta, mancipatione & traditione perfecta si euincatur, autoritatis venditor duplo tenus obligatur.

Distracto fundo, si quis de modo mentiatur, in duplo eius quod mentitus est, officio iudicis æstimatione facta conuenitur.

Redhibitio vitiosi mancipij intra sex menses fieri potest, propter latens vitiũ.

Si vt seruum quis pluris venderet, de artificio eius, vel peculio mentitus est, actione ex empto conuentus, quanto minoris valuisset, emptori præstare compellitur, nisi paratus sit eum redhibere.

INTERPRETATIO. *Si venditor, cum mancipium distraheret, de artificio eius, vel de peculio, pro caritate pretij mentitus est, emptori, quantum sine peculio vel artificio valere potuerat, tantum reddere compellatur, aut certe mancipium venditum recipere, reddito pretio, acquiescat.*

Ex die emptionis si pars pretij numerata sit, & fructus, & opera seruorum & fœtus pecorum, & ancillarum partus ad emptorem pertinent.

Fundum alienum mihi vendidisti, postea idem ex causa lucratiua meus factus est, competet mihi aduersus te ad pretium recuperandum actio ex empto.

INTERPRETATIO. *Si quis agrum alienum cuicunque vendiderit, & postea hic ipse ager ab alio domino cuius erat, emptori donatus sit, venditor emptori in redhibitione pretij quod accepit manebit obnoxius.*

Post rem traditam nisi emptor pretium statim exoluat, vsuras eius præstare cogendus est.

Mutus emere & vendere potest, furiosus autem neque emere, neque vendere potest.

Seruus bona fide comparatus si ex veteri vitio fugerit, non tantum pretium dominus, sed & ea quæ per fugam abstulit reddere cogetur.

Heredibus debitoris aduersus creditorem, qui pignora vel fiducias distraxit, nulla actio datur nisi à testatore inchoata ad eos transmissa sit.

Cum probatio prioris fugæ defecerit, serui responsioni credendum est: In se enim interrogari, non pro domino, aut in dominum videtur.

In eo contractu, qui ex bona fide descendit, instrumẽtorum oblatio sine causa desideratur, si quo modo veritas de fide contractus possit ostendi.

INTERPRETATIO. *In contractibus empti & venditi, qui bona fide ineuntur, venditionis instrumenta superflue requiruntur, si quocunque modo res vendita, dato & accepto pretio, qualibet probatione possit agnosci.*

Fundus eius esse videtur, cuius nomine comparatus est, non à quo pecunia numerata est, si tamen fundus comparatori sit traditus.

INTERPRETATIO. *Si ager alterius nomine, & alterius pecunia fuerit cõparatus, eius esse dignoscitur, cuius nomine comparatus est, si tamen ipsi comparatori agrum traditum*

traditum fuisse constiterit, illi vero pecuniam quam dederant à possessore recipiant, sicut multis alijs speciebus habetur expositum.

Electo reo principali, fideiussor vel heres eius liberatur: non idem in mandatoribus obseruatur.

INTERPRETATIO. *Si quis contempto fideiussore, debitorem suũ tenere maluerit, fideiussor vel heres eius à fideiussionis vinculo liberatur. Si vero procurator litis victus fuerit, mandator eius ad solutionem tenetur.*

De locato & conducto. Tit. XVIII.

HOmo liber, qui statum suum in potestate habet, & peiorare eum, & meliorem facere potest. Atque ideo operas suas diurnas nocturnásque locat.

Fundi deterioris facti, & cultura non exercitati, & ædificiorum non refectorum culpa, arbitrio iudicis domino à conductore sarciri potest.

De nuptijs. Tit. XIX.

SPonsalia tam inter puberes quàm inter impuberes contrahi possunt.

Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate eius matrimonia iure non contrahuntur, sed contracta non soluuntur. Contemplatio enim publicæ vtilitatis priuatorum commodis præfertur.

INTERPRETATIO. *Viuentibus patribus, inter filiosfamiliâs sine voluntate patrum matrimonia non legitime copulantur, sed si coniuncta fuerint, non soluuntur: quia ad publicam vtilitatem antiquitas pertinere decreuit, vt procreandorum liberorum causa coniunctio facta non debeat separari.*

Inter seruos & liberos matrimonia contrahi non possunt, contubernium potest.

Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed contractum matrimonium furore non tollitur.

INTERPRETATIO. *Si qui matrimonium sani contraxerint, & vni ex duobus amentia aut furor accesserit, ob hanc infirmitatem coniugia talia solui non possunt.*

Vir absens vxorem ducere potest, fœmina absens nubere non potest.

Si vir in peregrinis aliqua fuerit occasione detentus, absente eo constituto die, possunt nuptiæ celebrari, vt ab amicis vel parentibus eius puella suscepta ad domum mariti ducatur. Nam sicut viro absente hoc ordine possunt nuptiæ celebrari, ita fœmina absente non possunt.

Libertum qui nuptias patronæ, vel vxoris filiæque patroni affectauerit, pro dignitate personæ metalli pœna, vel operis publicis coherceri placuit.

Libertus si ad coniunctionem patronæ, vel patroni filiæ aspirare tentauerit, in metallum detrudatur.

De concubinis. Tit. XX.

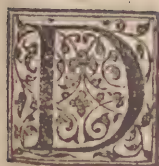

EO tempore quo quis vxorem habet, concubinam habere non potest. Concubina igitur ab vxore solo delicto separatur.

INTERPRETATIO. *Qui vxorem habet, eo tempore concubinam habere prohibetur, ne ab vxore eum dilectio separet concubinæ.*

De dot

De dotibus. *Tit. XXI.*

Os aut antecedit, aut ſequitur matrimonium. Et ideo vel ante nuptias, vel poſt nuptias dari poteſt: ſed ante nuptias data, earum expectat aduentum.

INTERPRETATIO. *Dos dicitur, quæ à parte ſpõſarum viris datur: quæ tamen poteſt aut ante nuptias, & poſt nuptias dari.*

Lege Iulia de adulteris cauetur, ne dotale prædium maritus, inuita vxore alienet.

Non indiget interpretatione.

De pactis inter virum & vxorem. *Tit. XXII.*

Ructus fundi dotalis conſtante matrimonio percepti, lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni eius quo factum eſt diuortium.

INTERPRETATIO. *Fructus agri dotalis, manente coniugio, ad maritũ pertinent, ſed & illius anni, quo matrimonium diuortio ſeparatur, ad maritum pertinere certiſsimum eſt.*

Omnibus pactis ſtipulatio ſubiici debet, vt ex ſtipulatu actio naſci poſſit.

De donationibus inter virum & vxorem. *Tit. XXIII.*

Ortis cauſa donatio eſt, quæ impendente metu mortis fit, vt eſt valetudinis, peregrinationis, nauigationis, vel belli.

Manumiſſionis gratia inter virum & vxorem donatio, fauore libertatis recepta eſt, vel certe, quod nemo ex hac fiat locupletior. Ideoque ſeruum manumittendi cauſa inuicem ſibi donare non prohibentur.

INTERPRETATIO. *In coniugio hæc ſola donatio ex hac lege permittitur, vt mancipia ſibi inuicem quæ manumittant, non quæ habeant donare poſſint.*

Inter virum & vxorem, nec per interpoſitam perſonam donatio fieri poteſt.

Inter virum & vxorem contemplatione donationis, imaginaria venditio contrahi non poteſt.

Superſtite eo, qui matrimonij tempore donauerat, ante decedente cui fuerat donatum, id quod donatum eſt, penes donatorem remanet.

INTERPRETATIO. *Si manente coniugio vir vxori, vel vxor marito aliquid donauerit: ſi is cui donatum eſt prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quæ donata fuerant remanebunt.*

Quocunque tempore contemplatione mortis, inter virum & vxorem donatio facta eſt, morte ſequuta conualeſcit.

INTERPRETATIO. *Si inter maritum & vxorem, matrimonij tempore, mortis cauſa fuerit facta donatio, morte vnius conualeſcit. Nam in donationibus, quæ mortis cauſa fiunt, hæc verborum ſolennitas cuſtoditur: illum agrum, aut illam domum te malo habere quàm me, te, quàm heredes meos.*

De liberis agnoſcendis. *Tit. XXIIII.*

I ſerua conceperit, & poſtea manumiſſa pepererit, liberum parit.

Si libera conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit. Id enim fauor libertatis expoſcit.

Si ancilla conceperit, & medio tempore manumiſſa ſit, rurſus facta ancilla pepererit, liberum parit. Media enim tempora libertati prodeſſe,

non nocere etiam possunt.

Ex ea muliere natus, quæ ex causa fideicommissi manumitti debuit, si post moram libertati factam nascatur, ingenuus nascitur.

INTERPRETATIO. *Si ea mulier, quæ per fideicommissum manumitti iussa est, fideicommissario in præstanda libertate, quæ ei mandata est, moram faciente pepererit, qui natus est ingenuus nascitur: quia fideicommissarij tarditas ingenuitati eius obesse non potest.*

Si mulier diuortio facto grauidam se sciat, intra tricesimum diem viro denuntiare debet, vel patri eius, vt ad ventrem inspiciendum, obseruandumque custodes mittant, quibus missis partum mulieris omnimodo coguntur agnoscere.

INTERPRETATIO. *Si quæcunque mulier matrimonio per diuortium dissoluto, prægnantem se esse senserit, & hoc in notitiam mariti vel patris eius detulerit, vt ad inspiciendum vel obseruandum ventrem suum custodes mittant, quos dum miserint, partum mulieris, id est, natiuitatem sui heredis compelluntur agnoscere.*

Si prægnantem mulier se esse non denuntiauerit, vel custodes ventri missos non admiserit, liberum est patri vel auo, natum non alere. Cæterum negligentia matris, quo minus suus patri heres sit, obesse non debet.

INTERPRETATIO. *Si post diuortiũ prægnantem se mulier marito non indicauerit, vel custodes ad obseruationem ventris missos custodire non permiserit, potest pater vel auus eũ qui natus fuerit non nutrire: sed negligentiã matris statutũ est ei, qui natus est, in successione patris nocere penitus non debere, quin post mortem patris sine dubio succedat.*

Si mulier se ex viro prægnantem negat, permittitur marito ventrem inspicere, & ventri custodes dare.

Venter inspicitur per quinque obstetrices, & quod maxima pars earum denuntiauerit, pro vero habetur.

INTERPRETATIO. *Quoties de mulieris prægnatione dubitatur, quinque obstetrices, id est, Medicæ, ventrem iubentur inspicere. Et quod plures ex ipsis se agnouisse dixerint, hoc certissimum iudicatur.*

Obstetricem, quæ partum alienum attulit, vt supponi possit, summo supplicio affici placuit.

Quemadmodum filij sui iuris efficiantur. *Tit. XXV.*

PAter ab hostibus captus, desinit habere filios in potestate. Postliminio vero reuersus, tam filios, quàm omnia sui iuris in potestatem recipit, ac si nunquam ab hostibus captus sit.

Singulæ mancipationes, vel iisdem, vel aliis testibus fieri possunt, vel eodem die, vel intermisso tempore.

Emancipatio etiam die feriato fieri potest.

Apud magistratus municipales, si habeant legis actionem, emancipari & manumitti potest.

Filiusfamiliâs emancipari inuitus non cogitur.

De adulterijs. *Tit. XXVI.*

INuentam in adulterio vxorem, maritus ita demum occidere potest, si adulterum domi suæ deprehendat.

Eum

Eum qui deprehensam in adulterio vxorem non statim dimisit, reum lenocinij postulari placuit.

In causa adulterij dilatio postulata impartiri non potest.

De excusationibus tutorum. *Tit. XXVII.*

Nimicitiæ capitales, quas quis cum patre pupillorum habuit, à tutelis excusant, ne paterno inimico pupilli committantur.

INTERPRETATIO. *Si cum patre minorum aliquis graues inimicitias habuisse cognoscitur, à tutela pupillorum merito excusatur, ne inimico paterno paruulorum defensio committatur.*

Ad curam eius, cuius quis tutelam administrauit, inuitus vocari non potest.

De potioribus nominandis. *Tit. XXVIII.*

On recte potiorem videtur nominare, qui causam nominati potioris non expresserit.

Potior quis esse debet, non solum gradu generis, sed & substantia rei familiaris.

INTERPRETATIO. *Qui potior ad tutelam eligendus est, non solum pupillo generis adfinitate propinquior, sed & facultatibus debet magis idoneus approbari.*

Qui potiores nominare non poßint. *Tit. XXIX.*

Ibertus, quem pater Tutorem dedit, si minus idoneus dicatur, excusari quidem non potest, sed adiungi illi curator potest.

INTERPRETATIO. *Si à patre filiis minoribus libertus Tutor fuerit derelictus, si parum idoneus videtur, excusari quidem ab actione tutelæ nõ potest, sed potest illi Curator adiungi.*

Ad orationem diui Seueri. *Tit. XXX.*

Olo Tutoris, Curatorisve detecto, in duplum eius pecuniæ condemnatione conueniuntur, qua minorem fraudare voluerunt.

De furtis. *Tit. XXXI.*

Vr est, qui dolo malo rem alienam contrectat.

INTERPRETATIO. *Fur est, qui rem alienam fraude interueniente contigerit.*

Furtorum genera sunt quatuor, manifesti, nec manifesti, concepti, & oblati. Manifestus fur est, qui in faciendo deprehensus est, & qui intra terminos eius loci, vnde quid sustulerat, deprehensus est, vel antequam ad eum locum, quo destinauerat, perueniret. Nec manifestus fur est, qui in faciendo quidem deprehensus non est, sed eum furtum fecisse negari non potest. Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inuentum est. Oblati actione is tenetur, qui rem furtiuam alij obtulit, ne apud se inueniretur.

Furti actione is agere potest, cuius interest rem non perdidisse.

Concepti is agere potest, qui rem concepit & inuenit.

Oblati is agere potest, penes quem res concepta & inuenta est.

Manifesti furti actio, & nec manifesti, & concepti & oblati, heredi quidem competit, sed in heredem non datur.

INTERPRETATIO. *Furtorum genera heres eius, qui furtum pertulit, prosequi potest, eius vero heredes, qui furtum fecerat, ad pœnam criminis teneri non possunt.*

Seruus, qui furtum fecerit, damnúmve dederit, nisi id pro sui quantitate dominus sarcire sit paratus, noxæ dedi potest.

INTERPRETATIO. *Si seruus alicui furtum fecerit, vel damnũ dederit, si dominus eius pro eo reddere noluerit, tradere eum vindictæ pro qualitate facti debebit.*

Si seruus furtum fecerit, deinde manumissus fuerit, aut alienatus, cum ipso manumisso, vel emptore agi potest: noxa enim caput sequitur.

Si seruus furtũ fecerit, & postea aut manumissus, aut vẽditus fuerit, aut is qui manumissus est, ꝑ furti redhibitione tenebitur, aut emptor eius: q̃a noxa semper caput seq̃tur.

Filiusfamilias si furtum fecerit, deinde emancipetur, furti actio in eum datur: quia in omnibus noxa caput sequitur.

Non tantum qui furtum fecerit, sed etiam is, cuius opera aut consilio furtũ factum fuerit, furti actione tenebitur.

† 3. Qui non. † Qui meretricem libidinis causa rapuit, & cælauit, eum quoque furti actione teneri placuit.

Furti manifesti actio, præter pœnam quadrupli, ipsius rei prosecutionem genere vendicationis & condictionis continet.

Furti manifesti pœna quadrupli est, & ipsius rei quæ est sublata, redhibitio.

Furti oblati actio, aduersus eum qui obtulit, tripli est pœna, & ipsius rei restitutio.

INTERPRETATIO. *Si quis rem furtiuam alteri obtulit, ne apud ipsum inueniretur, tripli pœna est, & ipsius rei redhibitio, quæ sublata cognoscitur.*

Furti quocunque genere condemnatus, famosus efficitur.

Quæcunque in caupona, vel in meritorio stabulo, diuersorióque perierint, in exercitores eorum furti actio competit.

Rem pignori datam, debitor creditori subtrahendo furtum facit, quam si & ipse similiter amiserit, suo nomine persequi potest.

Pater, vel dominus, de ea re, quæ filiofamiliâs, vel seruo surrepta est, furti agere potest: Interest enim ei deferri actionem, qui de peculio conuenitur.

INTERPRETATIO. *Si filiofamiliâs, vel seruo, furto aliquid sublatum fuerit, ad patrem vel dominum furti actio pertinebit: quia merito eis hæc actio datur, ex quorũ personis solent aliquoties conueniri.*

Si rem, quam tibi commendaui, postea surripui, furti actio competere tibi non poterit. Rei enim nostræ furtum facere non possumus.

Si cum furtum quis quærit, damnum iniuriæ dederit, actione legis Aquiliæ tenebitur.

INTERPRETATIO. *Si cum furtum quis quærit, damnum alicui dederit, vel iniuriam fecerit, secundum legem Aquiliam in duplũ damni illati redhibitione multatur.*

Ob indicium comprehendendi furis præmium promissum, iure debetur.

Siue segetes per furtum, siue quælibet arbores cæsæ sint, in duplum eius rei nomine reus conuenitur.

Qui tabulas cautionésve surripuit, in ascriptam summam furti actione tenebitur. Nec interest cancellatæ nec ne sint, quia ex hiis debitum dissolutum interest comprobari.

INTERPRETATIO. *Qui tabulas aut cautiones furto abstulerit, ad eam summam redhibitionis, quam tabulæ, vel chartæ sublatæ continent, furti actione tenebitur. Nec*

interest

intereſt, vtrum cautiones ipſæ ſine aliqua deletura ſint, an fuerint caraxatæ, aut forſitan iam ſolutæ.

Seruus, qui in fuga eſt, à domino quidẽ poſſidetur, ſed dominus furti actione eius nomine non tenetur: quia in poteſtate eum non habet.

De operis libertorum. *Tit. XXXII.*

Gentem patronum, libertus obligatione doni, muneris & operarum ſolutus, alere cogendus eſt pro modo facultatum ſuarum.

INTERPRETATIO. *Si quis ita fuerit manumiſſus, vt nec donum, nec operas patrono præſtare deberet, & patronus eius egens fuerit effectus, eum pro modo facultatum ſuarum paſcere, & ſuſtentare compellatur.*

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. III.

De Carboniano edicto. *Tit. I.*

I fratri puberi controuerſia fiat, an pro parte impuberis differri cauſa debeat, variatum eſt. Sed magis eſt, vt differri non debeat.

INTERPRETATIO. *Si quis contra duos fratres, id eſt, vnum puberem, cuius ætas Curatorem habere poteſt, & alterum impuberem cauſam habeat, ſi frater qui ſenior eſt, propter perſonam fratris minoris, ne cauſam dicat, ſe voluerit excuſare, ille qui ſenior eſt pro ſua cauſa vel perſona reſpondere compellitur. Quod etiamſi Curatorem non habeat, adhibere ſibi cogetur. Nam adultus ſe per perſonam pupilli penitus non excuſat.*

De bonis liberti. *Tit. II.*

N bonis liberti prior eſt patronus, quàm filius alterius patroni. Itẽque prior eſt filius patroni, quàm nepos alterius patroni.

Libertus duos patronos† heredes inſtituit, alter eorum viuo liberto moritur, is qui ſupereſt contra tabulas teſtamenti bonorum poſſeſsionem recte poſtulat. †χ. habuit

INTERPRETATIO. *Si libertus duos patronos heredes ſcripſerit, & vnus ex ipſis patronis viuente liberto mortuus fuerit, ad illum patronum qui ſupereſt, quod ambobus dimiſerat pertinebit.*

Libertorum hereditas, in capita, non in ſtirpes diuiditur. Et ideo ſi vnius patroni duo ſint liberti, & alterius quatuor, ſinguli viriles, id eſt, æquales portiones habebunt.

Patronus, vel patroni liberi, ex parte dimidia heredes inſtituti, æs alienum liberti proportionibus exoluere cogantur.

INTERPRETATIO. *Si liberto mortuo patronus, vel patroni filij, cum secundum paginam testamenti in dimidia eius hereditate successerint, debitum liberti pro portionum suarum quantitate restituant.*

De lege Fabiana. *Tit. III.*

EA quæ in fraudem patroni à liberto quoquo modo alienata sunt, Fabiana formula tam ab ipso patrono, quàm à liberis eius reuocantur.

INTERPRETATIO. *Si libertus aliqua ex bonis suis hoc animo alienauerit, ne ad patronum, vel filios eius inter hereditaria corpora perueniant, id quod ordine per fraudem alienatum constiterit, potest à patrono, vel filiis ipsius reuocari.*

De testamentis. *Tit. IIII.*

TEstamentum facere possunt masculi, post impletum quartumdecimum annum, fœminæ post duodecimum.

Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, anno decimo octauo.

Filiusfamiliâs, qui militauit, de castrensi peculio tam communi, quàm proprio iure testamentum facere potest. Castrense autem peculium est, quod in castris acquiritur, vel quod proficiscenti ad militiam datur.

Cæcus testamentum potest facere, quia accire potest adhibitos testes, & audire sibi testimonium perhibentes.

Furiosus tempore intermissi furoris testamentum facere potest.

Mulieri quæ luxuriose viuit bonis interdici potest.

Moribus per Prætorem bonis interdicitur hoc modo: Quando tibi bona paterna auitaque nequitia tua disperdis, liberósque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ære † commercioque interdico. († ea re)

Qui ab hostibus captus est, testamentum quasi seruus facere non potest. Sanè valet testamentum id, quod ante captiuitatem factum est, si reuertatur iure postliminij. Aut si ibidem decedat, beneficio legis Corneliæ: qua lege etiam legitimæ tutelæ hereditatesque firmantur.

INTERPRETATIO. *Qui ab hostibus captus fuerit, in captiuitate positus, quia seruus est, non potest facere testamentum. Sed si quod testamentum ante fecit, si redierit, iure postliminij valet. Sed si ibidem defecerit, beneficio legis Corneliæ valet.*

In insulam relegatus, & in opus publicum ad tempus damnatus, quia retinet ciuitatem, testamentum facere potest, & ex testamento capere.

INTERPRETATIO. *Qui pro aliquo crimine ad tempus aut in insulam relegatur, aut in metallum deputatur, quia perpetuam damnationem non habet, & testamentum facere potest, & si quid ei ex testamento relictum fuerit, obtinebit.*

Plures quàm septem ad testamentum adhibiti non nocent. Superflua enim facta prodesse iuri † tantum nocere non possunt. († tamen)

In aduersa corporis valetudine mente captus, eodem tempore testamentum facere non potest.

Prodigus recepta vitæ sanitate, ad bonos mores reuersus, & testamentum facere, & ad testamenti solennia adhiberi potest.

Ex hiis qui ad testamentum adhibentur, si qui sint qui Latine nesciant, vel nõ intelligãt, sed tamen sentiãt, cuius rei intersint, adhibiti nõ vitiãt testamẽtũ.

De

De institutione heredum. *Tit. V.*

Conditionum duo sunt genera: Aut enim possibilis est, aut impossibilis. Possibilis, quæ per rerum naturam admitti potest. Impossibilis, quæ non potest. Quarum ex euentu altera expectatur, altera impossibilis submouetur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in testamento suo conditionem heredi constituat, quã prius impleat, quàm hereditatem præsumat, merito ad eam implendam, quia possibilis videtur, expectandum tempus est, vt non præsumatur hereditas, quamdiu conditio impleatur. Nam si impossibile aliquid heredi fuerit iniunctum, quod impleri penitus non potest, talis conditio statim submouenda est: quia nullum scripto heredi impedimentum facit.*

Conditiones contra leges, & decreta principum, vel bonos mores ascriptæ, nullius sunt momenti, veluti, si vxorem non duxeris, si filios non susceperis, si homicidium feceris, si barbaro habitu processeris, & hiis similia.

Quoties non apparet quis sit heres institutus, institutio non valet. Quod euenit, si testator plures amicos vnius nominis habeat.

INTERPRETATIO. *Quoties in testamento heres euidenter qui sit scriptus non exprimitur, nulla firmitas est heredis: namq; si euenit, vt testatori amici plures vno nomine nuncupentur, debet testator, quem de illis heredem appellat, rebus euidentibus declarare.*

Heredes aut instituti, aut substituti dicuntur. Instituuntur primo gradu, substituuntur secundo, vel tertio scripti.

INTERPRETATIO. *Qui testamenta faciunt, sicut instituere heredes, ita & substituere possunt. Nam qui primo gradu heredes scripti sunt, instituti appellantur: qui secundo, substituti: qui tertio, scripti vocantur. Quia vsque ad tertium gradum heredes substituere, pro testatoris voluntate permissum est: hoc est, vt secundum voluntatem testatoris ita substitutio ordinata seruetur, ea tamen ratione, vt sicut committitur fidei heredis, sic quibuscunque verbis testator iniunxerit, hereditas defuncti ab instituto ad substitutum valeat peruenire.*

Substituere quis pure, & sub conditione potest, & tam suis quàm extraneis, tam puberibus, quàm impuberibus.

INTERPRETATIO. *Substitutio & pure, id est sine conditione fieri potest: hoc est, vt cum ad substitutum hereditas peruenerit, ad tertium heredem nõ debeat peruenire. Sub conditione autem ita quis substituitur, vt cum ille mortuus fuerit, ad tertium heredem, id est scriptum, hereditas quæ est ab eodem tenta, perueniat. Quæ tamen substitutio tam in suos heredes, quàm in alienos, & tam puberes, quàm impuberes fieri potest: hoc est, & in pupillos, & in adultos.*

In quot vult vncias testator hereditatem suam diuidere potest, impleto asse, sine parte heredis instituti, ad prioris asis semissem æquis portionibus veniunt.

INTERPRETATIO. *In quot vult vncias testator assem suum in diuersos heredes diuidere potest, vt faciat si voluerit, & XV. & XX. vncias, & maiori numero. Aut certe, si voluerit, & minori potest, hoc est, aut VII. aut IX. Aut quot voluerit in minori modo vncias facere potest. Si vero XII. vncias impleuerit, id est, totum assem in testamento suo, & postmodum alteri dicat Ille heres mihi esto, & non dicat in quot vncias: quia*

nihil impleto aſſe in hereditate remanſit, illi, qui in XII. *vncias heredes nominatim inſtituti ſunt, medietatem tollunt, & medietatem ille, qui poſt impletum aſſem heres eſt poſterior ſine portione aliqua nominatus. Quod ſi heredes inſtituti in* XII. *vncias inueniantur, & poſtmodum heredem hiis verbis teſtator inſtituat, vt dicat: Ex reliqua parte ille heres mihi eſto, ei qui ſic inſtitutus eſt, nihil debetur, quia impleto aſſe, nihil quod ei teſtator reliquerit, dinoſcitur remanſiſſe.*

Seruus alienus cum libertate heres inſtitutus, inſtitutionem non infirmat, ſed libertas, vt alieno, ſuperuacuè data videtur.

INTERPRETATIO. *Si ſeruum alienum aliquis, data libertate, heredem inſtituerit, inſtitutio quidem facta valebit, ſed libertas alieno ſeruo data valere non poterit.*

Filio & extraneo æquis partibus heredibus inſtitutis, ſi præterita accreſcat, tantum ſuo auocabit, quantum extraneo. Si vero duo ſint filij inſtituti, ſuis tertiam, extraneis dimidiam tollit.

INTERPRETATIO. *Si quis filium ſuũ & extraneũ æquis partib. teſtamento ſcribat heredes, filia prætermiſſa tantum de portione germani ſui, quantum de extraneis reuocabit. Si vero duo filij fuerint heredes ſcripti, filia prætermiſſa duobus fratribus tertiam tollit, & extraneis dimidiam.*

Talis eſt Poſthumorum inſtitutio, ſi qui poſt mortem meam Poſthumi nati fuerint, heredes ſunto, ſi viuo eo naſcantur, rumpunt teſtamentum.

INTERPRETATIO. *Si pater moriens, in teſtamento ſuo, ſciens vxorem ſe prægnantem habere, ita ſcribat: vt, ſi qui filij poſt mortem ipſius nati fuerint, heredes ſint. Si poſt mortem patris nati fuerint, valeat teſtamentum. Nam ſi poſt teſtamentum viuo patre nati fuerint, & teſtamentum pater non mutauerit, rumpent teſtamentum.*

Nepos poſthumus, qui in locum patris ſuccedere poteſt, ab auo aut heres inſtituendus eſt, aut nominatim exheredandus, ne agnoſcendo rumpat teſtamentum.

Qui ſemel conſtituit ad ſe hereditatem pertinere, ac ſe rebus eius immiſcuit, repudiare eam non poteſt, etiamſi damnoſa ſit.

Ad ſenatuſconſultum Syllanianum. *Tit. VI.*

Ereditas eius, qui à familia occiſus eſſe dicitur, ante habitam quæſtionem adiri non poteſt, neque bonorum poſſeſſio poſtulari.

INTERPRETATIO. *Quicunque à familia ſua occiſus fuerit, hereditas illius ab herede adiri non poteſt, niſi prius de familia quæſtio fuerit ventilata, & mors occiſi fuerit vindicata.*

Occiſus videtur, non tantum qui per vim, aut per cædem interfectus eſt, vel iugulatus, aut præcipitatus, ſed & is qui veneno necatus dicitur. Honeſtati enim heredis conuenit, qualemcunq; mortem teſtatoris inultam non prætermittere.

Domino occiſo, de ea familia quæſtio habenda eſt, quæ intra tectum fuerit, vel certe extra tectum, cum domino eo tempore quo occidebatur.

Qui occiſus dicitur, ſi conſtet eum ſibi quoquo modo manus intuliſſe, de familia eius quæſtio non eſt habenda, niſi forte prohibere potuit, nec prohibuit.

Neroniano ſenatusconſulto cauetur, vt occiſa vxore etiam de familia viri quæſtio habeatur: idemque iuxta vxoris familiam obſeruetur, ſi vir dicatur occiſus.

Serui, qui sub eodem tecto fuerint, vbi dominus perhibetur occisus, & torquentur, & puniuntur, etsi testamento occisi manumissi sint. Sed & hij torquétur, qui cum occiso in itinere fuerunt.

Serui de proximo, si cum possent ferre auditis clamoribus auxilium domino, non tulerunt, puniuntur.

Seruos, qui in itinere circundatum à latronibus dominum per fugam deseruerunt, apprehensos & torqueri, & summo supplicio affici placuit.

Habebitur de familia quæstio, & si heres testatorem occidisse dicatur. Nec interest, extraneus, an ex liberis sit.

Hereditas à fisco vt indignis aufertur his primum qui cum interfectus esset testator, apertis tabulis testamenti vel ab intestato adierunt hereditatem, bonorúmve possessionem acceperunt, amplius his & in C. millia sestertiorum pœna irrogatur. nec refert à quibus paterfamil. nec quemadmodum occidatur.

In disponenda eorum quæstione quorum dominus dicitur interemptus, hic ordo seruatur, primum vt constet occisum dominum, deinde vt liqueat de quibus ea quæstio habenda sit, atque ita de reis inquirendum.

Et si percussor certus sit, tamen de familia habenda quæstio est, vt cædis mandator inueniri possit.

Omnibus, qui contra voluntatem defuncti faciunt, vt indignis aufertur hereditas, si nihil testamento in fraudem legis fuerit cautum.

INTERPRETATIO. *Heredi scripto, qui aliquid contra vltimam defuncti fecerit voluntatem, vt indigno aufertur hereditas: si tamen nihil contra leges in eius testamento fuerit comprehensum.*

Siue falsum, siue ruptum, siue irritum dicatur esse testamentum, salua eorũ disceptatione, scriptus heres iure in possessionem mitti desiderat.

Si inter heredem institutum & substitutum controuersia sit, magis placuit eum in possessionem rerum hereditariarum mitti, qui primo loco scriptus est.

INTERPRETATIO. *Si inter institutum & substitutum heredem intentio de hereditate nata fuerit, ille in possessionem rerum hereditariarum mittendus est, qui institutus magis probatur, quàm is qui legitur substitutus.*

Scriptus heres vt statim in possessionem mittatur, iure desiderat. hoc post annum impetrare non poterit.

In eo testamento heres scriptus, quod neque vt oportuit oblatum, neque publice recitatum est, heres scriptus in possessionem mitti frustra desiderat.

In possessionem earum rerum, quas mortis tempore testator non possedit, heres scriptus, priusquam iure ordinario experiatur, improbe mitti desiderat.

De legatis. *Tit. VII.*

PEr præceptionem vni ex heredibus nummi legati, qui domi non erant, officio iudicis familiæ herciscundæ, à coheredibus præstabuntur.

INTERPRETATIO. *Si testator vni ex heredibus pecuniam, quam in substantia non reliquit, dari præceperit, nummi qui in legato relicti sunt, legatario tempore diuisionis, à coheredibus implebuntur.*

Ante

Ante heredis institutionē legari nō potest, inter medias heredū institutiones, siue alter, siue vterq; adeat, potest. Interdū dimidium, interdum totum debetur: dimidium, si per vendicationem legatum sit totum, si per damnationem.

Post diem legati cedentem actio quæ inchoata non est ab heredem non transmittitur.

Communi seruo cum libertate, & sine libertate legari potest, totumque legatum socio testatoris acquiritur.

Post mortem heredis legari non potest: quia nihil ab herede heredis relinqui potest.

INTERPRETATIO. *Constitutum est, vt si quis heredi suo iniunxerit, vt eius heres cui dixerit soluat, hæc conditio valere non debeat: quia ille qui heres relinquitur, quem sit heredem habiturus incertum est.*

In mortis tempus tam suæ, quàm heredis eius legata confirmari possunt, hoc modo: Lucio Titio cū morietur do, lego. Aut, heres meus dare dānas esto.

INTERPRETATIO. *Si quis faciens testamentum iniungat heredi, vt tempore, quo ipse heres moritur, legatum legatario tradat, valet legatum.*

Per vendicationem legatum, etsi nondum constituerit legatarius ad se pertinere, atque ita post apertas tabulas ante aditam hereditatem decesserit, ad heredem suum transmittit.

INTERPRETATIO. *Constitutum est, vt legatum vendicationis, id est, quod non expectato herede legatarius præsumit, etiā nō præsumptū à legatarij herede præsumatur.*

Si res obligata creditori, cuius causam testator non ignorauit, per damnationem legata sit, luitio ad heredis sollicitudinem spectat.

INTERPRETATIO. *Si pro debito pignus depositum fuerit creditori, & testamento suo debitor id quod pignus posuerat, per damnationem ipsi creditori legati titulo derelinquat, creditor secundum testamentum legatum poßidet, & debitum ab heredibus recipiet testatoris.*

Seruo fataliter interempto legatarij damnum est, quia legatum nulla culpa heredis intercidit.

INTERPRETATIO. *Seruus nominatim legati titulo dimissus: si mortuus fuerit, legatario non debetur.*

Damnari heres potest, vt alicui domum extruat, aut ære alieno eum liberet.

Sinendi modo tam corporales res, quàm quæ in iure consistunt, legari possunt: & ideo debitori id quod debet recte legatur.

Eius rei quæ legata est, exemplo heredis partem agnoscere, partem repudiare legatarius non potest.

Legatū, nisi certæ rei sit, & ad certā personā deferatur, nullius est momenti.

Si quis sibi & Titio legatum adscripserit, magis est vt totum legatum ad cōiunctum pertineat.

INTERPRETATIO. *Si quis sibi & alij in alterius testamēto legatū cōscripserit, ad illū quē sibi adiunxerit, magis quā ad eum qui pro se scripserit, totū legatū poterit pertinere.*

Qui se filio testatoris impuberi Tutorem adscripserit, vt suspectus à tutela remouendus est, ad quam vltro videtur affectasse.

Rē legatam testator si postea pignori vel fiduciæ dederit, ex eo voluntatem mutasse non videtur.

Vsusfr

Vsusfructus vniuscuiusque rei legari potest,& aut ipso iure constituetur, aut per heredem præstabitur: ex causa quidem damnationis per heredem præstabitur: ipso autem iure per vendicationem.

† Furioso,& ægrotanti, & infanti vsusfructus vtiliter relinquitur. Horum enim alius resipiscere, alius conualescere, alius crescere potest. † 7. Furiosi et ægrotãtis & infantis

Ancillæ vsufructu legato, partus eius ad fructuarium non pertinent.

Gregis vsufructu legato, grege integro manente, fœtus ad vsufructuarium pertinent, saluo eo, vt quicquid gregi deperierit ex fœtibus impleatur.

Areæ vsufructu legato, ædificia in ea constitui non possunt.

Accessio alluuionum ad fructuarium fundum, quia fructus fundi non est, non pertinet. Venationis vero,& aucupij redditus ad fructuarium pertinent.

Seruus nec torquere, neque flagellis cædere, neque in eum casum facto suo perducere vsufructuarius potest, quo deteriores fiant.

Fructu legato, si vsus non ascribatur, magis placuit, vsumfructũ videri ascriptum: Fructus enim sine vsu esse non possunt.

Si alteri vsus, alteri fructus legatus sit, fructuarius in vsum concurrit. Quod in fructu vsuarius facere non potest.

INTERPRETATIO. *Si duobus ita legetur, vt alteri vsus, alteri fructus legetur, relictus fructuarius, cum fructu vsum præsumit, quod ei qui vsum acceperit, de fructibus non licebit.*

Cum coniunctim duobus vsumfructum do lego: legatum altero mortuo, ad alterum in solidum pertinebit.

INTERPRETATIO. *Si duobus in communi vsusfructus legati titulo dimittatur, & vnus ex ipsis mortuus fuerit, legatus vsusfructus ex integro ad eum qui superfuerit pertinebit.*

Vsufructu legato, de modo vtẽdi cautio à fructuario solet interponi. Et ideo perinde omnia se vsurum, ac si optimus paterfamiliâs vteretur, fideiussoribus oblatis cauere cogetur.

Vsusfructus amissus ad proprietatem recurrit. Amittitur autem quinque modis, capitis minutione, rei mutatione, non vtendo, in iure cessione, dominij comparatione.

Capitis minutione amittitur, si in insulam fructuarius deportetur, vel si ex causa metalli seruus penè efficiatur, Aut si statũ ex arrogatione, vel adoptione mutauerit.

Non vtendo amittitur vsusfructus, si possessione fundi biennio fructuarius non vtatur, vel rei mobilis anno.

Rei mutatione amittitur vsusfructus, si domus legata incendio conflagrauerit, aut ruina perierit, licet postea restituatur.

In iure cessione amittitur vsusfructus, quoties domino proprietatis eum fructuarius in iure cesserit.

Finitur vsusfructus aut morte, aut tempore: Morte, cum vsufructuarius moritur. Tempore, quoties ad certum tempus vsusfructus legatur, velut biennio, aut triennio.

Fundo vel seruo legato, tam fundi instrumentum, quam serui peculium ad legatarium pertinet.

Quærend

Quærendorum fructuum causa esse videntur, qui opus rusticum faciunt, & monitores,& villici,& saltuarij. Item boues aratorij, aratra, bidentes, & falces putatoriæ, frumentum quoque ad sementem repositum.

Cogendorum fructuum causa comparata, instrumento cedunt, velut corbes, aluei, falces messoriæ & fœnariæ, item molæ oliuariæ.

Conseruandorum fructuum causa comparata, instrumento cedunt, velut dolia, cupæ, vehicula, rustica cibaria, pistores, asini, focariæ. Item ancillæ, quæ vestimenta rusticis faciunt, scotra quoque & sutor continebuntur.

Vxores eorum qui operantur, magis est, vt instrumento cedāt. Pecora quoque & pastores eorum stercorandi causa parata, instrumento continentur.

Ea autem quæ custodiæ magis causa, quam ad vsus patrisfamiliâs eò delata sunt, instrumenti nomine non continentur.

Vxores vero eorum, qui mercedes præstare consueuerūt, neque instructionis, neque instrumenti appellatione continentur.

Piscatoris & venationis instrumentum ita demum instrumento fundi continetur, si ex hiis maxime fundi reditus cogatur.

Fructus percepti instrumento fundi ita demum cedunt, si ibidem absumi à testatore consueuerant.

Fundo cum omni instrumento rustico,& vrbano,& mancipiis, quæ ibi sunt, legato, semina quoque & cibaria debebuntur.

Fundo cum omni instrumento rustico,& vrbano,& mancipiis, quæ ibi sunt, legato, tam supellex, quàm æramentum, itemque argentum, & vestes, quæ ibi paterfamiliâs instruendi gratia habere solet, debebuntur. Item ea mancipia, quę vsui patrifamiliâs esse solent. Itemque aues & pecora, quæ instruendarum epularum gratia in fundo comparata sunt, exceptis hiis, quæ ibi custodiæ causa deposita sunt.

Fundo legato, ita vt optimus maximusque est, retia apraria, & cætera venationis instrumenta continebuntur. Quæ etiam ad instrumentum pertinent, si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat.

Fructus qui solo cohærebant, mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinent. Ante percepti, ad heredem.

Fundo legato cum mancipiis & pecoribus, & omni instrumento rustico & vrbano, peculium actoris ante testatorem defuncti, si ex eodem fundo fuerit, magis placet ad legatarium pertinere.

Actor vel colonus ex alio fundo in eodem constitutus, qui cum omni instrumento legatus erat, ad legatarium non pertinet, nisi eum ad ius eius fundi testator voluerit pertinere.

Adiunctiones, quas fundo legato testator ex diuersis emptionibus applicauerat, legatario cedere placuit.

† lignarij. Instructo prædio legato, fabri ferrarij, item † tignarij, putatores, & qui instruendi fundi gratia ibidem morabantur, legato cedunt.

Instructo fundo legato, libri quoque & bibliothecæ quæ in eodem fundo sunt, legato continebuntur.

Seruum studendi gratia, ex eodem fundo qui cum mancipiis fuerat legatus, aliò translatum, ad legatarium placuit pertinere.

Interp

INTERPRETATIO. *Si aliquis agrum cum mancipiis per legatum reliquerit, quicunque exinde discendi artificij causa alibi translatus fuerit, inter alia eius fundi mancipia ad legatarium pertinebit.*

Fundo ita vt possederat legato, mancipia tam vrbana quàm rustica, itemq; aurum & vestes, quæ eodem tempore in fundo comprehenduntur, ad legatarium pertinent.

Pascuaria quæ postea comparata ad fundum legatum testator adiunxerat, si eius appellatione contineantur, ad legatarium pertinent.

Quicquid in eadem domo, quam instructam legauit paterfamiliâs, perpetuo instruendi se gratia habuit, legatario cedit.

Instructa domo legata, ea legato cōtinentur, quibus domus munitior vel tuta ab incendio præstatur, tegulæ, specularia, & vela legato cōtinebuntur. Item æramenta, lecti, culcitrę, puluini, subsellia, cathedræ, mensæ, armaria, delphicæ, pelues, aquiminalia, candelabra, lucernę, & similia quacunq; materia expressa.

INTERPRETATIO. *Hic de domus conuersatione, non de villa dicit.*

Domo legata, balneum eius quod publicè præbetur, nisi aliâs separetur, legato cedit.

Domo cum omni iure suo, sicut instructa est, legata vrbana familia, itē artifices, & vestiarij, & zetarij, & aquarij, & eidem domui seruientes legato cedunt.

Omnibus quæ in domo sunt legatis, cautiones debitorum, rationesque seruorum legato cedunt.

Mobilibus legatis, aurum vel argentū non debetur, nisi de hiis quoque manifeste sensisse testatorem possit ostendi.

Instrumento cauponio legato, ea debentur quæ in cauponis vsum parata sunt, velut vasa in quibus vinum diffunditur, escaria quoque & pocularia vasa debentur. Sanè ministri earum rerum legato non cedunt.

Instrumento medici legato, collyria, & emplastra, & apparatus omnis conficiendorum medicamentorum, itemque ferramenta legato cedunt.

Instrumento pictoris legato, colores, penicilli, cauteria, & temperandorum colorum vasa debebuntur.

Pistoris instrumento legato, cribra, asini, molæ, & serui qui pistrinum exercent, item machinæ, quibus farinæ subiguntur, legato cedunt.

Instrumento balneatorio legato, balneator ipse, & scamna, & hypodia fistulæ, miliaria, epitonia, rotæ aquariæ, iumenta quoque quibus ligna deferuntur legato cedunt.

Instrumento piscatoris legato, & retia, & nassæ, & fuscinæ, & nauiculæ, hami quoque, & cætera eiusmodi vsibus destinata debentur.

Supellectile legata, capsæ, armaria, non solum librorum, aut quæ vestis ponendæ gratia parata sint debebuntur, sed & byssina, & crystallina, & argētea, & vitrea vasa, tam escaria quàm pocularia & vestes stratoriæ legato cedunt.

Villis vel agris separatim legatis, alterum alteri cedit.

INTERPRET. *Si quis per testamentum cuicunque legati titulo agrum reliquerit, & villam reliquisse videtur. Si vero villam reliquerit, & agrum reliquisse cognoscitur.*

Seruis legatis, ancillæ quoque debebuntur. Non item serui, legatis ancillis. Sed ancillarum appellatione tam virgines, quàm seruorum pueri cōtinentur,

iis scilicet exceptis, quæ fiduciæ datæ sunt.

INTERPRETATIO. *Seruis legati titulo dimißis, tam pueri quàm ancillæ debentur: quia masculorum appellatione etiam fœminæ continentur. Ancillis vero legatis, serui non continentur. Ancillarum autem appellatione tam virgines, quàm puberes vel impuberes accipiendæ sunt, exceptis quæ testator loco pignoris posuerit.*

Seruis amanuẽsibus legatis, omnes qui ex cõuersatione vrbana & in ministerio fuerint, debebuntur, nisi ex his aliqui perpetuo ad opus rusticũ trãsferãtur.

Venatores serui, vel aucupes, an inter vrbana ministeria contineantur, dubium remansit: & ideo voluntatis est quæstio. Tamen si instruendarum quotidianarum epularum gratia habentur, debentur.

Muliones, & institores, inter vrbana ministeria continentur, item obsonatores, & vestiarij, & cellararij, & cubicularij, & arcarij, & coqui, placentarij, tonsores, pistores, lecticarij.

Pecoribus legatis, quadrupedes omnes cõtinentur, quæ gregatim pascũtur.

Iumentis legatis, boues non cõtinentur: Equis vero legatis, equas quoq; placuit contineri. Ouibus autem legatis, agni non continentur, nisi annuales sint.

Grege ouium legato, arietes etiam continentur.

Auibus legatis, anseres, phasiani, gallinæ, & auiaria debebuntur. An autem phasianarij, & pastores anserum, voluntatis quæstio est.

Dulcibus legatis, sapa, defrutum, mulsum, dulce etiam vinum, palmæ, caricæ, vuæ passæ videbuntur. Sed in hoc quoque voluntatis est quæstio: quia & in specie pomorum comprehendi possunt.

Frugibus legatis, tam legumina, quàm ordeum & triticum continentur.

Veste legata, ea cedunt, quæ ex lana & lino texta sunt, item serica & bombicina, quæ tamen induendi, operiendi, cingendi, sternendi, iniiciendique causa parata sunt, pelles quoque indutoriæ continebuntur.

Veste virili legata, ea tantummodo debebuntur, quę ad vsum virilem saluo pudore virilitatis, attinent. Stragula quoque huic legato cedunt.

Muliebri veste legata, omnia quę ad vsum muliebrem spectãt, debebuntur.

Lana legata, siue succida, siue lota sit, siue pectinata, siue versicoloria, legato cedit. Purpura vero, aut stamen subtegmenúe hoc nomine non continentur.

Mundo muliebri legato, ea cedunt, per quę mundior mulier, lautiorque efficitur, velut speculum, conchæ, situli, item pixides, vnguenta, & vasa in quibus ea sunt. Item sella balnearis, & cætera huiusmodi.

Ornamentis legatis, ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier, veluti anuli, catenæ, reticula, & cætera, quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur.

Argento legato, massæ tantummodo debebuntur: Vasa enim, quæ proprio nomine separãtur, legato nõ cedunt: quia nec lana legata, vestimẽta debebũtur.

Vasis argenteis legatis, ea omnia continentur, quæ capacitati alicui parata sunt. & ideo tam potoria, quàm escaria. Item ministeria omnia debebuntur, veluti vrceoli, pateræ, lances, piperatoria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi, & hiis similia.

Libris legatis chartæ, volumina, vel membranæ, & philuræ continentur. Codices quoque debentur. Librorum enim appellatione non volumina chartarum, sed

rum,sed scripturæ modus,qui certo fine concluditur,æstimatur.

Auro legato,gemmæ quoque inclusæ,itemque margaritæ & smaragdi legato cedunt.Sed magis est voluntatis esse quęstionem:infectum enim aurum debetur:factum enim ornamentorum genere continetur.

INTERPRET. *Ista species in inferiore parte vtilius per se euidenter exposita est.*

Vasis argenteis legatis,emblemata quoque ex auro infixa legato cedunt.

Argento potorio legato,omnia quæ ad poculorum speciem cōparata sunt, debebuntur,veluti pateræ,calices,scyphi,vrceoli,œnophoria,& conchæ.

Carruca cum iunctura legata,mulæ quoque legatę,necnon & mulio videtur,propter quotidianam loquendi consuetudinem.

INTERPRETATIO. *Si carruca cum iunctura per legatum dimissa fuerit,carpentum cum iunctura,& mulæ debentur,mulio autem non debetur.*

Prolatis codicillis,vel alio testamento, quibus ademptum est legatum, vel certe rescissum,perperam soluta repetuntur.

INTERPRETATIO. *Si quis facto testamento,in quo aliquibus legata reliquerat,aliud postmodum fecerit testamentum,& illa legata,quæ priori testamento dederat, abstulerit,vel codicillis fortasse remouerit,si illud prius testamentum post mortem testatoris prolatum fuerit,& legata heres scriptus absoluerit,quæ in posteriore testamēto vel codicillo remota sunt,is qui ex priori testamento legatum consecutus est, reddere iubetur,quod sequentibus scripturis ostenditur fuisse sublatum.*

De mortis causa donationibus. *Tit. VIII.*

Ortis causa donat,qui ad bellum proficiscitur,& qui nauigat, ea scilicet conditione,vt si reuersus fuerit,sibi restituatur. Si perierit, penes eum remaneat cui donauit.

Donatio mortis causa,cessante valetudine,& sequuta sanitate, & pœnitentia etiam reuocatur:morte enimtantummodo conualescit.

Ad legem Falcidiam. *Tit. IX.*

Xhausta legatis,aut fideicommissis,vel mortis causa donationibus hereditate,auxilio Falcidiæ institutus heres quadrantem retinere potest.

INTERPRETATIO. *Si quis faciat testamentum, & heredem instituat, & omnem hereditatem suam legatariis,aut fideicommissariis, vel mortis causa donationibus conferat,valet quidem testamentum,sed heres scriptus quartam sibi ex omnibus bonis retinet testatoris.*

Quoties de modo quartę retinendę quęritur,propter periculum plus petendi,officio iudicis omnibus æstimatis, quarta facienda est, quę apud heredem remaneat:aut certe exigenda cautio à legatario,vt quod plus dodrante percepit, restituat.

Ea quæ mater viua filio donauit,in quartam non imputantur.

INTERPRETATIO. *Ea quæ mater superstes filio per legitimam scripturam donauit,in Falcidiam ei post mortem matris à germanis eius non possunt imputari, sed in partem sibi debitam,salua donatione succedit.*

Ex mora prestandorum fideicommissorum,vel legatorum,fructus & vsurę peti possunt.Mora autem fieri videtur,cum postulanti non datur.

IVLII PAVLI SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. IIII.

De fideicommißis. Tit. I.

AB vxore, cui vir dotem prælegauit, fideicommissum relinqui non potest: quia non ex lucratiua causa testamento aliquid capit, sed proprium recipere videtur.

INTERPRETATIO. *Uxori, cui maritus testamento suo dotem, quam ab ea accepit, legati titulo dereliquit, ex ea fideicommissum, si hoc testator iubeat, dare non cogetur: quia non de mariti bonis aliquid consequitur, sed quod dederat recepisse videtur.*

A posthumo herede instituto fideicommissum dari potest.

Ab Imperatore herede instituto, legatum & fideicommissum peti potest.

A surdo, vel muto, siue legatum acceperit, siue heres institutus sit, vel ab intestato successerit, fideicommissum relinquitur.

INTERPRETATIO. *Si à quocunque per testamentum surdus aut mutus heres fuerit institutus, aut ab intestato fortasse successerit: si quid aut per testamentum, aut per legitimum numerum fideicommißi nomine vt dare debeat, fuerit delegatus, id dare omnimodis compellitur.*

Qui fideicommissum relinquit, etiam cum eo cui relinquit, loqui potest, velut, peto Gai Sei contentus sis illa re: aut volo tibi illud præstari.

INTERPRETATIO. *Qui fideicommissum cuicunque dimittit, potest hiis verbis ad eum, cui reliquerit, loqui: volo tibi de rebus meis illud esse donatum: aut spero à te, vt illa re digneris esse contentus. Quod tamen debet aut testamenti serie, aut testium professione constare.*

Fideicommittere hiis verbis possumus, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo, desidero quoque & impetro: verba vtile faciunt fideicommissum. Relinquo vero, & commendo, nullam fideicommissi pariunt actionem.

INTERPRETATIO. *Si quando fideicommissum relinquitur, precatiuis verbis relinqui potest, vt roget quis, iniungat, petat, speret, vt id quod fidei suæ commissum est, ad eum, quem testator voluit, sicut iniunxit, ita faciat peruenire. Nam si dicat quis: dimitto hoc illi, vel commendo, quia verba directa sunt, fideicommißi locum habere non possunt.*

Tam nostras res, quàm alienas per fideicommissum relinquere possumus: sed nostræ statim, alienæ autem æstimatæ aut redemptæ præstantur.

Per fideicommissum vnusquisque potest tam proprias res, quàm alienas dimittere. Sed si suas dimiserit, ipsæ quæ relictæ sunt dantur. Si vero alienas, aut æstimationem dimissæ rei dare, aut ipsas redimere, & dare heres, cui fidei commissum est, iure cōpellitur.

Si alien

Si alienam rem tanquam suam testator per fideicōmissum reliquerit, nō relicturus si alienam scisset, vt solet legatum, ita inutile erit fideicōmissum.

INTERPRET. *Si quis per fideicommissum rem alienam ideo reliquerit, quia suam esse credebat, non vtique dimissurus si scisset alienam, sicut & in legatis damnationis constitutum est, non potest propter hoc heres, cui fideicommissum est, retineri.*

Testator superuiuens, si eam rem quam reliquerat vendiderit, extinguitur fideicommissum.

Codicillis, qui testamento confirmati non sunt, adscriptum fideicommissum iure debetur.

INTERPRETATIO. *Per codicillos fideicommissum relictum iure debetur, etiamsi codicilli testamento non fuerint confirmati.*

Filio quibuscunque verbis à patre fideicommissum relictum, iure debetur: sufficit enim inter coniunctas personas quibuscunque verbis, vt in donatione, voluntas expressa. Et ideo etiam pridie quàm moriatur, recte relictum videtur:

In tempus emancipationis, vel cum sui iuris erit, fideicōmissum relictum, quocunque modo patria potestate liberato debetur.

INTERPRETATIO. *Si ita fideicōmissum filiofamiliàs relinquatur, vt cum emancipatus à patre fuerit, vel cum sui iuris factus fuerit, fideicommissum relictum, quocunque modo patria potestate fuerit liberatus, id quod ei relictum est, iure debetur.*

Rogati inuicem sibi si sine liberis decesserint, hereditatem restituere, altero decedente sine liberis, hereditas ad eum peruenit, qui superuixit, nec ex eo pacisci contra voluntatem testatoris possunt.

INTERPRETATIO. *Si aliquis ita hereditatē duobus reliquerit, & eos rogauerit, vt vnus ex hiis sine filiis mortuo, ei qui superfuerit omnis hereditas acquiratur, vno ex ipsis sine filiis mortuo, ad superstitem integra hereditas pertinebit. Et si aliquid hij ipsi, dum viuunt, pacisci de ea hereditate voluerint, id quod depecti fuerint, non valebit.*

Heres ante aditam hereditatem, legatarius ante quàm legatum accipiat, fideicommissum præstare non possunt.

INTERPRETATIO. *Neque heres antequàm relictam sibi hereditatem adeat, neque legatarius, antequàm legatum quod ei dimissum est, accipiat, aliquid per fideicommissum de eo quod eis relictum est, ad alias possunt transferre personas.*

Rem fideicommissam si heres vendiderit, eamque sciens comparauerit, nihilominus in possessionem eius fideicommissarius mitti iure desiderat.

INTERPRETATIO. *Si rem, quæ fideicommisso alicui relicta est, cuicunque heres vendiderit, & eam sciens relictam alij aliquis comparauerit, fideicommissarius in possessionem sibi deputatam mitti iure deposcit.*

Quoties libertis fideicommissum relinquitur, ad eos tantummodo placuit pertinere, qui manumissi sunt, vel qui in eodem testamento libertatem intra numerum legitimum consecuti sunt.

INTERPRETATIO. *Si quando libertis fideicommissum relictum fuerit, hiis debetur qui manumissi sunt, vel eis qui intra legitimū numerum libertatem fuerint consecuti. Legitimus autē numerus est, qui secundum legem Fusiam Caniniā custoditur.*

Cui ab herede fideicommissum non præstatur, non solum in res hereditarias, sed & in proprias heredis inducitur.

Ius omne fideicommissi non in vendicatione, sed in petitione consistit.

INTERPRETATIO. *Quoties fideicommissum relinquitur, sicut peti potest, ita non potest vendicari.*

De Senatusconsulto Trebelliano. Tit. II.

Enatusconsulto Trebelliano prospectum est, ne solus heres omnibus hereditariis actionibus oneretur. Et ideo quoties hereditas ex causa fideicommissi restituitur, actiones eius in fideicommissarium transferantur: quia vnicuiq; damnosam esse fidem suã non oportet.

De Senatusconsulto Pegasiano. Tit. III.

Nter heredem & fideicommissarium, cui ex Pegasiano hereditas restituitur partis, & pro parte stipulatio interponitur, vt heredi instituto pro quarta actiones, pro cæteris vero portionibus fideicommissario competant.

INTERPRETATIO. *Inter heredem, & eum cui hereditatem per fideicõmissum iussus est reformare, ita interposita stipulatione obseruãdum est, vt heres pro quarta, quam sibi retinet, quartæ partis excipiat actiones. Et fideicommissarius pro tribus tãtum partibus, quæ ad eum ex hereditate perueniunt oneretur.*

Totam hereditatem restituere rogatus, si quartam retinere nolit, magis est, vt eam ex Trebelliano debeat restituere. Tunc enim omnes actiones in fideicommissarium dantur.

INTERPRETATIO. *Si is, qui totam hereditatem per fideicommissum alteri reddere iussus est, quartam sibi iure concessam noluerit retinere, necesse est, vt fideicommissario integram hereditatẽ restituat. Quo facto, sicut omnis hereditas, ita ad eum omnes hereditariæ transeunt actiones.*

Lex Falcidia, itemq; senatusconsultũ Pegasianum, deducto omni ęre alieno, Deorumque donis quartam residuę hereditatis ad heredem voluit pertinere.

INTERPRETATIO. *Lex Falcidia, similiter & Pegasianum senatusconsultũ, facta hereditarij debiti ratione, & separatis hiis, quæ in honorẽ Dei ecclesiis relinquuntur, quartam hereditatis ex omnibus ad scriptum heredem censuit pertinere.*

Qui totam hereditatem restituit, cum quartam retinere ex Pegasiano debuisset, si non retineat, repetere eam non potest. Nec enim indebitum soluisse videtur, qui plenam fidem defuncto præstare maluit.

INTERPRETATIO. *Is qui integram hereditatem fideicommissario restituit, cum quartam sibi iure concessam retinere potuerit, postea eam repetere non potest: quia nec aliquid indebitum soluit, sed integram fidem defuncto exhibuisse videtur.*

De repudianda hereditate. Tit. IIII.

Ecusari hereditas non tantum verbis, sed & re potest & alio quouis indicio voluntatis.

Heres per magistratus municipales, ex auctoritate pręsidis fideicõmissario postulante, hereditatem adire, & restituere cõpellitur.

Fideicommissarius, si affirmet heredem nolle adire hereditatem, absente eo interponi decretum, & in possessionem mitti iure desiderat.

INTERPRET. *Si is qui heres scriptus est, & alteri hereditatem restituere iussus est, adire hereditatem dissimulet, potest fideicommissarius obtinere, vt is, qui heres hoc ordine*

hoc ordine scriptus est, hereditatem adire, & restituere iubeatur.

Suspectam hereditatem adire compulsus, omnia ex Trebelliano restituit.

Qui hereditatem, quam restituere iussus est, adire dubitabat, si eam fuerit compulsus suscipere, integram eam fideicommissario reformare compellitur.

De inofficiosi querela. *Tit. V.*

Nofficiosum dicitur testamentum, quod frustra liberis exheredatis, non ex officio pietatis videtur esse conscriptum.

Post factum à matre testamentum, filius procreatus, non mutata ab ea, cum posset, voluntate, ad exemplum præteriti inofficiosi querelam recte instituit.

INTERPRETATIO. *Si mulier post factum testamentum filium pepererit, & testamentum suum nato filio non mutauerit, filius præteritus de inofficioso matris testamento agere potest.*

Testamentũ, in quo Imperator scriptus est heres, inofficiosum argui potest. Eum enim qui leges facit, pari maiestate legibus obtemperare conuenit.

Qui inofficiosum dicere † potest, hereditatem petere non prohibetur. *† non potest*

Filius ex asse heres institutus, inofficiosum dicere non potest. nec interest, exhausta nec ne sit hereditas, cum apud eum quarta, aut legis Falcidiæ, aut senatusconsulti Pegasiani beneficio sit remansura.

INTERPRETATIO. *Si pater filium heredem ex asse instituat, & per fideicommissa, aut legata ipsam hereditatem totam diuersis distribuat, filius contra patris testamentum de inofficioso agere non potest: quia quartam sibi aut per legem Falcidiam, aut per senatusconsulti beneficium retinebit.*

Quartæ portionis portio liberis, deducto ære alieno & funeris impensa, prę-standa est, vt ab inofficiosi querela excludantur. Libertatis quoque eam portionem minuere placet.

INTERPRETATIO. *Quoties filiis Falcidia computanda est de asse hereditatis, primo loco defuncti debita detrahuntur, & expensa, quæ in funere eius est præstita. Sed & collatæ libertates nihilominus debebuntur. Et sic liberis Falcidia, id est, vniuscuiusque portionis quarta portio debetur.*

Filius in iudicio patris si minus quarta portione consecutus sit, vt quarta sibi à coheredibus fratribus citra inofficiosi querelam impleatur, iure desiderat.

INTERPRETATIO. *Filio herede scripto, si ex ordinatione defuncti patris minus, quàm quarta portionis suæ fuerit deputata, suppleri eam sibi à coheredibus fratribus iure desiderat: quia in tali casu inofficiosi actio remouetur.*

Pactio talis ne de inofficioso testamento dicatur, querelam super iudicio futuram non excludit: Meritis enim liberos, quàm pactionibus astringi placuit.

INTERPRETATIO. *Si talis pactio viuo patre inter filios fiat, vt post obitum patris de inofficioso filij non querantur, talis pactio non valebit. Sed cui competit, de inofficioso agere potest.*

Rogatus hereditatem restituere, etsi inofficiosi querelam instituerit, fideicommisso non fit iniuria: quartam enim solummodo hereditatis amittit, quã beneficio senatusconsulti habere potuisset.

INTERPRETATIO. *Si is, qui à defuncto rogatus est, vt relictam hereditatem alteri*

restituat, de inofficiosi querela instituerit actionem, id quod fideicommissum est, vt redderet ei, cui reddere iussus est, penitus non peribit. Sed ille, qui inofficiosi querelam proposuit, quartam quam ex fideicōmisso senatusconsulti beneficio erat habiturus, suo vitio perdit.

Heres institutus habens substitutum, si de inofficioso dixerit, nec obtinuerit, non id ad fiscum, sed ad substitutum pertinebit.

De Vicesima. *Tit. VI.*

TAbulæ testamenti aperiuntur hoc modo: Vt testes, vel maxima pars eorum adhibeatur, qui signauerint testamentum, ita vt agnitis signis, rupto ligno aperiatur & recitetur, atque ita describendi exempli fiat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in Archium redigatur, vt si quando exemplum eius interciderit, sit vnde peti possit.

Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, castello, conciliabulo facta, in foro vel basilica, præsentibus testibus vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debebunt, exemploque sublato ab iisdem rursus magistratibus obsignari, quorum præsentia constat apertum.

Testamentum lex statim post mortē testatoris aperiri voluit, & ideo quamuis sit rescriptis variatum, tamen à præsentibus intra triduum vel quinque dies aperiendæ sunt tabulæ. Ab absentibus quoque intra eos dies, cum superuenerint: nec enim oportet testamentum heredibus & legatariis, aut libertatibus, quàm necessario vectigali moram fieri.

De lege Cornelia. *Tit. VII.*

QVi testamentum falsum scripserit, recitauerit, subiecerit, signauerit, suppresserit, amouerit, resignauerit, deleuerit, pœna legis Corneliæ de falsis tenebitur: id est, in insulam deportatur.

Non tantum is qui testamentum subiecit, suppressit, deleuit, pœna legis Corneliæ coercetur, sed & is, qui sciens dolo malo id fieri iussit, faciendumque curauit.

Testamentum supprimit, qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem heredum, vel legatariorum, fideicommissariorum, aut libertatum non profert.

Supprimere tabulas videtur, qui cum habeat, & proferre possit, eas proferre non curat.

Codicilli quoque si lateant, nec proferantur, supprimi videbuntur.

Edicto perpetuo cauetur, vt si tabulæ testamenti non appareant, de earum exhibitione interdicto reddito, intra annū agi possit, quo ad exhibendum compellitur qui supprimit. Tabularum autem appellatione chartæ quoque & membranæ continentur.

De intestatorum successione. *Tit. VIII.*

INter agnatos & cognatos hoc interest: quod in agnatis etiam cognati continentur, inter cognatos vero agnati non comprehenduntur. Et ideo patruus & agnatus est, & cognatus: auunculus autem cognatus tantummodo.

INTERPRETATIO. *Agnati sunt, qui per virilem sexum descendunt: cognati autem, qui per fœmineum, & ideo patrui, vel patruorum filij & agnati, & cognati sunt. Auunculi vero, & eorum filij cognati sunt, non agnati.*

Si sint fratres defuncti, & fratris filij vel nepotes, fratre non existente, filius fratris nepoti præfertur.

Legitimi heredes iure ciuili intra centesimum diem, nisi adierint hereditatem ad proximos eadem successio transfertur.

Fœminæ ad hereditates legitimas vltra consanguineas successiones non admittuntur, idque iure ciuili Voconia narratione videtur effectum. Ceterum lex XII. Tabularum nulla discretione sexus cognatos admittit.

INTERPRETATIO. *Fœminæ, nisi fratribus consanguineis intestatis aliter cũ agnatis succedere non possunt: quia nec cognati masculi ad successionem intestatorum vocantur, nisi quando agnatos deesse constiterit. Sanè deficientibus agnatis, cum cognati succedunt, possunt fœminæ cum viris, quæ æqualis gradus sunt, iure succedere.*

In hereditate legitima successioni locus nõ est. Et ideo fratre decedente, antequam adeat aut repudiet hereditatem, fratris filius admitti non potest: quia omnis successio proximiori defertur.

INTERPRETATIO. *Si quando quis intestatus moriatur, qui fratrem & fratris filium derelinquat, ad fratrem, non ad fratris filium hereditas pertinebit. Quod si frater defuncti hereditatem repudiauerit, vel adire noluerit, tunc fratris filius hereditatem patrui sibi poterit vendicare.*

Ab hostibus captus, neque sui, neque legitimi heredis ius amittit postliminio reuersus. Quod & circa eos qui in insulam deportãtur, vel serui penè effecti sunt, placuit obseruari, si per omnia in integrũ indulgẽtia principali restituãtur.

Pro herede gerere, est destinationi futuri dominij aliquid ex hereditariis rebus vsurpare. Et ideo pro herede gerere videtur, qui fundorum hereditariorum culturas rationesque disponit, & qui seruis hereditariis, iumentis, rebúsue aliis vtitur.

Ex pluribus heredibus, iisdemq; legitimis, si qui omiserint hereditatẽ, vel in adeũdo aliqua ratione fuerint impediti, hiis qui adierũt, vel eorum heredibus, omittentiũ portiones accrescũt. Quod in herede instituto † eum qui acceperat substitutum euenire non poterit: diuersa enim causa est scripti, & legitimi. † *al. eóque coheredi substituto*

INTERPRETATIO. *Si quando multi heredes legitimi fuerint derelicti, & aliqui eorum hereditatem prætermiserint, vel adire noluerint, portiones eorum qui omiserint, vel adire noluerint, hiis legitimis qui adierint acquiruntur. Sed in herede instituto, cui alter substitutus est, alia conditio est: quia in heredibus scriptis testamenti ordo tenendus est, vt instituti s, vel substitutis de adeunda hereditate scripturæ forma seruetur.*

Ad S. C. Tertullianum. *Tit.* IX.

MAtres tam ingenuæ, quàm libertinæ, ciues Romanæ, vt ius liberorum consecutę videantur, ter & quater peperisse sufficiet, dummodo viuos & pleni temporis pariant.

Quæ semel vno partu tres vel duos filios edidit, ius liberorum non consequitur; non enim ter peperisse, sed semel partum fudisse videtur: nisi forte per interualla pariat.

Mulier

Mulier si monstrosum aliquid aut prodigiosum enixa sit, nihil proficit: non sunt enim liberi, qui contra formã humani generis conuerso more procreãtur.

Partum, qui membrorum humanorum officia duplicauit, quia hac ratione aliquatenus videtur effectus, matri prodesse placuit.

Septimo mense natus, matri prodest: ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, vt aut septimo pleno, aut decimo mense partus maturior videatur.

Aborsus & abactus venter partum efficere non videtur.

Libertina, vt ius liberorum consequi possit, quater eam peperisse, vt ingenuam sufficit.

Latina ingenua, ius Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filij hereditatem admittitur: non est enim manumissa.

Ius liberorum mater habet, quæ tres filios aut habet, aut habuit: aut neque habet, neque habuit. Habet, cui supersunt: habuit, quæ amisit. Neque habet, neque habuit, quæ beneficio principis ius liberorum consecuta est.

Ad S.C. Orfitianum. *Tit. X.*

Ilij vulgò quæsiti ad legitimam matris hereditatem adspirare non prohibentur: quia pari iure, vt ipsorum matribus, ita ipsis matrum hereditates deferri debuerunt.

Ad filiam ancillam vel libertam ex S.C. Claudiano effectam, legitima matris intestatæ hereditas pertinere non potest: quia neque serui neque liberti matrem ciuilem habere intelliguntur.

Ad legitimam intestatæ matris hereditatem filij ciues Romani, non etiam Latini admittuntur. Ciues autem Romanos eo tempore esse oportet, quo ab iisdem legitima hereditas aditur.

Filius maternam hereditatem eandemque legitimam, nisi adeundo quærere non potest.

De Gradibus. *Tit. XI.*

Rimo gradu superiori linea continentur, pater, mater: inferiori, filius, filia, quibus nullæ aliæ personæ iunguntur.

Secundo gradu continentur, superiori linea, auus, auia: inferiori, nepos neptis: transuersa, frater soror. Quæ personæ duplicantur: auus enim & auia, tam ex patre, quàm ex matre. Nepos, neptis, tam ex filio, quàm ex filia. Frater, soror, tam ex patre quàm ex matre accipiuntur. Quę personę sequentibus quibuscunque gradibus similiter pro substantia earum, quæ in quoquo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur.

Istæ personæ secundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo aui sunt, paternus & maternus. Item duo genera nepotum sunt, siue ex filio, siue ex filia procreati. Frater & soror ex transuerso veniunt, qui & ipsi hoc ordine duplicantur.

Tertio gradu veniunt, supra, proauus, proauia. Infra, pronepos, proneptis. Ex obliquo, fratris sororisque filius, filia, patruus, amita, id est patris frater & soror. Auunculus, matertera, id est matris frater & soror.

Quarto gradu veniunt, supra, abauus, abauia. Infra, abnepos, abneptis. Ex obliquo, fratris & sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patrui

patrui filius, filia. Consobrinus, consobrina, id est, auunculi & matertera filius, filia: amitinus, amitina, id est, amitæ filius, filia. Itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus accrescit, patruus magnus, amita magna, id est, aui paterni frater & soror. Auunculus magnus, & matertera magna, id est, auiæ tam paternæ quàm maternæ frater & soror.

INTERPRETATIO. *Hanc plus exponi opus non est, quàm lectio ipsa declarat.*

Quinto gradu veniũt, supra quidem, atauus, atauia. Infra, atnepos, atneptis. Ex obliquo, fratris & sororis pronepos proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini amitinæ, consobrini consobrinæ, filius filia: proprius sobrinus sobrina, id est. patrui magni, amitæ magnę, auunculi magni, materterę magnę, filius filia. Hiis accrescunt propatruus, proamita: hij sunt proaui paterni frater & soror. Proauũculus, promatertera, hij sunt proauiæ paternę maternęque frater & soror, proauique materni.

INTERPRETATIO. *Hæc species nec aliis gradibus, quàm scripta est, nec aliis vocabulis declarari potest.*

Sexto gradu veniũt, supra, tritauus tritauia. Infra, trinepos trineptis. Ex obliquo, fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini amitinæ, consobrini consobrinę, nepos neptis: patrui magni, amitę magnę, auunculi magni, materterę magnę, nepos neptis, id est, propioris sobrini filius filia, qui cõsobrini appellantur. Quibus à latere accrescũt propatrui, proamitę, proauunculi, promaterterę filius filia, abpatruus, abamita. Hij sunt abaui paterni frater & soror. Abauunculus abmatertera, hij sunt abauię paternę maternęque frater & soror, abauique materni.

INTERPRET. *Hæc quoque explanari amplius nõ potest, quàm vt auctor ipse disseruit*

Septimo gradu qui sunt cognati, recta linea supra infraque, propriis nominibus non appellantur, sed ex transuersa linea continentur, fratris, sororísque atnepos atneptis, consobrini filij filięque.

Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia vlterius per rerum naturam nec nomina inueniri, nec vita succedentibus prorogari potest.

In hiis septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, vltra quos nec affinitas inueniri, nec successio potest amplius propagari.

De manumißionibus. *Tit. XII.*

SEruum communem vnus ex dominis manumittendo Latinũ facere nõ potest, nec magis quàm ciuem Romanũ, cuius portio eo casu, quo si proprius esset, ad ciuitatem Romanam perueniret, socio accrescit.

Si aliquis seruum cõmunem manumiserit, eundem manumittendo, nec Latinum, nec ciuem Romanum facere potest. & ideo portio eius manumissori perit, & alteri domino ex integro, quasi eius tantum proprius fuisset, acquiritur.

Mutus & surdus seruum vindicta liberare non possunt. Inter amicos tamen & per epistolam manumittere nõ prohibentur. Vt autem ad iustam libertatem peruenire possit, conditione venditionis excipi potest.

Tormentis apud pręsidem subiectus, & de nulla culpa confessu s, d iustam libertatem perduci potest.

Fideicommissa libertas data facto heredis non mutatur, si seruum, quẽ manumittere iussus est, vinxerit.

INTERP

INTERPRET. *Per fideicommissum data libertas ab herede, per hoc reuocari non potest, si seruum, quem manumittere iussus est, crimine obiecto in vincla redegerit.*

Communem seruum vnus ex sociis vinciendo, futuræ libertati non nocebit. Inter pares enim sententias clementior seueriori præfertur. Et certè humanæ rationis est, fauere miserioribus & prope innocentes dicere, quos absolute nocentes pronuntiare non possunt.

INTERPRETATIO. *Si communem seruum vnus ex dominis in vincula redegerit, propter hoc libertati eius, si postea manumissus fuerit non nocebit: quia in tali re indulgentioris domini sententia, qui nihil in eum fecit, melior iudicatur. Et ideo si ab vtroque domino manumissus fuerit, ciuis Romanus effici potest.*

Debitor, creditórve seruum pignoris vinciendo, dedititium facere non possunt: alter enim sine altero causam pignoris deteriorem facere non potest.

Seruus furiosi domini vel pupilli iussu vinctus, dedititiorum numero non efficitur: quia neque furiosus, neque pupillus exacti consilij capax est.

Non tantum si ipse dominus vinciat, nocet libertati, sed & si vincire iubeat, aut vincientis procuratoris actorísve factum comprobet. Quod si antequàm sciret vinctum, solutionis eius causas approbauerit, libertati futuræ vincula non nocebunt.

INTERPRETATIO. *Si seruum non solum dominus, sed procurator eius, vel actor in vincula redegerit, & dominus hoc iuste factum adquieuerit, futuræ impedit libertati. Nam si eum ab actore ligatum dominus solui præceperit, futura libertas non poterit impediri.*

Cęco curator dari non potest: quia ipse sibi procuratorem instituere potest.

De fideicommissis libertatibus. *Tit. XIII.*

EA conditione heres institutus, si liberos suos emancipauerit, omnimodo eos cogendus est emancipare: pro conditione enim hoc loco emancipatio videtur ascripta.

Decedente eo à quo fideicommissa libertas relicta est, heredes eius eam præstare cogendi sunt.

INTERPRETATIO. *Si testator fideicommisso seruum iusserit manumitti, & ita euenerit, vt ante quàm manumissio daretur, is cui fideicommissa libertas est, moriatur, heres eius ad manumissionem præstandam, quam auctor suus daturus erat, iure compellitur.*

Si decedens seruis suis libertatem ita dederit: Illum & illum liberos esse volo, eosque filiis meis tutores do, impeditur fideicommissa libertas: quia pupilli sine tutoris auctoritate manumittere non possunt: & habentibus tutores, tutor dari non potest. Sed interim vice absentium pupilli habebuntur, vt ex decreto amplissimi ordinis primum libertas, ac deinde tutela competere possit.

INTERPRETATIO. *Si quis moriens seruis suis libertatem dandam filiorum fidei commiserit, eosq; filiis suis tutores esse præceperit, hoc ordine fideicommissa libertas aliquatenus impeditur: quia nec pupilli sine tutoris auctoritate seruos manumittere possunt, & qui tutores à patre nominatim relictos habent, alios tutores habere non possunt. Sed in tali casu ordinis consilio & ratione prospectum est, vt pupilli velut absentium vice, dum libertas seruis tribuitur, habeantur, vt data hiis à iudice secundum formam testamenti primitus libertate, etiam tutores esse præualeant.*

Ad legem

Ad legem Fusiam caniniam. Tit. XIIII.

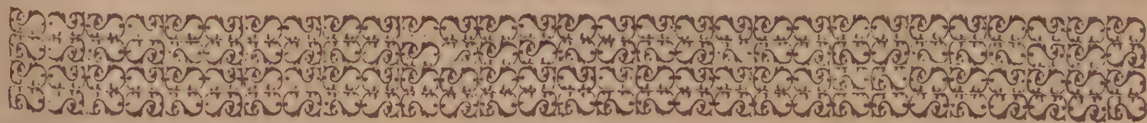
Ominatim serui testamento manumitti secundum legem Fusiam possunt. Nominatim autem manumittere intelligitur hoc modo: Stichus liber esto. Cum autem, obsonatorem, vel qui ex ancilla illa nascitur, liberum esse volo, ex Orficiano senatusconsulto perinde libertas competit, ac si nominatim data sit. Officiorum enim & artium appellatio nihil de significatione nominum mutat, nisi forte plures sint, qui eo officio designentur: tunc enim nomen adiungendum est, vt eluceat de quo testator sensisse videatur.

Codicillis testamento confirmatis, datæ libertates cum hiis quę tabulis testamenti datæ sunt, concurrunt. Et siue antecedant, siue sequantur testamentum, nouissimo loco adhibentur: quia ex testamento vtræque confirmantur.

INTERPRETATIO. *Quoties per testamentum & codicillos libertates dantur, qui in codicillo manumissi sunt, siue ante testamentum factus sit codicillus, siue post, & testamento confirmatus sit, posteriori loco tamen habendi sunt, qui per codicillos fuerint manumissi. Et ideo computatis primum, qui testamento manumissi sunt, tum illis, qui in codicillis manumissi numerantur. Et si maior numerus per codicillum, quàm in lege Fusia Caninia continetur, illi libertatem perdunt, qui in codicillo super legitimum numerum manumissi inueniuntur.*

Quoties numerus seruorũ, propter legem Fusiam Caniniam, ineundus est, fugitiui quoque, quorum semper possessio animo retinetur cõputandi sunt.

Lege Fusia Caninia cauetur, vt certus seruorum numerus testamento manumittatur. Subductis igitur duobus vsque ad decem, pars dimidia: à decem vsque ad triginta, pars tertia: vsque ad centum, pars quarta: à centum vsque ad quingentos, pars quinta. Plures autem quàm centum ex maiori numero seruorum manumitti non licet.

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. V.

De liberali causa. Tit. I.

VI contemplatione extremæ necessitatis, aut alimentorum gratia filios suos vendiderint, statui ingenuitatis eorum non præiudicant. Homo enim liber nullo pretio æstimatur. Iidem nec pignori ab hiis, aut fiduciæ dari possunt. Ex quo facto sciens creditor deportatur: Operæ tamen eorum locari possunt.

Veritati & origini ingenuitatis manumissio quocũque modo facta fuerit, non præiudicat.

INTERPRETATIO. *Quicunque ingenuam personam fraudis studio manumittendam esse crediderit, præiudicium ex hoc ingenuitas non incurrit.*

Descriptio ingenuorum ex officio fisci inter fiscalem familiam facta, ingenuitati non præiudicat.

Qui metu & impressione alicuius terroris apud acta præsidis seruum se esse mentitus est, postea statum suum defendenti non præiudicat.

Post susceptum liberale iudicium, si Assertor causam deseruerit, in alium assertorem omne iudicium transferri placuit. In priorem vero quod prodendæ libertatis gratia factum est, extra ordinem vindicatur. Non enim oportet susceptam status causam, nulla cogente necessitate, destitui.

De vsucapione. *Tit. II.*

POssessionem acquirimus & animo & corpore. Animo vtiq; nostro: corpore vel nostro, vel alieno. Sed nudo animo adipisci quidē possessionem non possumus, retinere tamen nudo animo possumus, sicut in saltibus hybernis æstiuisque contingit.

INTERPRETATIO. *Aliqua sunt, quæ animo & corpore possidemus: aliqua, quæ tantum animo. Animo & corpore ea possidemus, quæ in præsenti tenere videmur vel vtimur. Animo vero ea possidemus, quæ in longinquo posita sunt, & in nostro iure consistunt, & ea proprietati nostræ possumus vendicare.*

Per liberas personas, quæ in potestate nostra non sunt, acquiri nobis nihil potest. Sed per Procuratorem acquiri nobis possessionem posse, vtilitatis causa receptum est. Absente autem domino comparata, non aliter ei quàm si rata sit quæritur.

INTERPRETATIO. *Per liberas personas, quæ nobis nulla conditione obligatæ sunt, acquirere nihil possumus. Sed per Procuratores acquiri nobis possessionem certum est. Nam si aliquid absente domino fuerit comparatum, non aliter ei acquiritur, nisi hanc ipsam venditionem sibi acceptam dominus esse consenserit.*

Longi autem temporis præscriptio, inter præsentes cōtinuo decennij spatio, inter absentes vicennij comprehenditur.

Viginti annorum præscriptio etiam aduersus rem publicam prodest ei, qui iustum initium possessionis habuit, nec medio tempore interpellatus est. Actio tamen, quanti eius interest, aduersus eos rei publicæ datur, qui ea negocia defendere neglexerunt.

INTERPRETATIO. *Viginti annorum non possessionem, si tamen iustum possidendi initium intercessisse probatur, possessori prodesse certum est. Iustum autem initium est emptionis, hereditatis, donationis, legati, fideicommissi, & cæterarum rerum similium, quæ per legitimas scripturas atque contractus, ad vniuscuiusque dominium transire noscuntur. Huius autem rei præscriptio, inter præsentes decennij est, inter absentes vero vicennij computatur.*

Si post motam intra tempora quæstionem, res ad nouum dominum emptione transierit, nec is per viginti annos fuerit inquietatus, auelli ei possessionem non oportet.

De hiis quæ per turbam fiunt. *Tit. III.*

N eos, qui per turbam seditionémve damnum alicui dederint, dandúmve curauerint: siquidem res pecuniaria est, æstimatione dupli sarcitur. Quod si ex hoc corpori alicuius, vitæ, membrísve noceatur, extra ordinem vindicatur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis collecta multitudine, aut concitata seditione damnũ cuicunque intulerit, si pecuniæ damnum fiat, dupli redhibitione componitur. Nam si corpus alicuius, vel membra cæde pulsata fuerint, huiusmodi admissum à iudice vindicatur.*

Quicquid ex incendio, ruina, naufragio, nauíque expugnata raptum, susceptum, suppressúmve fuerit, eo anno in quadruplum eius rei quam quis suppresserit, celauerit, rapuerit, conuenitur. Postea vero in simplum.

Hij, qui ædes alienas, villásve expilauerint, effregerint, expugnauerint, siquidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniuntur. Telorum autem appellatione, omnia ex quibus saluti hominis noceri possit, accipiuntur.

Receptores aggressorum, itemque latronum, eadem pœna afficiuntur, qua ipsi latrones. Sublatis enim susceptoribus, grassantium cupido conquiescet.

Fures, vel raptores balnearum, plerunque in metallum, aut in opus publicũ damnantur: nonnunquam, pro frequentia admissorum, iudicantis sententia temperatur.

Incendiarij, qui consulto incendium inferunt, summo supplicio afficiuntur. Quod si incuria eorum ignis euaserit, dupli compendio damnum eiusmodi sarciri placuit.

INTERPRETATIO. *Si aliquis malitiæ studio incendium miserit, de hoc crimine conuictus pœnis grauissimis iubetur interfici. Quod si per negligentiam factum incendium comprobatur, damnum quod cuicunque illatum fuerit, res quæ incendio perierint, dupli satisfactione sarcientur.*

De iniuriis. *Tit. IIII.*

Niuriam patimur, aut in corpus, aut extra corpus. In corpus, verberibus, & illatione stupri. Extra corpus, conuiciis, & famosis libellis. Quod ex affectu vniuscuiusque patientis, & facientis æstimatur.

Furiosus, itémque infans, affectu doli, & captu contumeliȩ caret, idcirco iniuriarum agi cum hiis non potest.

Si liberis, qui in potestate sunt, aut vxori fiat iniuria, nostra interest vindicare. Ideoque per nos actio inferri potest: si modo is qui fecit, in iniuriam nostrã id fecisse doceatur.

Corpori iniuria infertur, cum quis pulsatur, cuique stuprum infertur, aut de stupro interpellatur. Quæ res extra ordinem vindicatur, ita vt pulsatio pudoris pœna capitis vindicetur.

Sollicitatores alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur.

Iniuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto iure introducta est. Lege XII. tabularum de famosis carminibus, membris ruptis, & ossibus fractis. Moribus, quoties factum pro qualitate sui arbitrio iudicis æstimatur, congruentis pœnæ

ſupplicio vindicatur. Mixto iure iniuriarum actio ex lege Cornelia conſtituitur, quoties quis pulſatur, vel cuius domus introitur ab hiis, qui vulgo Directarij appellantur, in quos extra ordinem animaduertitur, ita vt prius ingruentis conſilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilij, aut metalli, aut operis publici.

Iniuriarum ciuiliter damnatus, eiuſque æſtimationem inferre iuſſus, famoſus efficitur.

INTERPRETATIO. *Qui pro iniuria mediocri, æſtimatæ iniuriæ damna ſubire compellitur, quamuis ciuiliter videatur addictus, tamen infamis efficitur.*

Atrox iniuria æſtimatur, aut loco, aut tẽpore, aut perſona. Loco, quoties in publico irrogatur. Tempore, quoties interdiu. Perſona, quoties Senatori, vel Equiti Romano, Decurioni, vel aliâs ſpectatæ auctoritatis viro, etſi plebeius, vel humili loco natus, Senatori, vel Equiti Romano, Decurioni, vel Magiſtratui, vel Aedili, vel Iudici, quilibet horum, vel ſi hiis omnibus plebeius.

Qui per calumniam iniuriæ actionem inſtituit, extra ordinem punitur: Omnes enim calumniatores exilij, vel inſulæ relegatione, aut ordinis amiſſione puniri placuit.

Iniuriarum non niſi præſentes accuſare poſſunt. Crimen enim, quod vindictæ, aut calumniæ iudicium expectat, per alios intendi non poteſt.

Fit iniuria contra bonos mores, veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto obliniuerit, aquas ſpurcauerit, fiſtulas, lacus, quídve aliud in iniuriam publicam contaminarit. In quos grauiter animaduerti ſolet.

Qui puero prætextato ſtuprum, aliúdve flagitium, abducto ab eo vel corrupto comite perſuaſerit, mulierem, puellámve interpellauerit, quidúe corrumpendæ pudicitiæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiúmve, quo id perſuadeat, dederit, perfecto flagitio, capite punitur, imperfecto, in inſulam deportatur, corrupti comites ſummo ſupplicio afficiuntur.

Qui carmen famoſum in iniuriam alicuius, vel alia quælibet cantica, quo agnoſci poſſit, compoſuerit, ex auctoritate ampliſſimi ordinis in inſulam deportatur. Intereſt enim publicæ diſciplinæ, opinionem vniuſcuiuſq; turpi carminis infamia vindicare. † Carmen facit non tantum qui ſatyras, & epigrammata, ſed illegitimam inſectandi alicuius cauſam, quídve aliud alio genere componit. de ratione, & de perſonarum dignitate nil cauetur: quoniam omnimodo deformanda eſt eius perſona, contra quem venimus. Sed in hoc modus quidem & ratio adhibenda eſt: exiſtimatio enim etiam hoc modo læditur.

† Hæc ſunt Spuria

Pſalterium, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum & publice cantatum, tam in eos qui hoc cantauerint, quàm in eos qui compoſuerint extra ordinem vindicatur, eò acrius, ſi perſonæ dignitas ab hac iniuria defendenda ſit.

In eos auctores, qui famoſos libellos in cõtumeliam alterius propoſuerint, extra ordinem vſque ad relegationem inſulæ vindicatur.

Cõuiciũ Iudici ab appellatoribus fieri nõ oportet, alioqui infamia notãtur.

Maledictum, itemque conuicium publice factum, ad iniuriæ vindictam reuocatur. Quo facto condemnatus infamis efficitur.

Non tantum is, qui maledictum aut conuicium ingeſſerit, iniuriarum con-

uictus famosus efficitur, sed & is, cuius ope consilióve factum esse dicitur.

†Conuiciũ cõtra bonos mores fieri videtur, si obscœno nomine, aut inferiore parte corporis nudatus, aliquis insectatus sit, quod factũ cõtẽplatione morum, & causa publicæ honestatis vindictam extraordinariæ vltionis expectat. † *Et hac quoque spuria & adulterina sũt*

Seruus, qui iniuriam, aut contumeliam fecerit: siquidem atrocem, in metallum damnatur: si vero leuem, flagellis cæsus, sub pœna vinculorum temporalium domino restituitur.

De effectu sententiarum, & fine litium. *Tit. V.*

RES iudicatæ videntur ab hiis, qui imperium potestatemque habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dãtur, itemque à magistratibus municipalibus vsque ad summã, qua ius dicere possunt, itemque ab hiis, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur. Ex compromisso autem iudex sumptus, rem iudicatam non facit. Sed si pœna inter eos promissa sit, pœna rei in iudicium deductæ ex stipulatu peti potest.

Confessi debitores pro iudicatis habentur, ideoque ex die confessionis tempora solutionis præstituta computantur.

Confiteri quis in iudicio, non tantum sua voce, sed & literis, & quocunque modo potest. Conuinci autem non nisi scriptura, aut testibus potest.

Eorum qui debita confessi sunt, pignora capi, & distrahi possunt.

Confessionem suam reus in duplum reuocare non potest

Ea quæ altera parte absente decernuntur, vim rerũ iudicatarũ nõ obtinẽt.

Trinis literis vel edictis, aut vno pro omnibus dato, aut trina denuntiatione conuentus, nisi ad iudicem, à quo sibi denuntiatum est, aut cuius literis, vel edicto conuentus est, venerit, quasi in contumacem dicta sententia, auctoritatem rerum iudicatarum obtinet. Quinimo nec appellari potest ab ea.

INTERPRETATIO. *Quicunque tribus auctoritatibus iudicis conuentus, vel tribus edictis ad iudicium fuerit prouocatus, aut vno pro omnibus peremptorio, id est, quod causam extinguit, fuerit euocatus, & præsentiam suam apud eum iudicem, à quo ei denuntiatum est, exhibere noluerit, aduersus eum, quasi in contumacem iudicari potest. Quinimo nec retractari per appellationem negocia possunt.*

Quoties in contumacem fuerit iudicatum, ab ea sententia, quę aduersus cõtumaces lata est, neque appellari, neque in duplum reuocari potest.

Res olim iudicata, post longum silentium in iudicium deduci non potest, nec eo nomine in duplum reuocari. Longum autem tempus, exemplo longæ præscriptionis, decennij inter præsentes, & inter absentes vicennij computatur.

In causa capitali absens nemo damnatur, neque absens per alium accusare aut accusari potest.

Falsis instrumentis religio iudicis circunducta, si iam dicta sententia prius de crimine admisso constiterit, eius causæ instauratio iure deposcitur.

Ratio calculi sæpius se patitur supputari, atque ideo potest quocunq; tempore retractari, si non longo tempore euanescat.

De interdictis. *Tit. VI.*

RETinendæ possessionis gratia comparata sunt interdicta, per quæ eam possessionem, quam iam habemus, retinere volumus. Quale est: vti pos-

ſidetis. De rebus ſoli: & Vtrum vi: De re mobili. Et in priore quidē is potior eſt, qui redditi interdicti tempore nec vi, nec clàm, nec precario ab aduerſario poſſedit. In altero vero potior eſt, qui maiore parte anni retrorſum numerati, nec vi, nec clàm, nec precario poſſedit.

INTERPRETATIO. *Interdicta dicuntur, quaſi non perpetua ſententia, ſed ad tempus interim dicta, hoc eſt, à iudice momentum priori reddere poſſeßori. Id eſt, vt ſi quis poßidens intra anni ſpatium, quod amiſiſſe videtur, præſentibus litigatoribus, iudice ordinante recipiat, & poſtmodum ſi voluerit, tam de vi, quàm de rei proprietate confligat. Nam ſi talis caſus emerſerit, vt aduentitiam quolibet titulo rem nouus poſſeſſor adeat, & eam maiore parte anni, id eſt, plus quàm ſex menſibus teneat, & ab alio hæc res quam tenuit, auferatur, & ille qui abſtulit, quatuor aut quinque menſibus teneat. Si intra ipſum annum de momento fuerit actum, priori poſſeſſori, qui maiore parte anni poſſedit, res à iudice, partibus præſentibus, merito reformatur, ita vt de negocij qualitate partes ſequenti actione confligant. Sin vero qui abſtulit maiori parte anni poſſedit, ante iudicium momenti beneficio reddere non compellitur.*

Vt interdictum, ita & actio proponitur, ne quis via publica aliquem prohibeat. Cuius rei ſollicitudo ad viarum curatores pertinet, à quarum munitione nemo exceptus eſt. Si quis tamen in ea aliquid operis fecerit, quo commeantes impediantur, demolito opere condemnatur.

Non tantum ſi ipſe dominus poſſeſſione deijciatur, vtile interdictum eſt, ſed etiam ſi familia eius. Familiæ autem nomine etiam duo ſerui continentur.

Vi deijcitur non tātum qui oppreſſu multitudinis, aut fuſtium, aut telorum, aut armorum metu terretur, ſed & is, qui violentiæ opinione comparata, poſſeſſione ceſſit: ſi tamen aduerſarius eam ingreſſus ſit.

De naui vi deiectus hoc interdicto experiri non poteſt. Sed vtilis ei actio de rebus recuperandis, exemplo de vi bonorum raptorum datur. Idemque de eo dicendum eſt, qui carruca aut equo deiicitur: Quibus non abductis iniuriarum actio datur.

Vi deiectus videtur, & qui in prædio vi retinetur, & qui in via territus eſt, ne ad fundum ſuum accederet.

Qui vi, aut clàm, aut precario poſſidet, ab aduerſario impune deiicitur.

INTERPRETATIO. *Vi poßidet, qui impetu efficaci depulſo aduerſario poßidet. Clàm poſſediſſe videtur, qui ignorante & inſcio domino poſſeßionem occupat. Precario, qui per precem poſtulat, vt ei in poſſeſsionem permiſſu domini vel creditoris fiduciam commorari liceat.*

Ex rebus vi poſſeſſis ſi aliquæ res arſerint, vel ſerui deceſſerint, licet id ſine dolo eius, qui deiecit, factum ſit, æſtimatione tamen condemnandus eſt: qui ita voluit adipiſci rem iuris alieni.

INTERPRETATIO. *Si ex rebus, quas violenter aliquis occupauit, quælibet quacūque occaſione perierint, aut arſerint, vel ſerui violenter occupati, mortui fuerint, quamlibet fraude illius qui occupauit, id quod perit factum non videatur, tamen ab ipſo quæcunque perierint reddenda ſunt, qui rem iuris alieni violenter viſus eſt occupaſſe.*

† *& hiis* Si inter vicinos ex communi riuo aqua ducatur, interdici prius debet † ex hiis vicibus, quibus à ſingulis duci conſueuit. Ducenti autem vis fieri prohibetur. Alienam autem aquam vſurpanti, nummaria pœna irrogatur. Cuius rei

cura

cura ad sollicitudinem Præsidis expectat.

Redditur interdicti actio, quæ proponitur ex eo, vt quis quod precario habet restituat. Nam & ciuilis actio huius rei, sicut commodati competit, eò vel maxime, quod ex beneficio suo vnusquisque iniuriam pati non debet.

INTERPRETATIO. *Si quando alicuius precibus exorati, aliquid cuicunque possidendum ad tempus fuerit præstitum, & ad primam admonitionem hoc ipsum reddere noluerit, datur aduersus eum interdictum, & actio iusta proponitur, quæ actio ciuilis est, velut si de commodato agatur, vt res ipsa præstita sine aliqua difficultate reddatur. Quia pro beneficio pati quemcunque iniuriam non oportet.*

Precario possidere videtur, non tantum qui per epistolam, vel quacunque alia ratione hoc sibi concedi postulauit, sed & is qui nullo voluntatis indicio, patiente tamen domino possidet.

Heres eius, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clàm videri possidere: nullæ enim preces eius videntur adhibitæ. Et ideo persecutio eius rei semper manebit, nec interdicto locus est.

INTERPRETATIO. *Si heres eius in ea possessione, quã auctor suus precario possederat, post mortem illius manserit, magis æstimandus est clàm, id est, occulte manere. Actio tamen proprietatis domino aduersus eum, qui ita manserit, iure competit.*

Arbor, quæ in alienas ędes, vel in vicini agrum imminet, nisi à domino sublucari non potest: isque conueniendus est, vt eam sublucet. Quod si conuentus dominus id facere noluerit, à vicino luxuries ramorũ compescatur. Idq; qualiscunque dominus facere non prohibetur.

Aduersus eum, qui hominem liberum vinxerit, suppresserit, incluserit, operámve, vt id fieret, dederit, tam interdictum, quàm legis Fabiæ super ea re actio redditur. Et interdicto quidem id agitur, vt exhibeatur is qui detinetur. Lege autem Fabia, vt etiam pœna nummaria cohereeatur.

INTERPRETATIO. *Si quicunque hominem liberum ligauerit, absconderit, incluserit, aut vt id fieret, solatium præbuerit, aduersus eum legis Fabiæ actio datur, id est, vt exhibeatur is, qui in clusura, aut in vinculis detinetur, ab eo qui fecisse cõuincitur. Aut secundum legem Fabiam puniendus est, aut secundum æstimationem iudicis pœna nummaria feriendus est.*

Bene concordans matrimoniũ separari à patre diuus Pius prohibuit, itemque à patrono libertum, à parentibus filium filiamque: nisi forte quæratur, vbi vtilius morari debeat.

Omnibus bonis, quæ habet, quæque habiturus est, obligatis, nec concubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea quæ in vsu quotidiano habet, obligantur. Ideoque de hiis nec interdictum redditur.

INTERPRETATIO. *Si quis debitor creditori suo talem fecerit cautionem, vt omnia ei, quæ in bonis suis habet, vel habiturus est, oppignorasse videatur, in tali conditione nec cõcubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea quæ in vsu quotidiano habet, obligata videri possunt. Nec momentum, si creditor petat, de hiis rebus quas superius diximus, accipere potest.*

De obligationibus. *Tit. VII.*

OBligationum firmandarum gratia stipulationes inductæ sunt, quæ quadam verborum solennitate concipiuntur. Et appellatæ, quòd per eas

firmitas obligationũ cõstringitur. Stipulũ enim veteres firmum appellauerunt.

Verborum obligatio inter præsentes, non etiam inter absentes contrahitur. Quod si scriptum fuerit instrumento, promisisse aliquem, perinde habetur, atque si interrogatione præcedente responsum sit.

INTERPRETATIO. *Verborum obligatio ideo inter præsentes constare videtur, quia necesse est, vt is, qui aliquid redditurum se promittit, ad creditoris interrogata respondeat, si interrogatus fuerit, Istud dabis? Ille respondet: Dabo. Si interrogatus fuerit: Promittis? Ille respondet: Promitto. Sed si scribat aliquis, se quamcunq; summam redditurum, ita habetur, quasi ad interrogata responderit. Ideo ad redhibitionem secundum scripturæ ordinem retinetur.*

Fructuarius seruus, si quid ex re fructuarij, aut ex operis suis acquirit, ad fructuarium pertinet. Quicquid autem aliunde, vel ex re proprietaria acquirit, domino proprietatis acquirit.

Cum facto promissoris res in stipulatum deducta intercidit, perinde agi ex stipulatu potest, ac si ea res extaret. Ideo promissor æstimatione eius punitur, maxime, si in dolum quoque eius concepta fuerit stipulatio.

INTERPRETATIO. *Qui aliquid se cuicunque redditurum esse promiserit, si eius facto res promissa depereat, ita eam is, cui promissa est, ab eo recipere potest, tanquam non perierit. Ideoq; promissor, æstimatione habita, pretium eius rei quæ perierit, reformare compellitur. Quod in eo magis obseruandum est, si promissoris fraude fuerit factum.*

De nouationibus. *Tit. VIII.*

On solum per nosmetipsos nouamus quod nobis debetur, sed per eos etiam, per quos stipulare possumus, veluti per filiumfamiliâs, vel per seruum iubendo vel ratum habendo. Procurator quoq; noster ex iussu nostro præceptum est vt nouare possit.

INTERPRETATIO. *Nouatio est, quoties causa nouatur.*

De stipulationibus. *Tit. IX.*

Vbstitutus heres, ab instituto, qui sub conditione scriptus est, vtiliter sibi institutum hac stipulatione cauere compellit, ne petita bonorum possessione res hereditarias diminuat. Hoc autem casu, ex die interpositæ stipulationis, duplos fructus præstare compellitur. Huius enim præiudicium à superiore differt, quo quæritur, an ea res de qua agitur, maior sit centũ sestertiis. Ideoque in longiorem diem concipitur.

INTERPRETATIO. *Substitutus heres, eũ qui sub conditione heres institutus est, adita hereditate compellere potest, vt sibi heres institutus caueat, id est, cautione promittat, hanc ipsam hereditatem à se in nullo penitus minuendam. Quo facto, si quid de hereditate fuerit imminutũ, duplos fructus eius rei à die cautionis heres institutus redhibere compellitur.*

Ex die accepti iudicij dupli fructus computantur. Et tam dantes quàm accipientes, heredes quoque eorum, procuratores, cognitorumq́ue personæ, itéq́ue sponsores eadem stipulatione comprehenduntur, eorum quoque quorum nomine promittitur.

INTERPRETATIO. *Ex ea die, qua de causa fuerit iudicatum, si in redhibitione mora facta fuerit, dupli fructus computantur, & tam hij qui addicti fuerint, quàm etiã heredes*

heredes eorum, vel procuratores, aut cognitores, vel fideiussores eadem promißio comprehendit, hi etiam tenendi sunt, quorum nomine facta fuerit promißio.

Quoties iudicatum solui stipulatione satisdatur, omissa eius actio rei iudicatæ persecutionem non excludit.

INTERPRETATIO. *Si quando causa per iudicium fuerit terminata, & iudicati solutio fideiußione interposita fuerit repromissa, si is cui fideiußio præbita est, huius rei actionem qualibet ratione tardauerit, à persecutione rei quæ addicta est non excluditur.*

Emancipati liberi præteriti, si velint se miscere paternæ hereditati, & cum hiis, qui in potestate remanserint, communis patris diuidere hereditatem, antequam bonorum possessionem petant, de conferendo cauere cum satisdatione debebunt. Quod si satisdare non possunt, statim ex fide bonorum confusionẽ, excepto peculio castrensi, facere cogendi sunt.

INTERPRETATIO. *Emancipati filij si patris testamento fuerint prætermißi, & se paternæ hereditati cum reliquis fratribus miscere voluerint, de confundendis rebus, quas à patre emancipationis tempore perceperint, fideiussores dare compellũtur, qui eos omnia diuisioni refusuros sua fideiußione promittant. Quod si huiusmodi fideiussores non dederint, statim fide media confusionem rerum omnium, quas acceperunt, facere compelluntur: exceptis tamen rebus, quas de castrensi peculio habere probantur.*

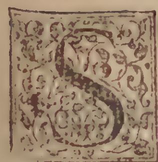
De contrahenda auctoritate. Tit. X.

OB metum impendentis damni vicinus vicino satisdare debet, additis sponsoribus super eo, quod damni acciderit. De communi pariete, vtilitatis causa hoc cœpit obseruari, vt ædificet quidem, cui ædificare interest: cogatur verò socius portionis suæ impensas agnoscere.

INTERPRETATIO. *Si quando aliquibus vicinus paries ruinæ metũ videatur ostendere, inuicem sibi datis fideiussoribus, promittere debent, vt si cui vicinus paries damnum fecerit, à socio sarciatur. Sed si ab vno ex hijs communis paries propter metum ruinæ fuerit reparatus, impensas fabricæ socius illi pro portione sua præstare cogendus est.*

De donationibus. Tit. XI.

SPecies extra dotem à matre, in honorem nuptiarum, præsente filia genero traditæ, donationem perfecisse videntur.

Probatio traditæ, vel non traditæ possessionis, non tam in iure, quàm in facto consistit. Ideoque sufficit ad probationẽ, si rem corporaliter teneant.

INTERPRETATIO *Si inter aliquos de tradita, aut non tradita re nascatur intentio, huius rei probatio non in iure, aut in scriptura, sed in facto constat. Ideo ad omnem probationem sufficit, si res ab eo, qui sibi traditam asserit, teneatur.*

Pater si filiofamiliæ aliquid donauerit, & in ea voluntate perseuerans decesserit, morte patris donatio conualescit.

Cum vnius rei in duos donatio confertur, potior est ille cui res tradita est. Nec interest, posterior quis, an prior acceperit, & exceptæ nec ne personæ sint.

INTERPRETATIO. *Si aliquis vnam rem duobus per legitimas scripturas donauerit, vni prius, & alteri postea, non quærendum est in his donationibus, qui prior, qui posterior, sed qui rem tradente donatore possederit, is eam, cui est tradita poßidebit. nec interest,*

interest, vtrum in parentes, an in extraneos talis sit facta donatio.

Inuitus donator de euictione rei donatæ promittere non cogitur, nec eo nomine, si promiserit, oneratur. Quia lucratiuæ rei possessor ab euictionis actione ipsa iuris ratione depellitur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis rem iuris sui, scriptura interueniente, donauerit, euictionis pœnam sibi constituere inuitus non compellitur. Ad quam rem etiamsi volens promiserit, non potest retineri. Quia res quæ lucrum alteri facit, damnum pro munere suo donatori inferre non poterit. Et si ad hanc rem is, cui donatum est, donatorem voluerit attinere, ab hac actione omnimodis remouetur.*

Ei qui aliquem à latrunculis, vel hostibus eripuit, in infinitum donare non prohibemur, si tamen donatio, & non merces eximij laboris appellanda est, quia contemplationem salutis certo modo æstimari non placuit.

INTERPRETATIO. *Si quis aliquem de imminenti periculo, id est, de latronum aut hostium persecutione, vel manu eripuit: quicquid vel quantum, aut si omnia ei is qui liberatus est, pro salutis suæ mercede donauerit, nec ab ipso donatore, nec ab heredibus eius repeti potest. Quia vitæ præmium nulla potest æstimatione pretij pensari.*

De iure fisci & populi. *Tit. XII.*

Eius bona, qui sibi ob aliquod admissum flagitium mortem consciuit, fiscus vendicat. Quod si tædio vitæ, aut pudore æris alieni, vel valetudinis alicuius impatientia hoc admisit, non inquietabuntur, sed ordinaria successione relinquuntur.

INTERPRETATIO. *Si quis sibi pro aliquo admisso crimine mortem intulerit, facultates eius fiscus vendicat. Nam si ingratitudine malæ vitæ, aut propter verecundiam contracti enormis debiti, vel impatientia valetudinis, mortẽ sibi intulerit, bona eius suis, aut legitimis heredibus nullatenus auferuntur.*

Ei etiam velut indigno aufertur hereditas, qui affinem vel cognatum, cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit, aut ne iure subsisteret, operam dedit.

Si pater vel dominus id testamentum, quo filius eius vel seruus heredes instituti sunt, aut legatum acceperunt, falsum redarguant, nec obtineant, fisco locus est.

Aetati eius, qui accusat testamentũ, si non obtineat, succurri solet in id, quod ita amisit: maxime, si Tutoris, aut Curatoris consilio actio instituta sit.

In ea prouincia, ex qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur.

Quoties sine auctoritate iudicati Officiales alicuius bona occupant vel describunt, vel sub obseruatione esse faciunt, adito Procuratore, iniuria submouetur, & rei huius autores ad Præfectos Prætorio puniendi mittantur.

Litem in perniciem priuatorum fisco donari non oportet, nec ab eodem donata suscipi.

Imperatorem litis causa heredem institui inuidiosum est. Nec enim calumniandi facultatem ex Principali maiestate capi oportet.

Ex nuda pollicitatione nulla actio nascitur. Ideoque eius bona, qui se heredem Imperatorem facturum esse iactauerat, à fisco occupari non possunt.

Priuilegium fisci est, inter omnes creditores primum locum tenere.

Quicunque à fisco conuenitur, non ex indice, vel exemplo alicuius scripturæ, sed ex autentico conueniendus est, etsi contractus fides possit ostendi. Cæterum calumniosam scripturam vim iustæ petitionis in iudicio obtinere non conuenit.

Eius bona, qui falsam monetam percussisse dicitur, fisco vendicantur. Quod si serui, ignorante domino, id fecisse dicantur, ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur. Quia peiorem domini causam serui facere, nisi forte scierit, omnino non possunt.

De delatoribus. Tit. XIII.

Mnes omnino deferre alterum, & causam pecuniariam fisco nuntiare prohibentur. Nec refert, mares istud an fœminæ faciant, serui an ingenui, an libertini, an suos, an extraneos deferant: omni enim modo puniuntur.

Serui fiscales, qui causam domino prodere, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur, subornati sanè reum prodere coguntur, qui quod per se non potest, per alium deferat. Perinde autem subornatores ac delatores puniuntur.

INTERPRETATIO. *Si serui fiscales aliquid domino nuntiauerint atque prodiderint, delatores esse non videntur. Sane si aliquis eos ad hanc rem immiserit vel instigauerit, eum prodere compellũtur. Qui cum proditus ab illis fuerit, ita puniri iubetur, quemadmodum delatores pro iuris ordine puniuntur.*

Damnati serui, siue post sententiã, siue ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant maiestatis.

De quæstionibus habendis. Tit. XIIII.

N criminibus eruendis quæstio quidem adhibetur, sed non statim à tormentis incipiendum est. Ideoque prius argumentis quærendum est, etsi suspicione aliqua reus vrgueatur, adhibitis tormentis de sociis & sceleribus suis confiteri compellitur.

Vnius facinoris plurimi rei ita audiendi sunt, vt ab eo primum incipiatur, qui timidior, & teneræ ætatis esse videatur.

De testibus. Tit. XV.

Vspectos gratiæ testes & eos vel maxime, quos accusator de domo pro duxerit, vel vitæ humilitas infamauerit, interrogari non placuit. In teste enim & vitæ qualitas expectari debet, & dignitas.

In affinem vel cognatum inuiti testes interrogari non possunt.

Aduersus se inuicem parentes & liberi, itemque liberti nec volentes ad testimonium admittendi sunt. Quia rei veræ testimonium necessitudo personarũ plerunque corrumpit.

INTERPRETATIO. *Aduersus se inuicẽ testimoniũ parẽtes & filij, vel liberti dicere prohibentur. Quia veritatis professionem propinquitatis affectio impedire cognoscitur.*

Testes cum de fide tabularum nihil dicitur, aduersus scripturam interrogari non possunt.

Qui falsæ vel varie testimonia dixerunt, vel vtrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut Curia submouentur.

In

In re pecuniaria tormenta, nisi cum de rebus hereditariis quæritur, non adhibentur. Aliâs autem iureiurando, aut testibus explicantur.

De seruorum quæstionibus. *Tit.* *XVI.*

Eruum de facto suo in se interrogari posse, ratio æquitatis ostendit: Nec enim obesse ei debet, qui per seruum aliquid sine cautione commodat aut deponit.

INTERPRETATIO. *Seruum de facto suo in se interrogari posse præceptum est, vt si aliquid dominus eius per eum cuicunque sine cautione transmiserit, aut commodauerit, si ille, cui traditum est, negare voluerit, responsione serui, per quem res acta est, possit rei probatio non deesse.*

Iudex tutelaris, itemq; C. viri, si aliter de rebus hereditariis, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de seruis hereditariis habere quæstionem.

INTERPRETATIO. *Si quando rerum hereditariarum quantitas, Tutore agente requiritur, vt possit hereditatis quantitas inueniri, de seruis hereditariis haberi quæstionē iure præceptum est. Et si fortasse de filiis aliqua dubitatio habeatur, vt veritas inueniri non possit, torqueri serui hereditarij iubentur.*

Serui alieni in alterius caput non nisi singuli torqueri possunt. Et hoc inuito domino non est permittendum, nisi delator, cuius interest quod intendit probare, pretia eorum, quanti dominus taxauerit, inferre sit paratus, vel certe deterioris facti serui subire taxationem.

Seruo, qui vltro aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur: Nec enim oportet in rebus dubiis salutem dominorum seruorum arbitrio committi.

Serui in caput domini, neque à Præside, neque à Procuratore, neq; in pecuniariis, neque in capitalibus causis interrogari possunt.

Communis seruus in caput alterius ex dominis torqueri non potest.

Qui seruum ideo comparauit, ne in se torqueretur, restituto pretio poterit interrogari.

Seruus in caput eius domini, à quo distractus est, cuique aliquando seruiuit, in memoriam prioris dominij interrogari non potest.

Si seruus ad hoc fuerit manumissus, ne torqueatur, quæstio de eo nihilominus haberi potest.

Quæstioni eius latronis, quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non conuenit, nisi id forte velandæ conscientiæ suæ gratia, quam cum reo habuit, fecisse doceatur.

INTERPRETATIO. *Si latro quæstioni subditus, de eo qui ipsum quæstioni obtulit, confiteatur, credulitatem confessioni eius non conuenit adhiberi, nisi forte ad protegendā conscientiam suam eum quæstioni obtulisse rebus euidentibus approbetur.*

Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium defendi potest, nisi ingratum libertum patronus accuset, aut rei absentia defendatur.

INTERPRETATIO. *In criminalibus causis nec accusator, nisi per se, aliquem accusare potest, neque accusatus per Procuratorem, aut aliam personam se defensare permittitur, nisi forte ingratum libertum patronus accuset.*

Si pecunia data iudici reus absolutus esse dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pœna damnatur, qua reus damnari potuisset.

In conuictum reum, siue torqueri possit, siue non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est.

INTERPRETATIO. *In eum reum, qui de obiecti criminis veritate conuincitur, siue torqueri posit, siue non posit, iudex quod ei visum fuerit iudicabit.*

Reis suis cedere crimina accusatores cogendi sunt: Scire enim oportet, quibus sint criminibus responsuri.

De abolitionibus. *Tit.* *XVII.*

POst abolitionem publicam à delatore suo reus intra tricesimum diem repeti potest, postea non potest.

Summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio. Mediocrium autem delictorum pœnæ sunt, metallũ, ludus, deportatio. Minimæ, relegatio, exilium, opus publicum, vincula. Sanè qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

De abactoribus. *Tit.* *XVIII.*

ABactores sunt, qui vnum equum, duas equas, totidemq; boues, capras decem aut porcos quinque abegerint. Quicquid vero intra hunc numerum fuerit ablatum, pœna furti pro qualitate eius, aut in duplum, aut in triplum conuenitur, vel fustibus cæsus, in opus publicum vnius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur.

Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, ad forum remittendus est, atq; ita conuictus, in duplum, vel in triplum, furis more, damnatur.

De sacrilegiis. *Tit.* *XIX.*

QVi noctu manu facta, prędandi ac depopulandi gratia, templum irrumpunt, bestiis obiiciuntur. Si vero per diem leue aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur.

INTERPRETATIO. *Ista quæ de templo dicta sunt, de ecclesia loqui intelligēda sunt, de reliquo interpretatione non eget.*

De incendiariis. *Tit.* *XX.*

QVi noctu fructiferas arbores, manu facta, cæciderint, ad tempus plerunque in opus publicum damnantur, aut honestiores damnum sarcire cogentur, vel Curia submouentur, vel relegantur.

De vaticinatoribus, & vaticinationibus, & Mathematicis. *Tit.* *XXI.*

VAticinatores, qui se deo plenos assimulant, idcirco ciuitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicuius rei corrumperentur: vel certe ex eo populares animi turbarẽtur. Ideoque primo fustibus cæsi ciuitate pelluntur, perseuerantes autem, in vincula publica coniiciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur.

Qui nouas, & vsu, vel ratione incognitas religiones inducũt, ex quibus animi hominũ moueantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniũtur.

Qui de salute Principis, vel summa reipublicæ, Mathematicos, Ariolos, Aruspices, Vaticinatores consulit, cum eo qui responderit capite punitur.

Non tantum diuinatione quis, sed ipsa scientia, eiúsque libris melius fecerit abstinere. Quod si serui de salute dominorum consuluerint, summo supplicio,

id est cruce afficiuntur. Consulti autem si responsa dederint, aut in metallum damnantur, aut in insulam † deportantur.

† relegātur

De seditiosis. *Tit. XXII.*

AVctores seditionis & tumultus, vel concitatores populi, pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis obiiciuntur, aut in insulam deportantur.

Qui terminos effodiunt, vel exarant, arborésve terminales euertunt, vel qui conuellunt, bodones, siquidem id serui sua sponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam, amissa tertia parte bonorum, relegantur, aut exulare coguntur.

Ciues Romani, qui se Iudaico ritu, vel seruos suos circuncidi patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur: medici capite puniuntur.

Iudæi si alienæ nationis comparatos seruos circunciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur.

Ad legem Corneliam de sicariis & veneficis. *Tit. XXIII.*

LEx Cornelia pœnam deportationis infligit eis, qui hominem occiderint, eiúsve rei causa, furtíve faciendi cum telo fuerint. Et qui venenum hominis necandi causa habuerint, vendiderint, comparauerint, falsum testimonium dixerint, quo quis periret, mortísve causas præstiterint. Ob quæ omnia facinora, in honestiores pœna capitis vindicari placuit: humiliores vero in crucem tolluntur, aut bestiis obiiciuntur.

Qui hominem occiderit aliquando absoluitur. Et qui non occidit, vt homicida damnatur. Consilium enim vniuscuiusque, non factum puniendum est. Ideoque qui cum vellet occidere, id casu aliquo perpetrare non potuerit, vt homicida punietur. Et is, qui casu iactu teli hominem imprudenter occiderit, absoluitur.

Qui latronem cædem sibi inferentem, vel aliâs quemlibet stupro occiderit, puniri non placuit. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.

Iudex, qui in caput fortunasq; hominis pecuniam accepit, in insulam, bonis ademptis deportetur.

Mandatores cædis perinde vt homicidæ puniuntur.

Si putator ex arbore cum ramum deiiceret, non proclamauerit, vt vitaretur, atq; ita præteriens eiusdem ictu homo perierit, etsi in legem non incurrit, in metallum damnatur.

Qui hominem inuitum, libidinis aut promercij causa castrauerit, castrandúmve curauerit, siue is seruus, siue liber sit, capite punitur. Honestiores, publicatis bonis in insulam deportantur.

Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etsi id dolo non faciant, tamen mali exempli res est. Humiliores in metallum, honestiores in insulam, amissa parte bonorum relegantur. Quod si ex hoc homo aut mulier perierit, summo supplicio afficiuntur.

Qui sacra impia nocturnáve obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint, faciendáve curauerint, aut cruci suffiguntur, aut bestiis obiiciuntur.

Qui hominem immolauerint, exúe eius sanguine litauerint, phanum, templúmve polluerint, bestiis obiiciuntur. Vel si honestiores sint, capite puniũtur.

Magicæ

Magicæ artis conſcios ſummo ſupplicio affici placuit, id eſt, beſtiis obiici, aut cruci ſuffigi. Ipſi autem Magi viui exuruntur.

Libros magicæ artis apud ſe neminem habere licet: & ſi penes quoſcunque reperti ſint, bonis ademptis, ambuſtiſque hiis publice, in inſulam deportantur: humiliores capite puniuntur. Non tantum huius artis profeſſio, ſed etiam ſcientia prohibita eſt.

Si ex eo medicamine, quod ad ſalutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit, is qui dederit, ſi honeſtior fuerit, in inſulam† relegatur. humilior autem capite punitur. † deportatur

Ad legem Pompeiam de paricidiis. Tit. XXIIII.

LEge Pompeia de paricidiis tenetur, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patronum, patronam occiderit. Hi etſi antea inſulti culleo in mare præcipitabantur, hodie tamen viui exuruntur, vel ad beſtias dantur.

Ad legem Corneliam teſtamentariam. Tit. XXV.

LEge Cornelia teſtamentaria tenetur, qui teſtamentum, quódve aliud inſtrumentum falſum, ſciens dolo malo ſcripſerit, recitauerit, ſubiecerit, ſuppreſſerit, amouerit, reſignauerit, deleuerit, quódve ſignum adulterinum exculpſerit, fecerit, expreſſerit, amouerit, reſerauerit: quíve nummos aureos, argenteos adulterauerit, lauerit, conflauerit, raſerit, corruperit, vitiauerit, vultúve Principum ſignatam monetam, præter adulterinam, reprobauerit. Et honeſtiores quidem in inſulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Serui autem poſt admiſſum manumiſſi capite puniuntur.

Qui ob falſum teſtimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam acceperit, dederit, iudicémve, vt ſententiam ferat vel non ferat, corruperit corrumpendúmve curauerit: humiliores capite puniuntur, honeſtiores publicatis bonis cum ipſo iudice in inſulam deportantur.

Iudex, qui contra ſacras Principum conſtitutiones, contráve ius publicum, quod apud ſe recitatum eſt, pronuntiat, in inſulam deportatur.

INTERPRETATIO. *Quicunque iudex oblatas ſibi in iudicio leges, vel iuris ſpecies audire noluerit, & contra eas iudicauerit, ex ea re conuictus in inſulam deportatur.*

Qui rationes, acta, libellos, album propoſitum, teſtationes, cautiones, chirographa, epiſtolas, ſciens dolo malo in fraudem alicuius deleuerit, mutauerit, ſubiecerit, ſubſcripſerit, quíve æs inaurauerit, argentauerit, quíve cum argentũ vel aurum poneret, æs, ſtamnúmve ſubiecerit, falſi pœna cohercetur.

Ampliſſimus Ordo decreuit, eas tabulas, quæ publici, vel priuati cõtractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, vt in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, vt exteriores ſcripturæ fidem interiori ſeruent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.

Qui viui teſtamentum aperuit, recitauerit, reſignauerit, pœna legis Corneliæ tenetur, & plerunque aut humiliores in metallum damnantur, aut honeſtiores in inſulam deportantur.

†litis Si quis instrumenta † vtilitatis suæ à Procuratore suo vel Cognitore aduersario prodita esse conuicerit, tam Procurator, quàm Cognitor, si humiliores sunt, in metallum damnantur: si honestiores, adempta dimidia parte bonorum in perpetuum relegantur.

Instrumenta penes se deposita quicunque alteri, altero absente, reddiderit, vel aduersario prodiderit, pro personæ eius conditione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur.

Qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo vsus fuerit, pœna falsi cohercetur. Ideoq; humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur.

Si quis sibi falsum nomen imposuerit, genus, parentésve finxerit, quo quid alienum interceperit, possederit, pœna legis Corneliæ de falsis cohercetur.

Qui insignibus altioris ordinis vtuntur, militiamq; confingunt, quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur.

Si qui de iudicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, euentus sententiarum eius vendunt, quídve obtentu nominis eius agunt: conuicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

Ad legem Iuliam de vi publica & priuata. Tit. XXVI.

LEge Iulia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate præditus, ciuẽ Romanum antea ad populum, nunc Imperatorem appellantem, necarit, necaríve iusserit, torserit, verberauerit, condemnauerit, inve publica vincula duci iusserit. Cuius rei pœna in humiliores capite, in honestiores insulæ deportatione cohercetur.

Hac lege excipiuntur, qui artem ludicram faciunt. Iudicati etiam & confessi & qui ideo in carcerem duci iubentur, quòd ius dicenti non obtemperauerint, quídve contra disciplinam publicam fecerint. Tribuni etiam militum, & Præfecti classium, alarúmve, vt sine aliquo impedimento legis Iuliæ per eos militare delictum coherceri possit.

INTERPRETATIO. *Lege Iulia decretum est, vt pro violentia publica damnetur, quicunque iudex appellantem, vt ad Principis præsentiam ducatur, ingenuum hominẽ, vel ciuem Romanum factum torserit, occiderit, vel occidi iusserit, vel in vinculis publicis astrinxerit, vel flagellis cæciderit, aut damnare præsumpserit. Pro qua re humiliores personæ iudicio capitis puniuntur, honestiores in insulam relegantur. Sed à legis istius pœna de aliquibus præceptum est, etiamsi ad Principem appellauerint, posse torqueri, vel damnari, si quos in ludicra arte offenderint, vel iudicio fuerint condemnati, aut de crimine suo confeßi. Et qui propter hoc in carcerem rediguntur: quia secundum leges sententiæ iudicis parère noluerint. Vel si contra disciplinam publicã commisisse aliquid conuincantur. Tribuni quoque militum, & præpositi nauium, & præfecti alarum, & hi omnes sine impedimento legis Iuliæ, etiam post appellationem possunt pro culpæ suæ qualitate aut damnari, aut verberari.*

Lege Iulia de vi priuata tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, villa, agróve deiecerit, expugnauerit, obsederit, cluserit, idúe vt fieret, homines commodauerit, locauerit, conduxerit, quíve cœtum, concursum, turbam, seditionem, incendium fecerit, funerari, sepeliríve aliquem prohibuerit, funúsve

funúsve eripuerit,turbauerit.Et qui eum,cui aqua & igni interdictum est, receperit,celauerit,tenuerit, Quíve cum telo in publico fuerit. templa, portas, aliúdve quid publicum armatis obsederit,cinxerit,clauserit,occupauerit. Quibus omnibus conuictis,si honestiores sint,tertia pars bonorum eripitur, & in insulam relegantur,humiliores in metallum damnantur.

Creditor chirographarius si sine iussu Præsidis per vim debitoris sui pignora,cum non habuerit obligata,acceperit, in legem Iuliam de vi priuata committit. Fiduciam vero & pignora apud se deposita persequi, & sine auctoritate iudicis vindicare non prohibetur.

De lege Iulia peculatus. *Tit. XXVII.*

SI quis fiscalem pecuniam attrectauerit, surripuerit, mutauerit, seu in suos vsus conuerterit, in quadruplum eius pecuniæ, quam sustulit condemnetur.

Ad legem iuliam repetundarum. *Tit. XXVIII.*

IVdices Pedanei,si pecunia corrupti dicantur, plerunque à Præside aut Curia submouentur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

INTERPRETATIO. *Si Pedanei Iudices,id est,qui ex delegatione causas audiunt,in audientia causæ corrupti, contra iustitiam iudicasse conuicti fuerint, à iudice prouinciæ aut Curia submouentur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.*

Ad legem Iuliam maiestatis. *Tit. XXIX.*

LEge Iulia maiestatis tenetur is,cuius ope,consilio,aduersus Imperatorem,vel rempub.arma mota sunt, exercitúsve eius in insidias deductus est: quíve iniussu Imperatoris bellum gesserit, delectúmve habuerit,exercitum comparauerit, sollicitauerit, deseruerit Imperatorem. Hiis antea in perpetuum aqua & igni interdicebatur, nunc vero humiliores bestiis obiiciuntur, vel viui exuruntur, honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed & verbis impiis ac maledictis maxime exacerbatur.

In reum maiestatis inquiri prius conuenit,quibus opibus,qua factione,quibus hoc auctoribus fecerit. Tanti enim criminis reus, non obtentu adulationis alicuius, sed ipsius admissi causa puniendus est. Et ideo cum de eo quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur.

Ad legem Iuliam ambitus. *Tit. XXX.*

PEtiturus magistratus, vel prouinciæ sacerdotium, si turbam suffragiorum causa conduxerit, seruos aduocauerit, aliámve quam multitudinem conduxerit,conuictus vt is publicæ reus,in insulam deportatur.

De pœnis militum. *Tit. XXXI.*

SI pecunia accepta miles custodiam dimiserit, capite puniendus est. Et certè quæritur,cuius criminis reus dimissus esse videatur.

Qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint,capite puniuntur.

Quando appellandum sit. *Tit.* XXXII.

QVoties iusiurandum postulatur, eo tempore appellandum est, quo defertur, non quo iuratur.

INTERPRETATIO. *Si quando, dum causa à iudice auditur, sacramentum petente vno ex litigatoribus, alter obtulerit, litigator qui iudicibus appellare voluerit, tūc appellare debet, quando sacramentum offertur, non post quam iuratur.*

De cautionibus & pœnis appellationum. *Tit.* XXXIII.

NE liberum quis & solutum haberet arbitrium retractandæ & reuocandæ sententiæ, & pœnæ & tempora appellatorib. præstituta sunt. Et nisi iustè appellauerint, tempora ad cauendum in pœna appellationis quinque dierum præstituta sunt. Igitur morans in eo loco vbi appellauit, cauere debet, vt ex die acceptarum literarum continui quinque dies computentur. Sin vero longius, salua dinumeratione integri quinque dies cum eo ipso quo literas acceperit computantur.

INTERPRETATIO. *Propter superfluam appellatorum licētiam, ne in retractandis, vel reuocandis sententiis liberum habere arbitriū videantur, & tempora appellationis, & pœnæ constitutæ sunt, vt quicunque iudici, qui causam eius audiuit, appellare, & ad alium iudicem prouocare voluerit, intra quinque dies appellet, & hiis ipsis quinque diebus ad iudicem, quē prouocauerit, sine aliqua dißimulatione perueniat. Et ipse dies, quo accepit literas, in hiis quinque diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis hiis quinque diebus, spatium dierum, quo iter agi poßit, computetur.*

Ne quis in captionem verborum in cauendo incidat, expeditissimum est, pœnam ipsam, vel quid aliud pro ea deponere. Necesse enim non habet sponsorem quis fideiussorémve dare, aut præsens esse, sed si contra eum fuerit pronuntiatum, perdit quod deposuit.

INTERPRETATIO. *Si quando inter litigatores de dando præsentiæ suæ fideiussore contentio est, si aliquis in cautione verborum præiudicium timeat, & propter hoc fideiussorem dare nolit, potest certum aliquid de rebus suis pœnæ causa deponere. Sed si contra eum fuerit iudicatum, & ipse defuerit, perdit quod deposuit.*

Quoties in pœna appellationis cauetur, tam vnus, quàm plures fideiussores, si idonei sunt, dari possunt. Sufficit etiam per vnum idoneum indemnitatis pœna consuli.

Si plures appellant, vna cautio sufficit. Et si vnus caueat, omnibus vincit.

INTERPRETATIO. *Si in vna causa multi appellent, vnam pro omnibus fieri sufficit cautionem. Et si in communi causa vnus cauerit, & vicerit, omnes, quibus vna causa est, vicisse videntur.*

Cum à pluribus sententiis prouocatur, singulæ cautiones exigendæ sunt, & de singulis pœnis spondendum est.

INTERPRETATIO. *Cum de multis causis à iudicum sententiis appellatum fuerit, singulæ cautiones de singulis sententiis faciendæ sunt. Et in singulis cautionibus singulæ pœnæ specialiter appellatoribus inserendæ.*

Modus pœnæ, in qua quis cauere debet, specialiter in cautione exprimēdus est, vt† sit in qua stipulatio committatur. Aliter enim recte cauisse non videtur. † sciat

Assertor si prouocet, in eiusmodi tertiam cauere debet, quanti causa æstimata est.

De dimissoriis literis. *Tit. XXXIIII.*

AB eo quo appellatum, ad eum qui de appellatione cogniturus est, literæ dimissoriæ dirigantur, quæ vulgo Apostoli appellantur, quorum postulatio & acceptio intra quintum diem ex officio facienda est.

INTERPRETATIO. *Ista iam superius sub titulo de cautionibus & pœnis appellationum interpretata est.*

Qui intra tempora præstituta dimissorias non postulauerit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione ab agendo submouetur, & pœnam appellationis inferre cogitur.

De reddendis causis appellationum. *Tit. XXXV.*

MEritum appellationis causæ capitalis, & ipsam rationem status, non nisi per nosmetipsos prosequi possumus. Nemo enim absens aut duci in seruitutem potest, aut damnari.

INTERPRETATIO. *Si quando in causa capitali, similiter in causa status, id est, ingenuitatis vel seruitutis appellatum fuerit, non per Procuratores, sed ipsis præsentibus est agendum: quia nemo absens aut capite damnari potest, aut sententiam seruitutis excipere.*

Moratorias appellationes, & eas, quæ ab executoribus & confessis fiunt, recipi non placuit.

INTERPRETATIO. *Quicunq; nõ confidentia iustæ causæ, at causa afferendæ moræ, ne contra eum sententia proferatur, appellauerit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur appellare voluerit, huiusmodi appellationes non recipiuntur.*

Eum qui appellat, cum conuicio ipsius iudicis appellare non oportet. Ideoq; quod ita factum est, arbitrio Principis vindicatur.

Post prouocationem quid obseruandum sit. *Tit. XXXVI.*

QVoties possessor appellat, fructus medij temporis deponi conuenit. Quod si petitor prouocet, fructus in causa depositi esse nõ possunt, nec recte eorum nomine satisdatio postulatur.

INTERPRETATIO. *Quoties post auditam causam iudici possessor appellat, fructus possessionis de qua agitur, dum secundæ audientiæ euentus in dubio est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellauerit, hoc ab eo non potest postulari: quia nõ potest sequestrare quod non habet.*

Si propter prædia vrbana vel mancipia appelletur, pensiones eorum vel mercedes, vecturæ etiam, si de naui agatur, deponi solent.

De meritis appellationum. *Tit. XXXVII.*

OMni modo probandum est, vt quoties iniusta appellatio pronuntiatur, sumptus, quos dum sequeretur aduersarius impendit, reddere cogatur non simplos, sed quadruplos.

INTERPRETATIO. *Si quando cuiuscunque appellatio iniusta pronũtiatur, sumptus, quos post appellationem aduersarium suum compulit sustinere, non in simplum, sed in quadruplum ei reformare cogetur.*

Iulij Pauli Sententiarum receptarum libri quinti finis.

TITVLI EX CORPORE VLPIANI.

De Legibus & moribus.

* IMPERFECTA lex est veluti Cincia, quę supra certum modum donari prohibet, exceptis quibusdam cognatis, & si plus donatum sit, non rescindit.

Minus quam perfecta lex est, quę vetat aliquid fieri, & si factum sit, non rescindit: sed pœnam iniungit ei qui cõtra legem fecit, qualis est lex Furia testamentaria, quę plus quam mille asśium legatum, mortísve causa prohibet capere: præter exceptas personas: & aduersus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit.

Lex aut rogatur, id est, fertur: aut abrogatur, id est, prior lex tollitur: aut derogatur, id est, pars primæ tollitur: aut subrogatur, id est, adiicitur aliquid primæ legi: aut obrogatur, id est, mutatur aliquid ex prima lege.

Mores sunt tacitus consensus populi, longa consuetudine inueteratus.

De Libertis.

LIbertorum genera sunt tria, ciues Romani, Latini Iuniani, dediticiorũ numero. Ciues Romani, sunt liberti, qui vindicta, censu, aut testamento, nullo iure impediente manumissi sunt.

Vindicta manumittuntur, apud magistratum, velut Prætorem, Consulem, Proconsulem.

Censu manumittebantur olim, qui lustrali censu, Romæ, iussu dominorũ, inter ciues Romanos censum profitebantur.

Vt testamento manumissi liberi sint, lex duodecim Tabularum facit, quæ confirmat, quod datum legatum est. * Hodie autem ipso iure liberi sunt ex lege Iunia, qua lege Latini sunt nominati, inter amicos manumissi.

Dedititiorũ numero sunt, qui pœnæ causa vincti sunt à domino, quibus vestigia scripta fuerunt, qui propter noxam torti, nocentesque inuenti sunt, quíve traditi sunt, vt ferro, aut cum bestiis depugnarent: vel in custodiam cõiecti fuerunt: deinde quoquomodo manumissi sunt: idque lex Ælia Sentia facit.

Eadem lege cautum est, vt minor triginta annorum seruus vindicta manumissus, ciuis Romanus non fiat, nisi apud consilium causa probata fuerit: ideo sine consilio manumissum seruum manere putat. Testamento verò manumissum perinde haberi iubet, atque si domini voluntate in libertate esset, ideoque Latinus fit.

Eadem lex eum dominum qui minor viginti annorũ est, prohibet seruum manumit

manumittere, præterquam si causam apud consilium probauerit. In consilium autem adhibentur Romæ quinque Senatores, & quinque Equites Romani: in prouincia viginti Recuperatores, ciues Romani.

Ab eo domino qui soluendo non est, seruus testamento liber esse iussus, & heres institutus: etsi minor sit triginta annis, vel in ea causa sit, vt dedititius fieri debeat, ciuis Romanus & heres fit, si tamen alius ex eo testamento nemo heres sit. Quòd si duo pluresve liberi heredésque esse iussi sunt, primo loco scriptus liber & heres fit, quod & ipsum lex Aelia Sentia facit.

Eadem lex in fraudem creditoris & patroni manumittere prohibet.

Qui tantum in bonis, non etiam ex iure Quiritium seruum habet, manumittendo, Latinum facit.

In bonis tantum alicuius seruus est, velut hoc modo, si ciuis Romanus à ciue Romano seruum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ei, neq; in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit. Nam quandiu horum quid fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est, ex iure Quiritium autem venditoris est.

Mulier quæ in tutela est, item pupillus & pupilla manumittere non possunt.

Communem seruum vnus ex dominis manumittendo, partem suam amittit: eaque adcrescit socio: maxime si eo modo manumiserit, quo si proprium haberet, ciuem Romanum facturus esset. Nam si inter amicos eum manumiserit, plerisque placet eum nihil egisse.

Seruus in quo alterius est vsusfructus, alterius proprietas, à proprietatis domino manumissus, liber non fit, sed seruus sine domino est.

Post mortem heredis, aut ante institutionem heredis, testamento libertas dari non potest, excepto testamento militis.

Inter medias heredum institutiones libertas data vtrisque adeuntibus non valet: solo autem priore adeunte, iure antiquo valet. Sed post legem Papiam Popeam, quæ partem non adeuntis caducam facit, siquidem primus heres vel ius antiquum habeat, valere eam posse placuit. Quod si non habeat, non valere constat, quòd loco non adeuntis, ea lege ærarium partis heredes fiunt. Sunt tamen qui & hoc casu valere eam posse dicunt.

Qui testamento liber esse iussus est, mox quam vnus ex heredibus adierit hereditatem, liber fit.

Iusta libertas testamento potest dari his seruis, qui testamenti faciendi & mortis tempore ex iure Quiritium testatoris fuerunt.

Lex Furia Caninia iubet testamento ex tribus seruis, non plures quàm duos manumitti: & vsque ad decem dimidiam partem manumittere concedit: à decimo vsque ad triginta, tertiã partẽ, vt tamen adhuc quinq; manumittere liceat, æque vt ex priori numero: à triginta vsque ad centum quartam partem, æque vt decem ex priori numero liberari possint: à centum vsq; ad quingentos, partem quintam similiter, vt ex antecedenti numero viginti quinq; possint fieri liberi. Eademque præcipit, ne plures omnino quàm centum, ex cuiusquam testamento liberi fiant.

Eadem lex cauet, vt libertates seruis testamento nominatim dentur.

De

De statu liberis.

Vi sub conditione testamento liber esse iussus est, statu liber appellatur.

Statu liber, quandiu pendet conditio, seruus heredis est.

Statu liber seu alienetur ab herede, siue suscipiatur ab aliquo, libertatis conditionem secum trahit.

Sub hac conditione liber esse iussus, si decem milia heredi dederit, & si ab herede abalienatus sit, emptori dando pecuniam, ad libertatem perueniet: idque lex duodecim Tabularum iubet.

Si per heredem factum sit, quo minus statu liber conditioni pareat, perinde fit liber, atque si conditio expleta fuisset.

Extraneo pecuniam dare iussus, & liber esse, si paratus sit dare, & is cui iussus est dare, aut nollet accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset.

Libertas & directò potest dari hoc modo, liber esto, liber sit, liberum esse iubeo: & per fideicommissum, vt puta, Rogo, fidei committo heredis mei, vt Stichum seruum manumittat.

Is qui directo liber esse iussus est, horcinus fit liberto: is autem cui per fidei commissum data est libertas, non testatoris, sed manumissoris fit libertus.

Cuius fidei committi potest ad rem aliquam præstandam, eiusdem etiam libertas fidei committi potest.

Per fideicommissum libertas dari potest tam proprio seruo testatoris, quàm heredis, aut legatarij, vel cuiuslibet extranei seruo.

Alieno seruo per fideicommissum data libertate, si dominus eum iusto precio non vendat, extinguitur libertas, quoniam nec pretij computatio pro libertate fieri potest.

Libertas sicut dari, ita & adimi tam testamento quàm codicillis testamento confirmatis potest: vt tamen eodem modo adimatur, quo & data est.

De Latinis.

Atini ius Quiritium consequuntur his modis, beneficio principali, liberis, iteratione, militia, naue, ædificio, pistrino: præterea ex senatusconsulto, veluti quæ sit ter enixa.

Beneficio principali Latinus ciuitatem Romanam accipit, si ab imperatore ius Quiritium impetrauerit.

Liberis ius Quiritium consequitur Latinus, qui minor triginta annorum manumissionis tempore fuit. Nam lege Iunia cautum est, vt si ciuem Romanam, vel Latinam vxorem duxerit testatione interposita, quòd liberorum quærendorum causa vxorem duxerit, postea filio filiáue, nato natáve, & anniculo facto, possit apud Prætorem vel Præsidem prouinciæ causa probare, & fieri ciuem Romanũ, tam ipse quàm filius, filiáve eius, & vxor, scilicet si & ipsa Latina sit. Nam si vxor ciuis Romana sit, patrus quoque ciuis Romanus est, ex senatusconsulto quod auctore diuo Adriano factum est.

Iteratione fit ciuis Romanus, qui post Latinitatem quam acceperat maior triginta annorum, iterum iuste manumissus est ab eo cuius ex iure Quiritium

ritium seruus fuit. Sed huic concessum est, ex senatusconsulto etiam liberis ius Quiritium consequi.

Militia ius Quiritium accipit Latinus, si inter vigiles Romæ sex annis militauerit, ex lege Visillia. Præterea ex senatusconsulto concessum est ei, vt si trien- inter vigiles militauerit, ius Quiritium consequatur.

Naue Latinus ciuitatem Romanam accipit, si non minorem quàm decem milia modiorum nauem fabricauerit, & Romam sex annis frumentum portauerit, ex edicto diui Claudij.

* * *

De his qui sui iuris sunt.

Qui iuris sunt familiarum suarum principes, id est, paterfamiliæ, itemq; materfamiliæ.

Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt, spurij appellantur.

De his qui in potestate sunt.

In potestate sunt liberi, parentum ex iusto matrimonio nati.

Iustum matrimonium est, si inter eos qui nuptias contrahunt connubium sit, & tam masculus pubes quàm fœmina potens sit, & vtrique consentiant, si sui iuris sunt, aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt.

Connubium est vxoris iure ducendæ facultas.

Connubium habent ciues Romani cum ciuibus Romanis, cum Latinis autem & peregrinis, ita si concessum sit.

Cum seruis nullum est connubium.

Inter parentes & liberos infinite cuiuscunque gradus connubium non est. Inter cognatos autem ex transuerso gradu, olim quidem vsq; ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam ex tertio gradu licet vxorem ducere. Si tamen fratris filia, non etiam sororis filia, aut amita, vel matertera, quamuis eodem gradu sit, eademque vxore: nouerca, vel priuigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. *Hunc locũ & alios plerosque in notis restituimus.*

Si quis eam quam non licet, vxorem duxerit, incestum matrimonium contrahit, ideoque liberi in potestate eius non fiunt, sed quasi vulgo concepti, spurij sunt.

Connubio interueniente, liberi semper patrem sequuntur: non interueniente connubio, matris conditioni accedunt, excepto eo qui ex peregrino & ciue Romana, peregrinus nascitur: quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino natum deterioris parentis conditionem sequi iubet.

Ex ciue Romano & Latina, Latinus nascitur: & ex libero & ancilla, seruus: quoniam cum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem.

In his qui iure contracto matrimonio nascuntur, conceptionis tempus spectatur: in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis: veluti si ancilla conceperit, deinde manumissa pariat, liberum parit. Nam quoniam non legitime concepit, cùm editionis tempore libera sit, partus quoque liber est.

De

De dotibus.

Os aut datur, aut dicitur, aut promittitur.

Dotem dicere potest mulier quæ nuptura est, & debitor mulieris, si iussu eius dicat, institutus.

Parens mulieris, virilis sexus, per virilem sexum cognatione iunctus, velut pater, auus paternus, dare, promittere dotem omnes possunt.

Dos aut profectitia dicitur, id est, quam pater mulieris dedit: aut aduentitia, id est, ea quæ à quouis alio data est.

Mortua in matrimonio muliere, dos à patre profecta, ad patrem reuertitur, quintis in singulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod si pater nó sit, apud maritum remanet.

Aduentitia autem dos semper penes maritum remanet, præterquam si is qui dedit, vt sibi redderetur stipulatus fuit, quę dos specialiter receptitia dicitur.

Diuortio facto, siquidem sui iuris sit mulier, ipsa habet actionem, id est, dotis repetitionem. Quòd si in potestate patris sit, pater adiunctæ filiæ persona habet actionem reuera, nec interest aduentitia sit dos, an profectitia.

Post diuortium defuncta muliere, heredi eius actio non aliter datur, quàm si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit.

Dos si pondere, numero, mensura contineatur, annua, bima, trima die reddetur, nisi si, vt præsens reddatur, conuenerit. Reliquæ dotes statim redduntur.

Retentiones ex dote fiunt, aut propter liberos, aut propter mores, aut propter impensas, aut propter res donatas, aut propter res amotas.

Propter liberos retentio fit, si culpa mulieris aut patris, cuius in potestate est, diuortium factum sit. Tunc enim singulorum liberorum nomine sextæ retinentur ex dote: non plures tamen quàm tres sextę in retentione sunt, non in petitione.

Dos quæ semel functa est, amplius fungi non potest, nisi aliud matrimonium sit.

Morum nomine, grauiorum quidem, sextæ retinentur: leuiorum item octauæ. Grauiores mores sunt, adulteria tantum: leuiores, omnes reliqui.

Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote, quæ à die reddi debet. Ita propter maiores mores præsentem dotem reddit: propter minores senum mensum die. In ea autem, quæ præsens reddi solet, tantum ex fructibus iubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur ✶ repensatio facit.

Impensarum species sunt tres: aut enim necessariæ dicuntur, aut vtiles, aut voluptuosæ.

Necessariæ sunt impensæ, quibus non factis dos deterior futura est, velut si quis ruinosas ædes refecerit.

Vtiles sunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuosior dos effecta est, veluti si vineta & olíueta fecerit.

Voluptuosæ sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret: neque factis fructuosior effecta est: quod euenit in viridariis, & † pictoriis, similibúsque rebus.

† *al. picturis*

De iure donationum inter virum & vxorem.

Nter virum & vxorem donatio non valet, nisi certis ex causis: mortis causa, diuortij causa, serui manumittendi gratia. Hoc amplius principalibus

libus constitutioni bus concessum est mulieri, in hoc, donare viro suo, vt is ab Imperatore, lato clauo, vel equo publico, similíve honore honoretur.

Si maritus diuortij causa res mouerit, rerum quoque amotarum actione tenebitur.

Si maritus pro muliere se obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto, eo nomine cauere sibi solet stipulatione tribunitia.

In potestate parentum sunt etiam ij liberi, quorum causa probata est, per errorem contracto matrimonio inter dispares † condignis personas. Nam seu ciuis Romanus Latinam, aut peregrinam, vel eam quæ deditITIorum numero est quasi per ignorantiam vxorem duxerit, siue ciuis Romana per errorem peregrino, vel ei qui dedititiorũ numero est: aut etiam si Latino ex lege Aelia Sentia nupta fuerit, causa probata, ciuitas redditur tam liberis quàm parentibus, præter eos qui dedititiorum numero sunt, & ex eo fiunt in potestate parentũ liberi. † al. disparis conditionis

De Adoptionibus.

On tantum naturales liberi in potestate parentum sunt, sed etiam adoptiui.

Adoptio fit, aut per populum, aut per prętorem, vel pręsidẽ prouinciæ. Illa adoptio quę per populũ fit, specialiter arrogatio dicitur.

Per populum, qui sui iuris sunt, arrogantur. Per prętorem autem, filiifamiliæ à parentibus dantur in adoptionem.

Arrogatio Romæ tantum fit. Adoptio autem etiam in prouincia apud præsidem.

Per prætorem, vel præsidem prouinciæ adoptari tam masculi quàm fœminæ, & tam puberes quàm impuberes possunt. Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant. pupilli antea quidem non poterant arrogari: nunc autem possunt ex constitutione diui Antonini.

Hi qui generare non possunt, velut spado, vtroque modo possunt adoptare. Idem iuris est in persona cœlibe.

Item is qui filium non habet, in locum nepotis adoptare potest.

Si paterfamiliæ arrogandum se dederit, liberi quoque eius quasi nepotes, in potestate fiunt arrogatoris. Fœminæ verò neutro modo possunt adoptare: quoniam nec naturales liberos in potestate habent.

De his qui in manu sunt.

Arre conuenitur in manum, certis verbis, & testibus X. pręsentibus, & solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.

* * *

Qui in potestate mancipióue sunt, quemadmodum eo iure liberentur.

Iberi parentũ potestate liberantur, emancipatione, id est, si posteaquam mãcipati fuerint, manumissi sint. Sed filius quidem ter mancipatus, ter manumissus, sui iuris fit. Id enim lex duodecim Tabularum iubet his verbis, Si pater filium ter venundauit, filius à patre liber esto. Cęteri autem liberi præter filium tam masculi quàm fœminæ, vna

mancipatione manumiſsioneq́ue ſui iuris fiunt.

Morte patris filius & filia ſui iuris fiunt. Morte autem aui nepotes ita demum ſui iuris fiunt, ſi poſt mortem aui in poteſtate patris futuri non ſunt: velut ſi moriente auo pater eorum aut iam deceſſit, aut de poteſtate dimiſſus eſt. Nam ſi mortis aui tempore, pater eorum in poteſtate eius ſit, mortuo auo, in patris ſui poteſtate fiunt.

Si patri, vel filio, aqua & igni interdictum ſit, patria poteſtas tollitur, quia peregrinus fit is, cui aqua & igni interdictum eſt. Neque autem peregrinus ciuem Romanum, neque ciuis Romanus peregrinum in poteſtate habere poteſt.

Si pater ab hoſtibus captus ſit, quāuis ſeruus hoſtium fiat, tamen cùm reuerſus fuerit, omnia priſtina iura recipit iure poſtliminij. Sed quandiu apud hoſtes eſt, patria poteſtas in filio eius interim pendebit. Et cùm reuerſus fuerit ab hoſtibus, in poteſtate filium habebit. Si verò ibi deceſſerit, ſui iuris filius erit. Filius quoque ſi captus fuerit ab hoſtibus, ſimiliter propter ius poſtliminij, patria poteſtas interim pendebit.

In poteſtate parentum eſſe deſinunt, & hi qui Flamines Diales inaugurantur, & quæ virgines Veſtæ capiuntur.

De Tutelis.

TVtores conſtituuntur tam maſculis, quàm fœminis. Sed maſculis quidem impuberibus duntaxat propter ætatis infirmitatem, fœminis autem tam impuberibus, quàm puberibus, & propter ſexus infirmitatem, & propter forenſium rerum ignorantiam.

Tutores autem legitimi ſunt, aut ſenatuſconſultis conſtituti, aut moribus introducti.

Legitimi tutores ſunt, qui ex lege aliqua deſcendunt. Per eminētiam autem legitimi dicuntur, qui ex lege duodecim Tabularum introducuntur ſeu propalam, quales ſunt agnati, ſeu per conſequentiam, quales ſunt patroni.

Agnati ſunt, à patre cognati, virilis ſexus, per virilem ſexum deſcendentes, eiuſdem familię, veluti patrui, fratres, filij fratris patruelis.

Qui liberum caput mācipatum ſibi, vel à parente, vel à coemptore manumiſit, per ſimilitudinē patroni tutor efficitur, qui fiduciarius tutor appellatur.

Legitimi tutores, alij tutela in iure cedere poſſunt.

Is cui tutela in iure conceſſa eſt, Ceſſicus tutor appellatur: qui ſiue mortuus fuerit, ſiue capite minutus, ſiue alij tutela ceſſerit, redit ad legitimum tutorem tutela. Sed & ſi legitimus deceſſerit, aut capite minutus fuerit, ceſſitia quoque tutela extinguitur.

Quantum ad agnatos pertinet, hodie ceſſitia tutela non procedit: quoniam permiſſum erat in iure, cedere tutela fœminarum tantum, non etiam maſculorum. Fœminarum autem legitimas tutelas lex Claudia ſuſtinet.

Excepta tutela patronorum, legitima tutela capitis diminutione amittitur.

Capitis minutionis ſpecies ſunt tres, maxima, media, minima.

Maxima capitis diminutio eſt, per quam & ciuitas, & libertas amittitur: veluti cum incenſus aliquis venierit, aut cum mulier alieno ſeruo ſe iunxerit, denunciante domino, & ancilla facta fuerit, ex ſenatuſconſulto Claudiano.

Media

Media capitis diminutio dicitur, per quam sola ciuitate amissa libertas retinetur: quod fit in eo, cui aqua & igni interdicitur.

Minima capitis diminutio est, per quam & ciuitate, & libertate salua status duntaxat hominis mutatur: quod fit adoptione, & in manum conuentione.

Testamento quoque nominatim tutores dati, confirmantur eadem lege duodecim Tabularum, his verbis, Vti legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita ius esto: qui tutores datiui appellantur.

Dari testamento tutores possunt liberis qui in potestate sunt.

Testamento tutores dari possunt hi, cum quibus testamenti faciendi ius est, præter Latinum Iunianum. Nam Latinus habet quidem testamēti factionem, sed tamen tutor dari non potest. id enim lex Iunia prohibet.

Si capite diminutus fuerit tutor testamento datus, non amittit tutelam: sed si abdicauerit se tutela, desinit esse tutor. Abdicare autem est dicere nolle se tutorem esse in iure. Cedere autem tutela testamento datus non potest. nam & legitimus in iure cedere potest, abdicare se non potest.

Lex Atilia iubet mulieribus, pupillísve non habentibus tutores, dari à Prætore, & maiore parte Tribunorum plebis, quos tutores Atilianos appellamus. Sed quia lex Atilia Romę tantum locum habet, lege Iulia & Titia prospectum est, vt in prouincia quoque similiter à Præsidibus earum dentur tutores.

Lex Iunia tutorē fieri iubet Latino, vel Latinis impuberibus eum qui etiam ante manumissionem ex iure Quiritium fuit.

Ex lege Iulia de maritandis ordinibus, tutor datur à Prætore vrbis ei mulieri virginíve, quam ex hac ipsa lege nubere oportet, ad dotem dandam, dicendam, promittendamve, si legitimum tutorem pupilla non habeat. Sed postea Senatus censuit, vt etiam in prouincia quoque, similiter à Præsidibus earum ex eadem causa, tutores dentur.

Præterea etiam in locum muti, furiosiue tutoris, alterum dandum esse tutorem, ad dotem constituendam Senatus censuit.

Item ex Senatuscōsulto tutor datur mulieri ei cuius tutor abest, præterquā si patronus sit qui abest. Nam in locum patroni absentis alter peti non potest, nisi ad hereditatem adeundam, & nuptias contrahendas. Idemque permisit in pupillo patroni filio.

Hoc amplius Senatus censuit, vt si tutor pupilli pupillæve suspectus, à tutela submotus fuerit, vel etiam iusta de causa excusatus, in locum eius tutor alius detur.

Moribus tutor datur mulieri, pupillóve, qui cum tutore suo lege, aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat. (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus tutor dicitur, quia à Prætore vrbis dari consueuit.

Pupillorum pupillarumque tutores & negocia gerunt, & auctoritatem interponunt. Mulierum autem tutores auctoritatem duntaxat interponunt.

Si plures sunt tutores, omnes in omni re debent auctoritatem accommodare, præter eos qui tunc dati sunt. nam ex his vel vnius auctoritas sufficit.

Tutoris auctoritas necessaria est mulieribus quidem in his rebus, si lege, aut legitimo iudicio agant, si se obligent, si ciuile negocium gerant, si libertæ suæ

permittant in contubernio alieni serui morari, si mancipia alienent.

Pupillis autem hoc amplius, etiam in rerum nec mancipi alienatione, tutoris auctoritate opus est.

Liberantur tutela masculi quidem pubertate. Puberem autem Cassiani quidem eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id est qui generare potest. Proculeij autem, eum qui quatuordecim annos expleuit. verum Priscus eum puberem esse, in quem vtrunque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum. Fœminæ autem tutela liberantur. *

* * *

De curatoribus.

Curatores aut legitimi sunt, id est, qui ex lege duodecim Tabularum dantur: aut honorarij, id est, qui à Prætore constituuntur.

Lex duodecim Tabularum furiosum, itemque prodigum, cui bonis interdictum est, in curatione iubet esse agnatorum.

A Prætore constituitur curator, quem ipse Prætor voluerit, libertinis prodigis, itemque ingenuis, qui ex testamento parentis, heredes facti, male dissipant bona. his enim ex lege curator dari non poterat: cum ingenuus quidem non ab intestato, sed ex testamento heres factus sit patri: libertinus autem nullo modo patri heres fieri possit, qui nec patrem habuisse videtur, cùm seruilis cognatio nulla sit.

Pręterea dat curatorem ei, etiam qui nuper pubes factus, idonee negocia sua tueri non potest.

De cele, orbo, & solitario patre.

Lege Iulia prohibentur vxores ducere Senatores quidem, liberique eorum, libertinas, & quæ ipsæ, quarúmve pater, matérve artem ludicram fecerit: item corpore quæstum facientem.

Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenáve manumissam, & in adulterio deprehensam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecerit. Adiicit Mauricianus, & à senatu damnatam.

De pœna legis Iuliæ.

Fœminis lex Iulia, à morte viri, anni tribuit vacationem: à diuortio, sex mensium. Lex autem Papia à morte viri, biennij: à repudio, anni & sex mensium.

De decimis.

Vir & vxor inter se matrimonij nomine decimam capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam, quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas, pro numero liberorum, accipiunt. Item communis filius, filiáve, post nonum diem amissus, amissáve, vnam decimam adiicit: duo autem, post nonum diem amissi, duas decimas adiiciunt. Præter decimam, etiam vsumfructum tertiæ partis bonorum eius capere possunt: & quotcunque liberos habuerint eiusdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier petere præter decimam, dotem potest legatam sibi.

De

De solidi capacitate inter virum & vxorem.

Liquando vir & vxor inter se solidum capere possunt: velut si vterque vel alteruter eorum nondum eius ætatis sit, quæ quidem liberos exigit: id est, si vir minor annorum viginti quinque sit, aut vxor annorum viginti minor. Item si vtrique lege Papia finitos annos in matrimonio excesserint, id est, vir sexaginta annos, vxor L. Item si cognati inter se coierint vsque ad sextum gradum: aut si vir absit, & donec abesset, intra annum postquam abesse desierit, libera inter eos testamenti factio est. Si ius liberorum à principe impetrauerint: aut si filium filiámve communem habeant: aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim amiserint: vel si duos trimos, vel si tres post nonum diem amiserint, vt intra annum tamen & sex mēses. Etiam vnus cuiuscunque ætatis impubes amissus, solidi capiendi ius præstat. Item si post mortem viri intra decem menses vxor ex eo peperit, solidum ex bonis eius capit.

Aliquando nihil inter se capiunt, id est, si contra legem Iuliam, Papiamque Popeam contraxerint matrimonium. Verbi gratia, Si famosam quis vxorem duxerit, aut libertinam, senator.

Qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum neutri legi paruerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis tenebitur, ex senatusconsulto Perniciano: sed Claudiano senatusconsulto maior sexagenario, si minorem quingenaria duxerit, perinde habebitur, ac si minor, sexaginta annorum duxisset vxorem.

Quòd si maior quinquagenaria minori sexagenario nupserit, impar matrimonium appellatur, & senatusconsulto Caluitiano iubetur non proficere ad capiendas hereditates, & legatas dotes. Itaque mortua muliere, dos caduca erit.

De caducis.

Vod quis sibi testamento relictum, ita vt iure ciuili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, caducum appellatur, veluti cecidit ab eo. Verbi gratia, si cœlibi, vel Latino Iuniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit, vel Latinus ius Quiritiū consecutus sit: aut si ex parte heres scriptus, vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peræger factus sit.

Hodie ex constitutione imperatoris Antonini, omnia caduca fisco vindicantur, sed seruato iure antiquo liberis & parentibus.

Caduca cum suo onere fiunt, ideoque libertates, & legata, & fideicommissa, àb eo data, ex cuius persona hereditas caduca facta est, salua sunt: scilicet & legata, & fideicommissa cum suo onere fiunt caduca.

Qui habeant ius antiquum in caducis.

Tem liberis & parentibus testatores vsque ad tertium gradum lex Papia ius antiquum dedit, vt heredibus illis institutis, quod quis ex eo testamento non capit, ad hos pertineat, aut totum, aut ex parte, prout pertinere possit.

De dominiis & adquisitionibus rerum.

OMnes res aut mancipi sunt, aut nec mancipi.

Mancipi res sunt prædia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus, quàm vrbana, qualis domus. Item iura prædiorum rusticorũ: velut via, iter, actus, & aquæductus. Item serui & quadrupedes, quæ dorso, collóve domantur, velut boues, muli, equi, asini: cæteræ res nec mancipi sunt. Elephanti & cameli, quamuis collo dorsóve domentur, nec mancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt.

Singularum rerum dominia nobis adquiruntur, mancipatione, traditione, vsucapione, in iure cessione, adiudicatione, lege.

Mancipatio propria species alienationis est, & rerum mancipi. eaque fit certis verbis, libripende, & quinque testibus præsentibus.

Mancipatio locum habet inter ciues Romanos, & Latinos, Colonarios, Latinósque Iunianos, eósque peregrinos, quibus commercium datum est.

Commercium est emendi vendendíq; inuicem ius.

Res mobiles non nisi præsentes mancipari possunt, & non plures quàm quæ manu capi possunt. Immobiles autem, etiam plures simul, & quæ diuersis locis sunt, mancipari possunt.

Traditio, propria est alienatio rerum. Nec mancipi rerum dominia, ipsâ traditione adprehendimus: scilicet, si ex iusta causa traditæ sunt nobis.

Vsucapione dominia adipiscimur, tam mancipi rerum quàm nec mancipi. Vsucapio est autem, dominij adeptio, per continuationem possessionis anni, vel biennij. rerum mobilium, anni: immobilium, biennij.

In iure cessio quoque communis alienatio est, & mancipi rerum, & nec mãcipi, quæ fit per tres personas in iure cedentes, vindicantes, ad dicentes

In iure cedit dominus: vindicat is cui ceditur: addicit prætor.

In iure cedi res etiam incorporales possunt, velut vsusfructus, & hereditas, & tutela legitima, & libertas.

Hereditas in iure ceditur, vel antequàm adeatur, vel postea quã adita fuerit.

Antequàm adeatur in iure cedi potest legitime ab herede: posteaquã adita est, tam à legitimo quàm ab eo qui testamento heres scriptus est.

Si antequàm adeatur hereditas, in iure cessa sit, perinde heres fit cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset. Quòd si postea quàm adita fuerit, in iure cessa sit, is cui cessa est permanet heres, & ob id creditoribus defuncti manet obligatus: debita verò pereunt, id est, debitores defuncti liberantur.

Res autem corporales, quoties singulæ in iure cessæ sunt, transeunt ad eum cui cessa est hereditas.

Adiudicatione dominia nanciscimur, per formulam familiæ herciscundæ, quæ locum habet inter coheredes; & per formulam communi diuidundo cui locus est inter socios: & per formulam finium regundorũ, quæ est inter vicinos. Nam si iudex vni ex heredibus, aut sociis, aut vicinis rem aliquã adiudicauerit, statim illi adquiritur, siue mancipi, siue nec mancipi sit.

Lege nobis adquiritur, velut caducum, vel ereptitium ex lege Papia Popea. Item legatum ex lege duodecim Tabularum, siue mancipi res sint, siue nec mancipi.

Adquir

Adquiritur autem nobis etiam per eas personas quas in potestate, manu, mancipióve habemus. Itaque siquidem (mancipio puta) acceperint, aut traditū eis sit, vel stipulati fuerint, ad nos pertinet.

Item si heredes instituti sint, legatúmve eis sit, & hereditatem iussu nostro adeuntes, nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet.

Si seruus alterius, in bonis alterius ex iure Quiritium sit, ex omnibus causis adquiret ei cuius in bonis est.

Is quem bona fide possidemus, siue liber, siue alienus seruus sit, nobis adquirit, ex duabus causis tantum, id est, quod ex re nostra, & quod ex operibus suis adquirit. Extra has autem causas, aut sibi adquirit, si liber sit: aut domino, si alienus seruus sit. Eadē sunt & in eo seruo, in quo tantum vsumfructū habemus.

De testamentis.

Testamentum, est mentis nostræ iusta contestatio, in id solenniter factum, vt post mortem nostram valeat.

Testamentorum genera fuerunt tria, Vnum, quod calatis Cōmitiis: alterum quod in procinctu: tertium quod per æs & libram appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis, hodie solum in vsu est quod per æs & libram fit, id est, per mancipationem imaginariam. in quo testamento libripens adhibetur, & familiæ emptor, & non minus quàm quinque testes, cum quibus testamenti factio est.

Qui in potestate testatoris est, aut familiæ emptoris, testis ad libræ pensa adhiberi non potest: quoniam familiæ mancipatio inter testatorem, & familiæ emptorem fit: & ob id domestici testes adhibendi non sunt.

Filio familiæ emente, pater eius testis esse non potest.

Ex duobus fratribus qui in eadem patris potestate sunt, alter familiæ emptor, alter testis esse non potest, quoniam quod vnus ex his mancipium accipit, adquirit patri, cui filius suus testis esse non debet. Pariter & qui in potestate eius est constitutus.

Duo fratres, qui in eiusdem patris potestate sunt, testes vtrique, vel alter testis, alter libripens fieri possunt, alio familiam emente: quoniam nihil nocet ex vna domo plures testes alieno negocio adhiberi.

Mutus, surdus, furiosus, pupillus, fœmina, neque familiæ emptor, neque testis, libripénsve fieri potest.

Latinus Iunianus, & familiæ emptor, & testis, & libripens fieri potest: quoniam cum eo testamenti factio est.

In testamento, quod per æs & libram fit, duæ res aguntur, familiæ mancipatio, & nuncupatio testamenti. Nuncupatur testamentum in hunc modum: Tabulas testamenti testator tenens ita dicit, Hæc vt in his tabulis cerísve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos Quirites testimonium præbitote, quæ nuncupatio & testatio vocatur.

Filius familiæ testamentum facere non potest: quoniam nihil suum habet, vt testari de eo possit. Sed diuus Augustus Marcus constituit, vt filius familiæ miles, de eo peculio quod in castris adquisiuit, testamentum facere possit.

Qui de statu suo incertus est (facito quod patre peregre mortuo, ignorat se sui iuris esse) testamentum facere non potest.

Impubes licet sui iuris sit, testamentum facere non potest: quoniam nondum plenum iudicium animi habet.

Mutus, surdus, furiosus, itemque prodigus, cui lege bonis interdictum est, testamentum facere non possunt. Mutus, quoniam verba nuncupationis loqui non potest: surdus, quoniam verba familiæ emptoris exaudire non potest: furiosus, quoniam mentem non habet, vt testari de ea re possit. Prodigus, quoniam commercium illi interdictum est, & ob id familiam mancipare non potest.

Latinus Iunianus, item is qui dedititiorum numero est, testamentum facere non potest. L tinus quidem, quoniam nominatim lege Iunia prohibitus est. Is autem, qui dedititiorum numero est, quoniã nec quasi ciuis Romanus testari potest, cum sit peregrinus: nec quasi peregrinus, quoniã nullius certæ ciuitatis, sciens vt aduersus leges ciuitatis suæ testetur.

Fœminæ post duodecimum annum ætatis testamenta facere possunt, tutore auctore, donec in tutela sint.

† 𝔷. P. Romani Seruus publicus, † Prætorísve, parte dimidia testamenti faciendi habet ius.

Quemadmodum heres institui debeat.

Eres institui recte potest his verbis, Titius heres esto, Titius heres sit, Titium heredem esse iubeo. Illa autem institutio, Heredem instituo, heredem facio, plerisque improbata est.

Qui heredes institui possunt.

Eredes institui possunt, qui testamenti factionem cum testatore habent.

Dedititiorũ numero heres institui nõ potest, quia peregrinus est.

Cum quo testamenti factio non est, siquidem mortis testatoris tempore, vel intra diem cretionis, ciuis Romanus sit, heres esse potest. Quòd si Latinus manserit, lege Iunia, capere hereditatem prohibetur. Idem iuris est in persona cœlibis, propter legem Iuliam.

Incerta persona heres institui non potest, velut hoc modo, Quisquis primus ad funus meum venerit, heres esto. quoniam certum consilium debet esse testantis.

Nec municipia, nec municipes heredes institui possunt: quoniam incertum corpus est, vt neque cernere vniuersi, neq; pro libito de herede cernere possunt vt heredes fiant. Senatusconsulto tamen concessum est, vt à libertis suis heredes institui possint. Sed fidei commissa hereditas municipibus restitui potest: deniq; hoc senatusconsulto prospectum est.

Deos heredes instituere non possumus, præter eos, quos senatusconsulto, constitutionibus principum instituere concessum est: sicuti Iouem Tarpeium, Apollinem Didymæum, sicuti Martem in Gallia, Mineruam Meliensem, Herculem Gaditanum, Dianam Ephesiam, matrem deorum Cybelem, eam quæ Smyrnæ colitur, & Cœlestum Salinensem Carthaginis.

Seruos heredes instituere possumus, nostros, cum libertate: alienos, sine libertate: communes, cum libertate, vel sine libertate.

Eum seruum qui tantum in bonis noster est, nec cum libertate heredem

instituere possumus, quia Latinitatem consequitur: quod non proficit ad hereditatem capiendam.

Alienos seruos heredes instituere possumus: eos tamen quorum cum dominis testamenti factionem habemus.

Communis seruus, cum libertate recte quidem heres instituitur, quasi proprius, pro parte nostra: sine libertate autem, quasi alienus, propter socij partem.

Proprius seruus cum libertate heres institutus, siquidē in eadem causa permanserit, ex testamento liber & heres fit, id est, necessarius.

Quòd si ab ipso testatore viuente manumissus, vel alienatus sit, suo arbitrio, vel iussu emptoris, hereditatem adire potest. Sed si sine libertate sit institutus, omnino non constat institutio.

Alienus seruus heres institutus, siquidem in ea causa permanserit, iussu domini debet hereditatem adire. Quòd si viuo testatore manumissus, aut alienatus à domino fuerit, aut suo arbitrio, aut iussu emptoris, poterit adire hereditatem.

Sui heredes instituendi sunt, vel exheredandi. Sui autem heredes sunt liberi, quos in potestate habemus, tam naturales, quàm adoptiui: item vxor, quæ in manu est, & nurus, quæ in manu est filij, quem in potestate habemus.

Posthumi quoque liberi, id est, qui in vtero sunt si tales sunt, vt nati in potestate nostra futuri sint, suorum heredum numero sunt.

Ex suis heredibus filius quidem neq; heres institutus, neque nominatim exheredatus, non patitur valere testamentum. Reliquæ verò personæ liberorum, velut filia, nepos, neptis, si præteritæ sint, valet testamentum.

Scriptis heredibus adcrescunt, suis quidem heredibus in partem virilem: extraneis autem, in partem dimidiam.

Posthumi quoque liberi cuiuscunque sexus omissi, quod valuit testamentū agnatione rumpitur.

Eos qui in vtero sunt si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes: si quidem post mortem nostram nascantur, ex iure ciuili: si verò viuentibus nobis, ex lege Iulia.

Filius qui in potestate est, si non instituatur heres, nominatim exheredari debet: reliqui sui heredes vtriusque sexus aut nominatim, aut inter cæteros.

Posthumus filius nominatim exheredandus est: filia posthuma, cæteræque posthumæ fœminæ vel nominatim, vel inter cæteros: dummodo inter cæteros exheredatis aliquid legetur.

Nepotes & pronepotes cæterique masculi posthumi præter filium, vel nominatim vel inter cæteros, cum adiectione legati sunt exheredandi: sed tutius est tamen nominatim eos exheredari: & id obseruatur magis.

Mancipatos liberos, cùm iure ciuili, neque heredes instituere, neque exheredare necesse sit, tamen Prętor iubet, si non instituantur heredes, exheredari masculos omnes nominatim: fœminas vel inter cæteros, alioqui contra tabulas bonorum possessionem eis pollicetur.

Inter necessarios heredes, id est, seruos cum libertate heredes scriptos, & suos scilicet necessarios, id est, liberos qui in potestate sunt, iure ciuili nihil interest, nam vtrique etiam inuiti heredes sunt. Sed iure prætorio suis & necessariis

heredib

heredibus abstinere se à parentis hereditate permittitur. Necessariis autem tantum heredibus abstinendi potestas non datur.

Extraneus heres, siquidem cum cretione sit heres institutus, cernendo fit heres: siue sine cretione, pro herede gerendo.

Pro herede gerit, qui rebus hereditariis tanquam dominus vtitur: velut qui actionem rerum hereditariarum facit: aut seruis hereditariis cibaria mandat.

Cretio est, certorum dierum spacium, quod datur instituto heredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hereditatẽ necne: velut, Titius heres esto, cernitoq; in diebus cẽtum proximis, quibus scieris, poterísq;: nisi ita creueris, exheres esto.

Cernere, est verba cretionis dicere, ad hunc modum, Cùm me Mæuius heredem instituerit, eam hereditatem adeo cernoq;.

Sine cretione heres institutus, si constituerit, nolle se heredem esse, statim excluditur ab hereditate, & amplius eam adire non potest.

Cum cretione vero heres institutus, sicut cernendo fit heres, ita non aliter excluditur, quàm si intra diem cretionis non creuerit. Ideoque etiam si constituerit nolle se heredem esse, tamen si supersint dies cretionis, pœnitentia actus, cernendo heres fieri potest.

Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris, in qua adiiciuntur hęc verba, Quibus scieris, poterísque. Continua, in qua non adiiciuntur.

Ei qui vulgarem cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus scit se heredem institutum esse, & potuit cernere. Ei vero qui continuam habet cretionem, etiam illi dies computantur, quibus ignorauit se heredem institutum: aut sciuit quidem, sed non potuerit cernere.

Heredes aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequentibus.

Heredes scripti sunt, velut, Titius heres esto, cernitoque in diebus proximis centum, quibus scieris poterísque, nisi ita creueris, exheres esto. Tunc Mæuius heres esto, cernitóque in diebus, & reliqua. Similiter & deinceps substitui potest.

Si sub imperfectam cretionem heres institutus sit, id est, non adiectis his verbis, si non creueris, exheres esto, sed si ita, Si non creueris, tunc Mæuius heres esto. Cernendo quidem, superior inferiorem excludit: non cernendo autem, sed pro herede gerendo, in partem admittit substitutum. Sed postea diuus Marcus constituit, vt & pro herede gerendo, ex asse fiat heres. Quod si neque creuerit, neque pro herede gesserit, ipse excluditur, & substitutus ex asse fit heres.

Quemadmodum testamenta rumpuntur.

Estamentum iure factum infirmatur duobus modis: si ruptum, aut irritum factum sit.

Rumpitur testamentum mutatione, id est, si postea aliud testamentum iure factum sit. Item agnatione, id est, si suus heres agnascatur, qui neque heres institutus, neque vt oportet, exheredatus sit.

Agnaſcitur ſuus heres,aut agnaſcendo,aut adoptando,aut in manum conueniendo,aut in locum ſui heredis ſuccedendo: velut nepos mortuo filio, vel emancipato. Aut manumiſſione,id eſt,ſi filius ex prima, ſecundáve mancipatione manumiſſus,reuerſus ſit in patris poteſtatem.

Irritum fit teſtamentum,ſi teſtator capite diminutus fuerit,aut ſi iure facto teſtamento, nemo extiterit heres.

Si is qui teſtamentum fecit ab hoſtibus captus ſit, teſtamentum eius valet: ſiquidem reuerſus fuerit,iure poſtliminij: ſi non ibi deceſſerit, ex lege Corneliana:quæ perinde ſucceſſionem eius confirmat,atque ſi in ciuitate deceſſiſſet.

Si ſeptem ſignis teſtium ſignatum ſit teſtamentum,licet iure ciuili ruptum vel irritum factum ſit,Prætor ſcriptis heredibus iuxta tabulas, bonorum poſſeſſionem dat,ſi teſtator & ciuis Romanus,& ſuę poteſtatis cũ moreretur fuit, quę bona poſſeſſio cũ re,id eſt,cum effectu habetur,ſi nemo alius iure heres ſit.

Liberis impuberibus in poteſtate manentibus tam natis quàm poſthumis heredes ſubſtituere parentes poſſunt duplici modo,id eſt,aut eo quo extraneis, vt ſi heredes non extiterint liberi,ſubſtitutus heres fiat:aut proprio iure,id eſt, ſi poſt mortem parentis heredes facti,intra pubertatem deceſſerint, ſubſtitutus heres fiat.

Etiam exheredatis filiis ſubſtituere parentibus licet.

Non aliter impuberi filio ſubſtituere quis heredem poteſt,quàm ſi ſibi quis heredem inſtitueret,vel ipſum filium, vel quemlibet alium.

Milites quomodocunque fecerint teſtamenta,valent,id eſt, etiam ſine legitima obſeruatione. Nam principalibus cõſtitutionibus permiſſum eſt illis quomodocunque vellent, quomodocunque poſſent teſtari: idque teſtamentum quod miles cõtra iuris regulam fecit,ita demum valet,ſi vel in caſtris mortuus ſit,vel poſt miſſionem intra annum.

De Legatis.

Egatum, eſt quod legis modo, id eſt, imperatiuè, teſtamento relinquitur. Nam ea quæ precatiuo modo relinquuntur, fideicommiſſa vocantur.

Legamus autem quatuor modis,per vindicationem, per dãnationem,ſinendi modo, per præceptionem.

Per vindicationem his verbis legamus, Do,lego:capito,ſumito,ſiue habeto.

Per damnationem his verbis, Heres meus damnas eſto dare, dato, facito: heredem meum dare iubeo.

Sinendi modo ita:Heres meus damnas eſto ſinere Lucium Titium ſumere illam rem, ſibique habere.

Per præceptionem ſic,Lucius Titius illam rem præcipito.

Per vindicationem legari poſſunt res,quæ vtroque tempore ex iure Quiritium teſtatoris fuerunt, mortis,& quando teſtamentum faciebat: præterquam ſi pondere,menſura,numero contineantur. in his enim ſatis eſt, ſi vel mortis duntaxat tempore fuerint ex iure Quiritium.

Per damnationem omnes res legari poſſunt,etiam quæ non ſunt teſtatoris, dummodo tales ſint quæ dari poſſint.

Liber homo,aut res populi,aut ſacra, aut religioſa, nec per damnationem legari

legari poteſt: quoniam dari non poteſt.

Sinendi modo legari poſſunt res propriæ teſtatoris,& heredis eius.

Per præceptionem legari poſſunt res, quę etiam per vindicationem, ſi ea res quæ non fuit, vtroque tempore, teſtatoris, ex iure Quiritium, per vindicationē legata ſit, licet iure ciuili non valeat legatum, tamen ſenatuſconſulto Neroniano firmatur: quo cautum eſt, vt quod minus pactis verbis legatum eſt, perinde ſit, ac ſi optimo iure legatum eſſet.

Optimum autem ius legati per damnationem eſt, ſi duobus eadem res per vindicationem legata ſit: ſiquidem diſiunctim, ſingulis in ſolidum debentur: ſi vero coniunctim, velut Titio & Seio, hominem Stichum do, lego, iure ciuili, concurſu, partes fiebant. Non currente altero, pars eius alteri adcreſcebat, ſed poſt legem Papiam Popeam, non capientis pars caduca fit.

Si per damnationem eadem res duobus legata ſit, ſiquidem cōiunctim, ſingulis partes debentur: & non capientis pars iure ciuili in hereditatem remanebat: nunc autem caduca fit: quod ſi diſiunctim, ſingulis in ſolidum debetur.

Optione autem legati, per vindicationē data, legatarij electio eſt, veluti hominem optato, eligito. Idemque eſt, & ſi tacite legauerim Titio hominem, aut decem, heres meus dato hominem, dare heredis electio eſt.

Ante heredis inſtitutionem legari non poteſt, quoniam & poteſtas teſtamēti ab heredis inſtitutione incipit.

Poſt mortem heredis legari non poteſt, ne ab heredis herede legari videatur: quod iuris ciuilis ratio non patitur. In mortis autem heredis tempus legari poteſt: velut cùm heres moriatur.

Pœnæ cauſa legari non poteſt: Pœnæ autē cauſa legatur, quod coercendi heredis cauſa relinquitur, vt faciat quidem aut non faciat, non vt legatum pertineat, vt puta hoc modo, Si filiam tuam in matrimonio Titio conlocaueris, decem milia Seio dato.

Incertæ perſonæ legari non poteſt: veluti, Quicunque filio meo filiam ſuam in matrimonio conlocauerit, ei homini tot milia dato. ſub certa tamen demonſtratione incertæ perſonæ legari poteſt: velut, Ex cognatis meis qui nunc ſunt, qui primo ad funus meum venerit, ei heres meus illud dato.

Neque ex falſa demonſtratione, neque ex falſa cauſa legatum infirmatur: falſa demonſtratio eſt, velut, Titio fundum, quem à Titio emi, do, lego. Cùm is fundus à Titio emptus non ſit, falſa cauſa eſt: velut, Titio, quoniā negocia mea curauit, fundum do, lego, vt negocia eius nunquam Titius curaſſet.

A legatario legari non poteſt.

Legatum ei tantum dari poteſt, qui extraneus eſt. Ideoque filiofamilię heredi inſtituto, vel ſeruo, neque à patre, neque à domino legari poteſt.

Heredi à ſemetipſo legari non poteſt.

Ei qui in poteſtate, manu, mancipióve eſt ſcripti heredis, ſub conditione legari poteſt, ſed requiritur vt quo tempore dies legati cedit, in poteſtate heredis non ſit.

Ei cuius in poteſtate, manu, mācipióve eſt heres ſcriptus, legari † non poteſt.

† Supereſt negatio

Sicut ſingulæ res legari poſſunt, ita vniuerſarum quoque ſumma legari poteſt. vtputa, Meuius heres meus cum Titio hereditatē meam partitò diuidito: quo caſu

quo casu dimidia pars bonorum legata videtur. Potest autem & alia pars, velut tertia vel quarta legari: quæ species partitio appellatur.

Vsusfructus iure ciuili legari potest earum rerum, quarum salua substantia vtendi fruendi potest esse facultas, & tam singularum rerum, quàm plurium, id est, partis.

Senatusconsulto cautum est, vt etiam si earum rerum quæ in abusu continentur, vt puta vini, olei, tritici vsusfructus legatus sit, legatario res tradantur, cautionibus interpositis de restituendis eis, cùm vsusfructus ad legatarium pertinere desierit.

Ciuitatibus omnibus, quæ sub imperio prætoriani sunt, legari potest: idque à diuo Nerua introductum, postea à Senatu auctore Adriano diligentius constitutum est.

Legatum quod datum est, adimi potest, vel eodem testamento, vel codicillis testamento confirmatis: dum tamen eodem modo adimatur quomodo datum est.

Ad heredem legatarij legata non aliter transeunt, nisi si iam die legatorum cedente legatarius decesserit.

Legatorum quæ pure vel in diem certũ relicta sunt, dies cedit antiquo quidem iure, ex mortis testatoris tempore: per legem autem Papiam Popeam, ex apertis tabulis testamenti. Eorum verò quæ sub conditione relicta sunt, cùm conditio extiterit, lex Falcidia iubet, non plus quàm dodrantem totius patrimonij legari, vt omnimodo quadrans integer apud heredem remaneat.

Legatorum perperam solutorum repetitio non est.

De fideicommissis.

Fideicommissum, est quod non ciuilibus verbis, sed precatíve relinquitur: nec ex rigore iuris ciuilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis.

Verba fideicommissorum in vsu fere sunt hæc, Fidei committo, peto, volo dari, & similia.

Etiam nutu relinquere fideicommissum, in vsu receptum est.

Fideicommissum relinquere possunt, qui testamentum facere possunt, licet non fecerint. Nam intestatus quis moriturus fideicommissum relinquere potest.

Res per fideicommissum relinqui possunt, quæ etiam per damnationem legari possunt.

Fideicommissa dari possunt his quibus legari potest.

Latini Iuniani fideicommissum capere possunt, licet legatum capere non possint.

Fideicommissum & ante heredis institutionem, & post mortem heredis, & codicillis etiam non confirmatis testamento, dari potest, licet legari non possit.

Item Græce fideicommissum scriptum valet, licet legatum Græce scriptum non valeat.

Filio qui in potestate est, seruóve, heredibus institutis, seu si his legatum sit, patris vel domini fidei committi potest, quamuis ab eo legari non possit. Qui testamento heres institutus est codicillis etiam non confirmatis rogari potest,

vel vt hereditatem totam, vel ex parte alij restituat, quamuis ex directo heres institui, ne quidem confirmatis codicillis possit.

Fideicommissa non per formulam petuntur, vt legata, sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fideicommissarius vocatur: in prouinciis vero, Præsidum prouinciarum.

Pœnæ causa certæ vel incertæ personæ, ne quidē fideicommissa dari possunt.

Is qui rogatus est alij restituere hereditatem, lege quidem Falcidia locum nō habente, quoniam non plus, puta quàm dodrantem restituere rogatus est, ex Trebelliano senatuscōsulto restituit, vt ei & in eū dentur actiones, cui restituta est hereditas. Lege autem Falcidia interueniente, quoniam plus quàm dodrantem, vel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, ex Pegasiano senatusconsulto restituit: vel deducta parte quarta, ipse qui scriptus est heres, hereditatem restituat, & in ipsum actiones conseruētur: is autem qui recepit hereditatē, legatarij loco habeatur.

Ex Pegasiano senatuscōsulto restituta hereditate, commoda & incommoda hereditatis communicantur inter heredem & eum cui reliquæ partes restitutæ sunt, interpositis stipulationibus ad exēplum partis & pro parte stipulationū. Partis autem & pro parte stipulationes proprie dicuntur, quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter heredem & legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est heres.

Si heres damnosam hereditatem dicat, cogetur à Prætore adire, & restituere totam, ita vt ei & in eum qui recipit hereditatem actiones dentur, perinde atq; si ex Trebelliano senatusconsulto restituta fuisset: idque vt ita fiat Pegasiano senatusconsulto cautum est.

Si quis in fraudem tacitam fidem adcommodauerit, vt non capienti fideicommissum restituat, nec quadrantem eum deducere Senatus censuit: nec caducum vindicare ex eo testamento, si liberos habeat.

Libertas dari potest per fideicommissum.

De legitimis heredibus.

INtestatorum ingenuorum hereditates pertinent, primum ad suos heredes, id est, liberos qui in potestate sunt, cæterósque qui in liberorum loco sunt. Si sui heredes non sunt, ad consanguineos, id est, fratres & sorores ex eodem patre. Si nec hi sunt, ad reliquos agnatos proximos, id est, cognatos, virilis sexus, per mares descendentes, eiusdem familiæ: id enim cautum est lege duodecim Tabularum, ac si intestatus moritur, cui suus extabit heres, nec agnatus proximus familiam habeto. Si defunctus sit filius, ex altero filio mortuo, iam nepos vnus, vel etiam plures, ad omnes hereditas pertinet, non vt in capita diuidatur, sed vt in stirpes, id est, vt filius solus mediam partem habeat, & nepotes quotquot sunt, alteram dimidiam. Aequū est enim nepotes patris sui loco succedere, & eam partem habere, quam pater eorum si viueret, habiturus esset.

Quandiu suus heres speratur heres fieri posse, tamdiu locus agnatis non est: velut si vxor defuncti prægnans sit, aut filius apud hostes sit.

Agnatorum hereditates diuiduntur in capita, veluti si sit fratris filius, & alterius

rius fratris duo pluresve liberi: quotquot sunt ab vtraq; parte personæ, tot fiunt portiones, vt singuli singulas capiant.

Si plures eodem gradu sunt agnati, & quidam eorum hereditatem ad se pertinere noluerint, vel ante quàm adierint, decesserint, eorum pars adcrescit his qui adierint. Quod si nemo eorum adierit, ad insequentem gradum ex lege hereditas non transmittitur: quoniam in legitimis hereditatibus successio non est.

Ad fœminas vltra consanguineorum gradum legitima hereditas non pertinet: itaque soror fratri sororíue legitima heres fit.

Ad liberos matris intestatæ hereditas ex lege duodecim Tabularum non pertinebat: quia fœminæ suos heredes non habent. Sed postea IMPP. Antonini & Commodi oratione in Senatu recitata, id actum est, vt sine in manu conuentione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant, exclusis consanguineis, & reliquis agnatis.

Intestati filij hereditas ad matrem ex lege duodecim Tabularum non pertinet: sed si ius liberorum habeat, ingenua trium, libertina quatuor legitima heres fit ex senatusconsulto Tertulliano: si tamen ei filio neque suus heres sit, quíve inter suos heredes ad bonorum possessionem à Prætore vocatur: neque pater ad quem lege hereditas bonorúmve possessio cum re pertinet, neq; frater consanguineus. Quod si soror consanguinea sit, ad vtrasque pertinere iubetur hereditas.

De libertorum successionibus vel bonis.

Libertorum intestatorum hereditas primũ ad suos heredes pertinet: deinde ad eos quorum liberti sunt, velut patronum, patronam, liberósve patroni.

Si sit patronus & alterius patroni filius, ad solum patronum hereditas pertinet.

Item patroni filius patroni nepotibus obstat.

Ad liberos patronorum hereditas defuncti pertinet, vt in capita, non in stirpes diuidatur.

Legitimæ hereditatis ius quod ex lege duodecim Tabularum descendit, capitis minutione amittitur.

De possessionibus dandis.

Bonorum possessio datur, aut contra tabulas testamenti, aut aduersus tabulas intestati.

Contra tabulas bonorum possessio datur liberis emancipatis, testamento præteritis, licet legitima ad eos non pertineat hereditas.

Bonorum possessio contra tabulas liberis tam naturalibus, quàm adoptiuis datur. Sed naturalibus quidem emancipatis: non tamen & illis, qui in adoptiua familia sunt. Adoptiuis autem, his tantum qui in potestate manserunt.

Emancipatis liberis ex edicto datur bonorum possessio, si parati sunt cauere patribus suis, qui in potestate manserunt bona, quæ moriẽte patre habuerunt, se collaturos.

Secundum tabulas bonorum possessio datur scriptis heredibus, scilicet si eorum quibus contra tabulas competit, nemo sit, aut petere nolint.

Etiamsi iure ciuili non valeat testamentum, forte quod familiæ mancipatio vel nuncupatio defuit, si signatum testamentum sit, non minus quàm septem testium ciuium Romanorum signis, bonorum possessio datur.

Intestati datur bonorum possessio per septem gradus. Primo gradu liberis. Secũdo legitimis heredibus. Tertio proximis cognatis. Quarto familiæ. Quinto patrono, patronæ, liberísve patroni, patronæve. Sexto viro, vxori. Septimo cognatis manumissoris, quibus per legem Furiam plus mille asses capere licet, si nemo sit ad quem bonorum possessio pertinere possit: aut sit quidem, sed ius suum omiserit, populo bona deferuntur ex lege Iulia caducaria.

Liberis bonorum possessio datur, tam his qui in potestatem vsque in mortis tempus fuerunt, quàm emancipatis: item adoptiuis, non tamen etiam in adoptionem datis.

Proximi cognati bonorum possessionem accipiunt, non solum per fœminini sexus personam cognati, sed etiam agnati capite diminuti. Nam licet legitimum ius agnationis capitis minutione amiserint, natura tamẽ cognati manẽt.

Bonorum possessio datur parentibus & liberis intra annum, ex quo petere potuerunt: cæteris, intra centum dies.

Qui omnes intra id tempus si non petierint, ad bonorum possessionem sequens gradus admittitur, perinde ac si superiores non essent: ídque per septem gradus fit.

Hi quibus ex successorio edicto bonorum possessio datur, heredes quidem non sunt, sed heredis loco constituuntur, beneficio Prætoris. Ideoque seu ipsi agant, seu cum his agatur, fictitiis actionibus opus est: in quibus heredes esse finguntur. Bonorum possessio aut cum re datur, aut sine re. Cum re, si is qui accepit, cum effectu bona retineat: sine re, quum alius iure ciuili euincere hereditatem possit: veluti si suus heres intestato sit. Bonorum possessio sine re, est cum suus heres euincere hereditatem iure legitimo possit.

De bonis libertorum.

CIuis Romani liberti hereditatem lex duodecim Tabularum patrono defert, si intestato sine suo herede libertus decesserit. ideoque siue testamento facto decedat, licet suus heres ei non sit, seu intestato, & suus heres ei sit, quanuis non naturalis, sed vxor, puta quæ in manu fuit, vel adoptiuus filius, lex patrono nihil præstat. Sed ex edicto Prætoris si testamento facto libertus moriatur, aut vt nihil, aut minus quàm partem dimidiam bonorum patrono relinquat, contra tabulas testamenti partis dimidiæ bonorum possessio illi datur, nisi libertus aliquem ex naturalibus liberis successorem sibi relinquat, siue intestato decedat, & vxorem forte in manum vel adoptiuum filium relinquat, æquè partis mediæ bonorum possessio cõtra suos heredes patrono datur.

In bonis libertæ patrono nihil iuris ex edicto datur. Itaque si intestata moriatur liberta, semper ad eum hereditas pertinet.

Licet liberi sint libertæ, quoniam non sunt sui heredes matri: obstat patrono lex Papia Popea. Postea libertas quatuor liberorum iure, tutela patronorum liberauit, & cùm intulerit, iam posse eas sine auctoritate patronorum testari,

prospexit, vt pro numero liberorum libertæ superstitum virilis pars patrono debeatur.

Liberi patroni virilis sexus, eadem iura in bonis libertorum parentum suorum habent, quæ & ipse patronus. Fœminæ verò, ex lege quidem duodecim Tabularum, perinde ius habent, atque masculi patronorum liberi.

Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturalis bonorum possessio eis non competit. Sed si ius trium liberorum habuerunt, etiam hæc iura ex lege Papia Popea nanciscuntur.

Patronę ex bonis libertorum illud ius tantum habent, quod lex duodecim Tabularum introduxit. Sed postea lex Papia patronæ ingenuę duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus, id iuris dedit quod patronus habet ex edicto.

Item liberis ingenuæ trium liberorum iure honoratæ, eadem lex id ius dedit, quod ipsi patrono tribuit.

VOLVSII METIANI DISTRIBVTIO,

Item vocabula ac notæ partium in rebus pecuniariis, pondere, numero, mensura.

SAEpenumero, Censor, animaduerti ægrè ferentem te, quòd ASSIS distributionem & in heredum institutione, & in aliis multis necessariam, ignotam haberes. Quæ ne tam exigua res ingenium tuum vllo modo moraretur, cum partes ipsas, tum vocabula & notas proponendas existimaui. Et deprehendes distributionem quidem partium infinitam, oppidò autem quàm exigua vocabula ac notas.

Prima diuisio solidi, id est libræ, quod AS vocatur, in duas partes dimidias deducitur. Pars dimidia SEMIS vocatur. nota eius S. Sequens diuisio fit in tres tertias partes. pars tertia TRIENS vocatur. nota eius ═ ═. Sequitur diuisio in quatuor quartas partes. pars quarta QVADRANS vocatur. nota eius ═—. Deinceps fit diuisio in sex sextas partes. sextæ partis nomen est SEXTANS. cuius nota est ═. Deinde diuiditur in octo octauas, quæ SESCVNCIAE vocanturquarum est nota Ɛ /. Item in nouem nonas. nona pars vocatur vncia duę sestulæ. nota —═. Diuiditur item AS in duodecim partes duodecimas. vocantur singulæ, VNCIA. cuius nota —. Hæc velut elementa primæ de asse distributionis, ęqualitatem seruant. Siquid quibusdam earum detrahas, vel conferas, fient dispares: quare si quadranti sextantem, vel trienti vnciam applices, facies QVINCVNCEM: qui constat ex quinque vnciis, hoc est, quinque duodecimis. Nota quincuncis ═—═. Si semissi applices vnciam, vel quincunci sextantem, vel trienti quadrantem, efficies SEPTVNCEM, hoc est septem duodecimas. Nota septuncis. 𝒮 Si septunci applicueris vnciam, vel semissi sextantem, vel quincunci quadrantem, vel trienti tantundem, facies BESSEM,

id est duodecimas octo. Nota bessis —S— Si bessi applicueris vnciam, vel septunci sextantem, vel semissi quadrantem, vel quincunci trientem, DODRANTEM efficies, hoc est nouem duodecimas. Nota dodrantis S Z. Si dodranti applicueris vnciam, vel bessi sextantem, vel septunci quadrantem, vel semissi trientem, vel quincunci tantundem, facies DEXTANTEM, hoc est decem partes duodecimas. Nota dextantis S ⚌⚌. Si dextanti applicueris vnciam, vel dodranti sextantem, vel bessi quadrantem, vel septunci trientem, vel semissi quincũcem, facies DEVNCEM, hoc est vndecim duodecimas. Nota deuncis S ⚌—⚌.

Ex his apparet, in quas partes æqualiter, in quas dispares AS diuidatur. Quò tamen faciliùs & memoria res teneatur, summa diuisionis hæc est. In ASSE sunt vnciæ decem duæ, hoc est, partes duodecimæ duodecim: vnciæ & binæ sextulæ, nouem, hoc est, nouem nonæ: sescunciæ octo, id est, octo octauæ: sextantes sex, id est, sex partes sextę: quadrantes quatuor, id est, quatuor partes quartæ: triẽtes tres, id est, tres partes tertiæ: semisses duo, id est, duę partes dimidię. Cæteræ partes inæqualem faciunt diuisionem. In DEVNCE sunt vnciæ vndecim, sextantes quinque & vncia, quadrantes tres & sextans, trientes duo & quadrans, quincunces duo & vncia, semis & quincunx, septunx & triens, bes & quadrans, Dodrans & sextans, dextans & vncia. Deest assi vncia. In DEXTANTE sunt vnciæ decẽ, sextantes quinque, quadrantes tres & vncia, trientes duo & sextans, quincunces duo, semis & triens, septunx & quadrans, bes & sextans, dodrans & vncia. Deest assi sextans. In DODRANTE sunt vnciæ nouem, sextantes quatuor & vncia, quadrantes tres, trientes duo & vncia, quincunx & triens, semis & quadrans, septunx & sextans, bes & vncia. Deest assi quadrans. In BESSE sunt vncię octo, sextantes quatuor, quadrantes duo & sextans, trientes duo, quincunx & quadrans, semis & sextãs, septunx & vncia. Deest assi triens. In SEPTVNCE sunt vnciæ septem, sextantes tres & vncia, quadrantes duo & vncia, triens & quadrans, quincunx & sextãs, semis & vncia. Deest assi quincunx. In SEMISSE sunt vnciæ sex, sextantes tres, quadrantes duo, triens & sextans, quincunx & vncia. Deest assi alter semis. In QVINCVNCE sunt vnciæ quinque, sextantes duo & vncia, quadrans & sextãs, triens & vncia. Deest assi septunx. In TRIENTE sunt vnciæ quatuor, sextantes duo, quadrans & vncia. Deest assi bes. In QVADRANTE sunt vnciæ tres, sextans & vncia. Deest assi dodrans. In SEXTANTE sunt vnciæ duæ. Deest assi dextans. Huc vsque diuisio maiorum, vt ita dictum sit, partium, & celebris & nota est: sed quum in se natura infinitam partiendi præstet facultatem, succedit VNCIAE quoque (quæ est assis, vt supra dictum est, pars duodecima) diuisio, non tam celebris quidem, sed tamen non adeo ignota. Vt assis, ita vnciæ Prima diuisio fit in duas partes dimidias: quæ vocãtur SEMVNCIAE. Nota semunciæ ℇ. Item diuiditur vncia in tres partes, quę vocantur BINAE SEXTVLAE. Nota binarum sextularum /ↄ. Item diuiditur vncia in quatuor SICILICOS, id est quatuor quartas. Nota sicilici ↄ Item in sextulas sex, id est sex sextas. Nota sextulę /. Item in duodecimas duodecim: quas singulas partes, DIMIDIAS SEXTVLAS vocamus. Nota dimidię sextulę. ⨪. Item in SCRIPTVLA vigintiquatuor. Scriptuli nota ℈ Est autem assis SEMVNCIA pars vicesima & quarta: duę sextulę, pars tricesima sexta: sicilicus, quadragesima octaua: sextula, septuagesima secunda: dimidia sextula, cẽtesima quadragesima quarta: scriptulum, ducentesima

centeſima octogeſima octaua. SEMVNCIA habet ſicilicos duos, ſextulas tres, dimidias ſextulas ſex, ſcriptula duodecim. DVAE SEXTVLAE habēt ſicilicũ & dimidiam ſextulam, ſextulas duas, dimidias ſextulas quatuor, ſcriptula octo. SICILICVS habet ſextulã & dimidiã, dimidias ſextulas tres, ſcriptula ſex. SEXTVLA habet dimidias ſextulas duas, ſcriptula quatuor. Dimidia ſextula habet ſcriptula duo. Has quoq; partes in quantũlibet diuidere poſſis: verùm infra eas neq; notas, neq; propria vocabula inuenies. Præterea dimidiũ ſcriptulum audio quoſdam ratiocinatores SIMPLIVM vocare: quod erit totius aſſis quingenteſima ſeptuageſima ſexta. Quam & ipſam partem infinitò ſeparare poſſis. Nec mirum, ſi infra has partes partitio facta, & nominibus & notis caret, quum etiam inter partes ſuperiores, primaſque diuiſiones, pleræque partes & nominibus & notis careant. Statim nanque vndecim vndecimæ aſſem efficiunt: nec aut nomē proprium, aut notã habent. Perinde decem decimę. Nam nona aſſis facit vnciam duas ſextulas. Octaua, vt ſupra redditum eſt, ſeſcuncia vocatur. Septē ſeptimæ, quæ & ipſæ aſſem implent, nec nomen proprium, nec notam habent. Sextæ, ſextantes vocantur. Ne quintæ quidem aut nomen proprium, aut notam habent. Iam verò tertias, trientes: quartas quadrantes: ſicut duodecimas, vncias vocari oſtenſum eſt. Infra has ceteræ vſque ſextamdecimam, nomine proprio notaque carent: ſed ſextadecima, ſemuncia, ſicilicus dicetur. Nam ſedecim ſemunciæ, octo ſunt vnciæ. ſedecim ſicilici, quatuor vnciæ fiunt. iunctæ vnciis octo, aſſem implent. Septimadecima deinde interiecta, nomine notaque caret. Octauadecima vocabitur ſemuncia ſextula. Nam hæ decies octies ductæ, aſſem efficient. Poſt has inferiores partes (excepta ſemuncia, duabus ſextulis, ſicilico, ſextula, dimidia ſextula, ſcriptulo) neque vocabula propria, neque notas habent: centeſimaque commodia, vt vſurarum nomine ad ſortem applicaretur, ſicilico, id eſt C auerſo, eo notari: quod quum C centum ſignificaret, conuertebatur ad eam ſummam, cuius centeſima futura erat: & ſiue vna conuenerat, vnus ſicilicus: ſiue plures. tot ſicilici ponebantur. Sicut autem aſſis appellatio ad rerum ſolidarum, hereditatiſque totius, diuiſio autem eius ad partium demonſtrationem pertinet: ita & ad pecuniam numeratam refertur: quæ olim in ære erat, poſtea & in argento feriri cœpit: ita vt omnis nummus argēteus ex numero æris poteſtatem haberet. Eo in numero ſunt hi ARGENTEI NVMMI: DENARIVS, cuius eſt nota X̶ QVINARIVS, cuius eſt nota V̶· SESTERTIVS, cuius nota eſt HS VICTORIATVS enim nunc tantundem valet, quantum quinarius olim. At peregrinus nummus loco mercis, vt nunc tetradrachmum & drachma, habebatur. DENARIVS primò aſſes decem valebat, vnde & nomen traxit. QVINARIVS, dimidium eius, id eſt, quinque aſſes: vnde & ipſe vocatur. SESTERTIVS duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius. Græca figura, ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam ſex talenta & ſemitalentum eo verbo ſignificãtur. Lex etiam duodecim tabularum argumento eſt: in qua duo pedes & ſemis, ſeſtertius pes vocatur. Nunc Denarius ſedecim, victoriatus & Quinarius octo, Seſtertius quatuor aſſes valet. Infra quam diuiſionē ſequitur alia quædam ſubdiuiſio, notas ęquè ac propria vocabula habens. Quare ſi ad denariam rationē conficias aſſem hac nota ſcribas, ac voces ſemũcia ſicilicus X Σ. Semũcię enim ſedecim, & ſicilici ſedecim, aſſem efficiũt. DVPONDIVM hac nota ſcribas, & voces ſeſcun-

cia X Σ Nam ſedecim ſeſcunciæ dupondium efficiunt. TRESSIS hac nota ſcribas: ac voces ſextans ſicilicus X ⚌. Aequè enim ſedecim ſextãtes, totidemq́ue ſicilici tres aſſes efficiũt. QVARTVSSIS hac nota ſcribas, vocesq́ue quadrãs X ⚌. Sedecim enim quadrantes quartuſſis efficiunt. QVINQVES hac nota ſcribas, vocesq́ue quadrans ſemuncia ſicilicus X ⚌ ? Σ. Nam ſedecim quadrantes ac totidem ſemunciæ ſicilicique, faciunt quinques. SEXIS hac nota ſcribas, nominesq́ue triens ſemuncia X ⚌ ⚌ Σ Aequè enim trientes & ſemunciæ ſedecies ducti, ſexis efficiunt. SEPTVS hac nota ſcribas, ac nomines quincunx ſicilicus X ⚌ ⚌ — Simili enim modo quincunces ac ſicilici multiplicati ſeptus efficiunt. OCTVS hac nota ſcribas, ac nomines ſonus. Quibus eodem modo multiplicatis, octus reperias. NONVS hac nota ſcribas, appellesq́ue ſemis ſemuncia ſicilicus X s £. Vt ſemiſſem hanc quoque notam, quæ vocatur ſemiſſis vncia ſicilicus multiplicatum nonus inuenies. DECVS hac nota ſcribas, atque nomines ſeptuncem ſemunciam X s £. Septuncem quoque ac ſemunciam totiens ſi duxeris, decus efficies. VNDECIAES hac nota ſcribas, appelléſque beſſicilicus X s ⚌ Nam beſſicilici totiens ducti, vndecieris efficiũt. DVODECIAES hac nota ſcribas ac voces dodrans X s. Dodrantes eodem modo computati, duodeciæs efficiunt. TREDECIAES hac nota ſcribas, vocesq́ue dodrans ſemuncia ſicilicus X s ⚌ — £. Dodrantibus ſemunciis ſicilicis eadem ratione multiplicatis tredecim aſſes efficies. QVATVORDECIAES hac nota ſcribas, ac voces dextans ſemuncia X s ⚌ ⚌ £. Dextantes ſemuncięq́ue ſedecim ęquè quatuordecięs efficiunt. QVINDECIAES hac nota ſcribas, ac appelles deunx ſicilicus X s ⚌ ⚌ £. Deunx quoque ac ſicilicus ſedecies ducti, quindecies efficiunt. Ingenioſiſſimè autem quum ad denarium ratio conficeretur, excurrentis ęris nota inuenta eſt: quę ſedecies multiplicata id efficeret. Nanque quum denarij nota preſcribatur, eiq́ue ſubiungatur ęris excurrentis nota, manifeſtum eſt eam ſedecies ducendam ex adnotatione denarij. Ad quinarium & victoriatum rationem Romę confici neſcio: quemadmodum tamen, ſi velis, conficias, faciliùs apparebit, ſi priùs inſpexeris, ad quem modum ſeſtertiaria ratio conficiatur. tunc enim excurrentis ęris licet exemplum denariarię rationis & dimidiam duces, vel ſeſtertiaria & duplicabis. Ad ſeſtertium ratio ſi conficiatur, ſemis hac nota ſcribitur —T Vocatur libella teruncius. Eſt autem LIBELLA ſeſtertij decima pars, TERVNCIVS quadrageſima: quę duę partes iunctę, octauam ſeſtertij, id eſt, ſemiſſem efficiũt. Nam octo libellis, id eſt, octo decimis, teruncij octo, id eſt, octo quadrageſimę, quę fiunt quatuor viceſimę, hoc eſt duę decimę adiectę complent ſeſtertium. Sunt enim in ſeſtertio libellę decem, SINGVLAE viginti, teruncij quadraginta. Infra ſemiſſem nemo rationem tenere ſeſtertiariam ducit, poteſt tamen. Nam quadrans, qui eſt pars ſextadecima ſeſtertij, poterit notari SINGVLA, quę eſt viceſima ſeſtertij, & dimidio teruncio, qui eſt octogeſima ſeſtertij. Nam vtraque hęc pars iuncta, efficit ſextamdecimam. AS notari debet ⚌ £. Hęc ad ſeſtertium nota vocatur. Duę libellę ſingula, fiunt duodecimę & viceſima, hoc eſt quarta pars ſeſtertij. Nam quater binę libellæ, octo fiunt decimæ: quatuor ſingulæ, quatuor fiunt viceſimæ, hoc eſt duę decimę, quę ſuperioribus iunctę, ſeſtertium complent. AS SEMIS notari debet ⊐ — ST Vocatur tres libellæ ſingula teruncius: & ſunt tres decimæ, vna

mæ,vna viceſima,vna quadrageſima,hoc eſt quarta & octaua ſeſtertij. Superſunt octauæ quinque,id eſt ſemiſſes quinque, vt cōpleant ſeſtertium. DVPONDIVS hac nota S vocantur quinque libellæ, quæ ſunt quinque decimæ. Hæ duplicatę ſeſtertium implent. DVPONDIVS ſemis hac nota S⅂T Vocātur ſex libellæ teruncius. Sunt autem ſex decimæ & quadrageſima, id eſt dimidia & octaua totius. Superſunt octauæ tres,id eſt,ſemiſſes tres,vt ſeſtertium cōpleant. TRESSIS hac nota S=Σ.Vocatur ſeptem libellæ ſingula. Sunt autem pars dimidia & duæ decimæ & viceſima,hoc eſt,pars dimidia & quarta. Deſunt duæ octauæ,id eſt quarta,quæ iuncta impleat ſeſtertium. TRESSIS SEMIS hac nota S≡—ΣT.Vocatur octo libellæ ſingula teruncius. Sunt pars dimidia & tres decimæ & viceſima & quadrageſima,hoc eſt pars dimidia & quarta & octaua. Supereſt octaua, quæ adiecta ſeſtertium compleat. LIBELLA dicta creditur, quaſi puſilla libra. Nam quum olim ASSES librilesessent,& DENARIVS decem aſſes valeret,& decima pars denarij libram,quę eadem as erat:ſingula ſelibram, quæ eadem ſemis erat:teruncius quadrantem haberet,ſiue denariaria,ſiue ſeſtertiaria ratio conficeretur, iiſdem notis, id eſt libellarum, & ſingularum, & terunciorum,præpoſita nota denarij vel ſeſtertij,vt erat ratio,æra exprimebantur.Poſtea quàm in ſedecim aſſes denarius diſtributus eſt,denariaria ratio expeditius confici cœpit,vt ſupra dictum eſt:ſeſtertiaria manſit ſub iiſdem notis. Aucta tamen computatione,hæc quoque libella,exemplo maiorum,in duos velut ſemiſſes,qui ſingulæ vocantur,& quatuor velut quadrantes,qui teruncij vocantur,diuiditur.

PONDERIS eadem diuiſio eſt,quæ æris. Nam in quas partes as diuiditur, in has & libra diſpenditur.Ita AS quidem ſeu de diuiſione ſolidi, ſeu de pondere, ſeu de numerata in ære pecunia agatur: LIBRA autem in pondere, NVMMI verò argentei in pecunia,forma publica duntaxat nomen accipiunt.

MENSVRARVM liquoris atque grani expeditior & forma & appellatio eſt. Nam QVADRANTAL, quod nunc plerique AMPHORAM vocant,habet VRNAS duas, MODIOS tres, SEMODIOS ſex, CONGIOS octo, SEXTARIOS quadraginta octo, HEMINAS nonaginta ſex, QVARTARIOS centum nonaginta duos, Cyathos quingentos ſeptuaginta ſex.

NOTAE MENSVRARVM.

Quadrantalis	ꝗ I.
Ad granum	v.
Vrnæ	qs.
Heminæ	Ϟ
Sextarij ad vinum	Ↄ.
Semodij	ꝏ s.
Cyathi	TI.
Congij	Σ.
Modij	ꝏ I.
Quartarij	✠ ꝏ.

PAPIANI

PAPIANI LIBER RESPONSORVM.

De pactis inter virum & vxorem. *Tit. I.*

Nter virum & vxorem pacta non solum verbis, sed voluntate contrahentium constituuntur, vt neuter coniugum locupletior fiat.

De patris vel matris donatione & munificentia dominorum. *Tit. II.*

Onationem quam pater de rebus propriis in filium filiámve conscripserit, si gestis fuerit allegata, & si eam pater apud iudicem locorum probatis læsionis causis non reuocauerit, aut ipsa donatio dodrãtem, id est, nouem vncias non excedit secundum legem Theodosiani lib. VIII. ad Philippũ P. P. promulgatã, de remouẽdis donationibus, firmissimã permanere.

De maternis etiam donationibus hoc totum quod suprà simili conditione seruabitur. Sanè si mater quæ donationem in filium filiamve fecit ad secundas transierit nuptias, donationem quam fecit nullatenus habebit licentiam remo uendi secundum legem Theodosiani lib. VIII. ad Orfitum P. V.

De donationibus dominorum proprietas accipientium etiam circa heredes & proheredes lege firmatur, id est, ex corpore Theodosiani lib. XI. tit. XX. Strategio Com. R. P.

De Homicidiis. *Tit. III.*

Omicidam tam ingenuum quàm seruum, si extra ecclesiam inueniatur, morte damnari. Si vero homicidiũ casu vel vitandæ mortis causa dicatur admissum, ad Principis notitiam per relationem iudicis est referendum, & eius sententia expectanda, secundum legem ex corpore Nouellarum Theodosij & Valentiniani ad Maximum patricium datam. Si verò ad ecclesiam seruus homicidij reus fortè confugerit, quia lex Theodosiani lib. VIIII. ad Antiochum data ab ecclesia nullum inermem permittit abduci, indulta vita pro eo quem occidit ipse deseruiat. qui verò armatus se intra ecclesiam tueri temptauerit secundum, legem ipsam, cum conscientia episcopi abstrahatur.

De ingenuo vero homicida intra ecclesiam posito, de interempti precio principis est expectanda sententia, quia de precio occisorum nihil euidenter lex Romana constituit. Dominus noster statuit obseruari, vt si ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus, & homicida ad ecclesiam confugerit, is ipse qui homicidium admisit, cum medietate bonorum suorum occisi heredibus seruiturus addicatur, reliqua medietas facultatis eius heredibus relinquatur.

Si verò seruus cuiuscunque occisus fuerit ab ingenuo & ipse homicida ad ecclesiam cõuolauerit, secundum serui qualitatẽ infrascriptũ domino eius preciũ cogatur

cogatur exoluere, hoc est, pro actore C. sol. pro ministeriali LX. pro aurifice electo C. pro fabro ferrario L. pro carpentario XL. pro aratore aut porcario aut viruicario aut aliis seruis XXX. Hoc ex præscripto Domini Regis conuenit obseruari.

De libertatibus. Tit. IIII.

Anumissione serui ciues Romani efficiuntur, quæ aut testamento legitimo, aut tabulis in Ecclesia recitatis secundum mandatum manumissoris scriptis, à sacerdotibus, id est, aut Episcopis cum Presbyteris, aut presbyteris cum Diaconibus subscriptis, firmitatis robur accipiat secundum legem Theodosiani à Constantino latam, quæ est sub tit. de manumissionibus in Ecclesia, ad Osium Episcopum datam.

Libertus principis Romana donatus à principe & manumissus de bonis suis hac ratione testetur, vt fisco debita medietas reseruetur, in cuius hereditate nepotes ex filia succedere non iubentur, secundum Gregoriani legem à Gordiano principe ad Calpurnium militem latam.

De sollicitationibus & furtis. Tit. V.

I quis in plagij scelere fuerit deprehensus atque conuictus, vt aut ingenuum aut seruum sollicitare præsumpserit aut vendere, capite puniatur secundum Theodosiani legem lib. IX. sub tit. ad legem Fabiam, datam ad Domicium Celsum Vic. Africę. Quod si ad Ecclesiam reus confugerit, quid domino aut parenti pro facto ipsius criminis satisfacere debeat principis est expectanda sententia.

De furtis etiam obiectis & probatis hæc forma seruabitur, vt ingenuus furtum oblata quadrupli solutione dissoluat, seruus verò pro furti crimine aut à domino ad vindictam tradatur aut res traditæ ei qui damnum pertulit cum vindicta à serui domino reformentur, secundum sententiam Pauli sub tit. de furtis. Quod si caballum vel duos boues vel duas equas furto ingenuus vel seruus abstulit, morte damnetur.

De iniuriis vel cædibus admissis. Tit. VI.

I quis forte temerarie aut vulnus aut fracturam ossium inflixerit, aut in conuicia atrocia forte proruperit, solutio vel vindicta pro facti ipsius qualitate in iudicis arbitrio & æstimatione consistat secundum regulã Gaij sub tit. de iniuriarum actione. Est enim grauis quæ in publico vel in foro ab humiliore persona inlustriori infertur. Si vero seruus in iis criminibus agnoscitur, cæsus sub pœna vinculorum temporalium domino restituatur secundum sententiam Pauli lib. v.

De fugitiuis inquirendis vel discutiendis. Tit. VII.

E fugitiuis, vbicunq; persona huiuscemodi inuenta fuerit, seu se ingenuũ dicat esse seu seruũ, locorum iudicib. aut à domino si ad eius notitiã puenerit, aut ab actore qui possessioni præest, discutiẽdus intra annũ debet pręsentari, ita vt iudices personã ipsam propter ingenuitatis nomẽ sine dubietate discutiãt. Quod si seruũ aut colonũ alienũ, nationis dũtaxat nostræ, sciens in domo vel in agro cõsistentem iudicib. non præsentat,

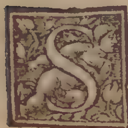
tat, aut admonitus à fugitiui domino eum adsignare dissimulat, multam retentoris incurrat, sicut vltima Theodosiani lege de fugitiuis colonis inquilinis & seruis constitutum est ad Florentum Com. S. L. lata. Quod si mulier ei cuius ager est, aut forte actori se domino nesciente coniũxerit, vicariam eiusdem meriti fugitiui domino dare debet. Quod si actor nesciente domino fugitiuum susceperit aut tenere præsumpserit aut iudici præsentare distulerit, factum eius fustuario supplicio à iudice vindicetur, & fugitiui dominus seruum suum cum peculio quod habet exacta operarum solutione recipiat. Si verò in fisci prædiis inuenti fuerint, aduocatus fisci vel procuratores conditioni simili teneantur, si ea quæ supra scripta sunt implere neglexerint.

De obiectione criminum, vel increpationibus. *Tit. VIII.*

SI quis ingenuus ingenuo crimen intendens, quod obiicit se scripserit probaturum, si probatio defuerit inscribendi se cum eo quem accusat corporali supplicio licentia non negatur: ita vt caput aut facultatem suam obliget, sicut lex Theod. in lib. IX. sub tit. I. designat quæ ad Marinianum Vic. Hispaniæ data est. Si vero ingenuus seruum cuiuscunq; putauerit inscribẽdum, aut caput suum aut facultatem integram nouerit obligari: quam non probato crimine domini seruus adquirat. Si verò seruus alienũ seruum alterius domini crediderit incusandum, inscriptione dominorum iudicis examinatio, si ita necessitas adserit, etiam adhibitis suppliciis ordinem veritatis inquirat: quicunque verò calumniam crimini probatus fuerit euicisse, si obiecta non conuicerit, pœnæ simili subiacebit, secundum legem Theodosiani eodem libro & titulo ad Consules, Prætt. tribb. pleb. & Senatum latam.

Accusandi verò permissum quæ persona non habeat legibus designatur, hoc est ne seruus dominum, vel patronum libertũs, seu familiaris præter solum crimen maiestatis accuset. Crimina verò maiestatis hæc sunt quæ legibus designantur: id est aduersus principem adpetitio tyranni.

De violentiis. *Tit. IX.*

SI quis violentiam ita conuincitur admisisse, vt collectis turbis per vim inruens deiciat possidentem, nec eum ciuili, quod legum est, actione pulsauerit, capitali sententia feriatur. Si tamen rem de qua possidentem depulit sui iuris non esse conuicerit, tum demum est vt pœna supra scripta damnetur. Quod si suam quidem proprietatem esse cõuicerit, medietas eius rei in sua firmitate permaneat, alia medietas propter admissam violentiam fisci viribus societur secundum legẽ Theod. lib. IX. sub tit. de vi pub. & pri. ad Bassum P. V. datam. Si vero serui inscio domino violentiam huiusmodi quæ supra scripta est intulerint, morti subdantur. quod si per discussionem iudicis conscio domino violentia probatur admissa, dominus pronuntietur infamis, serui metallis deputentur. De eo verò qui per tumultum solum occupat aut peruaserit, actio intenditur, & si conuictus fuerit rem indebite tenuisse, post conuentionem duplos fructus cum rei ipsius restitutione dissoluat. Si vero simpliciter rem possidet vsque ad conuentionis tempus simplos fructus dissoluat, post conuentionem duplos, sicut dictum est, inferat repetenti. Quod si rem mobilem vel sese mouentem per vim quis rapuerit, intra annum quadrupli solutione mul-

tabitur, post annum verò simpli satisfactione soluetur.

De raptu virginum & viduarum. *Tit. X.*

RAptorum probata crimina taliter punienda sunt, vt si puellam cum parentibus nihil ante depecti rapuerint aut volentem abduxerint, vna cum facinoris ipsius intercurrentibus vel admissoribus puniantur. Nec parentibus liceat de hoc crimine cum raptore sub qualibet pactione componere: quod si facere præsumpserint, interfecto raptore compositores ipsius criminis in exilium deputantur. Puellæ quæ tali se conditione iunxerit parentum successio denegatur, cuius admissi persecutio intra quinquennium exercenda est, post quinquennium actione persequendi criminis denegata secundum legem Theod. lib. IX. ad populum datam. Quod si deuota Deo puella de coniunctione viri consenserit, filij tali contubernio nati, punitis, iuxta Theod. legem ad Secundum PP. datam, his qui se taliter coniunxerāt, in hereditatem non veniant, qui etiamsi principali beneficio præstito nitantur, filij legitimi haberi non possunt, nec successionem eorum poterunt vindicare, sed facultas ipsa proximis parentibus adquirenda est secundum Gaij regulam.

De successionibus diuersis. *Tit. XI.*

PAtri matríve intestatis filij filiæúe æquo iure succedant, quod si filius habens filios forte decesserit, in locum patris nepotes neptesque ex filio nati natæúe eandem quam pater eorum habiturus erat capiant portionem. Si verò filiæ superstitibus parentibus obierint, tertiam de portione matris filij eius perdant, & in bessem portionis maternæ succedant: triens verò ille auunculis siue materteris, id est, matris fratribus vel sororibus adquiratur, secundum legem Theod. lib. v. sub titulo de legit. hered. ad Constantinum PP. Galliarum promulgatam. Quod si defunctus ipse filios non habeat aut nepotes ex filio, & nepotes tantum ex filia relinquat, in dodrantem, id est, in tribus hereditatis portionibus nepotes auo auiæúe succedant: quarta verò, id est, Falcidia adsignatur defuncti parentis fratri eiusque filio, nepoti ac pronepoti per virilem sexum venientibus. Si verò nepotibus competens portio ab auo, id est, quarta portionis paternæ & maternæ non dimittatur, de inofficioso eandem quę competit cōtra heredes institutos moueant actionem, quod in suprascripta lege tenetur insertum.

De successione verò matrum vel patrum qualiter defuncto succedant euidenter exprimitur, vt in hereditate defuncti filij mater tertiam, bessem patruus vel si plures fuerint, patrui consequantur, quem etiam filius patrui & nepos per virilem sexum veniens debet accipere secundum legem Theod. lib. v. tit. suprascripto ad Bassum P. V. datam. Quòd si defunctus nec matrem habuerit nec filios, nec nepotes: auus ei auiáque succedat quæ personæ si defuerint, pronepotes pronептésve ad hereditatem veniant, quibus etiam non extātibus proauo & proauiæ locus successionis aperitur.

De successionibus verò à latere venientibus, frater vel soror fratris vel sororis heres erit secundum gradum qui constitutus est, & non alterius fratris vel sororis filij In capita inter fratris filios hereditas diuidetur, ita vt quanti fuerint fratrum filij singulas & æquales portiones tollant.

Sciendum tamen est agnatos etiam longiore gradu positos cognatis proxi-

mioribus anteferri. Agnati ſunt per virilem ſexum venientes. Cognati qui per fœminas veniunt, quia ſi in propinquitate venerit fœmina ſoluta, agnatione fit cognatio. Quod ſi agnati defuerint, cognatus gradu proximus ad ſucceſſioné cæteris cognatis anteponitur.

De luctuoſis hereditatibus. *Tit.* XII.

DEfuncto filio pater ſuccedit, quod ſi patrem non habuerit, auus paternus iure ſuccedit: quod ſi & ille defuerit, fratres defuncti ſuccedunt. Si nec ipſi fuerint, mater ſuccedit: quod ſi fuerit defuncta mater, frater & ſoror. Mater per fratrem excluditur, & in ſucceſſionem frater cum ſorore æqua ſorte ſuccedit: quod ſi frater non fuerit, mater cum filiabus quantæcunque fuerint æquales capiunt portiones, ſecundum ſententiam Pauli lib. IIII. de inteſtaorum ſucceſſionibus, ad s. c. Tertullianum.

De commotione litium. *Tit.* XIII.

IS qui petitor eſt, litem & genus actionis ſuæ edere debet, quod niſi intra triduum fecerit, cauſam perdit. Edere autem hoc eſt, vt manu ſua quid petat quídve obiiciat ſcriptum ei quem pulſat ante iudiciũ det. Sciendum eſt in omnibus negociis per ſe cauſas ſuas vnumquemque dicere debere, aut certe mandatum geſtis allegatum in perſonam quam voluerit legitimam facere, quia nec fœminę, nec infamia notato, nec minori actio vlla mandatur. Quod ſi mandare voluerit, is qui actionem ſuſcepit, fideiuſſorem idoneum det, qui quod fuerit iudicatum promittat implere. aliter quicunque alienæ cauſæ ſe miſcuerit, pro calumniatore damnatur, hoc eſt, vt infamis iudicio expellitur in exilium deportandus. Criminales verò actiones nullatenus poſſe mandari, niſi ab Epiſcopis & presbyteris, ad quos tamen mandati exitus reuertetur. Meſſiuis feriis & vindemialibus, Paſchalibus etiam XV. diebus & natalis Domini VII. Dominicis etiam diebus cæteríſque Epiphaniæ & Quinquageſimæ, nulla prorſus ſunt litigia contingenda: quod ſi factum fuerit, erit ſeueriſſimè vindicandum. Fiſcalia vero negotia dici etiam feriatis diebus licet.

De inquirendis animalibus & rebus. *Tit.* XIIII.

SI quis ingenuus quærentem aut animalia aut res ſuas, domum ad quærendum intrare prohibuerit, pro fure teneatur; ita vt rei quæ requiritur quadruplum ſoluat, hac tamen ratione, vt tribus ingenuis teſtib. vbi ſuſpicionem inueniendi furti habuerit, ingrediatur. Quòd ſi colonus aut ſeruus taliter requirentem prohibuerit, fuſtuario ſupplicio à iudicibus eius præſumptio vindicetur, & ab eo rei perditæ ſimplum exoluatur, ſecundum ſpeciem Gaij, qui hoc de prohibiti furti actione ſtatuit.

De damnis animalium, vel ſi quid per ea caſu euenerit. *Tit.* XV.

SI animal cuiuſcunque damnum intulerit, aut æſtimationem damni dominus exoluat, aut animali cedat. quod etiam de cane & bipede placuit obſeruari, ſecundum ſpeciem Pauli Sent. lib. I. tit. ſi quadrupes pauperiem

pauperiem fecerit. De cane etiam sub eodem titulo comprehensum est, vt si quisquam canem habens in plateis aut in viis publicis, eum diurnis horis in ligamina non redegerit, quidquid damni fecerit, id à domino dissoluatur. His illud adiectum, vt si quis caballum quódve aliud animal habens scabiosum, ita dimiserit, vt vicinorum gregibus permixtus proprium inferat morbum, quidquid damni per eum datum fuerit, similiter ab eo resarciatur. Incēdij etiam vel naufragij casu aut ruina si res commodata perierit, is cui commodata res est ad rei solutionem teneri non potest, nisi fortè suam rem liberasse probetur, cum de eodem casu rem commodatam eripere potuisset, secūdum sententiam Pauli lib. II. tit. de commodato, deposito pignore & fiducia.

De ablatis pigneribus & fideiussoribus. *Tit XVI.*

DEbitor solutionem differens potest ad satisfactionem pignerū vsurpatione compelli, quod tamen sine sententia iudicis facere non licebit, secundum Hermogeniam Constitutionem sub tit. De pigneribus Diocletiani & Maximiani ad Viuentium, Herennium, Antigonum, & aliam ad Septimum datam. Oblato debito vel deposito, pignus à creditore sine dilatione reddendum est, sub eodem tit. Obligatis cautione mācipiis, debitor promisit se vsuras præstaturum, ea mancipia creditor intra statutum tempus de domo debitoris abduxit. Operas eorum in vsuras specialiter imputandas sub eodem Hermogeniani tit. lege comprehensum est. Filiisfam. seruis vel colonis in contractibus nihil iure permissum est, hoc est, filiifam. in damnum parentum in eadem regione positorum nihil possunt pacisci, & si quid pacto adquisiuerint, id patris iuri indubitanter adquirunt, nec citra mandatum patris quidquam possunt promittere. Quòd si pater apud hostes est, vel infirmitate laborat, tunc contractus filij legitimus iudicatur. Nec seruus nec colonus peculium suum distrahere potest, insuper emptor furti actione tenetur secundum Constitutionem Hermogeniani sub tit. De eorum contractibus qui alieno iuri subiecti sunt, & Theodosiani legem lib. v. sub tit. Ne colonus inscio domino suo alienet peculium vel litem inferat ei ciuilem, ad Nebridium Vic. Asiæ, & vt Gregoriani Constitutionibus lib. XII. sub tit. De sponsoribus, tenetur insertum. Quod si quis à debitore suo fideiussorem de solutione acceperit, in potestate habeat creditor aut fideiussorem tenendi, aut eum qui debitor prior extiterit, quod tamen ante iudicem creditor profiteri debet, quem scilicet eorum malit eligere. Si quis fideiussor pro quocunque debitore aut per iudicium aut per dictum aut per chirographum delegatus extiterit, & constituta ea quæ fide dixit exsoluerit, vt summam soluti debiti recipiat, & si semper ille distulerit, post trinam conuentionem dupli redhibitione pro inficiante damnabitur, secundum legem Aquiliam, quæ negantes debitum dupli satisfactione condemnat.

De fugitiuorum furtis. *Tit. XVII.*

SI seruus etiam in fuga positus furtum fecerit damnúmve dederit, & reuersus ad dominum fuerit, nisi pro sui qualitate dominus soluere paratus sit, pro culpa eum aut dare præsentem aut absentem cedere cogendus est, secundum regulam Pauli Sententiarum.

De mulieribus ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus.
Tit. XVIII.

Vlieribus ad secundas nuptias intra anni spacium transire non licet, quod si fecerint, infames habentur, ita vt hereditatem mariti, etiamsi dimissa sit, non habeat, pari & in donatione nuptiali conditione seruata. Ad secundas verò nuptias post designatum spacium transeuntes donationem mariti prioris vsusfructus iure possidere, & à marito dimissa eis posse proficere, secundum Constitutionem Impp. Honorij & Theodosij ad Ioannem PP. datam.

De clausis itineribus vel aliis seruitutibus. Tit. XIX.

Iam publicam vel inter agros communiter dimissam nec possideri nec intercludi nec exarari posse, quod si factum fuerit, auctorem facti ad eius munitionem solum compelli, & à munitione viarum pro modo patrimonij in nullo penitus excusari. Hoc etiam de pontium reparatione seruandum esse. Aquæ cursum & adquiri biennio & amitti biennio constat. Iter actum, hoc est vbi carpenta versari possunt, similiter biennio adquiri & amitti posse. Agri quoq; communis nullis terminis limitati exæquationem inter consortes nullo tempore denegandam. Syluas, montes & pascua, vt vnicuique pro rata possessionis suppetit, esse communia. De seruitute luminis vel aëris similiter cōstitutum est vt inter priuatorum fabricas x. pedes, inter publicas xv. dimittantur, secundum legem Theodosij lib. IIII. sub tit. de ædificiis priuatorum.

De superuentoribus. Tit. XX.

I quis superuentu siue diurno siue nocturno quemque fuerit adgressus, & domus alienas expugnauerit effregerit aut expoliauerit, capite puniatur, cum quolibet genere armorum fuerit deprehensus. Receptores etiam adgressorum vel latronum eadem pœna plectantur. Hi qui per incendium voluntarie immissum quibuscunque rebus damnum intulerint, capite puniantur. Qui verò inimicitiarum causa incendium probati fuerint admisisse, honestiores in exilium, viliores in metallum deputentur. Si quis autem dolo focum fecerit vt exinde ad arcas ac tecta arboresque fructiferas fortè perueniat, damnum quod euenerit æstimatione sarcietur. Qui fructiferas arbores nocturnis aut diurnis horis quolibet tempore quamlibet ingenuus cecidisse probatur, infamis effectus damnum æstimatione iudicis sarcire cogatur. quod si vilior persona fuerit, ad tempus in exilium redigatur. In seruo restituta res etiā digno supplicio vindicetur.

De corruptis mulieribus. Tit. XXI.

I quis mulierem ingenuam vel virginem per vim stuprauerit, occidatur. quod si ancillam corruperit inlata violentia quicunq; ingenuus, iuxta pœnam legis Aquiliæ alterius mancipij restitutioni teneatur obnoxius. Quod si fortè seruus hoc fecerit, pro ingenua occidatur, pro ancilla verò iudicante iudice fustuario supplicio subiacebit secundum speciē Pauli Sententiarum. Coniunctio verò Iudæi Christiana lege inhibetur, vt nec Iudæus Christianam nec Christianus Iudæam accipiat, quod factū pro adulterio vindicatur iuxta legem Theodosij lib. IX. tit. de adulteriis.

De

De his qui hominem inlicite aut ſine cauſa obligauerint. *Tit.* *XXII.*

SI qui ingenuum natum vendiderint vel obligauerint, honeſtiores perſonæ damnantur in exilium, viliores in metallum, exceptis his qui captiuitatis iugo tenentur obnoxij, ſecundum ſpeciem Pauli Sententiarum lib. v.

De diuortiis. *Tit.* *XXIII.*

COnſenſu partis vtriuſque repudium dari, & matrimonium poſſe diſſolui, quod ſi pars viri repudium dare vxore contradicente voluerit, non aliter ei licebit, niſi aut adulteram eſſe conuincat aut veneficam aut conciliatricem, quorum vnum nuptialem donationẽ reuocare poteſt. Quòd ſi mulier nolente marito repudium dare voluerit, non aliter fieri hoc licebit, quam ſi maritum homicidam probauerit aut ſepulchrorum violatorem aut veneficum. quod ſi vnum ex his probauerit, & maritum dimittet & collatam in eum dotem & donationem quam maritus fecerat iure reuocabit, iuxta legem Theodoſiani ſub tit. de repudiis promulgatam.

De donationibus. *Tit.* *XXIIII.*

DOnatio ab auo vel auia, proauo vel proauia maternis ita ad eos quibus conlata fuerit pertineat vt patri nullatenus adquiratur. A linea verò paterna memoratorum donationes, vel ſi quid filiisfam. præter expreſſas perſonas quorumcunque largitate confertur, patri eorum proprietatem indubitanter adquiri. Donationes etiam vel dotes quas ex matrimonio filius vel filia in familia poſiti conſequuntur, ad eorum proprietatem quibus conlatæ ſunt, remota patrum adquiſitione ſine dubio pertinere, ſecundum Theodoſiani legem ſub tit. de maternis bonis & materni generis cretione ſublata, & alias ſub ſequenti eodem libro, de bonis quæ filiisfam. ex matrimonio adquiruntur. Sciendum tamen donationes tam auiaticas quàm nuptiales geſtorum ſolenni allegatione firmandas, præter illas nuptiales donationes quæ intra cc. ſolidorum ſunt taxatæ conlationem. Geſta autem ſecundum locorum conſuetudinem fieri placuit. Nec intereſt apud quem defenſorem fuerint celebrata ſecundum legem Theodoſij ſub tit. de donationibus. Sciendum etiam vſufructuarias donationes ſine traditione conſtare. quia vſusfructus pro donatione computatur. quod ſi vſufructuaria donatio non fuerit, & traditio ſubſequuta etiam non fuerit, legibus infirmatur. Donationes verò nuptiales has tantum ſine geſtis admitti, quas ætate minores, id eſt, poſiti intra xxv. annos accipiunt, etiamſi ſummam cc. ſolidorum probentur excedere. De animalibus, veſtibus, gemmis, vel quocunque metallo vel aliis quæ pondere numero menſura conſtant, omnem donandi ſolennitatem in ſola traditione poſſe conſtare. Hæc verò quæ puellæ patrem habenti, hac vſusfructus mentione ad ſcripta, tradita fuerint, & patre exigenti adſignata non fuerint, quærantur. In nuptialibus vero auorum donationibus nepotes vel neptes ex filia cum auunculis vel materteris in trientem & beſſem debere ſuccedere, quia dum eis inofficioſi actionem eandem lex tribuit quam filiis, conſtat eos liberorum locũ obtinere,

secundum legem Theod.lib.v.sub tit. de legitimis hereditatibus ad Constantinum PP. Galliarum.

De sacramentis. *Tit. XXV.*

I à iudice statutum fuerit, aut inter partes conuenerit, vt de rebus dubiis sacramenta præbeantur, eum solum debere iurare, à quo aliquid repetitur, nec ab aliis personis sacramenta requiruntur. Præstito autem sacramento, omnis causæ ipsius repetitio conquiescat. Hic sacramenti ordo notatis infamia denegatur, secundum Constitutionem Gregoriani & Hermogeniani.

De latronibus. *Tit. XXVI.*

I criminosi conuicti fuerint, puniantur, nec crimen illorum filios aut vxores, qui conscij non probantur, poterit implicare, secundum Iuris Constitutionem.

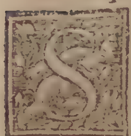
De adulteriis. *Tit. XXVII.*

Aritus si adulterum cum vxore inuenerit ita vt vnum sint & sese commisceant, liberum arbitrium habebit vtrumque vno ictu ferire, secundum legem Nouellam Maioriani, qui exinde ad ius vetus omnia reuocauit.

De puellis vel mulieribus sponsatis. *Tit. XXVIII.*

I quis arras sponsaliorum nomine dederit, & pater vel mater acceptis arris, & eo qui arras dederat refutato, aliò fortasse recesserit, arras in quadruplum esse reddendas. Si verò puella per se aut per quemcunq; propinquorum vel tutorum arras acceperit, & nuptias voluerit excusare vel alium fortasse suscipere, pœnam suprascriptam de propria facultate dissoluat, actione contra illum qui inconsultè arras susceperit reseruata. Hoc etiam constitutum est vt si qui dedit arras intra biennium nuptias celebrare tardauerit, tum mulier alij se matrimonio sociare impunè posit. Similiter constitutum, vt qui datis arris puellam declinat accipere, id quod arrarum nomine datum probatur amittat, & quod vicissim à patre puellæ muneris gratia acceperat, reformet.

Si quis caballis ossum aut scandulam ligauerit. *Tit. XXIX.*

I quis caballo ligando ossum vel scandulam vel pannum rubrum ita eum turbauerit vt pereat, si factum suum non negauerit, simplici satisfactione componat. Si negauerit & conuictus fuerit, dupli, secundum legem Aquiliam, qua inficiantes duplo tenentur.

De apparitoribus. *Tit. XXX.*

E quis omnino exequi præceptionem præsumat, nisi principis officij apparitorum probatoria ordinatus, & ab his quos præceptione conueniunt, de causis singulis, seu de viris, seu in vnum consortes pulsati fuerint, non amplius executores quàm solidum in sportulas requirant. Hi verò qui conueniuntur si quos consortes habent in principio litis denuntiare debebunt, vt & ipsi audientiæ tēpore deesse non posint. Agrorum

rum verò consortes si diuisæ sunt quæcunque agro portiones, habent quod cuicunque in agro sua portio in singulorum possessione esse fecerit. Ipsi etiam apparitores cognoscant, quod eis à suscepto officio discedere non licebit, nisi vacationis beneficium à principe officij consequantur.

De præscriptione temporum. *Tit. XXXI.*

ID constat legibus constitutum, vt tricennalem Constitutionem in hereditariis causis & in repetitione legatorum, in pecuniariis, id est chirographariis debitis & viuentium cautionibus, repertis fugitiuus, aduersus fiscum vel respub. de infirmanda operum munitione vel pro notitia testamentorum, custodiant iudicantes. Reliquæ verò causæ intra expansos metarum suarum terminos finiantur, id est de inofficiosis testamentis & immodicis donationibus, hoc est vbi Falcidia filiis non reseruatur, intra quinquennium eas debere proponi & peragi, & de non numerata pecunia. De seruitutibus verò superiori tit. comprehensum est quid iudices debeant obseruare. Si quis duas centesimas sibi quem stipulari fecerit aut fieri pertulerit, etiam pecuniæ præstitæ amissione multabitur, secundum legem Theod. De vsuris. Intra annum criminalem quæstionem & proponi debere & finiri, secundum legem Nouellam, vel diuersorum auctorum Constitutiones, quæ sunt per titulos superius indicatæ.

De falsariis & falsis testibus. *Tit. XXXII.*

FAlsarios aut multari aut deportari in exilium constitutum est. Hoc est etiam de illis qui obiectam falsitatem probare non potuerint obseruandum, secundum legem Theod. quæ de falsariis lege Cornelia data est.

De interpellationibus & appellatione. *Tit. XXXIII.*

AVctorem cuiuscunque negotij, id est petitorem aduersarium suum interpellare debere, nec eum qui pulsandus est longius trahere, & pulsatus sub eius audientia respondeat ad cuius sententiam conuenitur, sic tamen si in eius territorio is possessor esse cognoscitur, quod si in eius territorio nō possidet, tum demum pulsati iudicem actor adeat. Quòd si audientiæ tempore quælibet pars ad Principem prouocare deliberat, abiudicare iudices non præsumat. Appellationis sane tempora hæc sunt. Prolata sententia quisquis appellare voluerit, intra dies quinque per libellos data petitione appellet, contestans se ad audientiam principis prouocare. Cæterum præsentibus secundum leges data & relecta sententia postea non potest reuocari. Iudici quoque neque suam neq; alienam sententiam liceat refragari. quia hæc discussio soli principi reseruatur.

De rebus agnitis. *Tit. XXXIIII.*

SI quis res proprias agnoscat, nec eius manus aut aliquid cautionis opponatur, res suas præsumēdi habeat liberam potestatem, quod si postmodum male agnouisse aut præsumpsisse conuincitur, res male præsumptas dupla satisfactione restituat.

De venditione. *Tit. XXXV.*

N emendi & vendendi contractibus hic ordo ſeruandus eſt, vt qui rem ſui iuris vendiderit, repetendi eam poſtea non habeat facultatem. Venditionem verò ex hoc maxime ius firmitatis accipere ſi traditione celebrata poſſeſſio fuerit ſubſequuta. Vt ille iterum videatur poſſidere qui vendidit, documenti profeſſio firmitatem precariæ poſſeſſionis obtineat. Quòd ſi quis vendidiſſe fuerit approbatus, emptori in duplum melioratæ rei teneatur obnoxius. fructus enim malæ fidei poſſeſſor ante conuentionem ſimplos ex lege præſtabit, ſecundum legem Theod. vel Sententiam Pauli. Res verò quæ repetuntur, vt ſi quædam actio præceſſit, vt de quibus litigatur, nec vendi nec donari poſſunt, niſi forte vt dominus procurator litis quicunque per mandatum fuerit inſtitutus. Sciendum etiam eſt factam qualiterlibet commutationem vicem emptionis obtinere, ſecundum legem Theod. De cognitoribus & procuratoribus. Arra pro qualibet re à venditore ſuſcepta ab eo qui emit, venditionem perfectam eſſe. Pretium tamen poſtmodum ab emptore venditori impletur, de quo inter ipſos conuenerit aut virorum bonorum æſtimatione conſtiterit, ſecundum Sententiam Pauli.

De tutelis minorum. *Tit. XXXVI.*

Vtores legitimi agnati ſunt, id eſt per virilem ſexum à paterna linea venientes, qui ad tutelam vſque ad XIIII. ætatis annum vocantur, vt fratres primum, fratres patrueles, patrui, id eſt patris fratres vel filij eorum, per virilem ſexum, vt dictum eſt, venientes. Quibus omnibus mater ſi tutelam ſuſcipere voluerit, licito iure præponetur. Sciendum tamen eſt cognatos ſicut ad ſucceſſionem, ſic ad tutelam non vocari. Pupilli verò poſt impletum XIIII. annum curatores ſibi ipſi petere debebunt, pupillæ impleto XII. anno ſibi ipſæ petant, quia tutor vſque ad illud tempus rationem tutelæ adminiſtrare debet, qua rationecompleta, pupillus per curatorem facultatem ſuam gubernare debebit. Si verò mater tutorem filio intra annum non petat, & ad ſecundas nuptias tranſeat aut fortè non tranſeat, ſucceſſionem filij ſi intra pubertatem moriatur pro culpa non petiti tutoris amittat, & agnatis vel ſi hi defuerint cognatis qui ad ſucceſſionem iuris veniunt deferantur. Secundi verò mariti bona præteritæ tutelæ ratiociniis teneantur obnoxia, ſecundum legem Nouellam de tutoribus pupillis nominandis. Tutelæ vero actione ab exordio petiti curatoris vſque ad XXX. ætatis annum, id eſt, per annos XVI. qui tutelam geſſerunt rationem reddere coguntur. Tutores etiam ſi legitimi inueniantur, excuſantur, ſi quatuor maſculos filios habeant, ſi morbo perpetuo & ſontico teneantur, vt ſi furioſi aut mente inſani agnoſcantur. Aetatis etiã beneficio ſexagenarij ab his onerib. excuſantur. Tres quoq; tutelæ ſic liberant, vt ad quartam etiamſi euenerit non vocētur. Præterea lapſis & circũſcriptis pupillis integri reſtitutio datur, vt nominatis reb. petita integri reſtitutione quæ male ac circũſcriptoriè in præiudiciũ ſuũ acta ſunt vacuentur, quæ reſtitutio ita futura eſt, vt impleto XXV. & cũ XXVI. annũ, ingreditur euocatus ante defenſorẽ teſtib. qui ætatẽ eius nouerint annos ſuos prius profeſsione aut

relation

relationibus testium probet, ibique profiteatur aduersus quas causas vel quas personas integri restitutionem nominet, eique contra illum quem non nominauerit actio non patebit, quæ restitutio vsque ad finem annorum XXVIII. cōcessa est, post quos annos minoribus ad agendum quinquennium beneficio principali delatum est, secundum legem Nouellam.

De filiis legitimis siue naturalibus. Tit. XXXVII.

NVptiæ legitimè contrahuntur si consensu parentum aut ingenuorū virorum interueniente nuptiali donatione legitime celebrantur. Quòd si parentes defuerint, honestarum personarum consensus perficit nuptias, si tamen nuptialis donatio solenniter celebretur. alioquin filij inde nati legitimorum locum obtinere non poterunt, & erit in hereditate successioni locus his qui ab intestato per agnationem, vel si agnatio defuerit per cognationem forte succedunt. Naturales sane si ex ancilla nati fuerint & non manumittantur, à domino inter hereditaria mancipia computantur. Quòd si aut ex ingenua fuerit naturalis aut ex liberta aut certe libertina, vltra tres vncias matri cum filiis naturalibus dare amplius non licebit: hac ratione, vt donatio nuptialis in hereditatis supputationem non veniat, sed ea quæ donatione nuptiali fuerint supra tres vncias deputata, naturalibus iure debeantur. Quòd si aliquid vltra per donationem aut testamentum aut per suppositam quamcunque personam illis fuerint derelicta, ab herede legitimo legibus reuocetur, secundum Theod. legem de naturalibus filiis & matribus eorum latam. Si inter collegiatum siue seruum & ingenuam consensus fuerit contubernium initum, nuptiæ non vocantur: & qui ex ipsis nati fuerint deteriorem lineam sequuti dominis adquiruntur. Sciendum etiam est secundum legem Nouellam, si quis ingenuus colonæ ancillæúe aut ingenua seruo colonóve se iunxerit, salua ingenuitate discedendi licentiam non habere, secundum legem Nouellam sub tit. de aduenis.

De pactis & transactionibus. Tit. XXXVIII.

DE pactis hæc forma seruanda est, si quis maior ætate paciscatur conditionibus pacti maneat obligatus, si tamen potestatis suæ est, hoc est filiusfam. non est, aut nullo metu aut imperio ad pacta venire compellitur. Quòd si placitorum ordinationem adtemptet excedere, aut nolit implere, ad solutionem pœnę contentæ pacto cum emolumenti amissione tenendus est & infamiæ maculam sustinebit, secundum legē Theod. sub tit. de pactis & trāsactionibus. Sciendum tamen quod si quisquam se metu coactum ad pacta venisse causetur, intra annum probaturus huiusmodi moueat & peragat actionem, quo tempore præterito nullam sibi de vi déque metu suppetere nouerit actionem secundum Constitutionem Gregoriani. De successione viuentium sua vel aliena neminem pacisci posse, nec huiusmodi scripturam nomen pacti legibus vindicare, secundum legem Gregoriani & Hermogeniani. Cessionis verò firmitatem ita subsistere si cessionis nomine scriptura cuiuslibet rei cedentis voluntaria professione firmetur. Quòd si de vi & metu is qui cessit queri voluerit, intra annū similiter instituat & peragat actionem, secundum Theod. legem lib. IIII. tit. Qui lege Iulia cedere possunt.

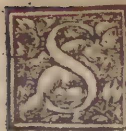
De terminis tranſgreßis & euulſis. *Tit. XXXIX.*

Vicunque terminos aut limites aut arbores terminales, quæ decoreas accipiunt, celebrata præſumptione euellere, abſcindere & ſigna impreſſa eradicare tentauerit, conuictus eodem loco vbi teſtimonia fuerint, vitæ terminum ſub incendio ſorciatur. Si nouos terminos occultè poſuerit, pœna falſarij teneatur, ſecundum ſententiam Pauli. Si verò terminis, limitibus, arboribuſq; tranſgreſſis vicini agri iura peruaſiſſe conuincitur, ſi intra x x x. annos pulſatus exiſtat, duplum terræ ſpatium quam peruaſerat cum fructu ſolutione reſtituat, & hoc ſecundum legem Nouellam.

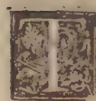
Sine cenſu vel reliquis comparari nihil poſſe. *Tit. XL.*

Gros comparari non poſſe niſi eis cenſum ſtatutum, qui poſſeſſionem ingreſſi fuerint, ſuſceperint diſſoluendum, quod ſi probatur venditionis tempore ſolutum tributum, reliqua emptor diſſoluat, & tributum præſenti delegatione ſuſcipiat, quod ſi factum non fuerit, venditor etiam pœnam legis, quæ in Theodoſiano continetur excipiat.

De iure poſtliminij. *Tit. XLI.*

I quis ſeruus poſt captiuitatem redierit, ad ius domini reuertatur, & ſi ingenuus redierit, iura libertatis integra ſe nouerit recepiſſe, nec ea tempora ei ad quamcunque cauſam obeſſe, quibus in regione alia captiuitate detentus eſt.

Ne quis in ſua cauſa iudicet. *Tit. XLII.*

Heodoſij lege euidenter exprimitur, in ſua cauſa neminem ius dicere neque ſententiam pronuntiare poſſe.

Vt nemo potentiorum nomina inlicitè prætendat, aut titulos prædiis ſuis adfigat. *Tit. XLIII.*

Egali ſanctione conſtat expreſſum, neminem ad deludendum pulſantem & ad diſſerendam iuſtitiam, potentum quorumcunque perſonas in lite poſſe prætendere, nec titulos prædiis ſuis adfigere, vt pulſantem terreat, aut actione competenti excludat.

De liberali cauſa vel de operis libertorum *Tit. XLIIII.*

I quis intra x x x. annos ſub ingenuitatis ſpecie vagantem in ſeruitutem reuocare voluerit, non aliter quam apud iudicem ſtatum eius pulſet, vbi ſi conuictus fuerit, alia tot mancipia dabit, quanta in ſeruitutem petebat. Ille verò pulſatus tertio debet adire iudicia, & ſi voluntarius adſertor aut defenſor inueniri non potuerit, à iudice fide integra & moribus idoneus deputetur. His verò qui de ſeruitute in libertinitatem aut ingenuitatem reuocare tentauerint, iſta beneficia denegantur, ſed vincti ferro ſtatuuntur, vt ſi quis eos defendere voluerit, habeat liberam poteſtatem. quod ſi nec defenſor inueniri potuerit, in ſeruitutẽ à domino retrahũtur. Hoc ſecũdũ legẽ Theod. quę de liberali cauſa lata eſt. Egẽtẽ patronũ libertus alere cõpellitur. Hoc ſecũdũ legẽ Gregoriã de operis libertorũ. Latini aliter intelligi nõ poſſunt,

nec

nec aliter intelligendi ſunt, quam ſi inter amicos pronuntiante domino ad cõuiuium euocentur, ita vt illis amicis vbi conueniunt ſic dominus conteſtetur eum cauſa latinitatis ad ſuum adhiberi conuiuium. Quòd ſi cũ eo ſeruus manducauerit, non cauſa latinitatis, ſed paupertatis propter ſolatium, præiudicium domino heredibuſque ex conuiuio adferri non poterit.

De teſtamentis. *Tit.* *XLV.*

Eſtamenta ſi holographa manu fiant, probata, manu veritatis ſine teſtibus integram capiunt firmitatem. Si verò teſtes adhibeantur, quibus teſtator ſubſcribendum ſuum offerat teſtamentũ, ciues Romani teſtes adhibendi ſunt numero competenti quinque aut ſeptẽ. Hi ad teſtamentum iure adhiberi poſſunt quorum teſtimonium merito recipitur, & cum quibus nobis eſt teſtamenti factio, ſecundum legem Theodoſij & Valentiniani ad Florentium PP. datam. Militibus verò aliter ſi velint teſtamentum facere, permiſſum eſt, quibus licet & ſine competenti teſtium numero teſtari, & filios præterire, nec inofficioſi querela eorum conſtat teſtamenta poſſe diſrumpi. Teſtamentis verò ciuium Romanorum ſi filius præteritus fuerit, rumpuntur: ſi verò filia aut nepos, non rumpuntur, ſed extraneis in dimidiam partem, ſuis heredibus in æqualem accreſcunt. Teſtamenta quibus filiis aut nepotibus Falcidia non dimittitur, nullo iure ſubſiſtunt. Fratres verò de inofficioſo fratris teſtamento agere nõ poſſunt. Item filius vel filia ſine filiis morientes matrem ſine Falcidia præterire non poſſunt, vt valeat teſtamentum.

De corporatis. *Tit.* *XLVI.*

Orporibus publicis id conſeruandum eſt ſecundum conſtitutionem nouellã Leonis & Seueri, vt ſi ex Marcialitano ✶ lito, Andorinico vel quocunque alio corporis publici & colono aut ancilla filij nati inueniantur aut fuerint procreati, ei adquirantur cuius colonum aut colonam, ſeruum aut ancillam eſſe conſtiterit, nec à ſeruili aut colonaria conditione illo modo corpus publicum eorum genus quaſi corporatos à fiſco faciat poſtea requiri, ſed omnis agnatio poſſeſſoris commodis adquiratur, quod lege euidenter exprimitur, quæ ad Baſilium PP. data eſt.

De conſortibus. *Tit.* *XLVII.*

E conſortibus etiam hoc ſequentibus pro ratione ſubiunctum eſt, vt petitor quem voluerit de conſortibus pulſet, & quem voluerit pro ſua voluntate prætereat, ea tamen conditione, vt qui pulſati non fuerint, nullum præiudicium patiantur, ſed cum voluerint ſuas inſtituant actiones, ſecundum legem de conſortibus.

Papiani liber feliciter explicit.

TITVLI EX CORPORE CODICIS GREGORIANI.

De postulando.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Manilio.

SI nulla sententia contra te dicta est, quæ infamiæ detrimentum adferat, sine causa times ne existimatio tua læsa sit ob id quod in carcerem per iniuriam coniectus es.

II. Imp. Gordianus A. Iouino.

Nullam existimationis infamiam auunculus tuus pertimescet fustibus subiectus, si sententia non præcessit ignominiæ maculam inrogans. PP. VI. Kal. Sept. Pio & Pontiano COSS.

De pactis & transactionibus.

I. Imp. Antoninus A. Iulio Maximo.

SI debitori tuo heres extitisti, actio quam aduersus eum habuisti adita hereditate confusa est. Sed si eam posteaquam in iudicio quoque obtinuisti ei tradidisti, quem sententia superaueras ea conditione pactoque vt tam cæteris creditoribus quàm tibi id quod deberetur si eam hereditatem non adisses satisfaceret, pacti conuentionisque fides seruanda est, quæ si non seruatur ex stipulatu modo transactio facta est actio dabitur. PP. VII. Kal. Aug. Antonino IIII. & Balbino COSS.

II. Imp. Gordianus A. Licinio, Timotheo, Euocato.

Transactionis placitum ab eo interpositum, cui causæ actionem, non decisionem litis mandasti, nihil petitioni tuæ derogabit. PP. Kal. Ian. Pio & Pontiano COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis per mandatum procurator litis fuerit institutus, & de compositione causæ in ipso mandato nihil continetur adscriptum, litigare potest, componere penitus non præsumat. Quod si composuerit, non valebit.*

III. Idem A. Cliniæ Antoniæ.

Pacta quæ contra bonos mores interponuntur iuris ratio non intuetur. PP. Non. Oct. ipso A. II. & Pompeiano COSS.

IIII. Idem A. Flauio Herculano.

Super iudicato non subsequuta appellatione frustra transigi non est opinionis incertæ. PP. XIIII. Kal. Nou. Sabino & Venusto COSS.

V. Impp. Valerianus & Gallienus A A. Aurelio.

Præses prouinciæ æstimabit vtrum de dubia lite transactio inter te & Ciuitatis

Ciuitatis tuæ ordinem facta sit, an de re iudicata: quia de re iudicata pacisci nemo potest. PP. III. Kal. Iun. Aemiliano & Basso coss.

Si aduersus donationes sponsis factas in integrum quis restitui velit.

I. Impp. Valerianus & Galienus AA. & Valerianus Cæsar, Auinio Octauiano suo Salutem.

PRecibus tuis & iuris auctoritas, & æquitas assistit: neque enim dubium est, ea quæ sponsæ affinitatis contrahendæ causa à minore donantur, repeti non posse: quando huiuscemodi causas communis voti complendi ratio prouocet, propter quæ & in integrum restitutio denegatur, tametsi inter minores verti videatur. Nec discrepat ab hiis, qui legitimæ ætatis ad huiuscemodi contractus prodeunt. Quare quæcunque Iulius Agrippinus, V. C. filiæ tuæ Auiniæ sponsæ donauit, repetere nullo modo poterit. Ac si facere hoc tentauerit, opponet auctoritatem suam Iulius Donatus, V. C. PF. V. amicus noster, vt tam improba petitio repellatur. Dat. pridie Id. Iun. Aemiliano & Basso coss.

INTERPRETATIO. *Iure & legibus continetur, vt minoribus contra ea, quæ intra* XXV. *annos male gesserint, per integri restitutionem debeat subueniri. Sed in hoc tantum casu præsenti lege remouentur, vt si quid minores pro coniunctione matrimonij sponsalitia largitate donauerint, per obtentum integri restitutionis nullatenus debeant reuocare. Quod similiter iuxta Nouellam legem & de dote seruabitur.*

Si maior fuerit probatus.

I. Impp. Philippus A. & Philippus Cæsar, Aetio Maximo.

MInoribus annis deceptis, non decipientibus subuenitur. Et ideo si ad circunueniendum emptorem mentitus ętatem, ex aspectu te maiorem annis probari effecisti, lubricum frustra prætendis. PP. pridie Id. Nouemb. Aquis, Philippo A. & Titiano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis decipiendi animo maiorem se instrumētis quibuscunq; esse conscripserit, & postea per ætatis veniam contra hoc venire tentauerit, nullatenus audiatur: quia deceptus non est, sed ipse alium voluit fraude decipere.*

De inofficioso testamento.

I. Imp. Alexander A. Valeriæ Celestinæ.

DOs quæ à patre nubenti filiæ data est, aut in obligatione constituta, in quarta, quam habere ex bonis patris debet, ne inofficiosum testamentum possit accusari, non computatur: quoniam viuente patre, bonis eius fuit separata. Imperite itaque introducis querela cautionis à marito tuo emissæ, quasi non omnia tradita ei essent, cum etsi verum sit quod scriptura continetur, non perimatur querela inofficiosi testamenti, si ex iudicio patris supremo quarta filiæ non suppletur, quam intestato patre pro portione sua habere debuit. PP. IIII. Kalend. Septemb. Maximo II. & Aemiliano coss.

II. Imp. Alexander A. Valeriæ Rufinę.

Si ex voluntate patris, qui tres ex se natos relinquit heredes, tertię portionis

quarta ad te sine vlla diminutione peruenire non potuit, inofficiosi testamenti accusationem instituere non prohiberis. In qua tamen parte ea quę ante à patre filię in dotem data sunt, non placet computari, quę etiam in bonis mariti sunt, & à patrimonio patris, viuente eo, separata fuerunt. PP. III. Kal. Septemb. Maximo II. & Aemiliano coss.

INTERPRETATIO. *Si pater pro filia dotem tradiderit, aut certè genero pro ipsa dote fecerit cautionem, vel se promißionis vinculo obligauerit, & mortis tempore Falcidiam filiæ pater de hiis rebus, quas mortis tempore dereliquit, non dimiserit, de inofficioso patris testamento agere filia non prohibetur, quia illud quod pro ea à patre in dotem datum est aut promissum, in Falcidia non potest imputari. Nam ea, quæ pater viuus in dotis cōditione aut promiserit, aut tradiderit, de bonis eius antequam moreretur, discessisse, & alienata esse noscuntur. Similis erit & de sponsalitia donatione conditio.*

De petitione hereditatis.

I. Imp. Antoninus A. Aurelio, Pontio, Ingenuo.

Ructus ante litem contestatam perceptos malæ fidei possessores restituere placuit. PP. XII. Kalen. Iul. Romæ, Duobus Aspris coss.

De rei vindicatione.

I. Imp. Gordianus A. Aurelio Alexandro militi.

Ineas in alieno agro institutas solo cedere, & si à malæ fidei possessore id factum sit, sumptus eo nomine erogatos, per retētionem seruari non posse, incognitum non est. PP. IIII. Id. Mar. Attico & Prætextato coss.

INTERPRETATIO. *Si quis vineas in aliena terra posuerit, ad illum sine dubio pertinebunt, cuius terra esse probatur: qui si solum nesciens alienum, dum id bona fide se crediderit poßidere, sumptus quos in ipsis vineis ponendis fecit, à domino terræ recipiat. Si vero sciens in alieno posuit, & vineas restituat, & expensas penitus non requirat.*

II. Imp. Philippus A. & Philippus Cæsar, Aurelio, Victorino, Marco, & Valerio.

Aedificium in alieno agro extructum, solo cedere, sumptusque eo nomine factos, non nisi bonæ fidei emptorem per retentionem posse seruare certissimi iuris est. PP. Kal. Octob. coss. suprascriptis.

INTERPRETATIO. *Pariter de ædificiis, vel de reliquis rebus in alieno solo positis, sicut superius dictum est, forma seruabitur.*

III. Imp. Philippus A. & Philippus Cæsar, Aurelio Antonio.

Partum ancillæ matris sequi conditionem, nec statum in hac specie patris considerari, explorati iuris est. PP. XIIII. Kalend. Nouemb. Philippo A. & Titiano coss.

† & IIII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aureliæ † Philoxenę.

Quoties eadem res à domino diuersis temporibus pluribus venundatur, eum potiorem esse, cui possessio primum data est. PP. XIII. Kal. Maij, Maximo & Aquilino coss.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aureliæ Mammæ.

Si neque mādato tuo, neque ratū habente maritus tuus possessionē iuris tui

alienauit,

alienauit, non prohiberis rem tuam vindicare, intercedēte Rectore prouinciæ. PP. VIII. Kal. Martij. Diocletiano A. III. & Maximiano coss.

Si sub alterius nomine res empta erit.

I. Impp. Valerianus, & Galienus A A. Aurelio Ausonio.

INstrumentis scriptura non oberit, quod nomen contineat alterius emptoris, ad cuius fidem ipse confugeras, cū dominium possessionis, quod habuisse te semper, & adhuc habere proponis, securus obtineas. PP. Kal. Iun. Aemiliano & Basso coss.

II. Impp. Diocletianus, & Maximianus A A. Aeliano Ingenuo.

Si nomine quidem vxoris tuæ emptionem confecisti, verum pecuniam de proprio numerasti, & ipse inductus es in possessionem, ac negocium tibi gestum est, idque euidenter probabitur, Præses prouinciæ vim tibi super iuris tui rebus inferri prohibebit. PP. III. Id. Maij. Maximo II. & Aquilino coss.

INTERPRETATIO. *Quoties aut maritus, aut alia quæcunque persona, agrum, aut quamcunque rem, sua pecunia, vxoris, aut cuiuscunque alterius nomine voluerit comparare, & is qui pecuniam dat, in rem fuerit intromissus, & ipse qui pecuniam dedit, rem comparatam cognoscitur possedisse, non potest hoc præiudicio laborare, quod alterius nomine res legitur comparata. Quod si vero cuius nomine res comparatæ sunt, ipsi traditæ sunt, vel ab ipso possessæ, is qui pecuniam suam pro hac re datam fuisse probauerit, rem quidem comparatam non potest vendicare, sed pecuniam potest à possessore recipere, quia duæ res cum quo fuerint, eius dominum faciunt meliorem.*

De familiæ herciscundæ & communi diuidundo.

I. Imp. Gordianus A. Sextio Iuuenali.

EX re certa heredem institutum sic haberi, ac si sine eius rei commemoratione heres institutus fuisset, sanè officio familiæ herciscundæ † iudicio conuenire non prohiberis, vt non plus emolumenti consequatur, quàm alioqui esset habiturus, ac si ex re certa heres institui potuisset, in dubium non venit. Falcidiam quoque in matris testamento cessare falso tibi persuasum est. Proinde cum iuris ignorantiam excusare facile non possis, si maior annis hereditati matris tuæ renuntiasti, sera prece subueniri tibi desideras. PP. XV. Kal. Nouemb. Arriano & Papo coss.

† χ iudicis cōuenire vt nō plus &c.

INTERPRETATIO. *Si quis per testamentum heredem aliquem appellauerit, & rem certam, id est, aut possessionem, aut mancipia, aut quamlibet aliam speciem, de qua dubietas esse non possit, sub heredis vocabulo dimiserit, cui heredis nomen imposuerit, ad eū & illa quæ non sunt nominata perueniant.*

II. Impp. Valerianus & Galienus A A. Antonio Potito.

Si domum, cuius meministi, pater tuus, cum in potestate eius ageres, nomine tuo donandi animo comparauit, iure quidem non subsistere donationem scire debuisti. Verum si in extremum fati diem pater eadem animi destinatione durauit, iudicium eius, iuxta formam constitutam, esse seruandum, indubitati iuris est. PP. XI. Kal. April. Seculari II. & Donato coss.

INTERPRETATIO. *In hac lege similis erit & de donatione conditio, quam filiusfamilias à quocunque perceperit. Sed hoc amplius habet, quod si maior fuerit ista donatio,*

quæ nomine filiifamiliâs facta est, vt omnis facultas patris quartam eius rei, quam filius donatam accepit, implere non posit, reliquis filiis de hac ipsa donatione Falcidia suppleatur.

Quod cum eo qui in aliena potestate est negocium gestum esse dicitur.

I. Imp. Alexander A. Septimiæ Musæ.

Acedoniani senatusconsulti auctoritas petitionem eius pecuniæ non impedit, quæ filiofamiliæ studiorum causa Romæ agenti ad necessarios sumptus, quos patris pietas non recusaret, credita est. Sed ex contractu filij, post mortem eius, de peculio actio in patrem competere ita demum potest, si anni vtilis spatium petitionem non impedit. Sanè si iussu patris datum ei probetur, nec in quos vsus versa sit pecunia exquiri necesse est, & perpetua in patrem, etiam mortuo eo filio, actio est. PP. pridie Kal. Mart. Agricola & Clementino COSS.

INTERPRETATIO. *Senatusconsultum Macedonianum præcepit, vt filiofamiliâs pecunia non credatur: Nam hæc constitutio iubet, vt pro studio literarum, si quis filiofamiliæ pecuniam dederit, hanc ei pater sine aliqua obiectione restituat. Quod si ipse filiusfamiliâs in peregrinis fortasse defecerit, intra anni spatium, qui pecuniam commodauit de peculio potest petere, vt sibi debitum reformetur. Quod si pater iusserit vt pecunia præstaretur, non quærendum est, quid de ea pecunia fecerit, sed debitum pater sine mora restituat.*

Si debito persoluto instrumentum apud creditorem remanserit.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Octauio Prisco.

I exoluta est pecunia, nihil obest veritati quod cautio integra manet apud creditorem. PP. Pridie Id. Iun. Antonino II. & Geta COSS.

II. Impp. Valerianus & Galienus AA. Metrodoro.

Si potes probare, omnem pecuniam exolutam creditori tuo, cautio tua, quæ apud heredem eius remansit, inanis est, vt tamen aut ipsa reddatur tibi, aut incisa apud creditorem remaneat, heredem eius conuenire potes. PP. VI. Id. Iun. Galieno II. & Faustino COSS.

Si amißis, vel debitori redditis instrumentis, creditum petatur.

I. Imp. Antoninus A. Septimiæ Martiæ.

Ebitores tuos quibuscunque rationibus debere tibi pecuniam si probaueris, ad solutionem compellet aditus Præses prouinciæ vir clarissimus. Nec oberit tibi amissio instrumentorum, si modo manifestis probationibus eosdem debitores esse apparuerit. PP. Id. Septemb. COSS. suprascriptis.

II. Imp. Gordianus A. Aurelio, Prisco & Marco militibus.

Sicut iniquum est, instrumentis vi ignis extinctis debitores quantitatum debitarum renuere solutionem, ita non statim casum conquerentibus facile

credén

credendum est. Intelligere itaq; debetis non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis probare fidem precibus vestris assistere. PP. III. Kal. Iul. Sabino II. & Venusto coss.

Quibus res iudicata non noceat.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aeliæ Matronæ.

Ententiam aduersus absentes & indefensos, ac maxime minores latam, nullas vires obtinere notissimi iuris est. PP. Kal. Septemb. Diocletiano III. & Maximiano AA. coss.

De patria potestate.

I. Imp. Antoninus A. Victorinæ.

I in potestate patris fuisti, cum hereditas Bassę Cassiæ tibi obuenit, eamque iussu patris, iure patriæ potestatis ei eam quæsisti. Ideoque quod ab eo iure alienatum est, nulla ratione oblato pretio tibi restitui desideras. PP. IIII. Kal. Ianuarij, Romæ, ipso Augusto V. & Aduento coss.

EX INCERTIS TITVLIS CORPORIS GREGORIANI.

I. Imp. Seuerus A. Iulio Conserturino.

A quæ per vim & metum gesta sunt, etiam citra principale auxilium irrita esse debere iam pridem constitutum est. Accep. Kal. Iul. Dextro II. & Crispino coss.

II. Imp. Antoninus A. Iuliæ Basiliæ.

Pacta quæ ab inuitis contra leges constitutionesque fiunt nullam vim habere indubitati iuris est, & cætera. PP. V. Kal. Aug. Antonino A. & Albino coss.

III. Idem A. Prisciano militi.

Summa sententia comprehensa, quam cessantibus curatoribus quondam tuis, iudex sequutus iurisiurandi à te perlati religionem in condemnationem deduxit, minui pacto non potuit, ac propterea sublata cautione transactionis, quæ nullo iure interposita est, Septimius Varianus rem iudicatam exequetur. PP. Kal. Iul. Læto II. & Cereale coss.

IIII. Idem A. Iuliano.

Confessos quoque pro iudicatis haberi placuit, quare sine causa desideras recedere confessione tua. Accep. prid. Kal. Oct. Gentiano & Basso coss.

V. Idem A.

Sane meæ literæ nulla ex parte causæ præiudicabunt. Neque enim si penes te culpa fuit, vt matrimonium solueretur, & secundum legem Iuliam vxor tua Euphrasia nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterij damnata erit, nisi

constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos inquirere an cum tu pudice viueres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Periniquum enim mihi videtur esse vt pudicitiam ab vxore exigat, quam ipse non exhibet: quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis, rem inter vtrumque componere vel causam facti tollere.

VI. Alexander A. Aurelio Dionisio.

Si postquam aduersarius matris tuæ victus esset, matrem tuam circumuenerit vt pacisceretur nullam se controuersiam de seruis agitaturam, id pactum mala fide factum irritum est, & cum ex ea conuentione cum matre tua agi cœperit, iudex eam liberabit, quia de re iudicata pacisci nemo potest PP. prid. Id. Sept. Alexandro A. COS.

VII. Idem A. Donato militi.

Si certa quantitas in condemnatione iudicis deducta fuerit, pacisci exinde non posse, & cætera. PP. IX. Kal. Iun. Tusco II. & Dextro COSS.

VIII. Idem A. Crescenti.

Quæ in libello contulisti præsidi prouinciæ allega, qui non ignorat eum qui per contumaciam absens condemnatur nec appellationis auxilio vti aut in duplum reuocare posse. PP. XI. Kal. Apr. Albino & Maximo COSS.

IX. Impp. Carus & Numerianus AA. Aurelio.

Cum fraudis studio transactionem interpositam esse dicas, quod inter vos gestum est infirmat iuris auctoritas, & reliqua. PP. VI. Id. Dec. Caro & Carino COSS.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aurelio Heraclidi.

Si non ex mandato vxoris tuæ aduersario eius cautionem remisisti, idque euidentibus documentis monstrari potest, quod citra conscientiam vxoris tuæ & ea inuita factum est carebit effectu. PP. VIII. Id. Sept. Diocletiano & Maximiano III. AA. COSS.

XI. Iidem AA. Aureliæ Septimiæ.

An diuisio, quam iam factam esse proponis, conuelli debeat, rector prouinciæ præsente parte diuersa diligenter examinabit: & si fraudibus eam non caruisse perspexerit, quamuis maioribus in perperam factis diuisionibus non soleat subueniri, tamen quod improbum atque inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabit. PP. XVII. Kal. Iul. ipsis VI. & Constantino III. COSS.

XII. Iidem AA. Aproniæ Mammæ.

Si diuisio inter te & sororem tuam non bona fide facta est, etiam citra principale restitutionis auxilium, quod etiam maioribus tribui solet, ad æquitatis temperamentum reformari potest, & cætera. PP. VI. Kal. Iul. Maximiano II. & Aquila COSS.

TITVLI

TITVLI EX CORPORE HERMOGENIANI CODICIS.

De cauta & non numerata pecunia.

1. Aurelius Alexio.

X cautione † non numeratæ pecuniæ, non anni, ſed quinquennij ſpatio deficere, nuper cenſuimus. Scripta VII. Id. April. Syrmio. Cæſ. A. COS. † *χ. Exceptionem*

INTERPRETATIO. *Secundum legem ex corpore Theodoſiano, ſi certum petitur de Chirographis, quia de quinquennio habetur expoſitum, ideo hanc legem ex Hermogeniano credidimus adiungendam, quæ tempora, intra quæ conteſtari conuenit, de cauta & non numerata pecunia, id eſt intra quinquennium euidenter oſtendit.*

Ex delictis defunctorum quemadmodum conueniantur ſucceſſores.

1. Aurelius † Ennio Saturnino. † *Tinio*

Icet ante litem conteſtatam defuncto eo qui ex proprio delicto cōueniri potuit, ſucceſſores non poſſint pœnali actione conueniri, tamen hos etiam in tantum quantum ad eos peruenit teneri, ne ſcelere ditentur alieno certiſſimi iuris eſt. Auditis itaque partium allegationibus V. C. proconſul prouinciæ Africæ amicus noſter in pronuntiando formam iuris ſequetur. Scripta VII. Kal. Octob. Syrmio, Aug. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, vt in criminalibus cauſis, ſi quis antequam moriatur non fuerit de facti ſui ſcelere conuentus, atque conuictus, ſi poſt eius obitum, quod ab eo cum pœna reddendum erat, apud ſucceſſores eius fortaſſe repertum fuerit, hoc tantum ab heredibus reddendum, quod ad eos cognoſcitur perueniſſe. Cæterum in tali re heredes nec ad pœnam, nec ad aliam quamcunque ſatisfactionem tenentur obnoxij.*

De iure fiſci.

1. Aurelius Ennio Lucello & Marco Seueriano.

I pro poſſeſſione Titi Claudi vos debita fiſcalia exoluiſſe conſtat, veſtram eſſe poſſeſſionem notiſſimi iuris eſt. Ideò V. C. Proconſul ſi partium veſtrarum allegatione ſolutam Anſariam pro aliena re cognoſcit, vt tradat vobis hanc ipſam cum fructibus rem æquitatis ratione prouiſum eſt. Scripta X. Kal. Mar. Syrmio.

De pactis & tranſactionibus.

1. Impp. Diocletianus & Maximianus A A. Sebaſtiano.

Eque ex nudo pacto naſcitur actio, neque ſi contra bonos mores verborum intercesſit obligatio, ex his actionem dari conuenit, & reliqua. PP. IIII. Kal. Iun. iiſdem COSS.

II. Iidem AA. Flauio Rumitalo. inter cætera, & ad locum.

Pactum neque contra bonos mores neque contra leges emissum valet, & reliqua. PP. iisdem AA. COSS.

III. Iidem AA. & CC. Zotiano Antonino.

Pacto transactionis exactio iudicati non tollitur, vnde si pater tuus condemnatus iudicio, post transegit & soluit, solutione magis quàm transactione tuum defende negotium, & cætera. PP. XVIII. Kal. Ian. iisdem AA. COSS.

IIII. Iidem AA. Vlpiæ Marcellinæ.

Si præses prouinciæ ignorantiam tuam fraudulenta transactione ac dolosis artibus generi tui circumscriptam esse cognouerit, siquidem Aquiliana stipulatio & acceptilatio insequuta non est, pactum callide scriptum integris singulorum actionibus amouebit. PP. III Non. Oct. ipsis AA. COSS.

V. Iidem AA. Sergiæ & Anagio. inter cætera & ad locum.

De dubia verò lite facta transactio rescindi non potest. PP. VIII. Id. Apr. CC. COSS.

VI. Iidem AA. Aurelio Hermogeni militi.

Pactum quod contra iuris formam prouinciæ rector factum animaduerterit, id infirmare minime dubitabit. PP. XIIII. Kal. Nou. Cæsaribus COSS.

De calumniatoribus & plus petendo.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aurelio Dextro. inter cætera & ad locum.

SI tutor vel curator plus petierit, causa cadit. quod cum factum esse dicas, frustra à nobis remedium quæris, quia te ratio iuris impugnat. PP. IIII. Id. Dec. Nicomedia, Constantio & Maximo COSS.

II. Iidem AA. & CC. Claudio Menandro.

QVotiescunque ordinatis actionibus aliquid petitur, ideo petitor cogitur specialiter genus litis edere, ne plus debito aut eo quod competit postuletur. Siue itaque fideicommissum siue fundus siue pars fundi, siue domus siue pars domus, siue debitum, aut quodcunque petatur, specialiter designari debet petitionis summa vel quantitas, cum genus litis editur. Si quis igitur plus ab eo quod ei competit vel debetur petierit, rem & causam de qua agitur perdit. Plus enim petitur, sicut responsis prudentum continetur, summa, loco, tempore, causa, qualitate, æstimatione. Vnde istius lege rescripti excipe aduersarium apud iudicem competentem, quem si iudex plus petiisse perspexerit, extinctis aduersarij tui petitionibus pro partibus tuis sententiam dicet. PP. Mediolano, XII. Kalend. April. Tusco & Aquilino COSS.

III. Iidem AA. Quintiano.

Sibi magis quam aduersario qui per calumniam petit supplicas * Iudicio tutelæ conuenit excipi actionem, ad quam respondere debes: quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulatæ, calumniæ in decimam partem eius quod petiit condemnari eum desiderare potes. Dat. XI. Kal. Nou. AA. COSS.

De donationibus.

I. Impp. Dioclet. & Maxim. A A. Septimio Sabiniano.

Vm de bonis tuis partem quidem tertiam penes te retinuisse, partem vero tertiam in eum quem in potestate habebas, ac tertiam in emancipatum donationis titulo contulisse commemores, non est iuris incerti in eum quidem qui in sacris familiæ tuæ remanet destinationem magis paternæ voluntatis factam quam perpetuam donationem peruenisse, nec in emancipatum translatam, si generaliter eidem partem tertiam bonorum donasti, quia generaliter bonorum portio donari non potest, cum singulæ res nominari debeant, quæ donatione, mancipatione vel in iure cessione transferuntur, & reliqua. Dat. prid. Kal. Mai Heraclea, ipsis A A. COSS.

II. Iidem A A. Cretiano Maximo.

Nec venditio donationis causa bonorum omnium valet, sed rerum singularum nominatim donatio facta capit effectum, & cætera. Dat. VIII. Kal. Ian. Cæsaribus COSS.

III. Iidem A A. & C C. Aurelio Altino, inter cætera & ad locum.

Codicillis autem sine testamento legatum nec adimi nec dari potest. Dat. sub die VIII. Kal. Ian. Nicomedia C C. COSS.

Ad exhibendum.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Aurelio Diogeni.

Imis graue est quod petitis vrgueri ad exhibitionem partem diuersam eorum per quos sibi negotium fiat, vnde intelligitis quod intentionis vestræ proprias adferre debetis probationes, non aduersum se ab aduersariis adduci. PP. Kal. Mai. A A. COSS.

Vbi agi debeat.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Flauianæ, inter cætera & ad locum.

Væcunque ad te pertinentia, quæ detineri dicis ab his quorum meministi, probaueris, vel tibi deberi, præses prouinciæ restitui prouidebit. PP. VII. Id. Ian. A A. COSS.

De instrumentis.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Iulio Pancratio, inter cætera & ad locum.

Missis itaque istiusmodi moris, si intentionem suam incipiat aduersarius tuus implere, præscriptionibus temporis vel alterius * & tu causam magis tuam defende habẽs securitatem. victoria est si quod intendit aduersarius tuus probationibus implere non possit. PP. D D. Diocletiano V. & Maximiniano A A. COSS.

De testamentis.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Aurelio Secundino optioni, inter cætera & ad locum.

Cripturam quæ nec iure nec legibus consistit, nec à nobis confirmari conuenit: quippe cum beneficia citra cuiusquam iniuriam petentibus decernere minime soleamus. PP. VII. Kal. Nouemb. Martianopoli. C C. COSS.

De

De successionibus.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. A A. Aurelio Asterio. inter cætera & ad locum.

I secundum edicti formam testamentum signatum extitit, bona quæ cum moreretur auctor tuus eius fuerunt, solenniter petis, & reliqua. PP. III. Kal. Apr. Sirmio C C. COSS.

Iidem A A. Eusebio. inter cætera & ad locum.

Manifesti atque euidentis iuris est antequam cerneret vel pro herede gereret vel bonorum possessionem peteret defuncto successionem eam non potuisse ad heredes suos transmittere. P P. X. Kal. Mart. iisdem A A. COSS.

NOTAE

NOTAE IVRIS,

A MAGNONE COLLECTAE.

Hæc iuris σημεῖα libens rex accipe Carle
Offert deuotus quæ tibi Magno tuus.

AVG.	*Augustus.*
AA.	*Augusti.*
A.	*Augustalis.*
AVR.	*Aurelius.*
AG.	*Agit.*
AGꝛ.	*Ager.*
A.	*Aut.*
AT.	*Autem.*
AC.	*Actio.*
ACM.	*Actionem.*
ACB.	*Actionibus.*
AMN.	*Amantissime.*
AM.	*Amicus.*
ATR.	*Auctoritas.*
A.Mꝛ.	*Actio mandati.*
AP.	*Apud.*
APP.	*Appellatio.*
APA.	*Amputata.*
ACC.	*Accepta.*
ADI.	*Adiutor.*
ADI.P.	*Adiutor prouinciæ.*
ADⱢ.	*Ad locum.*
ADF.	*Ad finem.*
ADQS.	*Ad quæstorē. vel, ad quæstionem.*
APT.	*Ad potestatem tuam.*
AP.A.	*Apud acta.*
ACO.	*Accusatio.*
APPƀ.	*Appellationibus.*
AVCTIƀ.	*Auctoritatibus.*
A.T.	*Auctoritas tua.*
ALL.	*Allegata.*
AQI.S.	*Aquiliana stipulatio.*
ANN.P.	*Annonæ præfecto.*
AQL.	*Aquileia.*
AFR.	*Africæ.*
ANT.	*Antestatus.*
ASI.	*Asiæ.*
ACH.	*Achaiæ.*
APVⱢ.	*Apuliæ.*
A.PPO.	*Apud præfectum prætorio.*
A.PPVRB.	*Apud præfectum vrbi.*
AT.	*Auctor tutor.*
ANT.	*Antonius.*
AⱢ.	*Antelata.*
AVR.	*Aurelius.*

BA.	*Bona.*
BP.	*Bonorum possessio.*
BF.	*Beneficium.*
ƀ.	*Bus.*
BI.	*Breuis.*
BFD.	*Beneficium dedit.*
BFO.	*Beneficio.*
BF.	*Bona fide.*
BOF.	*Bona fortuna. vel, Bonū factum.*
BFIIL.	*Beneficij loco.*
BE.	*Bonorum emptor.*
B.PO.	*Bonorum possessio.*
BPN.	*Bonorum possessionem.*
BOR.	*Bonorum.*
BN.	*Bene.*
Bꝗ.	*Bona caduca.*
BV.	*Bona vacantia.*
BT.	*Breui tempore.*
BPT.	*Bona paterna.*
BEO.	*Bonorum emptio.*
B.G.	*Bona gratia.*
BFꝯT.	*Bona fide contractum.*
BM.	*Bonæ memoriæ.*
Bꝰ.	*Balbius.*
BM.	*Bona materna.*
CA.	*Causa.*
Ʋ.	*Cum.*
ꝯ. Ꝯ.	*Con.*
ꝯ	*Contra.*
C.	*Causa.*
CC.	*Causa cognita.*
CD.	*Contradictio.*
CT.	*Certum tempus.*
CꝰRN.	*Comes rerum nitentium.*
CR,PI.	*Causa Reip.*
CL.V.	*Clarissimus vir.*
CAMP.	*Campania.*
CVR.P.	*Cursus publicus.*
CDO.	*Conditio.*
CORS.	*Corsicæ.*
CRI.	*Consulari.*
COR.	*Correctori.*
CC.VV.	*Clarissimis viris.*
C.M.V.	*Clarissimæ memoriæ vir.*

C.M.F.	*Clarißimæ memoriæ fœmina.*
CP.	*Clariss. puer.*
CSL.	*Comes sacrarum largitionum.*
CRP.	*Comes rei priuatæ.*
COM.	*Comes.*
C.LARGN.	*Comes largitionum.*
9SNVS.	*Constantinus.*
9SVS.	*Consensus.*
CVI.	*Cuius.*
COM.OR.	*Comes Orientis.*
CMV7	*Centesimum miliarium.*
C.R.	*Ciuis Romanus.*
CS.	*Causas.*
CALA:	*Calumnia.*
COVSIA.	*Controuersia.*
CDRNC.	*Cautum de re non necessaria.*
CDM.	*Comes domesticorum.*
C.Q.R.F.	*Cautumque ratum fore.*
CALAB.	*Calabria.*
CA.M.V.	*Causa memorati viri.*
CMD.	*Centum milia denariorum.*
CVIVD.	*Centumuirale iudicium.*
CTRIO.	*Centurio.*
CL.	*Claudius.*
CF.	*Confinius.*
CS.	*Cæsar.*
CP.	*Corpus.*
CPTVS.	*Corporatus.*
CAT.	*Cautus.*
CD.	*Certo die.*
CT.	*Certo tempore.*
C.D.E.R.N.E.	*Cuius de ea re notio est.*
C9.	*Cautio.*
C9NS.	*Cautiones.*
CSA.	*Cæsar Augustus.*
COMOB.	*Comitia Obriziaca.*
C.	*Cornelius.*
CT.	*Contractus.*
CRↄ.	*Contrarium.*
CC.	*Circum.*
CM.	*Causa mortis.*
CVIↄ.	*Cuius.*
CRC,P.	*Cuius rei causa promittis.*
CS.	*Consiliarius.*
CM.	*Capitis minutio.*
D.	*Dedicauit.*
DD.	*Dedicauerint.*
DML.	*Dolum malum.*
D.M.	*Dijs manibus.*
D.M.	*Domus mortui,*
Đ.	*Dixit.*
DD.	*Deinde.*
ĐĐ.	*Dixerunt.*
Đ.	*Donatio.*
DOT.	*Dotem.*
D.P.	*Dotem petit.*

D.Q.S.	*Die quo supra.*
DT.	*Duntaxat.*
D.	*Diuus.*
D.C.	*Diuus Cæsar.*
D.C.A.	*Diuus Cæsar Augustus.*
DN.	*Dominus.*
DPↄ.	*Diuus Pius.*
DA.	*Diuus Augustus.*
DB.	*Deuotus.*
D.V.	*Deuotus vir.*
D.P.	*Deuota persona.*
Đ.	*Dampnat.*
D.L.	*Do lego.*
DCT.	*Decretum.*
DĐ.	*Dotis dictio.*
DF.	*Defunctus.*
DIG.	*Dignus.*
DIG.M.	*Dignus memoria.*
DQR.	*De qua re.*
DVŁ.	*Dulcißimus.*
DIŁ.	*Dilectißimus.*
DPC.	*Deprecatio.*
DT.	*Dotis tempore.*
D.	*Diuus.*
DS.	*Deus.*
DT.	*Dentur.*
Đ.	*Dam.*
DQ.	*Denique.*
DBO.	*De beneficio.*
DMO.	*Domino.*
DAT.	*Data.*
DOCS.	*Diocletianus.*
DELO.	*Delatio.*
D.I.Sↄ	*Decimus Iulius Siluanus.*
DQAT.	*Denique auctoritas tua.*
DNM.	*Dominum.*
DDNN.	*Domini nostri.*
Đ,P,	*Decretum principis.*
DCRIONↄ	*Decuriones.*
DOPA.	*Data opera.*
D A.	*Dicto audiens.*
DIAM.	*Diuina manu.*
ĐOS.	*Domus sua.*
DAT.	*Datiano.*
DONƀ.	*Donationibus.*
DFT.	*Directum factũ, vel potius, defunctum.*
DBAT.	*Debuerat.*
DCRAT.	*Decuerat.*
DFQ.	*Domi forisque.*
DNE.	*Dubium non est.*
DNP.	*Dubitari non potest.*
ĐĐT.	*Dictum decies.*
DELNIS.	*Decretum legationis.*
DP.	*De periculo.*
DL.	*De libello.*
D.C.S.	*De consilij sententia.*
D N.	*Damnum.*

Ɖ.ɔ.	*Damnatus.*
DRP.	*De republica.*
DES.	*De statu.*
DE S.I.	*De statu ingenuitatis.*
Ɖ M°.	*Dum modo.*
DECB.	*Decembres.*
DFP.	*Dare facere præstare.*
ET.	*Etiam.*
ETNc.	*Etiam nunc.*
EIɔ.	*Eius.*
E.	*Est.*
EɔM°.	*Eiusmodi.*
EE.	*Esse.*
ER.	*Erunt.*
EG.	*Eger, vel Ergo.*
EP.	*Epistola.*
EPM.	*Epistola misit.*
ENɔ.	*Enim.*
EET.	*Esset.*
EƉO.	*Editio.*
EEM.	*Essem.*
EAT.	*Eatur.*
EX7.	*Existimo.*
EX9.	*Existimatio.*
EXPRT.	*Experientia tua.*
ED.	*Edictalis.*
EEL7.	*Exemplum.*
EMA.	*Emissa.*
ETMD.	*Et manu diuina.*
EƉ.	*Edictum.*
EX9~.	*Existimationi.*
EX7C ⱶ,T.	*Excellentia tua.*
EX S.C.	*Ex Senatusconsulto.*
EXI.Q.	*Ex iure Quiritium.*
EX99.	*Ex communi consensu.*
F.	*Filius.*
FA.	*Filia.*
F.FAM.	*Filiusfamilias.*
FF.	*Fratres.*
FA.	*Femina.*
F.C.L.	*Fraudationis causa latitare.*
FR.	*Finium regundorum.*
FF9.	*Fratris filius.*
FL7.	*Flauius.*
F°.	*Forte.*
FR.	*Forum.*
FM.	*Fati munus.*
F.M.I.	*Fati munus impleuit.*
F.C.	*Fideicommissum.*
FF.	*Fecerunt.*
FF.	*Fabricauerunt.*
FE.	*Fundauerunt.*
FSR.	*Fideiussor.*
FV.	*Fuerit.*
FVA.	*Fubia vel Fuuluia.*

FO.	*Fortes.*
FV.	*Fuit fuerit.*
FI.	*Fidei.*
F.	*Fundus.*
FICA.	*Fiducia.*
FOB.	*Fusionibus.*
FE.	*Factum est.*
FD.	*Fundum.*
FAMA.	*Familia.*
FLCA.	*Falcidia.*
FVAT.	*Fuerat.*
FLAM.	*Flamina.*
FLAV.	*Flauianus.*
FHCD.	*Familiæ herciscundæ.*
FFAE.	*Filius familiæ.*
FEB.	*Februarum.*
FLP.	*Flamen perpetuus.*
FL Ɖ.	*Flamen Dialis.*
FL QI.	*Flamen Quirinalis.*
FCTAS.	*Facultas.*
FACTIB.	*Facultatibus.*
G.	*Gratia.*
GR.	*Gerit.*
G.	*Gaudium.*
GG.	*Gesserunt.*
GORD.	*Gordianus.*
G.	*Gaius.*
GRANS.	*Gratianus.*
G. VAL.	*Gaius Valerius.*
G.C.	*Gaius Cæsar.*
GS.	*Grauitas.*
G.	*Genus.*
GR.	*Genus Regum.*
GM.	*Germanus.*
GF.	*Germanus frater.*
GFI.	*Germanus filius.*
GL.	*Gloria.*
GLP.	*Gloria parentum.*
GLD.	*Gloria decus.*
GT.	*Grauitas tua.*
GRA.	*Gratia.*
Hº.	*Honor.*
H.	*Honestus.*
HV	*Honestus vir.*
HP.	*Honesta persona. vel honestus [puer.*
HF.	*Honesta femina.*
HV.	*Honesta vita.*
HL.	*Honesto loco.*
HLN.	*Honesto loco natus.*
Ħ.	*Hora.*
-H-.	*Heres.*
HH.	*Heredes.*
OHO.	*Homo.*
OHON9.	*Homo honestus.*
HB.	*Hora bona, vel heres bonorum.*

H.M.	*Hora mala.*
H.P.	*Hora peßima, vel hereditatis possessio.*
H I.	*Hereditario iure.*
H P ɔ.	*Hic posuit.*
HF.	*Hic fundauit.*
HDD.	*Hic dedicauit.*
H.B.V.P.	*Hereditatis bonorúmve possessio.*
H C.	*Hac.*
HT.	*Hereditatem.*
HVI.	*Huius.*
HVC.	*Hunc.*
HVIM.	*Huiusmodi.*
HONOR.	*Honorius.*
HIVS.	*Heres institutus.*
H S.	*Insusum.*
HER F.	*Heredem facio.*
H.E.V.	*Heredem esse voluit.*
H. D.	*Hereditas diuisa.*
HERB.	*Hereditatibus.*
HV.	*Aue.*
H R C.	*Honestæ recordationis.*
H M V.	*Honestæ memoriæ vir.*
HDNVS.	*Hadrianus.*
I.	*In.*
Ɨ.	*Inter.*
ƗƗ.	*Interea.*
ƗD.	*Interdum.*
I^A.	*Intra.*
I.L.	*Intra limitem.*
I.C.	*Iurisconsultus, vel intra circulũ.*
I.T.	*Intra tempus.*
I.T.C.	*Intra tempus constitutum.*
IMP.	*Imperator.*
IMPP.	*Imperatores.*
IMP. CS.	*Imperator Cæsar.*
IMP. A.	*Imperator Augustus.*
I.I.	*In iure.*
I.D.	*In Domino.*
I.PS.	*In possessione.*
I.L.S.	*In loco sacro.*
I.D.P.	*Iuri dicundo præest.*
I.L.R.	*In loco religioso.*
I.L.D.	*In loco diuino.*
I.L.P.	*In loco præsenti.*
I.P.	*In publico. In platea.*
I.L.A.	*In loco absenti.*
I.S.N.	*In Senatu.*
I.SN.R.	*In Senatu Romano.*
I.F°.	*In foro.*
I. F°.CS.	*In foro Cæsaris.*
I.F°.CS.A.	*In foro Cæsaris Augusti.*
I.F°.P ɔ.	*In foro pacis.*
I.F°.TR.	*In foro Traiani.*
I.F°.N.	*In foro Neruæ.*
I.F°.TR.	*In foro transitorio.*
I.F°.IVL.	*In foro Iuli.*
I.F°.POPɔ.	*In foro populi.*
I.F°.B.	*In foro boario.*
I.F°.FLM.	*In foro flaminio.*
I.I.	*Inibi.*
IXI.	*Duodecies.*
IXXI.	*Duodeuicies.*
IG.	*Igitur.*
I.Q.	*Iure Quiritium.*
IDNE.	*Iurisdictione.*
ID.	*Inde.*
IT.	*Item.*
IVD.	*Iudicium.*
IR.	*Iure.*
Ɨ.	*Iter.*
ƗRM.	*Interim.*
IL.	*Illustris.*
I Dɔ V.	*Indulcatio. vel indulgentia.*
ID.	*Inde.*
I I.	*Integris.*
IIRɔ.	*Integri restitutio.*
IVDO.	*Iudicio.*
IVDA.	*Iudicia.*
IA.	*Ita.*
ITQ.	*Itaque.*
INL.MA.T.	*Illustris Magnificentia tua.*
I ɔ.	*Interiectio, vel Interdictio.*
IVN.	*Iunias.*
ILST.	*Illustris sublimitas tua.*
IEA.	*Interea.*
ID. AA.	*Idem Augusti.*
I.A.R.	*In aquæductus restitutionem.*
I I.	*Iurisiurandi.*
IVL.	*Iulias.*
IVLANVS.	*Iulianus.*
I.C.E.	*Iure cautum est.*
K.	*Kalendæ.*
K.IAN.	*Kalendas Ianuarias.*
K.F.	*Kalendas Februarias.*
K.M.	*Kalendas Martias.*
K.AP.	*Kalendas Aprilis.*
K.M.	*Kalendas Maias.*
K.IVN.	*Kalendas Iunias.*
K.IVL.	*Kalendas Iulias.*
K.AG.	*Kalendas Augustas.*
K.SEPT.	*Kalendas Septembris.*
K.OCT.	*Kalendas Octobris.*
K.NON.	*Kalendas Nouembris.*
K.DEC.	*Kalendas Decembris.*
K.Q.	*Kalendas Quintiles.*
K.S.	*Kalendas Sextiles.*
K.	*Karißime.*
KK.	*Karißimi.*
K.D.	*Kapite deminutus.*
K.C.	*Kapite census.*
K°.	*Kardo.*
KM.	*Kardo maximus.*

KAR. *Kartago.*
K.C. *Kartago ciuitas.*
K.P. *Kardo positus.*
K.F. *Kardo finalis.*
K̄. *Kælius.*
Kᴬ. *Kastra.*
KM̄T. *Kæli montanus.*
K.P. *Kastra posuit.*
K.DD. *Kastra dedititia.*

LG. *Legem.*
LT̄. *Licet.*
L̄T̄P̄7P̄Ō. *Longi temporis præscriptio.*
L. *Lucius.*
L.T. *Lucius Titius.*
L.C. *Lucius Cornelius.*
L.M. *Lucius Murena.*
Ł. *Locus.*
Ł.S̄C̄. *Locus sacer.*
L.DĪV. *Locus diuinus.*
L.DD. *Locus dedititius.*
L.R. *Locus religiosus.*
L.Q.S. *Loco quo supra.*
LVD. *Ludus.*
LG.D. *Legem dedit, vel Legatum dedit.*
LG. *Legauit.*
LVD.A.P. *Ludi Apollinares.*
LP. *Libripens.*
L.P. *Locus proprius.*
L.PL. *Locus publicus.*
L.VAL. *Lucius Valerius.*
L.EM̄. *Locus emptus.*
L.CES̄S̄. *Locus cessitius.*
L.M.D. *Locus mortuo dedicatus.*
L.AD̄Q̄. *Locus adquisitus.*
L.B.P. *Locus bene possessus.*
L.M.P. *Locus male possessus.*
L.Ī I. *Locus in iure.*
L.I.Q. *Locus iuri Quiritium.*
L.ŦŦ.ADF. *Locus inter adfines.*
L.IM̄P̄L. *Loca imperialia.*
L.PB. *Loca priuata.*
L.SA.PAL. *Loca Sacri palatij.*
L.ĪC. *Loca incerta.*
L.VAL.RF. *Lucius Valerius Rufus.*
L.P̶I. *Loca periculosa.*

MO. *Modo.*
M̄C. *Mancipium.*
M̄T. *Mortis tempore.*
M̄. *Mihi.*
M̄M. *Matrimonium.*
MF̄T̄I. *Manifesti furti.*
M. *Marcus.*
M.CS. *Marcus Cæsar.*
MAX. *Maximus.*
MAX.CS. *Maximus Cæsar.*
MAX.PONT *Maximus Pontifex.*
M.P.TR.POT. *Maximus pōtifex Tribunitiæ potestatis.*
M̄ ɔ. *Miles.*
MM. *Milites.*
M.L. *Militis locus.*
M.AG. *Militis ager.*
Mᵒ. *Modo.*
MG. *Magis.*
MAG. *Magister.*
MAG.MIL. *Magister militiæ.*
MM̄T. *Momentum.*
M̄M̄P. *Momentum petit.*
MM.ACC. *Momentum accepit.*
MM.L. *Momenti loco.*
MF̄I. *Mala fide.*
MF̄IP. *Malæ fidei possessor.*
M.H̶. *Malus homo.*
M̄F. *Maleficus.*
M̄ ɔ. *Martius.*
M.RF. *Martius Rufus.*
M̄IN. *Minor.*
M̄. *Men.*
M ɔ. *Mus.*
Mᴵ. *Mihi.*
Mᶠ. *Manifestum.*
Mˢ. *Molestus.*
Mᴾ. *Male positus.*
MT. *Mater.*
MVL. *Mulier.*
Mᴬ Mᴬ. *Matertera.*
MVL.B. *Mulieris bona, vel Mulier bona.*
MVL.M. *Mulier mala.*
M̄N̄F. *Manifestum.*
M̄F.L. *Manifestus locus.*
M̄F.OPP. *Manifestum oppidum.*
M̄F.ŦT̄. *Manifestum territorium.*

NIɔ. *Nisi.*
NQ. *Neque.*
NS. *Nisi si.*
N̄. *Nam.*
Nɔ. *Nec.*
N̄. *Non.*
Nˢ. *Noster.*
NOB. *Nobis.*
NOB.P. *Nobilissimus puer.*
NOP7. *Non oportet.*
NP̄7. *Non possunt.*
NL̄I. *Nihil.*
N̄VO. *Nunc verò.*
NĒ7. *Necesse est.*
Nᶜ. *Nunc.*
Nᵒ. *Noster.*
N̶L̶. *Nihil.*
N̶. *Nam.*
N'N'. *Nostrum.*
N̶. *Nisi.*

N M.	*Non minus.*	P.	*Pœnam.*
N.	*Nus.*	PIC.	*Periculum.*
N Q.	*Namque.*	P V.	*Prouincia.*
N.Q.	*Nusquam.*	PAT.	*Patri eius.*
N V.	*Non vis.*	P.	*Publius.*
N V V.	*Non vult.*	PRG.	*Peregrinus.*
NOB. G.	*Nobilis genere.*	P C.	*Proconsul.*
NOB. G. N.	*Nobili genere natus.*	P C. L.	*Prisca lex.vel, prisci latini.*
NOB. F. N.	*Nobili familia natus.*	PIC.	*Piceno.*
NR.	*Nero.*	PIC. ANN.	*Piceno annonario.*
N C.	*Nero Cæsar.*	PIC. VRB.	*Piceno vrbicario.*
N. C L.	*Nero Claudius.*	P V.	*Præfectus vrbi.*
		P. P.	*Præfectus prætorio.*
O.	*Oportet.*	PF. VIG.	*Præfectus vigilum.*
OMB 9.	*Omnibus.*	PF. ANN.	*Præfectus annonæ.*
OO.	*Oportuit.*	P. CL. R.	*Præfectus Claßis Rauennatium.*
O 9.	*Os.*	P. CL 9.	*Præfectus Claßis.*
O B.	*Obriziacum.*	P. AEG.	*Præfectus Aegypti.*
OP 9	*Opus.*	P. SYR.	*præfectus Syriæ.*
OPP.	*Oppidum.*	P. IVD.	*præfectus Iudeæ.*
OO.	*Omnino.*	P. GAL.	*Præfectus Galliarum.*
OE.	*Oportere.*	P. AF.	*Præfectus Africæ.*
O. C.	*Ope consilio.*	P. AF. P.	*Præfectus Africæ prouinciæ.*
O. D. M.	*Operæ donum munus.*	PP. AVG.	*Perpetuo Augusto.*
		P. S. T. Q. H.	*Præcipito sumito tibiq; habeto.*
P.	*Pre.*		
PP.	*Propter.*	Q A 9.	*Quia.*
P. R.	*Populus Romanus.*	Q R 7.	*Quare.*
P.	*Pris.*	Q S.	*Quas.*
P'.	*Pos.*	Q.	*Quod.*
P 9	*Pro.*	Q.	*Quam.*
P.	*Per.*	Q N.	*Quando & quoniam.*
P O.	*Potest.*	Q.	*Quare.*
P L.	*Placuit.*	Q VA M7.	*Quemadmodum.*
P E.	*Peregrinum.*	Q D.	*Quædam.*
P Q.	*Postquam.*	Q3.	*Quia.*
P S 9.	*Possunt.*	Q S.	*Quis.*
P R.	*Prætor.*	Q VI.	*Quamuis.*
P. RO.	*Pop. Romanus.*	Q. Q 9.	*Quæque.*
P R S.	*Præses vel præsens.*	Q.	*Qui.*
P R. P.	*Præses prouinciæ.*	Q P P.	*Quippe.*
P. P V. C.	*Præses prouinciæ vir clarißimus.*	Q. B 9.	*Quibus.*
P. Q. R.	*Populusq; Romanus.*	Q.	*Que.*
P. KA.	*Parens karißime.*	Q.	*Quæ.*
P.	*Pri.*	QQ.	*Quamquam.*
P T.	*Præter.*	Q IS.	*Quis.*
P VG.	*Priuilegium.*	Q.	*Quem.*
P S.	*Possunt.*	Q S.	*Quasi.*
P°.	*Poterit.*	Q°.	*Quæstio.*
P F.	*Præfectus.*	Q.	*Querius.*
P F L.	*Patris filius.*	Q. R.	*Querius Relius. vel, Quæ res.*
P F M.	*Paterfamilias.*	Q.	*Quantum.*
P P.	*Proposita.*	Q. T.	*Quotiens.*
P'.	*Post.*	Q. OT.	*Quo tempore*
P C.	*Post Consulatum.*	Q°. M°.	*Quomodo.*
P. C.	*Patres conscripti.*	Q Q.	*Quoque.*
P. AO.	*Patris actio vel, principalis actio.*	Q° Q° M°.	*Quoquo modo.*

Q^a.	*Qua.*
Q R.	*Quare.*
Q^a P P.	*Quapropter.*
Q.D.R.	*Qua de re.*
Q.D.R.P.G.V.	*Qua de re peto grauitatē vestram.*
Q.D.R.P.L.V.	*Qua de re peto laudabilitatē vestrā*
Q.	*Quur.*
Q3 N.	*Quænam.*
Q.D.C.	*Qua de causa.*
Q.D.C.V.	*Qua de causa venit.*
Q R O.	*Quæro.*
Q^o M G.	*Quo magis.*
Q^i.	*Qui.*
Q^i T.	*Quintus.*
Q^i ꝯ C ꝯ.	*Quintus Celius.*
Q^i. M.	*Quintus Murena.*
Q R.	*Quam rem.*
Q.L.	*Quem locum.*
Q.P.T.	*Quam patriam.*
Q.PROV.	*Quam prouinciam.*
Q^o.P.	*Quo petit.*
Q P.	*Quem petit.*
Q R.	*Quem rogat.*
Q A D S.	*Quem adserit.*
Q.D I C.	*Quem dicit.*
Q V.	*Quem vult.*
R̸.	*Res.*
R T.	*Rescriptum.*
R P O N.	*Respondit.*
R D.	*Reddi.*
R̸.	*Rum.*
R̸.	*Respondit.*
R.	*Romanus.*
R.	*Rem.*
R̸ S.	*Responsum.*
R G.	*Recognoui.*
R E G.	*Rege.*
R E C.	*Recuperatores.*
R. C.	*Romani Ciues.*
R̸.	*Rex.*
R P.	*Respublica.*
R. P^i.	*Rei priuatæ.*
R G L.	*Regulis.*
R G. F ꝯ.	*Regis filius.*
R G. F A.	*Regis filia.*
R. D.	*Regis domus vel domum.*
R. M.	*Regis munus.*
R^a.	*Roma.*
R A V.	*Rauenna.*
S D.	*Secundum.*
S C 7.	*sicuti.*
S N.	*senatus.*
S. C.	*senatusconsultum.*
S T.	*Sententia.*
S V.	*Siue.*

S N.	*Sine.*
S N. A.	*Senatoria auctoritate.*
S.	*Sunt.*
S ꝯ.	*Sed.*
S A.	*Sententia.*
S D.	*Sententiam dedit.*
S. D.	*Sententiam dixit.*
S. F.	*Satisfecit vel Sacris faciundis.*
S F T.	*Satisfactum.*
S S.	*Sestis.*
S.	*Sunt.*
S N D.	*Sine dubio.*
S̸.	*Ser.*
S C L.	*Scilicet.*
S N P.	*Sine periculo.*
S N. P. M.	*Sine periculo mortis.*
S I G N.	*Signum.*
S S.	*Suprascriptus.*
S P M.	*Supra memoratus.*
S C S.	*Sanctus.*
S C A.	*Sancta.*
S C. M M.	*Sanctæ memoriæ.*
S P D.	*Supra dictus.*
S C D.	*Secundum.*
S^T.	*Statutum.*
S^T. T P.	*Statutum tempus.*
S. D.	*Statutum diem.*
S^T. ꝯ S.	*Statutum Consulem.*
S^T. S N.	*Statutum Senatum.*
S. P. Q. R.	*Senatus populusq; Romanus.*
S C L.	*Sacræ largitiones.*
S C L C M.	*Sacrarum largitionum Comes.*
S T. P.	*Stadium posuit.*
S T. D D.	*Stadium dedicauit.*
T R̸'.	*Trans.*
T M.	*Tamen.*
T R A C.	*Transactio.*
T R'.	*Ter.*
T R. P.	*Tribunitia potestas.*
T A B.	*Tabulæ.*
T'.	*Ton.*
T'.	*Tum.*
T^N T.	*Testamentum.*
T^I T.	*Testamenti.*
T^o T.	*Testamento.*
T^c.	*Tunc.*
T^7.	*Tur.*
T B. M.	*Tabulæ matrimoniales.*
T.	*Tunc.*
T^o.	*Tanto.*
T.	*Ter.*
T̸.	*Trans.*
T P'	*Tempus.*
T P. B.	*Tempus bonum.*
T^I B.	*Tribunus.*
T R. P L.	*Tribunus plebis.*

T B̄ C.	*Tribunitiæ.*
T.	*Tullius.*
TIB.	*Tiberius.*
TIB. CS.	*Tiberius Cæsar.*
TIB. CL.	*Tiberius Claudius.*
T'.	*Tri.*
T M̄.	*Terminus.*
T M̄. P̄.	*Terminum posuit.*
T M̄. DD.	*Terminum dedicauit.*
T I B̄ I.	*Tiberij.*
T I B̄ I. R.	*Tiberij Romæ.*
Ŧ M.	*Termæ.*
TM. DD.	*Termæ dedicatæ.*
.T.	*Tem.*
T B.	*Tibi.*
T B. D. F.	*Tibi dulci filio.*
T B. D. F. M.	*Tibi dulci filio meo.*
T B. D. F. M. AOPT.	*Tibi dulci filio meo adoptiuo.*
TRAI.	*Traianus.*
V̄.	*Vel.*
V V̄T.	*Velut.*
V V̄I.	*Veluti.*
V°.	*Vero.*
V. F.	*Vsumfructum.*
V C.	*Vsucapio.*
V B̄.	*Verba.*
V̄ V.	*Velut.*
V̄ E T.	*Verum etiam.*
V̄ G.	*Verbi gratia.*
VRB.	*Vrbis.*
V. P.	*Vir perfectißimus.*
V I̅R.	*Virgo.*
VIR. V.	*Virgo vestalis.*
Ɣ.	*Vestes.*
VESP.	*Vespasianus.*
VESP. CS.	*Vespasianus Cæsar.*
VAL.	*Valerius.*
VAL. C̄S.	*Valerius Cæsar.*
V. MVN.	*Vias muniuit.*
Ж.	*Existimauit.*
Ж.	*Existimatio.*
Ж.	*Xenodochus.*
Ж.	*Decies.*
YMN.	*Hymnum.*
ZEN.	*Zenobius.*

NOTAE IVRIS ANTIQVI EX VALERIO PROBO.

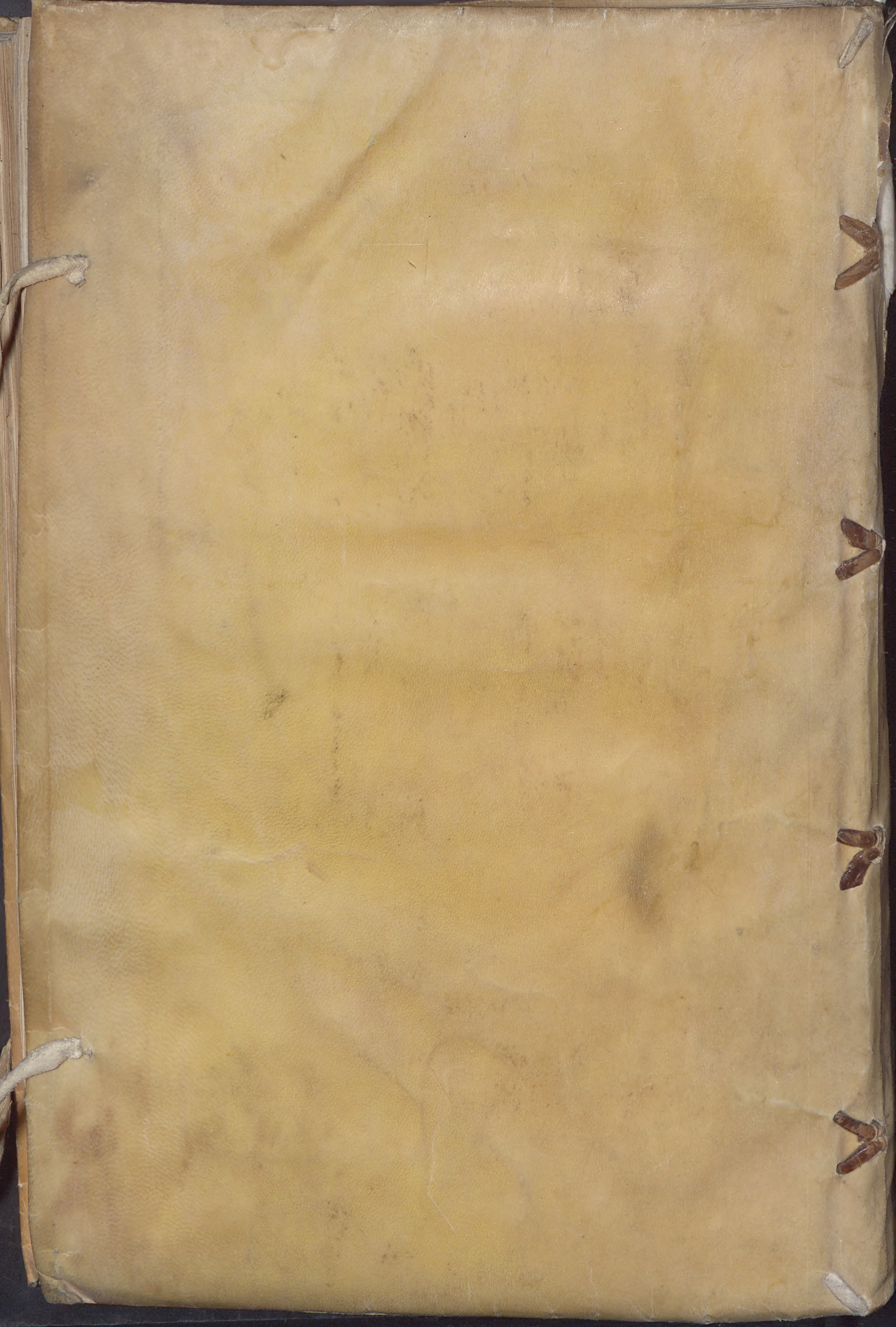
A. A. A. F. F.	*Aere auro argento flando feriundo.*
C. E. C.	*Coloni eius coloniæ.*
D. C. S.	*De consilij sententia.*
E. H. L. N. R.	*Eorum hac lege nihil rogatur.*
I. N. Q. Q.	*Iustis nuptiis quæsitus quæsita.*
L. I. D. A. C.	*Lex Iulia de adulteriis coercendis.*
L. P. C. R.	*Latini prisci ciues Romani.*
M. E. M. D. D. E.	*Municipibus eius municipij dare damnas esto.*
P. I. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P.	*Populũ iure rogauit populusq; iure sciuit in foro pro rostris & ante diem pridie.*
Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C.	*Quod de ea re fieri placeret, de ea re vniuersi ita cẽsuerũt.*
Q. E. R. F. E. D.	*Quod eius rei factum esse dicetur.*
Q. F. E. R. I. S. F.	*Quod factum eius rei in Senatu fuerit.*
S. C. P. S.	*Senatusconsultum plebiscitum.*
S. F. S.	*Sine fraude sua.*
S. N. L.	*Socij nominis latini.*
S. Q. D. E. R. A. P. P. V. L. O. E. COSS. PR R. TR. PL. Q. N. S. Q. E. V. A. P. P. V. F.	*Si quid de ea re ad populum plebémue lati opus est, Cõsules, Prætores, Tribuni Plebis, qui nũc sunt, quod eis videbitur ad populum plebémue ferant.*
S. Q. S. S. E. Q. I. N. S. R. E. H. L. N. R.	*Si quid sacri sancti est, quod iure nõ sit rogatũ eius hac lege (nihil rogatur.*
S. R. L. E. I. Q. O. R. E.	*Si remps lex eis iusque omnium rerum esto.*
V. A.	*Veterano aßignatum.*
V. D. P. R. L. P.	*Vnde de plano rectè legi poßit.*
V. F.	*Vsusfructus.*
V. P. R.	*Veteri possessori redditum.*
A. L. AE.	*Arbitrium liti æstimandæ.*
A. T. M. D. O.	*Aio te mihi dare oportere.*

NOTAE IVRIS EX VALERIO PROBO.

C.E.D.	*Conuictus esse dicetur.*
E.I.M.C.V.	*Ex iure manu consertum vocare.*
F.C.	*Fraudandi creditoris, vel Fideicommissum.*
I.D.C.	*Iuris dicundi causa.*
I.D.	*Iudicium dabo, vel Iurisdictio.*
I.D.P.	*Iuri dicundo præest.*
I.D.T.S.P.	*In diem tertium siue perendinum.*
N.K.C.	*Non calumniæ causa.*
Q. A.N.Q.N.	*Quando ais neque nego.*
Q. B.F.	*Quare bonum factum.*
Q. N.T.S.Q. P.	*Quando negas, te sacramento quinquagenario prouoco.*
Q. I.I.T.C.P.A.F.A.	*Quando in iure te conspicio, postulo an fias auctor.*
S.N.S.Q.	*Si negat sacramento quærito.*
S.S.C.E.S.D.T.V.	*Secūdū seruitutis causam eius serui dico tibi vindicias.*
P.I.A.V.P.V.D.	*Prætorem iudicem arbitrumve postulo vti det.*
C.C.	*Causa cognita.*
C.V.	*Centumviri. vel Clarißimi viri.*
D.M.F.V.C.	*Dolo malo fraudisve causa.*
F.E.D.	*Factum esse dicetur.*
H.S.	*Heredem solui.*
I.C.E.V.	*Iusta causa esse videbitur.*
I.S.	*Iudicatum solui.*
M.F.P.	*Malæ fidei possessor.*
P.C.	*Patres conscripti, vel Pactum conuentum. vel, pecunia constituta.*
P̄DELV.	*Præde litis vindiciarum.*
P.P.L.V.	*Pro præde litis vindiciarum.*
Q. A.M.	*Quemadmodum.*
Q. E.R.E.T. P.I.R. D.T.Q.DT.D.D. P.F.	*Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudiciū recuperatoriū dabo. testibusque duntaxat decem denuntiandi potestatem faciant.*
Q. M.	*Quomodo, vel Quo magis.*
Q. R.F.E.V.	*Quod recte factum esse videbitur.*
Q. S.S.S.	*Quæ supra scripta sunt.*

FINIS.

colorchecker CLASSIC

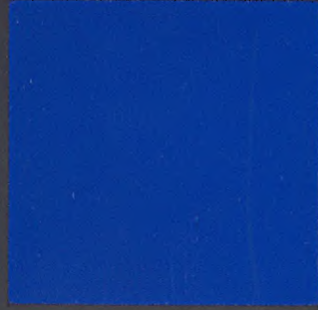

calibrite

mm